

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Dette er en digital utgave av en bok som i generasjoner har vært oppbevart i bibliotekshyller før den omhyggelig ble skannet av Google som del av et prosjekt for å gjøre verdens bøker tilgjengelige på nettet.

Den har levd så lenge at opphavretten er utløpt, og boken kan legges ut på offentlig domene. En offentlig domene-bok er en bok som aldri har vært underlagt opphavsrett eller hvis juridiske opphavrettigheter har utløpt. Det kan variere fra land til land om en bok finnes på det offentlige domenet. Offentlig domene-bøker er vår port til fortiden, med et vell av historie, kultur og kunnskap som ofte er vanskelig å finne fram til.

Merker, notater og andre anmerkninger i margen som finnes i det originale eksemplaret, vises også i denne filen - en påminnelse om bokens lange ferd fra utgiver til bibiliotek, og til den ender hos deg.

Retningslinjer for bruk

Google er stolt over å kunne digitalisere offentlig domene-materiale sammen med biblioteker, og gjøre det bredt tilgjengelig. Offentlig domene-bøker tilhører offentligheten, og vi er simpelthen deres "oppsynsmenn". Dette arbeidet er imidlertid kostbart, så for å kunne opprettholde denne tjenesten, har vi tatt noen forholdsregler for å hindre misbruk av kommersielle aktører, inkludert innføring av tekniske restriksjoner på automatiske søk.

Vi ber deg også om følgende:

- Bruk bare filene til ikke-kommersielle formål
  Google Book Search er designet for bruk av enkeltpersoner, og vi ber deg om å bruke disse filene til personlige, ikke-kommersielle formål.

- Ikke bruk automatiske søk
  Ikke send automatiske søk av noe slag til Googles system. Ta kontakt med oss hvis du driver forskning innen maskinoversettelse, optisk tegngjenkjenning eller andre områder der tilgang til store mengder tekst kan være nyttig. Vi er positive til bruk av offentlig domene-materiale til slike formål, og kan være til hjelp.

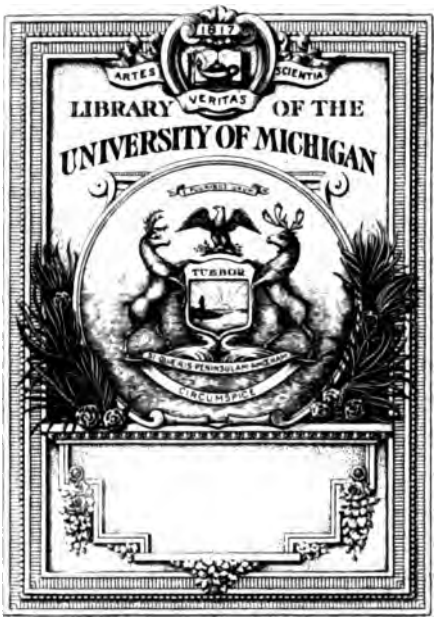
- Behold henvisning
  Google-"vannmerket" som du finner i hver fil, er viktig for å informere brukere om dette prosjektet og hjelpe dem med å finne også annet materiale via Google Book Search. Vennligst ikke fjern.

- Hold deg innenfor loven
  Uansett hvordan du bruker materialet, husk at du er ansvarlig for at du opptrer innenfor loven. Du kan ikke trekke den slutningen at vår vurdering av en bok som tilhørende det offentlige domene for brukere i USA, impliserer at boken også er offentlig tilgjengelig for brukere i andre land. Det varierer fra land til land om boken fremdeles er underlagt opphavrett, og vi kan ikke gi veiledning knyttet til om en bestemt anvendelse av en bestemt bok, er tillatt. Trekk derfor ikke den slutningen at en bok som dukker opp på Google Book Search kan brukes på hvilken som helst måte, hvor som helst i verden. Erstatningsansvaret ved brudd på opphavsrettigheter kan bli ganske stort.

Om Google Book Search

Googles mål er å organisere informasjonen i verden og gjøre den universelt tilgjengelig og utnyttbar. Google Book Search hjelper leserne med å oppdage verdens bøker samtidig som vi hjelper forfattere og utgivere med å nå frem til nytt publikum. Du kan søke gjennom hele teksten i denne boken på `http://books.google.com/`

RECEIVED IN EXCHANGE
FROM
Norske Videnskabers
Selskabs Bibliothek

Det

Kongelige norske Videnskabers Selskabs

Skrifter

1895.

Trondhjem.
Aktietrykkeriet.
1896.

Indhold.

1.	Direktionens Aarsberetning for 1895 med Bibliothekarens og Samlingsbestyrernes Indberetninger	Pag.	I—XVI
2.	New or critical Lithothamnia by M. Foslie. (With 1 Plate) . .	„	1
3.	Biskop Gunnerus' virksomhed fornemmelig som botaniker, tilligemed en oversigt over botanikens tilstand i Danmark og Norge indtil hans død, ved Ove Dahl. (Fortsættelse fra Selskabets Skrifter 1893). Tillæg II. (Uddrag af Gunnerus' brevveksling, særlig til belysning af hans videnskabelige sysler) A—E	„	11
4.	Dipterologiske Undersøgelser af V. Storm	„	225

Direktionens Aarsberetning for 1895.

Til Kongen!

Direktionen for det Kgl. norske Videnskabers Selskab afgiver herved sin Beretning om Selskabets Virksomhed i 1895.

Den 21de Januar afholdtes, som sedvanlig, Selskabets aarlige Fest i Kathedralskolens Festsal. Direktionens Medlem Adjunkt K. Lossius holdt et Foredrag over „Den høiere Almenskole og dens Ordning"*).

Fra Høsten 1895 har man gjenoptaget de tidligere videnskabelige Møder af Selskabets Medlemmer, der i nogle Aar har været afbrudte. Disse Møder aabnedes den 22de November med et Foredrag af Dr. med. L. Borthen omhandlende „Studier over den infra- og pericorneale Hyperæmi og Conjunctivit, samt over Episkleritens Forekomst i den anæsthetiske eller glatte Form af Spedalskheden, belyst ved Fotografier og Akvareller."

I samme Møde fremviste Præses et til Oldsagsamlingen indkommet Helgenbillede forestillende St. Anna og knyttede hertil nogle nærmere Meddelelser.

Over Jul blev flere lignende Møder afholdte, der vil blive omtalte i næste Aarsberetning.

Selskabet har udgivet Skrifter for 1894 af følgende Indhold:

1. Direktionens Aarsberetning for 1894.
2. Plantegeografiske Undersøgelser i det indre af Romsdals Amt med tilstødende Fjeldtrakter II. (Reiseindberetning til Selskabet for Sommeren 1893). Af Ove Dahl.

*) Foredraget er trykt i Throndhjems Adresseavis No. 21 og flg.

3. The Norwegian Forms of Lithothamnion by M. Foslie (with 23 Plates).

4. Olsagfund i Aure og Sundalen af K. Lossius.

5. Norske Opiliones. Lidt om deres geografiske Udbredelse. Ved Edv. Ellingsen.

Det kgl. Bidrag til Selskabet er som sedvanlig tilstaaet den botaniske Samlings Bestyrer til Fortsættelse af hans algologiske Undersøgelser i Throndhjemsfjorden. Ligeledes har et Beløb til zoologiske Undersøgelser været tilstaaet den zoologiske Samlings Bestyrer.

Om Udbyttet af disse Undersøgelser henvises til vedkommende Samlingsbestyreres særskilte Indberetninger.

Det til arkæologiske Undersøgelser paa Budgettet bevilgede Beløb har været anvendt af Hr. Kaptein Ziegler, Molde.

Samlingerne har været holdt aabne efter de samme Regler som i 1894, hvorom henvises til forrige Aarsberetning. Med Hensyn til deres Tilstand og Forøgelse i 1895 henvises til nedenstaaende Beretninger fra hver enkelt Samlingsbestyrer.

Ulemperne ved den nuværende begrænsede Plads for Samlingerne bliver for hver Tid mere følelig. Alligevel har man endnu ikke seet sig istand til at gaa i Gang med den projekterede Udvidelse af Lokalerne bl. a. ved Opførelse af en ny Tilbygning, eftersom den til Selskabets Disposition staaende Byggekapital endnu ikke har naaet en tilstrækkelig Størrelse. Byggeforetagendet er kalkuleret at ville medføre en Udgift af 40 à 45,000 Kr. Heraf havdes ved Udgangen af 1894 et Beløb af ca. 22,000 Kr., hvilket i 1895 er blevet forøget ved et yderligere Bidrag af Brændevinssamlaget af 5000 Kr., saa at det nu udgjør 27 à 28,000 Kr.

Det manglende har man i det væsentlige haabet at kunne opnaa ved Bevilling af Statskassen, ligesom der ogsaa ved Selskabets Byggeforetagende i 70-Aarene blev ydet Selskabet et Statsbidrag af ca. 22,000 Kr. eller ialt $^1/_3$ af Bygningens Kostende. Dette Haab har imidlertid hidtil slaaet feil, uagtet det nu projekterede Byggearbeide kun er en Fortsættelse og Fuldendelse af den i 70-Aarene lagte Byggeplan.

Efter at man i 1894 forgjæves havde andraget om et Bidrag

af Statskassen af 20,000 Kr., indskrænkede man sig i 1895 til at begjære en Bevilling af 15,000 Kr. enten paa én Gang eller fordelt paa to Terminer. Men heller ikke dette Andragende er blevet indvilget.

Som anført i forrige Aarsberetning androg man i 1894 om en aarlig Statsbevilling af 2000 Kr. til Lønning af en ny Konservator ved den zoologiske Samling. En Forøgelse af de nuværende Arbeidskræfter med en saadan Funktionær ansaaes nemlig at være nødvendig, hvis det skal kunne lykkes fuldt ud at bearbeide det rige videnskabelige Materiale, som Samlingerne indeholder, og give Undersøgelserne det ønskelige Omfang.

Andragendet blev imidlertid ikke indvilget af Storthinget.

Da Budgetkomiteen i sin Indstilling havde udtalt, at Midlerne til en Udvidelse af Selskabets Virksomhed maatte kunne findes ved en Indskrænkning af de efter dens Mening store Administrationsudgifter, imødegik Direktionen i en udførlig Forestilling denne Opfatning, der kun kan bero paa en Misforstaaelse, eftersom Selskabets Administrationsudgifter ingenlunde er større, men snarere mindre end ved andre ligeartede Institutioner. Alligevel troede man ikke i 1895 at burde gjentage Andragendet om Bevilgning af Gage til en ny Funktionær. Derimod androg man om en Forhøielse af det ordinære Statsbidrag fra 8000 til 10,000 Kr.

Og dette Andragende er ogsaa af indeværende Storthing forsaavidt imødekommet, som der foruden det ordinære Bidrag af 8000 Kr. er bevilget Selskabet et extraordinært af 2000 Kr.

Hos Brændevinssamlaget androg man, foruden, som anført, om Bidrag til Byggefondet, ogsaa om et extraordinært Bidrag af 6000 Kr.

Dette Beløb tænktes anvendt dels til Udfylding af Huller i Bibliotheket, dels til Dækkelse af Udgifterne ved en tidligere Erhvervelse af sjeldnere Dyretyper ved den zoologiske Samling, samt til Anskaffelse af endel ønskelige Instrumenter og Apparater ved de naturhistoriske Samlinger, og endelig til Iværksættelse af Undersøgelser af Havvandets Beskaffenhed udenfor Throndhjemsfjorden, hvorom der var skeet Henvendelse til Direktionen.

Andragendet blev imidlertid ikke indvilget.

Derimod bevilgede Brændevinssamlaget i 1894 paa Foranledning af nogle af Selskabets Medlemmer et Beløb af 1600 Kr. til Indkjøb af en Samling bibliografisk Litteratur, som skulde skjænkes Videnskabsselskabet og opstilles i dets Læseværelse.

Herved har man erholdt en værdifuld og temmelig fuldstændig Samling af de mest bekjendte, større Fortegnelser over de i Norden, Tyskland, England og Frankrig udkomne Bøger, saavidt muligt komplet til 1895. De er i Forening med, hvad Selskabet tidligere besad af herhen hørende Værker, opstillede i Læseværelset. Som de mest fremtrædende af disse Værker kan nævnes: Graesse: *Tresor de libres rares et precieux,* Kaysers Bücherlexikon, Lorentz: *Catalogue de la Librairie Française, The Englisch Catologue of Books,* de svenske og danske Bogfortegnelser af Linnström og Wahl m. m.

Af Kommunekassen har Selskabet efter Direktionens Andragende erholdt et Bidrag af 3000 Kr. til Udgivelse af et historisk Festskrift i Anledning af Throndhjems 900 Aars Jubilæum næste Aar.

Ligeledes har Kommunebestyrelsen bevilget Selskabet fri Gas for 1896. I Bibliothekets Udlaansværelse og Læseværelse har man ladet indlægge Gasledning.

I Generalforsamling den 25de Oktober foretoges Valg paa Præses, et Medlem af Direktionen og 2. Revisorer

Til Præses gjenvalgtes Overlærer K. Rygh og til Medlem af Direktionen Bestyreren af den zoologiske Samling V. Storm. Til Revisorer valgtes Kapt. Alex. Hagen og Ingeniør Schmidt-Nielsen.

Da Byskriver Edv. Christie, der siden 1858 havde forrettet som Selskabets Kasserer, opsagde denne Post fra Udgangen af 1895, antog Direktionen under 9de December Konservator M. Foslie til Kasserer.

Ved Aarets Begyndelse udtraadte Direktør Jenssen somMed lem af Bogudvalget. Direktionen besluttede da, at Antallet af Bogudvalgets Medlemmer skulde forøges til 5 og indvalgte som nye Medlemmer Konservator M. Foslie og Stiftsarkivar Kr. Koren.

Direktionen har taget de for Selskabets Funktionærer gjældende Instrukser under Revision og tildels udarbeidet nye.

Med Hensyn til Selskabets Indtægter og Udgifter henvises til nedenstaaende Extrakt af Regnskabet.

Idet Selskabet ved sin undertegnede Direktion aflægger denne Beretning, beder det sig i Underdanighed bevaret i Deres Maj.s Bevaagenhed.

Trondhjem i Direktionen for det Kgl. norske Videnskabers Selskab. Juni 1896.

K. Rygh. **J. Sejersted.** **V. Storm.**
J. Hagen. **K. Lossius.**

J. Richter.

Extrakt

af

det Kongl. norske Videnskabers Selskabs Kasseregnskab for 1895.

Indtægt:

1.	Beholdning for 1894	Kr.	1255.79
2.	H. M. Kongens Bidrag for 1895	-	200.00
3.	Statskassens do. - do.	-	8000.00
4.	Brændevinssamlagets do. - do.	-	4000.00
5.	Sparebankens do. - do.	-	2000.00
6.	Kontingent af 216 Medl. - do.	-	864.00
7.	Renter indvundne:		
	Af Hammers Legats Pantobligationer Kr. 3978.21		
	- do. do. Midler i Sparebanken . . . . . - 131.22		
		-	4109.43
	Af Poulsens Legats Pantobligationer Kr. 1241.93		
	- do. do. Midler i Sparebanken . . . . . - 76.27		
		-	1318.20
	Overf.	Kr.	21747.47

		Overf. Kr.	21747.47
	Af Aas & Hustrus Legats Pantobligationer . .	-	540.00
	- Fondet af 1881	-	29.71
	- Byggefondet	-	715.02
	- Kassebeholdningen i Sparebanken	-	73.57
8.	Udbytte af den Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelse	-	1900.35
9.	Brændevinssamlagets Bidrag til Byggefondet . .	-	5000.00
10.	Indkommet i Bøsserne	-	90.67
11.	Efter Decision	-	0.30
12.	Rentedifferensen & diverse	-	43.67
		Kr.	30140.71

Udgift:

	Saldo for 1894			Kr.	458.22
1.	Lønninger			-	9990.00
2.	a. Bibliotheket	Kr.	2899.76		
	b. Zoologiske Samling	-	1962.96		
	c. Botaniske do.	-	286.28		
	d[1]. Oldsagssamlingen	-	266;15		
	d[2]. Do.s Bibliothek .	-	117.15		
	e. Mineralsamlingen	-	64.87		
	f. Myntsamlingen	-	149.30		
				-	5746.47
3.	Stipendier			-	1050.00
4.	Udgivelse af Skrifter			-	1207.59
5.	Afsætning til Rentefondene:				
	a. Hammers Legat ($^1/_8$ af Renterne)	Kr.	1396.10		
	b. Poulsens do. ($^1/_6$ - —)	-	225.81		
	c. Fondet af 1881 ($^1/_1$ - —)	-	29.71		
	d. Byggefondet ($^1/_1$ - —)	-	715.02		
	Do. , Samlagets Bidrag	-	5000.00		
				-	7366.64
				Overf. Kr.	26318.92

	Overf. Kr.	26318.92
6. Renter af Gjæld til Kongsberg Sølvværk	-	810.00
7. Skatter	-	668.73
8. Renholdelse	-	77.34
9. Lys og Brænde	-	482.39
10. Bygningerne	-	219 30
11. Bygningernes Inventar	-	157.27
12. Tilfældig Udgift og frafaldt Kontingent (4 Kr.) .	-	216.26
13. Beholdning: Restancer . . . . . Kr. 1246.87		
I Kasse . . . . . - 443.63		
	-	1690.50
	Kr.	30140 71

Bibliotheket.

(Bibliothekar: Overlærer Arentz.)

Bibliothekaren tillader sig herved at afgive følgende Indberetning om Bibliothekets Virksomhed i 1895:

Bibliotheket har i de 4 Vintermaaneder været aabent til Udlaan fra Kl. $12^1/_2$—2, i den øvrige Del at Aaret fra 12—2 de 5 første Søgnedage i Ugen samtidig med Læseværelset. Udlaansdagenes Antal har været 185, i hvilke der er skeet ca. 990 Udlaan, omfattende ca. 1460 Bind og Hefter. Laantagernes Antal har været 221. Bibliothekets Tilvækst har i Aarets Løb været 537 Værker, udgjørende ca. 1380 Bind og Hefter, deri indbefattet Tidsskrifter og Fortsættelser. Efter Fag har Tilvæksten været omtrent følgende: Theologi 29 Bind — 39 Hefter, Lovkyndighed 15—28, Medicin 21—32, Filosophi 10—50, Pædagogik og Politik 29—33, Mathematiske Videnskaber 27—32, Naturhistorie 78—268, Fysik og Kemi 25—53, Oekonomiske Videnskaber 29—39, Sprogvidenskab 49—212, Historiske Videnskaber 112—215, Litteraturhistorie 20—73, Lærde Selskabers Skrifter 85—228, Skrifter af blandet Indhold 9—15, Aviser 7. Ved Kjøb er erhvervet 105 Skrifter, Resten er indkommet som Gave. — Manuskript- og Diplomsamlingen er ikke forøget, hvorimod Kartsamlingen har modtaget Tilvækst ved Gaver

fra „Norges topografiske Opmaaling“ samt „Sveriges geologiska Undersökning“ og et Par Privatmænd.

Som det vil sees, har Laantagernes og Udlaanenes Antal i det forløbne Aar været noget mindre end i det næst foregaaende; men til Gjengjæld har Søgningen til Læseværelset været saameget større, idet der neppe er gaaet nogen Udlaansdag hen, som har været uden Besøg. — Revisionen er fortsat af Hr. Overlærer Dahle og Hr. Arkivar Koren, uhen at den endnu er bragt tilende.

Endelig meddeles, at de 11 Kasser gamle Bøger, som for 2 Aar siden blev sendt hid fra Molde nedlagte Skole, nu, saavidt gjørligt, er katalogiserede. Ogsaa Cand. mag. B. Dahls Bibliothek er nu katalogiseret. Bøgerne bestod for en overveiende Del af klassisk Filologi. Disse har endnu ikke kunnet indlemmes i Bibliotheket paa Grund af manglende Plads, medens Resten af Bøgerne er indordnet under de forskjellige Fag.

Oldsagssamlingen.

(Bestyrer: Overlærer K. Rygh.)

Jeg har herved den Ære at fremsende Beretning om Oldsagsamlingens Forøgelse og Tilstand i 1895.

Samlingen har i Aaret havt en Tilvækst af 116 Numere (Katal. Nr. 4745—4860), hvoraf endel omfatter flere Gjenstande.

Af Gjenstande fra Stenalderen er indkommet 20 Numere. Den overveiende Del af disse bestaar af Knive og Spidser af Skifer, henhørende til den arktiske Gruppe. Deriblandt er en ualmindelig fin og liden Pilespids fra Rise i Opdal. Fra det gamle Findested paa Bøleseter i Flatanger, der ellers nu synes at blive udtømt, er ogsaa iaar indkommet en mindre Samling, hvoriblandt en ufuldstændig Spydspids og nogle ufuldførte Emner til saadanne. Fra Løvvik i Bjørnør er kommet en Kniv af Skifer og to af Sandsten af den almindelige Skifertype, alle ufuldstændige, Halvdelen af en Økse af Sten og endel af de ovale Stene med omgaaende Fure, hvis Forekomst er saa almindelig paa Findesteder for Skifersager. Eneggede Knive af Skifer er fremdeles indkomne fra Sørli i Rissen og Finneid i Hemnes, den sidste af usedvanlig Størrelse. Økser af Sten er indkomne fra Kot i Singsaas og fra Selnes i Skjørn.

Fra Folden i Verran er Samlingen bleven beriget med et nyt Eksemplar af de store Køller med fremspringende Hjørner ved Siden af Skafthullet, hvoraf vi allerede før har en hel Del med indbyrdes afvigende Former.

Samlingen af ældre Jernalders Fund har kun faaet ringe Tilvækst, som det i Regelen altid vil være Tilfælde, naar der ikke er foregaaet planmæssige Udgravninger. Ved Gave har Samlingen erhvervet fortrinlige Kopier af nogle i Universitetets Samling opbevarede Guldbrakteater. Ligeledes har man erhvervet et Eksemplar af et af Hr. Stiftsarkivar Koren taget Gibsaftryk af Runeskriften ved Veblungsnes.

Af Fund fra yngre Jernalder er indkommet 34 Numere, Størstedelen enkeltvis fundne Gjenstande. Iblandt disse kan nævnes et Sverd, der er fundet i det opslammede Ler omkring Verdalselven, og som maa skrive sig fra en Gravhaug paa en af de udgledne Gaarde paa Follosletten. Fra Ballangen i Ofoten er indkommet et værdifuldt Fund, bestaaende af 7 Vægtlod af Bronce eller Jern og Bronce, tilligemed nogle afhugne Broncestykker, der antagelig ogsaa har været anvendte til Vægtlod. Ogsaa iaar er der indkommet en mindre Samling af Sager fra det bekjendte Findested paa Risegjerdet i Opdal, Pilespidser, Knivblade, Sigdblad m. m. Ligeledes er erhvervet et mindre Fund fra Findestedet paa Romfohjellen i Sundalen, dog i temmelig medtagen Forfatning. Fremdeles kan nævnes et Broncekar fra Flatvad i Sundalen af den for y. J. ejendommelige Art, desværre ufuldstændigt, og et Gravfund af Jernvaaben fra Kirkhus i Aalen.

Blandt middelalderske Sager kan især fremhæves et Billede i Træ af St. Anna i Gruppe med St. Maria og Christusbarnet, adskilligt større end almindeligt. Det er forsynet med malede Paaskrifter i Minuskler og sengothiske Majuskler, paa Latin og Plattysk, er af nordtysk Arbeide og neppe ældre end 1500. Det skal skrive sig fra Bjugns Kirke, hvor det dog ikke kan have havt sin oprindelige Plads, da der ikke kan have staaet nogen Kirke paa dette Sted før Reformationen. — Fra Verrans Kirke skriver sig en Døbefunt af Klebersten af en meget simpel Form fra den ældre Middelalder. — Fremdeles kan nævnes et Økseblad af den umaade-

lig store, tyndbladede Form, hvoraf Samlingen nu har et halvt Dusin Exemplarer, fra Selnes i Bjugn. Under Gravninger i Byen er fremkommet endel middelalderlige Sager, som Samlingen har erhvervet, fra Nonnegaden endel Fragmenter af Kar af Grøtsten af forskjellige Former og fra en Tomt ved Lilletorvet et Stykke af en Bue fra en middelaldersk Kirke.

Noget over 40 Numere hidrører fra Tiden efter Reformationen, for en stor Del indkomne som Gaver. Flere af disse Gjenstande har Interesse til Belysning af Arbeidsteknik i forskjellige Retninger eller i Almindelighed af Kulturforhold i de senere Aarhundreder.

Præparationen af Samlingens Jernsager har været jevnt fortsat i Aarets Løb. Endnu staar der dog tilbage en stor Mængde af de ældre Jernsager i Samlingen, som er egnede til at konserveres ved den nye Præparationsmethode.

Følgende Herrer har i det forløbne Aar skjænket Gaver til Samlingen: Major O. Krefting, Gunnerius Myhre, Vagtmester A. Nielsen, Gaardbr. Oliver Alstad, Stjørdalen, Gaardbr. Johannes Lunden, Verdalen, Lensmand M. Følstad, Verran, Gaardbr. Jon Kirkhus, Aalen, Professor O. Rygh, Christiania, og Filialafdelingen af Foreningen t. n. F. B.

Myntsamlingen.

(Bestyrer: Adjunkt B. Hartmann.)

Herved tillader jeg mig at oversende Indberetning om Mynt- og Medaljesamlingens Tilvækst og Tilstand i det hele i det sidst forløbne Aar.

Samlingen er dels ved Kjøb eller Bytte med Dubletter og dels ved Gaver forøget med 9 Medaljer (hvoraf 3 i Sølv, 6 i Bronce og Messing), 170 Mynter (hvoraf 11 i Guld, 121 i Sølv, 38 i Kobber, Bronce eller Nikkel), 1 Jeton og 3 Pengesedler og tæller nu med Fradrag af 8 bortbyttede Numere nærved 12,500 Nr., deraf omtrent 1070 Medaljer. Erhvervelsen ved Kjøb har paa Grund af det indskrænkede Annuum været mindre end sedvanlig. Derimod er der indkommet mange og tildels temmelig værdifulde Gaver fra 24 forskjellige Personer eller Foreninger. Saaledes har Kgl. Veten-

skaps-Akademien i Stockholm skjænket et Eksemplar i Sølv af en i det forløbne Aar præget Erindringsmedalje over dets afdøde Præsident C. D. Skogman, og Komiteen for Festligholdelse af Trondhjems tekniske Læreanstalts 25-Aars Jubilæum den i den Anledning prægede Medalje i Sølv. Sognepræst Flood har skjænket 17 græske, tyrkiske m. fl. Mynter, Bergingeniør A. Getz 34, mest ældre og nyere spanske Sølvmynter, Frøken Doris Martens 10 ældre danske, engelske m. fl. Guldmynter og Frøken Ellen Bodom 25, mest ældre russiske, mindre ovale Sølvmynter med gammelrussisk Inskription fra Tiden før Peter den Stores Regjering, af hvilke sidste Selskabet før ikke har havt noget Exemplar. Ligeledes er som Gave modtaget 2 engelske, i Jorden fundne Sølvmynter fra Middelalderen, nemlig en Groat fra Henrik 6tes Tid og $^1/_2$ Groat fra Edward den 2dens Tid.

Haandbibliotheket er forøget med et Par mindre Kataloger.

Revision af større Dele af Samlingen og delvis Omskrivning af Katalogen har stadig været fortsat.

Forresten har Samlingens Tilstand i det væsentlige været uforandret.

Aabningstiden har været den samme som for Selskabets øvrige Samlinger. Udgifterne har, som vedlagte Opgave udviser, været Kr. 149.30, altsaa 70 Øre mindre end den givne Aarsbevilling.

Den zoologiske Samling.

(Bestyrere: For Pattedyr- og Fuglesamlingen: M. Foslie, for den øvrige Samling: V. Storm.)

Af indenlandske Pattedyr er erhvervet en Bæver ved Bytte i et tidligere anskaffet Eksemplar af samme Art fra Tyskland, samt en Nise *(Phocæna communis)*, skudt ved Munkholmen, et Par yngre Ræve og en hvid Varietet af Rensdyr. Tilvæksten af udenlandske Pattedyr omfatter følgende Arter: Gnu *(Connochaetes taurina)*, Næseabe, Moskussvin *(Dicotyles tajacu)*, en yngre afrikansk Elefant, Han og Hun af Rørantilope *(Cervicapra arundinum)* og Dovendyr *(Bradypus)*. Sidstnævnte er modtaget som Gave fra Hr. Kapt. Welzin ved Hr. Mægler Moe.

Skeletsamlingen er forøget med et smukt Eksemplar af Hjort fra Hitteren som Gave fra Mr. Thomas, samt desuden et yngre Flodhestkranium og nogle andre Kranier.

Ved Omordning i nogle af de større Skabe er indvundet Plads for de fleste af de i de to sidste Aar erhvervede Pattedyr, dog uden Hensyn til den systematiske Ordning, men Pladsen er nu saa optaget og Skabene saa overfyldte, at alt herefter maa magasineres. Gulvet mellem Skabene har delvis været benyttet til større Pattedyr, men denne Udstillingsmaade maa opgives, da Eksemplarerne i Længden lider derved og Adgangen til Skabene vanskeliggjøres.

Tilvæksten af Fugle har været ca. 20 Expl., hvoraf flere i tidligere ikke repræsenterede Dragter. Her skal fremhæves en for Samlingen ny og interessant Form, erhvervet ved Kjøb, nemlig Rypeorre *(Lagopus tetrici albus)*, Han og Hun, den første skudt 3die November og den anden omkring 1ste December 1894 ved Svartaasøen i Tydalen. Begge er typiske Individer og, saavidt vides, de første af denne Bastard, som har været iagttaget i det trondhjemske. Fra Hr. Nils Stafne, Rennebu, modtoges som Gave et tredie Eksemplar af samme Bastard, skudt i Rennebu 7de December 1895. Af udenlandske Fugle skal nævnes en blaabenet Struds *(Struthio molidophorus)* fra Afrika.

Ogsaa for Fuglesamlingens Vedkommende er Pladsen nu saa liden, at en gjennemført systematisk Ordning ikke længere kan følges, og enkelte større Eksemplarer har man været nødt til at magasinere.

Af de Fiske, som er erholdte og opbevarede i Samlingen i sidste Aar, kan nævnes den sjeldne *Scomberesox saurus*, hvoraf et udvokset Eksemplar fangedes i Aafjorden i September, en Sværdfisk *(Xiphias gladius)*, fanget ved Levanger og i udstoppet Stand opstillet i Samlingen, *Belone vulgaris*, som vel i det hele taget er en temmelig almindelig Art, men som forhen ikke var fundet i Trondhjemsfjorden og i August fangedes med Makrel ved Skjørn, samt *Lycodes Sarsii*, der toges med Bundskrabe nord for Tutterøen. Antallet af de i Fjorden fundne Fiskearter udgjør nu 108.

Ved Bytte mod indsamlede Dyr er et færdigt udstoppet Eksemplar af Gangeskrokodillen *(Gavialis gangeticus)* erhvervet.

Mod indsamlede lavere Sødyr fra Trondhjemsfjorden er gjennem Dr. Rev. Norman erholdt en større Samling af Crustaceer dels fra Englands Kyster dels fra Middelhavet.

Paa samme Maade er fra Prof. Köhler i Lyon modtaget Echinodermer.

Leilighedsvis er den udenlandske Konkyliesamling forøget med over 200 Eksemplarer.

Udbyttet af Undersøgelserne i Fjorden har i sidste Sommer været ringe tildels paa Grund af, at de dertil bestemte Midler var ringere end forhen, saaledes at der ikke kunde anvendes Trawl, hvilket er den hensigtsmæssigste Methode især for Indsamling af fritsvømmende Dyr. Bundskrabninger foretoges nord for Tutterøen samt ved Hasselvigen, ved førstnævnte Sted paa den vide, flade Bund, paa sidstnævnte i Bergbakker. Ogsaa i sidste Sommer toges mange Exemplarer af *Brisinga coronata* og *Rhizocrinus lofotensis,* der lever sammen paa dette store Dyb mellem Tutterøen og Leksvigen. Blandt Oculiner ved Hasselvigen samledes flere Exemplarer af *Pentagonaster nidrosiensis,* som næsten ikke er fundet uden i Trondhjemsfjorden, men i dennes ydre Del nu er ret hyppig i Bergbakker; flere af dem er af betydelige Dimensioner (indtil 24 Ctm. i Diameter); endvidere kan nævnes en Varietet af *Asteropsis pulvillus,* der udmærker sig ved ganske glatte Randplader og længere Arme end den typiske; den kan muligens opfattes som en egen Art.

Af andre indsamlede Arter, som tildels er Dubleteksemplarer til Bytte med andre Museer, kan nævnes *Octopus arcticus,* hvoraf nogle er af usedvanlig Størrelse, *Sarcophyton purpureum* (i Mængde), *Duva rosea,* der ligeledes her forekommer i stor Mængde, *Ophiacantha spectabilis* og *anomala, Heteropyxis norvegica, Waldheimia septata, Solenopus Dalyelli.* Endvidere er erholdt (ved Fiskelime) et usedvanlig stort Eksemplar af *Funiculina quadrangularis* samt en *Ptilella grandis.* — Af Polyzoer kan som Tillæg til de forhen nævnte Arter anføres *Scrupocellaria reptans* (hyppig) og *scruposa, Bugula murrayana* (almindelig), *Cellaria fistulosa, Flustrella hispida, Membranipora pilosa et membranacea* (meget almindelig paa grundt Vand), *Porella lævis, Cellepora pumicosa, Hornera lichen-*

oides & violacea, Stomatopora major, Idmonea atlantica, Lichenopora hispida og den sjeldnere *Domopora stellata.*

Ligesom i foregaaende Sommer er ved Siden af Fjordundersøgelser leilighedsvis gjort entomologiske (dipterologiske) Iagttagelser, fornemmelig i Stadsbygdens Prestegjæld, som i denne Henseende udmærker sig ved sin Rigdom paa Arter paa Grund af den mangeartede Naturbeskaffenhed. I den nedre, lavere Del af Bygden nær Fjorden fandtes adskillige sjeldnere dels litorale Arter navnlig af Slægten Scatophaga, dels saadanne, som hører hjemme paa Myrer, navnlig af Anthomyzer, Ephydriner og Slægten Tetanocera; i de længer fra Fjorden liggende varme Lier med sin frodige Vegetation forekommer adskillige Arter, som her sandsynligvis har sin Nordgrænse eller ogsaa kun er fundne paa Steder i Landets sydligste Del eller endelig er ny for Faunaen. Særlig kan nævnes *Arctophila (Sericomyia) bombiformis & Volucella pellucida,* der begge paa sidstnævnte Steder forekom i Mængde, *Dolichopus regius, Dexia ferina, Anthomyza magnicornis,* som forhen kun var kjendt i faa Eksemplarer, men fandtes i Mængde paa Myrer; forøvrigt henvises til en under Trykken værende Afhandling, hvori 4 Arter af Slægten Aricia beskrives som nye for Videnskaben og adskillige nævnes som nye for Landets Fauna.

Den botaniske Samling.

(Bestyrer: Konservator M. Foslie.)

Samlingens Forøgelse indskrænker sig væsentlig til de i Trondhjemsfjorden indsamlede Alger. Undersøgelser foretoges ved Stadsbygden, Ytterøen og Trondhjem, men kun en liden Del af det indsamlede Materiale er bearbeidet. I Selskabets Skrifter for 1895 er nærmere omtalt „Ectocarpus (Streblonema) Turnerellae, a new Alga" og „The Reproductive Organs in Turnerella septemtrionalis". Sammesteds er nogle udenlandske Kalkalger beskrevne under Titel „New or critical Lithothamnia", og da Arbeidet med en Oversigt over denne Gruppe fremdeles fortsættes, har Materiale ogsaa iaar været indsamlet baade her i Fjorden og erhvervet fra andre Steder.

Opmærksomheden har desuden særlig været henvendt paa de i Fjorden forekommende Arter af *Spongomorpha (Acrosiphonia* Kjellm.), hvoraf dog blot faa synes at forekomme i den indre Del af Fjorden; men i det hele taget synes denne nylig bearbeidede Gruppe at vise et langt større Antal Arter end tidligere kjendt, og blandt saadanne, som endog synes at have en temmelig stor Udbredelse, skal nævnes *Sp. hemisphærica, albescens, incurva, flagellata, vernalis, centralis, pallida, effusa* og *bombycina.* Af Squamariaceer er paatruffet flere interessante Former, men hidtil dog kun sterile. En eiendommelig *Gayella,* som senere vil blive nærmere omtalt, fandtes ved Stadsbygden.

Mineralsamlingen.

(Bestyrer: Overlærer C. Schulz.)

I forløbne Aar er Mineralsamlingen forøget med en Række af de thoriumholdige og andre sjeldne Baser indeholdende Mineraler, erhvervede dels ved Kjøb dels ved Bytte (med Universitetets mineralogiske Kabinet).

Paa Grund af de mange Forespørgsler om disse Mineraler, som har vakt særlig Interesse hos Almenheden, er en mindre, separat Samling af disse Mineraler ordnet og udstillet.

Saavidt Rummet tillader det for Tiden, er en separat Samling af teknisk anvendte, norske, slebne og polerede Bergarter opstillet: Larvikit, Syeniter, Graniter, Diorit og Gabbroer fra Larvik, Tønsbergtrakterne, Drammensfjorden, Risør, Arendal m. fl. Steder — erhvervede som Gaver fra E. A. Gude, Køltzow m. fl. i Christiania.

Fra Chr. Ankers Marmorsliberier ved Fredrikshald er erhvervet som Gave en Række slebne Mormorprøver fra Fauskeidets Marmorforekomster. Disse er udstillede. Et Række Vegstensprøver fra de trondhjemske Vegstensforekomster er indsamlet. Mangel paa Plads tillader endnu ikke Udstilling af disse.

Fra Mineralforekomsterne langs Mælshogna Gabbrofelt mellem Selbu, Tydalen og Meraker er dels indsamlet af Samlingsbestyreren dels erhvervet ved Bytte (med Hr. Handelsfuldmægtig P. Birch,

Selbu) forskjellige Bergarter, Kyanit, Kise m. v. Bytteforbindelsen med Mineralienniederlage, Freiberg, Sachsen til Supplering af Selskabets Mineralsamling er fortsat.

Imidlertid er ifjor som i de sidste Par foregaaende Aar supplerende Anskaffelser til Mineralsamlingen søgt undgaaet, da de af de uopbrugte Annua til Disposition staaende Midler iaar agtes anvendte til at paabegynde Anskaffelsen af de for enhver Mineral- og Bergartsundersøgelse for Tiden nødvendige Instrumenter og Hjælpemidler: et Speilgoniometer, et Polarisationsmikroskip, Apparater til at forskaffe sig tyndslebne Objekter af Mineraler eller Bergarter til mikroskopisk Undersøgelse.

New or critical Lithothamnia.

By

M. Foslie.

(With 1 Plate.)

Among an interesting collection of British Lithothamnia that Mr. E. A. L. Batters of Wormley had the kindness to send me for comparison with the species found along the coast of Norway, recorded in „The Norwegian Forms of Lithothamnion"[1]) are some specimens of an undescribed and characteristic species not met with on the Norwegian coast, which here I want to describe. After a part of the named paper was printed I also got some specimens of different Lithothamnia from Mr. P. Hariot of Paris, gathered on the coast of California, and one specimen from the straits of Magellan. Three of these specimens constitute new species, that I have at least not seen previously described, and together with these I also want to record the other specimens belonging to formerly known species, as they are of interest with regard to the apprehension and geographical distribution of this rather little known group of algæ.

Lithothamnion Battersii Fosl. mscr.

L. fronde libera in fundo jacente, simplice vel subsimplice, curvata vel flexuosa, 1.3—2 cm. longa, 2—3 mm. crassa, ramulis

[1]) Det kgl. norske Videnskabers Selskabs Skrifter 1894. Trondhjem 1895.

brevibus vel verrucæformibus tenuioribus plus minusve dense instructa, apicibus rotundatis vel obtusis; conceptaculis sporangiferis convexiusculis vel plano-convexis, parum prominentibus, a superficie visis diametro 250—300 μ, demum innatis; sporangiis binas sporas foventibus, 90—120 μ longis, 35—45 μ latis. Fig. 1—5.

• *Syn.* Corallium pumilum Ellis, Corall. p. 83, p. 27, fig. C., No. 1?

Description of the species. Of this plant I have seen six specimens, five of which are represented fig. 1—5. The frond is simple or nearly simple, curved or angularly bent, its longest diameter 1.3—2 cm. by a thickness of 2—3 mm. It appears frequently to be more or less densely furnished with short branchlets or wart-like processes, which are rather varying in thickness, 0.5—1.5 mm. The ends are rounded or obtuse, and the surface is either smooth or, more frequently, provided with scaly thickenings.

With reference to structure the cells of the outer layers of tissue are, in a median longitudinal section of the axis, nearly square or rectangular, about 7—10 μ long and 6—8 μ thick. The more or less cup-shaped layers in the peripherical portions partly are pretty regular partly the stratification rather disturbed by buried conceptacles. The central portion in the specimen examined are much destroyed by numerous perforating algæ.

I have seen but some few conceptacles of sporangia. These organs appear to be scattered over the whole frond, now and then two or three confluent or nearly confluent, convex but very little prominent and not distinctly marked, at least towards maturity rather flattened, 250—300 μ in diameter seen from the surface. The roof is rather thick, and the muciferous canals first visible in a rather late stage. I have numbered about 30 of the latter. All the sporangia that I have seen in superficial as well as overgrown conceptacles were bisporic, in the former apparently mature, and about 90—120 μ long and 35—45 μ broad.

A couple of other conceptacles with a small central portion of the roof dissolved, probably are those of cystocarps. They appear to have been conical, very low, and are about 300 μ in diameter at the base. Some rather deep scars with slightly elevated edges, not unlikely, are from these organs.

The species belongs to the section *Innatæ*. Overgrown conceptacles of sporangia are numerous in the peripherical portions of the specimen examined, some of them, however, filled with local formations of tissue, which are again covered with a new thickening layer of the frond. The cystocarpic conceptacles quite likely, at least now and then, also grow down into the frond, or are filled with local formations, and the latter covered with a new thickening layer of the frond.

Remark on the synonomy. I quoted in Lithoth. p. 123 (151), that the plant recorded by Ellis l. c. from Falmouth and the Isle of Man as *„Corallium pumilum album, fere lapideum, ramosum"* on one hand somewhat reminds one of certain forms of *L. tophiforme* but on the other rather approaches the present species in habit. It not unlikely is a form of the latter, although apparently more branched.

Relation to other species. This plant is quite different from any other species that I know, perhaps most nearly allied with *L. flabellatum* f. *Granii* Fosl. Lithoth. p. 70 (98), from which, however, it differs both in development and other essential characteristics.

Habitat. The species has been taken on a depth of about 7 fathom. Specimens collected in August are scantily provided with reproductive organs.

Occurrence. Hitherto with certainty only met with at Cumbrae on the western coast of Scotland (Batters).

Lithothamnion crassum Phil.

in Wiegm. Arch. p. 388; Hauck, Meeresalg. p. 273.

f. *typica* Fosl.

Lithoth. p. 31 (59); Hauck l. c. t. I, fig. 1, 3; tab. nostr. fig. 14.

Remark on the species. Coll. Hariot No. 4. This plant appears to be widely dispersed especially in southern waters. By comparing the specimen fig. 14 with those delineated by Hauck l. c. it will be seen, that they agree well with each other, and this specimen, gathered on the coast of California, must be referred to the typical form of the above species. I certainly have not found

conceptacles of sporangia, but some holes probably after these organs, with the whole roof dissolved after the death of the plant, are nearly 300 μ in diameter, thus apparently a little smaller in this form than in f. *capitellata*. Cp. Fosl. l. c. The specimen is much bleached, probably found cast on shore, and the branches here and there rather rubbed.

Locality. California, according to Mr. P. Hariot.

Lithothamnion pallescens Fosl. mscr.

L. fronde subglobosa, irregulariter subdichotome ramosa; ramis cylindricis vel interdum subcompressis, plus minusve coalitis, circa 2 mm. crassis, subfastigiatis, apicibus obtusis; conceptaculis cystocarpiferis convexiusculis, parum prominentibus, a superficie visis diametro 250—300 μ. Fig. 11—13.

Syn. L. racemus auct., ex parte?

Description of the species. Coll. Hariot No. 5. I have seen but a fragmentary specimen and two smaller fragments not unlikely from the former. Cp. fig. 11—13. The longest diameter of the largest of these is about 3.5 cm. Most of the ultimate branches are broken. The plant forms subspherical balls that apparently develop freely on the bottom. The colour appears to be much faded, yellowish brown, but that of the living plant is unknown. The frond is repeatedly branched in a more or less irregular subdichotomous manner, and the branches are short, terete, cylindrical or now and then slightly compressed, seldom very slightly enlarged towards the tip, subfastigiate, with obtuse ends. Especially in the lower or central portions they are more or less anastomosing. The surface is smooth or nearly smooth.

The structure seems to be coarser than for inst. in *L. fruticulosum*. The inner cells of the cup-shaped layers of tissue are, in a longitudinal section of a branch, rectangular with rather thin walls, up to about 20 μ long and 10 μ broad, or occasionally a little more.

The organs that I suppose to be conceptacles of cystocarps are irregularly scattered or somewhat crowded at or below the tip

of the branches. They are convex but little prominent and frequently not distinctly marked, seen from the surface 250—300 μ in diameter, with a single orifice. I have not seen the carpospores. Some other conceptacles resembling the former in shape but smaller probably are those of antheridia.

The conceptacles of sporangia are unknown. In the solitary fragment of a branch examined I found a couple of overgrown conceptacles, which probably are the latter, as those of cystocarps seem not to grow down into the frond.

Remark on the synonomy. In Lithoth. p. 35 (63) I remarked that *L. racemus* auct. appears to be impossible to identify, but that I suppose it to be referrible partly to *L. fruticulosum* partly to *L. crassum.* It may be that it in fact also includes the present species.

Relation to other species. This plant is closely related on one side to *L. fruticulosum* and on the other to *L. crassum.* It differs from the former especially as regards the conceptacles of cystocarps and its coarser structure, but sterile specimens seem to be very difficult to separate. From the latter it distinguishes itself by its not or now and then, but very little, roundish thickened ends as well as the shape of the named reproductive organs, which rather resemble those in *L. depressum* f. *Harveyi.*

Locality. California, according to Mr. P. Hariot.

Lithothamnion dentatum (Kütz.) Aresch.

in J. Ag. Spec. Alg. 2, p. 525; Spongites dentata Kütz. Polyp. calcif. p. 33. *Descr.* et *Fig.* Lithothamnion dentatum Hauck, Meeresalg. p. 273. t. II, fig. 2 et t. V, fig. 2; tab. nostr. fig. 15.

Remark on the species. Coll. Hariot No 3. I have not seen any authentic specimen of this alga, but that from California represented fig. 15 so closely coincides with Hauck's description and the figure t. II, fig. 2, that it, no doubt, belongs to the same series of forms. The specimen is nearly 4 cm. in diameter. It is sterile, and the organs of propagation appear to be unknown in this species, which apparently comprehends more than one form.

Locality. California, according to Mr. P. Hariot.

Lithothamnion elegans Fosl. mscr.

L. fronde libera in fundo jacente, roseo-purpurea vel roseo-flavescente, decomposito-ramosa, diametro usque ad 4 cm.; ramis e centro undique egredientibus, squarrosis, compressis vel subcompresso-angulatis, 1.5—2.5 mm. crassis, extremis vel dilatatis, complanato-palmatis vel subulatis, unum alterumve ramulum spinescentem vel subulatum emittentibus; conceptaculis cystocarpiferis convexiusculis, vix prominentibus, a superficie visis diametro 220—280 μ, demum innatis; carposporis elongato-obovatis, 50—70 μ longis, 25—35 μ latis.

f. *angulata* Fosl. mscr.

f. ramis compressis vel subcompresso-angulatis, extremis plerumque subulatis. Fig. 9.

f. *complanata* Fosl. mscr.

f. ramis inferioribus compressis vel subcompresso-angulatis, extremis sæpe dilatatis, complanato-palmatis, usque 10 mm. latis, 1 mm. crassis, dentatis, fere spinescentibus vel subulatis, vel apicibus interdum truncatis. Fig. 10.

Description of the form of the species. Coll. Hariot No. 2. I have seen but two specimens, and some of the branches are broken. They are nearly related to one another but on the other hand ought to be specially mentioned. The one that I have named f. *angulata,* not unlikely, constitutes the typical form of the species. This form is branched from the centre of the frond in a rather irregular manner, its longest diameter about 4 cm., the branches much spreading and more or less curved, in the lower part somewhat anastomosing, either compressed or subcompressed-angular, about 1.5—2.5 mm. thick and frequently rather attenuating upwards. The upper branches are nearly always angular or subcompressed-angular, often subulate, seldom with a tendency to divide themselves in a subpalmate manner. They here and there bear one or two spinescent or subulate branchlet. Cp. fig. 9. The surface is smooth, here and there even feebly shining.

The form *complanata* is closely connected with the former and of about the same size. It differs by its lower branches fre-

quently being more compressed, but especially by most of the upper ones being more or less dilated, complanate-palmate, upwards up to 10 mm. broad or more, by a thickness of about 1 mm., partly rather shallowly dentate with the apices nearly spinescent, partly deeply cleft, subulate, or now and then with the apices truncate or nearly truncate. Cp. fig. 10.

The colour of both the forms is a feebly pink with a purplish tinge, or yellowish pink.

In a longitudinal median section of the upper part of a branch the inner cells of the cup-shaped layers of tissue are nearly square or rectangular, about 9—12 μ long and 7—8 μ thick.

Some cystocarpic conceptacles appear in one of the branches of both forms. They are scattered, slightly convex, or highest in the centre and approaching a depressed-conical shape, but most often scarcely perceptibly raised above the surface of the frond, distinctly marked, seen from the surface 220—280 μ in diameter, with a single and small orifice. At maturity a part or nearly the whole roof gets dissolved, the surrounding parts continue their growth, and the conceptacles become overgrown. In a vertical median section they are about 90—100 μ high and 200—230 μ in diameter. The carpospores are elongated-obovate, 50—70 μ long and 25—35 μ broad.

Two other conceptacles appearing together with the former most probably are those of antheridia. They apparently are fully developed, resemble the named organs in shape but are only about 100 μ in diameter seen from the surface. Also these probably grow down into the frond. I, however, have not seen the spermatia.

Overgrown conceptacles were scarce in the solitary piece of a branch examined. The conceptacles of sporangia are unknown.

Relation to other species. This species shows a rather great affinity to *L. coralloides,* from which, however, it distinguishes itself particularly by the shape of the branches and conceptacles of cystocarps.

Occurrence. The coast of California, according to Mr. P. Hariot.

Lithothamnion coralloides Cr.

Fl. Finist. p. 151; Fosl. Lithoth. p. 62 (90).

f. *australis* Fosl.

l. c.

Descr. et *Fig.* Lithothamnion coralloides f. australis Fosl. l. c. et t. 16, fig. 24—31; tab. nostr. fig. 6—7.

Remark on the species. Coll. Hariot No. 1. Two specimens, one of which is fragmentary, agree well with the above form of this species. Cp. fig. 6—7. As quoted l. c. reproductive organs were unknown in the three southern forms. In one of the present specimens I found a solitary conceptacle that fully coincides in shape with those in f. *norvegica* supposed to be cystocarpic and antheridian conceptacles, conical, low and about 250 μ in diameter at the base. It appears not to be fully developed, and I do not know whether it is of the former or the last named organs.

Locality. California, according to Mr. P. Hariot.

Lithothamnion magellanicum Fosl. mscr.

L. fronde crustacea, usque ad circa 300 μ crassa, scabriuscula, limbo lævi; conceptaculis sporangiferis superficialibus, nunquam innatis, crebris, disciformibus, parum prominentibus, diametro 300—400 μ; sporangiis quaternas sporas foventibus, 120—130 μ longis, 40—60 μ latis. Fig. 8.

Description of the species. Coll. Hariot No. 6. I have seen but a solitary specimen which is represented fig. 12. It forms a thin crust, covering a shell, scarcely up to 300 μ thick in the thickest parts, frequently apparently less. It is but slightly thinner in the peripherical than in the central portions, here and there, however, somewhat uneven in thickness. The surface is finely rugged, partly nearly smooth, and the unevenness principally is caused by growing over or covering up small extraneous objects, but also thereby that the scars after emptied conceptacles are not regularly effaced. It is not provided with scaly thickenings, nor have I seen local formations effacing the named scars. The brim is smooth or nearly smooth, not concentric zonate, feebly shining, and the

margin here and there shallowly crenate. The colour is yellowish brown, probably much faded.

I have not examined the structure and, therefore, I am not quite sure whether the species belongs to the subgenus *Eulithothamnion* or to *Lithophyllum,* quite likely, however, the former, and of this the section *Evanidæ.*

The conceptacles of sporangia are rather crowded over the whole frond without any order, here and there even close to the margin. They are superficial, never growing down into the frond, disc-shaped but little prominent and 300—400 μ in diameter. The roof is intersected with 70—90 muciferous canals. At maturity the whole roof falls away leaving a shallow hole with not or very slightly elevated edges. In two conceptacles examined I found mature or nearly mature sporangia, four-parted and 120—130 μ long, by 40—60 μ broad.

Relation to other species. This plant appears to be most nearly connected with *L. Strömfeltii* Fosl. Lithoth. p. 145 (173). It differs especially by its more uneven and not concentric zonated surface and disc-shaped conceptacles. On the other hand it in some respects shows greater affinity to *L. scabriusculum* Fosl. Lithoth. p. 142 (170).

Occurrence. The straits of Magellan, according to Mr. P. Hariot.

Explanation of the Plate.

The figures are reproduced in nearly the natural size

L. Battersii.

Fig. 1—5. Habit-figures of the plant.

L. coralloides f. *australis.*

„ 6—7. Habit-figure of a complete and a fragmentary specimen.

L. magellanicum.

„ 8. Habit-figure.

L. elegans f. *angulata.*

„ 9. Habit-figure. Some of the branches are broken.

L. elegans f. *complanata.*

„ 10. Habit-figure Several branches are broken.

L. pallescens.

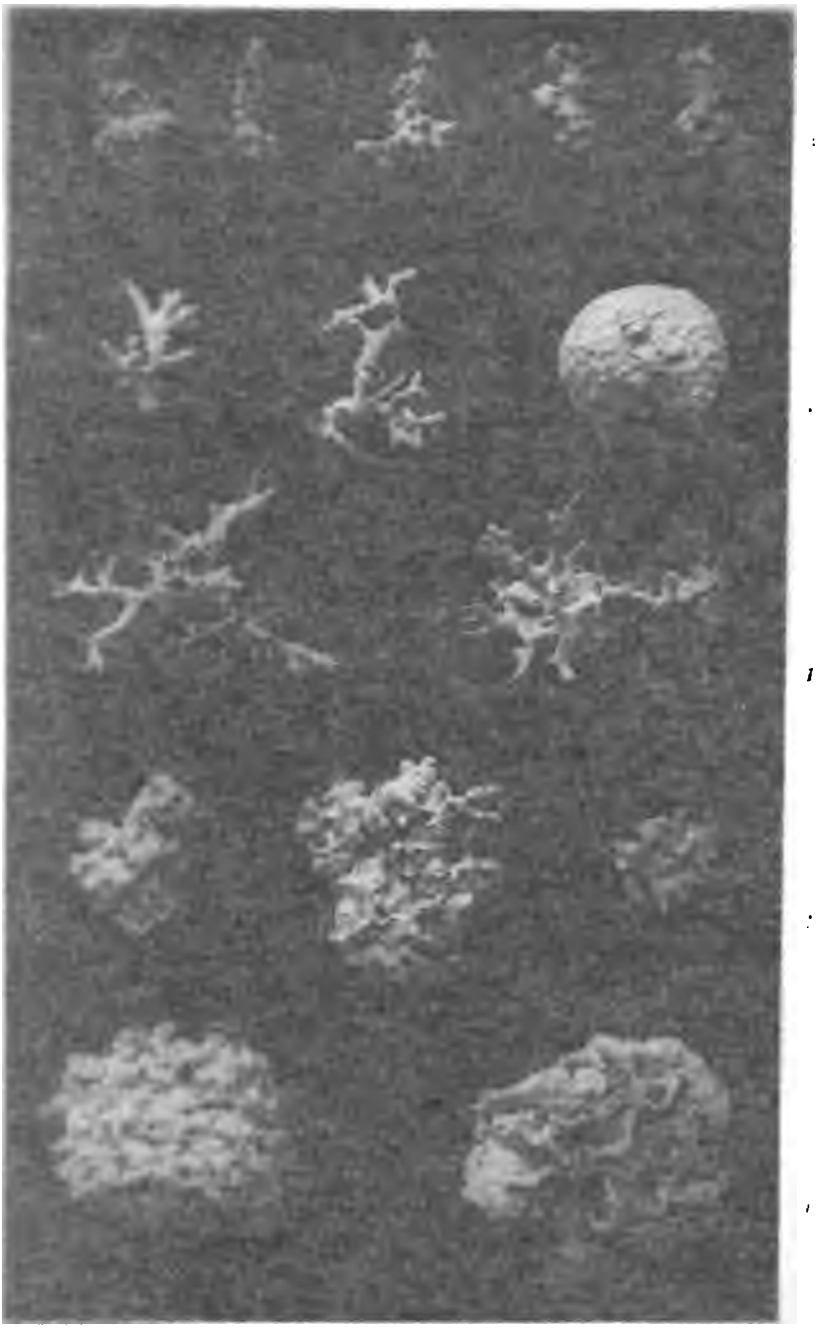
„ 11—13. Habit-figures. The small fragments fig. 11 and 13 are not unlikely from the fragmentary specimen fig. 12. Most of the ultimate branches are broken.

L. crassum f. *typica.*

„ 14. Habit-figure of a nearly complete specimen.

L. dentatum.

„ 15. Habit-figure.

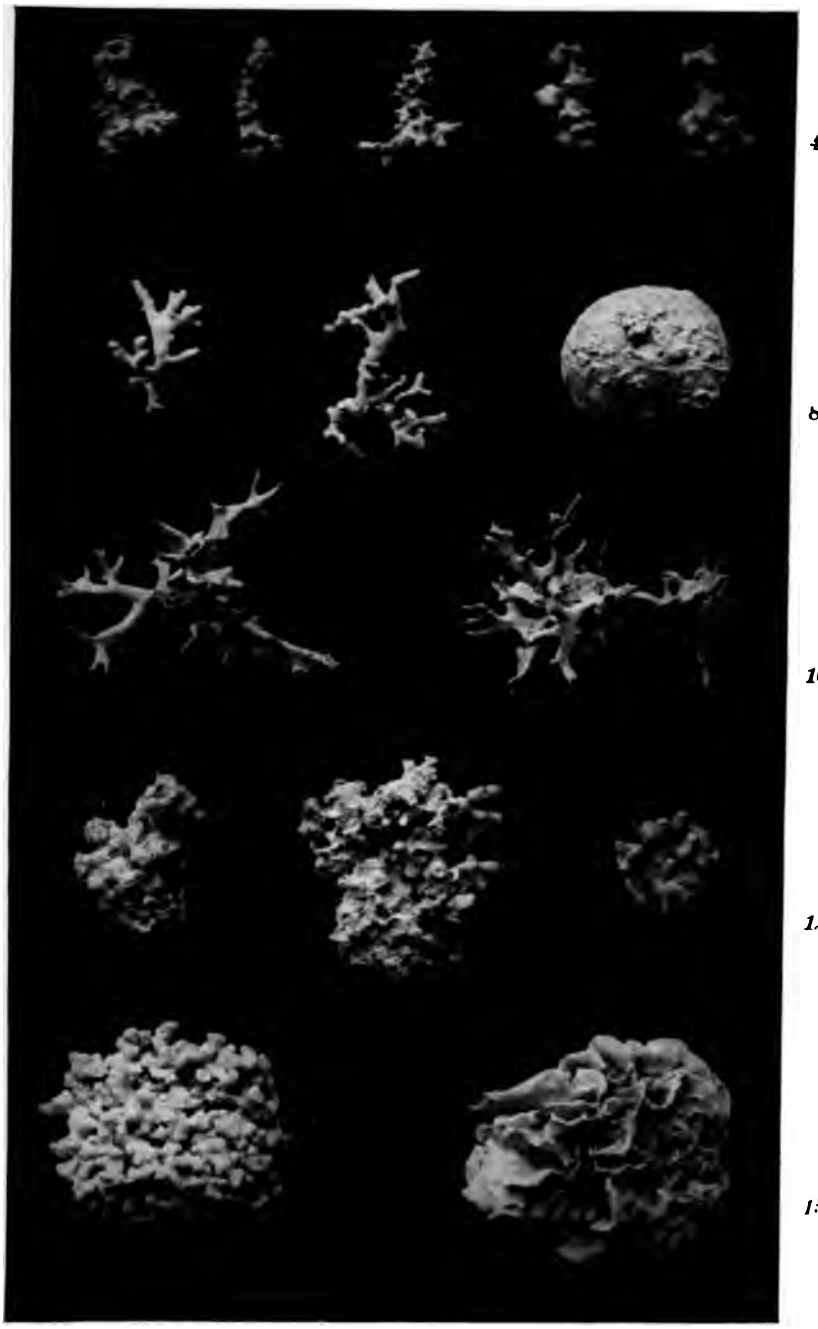
7. L. cervicornis f. australis. 8. L. muricata f. angulata. 10. L. elegans f. complanata. 13. L. crassum f. capitata.

...mentary specim...

...broken.

...broken.

...fig. 11 and
...mentary specim...
...anches are bro...

1—5. L. Battersii. 6—7. L. coralloides f. australis. 8 L. magellanicum. 9. L. elegans f. angulata. 10. L. elegans f. complanata. 11—13. L. pallescens. 14. L. crassum f. typica. 15. L. dentatum.

Biskop Gunnerus' virksomhed

fornemmelig som botaniker

tilligemed en oversigt over botanikens tilstand i Danmark og Norge indtil hans død

ved Ove Dahl.

(Fortsættelse fra Aarsskriftet for 1893).

Tillæg II.

Uddrag af Gunnerus' brevveksling, særlig til belysning af hans videnskabelige sysler.

Efter biskop Gunnerus' kopibøger (bispearkivets kopibøger nr. 3, 4 og 5 i Trondhjems stiftsarkiv) skal her meddeles endel breve, der belyser hans videnskabelige virksomhed 1759—73. Da denne paa den tid navnlig gik i naturvidenskabelig retning, er ogsaa de fleste af de herhen hørende breve af naturvidenskabeligt indhold. En stor del af dem er saaledes rettet til stiftets geistlige og angaar „naturalier", idet biskoppen enten takker for tilsendelsen af saadanne eller opfordrer til, naar leilighed tilbyder sig, at indsende til ham et eller andet *ex tribus regnis naturæ*. Endvidere indeholder flere af brevene, navnlig de danske, anmodning til kommissionærer eller boghandlere om at indkjøbe og tilsende ham naturvidenskabelige bøger. Disse breve er navnlig af interesse derved, at man kan se, hvilke forstudier han har gjort til sine arbeider, og hvilke kilder han har benyttet. Det fremgaar af dem, at han har rekvireret omtrent alle betydelige botaniske verker, særlig i aarene 1762—64, altsaa netop i de aar, han var sysselsat med udarbeidelsen af første del af sin flora. Man ser ogsaa, hvorledes han har konfereret med de mænd, der delte hans interesser i norden, navnlig

prof. Oeder i Kjøbenhavn og presten Hans Strøm paa Søndmøre. Brevene til Linné er ei kopierede, men der er oftere i kopibøgerne antydet, at han har afsendt breve eller naturalier til ham. Af brevene fremgaar endvidere, hvilken interesse for naturvidenskaberne Gunnerus havde vakt rundt om i stiftet. Betegnende er det, at da Gunnerus udsendte subskriptionsindbydelser til Pontoppidans naturhistoriske verk „Den danske Atlas", tegnede samtlige prester i Romsdals amt sig som subskribenter. Geistligheden i dette amt paavirkedes nemlig fra to kanter, saavel fra Gunnerus i Trondhjem som fra Strøm paa Søndmøre. Lignende var forholdet med Oeders *Flora Danica*. Rundt om i stiftet tegnede geistligheden sig som subskribenter. Gunnerus viser sig iøvrigt altid som mellemmand, naar det gjælder at udbrede nyttig videnskabelig literatur i stiftet.

Et interessant supplement til disse breve fra Gunnerus er de breve af naturvidenskabeligt indhold til Gunnerus, der findes i manuskript paa videnskabernes selskabs bibliothek i Trondhjem. De meddeles her i afdelingen F med undtagelse af de breve fra Strøm, som hr. Belsheim har trykt i Arkiv for Mathm. og Naturvidsk. IX. pag. 405--27. Et brev, der synes at have undgaaet hr. Belsheims opmerksomhed, indtages her.

Gunnerus skrev naturvidenskabelige anmerkninger til prof. Knud Leems „Beskrivelse over Finmarkens Lapper."[1]) Leem var bestyrer af missionsskolen i Trondhjem, og Gunnerus interesserede sig varmt for missionsvæsenet i Finmarken. Han gjennemgik ogsaa manuskripterne til Leems øvrige arbeider, der sigtede til at udbrede oplysning blandt Lapperne. De fleste af de herhen hørende breve (navnlig i kopibog nr. 4) er indtagne i afdelingen G.

Blandt brevene har jeg ogsaa medtaget nogle faa, der indeholder oplysninger om de mænds personalia, der har bistaaet Gunnerus i hans naturvidenskabelige sysler.

Ligeledes er der som et supplement til Gunnerus' biografi indtaget nogle breve (i afdelingen H), der indeholder oplysninger om hans nærmeste slægtninge. Disse breve viser tillige, hvor varmt Gunnerus interesserede sig for sine fattige slægtningers velfærd og efter evne understøttede dem.

---

[1]) Smlgn. aarsskr. 1891 pag. 21. Leems bog udkom 1767.

Endelig er tilslut (i afsnittet I) medtagne endel breve, der belyser Gunnerus' forhold til den titulære biskop og uredelige missionskasserer N. Chr. Friis. Grunden til, at disse breve meddeles her, er særlig den, at der 1771 udkom et anonymt skrift, betitlet „Illustration over Bispevisitatserne i Norge", der tillægges Friis, hvori Gunnerus beskyldes for at tilsidesætte sin biskoppelige virksomhed for naturvidenskabelige interesser paa visitatsreiserne i Nordland. Ugrundetheden af disse beskyldninger fremgaar saavel af den i „Tillæg I." givne sammenligning mellem visitatscirkulærerne og angivelserne for hans plantefund, som af de udtømmende og i enhver henseende fyldestgjørende visitatsrelationer til kirkeinspektionen, særlig for Nordlandsvisitatserne, og specielt den vidtløftige indberetning for aaret 1767, den reise, hvorpaa Gunnerus har samlet de fleste af de planter, der i herbariet og floraen angives at være fundne i Nordland og Finmarken.

Hertil kommer dog især, at brevene saavel til geistligheden i Nordland som især til missionskollegiet viser grunden til Friis' forbitrelse mod Gunnerus. Vi ser nemlig af de sidste, at Gunnerus har indgaaet til missionskollegiet med klage over Friis' færd, afdækket hans bedragerier og foranlediget, at der nedsattes en kommission til undersøgelse af hans regnskaber. Det nævnte skandalskrift er derfor kun at anse som udslaget af en personlig hævn fra Friis' side. Saavel det i dette afsnit meddelte som visitatsindberetningerne (i kopibog nr. 4) og irettesættelsen af forsømmelige prester, der ofte har provsteretter til følge, indeholder et ikke ubetydeligt materiale til bedømmelse af hans geistlige virksomhed og viser noksom, at man ei har lov til at beskylde ham for lunkenhed i hans biskoppelige gjerning. Ogsaa disse aktstykker fortjente at fremdrages, saa at man kunde faa et samlet billede af denne merkelige personlighed baade som biskop og videnskabsmand.

I de nedenfor meddelte breve har jeg, saa vidt muligt, fulgt ortografien i de nævnte kopibøger og originale breve. Dog er skrivemaaden, navnlig i nr. 4, meget vaklende saavel inden et og samme brev som imellem brevene indbyrdes, ligesom skriften ofte er meget gnidret og vanskelig at forstaa og ordene sterkt forkortede. Dette er tildels at tilskrive Gunnerus' sekretærer, der har kopieret og

øiensynlig ofte forkortet de forskjellige originale breve ved at angive deres væsentlige indhold. Omtrent alle de breve derimod, der er indtagne af kopibog nr. 5, er afskrevne efter det afsnit i bogen, der er betitlet „En Copie-Bog over Biskoppelige particulaire Breve og andre Affaires, Embedet uvedkommende, sammenskrevet af H. Tonning, Amanuensis. Denne Copiebog begynder den 11te Julii Ao. 1761 udi Biskop Johannis Ernesti Gunneri tiid." Omtrent alle breve i dette afsnit er af naturvidenskabeligt indhold. I kopibog nr. 3 og 4 er derimod de private og offentlige breve meddelte om hinanden. Dog er i nr. 3 det naturvidenskabelige indhold af brevene oftest blot antydet.

Overensstemmende med inddelingen i kopibog nr. 4 har jeg som hovedinddeling beholdt inddelingen efter brevenes bestemmelsessted. Dog har jeg undertiden sammenstillet de breve, der er skrevne til en og samme person, og ordnet disse kronologisk. Over hvert brev er angivet, hvilken kopibog brevet er taget fra, samt i regelen for nr. 3 og nr. 4's vedkommende siden, da det omtalte afsnit af nr. 5 ei er pagineret.

Afdelingerne følger efter hinanden i følgende orden:

A. Breve vedrørende Trondhjems by og de trondhjemske amter.
B. Breve vedrørende Romsdals amt.
C. Breve vedrørende Finmarkens og Nordlands amter.
D. Breve vedrørende det øvrige Norge.
E. Danske og svenske breve.
F. Breve til Gunnerus af naturvidenskabeligt indhold.
G. Breve angaaende *Seminarium lapponicum,* dettes adjunkter og Gunnerus' assistence ved prof. Knud Leems vidensk. arbeider.
H. Breve angaaende Gunnerus' slægtninge.
I. Skriftet „Illustration over Bispevisitatserne i Norge" og biskop Gunnerus contra N. Chr. Friis (Nogle aktstykker til Gunnerus' geistlige virksomhed).

De biografiske noter, hvormed brevene er ledsagede, er for størstedelen hentede fra Erlandsens „Biographiske Efterretninger om den Nordenfjeldske Geistlighed." Christiania 1844—57, en del fra Kraft og Nyerups literaturleksikon eller fra andre biografiske eller literaturhistoriske verker.

A. Breve vedrørende Trondhjems by og de trondhjemske amter.

1. Breve vedrørende Gunnerus' amanuenser og lærere ved latinskolen, der har bistaaet ham i hans videnskabelige arbeider.

1. Kopibog nr. 5 pag. 107.

1765. d. 21 Juni til Doctor og Stads Physicus Robert Stephan Henrici.[1])

Da vi have troet, at det ei vilde være uden besynderlig nytte, at Trondhjems Cathedralskole fik nogen grundig underviisning i de physiske videnskaber og især i Botaniken, Mineralogie og andre Natur Historiens dele, og vi have erfaret, at velædle Hr. Doct. imod et billigt aarligt Salarium var villig til at paatage sig denne Møje, saa have vi derom confereret med de Herrer Skoleforstandere, hvilke og deri ere med os enige, saa at vi paa Skolens vegne tilstaae Hr. Doct. aarlig 50 rd. saa længe Cassen bliver i den Stand, at den saadan

[1]) Robert Stephan Henrici. 1718—81, læge, var født 20. febr. 1718 i Helsingør. 1732 deponerede han fra Helsingor skole, studerede medicin og blev alumnus paa Borchs kollegium. Med Fuirens stipendium besøgte han flere fremmede universiteter; navnlig opholdt han sig ved universitetet i Göttingen, hvor han studerede under den berømte prof. Haller. Efter sin hjemkomst tog han 1748 den medicinske doktorgrad med en afhandling over nettets anatomi. 1749 udnævntes han til stadsfysikus i Trondhjem og virkede her til sin død, 26. juli 1781. Han var en anseet læge, men hans løn var liden, og praxis i Trondhjem gav den tid kun ringe udbytte, saa at han efterlod sin enke, Inger f. Menzin, med hvem han havde været gift i 28 aar, i trængende kaar. H., der var en omgangsven af biskop Gunnerus, var medlem af det kgl. norske vidensk. selsk. og blev 1779 etatsraad. Foruden doktordisputatsen har han udgivet flere medicinske afhandlinger, bl. a. om luftens sundhed i Kjøbenhavn. [F. C. Kiær i Dansk Biogr. Lexik. ved C. F. Bricka VII. p. 360]. H. boede paa gaarden Stene i Strinden. Smlgn. Vidsk. selsk. skr. 1891 pag. 82—83. Om hans plantefund se smstds. pag. 112—114, 129.

extra Sum kand udrede, imod at Hr. Doct. baade om Sommeren og Vinteren engang om ugen f. Ex. Løverdag Eftermiddag enten paa Skolen eller i deres eget Huus giver den fornødne underviisning i de oven nævnte Videnskaber og tillige om Sommeren, naar Vejrliget saadant tillader, gjør *excursiones*, især *botanicas*, saa at skole Disciplene kunde faae baade den fornødne theorie og praxis især i henseende til Kundskab paa landets urter og Mineralier. Er nu Hr. Doct. med ovennævnte Salario fornøjet, som skal regnes fra 1. hujus indeværende Aar, saa kunde begyndelse skee næste uge; dog bliver det vel fornødent og nyttigt at tiden og Stedet da deres *prælectiones* og *excursiones* skulde tage sin begyndelse blive paa en trykt placat for i vejen bekjentgjorte, allerhelst da det er venteligt, at og adskillige *studiosi* og andre *curiose* folk vil profitere med af saadan lejlighed. Vi forvente herpaa deres gode Gjensvar og forblive etc.

---

2. Kopibog nr. 5 pag. 106 (ogsaa afskrevet sammesteds pag. 107).
1765. d. 22 Juli. Til Doctor Robert Stephan Henrici.

Jeg har ei vildet ermangle herved at gjøre velædle Hr. D. bekjendt, at der af dags dato fra Hr. Stiftsbefalingsmanden og mig er tilskrevet Magistraten, som Trondhjems latinske skoles forstandere, om det Dem for umage med skole Disciplernes underviisning hver onsdag Eftermiddag i Natural Historien tillagde honorarium 50 rdr. aarlig fra 1. Junii h. a. beregnet, at samme til bestemt tid maa blive Dem udbetalt. Ligeledes at jeg ogsaa har tillagt conrector Thams i Rectors fravær ordre at tilholde Disciplene flittig at indfinde sig til underviisningen og med al Anstændighed baade i deres huus og ved foretagede *excursiones botanicas:* Og da det formedelst de anbefalede ugentlige catechisationer i Skolen, som skeer hver Onsdag Eftermiddag ei bliver Disciplene belejligt at møde til underviisningen i Natur Historien førend Kl. 3, saa vilde Hr. D. være saa god for saa vidt at forandre tiden, hvorom og fornøden instrux er given Conrector i henseende til Disciplene. Skulde Hr. D. i sin tid faae Aarsag at klage over nogen af skolens disciples forsømmelse, saa vilde D. være saa god at angive saadant

for Rector, som jeg ei tviler paa jo vil efter sin pligt bruge det Middel, som kand ud fordres til at naae denne Anstalts Hensigt.

---

3. Kopibog nr. 5 l. c.

1765. d. 22. Juli til Magistraten som Skoleforstandere.

Da vi i Conformite med de højstærede Herrers os meddelte Erklæring af 17. Junii pass. allerede have tilsagt Stads Physicus Hr. D. Henrici et aarligt honorarium paa 50 rd. af Skolens Cassa fra 1. Junii h. a. for at underviise den latinske Skoles disciple i Naturhistorien og hand nu, i skrivelse til os af 15. hujus har erklæret sig dermed at være fornøjet, saa at hand har forpligtet sig til ugentlig hver Onsdag Eftermiddag at give Disciplene og andre curieuse, som ved samme leilighed vilde profitere underv.isning om Sommeren i Botaniken og om Vinteren i Mineralogien: Saa have vi ei vildet ermangle saadant herved at communicere de højstærede Herrer med Anmodning til den bestemte tid, af skolens midler, at lade udbetale til Hr. Doct. Henrici det ham stipulerede honorarium. Vi forblive etc.

---

4. Kopibog nr. 5 l. c.

1765. d. 22. Juli til Conrector Johan Thams.[1])

Da det er afgjort, at Stadsphysicus Hr. D. Henrici ugentlig hver Onsdag Eftermiddag, som den belejligste tid for ham, informerer den latinske skoles Disciple i Natur Historien, sc. om Sommeren i Botaniken og om Vinteren i Mineralogien efter den derom trykte Plakats videre formeld; Saa vilde Hr. Conrector, i Rectors fraværelse beordre den hele skoles disciple hver Onsdag Eftermiddag, naar Kl. er 3 og catechisationen i skolen er holden, at møde hos velbemelte Hr. D. Henrici, for af ham i ovenmelte videnskaber at blive underviiste, samt tilholde Disciplene flittig at indfinde sig hos velbemelte Hr. D. og sømmelig at opføre sig, saa

[1]) Johan Peter Thams, student fra Trondhjems skole 1727, var en tid 4de lektiehører og kantor i Trondhjem, indtil han 1743 blev vikarierende og 1755 virkelig konrektor ved skolen. Tog afsked 1773, døde i Eidsberg 1774. (O. Gr. Lundh: Ætten Thams. Kr.a 1866). Se brev nr. 18 nedenfor til ham.

vel ved underviisningen i hans Huus, som og ved hans foretagende *excursiones botanicas* paa Marken, paa det at alt kand gaa ordentlig til og Disciplene tillige have den Nytte af denne Anstalt, som mand har sigtet til, da de Disciple, som ved besynderlig fremgang i disse saa vel som andre videnskaber distingvere sig og derhos have en sømmelig opførsel kand vente al muelig assistence saavel i skolen som og i sin tid, ligesom de uflittige bør efter omstændighedernes beskaffenhed, afstraffes, naar der fra Hr. Doct. Henrici om nogen billig klage bliver ført.

---

5. Kopibog nr. 4 pag. 781.

1771. d. 22. Juni til Doct. Henrici.

Da ieg er forsikret om at aarsagen, hvorfor Hr. Doctor ikke continuerer de botaniske Lectioner og Excursioner, som De til Beste for den latinske Skole har paataget sig imod 50 Rdr. aarlig Løn af Skolecassen, kommer deraf, at skolens Disciple ikke indfinde sig, uagtet at de derom ere blevne averterede, saa har ieg i Anledning heraf, paa det at denne nyttige Undervisning kunde vedblive, og ieg tillige i den Henseende som Scholarcha ikke paadrage mig noget Ansvar, af denne dags dato anmodet Hr. Mag. Kleist som Rector Scholæ at tilholde sine Disciple især i den øverste Classe flittig at freqventere Hr. Doctors botaniske Forelæsninger 1) *de terminis botanicis* 2) *de systemate sexuali generatim*, samt at bivaane Deres *Excursionibus* og *Enodationibus plantarum obviarum, præsertim spontanearum*, efterat Hr. Doctor saadant for Skolen ordentlig har ladet bekiendtgiøre, hvad tiden og stedet angaar. Dette har ieg ikke vildet ermangle at giøre Hr. Doctor bekiendt.

---

6. Kopibog nr. 4 pag. 781.

1771. d. 22. Juni til Rector Kleist.[1])

Da ieg med megen Misfornøielse har erfaret, at Discipierne forsømme at profitere af Hr. Festers[2]) mathematiske og Hr. Doctor

[1]) Søren Peter Kleist, rektor ved Trondhjems latinskole 1765, død 1781.

[2]) Diderich Christian Fester, f. $^3/_2$ 1732 i Boslunde, indtog en tjeners stilling indtil 1760, saaledes i over 9 aar hos prof. Wadskjær. Her vaktes hans

Henrici botaniske Forelæsninger, som ei er at tvivle paa, jo vil blive til megen Nytte for enhver, som har nemme dertil, i hvad Stand han end maatte blive satt, saa skeer dette for at anmode Hr. Mag. Kleist, som Rector for Skoelen at tilholde Disciplerne i alle Classer flittig at bivaane Hr. Festers mathematiske Forelæsninger, paa det at de paa den Maade kunde giøre større Fremgang i denne Videnskab, end de i Skolen har Lejlighed til, og tillige at betyde dem, at dette vil blive dem til synderlig Nytte, samt at de aarlig ved Stipendiernes uddeeling maae foruden de sædvanlige Attester ogsaa producere Hr. Festers Attest om deres Flid i at bivaane hans Forelæsninger, og om den Fremgang, de deri giøre. Ligeledes vilde Hr. Rector tilholde især den øverste Classes Disciple flittig at freqventere Hr. Doctor Henrici botaniske Forelæsninger over *terminos botanicos* og *systema sexuale Linnæi* og derhos at bivaane hans *Excursionibus botanicis*, som han med det første igien begynder, og hvorom han selv videre vil avertere. Det bør betydes Disciplerne, at hans Majestæt allernaadigst i sin tid vil reflectere paa den Fremgang, de derudi giøre, saasom af de nu udstedende allernaadigste Kaldsbreve tydelig sees.

---

interesse for matematik. saa at han med iver begyndte at studere matematiske, astronomiske og nautiske verker. Han udarbeidede en afhdl. om kometer, der blev trykt 1759 med en anbefaling af Chr. Horrebow. 1760 fik han medaille for opfindelsen af en tærskemaskine i anledning en i økonom. magazin stillet opgave. Han opgav nu tjenerstillingen og ernærede sig ved at undervise i matematik og karttegning. Han har saaledes tegnet de fleste kart i Pontoppidans „Danske Atlas" og i videnskabernes selskabs almanaker. Efter Pontoppidans død ordnede og katalogiserede han dennes samlinger. Anbefalet af Pontoppidans enke til Gunnerus fik han 1768 ansættelse som matematiker ved den Angellske stiftelse i Trondhjem med 200 rdr. i løn; tillige blev han lærer ved borgerskolen og examinator i navigation. 1783 blev han matematiklærer ved katedralskolen. I Trondhjem var han virksom i mange retninger og optraadte som forfatter baade i bunden og ubunden stil og især meget yndet som taler over de forskjelligste emner. 1794 tog han afsked med pension og vendte tilbage til Kjøbenhavn. Af en fortegnelse, han her udgav over sine literære arbeider, sees han at have skrevet 128 afhandlinger. Efter nogle aars ophold i Kjøbenhavn flyttede han til Sorø, hvor han døde $^{5}/_{1}$ 1811. Uden at være nogen egentlig begavelse arbeidede han hele sit liv utrættelig og uegennyttig for det almene bedste. [C. Christiansen i Dansk Biogr. Lex. V. 131—32].

7. Kopibog nr. 4 pag. 86.

1763. d. 29. Novbr. Attest for Henr. Tonning[1]) i henseende til Extra-Skat.

At Candidaten Monsr. Henr. Tonning af ærværd. Hr. Volf[2]) paa Mandtallet for Strindens Præstegjæld til den allernaadigst paabudne Extraskat, er virkelig(?), og at for ham som min Amanuensis til Juni Maaned h. a. bemelte Skat af mig skal blive betalt til bemelte Juni Maaneds Udgang, naar Kgl. M.s Foged Hr. Kolstrup samme for de paa min Gaard Berg værende Personer vil imodtage, bevidner herved J. E. G.

---

8. Kopibog nr. 5 pag. 102.

1764. d. 21. Aug. Constitution for Stud. Henr. Tonning at betjene i Catechet Nissens Fraværelse.

Da hæderlige og vellærde Jac. Nissen Mechlenborg[3]) som Catecheta ved Domkirkens Menighed og Prædikant paa Holmen har erholdet min Tilladelse paa nogen Tid at rejse til Kjøbenhavn for at ansøge hos hans Kgl. M. om befordring til et større leve brød, saa beskikker jeg herved Candid. Henric Tonning til i hans fraværelse at betjene og forsyne begge ovenmelte Tjenester, saasom hand samme gratis vil paatage sig; hvorfor bemelte Candid. Tonning allerede strax paatager sig at forsyne Holmens Menighed med prædiken, og naar forlanges, gjør Tjeneste med *confirmandis* at undervise, samt i det øvrige at holde sig den instruction efterrettelig, som den 28de Apr. 1736 for Catecheten ved Bremerholms Menighed allernaadigst er udgivet og trykt.

---

[1]) Angaaende Henrik Tonning se aarsskr. 1891. pag. 72 flg.

I kopibog nr. 3 pag. 880 findes „En anmodning til Hr. Tønder om at tage min *Amanuensem* Henric Tonning til Communion i Vor Frue Kirke den 3die Novembr. 1761."

[2]) Prest til Strinden, se brevet no. 21 nedenfor til ham.

[3]) 1757 kateket og prædikant paa Munkholmen, $^{25}/_{1}$ 1765 sogneprest til Eidanger, døde 1799.

9. Kopibog nr. 5 pag. 106.

1765. d. 19. Jan. om Henrich Tonning og Thomas Junghans at indsette som Hørere, til Rector Gerh. Schøning.

Jeg er meget vel fornøjet med deres forslag af 15de hujus, at nuværende 2den Lecties Hører Monsr. Henr. Tonning i forrige Hører Rynings Stæd, bliver forflyttet til at betjene den 3die Classe, og at Monsr. Thomas Junghans igjen bliver antaget til 2den og 1ste *Classis collega* i Monsr. Tonnings Stæd, og beskickes derfor herved begge af mig til bemelte Tjeneste, hvorfor det vilde behage Dem som *Rector Scholæ* at indsætte begge bemelte *Collegas*, saa snart skee kand.

---

10. Kopibog nr. 5 pag. 107.

1765. d. 28. December til Rector Søren Peter Kleist.

Jeg har raadet Coll. 3. Classis Monsr. Tonning til at reise til Upsal paa $^1/_2$ Aars tid for at profitere af Linnæo i adskillige Natur Historiens dele, især i de ting, som endnu kunde være ham noget mørke, og han findes til saadan Rejse gandske villig, naar hand dertil fik tilladelse og kunde beholde sin løn. Dog, førend jeg tillader ham saadant, har jeg ei vildet ermangle, først at conferere derom med velædle Hr. Rector og forventer i den hensigt deres gode Svar om de skulde have noget vigtigt derimod at erindre, naar hans *partes* som Hører i Skolen bliver forsynede ved 2den Lecties Hører Monsr. Junghans, som synes at kunne bestride begge dele for den korte tid indtil næstkommende Michaelis og ligeledes dertil skal være villig imod billig betaling, hvorom Monsr. Tonning med ham videre kunde accordere.[1])

[1]) Breve til Tonning under hans ophold i Upsala findes blandt de svenske breve. Ogsaa Tonning holdt botaniske forelæsninger i Trondhjem. I Trondhjems Adresse-Contoirs Efterretninger 1768 nr. 34 findes saaledes følgende: Næstkommende Fredag den 3die Junii h. a. agter Hr. Doctor Tonning, Medlem af det Kgl. N. Vidensk. Selsk., at begynde efter nogles Forlangende Botaniske Forelæsninger her i Staden, udi hvilke han ej allene afhandler Plante-Lærens Principia og Termini, og lærer Tilhørerne efter Linnæi Methode at enodere alle forekommende Planter; Men endog viser deres Nytte i Lægekunsten og Huusholdningen. Herhos gjøres ogsaa undertiden Herbationer. Smlgn. aarsskr. 1891 pag. 81 øverst.

---

11. Kopibog nr. 4 pag. 86.

1763. d. 27. Oktbr. til Stud. Thom. Junghans[1]) paa Tingvold hos Hr. Qvislin.[2])

Da den Kgl. allernaadigste Bevilling, som efter deres derom allerunderdanigst gjorte Ansøgning tillader dem at holde deres Dimis- og prøveprædiken for mig her i Thjem, allerede fra det Kongelige Danske Cancellie til mig er opsendt, saa vilde de, naar Lejlighed dertil kunde være, indfinde dem her, for samme at afgjøre.

---

12. Kopibog nr. 4 pag. 232. (Kjøbenhavnske breve).

1764. d. 25. Febr. til det theolog. Facultet om Junghanses dimiss-prædiken.

I følge Høj Kongelig Tilladelse, som er mig bekjendtgjort i allernaadigste Rescript dateret Fredensborg d 4 Novbr. 1763, har Stud. Thom. Junchans, som i Aaret 1756 den 26. Jun. sustinerede Examen theol., holdt sin Prøve- eller dimissprædiken for mig her i Ths. Dom Kirke Fredagen den 17de hujus over den ham af mig foreskrevne Text. Samme hans Specimen var ei ilde udarbejdet; hans udvortes gaver gik og an; og kand mand gjøre sig det haab, at alt naar hand faaer meer øvelse vil blive bedre, saa at hand efter mine tanker derfor fortjener characteren *haud contemnendum,* hvilket jeg ei, efter hans Ms. befaling har skuldet efterlade at tilmelde D. H. Højærværdighed Hr. Pro Cantzler samt det gandske højærværdige theologiske facultet paa det at bemelte Studiosi Character for sit *specimen homileticum* i Distinctions Protokollen kand vorde indført. Hvornæst etc.

---

[1]) Er den ovennævnte hører ved Trondhjems skole Thomas Junghans (se brevene ovenfor og Daae: Throndhjems Stifts geistlige Historie pag. 98, hvor prof. Laurits Smith (rektor i Thjem 1781—85) i sine optegnelser anfører, at han har været 20 aar hører ved skolen) og den Monsr. (ell. Studiosus) Junghans, der indsendte planter til Gunnerus fra Meldalen (se selsk. skr. 1891 pag. 152).

[2]) Christen Qvislin (f. 1712 i Valders, 1754 sogneprest til Tingvold, hvor han døde 1775).

13. Kopibog nr. 4 pag. 237 (Kjøbenhavnske breve).

1767. d. 16. Decbr. Attest for Hr. P. D. Baade.[1])

Efter Begiering attesteres herved, at den meget hæderlige og vellærde *ven. minist. Candidatus* og *Collega infimæ classis scholæ nidrosiensis* Peter Daniel Baade saavel har ført her hos os et aldeles ustraffeligt og anstændigt liv og levnet, saa og besidder smukke og grundige Studeringer baade *in theologicis,* og andre videnskaber, og beqvemhed til det hellige lære Embede, hvorfor jeg til hans forestaaende Rejse hiertelig ønsker ham Guds naade og forsorg, og paa allerbeste maade recommenderer ham til alle Patroner og Velyndere, som sig ham naadigst og gunstigst vilde antage.

---

14. Kopibog nr. 5 pag. 128.

1766. d. 13. Novbr. til Rector Søren P. Kleist.

Imod Formodning har jeg bekommet Høj Kgl. Cancelie Ordre af 25. Octob. sidstleden strax at sette en Hører for den nederste Classe, da Deres Ansøgning ei er bleven accorderet. Paa grund heraf vilde De være saa god at indsætte Candid. Pet. Daniel Baade, saasom den der allereede tilforn har bekommet min beskikkelse til Skolen til Collega for nederste Classe, og ifølge Deres recommendation og Forestilling samme Classes forrige Hører Junghans til Collega 3. Class., dog uden nogen Præjudice for Candid.

---

[1]) Peter Daniel Baade, f. 8. marts 1737 i Trondhjem, hvorfra han 1755 dimitteredes, 1756 exam. philos. et philol., 1757 exam. theol., var 5 aar huslærer i Norge, laa derpaa $1^1/_2$ aar i Kjøbenhavn for at søge om befordring, men benyttede tiden til at studere theologi og naturhistorie samt tog juridisk eksamen. 1764 drog han hjem til Trondhjem, hvor han 1766 blev hører ved skolen, kom i forbindelse med Gunnerus navnlig ved fælles botaniske studier. 1768 blev han sogneprest til Lidemark og Bjeverskov paa Sjælland. Her vandt han præmie for en afhandling af landøkonomisk indhold. 1784 blev han provst, 1785 sogneprest til Borgund i Bergens stift og 1792 provst over Søndmøre. Han var af biskop Brun anseet for stiftets dygtigste embedsmand og tilhørte den gamle orthodoxe skole. Som botaniker var han mest anlagt for det praktiske (en afhandling om trondhjemske haveplanter i norske vidsk. selsk. skr. IV. 372—416). Tog afsked 1818 og døde 1823. (Thrap. Bidrag t. d. norske kirkes hist. i 19. aarh. I. 110 flg.). Efter D. Thrap i Dansk Biogr. Leks. I. 386. Smlgn. selsk. skr. 1891 pag. 83.

Monsr. Baade i Fremtiden. De vilde tillige giøre saadan Indretning, at alle Hørere faaer noget ved Skolen at bestille, ligesom de bør tilholdes at læse offentlig paa Skolen i den sædvanlige Skoletime, og ej paa Deres Kammere eller udenfor Skolen.

15. Kopibog nr. 5 l. c.

1767. d. 7. Marts constitueret Monsr. Daniel Baade at læse conrectors vices indtil Examen.

---

16. Kopibog nr. 5 pag. 128.

1768. d. 12. Marts Beskickelse for Johannes Musæus[1]) til Collega 2dæ classis.

Da De i Hr. Peter Daniel Baades Sted, som nu af H. K. M. allernaadigst er kaldet til Sognepræst til Bieverskou, er, efter conference med Hr. Rector Kleist, beskicket til collega for den nederste Classe, saa har jeg af denne Dags dato tilskrevet velbemelte Hr. Rect. om at indsette Dem i saadant Deres Embede, hvilket jeg herved ei har vildet undlade at tilkiendegive dem Jeg gratulerer Dem saaledes til Deres nye station, ej paatvivlende, De jo samme med al Flid og Nidkjærhed antager, naar De Disciple bekommer, som jeg ønsker snart maatte skee, i det at jeg er bange for, at nederste classe endelig vil blive reduceret, naar slet ingen Disciple indfinde sig. Jeg er i øvrigt med megen Kiærlighed.

---

17. Kopibog nr. 5 pag. 129.

1768. d. 11. April til Musæus.

Den ansøgte Tilladelse om at rejse ned til Kjøbenhavn, for at expedere Dem fra Academiet, bliver dem herved paa 7, syv, maaneder bevilget, med vilkaar, at De efter løfte besørger Deres vices ved *collegam* Monsr. Junghans, om nogen Discipler sig imidlertid til deres lectie skulde anmelde.

[1]) Johannes Musæus, f. 1739 i Odense, dimitteredes til universitetet 1758, men maatte af mangel paa understøttelse konditionere til 1768, da han tog exam. philos. og theol. Var dernæst horer ved Trondhjems skole, indtil han 1771 blev resid. kapellan til Melhus. 1786 udnævntes han til sogneprest til Ytteroen, men døde samme aar.

18. Kopibog nr. 5 pag. 106.

1766. d. 22. Mai. I. Resolution til Conrector Joh. Thams.

Da saavel Hr. Conrectors vices i Skolen ved Hr. Mag. Kleist, saasom jeg af hans mig foreviiste Skrivelse har erfaret, som og Cantoratet ved Collega 4tæ class. Mons. Rhode[1]) bliver forsynet, saa bevilges dem herved i betragtning af deres lange Tjeneste ved Skolen og vigtige forehavende, at rejse til Kjøbenhavn, og om fornødent gjøres at udeblive de forlangte 10 maaneder. Imidlertid ønsker jeg dem lycke til deres forehavende Rejse og Ansøgninger og sendes herhos den forlangte Attest.

II. Attest. Efter begjering attesteres herved, at Hr. Conrector Joh. Thams har tjent her ved Skolen som Collega i 7 og siden som Conrector i 23 Aar og i al den tid udviist allerstørste flid og vindskibelighed i sit Embede, og ustraffelighed i Liv og Levnet, hvorfor ham ønskes megen Naade og lycke til sin forehavende Ansøgning, og det saa meget meere, da han er en Mand, som tilligemed gode Studeringer besidder en ægte Retsindighed.

---

19. Kopibog nr. 4 pag. 1055.

1771. d. 24. Mai. Erklæring paa Studios. Joh. Nordal Bruns ansøgning.

Supplicanten, den hæderlige Candidat Joh. Nordal Brun[2]) har i 9 aar været Student, øvet sig flittig i at prædike og ofte i T.hjems byes Kirker aflagt fortreffelige Prøver paa sine Gaver. Derhos har hand altid ført et christeligt Liv og Levnet, og flittig lagt vind paa Studeringer saa vel i Theologien som andre videnskaber især *belles lettres,* og paa sin Styrke heri samt synderlig

[1]) Claudius Rhode begyndte under Gunnerus' opsyn paa en dansk oversættelse af *Flora Norvegica I.* Se selsk. aarsskr. 1891 pag. 24.

[2]) Den senere som digter og biskop i Bergen saa bekjendte Johan Nordal Brun (f. 1745, student 1763, d. 1815) var 1764—67 huslærer hos kammerraad Meincke i T.hjem. Efter theol. eksam. 1767 tilbragte han tre aar i T.hjem med at informere og prædike. Blev medlem af det kongl. norske vidensk. selsk. 1769. Om hans lykønskningsdigt til biskop Gunnerus „Naturens Navnedag" 1770, se selsk. skr. 1891 pag. 43 flg. Fulgte Gunnerus som amanuensis til Kjøbenhavn 1771 (smlgn. l. c. pag. 60, hvor 1772 er trykfeil for 1771). Skrev mindedigtet over Gunnerus (se l. c. 60—61).

gode Genie aflagt offentlige Prøver, i betragtning hvoraf hand og er bleven beskicket til vice Secretair i det Kgl. norske Videnskabers Selskab, hvilken Post han til Selskabets Fornøjelse i alle maader forestaaer.

---

20. Kopibog nr. 5 pag. 131.

1772. d. 5. November til Latinske Skoles Forstandere.

Da den latinske Skole er i saa forfalden tilstand, at den ei mere staaer til reparation, men af ny maae opbygges, hvortil vi ere betænkte paa at føje de fornødne Foranstaltninger; saa maae vi herved for i vejen udbede os af d'hrr. Skole Forstandere Deres betænkning og nøje Overslag over hvad en saadan ny fuldkommen Skole Bygning med rømmelige Værelser for Rector, Conrector og alle hørere med Opvartersker, samt en høresahl med værelse til bibliothek for det Kongl. Videnskabers Selskab vil komme til at koste; om saadan ny Skolebygning paa forrige Tomt skulde opføres, i hvilket tilfælde den enten maatte ryckes længere frem paa Kirkegaarden og tillige medtage en Deel af Waisenhusets Have, saasom de af Hr. Mathematicus Fester gjorte Udkaster, som til Eftersyn og Overvejelse herved følge, og udbedes tilbage, udviser, eller og Fru Mylenforts Gaard og Grund kjøbes dertil, da hovedbygningen maatte vende til Gaden; samt hvad enhver af Byens Kircker, efter Overlæg med deres Hrr. Inspecteures og Værger, i det højeste kunde taale at skyde hertil, saavelsom og hvad Skolecassen selv kunde have i behold, som, foruden Hr. Biskop Nannestads gave, dertil kunde anvendes.

J. W. von der Osten. J. E. Gunnerus

---

2. Breve fornemmelig til præsteskabet.

21. Kopibog nr. 4 pag. 886.
1772. d. 21. November til Mag. Wolf[1]).

Dette skeer for at erfare, til hvad Tid Hr. Mag. Wolf tænker at blive færdig med Deres indtrædelses Tale, hvorom ved seeneste Forsamling blev giort Aftale. Saasnart jeg herom faaer Deres Svar, skal jeg derefter beramme Selskabets Forsamling. Jeg synes det ganske vel kunde anstaa Deres Velærværdighed at foregaa andre med et got exempel, hvorefter det og vil falde mig lettere at tilholde alle *Recipiendos* i Fremtiden uden nogen undtagelse at holde deres indtrædelses Tale, ifølge Selskabets Love, naar de ere her paa Stædet, eller i Nærværelsen heraf.

22. Kopibog nr. 5.
1763. d. 15. Septbr. til Hr. Ole Lie.[2])

For de tilsendte naturalier, som fulgte med deres Skr. af 9de hujus og de mig givne Efterretninger derom, saa vel som for den rare Steen med Fisken i, takker jeg mangfoldig, altsammen var mig overmaade meget kjerkomment. Jeg vil findes rede til gjentjeneste og det skal være mig kjert, ved forefaldende Lejlighed

[1]) Simon Wolf, f. i Kjøbenhavn 1730, student 1749, teol. eksam. 1753, 1754 prest til Strinden, 1765 mag. philos., 1772 medlem af vidensk. selsk. Døde paa sin eiendomsgaard Hlade 1778. Se om hans skrifter Erlandsen pag. 136. Den ovenfor omhandlede indtrædelsestale holdtes $^{30}/_{11}$ 1772.

[2]) Ole Lie, f. i Kristiania 1729, dimitteret fra Kristiania skole 1750, tog 1752 exam. philos., 1759 exam. theol., 1760 kapellan til Støren og 1783 sognepræst til Bud, døde 1804.

Skrifter: „Efterretninger om nogle Naturalier i en Skrivelse til Hr. Biskop Gunnerus 1764". (Vidsk. selsk. skr. III. 571—76). Her omtales først naturhistoriens og fysikens nytte og dernæst en del planter: Konge Lys (*Verbascum Thapsus* L.), Bergkrands ell. Lunge Urt (*Saxifraga Cotytedon* L.), Guppel (*Campanula latifolia* L.), Skiærsøte ell. Søt-Rod (*Gentiana lutea* L.). Om den sidste bemerkes: „Findes og her nordenfjelds, nemlig i Budalen, et af Størens Annexer ved Gaardene Enlien og Storlien, samt paa adskillige andre Steder, hvorfra Bønderne sælger Rødderne i Mængde" (se min Oversigt over de botan. samlinger p. 17). ***Ribes rubrum***, Vild Ribs. Tilslut omtales endel fugle.

at viise det jeg, næst Compliment til Søster[1]), Deres Kjæreste er med megen ære etc.

---

23. Kopibog nr. 4 pag. 393.

1765. d. 21. Septbr. til Hr. Ole Lie.

I Anledning af Deres Ærværdigheds seneste, som communicerer mig deres Kjærestes lyckelige forløsning efter megen udstanden Smerte, har jeg herved vildet gratulere Dem begge med den unge Pode, som vil blive en Ziir i deres ellers fornøjelige Egteskab, ønskende, at de tilsammen maa opleve megen lycke. De samlede Urter paa deres Budals Reise vil blive mig meget kjærkomne, ligesom og den til Prøve allerede indsendte Stilk meget fornøjede mig.

Den er *Gentiana purpurea* Linn. og findes ei i flora svecica, men Oeder har den allerede i sin flora.

Angaaende Deres Mellemværende med Hr. Bernhoft, saa har jeg af dags dato derom tilskrevet ham.

---

24. Kopibog nr. 5.

1763. d. 4. Aug. til Hr. Jens Lemvig[2]).

Blev takket for de tilsendte Exempl. af *Cicuta virosa*[3]), item forlangt noget modent Frøe af samme, saavelsom de andre *Species Cicuta,* som voxer i Størdalen, om det kun var en stilk inden i et brev.

---

25. Kopibog nr. 4 pag. 834.

1770. d. 31. Marts til Hr. Jens Lemvig.

Jeg takker Der. Velærv. for den Umage, de har haft med det paa bondemaal allerede oversatte af den svenske Afhandling;

---

[1]) Helene Sønderborg, datter af feltskjærer Nils Sønderborg og Maren Gunnerus, en søster af biskop Gunnerus' fader, der stod fadder ved hendes daab $^{26}/_{11}$ 1726. Ole Lies og Helene Sønderborgs bryllup stod hos biskoppen paa Berg høsten 1761. (Se brevene angaaende Gunnerus' slægtninge).

[2]) Jens Lemvig, f. 1718, exam. theol. 1749, 1754 pers. kap. til Størdalen, 1763 sogneprest til Opdal, d. 1792. Se forresten selsk. skr. 1891 pag. 145

[3]) Cfr. *Fl. Norv.* 42 og Selsk. skr. 1893 pag. 48.

men jeg maa end videre udbede mig det endnu manglende; thi eller ser den Møje, De har haft, til ingen Nytte, hvorfor den svenske Afhandling Dem herved sendes tilbage. Og som jeg den 27. April agter at tiltræde min nordlandske visitatz Rejse, saa maatte jeg udbede mig Oversettelsen saa betids, at den før min Reise kunde sendes til Kjøbenhavn. Jeg er etc.

---

26. Kopibog nr. 4 pag. 41.

1763. d. 23. April til Hr. Brinchmann.[1])

— — — — — — — — — — — — — — —

P. S. Hr. Brinchmann blev og anmodet om at erindre Hr. Abildgaard paa Røraas om at tilsende mig det Engelske Selskabs Skrifter (Transactions Philosophical), det Nummer, som handler om *Cicuta,* vores Sprengrod eller Sælls-Næpe.

---

27. Kopibog nr. 5.

1762. d. 6. Oktobr. til Hr. Abildgaard[2]) paa Røraas.

Blev sendt et exemplar av *Flora danica* og av den lille piece om Naturaliers Forsendelse til Søes[3]), for hvilke begge han blev ombedet at indsende mig siden ved Leylighed sin Qvittering, efterdi samme skal vorde nedsendt til Hr. Professor Oeder i Kiøbenhavn.

---

28. Kopibog nr. 4 pag. 395.

1765. d. 2. Decbr. til Directeur Borgrevink paa Røraas.

I Betragtning af, at det vil falde bekosteligt, og desuagtet til liden eller ingen Nytte for Deres kiære Søn[4]) længere i et uvist

---

[1]) Hans Brinchmann, 1753 sogneprest til Holtaalen og 1775 til Ørkedalen. Døde 1780. Se forresten selsk. skr. 1891 pag. 132 (smlgn. plantefundene ved Holtaalens prestegaard 1767 smstds. 136 flg. og i prestegaardshaven pag. 146 samt visitatsindberetn. f. 1772, selsk. skr. 1893 pag. 63).

[2]) Peter Abildgaard, f. i Trondhjem 1695, 1718 exam. theol., 1726 sogneprest til Røros. Døde 1778. Se forøvrigt selsk. skr. 1891 pag. 141, og 1893 pag. 63.

[3]) Hr. L. du Hamel du Monceau, Underretning om, hvorledes Træer, perennerende Urter, Frøe, og adskillige andre Naturalier best kan forsendes til Søs. Oversat av det Franske efter Editionen av Aar 1753 af Niels Henrik Tyrholm. Kbh. 1764. 8.

[4]) Jens Finne Borchgrevink. Se selsk. skr. 1891 pag. 81 flg. Faderen Leonhard Christian B. døde 1772.

Haab om Befordring at forblive her i Byen, saasom her ere mange ældre candidater, og han ikke uden at have signaliceret sig paa nogen maade kan foretrækkes dem, saa, efterdi Deres kiære Søn selv inclinerer til Teigning og Indsigt i Natur-Historien, har jeg været af den Formening, at han erholder velædle Hr. Directeurens consens til paa en føye tid at reyse og forblive i Upsala for i begge Videnskaber at profitere, hvilken Sag han gierne kan expedere til næste Michaelis eller næste Vinterføre derefter. De kan være forsikret paa, at de derved giør en hoben til Deres kiære Søns Lykkes Befordring; thi naar han kommer hjem igjen, og har anvendt sin tid vel, som ikke paatvivles, saa kan han vente, enten at faae Kongeligt Stipendium til at reyse paa her i Landet, eller og hastig Befordring paa anden Maade. Hvorfor jeg vil have denne Sag Velædle Hr. Directeur recommenderet paa beste Maade, som noget, hvorved jeg intet intenderer uden deres kiære Søns Velfærd, og deres egen fornøyelse derover.

---

29. Kopibog nr. 4 pag. 406.

1767. d. 18. Febr. til Mons. Jens Borgreving.[1])

Det fornøjer mig av Deres Skrivelse av 24. Jan. at erfare, at De er vel ankommen til Røraas. Jeg haaber, at de til mig medbragte Sager ere nu og ankomne, og venter derfor paa samme med megen Længsel. Det skal være mig kiært, om De snart besøger os her i byen og tager Deres Samling ,og Manuscripta med sig, saasom jeg ei tvivler paa, at De jo har samlet en temmelig Skat i Upsal, saa vidt den korte Tiid, De der har været, kunde tillade. Næst Complement for Deres kiære Hr. Fader og andre venner er jeg etc.

---

30. Kopibog nr. 4 pag. 808.

1768. Novbr. til Directeur Borkgreving paa Røraas.

Herved tager jeg mig den Frihed at bemøje Velædle Hr. Directeur med et Brev til Hr. Wargentin[2]) i Stocholm, som jeg tjenstlig ud-

[1]) Breve til denne i anledning af pater Hells ekspedition, se i afdeling C.

[2]) Peter Wilhelm W., (1717—1783), matematiker, astronom, sekretær ved Vetensk. Akad. i Stockholm, medlem af Videnskabernes selsk. i T.hjem.

beder mig, De vilde have den Godhed ved sikker Lejlighed at see befordret. Fra Deres kiære Søn, som var i Huuset hos mig, har jeg endnu ingen Efterretning haft, siden han med Hr. Professor Hell[1]) reiste herfra, men ønsker og haaber, at hand nu lykkelig og vel er kommen frem til Wardøe. Deres gode Søn lovede mig paa Deres Vegne at de vilde have den godhed aarlig at vilde overlade mig for Betaling en Qvantitet Hedemarkens Meel, hvoraf jeg for hvert Aar omtrent kand behøve 15 Voger. Dersom det ikke var Hr. Directeur til for stor ulejlighed, vilde jeg endnu udbede mig af dem en Tjeneste, sc. at forskaffe mig en Deel Stuffer af Røraas Værk og desuden Prøve af enhver Kobber Erts' Forvandling i Ilden, ligesom De tilforn har været saa god at sende mig, men blev af mig til en god Ven overladt, som indstændig bad mig derom.

---

31. Kopibog nr. 4 pag. 810.

1769. d. 22. Febr. til Directeur Borchgrevink.

For tilsendte Rhensdyr Hiort og Ryper takker jeg skyldigst, saa vel som for al anden beviste Høflighed. Fra Deres kiære Søn, som var i mit Huus, havde jeg med sidste Nordlands Post Brev, hvori han beretter, at han med sit Følgeskab den 11. Octb. a. p. lykkelig og vel til Wardøhuus var ankommen, og befinder sig iøvrigt vel og ved Hilsen. Dersom det ikke var Directøren til alt for stor Ulejlighed, vilde jeg udbede mig af dem en tjeneste, nemlig at forskaffe mig en deel Stuffer af Røraas Værk baade gode og slette, tilligemed en prøve af alle Bergarter i hver Grube, samt prøver af en hver Kobber Erts' Forvanling i Ilden, ligesom De tilforn har været saa god at sende mig. Det var got, naar det fulte et Nommer med hver Erzt og Steen og Prøve og samme Nommer bleve forklarede paa et a parte Ark, dog ganske kortelig, f. Ex. hvad Grube og Gang Ertzen og Stenen var tagne udi, og hvad processen angaar, behøvedes ikke videre, end at sætte navnene til, for Exempel: Koldrøstet Kobber etc.

---

[1]) Se aarsskr. 1891 pag. 40 flg. samt breve vedkommende Nordland og Finmarken.

32. Kopibog nr. 5.

1762. d. 26. Mai til Hr. Proviant-skriver Hiort[1]) paa Røraas.

Jeg har herved den Ære at sende vel-ædle Hr. Prov. skriv. tilbage *Museum Tessinianum*[2]) og Hasselqvists[3]) *Iter Palæstinum,* for hvilke jeg avlegger min skyldigste Taksigelse, forønskende at jeg igien med nogle Bøger av mit Bibliothek kunde recompensere Deres store Høflighed, da det skulde være mig en særdeles Fornøyelse. Jeg fremsender ellers herved *Linnæi fauna Svecica,* som tilhører Hr. Just Wessel paa Tønsæt, udbedende mig, at velædl. Hr. Prov. skriver, naar Leylighed gives, vil være saa god, at see samme besørget til vedkommende.

(NB. ved catech. Nissen).

---

33. Kopibog nr. 3 pag. 919.

1762. d. 10. Februar til Provsten Rosenvinge[4])

Blev i et brev sendt — et Exemplar av Efterretningen om *Flora Danica* med Anmodning, at opmuntre Brødrene til at subscribere paa samme værk enten hos mig, eller hos Hr. Rector Schiønning.

---

[1]) Se selsk. skr. 1891 pag. 139 og fortalen til Hiort og Krags Efterr. om Røraas.

[2]) Linné: *Museum Tessinianum* 1753, beskrivelse af C. G. Tessins naturaliesamling.

[3]) Fredrik Hasselquist, f. i Tornevalla ved Linköping 1722, kom 1742 til Upsala, hvor han ved Linnés forelæsninger dreves til studiet af botanik, 1747 blev han cand. med., 1751 dr. Da han havde hørt Linné beklage, at det hellige lands naturhistorie var ukjendt, vaktes hans lyst til at reise derhen. I aug. 1749 drog han afsted, reiste først i Lilleasien, derpaa mai 1750 til Ægypten, 1751 til Palæstina. Efter at have samlet en rig skat af naturalier drog han fra Sidon over Cypern til Smyrna, tænkte derpaa at besøge Libanon, men døde her af tæring $^{9}/_{2}$ 1752. Hans rige samlinger af planter, dyr og stene bragtes til fædrelandet, hvor Linné benyttede dem. Det ovenfor omtalte verk heder: Fredr. Hasselquists Resa til Heliga Landet, förrättad år 1749—1752 — utg. af Carl Linnæus, Stockh. 1737. (Efter Biogr. Lex. öfv. sv. Män VI. 73—76).

[4]) Peder Kaasbøl Rosenvinge, f. 1701, d. 1766, sogneprest til Sælbo, provst i Indherreds provsti (1755—66).

34. Kopibog nr. 4 pag. 72.

1763. d. 3. Septbr. Attest paa Hr. Andr. Bredal Wessels[1] ansøgning om Ørelandet.

Efter begjer attesteres, at Hr. A. B. Wessel har nu i 23 aar været præst og i 11 aar betjent det haardsøgte og ringe Aafjords Kald, hvorved hand meget har svekket sin helbred og neppe har udkomme for sig og sin Familie, hvorfor jeg med saa meget bedre grund understaaer mig allerunderdanigst at recommendere hans ansøgning om at maatte forfløttes til et bedre Brød og mildere Stæd, da hand er en meget brav Mand, grundig i Lærdom, flittig og nidkjær i sit Embede og ustraffelig i sit liv og Levnet.

---

35. Kopibog nr. 4 pag. 388.

1765. d. 14. Aug. til Jacob v. der Lippe Parelius.[2]

Deres Skrivelse af 9. hujus har jeg rigtig erholdt tilligemed de tilsendte smukke naturalier. Søevexten er *Gorgonia Plucomus* Linn. og *Gorgonia flabelliformis* Tom. Ill. act. Nidr. Den har en hvid Skorpe om sig, naar den er noget friskere, og troer jeg gierne, at den rødner, naar den nylig er dragen op af Søen; thi jeg har havt et smukt Exemplar tilforn med Skorpen paa, hvilket hist og her rødnede. Corallen er *Madrepora pertusa* Linn., og Tangen er en art *fucus* Linn., som jeg skulde meene at være nye, endskjønt jeg endnu ei har examineret den nøye. Den skal komme i den 1ste Part af min Norske Flora. Den belovede Samling af Insecter vil meget fornøye mig og deres Høflighed overalt forbinde mig til at contribuere igien, hvad jeg kand til Deres Fornøyelse.

---

36. Kopibog nr. 4 pag. 393.

1765. d. 26. Septbr. til Studios. Jacob v. der Lippe Parelius.

Deres skrivelse af 3. hujus og den tilligemed samme indsendte meget smukke Samling af Naturalier har jeg med meget behag

---

[1] Angaaende A. B. Wessel, sogneprest til Aafjorden (1751—71), se selsk. skr. 1892 pag. 56.

[2] Se om denne aarsskr. 1891 pag. 82, 1893 pag. 37 (planter fra Hitteren, der her urigtigt er anført i afsnit E. Romsdals amt).

imodtaget og er Dem derfor forbunden. Naar De ellers overkommer noget mærkværdigt, tvivler jeg ingenlunde paa, at De jo er saa artig at indsende mig det, især af Hitterøens Søe-Væxter saavelsom Land-Væxter. Disse sidste er vel ej mange paa Hitterøen, men desto rarere pleje de alle at være.

---

37. Kopibog nr. 4 pag. 386.

1765. d. 7. Marts til Sr. Rasmus Pareli[1]) om naturalier.

Deres Skrivelse af 9de febr. pass. har jeg tilligemed det til mit Kjøkken sendte, hvorfor meget takkes, rigtig bekommet. Jeg forbeder Deres kiære Sønner at bevise mig den Tjeneste ved Lejlighed at indsende mig et Stykke af Brugdens Overkjæbe og et stykke af dens underkjæbe med tænderne i, samt at lade mig med vished vide, om Brugden ei har et lidet hul bagenfor hvert Øre samt 2de hul nede under Snuden ovenfor kjæften ligesom haakjærringen og andre Haaer. Det samme har jeg og anmodet dem om i Henseende til Haabranden. Jeg tvivler ei paa, at jo Sr. Pareli er saa artig at assistere deri, naar dertil lejlighed gives. For saadan saavelsom for deres ellers ofte beviste Høflighed bliver jeg dem meget forbunden, og skal intet være mig kjærere end naar jeg kand have lejlighed til igjen at vise i gjerningen, med hvor megen Agtelse jeg er etc.

---

38. Kopibog nr. 4 pag. 1073—1074.

1773. d. 15. Mai. Forslag til Inderøen.[2])

Da jeg ved Hr. Provst Lorenz Schnitler[3]), forhen værende Sognepræst til Inderøens Kald i Vester-Indherrets Provstie, hans Skrivelse til mig af 11. Maii, er bleven underrettet om hans allernaadigste Forflyttelse til Egers Kald i Christianiæ Stift: saa under-

[1]) Fader til Jac. v. d. Lippe P., proprietær og kjøbmand paa Hitteren.

[2]) Udnævnt blev 4. aug. 1773 Christian Weldingh, se under Nordlands og Finmarkens amters breve.

[3]) F. 1724 i Guldalen, dimitt. fra Trondhjems skole 1741, exam. philos. 1742, exam. theol. 1745, huslærer i Aure 1748, 1751 missionær til Vefsen, 1755 sogneprest til Næsset, 1765 til Inderøen og provst 1771, 22. april 1773 sogneprest til Eker; døde 1778.

staaer jeg mig herved til bemeldte Inderøens Sognekald at bringe følgende værdige og til Befordring høist trængende Mænd og Personer i allerunderdanigst Forslag.

1. *ven. minist. Candidat.* Hr. Jacob von der Lippe Parelius, som i 7 aar har været min troe Amanuensis og fortjener i alle Henseender det allerbeste Skudsmaal, da meget faa Mænd og Personer her i Stiftet kan settes i Henseende til hans gode Egenskaber og Dygtighed ved Siden af ham, saasom min aller underdanigste Paategning paa hans Ansøgning noksom udviser.
2. Hr. Vilhelm Ford,[1]) residerende Capellan til Fosnæs i Nummedals Provstie, som er en velbegavet, flittig og opbyggelig Præst, der paa 22 aar har været i Embedet, og trænger, samt har giort sig velfortient til allernaadigst Befordring.
3. Hr. Ole Lie,[2]) residerende Capellan til Størens Præstegield i Dalernes Provstie, hvor han over 12 aar har tjent troe og redelig. Han er af aldeles ustraffelig og christelig Opførsel, velbegavet og højst trængende, saa han for sig, Hustrue og Børn ikke har den nødtørftige udkomme, og mine mange andre udgifter tillade mig ikke videre at rekke ham haanden, saasom jeg ellers burde, da han har mit kjødelig Søskendebarn[3]) til Ægte.

Inderøens Sognekalds aarlige Indkomst er i Henseende til den allernaadigst paabudne pCto. Skat ansat for 370 Rdr.

— ———

39. Kopibog nr. 4 pag. 1073.

1773. d. 15. Mai. Erklæring paa Parelii Ansøgning.

Supplicanten fortjener i henseende til hans christelige og meget anstændige Opførsel, Retsindighed, troskab, arbeidsomhed og nøjagtighhd i alt, hvad ham i de 7 aar, han har været min amanuensis, har været betroet, meget gode gaver til Prædikestolen og grundige Indsigter i alt, hvad et Præste og Provste-Embede kan

[1]) F. 1722 i Trondhjem, dimitteret fra sammes latinskole 1744, exam. theol. 1747, 1751 pers. kap. til Nærøen, 1756 resid. kap. til Fosnæs, 1776 sogneprest til Beitstaden. Døde 1787.

[2]) Angaaende Ole Lie, se ovenfor pag. 27 flg.

[3]) Helene Sønderborg. Se ovenfor pag. 28.

vedkomme, det bedste Vidnesbyrd. Derhos har han udmerket sig ved sit ypperlige genie og sin udstrakte Kundskab i Norges, især dette Stifts, Landhuusholdning, saavel i henseende til Jordens Dyrkning, som Fiskerierne og Naturhistorien; paa hvilken sidste Indsigt han endog i de tronhiemske Handlinger offentlig har aflagt meget gode Prøver, hvortil hans ypperlige Tegninger i *actis nidrosiensibus* komme, som bær Vidne om hans Genie og Kunst. Paa grund af alle anførte gode Egenskaber er jeg forsikret om, at han ikke alleene vil blive et exempel af en retskaffen og opbyggelig Præst og en Prydelse for hele standen, men og i andre Maader stifte megen Nytte ved sine mange gode Indsigter, om Deres Kongelige Majestæt allernaadigst behager at forunde ham Inderøens ledigværende Sognekald, hvortil jeg og understaaer mig allerunderdanigst og paa allerbeste Maade at recommandere ham, som en meget værdig og duelig Candidat, der nu efter lang Tjeneste trænger og har giort sig værdig til Befordring.

---

40. Kopibog nr. 3 pag. 761.

1761. d. 19. Janr. til Hr. Provst Broch.[1])

Jeg giver mig herved den Ære at tilsende Dem en av mine Disputatzer, som i anledning av Jubelfesten blev forfærdiget. Kan den være D. V. til nogen fornøjelse skal det være mig kjært. Deres velindrettede prædiken har jeg med fornøjelse igjennemlæst, og siden Hr. Provsten Ross og Hr. Rosenvinge lader deres komme i trykken, var Hr. Provstens vel og værd at blive trykket, men det maatte da skee noget snart, saasom de med det første skal nedsendes til Kjøbenhavn. Dersom Hr. Provsten vilde resolvere dertil kunde det lettelig skee ved en Commissionair og naar de ingen anden havde, vil jeg gjerne lade samme besørge naar jeg derom fik Deres tanker at viide.

---

[1]) Ludvig Fredrik Broch, f. i Vefsen, 1732 resid. pastor til Hitteren, 1735 sogneprest sammesteds, 1759 provst i Fosens provsti og 1765 sogneprest til Nærø. Døde 1773. Var medlem af videnskabsselskabet. Gunnerus kalder ham „en stor Kiender af alle Slags Søe-Fugle" (selsk. skr. I. pag. 268).

41. Kopibog nr. 3 pag. 863.
1761. d. 15. Septbr. til Provsten Broch..

Blairs Forklaring over Christi Berg-prædiken er allerede ferdig fra Pressen, men ventes ikke her op førend til Vaaren, og saasnart som da Efterskuddet, som er 2 rdr., bliver min Amanuensis tilstillet, skal skriftet strax vorde udleveret. Den 2den Tome av Hees Forklaring over Passionen er allerede opsendt, og, naar D. V. lader Prænumerations Seddelen derpaa levere tilbage til min Amanuensem, bliver Bogen leveret. Angaaende den første Tome av sidst bemeldte Skrift har jeg allerede skrevet til Hr. Hee, og, dersom nogle exemplarer derav opsendes til Vaaren, som jeg dog endnu er uvis paa, skal jeg ikke ermangle at holde D. V. eet tilgode. Iøvrigt er jeg etc.

42. Kopibog nr. 5.
1763. d. 7. Decbr. til Hr. Provst Broch.

D. V.s Skrivelse af 29. Novbr. tilligemed den indesluttede fortegnelse og tilsendte smukke Naturalier, hvorfor jeg meget takker, har jeg rigtig bekommet. Jeg gratulerer deres og smukke Kjærestes Hjemkomst og er etc.

43. Kopibog nr. 4 pag. 854.
1771. d. 29. Mai til Sorenskriver Resch.[1])

Jeg er Velædle Sorenskriveren meget forbunden for Deres mig beviste Artighed ved de indsendte Antiqviteter. — — — — —

44. Kopibog nr. 4 pag. 392.
1765. d. 4. Septbr. til Studiosus Bendix Hejde.[2])

Tilligemed Deres Skrivelse af 18. Aug. pass. har jeg imodtaget

[1]) Erasmus Sigismund Resch, sorenskriver i Stør- og Værdalen 1760—1799, boende paa gaarden Øvre Eggen.

[2]) Bendix Heide, f. i Skogn, pers. kap. til Inderøen 1776, resid. pastor til Hammerøen 1783 (entlediget efter ansøgning 1796), sogneprest til Fosnæs 1799, entlediget 1817, døde 1822.

Skrifter: „Om Færøiske Steenkuls Brug til Brændsel i de skovløse Egne af Nordlandene." (Topogr. Journ. 23. H. S. 81—103).

de adskillige mig tilsendte jord-Arter, for hvilke meget takkes, og skal det ei staae igjen paa min Side at contribuere, saavit jeg kand, til deres Befordring, naar de dertil sig fremdeles habiliterer.

---

45. Kopibog nr. 5.

1763. d. 26. Mai til Hr. Krog.[1])

Næst min skyldigste Taksigelse for beviste høflighed ved min Nærværelse i Værdalen, takker jeg Der. V. hermed hjerteligst for det tilsendte Træ, saa vel som det øvrige, der fulgte med. Det skal være mig kjært ved given lejlighed at kunde være Dem eller nogen af deres til Tjeneste, for nærværende ønsker jeg Dem all fornøjelse og henlever etc.

---

46. Kopibog nr. 4 pag. 879.

1772. d. 31. Juli til Hr. Provst Krog.

Da jeg behøver en Amanuensis som kunde præpareres til at succedere Parelius og Msr. Steen[2]) er baade vel skikket og tillige villig at tage imod Stationen; saa maae jeg herved udbede mig Hr. Provstens Samtykke, da han er i Deres Condition, og jeg haaber, at De lettelig kunde faae en anden til at læse for Deres Børn; men for mig vilde det blive vanskeligere at faae en Person til den Hensigt, jeg intenderer. Kunde Msr. Steen overlades til den Tiid, jeg kommer hjem fra Visitatsen i Dalernes Provstie, som skeer den 4de eller 5te Septbr., skeede mig en Tieneste, hvorfor jeg blev Hr. Provsten meget forbunden, ligesom det altid skal være mig en Fornøjelse igjen at være Dem til al behagelig Tieneste.

P. S. Endnu en Tieneste vil jeg udbede mig af Hr. Provsten,

---

[1]) Angaaende Peder Offesen Krog, sogneprest til Værdalen og provst i Østre Indherreds provsti, se aarsskr. 1893 pag. 50.

[2]) Esten Steen, f. 1748 paa gaarden Hoem ved Trondhjem, dimitt. fra Thjems skole 1767, exam. philos. 1768, exam. theol. 1770, 1772 informator hos provst P. O. Krog, derpaa amanuensis hos Joh. E. Gunnerus (medfulgte denne paa hans sidste visitatsreise 1773 og var tilstede ved hans dødsleie — se aarsskr. 1891 pag. 53) og derefter hos M. F. Bang, 1782 sognepr. til Stegen, 1791 til Trondenæs og provst i Senjens provsti. Resignerede 1801 paa grund af sindssygdom, døde 1803.

at kiøbe mig et par Vognheste, stykket 40 til 50 rdlr., mørke brune, sorte, æblegraae, hvide uden Glasøjne, (skader ikke, om de har været graae) blakke er jeg ikke for, ikke heller røde eller sortegraae. Dragon Maalet maae de have, samt være friske og velskabte, uden Fejl paa Fødderne etc. Kand jeg i noget tiene igjen, skal det skee med Fornøjelse.

---

47. Kopibog nr. 3 pag. 952.

1762. d. 14. Mai til Hr. Aron Norman.[1])

Paa D. V. Skrivelse, de dato 4de Maji h. a. har jeg til Giensvar at mælde, at Deres chorographie bliver vel for vidløftig til at at indrykkes i vore *actis,* uden saa er, at den stykviis kunde vorde indrykket; men, dersom det ikke beqvemmelig kan lade sig gjøre, og D. V. ey paa eegen Bekostning vil lade den trykke, skal jeg gierne anmode Boghandler Pelt i Kiøbenhavn om, som forlægger vore *Acta,* eller og Monsr. Rothe, at de paa deres Bekostning vi lade bemeldte D. V. chorographie i Trykken udgive, og charterne stikke i Kobber. — — — — — — — — — — — — — — — Mine Skrivter faaes hos Pelt i Kiøbenhavn, og jeg har selv ikkun et eeneste exemplar av hvert.

---

48. Kopibog nr. 3 pag. 1025.

1762. d. 19. Novbr. til Hr. Missionar. Birch[2]) i Sneaasen.

For de mig til min natural-Samling tilsendte 2de meget smukke Stykker takker jeg høylig, og dersom De, naar Leyligheden en anden Gang faldt, kunde tilsende mig Kiæberne tilligemed tænderne,

---

[1]) Aron Olufsen Norman, f. paa Rødøen. Blev 1724 dimitteret fra Trondhjems skole, var først missionær til Ranen, 1740 pers. kapellan til Næsne, 1745 sogneprest til Sparboen, døde 1765. Omtales i fortalen til Gunnerus' Hirtenbrief som en dygtig poet.

[2]) Mathias Birch, f. 1723 i Kjøbenhavn, dimitteret fra Fredriksborgs skole 1741, 1742 exam. philos. med *prima laurea philosophiæ*, hørte 3 aar juridiske forelæsninger, opholdt sig i Norge 7 aar som huslærer og hjelpeprest. Vendte 1754 tilbage til Kjøbenhavn, hvor han det følgende aar tog exam. theol. Blev 1757 missionær til Finlierne i Snaasen, 1765 resid. kap. til Overhalden og 1784 sogneprest til Vefsen. Tog afsked 1791 og døde 1795. — Gunnerus skrev om jærven i selsk. skr. 1765 (III. pag. 143).

og give mig underretning om, hvad Farve Øye-steenene og Ringen derom have, saa skeede mig en stor tjeneste, og skal det være mig kiert, om jeg kan være D. Ærværd. til nogen Gientjeneste, endogsaa i henseende til D. Forfremmelse, naar convenable Leylighed maatte indfalde. Jeg er etc.

---

49. Kopibog nr. 4 pag. 25.

1763. d. 30. Marts til Hr. Birck.

Blev meldet, at jeg rigtig havde bekommet hans Journaler og Mandtaller for forrige Aar, begge *in duplo,* og undertegnede af Sognepræsten, Hr. Povel Muus. Jeg har allerede skrevet ned til colleg. for Dem, saa De er nu der i god Erindring. Jeg haaber og, at Deres Ærværdighed erindrer sig vor Aftale i Henseende til urterne, saavelsom og Kjæberne af en Vielfrass, og om man kunde faae nogle andre *spolia* af hans Krop. Jeg er etc.

---

50. Kopibog nr. 4 pag. 192.

1765. d. 10. Aug. til Missionskollegiet angaaende Sodemann.[1])

Jeg maa herved have den ære at melde, at Overhaldens Capellan og Missionær Hr. Elias Heltberg[2]) har renonceret paa sit Capellani og Missionariat. — — — — — — — — — — — —

Den i kaldet værende personelle Capellan Hr. Lorents Holst Sodemann, som i de 3 aar, hand der har været, har udviist al Flid og Retsindighed og fortjener et got Vidnesbyrd, søger underdanigst om at maatte succedere Hr. El. Heltberg som residerende Capellan i Kaldet i følge Rescr. af 2. Martii 1742. — — — —

NB. Med dette Brev fulgte Leems[3]) Msct. pag. 85—88 incl., dito Anmerkninger pag. 47, 48 Nom. 135—139 inclus.

---

[1]) Angaaende Lorents Holst Sodeman (f. 1735, pers. kap. til Overhalden 1762, 1770 skibsprest i dansk tjeneste, sogneprest til Aure 1774, d. 1805) se aarsskr. 1893 pag. 56.

[2]) Elias Heltberg, f. 1728, 1756 pers. kap. til Beitstaden, 1758 resid. kap. og missionær til Overhalden, 1766 sogneprest til Næsset og 1775 til Edø. Død 1777.

[3]) Confr. Breve ang. prof. Leem etc. nedenfor (afd. G.)

51. Kopibog nr. 4 pag. 828.

1770. d. 13. Januar til Hr. Laurentius Holst Sodeman.

Ifølge Deres Skrivelse til Hr. Stiftsbefalingsmand von Grambow af 4. Dec. a. p. om Tilladelse til at rejse til Kjøbenhavn, kan jeg, da De efter allernaadigst Forordning af 9. Januar. 1728 har tjent ud deres 7 aar som capellan, og jeg gandske vel indseer, at De ei længere kand holde ud i deres besværlige Station, ikke nægte Dem at rejse til Kjøbenhavn for personlig at ansøge Hs. Kgl. Maj. om allernaadigst befordring til et bedre levebrød, til hvilken Ende Dem herved og tilsendes min Attest, forønskende Dem en lyckelig Rejse og hastig befordring er jeg med megen agtelse etc.

Attesten for Hr. Sodeman.

Efter Begjær attesteres herved, at ærværdige og vellærde Hr. Laurent. Holst Sodeman nu paa 8de Aar har tjent som personel Capellan i Overhaldens besværlige Landkald, og at hand der formedelst Sognepræstens[1]) svagelige constitution, har maattet bære den største deel af Embeds byrden, samt at hand i denne besværlige station har udvist al Flid og Retsindighed, ligesom hand og er vel begavet til det hellige lære-Embede, og fører et christeligt og anstændigt Liv og Levnet, saa at jeg vist haaber, han vil blive til Nytte og Opbyggelse for den Menighed, som Gud og Kongen behager at betroe ham.

---

52. Kopibog nr. 4 pag. 393.

1765 d. 4. Oktober til Hr. Nicolai Simeon Kortholt.[2])

Med megen fornøjelse har jeg imodtaget Deres Velærværdigheds seeneste af 9. 7bris og de dermed indsendte urter, hvorfor jeg meget tacker, og fornøjer det mig ei lidet deraf at fornemme den Hu, Deres Velærv. har for Botaniken saavelsom den Indsigt, De deri allerede besidder. Maaskee jeg tilforn besidder alle de indsendte, som de vil see af *flora norvegica* 1ste Part, som nu er under

[1]) Jørgen Darre, f. 1711, 1743 missionær og resid. kap. til Overhalden, 1755 sogneprest sammesteds, 1780 provst i Namdalen, d. 1791.

[2]) 1747—68 resid. kap. til Værdalen. Se aarsskr. 1893 pag. 50.

Tryckning, dog har jeg lært af Deres Brev et og andet norsk Navn f. Ex. Blod-Strip *(Euphrasia officinalis),* paa Dansk Øjen-Trøst o. s. v. De melder, at mand farver gult med en indsendt *Lycopodio,* paa norsk: Guld. Da det indsendte Specimen heraf var lidet, saa kand jeg ej med fuldkommen vished sige, om det er *Lycopodium alpinum,* Fjeld-Jamne, som ligner noget den almindelige Jamne eller Marke-Jamne *(Lycopodium complanatum* eller og *Lycopodium clavatum),* som her ved Trondhjem kaldes Krakefod og er *Lycopodium officinarum.* Det sidste kommer mig dog fore. Imidlertid ønskede jeg deraf et fuldstændigt Exemplar samt at vide Stedet, hvor det var taget. Til Sommeren igjen vil De gjøre mig en stor fornøjelse, om De kand skaffe mig alle muelige *alpinas* tilligemed *graminibus, muscis* etc. *alpinis.* Faaer De vide noget nyt Norsk Navn, endog paa gemene urter, samt nogen usus i henseende til Medicin, Oeconomien og *Pan norvegicum,* saa er De saa god at lade mig samme vide. De rareste af de indsendte var: *Lycopodium Selago,* og den, De kalder Kraagefod, er *Lycopodium annotinum.* Hvad jeg igjen kand være til Tjeneste skal skee med megen fornøjelse.

---

53. Kopibog nr. 4 pag. 860.

1771 d. 11. Juli til Capit. Somerschjeld.[1])

Jeg er Deres Velbyrdighed meget forbunden for de indsendte Antiqviteter, hvorfor ieg skyldigst takker. Det vilde være til megen Nytte og Oplysning i den gamle Historie, om mand ved at undersøge fleere Højer kunde finde fleere og andre deslige Antiqviteter. Den ommeldte Treskemaskine, som De lover at ville indsende, fornøjer ieg mig meget over at bekomme, og skal ikke ermangle at giøre den bekiendt til almindelig Nytte enten i de Trondhiemske *acta* eller i Aviserne.

---

[1]) Henrik Christopher Sommerschield, kaptein, senere titulær oberst ved infanteriet; død 1803 paa Skage i Overhalden. Jfr. Nyerups literaturlex.

54. Kopibog nr. 5.

1763 d. 13. Juni til Hr. Weinwich.[1])

Jeg er gandske content med D. V.s høflige Erklæring i Skrivelse af 8de hujus, som jeg rigtig har bekommet, angaaende saavel den belovede urtebog, som den hvide Skade. Siden den første ei er det, den er angiven for, vil jeg ei incommendere Dem med at sende den herind, og kand den hvide Skade faaes ved Lejlighed uden stor incommoditet, var det vel, hvis ei, ligger der ey stor Magt derpaa. I det øvrige takker jeg meget for det tilsendte, saavelsom for bevist Høflighed ved min Nærværelse i Bedstaden etc.

---

55. Kopibog nr. 4 pag. 1054.

1771 d. 16. Marts. Attest for Hr. Jens Willer.[2])

Supplicanten har tjent som residerende Capellan til Bedstaden paa 5te Aar, er begavet, uforargerlig og ustraffelig i Liv og Levnet, og har Hustru med Børn, som befinder sig formedelst hans levebrøds Ringhed, og den Gjeld, han allerede som gammel Student var kommet udi, i slette og fattige Omstændigheder.

---

56. Kopibog nr. 4 pag. 820.

1769 d. 23. Septbr. til Provsten Hersleb.[3])

Deres Velærv. meget ærede af 20. Juli har jeg rigtig bekommet tillige med hosfulte 7 rdr. 3 ort 4 s., hvoraf 2 rdr. 2 ort 16 s. ere leverede til min Amanuensis Parelius som prænumerations Penge paa Hr. Tornings[4]) Bibelværk.

---

[1]) Christian Weinwich, en Bergenser, født 1719, blev 1748 pers. kap. hos Elias Heltberg i Beitstaden, der var hans svigerfader. Da denne afstod kaldet, blev han 1762 sogneprest til Beitstaden. Blev afsat 1776. Døde 1792.

[2]) F. 1733, 1766—1787 resid. kap. til Beitstaden, 1787 sogneprest sammesteds, d. 1792. Se iøvrigt aarsskr. 1893 pag. 34.

[3]) Peder Christian Hersleb, f. 1702 paa Rørstad pgd. i Folden, dimitteret 1719 af lector theol. Thomas von Westen, teol. eksam. 1726, 1727 kap. hos sin fader, provst Jakob Hersleb til Brønøen, 1738 sogneprest til Rørbek og Grynderup i Viborg stift, 1741 sogneprest til Fosnæs og 1765 provst i Namdalen. Død 1780.

[4]) Angaaende Torning se under Danske breve.

57. Kopibog nr. 3 pag. 862.

1761 d. 10. September til Hr. Jørgen Carlsen.[1])

For de tilsendte naturalia har jeg Dem herved at takke.

— — —

58. Kopibog nr. 3 pag. 918.

1762 d. 20. Januar til Provsterne Ross, Tyrholm, Røring og Broch.[2])

Blev — — — fremsendt et trykt exemplar af Efterretningen om et verk, ***Flora Danica*** kaldet, hvilket ei alleneste H. H. G. Exc. de Moltke, men endogsaa Hans Majestet selv aller naadigst seer, at de gode Brødre, som haver Raad dertil, subscriberer paa, da subscriptionerne imodtages enten hos mig, eller hos Hr. Rector Schiønning.

59. Kopibog nr. 4 pag. 51.

1763 d. 19. Mai til Provsterne Ross, Rosenvinge,[3]) Hersleb,[4]) Broch, Tyrholm og Røring.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Da mig ei er bekjendt, enten at Deres Velærv. selv, eller andre Civile eller Geistlige i Provstiet har tegnet sig for noget Exemplar af Prof. Oeders ***Flora Dan.,*** saa tilsendes Dem hermed hans Bekjendtgjørelse derom, hvilken De behage at lade circulere og siden retournere, da jeg saa faaer vide, om De selv eller nogen anden vil prænumerere, at fornødne Exemplarier kand anskaffes, og venter mand ei faa liebhabere dertil, da dette verk en heel deel contribuerer til det saa høyt agtede botaniske Studii Fremgang og intet complettere end dette hidtil har seet Lyset.

[1]) Jørgen Carlsen, f. 1709 i Trondhjem, dimitteret derfra 1731, 1739 resid. kap. til Nærøen, 1765 sogneprest til Bjørnør, døde 1772.

[2]) Ole Ross, f. 1712, d. 1775, sogneprest til Ørkedalen og provst i Dalernes provsti 1756—70. Edvard Meyer Tyrholm, f. 1713, d. 1784, sogneprest til Stangvik, provst i Nordmøres provsti 1754—76. Erik Røring, f. 1708, d. 1789, sogneprest til Vedø, provst i Romsdals provsti 1758—69. Ludvig Fredrik Broch, provst i Fosen, se foran pag. 36.

[3]) Peder Kaasbøl Rosenvinge, provst i Indherred, se pag. 32.

[4]) Peder Christian Hersleb, provst i Namdalen, se pag. 43.

60. Kopibog nr. 5.

1763 d. 26. Mai. Høyædle og velb. høystærede Hr. Obristlieutenant.[1])

For de mig tilsendte Berg Frue Rødder, hvilke vare mig meget kjærkomne, takker jeg skyldigst, ønskende saavel paa den ene Side at kunde være Der. V. til gjentjeneste som paa den anden, at jeg maa blive saa lykkelig og faae see samme trives og voxe brav. De communicerede Efterretninger om Omstændighederne derved vil jeg holde mig efterrettelig og Deres V.s behagelige Tilsagn at ville fornøye min Nysgjerrighed med at vise mig Blomster af de samme Rødder, venter jeg mig godt af, om jeg ei skulde erholde den forventede Lykke hos mig selv, at bemelte urt skulde blomstre, hvilken hellers paa adskillige stæder er bekjendt og meget afholdt, thi i England forskriver mand den fra de pyrenæiske Bjerge, setter den saa om i urtepotter, eller planter den i sine lyst-Haver. I Sundahlen kalde Bønderne den mindre Varietet deraf med runde blade Berg Krantzer og paa Sundmøer Berg Roser. I det øvrige har jeg den ære med største høyagtelse at være Deres tjenstskyldigste Tjener.

---

3. Breve vedrørende bispegaarden Berg ved Trondhjem.

61. Kopibog nr. 5.

1763 d. 4. Juli til Hr. Sorenskr. Niemand.[2])

Indsluttede Document er den Besigtelses og Taxations Forretning som den 29. Jun. pass. er forrettet paa min gaard Berg. Samme er nu af vedkommende Haandverks folk i byen underskrevet og forseiglet, saa at de dermed ville belegge deres egen Forretning. NB. En pro memoria var og indlagt.

[1]) Hvilken oberstløitnant hermed menes, kan neppe med sikkerhed afgjøres. Iflg. *Flora Norveg.* (nr. 13) fik Gunnerus planten tilsendt fra Stordalen, Guldalen (specielt fra eiendommen Røttum i Støren), samt fra Romsdalen (specielt fra Nordvigen i Gryttens pgd.). Smlgn. ogsaa ved brevet til Ole Lie ovenfor pag. 27.

[2]) Jakob Jersin N. boede paa gaarden Klemetsaunet ved T.hjem, død $^{18}/_{9}$ 1764. Efter ham blev Jens Chr. Hejde sorenskriver.

---

62. Kopibog nr. 5.

1763 d. 16. Juli til Hr. Sorenskriver Nieman.

Concepten til Deres og Hr. Fogdens Besigtelses og Taxations Forretning paa gaardene Berg og Bløssevolden, hvilken de var saa god i Skr. af 13de hujus at tilsende mig, er jeg gandske vel fornøyet med, naar det ikkun i særdeleshed ved Bløssevold, om min Hr. Sorenskriver saa synes og det skulde være til behag, blev føyet til, at der tilforn er bleven holdt 2 Heste og 10 Nød og nærværende Opsidder holder 1 Hest og 14 Nød, dog kunde der holdes endnu flere, om mand gjorde sig nogen umage med at optage Nye-Land.

---

63. Kopibog nr. 5.

1763 d. 17. Septbr. Stormægtigste Monarch, allernaadigste arve Konge og Herre.

Den Bispe Stolen allernaadigst beneficerede og i Strindens Fogderie ei langt fra T.hjem beliggende gaard Berg har i mine Formænds tid fra mands minde ligget som en øde gaard, været uden Huse og besetning og er aldeles ei bleven dyrket, men ved at føre Foret aarlig derfra, saaledes udmagret, at jeg første aar fik ei meer derpaa end 100 smaa Slæde-Læss Høe, uagtet at gaarden regnes for 6 Spd. Jeg har siden kostet over 3000 rdr. paa bygningen ei at regne de store omkostninger, som ere anvendte paa Jordens forbedring, Ager, Eng og Rydning saa som herhos følgende ved D. K. M.s Foged og Sorenskriver foretagen Besigtelses og taxations Forretning udviser. Jeg har nu foruden anden anstalt, som jeg har gjort til mine landsmænds opmuntring begyndt at anlegge en botanisk Have til almindelig Nytte, men jeg merker, at der er allerede anvendt saa mange penge paa gaarden, og at omkostningerne vil fremdeles blive saa store, at det vil være min visse Ruin, dersom jeg ei nogenledes skulde blive skadesløs, saasom jeg ei kand vente, at nogen Eftermand betaler mig den 6te deel af mine store Omkostninger. Hvorfor min allerunderdanigste ansøgning er, at D. K. M. vilde allernaadigst forunde mig denne gaard Berg som min Ejendom for den pris, som den af Rettens

Middel er ansat for, sc. 800 rdr., som efter min afgang fra T.hjems bispestool skulde udbetales af mig eller mine arvinger, som et equalent, hvoraf min Eftermand i Embedet, om det D. K. M. saa allernaadigst skulde behage, kunde bekomme de aarlige Renter, som vilde rendere dem ligesaa meget som den Nytte, de for min Tid har havt af Berg. Mine Eftermænd kand ogsaa gandske vel undvære gaarden; thi der ligger ogsaa en anden bispe Stolen allernaadigst beneficeret gaard Bløssevold gjærde i gjærde med Berg, hvilken, saasom den hosfølgende Forretning ogsaa noksom udviiser, er meer end stor nok til avls- og Foor-gaard for mine Eftermænd, ei at melde om adskillige Engesletter endog nærved T.hjem, som endnu ligge øde og 2de gaarde, sc. Havsteen og Brunstad[1]), som Eftermændene og i sin Tid kunde benytte sig af, om de det for godt skulde befinde, saa at mine Eftermænd derved slet intet tabe, om D. K. M. imod det allerunderdanigst offererte Eqvalent af 800 rdr. allernaadigst forunder mig gaarden Berg som en Ejendom. Deres K. M.s Skatter vinde og aarlig derved, thi gaarden Berg er nu aldeles skattefrie, men, naar den bliver mig allernaadigst forundt som en Ejendom, saa maatte Ejeren betale de aarlige Skatter, naar jeg engang gik fra T.hjems bispestol. Men uagtet at jeg for at blive nogenledes skadesløs, om jeg ei aldeles kunde blive det, er nødsaget til at forblive ved det samme allerunderdanigste offerte af 800 rdr. til T.hjems bispestol, endskiønt der i sin Tid skulde svares Skatter af 6 Spd. og mand derfor vanskelig vilde finde Kjøber til gaarden, saa beder jeg dog allerunderdanigst, at D. K. M. vilde legge denne høje Naade til den anden, at gaardens skyld maatte nedsettes til 3 eller i det høyeste $3^1/_2$ Spd., saasom denne skrinne eller udmagrede gaard er ei mere god for og aldrig kand settes i den stand, at nogen Ejer uden største Skade kunde svare Skatter af meer end 3 til $3^1/_2$ Spd., som den hosfølgende og paaberaabte Besigtelses og Taxations Forretning noksom stadfæster. Jeg er med allerdybeste Soummission St. M. allernaad. arve Konge og Herre D. K. M.s allerund. tro arve undersaat og Forbeder hos Gud.

---

[1]) Bromstad, cfr. aarsskr. 1891 pag. 117.

64. Kopibog nr. 5.

1763 d. 17. Septbr. til Stiftsbefalingsmanden.

Herved har jeg den ære at tilsende de paa gaardene Berg og Bløssevold efter deres Høyv.s gode Anstalt og ordre ved Kgl. M.s Foged og Sorenskriver foretagne Besigtelses og taxations Forretning saa vel som min egen allerunderdanigste Ansøgning til Hs. K. M. om at faae gaarden Berg til min Ejendom for de 800 rdr., hvorfor den, bygninger undtagne, som ere mine, er taxeret, og dens altfor høje Skyld nedsat til 3 a $3^1/_2$ Spd., thi ellers vilde de regresser, jeg derved fik for mine store udgivter, blive altfor ringe, og mand vilde neppe i sin tid finde Kjøber til gaarden, om der skuldes svares Skatter af meer end 3 til $3^1/_2$ Spd., saasom og hosfølgende Besigtelses og Taxations Forretning stadfæster. Jeg udbeder mig nu ærbødigst D. Høyv.s gunstige paategning og beste recommendation til denne min ansøgnings Erholdelse, som er mig overmaade meget magtpaaliggende, saasom mit Tab bliver vist 4000 rdr., om jeg ei samme erholder, hvilket Tab vilde være for mig altfor stort og min visse Ruin, ey at melde om, at min botaniske have, som med Tiden kunde blive en Honeur for Norge saa vel som andre nyttige anstalter maatte aldeles paa Berg nedlegges og Husene blive i den ufuldkomne tilstand, som de ere. Men jeg tviler ingenlunde paa at reussere, naar D. Hv. er saa god at assistere. Jeg forsikrer mig og allerede for i vejen om D. H.s gunst i denne Sag, saasom det er noget De kan tjene udi uden ringeste Hazard, eftersom her er en ordentlig Forretning og jeg intenderer slet intet andet end at blive skadesløs. I det øvrige forsikrer jeg altid at ville med største Erkjendtlighed ansee saadan assistence og i gjerning vise min taknemmelighed. Jeg er med særdeles Respect &c. ærbød. og højst forbundne tjener.

---

65. Kopibog nr. 5.

1763 d. 17. Septbr. til Geheime Raad Tott.[1])

Medfølgende allerunderdanigste Ansøgning til Hs. M. om, at den bispestolen allernaadigst beneficerede gaard Berg ved Th. maatte

[1]) Angaaende geheimeraad Otto Thott se aarsskr. 1888—90 pag. 225 og blandt de danske breve.

mig overlades til Ejendom imod 800 rdr. som et eqvalent til bispestolen, beder jeg underdanigst, at D. Exc. vil have den høje Naade paa beste Maade at recommendere for Hs. M. Den besigtelses og taxations forretning, som og hermed følger, viser noksom, at min hensigt er ingen anden end at blive skadesløs i henseende til en Summa over 3000 rdr., som jeg har kostet paa bygningerne paa denne for min tid øde gaard, der i Mands Minde har ligget for Fæefod og er derved bleven aldeles udmagret, at jeg ei skal melde om de store Omkostninger, som jeg har anvendt paa Jorden selv ved at rydde, gjøre grøvter, optage nyt land, føre gjødning, derpaa anlegge Have, plante Træer, sette gjerder med videre, som kunde udfordres paa denne for mig aldeles forfaldne og meget slette gaard. Skulde den blive min Ejendom, saa fulgte af sig selv, at der, naar jeg gik fra bispestolen, maatte svares Skatter af gaarden. Og da den nu er lagt for 6 Spd., saa vilde Skatterne i sin tid blive saa store, at gaardens pris vilde derved blive saa aldeles forring, at jeg slet ei kunde ansees som skadesløs i henseende til de store Omkostninger, jeg derpaa har gjort, og fremdeles til mine Landsmænds Opmuntring agter at gjøre, saasom besigtelses og Taxations Forretningen stadfæster, hvorfor jeg underdanigst beder, D. Exc. vilde have den Naade for mig at mage det saa, at gaardens skyld kunde efter taxations Forretningen nedsettes til 3 eller $3^1/_2$ Spd. Dog, da det er bedre at erholde nogen end ingen skades oprettelse, saa nødes jeg i følge af min allerunderdanigste Ansøgning at vedblive mit offerte, om det aldeles skulde være umueligt, hvilket jeg dog ei haaber, at gaardens Skyld blev nedsat. D. Exc. kand være forsikret, at denne min allerunderdanigste ansøgning har saadan Indflydelse i mine Omstændigheder, at jeg slet ei taaler det Tab, jeg ellers vist vilde have i henseende til mine store Omkostninger, og at det vilde være min visse Ruin ei paa nogen Maade at blive skadesløs. Jeg torde heller ei gaae videre med de opsatte bygninger, hvoraf endel ere ikkun $^1/_2$ færdige. Jeg har ladet indhegne et stort og beqvemt stykke til en botanisk Have, som jeg smigrer mig med, vil i sin tid blive Norge til honeur og Nytte. Men mine ringe Omstændigheder vilde stanse alt, dersom Berg ei kunde blive min Ejendom, saasom jeg des-

uden har store udgivter, mange fattige venner at forsørge og koster desuden aarlig nogle 100 rdr. paa min natural Samling, hvilken bliver efterhaanden i vore T.hjemske *actis* publico bekjendt, ey at melde om min *Flora Norvegica,* hvoraf jeg tænker til Sommeren at udgive det 1ste Stykke, som og vil koste mig noget anseligt, og det er enhver bekjendt, jeg var i gjæld, da jeg kom til Trondhjem. Jeg har derfor det Haab, at naar D. Exc. vil have den Naade at forestille Hs. M. den gandske Sag tilligemed mine andre Omkostninger til publici nytte, uden at begjere dertil nogen allernaadigst forstrekning af Hs. M.s Cassa, Hs. M. vil være saa naadig ei allene imod de offererede 800 rdr. at overlade mig Berg til min Ejendom, men endog at nedsette gaardens skyld, som ei lidet vilde opmuntre mig til at anvende alle mine Kræfter og min ringe Formue til publici nytte og nationens ære.

66. Kopibog nr. 5.

1763 d. 17. Septbr. til Hr. Geheime Raad Hans von Ahlefeldt,[1]) Ridder og Præses ved det Kgl. Rente Cammer i anledning af samme Sag, paa samme Maade og med samme ord, uden gandske smaa forandringer paa sine Stæder.

67. Kopibog nr. 5.

1763 d. 17. Septbr. blev efterfølgende meldet i mit Brev til Secret. Henningsen, at der af dags Dato var gaaet en Ansøgning ned i Cancelliet om, at den bispestolen beneficerede gaard Berg maatte blive hans Eyendom. Secretairen blev derfor ombedet at erkyndige sig om og lade biskopen vide, naar og om samme ansøgning kom op til Stiftbefalingsmandens Erklæring, saa og at contribuere hvad hand kunde til dens lykkelige Expedition. Hvad douceur der kunde udfordres til nogen Fuldmægtig i Cancelliet, vilde Biskopen gjerne erstatte. Ellers kom vel Ansøgningen til Cammeret.

[1]) Hans Ahlefeldt, 1759 geheimeraad og første deputeret for finanserne, 1760 deputeret i general-toldkammeret, general-landøkonomi- og kommercekollegiet. Døde 1780.

68. Kopibog nr. 5.

1763 d. 5. Novbr. til Vice Statholder Bentzon.[1]) Der. Exc. Høy-Velb. Hr. Geh. R. og Vice Statholder. Naadige Herre.

Da jeg har erholdet den Efterretning, at min allerunderdanigste Ansøgning om, at den bispestolen allernaadigst beneficerede gaard Berg ved T.hjem maatte mig forundes til Ejendom imod 800 rdr. at erlegge til mine Eftermænd, er opsendt til D. Exc.s Erklæring; Saa tager jeg mig herved den frihed at recommendere samme Sag til D. Exc. paa beste maade, saasom det ligger mig megen magt paa at reussere derudi, ei for at vinde noget, men blot for at blive skadesløs i henseende til de store omkostninger, jeg har anvendt paa Berg, og fremdeles kommer til at anvende derpaa, om Bygningerne skulle settes i forsvarlig stand og mine andre Desseins skulle udføres, som alle sigte til mine Landsmænds opmuntring og publici nytte, hvoriblandt jeg særdeles regner en botanisk Have, som vil koste nogle 1000 rdr., inden den kommer ret i stand; thi for nærværende tid er den kun en ringe Begyndelse, hvilke samtlige omkostninger, ja blot de, som allerede ere gjorte, vilde være mig altfor betydelige og vistnok drage min timelige velfærds Ruin efter sig, dersom jeg ikke skulde erholde nogen slags Reparation derfor, allerhelst da jeg har mange fattige venner at underholde, anvender aarlig anseelige penge paa de ting, der udfordres til at sette Norges naturlige Historie i sit fuldkomne Lustre og begynder, om Gud vil, med i vinter stykkevis at udgive en *flora norvegica* efter Linnæi methode, hvortil jeg selv bekoster Tryk Papir og Kobberstykker med videre uden at incommodere Hs. Kgl. M.s Cassa paa nogen maade, ey at melde om den store og dyre Bøgers Samling, mand til et saa vidtløftigt Studium, som Natur Historien og i særdeleshed botaniken er,

[1]) Jakob Benzon 1688—1775, statholder i Norge, f. 1688, 1715 kammerjunker, 1721 assessor i hofretten, 1726 stiftamtmand i Trondhjems stift, 1735 stiftamtmand i Akershus stift, 1737 deputeret i kammerkollegiet samt i general-landøkonomi- og kommercekoll., 1740 stiftamtmand i Aarhus stift, 1747 overpræsident i Kjøbenhavn, 1750 vicestatholder i Norge og stiftamtmand i Akershus stift (den sidste stilling indtil 1763), 1770 virkelig statholder, 1771 fjernet fra dette embede. Døde 1775. Se H. J. Huitfeldt Kaas, i Dansk biogr. leks.

behøver, og jeg selv har maattet anskaffe mig. For at komme til nogen slags skades Erstatning har jeg vel i min allerunderdanigste Ansøgning offereret 800 rdr. for Berg, uagtet den altfor høye Skyld, den er lagt for, men min Erstatning vilde blive meget ringe, dersom jeg ei skulde være saa lykkelig, at dens høye Skyld blev nedsat til 3 eller $3^1/_2$ Spd., hvorfor jeg underdanigst beder, at D. Exc. vil bevise mig den besynderlige Naade at forestille Sagen saaledes, at jeg derudi kunde være lykkelig. Bispestolen taber intet derved, at Berg kommer derfra; thi der ere andre Bispestolen beneficerede gaarde nok, f. ex. Bløssevold, som ligger gjærde i gjærde med Berg, saa vel som Brumstad, hvilke i enhver Hensigt kunde settes i stæden for Berg, og være tjenlige til alt det, som Berg kunde tjene til, allerhelst naar mine Eftermænd desuden nød aarlig Renterne af 800 rdr. De vilde altsaa heller ei komme i nogen Foor-trang, om de mistede Berg, saasom en af de oven anførte gaarde vilde give mere end Foor nok til saa mange Heste og Køer som en Biskop i Byen kunde behøve, ey at melde om adskillige Engeslet er ved byen, bispestolen i T.hjem tilhørende. Jeg seer heller ikke ind, naar mand undtager mine omkostninger, at Berg kan være mere værd end 800 rdr. (endskjønt jeg meget gjerne vil give det høyeste, den kand være værd), thi har mine Formænd kundet gjort sig gaarden nyttigere end for 40 rdr. aarlig, som er Renterne af den Capital, jeg offererer, saa er det visselig ey skeed paa anden Maade end ved aldeles at udmagre og forderve jorden og aarlig at føre alt Foret derfra, uden at føre noget godt derpaa igjen, hvorved gaardens indkomme i fremtiden vilde blive alt ringere og ringere, og dens forbedring bekosteligere, saasom jeg nok selv har fundet, da jeg begyndte at legge Haand paa verket, hvorfor jeg haaber, at D. Exc. ei anseer mit offerte for ubilligt eller grundet paa nogen slags falsk intention etc.(??), og forsikrer mig saa meget mer om D. Exc.s naadigste bistand i at erholde min ansøgning Jeg er med megen Soummission underdan. Tjener.

69. Kopibog nr. 4 pag. 405.

1767 d. 26. Januar til Hr. Foged Lavlund.

Dette skeer for at anmode Dem om, De vilde have den Godhed at tilstille mig Regning over, hvad jeg med mit Huus resterer i henseende til Extra-skatten, da jeg nu har flyttet fra Berg, og der ei efterladt mig fleere Folk, end de som behøves til Gaardens avling, ja til førstkommende Paaske ophæves al slags Huusholdning sammesteds. I Forventning av den forlangede Regning er jeg etc.

B. Breve vedrørende Romsdals amt.

70. Kopibog nr. 3 pag. 794.
1761 d. 7. April til Hr. From.[1])

— — — Det vil og ikke fornøje mig liidet ved deres gode Omsorg, at see mit Naturalie-Kammer formeeret efter Løfte. —

---

71. Kopibog nr. 3 pag. 833.
1761 d. 16. Juli. Attest for Hr. From.

Efter Begiæring kand Jeg ikke andet end give den hæderlige Hr. Niels From det vidnesbyrd, at han i de 4 Aar, han nu har været Sogne-Præst til Oure Meenigheder, har alletider, saavidt mig er vitterligt, været en opbyggelig Mand baade i levnet og lærdom, har stedse med troeskab forrettet sit Embede, og med yderlig Fliid har søgt at bringe de ham anbetroede Siæle til Saligheds Kundskab; hvilket Jeg ogsaa for kort tiid siden Selv har erfaret paa min Visitation, da Jeg forefandt hos ham en vel oplyst Meenighed.

J. E. Gunnerus.

---

72. Kopibog nr. 3 pag. 879
1761 d. 21. Oktbr. til Hr. From.

Blev først takket for det tilsendte — — —.

---

[1]) Niels Godske From, f. i Slagelse 1725, deponerede 1744, exam. philos. 1745 og siden baccalaurei-graden, exam. theol. 1749, sogneprest til Aure 1757 og til Meldalen 1774. Døde 1793 af et slagtilfælde, der paakom ham i Sundlibakkene i Orkedalen paa en reise til Trondhjem.

Af skrifter efterlod han sig: Beskrivelse over Aure Gjeld (udgivet efter hans død i Topogr. Journ. for Norge. Christiania 1793, S. 98—132) og i manuskript: „Meteorologiske Anmærkninger for Oure Prstgld fra 1763—66", der opbevares paa det kongl. norske Vidensk. Selsk. bibliothek (N. 124. fol.).

73. Kopibog nr. 4 pag. 39.
1763 d. 18. April til Hr. From.

Jeg takker for D. V. Høflighed og for den tilsendte Ertz, hvilken jeg ikke kan befinde at bestaae af andet end af Qvartz og Glimmer. Jeg har derfor communiceret vores Berg-Hauptmand Hr. Conferentz Raad Schøller et Stykke deraf, og dersom han kan finde mere derudi, skal jeg ikke ermangle at give D. V. Efterretning derom. Jeg er etc.

74. Kopibog nr. 4 pag. 440.
1766 d. 26. Marts til Hr. Niels From.

Til Gjensvar paa deres seneste af 5. hujus, hvorved de ansøger at maatte forskaanes for den besværlige Rejse til byen, meldes herved, at det i den Henseende med deres skriftlige Eed maa beroe, hvilken jeg rigtig har imodtaget.

For Søevæxten og det til mit Kjøkken indsendte takkes.

75. Kopibog nr. 5.
1761 d. 9. Septbr. til Hr. Arøe.[1])

Med D. V. Skrivelse af 31te Aug. sidstleden har jeg erholdet den tilsendte Heyre, Stokken med Rotte-gaas og Søe-væxten, som alle vare mig meget kiærkomne, for hvilke saavel som ogsaa for seeneste beviiste Høflighed ved min Nærværelse der paa Stedet jeg derfore høyligen herved har Dem at takke. — — — — —

[1]) Jacob Aarøe (ell. Arøe), f. 1711 i Nykjøbing, 1733 dimitt. fra Aalborg skole, en tid huslærer, 1737 exam. philos. og 1739 theol. eksam. Reiste derpaa til Norge, hvor han underviste unge mennesker, indtil han 1746 begav sig til Kbhavn for at sollicitere. Blev 1747 resid. pastor og 1749 virkelig sogneprest til Edø. Gunnerus kalder ham sogneprest til Smølen, der paa den tid var anneks til Edø (se Erlandsens Efterretn. I. 406). Han døde 1774. Et brev fra ham til Gunnerus vil findes indtaget blandt brevene til denne.

76. Kopibog nr. 3 pag. 868.
1761 d. 1. Oktbr. til Hr. Arøe.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

For den mig tilsendte tønde Østers tilligemed Søe-gevexten har jeg D. V. herved meget at takke. — — — — — — — —

---

77. Kopibog nr. 3 pag. 982.
1762 d. 9. Oktbr. til Hr. Arrøe.

Blev særdeles takket for Brygden. — — —

P. S. Ham blev og sendt den 2den Tome av Hees Forklaring over passions Historien.

---

78. Kopibog nr. 4 pag. 52.
1763 d. 26. Mai til Hr. Aarøe.

Jeg takker Dem meget for den tilsendte Ertz.

Vel var den af samme Beskaffenhed som den Hr. From paa Oure har tilsendt mig, saa det beste derved er glimmer; ikke desmindre er jeg dog, hvad mig angaaer, dermed fornøyet, efterdi jeg er en peine for at faae en Samling af allehaande slags metaller.

Neden under blev skrevet om urter og Efterretning om Bruhe(?), den slags fisk har Tænder, om hand skulde komme over nogen.

---

79. Kopibog nr. 4 pag. 435.
1764 d. 11. Oktbr. til Hr. Jacob Arøe.

— — — For Deres gode Efterretning om Brugden[1]) tacker jeg meget og fornøjer mig med det haab ved lejlighed at faae et fuldstændigt Exemplar af dens kjæver eller hoved, som jeg nøjagtig kunde betragte for at faae Vished om dens Tænder eller *opposito*, saavelsom og for at undersøge, om den skulde have 2de huller ligesom øren eller og 2de Næsebor, saaledes som mand nylig fra Nærøen har vildet berette mig. Dog udfordres stor forsigtighed at dømme om en vis del uden at see den gandske fisk, saasom

[1]) Smlgn. Gunnerus' afhdlgr. om brugden i det trondhj. videnskabsselskabs skrifter, III og IV.

lettelig kunde tages fejl, i det mand ofte giver flere adskilte fiske et og det samme Brugde Navn. Dog er jeg forsikret om D. V.s forsigtighed, naar det skulde treffe sig at faae en unge, i det at de nok seer derhen, at den Deel, som mig af brugden bliver tilsendt, hører og den sædvanlige brugde virkelig til.

---

80. Kopibog nr. 4 pag. 439.

1765 d. 30. Septbr. til Hr. Jacob Arøe.

Tilligemed D. V.s seneste ærede af 23. hujus,[1]) har jeg til min store fornøjelse rigtig erholdet det mig tilsendte Brugde-Hoved, hvilket jeg forefandt i saa god Stand, at jeg tydelig blev overbevist om alle de datis, som D. V. i henseende til samme havde opgivet for mig. For Deres derved havte umage og udviiste Artighed tacker jeg meget og ønsker hellere end gjerne at finde Lejlighed til at revangere saadant, ligesom jeg med al fornøjelse betaler de omkostninger, som deels herpaa af D. V. ere anvendte, naar De mig saadant vil bekjentgjøre, deels og ved andre deslige omstændigheder, naar D. V. skulde overkomme noget rart, da jeg venter, at saadant bliver mig reserveret, skulde requireres.

---

81. Kopibog nr. 4 pag. 454.

1768 d. 15. Novbr. til Hr. Arrøe.

Jeg er Der. Velærv. forbunden saavel for Deres mig ved Nærværelsen i Deres Huus beviste Høflighed som det sidste til mit Kiøkken indsente, samt smukke Coraller, og skal ikke ermangle ved forefaldende Lejlighed at have Dem i god Erindring etc.

---

82. Kopibog nr. 5.

1762 d. 2. Novbr. til Skolemester Hopen.[2])

Blev takket for de tilsendte Søe-gevexter, og forlanget en nøyagtigere underretning om Brugden, samt ogsaa adskillige Styk-

[1]) Dette brev vil blive meddelt blandt brevene til Gunnerus.

[2]) Smølens skolemester A. M. Hopen nævnes i Gunnerus' afhdlgr. om brugden i selsk. skr. III. pag. 38 og IV. pag. 38.

ker av samme nedsaltede, naar de siden en anden Gang fanger nogen Brugde. De omkostninger, som derpaa anvendes, har han ikkun at føre mig til Regning. Dernest blev lovet ham siden ved Leylighed en bædre Tjeneste, end den han nu har paa Smølen.

---

83. Kopibog nr. 5.

1761 d. 8. Oktbr. til Hr. Byfoged Koren[1]) i Christiansund.

For vel-ædle Hr. Byefogeds mig tilsendte Marmor-Stykker tilligemed Hav-Skummet, som alle vare mig meget kiærkomne, og for Deres gode Løfte, i Fremtiiden at forskaffe mig fleere saadanne ting, haver jeg herved at avlegge min skyldigste Taksigelse, og vil ønske, at jeg ved Leylighed kan være til nogen Gientjeneste. Jeg er ellers begiærlig efter at viide, om der ikke paa det Stæd, hvor disse Marmor-Stykker fandtes, gives eet heelt Bierg av saadan Marmor, eller om der ikkun findes nogle løse Stykker derav. — — —

---

84. Kopibog nr. 5.

1763 d. 15. Septbr. til Christian Friderich Fuchs.[2])

For de tilsendte og i æsken vel bevarede Søe-vexter, hvilke tilligemed deres skr. af 21. Aug. pass. jeg rigtig har erholdet, takker jeg meget saa vel som for deres gode løfter med Tid og lejlighed at ville forsyne mig med alt, hvad de kand overkomme, baade af Søe-Vexter og Berg-Urter. Jeg vil findes rede til gjentjeneste, og det skal være mig kjert at contribuere til deres fornøyelse.

---

85. Kopibog nr. 3 pag. 697.

1760 d. 23. Septbr. til Hr. Kempe.[3])

Jeg har erholdet D. V.s skrivelse til mig, hvori De tilkjende-

---

[1]) Peter Frederik Koren, byfoged i Kristiansund 1757—1766.

[2]) Var paa denne tid fuldmægtig hos sorenskriver Borchmann i Nordmøre.

[3]) Eiler Hagerup Kempe blev født 15. oktbr. 1733 i Trondhjem, hvor faderen var hospitalsprest. Allerede i ung alder mistede han begge sine forældre. 1751 dimitteredes han med et ypperligt testimonium fra Trondhjems skole

giver Deres tanker angaaende Hr. Professor Haberdorfs[1]) forlan-gende om at faae Dem til sin medtjener i Christiania; men som

af biskop dr. theol. Fr. Nannestad. 1752 tog han exam. philos. med udmerkelse og 1754 exam. theol. Derpaa var han i to aar informator hos konsistorialraad, siden prof. theol. M. A. Haberdorf, medens denne var sogneprest ved Nykirken i Bergen. Senere var han huslærer hos handelsmand Parelius paa Hitteren. 28. april 1758 blev han pers. kapellan hos sogneprest til Gryten, Jens Jakob Schanche. 29. juli 1763 blev han resid. kapellan til Tingvold, og 3. mai 1771 udnævntes han til sogneprest til Ytteroen, men døde allerede 12. mai s. a., før brevet om hans befordring naaede ham.

I længere tid boede han paa gaarden Torvik i Gryten (smlgn. paaskriften „Torde Vigen" ved de til Gunnerus indsendte planter, aarsskr. 1893 pag. 31 flg.). Han skildres som en kundskabsrig mand, der saavel interesserede sig for sproglige studier som især for naturfagene („vel bekjendt med de ypperlige Værker af en Scheuchzer, Dillenius, Ellis, Swammerdam, Mussenbroeck, Oeder, Brünnich og flere"). Heller ikke sit embede forsømte han, og han indtager i det hele en høi plads blandt de samtidige prester i Trondhjems stift paa grund af sin lærdom og samvittighedsfuldhed (se H. G. Bull i indledn. til „Noget om Quærnæs og Grip paa Nordmøer", 1816 i Topogr. stat. Saml. II. 2.).

At Gunnerus skattede ham høit, fremgaar ei alene af de her anførte breve, men især af udtalelsen i Fl. Norv. II. nr. 973: *Lichen Normøricus* mihi a V. D. Hil. Hag. Kjempe (cujus præmaturam mortem impensius doleo) missus.

Et brev til Gunnerus fra ham findes i Det kgl. norske vidensk. selsk. manuskriptsaml. (kv. nr. 243) og vil blive meddelt i afdeling F. Om de af ham til Gunnerus indsendte planter se aarsskr. 1891 pag. 82, 1894 pag. 31—33 og 35.

Ved sin død efterlod han sig i manuskript „Samlinger til en Beskrivelse over Nordmøre", men døden hindrede ham i at bearbeide det indsamlede materiale. H. G. Bull (l. c.) finder hans optegnelser lidet passende til benyttelse i sit verk. Planen var vistnok udmerket efter den tids opfatning, væsentlig overensstemmende med Strøms i Søndmørs beskrivelse, idet verket foruden at give en topografisk statistisk beskrivelse over fogderiet tillige skulde omhandle naturforhold, planter, dyr, mineralier. Efter Bulls sigende skal der dog være lidet nyt udenfor, hvad der meddeles i Strøms verk. Et kapitel om Nordmørs vækster skal indeholde en god del planter, men ei i systematisk orden.

1) Mathias Albert Haberdorph, 1698—1762, f. i Kjøbenhavn, deponerede fra Fredriksborg 1717, tog attestats 1723 og prædikede til dimis 1724, 1730 konrektor og hospitalsprest i Bergen, 1741 resid. kapell. til Domkirken, 1747 sogneprest til Nykirken, 1749 konsistorialraad og 1753 prof. theol. extraord., 1759 stiftsprovst i Kristiania, døde pludselig 22. juli 1762. Han slog sig paa pietisme, men laa altid i strid med overordnede, embedsbrødre og menighed, hvorfor han gjentagne gange fik skarpe irettesettelser af bi-

Deres Ærværdighed ikke svarer saa positive, saa at jeg derefter kan give bemeldte Hr. Professor noget vist svar enten til eller fra; saa har jeg herved skuldet udbede mig deres endelige betænkning i denne Sag. Hvad Deres befordring her i Stiftet angaar saa endskjøndt jeg vil see Dem hjulpet til et bedre Leve brød, saa kunde De vel ved forefaldende vacance blive forflyttet paa et andet stæd; og enda maaskee ikke blive saa fordeelagtig, som det av Hr. Professor Haberdorf gjorte tilbud synes at være. Vel har her Jens Lüster[1]) baade mundtlig og skriftlig begjæret min consens til at faa Dem forflyttet til hans Station for at betjene der, medens han solliciterer i Kjøbenhavn imod de Vilkaar og aarlig Deel av indkommen, som De kunde foreenes om indbyrdes, hvilket jeg og har lovet ham og aldeeles ikke vil være imod, naar Sogne Præsten Hr. Christen Qvislin dermed er fornøjet; men hvorvidt De nu deri vil entrere, da en anden Lejlighed til Deres Velfærds fremme ved Hr. Haberdorphs vocation er forhaanden, derom er det jeg herved vil udbeede Deres forderligste svar. Jeg kan i saa tilfælde intet raade Dem, thi De maa selv bedst dømme og kjende om De finder dem skikket og i stand til at træde under et saa vigtigt Embedes byrde, som det vil blive for Dem i Christiania, om De resolverer dertil. Imidlertid synes denne Station ikke alleene fordeelagtigere for Dem for nærværende tiid; men endog i fremtiiden til Deres videre befordring. Jeg udbeder Deres Svar med første Lejlighed efter nøjeste Overlæggelse og forbliver etc.

---

86. Kopibog nr. 4 pag. 437.

1765 d. 15. Januar til Hr. Ejl. Hagerup Kempe om naturalier.

Deres Skrivelse af 28. Dec. 1764 er mig rigtig indhændiget og de deri ommelte fugle-æg til mig overleverede, hvorfor saa vel som for deres gode ønske jeg meget tacker. Skulde de overkomme nogle Søe-producter saasom smaa orme, insecter, Søetræer og Coraller, saa at mand fik insecterne med i brænde-

skopperne og kirkeinspektionen. „Hans liv og gjerning er et af de tristeste billeder fra pietismens dage." (D. Thrap i Dansk Biogr. Lex. VI. 440—41).

[1]) Jens Lemvig Lyster. f. 1723, 1749 resid. kap. til Tingvold, 1763 sogneprest til Akerø, død 1768.

vin, som altid beboe deslige Vexter, item fjeld- og andre Urter med Norske Navne til, saa skede mig en sær fornøjelse, om jeg kunde blive delagtig derudi. Jeg er med megen Velsignelses og beste Velstands Tilønskning.

---

87. Kopibog nr. 4 pag. 397.

1765 d. 2. Decbr. til Hr. Ejl. Hagerup Kempe.

Deres seneste har jeg rigtig erholdet, og da jeg i vinter bliver hjemme, bier jeg med fornøjelse paa deres Ankomst til Byen, saavelsom paa de mig tiltænkte urter og ønsker dem en lyckelig Rejse. Til Næsset er det alt for silde at forestille dem, saasom forslaget allerede er gaaen ned in eventum, om det skulde blive ledigt.

---

88. Kopibog nr. 4 pag. 440.

1766 d. 11. April til Hr. Ejl. Hag. Kempe.

D. Æ.s seeneste af 4. Mart. pass. har jeg rigtig imodtaget tilligemed den gandske smucke Samling af Urter, hvorfor jeg meget tacker. Det forlangte Exemplar af min flora Norvegica bliver Dem for prænumeration reserveret. Min flora var alt aftrykt indtil fortalen og det sidste Ark, da Samlingen indløb, hvorfor jeg har kun i bemelte fortale og det sidste Ark kundet betjene mig af de Norske Navne, De har været saa god at lade mig vide. Iblandt de indsendte var og følgende, som jeg gjerne ønskede at faae fuldstændige Exemplarer af til Sommeren, dels med blomster dels og, om saadant kunde skee, med frøet, sc. 1. Noril-græs, som er funden paa Grytten, hvoraf her et lidet stykke følger tilbage. 2. Nordmørernes Groer-Græs. 3. Nordmørernes Blocke-græs. 4. Guld-buste eller de Oplandskes Kappe-Guld-Kaare. 5. Et slags *Chenopodium* eller *Atriplex,* saasom det synes (som formodentlig er bleven funden i fjæren; der staar paa papiret, hvori den løs var indlagt, ved Tordvigen). Den synes og at have været gandske rød, da den var frisk. 6. Sauskjæl, funden i Qualvog tæt ved Søen med lange blade, som staae lige imod hinanden. Disse mente jeg, kunde indsendes i brev med Posten eller ved lejlighed, om ei paa engang, da efterhaanden. Derimod er mig nogen tvil

indfalden i henseende til det Norske navn paa *Tanacetum vulgare*, som var Raud-Røllicke, *Achillea millefolium* Røllicke.

---

89. Kopibog nr. 4 pag. 443.

1767 d. 30. Januar til Hr. Ejler Hagerup Kempe.

— — — Soud-Skæren, som Der. V. sidste gang indsendte, var rigtig nok *Geranium sylvaticum*, ligesom og *Myosotis scorpioides*. Den *Lichen*, som samme Gang blev indsendt, og jeg i min Skrivelse lignede ved *L. pulmonarius*, bliver den selv samme.

---

90. Kopibog nr. 4 pag. 450.

1768 d. 22. Januar til Hr. Kiempe.

— — — Den eene af de in spiritu vini indsendte Insecter, som tilforn har siddet udenpaa *Spongia infundibuliformi*, er uden Tvivl et nyt species *Onisci*, og den anden en *Doris*. Tangen, Fucus Tendo, bliver heller *Fucus filum*. *Polygonum* var rigtig *Convolvulus*. Det tilsendte Exemplar af *Cardamine* var saa defect, at jeg ikke nøye kunde skjønne, hvad det var. *Silene rupestris* var rigtig. Jeg bliver dem ellers meget forbunden for disse indsendte Sager, som har været mig til megen Fornøyelse, og vil ønske Dem til Lykke med Deres Beskrivelse over Tingvolds Præstegjeld, som vil blive dem til Nytte og tilbringe dem megen Ære, især naar de arbeider alting vel ud, saa det bliver udførligt. For Deres seeneste ærede Skrivelse og Lykønskning til dette Nye Aar takker jeg meget, og ønsker Dem igjen alt selvbehagelig Velgaaende, forblivende etc.

---

91. Kopibog nr. 4 pag. 1054.

1771 d. 9. Marts. Attest for Hr. Ejler Hagerup Kjempe.

Supplicantens Ansøgning og dens Grund medfører Sandhed, hvilket jeg herved efter begjering bevidner, thi hand har tjent paa 13de Aar, og hører til de distingverede Præster her i Stiftet, saa vel i Henseende til Ustraffelighed i liv og Levnet og sømmelig opførsel, som flid og Retsindighed i Embedet og smukke studeringer

ei allene i theologien, men og i physiken og naturhistorien. Han er derfor vel meriteret til et bedre levebrød, som jeg af mit Hjerte ønsker ham, og det saa meget mere, da hand som residerende Capellan til Tingvold ej har tilstreckelig Levebrød.

---

92. Kopibog nr. 4 pag. 472.
1771 d. 20. Juni til Jens L. Bull.[1])

Da sal. Hr. Kiempe baade var en Ære for den gejstlige Stand og en god Ven af mig, kunde hans uformodentlige Dødsfald ikke andet end giøre mig meget ondt, og det saa meget meere paa en tiid, da han ved Ytterøens Kald nogenledes var bleven aflagt efter Fortieneste, og hans begyndte og nesten fuldførte Beskrivelse over Nordmøers Provstie er bleven standset, i henseende til hvilket det er got, at de dertil hørende Documenter ere overleverede i Deres Hænder. Dersom det allerede er saa udarbejdet, at Deres Velærværdighed kan give den ud, skal det være mig kiært, og vil være til Ære saavel for den afdøde, som for Dem selv; men er Historien ej saa udarbejdet, saa vil ieg og udbede mig de samtlige Papirer didhen hørende, da jeg efter haanden skal indrykke deraf i vore acta alt, hvad der er udarbejdet i Hr. Kiempes Navn, samt hvad deraf videre kunde settes i Stand.

---

93. Kopibog nr. 3 pag. 438.
1759 d. 13. Marts til Hr. Skanke.[2])

I anleedning av Deres Velærv. højstærede skrivelse til mig av

[1]) Jens Lemvig Bull, f. 1727 paa gaarden Fosnæs i Beitstaden, dimitteret 1742 fra T.hjems skole, exam. philos. 1743, 1744 baccaleureus philos. og exam. theol.. konditionerede 1747—52. Blev 1752 pers. kap. til Kvernæs, 1755 resid. kap. til Kvernæs og Grip, 1766 medlem af vidensk. selsk. i Trondhjem, 1774 sogneprest til Kvernæs, 1776 provst i Nordmøre. Døde 1799. Hans søn var Hans Grøn Bull (1758 - 1833), se under Eil. Hagerup Kempe ovenfor.

[2]) Jonas Jakob Schanche, f. i Trondhjem 1714, blev 1739 pers. kap. til Melhus hos faderen, mag. Hans Schanche, og 1740 resider. kap. sammesteds, naar ledighed indtraadte; men da han ikke oppebiede denne vakanse, blev han 1741 resider. kap. til Ørkedalen, 1743 sogneprest til Grytten, hvor han døde 1775. Et brev fra ham til Gunnerus findes i Norske

8. Januarii giver jeg mig den fornøjelse dette at fremsende: Jeg tacker skyldigst for Deres Velærv. udviiste Kjerlighed i Deres velmeente nyt aars gratulation og i at fremsende de 2de rare manuscripter av Deres sl. Hr. Faders[1]), samt for Deres gode tilbud at tilsende mig de øvrige af hans efterladte Skrifter, som jeg ønskede jo før jo heller at kunde skee. Trinyktemerinon har jeg og lader med det første trøcke. Hr. Etatz Raad Suhm og jeg vil gjøre os een fornøjelse av at have Deres Velærværd. til medlem udi vort sælskab, som vi med Guds hjelp tænke at oprette, og det saa meget desmeere som vi forsickre os om: at Der. Velærv. vil fournere samme med een deel rare piecer. Jeg priser Deres Velærv. Løcke i at oversætte Lassens perle skat, som jeg med fornøjelse har gjennemseet, men beklager derhos, at her icke findes forlæggere til et saa nyttigt skrift. — — —

---

94. Kopibog nr. 3 pag. 769.
1761 d. 23. Februar til Hr. Skanke.
[Tilsidst staar:] Om Fuglene etc.

---

95. Kopibog nr. 5.
1762 d. 30. April til Hr. Schanke.

Med Deres Velærværdigheds Skrivelse under 23. Febr. avvigte Aar har jeg erholdet Deres Betænkninger over det danske Sprogs avmægtighed og styrke, hvilke jeg haver igiennemlæst og dersom Deres Velærværdighed paa egen Bekostning vil lade dem trykke her i Byen, skal jeg besørge det. Jeg haver selv sammenskrevet en liden piece angaaende det danske Sprogs

---

Vidensk. Selsk. Saml. (manuscr. n. 243 qv.), indtaget her blandt breve til Gunnerus. Om de til Gunnerus indsendte planter se aarsskr. f. 1893 pag. 31—34.

[1]) Hans Schanche, f. 1679, student 1699, 1709 konrektor ved T.hjems latinskole, 1710 magistergraden i Kbhavn, 1729—34 virkelig rektor i T.hjem, 1738 sogneprest til Melhus. Døde 1739. Var en dygtig filolog og virkede i forening med Thomas v. Westen for den nordlandske missions fremme (Erlandsens Efterr.) Hans skrift: Jonas, udi danske Alexandrinske Vers beskreven, blev udgivet af Gunnerus og forsynet med oplysninger om forfatteren (T.hjem. 1759. 8).

orthographie, hvorudi jeg ikke haver meere end disse tvende Regler: 1) at udtalen er den beste og høyste lov for Skrive Rigtigheden, 2) at man, naar udtalen vil tillade det, bør see paa Etymologien, herav følger det, at visse Tegn maa staae ved ordenes Correption eller production: naar et ord skal corriperes skeer det ved at fordobble Consonanterne ex: gr: Brænde Vedd, og naar ordet skal produceres kan det skee paa 3 Maader: 1) ved at sætte et h imellem, hvilken maade dog alligevel er mindst brugelig og smager av tysk ex: gr: thi, 2) ved at fordobble vocalerne ex: gr: stoor, huus, 3) ved at sætte et e efter foregaaende vocal som er enten o, a eller aa, ex: gr: stoed, haer, gaaer. I øvrigt er det Danske Sprogs Skriive Rigtighed meget uvis, efterdi der bruges snart den snart en anden maade at skrive paa, og om end nogen desangaaende udgiver noget i Trykken, vil dog alligevel de fleeste ikke rette sig derefter. Jeg er med megen hengivenhed.

---

96. Kopibog nr. 5.

1762 d. 26. Novbr. til Hr. Skanke paa Grytten.

Blev takket saavel ham som ogsaa ober Berg-stigeren Ole Grøyner for de indsendte naturalier. Dersom D. V. til Sommeren overkommer en og anden urt med smukke Blomster, saa skeede mig en stor Fornøyelse, om samme kunde vorde heele nedlagde, og mig siden ved Leylighed tilstillede, tillige med en Efterretning om navnene, som paa det Stæd bruges. Hvad Rødderne angaaer, saa kan de gierne, i Fald en og anden iblant dem formedelst deres tykhed og størrelse, ey beqvemmelig skulde kunde nedlegges in herbario, blive mig a parte tilsendte, og kunde der desuden følge Frøe med, var det enda bedre. Jeg ønsker og at viide, om Enzian eller Skarsøte, *Angelica* eller Qvanne, og den varietet av Qvanne, som Bønderne i Nordlandene kalde Sløyke, ogsaa voxe paa Fjeldene ved Grytten, og i Fald saa er, udbeder jeg mig dem siden tilstillede: i særdeleshed haver jeg Lyst til at faae nogen Efterretning om de urter, som bruges til huusholdningen, til Farverier, og til at give Creaturerne for at spare paa høet om vinteren, saasom f. ex. et slags *Polypodium,* hvilket Linnæus.

kalder *Filix mas*, og i Nordlandene paa nogle Steder kaldes Molfor, paa andre Stæder Jæske og Grofte, hvis Rødder, som ere tykke og bestaaer av mange Kløer, opgraves udi Nordlandene i stor Mangfoldighed, og gives til Creaturene.

---

97. Kopibog nr. 5.

1763 d. 23. Novbr. til Hr. Jon. Jac. Schancke.

D. V.s ærede af 2. 8br. pass. har jeg rigtig bekommet saavelsom de tilsendte Naturalier, sc: 1mo: Træer og Urter. 2do: Insecter. 3tio: Chrystall Steenen. 4to: Rødder af 2de slags *Angelica* og 5to: Berg-Uglen. De vare alle til fornøyelse, hvorfor jeg og derfor mangfoldig tacker. Jeg ønskede gjerne at faae nogle Rødder af Haarvextern saa vel som Smør-bucken, hvilken sidste lignede meget berg-Kranzer, eller som de af andre kaldes berg-Fruer *(Saxifraga Cothylledon)*; dog var det tilsendte Exemplar ei saa beskaffen, at jeg ret sikkert kunde dømme derom. Maaskee det blev allerbest, om jeg fik nogle af dem tilligemed Haarvextern nedsatte i Jord. Ved Lejlighed ønskede jeg og at faae tilsendt et par smaa træer af svart-Aarren. Bogen, som urterne laae i, skal ved Lejlighed blive sendt tilbage.

Jeg gratulerer D. V. med den gode Helbred, de for nærværende befinder dem udi, ønskende, at samme i lang Tid maa continuere, saa vel som med deres kiære Søns velgaaende og profect, som er i Kjøbenhavn, hvori jeg ret tager deel. Gryttens præstegjelds beskrivelse og om mueligt en nogenlunde fuldstændig og heel accurat dito over hele Romsdals provstie, ønskede jeg, jo før, jo heller at faae see, til min store fornøyelse. Hvad de 3de Prædikener og andre Manuscripta efter deres Hr. Fader Hr. Magr. Schanche angaaer, som her i byen skulde have været trykte, men D. V. nu forlanger tilbage for at afsende dem til Kbhavn, da skal jeg lade dem oplede, og de skal blive dem ved Lejlighed tilsendte.

---

98. Kopibog nr. 4 pag. 437.

1765 d. 15. Januar til Hr. Jon. Jac. Sckanke.

— — — De tilsendte naturalier har jeg rigtig bekommet og tacker meget for. Deres kiære Søns avantage og velgaaende er mig kjær og vil med fornøjelse hjelpe ham til en Tjeneste ved Skolen, naar hand kommer herop og dertil skulde have lyst og nogen vacance skulde falde. For D. V.s gode ønske over mig tackes med tilønskning over dem og deres af alt, hvad kjært er, forblivende etc.

---

99. Kopibog nr. 4 pag. 440.

1766 d. 13. Marts til Hr. Jonas Jac. Skanke.

— — — — Jeg erindrer endnu med Taksigelse de mange smucke Urter, de tid efter anden har været saa god at tilsende mig. Vivendelen *(Lonicera periclymenum)* har jeg og nylig faaet fra Agerøen. Decoctum ligni deraf er et herligt middel til at rense blod. Jeg har og faaet *digitalis purpurea,* som D. V. ogsaa tilforn har været saa god at insende mig, med røde blomster, pricker indeni, synes nok nogenledes at fortjene det Navn: finger-Guld; men der er en anden *Digitalis,* kaldet *lutea flore superiore bifido,* med gule Blomster, som ere mindre end den andens. Jeg kand just ikke formode, at denne voxer i Romsdalen; men skulde den være der, saa tviler jeg ikke paa, de jo er saa artig at indsende den til Sommeren. I disse dage kom den 1ste Deel af min flora ud, som udgjør 1 Alphabed og lidt derover. Der bliver ei meer end en saadan Deel til. Naar nu D. V. faaer denne flora at see, saa gjør De mig en Tjeneste, om De kand assistere med noget til dens og følgende Tomes complettering, det maa være enten i henseende til Norske Navne eller nogen slags usus eller og botaniske observationer.

---

100. Kopibog nr. 4 pag. 438 b

1766 d. 23. Mai til Hr. Jonas Jacob Skanke.

D. V.s seneste ærede af 23. Apr. pass. har jeg rigtig erholdet og med fornøjelse erfaret Deres og Kjærestes Restitution, ligesom jeg og tjenstlig tacker for de indsendte urter. Det skulde være

mig meget kjært at assistere D. V. i Henseende til det forsæt at faae Deres Kjære Søn, til hvis Opkomst fra Kjøbenhavn jeg ønsker megen Lycke, dem adjungeret som Compastor og eventualiter succedens; men da det vil have sine store vanskeligheder deri at kunne reussere, da hand endnu ikke i noget offentligt Embede har gjort sig meriteret, hvorfor mit velmente Raad er, at D. V. kalder ham til deres Capellan pro persona, og naar hand, i bemelte station, faaer tjent et Aars tiid eller nogle, og hand bliver saa lyckelig, at D. V. faaer leve med ham, haaber jeg med bedre success i i Der. V.s Hensigt med ham at kunne assistere.

---

101. Kopibog nr. 4 pag. 445.

1767 d. 4. Marts til Hr. Skanke.

— — — — Hvad Capellan[1]) angaar at kalde, da agter jeg ikke at obtrudere Dem nogen, saa at det kommer an paa dem selv, naar og hvem De dertil vil kalde, saalænge De selv er i Stand til at forrette alle ting, hvortil jeg av hiertet ønsker dem naade og styrke av Gud.

---

102. Kopibog nr. 4 pag. 445.

1767 d. 16. Marts til Hr. Provst Røring[2]) angaaende Hr. Skanke.

Det er kommet mig for ørene, at Gudstjenesten i Gryttens Meenigheder formedelst Hr. Skankes Svaghed og Affældighed bliver meget forsømt, og uagtet han, efterat jeg havde tilskrevet ham om at kalde en Capellan, har forsikret, at alting gik ordentlig til, og intet blev forsømt, saa skeer dog dette, formedelst min egen Sickerhed i Fremtiden, for at anmode D. V. om underrette mig om, hvorvidt saadant Rygte om Guds Tjenestens Forsømmelse i Gryttens Meenighed, samt Hr. Skankes henfaldenhed til Drik kunde være grundet eller icke. Jeg er etc.

---

[1]) Pers. kap. blev Jørgen Grach, 1768—1774 (f. 1735, d. 1778 som sogneprest til Borge i Lofoten).

[2]) Provst Erik Røring, sogneprest til Vee, f. 1708, d. 1789.

---

103. Kopibog nr. 4 pag. 454.

1768 d. 2. Decbr. til Hr. Provst Røring.

— — — Hr. Capitain Resilieu har indsent Cart over Wedøens og Grøttens Præstegjeld. Det var meget ønskeligt, at en Beskrivelse over disse begge Præstegjeld blev mig tilstillet for at rykkes tilligemed Carterne ind i 5te Tome af vore Acta. Jeg saae gjerne, Wedeke[1]) forfærdigede en Beskrivelse; den behøvedes just ej saa vitløftig og især om samme under D. VV.s Tilsyn maatte være antaget, i Fald D. VV. selv formedelst Embedets Hindringer samme ej kunde finde Lejlighed at fuldføre selv, især at samme handlede om adskillige Skikke, brug etc — afhandles i min flora Norv. og act. Nidros. og deres Fortsettelse tilligemed Strøms Syndmørs Beskrivelse — Fogderiets Inddeling, Gaardenes Navne og Beliggenhed, Skyldsetningen, Jorddyrkning, Fiskerier og øvrige huusholdnings maade samt de Antiqviteter, som kunde være bekjent, ligesom i Strøms Sundmørs beskrivelse, hvis Plan kunde følges, saavit mueligt og Korthed vil tillade.

---

104. Kopibog nr. 5.

1761 d. 9. Oktbr. til Hr. Capitain Richelieu.[2])

D. Velbyrd.s meget ærede Skrivelse av 21de Aug. passato har jeg rigtig erholdet tilligemed Prospecten av Tielle-Fjældet, som ret var mig kiærkomment, og til Fornøyelse, for hvilken D. Velbyrd. store umage jeg herved høyligen haver at takke. Dersom jeg ellers paa nogen Maade kan have den Ære at være D. Velbyrd. til nogen Gientjeneste, skal intet paa min Side ermangle, da jeg imidlertiid har den Ære at være etc.

---

[1]) Peder Wedege, f. 1743 paa Vadsø, søn af Johan Wedege, foged i Nordmøre, dimitteret 1761 fra Trondhjems skole, exam. philos. 1762, exam. theol. 1763, var i to aar informator hos provst Røring og blev 1769 personel kap. hos ham. Druknede 1774 i brønden paa Veø prestegaard.

[2]) Johan Christopher de Richelieu, f. 1719, † 1773, 1734 kadet, 1740 fænrik i 2. Thj. nat. inf. reg., 1743 lieut. ved Guldalske kompagni, 1756 kaptein af infant., 1760 chef for Erisfjordske komp., afgik 1767 ved armeforandringen med pension, 1769 igjen sec.-major og chef for Erisfjordske komp. og 1772 premiermajor. (Jfr. Stamtavle over den norske Familie de Richelieu ved E. A. Thomle i Personalh. Tidsskrift 2 R. V. p. 173).

---

105. Kopibog nr. 4 pag. 456.

1769 d. 13. Januar til Hr. Capit. Richelieu.

For Deres v. Velbyrdigheds indsendte meget smucke Korter over Vedøens og Gryttens Præstegjeld tacker jeg skyldig, og gjør det mig ont, at D. V. hos de øvrige Præster ej nød den assistence, som enhver Patriot er pligtig at bevise Dem. For nærværende er Selskabets Cassa ei i den Stand, at den formaar at bestride de til fleere Korters optagelse fornødne omkostninger, men jeg vil paa anden maade søge udvej dertil, nemlig at gjøre Forslag til de formuende Medlemmer at gjøre et sammenskud; eller og, om dette ej lyckes, at forestille Sagen for vores Præses, som Selskabet med det første vil udvelge sig. Det skal være mig kjært, om Hr. Schnitler vil indkomme med beskrivelsen over Romsdalen, for at indføres i Selskabets Acta, da jeg ej paatvivler, at den jo af ham som en flittig og accurat Mand bliver vel udarbeidet. Af Hr. Kempes Skrivelse til mig af 28de Dec. a. p. seer jeg, at han har paataget sig beskrivelsen over Nordmørs Provstie. Næst skyldig at tacke for beviste megen høflighed ved min nærværelse i D. V.s huus afvigte Aar, forbliver jeg med beste ønske til det nye Aar, og megen højagtelse etc.

---

106. Kopibog nr. 4 pag. 438 a.

1765 d. 6. Septbr. til Hr. Boj Klingenberg.[1])

For den mig efter Skrivelse af 7. aug. pass. tilsendte Haar-Vækter tacker jeg meget og tviler ingenlunde paa, at D. Ærv. jo baade har og vil gjøre sig umage for at forskaffe mig flere

---

[1]) Om Boj Larsen Klingenberg anføres hos Erlandsen l. c. II. 188, at han 9. mai 1738 blev pers. kapellan til Tromsø og ved reskr. af 1. juni 1753 hjelpeprest hos mag. Jens Parelius i Størdalen. Der omtales ikke, at han senere blev hjelpeprest hos provst Erik Røring, sognepr. til Veø. I kopibog nr. 4 findes flere breve til ham, af hvilke vi ser, at en provsteret blev nedsat i anledning af hans uvenskab med provsten Røring. Saaledes 30. oktbr. 1766 (pag. 440) til Provsten Mejer: Da Hr. Provsten Røring i Skrivelse af 5te hujus har begieret en Provste Ret for at kiende og domme udi den Dispute, som mellem ham og hans hjelpe Præst, Hr. Boy Klingenberg, er opkommen, saa constitueres D. V. herved til at holde samme Ræt. — — —

naturalier, da jeg med fornøjelse erstatter dem de derpaa anvendte omkostninger, naar samme blive mig bekjentgjorte.

---

107. Kopibog nr. 4 pag. 440.

1766 d. 24. Marts til Hr. Boy Klingenberg.

Tilligemed deres seeneste af 11. hujus har jeg rigtig erholdet de 2de mig tilsendte urter sc. Vivendelen og fingerguldet, hvorfor jeg meget tacker. Kand De til Sommeren overkomme en og anden fjeld-urt, fiære-urt eller andre, som kunde være noget merkværdige eller see smukt ud, saa tviler jeg ei paa, at de jo er saa god og tilsender mig dem. For at indkomme til at aflegge deres corporlige Eed, er de gandske befriet.

---

108. Kopibog nr. 4 pag. 394.

1766 d. 18. Juli til Hr. Ole Højer.[1])

D. V.s 2de seneste har jeg rigtig erholdt For deres Artighed med at overlade til mig Monsr. Parelius[2]) saavelsom for Helvigs. *anatomicum vivum* tacker jeg meget. — — —

---

109. Kopibog nr. 4 pag. 450.

1768 d. 20. Februar til Hr. Provst Mejer[3]) angaaende Chirurgus Lange.[4])

Fra Hs. Kgl. M.s Cancellie er med sidste Post opsendt til min allerunderdanigste Erklæring Gothlieb Friderich Langes Ansøgning om Kgl. allern. bevilling med familie at maatte communicere for hvilken Præst han forlanger, da hand formedelst paakommende nød-

[1]) Ole Høyer, f. 1723 paa gaarden Ho i Inderøens fgd., dimitteret fra Trondhjems skole 1745, exam. philos. 1746, exam. theol. 1747, pers. kap. til Inderøen 1749, sogneprest til Næsset 1765, samme aar forflyttet til Sparbuen, hvor han døde 1782.

[2]) Jacob v. der Lippe P., der fra dette aar blev Gunnerus' amanuensis.

[3]) Abraham Meyer, f. 1720, sogneprest til Bolsø 1758 med titel af provst, provst i Romsdals provsti 1769, døde 1786.

[4]) Om de fra denne indsendte planter, se aarsskr. 1893 pag. 38. Fl. Norv. 17. Han var gift med Margrethe Wingaard, datter af Hans Wingaard, sogneprest til Bolsø og provst i Romsdalen (død 1758).

vendige Rejser, hand som Chirurgus og Medicus der i Egnen baade tillands og vands maa giøre, og ere vidløftige og besværlige, i henseende til sin Altergang som oftest ej kand afvarte den Søndag, naar Prædiken paa Molde holdes, thi skulde jeg i anledning deraf herved udbede mig D. V.s gode og forderligste Oplysning om bemeldte Lange i henseende til hans liv og Levnet, og om de imod Ansøgningen har noget at erindre.

---

110. Kopibog nr. 4 pag. 141.

1768 d. 12. Marts til det Høj Kongelig Danske Cancellie allerund. Erklæring angaaende Chirurgus Lange.[1])

Om Supplicantens Chirurgi Gottlieb Frider. Langes Ansøgning om allernaadigst Tilladelse med Familie at maatte communicere for hvilken Præst han forlanger, bliver min aller underdanigste Erklæring følgende: Supplicanten nyder aarlig 50 rd. i løn af Rechnæs Hospital, for at see Hospitalets Lemmer i deres Svaghed til gode, og bør altsaa ei giøre vidløftigere Rejser, end at hand i det mindste een gang hver Uge kan være tilstede ved Hospitalet paa Molde, og kan derfor ikke, saa som han andrager, formedelst sine Rejser eller Mangel af Guds tjeneste, som paa Molde holdes gemeenlig tvende Søndage efter hinanden, være nødsaget at opsette sin Altergang, ligesom Sognepræsten, Hr. Provst Mejer, hvis Oplysning jeg herom har indhentet, heller icke veed, at han sin Altergang formedelst deslige aarsager, nogensinde har været nødt til at opsette. Supplicanten er for nærværende tid Enkemand, uden videre Familie, undtagen nogle tjenere og deriblant en Huusholderske, hvorfor de Aarsager, han grunder sin allerund. Ansøgning paa, icke, efter mine allerringeste Tanker, kand ansees for de ægte. Men da Hr. Provsten Mejer til mig har berettet, at hand, sidste Gang bemeldte Huusholderske meldede sig til Communion, forlangede forud, paa Embeds vegne, at tale med hende, og at hun derpaa er bleven ude, og efter forlangende har bekommet Skrifte-Seddel: saa synes det, at Supplicantens Hensigt med sin allerund. Ansøgning, er ingen anden, end denne, at unddrage sin Huusholderske fra Kirke Embedets behandling. Og af denne aarsag under-

staar jeg mig icke allerunderdanigst at indstille hans Ansøgning til deres Kgl. M.s allern. approbation, da megen Uorden og Ryggesløshed derved vil tage overhaand, naar forargerlige mennesker faar tilladelse at unddrage sig fra deres rette Siæle Sørgers Omsorg, Paamindelser og bestraffelser, og Kirke Embedets lovlige behandling. Der kand undertiden være fejl hos Præsten, men Hr. Provsten Mejers Retsindighed, Klogskab og Forsigtighed i at behandle sine Tilhørere, er saa bekient, at ingen med god Grund over ham eller hans Embeds Førelse kand føre nogen Klage. I øvrigt indstilles den gandske Sag til D. K. M.s højeste godt befindende allerunderdanigst af J. E. G.

---

111. Kopibog nr. 5.

1761 d. 15. Juli til Provsten Abraham Meyer[1]) à Molde.

For seneste mod mig beviiste Høflighed ved min nærværelse paa Molde, har Jeg herved den Ære at avlegge min skyldige Taksigelse, saavel som ogsaa for de med Jegten mig tilsendte kierkomne naturalia, hvilke alle ubeskadigede og i godt behold bleve mig overleverede. Denne Deres velærværdigheds Godhed og havde store umage vilde Jeg ønske at kunde revangere ved nogen Gientieneste. Min Respect formældes og herved til vel-ædle og velbyrdige Hr. Cancelie-Raad Holst med Frue, Hr. Byefoged Jalles[2]) og Monsr. Ord, hvilke alle Jeg ogsaa høyligen har at takke for det tilsendte. Iøvrigt er Jeg etc.

---

112. Kopibog nr. 4 pag. 444.

1767 d. 20. Febr. til Hr. Provst Abraham Mejer.

Dette skeer for at udbede mig den Tjeneste af D. V., at De vilde være saa god paa Auctionen efter Hr. Lieutenant Müller (paa Molde) at kiøbe for mig, efter Catalogi pag. 16 et dusin saxisk porcelains Kaffe Kopper; pag. 34 n. 22 Mølmans almindelige Historie; pag. 35. n. 7 Büschings[3]) Geographie. Saasnart jeg

[1]) Se nr. 109.

[2]) Peder Jalles, f. 1720, byfoged i Molde 1751—87, død 1795.

[3]) Se aarsskr. 1888—90 pag. 203.

faar at vide Auctions Prisen, skal jeg straks giøre Anstalt til Pengénes Remisse. Skulde ei nogen andens Bud, imod Formodning, blive gandske urimeligt, ønskede jeg nok at blive den højstbydende. Jeg er til al Gientjeneste beredvillig og forbliver etc.

---

113. Kopibog nr. 4 pag. 446.

1767 d. 10. April til Hr. Provst Mejer paa Molde.

For D. V.s seneste af 14. Mart., samt deres umage for de til mig paa auctionen efter afg. Hr. Lieut. Müller kiøbte Sager tacker jeg meget, hvormed jeg er ganske vel fornøjet, og vil tillige udbede mig af D. V., at de vilde være saa god med det første og saa sicker Lejlighed, som gives eller faaes kand, vil besørge dem mig her til byen tilsendte.

---

114. Kopibog nr. 4 pag. 41.

1763 d. 22. April til Hr. Ord paa Molde.

Blev skrevet, at forskrive mig følgende Bøger enten fra London eller Oxford:

1) Joh. Raji Synopsis methodica stirpium brittanicarum, edit. III. quingentis plantis auctior. Londiniis 1724. 8. 2) Ejusdem Synopsis methodica piscium, et 3) ejusdem Synopsis methodica avium. Dernest blev han ogsaa anmodet om, at forhøre alleneste hos sin Comissionair i London, uden at slutte noget vist Kiøb, hvor meget J. Jac. Dillenii historia Muscorum, Oxoniis, kommer til at koste.

---

115. Kopibog nr. 4 pag. 52.

1763 d. 26. Mai til ædle og velfornemme, høystærede Hr. Joh. Ord.

Ligesom jeg sidste Gang, da jeg havde den ære at skrive Dem til, blandt andet anmodede Dem om at erkyndige sig hos sin Comissionaire i London, hvad prisen var paa Dillenii historia Muscorum, som er udkommen i Oxford, saa er nu igjen min tjenstlige Begjering, at højstærede Hr. Ord vilde med allerførste

Leylighed gjøre mig den Tjeneste fra London at forskrive mig 1) Raji Historia Plantarum Tomi 1. 2. 3.[1]) og 2) Roberti Morisoni Historia Plantarum universalis, Tomus 2 og 3, thi 1. er ei til. Det skulde være mig hjertelig kjært, om jeg kunde faae dem denne Sommer, og det helst indbundne; men hvad enten de kand faaes gamle eller nye, er mig lige meget. Og saasom jeg vist venter mig saadan Artighed af Dem, er jeg med Hengivenhed og Beredvillighed ædle og velfornemme høystærede Hr. Ords tjensthengivne Tjener.

---

116. Kopibog nr. 4 pag. 438.

1765 d. 29. Januar til Hr. Christian Friderich Meldal[2]).

— — — De belovede insecter vil være mig meget kjærkomne, allerhelst naar D. V. vilde behage tilføje Linnæi navne og lade en Beskrivelse følge med over de nye, saa at saadant under deres eget navn kunde blive indrykket i vore acta Nidros. Skulde D. V. overkomme nogen Coral eller anden Søevæxt, saa beder jeg at have mig i Erindring, og vilde det ei være en liden lycke, om D. V. bliver istand til at opdage, beskrive og aftegne, eller, om muligt er, at tilsende mig in spiritu de animalcula, som beboe en og anden coral eller Søevæxt. Især har Hr. von Linne bedet mig indstændig om at gjøre alt, hvad jeg kand, til at opdage de animalcula, som boer in gemmis gorgoniæ resediformis, tom. II act. Nideros. Det gjør mig ont, at de har været upasselig, men jeg glæder mig over deres restitution, ligesom jeg og besynderlig tager deel i al deres Velgaaende og med megen Guds Velsignelse og beste Velstands etc.

---

[1]) Tome I. udkom 1686, II. 1688, III. 1703.

[2]) Christian Frederik Meldal, f. paa gaarden Ratvigen i Borgund 1735, dimitteret fra Bergens skole 1754, exam. theol. 1756, hjalp faderen, provst Augusttnus Meldal, i embedets bestyrelse, informator først hos provst L. F. Broch paa Hitteren, dernæst hos provst Erik Røring, sogneprest til Veø, pers. kap. hos den sidste 1761, pers. kap. til Borgund 1767, efterfulgte faderen som sogneprest sammesteds 1774, døde 1785.

---

117. Kopibog nr. 4 pag. 304.

1766 d. 24. Marts til Hr. Christ. Fridr. Meldal.

Begge Deres Velærværdigheds seeneste af 13. Januar og 3. hujus har jeg rigtig erholdet. — — — For de indsendte smucke Insecter tacker jeg meget, og skulde intet være mig kjærere end at jeg paa nogen Maade kunde være Dem igjen til Tjeneste. Et Exemplar af min flora paa trykpapir, hvorfor jeg allerede har imodtaget prænumeration, skal jeg med første lejlighed, som bliver bekjent, tilsende dem. Nu tryckes paa det sidste Ark. Bekommer D. V. leilighed til at samle nogen Slags Efterretning enten i Henseende til de urter, som forekomme i denne Deel, eller i Henseende til andre, saa tviler jeg ei paa, de jo er saa god at communicere med mig, da jeg ei skal efterlade endog offentlig at tacke derfor. Til Sommeren agter jeg mig, om Gud vil, til Nordland[1]), og gjør det mig derfor ont, at jeg ei i Sommer har den Fornøjelse at see dem. Iøvrigt ønsker jeg dem beste Velgaaende og er næst skyldig Compliment til deres kjære Hr. Fader etc.

---

118. Kopibog nr. 4 pag. 468.

1771 d. 1. Marts til Hr. Christ. Friderich Meldal i Borgens Kald paa Sønmør.

Der. V.s Skrivelse af 26. Mart. a. p. er mig rigtig indløbet tilligemed de hosfulgte Fortegnelser. — — — Sverd-Fisken, De melder om, er rigtig enoderet, men tilforn noksom bekjendtgjort. Den anden Fisk derimod, som De har beskrevet, er overmaade rar og hidtil ubekjent, hvorfor jeg meget ønsker, at den med mange maatte findes og mig tilsendes. Skulde D. V. endnu eje det fundne og beskrevne Exemplar, ønskede jeg mig samme, i hvor beskadiget det end kunde være. Næst min Hilsen at formelde for Deres kjære Hr. Fader, er jeg med megen Consideration.

[1]) Visitatsreisen mislykkedes, se aarsskr. 1891 pag. 23 og 1892 pag. 7—8.

119. Kopibog nr. 5.

1762 d. 5. Marts til Hr. Strøm[1]) paa Syndmør.

Blev takket for hans Brev og gode Efterretning om Krykjen. Naar D. V. vil behage, at indsende sine meteorologiske observationer[2]) og de belovede Insecters Beskrivelse[3]), skeer Selskabet og mig en Fornøyelse, og var det best, om det kunde skee med det første. Jeg er etc.

Dette brev blev overleveret Hr. Cammer-Raad Alsing at befordre.

---

120. Kopibog nr. 5.

1762 d. 15. Oktober til Hr. Strøm paa Sundmør.

Blev takket for hans indsendte meteorologiske Observationer[4]) og Insecters Beskrivelse, hvilke ikke vil blive en liden Prydelse i den 3die Tome av vore Actis. Nu har jeg endelig erfaret, at haakierringen[5]) er *canis carcharias,* men dog, i mangel av subsidiis og tegninger, tillægger Linnæus urigtig dens generi en pinnam ani. Klein (Miss. III. p. 5. § 8. n. 1) har[6]) den ogsaa med det Navn *Cynocephalus albus,* paa Engelsk The white Sheark. Krykken[7]) bliver dog *larus tridactylus* Linnæi, men de Flekker Linnæus tillægger den, naar man undtager de paa Slagfjærene, henhører allene til ungerne, førend de enda har faaet deres bestandige Fjære. Naar prænumerations Sedlerne paa den 2den Part av Deres Sundmørs Beskrivelse vorder mig tilstillede, vil jeg gjerne recommendere samme for Stiftets geistlige, og derved opmuntre dem til at prænumerere derpaa.

---

1) Angaaende Hans Strøm se aarsskr. f. 1891 pag. 83 flg. og 1893 pag. 38 flg. Breve fra Strøm til Gunnerus, se Belsheim i Arkiv f. Math. og Naturv. IX 406 428 og i afsnit F. Nærværende brev er svar paa Strøms af 9. januar 1762. Belsheim l. c. 406—408.

2) Det T.hjemske Selsk. Skr. II. 377—405. III. 453—464.

3) l. c. III. 376—439. IV. 313—371.

4) Se foregaaende brev.

5) Smlgn. Gunnerus i Det T.hjemske Selsk. Skr. II. 337 flg.

6) Jacob Theodor Klein, berømt naturforsker, født i Königsberg 1685. Han lagde sig tidlig efter naturvidenskaberne og reiste allerede i sit 16de aar gjennem Nederlandene og Tyrol. 1713 blev han stadssekretær i Danzig, hvor han anvendte al sin fritid paa naturvidenskabelige undersøgelser. Han besad en betydelig naturaliesamling og en botanisk have. Hans methodologi, der var noget indviklet, fortrængtes vel af Linné; men han besad meget udstrakte kundskaber, og hans iver og skarpsindighed roses. Døde 1760. Det citerede verk heder Historia piscium naturalis. Gedani 1740-44. 4.

7) Smlgn. Gunnerus l. c. III. 119—124.

---

121. Kopibog nr. 5.

1763 d. 1. Juli til Hr. Hans Strøm.[1])

Jeg takker for det tilsendte Manuscript, hvoraf, som allereede tilforne er meldt, afhandlingen om Insecterne kommer i den 3. Tom. af vore actis. Men det 1ste Msct. af de Meteorologiske observationer er alt nedsendt til Kjøbenhavn for at indrykkes i den under trykken værende 2. Tom., saa at jeg nu ei kand vide, om det sidst tilsendte formeerede Exemplar kommer betids til Kbhavn, allerhelst da nu ingen leylighed gives, hvormed det promte kunde nedsendes, ei at melde om, at maaskee, det 2det allereede er aftrykt. Det er ellers ei alleene mig, men det hele Sælskab meget kiært, at see fra D. Velærv. continuation af Deres Insectologie, ligesom alt andet, hvad D. VV. maatte finde for godt, at tilsende os ex Historia Naturæ et Scientiis oecon. vil være os meget kiærkomment. Hvad de fugle og Fiske, D. VV. ommælder, angaaer, saa skal derom med tiden in actis gives oplysning, saa vidt jeg selv derom har eller kand faae tilstrækkelig Kundskab. Det Nafn Skrabe v: Lire[2]) er her i Stiftet ei bekiendt, men Fuglen skulle vi vel have, og efter al formodning har jeg den og, saasom min Samling er meget stor, men under et andet norsk nafn; Jeg har heller intet læst derom tilforne, uden hos Lucas Debes og Pontoppidan, hvor Beskrivelsen er fabelagtig; thi den skal ligge paa sit Reede (si Diis placet) paa Ryggen; Den samme Fabel har jeg hørt om theisten *(colymbo grylle)* og kand ei nægte, at jeg, da jeg først læste derom, holdt Skraben for Theisten. Dog har jeg gandske nyelig faaet een Colymbus, større end Theisten, som jeg ellers ei kand skille derfra, uden ved den kiendelige størrelse. Maaskee Skraben bliver een af disse to? Dog bestaaer dette ikkun i gisninger. Vi distingvere ei Søe-orren og Hav-orren, men kalde saaledes med begge nafn *anatem ferinam* Fn. 127. *Colymbus aurit.* har jeg Fn. 152; men jeg har aldrig hørt nogen kalde den Søe-orre.[3]) Jeg kand ei nægte, jeg jo gad see Deres *Co-*

[1]) Smlgn. Strøms brev til Gunnerus $^{16}/_{3}$ 1763, Belsheim i Arkiv f. Mathem. og Naturv. IX. 408 flg.

[2]) Se ogsaa Strøms brev af $^{17}/_{8}$ 1764, l. c. 411 flg.

[3]) Smlgn. Gunnerus' afhdl. „Om lomartede Fugle" (T.hjemske Selsk. Skr. I. pag. 259 flg.)

lymbus podiceps minor v: Søe-orre, saasom der gives fleere med samme nafn hos Linnæum Fn. Sv. p. 57. *Colymbus cristatus* Fn. 151 har jeg ei seet, *Colymbus Troyle* Fn. 149 meener Jeg at have faaet, endskiondt den ligner overmaade Lang-Vieren *Colymb. Lomviam*[1]) Syst. N. p. 130 n. 4, hvilken Linnæus har udeladt af sin Fauna Sv. Ed. noviss. Det Ord Kav-orre, har jeg aldrig før hørt, men vel Hav-orre; nafnet qvikke-Thiæld er mig og ubekiendt. Ellers har jeg vel hørt det ord Skrab-Thiæld, som en vis brav Præst tillagde *Scolopaci totano* Fn. 167, ellers kaldet hos os Soolskin-Stød, item Stilk; men hand blev contradiceret af hr. Buschmand[2]) paa Næsne i Nordlandene, som har lovet at sende mig Skrab-Kjælden; formodentlig bliver den Deres qvikke-Thiæld. Fiær-Kurren v: Fiær-Pisten[3]) er her bekiendt, og uden tvil har jeg den og, i det mindste veed jeg, at jeg har havt den, og kand altid faae den igien; thi den er i Nordlandene ganske almindelig. Jeg skal undersøge den nøyere, og er den nye, skal den komme i vore acta; adskillige har fortalt mig, at Her-Fuglen[4]) er paa Ørelandet, men jeg har ei faaet den derifra. I henseende til Molluscha har jeg faaet fat paa adskillige nye Species ex genere *Tethyorum* et *Holothuriorum*. I Ornithologien har jeg adskillige nye species saavelsom i Ichthyologien, af hvilken siste Brugden, *Sqvalus maximus,*[5]) bliver een af de rareste, som jeg har hengendes udstoppet i mit vogn Skiul, ei at melde om en Model deraf, som nogle Brugde-Fiskere i Nummedalen forrige Sommer giorde efter en Brugde, som de havde fanget. Den udstoppede, jeg har, er kommen fra Smølen med stor Møye og bekostning. Springeren har jeg og faaet *Delphinum Delphidem.* S. N. p. 77. *Delphinus Orca,* vang v: liden vang,[6]) Spek-hugger og undertiden Springer,

[1]) Smlgn. Gunnerus' afhdl. om Laangviren *(Lomvia)* og Martens Lumbe *(Colymbus Troile* L.) i T.hjemske Selsk. Skr. III. 133 flg.

[2]) Augustin Buschman, 1755—76 sogneprest til Næsne (f. 1720, 1748 resid. pastor til Andenæs, 1752 sogneprest til Loppen, 1765 provst i Helgeland og 1776 sogneprest til Frosten, døde 1793).

[3]) Smlgn. Strøms afhdl.: „Beskrivelse over en norsk Strand-Sneppe, kaldet Fiore-Pist" i T.hjemske Selsk. Skr. III. 440 flg.

[4]) Smlgn. Strøms forespørgsel i det ovenfor citerede brev af $^{16}/_{3}$ 1763.

[5]) Smlgn. Gunnerus' afhdlgr. om brugden i T.hjemske Selsk. Skr. III. og IV.

[6]) Smlgn. Gunnerus' afhdl. om Nisen l. c. II. 258.

har jeg kun seet spolia af, og har sadt Præmium af 10 Rdr. paa at faae den at see. Jeg takker og for Deres efterretning i henseende til Floram,[1]) som nu meget occuperer mig. Titulen af min Flora bliver denne: Flora norvegica, observationibus oeconomicis. PANIS norvegici Medicis domesticis, et, qvod ad fructificationem, passim adjectis. Den 1ste Part af Deres vvhd.s Sundmøers beskrivelse er nu underveys, og længes jeg meget efter at faae den, endskiøndt jeg og een kort tid allerede har havt den til laans, og med fornøyelse bladet den igiennem. Jeg er med hengivenhed.

---

122. Kopibog nr. 4 pag. 296.

1764 d. 20. Oktbr. til Hr. Hans Strøm om lærde Sager

D. V.s seneste meget ærede af 17de Aug.[2]) har jeg herved den fornøjelse at besvare. Hvad de har erindret i henseende til de meteorologiske observationer, er rigtig blevet iagttaget, og er manuscriptet tilligemed det ø vrige allerede for længe siden i Kjøbenhavn i Hr. Mag. Dasses Hænder. Dog ser det noget langt ud med Tryckens Begyndelse, saasom Dass er meget occuperet med andre deslige Sager. For det meddelte extract af Flora lapponica tackes meget, og er jeg til al muelig gjentjeneste højst beredvillig. Jeg ønsker og meget til lykke med D. V.s nye opdagelse, som fornøjer mig meget. Jeg ønskede intet meer, end at vi boede noget nærmere sammen, paa det at vi kunde conferere desto lettere og oftere med hinanden. Hvad [angaar] det molluscum (saaledes som jeg mener), som D. V. sub. n. 6. melder om med det navn *Lepus marinus*[3]) eller quasi talis, saa ere vel de data, jeg har at slutte af, for faa til at bestemme noget vist. Dog vil jeg melde følgende: 1. at jeg af de datis, jeg har, ei kand skjønne, at den tilforn er bekjent. 2. at partes internæ osseæ aut calcareae ei undtager det ex numero molluscorum. Jo. Bapt. Bohadsch[4])

---

[1]) Se efterskriften i Strøms ovenfor anforte brev af $^{16}/_{3}$ 1763.

[2]) Trykt hos Belsheim l. c. 411 flg.

[3]) Er ifig. prof. G. O. Sars *Aplysia punctata* Cuv.

[4]) Johann Baptista Bohadsch, dr. med., keiserlig kommerceraad og professor i naturhistorie i Prag. Døde 1772. Titelen paa det her nævnte verk er:

de quibusdam animalibus marinis. Dresdæ 1761. 4. har fundet in genuino Lepore marino et os conchiforme, quo potissimum cor ab injuriis externis defenditur,[1]) og hvori hand endog har fundet smaa Perler. Dette Dyr regner han hen til Lernæas Linn. ifølge S. N. den gamle Edition, men retter notionem Lernææ Linn. og kalder det: corpus subovatum, dorsum labiosum, tentacula duo in fronte auriformia.[2]) 3. at Linnæus intet genus har i S. N. ed. X. rite determinatum, hvortil den egentlige lepus marinus kunde henregnes; thi hans genus: Tethys, eller saasom det bør hede Tethyum (*Τεθυον* Aristotelis, aliis Tethus ex Græc. *Τεθος*, Plinio in sing. Tethea) har jeg in tom. III. act.[3]) saaledes forklaret: genus molluscorum plus minus oblongum basi affixum, in altero extremo opposito duobus foraminibus organicis protensibilibus instructum, corpore incluso duorum ductuum ad foramina ista externa organica tendentium, hvilken notion er bygget paa Aristotelis theorie, Bodhadsches og mine egne observationer. Og nu tviler jeg højlig paa, at Lepus marinus kand hidføres, hvorfor mand maatte henregne den til Lernæa Bodhaschii. Men da Deres nye Molluscum er ei, saaledes som de selv giver tilkjende, Lepus marinus, saa fik man give den et nyt navn. Var Lernæa eller Tethyum det rette Genus til Lepus marinus, saa kunde det kaldes Lernæoides eller Tethyoides; men det er just Sagen, at mand endnu ei har noget ret nomen genericum til Lepus marinus, saa at mand fik først gjøre dette og derefter indrette det andet. Mand kand og give D. V.s nye Mollusco et gandske nyt navn, independenter fra nomine generico Leporis marini, og dette overlades til dem selv; thi jeg understaar mig ei at projectere noget, efterdi jeg endnu intet fuldstændigt Begreb har om Deres Opdagelse. Dog setter jeg forud, a) at deres Dyr, jeg nu melder om, ei henhører til Zoophyta, b) at det ei ligner noget andet saa meget som Lepus marinus, og i denne Hensigt falder mig just ind, at de gamle, saaledes som D. V. nok veed, har 3 genera (Species) *Leporis marini,* hvilke alle 3 maatte con-

De qvibusdam animalibus marinis, eorumque proprietatibus vel nondum ve minus notis. Dresdae 1761. 4.

[1]) Bodhasch l. c. pag. 38.

[2]) Bodhasch l. c. pag. 43. Linné Syst. nat. (1744) pag. 99.

[3]) T.hjemske selsk. skr. III. 81—102: Søe-Pungen Tethyum sociabile.

fereres. Det første slags har jeg meldt om, ex notione Bodhaschii. Et andet Slags er oplyst af Bodhasch ved følgende navn og notion: FIMBRIA (NB. genus novum) ei Zoophyta (NB. hand regner og Tethya til Zoophyta, alt efter Linn. S. N. den gamle edition) genus corpore oblongo, dorso pyramidali, appendicibus acuminatis instructo, tentaculis in fronte duobus auribus canis investigatorii æmulis labio amplo fimbriato et ore canaliculato præditum.[1]) Det 3die slags Leporis marini hos Rondelet[2]) er utydeligt, men Aldrovandi[3]) har og et Slags lepus mar., hvilket Bodhasch saaledes novo genere et nomine kalder ARGUS ei Zoophyta: genus corpore plagioplateo tentaculis teretibus duobus oculiferis in prona, duobus simplicibus in supina capitis parte juxta os positis nec non pulmonibus NB. ramosis ad anum sitis præditum.[4]) Maaskee Deres *Tethya* tentaculis in dorso arboresc. etc. kunde og af det foregaaende bekomme noget Lys, saa som deri findes notiones normantes. Jeg er iøvrigt med bestè ønske og megen hengivenhed D. V.s tjenstberedvilligste Tjener.

P. S. Jeg seer af Salvii Brev til mig og tilsendte Catalogo, at vi nu allerede har i Trycken: 1. en nye edition af Linnæi genera plantarum.[5]) 2. . . . . (ulæseligt) til Museum Reginæ Svec.[6])

---

[1]) Bodhasch l. c. pag. 63.

[2]) Wilhelm Rondelet, født i Montpellier 1507, dr. med. 1537, 1545 professor, 1556 kantsler ved akademiet i sin fødeby. Ved siden af Gesner og Aldrovandi ansaaes han for en af de bedste skribenter in historia animalium paa den tid. Han døde 1566. Af hans skrifter, der for det meste er af medicinsk indhold, er det bekjendteste: De piscibus marinis libri XVIII.

[3]) Ulysses Aldrovandi, berømt naturhistorisk forfatter, født ca. 1525 i Bologna. Blev 1553 doctor og virkede i sin fødeby som ekstraordinær lærer i medicin og ordinær i logik og filosofi. 1598 fik han opsyn med universitetets botaniske have. Han foretog vidtloftige reiser i naturhistorisk øiemed og anlagde et meget stort og kostbart naturaliekabinet, som han testamenterede til senatet i Bologna. Paa sine samlinger skal han efter nogle kilders beretning have anvendt saa store summer, at han, tiltrods for at han understøttedes af flere høitstaaende velyndere, døde i stor fattigdom 1605.

[4]) Bodhasch l. c. pag. 71 og Strøms brev af $^{6}/_{5}$ 1766, Belsheim l. c. pag. 422

[5]) 6te oplag 1764. Her udgjør de beskrevne planteslægter 1239 (i 5te oplag af 1754 1105, i 1ste af 1737 935 slægter).

[6]) Museum reginæ L. Ulricæ (beskrivelse over dronningens naturalie-samlinger, 1764.

og til tom. II. mus. Reg.[1]) Linnæi West.-Goth. Reise[2]) skal oplegges paa nyt, men mand ved ej hvor hastig den 2den edition bliver færdig til trycken. Endnu er ei S. N. XI.[3]) givet under trycken. Til Sommeren igjen forlader Hr. Et. R. Suhm Trondhjem og begiver sig til Kjøbenhavn, id quod dolendum. De 2de første tomi af Raji[4]) historia plantarum har jeg været saa lyckelig at bekomme fra Dublin, ligeledes Synopsis Stirp. britt. edit. III. og fra London: Michelii[5]) nova genera plantarum, men Morison[6]) har jeg endnu ej kundet faae, ei heller Dillenium de muscis.[7])

— — — —

123. Kopibog nr. 4 pag. 305.

1766 d. 11. Novbr. til Hr. Hans Strøm til Voldens Præstegjeld.[8])

1. Ang. den spidsnebbede Alke. 2. Ang. mine Afhandlinger til videnskabernes Academie i Stokholm og de nye Afhandlinger, som ere indleverede til den 4de Tome af vore Actis. 3. Linnæi monita i henseende ting i Søndmørs Beskrivelse I, som Linné ønskede en udførligere Beskrivelse om og aftegnede. 4. Om 20 membris Societ. Nidros., nyelig indvalgte. 5. Clio hos Brown og Martens[9]) i hans Spitsbergske Reise Tab: D. fig. f. etc.

1) Museum regis Ad. Frid. (beskrivelse over kong Adolf Fredriks naturalie-samlinger) 1754.

2) Westgötha Resa, forrättad år 1746, udg. 1747.

3) Systema Naturæ, 1ste oplag 1735, 12te 1776, 13de og 14de efter Linnés død.

4) John Ray (1628—1705), professor i Cambridge, skrev en Englands flora 1670. Hans vigtigste arbeide er Historia plantarum (1686—1704), hvori han inddeler planterne efter frugt og habitus.

5) P. A. Micheli (1679—1737), bestyrer af en botanisk have i Florens. Studerede især cyperaceer samt mos og lav. Hans Nova pl. gen., der udkom 1729, indeholdt 1900 planter, hvoraf 1400 ei tidligere var beskrevne.

6) Robert Morison (1620—1683), professor i botanik i Oxford. Hans fornemste verk er Plantarum historia universalis Oxoniensis. 1680.

7) J. J. Dillenius (1687—1747), professor i Oxford. Udgav Historia muscorum 1741.

8) At Gunnerus ogsaa har skrevet andre breve til Strøm, fremgaar af dennes svarskrivelser hos Belsheim l. c.

9) Friederich Martens, en skibslæge fra Hamburg, foretog en reise til Spitzbergen 1671. Hans „Spitzbergische und Grönländische Reisebeschreibung“ udkom i Hamburg 1675. 4.

124. Kopibog nr. 4 pag. 304.

1765 d. 20. Novbr. til Studiosus Krog[1]) paa Duwigs Præstegaard p. Syndmør.

Tillige med deres Skrivelse, som mig fra Velærv. Hr. Hans Strøm er bleven tilsendt, har jeg rigtig imodtaget deres 2de Afhandlinger, den ene om Selvfornægtelse, og den anden metrice om Fornøjelser, hvilke begge aflægge noksom Prøve paa deres Flid og gode genie, og giver den sidste især Haab om, at de vil blive en af Norges fornæmste Poeter, naar de bliver ved at øve sig i de smukke Videnskaber, hvortil jeg synderlig vil have dem opmuntret, ingenlunde paatvivlende, at jo deres Bemøjelse vil behage publico, og blive dem selv til Nytte, ligesom jeg og især er beredvillig til, at tjene i hvad mueligt kunde være.

---

125. Kopibog nr. 4 pag. 317.

1772 d. 1. August til Hr. Provst Thomas Georg Krog.[2])

Til Giensvar paa Hr. Provstens Skrivelse af 21. Julii meldes, at jeg efter Deres Anmodning og i Betragtning af Deres Hr. Søns[3]) egne Fortienester, har recommanderet samme til en god Ven i Kiøbenhavn, og skal det være mig en stor Fornøjelse, om Deres Søn kunde være saa løkkelig at erholde det ansøgte Nyekirkens Sognekald i Bergen. Gunnerus.

---

[1]) Jens Andreas Krogh, se aarsskr. 1891 pag. 84 og 1893 pag. 41 samt Strøms brev af $^{6}/_{5}$ 1766 (Belsheim l. c. 422) og $^{5}/_{5}$ 1767 (i afdeling F). 1766—68 var han pers. kap. hos Hans Strøm i Volden.

[2]) Født 1714, provst i Nordfjord 1765—68, bestyrede 1771—74 Korskirkens sognekald i Bergen, døde 1785 som sogneprest til Vik og provst i Sogn.

[3]) Den ovenfor nævnte Jens Andreas K., der paa den tid var faderen adjungeret og 1774 efterfulgte ham i Daviken. Nykirkens kald opnaaede han 1780.

C. Breve vedrørende Nordlands og Finmarkens amter.

1. Breve angaaende venuspassagen 1769.

Den venuspassage, der ventedes at skulle indtræffe 3. juni 1769, imødesaaes med den største forventning over hele den astronomiske verden. Fra flere lande paatænktes der ekspeditioner til de nordlige lande, specielt Finmarken og Lapland, der ansaaes som særlig gunstige for iagttagelsen af fænomenet. Kong Christian den 7de havde i den anledning gjennem den dansk-norske gesandt i Wien indbudt astronomen Maximilian Hell i Wien til at iagttage venuspassagen paa Vardøhus. Hell var født 15. mai 1720 i Schemnitz i Ungarn, indtraadte 1738 i Jesuiterordenen, men havde allerede tidlig fattet interesse for naturvidenskaberne, havde optraadt baade som matematisk og fysisk forfatter og var paa den tid (siden 1755) bestyrer af observatoriet i Wien. Til ledsager paa reisen valgte Hell sin tidligere medarbeider ved observatoriet i Wien Johannes Sainovics, der ligeledes var jesuit og fra 1766 ansat som observator i Tyrnau (født i Ofen 12. mai 1733). De forlod Wien 28. april 1768, drog over Hamburg, Kjøbenhavn og Kristiania til Trondhjem, hvor de opholdt sig 30. juli—22. aug. Her traf de student Jens Finne Borchgrevink (se aarsskr. 1891 pag. 81 og brevene ovfr. nr. 28—31 og 129—131), der fra den danske regjering havde faaet befaling til at medfølge for at samle planter og erhverve sig astronomiske kundskaber. Gunnerus kom den 13. aug. tilbage fra sin visitatsreise i Romsdals amt (se aarsskr. 1891 pag. 98 flg.), og de fremmede besaa hans „samling af fiske, fugle, conchylier og havplanter samt hans i sandhed udmerkede bibliotek."

Raad i anledning af reisen var indhentet foruden fra Gunnerus (se brevet til kancelliet nedenfor) ogsaa fra stiftamtmand von Grambow i Trondhjem og den i Gunnerus' brev nævnte von Erden[1]). I sin afhandling om observationen i Kbhvn. vidsk. selsk. skr. X. 606 siger saaledes Hell om von Grambow, at han skylder dennes „vise anordninger og foranstaltninger, at han kom lykkelig til Vardø mod alles forventning i Trondhjem", og at denne forsynede dem med levnetsmidler. I Trondhjemsbladet „Dagsposten" 1891 nr. 154 har Henr. Mathiesen offentliggjort et uddrag af nogle dokumenter vedkommende Hells ekspedition, forefundne i det danske rigsarkiv. Disse bestaar, foruden den nedenfor anførte egenhændige skrivelse fra Gunnerus til oversekretæren i det danske kancelli, grev Thott, ogsaa af breve fra von Grambow. I et brev af 27. aug. 1768 nævner han saaledes, at Hell er reist fra Trondhjem „8" dage i forveien i en leiet jægt „Anden" og fortæller om den udrustning og proviant, kjøbmand og raadmand i Trondhjem A. Chr. Friedlieb havde forskaffet dem.

Afreisen fra Trondhjem skede 22. aug. Ombord paa den nævnte jægt (paa 25 læster) var i det hele 12 personer, nemlig Hell, Sainovics, Borchgrevink, amtmand Hagerup, der netop skulde tiltræde sit embede i Finmarken, to tjenere, en kok og fem søfolk. Efter mange gjenvordigheder naaedes Vardø 11. oktbr. efter 50 dages seilads fra Trondhjem. Vinteren over opholdt Hell sig paa Vardø, hvor han byggede sig et observatorium[1]).

Venuspassagen kunde Hell og hans ekspedition iagttage 3. juni 1769 ved fuldstændig klar himmel og med de heldigste resultater (se foruden de nedenfor nævnte kilder specielt Henr. Mathiesen l. c. og Trondhjems Adresse Contoirs Efterretninger 1769 nr. 28).

---

[1]) Smlgn. Sainovics (hos Littrow l. c. pag. 101): Ehe wir von Kopenhagen nach Drontheim abfuhren, erhielten wir von der Freundschaft eines königlichen Beamten einige Bemerkungen zu dieser Reise, die uns sehr nützlich waren. Det uddrag, som derpaa meddeles, viser, at det ei kan være Gunnerus' i brevet til kancelliet givne forestilling i anledning af reisen, som der her hentydes til. Maaske har det været oplysninger indhentede fra v. Grambow.

[1]) I Vardø kirkes regnskab findes opført, at stokke, bord og spiger, der var tilovers efter Vardøkirkens reparation, solgtes til prof. Hell for 147 rdl. 4 ort 10 skill.

Den 27. juni vendte ekspeditionen tilbage til Trondhjem, hvor den ankom den 31. august. Paa tilbageveien blev Gunnerus' reisebaad, som prof. Horrebow tidligere havde benyttet paa sin observationsreise nordover, ialfald delvis benyttet, da Hells fartøi havde lidt adskilligt under opholdet paa Vardø. Efter 8 dages ophold i Trondhjem reiste de til Kjøbenhavn. Tilbage til Wien kom de først den 12. aug. 1770.

Angaaende reisen henvises iøvrigt til: P. Hells Reise nach Wardoe bei Lappland und seine Beobachtung des Venus-Durchgangs im Jahre 1769. Aus den aufgefundenen Tagebüchern geschöft und mit Erläuterungen begleitet von Carl Ludwig Littrow. Wien 1835. 8. (indeholdende: Beiträge zu einer Biographie P. Hell's, Fragment aus P. Hell's astronomische Tagebuche, Tagebuch der Reise von Wien nach Wardoe und zurück, geführt von P. Johann Sainovics (oversat fra latin). Den sidste del, der er af særlig interesse for Norden, er nylig udgiven i uddrag af prof. L. Daae i Norsk histor. tidsskr. III. pag. 115—146, Kr.a. 1893; „Vardøposten" 1888 nr. 99—102 (uddrag af Sainovics' dagbog under opholdet paa Vardø); Det Kjøbenhavnske Vidsk. Selsk. Skr. X 537—618 (Observation over Veneris Gang forbi Soelens Skive den 3. junii 1769 anstillet i Wardøehuus — forelæst i det Kgl. Vidensk. Selsk. i Kbhvn. 24. nvbr. 1769 af Maximilian Hell. Smlgn. Det Kgl. norske Vidsk. Selsk. skr. 1891 pag. 40 flg.); Trondhjems Adr. Cont. Efterr. 1768 nr. 34, 1769 nr. 31).

Hells observationer vakte saavel i samtid som eftertid den største opmærksomhed (se Littrows bemerkninger til Hells astronom. dagbog). I den sidste tid har prof. H. Mohn paa Nordhavsekspeditionen 1878 og paa en reise i Østfinmarken 1883 bestemt beliggenheden af Hells observatorium (se Kr.a vidsk.selsk. forhdl. 1883, oversigten over møderne pag. 81), og prof. Otto Herman fra Budapest var 1888 paa Vardø for at samle egenhændige optegnelser fra Hell. En saadan der findes paa sidste blad af Vardø ministerialbog 1767—1804, hidsættes.[1])

[1]) Afskrifter er mig meddelt af fabrikbest. O. Vaade og kemiker P. Sollied, Vardø. Smlgn. ogsaa provst O. Johannesen i „Morgenbladet" 1895 nr. 689, A. Magnus: Finmarken (Kbhvn. 1889) pag. 20 og Otto Herman: Az északi madárhegyek, Budapest 1893 pag. 310—321 med tillæg Hell es Sainovics pag. 481 flg., hvor facsimile af Hells optegnelser er indtaget.

„Efter den keysserlige Astronomiske Professor høyædle og høylærde Hr. Maximiliani Hells Forlangende som paa Voer Allernaadigste Konge Christians d. 7des Bekostning blev hidsendt om Høsten 1768, ankom d: 11te Octob: E: A:, overvintrede til Hand d: 3die Junii 1769 havde observeret Veneris Gang giennem Solen, anført følgende Document med Begiæring til De Herrer Successores, at naar denne Bog er udskrevet og en nye skal anskaffes, da samme deri maatte til bestandig Erindring vorde indført.“ [Ovenstaaende er skrevet af Sognepræst H. J. Kaurin.]

Da das Jährliche abweichen der See, von Norden, und anwachse deren Inseln, und Landes der Nordischen Landern alhie in Wardoe sehr stark, und deutlich observiret werden kann, so habe (ich) zu folge dieser so wohl in der Natur als dem Königl: dänischen Staatte höchst wichtigen Begebenheit, zwey Marken von gebakenen Ziegelsteinen aufrichten lassen, eine gegen Süden, die zweite gegen Norden. An jede dieser säulen, habe ich ein eisen an jede seite der Säulen, die gegen die See hinauss stehet zu unterst fest ein maurer lassen, diese Eysen sind die richtige Merkmahle wie weit die See gegangen da sie in Monathe october 1768 am höchsten gestanden. Die zwey Säulen sind von einander in gerader Linie auss dem mittelpunct von Süden gegen Norden oder von Norden gegen Süden entfernet 158 Wiener Schuhe das ist 79 dännische Ellen. Jede ist 1 und $^3/_4$ dännische Ellen hoch und $^1/_2$ dänische Ellen dük. Die gerade Linie zwischen diesen beyden Säülen gehet neben der langen seite des Observatorij vorbey oder wenn mann ein Geometrisches Maass Instrument auf die eine gegen Süden errichtete Saüle nach der Mittags Linie stellet, so weichet die gegen Norden stehende Säule von der Mittags Linie ab gegen Osten unter einen winckel von 13 grad 8 Minuten, oder welches das nemliche ist, wenn mann auf die gegen Norden stehende Saüle das Maass Instrument setzet, so weichet die gegen Süden stehende Säule von der Mittags Linie ab gegen Westen unter dem nemlichen Winchel von 13 Grad 8 Minuten.

Wardoe den 22ten Junij 1769.

Maximilian Hell.
Professor Astronomiæ.

Ved tilbagekomsten til Kjøbenhavn udnævntes saavel Hell som Sainovics til medlemmer af det derværende videnskabsselskab, til hvis skrifter Bd. X Hell, foruden sin beretning om venuspassagen, leverede en afhandl. om „Nogle Steders geografiske Bredder i Finmarken og Nordlandene“ og Sainovics sin berømte afhandling: „Beviis at Ungarernes og Lappernes Sprog er det samme.“ Begge var ogsaa ved tilbagekomsten fra Vardøhus valgte til medlemmer af videnskabsselskabet i Trondhjem.

Efter sin hjemkomst fik Hell i opdrag at indrette et nyt observatorium i Erlau. Imidlertid arbeidede han uafbrudt paa den fuldstændige beskrivelse af sin Vardøreise, som han agtede at udgive under titelen Expeditio litteraria ad Polum arcticum; men verkets plan var for omfattende og omkostningerne for store til, at det kunde komme i trykken, uagtet han til sin aarlige indtægt 300 gylden af keiserinde Maria Theresia fik et personligt tillæg af 400 gylden. Efter i et tidsrum af 10 aar at have ofret 2000 gylden herpaa opgav han sin plan og nøiede sig med at publicere de vigtigste af sine paa reisen gjorte astronomiske iagttagelser: Observatio Transitus Veneris ante discum Solis die 3. junii 1769 Wardoehusii facta (Append. Ephemerid. Astronom. Vindob. 1771); De parallaxi Solis ex observationibus Transitus Veneris 1769 (sm.steds 1773); Supplementum de parallaxi Solis (sm.steds 1774).

Et tilbud fra Christian den 7de om en pension af 1000 gylden aarlig afslog han, da han fandt en saadan pension af en fremmed fyrste uforenelig med sin stilling som keiserlig hofastronom. Efter opfordring lagde han planen til et videnskabeligt akademi i Wien, men levede ellers efter at have opgivet sin yndlingsplan at beskrive Vardøreisen i sin helhed et tilbagetrukket liv, indtil han døde 14de april 1792. (Littrow).

Ogsaa de danske astronomer Bützow og Horrebow agtede sig til Finmarken (Tromsø, se brevene nedenfor) for at observere. Efter regjeringens ønske skulde ogsaa de ledsages af en botaniker, hvortil udsaaes Gunnerus' amanuensis dr. Henr. Tonning. De benyttede Gunnerus' reisebaad nordover, men kom ikke længere end til Dønnæs paa Helgeland, hvor de fandt gjesteven-

lig modtagelse hos kaptein Coldevin; i sine iagttagelser af venuspassagen var de uheldige (Littrow l. c. 153). De nævnes blandt „Indpasserede" i T.hjems Adr. Cont. Efterr. 1769 nr. 30 (for 28de Juli) og blandt „Udpasserede" i nr. 36. Angaaende deres ophold i Kristiania se sm.steds nr. 41.

Heller ikke engelske,[1]) russiske og svenske observatorer, der var ankomne til Finmarken og Lapland, havde kunnet iagttage venuspassagen med gunstigt resultat (se Littrow l. c. 141, 147 flg.). Smlg. T.hjems Adr. Cont. Efterr. 1768 nr. 34: Det Keyserlige Peterborgske Videnskabers Academie har og til denne Observation giort følgende Indretning: Til Kola skal Hr. Prof. Numowki afgaae; til Ponoi Hr. Mallet fra Genf, til Koveda Hr. Petet, til Jakugk Hr. Capitain Isleniew, til Astracan Hr. Prof. Lovitz, til Orenburg Mag. Kraft og Lieutenant Euler.

---

126. Kopibog nr 4 pag. 138.

1768 d. 16. Januar til Det Høy Kongelige Danske Cancellie.

D. Excell.s høye Befaling af 17. Octbr. a. p. at give min Formeening tilkjende, hvorledes Rejsen for det Selskab, som hs. Kongl. Majst. allernaadigst er sindet at opsende til Wardøhuus for der at observere Veneris gang igjennem Solen den 3. Jun. nestkommende Aar, [bør foregaa], har jeg herved underdanigst at efterkomme, efterat jeg tilforn baade mundtlig og skriftlig har erkyndiget mig hos adskillige Personer, hvis Oplysning her udi for mig behøvedes, saavel om Rejsen uden Skjers, som og hvad Fartøy til Rejsen inden Skjers var tjenligst, og hvorledes dette kunde faaes. At gaae uden om med et Skib paa den Aarets Tiid, da Rejsen bør gaae for sig herfra Tronhiem, er aldeeles ej raadeligt, deels formedelst den store Livs Fare, som derved er, deels og formedelst den større Uvished om at komme frem til rette Tiid, hvorfor det bliver raadeligst, at Rejsen skeer indenskjers, saasom det kaldes (endskjønt man dog adskillige gange har det aabne Hav paa den eene Side), og det med en stor saa kaldet Vinge-Baad, hvor der

[1]) Disse havde en station paa Mageroen under observator Bellay og en paa Klubben ved Hammerfest under Dukken (Magnus: Finmarken pag. 121).

er en liden Cajut paa, hvilket Fartøy man kand bruge til Haabs-Ejdet i Øst-Finmarken, da man siden maa betjene sig af laante, aabne Baade, naar man har gaaet til Fods nogle Bøsse-Skud over Haabs-Ejdet, indtil man kommer til Tana-Elven, da man maa betjene sig af Reens-Dyr for at rejse denne opefter, og derpaa over Varanger Fjeld; hvorefter jeg[1]) paa Hr. Sylows Speil-Baad, som tog imod mig ved Varanger Botn, reiste til Nessebye og derfra til Vadsøe og Wardøe, alt til Søes, endskjønt med stor Besværlighed, formedelst indfaldende Uvæir og Modvind. Dog har jeg hørt, ligesom von Erden melder, at Rejsen og kand skee til Lands fra Varanger lige til Vardøen, som da maatte skee med Rensdyr og Finners Hjelp, i hvilken Henseende jeg refererer mig til den af von Erden givne Oplysning. Rejsen fra Tronhiem bør for Sikkerheds skyld gaae for sig først i Martii Maaned, da de rejsende med Guds Hjelp kand vist vente at være paa Vardøe til 20. Maji, endskjønt jeg gjerne tilstaaer, at Rejsen undertiden kand skee herfra til Wardøe paa 4 à 5 Uger, hvorpaa man dog efter mine ringe Tanker ikke tør lade det komme an i en saa vigtig Sag. For en forsvarlig Vinge-Baad kand de ikke blive forlegne. Jeg har for en god Tiid siden, saasnart jeg derom fik Efterretning, tilskrevet saavel Hr. Krigs Raad Rogart,[2]) som og Hr. Foged Randulf[3]) for at erfare, om deres Vingebaade til saadant Brug kunde være tjenlige, men endnu ikke erholdet noget skriftlig Svar; dog har først meldte mundtlig ladet mig imidlertid vide, at hand er villig til at overlade sin Vingebaad til saadan Brug imod 100 rdr. Den skal være paa 5 Læster, kand imodtage 8 Personer i Vingen eller Cajuten, og omtrent 10 maadelige Rejse-Kufferter i Last-Rummet, samt 6 par Aarer. Min Reisebaad er saavidt jeg veed den største og beste her i Stiftet, havende en liden Ovn i Cajuten og førende 8 Par Aarer; dernæst Hr. Et. Rd. Gjert Hornemanns[4]) og efter disse

---

[1]) Paa visitatsreisen 1759.

[2]) Paul Rogert, krigsraad og krigskommissær i det trondhjemske distrikt, død i Trondhjem 23. septbr. 1772.

[3]) Peter Randulf (With), foged i Inderøen 1760—74, se aarsskr. 1893 pag. 43.

[4]) „der roes med 6 par aarer". Henr. Mathiesen l. c. Gert Horneman (1721—88), 1757 generaltoldforpagter i T.hjems stift, 1765 etatsraad, 1770 kammerherre.

Hr. Et. Rd. Møllmanns,[1]) hvilken sidste dog fører Sprid Sejl, som man i Nordland og Finmarken ikke forstaaer sig paa, og enhver vil ansee det for sin Pligt at overlade sin Baad, naar det betimelig befales. Det bliver ellers ganske fornødent, at de rejsende bekommer her fra Tronhiem i det mindste 2de velbefarne Matroser med sig, for at tage vare paa Baaden, og at dirigere Sejladsen, da een ikke vil forslaae, saasom jeg paa mine Rejser noksom har erfaret, især da man ikke paa alle Skifter forefinder lige vel befarne og hurtige Folk; og i henseende til den Aarets Tiid, Rejsen skal gaae for sig, saasom den just indfalder i det store Vaar-Fiskeriets Tiid, da nesten hver Mand, som har Kræfter dertil, søger til Fiske Platszerne mange Mile fra deres Hjem, tager jeg mig den Frihed underdanig at indstille til D. Excell.s høye Overvejende, om det ikke skulde holdes for raadeligt, at de rejsende fik i alt 6 Matroser med sig her fra Byen; thi saaledes kunde de ubehindret komme fort, naar de havde god Vind, uden videre Hjelp, en Lots undtagen, i fald samme i blandt de 6 medhavende ikke herfra kunde faaes, og blev heller ikke opholdt i stille Væir og maadelig Modvind, da Aarene maa bruges, saasom det manglende Antal i dette Tilfælde lettere kunde faaes af Almuen i Landet, naar behøvende Ordres til alle Amtmændene derom betimelig blive udstædde, at Skydsen paa hvert Skifte maatte være parat til den Tiid, som det herfra Tronhiem gaaende Forbud tilsagde, hvis Antal maatte bestemmes efter Antallet af Aarene, som baaden fører, og medhavende Matroser. Til min Rejse-Baad behøves i det mindste 16 Mand og 1 Loths, foruden de 2de Matroser, jeg tager med mig paa egen Bekostning; desuden behøves en Biebaad, med behørig Mandskab i, som skal føre Skydsen tilbage, og som Almuen besørger. Hvad de rejsende kunde behøve til deres Underholdning, Beqvemmelighed og saa videre paa Rejsen, kunde de her faae fuldkommen Underretning om ved deres Ankomst og forsyne sig dermed, hvorom ellers von Erden har givet god Oplysning, endskjønt dertil vel kunde legges eet og andet, saasom et Telt, naar det skulde behøves at campere under aaben Himmel, tilstrekkelige Presenninger

[1]) Lagmand, titulær Stiftamtmand Hans Ulrich Møllmann, etatsraad 1752, 1768 konferentsraad, døde 1778.

over alle Kofferter og Kasser, saasom disse sjelden faaes med Baaden, et tilstrækkeligt Antal Kull til at legge i Ovnen i Cajuten, saasom disse underveis vanskelig faaes, og Brændeved foraarsager utaalelig Qualme. Von Erdens Forslag, at Selskabet bekommer en studiosum herfra Tronhiem til følge, synes mig og at være ganske godt, især naar saadan en dertil blev antaget, som var vel kjendt der i Landet, og skikker sig dertil af de studiosis, som her opholde sig, efter min Indsigt, allerbest candidat. minist. Jens Finne Borchgrevink, som har reist 3de gange frem og tilbage igjennem Nordlandene og sidste gang været i følge med mig i afvigte Aar, og er kjendt med alle brave Folk i hele Landet, samt af smuk Opførsel, og foruden andre Studeringer af god Indsigt i Natur-Historien, som og dertil er beredvillig, naar saadant skulde finde Deres Excellences Biefald.

127. Kopibog nr. 4 pag. 521.

1768 d. 12. Juli fra Quærnæs. Recommendations Skrivelse for pater Hell til Præsteskabet i Nordland og Finmarken.

Da Hs. Kgl. M. allernaadigst har behaget at opsende Hr. Pater Hell med nogle andre i Følge til Vardøhuus for at observere Veneris Gang igiennem Solen, og jeg i den Henseende tillige af Hs. højgrevelige Exc. Hr. geheime-Raad Thott [er anmodet om] at recommendere ham til det velærværdige Præsteskab i Nordland og Finmarken paa de steder, hvor han med sit Følge kunde fremkomme; Saa er herved min tjenstligste Begjering til de kiære Brødre, at de vilde bevise ham al den assistence og hielp, som hand i een eller anden Henseende kunde behøve til sin Rejses Fortsettelse, forsikrende, at de derved icke alleene vil forbinde sig mig, men at saadant tillige af Hs. høigrevel. Exc. naadigst vil ansees.

128. Kopibog nr. 4 pag. 521.

1768 d. 12. Juli til Hr. Kaurin ligeledes angaaende pater Hell.

Da Hr. Pater Hell med sit Følge efter Hs. Kgl. Ms. ordre i vinter skal opholde sig [paa] Vardøen for at giøre de fornødne Anstalter, som kand behøves til at observere Veneris Gang igiennem

Solen i næstkommende Sommer, saa skeer dette efter Hs. højgrevel. Exc. Hr. Geheime Raads Thottes ordre til mig, for at recommendere dette Selskab paa beste Maade til der. Ærv. at de vil have den godhed at assistere i alle fornødne tilfælde med Raad og Daad, og at imodtage dem i sit huus, saavidt muligt være kan, eller at see dem paa anden maade med beste logement forsynede, hvorved, samt al anden høflighed og tjeneste, som D. Ærv. kunde bevise dem, de ei alleene vil forbinde sig mig, men endog recommendere sig storlig hos Hs. højgrev. Exc. Geheime R. Thott.

NB. Begge disse breve blev leveret Borkgrevink paa Quærnæs tilligemed et andet brev til Hr. Stiftsbefalingsmand von Grambow,[1]) at min Rejsebaad var til tjeneste, naar Rejsen kunde opsettes til den 16. eller 17. Aug., da den kommer hiem, uden betaling; ligeledes blev leveret ham et pro memoria om hvad der kunde behøves til Rejsen.

---

129. Kopibog nr. 4 pag. 531.

1769 d. 3. Januar til Studios. Borkgreving.

Det var mig meget kjert af Deres Skrivelse under 29. Septembr a. p. at fornemme Deres lykkelige Ankomst til Schjervøen, og vil jeg haabe, at De tilligemed øvrige Følgeskab lykkelig og vel er fremkomne til Wardøhuus, som særdeles skal fornøje mig, naar jeg derom nermere bliver underrettet. Nest min Compliment for Hr. Professor Hell og Hr. Tzainovitz, forbliver jeg med megen Kjerlighed og Agtelse etc.

---

130. Kopibog nr. 4 pag 532.

1769 d. 14. Febr. til Hr. Borchgrevink.

Det er mig kiært af deris ærede Skrivelse under 14. Nov. a. p. at erfare deris lykelige Ankomst til Wardøhuus, og at de med Hr. Prophessor Hell og Scheinovitz befinder dem vel, ønskende, at de og ligesaa lykelig, vel og fornøjet maatte komme tilbage med en god ladning Naturalier, i sær ønskede jeg at faae nogle gode

[1]) Diderik Otto von Grambow, stiftamtmand 1766—72, se aarsskr. 1891 pag. 117 og ovenfor i indledningen til dette afsnit.

Exemplarer af *Veratrum album,* Gassem-Rasse, Nyse Urt.[1]) Uagtet jeg til Stiftbefalingsmanden von Grambow har givet mit løfte at overlade min baad til Hr. Prophessor Horrebov,[2]) som i følge Cancellie brev til mig, nu hver dag er forventendis, for tillige med Byzov[3]) at rejse til Tromsøe og der observere, havde jeg gjærne vildet overlade den helst til Hr. professor Hel, og saadant tilkiendegivet Hr. Stiftbefalingsmanden, da Horrebov med Hornemans eller en andens Baad ellers kunde blive forsynet. Men Stiftbefalingsmanden har ike vildet herudi giøre noget, for inden han nærmere ordre desangaaende har inhendet fra Hs. M. Cancellie, som der om med den dags Post bliver tilskreven. Det lærde Sælskab har udvalt Hr. prof. Hell til medlem, over hvis afhanlinger han har ovet, det meget fornøjer, da den forfattet af en lærd mand vil lgiøre dets acta[4]) stor ære. Den 30. hujus holdt jeg Tale i Selskabet i anledning af hands Majest. høje Fødselsfæst,[5]) hvori blev handlet om dyden, om mand i at bestemme sig til samme, skulle see paa den selv allene, eller meget mere paa dens behagelige Herlighed og fulkomne følger, og Indflydelse paa vor lyksalighed. Deris Venner her paa Stedet, saa vel som deris kiære forældre, fra hvem jeg endog idag havde underretning, lever vel, Professor Kratsenstein[6]) er og ventendes op til Tronhiem for her paa Grenserne at observere.

---

[1]) Denne plante medbragte ogsaa Heli og Borchgrevink, se aarsskr. 1892 pag. 59

[2]) Peder Horrebow (f. 1728, d. 1812), astronom, titulær professor. Det var hans broder Christian H. (professor og direktør ved observatoriet, f. 1718, d. 1776), der skrev afhdl. „Om Soel Pletterne" i det Kbhvnske selsk. skr. X 469—536. I aarssk. 1891 pag. 42 er brødrene forvekslede.

[3]) Ole Nicolai Bützow, f. 1742, tog 1759 teolog. eksamen, men lagde sig især efter matematik, blev 1768 lærer i fortifikation ved landkadet-akademiet, 1772 prof. i matematik ved Odense gymnasium. Bereiste ogsaa 1774 Norge for at anstille astronom. observationer med Vardø som udgangspunkt. Døde 1794.

[4]) Smlgn. aarsskr. 1891 pag. 42.

[5]) Indført i 5te bind af selskabets skrifter, der først udkom efter Gunnerus' død, smlgn. aarsskr. 1891 pag. 65.

[6]) Christian Gottlieb Kratzenstein f. 1723 i Werningerode, studerede ved tyske universiteter, især i Halle, hvor han 1747 blev prof. i fysik; 1748 blev han prof. i mekanik i St. Petersburg, 1753 i fysik og medicin i Kjøbenhavn. Døde 1795. I Trondhjems Adr. Cont. Efterr. f. 2. Juni 1769 nævnes blandt „Indpasserede" Hr. professor Kratzenstein fra Kjøbenhavn.

131. Kopibog nr. 4 pag. 534.

1769 d. 20. Marts til Hr. J. Fr. Borchgrevink.

Her indsluttet tilsendes dem, efter Hr. Professor Øders Begiæring, giendpart af Hr. Doctor Tonnings[1]) instrux, som han, efter at være befallet af hans Majestet at rejse med professor Horrebov, har bekommet. De vilde meget recommendere Dem hos hans grevelige Excellence Hr. Geheime Raad Moltke, ja hos hans Majestet selv, om de til flora danica kunde opdage noget. Hvad min bod angaar, som jeg har tilskrevet Hr. Stiftbefalingsmanden om fra Tromsøen, naar Hr. professor Horrebow er steget i land, skal gaae norefter for at hente Hr. professor Hell, saa kommer den ike længere end til Kiøllefjord, da den øvrige og sværere bagage end som over Varanger field og Hops Ejdet kan medføres, Jegten kand bringe til Kielvig, eller, om det ej saa meget med Jegtens retour skulde hastis, til Kiøllefjord.

---

132. Kopibog nr. 4 pag. 535.

1769 d. 12. April til Provsten Irgens.[2])

Da Hr. Professor Horrebov efter høj Kongl. Ordre med sit Selskab kommer til at opholde sig paa Tromsøe, saa skeer dette, for at anmode Deres Velærværdighed om, i alle mulige tilfælde at assistere velbemelte Hr. Professor. Hvorved ikke allene mig, men endog hans høj Grevelig Exc. Hr. Gehejme Raad Thott skeer en fornøjelse.

---

[1]) Smlgn. aarsskr. 1891 pag. 41 og 72 flg.

[2]) Johannes Irgens, f. 1723 i Selbo. Blev 1743 dimitteret fra T.hjems skole. Exam. philos. 1744, exam. theol. 1745. Opholdt sig tre aar hos forældrene samt assisterede i to aar resider. kap. til Vor Frue kirke i T.hjem., Laurits Lund, blev 1750 missionær til Varanger, 1754 resid. pastor til Lenvig og 1759 sogneprest til Tromsø og provst. Døde 1781. Andre breve til ham se nr. 165 flg. nedenfor.

2. Breve fornemmelig til geistligheden.

133. Kopibog nr. 3 pag. 836.

1761 d. 22. Juli til Hr. Weldingh.[1])

Deres Ærværdigheds Skrivelse af dato den 9de April h. a. har Jeg rigtig med Posten bekommet, hvoraf Jeg fornemmer, at de har opfyldt den forbindelse, som paaligger dem i Deres Vocations Brev, nemlig at legge sig efter det Lappiske Sprog, hvilket er mig kiært, og Jeg haaber ogsaa at det høylovlige Missions Collegium vil reflectere derpaa. Deres Specimen Diligentiæ, som og saa ved Deres Ærværdigheds Skrivelse blev mig tilsendt, har Jeg allereede afsendt til Hr. Professor Leem,[2]) for med hannem nærmere at conferere derom, og skal det siden meddeeles Missions Collegio Jeg haaber med det første at see Deres Ærværdighed forflyttet derfra til et andet stæd. Jeg forbliver etc.

---

[1]) Christian Weldingh, f. 9. marts 1728 paa Fdelgave i Sjælland, student fra Fredriksborgs skole 1748, alumnus paa Walkendorfs kollegium, 9. marts 1759 missionær til Varanger, 1761 sogneprest til Maasø, i april 1767 til Vadsø og provst i Østfinmarkens provsti. Decbr. 1771 blev han prest til hospitalet i Trondhjem og 4. aug. 1773 sogneprest til Inderøen. Døde 28. mai 1801. Gunnerus agtede ham høit, ei blot for hans indsigt i naturhistorien, men end mere for hans kundskaber i det lappiske sprog. Han skaffede ham saaledes lappiske plantenavne til Flora Norvegica. I manuscr. findes i vidsk. selsk. bibl. i Trondhjem (fol. nr. 100) en fortegnelse indeholdende lappiske plantenavne og angivelse af lappernes anvendelse af planterne. Skjønt ingen underskrift er tilføiet, maa den dog, som de nedenstaaende breve udviser, være forfattet af Weldingh. og det rimeligvis efter udgivelsen af 1ste del af Fl. Norv., da en stor del af navnene kun findes i det tilslut føiede register. Dette manuscr. vil blive trykt blandt brevene til Gunnerus (afsnit F). Angaaende de til Gunnerus indsendte planter se aarsskr. 1892 pag. 56—58. I selsk. skr. III. pag. 134 siger han om Weldingh: „. . . . . hvilken ellers i mange Maader velfortienende Mand jeg har at takke for de rareste Søefugle, jeg besidder.“ Gunnerus udvirkede ogsaa, at W. paa grund af sin dygtighed i det lappiske sprog blev adjunkt ved seminarium Lapponicum og hospitalsprest i Trondhjem (se brevene i afsnit G).

[2]) Se om denne afsnit G. Smlgn. ogsaa ovenfor pag. 12 og aarsskr. 1891 pag. 21.

134. Kopibog nr. 3 pag. 881.
1761 d. 26. Oktober til Hr. Weldingh.

Blev sendt Kalds-brev, Eeds formuler og collatz paa herefter at være Sognepræst til Maasøen i Vest-Finmarken.

---

135. Kopibog nr. 3 fol. 152.
1762 d. 21. Decbr. til Hr. Welding.

Blev takket for de mig paa Tromsøen tilsendte meget rare Fugle. Copien af Deres Kalds brev, at være herefter Sognepræst til Maasøen, tilligemed Eeden undertegnet, har jeg rigtig erholdet. Siden D. V.s Sygdom alt mere og mere tiltager, saa giver jeg Dem herved min Tilladelse at reyse ned til Kiøbenhavn[1]) nestkommende Sommer for at cureres, hvilket ogsaa det h. Collegium haver approberet. Iøvrigt forønsker jeg Dem en lykkelig Reyse, og er etc.

---

136. Kopibog nr. 4 pag 579.
1764 d. 11. Juli til Hr. Christ. Weldingh om Naturalier.

Af deres ærede Skrivelse de dato 11. Maii pass. erfarer jeg, at De har atter resolveret at antage Missionariatet for Warangers Finner, hvortil jeg ønsker dem megen Naade og Lycke og er vis paa, at de ved Guds Bistand vil udrette meer i den Station end nogen anden.

Jeg erindrer endnu med Taksigelse de mange rare fugle, De var saa god at tilsende mig. D. V. vilde legge denne Høflighed til den forrige, at indsende mig endel urter løse nedlagde imellem papir, tilligemed de norske, men fornemmelig finske Navne, naar de vidstes.

Saadanne Navne udbeder jeg mig endog paa de gemeneste Urter, saasom jeg i min flora Norvegica (som kommer ud paa Latin[2]) og Dansk in folio) har begyndt at føre og de finske Navne an, som jeg selv paa mine Rejser har samlet. Hvad nytte eller skade der kand være ved en eller anden urt, ønskede jeg og at vide. Fjeld-urter er jeg overmaade begjerlig efter, og vilde det

[1]) Smlgn. kopibog nr. 3 pag. 946 flg., (Brev til Etatsraad Finckenhagen af 1. Mai 1762 i afsnit G).
[2]) Se aarsskr. 1891 pag. 24.

meget fornøje mig, om det gik an at faae nogen frøe og Rødder deraf. Jeg saa en liden rar urt paa Maasøen med Bladene ved Roden, og røde eller blaa blomster i Toppen (en eller 2) af grenene, endskjønt den ei altid havde nogen side-green. Den var en rar Art af primula,[1]) og det gjorde mig nok saa ondt, at jeg ei conserverede den. Den voxte i lav med *Viola biflora* med gule blomster og *Viola palustris* med lyse-blaa blomster med striber i etc. ei langt fra Præstegaarden. Jeg saae den selv samme Blomst siden ved Hasvig tæt ved Kjøbmandens Huse, og mener jeg, at de let overkommer den, allerhelst naar De behagede at indsende mig en mængde af alle slags. Hvad Omkostninger de derunder har, vil jeg med fornøjelse restituere.

---

137. Kopibog nr. 4 pag. 197.

1766 d. 28. Juni. Missionsbrev til Etats Raad Finckenhagen om . . . . . Veldingh.

— — — Hr. Provst Sylow melder vel i Skrivelse under 2. April, at Hr. Weldingh nu er ved god helbred uden at have nogen hjelp af ham; men hr. Weldingh selv forklarer under 3. ejusdem sin tilstand saaledes, at hand forleden aar var gandske svag og ingensteds har kundet komme ud. Efter sin Ankomst til Østfinmarken seneste gang har hand været sengeliggende til henimod Michaelis, hvorpaa hand vel blev lidt passeligere, men er dog ei siden kommet saa vit, at hand, uden største hazard, har kundet foretage nogen Rejse; hvorfor han ickun nogen tid har kundet undervise Nord-Sidens Finner i skolehuset og gjøre Tjeneste i Kirken. Hand veed slet ei, hvorledes hand i fremtiden skal blive istand til at gjøre de besværlige Rejser, som ham paaligger, da hand er besværget med en hernia[2]) paa begge Sider, som han paa sin første Vinter Rejse tilfjelds fik i Finmarken og bliver alt verre og verre, naar hand heftig bevæger sig eller maa udstaa sterk Kulde, allerhelst da den allerede er scrotalis. Paa Maasøe har og

[1]) *Primula sibirica*, se aarsskr. 1891 pag. 26—27. Jfr. nr. 159 nedenfor.

[2]) Sammenlign breve til missionskolleg. og kancelliraad Ursin af 27. marts 1771, 6. febr. og 21. mai 1773 (kopibog nr. 4 pag. 988, 995 og 1074), der vil findes i afsnit G.

hans helbred lid meget formedelst Stuekulde og Skjørbug. I saadanne omstændigheder er det ham højst empfindtligt at befinde sig i et land, som Finmarken, hvor han er skilt ved alt det, som kand gavne ham, men exponeret alt, hvad der kand forverre hans Kaar og har end ei i sine sygelige Omstændigheder Leve-brød. Det vilde altsaa være ham højst tjenligt at komme til Danmark eller Søndenfjelds, naar Kaldet kunde være af den Godhed, at han fik Raad til at holde sig en personelle Capellan; thi ellers ønsker hand for det første at komme til Vadsøe, om samme Kald noget snart skulde vorde ledigt.

---

138. Kopibog nr. 4 pag. 507.

1766 d. 9. Juli til Hr. Christian Weldingh.

D. V.s seeneste under 3. April h. a. er mig rigtig indhændiget. Jeg har megen Compassion med deres slette Helbred og har derfor saa vel tilforn som og under 28. Junii sidstl. paa beste maade forestillet Det Høie Collegium deres omstændigheder og gjort alt mit til Deres Forløsning fra en saa haard og for Deres Constitution højst ubeqvem Station i Øst-Finmarken. Det mig tilsendte Specimen har jeg overleveret og har ei ermanglet at referere saadant til det Høie Collegium.

For de mig allerede communicerede Lappiske Navne tacker jeg meget, og de flere, jeg har faaet Løfte paa til Høsten, vil blive mig meget kjærkomne, tilligemed de lovede Urter og græs-Arter.

---

139. Kopibog nr. 4 pag. 505.

1766 d. 15. Decbr. til Hr. Christian Weldingh.

— — — For deres møje i at samle urter, og de meddeelte finske, og til deels careelske navne tacker jeg meget, og har D. V. derved forbunden sig mig højligen, saa at jeg gierne igien tjener, i hvad jeg kan. Kassen har jeg just faaet i disse dage fra Kiøbenhavn, og fandt det meste deri vel conserveret. Eet Exemplar av min Flor. Norv. 1. Deel skal tilsendes D. V. til Vaaren med Nordlands-Farerne, om jeg icke kan faae det med nærværende Postbud bortsendt.

---

140. Kopibog nr. 4 pag. 508.

1767 d. 26. Marts til Hr. Weldingh.

D. V.s Skrivelse af 23. Octob. a. p. har jeg den 6. hujus, tilligemed Deres allerunderdanigste Troskabs Eed, som er indsendt i H. M.s Cancellie, modtaget, og tacker for de derudi tillige indsendte Ager-Bær, *Rubus arcticus* Linn. Det høie Missions Collegium har forestillet D. V. til Sognepræst til Vadsøe ifølge Deres Kaldsbrev, De som Missionarius har; dog tviv'ler jeg ei paa, at højbemelte Collegium paa grund af min recommendation forhielper Dem snart til noget bedre, og tillige et mildere Climat.

---

141. Kopibog nr. 4 pag. 515.

1767 d. 2. Novbr. til Hr. Weldingh.

At Deres Velærv. har faaet Wadsøe[1]) Kald, er skeet, fordi De selv har tilskrevet mig, at naar De ej kunde faae noget andet Kald, hvor De kunde taale at holde en Capellan, De da vilde tage imod Wadsøe; ellers skal det være mig en Fornøjelse at kunne forhjelpe Dem til noget bedre, der kunde være taaleligere for Deres svage Constitution. — — —

---

142. Kopibog nr. 3 pag. 809.

1761 d. 3. Mai til Hr. Provsten Sylow.[2])

Herved sendes 12 Exemplarer av Morten Lunds[3]) lappiske Catechismus, som Deres V. ville uddele efter Behag. De i samme

---

[1]) Smlgn. Indstilling af 14. Febr. 1767 til Etats Raad Finckenhagen (kopibog nr. 4 pag. 201): Hr. Welding tiltræder gierne først Vadsøe, og det skulde være mig hiertelig kiært, om hand dertil faaer Styrke og Sundhed, som jeg oprigtigst ønsker ham, og det saameget meer, da jeg har meget gode Tanker om hans Retsindighed og Flid, ej at melde om andre gode Egenskaber og Indsigter, i betragtning af hvilke jeg har stort Venskab for ham. Hvad jeg kand være ham behielpelig udi, skal ei efterlades. — Breve angaaende Weldinghs stilling som adjunkt ved seminarium Lapponicum findes i afsnit G.

[2]) Thomas Edvard v. Westen Sylow, 1748 sogneprest til Vadsø og provst i Østfinmarkens provsti, 1767 til Snaasen. Døde 1779.

[3]) Morten Lund, 1718 missionær til Alten og Hammerfest, 1723 sogneprest til Alten og 1728 til Overhalden, 1735 provst i provstiet. Døde 1758. Var

Casse indsluttede piecer av mine skrivter ville Deres V. ikke forsmaae, indtil jeg kunde sende Dem min dogmatic[1]) efter forlangende, hvilket ikke kand skee, førend Bogen bliver oplagt paa nyt igjen, thi av den første Edition er der nu ingen Exemplarer fleere for haanden. Jeg etc.

---

143. Kopibog nr. 3 pag. 933.

1762 d. 20. April til Hr. Provst Sylow.

— — — Det er mig kiært at fornemme, at D. V. haver bekommet de tilsendte bøger, og at samme vare dem til behag og fornøyelse. For de belovede Fugle har ieg at takke, og om D. V. ogsaa kand overkomme andre Naturalier, være af hvad slags det være vil, skeede mig en stoer tiæneste.

---

144. Kopibog nr. 4 pag. 29.

1763 d. 12. April til Provst Sylow.

Med D. V.s Skrivelse under 6te Septbr. afvigte Aar har ieg erholdet Fortægnelse over ægteviede, fødde og dødde i Øst-Finmarken for 1762, samt ogsaa mit Visitations Circulaire og Rejse-Routen. Det giør mig ondt, at ieg formedelst idelig continuerende Mod-vind, ey kunde forleden Sommer fuldføre mine Visitatz-termíner i Finmarken,[2]) og der have den fornøyelse, at tale med D. V. Hvad Hees 2den Tome over Passionen[3]) og Blairs Forklaring over Xsti Biærgprædiken[4]) angaaer, da kan de erholdes, saasnart D. V. behager at tilstille mig Deres Prænumerations seddel paa samme. D. V. er i god erindring hos det høye Missions Collegium, dersom der forefalder nogen convenabel vacance. — — —

---

ivrig i missionens tjeneste (se Hammonds Missionshistorie pag. 742—760) og var kyndig i det lappiske sprog (Gunnerus' hyrdebrev og Vorschlag u. Plan zur Errichtung einer Universität in Norwegen). Hans „Luthers Catechismus paa Dansk og Lappisk" udkom 1728 og 1757. 8.

1) Institutiones Theologiæ dogmaticæ. Jena 1758.

2) Smlgn. aarsskr. 1891 pag. 18 (Lensvigen er her trykfeil for Lenvigen).

3) Jørgen Hee (1741—1788) var dengang stiftsprovst i Odense; blev 1777 biskop i Aarhus. Hans „Fuldstændig Forklaring over Christi Lidelse, Død og Begravelse" I—III udkom i Kbhvn. 1758—66. 4.

4) James Blairs Forklaring over Christi Berg-Prædiken af Engelsk paa Dansk oversat af Dieterich Thurah. Kbh. 1761. 8.

145. Kopibog nr. 3 pag. 838.

1761 d. 22. Juli til Hr. Jens Grøn paa Vardø.[1])

Indholden av dette Brev var en taksigelse for det tilsendte, og at der var godt haab om, at Hr. Grøn skulde blive forflyttet til Kielvig, i Hr. Falsters Stæd, som har faaet Trondenæs Kald.

---

146. Kopibog nr. 3 pag. 630.

1760 d. 18. Mai til Amtmand Hammer.[2])

Deres Velbyrdigheds højstærede skrivelse de dato 5te Martii a. h. har jeg rigtig bekommet og avlægger derfor herved min skyldigste taksigelse saavelsom for det tilsendte. Jeg ønsker alleene ved lejlighed at kunde viise min erkjendtlighed. Av naturalibus og curiosis forefalder her langt fra ikke saa meeget som ventelig faaes paa grændsen hos Dem, og jeg kan forsikre Dem, at jeg siden min Hjemkomst fra visitations Rejsen i Nordland og Finmarken har kun samlet ganske lidet eller næsten intet av saadant, hvilket kommer derav at her intet curieux forefindes. Jeg har givet Postmæsteren i commission at skaffe mig 2 exemplarer av stats Calenderen, men endnu har jeg ingen kundet faa; saa snart nogen indløber skal den strax tilsendes Dem. Jeg har nyelig begyndt at holde de lærde Aviser, saa jeg har kun faa derav; naar jeg faar een samling, skal jeg gjøre mig een fornøjelse av at tjene Deres Velbyrdighed, ligesom jeg og lover at fremsende til Dem hvad bøger av betydenhed og som kunde være værd at læse her maatte udkomme. Jeg har skrevet til Provsterne i Finmarken at beordre Præsterne der at indsende til Deres Velbyrdighed den forlangte Relation om forefaldende mærkelige ting med videre, som jeg haaber de skal findes villige at efterkomme. Jeg har den Ære at henleve etc.

---

[1]) Jens Grøn, f. 1726 i Trondhjem, dimitteret herfra 1748, exam. theol. 1750, 4 aar lærer i Trondhjem, 1755 residerende pastor til Vardø, 24. juli 1761 sogneprest til Kjelvik, forflyttedes herfra til sogneprest til Rudkjøbing paa Langeland. Døde 1796.

[2]) Gunder Hammer, amtmand i Vardøhus amt 1757—68, derpaa forflyttet til Stavanger. Indsendte *Veratrum album* til Gunnerus, se Fl. Norv. 315 og aarsskr. 1892 pag. 60.

147. Kopibog nr. 4 pag. 491.

1764 d. 10. Decbr. til Hr. Henning Junghans Kaurin[1]) angaaende hans Ansøgning om Tilleg i sin Løn og visitatz Rejsen.

Deres Skrivelse af 10. Aug. h. a. har jeg rigtig imodtaget tilligemed deres for det høje Missions Collegium indsluttede og mig tilsendte Ansøgning, hvilken og allerede de dato 17de novbr. pass. med beste recommendation af mig er nedsendt, ligesom jeg og derhos har givet Efterretning paa det nøjagtigste om alle ting. Baade deres og vedkommendes, saavel families som Almues slette Vilkaar tager jeg stor Deel i og ønsker, at samme snart maatte forbedres. Hvad Deres Villighed til Naturalier at samle angaar, saa kand den ei hindres af mangel paa Kundskab derom; thi iblandt mængden findes der undertiden noget usædvanligt, og jeg tar med tak imod alt, hvad de samler ex 3bus regnis naturæ. Maaskee jeg til Sommeren, om Gud vil. besøger dem,[2]) da det skal være mig kjært, om jeg forefinder noget.

---

148. Kopibog nr. 4 pag. 493.

1765 d. 29. Marts til Hr. Henning Junghans Kaurin.

Deres seeneste af 24. octobris a. p. har jeg imodtaget og har hermed at lade dem vide det høje Missions Collegii Resolution paa deres Ansøgning, efter at samme mig, i skrivelse af 9de febr. pass. er bleven communiceret. Hvilket i betragtning af de fordelagtige attester, deres Ansøgning var gelejdet med, har tilstaaet dem 50 rds. aarlig tilleg af Missions Cassen, saa længe Tiderne ere saa vanskelige som nu. Jeg har staaet i den tanke, at de tilforn alle-

---

1) Henning Junghans Kaurin, f. 1737, blev 1757 dimitteret fra Trondhjems skole; efter de 2de første examina blev han informator hos provst Simon Kildal til Trondenæs. Exam. theol. 1761. Opholdt sig i nogen tid hos Chr. Finchenhoff, sogneprest til Froen i Gudbrandsdalen og siden som informator hos Laurits Lund, resid. capellan til Vor Frue kirke i Trondhjem. Blev 1763 resid. pastor til Vardø, 1771 sogneprest til Stegen, 1782 til Sparboen. Døde 1797. I videnskabsselskabets bibl. findes et brev fra ham til Gunnerus (manuscr. nr. 128 fol.), dateret Vardø 3. April 1769. (Optaget i afdeling F). Angaaende indsendte planter til Gunnerus se aarsskr. 1892 pag. 58.

2) Denne reise blev der intet af, se aarsskr. 1891 pag. 22 og flg. brev.

rede har nydt 30 rd. af missions Cassen; men jeg slutter af visse omstændigheder, at saadant er urigtigt. Jeg haaber forresten de ei forglemmer at tilsende mig alle de naturalier, de kand overkomme, allerhelst da jeg til næstkommende Sommer ei kommer til Finmarken.

---

149. Kopibog nr. 4 pag. 496.

1765 d. 10. Aug. til Hr. Henning Junghans Kaurin.[1])

Tilligemed deres 2de seneste af 3. febr. og 26. apr. h. a., som rigtig ere indløbne, har jeg imodtaget det sendte Anker Cochlearia og de nedlagde urter, for hvilke tilsammen jeg bliver dem meget forbunden; og vil de ei gjøre mig en ringe fornøjelse, om de til Sommeren igjen vil være saa artig at indsende mig paa ny saa mange urter, græs, tang- og Tarre-Urter, som de kand overkomme.

---

150. Kopibog nr. 3 pag. 838.

1761 d. 22. Juli til Hr. Ole Molde.[2])

Indholden av dette Brev var først en taksigelse for de tilsendte rare og skiønne Naturalia, dernest en forvisning om et godt haab til at erholde det vacante Stoeds-kald.

---

151. Kopibog nr. 4 pag. 516.

1767 d. 2. Novbr. til Monsr. Buch.[3])

Deres meget ærede af 28. Jul. h. a. har jeg rigtig bekommet tilligemed de hosfulgte 2de Dunker med Naturalier udi, hvorfor jeg herved ligesom og for deres øvrige mig ved min Nærværelse

[1]) Et rekommandationsbrev for pater Hell er meddelt ovenfor som nr. 128. Et brev til ham under hans ophold i Gudbrandsdalen findes i afsnit D (nr. 226).

[2]) Ole Molde, f. paa Molde 1721, 1740 dimitteret fra Trondhjems skole, 1745 exam. theol., 1749 pers. kapell. til Nærøen, 1750 sogneprest sammesteds 1750 til Maasøen og 17. juli 1761 vicepastor til Stod, 1771 virkelig sogneprest sammesteds. Døde 1787.

[3]) Kjøbmand Peter Chr. Buch paa Hammerfest. Se hans breve til Gunnerus (vidsk. selsk. i T.hjem, kv. 243 og fol. 98—100), indtagne i afsnit F. Et af disse er svar paa dette brev fra Gunnerus.

paa Hammerfæst beviste særdeles Høflighed [aflægger] min skyldige Taksigelse, ønskende jeg kunde være Dem til nogen behagelig Gientjeneste. Jeg er etc.

---

152. Kopibog nr. 4 pag. 526.

1768 d. 6. Oktober til Sr. Buch.

For Deres udviiste Høflighed med tilsente Naturalier takker jeg skyldig og er Dem sær forbunden. Det var en van-Lykke, jeg beklager, at det Skib gik til, hvormed De havde sent mig andre Naturalier; ikke destomindre bliver jeg Dem liige stor Tak skyldig [for dem], jeg har bekommet, som vare meget rare og smukke. Det gjør mig ont, at De ej var lykkeligere med Deres Kjøbenhavns Rejse. Kunde jeg paa nogen Maade tjene, skulde det være mig en Fornøjelse. En stor Tjeneste skede mig endnu, om mig bleve tilsente en eller 2 Exemplairer i Campher Brendeviin af Rogn Lodden[1]) og et par Exempl. af den større sort qvejte eller Jern Lodden, paa det jeg desbedre kunde forsøge Forskiellen paa begge Sorter; thi af Rogn Lodden eller den mindre Sort var der intet Exemplar blant de Lodder, jeg fik hos Dem. Man holder for at de Svenske Slum skulde være Vores Jærn ell. Qveite Lodde, og deres Nors Vores Rogn eller Sild Lodde. Sloumen at forbigaae, som jeg ikke har seet, saa sender jeg hermed Norsen. Den har i kieften et par større Tænder, Spørsmaal om den mindre sort af vores Lodde og har nogle Tender større, end de andre. Den store sort af Lodden, neml. Qvejte ell. Jern Lodden har den slet ikke, saa som jeg kunde see paa mine Exemplarer, endskjønt de nu ere gamle og meget forhutlede. Faxet paa Jærn Lodden, saavelsom den udstaaende Kant paa Siden, er gandske vist unaturlig etc. etc.

---

153. Kopibog nr. 4 pag. 541.

1769 d. 11. Septbr. til Kjøbmand Buch paa Hammerfæst.

Jeg er Dem højlig forbundet for de tilsendte skjønne Lodder og smaa Aat, som alt i god Stand fremkom; og skal det være

[1]) Smlgn. brevet fra Frugaard (vidsk. selsk. i Trondhjem mscr. 243 kv., findes i afdeling F) og brevene til denne nedenfor.

mig en særdeles Fornøjelse, om jeg igjen kunde være Dem til nogen behagelig Tjeneste. — — —

---

154. Kopibog nr. 4 pag. 487.

1764 d. 4. Mai til Hr. Missionarius Jac. Elias Schjøning.[1])

Jeg har faaet deres ærede Skrivelse de dato . . . ., og tacker jeg for deres gode Løfte i at ville tilsende mig, hvad merkværdigt der kunde forefalde af Naturens Rige. Fjeld-urter og andre smucke vegetabilia nedlagde imellem Papir med Finnernes og Nordmændenes navne tilskrevne, forsaavidt de kunde bringe i Erfaring, vil jeg og ansee for en stor præsent. — — — I det øvrige fornøjer det mig at høre, med hvilken flid og Retsindighed D. Ærv. antager sig den Dem betroede Finne Menighed, som det høje Colleg. vist vil skjønne paa, naar dertil kand gives Lejlighed uden at præjudicere andre.

---

155. Kopibog nr. 3 pag. 634 flg.

1760 d. 18. Mai til Provsten Frugaard.[2])

— — — Hr. Amtmand Hammer[3]) har ved en skrivelse til mig av 5te Martii h. a. i Anledning av Hr. Gehejmeraad Holsteins brev

---

[1]) Jacob Elias Schøning (fætter af prof. Gerhard S. og sorenskriver i Salten Claus Ursin S.), f. 1733 paa Grøtø i Stegen. Student 1756, exam. philos. 1758, exam. theol. 1759, 1761 missionær til Kjelvik, derpaa sogneprest til Kjøllefjord, 1772 provst i provstiet, 1777 sogneprest til Bamle. Døde 1793. Angaaende de til Gunnerus indsendte planter, se aarsskr. 1892 pag. 60.

[2]) Hans Frugaard, f. i Aalborg stift 1716, student 1735, exam. philos. 1736, en tid informator dels i Jylland, dels i Norge, exam. theol 1742, blev 1746 antaget til uordineret missionær i Ranen eller Næsne, hvor han var i 5 aar. Blev 1751 sogneprest til Kjøllefjord eller Lebesby, 1757 til Alten—Talvik og provst i Vestfinmarkens provsti, 1767 sogneprest til Selbu, tog afsked 1791 og døde 1792. To breve fra ham til Gunnerus angaaende naturalier findes i vidensk. selsk. manuskriptsaml. (nr. 243 kv.), indtaget i afdeling F. I Selbu indførte Frugaard dyrkningen af poteten, og paa grund af sin iver for at faa bønderne til at dyrke den blev han kaldt „potetpresten." I begyndelsen havde det dog ingen fremgang med dyrkningen, og da presten havde sagt, at „naar planten havde blomstret, kunde man begynde at smage paa poteterne", blev dette misforstaaet saaledes, at det var de umodne frugter, som skulde spises, men disse fandt man „ikke kunde være folkemad." Stv. Hansen: Bygdefortælling, Optegnelser fra Tydalen. Tromsø 1873 pag. 68. Schübeler, Virid. Norv. II. 147.

[3]) Se brevet til ham ovenfor, nr. 146.

til Ham av 9de Martii 1758 forlanget av mig at beordre Præsterne udi Finmarken, at assistere ham med indberetninger enhver fra sit stæd, naar noget maatte forefalde i deres Sogn være sig enten extraordinaire stoore Sygdomme eller bortrykkelser blandt Deres meenigheder, forefaldende Curiosa, et aarligt Mandtal over Deres Meenigheder, baade unge og gamle, samt fortegnelse over døde og fødde i et hvert aar med meere som kunde være av nogen betydenhed, siden det er ham umueligt uden paa den Maade at efterkomme Høj-Vedkommendes forlangende. Jeg formoder derfor, at Præsterne i Deres Provstie ved Forestilling av Deres Velærværdighed, vil findes villige at assistere Hr. Amtmanden herudinden for at satisficere Høj vedkommende, især siden saadan indberetning uden stor incommodation ved et brev fra een hver Præst kunde til bemeldte Hr. Amtmand Hammer indsendes. Med meegen Guds naades tilynskning er jeg etc.

---

156. Kopibog nr. 3 pag. 772.
1761 d. 25. Febr. til Hr. Provst Frugaard.
— — — (Tilsidst staar): Om Fuglerne etc.

---

157. Kopibog nr. 3 pag. 837.
1761 d. 22. Juli til Provsten Frugaard.
— — — For de belovede udstoppede Søe-Fugle er Jeg Deres Velærværdighed megen Tak skyldig, og vil ønske at kunde være dem til nogen Gien-Tieneste. — — —

---

158. Kopibog nr. 3 pag. 881.
1761 d. 26. Oktober til Provsten Frugaard.
— — — For de med Sgr. Hans Peter Giæver tilsendte naturalier har jeg herved D. V. høylig at takke. — — —

---

159. Kopibog nr. 4 pag. 578.
1764 d. 30. Juni til Hr. Provst Frugaard.

— — — Den mig med Postbudet tilsendte Orm *asterias caput medusæ* tacker jeg meget for, og vilde jeg være dem meget forbunden, om de med første Lejlighed vilde være saa god at sende mig nogle Rød-Aat, tildels tørkede og tildels i brændeviin, samt hvad andet merkværdigt D. V. kunde overkomme. Lodder af alle 3 slags ønskede jeg gjerne at mig maatte tilsendes, tildels tørre og tildels i brændeviin. Jeg gjør en begyndelse med at give ud min flora Norveg. paa Dansk og latin in fol., hvoraf det 1ste Stykke, om Gud vil, kommer ud denne Sommer. Hvorfor mig skede en stor Tjeneste, om D. V. kunde assistere med nogle oeconomiske Efterretninger angaaende en og anden urt eller græsart, især hvad fjeld-urter angaar. Da jeg var i Maasoe, fandt jeg ei meget langt ovenfor Præstegaardens Huuse en art af *primula*[1]) med røde blomster og bladene siddende ved Jorden. Den var neppe en fingers Højde og voxede i Sælskab med *Viola biflora*, som har 2 gule blomster, samt *Viola palustris*, som har lysblaa blomster, med nogle mørkere Striber i. De 2 sidste voxer der nok af paa mit eget Eng, men den ommeldte primula har jeg endnu ingensteds seet uden paa Maasøe og i Hasvigen, ei langt fra Kjøbmandens Huuse. Skulde der gives Lejlighed til at faa nogle Exemplarer deraf, løs indlagde imellem Papir, tilligemed sine blomster eller frøet deraf, saa obligerte D. V. mig besynderlig ved at tilsende mig saadant, saasom jeg troer, at denne urt er gandske nye og rar, og beklager jeg noksom, at de 2de Exemplarer, som jeg tog med mig fra Maasøe, bleve gandske bedærvede undervejs.

---

160. Kopibog nr. 4 pag. 491.
1764 d. 10. Decbr. til Provsten Hr. Hans Frugaard
om Naturalier og visitatz-Rejsen.

D. V.s seneste af 11. Septbr. h. a. har jeg rigtig bekommet og tacker meget for den mig tilsendte Orm, *Asterias caput Medusæ* og rød Aat saavel som Deres Artighed at ville see mig forsynet

[1]) Smlgn. brevet til Weldingh ovenfor, nr. 136.

med Lodden og den omskrevne primula.[1]) Maaskee jeg til Sommeren, om Gud vil, kommer til Finmarken, og skulde det da være mig kjært, om jeg kunde forefinde noget af naturalier.

---

161. Kopibog nr. 4 pag. 495 a.

1765 d. 29. Marts til Hr. Provst Hans Frugaard.

D. V.s seeneste af 14. Dec.[2]) a. p. og de mig med Post-expressen tilsendte Lodder saavelsom Søe-pungen, hvorfor meget tackes, har jeg rigtig imodtaget. — — — Om Lodden ønskede jeg nok at faae nogen Oplysning om følgende Quæstioner: 1. Om nogen af de 2 indsendte Quette- og Rogne-Lodder stinke, naar de er fiskede? 2. Hvad tid om Aaret enhver af dem komme og drage af igjen? 3. Om de begge ere hav-lodder eller om Rogn-Lodden især skulde være en vaslodde; endskjønt jeg vel af deres Skrivelse begriber, at den og opholder sig i havet, siden de er fangede ved Hammerfæst. Mand deler ellers lodden ind i hav og vaslodden, og om den sidste melder mand, at de er stinkende og skadelige for Creaturene, især for Gjeder. I anledning heraf er forrige Spørsmaal gjort. Hvorledes forholde disse 2 sig til Quette og rogn Lodden? 4. Spises ingen Lodde eller nyttes paa anden Maade i Finmarken? 5. Hvad de berømte lodde fiskerier angaar, naar de ere lykkelige, Spørsmaal da, hvad det er for en lodde, som dertil giver Anledning? Om det er qvette lodde, hvilket jeg har formeent at være hav lodde. Nogle vil sige, der skal være flere varieteter af lodden end qvette og Rogn Lodden. Ere flere end de 2de insente D. V. bekjente? og endelig 7[3]). Skjællene vare gaaen af de indsente, ellers vare de i meget god Stand; quæritur, hvorledes skjællene see ud og hvad figur og Størrelse de have? Mand vil sige, at vor lodde skal være den samme, som de Danskes Smelt eller Smelte og de Tyskes

---

[1]) Se forr. brev.

[2]) Meddeles i afsnit F, hvor ogsaa Frugaards svarskrivelse af 12. aug. 1765 findes. Smlgn. Leems beskrivelse over Finmarkens Lapper pag. 323 flg., specielt Gunnerus' anmerkning til stedet.

[3]) Noget spørgsmaal 6 findes ikke, se Frugaards svar..

Stint- eller Stincke-Fisch *(Salmo eperlanus* Linn.), og det bliver den ogsaa nok uden tvil.

---

162. Kopibog nr. 3 pag. 884.

1761 d. 26. Oktober til Hr. Peter Angell.[1])

Med D. V.s Skrivelse de dato 20de Aug. 1761 har jeg rigtig erholdet det mig fra D. V. tilsendte, for hvilket jeg herved avlegger til D. V. min skyldige Taksiigelse. Naar ellers nogen convenabel vacance her i Stiftet forefalder, skal jeg giøre mit beste til Deres Forflyttelse. Det er mig ellers berettet, at der i D. V. Meenighed skal være fundet et curiosum, og at det er kommet i Deres Hænder, sc. en Boutellie saa begroed med Skiæl, at Insecterne, vulgo Stok-Ender,[2]) allerede har begyndt at lade sig tilsyne derpaa, hvilket, om saa er, og dersom D. V. kand undvære det, vil jeg have mig udbedet, at D. V. ved Lejlighed seer mig det tilstillet. Jeg er etc.

---

163. Kopibg nr. 3 fol. 151 b.

1761 d. 21. Decbr. til Hr. P. A. Angell.

Blev takket saavel for det til Kiøkkenet tilsendte, som ogsaa for de smaae Kugler tilligemed Efterretningerne om samme.

---

164. Kopibog nr. 4 pag. 516.

1767 d. 2. Novbr. til Hr. Benjamin Dass.[3])

Det er mig kiært af deres ærværdigheds Skrivelse af 25. Aug. sidstleden at fornemme, at de lyckelig er kommen til Schiervøen,

---

[1]) Peter Albrecht Angell, f. 1719 paa Røros, dimitteret fra Trondhjems skole 1740, exam. theol. 1743, 1748 missionær til Skjervø og 1751 residerende pastor til Bø prestegjeld i Vesteraalen. Døde 1785.

[2]) Smlgn. brevet til Berg nr. 169 nedenfor. Angaaende disse „Stok-Ender" se Erik Gerhard Schytte i vidsk. selsk. skr. I. pag. 291 og Gunnerus smstds. 192 og i Leems Beskr. over Finmarkens Lapper pag. 277 samt Strøm i Søndmørs Beskrivelse I. pag. 203 flg.

[3]) Benjamin Dass, f. 1740 paa Lurø, dimitteret fra Bergens skole 1761, exam. philos. 1762, exam. theol. 1764, opholdt sig en tid lang i Bergen, hvor han lagde sig efter det franske sprog. Blev 1766 missionær til Skjærvø og døde i dette embede.

og med Flid antager sig Finnernes undervisning i deres Missionariat. De vil og gjøre mig en stor Fornøjelse, om de kunde give nogen fuldstændig Efterretning om Søe-Ormen[1]) eller andre deslige Sager, som kunde tjene den lærde Verden til Oplysning. Jeg er etc.

---

165. Kopibog nr. 3 pag. 839.

1761 d. 22. Juli til Provsten Irgens[2]) i Tromsøen.

Deres Velærværdigheds ærede Skrivelse av 9de Maji h. a. har jeg rigtig erholdet, hvorudi De lover at skaffe mig adskillige Fugle og fiske, for hvilke jeg hermed avlegger min skyldige taksigelse. — — —

---

166. Kopibog nr. 4 pag. 28.

1763 d. 12. April til Hr. Provst Irgens.

For de i D. V.s Skrivelse under 12. Janu: h. a. meddelte visitations relationer i Tromsøe Provstie har ieg at takke. — — — Herved fremsendes D. V. — — — 4) et Avertissement angaaende Hr. Procantzler Pontoppidans Skrift, den danske Atlas[3]) kaldet, paa hvilket Avertissement Liebhaberne alleeneste anmodes at tegne deres Navne, og naar samme i Provstiet har circuleret, ombedes det at vorde mig igien tilbagesendt. Exemplarerne kand til Sommeren faaes hos Hospitals Forstanderen Monsr. Svaboe, som samme haver i commission at udlevere. Endelig har jeg og at bekiendtgiøre for Deres Velærvh., at i følge det høye cammer collegii Skrivelse til mig, de dato 15. Janu: h. a., herefter i Hans Kongel. Majest.s Cassa intet Forskud vorder imodtaget, saa ogsaa at Hr. Professor Kraft[4]) i Sorøe agter at udgive et Skrift, kaldet

---

[1]) Gunnerus har skrevet en afhandling: „Kritiske Tanker om Kraken, Soormen og nogle flere Vidundere i Havet" i vidsk. selsk. skr. V. pag. 144 (udg. 1774). Han viser sig her og i Leems Beskr. over Finmark. Lapper pag. 331 flg. som en afgjort modstander af de gjængse forestillinger om disse fabeldyr.

[2]) Angaaende Irgens, se nr. 132 ovenfor.

[3]) Se aarsskr. 1888—90 pag. 234.

[4]) Jens Kraft (f. i Fredrikshald, 1746 prof. i matematik ved Soro akademi, døde 1765) „Forelæsninger over Mechanik, Hydraulik, Hydrostatik", I—II. Soro 1763—64). Jfr. brev nr. 209 flg. nedenfor.

Forelæsninger over Mekanik, stort $3^1/_2$ Alphabeth, in 4to med 14 kobber-Tafler, hvis Prænumerations-Priis er for hvert Exemplar paa Post Papiir: 1 Rdr. 4 Mk., paa Skriv Papiir: 1 Rdr. 3 Mk., og paa tryk Papir: 1 Rdr. 1 Mk. Prænumerations Sedlerne er at bekomme hos min Amanuensis, og efterskuddet bliver næsten lige saa stort som Prænumerations Summen. Dette altsammen vil D. V. behage at meddele de andre Herreds brødre. Jeg er med etc.

---

167. Kopibog nr. 3 pag. 884.

1761 d. 26. Oktbr. til Hr. Bødtker.[1])

D. V. Skrivelse, de dato 6te Septembris passato har jeg rigtig erholdet, hvorav jeg fornemmer, at De allerede haver bekommet det Dem fra mig tilsendte kaldsbrev paa herefter at være Missionarius for Helløe Capel i Tromsøen. En Gienpart av bemeldte D. V. Kalds Brev venter jeg mig med næste Post tilstillet og Deres Eeds formul. underskreven, at jeg kan nedsende den i cancelliet. For den mig tilsendte rare Runne-bomme tilligemed Bierg-uglen, haver jeg Dem herved høylig at takke. Jeg er etc.

---

168. Kopibog nr. 4 pag. 28.

1763 d. 12. April til Hr. Bødtker.

Til Svar paa D. V.s Skrivelse de dato 4de Janu: 1763 tiener dette, at ieg ikke kan love Dem nogen Promotion eller Forfremmelse, førend De har tiænt Deres Tiid som Missionair, thi her ere saa mange, og man faaer det eene Brev paa det andet om Promotion af Dem, som have tiænt langt over Deres foresadte Tiid. Hvad Deres exegetiske Betenkninger angaaer, da vil jeg giærne med fornøyelse igiænnemlæse samme, naar ikkun Deres Ærværdighed vil behage at tilsende mig dem. I øvrigt takker jeg for Deres Høflighed. Jeg er med etc.

---

[1]) Fredrik Adrian Bødtker, f. 1729, dimitteret fra Bergens skole 1749, 1753 pers. kapell. til Tromsø, 29. mai 1761 missionær sammesteds, 1764 sogneprest til Suldal i Ryfylke, 1775 til Skien, 1784 til Volden. Døde 1801.

P. S. Molfoer, Lyster Molfoer,[1]) Teisk, blind Teisk,[2]) Tælg.[3]) Urterne lagde imellem Papiir, men Rødderne i Muld, samt hvad andre smukke urter, De kunde overkomme, udbeder jeg mig ved Lejlighed tilsendte; Jeg fik en stoer Urt med lange Blader, som havde store Tænder eller Tagger paa siden, og en blomster i Toppen, paa Tromsøen, men den blev bedærvet under reysen, den syntes at være en *Carduus*, men *levis*.

---

169. Kopibog nr. 3 pag. 883.

1761 d. 26. Oktbr. til Hr. Berg[4]) i Lændvigen.

Med D. V.s Skrivelse, de dato 15. Aug. h. a. har Jeg rigtig erholdet det mig fra D. V. ved Tronhiems Borgeren Mons. Hans Eliæsen Hoff tilsendte curiosum, Sverdet og Havkatten — — —, for hvilket Jeg herved haver at takke, som ogsaa for D. V. gode Efterretning, angaaende, at det curiosum, som skal være fundet i Boe Meenighed i Westeraalen, sc. en Bouteille, saa begroet med Bernacles' Skiæll, at Insecterne har begyndt at lade sig tilsyne, allereede er kommen i Præsten Hr. Peter Angels[5]) Hænder, da jeg kand have Haab med Tiiden at blive Ejer deraf.

---

170. Kopibog nr. 3 fol. 152.

1762 d. 21. Decbr. til Hr. Mich. Kildahl[6]) paa Sand.

Blev takket for de belovede Naturalier. — — —

---

1) *Polypodium Filix mas* Fl. norv. nr. 4.

2) „ „ *femina* ibid. „ 29.

3) *Struthiopteris germanica* ibid. „ 1.

4) Niels Berg, f. i Trondhjem, dimitteret herfra 1738, huslærer først i Danmark, senere i Norge, 1740 klokker og skolelærer i Kvæfjord, 1743 missionær for Finnerne i Lyngen. Tog 1745 exam. theol. Var en tid huslærer og assistent hos provst Drejer i Hassel, blev 1751 missionær til Skjervø, 1758 til Ibbestad og 1759 til Lenvik. Døde 1766.

5) Se brevet til Angell nr. 162 ovenfor.

6) Mikael Heggelund Kildal, f. 1731 paa Karlsø, gik først paa skole i Trondhjem, senere i Bergen, hvorfra han dimitteredes 1749. 1752 exam. theol., 1756 sogneprest til Værø, 1757 til Sand, 1776 til Ibbestad, 1782 provst i Senjen. Døde 1804.

171. Kopibog nr. 4 pag. 496.

1765 d. 10. Aug. til Provst Hans Falster.[1])

— — — Det (i Deres Skriv. af 6. Jun. h. a.) omskrevne Newtons Verk skaffer min amanuensis D. V. efter forlangende.

---

172. Kopibog nr. 5.

1763 d 31. Oktbr. til Hr. Lor. Burchart.[2])

Til gjensvar paa Deres Skr. af 22. aug. meldes, at jeg rigtig har bekommet begge Casser, som mig blev tilsendt med Mollfor i. For havte umage og beviist artighed dermed takker jeg meget. Deres Tilbud til foraaret at indsende en Finne-Kjerris en miniatur, som de selv vil forfærdige, imodtager jeg gierne, naar arbejdet ei bliver til for stor Hinder og Ulejlighed. Det skal være mig kjert at contribuere til deres Forfremmelse og jeg er etc.

---

173. Kopibog nr. 4 pag. 488.

1764 d. 7. Juli til Hr. Peder Arctander[3]) om Naturalier.

D. Ærv. vilde være af den Godhed med allerførste Leilighed at tilsende mig den saakaldte Bjøn-Torten,[4]) som vi saa paa

[1]) Hans Falster, f. 1715 paa Hitteren, 1740 dimitteret fra Trondhjems skole, exam. philos. 1741, exam. theol. 1744, 1747 resid. pastor til Vardø, 1750 sogneprest til Kjelvig, 1761 til Trondenæs og 1762 provst i Senjen. Døde 1789. Vidsk. selsk. i Trondhjem besidder i manuskr. af ham (kv. nr. 176): Fiskeriet af og Behandlingsmaaden med Queiten samt dens Brug i Handelen. Han blev i 1771 medlem af selskabet.

[2]) Johan Lorentz Burchard, f. 1733 i Kvædfjords pgd., hvor faderen Lorentz B. var prest, undervistes af pers. kap. til Tromsø Fr. Bødtker (se ovenfor), dimitteredes af Erik Gerh. Schytte (se nedenfor) 1755. Exam. theol. 1758. 1760 pers. kap. og missionær til Trondenes, 1765 tillige missionær til Ibbestad, 1771 sogneprest til Skjervø og 1780 til Kvædfjord. Tog afsked 1815 og døde 1824.

[3]) Peder Arctander, f. 1729, søn af Aron Arctander (sogneprest til Hammerfest 1734—41, 1742 til Ofoten, død 1781). Blev indtil det 16de aar undervist af faderen og 1748 dimitteret fra Bergens skole. Efter i 3 aar at have været huslærer, reiste han 1753 til Holsten og derfra til Kjøbenhavn. Tog 1754 exam. philos. og studerede lægevidenskaben, men forandrede efter faderens ønske studium, saa at han 1761 tog exam. theol. Blev 1762 pers. kapell. og missionær til Ofoten, 1774 adjungeret sogneprest med succession og 1781 virkelig sogneprest sammesteds. Tog afsked 1801 og døde 1807.

[4]) Smlgn. aarsskr. 1891 pag. 28.

vejen til Trones. Det er ei den ordinaire Torte med de store og meget indskaarne Blade, hvis Stilk Finnerne spise ligesom Qvan-Stilk, men den voxer ofte i Sælskab med den anden og har lange, smale Blade, og om jeg erindrer ret, blaa blomster, lignende Tortens blomst; den er og temmelig høj, og blev kaldet af en Bonde, der gik ved Siden af min Hest i deres Følge, bjøn-Torten. Torten er *Sonchus alpinus,* men Bjøn-torten holder jeg for *Sonchus Sibiricus,* og er en rar urt, som jeg gjerne vilde have indrycket i min flora norvegica. Jeg ønskede at faae den lagt imellem papir, og saasom den ei faar Rum imellem et Ark, saa bliver det best at numerere Delene af den. Nogle Rødder udbøder jeg mig og deraf nedlagt i Jord, samt desuden noget modent Frø. Jeg vil ansee dette for en besynderlig Tjeneste og forbliver næst Compliment til Deres kjære Venner etc.

---

174. Kopibog nr. 4 pag. 491.

1764 d. 10. Decbr. til Hr. Peder Arctander om naturalier og visitazen.

Deres skrivelse af 17. Septembris h. a. med Hans Eriksen Dybfæst, saavelsom den tilsendte Bjøn-Torte, som var ei andet end den bekjente Røbud[1]) har jeg rigtig bekommet og tacker for den Møje, som de derved har havt. Maaskee Jeg kommer til Nordland næste Sommer og skal det da være mig kjært, om jeg kunde forefinde noget hos dem ex 3bus regnis naturæ. Jeg beder at hilse kjære Forældre og er etc.

---

175. Kopibog nr. 3 pag. 838.

1761 d. 22. Juli til Hr. Elling Rostæd.[2])

Deres ærværdigheds Skrivelse av dato 4de Maji har Jeg erholdet og takker Dem for det belovede. — — —

---

[1]) *Epilobium angustifolium* L.

[2]) Elling Rosted, f. i Bergen 1720, kom 1733 i Trondhjems skole, 1739 dimitteret fra Slagelse skole, tog 1741 exam. philos., var derpaa 3 aar hjemme hos faderen, der var sorenskriver i Inderøen, tog 1745 exam. theol., blev 1749 missionær i Loddingen, 1750 res. pastor til Torsken, 1757 missionær

176. Kopibog nr. 3 pag. 882.

1761 d. 26. Oktober til Hr. El. Rosted.

Med D. V.s Skrivelse de dato 25de Aug. h. a. har ieg rigtig erholdet det ved Tronhiems Borgeren Sgr. Hans Eliæsen Hof mig fra D. V. tilsendte tilligemed de 2 Rdr. til Juubel-Medaillens forfærdigelse, for hvilke alsammen ieg hermed har at aflegge til D. V. min skyldige taksigelse. De belovede Søe-Fugle og Søe-Træet, hvilket ieg ikke tviler paa at D. V. jo ved Leylighed seer mig tilskikket. — — —

---

177. Kopibog nr. 3 fol. 152 a.

1762 d. 21. Decbr. til Hr. Elling Rostæd.

Det er ilde, at Menigheden ei vil beqvemme sig til at opbygge Skoele-Huus ved Kirkerne. Hvad Kirkens Forflyttelse til Dyrøen [angaar], da er det en Sag, som ei vel kan lade sig giøre, efterdi Menighederne aldrig vil eeniges derom(??). Jeg ønsker D. V. Lykke til Wange-Fangsten,[1]) og skal jeg levere Tronhiems Borgeren Sr. Hof Penger til at kiøbe $1^1/_2$ Vog fiint Snøre til garnene. Jeg takker for den tilsendte Torske Konge, og dersom jeg kan faae nogen underretning om Maaden at fange Perler paa, skal den vorde D. V. communiceret.

---

178. Kopibog nr. 5.

1763 d. 31. Oktober til Hr. Elling Rosted.

D. V.s ærede af 19de aug. tilligemed det tilsendte er mig rigtig tilhændekommet, hvorfor jeg herved aflegger min Taksigelse. Dette aars Ulykke med Vange Fangsten tør forvandles til lykke for eftertiden, som jeg ret ønsker. Det var ilde, at den tilsendte Laxe-

---

til Ibbestad og resider. pastor til Tranø og 1759 sogneprest sammesteds. Døde 1796. Skrifter: „Om Steenkobben" i norske vidensk. selsk. skr. Ny saml. (4to.) II. p. 183—200. „Om Haakjærringen" (smstds. 201—212). I manuskr. findes i nævnte selskabs bibl. „Beskrivelse over Nordlands Amt, med landkart." Indsendte ofte naturalier til Gunnerus (se vidsk. selsk. skr. II. 332, IV. 92.)

[1]) En art delphin, smlgn. Gunnerus' afhdl. om Nisen i selsk. skr. II. 258.

Størje[1]) ei var saa fuldstændig, at jeg ret kunde undersøge den; men jeg har sterk formodning om, at den maa være en gandske nye Species. De besørgede Duun har jeg rigtig bekommet saa vel som de tilsendte arter af *filix*. Jeg vil findes reede til gjentjeneste og er med Hengivenhed etc.

---

179. Kopibog nr. 4 pag. 496.

1765 d. 10. August til Hr. Sigvart Kildal.[2])

D. V.s seneste af 17. Jul. pass. er mig rigtig indhændiget. Den tilsendte udstoppede Hav-Orre,[3]) som vil blive mig gandske kjærkommen, venter jeg at faae, naar Steen Meldal,[4]) som har gjort en Reise til Bergen, arriverer til Trondhjem og skal det være mig kjært at kunne see ham for deres recommendations og hans egen Skickeligheds skyld ved forefaldende Vacance i Nordland befordret.

---

180. Kopibog nr. 3 pag. 954.

1762. d. 17. Mai til Monsr. Nicol. Anton Fyhn i Lofoten.

NB. Dette brev blev indlagt i Provsten Dreyers Brev.

For de med Deres Skrivelse, under 8de April passato, tilsendte meget rare Sager, har jeg Dem høylig at takke, og er det mig kiert at fornemme, det de ei opkiøbte Sal. Hr. Sorenskriver Harders[5]) Søe naturalier, siden de bleve opbudne saa dyre, og vare til en saa stor Deel fordærvede. Dersom jeg igien ved Leylighed

---

[1]) Se Gunnerus smstds. IV. pag. 92.

[2]) Sigvart Kildal, f. 1704 i Kristiansand, gik først i Kristiansands, senere Helsingørs skole, studerede derpaa 2 aar ved universitetet, var i 5 aar missionær i Ofoten, blev 1734 sogneprest til Kjøllefjord og 1738 til Vaagen. Døde 1771.

[3]) Se Gunnerus i Leems Beskr. over Finmarkens Lapper pag. 274 flg.

[4]) Sten Meldal, f. i Borge pgd. 1738, dimitteret fra T.hjems skole 1759, exam. philos. 1760, exam. theol. 1762, 1765 missionær for Finnerne i Snaasen, 1774 succederende og 1779 virkelig sogneprest til Snaasen. Tog afsked 1805 og døde 1817.

[5]) Hans Harder, sorenskriver i Lofoten 1742—61 og tillige i Vesteraalen fra 1760, omtales af Gunnerus i hans afhdl. om nogle „Lomartede Fugle", vidsk. selsk. skr. I. pag. 266, som en stor elsker og samler af naturalier. Han efterfulgtes som sorenskriver af Thomas Winstrup.

kan være Dem til nogen Tjeneste, skal det være mig en Fornøyelse. Jeg har endnu ikke faaet noget Svar fra Missions Collegio angaaende Deres Ansøgning om Westeraalens og Lofodens Sorenskriverie; thi, hvis saa havde været, skulde jeg ikke have ermanglet at tilmælde Dem samme.

---

181. Kopibog nr. 3 pag. 776.

1761 d. 25. Febr. til Hr. Erich Schytte.[1])

— — — Jeg er Dem meget forbunden for Deres havde Umage med at undersøge Kragbollens natur og herkomst etc.

---

182. Kopibog nr. 4 pag. 31.

1763 d. 12. April til Hr. Erich Schytte.

Tilligemed Deres Brev af 24. Novemb. afvigte aar har ieg imodtaget Deres Mandtall og Journal for 1762 med Provstens paategning. Det har ellers behaget det høye Collegio at conferere Dem Buxnes Kald paa Deres Faders ansøgning for Dem, men havde ieg undt et bedre Stæd end Buxnes, imidlertid vil jeg dog gratulere hertil. Naar De faar deres afhandling de morbis Norlandiæ endemiis et Medicina eisdem Domestica færdig, skal det være mig kiært, om De vil indsende mig samme, forblivende etc.

P. S. Et exemplar publicum af Flora Danica Oederi[2]) er bestemt til Dem, som skal komme med Gjævers Adresse.

---

[1]) Erik Gerhard Schytte, f. 1728 paa Vegø, dimitteret 1742 af faderen, sogneprest Arnoldus S. Lagde sig efter medicin efter tilskyndelse af prof. dr. med. G. Detharding, der antog ham i sit hus. Var efter dennes død 1747 først huslærer i Slesvig, besøgte Altona, hvor han paahørte fysiske forelæsninger af prof. Maternus de Cilianus. Var derpaa to aar huslærer for prof. og sogneprest til Nykirken Mathias Albert Haberdorfs sønner. Reiste derefter tilbage til faderen og begyndte at studere teologi, tog exam. theol. 1764, blev 1765 sogneprest til Buksnæs, 1776 til Bodø, 1788 professor theologiæ extraordinarius og 1789 provst i Saltens provsti. Døde 1808. Var berømt for sine videnskabelige interesser, navnlig for sin indsigt i medicinen, hvorfor han fik navnet Dioceseos Nordlandiæ Æsculapius (se L. Buchs Reise durch Norwegen I. 328—29 og Krafts topogr. beskr. VI. 336). Af hans skrifter skal her kun nævnes de i brevene nævnte „Adskillige Anmærkninger" i selsk. skr. I. 284—93.

[2]) Se Oeders brev til Gunnerus i afdeling F. Foruden til Schytte bestemte Oeder et eksemplar af sin flora til Abildgaard paa Røros og Hagerup i Salten.

183. Kopibog nr. 4 pag. 43.

1763 d. 27. April til Hr. Erich Schytte (NB. med Monsr. Giæver).

Blev sendt et exemplar af Flora Danica og en liden fordansket Piece om Naturaliers Forsendelse til Søes,[1]) for hvilke 2de Skrifters annammelse han blev anmodet om at indsende mig siden med første Leylighed sit Beviis, saaledes at disse 2de Skrifter ey tilhøre ham, som nogen Eyendom, men at han bær ald muelig omsorg for, at samme Skrifter hos ham vorde uskadde bevarede.

P. S. Blev han anmodet om at lade mig viide, hos hvem han har læst den omstændighed (in actis nostris[2]) om *Filix*, Molfoer, at den i Engelland eller Schotland bruges i Brygning af fattige Folk.

---

184. Kopibog nr. 4 pag. 72.

1763 August (uden Dato) til Hr. Eric Gerh. Schytte.

Med deres promotion til Buxnæs ønsker jeg dem til Lykke, og ved denne lejlighed tilsendes Dem deres Kaldsbrev, som de er saa god at sende mig en gjenpart tilbage af, item deres Eed til at underskrive og mig derpaa tilsende saavelsom min Collats.

Det er mig kjert, efter Deres gode løfte, at faae see et Exemplar af det Slags *Filix*, som de i vore actis skriver om. Vort Sælskab gjør sig nu Haab om ved Lejlighed at erholde noget fra dem, som de kand indrykke i acta. Og jeg vil nu raade Dem, at De forskaffer sig Linnæi Skrifter, thi skal de undvære dem, kommer de til at lide formeget, om de vil gjøre fremgang i Natur Historien.

---

185. Kopibog nr. 4 pag. 485.

1764 d. 30. April til Hr. Eric Gerh. Schytte
om Naturalier og Bøger.

D. V.s Skrivelse af 3. Jan. og den deri indbemelte *filix* tilligemed deres tanker om Finnernes gan, har jeg rigtig erholdet, ligesom jeg og derfor meget tacker. Den tilsendte filix var *poly-*

[1]) Se brevet til Abildgaard af 6. oktober 1762, nr. 27 ovenfor.

[2]) Vidsk. selsk. skr. I. pag. 289.

podium filix mas (Mollfoer). Det var umagen værd at efterforske, hvad slags Gift det skulde være, som Finnerne bruge til deres gan. Spørsmaal: om de ei med en Syenaal eller lang fiin Staaltraad sticke Creatur til skade? endskjønt jeg er meget tilbøjelig til at troe, at det meste af gan-Historien er lutter Fabel. Nu har min Amanuensis forskrevet for D. V. Linnæi Systema Naturæ og fauna og flora Suecica samt genera og Species plantarum, saa vel som philosophia botanica, thi mand maa have alt dette tilhobes, om mand skal gjøre nogen fremgang og ei møde uovervindelige forhindringer.

---

186. Kopibog nr. 3 pag. 936.

1762 d. 20. April til Hr. J. Kolderup.[1])

For D. V. Nye-aars gratulation har ieg at takke, forønskende Dem i liigemaade med Familie ald forønskelig Sundhed og bestandig Vel-gaaende. Det er mig meget kiært at fornemme, det D. V. haver samlet til mig nogle naturalia, og dersom de enda imidlertid kand overkomme nogle andre, være af hvad slags, ogsaa gemeene, som de være vil, saa skeede mig derved en meget stor fornøyelse. Da ieg endnu ikke saa accurat har fastslaaet min Reyse-tour i denne Sommer til Nordlandene, saa kand ieg for nærværende ikke give D. V. efterretning om, paa hvad tiid ieg kommer til Bodøen, men skal samme siden ved et Circulaire nærmere blive bekiændtgiordt. Jeg forbliver etc. etc.

---

187. Kopibog nr. 3 fol. 152.

1762 d. 21. Decbr. til Hr. Kolderup.

Blev takket for den belovede umage, med at ville til Sommeren forskaffe mig en udstoppet Springer. — — —

[1]) Jesper Andreas Kolderup, f. 1727 i Hevne pgd., dimitteret fra Trondhjem 1747, 1749 exam. theol., 1753 residerende kapell. til Rødø, 1755 missionær og kapell. til Bodø. Døde 1767.

---

188. Kopibog nr. 4 pag. 56.

1763 d. 31. Mai til Frid. Chr. Hagerup.[1])

Næst min skyldige Taksigelse for bevist Høflighed ved min Nærværelse i Schjerstad, saa vel som deres velmeente og oprigtige Nye Aars Ønske, i Skrivelse af 28. Decbr. 1762, som jeg først i Vinter bekom paa min Visitats Rejse i Indherredet, forsikrer jeg at tage stor Deel i Deres Velgaaende, og skal intet mere fornøje mig, end at kunde contribuere til Deres Lykke ligesaa meget som nogen anden. Den Lyst, D. V. har til historiam naturalem, glæder mig og meget, og, naar De nu, det snareste skee kand, faaer Prof. Oeders Flora Dan., tviler jeg ingenlunde paa, at den jo vil hjelpe til at facilitere det botan. studium for dem, hvis Nytte mand ei nok kand berømme.

---

[1]) Dr. Christian Frederik Hagerup, søn af biskop i Trondhjem dr. Eiler Hagerup, født i Trondhjem 1731, dimitteret fra T.hjems latinskole 1749, exam. philos. 1750 og derefter baccalaureigraden, exam. theol. 1752 (dimisprædiken 1755), opholdt sig i T.hjem 1755—1758, da han blev udnævnt til missionær for lapperne i Skjerstad og Saltdalen. Blev 1761 resid. pastor til Skjerstad, 1768 provst over Saltens provsti, 1769 sogneprest til Vor Frue Kirke i Trondhjem, 1772 Notarius Capituli, 1773 Magister philosophiæ, 1774 sogneprest til Nykirken i Bergen, 1779 doctor theologiæ, 1780 sogneprest til Domkirken i T.hjem og stiftsprovst. Døde 1797.

Den 7. mars 1768 blev han medlem af videnskabsselskabet, til hvis vicepræces han valgtes 11. mai 1780 og var dette indtil 26. juli 1781. 1785 blev han medlem af det naturforskende selskab i Danzig. Som provst i Salten virkede han med megen iver for missionsvæsenet i Nordland og kom herved i kollision med den for sine bedragerier bekjendte N. Chr. Friis (se brevene i afsnit J).

I Nordland lagde han sig efter botanik, ja der fortælles, at han har indsendt over 500(!) sjeldne, af ham selv samlede og efter systemet bestemte planter. (Se hans biografi af sønnen E. Hagerup i Fallesens Magaz. f. Religionslærere VII. 2 pag. 391—408, Willes Saml. af Mindetaler 291—92, Erlandsens Efterr. pag. 47—49. Skjønt tallet 500 maa bero paa overdrivelse, synes han at have været en af stiftets naturkyndigste prester, hvorfor ogsaa taler, at Oeder udtrykkelig bestemte et eksemplar af sin flora for ham. Om de til Gunnerus indsendte planter se aarsskr. 1892 pag. 61.

189. Kopibog nr. 4 pag. 521.

1768 d. 25. Mai til Hr. Provst Hagerup ang. hans Beskickelse til Præpositus adjunctus over Saltens Provstie etc.

I Betragtning af Hr. Provsten Bruuns høje Alderdom har jeg beskicket D. Velærv. til Præpositus adjunctus, hvortil jeg altsaa herved gratulerer Dem, og her indsluttet lader følge min Constitution, som De vilde behage at lade circulere iblant Herreds Brødrene. Deres meget ærede af 8. Jan. har jeg rigtig bekommet og takker for Deres gode Nytaars Ønske, hvorimod jeg igjen vil ønske Dem med Deres kjære Huus al bestandig Velgaaende og Lykkelighed, ligesom jeg og altid vil gjøre mig en Fornøjelse af at kunne være D. V. til nogen behagelig Tjeneste. Det har været kjært at fornemme D. V.s gode Forsæt i at beskrive hele Saltens Provstie, isteden for Schierstads Præstegjeld alleene, hvilken Beskrivelse, naar den, som jeg ej paatvivler, bliver vel udarbejdet, vil blive til stor Nytte, og Dem selv til megen Ære, og vil jeg med Fornøjelse bidrage dertil, alt hvad jeg til Oplysning derom kunde have. For denne Gang har jeg alleene at sende Dem Gjenpart af et Kongl. Rescript af 1731, hvorved Vaagen og Lødingen bleve fri Kald. Naar jeg ved Tiid og Lejlighed kunde finde meere, som kunde komme Deres Beskrivelse til Nytte, skal samme blive Dem tilstillet. Spu-Troldet eller Blek-Spruten, hvorpaa De har indsendt Beskrivelse og Tegning, er *sepia loligo* Linn. System. nat. ed. X. pag. 659 og forekommer i Hr. Strøms Søndmøers Beskrivelse under det navn og den Rubrique: Halder, Kaule, pag. 173. Der er intet meere rart ved dette Molluscum, da det tilforn af mange auctoribus er bleven beskrevet og aftegnet, dog er det meget godt, at D. V. øver sig i at beskrive deslige Sager. Jeg kand herved tillige have den Fornøjelse at lade Dem vide, at det Kongl. Norske Videnskabers Selskab den 9. hujus har udvalgt Dem til Medlem, og at De derpaa i sin Tiid kand vente Patent. Iøvrigt forbliver jeg med etc.

190. Kopibog nr. 4 pag. 530.

1769 d. 3. Januar til Hr. Provst Hagerup.

— — — Den Indsect, hvorover de har tilstillet mig Tegning, som her indsluttet sendes tilbage, bliver nok *Phalæna Gera,* Linnæi S. N. edit. XII. p. 834 et Schaeffer. Tab. X. Med bedste Velgaaendes Ønske til det antraadde Nye Aar, og megen Consideration forbliver jeg etc.

P. S. Jeg har forestillet Der. Velærv. til Bodøe Sogne Kald, med Condition, at det bliver uden alle onera, uden Enke Pension, som jeg haaber, De vilde være fornøjet med. Jeg fik Ordre af Collegio, at indkomme med min Forestilling. Dog kan jeg ikke viide udfaldet. NB. *Gentiana ciliata* Linn., som jeg beholdt, var en stor raritet. Jeg ønskede flere exemplarer deraf.

---

191. Kopibog nr. 4 pag. 793.

1772 d. 11. December til Hr. Provst Hagerup.

Paa Grund af den mig fra Hr. Etatz Raad Horrebow,[1]) som Decanus ved det philosophiske Facultet givne Fuldmagt, tilbydes Hr. Provsten som en særdeles velfortjent og lærd Mand, herved Magister-Graden, den de aldeles ikke maa forsmaae, da den kand være Dem i vigtige Henseender særdeles tjenlig, og efter mine Tanker uomgængelig fornøden. Det er en udgift af omtrent 30 rdr., men Hr. Provsten faaer ikke see derpaa, da Pengene aldrig bedre kan andvendes. En Afhandling faaer De belave Dem paa at nedsende, og er for Dem let gjort færdig i en philologisk eller exegetisk Materie, hvilken De kan lade trykke eller blot skriftlig nedsende, ligesom De behager. Hr. Provstens positive Svar udbeder jeg mig herpaa, at jeg samme kan tilmelde Hr. Etatz Raad Horrebow og ligeledes mutatis mutandis til Hr. Wittrup.[2])

---

[1]) Christian Horrebow, f. 1718, 1753 prof. i matematik i Kjøbenhavn. Døde som etatsraad 1776. Smlgn. ovfr. nr. 130 flg.

[2]) Lorents Wittrup, f. 1742, dimitteret ra Trondhjems skole 1761, exam. theol. 1765, blev 1767 personel kapellan hos sogneprest Schnitler paa Inderøen, 19. mars 1772 resid. kap. til Vor Frue Kirke i Trondhjem, 1774 sogneprest sammesteds, 1792 sogneprest til Stordalen, 1793 provst i Østre Indherreds provsti. Døde 1811. Medlem af det kgl. norske vidensk. selsk., hvis sekretær han var 1772—84. 130 flg.

192. Kopibog nr. 4 pag 27.

1763 d. 12. April til Hr. Fyrstenberg.[1])

Jeg takker for D. V. høflige Skrivelse de dato 19de Janu: h. a. saavel som ogsaa for de med første Stevns Jægterne belovede Naturalier. Det gier mig ont, at ieg i forleden Sommer ikke kunde have den Fornøyelse efter Løfte at besøge Dem i Deres Huus. Jeg haaber, at D. V. nok med Tiiden vil blive forflyttet fra Saltdalen til et bædre Stæd., thi baade Hr. Stifts Provst Thode og ieg arbeyder derpaa af alle Kræfter. Jeg er med etc.

---

193. Kopibog nr. 4 pag. 72.

1763 August (uden Dato) til Hr. Joh. Dan. Fürstenberg.

Mit forslag for Dem til Opdal, hvortil jeg dog søgte at contribuere alt, hvad jeg formaaede, har ey vildet lykkes, men Hr. Jens Lemvig,[2]) residerende Capellan til Størdal har faaet Opdals Kald, da hand har gjort et Offerte af 800 rdr. til det lappiske Lexici Trykning, som hans Sviger Fader Hr. Prof. Leem har under Hænder, som og tilbudet sig at ville give Frue Leem, naar hun bliver Enke, 100 rds. pension aarlig. Ei desmindre har jeg dog haab at kunne hjelpe Dem til et andet Sted, og skal det være mig kjert, om de inden en føje Tid faaer en bedre Station end den, de for nærværende har.

P. S. Da dette brev var sluttet, fik jeg D. V.s af 15de Jul. pass. tilligemed de tilsendte Naturalier, for hvilke jeg takker og ønsker at kunde være D. V. til Tjeneste.

---

[1]) Johan Daniel Fürstenberg, f. 1722 i Kristiansund, begyndte først i sit 15de aar at tænke paa at studere, gik først paa T.hjems, senere paa Bergens skole, hvorfra han dimitteredes 1746, 1749 exam. philos., 1750 exam. theol., 1751 kateket og skoleholder i Kristiansund, 1755 missionær til Vefsen, 1760 resid. pastor til Saltdalen, efter 4 aars ansøgning i Kjøbenhavn 1769 udnævnt til sogneprest til Bud i Romsdalen, 1783 forflyttet til Klæbo. Døde 1797.

[2]) Se nr. 25 ovenfor og selsk. skr. 1891 pag. 145.

194. Kopibog nr. 5.

1763 d. 31. Oktober til Monsr. Eric Bredal paa Ulføen i Salten.

Deres Skrivelse af 16de aug. saa vel som de medfølgende Søe-vexter, hvilke de i monsr. Hysings[1]) absence har havt umage med at see mig paa beste maade tilsendt, har jeg rigtig erholdet ved Trondhjems Borgeren Niels Bejer. Jeg takker dem meget for umagen og beder at hilse monsr. Hysing. Det er mig kjert at kunde være dem til Tjeneste, og jeg er med megen Ære etc.

---

195. Kopibog nr. 3 pag. 632.

1760 d. 18. Mai til Provsten Brun.[2])

— — — Den tilsendte Copie av de Benkestokkers Sager bekom jeg rigtig og takker derfor kjærligst. Herved har jeg den ære at fremsende . . . . 5. Hr. Commandeur Capitain de Thuras oversættelse av Blairs Skrift,[3]) hvorav herhos følger een Prøve. Prænumerations Sædler der paa kan bekommes hos mig, om nogen av Præsterne skulle have Lyst derpaa at prænumerere. Jeg er etc. etc.

---

196. Kopibog nr. 4 pag. 520.

1768 d. 25. Mai til Hr. Hans Bruun.[4])

Taksigelse for Nyt Aars Ønske. Den Haarbold, *Ægagropyla,* som D. Velærv. melder om, behøver jeg icke, saasom jeg tilforn er forsynet med mange deraf, i øvrigt takker jeg for Deres Høflighed og forbliver med etc.

---

[1]) Alert Hysing, foged i Salten 1752—72.

[2]) Peder Hansen Bruun, f. 1689, exam. art. 1710, 1715 pers. kap. til Rødø, 1723 missionær og sogneprest til Gildeskaal, 1743 provst i Saltens provsti. Døde 1768.

[3]) Se herom brev nr. 144 ovenfor.

[4]) Hans Pedersen Bruun, foregaaendes Søn, f. 1731, dimitt. fra Trondhjems skole 1751, exam. theol. 1757, 1758 missionær til Bejeren og Salten, samt pers. kap. til Gildeskaal. Fik 1767 konfirmation som sogneprest der. Døde 1804.

197. Kopibog nr. 4 pag. 56.

1763 d. 31. Mai til Hr. Walnum.[1])

I følge af hands gode Løfte, venter jeg hand er saa god og tilsender mig en og anden urt; men i særdeleshed udbad jeg mig Rødder af alleslags *Filix* eller Blom, nedlagde i Jord, f. Ex. Moll-foer, Lyster-Moll-foer, som de maaske der kalde ligesom i Wefsen Kloe-Jeske, Bue-Jeske; item Roden af Kaal Jeske[2]) og en god Deel ɔ: Mængde modne Frøe af Torten *(Sonchus alpinus)* og Bjøn Torten *(Sonchus Sibiricus)* og andre Fjeld-urter. Kand jeg tjene ham igjen, skal det være mig en Fornøyelse.

---

198. Kopibog nr. 4 pag. 71.

1763 August (uden Dato) til Missionær B. D. Walnum.

Deres Skrivelse af 6. Jul. pass. har jeg rigtig bekommet tilligemed Cassen, som fulgte med, hvorudi Garanas Muyrje ɔ: Ravne-bærene[3]) med sine Lyng og Rødder saavel som de lappiske Kaahle[4]) vare nedlagde, og forefandt jeg samme i saadan Stand, at jeg kunde see, de havde gjort deres beste for at conservere dem. Jeg ønskede gjerne, at den sidste besynderlig, som der er Nytte ved, maatte kunde forplantes her Sør, hvorom jeg og kand gjøre mig Haab, naar de efter deres gode Løfte tilsender mig noget godt frøe og tillige endel Rødder deraf. Til at conservere urter her hos os bruger mand kaagt Stivelse, hvilken mand stryger eller kliner gandske tynd, dog jevn og overalt paa Bagsiden af stilke

---

[1]) Benjamin Dass Walnum blev født 1727 i Trondhjem, men forældrene flyttede i hans barndom til Helgeland. 1746 dimitteret fra Trondhjems skole, 1753 exam. theol., dernæst informator i Nordland og 1758 missionær til Hemnes, 1770 sogneprest til Saltdalen og 1774 til Folden. Døde 1784. Han har været en af de flittigste blandt de nordlandske prester til at sende Gunnerus naturalier og give ham oplysninger om planternes anvendelse og nytte.

[2]) *Polypodium Filix mas* Fl. Norv. nr. 4 og *Osmunda Struthiopteris* Fl. Norv. nr. 1. Smlgn. Fl. Norv. nr. 49. *Polyp. Lonchitis:* Anno 1763 etiam ex Ranen a. ven. Dn. Valnum, missionario ordinato meritissimo inter plura alia filicum genera optime conservata mihi missa est. Om disse til Gunnerus indsendte bregner se aarsskr. 1892 pag. 58—59.

[3]) Karanas Morje Fl. Norv. nr. 178 *Arbutus alpina* L.

[4]) Smlgn. Fl. Norv. nr. 55 *Campanula latifolia* L. Lapponibus Kaale.

og blide, imellem papir, saa mand breder bladene vel ud, at de faar og beholde sin naturlige skikkelse. Derpaa legger mand dem under en presse til de ere blevne tørre. Deres havte umage med at skaffe mig fugle, som ey hidtil har vildet lykkes, venter jeg siden ved Lejlighed godt af.

---

199. Kopibog nr. 4 pag. 484.

1764 d. 2. April til Hr. Benj. Dass Walnum om Naturalier.

Deres seneste, dateret Aanæs i Ranen d. 9. Decemb: pass. tilligegemed de Sorter frøe af fjeldurter, som de derhos har været saa god at sende, har jeg rigtig bekommet med Hr. Capit. Coldevin[1]) og tacker jeg højlig for deres havde umage med tjenstlig begjer at tilsende mig nogle Rødder af adskillige fjeldurter, endog af dem, hvis frø jeg allerede har bekommet, naar jeg undtager Knap-Soløie *(Trollius europœus*[2]), som jeg kand have tæt her ved Byen. Ligeledes ønskede jeg at bekomme nedlagde fjeld-urter og deriblandt den, som Bønderne paa landevejen imellem Ranen og Vefsen kaldte bjøn-torten[3]) som heder paa latin *Sonchus sibiricus* og har lange spidse blade og som oftest himmelblaa blomster. Denne er altsaa forskjellen fra den almindelige saakaldte Torten *(Sonchus alpinus)*. — — —

---

200. Kopibog nr. 4 pag. 489.

1764 d. 20. Septbr. til Hr. B. D. Walnum om . . . . naturalier. — — — Jeg kand endnu ei forbigaae at contestere dem den fornøjelse, De har foraarsaget mig med de smucke og saa meget vel nedlagde urters Tilsending, og vil de særdeles obligere mig, om de haver mig i Erindring til Sommeren igjen. Dog skulde intet være mig kjærere, end om de paa et andet Sted, hvor der havdes bedre Levebrød for dem, kunde bevise mig samme Tjeneste.

[1]) Se brev nr. 204 nedenfor til ham.

[2]) Nu ei vildtvoksende ved Trondhjem (tilsyneladende vild i Soknedalen, anneks til Støren, det sted nærmest Trondhjem jeg ved at have seet den).

[3]) Se aarsskr. 1891 pag. 28.

---

201. Kopibog nr. 4 pag. 491.

1764 d. 10. Decbr. til Hr. Benj. Dass Walnum angaaende hans Befordring og Biskops Visitaz.

Deres skrivelse af 17. Septbr. pass. har jeg rigtig bekommet og de kand være forsikret om, at de paa beste Maade hos det høje Missions collegium af mig er recommenderet, men hvem der faar Vefsen,[1]) kand jeg endnu ei vide. Dog, om De end ei faar det, formedelst de mange meriterede Mænds og tildels Sognepræsters Ansøgninger, saa ere De dog nu i Erindring hos Collegiet som en i sit Embede distingveret Mand. Maaske jeg til Sommeren kommer til Ranen, da det iblandt andet skal være mig kjært, om de kunde have samlet nogle Urter og andre Naturalier til mig.

---

202. Kopibog nr. 4 pag. 505.

1766. d. 10. Septbr. til Hr. Benjamin Dass Walnum.

I Anledning af min flora norvegica 1ste Deel pag. 5 no. 4, hvor jeg efter Deres Ærværdigheds Beretning har anført, at *Polypodium filix Mas* (Molfoor) bliver i Ranen brugt til Brød, har Hr. Cammerraad (sic!) og Stiftbefalingsmand Storm[2]) i Christiania anmodet mig om at indhente en nøjere Efterretning fra D. Ærv. 1) om Maaden, hvorpaa bemelte Molfoor-Rod behandles og tillaves, saaledes at den kand spises som brød, 2) om den bruges allene eller blandet med andet Mel, 3) hvorledes vedkommende deraf befinder sig, om de tør spise meget deraf uden at fornemme til nogen Forstoppelse, saaledes som Cammer-Herren befrygter, endskjønt jeg har gjort mig et andet Begreb om deres Virkning, da jeg holder Roden eller Klørene ligesaa vel som de unge Kjølstilke, som først om Vaaren skyde frem, for laxerende. Om alt dette udbeder jeg mig D. Ærv.s udførlige Forklaring, saa snart ske kand, da jeg i alle andre Maader igien er til Tjeneste, naar dertil leilighed gives og forbliver.

[1]) Efter Spendrups død (smlgn. ved brevet nr. 205 nedenfor til ham) blev 22. april 1765 udnævnt Mathias Bruun, dengang resid. pastor til Øksnæs.

[2]) Smlgn. brevet til ham i afsnit D.

---

203. Kopibog nr. 3 pag. 794.

1761 d. 3. April (fra Berg) til Hr. Hind.[1])

— — — Iøvrigt takker jeg dem skyldig for hidsent Spyyd og havte bemøjelse med at ville skaffe mig Bøgerne. En seer jeg kand faaes, men som Ejermanden maaske ei vil skille sig med den, er den ei at agte, da jeg ei just behøver den. Var Sabelen end i 10 Stykker, tager jeg dog med største Fornøjelse derimod for Rariteten. . . . Siden der er saa god Lejlighed i Ranen at faae Søefugle og andre naturalia, gjorde D. V. mig ret en tjeneste, om de kunde skaffe mig noget derfra. Jeg forsmaaer ingen Lom, And, Maas etc. Jeg lever etc.

---

204. Kopibog nr. 5.

1764 d. 24. Mai til Capitain Coldevin[2]) paa Dønnes.

Blev skrevet til ham om Efterretning ang. Staurhenningen og Nordlands Kirkers Tiende. (Vide min Conceptbog No. 1[3]) pag. 115, hvor samme findes verbaliter anført.

---

[1]) Peder Krag Hind, 1743 missionær og residerende pastor til Trano og 1756 sogneprest til Hemnæs, hvor han døde 1776(?)

[2]) Isak Jørgen Coldevin, f. 1724, d. 1793, kaptein og senere oberstløitnant, blev ved giftermaal med Marie Anna Emahus Tønder eier af gaarden Dønnæs i Næsne pgd. (Kraft: Beskr. over Norge VI. pag. 291. W. Rasch: Optegnelser angaaende familien Coldevin i manuskript.) Havde en stor naturaliesamling, specielt fugle (Brünnich: Naturvidsk. Fremgang pag. XXXVI). Gunnerus besøgte ham paa sin visitatsreise 1762 (se vidsk. selsk. skr. IV. pag. 99 angaaende „Stour-Vagnen"). Fra ham er utvivlsomt et brev om Staurhenningen (manuskr. kv. nr. 242 paa vidsk. selsk. bibl. i Trondhjem), der findes optaget i afdeling F. Det fortjener iøvrigt at bemerkes, at der samtidig levede en anden Isak Jørgen (eller Georg) Coldevin, fætter af foregaaende, f. 1722, d. 1783, oberstløitnant i 1ste Trondhj. Infant. Reg., boende paa gaarden Hokstad paa Frosten. Ogsaa denne interesserede sig for naturvidenskaberne (besad en samling konkylier, se Brünnich l. c.), fik sig af Gunnerus tilsendt Schwammerdams Bibel der Natur (iflg. brev af 10. novbr. 1762 i kopibog nr. 5) og var medlem af videnskabsselskabet. Prof. L. Daae har forvekslet disse to i anledn. af den astron. ekspeditions besøg paa Donnæs 1769 (Norsk hist. Tidsskr. 3. R. III. pag. 140).

[3]) Eksisterer neppe længere.

205. Kopibog nr. 4 pag. 35.

1763 d. 12. April til Hr. Spentrup.[1])

— — — P. S. Blev giort Anmodning om, at faae med første Leylighed: Kloe-Jæske, Bue-Jæske, Kaal-Jæske, Trold-Jæske baade Græsset og Rødderne af hvert Slag.

---

206. Kopibog nr. 5.

1764 d. 23. Mai til Proprietær Hvid.[2])

Blev skrevet ham til ang. hans Manuscript om Torske fiskerie og garn etc., ved hvilken Lejlighed hand blev anmodet om flere Efterretninger og naturalia som og lovet, at Manuscriptet skulde faae stæd i den 4. Tome af actis.[3]) Vide Conceptbogen No. 1 paa det $^1/_2$ blad imellem pag. 114 og 115.

---

207. Kopibog nr. 4 pag. 640.

1771 d. 11. Juli. Circulaire overalt saavelsom i Nordland.

— — — Ligesaa sendes herved en Subscriptions Plan til et Verk kaldet Scriptores rerum Danicarum medii ævi, som efter anmeldelse i Aviiserne vil udgiøre 2 eller fleere tom., hvoraf hver vil koste paa tryk Papir 3 à 4 Rdr. og paa median. Papir 5—6 Rdr., samt et avertissement angaaende en i trykken udgivende Beskrivelse over Island, hvilke begge som fra Cancelliet opsendte Hr. Provsten lade circulere til alle lærde og Elskere af Videnskaber i Deres Provstie, for af de lysthavende at subscriberes, og derefter samme forderligst indsende, da Cancelliet har forlanget dem tilbage, det hastigste mueligt er. Enhver skiønner nok, at Værkerne ere ypperlige, og angaar os i Norge meget stærkt, saa at de ere meget vel værde at ejes og læses af alle Videnskabernes Elskere, hvorfor de og paa beste Maade recommenderes til hver, som har Lejlighed at anskaffe sig samme.

[1]) Søren Eskildsen Spendrup, f. i Jylland, exam. theol. 1715, kapellan til Alstahaug 1720, resid. pastor til Vefsen 1730, døde 1764.

[2]) Johan Hvid til Vevelstad i Tjøttø, død ca. 1766.

[3]) Det blev dog ikke optaget deri.

208. Kopibog nr. 4 pag. 643.

1772 d. 31. Juli til Provsterne her i Stiftet.

Hosfølgende Plan til et typografisk Selskabs Oprettelse for Danmark og Norge ville Hr. Provsten lade circulere til alle Elskere af Videnskaberne i Deres Provstie, med Anmodning at de Lysthavende derpaa ville tegne sig enten for Actier eller Portioner, hvorfor Hr. Provsten imodtager Pengene, for 1 Actie 20 rdr. og 1 Portion 4 rdr., som siden til mig indsendes tilligemed Underretning om deres Commissionair, til hvilken de udkommende Bøger i sin Tid skal leveres. Ligeledes følger Prænumerations og Subscriptions Planer:

1. til en udførlig Forklaring over Søn og Hellig-Dags Texterne af Professor Kall.[1])

2. til forrige Grev Struensees mærkværdige Omvendelse tilligemed den af ham selv skrevne Efterretning derom ved Hr. Mynther.[2])

3. til en Dansk Ordbog over Videnskaber og Kunster ved Brunnich, Abelgaard og Bugge.[3])

4. Til Kunsters og Haandværkers Beskrivelse ved H. von Aphelen.[4])

---

[1]) Johan Christian Kall, f. 1714 nær Berlin, studerede i Jena, 1738 informator for kronprins Fredrik. Samme aar prof. i orientalske sprog i Kjøbenhavn. 1740 magister. Døde 1775.

[2]) Balthasar Münther, f. 1735, 1765 prest ved Petri tyske menighed i Kjøbenhavn, 1767 dr. theol. Døde 1793. Hans „Bekehrungsgeschichte des Grafen J. F. von Struensee" blev oversat paa dansk af Wolf og af Schønheider.

[3]) Se Trondhjems Adr. Cont. Efterr. 1772 nr. 41, hvor der indbydes til prænumération paa en „Dansk Ordbog over Videnskaber og Kunster i alphabetisk Orden fremsatte og udførligen afhandlede" af M. Th. Brünnich, P. C. Abildgaard og Th. Bugge. Udgiverne var Morten Thrane Brünnich, prof. i naturhistorie i Kjøbenhavn 1769, især bekjendt som mineralog og zoolog, se aarsskr. 1888—90 pag. 239, Peder Christian Abildgaard, professor ved veterinærskolen, l. c. pag. 240, Thomas Bugge (1740—1814), astronom, matematiker og landmaaler, prof. i astronomi 1777 eft. Chr. Horrebows død.

[4]) Hans v. Aphelen (1719—79, leksikograf), f. i Nære pdg. Efter at have opholdt sig flere aar udenlands, vendte han 1749 tilbage til Kjøbenhavn, hvor han 1754 udgav en fransk ordbog og blev adjunkt ved det filosofiske fakultet. 1759 udkom hans Dictionaire royal, og samme aar blev han udnævnt til professor. 1767—70 udgav han en oversættelse og bearbeidelse af Bomares naturhistoriske Ordbog (8 bind) og 1771 en lignende „Chymiske Dictionaire". Døde som justitsraad 1779. (Dansk biogr. lex. I. 296).

5. Til en nye Edition af Peder Paars med smukke Kobber, hvilke alle smukke og nyttige Værker herved paa beste maade anpriises ikke allene det Velærv. Præsteskab, men endog alle andre Elskere af Videnskaberne, til hvilke Planerne tillige maatte circulere. Men for at forekomme Vidløftigheder, vil jeg tillige anmode Hr. Provsten om, at De ville modtage Prænumerations Pengene tilligemed Planerne for Deres hele Provstie, og samme indsende til mig, saasnart skee kunde, med Anviisning til den Commissionair, som her i Byen paa Deres Vegne i sin Tid kunde modtage de udkommende Bøger og betale Continuationen, da De derefter saaledes lettest igien kunde uddeele dem til vedkommende i ethvert af Deres Provstiets Præstegield.

D. Breve vedrørende det øvrige Norge.

209. Kopibog nr. 4 pag. 18.

1763 d. 12. Marts til Hr. Kammer Herre Storm[1]) i Christiania.

Deres Høivelbaarenheds høystærede Skrivelse under 26de Februar., passato, har jeg haft den ære at imodtage, tilligemed de derudi indsluttede 16 prænumerations Sedler paa det mechaniske verk, som Hr. Professor Kraft i Sorøe efter Kongel. Befaling lader udgaae under Titel af Forelæsninger over Mechanik,[2]) stort $3^1/_2$ Alphabeth in 4to med 14 Kobbertavler, hvis Prænumerations Priis er for hvert Exemplar paa Postpapiir 1 rdr. 64 skill., paa Skrivpapiir 1 rdr. 48 skill., og paa trykpapiir 1 rdr. 16 skill. Velbemeldte Hr. Professor Kraft har og selv opsendt prænumerations Sedler paa dette sit mechaniske verk til Hr. Etats Raad Suhm her i Byen, af hvilke nogle allerede ere distribuerede, og jeg selv ogsaa tillige har faaet een af Hr. Etats Raaden, men ikke desmindre skal jeg dog ved et circulaire bekiendtgjøre dette verk for Stiftets Geistlige, om nogen af dem skulde have Lyst til at prænumerere derpaa. Dersom ei alle af de ovenanførte 16 prænumerations Sedler kan vorde afsadte, skal de overblevne rigtig blive D. Høivelbaar. igien tilbagesendte.

I det øvrige har jeg den ære, ærbødigst at takke for D. Høyvelbaar. særdeles store Høflighed, og at være med største veneration etc.

[1]) Caspar Herman Storm, født 1721, amtmand 1753—63, derefter stiftamtmand i Akershus stift indtil 1772, døde 1777.

[2]) Jfr. brev nr. 166 ovenfor.

210. Kopibog nr. 5.

1763 d. 15. Oktbr. til Høyædle og høyvelb. høystærede Hr. Cammer Herre Storm.

I anledning af D. HV.s respect. af 17de Septbr. pass. har jeg herved den ære til skyldig gjensvar at melde, at, alligevel jeg ved provsterne i hele Stiftet har føyet den anstalt, at alle ere blevne inviterede til at prænumerere paa Hr. Prof. Kraftes Forelæsninger i Mechaniken, saa har jeg dog ei fundet liebhabere til bemeldte verk enten af Civile eller geistlige Aarsagen var, at, da D. HV. i Skrivelse af 26. febr. h. a. tilsendte mig prænumerations Sedlerne, havde Hr. Et. R. Suhm dem allerede i forvejen, hvorfor de faa heroppe, som havde lyst til verket, da allerede havde forsynet sig hos ham, ligesom jeg da og allerede havde taget mig en. Hvorfor, da ingen siden den tid har meldet sig hos mig, og jeg ey heller kand vente herefter at afsette nogen, sender jeg hermed efter D. HV.s forlangende tilbage de mig tilsendte 16 stykker Prænum. Sedler paa Hr. Prof. Kraftes mechaniske arbeide med forsikring, det gjør mig ondt, at jeg ey har været lykkelig dermed, og at findes saa beredvillig som skyldig til ved given Lejlighed herefter at udrette, hvad mueligt er, til all Fornøyelse og Behagelighed, thi med fuldkomneste veneration og Høyagtelse er jeg etc.

---

211. Kopibog nr. 4 pag. 304.

1766 d. 12. Aug. til Cammer Herre Storm.

Herved tager jeg mig den frihed med Hr. Porsanger at sende D. HV. 1 Ex. af min flora Norv. 1ste del. Jeg er vis paa, at D. HV. bifalder Hensigten af dette mit Arbeide og etc.

---

212. Kopibog nr. 4 pag. 320.

1773 d. 27. Marts til Hr. Justitzraad Holte[1]) i Christiania.

Jeg har hermed den Ære at ønske MHr. Justitzraad til Lykke med Deres Befordring, og at forsikre at jeg derudi som en Ven

[1]) Andreas Holt, f. 1729, student 1747, 1770 virkelig kancelliraad, 1773 justitsraads rang, 1774 virkelig etatsraad. 1770 udnævntes han til medlem af en til Island sendt kommission, 1772 af en paa Kongsberg nedsat kom-

tager største Deel. Fortryd ikke paa, at jeg tillige nu først besvarer Deres meget ærede Skrivelse. Den ankom i min Fraværelse paa Visitatzen.[2]) Siden den Tid har al Brevvexling og patriotiske Sager været betænkelige, ei at melde om mine mangfoldige Forretninger, som har adspredet mig. Jeg sender nu herved en ordlydende Gienpart af min Plan i Henseende til et norskt Universitets Oprettelse, som allerunderdanigst blev overleveret tilligemed Planen til det Kjøbenhavnske universitets bedre Indretning.[3]) Man har siden den Tid giort mig den Indvending, at et norskt universitet tilligemed andre indretninger i Norge, hvorved man kunde undvære Dannemark, vilde i det mindste med Tiden giøre de norske koldsindige og maaske drage farlige politiske Følger efter sig, saa at Norge kunde separere sig etc. Men Nordmandens Tænkemaade er ganske anderledes beskaffen. Han bindes allerfastest til Danmark ved Naade, Mildhed og sine Rettigheders Erholdelse, naar alle disse blive ham nægtede, kunde han snarere blive urolig, som vi nu dog ikke har at befrygte, da Kongen tager sig saa besynderlig Norge an, og Prins Friderich er Norges store Ven. Finlænderne have dog ikke separeret sig fra Sverige, fordi de have faaet deres eget Universitet i Aboe. Det samme gjælder om Skotland og Irland etc. Den sande Aarsag, hvorfor de fleste kongl. Betiente declamere saa sterkt imod et norsk Universitet er

---

mission angaaende sølvverkets drift, 1773 kommitteret i general-landøkonomi- og kommercekoll. (til 1776) samt chef for sammes norske sekretariat og assessor i bergverksdirektoriet til 1775, 1781 deputeret smstds. Døde i Kbhvn. 1781. Man antager, at han er forfatter af et skrift angaaende Struensees fald. (Jfr. Huitfeldt-Kaas i Dansk Biogr. Lex.).

1) Nemlig til Dalernes provsti.

2) Angaaende Gunnerus' plan til reform af det danske og oprettelse af et norsk universitet henvises til, hvad der er samlet i selsk.s aarsskr. 1891 pag. 44 flg. De her blot med forbogstaverne antydede navne maa vistnok være Henrik Stampe (f. 1713, prof. jur. naturæ et gentium 1753, assessor i cancelliet 1756, bekjendt blandt andet som den fortrykte bondestands talsmand, efter det guldbergske ministeriums fald 1784 statsminister, døde 1789 som geheimeraad), Otto Thott (selsk.s aarsskr. 1888—90 pag. 225 og under de danske breve), Bolle Villum Luxdorph (f. 1718, 1771 1ste deputeret i cancelliet, døde 1788 som geheimeraad, var en af stifterne af selskabet for de skjønne videnskaber og besad indsigt i forskjellige grene af literaturen).

1) de Fordomme, og især Kjøbenhavns befrygtelige Tab paa de indkomster, de nu have af de norske Studenter; man vil hævde den upolitiske Fordom, at alle Penger maa flyde sammen i Hovedstaden. 2) Mange Herrer i Collegierne vil ikke for mange Penge miste den Ære og Fornøielse at see de norske Supplikanter giøre flittige Opvartninger, og befrygte, at det deri vilde afgaae dem meget, naar de Norske havde et Universitet, og alle slags Befordrings examina bleve sustinerede i Norge. 3) Professorerne i Kjøbenhavn stride derimod tamquam pro aris et focis; de har en tapper Formand i St. . . . . ., der omgaaes med lutter Riddere og Hoffolk; de har en mægtig Rygstytte i T . . ., en L . . . har samme Tænkemaade. Men der bliver aldrig for lyst i Norge, førend man faaer et universitet i Christiansand, og desuden et Gymnasium i ethvert af de andre 3 Stifter, hvormed Real-Skoler maatte forbindes. Man seer og ikke de norske Studenter trives ikke ved den kjøbenhavnske Luft, da i det mindste de fleste Trondhiemmere nu der ende deres Liv. Fik man først kun Tilladelse til en almindelig Collect, saa blev snart Raad til meere, men for all Ting maatte dette norske Universitet være ganske adskilt fra det danske, saa at ingen for nogen examens skyld var nødt til at reise til Kjøbenhavn. Hvad examina angaaer, saa maatte det norske Universitet have alle dem, som høre til academiske Grader. Theologisk Attestatz maatte Biskopen med consistorio expedere, juridisk Stiftamtmændene med et heelt collegio af de beste Jurister i Landet. Depositz reent afskaffes tilligemed examen philosophicum og Baccalaurei-Graden, men Biskopen attestere enhver, hvorom jeg ellers udførlig har handlet i min Plan for Kjøbenhavns Universitets bedre Indretning. Dette er, hvad mig nu ved denne Sag indfalder. Jeg er med allerbeste ønske og oprigtigst Høiagtelse etc.

---

213. Kopibog nr. 4 pag. 297.

1764 d. 10. Decbr. til Biskop Frid. Nannestad.[1])

— — — D. H.s forehavende med at udgive sin Norvegia Sacra tripartita fornøjer mig meget saavelsom alle patrioter. Gud forlene dem Aar og Kræfter til at fuldføre et saa nyttigt og priseligt Verk. Paa min Side skal jeg ei mangle at meddele D. H., hvad de i notificationen forlanger og jeg kand have til Tjeneste, og jeg tviler ei paa, at jo de gode Brødre og andre lærde Mænd her i Stiftet vil gjøre det samme, naar jeg faar gjort notificationen almindelig bekjent. Gud give, at mand kun havde noget af vigtighed. Jeg er med Guds rige Naades og Velsignelses Tilønskning samt største højagtelse D. H. H.s ærbødigste og ydmyge Tjener.

---

214. Kopibog nr. 4 pag. 304.

1765 d. 30. Novbr. til Biskop Nannestad.

— — — Endnu er mig intet fra Præsteskabet her tilstillet af det D. H. har giort Anmodning om, som tienligt til Deres Norvegia Sacra, uden allene Hr. Provsten Thyrholms korte Levnets Be-

---

[1]) Fredrik Nannestad, f. 1693 i Eidsberg i Smaalenene, deponerede 1712, exam. philos. 1714, exam. theol. 1715. 1722 blev han provst paa kommunitetet og regentsen, 1732 sogneprest til domkirken i Aarhus, 1742 dr. theol., 1747 titulær prof. theol. extraord., 1748 biskop i Trondhjem, 1758 i Kristiania, døde 1774. Se forresten L. Daae: T.hjems Stifts geistl. Hist. pag. 172 flg., Erlandsens Efterr. og de der citerede kilder. Angaaende manuskriptet til hans Norvegia antiqua sacra ,quadripartita, der efter hans død synes at være gaaet tabt, se Wilses Reiseiagttagelser I. 64, 194, II. 147 og sammes Beskrivelse over Spydeberg pag. 544 samt Topogr. Journ. I. 2. pag. 5. Bogens første del skulde indeholde alle navnkundige norske geistliges levnet, helgener, munke, anden del kirker, klostre, skoler, tredje del helligdage og høitider, fjerde del religionsskikke.

Oplysende for Gunnerus' forhold til Nannestad er følgende udtalelse i et brev (dat. 11. Juli 1761, kopibog nr. 5) til en student Cardæs paa Hedemarken, der har bedt ham om et rekommandationsbrev i anledning af en klokkerpost i Kristiania: Hvad det forlangte Recommendations Brev til Biskop Nannestad anbelanger, saa kunde det vel lade sig gjøre, men, saasom Jeg ikke staaer i noget speciel Venskab med den gode Mand, videre end som en Successor kand staae med en Antecessor, saa vilde han vel undre sig over, at Jeg vilde recommendere nogen til Klokkerie udi Hans Stift, da der ere adskillige udi mit eget.

skrivelse, som heri følger indesluttet. Min Levnets Beskrivelse skal jeg med det første, saa jeg kan faae tid dertil, tilstille D. H. paa latin, saasom jeg formoder, at D H. præfererer dette Sprog, og Bogen vel ellers neppe vilde faae Afgang nok. Jeg besidder Sal. Hr. Rectors Schanckes[1]) egenhændige Manuscript om Missions væsenet, saavelsom et andet manuscript om Finnernes Afguderie,[2]) som synes at være vel skrevet, endskiønt ikke autor til visse er mig bekiendt; desligeste endeel series pastorum, hvoraf dog mange grunde sig paa nu levende Præsters og Klokkeres Huekommelse. Det Meste heraf har maaske D. H. allerede tilforn, endskjønt der vel kunde være et og andet deriblant, som kunde være Dem tienligt til Deres Øiemærke, f. Ex. Hr. Sorenskriver Paus[3]) Fortegnelse over Præsterne i Finmarken. Skulde D. H. ville have noget deraf afskrevet, saa skal saadant gierne skee, naar de er saa god at lad mige vide, om de noget deraf forlanger.

---

215. Kopibog nr. 4 pag. 304.

1766 d. 12. Aug. til Biskop Frid. Nannestad.

Jeg har herved den ære med Hr. Porsanger at tilsende D. H. et Exemplar af min flora norv. 1ste Deel. Intet skal være mig kiærere, end at samme kunde finde D. H.s bifald.

---

[1]) Se om ham brev nr. 93. Blandt hans skrifter nævner Erlandsen l. c. 122 et brev til missionskoll. af 30. marts 1730 om Quænerne og de 3de fornemste Finners Sprogs Dialecter (indført i O. Bangs Saml. af adsk. opbyggelige og nyttige materier pag. 603), samt at han efterlod sig i manuskr. Epitome historiæ missionis Lapponiæ 1729—30 (om hvilket se nærmere Hammonds missionshistorie pag. 873).

[2]) Rimeligvis det manuskript angaaende runebommen, Gunnerus fik sig tilsendt paa sin nordlandske visitatsreise 1759, der nu findes i det norske rigsarkiv, indheftet i en T.hjems bispearkiv tilhørende foliant, hvori collectanea præsertim ad historiam ecclesiæ, deriblandt ogsaa endel series pastorum. Det bør dog nævnes, at der i vidsk. selsk.s bibl. i T.hjem findes et manuskr. (kv. nr. 22): Finmarken og Runnebommen eller Relation om Finnernes, saavel i Finmarken som Nordlandene, deres Afguderie og Satans Dyrkelse. 1723.

[3]) Hans Paus, 1754 sorenskriver i Finmarken, død 1770. Især bekjendt ved sine samlinger af gamle norske love.

216. Kopibog nr. 4 pag. 307.

1768 d. 6. Febr. til Hr. Biskop Nannestad.

— — — Jeg tager mig den Frihed tillige herved at melde, at det Kongl. Norske Videnskabers Selskab blev paa sidstleden Hs. Majts. høye Fødsels Fest højtidelig indviet i dets sædvanlige Auditorio (Hr. Ober-Brandt Mester Berlins[1]) Huus). Ved den Leilighed holdt jeg som af alle membris her paa Stedet udvalt Director og vice Præses perpetuus en dansk Tale om Nytten og Nødvendigheden af et Videnskabers Selskab især her i Norge, og Secretairen handlede om den Fornøyelse, som er forcenet med Videnskabernes Dyrkelse, samt at denne best i Selskaber kand erholdes og forfremmes.[2]) I Morges Klokken 6 døde Hr. Schavland,[3]) hvorved vi mistede en retskaffen og vel begavet Mand. Gud give os en ligesaa tro Mand igjen.

---

217. Kopibog nr. 5.

1762 d. 27. Novbr. til Hr. Daniel Busk[4]) i Christiania.

Da hr. Amtmand Hammer fra Finmarken i September Maaned nestavvigte reyste her fra Tronhiem til Kiøbenhavn, sendte jeg

---

[1]) Johan Daniel Berlin, f. 1711 i Memel, blev 1737 stadsmusikus og organist ved Domkirken i T.hjem, hvor han vandt berømmelse som komponist og orgelspiller. Udgav her den første musikskole paa dansk 1744. Var ogsaa landmaaler, karttegner og foretog meteorologiske observationer. Blev tillige overbranddirektør i T.hjem. Var medlem af det derværende videnskabsselskab. Døde 1787.

[2]) Saavel Gunnerus' som sekretæren borgermester Nils Krog Bredals taler 29. Januar 1768 er indtaget i selsk.s skr. 1768.

[3]) Aage Schavland, f. 1726, dimitteret fra Trondhjems skole 1744, 1746 exam. theol., derpaa informator i T.hjem, 1750 missionær i Finlierne i Snaasen, 1751 pers. kap. til Stadsbygden, under et ophold i Kbhvn. for at sollicitere blev han 1760 feltprest ved et kavalleriregiment, der laa i Holsten, 1763 sogneprest til Vor frue kirke i T.hjem. Var medlem af vidsk. selsk., hvis sekretær Bredal holdt mindetalen over ham (optaget blandt Willes saml. af mindetaler).

[4]) Daniel Busch, f. 1719 i Trondhjem, fra hvis skole han deponerede 1739, tog 1743 exam. theol., drev senere homiletiske studier i T.hjem, indtil han 1752 blev prest ved hospitalet. 1760 blev han hospitalsprest i Oslo, 1775 sogneprest til Vang paa Hedemarken, tog afsked 1789 og boede senere i T.hjem til sin død 1798.

med ham 4 magtpaaliggende Breve, sc. til Hr. Prof. Oeder, Hr. Secret. Henningsen, Hr. Stabel og Hr. Jacob Lund, capellan paa Bynæsset, som for nærværende opholder sig i Kiøbenhavn, hvilke 4 Breve[1]) ere endnu ei til vedkommende fremkomne; thi Hr. Jacob Lund beretter i en Skrivelse til mig fra Kiøbenhavn, de dato 13de Novbris passato, at disse Breve skal, efter Hr. Amtmand Hammers Siigende, ved hans Nærværelse i Christiania være blevne overleverede til D. V. paa det at samme siden kunde blive leverede i Hr. Jacob Lunds egne hænder, som skulde komme efter til Christiania, men dette er bleven forglemt, hvorfor min tjenstlige Begjæring herved er, at D. V. med det allerførste sender disse 4 breve med Posten til vedkommende, efterdi de ere meget magtpaaliggende, og hvad Hr. Jacob Lunds brev angaaer, saa ligger deri indsluttet ey allene en Fortegnelse over et og andet, som skal corrigeres i den 2den Tome af vore Tronhiemske actis, da det ellers vil foraarsage stor Forvirrelse i trykningen, men endogsaa hans Attest og tilladelse til at reyse ned til Kiøbenhavn, i hvis Mangel han ellers ei kan lade sig melde og gjøre sin opvartning hos hans høy grævelig Excellence Hr. Geheime Raad Holstein. Jeg ervarter herpaa D. V.s giensvar, og er med etc.

---

218. Kopibog nr. 4 pag. 303.

1766 d. 11. Januar til Hr. Ober Auditør Lange[2]) i Drammen.

Blev skrevet ham til og forestillet, om hand vilde consentere i, at hans Stif-Søn, Stud. Ancher, som inclinerer til histor. natur., giorde de 2de studenter Henr. Tonning (collega 3 Class.) og Jens Finne Borchgrevink[3]) Compagni til Upsal, for at profitere af Linnæo i de smucke Videnskaber etc.

---

[1]) Samtlige disse breve findes indtagne blandt de danske breve. De tre sidstnævnte personer var Gunnerus' kommissionærer i Kjøbenhavn. Af et brev af 4. decbr. 1762 til Jacob Lund sees, at brevene senere er komne adressaterne i hænde.

[2]) Oberauditør Hannibal Lange (1720—74), gift med Henrikka Maria Ancker (datter af sogneprest Bernt Anker i Land), der først var gift med Caspar Goltz, sogneprest til Fredrikstad (f. 1714, d. 1748). Maaske en søn af Goltz har antaget moderens navn. Videre om ham vides ikke.

[3]) Smlgn. brevene nr. 10 og 28. Det kan her tilføies, at der paa vidsk. selsk.s bibliothek i Trondhjem forefindes mskr.: Collegium botanicum Lin-

219. Kopibog nr. 4 pag. 302.

1765 d. 16. Marts til Hr. Hans Hammond[1]), Brevig.

Deres Skrivelse af 22. Januar. h. a. har jeg rigtig erholdet og i Anledning deraf tackes for deres og andre gode Venners ønske over mig med Tilønskning over D. V. og Sr. Hejde[2]) samt andre ubenævnte, af al Velgaaende. Hvad D. V.s forehavende Arbeide angaar, saa skal det meget fornøje mig dertil at assistere dem med, hvad jeg formaaer; har og til den Ende, allerede ladet levere deres Hr. broder[3]) 2de Msct. in fol. og 1 in 4to, hvori nok findes et og andet, som kunde være tjenligt for deres øjemed. Det 1ste Msct., som ogsaa var in fol. med Hr. Mag. Skankes concept udi, har jeg allerede faaet tilbage. Hvad jeg ei skulde kunne assistere dem med, mener jeg, det høje Missions Collegium og Hr. Biskop Harboe[4]) kand forsyne dem med, saa jeg paa deres vegne forestiller mig, at de ei vil mangle de fornødneste underretninger til deres øiemerke. Ane Joensdatter Bye, som de interesserer sig for, har jeg endnu ei været i Stand til at faae ind i Hospitalet, men

---

næum, calamo exceptum a Borchgrevink Upsal. Anno 1766 et exscriptum ab eodem Nidarosiæ 1767, observationibus propria manu adjectis, J. E. Gunnerus. (kv. nr. 402), Doctordiplom til H. Tonning fra Upsala universitet 1768 (fol. nr. 310) samt et fragment af Tonnings forelæsninger paa hans Collegium botanicum 1769.

1) Hans Hammond, f. 1733 i Meldalen, hvor faderen Thomas H. var sogneprest. Deponerede fra Trondhjems skole 1752, 1753 exam. philos. og 1754 exam. theol., 1759 pers. kapell. til Thjms. domkirke, 1760 hospitalsprest sammesteds, 1764 resid. kapell. til Bragernæs og Strømsø, 1774 prest ved den danske kirke i London og 1782 sogneprest til Rakkestad, hvor han døde 1792. Af hans skrifter er især bekjendt: Den norske Missions Historie i Nordlandene og Finmarken til Lappers og Finners Omvendelse. Kbhvn. 1787. Nyerup siger om ham i anledning af hans breve til Suhm, at han var et af de største genier, Norge har frembragt (Suhms saml. skr. X og XV). Smlgn. ogsaa Hesselbergs Efterr. om Strømsø pag. 113—16, Thrap i Dansk Biogr. Lex. VI. 552 flg. Brevig i brevets overskrift maa være en feilskrift for Bragernæs.

2) Kjøbmand Bernt Heide i Drammen, der antog sig Gunnerus' broderson Nils Dorph G. efter hans faders død (se brevene angaaende Gunnerus' slægtninge, afsnit H.).

3) Broderen Thomas v. Westen H. (født 1730, død 1786 som sogneprest til Røros) var dengang resid. kap. til Melhus.

4) Ludvig Harboe (født 1709, død 1783), der 1742 (tiltraadte 1746) – 48 havde været biskop i Trondhjem, paa denne tid biskop i Sjælland.

skal med det første hjelpe hende dertil. Hvis Kulden i denne forbigangne Vinter har været streng hos dem, har den ei været mindre heroppe, hvor den har foraarsaget mange Menneskers død og fleres Sygdom. Deres lyst til Naturhistorien og andre Videnskaber vil meget amusere og recommendere dem, og venter jeg gandske vist, at vore acta vil og nyde got deraf.

---

220. Kopibog nr. 4 pag. 304.
1766 d. 19. Juli til Hr. Hans Hammond.

Paa Grund af Deres Hilsen ved Hr. Raadmand Friedlieb, hvorfor tjenstlig tackes, har jeg nu det Haab, at om Linnæi flora Lapponica forefindes blandt Hr. Tyrholms[1]) efterladte Bøger, De da vist er saa god at kiøbe dem til mig; og da jeg sickert formoder, at den sal. Mand, som en kyndig botanicus og Elsker af Planter, ogsaa maa have efterladt sig et herbarium vivum over danske og norske Urter, saa anmodes D. V. tillige at ville have den Godhed at kiøbe samme for mig, naar det er at faae til kiøbs, da jeg med al Fornøjelse betaler saadant og er til al Gjentjeneste beredvillig.

NB. Da dette var skrevet, indløb et Brev fra Hr. Hammond.

---

221. Kopibog nr. 4 pag. 307.
1768 d. 24. Septbr. til Hr. Hannibal Hammer[2])
angaaende en tractat.

Til tienstlig giensvar paa Deres velærværdigheds meget ærede

---

[1]) Niels Henrik Tyrholm, f. 1726 i Vanse, hvor faderen konsistorialraad mag. Michael T. var prest, exam. art. 1743, tog 1749 exam. theol. og var derefter 10 aar hjelpeprest hos faderen, indtil han 1760 blev prest ved Fredriks hospital i Kjøbenhavn. 24. febr. 1761 bestemtes det, at han fra 1. marts s. a. skulde konstitueres som prof. Oeders vikar, medens denne var optaget med udgivelsen af Flora Danica. 1765 udnævntes han til sogneprest til Bragernæs og Strømsø.

Det her meddelte brev gjør det sandsynligt, at Tyrholms herbarium paa videnskselsk. i Trondhjem skriver sig fra ham (smlg. selsk. skr. 1888—89 pag. 80—83 og 99).

[2]) Hannibal Hammer, f. 1708 i Næs paa Hedemarken, student fra Kristiania skole 1726, exam. philos. 1727, exam. theol. 1729, pers. kap. til Gran 1733, sogneprest sammesteds 1739 og provst 1749. Døde 1777.

af 27. Augusti sidstleden, har jeg herved ikke vildet undlade at melde, at den tractat, hvorom De forlanger Oplysning, og som i min Erläuterungens 6te deel § 430 anmærk. 2, No. 2 p. 327 er anført, er Francisci Buddei Dissert. de testamento Caroli IIdi, som er at finde i hans selectis jur. nat. et. gentium. Iovrigt vil jeg giøre mig en fornøyelse af at kunne være Deres Velærværdighed til nogen behagelig tjeneste, forblivende med Guds naades Tilønskning og megen Consideration.

---

222. Kopibog nr. 4 pag. 14.

1763 d. 3. Marts til Hr. Berg Raad Schindel[1]) paa Kongsberg.

Stigeren ved Hr. Cammer-Raad Alsings verk her i Romsdalen, Monsr. Grüner[2]), søger om at blive Holtz-Førster. Dersom D. Velbaar. vil være af den Godhed, at recommendere ham hos vedkommende til at blive Holtz-Førster enten her i Stør- og Værdals Fogderie, som nu efter Kroppes Død er vacant, eller ogsaa et andet Sted, som enten er eller kunde blive vacant, saa skeede baade Publico og mig derved en stor Tjeneste, og i Særdeleshed vil Naturalhistorien, men fornemmelig Mineralogien derved profitere, efterdi Monsr. Grüner er en meget skikkelig og forstandig Karl, der daglig gjør Opdagelser. Den aller mindste Tjeneste han igjen kan beviise D. Velbaar. er at forøge Deres Samling med Naturalier af alle 3 Naturens Riger, hvorpaa jeg ogsaa garanderer for, at han vil anvende sin yderste Fliid.

---

223. Kopibog nr. 5.

1763 d. 9. Novbr. til høyædle og Velbaarne, høystærede hr. Berg-Raad, Hr. Schindel.

For D. V.s seneste takker jeg skyldigst, ligesom jeg og bliver Dem højlig forbunden for den beredvillighed, de tilforn har givet

[1]) Johan Friedrich Schindel, etatsraad (1779) og oberbergamtsraad paa Kongsberg, medlem af videnskabsselskabet i Trondhjem. Død 1779. Indsendte planter til Gunnerus, se Fl. Norv. nr. 160: *Ranunculus glacialis* in alpibus selboensibus a. 1764 a viro illustri et amicissimo Dn. a Schindel ad metallofodinas Kongsbergenses lectus et mecum communicatus.

[2]) Smlgn. brev nr. 96 ovenfor.

tilkjende, i at ville søge ved lejlighed at see Stiger Mr. Grüner hjulpen. Den 1ste tome af vore actis, som jeg nu rigtig har faaet tilbage igjen, sendte jeg, i følge af mit til D. V. gjorde løvte, da jeg havde den ære at tale med dem her i byen. Hr. Prof. Kraftes Mechanik, som er gandske algebraisk, lod jeg strax hefte, saasnart jeg havde faaet D. V.s Brev, i Haab at faae den bortsendt med Expressen, men min Tjener bringer mig i dag det bud fra byen, at Expressen havde svaret ham, at hand vel vilde modtage et brev til Hr. Berg-Raaden, men kunde ei tage imod nogen bog, hvorfor den faaer blive liggende til næste lejlighed, om det ei er mueligt at faae den bort i Morgen med Expressen. Jeg skal dog gjøre, hvad jeg kand, og sende Brevet tilligemed bogen til Hr. Et. R. Suhm for at see, om hand ei kunde være i stand til at overtale Expressen. Min Respect beder jeg at formelde for Kre. Frue, med Forsikring, at intet skulde være mig med andre gode Venner i T.hjem kjærere end i Vinter at have den ære at opvarte hende her og tillige at profitere af D. V.s meget behagelige Selskab, hvis Venskab jeg agter meget høyt, ligesom jeg bestandig med særdeles hengivenhed forbliver D. V.s ærbød. Tjener.

---

224. Kopibog nr. 4 pag. 18.

1767 d. 24. Decbr. til Hr. Cancelli Raad Hammer[1]) angaaende et Landkort over Norge.

At jeg nu først har den Ære at besvare D. V.s meget ærede af 25. April beder jeg De vilde behage at undskylde, saasom det iblant de mange uexpederede Sager, jeg ved min Hiemkomst fra Nordland har forefundet, er bleven forliggende.

Af D. V.s Indbydelser behøves her i Stiftet 14 exempl., hvilke naar de mig blive tilsendte, jeg ei skal ermangle at lade circulere blant Præsteskabet, forblivende med megen Høiagtelse etc.

P. S. Jeg besidder 2 Carter, eet over Nordland og eet over

---

[1]) Den bekjendte generalkonduktør Christopher Hammer, boende i Gran paa Hadeland (f. 1720, d. 1801), om hvem se selsk.s aarsskr. 1891 pag. 88—92 med de der anførte kilder, hvortil yderligere kan føies Dansk Biogr. Lex. VI. 527—28, og Uddrag af Christopher Hammers brevveksling, ved Ove Dahl, i Nyt Magazin f. Naturvdsk. XXXII.

Finmarken forfærdiget af sal. Halsæt[1]), som har været missionarius non ordinatus for Finnerne i mange aar, og i den Tid Hr. oberstlieutenant Schnitler var i Finmarken, og gaaet ham til Haande, med hvis Carter de og formodentlig kommer overens. Disse staae til D. V.s tjeneste, for en vis tid, om De samme forlanger.

---

225. Kopibog nr. 4 pag. 308.

1768 d. 2. Oktober til Hr. Cancellie Raad Hammer (med Henrich Helkan).

Efter Løfte har jeg herved den Ære at sende D. V. 3de Landkorter, det første over Inderøens Fogderie, det andet over Nordlandene, fra Trondhjem af lige til Loppen og det 3dje over Finmarken fra Loppen af lige til Cola. Det skal være mig meget kjært, om D. V. af dem kan gjøre sig nogen Nytte til deres forehavende Arbeide. Naar De har betjent sig af dem, vil De behage at overlevere dem til Hr. Collet.

---

226. Kopibog nr. 5.

1762 d. 16 Januar til Monsr. Caurin[2]).

Af Deres seeneste Skrivelse, de dato 11te Januar. indeværende Aar, fornemmer jeg, det Provsten Irgens[3]) i Guldbrandsdalen haver Lyst at tilforhandle sig mine Skrifter, naar han kunde faae Efterretning om, hvor de ere at bekomme, og vilde da Monsr.

---

[1]) Vistnok Erich Olsen Halsæt, en ustuderet mand, som lector Thomas v. Westen 1721 beskikkede til missionær for finnerne i Overhalden, men 1725 virkede i samme egenskab i Vefsen, senere igjen i Overhalden som missionarius inordinatus indtil 1733, da han atter henvistes til Vefsen, hvor han tjente, indtil biskop Hagerup paa visitatsen i 1738 opfordrede ham til at søge afsked. Fra 1749—59 var han toldbetjent i Trondhjem og døde 1764 som skolelærer paa Baklandet sammesteds. (Hammonds missionshistorie pag. 863—67).

[2]) Se nr. 128 og 147 flg. ovenfor. Var paa den tid hos sogneprest Christian Finchenhof i Fron.

[3]) Sigvardt Friis Irgens, f. 1711 i Askim, student 1728, exam. theol. 1730, dernæst en kort tid famulus hos biskop Deichmann i Kristiania og 1731—32 collega ved den derværende latinskole, 1736 pers. kap. i Ringebo, 1754 sogneprest. Tog afsked 1787. Var provst i Gudbrandsdalen 1762—75.

Caurin være saa god, at give ham følgende underretning: Nogle af mine Skrifter ere at bekomme paa Peltes Boglade i Kiøbenhavn, ex. gr. min Tractat von der Würckligkeit und Eynigkeit Gottes, min Ars hevristica, Metaphysica og Theologia Dogmatica, min Tractat de imputatione peccati Adamitici, min Ordinations Prædiken, da jeg blev ordineret til Præst, min Prædiken for det kongelige Herskab om den riige Mand, og mit tydske Hyrdebrev, saavelsom min Tractat de libertate, Beurtheilung des Beweises der vorher bestimten übereinstimmung, meine Erklärung über der Natur und Völcker Recht. Nogle ere at faae her oppe hos Bogtrykker Winding, saasom mine 2de Juule-Prædikener, min Ordinations Tale, mit Danske Hyrde brev, min Jubel-Prædiken, og min Disputatz pro Gradu Doctoris de Existentia et possibilitate Resurrectionis mortuorum[1]). Iøvrigt etc.

---

227. Kopibog nr. 4 pag. 297.

1764 d. 27. Oktober til Lector Frid. Christ. Holberg Arentz[2]) i Bergen angaaende Bøger fra Salvio.

Jeg har bestilt fra Stockholm endeel Bøger, som fra Director Salvius med Skibsleilighed bliver først befordrede enten til Kjøbenhavn eller til Bergen, ligesom Lejligheden best kand falde, for derifra igjen at befordres hid til T.hjem. Og har jeg anmodet

---

[1]) Angaaende titlerne paa disse (for største delen i Jena eller Leipzig udgivne) skrifter, se fortalen til Fl. Norv. II. og selsk. aarsskr. 1891 pag. 5 flg.

[2]) Fredrik Christian Holberg Arentz var født i Askevold pgd i Søndfjord. Faderen var biskop Fredrik A. i Bergen (d. 1779) og moderen en broderdatter af Holberg. 1751 tog han exam. art. og det følgende aar exam. philos., hvorefter han reiste hjem, underviste sine brødre og tog 1756 teologisk examen. Studerede derpaa i to aar matematik ved universitetet og 1758—59 i Leiden. 1760 blev han konstitueret (og 1762 kongelig udnævnt) lektor ved det nyoprettede seminarium Fredericianum i Bergen og i 1781 rektor ved kathedralskolen sammesteds. Tog 1825 afsked og døde s. a. Den iver, hvormed han tog sig af sin skolegjerning, levnede ham ikke den fornødne tid til videnskabelige sysler. Han skrev dog nogle afhandlinger væsentlig af matematisk og fysisk indhold. 1774 blev han medlem af det trondhjemske, 1775 af det kjøbenhavnske videnskr. selsk. og fik 1806 titel af professor. (D. Thrap i Dansk Biogr. Lex. I. 329).

Salvius om at addressere de Sager til Hr. Lector, som maatte forsendes til Bergen, hvorfor jeg tjenstligst beder, at Hr. Lector vilde være af den Godhed at modtage samme, naar de ankomme, og at see dem med allerførste Leilighed befordrede til T.hjem, da jeg med al Erkjendtlighed erstatter hvad Omkostning de derav skulde have. Det Venskab, som Hr. Lector havde for mig i Kjøbenhavn, forsikrer mig om, at de ubesværgelig vilde paatage sig denne Commission, og er jeg til al gjentjeneste beredvillig ligesom jeg og etc.

E. Danske og svenske breve.

228. Kopibog nr. 5.
1762 d. 5. Juni til Kongen.

Den Høye Kongelig Naade og Priisværdigste Bevaagenhed, som Deres Kongelig Majestet stedse viiser for Videnskabers og Lærdoms Fremvæxt, giver os Opmuntring og Dristighed til at fremkomme med denne vor allerunderdanigste Begiæring: At da det her i Tronhiem oprettede Lærde Sælskabs Skrifter, hvilke hvis de her paa Stædet bleve trøkte, af Biscoppen her i byen, efter Deres Kongelig Majestets allernaadigste Tilladelse og befalling, alleene skulde censureres, nu af Mangel paa Forlæggere maae trøkkes i Kiøbenhavn, og, naar de der skal censureres, samme da foraarsager lang Ophold og Sinkelse, ved det at de adskilte Materier, som deri forekommer, af adskilte Faculteter maae igiænnemsees og censureres, Sælskabet her paa stædet, som langt fraværende, ey til liden Bryderie og Fortræd, Deres Kongelig Majestet derfor allernaadigst vilde forunde dette Stæds Sælskab den samme Friehed, som er forundt andre lærde Sælskaber i Deres Kongelig Majestets Lande, at nemlig Sælskabets Skrifter, hvad enten de blive trøkte her i Tronhiem, eller efter Omstændighedernes Beskaffendhed i Kiøbenhavn, alleene maa censureres av Biskoppen her paa stædet, og hans censur til trøkken være nok. Hvorimod vj allerunderdanigst og helligen forsikre, at i bemeldte Skrifter intet skal indføres, som kand være stridigt mod de Pligter og Forbude, som ved bøgers udgivelse i Almindelighed bør iagttages, og ville vj allerunderdanigst ansee

Deres Kongelig Majestets os heri allernaadigst beviste Høy kongelig Naade, som en Nye Prøve paa Deres Kongelige Majestets Omhue og Kiærlighed for Videnskabers Forfremmelse. Vi ere etc. etc. etc.

---

229. Kopibog nr. 4 pag. 235.
1766 d. 15. Mai til Gehejme Raad og Ober Secretair Friherre von Berntdorf.[1])

Den særdeles og enhver noksom bekjente Naade, D. Excell. beviser alle dem, som søge at opfylde en retskaffen Patriots pligt, forsikrer mig fuldkommen om, at det naadigst vil optages, at jeg herved fordrister mig til at lade underdanigst overlevere 1 Expl. af min flora Norveg. 1ste deel. Jeg har herudi søgt, saavidt det stod i mine Kræfter, at befordre den højkongelige botaniske Anstalt og det fornemmelig ved at bekientgjøre den Planternes adskillige Nytte i Henseende til Husholdning og et Menneskes Sundhed, som jeg tildeels paa mine vidløftige og højst besværlige Visitatz Rejser, og tildels ved mine egne ofte meget bekostelige forsøg har opdaget, og intet skulde være mig kjærere end at disse mine Bemøjelser kunde fortjene D. Exc.s og det højkongel. Collegii naadige bifald. Saadant vilde ei lidet opmuntre mig til at fare fort dermed, uagtet alle Vanskeligheder, som de derpaa gaaende omkostninger og mangel paa dem, der behøvedes at gaa tilhaande, foraarsage. Det kunde vel og, saasom jeg allerede i fortalen har meldt, behøves, at et Udtog heraf udkom paa dansk, indrettet til de ustuderedes Nytte og efter deres Begribelse. Hvortil der og kunde føjes et og andet tillæg, som jeg har taget i Betænkning at indføre i min botaniske flora; men nye Omkostninger afskrække mig, da i det mindste den $^1/_2$ deel af mine aarlige Indkomster ere anvendte paa det, som skeed er, uden at kunne vente derfor tilstreckelig Erstatning, og jeg har været altfor øm til at søge nogen Undsetning fra H. Maj.s Cassa, allerminst, da den for nogen tid siden begyndte højkgl. botaniske Anstalt udfordrer store Summer. Jeg udbeder mig D. Exc.s Naade og er med dyb Soummission etc.

[1]) Johan Hartvig Bernstorff, f. 1712, dansk udenrigsminister 1751—70, døde 1772, en maaned efter Struensees fald.

230. Kopibog nr. 5.

1763 d. 21. Septbr. til Geheime Raad O. Thott.[1])

Da det er mig bekjendt, at D. Exc. samler paa alt, hvad der er merkværdigt, saa tager jeg mig den underdanige Frihed med Skipper Ole Rasmussen at tilsende D. Exc. i en træ Casse bemærket med de bogstaver D. E. H. G. T. det smukeste Søetræ jeg nogensinde har seet, hvori en heel Deel Capita Medusæ har logeret sig, som er taget op af dybet ved Froe Øerne, som ligge en 12 Mile ud til havs fra Tronhiem. Det hører til Gorgonias Linnæi, men er nova species, som Linnæus ei har havt lejlighed til at kjende, førend jeg har sendt ham et lidet gammelt Exemplar deraf, som jeg tilforn har havt. Dog har Ellis i hans Tractat des Corallines[2]) Plate 27 no. 1 pag. 82, den franske oversettelse, en art af gorgonia, som hand kalder Cheratophyton flabelliforme, cortice verrucoso obductum, item Eventail de Mair a Verrues, som ei fra nærværende Søe-Træ er væsentlig adskilt. I den 3die Tome af vore T.hjemske actis agter jeg at handle om dette Træ udførlig. Det skulde være mig kjert, om det fandt D. Exc.s behag, da jeg vil tage mig den underdanige frihed med første lejlighed at offerere D. Exc. et og andet stykke af min naturalie Samling, som jeg kunde troe, vilde fortjene D. Exc.s attention.

---

[1]) Otto Thott, dansk statsminister. Ved Fredrik den 5tes tronbestigelse 1746 blev han første deputeret i rentekammeret, 1762 medlem af geheime-conseilet, 1763 oversekretær i det danske cancelli, 1767 greve. Ved geheime-conseilets ophævelse fik Thott sin afsked 1770; men efter Struensees fald 1772 fik han atter sæde i statsraadet, ogsaa efterat kronprins Fredrik havde overtaget styrelsen 1784. Døde 10 septbr. 1785. Er berømt som statsmand, men end mere ved sin interesse for videnskab og kunst. Besad storartede samlinger af malerier, mynter, oldsager, naturalier og et bibliothek paa over 120,000 bind, det største, der eiedes af nogen privatmand i Europa. Om høns interesse for naturvidenskaberne se selsk. aarsskr. f. 1888—90 pag. 225.

[2]) Essai sur l'histoire naturelle des corallines et d'autres productions marines du meme genre; smlgn. Gunnerus' afhdl. Gorgonia flabelliformis i Thj. selsk. skr. III, 12.

231. Kopibog nr. 3 pag. 914.

1762 d. 9. Januar til Græv Moltke.[1])

Da jeg allereede i Kiøbenhavn var i Gield, og efter min Ankomst til Bispestoelen her i Tronhiem ogsaa nødvendig har maattet komme dybere deri,[2]) saa vil det være meeget vanskeligt for mig, av Bispestoelens nu værende Indkomster, at have min aarlige udkomme, med mindre Hands Mayt. av Høy Kongel. naade maatte forunde mig, igien at nyde Størdalens Konge-tjende, som allerede ved et allernaadigst Rescript, de dato 28. Decembris 1731, er bleven henlagt og perpetueret til Tronhiems Bispestoel, med den condition, at benævnte Størdals Konge tiende[3]) maae være avgangne Hr. Biskop Hagerups Enke,[4]) som en pension tillagt, saa lenge hun lever, og i sømmelig Enkestand forbliver; men, som nu Hr. Biskop Hagerups Enke dødde for hendes mand, saa har Hands Majt. siden, de dato 24de Maji 1743, allernaadigst forundet Biskop Hagerups Arvinger, saa lenge de ere uforsørgede, at oppebære benævnte Størdalens Konge tjende, og, da de allesammen ere forsørgede, undtagen candidat. Theolog. Eiler Hagerup, som for nærværende skal opholde sig i Kjøbenbavn og eene oppebær denne Størdals tiende tilligemed Frostens, hvilke begge tilhobe og saa vel Hr. Biskop Krogh som hans Enke tilforne har nydt, saa har jeg nedsendt min allerunderdanigste Ansøgning av denne Dags dato, i det Kongel. Cancellie til Hands Majt., om at jeg nu maatte nyde meer bemeldte Størdals og Frostens Konge-tiender, imod at jeg erbyder mig til, at udbetale til candid. Eiler Hagerup en aarlig Pension, saa stor, som Hands Majt. Selv allernaadigst maatte determinere, saa længe som han er uforsørget. Jeg udbeder mig nu derfor underdanigst, D. H. Græv. Excell. vil have den høye Naade for mig, at recom-

[1]) Vistnok grev Adam Gotlob M., se brevet til ham nedenfor.

[2]) Om Gunnerus' formuesomstændigheder smlgn. aarsskr. 1891 pag. 53 flg. (Suhms Levnet ved Nyerup pag. 442 flg. og brevene ovenfor angaaende bispegaarden Berg (specielt nr. 64 og 65).

[3]) Smlgn. aarsskr. 1893 pag. 54.

[4]) Anna Cathrine Barhow, døde 1737 paa barselseng med det 17de barn, den senere i brevet nævnte Eiler Hagerup, der 1753 deponerede fra Trondhjems skole, 1757 tog theol. eksamen, 1762 dansk juridisk eksamen og 1768 blev amtmand i Finmarken, siden deputeret i toldkammeret, døde som etatsraad 1795.

mendere hos Hands Majt. ovenmeldte min allerunderdanigste Ansøgning til allernaadigst Bønhørelse; thi ellers kan det vare lenge, inden ovenmeldte Størdals Konge tjende henfalder igien til Bispestoelen, efterdi candidat. Eiler Hagerup, som siiges nu at studere medicinen, kand foregive, om han end blev Doctor Medicinæ, at han enda ei var forsørget. I Haab, om D. H. Græv. Excell.s høytformaaende recommendation til allernaadigst Bønhørelse, er jeg etc.

---

232. Kopibog nr. 4 pag. 234.

1766 d. 18. April til Ober Hoffmarschall Grev Adam Gottlob Moltke.[1])

Deres Højgrevel. Exc. tage det ikke unaadigt op, at jeg herved tager mig den Frihed at tilsende Dem nogle faae exempl. af min Klage-Prædiken over vor højstsal. Konge. I øvrigt recommenderer mig fremdeles D. Højgrevel. Exc.s sædvanlige store Naade.

---

233. Kopibog nr. 4 pag. 235.

1766 d. 15. Mai til Ober Hoffmarschall A. Gottlob Moltke.

Jeg tar mig den underdanige Frihed herved at tilsende D. Exc. et exemplar af min Flora Norvegica 1ste Deel, som D. Exc. naadigst vilde imodtage.

Det hosfølgende Exemplar for Hans Kongl. Majestæt, som jeg har understaaet mig allerunderdanigst at dedicere denne min flora, beder jeg underdanigst D. Hg. Exc. vilde have den Naade at overlevere H. M., hvis højstpriselige institut. botanic. jeg derved har søgt, saa vidt det staaer i mine Kræfter at befordre. saas om det er umueligt, at en Mand allene, om hand end var den lærdeste og kyndigste i hele Verden, uden mange andre gaae ham paa det flittigste til haande og hielpe med i at samle, saavel planter som og indenlandske navne og fornemmelig Planternes mangfoldige og adskillige Nytte, er istand at levere noget fuldkomment i deslige

---

[1]) Født 1710, død 1792, stod i høi gunst hos Fredrik 5 og interesserede sig meget for kunster og videnskabers fremme. Blev overhofmarschal og geheimeraad, 1763 statsminister, afgik ved Struensees omvæltning i dcbr. 1770. Døde 1792. Om hans naturaliesamling se aarsskr. 1888—90 pag. 225.

ting, som tillige kunde være til nogen besynderlig Nytte. Intet skulde være mig kjærere, end at dette Arbeide af H. M. Allernaadigst blev anseet, og kunde fortjene D. Hg. Exc.s naadigste bifald, saasom (det) meget meer vilde forbinde mig at anvende al flid og ej at spare nogen omkostning, som mine ringe omstændigheder kunde taale, for at bringe det til mueligste fuldkommenhed. Jeg recommenderer mig i D. Hg. Exc.s sædvanige Naade etc.

---

234. Kopibog nr. 4 pag. 234.

1766 d. 18. April til Grev Frid. Ludw. Moltke.[1])

Herved tager jeg mig den Frihed at tilsende D. Hv. nogle faae exemplarer af min Klage Prædiken over den højsal. Konge, og tvivler ingenlunde paa, at saadant naadigt bliver optaget. Min Flora Norvegica, som jeg tager mig den Frihed at dedicere Hs. Kgl. Majt., bliver med det første færdig, og skal jeg ikke ermangle med første Lejlighed at opvarte med et exemplar deraf. Imidlertid recommenderer jeg mig i D. Hv.s sædvanlige Gunst og forbliver med største respect etc.

---

235. Kopibog nr. 4 pag. 235.

1766 d. 15. Mai til Gehejme Raad og Ober Cammer Herre Detlev de Reventlau.[2])

Den Naade D. Exc. har bevist mig og beviser alle lærde og retskafne Patrioter forsikrer mig om, at De naadig imodtager det Exemplar af min flora Norvegica 1. Deel, som jeg herved har den Ære at nedsende. Skulde dette Arbeide fortjene D. Exc.s bifald, vilde saadant ei lidet opmuntre mig til at fare fort dermed og ej at spare nogen Omkostning, som mine ringe Omstændigheder kunde taale, paa at bringe det til fuldkommenhed. Jeg recommenderer mig i D. Exc.s Naade og er etc.

---

[1]) Født 1745, død 1824, geheimekonferentsraad, gesandt og domherre i Lybeck. Se Langhorn, De danske Moltker.

[2]) Christian Ditlev, greve af Reventlov og Christenssæde, født 1710, død 1775.

236. Kopibog nr. 4 pag. 304.

1766 d. 12. August til Grev Schmettau.[1])

Den særdeles Gunst Deres Højgrevelige Exc. ved mange andre leiligheder har ytret for mig og mine ringe Bemøjelser, forsikrer mig noksom, at det ej ilde optages, at jeg herved tar mig den frihed at tilsende Deres Hgr. Exc. 1 Expl. af min flora Norv. 1ste deel. Intet skulde være mig kjærere end at den kunde fortiene saa stor en Kienders Bifald.

---

237. Kopibog nr. 5.

1761 d. 25. August til Etats-Raad Klevenfeldt.[2])

Jeg haver nu den Ære at nedsende til D. Velbaar. med Havniensibus Monsr. Bugge[3]) og Aaschow,[4]) adskillige naturalia udi en Cassa, tilligemed hosføyede Sedler, hvorpaa Deres Navne findes antegnede; iliigemaade ogsaa en Blek-sprute, Sepia kaldet hos Linnæum, i en anden liden Casse. Den Hymber, jeg ellers herved giør mig den Fornøyelse at tilsende D. velbaar. er sandelig meget rar av det slags; thi endnu har jeg aldrig seet, ey heller hørt nogen at have seet ham sort runden om, men alleneste under Halsen. Disse naturalia faaer D. Velbaar. for denne gang tage til takke med, og, naar jeg til en anden tiid faaer samlet fleere og rarere, skal jeg ligeledes ikke ermangle at tilsende samme.

---

1) Herman Waldemar, greve af Schmettow, f. 1717 i Dresden, studerede i Leipzig, kom 1746 til Danmark som generalmajor og chef for livregimentets curassierer. Blev 1764 kommanderende general i Norge. Forlod denne kommando 1767 og opholdt sig fra den tid i Pløn. Døde som kammerherre 1785.

2) Torkel Kleve, f. i Kjøbenhavn 1710, 1734 sekretær i det danske kancelli, 1737 justitssekretær i høiesteret. Reiste derpaa udenlands. 1744 assessor i høiesteret. 1747 ophøiet i adelsstanden. Døde som konferentsraad 1777.

3) Thomas Bugge (1777 prof. i astronomi ved universitetet), paa den tid assistent ved observatoriet i Kbhvn., sendtes 1761 til Trondhjem for at iagttage venuspassagen det aar (observationerne er indførte i Memoires de l'Academie Royale de Paris for 1761). Smlgn. iøvrigt ved brev nr. 208. Hans autobiografi findes i Worms lexik. III 126—129.

4) Urban Bruun Aaskow, dansk læge, f. 1742, ledsagede som medicinsk student 1761 prof. Th. Bugge paa dennes astronomiske reise til Trondhjem. 1770 blev han marinelæge paa en til Algier sendt eskadre, 1775 livmedikus hos dronning Juliane Marie, 1782 etatsraads rang, døde 1806.

---

238. Kopibog nr. 5.

1762 d. 23. Januar til Etats-Raad Klevenfeldt.

Det har alletiider været mig en særdeles Fornøyelse, at kunde være D. Velbaar. til tjeneste i alt, hvad som staaer i min Magt, og har det ikke liidet forøget min Fornøyelse, at de faae tilsendte naturalier baade ere vel fremkomne og til Behag. Hvad Havhesten (Procellaria) angaaer, da er den virkelig Procellaria grønlandica eller Norvegica; thi der ere fleere Arter av procellaria, end den som er nigra, urrhopygio albo, og kaldes ellers pelagica. Linnæus har desuden i den nyeste edit. av Syst. Nat. procellaria capensis og æqvinoctialis, hvilket alt med meere end og kand sees av tom. 1mo. act. Nidros.[1]), som nu allereede har forladt Trykken. Den kaldes og her av alle uimodsigelig hav-hest. Hvad ellers Pontoppidans Beskrivelse paa hav-hesten angaaer, saa er den ikke i henseende til alle Omstændigheder tilfulde at liide paa, efterdi Han ikke har seet Fugelen, og Kobberstykket desuden ikke var accurat. Jeg har nu en Hymber, som er bedre, end den jeg nedsendte, hvilken tilliigemed andre, som kand bringes til veye, jeg ved Leylighed skal have den Ære at tilsende D. velbaar. Dersom D. velbaar. efter Løfte vil tilsende mig Danske, og om De in duplo haver, udenlandske naturalier, skeer mig en særdeeles Fornøyelse. Jeg er etc.

---

239. Kopibog nr. 5.

1763 d. 18. Juni til Rector Dass[2])

Velædle og velfornemme Høystærede Hr. Magister! Næst min skyldigste Taksigelse for Hr. Mag.rs store Møye med vore actis,

---

1) L. c. pag. 182—202.

2) Benjamin Dass, f. i Alstahaug i Nordland 1706, student fra Trondhjem 1726, studerede klassisk filologi, historie og teologi. Udnævntes 1734 paa Hans Grams anbefaling til rektor ved Trondhjems latinskole, hvorhen han drog efter i 1735 at have taget magistergraden. 1751 afstod han rektoratet til sin elev, Gerhard Schøning, mod en pension. Som rektor, men endnu mere efter sin afsked drev han med iver videnskabelige sysler og sluttede sig i Trondhjem nøie til Suhm. 1753 flyttede han til Kjøbenhavn, hvor han i 16 aar tilbragte et literært otium. En stor del af hans tid optoges med at yde vennerne i Trondhjem literær hjælp, idet han besørgede afskrifter fra arkiverne, modtog og gjennemgik deres manuskripter og besørgede

som vi alle her oppe blive dem høyt forbundne for, Saa skeer dette, for at anmode Dem, at De ville have den godhed engang ved Leylighed at opsende mit Manuscript om Tytebærene, som Hr. Et. R. Suhm har addresseret til dem; thi jeg har nu resolveret ei at lade samme afhandling indrykke i vore T.hjemske acta. Jeg er med megen Cons. tjenstskyldige Tiener.

---

240. Kopibog nr. 4 pag. 233.

1764 d. 10. Oktbr. til Magister Benjamin Dass.

Adskillige Aarsager har forhindret mig indtil nu at besvare deres meget ærede af 24. Aug. h. a. og at aflegge, som nu herved skeer, paa forbindtligste Maade min Taksigelse for den Møje hr. Mag.r har havt med mine Sager. Correcturen af Kobberne sendes herved tilbage tilligemed en liden aparte Teining og et pro Memoria for Kobberstickeren, hvilket alt de vilde have den godhed at lade ham tilstille. Jeg har af dato 22de Septbr. pass. beordret min Commissionair Hr. Secretair Henningsen, strax at tilsende hr. Mag.r 30 rd., som er Kobberstickerens accorderte Salarium. Hvad andre udgifter med porto og deslige, som hr. mag. for min skyld har havt og fremdeles maatte faae, godtgjør nok strax Hr. Secretair Henningsen, hvorom jeg og med det første skal skrive ham til, saasom det sidst blev forglemt. Jeg har med Skipper Ole Rasmussen afsendt $^1/_2$ Riis fransk papir og desuden 6 bøger finere, hvorpaa Kobberne skal tryckes med addresse til Hr. mag.r, hvilket jeg beder ej maatte fortrydelig optages, saasom jeg ellers ingen har i Kjøbenhavn, jeg sickert kunde committere deslige Ting; og skeer derfor herved min Anmodning, at de vilde være saa god

---

bogindkjøb for dem. Til Suhm skrev han en række brevc (24 i Suhms levnet ved Nyerup 190—308), hvorom Nyerup siger, at de danner en sammenhængende udsigt over den danske lærde verden 1755—63. Exempler paa deres skarpe og sarkastiske tone danner de anførte udfald mod Gunnerus (aarsskr. 1891 pag. 8 flg.). Da Suhm flyttede til Kjøbenhavn 1765, sluttede Dass sig nær til ham, og 1768 flyttede han til Schøning, der 1765 blev prof. i Sorø, hvor han forblev til Schønings Norgesreise 1773, da han flyttede tilbage til Kjøbenhavn, hvor han døde 1775. Schønings og Dass' bogsamling danner grundvolden for videnskabsselskabets bibliotek i Trondhjem. (Nyerup l. c. pag. 305. E. A. Erichsen i Dansk Biogr. Lex. IV. 200 flg.)

at besørge paa min bekostning Aftrykninger og at lade samme siden tilstille Hr. Secret. Henningsen tilligemed Kobberpladerne, paa det at hand med Lejlighed kunde opsende saa mange aftrykte Kobbere, som jeg maatte behøve. Er jeg istand til at tjene Hr. Mag.r igjen paa nogen Maade, skal det skee med største fornøjelse. Det var at ønske, at trykningen af den 3. tome af vore actis snart kunde begynde, allerhelst saasom der ere nogle faa opdagelser, som miste noget af deres priis, om Hr. Brunniche[1]) skulde have anticiperet dem i hans nye Ornithologie, hvorom jeg har læst i de lærde Tidender. Dog dependerer alt af Hr. Mag.rs Commoditet og af omstændighedernes Mulighed, da jeg er ellers hr. Mag.r største tak skyldig for deres Artighed i at ville have tilsyn og med mine pjecer, da jeg derved er gandske betrygget og befriet for de bekymringer, jeg ellers for den Post har havt.

Pro Memoria til Kobberstickeren, som blev indsluttet i brevet til Mag.r Dass:

Tab. 1. fig. 3 maa der gaa en stræg et stykke midt op efter stilken, som taber sig siden. See Teiningen, hvor efter Kobberet er stucken. Tab. 11, fig. 1. fejler den skygge, som skal vise Rundingen i Henseende til c. og d., hvilke bør ligne pastenac eller gule Rødder. See Teiningen. Fig. 2. ved den 7de umbel., hvorved sees 2de smaa blade, maa der komme flere, og der neden under settes den bogstav v. See Teiningen. Fig. 4. staar et e., som bør være o. Se Teiningen. De 5 smaa blade sc. o (falskelig e) etc. henhørende til blomster Kalken, liggende imellem de større Blomsterblade, og ovenpaa hvilke de 5 Meeltraaer l. m. etc. ligge, ere for stærk skatterede, saa at mand skulde tænke, at meeltraaerne kom ud af deres Spidse, da de meget mere bør forestille at ligge ovenpaa disse smaa blade. See Teiningen; og, for Tydeligheds Skyld, har jeg ladet forestille Sagen paa en aparte liden Seddel, merket med NB. Ved o (falskelig e) har griflen glidet ud og gjort ligesom en liden fiin og krum traad i Enden af det derved værende lidet blad, som henhører til Blomsterkalken, eller blomforet, hvilken fejl af griffelen maa rettes saa godt som skee kand. Midt ind i blomstern (fig. 4.) er Skyggen ved den ene Side af de 2de smaa pi-

[1]) Se aarsskr. 1888—90 pag. 239.

stiller alt for stærk, saa at mand skulde tænke, at her var det 3die corpus, hvilket maa forandres. See ei blot Teiningen, men og hos følgende aparte Seddel med NB. merket, hvor jeg har ladet Sagen tydelig forestille, saasom den bør stickes. Fig. 5. ejusdem Tab. 11 bør det forstørrede blomster blad rettes efter Skilderns Teining.

---

241. Kopibog nr. 5.

1762 d. 5. Februar til Etats-Raad Suhm.

Monsr. Aal[1]) har leveret ud 12 prænumerations Sedler, som i Henseende til Forskuddet udgjør 16 rdr. Den 28de Septembris 1761 bleve 13 exemplarer opsendte uden Brev, hvorav det eene er defect, men hvori denne defect bestaaer, kan ikke saa strax meldes. 7 Exemplarer ere avhændte, hvorfore Efterskuddet udgjør 14 rdr., tilsammen 30 rdr., hvilke hermed sendes. De Resterende ere mest i Nordlandene, hvorfor Exemplarerne ikke bliver saa hastig avhændte, og Efterskuddet betalt. 12 Exemplarer kan vist endnu avsettes.

---

242. Kopibog nr. 4. pag. 235.

1766 d. 15 Mai til Etats-Raad Ped. Frid. von Sum.[2])

Jeg har herved den Ære at tilsende D. V. et exempl. af min Flor. Norv. første deel som jeg beder, De ikke vil forsmaae. Jeg har derhos ladet følge et exempl. i raa materie for Hr. Mag.r Dass, som D. V. vilde være saa god ved Lejlighed at lade ham tilstille. Det var mig ikke mueligt i saadan Hast, da min Visitats Rejse[3]) nu er forhaanden, at faae flere Exempl. indbundne. Jeg tar mig og den Frihed at adressere til D. V. en liden Kasse, som er destineret Hr. von Linné, med skyldigst begjering, at D. V. vilde have den Godhed at befordre den ved Lejlighed tilligemed

---

[1]) Paa den tid amanuensis hos Gunnerus, se brevet til Pontoppidan af 25. aug. 1761, nr. 250 nedenfor.

[2]) Ellers refereres det i almindelighed kun, at der er skrevet breve til Suhm — f. eks. 1766 d. 8de Novbr. besvaret Etats Raad Suhms brev af 25. Oktbr. (Kopibog nr. 4, pag. 235), 1767 d. 28. Marts (l. c. pag. 236), 1767 d. 11. April (l. c. pag. 236), 1768 d. 26. Febr. sendt brev med 2de Taler etc. (l. c. pag. 239), 1768 d. 19. Marts (l. c. pag. 239). (Smlgn. aarsskr. 1888—90 pag. 11 og brev nr. 122. P. S. ovenfor).

[3]) Den mislykkede reise til Nordland og Finmarken, se aarsskr. 1891 pag. 18.

hosfølgende brev til Stokholm. Jeg har ikke tordet betroe min Commissionair eller nogen anden denne Sag, saasom det er mig meget magtpaaliggende, at Kassen kommer vel, og saavidt mueligt, hastig frem. Jeg er til al muelig Gientieneste højst beredvillig. Dog maae jeg endnu udbede mig den Tieneste, at D. V. vilde være saa artig at lade besørge en Tegning blot med Blyant til Eftersyn udaf Sloanes[1]) Historie of Jamaica, citeret hos Linné, angaaende denne Fisk, som Linneus kalder Scomber pelagicus, og er vor Laxe Størje, skeer i Mus. Adolphi Friderici pag. 72 saaledes: Scomber major torosus Sloan. hist. 1. præfat. XXVIII. 1. f. 3. Jeg har og ladet den aftegne, men mit exemplar har en skæv mund.

---

243. Kopibog nr. 5.

1763 d. 3. Septbr. til den Franske ambassadeur Ogier.

Domine Excellentiss. illustr. — Mæcenas incomparabilis!

In literis ad Chiliarcham nostratem Dominum a Krogh gratiose significasti, tibi haud ingratum fore, si status & studia societatis nostræ scientiarum Nidros. tibi curatius exponerentur. Cui tuo, Domine excellentissime, mandato morem non gerere nefas ducerem Societati nostræ impensius gratulans, qvod ipsi contigerit esse adeo felici, ut tantus scientiarum et bonarum literarum Patronus, qvem te omnes literati suspiciunt veneranturqve, de ea bene & gratiose sentire haud dedignetur. At & mihi oppido gratulor, qvod ita mihi arrideat affulgeatqve occasio indicandi, nil tua gratia tuoqve patrocinio prius & antiqvius esse posse. Qvam bonarum artium studia in carissima Patria Norvegia aliqvo incitamento indigere viderentur, sæpenumero de societate qvadam literata ineunda cogitavi, in qva id ageretur, ut languentes Musæ excitarentur; ad eundem itaqve finem Clerum Nidros. in Epistola Pastorali, cum Episcopus Dioeceseos Nidros. factus essem, scripta, invitavi. Adsociarunt se mihi viri amicissimi & eruditissimi Petr. Fr. a Suhm, S. R. M. a Consiliis status, nec non Magister Gerhard Schøning,

[1]) Hans Sloane, 1660—1753, kgl. læge og præsident i videnskabsselskabet i London. Foretog en reise i Vestindien 1688, hvorpaa han samlede en stor samling af naturalier. Disse solgte han til staten, og de danner begyndelsen til British Museum.

Rector scholæ Nidrosiensis Cathedralis, Societatis Scientiarum Hafniensis jam pridem sodales utriqve. Postea numerum membrorum auxere & viri & juvenes Eruditione & doctrina præclari, sc. Dn. Herman Ruge[1]), Pastor Coetus Sanctioris Slidre Dioeceseos Christianensis, Dn. Ericus Schytte, Pastor buxnæssensis in Nordlandia, Dn. Jac. Lund[2]), (Pastor) Paroeciæ Lejrdalensis in Dioecesi bergensi, Dn. Johannes Strøm, comminister Ecclesiæ borgensis ejusdem Dioeceseos. Et Candidati Theologiæ Daniel Hveding, Jo. Eeg, Corn. Müller,[3]) Henr. Tonning, nec non Director rei incendiariæ Nidros. Jo. Dan. Berlin, musicus & mathematicus. Correspondentes vero societatis nostræ sunt Domini Oeder & Ascanius, Prof. Havnienses, nec non Dn. Mag.r Benjamin Dass, Rector olim scholæ Nidrosiensis, jam vitam privatam Havniæ agens. Parvum est initium, majora speramus. Solennitatum hactenus etiam fuimus incuriosi. Convenimus præsentesqve sumus, qvoties opus fuerit deliberatio. Scopus est promotio scientiarum gen(eralium), speciatim v(ero) physicarum & oeconomicarum, nec non historiæ patriæ, Naturalis, Ecclesiæ, Civilis, & literariæ ac geographiæ norvegicæ exactioris.

Primus actorum nostræ Societatis Anno 1760 fundatæ Tomus lingva vernacula prodiit Havniæ Ao. 1761, impensis Frid. Christiani Pelt, Bibliopolæ Havniensis, forma, qvæ dicitur, octava, pag. 297, sub Tit.: Det Trondhjemske Sælskabs Skrifter. 1ste Deel med Kobbere, id est: Societatis nidr. Scripta Tomus 1.cum Iconibus. Tractatus v(ero), qvi in hoc primo Tomo continentur, sunt qvi seqvuntur:

1mo. De immortalitate animarum, auctore J. E. G., Doctore et professore theologiæ, Episcopo dioeceseos Nidros, Vicario Collegii missionis qvod ad missionem Nordlandikam & Finmarkikam,

---

1) Herman Ruge, f. 1706, 1737 sogneprest til Slidre, 1763 til Eidanger, døde 1764. (Smlgn. Uddrag af Chr. Hammers brevveksling ved Ove Dahl, Nyt Mag. f. Naturv. XXXII pag. 293).

2) Se brevene til ham nr. 277—284 nedenfor.

3) Cornelius Cornelius-sen Müller, f. i Trondhjem 1734, student 1752, cand. theol. 1755, derefter en tid hører ved Trondhjems latinskole (smlgn. f. eks. kopibog nr. 3 pag. 601 af 20. mars 1760 angaaende at assistere rektor Schøning med at læse i øverste klasse i stedet for konrektor Thams) og en kort tid amanuensis hos Gunnerus (se brevet til Pontoppidan af $^{25}/_{8}$ 1761), 1769 sogneprest til Kornerup paa Sjelland, 1797 til Ousted og Alleslev sammesteds. Døde 1797 (Wiberg: Dansk Præstehistorie pag. 247 og 549). Skrev i Det T.hjemske Selsk. Skr. II. 340—344 Om Vandhønen.

Directore Seminarii Lapponici & academiæ Augustanæ Cæsareo-Francisceæ nec non societatum Jenensis Latini & nidros. membro. Demonstratur hic: 1mo. Immaterialitas animarum ex spontaneitate ↄ: arbitrio earundem, qvippe qvod arbitrium Essentiæ & Naturæ omnium rerum materialium etiam subtilissimarum aperte repugnat, uti fusius in ipso tractatu probatur; deinde ex Scopo Creationis ulterius felicitate Spirituum finitorum & illustratione gloriæ Divinæ ipsa demonstratur immortalitas animarum rationalium, qva peracta auctor ex principiis propriis metaphysicis & novæ suæ Theodiceæ[1]) prolixe et perspicue confutat Dubia speciosissima c(ontra?) immortalitatem animarum, potissimum v(ero) omnia ea, qvæ in Tractatu: Ouvres du Philosoph de Sans Souci formantur.

2do. de Effato Ecclesiastis Cap. 3, 19—22, ubi vox hebraica רוח in Com. 19. itemqve 21mo redditur per spiraculum vel halitum, uti in Versatione vulgata & ex parte Lutheri, adeo ut sensus Com. 21mi maxime controversi ita determinetur: Ecqvis certo scit halitum filiorum hominis sursum adscendere, & halitum bestiarum deorsum descendere ad terram? n(am) uterque halitus eodem modo emittitur in aerem ejdemque miscetur (de Spiritu ↄ: anima rationali hominum non loquor, nec Ecclesiastes loqvitur) hac & reliqvorum Commatum Exegesi per demonstrationem hermeneuticam solide probata, ostenditur materialistis, ne minimum qvidem in hisce Commatibus esse præsidium.

3tio. Caracter præsentis Sec. 18, delineatus a Petro Fr. Suhm a Cons. Status & membro societatis Havn. ac nidr. 1ma hujus meditationis pars hic occurrit, religionem nimirum respiciens, lectu omnino dignissima.

4to. Succincta narratio historica de Caritatibus annorum, qvæ potissimum in Dioecesi Nidros. obtinuerunt, auctore Gerhard Schøning, magistro phil., Rectore scholæ Cath. Nidr. & sodali Societatis Havn. ac. Nidros.

5to. Meditatio de ædificiis penuariis in Norvegia exstruendis & instituendis, auct. eodem Gerh. Schøning.

6to. De procellaria Grønlandica, Norv. Hav-Hest, id est

[1]) Dissertatio continens Causam Dei, vulgo Theodicéam, ratione Originis & Permissionis Mali. Jenæ 1754. 4.

Eqvo marino, auct. Jo. Ern. Gunnero ante nominato. Hæc avis est procellaria glacialis Linnæi & Malemocke sive Malemukke Martensii & Andersonii Consulis Hambourg. Icon Capitis & pedis Tab. 1. 1mi, de qvo agimus, Tomi actorum nostrorum habetur.

7mo. Annotationes in Historiam mundi universalem Anglicanam, auctore P. Fr. Suhm. Circa Tomum 1mum Historiæ jam memoratæ versantur continuandæ.

8vo. de Colymbis, Dan: Loom-artede fugle, auct. J. E. G. Colymbi arctici Linnæi 1mo. generatim describuntur, & deinde variæ Species recensentur, quas summus Linnæus hucusque habuit meras varietates. Species vero ibidem enumeratæ sunt: 1mo. Colymbus arcticus Clusii & Wormii, nostratibus Hymber, qvi delineatus sistitur Tab. 2. fig. 1. 2do. Colymbus arct. collo rufo (nidrosiensibus usitatissime Loom dictus), de qvo tab. 2 fig. 3. 3tio. Colymbus maximus Finmarkikus (cujus caput & pes tab. 2 fig. 1 & 2 repræsentantur), nostratibus Imber v. Immer, item Hav-Hymber, qvi sine dubio erit Colymbus maximus Farrensis ɔ: Ferrøensis Clusii & Wormii & qvidem foemina, cujus mas idem est ac Colymbus maximus stellatus auctorum, a Colymbo arçtico Wormii etiam prorsus diversus, sed de hoc ulterius in Tomo actorum nostrorum 2do agetur. Hisce subjunguntur: a. Linnæi Colymbus v. sec. Editionem Systematis Nat. 10mam Alca Grylle ɔ: Columba grønlandica Martensii aliorumqve auctorum, nobis Teiste, de qva Tab. 4; b. Alça Alle Linnæi sive Rotge Martensii aliorumqve, nidrosiensibus Borrefjert & lille Peder Drikker, qvod ulterius nomen significat Petrum parvulum bibacem, de qva Tab. 6. Sub nomine Plauti Columbani (Martensii) sive Columbæ Grønlandicæ minoris obiter & anas ferina Linnæi Tab. 5. exhibetur.

9no. Variæ Relationes, qvæ præcipue Mineralia Nordlandiæ & Finmarkiæ respiciunt, Societati communicatæ a Jo. E. G.

10mo. Variæ ɔ: mixtæ observationes Dni Er. Schytte, tunc missionarii ordinati Lyngensis, jam vero pastoris Buxnæsensis in Nordlandia pro 1758.

11mo. Continuatio pro 1759.

Accedit hisce tractatibus appendicis loco Index matrimonio junctorum, natorum, et denatorum Dioeceseos Nidros. in Norvegia ab Anno 1758 ad Annum 1760 incl.

12mo. Taxa frumentorum aliarumque Specierum ab Anno 1755 ad Annum 1760 incl. per Capitulum Nidrosiense facta.

2dus Tomus actorum nostrorum, in quo rariores Historiæ nat. observationes habentur, jam qvidem etiam, ut spero, Hafniæ prelum reliqvit; nec deero et hujus, cum in potestatem nostram venerit, argumenta tecum, Domine Excellentissime, communicare.

Interea rogo obnixe, ut tu, Domine & Mæcenas Excellentissime, haud dedigneris favere Servo tuo humillimo J. E. G.

---

244. Kopibog nr. 4 pag. 235.

1764 d. 13. Oktbr. til den franske Ambassadeur Ogier i Kjøbenhavn.

Hisce litteris submissis adjungo continuationem catalogi scriptorum, quæ haud ita pridem hic Nidrosiæ typis excussa sunt una cum recensionibus nonnullis et novis litterariis nidrosiensibus. Iter visitationis, quod æstate præterlapsa absolvi,[1]) impedivit, quo minus antequam nunc promissa potuerim explere, id quod pro tua singulari gratia facillime ignoscas nominis tui excellentissimi & illustrissimi cultori submisissimo J. E. G.

---

245. Kopibog nr. 4 pag. 234.

1766 d. 16. August. Illustri Dno. Le Seurre, Rerum Gallicarum in Dania hoc tempore Præfecto Salutem plur. dicit. (S. P. D.)

Ex litteris tuis gratissimis d. 2. August. h. a. datis non potui non maximam percipere voluntatem, quum eædem me tam de gratia Excellentissimi utriusque nostri Patroni, quam de Tua amicitia certissimum reddant. Nil magis in votis est quam ut mihi in posterum Tuo commercio frui contingat. Tua enim singularis humanitas me totum, grata licet compede, vinctum tenet, et Tua eruditio spem mihi facit ex Tuo commercio haud parum proficiendi.

---

246. Kopibog nr. 4. pag. 234.

1766 d. 27de Septbr. Illustri et Nobilissimo Domino Le Seurre.

Ex litteris Tuis, humanissimis d. 6to. hujus datis, non sine insigni voluptate et animi grati ac obligationis sensu percepi, non

[1]) I Dalernes provsti 12. juli—15. august.

tantum quod Floræ meæ pars prior, Tua Viri Optimi ac Humanissimi opera et cura, Parisios delata sit, sed & quod Excellentissimus at Illustrissimus in Toga Heros, Maecenas incomparabilis D.nus D'Ogier eandem serena fronte accepit, meique ad polum arcticum quasi relegati gratiose meminerit. Gratiam Tanti Patron non possum non mihi impensius gratulari. Nec quid majori ducerem honori, quam Genti, scientiis, artibus et moribus politissimæ, inclarescere, si opere tam levidensi, quale est, quod Parisios missum, inclarescere contingeret. Tuo autem, Vir Illustris et Nobilissime! Favori Tuæque amicitiæ me maximopere commendo. Valei

247. Kopibog nr. 3 pag. 431.
1759 Februar til Justitsraad Jessen[1]).

— — — 2de exemplar av mit Hyrde-brev saa vel som af min her holdne Jule prædiken har jeg sendt med Skibs Leilighed herfra i dag adresserede til Deres Velbyrdighed. Jeg beklager kun at ieg ingen. exemplarer har tilovers af mit Hyrde brev paa skriver papiir. Ellers er Deres Velbyrdighed nok saa god selv at rette et par tryk-feil deri: pag. 25 staaer Rampach og Sibbern, det skal hede Rampach men ikke Sibbern; pag. 27 staaer J. Kirchmann, men bør staae B. C. Kirchmann. En tydsk version av mit Hyrde brev er her nu under trøkken, hvor ieg har lided formeeret observationes ad historiam litterariam spectantes. Jeg etc.

[1]) Erik Johan Jessen (Schardebøll), f. i Jevenstedt ved Rensborg 1705, studerede først teologi, reiste siden til Jena for at studere retsvidenskab, 1735 assessor i hofretten i Kjøbenhavn, 1737 sekretær ved generalkirkeinspektionskollegiet og 1739 i kancelliet, 1746 generalkirkeinspektør, 1754 justitsraad og 1768 etatsraad. Han var medlem af videnskabsselskabet i Trondhjem. Døde i Kjøbenhavn 1783.

Efter initiativ af brødrene Carl og Joh. Ludv. v. Holstein paatog J. sig i begyndelsen af aaret 1743 at udarbeide en beskrivelse over kongens riger og lande og samlede i den anledning fra begge riger et anseligt materiale, mest fra Norge. Det fra Danmark indkomne overlodes til E. Pontoppidans Danske Atlas. Til de norske sager fik han fornemmelig hjælp af presten Stenbuch i Melhus, der blev hans medarbeider i 6 aar og er den egentlige forfatter af verket, som udkom 1763 under Titelen: Det Kongerige Norge, fremstillet efter dets naturlige og borgerlige Tilstand. I. (Dansk Biogr. Lex.) Smlgn. aarsskr. 1888—90 pag. 204, 1891 pag. 131.

248. Kopibog nr. 3 pag. 918.
1762 d. 6. Februar til Cancelliet.

Efter Høy Kongel. allernaadigst Ordre indberettes herved allerunderdanigst, at et allernaadigst Rescript er mig tilstillet, de dato 22de Januarii h. a., angaaende at den av studioso Christian Mardtfeldt[1]) efter Kongel. allernaadigst Tilladelse oversatte Bog, Cellarii Liber memorialis kaldet, herefter skal antages og bruges udi de offentlige Latinske Skoeler i Dannemarc og Norge, i stæden for den hidtil brugte Stephani Nomenclator. Dette benævnte Rescript har jeg allereede communiceret Rector Scholæ Hr. Mag. Schiønning, ved at tilsende ham en verificered Gienpart av samme til Efterretning. Jeg er etc.

---

249. Kopibog nr. 3 pag. 483.
1759 d. 18. Septbr. Reqvisition.

Efter Hans Kongl. Majestets allernaadigste ordre mig tilstillet ved Hans Højædle Højærværdighed Hr. Procantzler Pontoppidan at opgive hvad skrifter her i Tronhjem ere trykte fra St. Hans dag 1757 til nærværende tiid, ville bogtryckeren Sr. Christen Winding herpaa meddeele mig under sin haand een fortegnelse over hvad skrifter i forbemelte tiid fra Hans bogtryckeri ere forferdigede være sig av gammelt eller nyt oplag.

---

250. Kopibog 5.
1761 d. 25. Aug. til Procantzler Pontoppidan.[2])

Deres Høyædle Høy-ærværdigheds seeneste meget Ærede av 11te April. passato haver jeg havt den Fornøyelse at imodtage, hvorav jeg fornemmer D. Høyærv. og naadige Frues Sundhed og Velgaaende, som hiertelig fornøyer mig. Kort efter min Avreise paa Visitatzen kom disse Havnienses Monsr. Bugge og Aaschow[3]) her op til Tronhiem, men ikke desmindre bleve de dog alligevel

[1]) Christian Martfelt, f. 1728 i Odense, deponerede 1748, studerede 1758—60 i Odense, reiste 1761—68 udenlands paa kameralistisk studium. Kom hjem 1768 og valgtes til sekretær i landhusholdningsselsk., 1773 kommitteret i økonomi- og kommercekollegiet, dode som etatsraad 1790. Cellarii liber memoralis overs. udkom i Kbh. 1761.

[2]) Om dennes virksomhed se aarsskr. 1888—90 pag. 208—220 og 232—234.

[3]) Se brevet til Klevenfeldt, nr. 237 ovenfor, af 25. aug. 1761.

vel imodtagne av alle, og efter min Hiemkomst har jeg beviist dem ald Høflighed. Den Afregning, som D. Høy-Ærværd. forlanger for de opsendte Skrifter, skeer saaledes som følger.

Jeg kan nu egentlig ikke erindre, hvor mange exemplarer av hvert Skrift jeg haver annammet til at forhandle, efterdi min Amanuensis Monsr. Aal, som da imodtog dem, nu er bortreist, og han efterlod sig vel en Fortegnelse derover til Monsr. Carisius[1]) og Monsr. Møller,[2]) som succederede ham, hvilke ogsaa nu ere borte, men den sidste har bragt den i confusion, saa jeg endnu ikke har kundet finde den, hvorfore jeg maae holde mig til D. Høyærværd.s ovenmeldte seeneste meget ærede af 11te April. passato, og slutter da formodentlig, at de exemplarer, som Monsr. Svaboe ikke vil tilstaae at have bekommet, dem haver jeg annammet til Forhandling, som ere: 12 Exemplarer av det oeconomiske Magazins I. II. III Tomer, hvorav endnu eet exemplar av den 2den Tome er tilbage, som herved sendes, à St. 4 ort Danske, og beløber sig i Penger til 23 rdr. 2 ort Danske. Et liige Antal av samme Magazins 4de og 5te Tomer tilligemed de 50 exemplarer av D. Høyærværd.s samlede Prædikener, tilstaar Monsr. Svaboe selv allene at have bekommet. Dernest maa jeg da ogsaa have bekommet 34de Exemplarer av Sandheds Kravt mod vantroen, efterdi Monsr. (Svaboe) ikkun vil tilstaae at have annammet 6, à St. 4 ort Danske, og udgiør tilsammen 22 rdr. og 4 ort, som med den ovenanførdte Summa bliver 46 rdr, men, naar 10 rdr. pro cento derfra igien avtrækkes, bliver ikkun allene tilbage til D. Høyærværd. i rede Penger 41 rdr. 2 ort, som jeg haver leveret til Monsr. Bugge imod qvittering. Skulde D. Høyærværd. ellers siden fornemme av Deres Papiirer, at Monsr. Svaboe haver faaet fleere av ovenanførdte Exemplarer, som jeg endnu ikke kan viide, haaber jeg, at jeg engang ved Leylighed faar nærmere Efterretning derom. I øvrigt etc.

---

251. Kopibog nr. 5.

1761 d. 19. Decbr. til Procantzler Pontoppidan.

Det er mig kiært af Deres Høy-ædle Høyærværdigheds meget

[1]) Ferdinand August Charisius, se brevene ang. Gunnerus' slægtninge (afsnit H).
[2]) Cornelius Müller, se brevet til Ogier af 3. Sept. 1763, nr. 243 ovenfor.

ærede Skrivelse at fornemme, det De allerede har erholdet de penger, 41 Rdr. 2 ort, som jeg med Monsr. Bugge nedsendte til Deres Høyærværdighed. Hvad den Commission anbelanger, som deres Høyærværdighed for Rum tiid siden har anmodet mig om, da har ieg talt med Hr. Etatz Raad Suhm derom, og han har forsikret paa, at, dersom han kan finde noget i sit Eye, der kan tiene Deres Høyædle Høyærværdighed, til efterretning i Historia Daniæ geographica et Naturali, vil han giøre sig en fornøyelse af, at tilstille deres Høyædle Høyærværdighed samme. I disse dage har et lidet Skrift forladt Pressen her i Tronhiem, der fører Titel af Tronhiemske Samlinger, udgivne af Philaletho. Auctor[1]) vil være ubekiendt. De stykker, som derudi afhandles, henhører fornemmelig til Historiam Patriæ literariam og Moralen. I øvrigt etc.

---

252. Kopibog nr. 4 pag. 61.

1763 d. 1. Juli til Hr. Procantzler Pontoppidan.

Da jeg rigtig med Posten har erholdet Deres H. H.heds respective Skrivelse de dato 4de Junij pass. og den deri giorte Anmodning om at erholde en Specification paa alle de Bøger og smaa Skrifter. som i de 3 siste Aar ere udkomne fra bogtrykkeriet her i T.hiem, har jeg ey villet mangle med at giøre Deres H. H.heds forlangende, det allersnareste mueligt var, fyldest. Men det var en Sag, som jeg nødvendig maatte indhente bogtrykkerens egen efterretning om, hvor for, da den for et par Dage siden er indkommet, den forlangte Specification nu med Posten til al behagelig og tienstlig efterretning bliver tilstillet.

Jeg haver heller ikke ermanglet, saa snart Deres H. H.heds Avertissement, angaaende Deres Danske Atlas indløb, strax at lade samme circulere her i Stiftet; og er saadant Circulaire hidtil ikkun kommen tilbage fra 3de Provstier, sc. fra Nummedahl for nogen tid siden uden Paategning; men fra Romsdalen for 14 dage siden, hvor alle Provstiets Præster tilsammen have tegnet sig for hver sit exemplar paa tryk papir, og igaar fra Nordmørs Provstie med heele Geistlighedens[2]) Paategning for hver sit exem-

[1]) o: P. F. Suhm.

[2]) Dette er betegnende for den interesse, Gunnerus' virksomhed paa den ene og Strøms paa den anden side havde vakt i amtet.

plar paa tryk papir. Subscribenterne i begge benævnte Provstier beløber sig til 17, derhos har jeg og tegnet mig for et exemplar paa tryk papir, ligesom man og venter mange fleere fra de andre Provstier, naar Circulaire derfra kommer tilbage, hvilket ikke saa hurtig kand skee i dette vidløftige Stift, aller helst hvad Nordlandene og Findmarken angaar. Jeg tviler ikke paa, at jo Deres H. H.hed mager det saa, at alle de, som hidtil have, og herefter til rette tid tegne sig her i Stiftet, bliver forsynede med exemplarer, saasom ingen forsømmelse i denne Sag her er skeed, og ingen kand siges at være in culpa, naar hand efter giorte løfte ikke skulle faae sit exemplar, hvilket jeg ikke havde villet anføre, dersom Msr. Svaboe ikke havde mistrøstet os. Jeg skal ved min amanuensem besørge alle Exemplarer enhver vedkommende i rette tid tilstillet og være Deres H. H.hed ansvarlig for, at pengene promte skal blive remitterede, saasnart de kand blive incasserede, og Exemplarer mig tilstillede. I det øvrige forbliver.

---

253. Kopibog nr. 3 pag. 911.

1762 d. 2. januar til Professor Oeder.

Deres seeneste Skrivelse har ieg for lengst erholdet, tillige med det indlagde brev til Hr. Rektor Schønning, og de hosfølgende Exemplarer af Deres flora Danica, hvilke ieg straxen lod overlevere til bemelte Hr. Rector Schøning paa det at de kunde communiceres de Literatis og andre Naturelskere her i Byen. Disse Exemplarer har Jeg nu faaet tilbage, og allerede ved et Circulaire afsendt dem til Provsterne i stiftet, med anmodning, at bekiendtgiøre det for enhver Præst, og ved ham igien for alle i hans Kald boende Lysthavende, og med den Efterretning, at Liebhaverne haver at anmælde sig hos Hr. Rector Schiønning, der imodtager subscriptionerne, og siden besørger Dem Exemplarerne tilstillede. Det var at ønske, at dette nyttige og høy-priiselige Verk maatte finde sine elskere her i stiftet, som ieg dog formoder. Saasnart ieg faaer at viide Liebhabernes antal, skal ieg ikke ermangle, at tilmelde velædle Hr. Professor samme. I øvrigt forønsker ieg velædle Hr. Professor et lyksaligt Nye-Aar, og er etc.

---

254. Kopibog nr. 5.

1762 d. 6. Februar til Hr. Professor Oeder.[1])

Jeg haaber, at D. Velbyrd. nu har bekommet mit Brev, dat. den 2den Januar. h. a. og var der ingen anden Aarsag til mit Svars opsettelse, end at jeg ikke før fik Exemplar. av Efterretningen om Flora Danica fra Hr. Mag. Schiønning tilbage. For D. Velbyrd. besynderlige Høflighed og Beredvillighed i at befordre vort Selskabs øyemærke, som jeg har erfaret av Hr. Etatz-Raad Suhm, og des uden ikke tviilte paa, avlegger jeg min pligtskyldige Taksigelse. Jeg har hørt der skulde være adskillige tryk-fejl i mine piecer, som henhøre til histor. natural., hvilket ikke er at undre over, da jeg ikke veed, hvem der har været corrector paa mine Vegne. Vilde D. Velbyrd. være saa god, at lade mig viide, om der er noget, hvori jeg har taget fejl, som lettelig kunde have hendet sig, skeede mig derved en Fornøyelse. Det Ord gediegen ved blye er en tryk-fejl.[2]) Ved qvartzum tinctum er mig refereret, at Farven er udeladt, ellers har jeg rigtig Prøve fra Røraas av samme Art, colore viridi (grøn farved Kiesel). Jeg har siden faaet fra Røraas guult terned spath, som der er rar, hvorom jeg kommer til at mælde i næste Tom. act. nidr. inter miscellanea.

Jeg har og en Avhandling færdig om Hav-Katten[3]) (chimæra monstrosa), han og hun tilliige anatomice betragtede. Den ligner meeget Olai Wormii centrine (pesce porco) havmuus. Crista kunde jeg nok blive færdig med, men os edentulum var meeget u-eegentlig sagt, om han skulde meene Hav-Katten. Qvinque foramina branchiarum gjør Sagen u-muelig. Jeg maae derfor naturligviis holde for, det er en anden Fisk. Centrine Jacobæi in Vto volum. act. Barth. er og uden tviil igien en anden end Worms. Hr. Assessor Lorentzens[4]) centrine in mus. Regio

[1]) Svar paa dette brev findes blandt brevene til Gunnerus (afdeling F).

[2]) Se Det T.hjemske selsk. skr. I. pag. 273 lin. 25 (anføres i trykfeilfortegnelsen til I., sidst i II.) Smlgn. ogsaa brevet til Stabel, nr. 270 nedenfor, af $^{26}/_{12}$ 1761.

[3]) Det T.hjemske selsk. skr. II: 270—312.

[4]) Johan Lorentsen (ell. Laurentsen), f. i Ribe, først skriver ved geheimearkivet, 1698 direktør ved kongens og universitetets bogtrykkeri. Udgav museum regium 1710 og mus. reg. index 1726.

(hav-muus, Søe-rotte) er pyntet ud med Wormii og Jacobæi[1]) flosculis, og har maaske tilliige laant nogle prydelser paa hovedet av vores chimæra monstrosa, saaat det gaaer her til, ligesom Horats siiger: humano capiti cervicem pictor eqvinam etc. og Lorentsens havmuus fortjener at heede chimæra monstrosissima. Klein gjør nok en sauce over centrinam, og den derpaa følgende Sqvalum spinacem Linnæi, som ellers ogsaa kaldes spinax fuscus. Jeg har ingen Auctor, som forklarer mig denne spinacem fuscum, Genuensibus Sagrée, rettelig; thi Rajus og Willoughby[2]) har jeg endnu ikke været i Stand til at faae. Artedi[3]) kan jeg heller ikke faae, omendskiønt jeg ellers allereede har faaet temmelig mange dyre Bøger in histor. naturali. Nu kommer hoved-qvæstionen, om Olai Wormii centrine, som er gandske vist diversa a centrina Linnæi, er adskildt fra Sqvalo spinace Linn. S. N. gen. 115. n. 3. Jeg hører nok tale derom, at der skal være en anden Søe-rotte, end chimæra monstrosa. Mon Hr. Tyrholm skulde have denne i siine adversariis? Man skulde tænke, at denne maatte være den samme, som Olai Wormii centrine,[4]) om den er til. Jeg agter og at handle om Myxine glutinosa[5]) (Sleep-mark, Ingeris-Pilt). Jeg har anatomeret 3 Stykker paa det nøyeste, og det er ikke sant, at den har nogen a parte dentem superiorem. Foramen anticum terminale kan aldrig være os; thi oris apertura er der, hvor Linnæus sætter faucem; thi jeg har seet den levende, vrænge de her siddende maxillas flavas ud, og viise 2 rader guule-tænder paa hver Siide. Jeg har fundet guule æg i een, store som myre-æg. I hannen fandt jeg duos testes, men ingen penem. Androgynia har nok ingen Grund. I Fauna staaer den inter pisces,

---

[1]) Oligerus Jacobæus (1650—1701), se aarsskr. 1888—90 pag. 130.

[2]) Franc Willoughby, en englænder af fornem familie, der ved mange reiser og utrættelig flid skaffede sig grundig kjendskab til dyreriget. Han døde 37 aar gl. 1672. Hans berømteste verker er: Ornithologiæ seu historiæ avium libri III. og historia piscium s. ichtyologia libri IV.

[3]) Peter Artedi, svensk fysiker, født 1705, død 1735, var en fortrolig ven af Linné, der udgav hans manuscr.: Petri Artedi ichtyologia, s. opera omnia de piscibus. Leyden 1738.

[4]) Smlgn. Oeders svar af $^{27}/_{3}$ 1762 (afdeling F).

[5]) Findes l. c. pag. 250—257, se ogsaa Oeders svarskrivelse.

under det Navn Lampetra caeca, men dermed tier Linnæus i den nye edit. S. N.

Porro skal in 2do tomo[1]) av mig handles om Søe-Muusen (Aphrodita aculeata), hvorom jeg finder Materialier nok in amoenitatibus academic. Linnæi, hos Swammerdamm[2]) og Seba,[3]) og jeg meener, at de 2 andre Kobberstykker hos Seba, som Linnæus ikke fører an, men seer Søe-muusen dog temmelig liig, er ogsaa ikkun varieteter av samme. Bartholini acta har jeg og, men intet hul kand jeg finde paa Ryggen, ikke heller ad conos laterales setaceos sive pedes vel qvasi tales. Maaskee det er Hunnerne, som har foramen in dorso. Jeg meener, at anus er terminus corporis og sidder paa det sædvanlige Stæd.

Jeg har nylig haft en frisk Nise[4]) (Phocænam) og jeg har formaaed Hr. Doctor Henrici til at anatomere den i min Nærværelse. Dog agter jeg ikke at skrive noget almindeligt eller vidløftigt om denne; thi denne Nise er saa ofte før bleven anatomeret, og jeg besidder Klein de piscibus.

Jeg har og faaet en Søe-Pung,[5]) ja 6, som alle ere groede sammen i den nedre Ende. Enhver av dem er saa lang, som Mellemfingeren, men tykke næsten som et barns haand-leed, snart cylindrisk, noget convex oven og nedentil, eller i begge Ender, skruttet i den øverste Ende, og findes her paa dette Stæd 2 Aabninger, den eene er næsten i midten, den anden noget neden for, og av det middelste hul kom der en cylindrisk Mund frem, naar jeg trykte i den nedre Ende. Den lignede Munden av Aphrodita aculeata, men den havde fortil midt i en Aabning, som et Knappenaals Hul. Denne Sæk, hvori ormen hang, var igiennemskinnende, og havde en Farve, snart som en tynd horn-rude i en Lygte, ligesom gela-

[1]) Er dog først optaget i III pag. 59—80.

[2]) Johannes Swammerdam, hollandsk anatom, især bekjendt som entomolog, f. 1637, d. 1674. Endel af hans efterladte manuskr. udgaves af Boerhave 1739 i Leiden under titelen Swammerdamms Bibel der Natur (smlgn. brev nr. 204 ovfr.).

[3]) Albert Seba, en apoteker i Amsterdam, der eiede en meget kostbar naturaliesamling, som han beskrev i Locupletissimi rerum naturalium thesauri I—II. 1734--35.

[4]) Smlgn. Gunnerus l. c. II. pag. 258—269.

[5]) Smlgn. Gunnerus l. c. III. pag. 81—102.

tineus, derhos sey, vanskelig at skiære op, og, naar man krystede længe derpaa, saa løsnede sig den indvendige Orm. Ormen saae ud, som en florentiner Flaske, hvis hals gik op til Munden, og hang sammen dermed. Der vare 2de auriculæ at see, men paa hver Side neden for Kiæften, eller øverst paa Siiderne av halsen til Flasken. Neden for det eene øre gik der en smalere ductus fra samme hals skraas til det mindre hul i den øverste Ende. Dette hul er nok anus. I Bugen paa Flasken var der intestina at see og u-reenlighed. Halsen paa Flasken var langs ned efter striatus. De ommelte 2de auriculæ saaes ikke, førend man skar involucrum op. Ellers naar man holdt involucrum eller Pungen for Lyset, kunde man see florentiner Flasken hænge deri, saavel som den anden ductum minorem, som gaaer til nederste Aabning i den øverste Ende. Ja man kunde endog see Skarnet i den indvendige Flaskes Bug. Aristotelis Beskrivelse de Tethyis, som ogsaa findes hos Jonston,[1]) synes best at passe sig paa denne Orm. Der findes og et Kobberstykke hos Jonston inter species varias Tethyorum expressas, som nogenledes ligner, men ikke ret. Hos Linnæus skulde den vel inter vermes henhøre til mollusca, og har Tethys leporina største Liighed dermed, ja jeg seer ikke det kand være nogen anden, men saa gjør han uden tviil det, jeg holder for Struben, til eet tentaculum, og den anden ductum minorem, som jeg holder for intestinum, gjør han til det andet tentaculum, hvilket kommer mig halvparten latterlig for. Jeg ynskede gierne, at faae en tegning paa faba latissima purgatrix Bauhini sive cor divi Thomæ, men saaledes som disse ligger i Deres Bælger, dog det har jeg nok in Tabernæmontano[2]) og i Cabinet de la sainte Genevieve, men jeg vilde gierne tillige, at alle Præsterne i Finmarken og Nordlandene, som troer saa vist, at disse Bønner voxer paa en Slags Tarre i havet, skulde see sine Løsnings Steene eller Vette-nyrer[3])

[1]) Vistnok Johannes Jonston, læge, født i Polen 1603 af skotsk familie, dr. med. i Leiden 1632, men levede siden som godsbesidder i Schlesien. Han har blandt andet skrevet en Historia animalium (ogsaa udgivet under titelen Theatrum animalium universale).

[2]) Se om denne brevet til Jac. Lund af $^{11}/_{12}$ 1762, nr. 280 nedenfor.

[3]) Smlgn. Gunnerus' afhdl. herom i selsk. skr. III pag. 15—32 og Oeders svarskrivelse.

kiige ud af bælgene, hængende paa sine Stængler, forsynede med siine blade. Kandskee det staaer i Nabolavet av Bønnen hos Tabernæmontanus? Skulde ellers ikke Bauhin[1]) eller en anden Autor have det? Pelt bekoster nok Eftertegningen. Hvorledes kalder Linnæus det?

Jeg havde nær glemt at berette, at jeg har fundet hav-Katten og hos Jonston in additamentis, tilliige med Kobberstycket genus galei,[2]) men han følger med de andre Clusium.[3]) Jeg har faaet 3 haaer av et slags, og den ene har jeg ladet avtegne, som var frisk. Man kalder den her haa-kierringer,[4]) og nogle faae haabrand. Jeg har tilforn været av de tanker, at denne var en canis carcharias Linnæi, men nu har jeg faaet nogle dubia derimod. Linnæus har sin carcharias iblant dem, som har pinnam ani. Min haa-kierring har ingen. Ellers hvidnede det stærkt i den jeg har, da den var frisk. Den har os subtus transversale. In maxilla superiore ere der 3 ordines dent. subulator., som ikke ere synderlig tykke, dog siiger man, at de ere alle 3 unger, de jeg har, uagtet den største av dem er fast 2 Favner lang. In maxilla inferiori har den 2 ordines dent. serrator. Temmelig stort hoved, dog uti sqvalus. Duo nares supra os infra apicem rostri. Duo foramina auditus infra oculos et post eosdem. Duæ pinnæ dorsales, duæ pectorales, duæ ventrales, inter qvas Anus et post qvas duo foramina, unde tamèn educi poterant duo penes. Cutis aspera, men den er ingen Acanthias. Oris rictus temmelig magnus, men ligner ikke fuldkommen den rictus oris, som et og andet Kobberstykke viiser i henseende til canis carcharias; thi in maxilla inferiore pleyer de at male liigesaadanne tænder, som in maxilla superiore. Havde jeg fat paa Brygden, skulde jeg nok faae lys i denne Sag; thi denne er sikkert maximus inter canes; men jeg veed ikke hvorledes, og om den differerer væsentlig fra haa-kierringen. Jeg faaer et nyt Indfald, angaaende Wormii Hav-muus. Hav-katten har 4 foramina branchiarum intra qvodlibet spiraculum solitarium, og

---

[1]) Se aarsskr. 1888—90 pag. 17 og brevet til O. Hiort af $^{17}/_{11}$ 1764, nr. 286 ndfr.
[2]) Se selsk. skr. II. pag. 306.
[3]) Se aarsskr. 1888—90 pag. 145 og brevet til Pelt af $^{23}/_{6}$ 1764, nr. 300 ndfr.
[4]) Smlgn. Gunnerus i selsk. skr. II. 337 flg. og Oeders svarskrivelse.

virkelig 5 branchias, qvarum duæ extremæ adnatæ sunt. Mon Wormius herav har gjordt 5 foram. branchiarum. Jeg legger heri indsluttet et par smaae greene av nogle saa kaldede Søe-træer, eller frusta ramorum.[1]) Forsan ex ungve cognoscitur Leo. Den med vesiculis paa, er et Stykke av et træe, som i siine tykkere Deele er nok hornagtigt, og alle greenene ere tykt besatte med vesiculis albescentibus, saa man kan ikke see til træet, eller greenene selv. Mon disse vesiculæ ikke ere orme-boliger? D. Velbyrd. giorde mig en stor tjeneste, om De vilde være saa god, ved første Leylighed at kiøbe for mig et par gode Bøger, hvori jeg kunde faae ret oplysning om plantis veris marinis, corallerne og Lithoxylis, hvorhen jeg meener, at disse 2 smaa frusta skal regnes; thi Linnæi Lithophyta og Zoophyta har jeg endnu ikke ret studeret, er og vanskeligt uden Kobberstykker. Jeg meener Ellis[2]) skulde være god, og Tourneforts[3]) Institutiones. Rajus har vel og noget derom. Rajus holder jeg ellers meget af; thi han er den beste for Linnæus, jeg har læst de qvadrupedibus. Jeg er etc.

---

255. Kopibog nr. 5.

1762 d. 20. Septbr. til Hr. Professor Oeder.

NB. Avsendt ved Hr. Amtmand Hammer til Khavn. Blev skrevet, at han hos Hr. Stabel haver at annamme sine 15 rdr. for microscopio[4]) og hos Hr. Secret. Henningsen 6 rdr. for instrumentet at maale Biergenes Høyde med, saavel som ogsaa 9 rdr. for et illumineret exemplar til mig selv av flora Danica. Jeg har været saa lykkelig paa denne min Nordlandske Reyse at faa 6 subscribentere paa illuminerede exemplarer av flora Danica, sc. 1. Hr. Biskop Friis.[5]) 2. Hr. Provst Sommer til Alstahoug.[6])

---

1) Se Oeders svarskrivelse i afdeling F.

2) Johan Ellis, engelsk naturforsker i midten af det 18de aarh., især berømt ved sine opdagelser i henseende til korallerne, som han beskrev i sit verk: Essay towards a natural History of the Corallines on the coast of Great-Britain and Ireland, London 1755, 4, oversat paa fransk og tysk.

3) Aarsskr. 1888—90 pag. 147 og brev til Henningsen af $^{20}/_{9}$1762, nr. 309 ndfr.

4) Se Oeders svar af $^{27}/_{3}$ 1762 i F.

5) Nicolai Christian Friis, titulær biskop og sogneprest til Bodø, se afsnit J.

6) Morten Sommer, f. 1705, sogneprest til Alstahaug 1736, 1757—65 provst i Helgelands provsti. Døde 1765 (ell. 1766).

3. Hr. Provst Bruun til Gilleschaal.[1]) 4. Hr. Christian Frid. Hagerup til Schierstad.[2]) 5. Hr. Mich. Heggel Kildal paa Sand.[3]) 6. Hr. Foged Hysing i Salten,[4]) og 11 subscribentere paa u-illuminerede exemplarer, som ere: 1. Hr. Provst Høyer til Nærøen.[5]) 2. Hr. Provst P. Hersleb paa Foesnæs.[6]) 3. Hr. Jens Hersleb til Brønøen.[7]) 4. Hr. Capitain Coldevin paa Dønnæs.[8]) 5. Hr. Joh. Dan. Fyrstenberg til Saltdalen.[9]) 6. Hr. Jesp. Kolderup til Bodøen.[10]) 7. Hr. Provst Irgens til Tromsøen.[11]) Hr. Provst Dreyer til Hassel.[12]) 9. Monsr. Joh. Hysing. 10. Hr. Michael Rosing, Capel. til Rødøen.[13]) 11. Hr. Ped. Krog Hind til Hemnæs.[14]) Alle disse ere suffisante, og, saa snart exemplarerne opsendes, caverer jeg for Pengenes rigtige indbetalelse. D. Velbyrd. Anmærkninger til vore Acta ønsker jeg gjerne at læse, førend de til trykken vorder befordrede. Paa denne Reyse har jeg forskaffet mig en temmelig Samling av smukke og tildeels rare urter, som jeg nu haaber at faae smugt avtegnede, og vil lade indrykke i den 3die Tome av vore actis, saasom jeg nu arbeyder paa en flora oeconomica og en Pan Norvegicus. Den Tractat om Fiske Sympen kan gierne udelades.

P. S. Der blev ogsaa meget andet, natural-historien vedkommende, skrevet av Biskopen selv i samme Brev, hvilket jeg[15]) ikke læste, ey heller for den store hast kunde faae tiid dertil.

---

1) Se brev nr. 196 ovfr.
2) Se brev nr. 188 ovfr.
3) Se brev nr. 170 ovfr.
4) Se brev nr. 194 ovfr.
5) Peder Høyer, f. 1702, konrektor ved Trondhjems skole 1729, magister 1732, sogneprest til Nærø 1735 og provst i Namdalens provsti 1751, døde 1765.
6) Peder Christian Hersleb, f. 1702, sogneprest til Fosnæs 1741 og 1765 provst i Namdalens provsti, døde 1780.
7) Jens Hersleb, f. 1715, sogneprest til Brønø 1757—1787.
8) Se brev nr. 204 ovfr.
9) Se brev nr. 192 ovfr.
10) Se brev nr. 187 ovfr.
11) Se brev nr. 132 ovfr.
12) Peder Drejer, f. 1732, 1739 sogneprest til Hadsel og 1753 provst i Vesteraalens provsti, døde 1778.
13) Michael Rosing, f. 1727, resid. kap. til Rødø 1757, sogneprest til Hammerfest 1767, døde 1779.
14) Peder Krog Hind, 1756 sogneprest til Hemnæs.
15) Gunnerus' amanuensis Henric Tonning, der har indført de naturvidenskabelige breve i begyndelsen af kopibog nr. 5.

256. Kopibog nr. 5.
1762 d. 11. Decbr.

Blev ogsaa af Biskoppen selv skrevet til Professor Oeder, men brevets indhold er mig ubekiendt.

---

257. Kopibog nr. 4 pag. 2.
1763 d. 15. Januar

nedsendte jeg til Hr. Professor Oeder i Kiøbenhavn min Haandskrift for, at jeg af ham havde annammet 17 Exemplarer af Flora danica, sc. 6 illuminerede og 11 uilluminerede Exemplarer, og at jeg er ansvarlig for, at udbetale ham til næstkommende Michaelis 1763 den summa 90 rdr., som disse 17 Exemplr. subtractis subtrahendis beløbe sig til.

---

258. Kopibog nr. 4 pag. 52.
1763 d. 21. Mai til Professor Oeder.

Højædle og Velbyrdige Hr. Professor, høytærede Ven!

Herved meldes til tjenstlig Efterretning i Anledning af Deres Velbyrdigheds respective Skrivelse med forrige Post de dato 22. April. passato, at jeg rigtig bekom de medsendte Reverser og Bekiendtgjørelser. Deres Instrux skal blive fulgt, og Breve om den Sag tilligemed Reverserne og nærmere Efterretning have allerede begyndt at circulere omkring. Jeg søger, om mueligt, endnu at forskaffe Dem flere Subscribenter, og min Amanuensis har under min Direction paataget sig Collectionen ogsaa for Rect. Schjøning, saasom han har afstaaet den. Saasnart Penger blive ind-casserede, skal de remitteres. Endnu er saare lidt indkommet. Hvor mange Exemplarier mand her oppe behøver og kand blive af med, kand ei fast sættes, dog kunde mueligens $^1/_2$ Snees Exemplarier af den uilluminerede, over de hidtil bekjendte Subscribenteres Tall sendes herop. Der kunde dog vel blive Raad til at komme af med dem. Men Skibs-Lejlighed og deres Indskibning der ned i fra kunde mand lettest og bequemmest der passe og besørge.

Jeg takker Deres Velbyrdighed mangfoldigen for det tilsendte

Frøe, hvormed skede mig en stor Fornøjelse. Gud give Lykke til, at det maa voxe vel her i Landet. Dernest gjøres Anmodning, at Deres Velbyrdighed vil have den Umage med første Lejlighed at opsende saa mange af den 2. Tome til acta Nidros., som kand være færdige, og siden sende Slutningen, saasnart skee kand. Jeg er med særdeles Considerat. Deres Velb.s tjensthengivne Tjener.

---

259. Kopibog nr. 4 pag. 240.

1768 d. 14. Mai til Hr. Professor Oeder,

hvori refereres til det forrige og hans desiderata besvares angaaende nogle Fuci af Flora Norvegica saasom Fucus ovinus, caprinus, bifurcatus, pinnatus LIN. esculentus etc. Iøvrigt meldes om Doctor Tonning.[1])

---

260. Kopibog nr. 5.

1762 d. 12. Oktbr. til Hr. Tyrholm[2]) i Kjøbenhavn ved Monsr. Baade.

Blev skrevet, at jeg rigtig haver faaet 3 exemplarer av flora Danica, og ligesaa mange av det dermed følgende lidet Skrift om Naturaliers Forsendelse til Søes, av hvilke 2de Skrifter det ene Exemplar allerede er tilstillet Hr. Abildgaard[3]) paa Røraas, og det andet skal med første Leylighed avsendes til Hr. Erik Schytte i Lyngen,[4]) ligesom jeg heller ei skal ermangle at tilsende enten Hr. Prof. Oeder eller D. V. deres Beviiser for disse Skrifter, saasnart samme vorder mig fra Dem tilskikkede.

---

[1]) Han havde det aar taget doktorgraden i Stockholm, se aarsskr. 1891 pag. 72 og brevene nr. 10 og 218 ovfr. samt brevet til ham selv, nr. 319 nedenfor, af $^4/_1$ 1768.

[2]) Se om denne aarsskr. 1888—90 pag. 80—83 og brev nr. 220 ovfr.

[3]) Se brev nr. 27 ovfr.

[4]) Se brev nr. 182 ovfr., hvor der skal staa: Tog exam. theol. 1754, blev 1755 missionær i Lyngen, 1761 sogneprest til Buksnæs, 1776 til Bodø, 1782 prof. theol.

261. Kopibog nr. 5.

1762 d. 23 Oktbr. til Hr. Professor Aschanius.[1])

Blev takket for hans Skrivelse, de. dato 2den Octobr. passato, saavel som ogsaa for microscopio, og skeede mig en meget stor Tjeneste, om han vilde skaffe mig alle dertil fornødne Glasser. — — — Til Foraaret tænker jeg at indsende nogle naturalier til hans Majts. cabinet.

---

262. Kopibog nr. 4 pag. 237.

1767 d. 15de Dec. til Olaus Møller.[2])

For Deres meget ærede Skrivelse af 11. Septbr. og mig derudi udviste Venskab tacker jeg skyldig, og gratulerer Dem til deres lyckelige Hjemkomst fra deres udenlandske Reiser, ligesom og til Deres smukke Flora Fridrichsdalina. Jeg er Dem meget forbunden for den belovede Skat af udenlandske Urter, og er igien redebon til at tjene Dem med norske, endskjønt jeg ei af alle rare er forsynet med Doupletter, formedelst at jeg deels har givet bort til gode Venner her i byen, deels og sendt nogle til Upsal og fleere Steder. Dog skal jeg med en Skipper, som efter Juulen skal gaae herfra, tilsende dem saa mange af de forlangte, som jeg har in duplo og ere i den Stand, at de fortiene at sendes bort. De øvrige skal jeg tage ad notam, naar jeg igjen skulde komme paa de Kanter, hvor de voxe, eller de mig blive tilsendte. Jeg er med beste Ønske og med Consideration Velædle og Vellærde Hr. Møllers tjenstberedvilligste Tjener.

---

263. Kopibog nr. 4 pag. 240.

1768 d. 11. Juni til Studios. Müller.

Skipper Rønnes uformodentlig hastige Reise for Nytaar var aarsag til, at jeg den gang ei fik sendt nogle af de belovede urter, og siden har ingen mig bekient leilighed gaaet. Nu forestaaer min

---

1) Se aarsskr. 1888—90 pag. 239.

2) Otto Friederich Müller (se aarsskr. 1888—90 pag. 78—80 og 237—38). hvis Flora Fridrichsdalina udkom i Strassburg 1767. Olaus Møller er vel en skrivfeil i kopibogen, se l. c. 78.

Visitatz Rejse, hvorfra jeg ej kommer hjem førend ultimo august. Skulde De imidlertid have nogle Urter eller andre Naturalier at overlade, og faae opsendte, vil jeg gjøre mig en fornøjelse af saadant efter mulighed at giengiælde.

---

264. I Rahbeks Hesperus I. p. 213—14 er trykt et brev fra Gunnerus til Morten Thrane Brünnich, der for fuldstændigheds skyld her medtages.

Trondhjem d. 17. Martii 1770.

Jeg ønsker oprigtig til Lykke med Deres ny Station, gratulerende tillige Kjøbenhavns Universitet med en saa grundig og flittig Lærer i en saa vigtig og nyttig Del af Videnskaberne. Hr. v. Linné spaaer, at naar han er død, fløtter Naturhistorien aldeles til Danmark og Norge, og jeg anseer i den Henseende Dem for en af de vigtigste Stytter.

P. S. Vi har to Artforandringer af Østers. Den første bedste og største er Bergøsters, siddende saa fast ved Klipperne, at de med et Jern (Skjæljern) og med Magt maa stødes derfra. I Ebbetiden staae disse undertiden noget lidet ovenfor Sandet. Den anden, Sandøsters, som findes paa grov Sandgrund (sabulum arenæ conchaceæ mixtum, som dog har finere Sand under sig, og der under meget dyb Leergrund) ex. gr. in Hittern, Fosia, Romsdalia, Normøria, Numedalia, et huic vicina parochia Norlandiæ Brønøe. Paa flere Steder her i Stiftet veed man ikke af Østers, og norden for Brønøen eller rettere Brønøens Annex Bingdalen, som i det Verdslige sorterer under Nummedals Fogderie, haves ingen Østers. To Lemysser har jeg i Spiritus; dem skal min Brodersøn (ɔ: Niels Dorph Gunnerus) medbringe.

---

265. Kopibog nr. 4 pag. 53.

1763 d. 30. Mai til Monsr. Joh. Paulli,[1]) Etudient en belles lettres.

De af Sælskabet her i T.hjem, som har med den historiske

[1]) Maaske Johan Pauli, f. i Nykjøbing paa Falster, tog 1763 den medicinske doktorgrad i Büzov, levede som læge i Kjøbenhavn.

Af hans skrifter skal anføres: Dansk oeconomisk Urtebog, hvori endeel

Classe at bestille, har forklaret for mig, hvorledes de havde adskilligt at erindre imod en og anden Ting i Deres lærde Afhandling og i særdeleshed faldt det hine Membris betænkeligt at give samme Stæd i vore actis, efterdi den syntes at ville blive altfor vidløftig. Hvorfor De fortryde ei paa, at jeg hermed sender Dem Deres Afhandling tilbage med Forsikring om den Consideration, med hvilken jeg henlever, hæderlige og vellærde etc.

---

266. Kopibog nr. 3 pag 848.
1761 d. 8. August til Hr. Stabel[1]).

Sendte jeg til Hr. Stabel i Kiøbenhavn hans forlangte Attest, og inden i Couverten var skrevet, at hand vilde skynde paa Pelt[2]) at oplægge acta Nidrosiensia, og, hvis det ikke snart kunde skee, da at tale med Rothe[3]) om at paatage sig Forlægget med de Vilkaar, at 30 Exemplarer derav frie skulde sendes herop, og iblant disse 30 Exemplarer 6 paa Post-papiir.

---

267. Kopibog nr. 3 pag. 844.
1761 d. 1. Aug. Attest for Hr. Stabel.

Hr. Johannes Bruun Stabel, residerende Capellan til Meelhuus Menigheder udi Dalenes Provstie, kand Jeg efter Anmodning ey andet, end meddeele dette Vidnesbyrd, at han i de 10 Aar og noget mere, han nu har været Præst i bemelte Menighed, har stedse været vindskibelig i sit Embede, opbyggelig i sine Prædikener, flittig i at underviise ungdommen, og ellers i liv og levnet en

---

vilde Vexter og Urter beskrives, og deres Nytte vises. Kbhvn. 1761. 8. (Citeres af Gunnerus i Flora Norveg.)

1) Johannes Brun Stabel, f. 1726 i Aas pgd., søn af underofficer Jacob Brun og antog navnet Stabel efter sin stedtader Bredo Stabel (der døde som klokker ved Frue kirke i Trondhjem 1740 og forhen havde været collega og prorector ved den derværende latinskole). Deponerede 1745 fra Trondhjems skole, tog 1746 exam. philos. Var derefter 4 aar huslærer paa Storfosen gaard og blev 1752 resider. kapell. til Melhus. Reiste 1762 til Kjøbenhavn og blev 1763 sogneprest til Onsø. Blev provst over Nedre Borgesyssels provsti og døde 1796.

2) Se om denne ved brevet til ham af $^{6}/_{11}$ 1762, nr. 294 ndfr.

3) Se brevene til Jac. Lund af $^{4}/_{12}$ 1762 og $^{24}/_{6}$ 1763 (nr. 279 og 284 ndfr.).

u-lastelig mand, hvorfore, da hand nu i haab om en større Forfremmelse er reist ned til Kiøbenhavn, Jeg allerunderdanigst understaaer mig at recommendere ham hos D. kongel. Majt. paa det allerbeste til at erholde et bedre Leve-brød.

---

268. Kopibog nr. 5.

1761 d. 5. Septbr. til Hr. Stabel i Kiøbenhavn.

Av D. V. seeneste, dat. den 5te Aug. passato, fornemmer jeg Deres store vigilance og omhue for mine Commissioner, hvorfore jeg herved har Dem at takke. Fra Monsr. Pelt har jeg alt faaet et Brev, hvorav jeg seer, at der allerede er bleven begynt med Trykningen[1]), og haaber jeg imidlertid D. V. nok drager omsorg for, at det bliver snarlig til Ende bragt. Deres V. Attest har jeg ogsaa efter Forlangende allerede nedsendt. Iøvrigt er jeg etc.

---

269. Kopibog nr. 3 pag. 890.

1761 d. 14. Novbr. til Hr. Stabel i Kjøbenhavn.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

P. S. Jeg ønskede gierne at viide, hvorledes det staaer til med Kaaberne til vore Acta og tviiler jeg ikke paa, at jo D. V. drager den tilbørlige Omsorg for det, jeg tilforne har underrettet Dem om, og at der i miine piecer besynderlig bliver en correct tryk. I den Tractat om de Lom-artede Fugle, hvor der handles om Borre-fjerten v. Hys-Tomas v. lille Peder Drikker (Holland. Rotges) accurat paa det Sted, hvor jeg anfører, at Moeringhius kalder den Arctica, og fører Klein an med det Navn Plautus columbarius, der kan følgende note sættes neden under:[2])

Kleins Plautus Columbarius er ikke denne Fugl, men meeget meere Tejsten, endskiønt at Klein ikke heller rigtig har beskrevet dens Farve.

---

[1]) Nl. af Det T.hjemske Selsk. Skr. I.

[2]) Paa det nævnte sted I. pag. 262 citeres Moehringii genera avium p. 65. Klein citeres ikke, ei heller er den nævnte note tilføiet (Paul Heinrich Gerhard Moehring, f. 1710 i Anhalt, dr. med. i Wittenberg 1733, landphysicus. Døde 1792).

---

270. Kopibog nr. 5.

1761 d. 26. Decbr. til Hr. Stabel.[1])

Jeg refererer mig til min forrige Skrivelse, de dato 19de Decembris passato, hvorudi jeg meldede om Blyet, og sendte et lidet Stykke derav til Prøve, og kand nu melde om, at det med Vished heder: Spatum pellucidum, ex parte flavescens[2]) ex parte croceum, og tillige (efter vores kyndige Berghauptmans Hr. Conferents-Raad Schøllers[3]) siigende, som man ogsaa kan see tegn til) lamellare. See Valler.[4]) Mineralog. § 41. n. 11. species 57 et n. IV. species 59, 1. 2. 3. pag. 79 et 80. ed. Berolin. 1750. Alt dette rykkes verbotenus ind i den Avhandling om Mineralier i Nordlandene og Finmarken i Stæden for qvartzum tinctum. Rajus om Insecterne vilde jeg ogsaa gierne have, samt Willugby om Fuglene og Fiskene, om de ere at faae, tilligemed Linnæi Philosophia botanica. Naar det skulde behøves, faaes nok Pengene hos min commissionair. Jeg venter nu ex actis Nidrosiensibus mine Avhandlinger arkviis, samt prænumerations Seddelen, og omkostningerne med porto og andet skal godtgjøres, saasnart jeg Dem faaer at vide. Jeg er iøvrigt etc.

P. S. D. V. ville være saa god, at fordre tilbage hos Marfeldt eller og Lilles Enke mit manuscript i Natur- og Folkeretten,[5]) saavidt som endnu er utrykt; thi før kand jeg ei continuere dermed.

---

[1]) Foran dette brev er i kopibogen udrevet et blad, hvor maaske brevet af $^{19}/_{12}$ til Stabel har staaet.

[2]) Se brevet til Oeder af $^{6}/_{2}$ 1762, nr. 254 ovfr., og selsk. skr. I. pag. 279, hvor dog den omtalte note mangler.

[3]) Christopher Scheller, f. 1707, etatsraad 1739, konferensraad 1749, døde 1774. Var berghauptmand nordenfjelds. Saavel han som hans broder, den bekjendte rigmand Stie Tønsberg Scheller (1700—1769, kammerherre og konferensraad, se Willes Mindetaler 21—40) var medlemmer af videnskabsselskabet.

[4]) Johan Gottskalk Wallerus, f. 1702, berømt svensk mineralog; dr. med. i Upsala 1735 og opførtes efter Rudbecks død 1736 som Linnés konkurrent til professorposten i botanik, men blev kun adjunkt i medicin i Upsala, 1750 prof. chem. & mineral. sammesteds. Nedlagde professoratet 1767 til Bergman og døde 1785. Han regnes som en af samtidens hovedforfattere i chemi og mineralogi, og hans Mineralogia ell. Mineral Riket, Sthm. 1747, blev oversat paa latin, tysk, engelsk, fransk (Biogr. Lex. öfv. namnk. svenska Män VII. pag. 275—277.)

[5]) Et af Gunnerus' hovedverker (smlgn. aarsskr. 1888—90 pag. 5 og Thrap i Luth. Ugeskr. $^{5}/_{6}$ 1890 og Dansk Biogr. Lex.) Det udkom 1748—52, men han opnaaede ei at faa det fuldendt med behandlingen af jus feudale et militare universale.

271. Kopibog nr. 5.
1762 d. 6. Februar til Hr. Stabel.

Deres seeneste meget ærede har jeg rigtig bekommet, og tviiler ikke paa, at De jo allerede har kiøbt Mus. Reg. Svec. og Tessinianum,[1]) og ønskede jeg snart, at kunde faae dem herop. Det er best, de bliver indbundne i Fransk bind.

Følgende bøger vilde D. V. være saa god, at anmode Monsr. Pelt om, strax at forskrive mig, at jeg betids til Sommeren kunde faae dem herop, og maaske den franske Boghandler i Kb.havn kunde snarere forskaffe dem, nemlig Joh. Raji[2]) synopsis method. avium, ejusdem synopsis method. piscium, et 3tio insectorum (de animalibus qvadruped. har jeg allerede), Petr. Artedii[3]) Ichthyologia, Francisc. Willoughby[4]) ornithologia reformata a Rajo. Porro hist. piscium, og siden jeg har allerede Aldrovandi[5]) ornithologie, saa vilde jeg nok ogsaa gierne have den samme de piscibus og hans Digitalia eller de animalibus qvadruped. et exsangvibus, Linnæi genera plantarum, de følgende Tomer af amoenitatibus academicis[6]) (de 2 første har jeg), Philosophia botanica, Fl. Svecica.[7]) De bindes alle ind i Fransk bind, som kiøbes i raae Materie. Jeg har hørt, at De paa Adressecontoiret skulde have Linnæi Skrifter. Naar De viiser Hr. Secretair Henningsen mit Brev, saa faaer De gierne Penger til at betale dem med. Hr. Arctander[8]) er kommen op, og har intet med sig til mig. Det bliver altsaa best, at D. V. med næste Post sender mig et Exemplar af act. nidrosiensibus. Assessor Horneman kommer ikke før Paaske. Det var gandske vel, om D. V. vilde have den umage, at lade indbinde paa min

1) Se nr. 32 ovfr.
2) Se nr. 122 ovfr.
3) Se nr. 254 ovfr.
4) Se nr. 254 ovfr. Hans efterladte skrifter: Ornithologiæ libri III & historia piscium udgaves med suppl. af Joh. Ray, London 1678 (saavel paa latin som engelsk). Se brevet til Mengel, nr. 305 nedenfor, af 11. juni 1763.
5) Se nr. 122 ovfr.
6) Amoenitates academicæ (I. 1749, II. 1751, III. 1754). Sidste del udgaves i Erlangen efter Linnés død.
7) Philos. bot. 1751. Fl. Suec. 1745.
8) Peder Arctander, der 1762 prædikede til dimis og samme aar blev pers. kap. i Ofoten. Smlgn. nr. 173 ovfr.

Bekostnig i Engelsk Bind, forgyldt paa Snittet etc. eet Exemplar til Hans Mayt., eet til Dronningen, og eet til Grev Moltke. Indlagde Brev til Hr. Professor Oeder vilde De være saa god at befordre. Jeg er etc.

---

272. Kopibog nr. 5.

1762 d. 6. Marts til Hr. Stabel[1]).

Blev takket for de bøger i natural-historien, han allerede havde kiøbt til mig, og givet ham i commission at kiøbe efterfølgende, sc.: 1. Artur Conrad Ernstings Historische und physicalische Beschreibung der Geschlechter der Planten[2]) in 4to. 2. Linnæi fundamenta botanica[3]). 3. Osbecks og Hasselqvists Reysebeskrivelser[4]). 4. Det nye Oplag av Fauna Svecica[5]). 5. Marsillij over havet[6]), og 6. de følgende tomer av Kalms Nordamericanske Reyse[7]), hvorav jeg allerede har de 2 første tomer. Disse med de tilforn ommeldte Bøger blev han anmodet om med allerførste Leylighed at opsende, og, om der imidlertid skulde gives nogen Leylighed til lands, da i Særdeleshed Osbeck. Dernæst gav jeg ham en fuldstændig Beskrivelse paa en nye haae, jeg havde faaet, hvilken Beskrivelse ellers findes i mit manuscript, og bad ham, at spørge Hr. Professor Oeder vel Tyrholm, om den skulde være catulus eller canicula hos Linnæum. Min compliment for Hr. Aschanius og Hr. Tyrholm blev avlagt, saa ogsaa for Hr. Professor Oeder, med ønske at De vilde beære vore

[1]) Svar paa dette brev findes blandt brevene til Gunnerus (afdel. F).

[2]) Arthur Conrad Ernsting, læge i grevskabet Schaumburg, f. 1709, dr. med. i Helmstädt, praktiserede i Braunschweig, døde 1768. Det omtalte verk udkom i Lemgo 1761. 4.

[3]) Udkom 1736.

[4]) Dagbock öfver en ostindisk Resa 1750—52, udkom 1757, skaffede forfatteren Peter Osbech (f. 1723, d. 1805, provst) berømmelse som en af Linnés dygtigste elever, saa han fik tilbud fra St. Petersburg om professorat i botanik (se Biogr. Lex. öfv. namnk. svenska Män X. pag. 351). Angaaende Hasselqvist se nr. 32 ovfr.

[5]) 1ste udgave 1751, 2den meget forøgede 1761.

[6]) Histoire physique de la Mer. Amsterd. 1725. Omhandler især koraller og og søplanter (se iøvrigt Stabels svarbrev i F).

[7]) Se selsk.s aarsskr. 1888—90 pag. 204.

acta med een og anden Piece. Et godt microscopum, som kunde være beqvemt til anatomia insectorum vilde D. V. og kiøbe for mig, men for alle ting tage Hr. professor Oeder til Raad. Det maae brav kunde forstyrre, saa at man ved Hielp av det kunde tegne Smaating av, som ikke sees tydelig med øynene. Saadant vil nok koste 20 rdr. og maaskee meere. Jeg sendte ham ogsaa en Fortegnelse over de Ægteviede, fødde og dødde for aaret 1761, hvilken han skulde levere til Monsr. Berling,[1]) for at indføres i de politiske Tidender. Jeg er etc.

P. S. Et Exemplar af vore actis skal indbindes i smukt Bind, og leveres til Geheimeraad Holstein meo et societatis nomine. Linnæi iter Westgoth. et oeland. vil jeg ogsaa have. Dersom den Christal Steen[2]) jeg sendte til Secret. Henningsen ikke er slebet, beder jeg, den maatte sendes mig tilbage. Der blev og skrevet om, at forhøre hos Monsr. Pelt, om ikke vore acta herefter kunde trykkes i Tronhiem.

---

273. Kopibog nr. 5.

1762 d. 10. April til Hr. Stabel.

Blev skrevet at kiøbe mig Johannis Baptista Bohadsch[3]) de qvibusdam animalibus marinis. Marsilij over havet og Linnæi fundamenta botanica[4]) faaer det beroe med, siden den første er saa dyr, og den anden kand undværes. Brissons ornithologie[5]) agter jeg ikke at kiøbe, men derimod vil jeg have 1 arabisk grammatica, jo mindre, jo bedre, Gruenenbergii[6]) ta-

---

1) En af brødrene Johan Christian og Georg Christopher Berling, der var bogtrykkere i Kjøbenhavn 1755—1771 og 1755—1778, sønner af tyskeren Ernst Heinrich Berling (f. 1708, d. 1750), der 1748 grundlagde Danmarks første kritiske blad „Kbhvnske nye lærde Tidender om lærde og kuriøse Sager", hvorfra den nuværende „Berlingske Tidende" stammer.

2) Taget paa Skjervø, se selsk. skr. I. 278.

3) Se 122 nr. ovfr.

4) Se foreg. brev.

5) Mathurin Jacques Brisson (f. 1723, d. 1806, prof. i fysik i Paris) udgav et meget berømt verk: ornithologia s. synopsis methodica sistens avium divisiones, 6 bd., beskrivelse over 1500 fugle med 500 afbildninger.

6) Joh. Peter Gruenberg, 1694 rektor i Harburg, 1698 dr. og derpaa prof. i teologi og superintendent i Rostock. Det omtalte verk heder Tabulæ biblicæ oeconomicæ, item genealogicæ.

bulæ genealogicæ sacræ, Plinii hist. naturalis, ligegot hvad for en edition, naar kiøbet kun er godt, og Aristotelis Histor. animalium etc. for bæste kiøb, paa græsk eller latin, med eller uden version eller noter.

Hr. Schive[1]) har alt for 14 Dage siiden qvitteret, og for nærværende tiid er der ingen, der assisterer Hr. Friis[2]). Det vil og blive vanskeligt, at faae nogen derhen i Deres Stæd for en lang tiid. Med en Student kand hr. Friis ikke være tjent. Her er ingen leedig Capellan i heele Stiftet, uden Hr. Gerhard Kempe[3]) i Nordlandene og Hr. Klingenberg,[4]) men begge ere uduelige. Ikke desto mindre har jeg beordret Hr. Dreyer[5]) i Støren at reyse ned til Warmboe efter Paaske hellig-dagene; thi før kand hand ei mistes. Hr. Bernhoft[6]) beder og, han maatte snart faae ham igien. Naar jeg ingen kand faae til at betjene faaer De det nok at viide. Skulde det kunde gaae for sig, som Deres Kiære Moder har talt med mig om, skulde det være mig kiært, allerhelst siden Hr. Friis begynder nu meer og meer at forfalde. Jeg sender herudi indsluttet 20 rdr. i Banco-Seddeler, hvorav De vilde behage at betale ud til Hr. Professor Oeder, hvad han behøver til Microscopii Forskrivelse, som han mælder, vil koste omtrent 3 guineer. Det øvrige anvender De til mine Commissioner. Det bliver best, at jeg faaer min Chrystal[7]) op igien; thi at give 100 rdr. for 1 Stokkeknap, er for dyrt.

---

1) Rimeligvis Jens Schive (f. 1731, 1758 resid. kap. til Overhalden og 26. febr. 1762 forflyttet til Ørkedalen, hvor han døde 1778; smlgn. aarsskr. 1893 pag. 64).

2) Johan Frederik Friis, f. 1729 i Kristiansund, dimitteret fra Trondhjems skole 1745, exam. theol 1747, informerede ca. 10 aar og blev 1758 kaldet til personel kap. i Melhus for at bestyre kaldet for sognepresten Hans Stenbuch under dennes fravær i Kjøbenhavn for at arbeide paa Jessens verk over Norge (se aarsskr. 1888—90 pag. 203, 1891 pag. 131, brevet til Jessen, nr. 247 ovfr.). Døde sidst i aaret 1762. Thomas v. Westen Hammond (se nr. 219) var resid. kap. 1762—71.

3) Maa være Gert Kempe, f. 1728, exam. theol. 1746, 1754 missionær i Vestre Saltdalen, en kort tid hjelpeprest hos stiftsprovst Thode i Trondhjem, bestyrede 1760—62 Stegens sognekald for broderen Cornelius K. Blev sindssvag og døde i Kjøbenhavn.

4) Se nr. 106.

5) Gabriel Dreyer, f. i Trondhjem 1732, dimitteret fra Trondhjems skole 1750, exam. theol. 1754, 1761 pers. kap. til Støren, 1774 sogneprest til Grip, 1786 til Bolsø og provst i Romsdals provsti. Døde 1793.

6) Jørgen Bernhoft, se aarsskr. 1891 pag. 131.

7) Se foreg. brev.

274. Kopibog nr. 5.

1762 d. 20. September til Hr. Stabel.

NB. avsendt ved Hr. Amtmand Hammer.[1])

Jeg har imodtaget D. V. seeneste Skrivelse, de dato 12te Aug. h. a., hvorav sees, at jeg hos D. V. nu haver til gode, naar De til Hr. Prof. Oeder haver betalt 15 rdr. for microscopio, 2 rdr. 12 skill., foruden enda 5 rdr. 5 ort 12 skill. efter deres forrige Regning, de dato 24de Febr. h. a.; altsaa udgjør nu da, det som jeg hos Dem for nærværende haver til gode, in alles en summa av 8 rdr. 8 skill. For de mig meddeelte behagelige Efterretninger fra Stokholm og Upsala haver jeg Dem høylig at takke. De fra Monsr. Hammer[2]) opsendte Sager haver jeg rigtig bekommet. Plinii histor. natural. uden figurer behager De at kiøbe for mig hos Monsr. Berg[2]) paa Regentzen, saavel som ogsaa Aristotelis histor. natural., naar den paa auctioner forefalder. Joh. Baptista Bohadsch de animalibus qvisbusdam marinis havde jeg ventet for længe siden at have været kommet herop, hvorfor jeg nu beder at samme, tilligemed de andre smaae piecer, som De haver kiøbt for mig i Stockholm, hvormed jeg er gandske vel fornøyed, maatte blive mig ved første Leylighed tilsendte. Brevet fra Linnæo har jeg allereede bekommet, og er det mig kiært at fornemme, det De paa min Regning har sendt til Linnæum et smukt indbundet exemplar av vore actis. Saasnart Leylighed her i Stiftet gives, skal jeg ingenlunde forsømme at proponere Dem. Jeg er etc.

---

275. Kopibog nr. 5.

1762 d. 12. Oktober til Hr. Stabel.

NB. ved Monsr. Pet. Daniel Baade.

Blev sendt Bogtrykkerens Windings[3]) skriftlige opgivende, angaaende for hvilken Priis de Trondhiemske acta herefter kunde

---

[1]) Se brevet til Daniel Busk i afdeling D nr. 217 ovfr.

[2]) Vistnok de samme, til hvem der nedenfor anføres breve (nr. 292 og 293).

[3]) Jens Christensen Winding, der $18/_2$ 1739 fik bevilling til at drive bogtrykkeri i Trondhjem. Gunnerus' Flora Norv. I. 1766 er trykt typis Vindingianis. Derimod blev Flor. Norv. II. og de første bind af selsk. skr. trykte hos Pelt i Kjøbenhavn, smlgn. nedenfor ved brevet til Pelt af 6. novbr. 1762 (nr. 294).

blive trykte heroppe, da han blev ombedet at forhøre først hos Monsr. Pelt, om han vil entrere derudi, og dernest hos Monsr. Rothe, hvilken Hr. Stabel ogsaa tillige skulde anmode om, at bekoste tegningene heroppe. Brevet til Linnæum skulde han befordre med første Post, og de 2de Casser med naturalier udi, ligeledes til Linnæum, skulde han med første Leylighed sende til sin commissionair i Stokholm, for derfra videre at befordres til Upsala.

---

276. Kopibog nr. 5.

1763 d. 5. Novbr. til Hr. Stabel.

Blev skrevet af hs. Høyærv. selv, at hand vilde besørge de Ex. af act. nidros. Tom. 2 til Hoffet(??) som og Linneum indbundne og befordrede etc.

---

277. Kopibog nr. 3 pag. 972.

1762 d. 20. Septbr. Hr. Jacob Lunds[1]) Tilladelse at reyse ned til Kiøbenhavn.

NB. Avsendt med Hr. Amtmand Hammer[2]) til K.havn.

Da Hr. Jacob Lund, som nu i 13 samfulde Aar har været capellan til Bynæssets Præstegjeld udi Dalenes Provstie her i Tronhiems Stift, hos mig har begjæret tilladelse at reyse ned til Kiøbenhavn, for allerunderdanigst at anholde om D. Majt.s Naade til en bedre Forfremmelse, saa kan jeg, efter hans indstændigste Begiæring, ey andet end give Ham en saadan Tilladelse paa en Tiid av 6 Maaneder, allerhelst siden Kaldet i hans Fraværelse bliver vel forsynet, forønskende ham paa denne hans Reyse megen Lykke, Naade og Velsignelse til at erholde et bedre Leve-brød.

---

[1]) Jacob Lund, f. 1724 i Ørkedalen, lagde sig efter exam. art. 1743 efter medicin og anatomi, men opgav senere dette studium för at blive prest, tog 1745 exam. theol., blev 1749 pers. kap. hos sogneprest Joh. Crantz paa Bynesset, efter dennes død 1751 kapellan hos stiftsprovst Thode til Trondhjems domkirke og 1752 residerende kap. til Bynesset. Opholdt sig i Kjøbenhavn 1762—63 for at søge nyt embede og udnævntes 22. april 1763 til sogneprest til Lærdal (se brevene nedenfor) og 1766 ved bytte sogneprest til Kragerø. Døde 1785.

[2]) Se brevet til Daniel Busk i afdeling D, nr. 217 ovfr.

278. Kopibog nr. 5.

1762 d. 12te Oktober til Hr. Jacob Lund i Kbhvn. ved Monsr. Baade.

Blev sendt nogle Anmærkninger, hvorefter den 2den Tome av de Tronhiemske actis skulle rettes og forbedres, førend de til trykken blive befordrede.

---

279. Kopibog nr. 5.

1762 d. 4. December til Hr. Jacob Lund i Kiøbenhavn.

Det er mig kiært af D. V. Skrivelse at fornemme, at de allerede lykkelig og vel er arrivered til K.havn, og at mine med Hr. amptmand Hammer afsendte 4 Brever nu til D. V. ere fremkomne og til vedkommende leverede, for hvilket sidste ieg herved haver at takke.

Med Skipper Ole Rasmusen reyste Candid. Pet. Daniel Baade i Oct. Maaned nestafvigte ned til K.havn, og han havde med sig til D. V. en skriftlig Fortegnelse over adskillige Ting, som maae rettes og forbædres udi mine afhandlinger i den 2den Tome af vor Trondhjemske actis, førend de til trykken blive befordrede.[1]) Saa snart nu denne Fortegnelse bliver Dem af Monsr. Baade overleveret, bliver det vel det beste, siden Hr. Prof. Oeder er særdeles høflig, at gaae til ham først med fortegnelsen, efterdi han nok haver Manuscriptet, og at conferere med ham i denne Sag. Der er en Afhandling om en Søe-vext, allevegne ligesom besadt med frøe-Huuse: til denne Danske opskrift maae følgende til Slutningen av opskriften, førend Tract. begyndes, tilføyes: Gorgonia resedæformis.[2]) Samme latinske ord bliver og sadt over Kobberstykket. Hr. Prof. Oeder meener, at denne Titel bliver den beste, saa at D. V. herudj ikke agter, hvad der staaer in additamentis et emendandis, som Monsr. Baade overleverer, hvor ieg har kaldet den Gorgonia resedago. Følgende af mine piecer trykkes uden emendation: 1. om de edomitiske kongers følge, 2. om havkatten, Chimæra monstrosa, 3. om Sleepmarken (Myxine glutinosa), 4. om Søe vexten Gorgonia resedæformis. De øvrige

[1]) Smlgn. foregaaende brev.

[2]) Smlgn. brevet til Pelt af 23de Juni 1764, nr. 300 nedenfor.

af mine Piecer maae ikke trykkes, førend correctionerne ere ankomne med Monsr. Baade eller Skipper Ole Rasmussen; dog skulde de endnu ikke være ankomne, og trykken af denne aarsag blive opholdet, saa vilde de være saa god at lade mig det betids viide, da ieg fik anden gang nedsende disse nødvendige correctioner, som mest grunder sig paa nye opdagelser.

Jeg har skrevet til Pelt om følgende Bøger: Linnæi Flora lappon.[1]), Ol. Borrich. de usu plant. indigenarum[2]), D. Luch-(stør) disput. de medicam. Norveg. sufficientibus[3]) og fleere. De nu specificerede vilde De drage omsorg for, at de med addresse-Contoirets agende Post blive opsendt til Christiania og addresserede til Hr. Capit. Moller eller Frue, saasom Capitainen maaskee er i Holstein.

Med samme Leylighed venter jeg mit Microscopium, som Hr. Stabel[4]) har kiøbt for mig, item Linei Øel. og Gothiske reise,[5]) som Hr. Stabel har kiøbt for mig i Stockholm, sambt Joh. Bapti. Bohadsch de animal. qvibusd. marinis, som hr. Stabel har meldet allerede at have kiøbt, og min illumin. Flora Danica, som er hos hr. Secret. Henningsen. Desuden ønsker ieg giærne ved samme leylighed at bekomme: 1. Linei Vest-Gothiske reise.[6]) 2. Bibliotheca Botanica.[7]) 3. og 4. Fundament. Botanica og Critica Botanica,[8]) hvilke 2de ieg vel kunde undvære, men vil dog have for at faae hands Skrifter complet. 5. den nylig udkomne 1 Tom. af Spec. Plantar.[9]) 6. Halleri enumerat. Stirp. Helveticar.,[10]) som de vilde være saa god selv at kiøbe for mig, da pengene nok kand faaes hos hr. Secret. Hennings(en). Skulde den icke være

---

[1]) Flora Lapponica 1737.
[2]) Udg. 1688. 8. (se aarsskr. 1888–90 pag. 127).
[3]) Se aarsskr. l. c. pag. 139.
[4]) Se brevene til denne foran, nr. 266 fg.
[5]) Ölandska och Göttlandska Resa forrättad år 1741.
[6]) Udg. 1747.
[7]) Udg. 1736.
[8]) Udg. 1736 og 1737.
[9]) 1. Oplag 1753, 2. 1762—63.
[10]) Hallers Schweizerflora udkom 1771, se forresten brevet til Pelt af $^{23}/_{6}$ 1764, nr. 300 nedenfor.

at faae i Kiøbenh(avn), saa kunde den bestilles hos Rothe,[3]) thi Pelt er en jøde. Vær saa god at skaffe mig tillige at viide, om mand kand faae Scheuchzeri Opera botanica,[1]) Molrison, Loeselii og Gottscheids Prussia, Ruppii Flora Jenensis, Plukenets Phytographia, hvad de koster, item Fuchs. Hist., Cam. Epit., Dodonæi pempt., Lobelius,[2]) maaske mand kunde faae kiøbe nogle af siste gamle hos antiqvarer eller boghandlere.

Jeg har nu i arbeyde Norsk Huusholdnings Flora og Pan, og det bliver for vidløftig at rycke den ind i Acta, hvorfor ieg vil give den ud successive 5 til 6 ark af gangen efter Linæi methode, hvormed undertiden følger en og anden tegning, som og skal forestille fructificationen. Vær saa god og tal med Rothe,[3]) om hand skulde have Lyst til at forlægge dette verk. Conditionerne ere: 1) 4 rdr. for arket, 2) at Forlæggerne betaler baade tegninger og Kaaber stycker, naar de behøves, og maatte de første giøres heroppe. Det dependerer vel af Forlæggeren, hvor det skal tryckes, men godt var det, om det kunde tryckes her, da Forlæggeren kunde sende papir op om hand vilde. Prisen paa Tryckningen har ieg tilsent hr. Stabel. Jeg er næst min Compliment til Hr. Profess. Oeder og Ascanius, til hvilken første ieg skal have den Ære at skrive med næste Post etc.

---

280. Kopibog nr. 5.

1762 d. 11. Decbr. til hr. Jacob Lund.

Endskiønt ieg som ieg i min skrivelse med forrige Post meldede haver med Skipper Ole Rasmussen eller Mons. Baade til Deres

[1]) Saavel Joh. Jak. Scheuchzer (prof. i Zürich, 1672—1733) som broderen Joh. Scheuchzer (prof. sammesteds, 1684—1737) var botanikere. Den første udgav en Schweizerflora 1702-11 (nyt oplag 1723), se brevet til Pelt af $^{23}/_{6}$ 1764, nr. 300 nedenfor, den anden er bekjendt for sine studier over græs, halvgræs og juncacéer.

[2]) H. B. Ruppius, 1688—1719, student i Jena. Hans Jenaflora udkom 1718. Angaaende de øvrige verker se brevene til Pelt nr. 300 og 301 nedenfor.

[3]) Flere boghandlerfirmaer af navnet Rothe paa den tid; her menes sikkerlig Johan Gottlob Rothe (f. 1730, d. 1824), der havde boglade paa Børsen og faar det skudsmaal, at han var den ærligste at handle med (se Nyrop Den Danske Boghandels Hist. I. pag. 308 og 322. Smlgn. og nedenfor brev nr. 284 til Lund af 24. juni 1763).

Velærværdighed nedsent en Fortegnelse paa et og andet, som nødvendig maa corrigeres i 2den Tomo af vor Tronh. actis førend de til Trycken blive befordrede, saa dog alligevel, siden mand endnu icke her har nogen tidende om Ole Rasmussens fremkomst, nedsender ieg atter herved de samme emendanda med nogen liden forandring, da de altsaa icke mere retter sig efter de emendanda, som kommer med Ole Rasmussen. Manuscriptet faaes hos boghandler Pelt. Naar disse mine Afhandlinger siden blive trykte, saa vilde Deres Velærværdighed ogsaa være saa god at paatage sig den siste Correcteur, paa det at de sig indsnigende trykfeil derved kunde vorde rettede, og alting blive ordentlig, for hvilken Deres umage ieg igien ønsker ved leylighed at kunde være til nogen Gien-tieneste.

Foruden de med forrige Post ommældte bøger vilde De ogsaa kiøbe for mig: Løeflings Spanske reyse,[1]) Linæi Biblioth. Botan. Jeg vænter og Aristoteles de animalibus, som hr. Stabel har kiøbt for mig.

Hvad andre Herbaria angaar, saa giør De vel, De confererer med Hr. Profess. Oeder, førend De kiøber nogen. Tabærnesmontani Historie vel urtebog har ieg alt, edit. Basileens. 1664.[2]) Matthioli Krauter-buch[3]) kand ieg og have til Laans, naar ieg vil have den. Dodonæi holland. urtebog[4]) har ieg og item Krameri[5]) Austriaca saavel som og Ludv. Ect. Plantarum.[6]) Jeg

---

[1]) P. Løfling, elev af Linné, 1729—56, reiste først til Spanien, hvor han samlede 1300 planter, senere til Amerika, hvor han døde i Guyana.

[2]) Tabernæmontanus (egtl. von Bergzabern, Jac. Theod.), d. 1590, apoteker, senere læge i Worms: Neuw vollkommentlich Kräuterbuch mit schönen und künstlichen Figuren. Francf. a. M. I. 1588. Fol., II. 1590 (udg. efter hans død). Den latinske udgave er udkommen under titel: Icones plantarum s. stirpium tam inqvilinarum qvam exoticarum. ibid. 1588. Udgaverne i Basel 1664—1670 besørgedes af Caspar Bauhin.

[3]) Peder Andreas Matthiolus: Kräuterbuch durch Joachim Camerarium. Frankf. 1550 fol. (Den 1ste ital. udg udkom i Venedig 1548, se iøvrigt brevet til Pelt af $^{10}/_{11}$ 1764, nr. 301 nedenfor.)

[4]) Rembert Dodonæus (se brevet til Pelt, nr. 300 nedenfor, af $^{23}/_{6}$ 1764) udgav Cruydeboek. Leyden 1563.

[5]) Wilh. Heinr. Kramer, dr. med. & philos., udgav i Wien 1756: Elenchus vegetabilium & animalium per Austriam inferiorem observat.

[6]) Se brevet til Pelt nr. 301 nedenfor.

venter regning fra Pelt iblant andet for at faae viide priisen paa en deel bøger, hand af sig selv har opsendt, og som ieg icke vil beholde, da min Amanuensis kunde sælge dem. Den 4de Fasc. af Ludv. Ect. plantar.[1]) har hand nu atter anden gang sendt op, hvilken ieg skal sende ned igien med Skibsleylighed til Vaaren. Dersom Pelt for det første vil sende op 50 Exemplarer af act. Nidrosiens., saa skal min Amanuensis sælge dem ud, og ieg er Cavent. 20 exempl. af min Theolog. dogmat. vilde De og bestille hos Pelt eller Rothe, at den vist maatte kiøbes paa Leipzig Paaske-Messe, og saasom den maa betales med contant i Tyskland, saa kand de faae pengene forud, om De det skulde forlange.

P. S. Hr. Strøms beskrivelse over Sundmøer beder ieg og maatte sendes med den agende Post til Christiania. Jeg har for lang tid skreven om at faae tilbage opsendt alle de haandskrevne ark av min Natur og Folke Rett, som endnu icke er trykt, Mad. Lillie har svaret hr. Stabel hun havde dem icke. Kand Pelt icke skaffe dem? Forinden de faaes tilbage kan ieg icke skrive paa min Natur og Folke Rett videre propter connectionem.

---

281. Kopibog nr. 4 pag. 31.

1763 d. 9. April. Tilladelse for Hr. Jacob Lund at opholde sig i Kiøbenhavn.

Efter Anmodning kand ieg ey nægte Hr. Jacob Lund, Capellan til Byenæssets Præstegjæld i Dalenes Provstie i Trondhiems Stift, min Tilladelse at opholde sig i Kiøbenhavn endnu en tid af 8 maaneder for allerunderdanigst at anholde om Deres Majt.s naade til en bedre forfremmelse, allerhelst siden Kaldet i hans Fraværelse, ved en her i Stiftet ledig værende Præst, navnlig Bøy Klingenberg bliver vel forsynet. Benævnte Hr. Jacob Lund har nu paa 14de aar været Capellan til Bynæssets Præstegjeld, hvor hand med Familie neppe har haft sin aarlige udkomme, og har stedse viist sig aarvaagen og nidkiær udi sit Embede, hvorfor hand og formedelst sine iidelige Søe-reiser til Annexerne har mistet en stoor deel af sin forige Helbred. Hand besidder desuden, som er vitterligt,

[1]) Se brevene til Pelt af $^{31}/_{5}$ 1763 og $^{2}/_{6}$ 1764, nr. 296 og 299 nedenfor.

en grundig insigt in Theologicis, men end og i andre smucke videnskaber, og har hid indtil ført et Christeligt og i alle maader sømmeligt Liiv og levnet, saa ieg af hiærtet forønsker ham Deres Majst.s Naade til at erholde et bedre Leve Brød.

---

282. Kopibog nr. 5.
1763 d. 30. April til Hr. Jac. Lund.

Blev takket for commissionen med mine Bøger, hvilke jeg venter med det første, tilligemed de 12 Uhrglas, som Hr. Stabel haver leveret D. V., og den Islandske Rappé. Tabernemontani Icones[1]) kan jeg undvære, og altsaa har De ey nødig at kiøbe den. Halleri enumeratio Stirp. Helveticar.[2]) og Linnæi Skaanske[3]) samt Loeflings Spanske Reyse[4]) har jeg allerede erholdet. Opdahls Kald[5]) har jeg ey kundet recommendere Dem til, om De end havde været min eegen Broder, efterdi det ey stoed i min Magt. Ved en anden Leylighed skal jeg gandske vist viise Dem venskabs Prøver.

---

283. Kopibog nr. 4 pag. 52.
1763 d. 21. Mai til Hr. Jac. Lund.

Deres Velærværdigheds Befordring til Lejrdals Kald i Bergens Stift, hvorom De med forrige Post tilsendte mig Efterretning, gratulerer jeg Dem med, og er særdeles fornøjet over, thi De blev dog betids forløst og var saa lykkelig at erholde et stykke Brød, bedre end det De før havde.

Jeg takker Dem hjertelig for Deres gode Tilbud at ville besørge mine Commissioner, saa længe De bliver i Kjøbenhavn, saavelsom for den store Umage, De hidtil har havt for mig. Af den medsendte Wechsel paa 50 Rdr. behage De at giøre sig betalt for Deres tilgodehavende 41 Rdr. 2 ort 14 skill. og desforuden at

---

[1]) Se nr. 280 ovfr.
[2]) Se nr. 279 ovfr.
[3]) Skånske Resa udg. 1751.
[4]) Se nr. 280 ovfr.
[5]) Til sogneprest i Opdal udnævntes 8. juli 1763 Jens Lemvig (se aarsskr. 1891 pag. 145).

kjøbe mig 1 Expl. af Paulli Danske Husholdnings Bog[1]) o: flora., item Schäfferi Icones et Descriptiones Fungorum quor. sing. etc.,[2]) hvilke begge blive hver for sig indheftede i Papir. De da overskydende Penge leveres til Secret. Henningsen, som De ved bort-Reysen behage at overdrage de for mig havte Commissioner til. Vær saa god og hils Mag.r Dass og Prof. Ascanius, (som) De har hilset mig fra. Jeg ønsker Dem herefter alt, hvad som fornøjer og er etc.

---

284. Kopibog nr. 5.

1763 d. 24. Juni til Hr. Jac. Lund.

I anledning af Der. V.s seneste Skrivelse de dato 11te Juni h. a. har jeg hermed til gjensvar at melde, at det var mig meget kjert, om jeg kunde assistere i den omtalte Sag og befordre det intenderte bytte med Hr. Meintz[3]); men saa strax lader det sig ei vel gjøre, da Hr. M.s Omstændigheder for nærværende tid ere temmelig brogede, efterdi almuen nu paa nye er opøst imod ham og allerede i arbeide med at fortsette det Tingsvidne imod ham som de forleden aar begyndte paa. Tingsvidnet, som bliver mig

---

1) Her menes rimeligvis Johan Paulis Dansk oeconomisk Urtebog. Kbhvn. 1761 (se aarsskr. 1888—90 pag. 238 og brevet til Joh. Paulli af 30. Mai 1763, nr. 265 ovenfor), der hyppig citeres i Gunn. Fl. Norv. (Man kunde dog tænke paa den mere bekjendte Simon Paullis Flora Danica, det er Dansk Urtebog. Kbhvn. 1648. 4; se aarsskr. l. c. pag. 126.)

2) Jakob Christian Schäffer (f. i Regensburg) udgav Icones et descriptio fungorum quorundam singularium. 1761.

3) Hans Møller Meintz, f. 1722 i Indsæt i Østerdalen, søn af Hans Rasmussen Møller, der siden blev bergskriver i Meldalen. Navnet Meintz antog han efter moderen, deponerede fra Trondhjems skole 1743 og tog 1746 teolog. eksamen, var 4 aar informator hos stiftamtmand Rantzow og blev 1751 hører ved Trondhjems skole. 1755 blev han pers. kap. til Kvikne, reiste 1758 til Kjøbenhavn for at søge embede og udnævntes 1760 til sognepræst til Ørlandet. Her paadrog han sig, som der ogsaa hentydes til brevet, almuens misnøie, især ved sin optræden mod sin tjenestepige, hvem an havde klaget til hendes fader, fordi hun havde forkommet en feiekost, hvilket bevirkede, at faderen straffede sin frugtsommelige datter saa strengt, at hun aborterede. Senere stjal faderen for at hevne sig sølvtøi hos presten, og da han var arresteret herfor, lykkedes det ham at undkomme og passe presten op og dræbe ham 1763 (Erlandsen l. c. pag. 254).

tilsendt, naar det er sluttet, maa jeg endelig gaae ned med, om det skulle gaae Hr. M. imod. Men skulle ei samme blive alt for galt og ei gravere Hr. M. saa sterkt, at Spørsmaal blev, om hand ei burde afsettes, saa skal vist min Forestilling gaae ned paa den Maade, at Byttet allermest maatte approberes for at blive Hr. M. qvit.

Jeg har nu resolveret at lade trykke paa latin min Flora Norvegica, hvis Titel bliver denne: Flora Norvegica, magnam partem, oeconomica, observationibus qvod ad fructificationem passim adjectis, og det paa den Condition, at Forlæggeren dertil betaler mig ethvert trykt ark med 4 rdr. og skaffer mig 10 Ex. paa Skriverpapir omsonst. Tegningerne derimod bekoster jeg selv her oppe og sender ned, men Kobberne, som blive ei flere end de nødvendigste, kommer paa Forleggerens Bekostning. D. V. ville altsaa være saa god at forhøre hos Mr. ell. Madame Rothe,[1]) om nogen af dem skulle være for at paatage sig dette skrift og lade det tryke paa deres bekostning i Kjøbenhavn. Maaske der kunde ogsaa tales med Mumes Enke[2]) derom, men at tale med Pelt behøves ei. En Dansk Oversettelse af ovenmelte mit Skrift kand samme Forlegger, hvis han er derfor, om en føye tid, vente sig, hvilken en Collega her ved Skolen, Mr. Rhode[3]) under min opsyn har paataget sig og er kommet temmelig vidt med.

Jeg er gandske vel fornøyet med og har mangfoldig at takke for alle i Commission havte affaires, saavelsom ogsaa med Kjøbet af de Efterretninger om Svampe med illuminerede Kobbere,[4]) som er udkomne i Kjøbenhavn, og kand det da beroe med Schäfferi,[5]) siden den er saa dyr.

---

[1]) Smlgn. nr. 279 ovfr. Enke efter boghandler Gabriel Christian Rothe, der gik i kompagni med Christian Gottlob Proft og boede paa Børsen. Se Nyrop Den danske Boghandels Hist. I. pag. 308 og 322.

[2]) Enke efter Frantz Christian Mumme, der 1728 havde grundlagt en boghandel (senere Schubothes) paa Børsen, som efter hans død bestyredes af Heineck og Faber (se Nyrop l. c. I. 308, II. 29 og 46—47).

[3]) Aarsskr. 1891 pag. 24 og brevet til Pelt af 21. mai 1763, nr. 295 ndfr.

[4]) Efterretning og Erfaring om Svampe, især Rørsvampens velsmagende Pilse med Kaaber. Kbh. 1763. 4. (ogsaa med kolorerede tavler) af Otto Friederich Müller (smlgn. brevet til Olaus Møller, nr. 262 ovfr. og aarsskr. 1888—90 pag. 78 og 237—38).

[5]) Se foreg. brev.

285. Kopibog nr. 4 pag. 232.

1764 d. 29. Septbr. til Stud. Olivarius Hjort[1]) om hans Studeringer og Stipendio.

Til Gjensvar paa Deres seneste af 1ste hujus, som mig rigtig er indhændiget, tjener dette. Hvad der. Collegia angaar, saa kand jeg intet videre derom melde, end at de legger sig dygtig efter Latin, græsk, tysk og hebraisk, philosophie, mathesis og Physic. Hvad Natural-Historien angaar, saa bliver Botaniken det fornemste, men det kan opsettes til Sommeren igjen, da jeg imidlertid skal skrive Hr. Prof. Oeder til, paa det at de kand faae høre Botaniken frit. De allernødvendigste Bøger saasom Linnæi philos. botan. og Systema naturæ, naar den XI Edition kommer ud, skal jeg forære Dem. Iøvrigt ønskes dem god Lykke til Deres Studeringers Fortsettelse, som jeg ei tvivler paa, at De jo vil drive med Iver. Avg. Børge Nielsens Stipendium[2]) mener jeg nok De kand gjøre sig Haab om, endskjønt jeg endnu ei har talt med Hr. Mag.r Schøning derom, som dog med det første skal skee.

---

286. Kopibog nr. 4 pag. 233.

1764 d. 17. Novbr. til Stud. Olavius Hjorth.

Jeg tacker for deres Efterretning ved Skolemester Møldrup om prisen, som Aristotelis histor. animal. græce et latine, item

---

[1]) Olav Josephsen Hjort, f. i Holums stift paa Island 1740, hvor faderen var prest, kom 8 aar gammel til Kjøbenhavn, hvor Gunnerus, dengang provst paa Regensen, tog sig af ham. Da G. blev biskop i Trondhjem, tog han Hjort med sig og satte ham ind i Trondhjems skole, hvorfra han dimitteredes 1764. Fortsatte studierne med understøttelse af Gunnerus (se aarsskr. 1891 pag. 59). Tog 1765 exam. philos. og baccalaurgraden, 1770 exam. theol., samme aar ordineret til missionær til Porsanger, 1774 sogneprest til Kautokeino, 1781 til Vaagen, 1789 til Rødø; døde samme aar. Omtales ufordelagtig i provst Colbans beskrivelse over Vesteraalen og Lofotens fogderi (Norske Vidensk. Selsk. Skr. 19. aarh., II. 46). Udgav Um Rheindyr, i det islandske Literaturselskabs Skr. VIII. 77—105.

[2]) Ved et af Margrethe Maria Borchmann, enke efter foged Børge Nielsen paa Nordmøre (død 1733), udfærdiget gavebrev af 29. septbr. 1735 blev der skjænket T.hjems skole 1000 rdr., hvis aarlige renter skulde uddeles til tre fattige disciple under de to første aars ophold ved universitetet med 16 rdr. 2 Ort 16 skill. aarlig til hver (Nicolaysen Norske Stiftelser I. 284. III. 63).

Raji Synopsis og Casp. Bauhini[1]) Theatrum botanicum nu kand faaes til kjøbs for. Raji[2]) Synopsis har jeg allerede faaet her i T.hjem, men Aristotelis hist. og Bauhini theatr. vilde de være saa god at kjøbe til mig. Til hvilken Ende heri indsluttet følger en banco Seddel paa 10 rd. No.r 16647, hvoraf de tillige vil godtgjøre sig selv de omkostninger, de hidindtil har havt med Brev-porto til og fra mig, samt hvad andre udgifter de for min skyld kunde have ved bøgers Afhentning, Indpakning og Afsending. Hvad der kan blive tilovers, vilde de annotere mig tilgode. C. Bauhini pinax vilde jeg ogsaa gjerne have, men skulde den ei kunde faaes, anmodes de paa min bekostning at lade afskrive af samme bog (som de nok faaer fra bibliotheqvet paa runde Taarn) fra pag. 185 til 308 incl., som fejler i mit Exemplar; men det var vel, at det blev skrevet om muligt i samme format, og at der blev lige meget paa de skrevne og trykte Sider, saa at jeg kunde lade det binde ind paa det stæd, hvor defecten er i mit Expl. Raji historia plantarum har jeg alt faaet de 2 første tomer af, ligeledes har jeg faaet Michelii nova genera plantarum, saa at de udsletter disse paa deres liste. Men følgende vilde de og notere, om de skulde forekomme: Dillenii hist. de muscis, som vel neppe faaes under 20 rdr., men det fik ej hjelpe, om den end skulde koste meer: porro: Fuchsii historia plantarum, Camerarii Epitome udaf Mathiolo, Dodonæi pentades stirpium, Lobelii Icones, item Ejusdem adversaria, C. Bauhini Epidromus. Saa vilde de og kjøbe Mülleri fauna fridrichsdalina[3]), Martini Centuriæ, Breynii prodomus, item Breynii Centuriæ, Dalekampii histor. plant. Der staar hos Hr. Secret. Henningsen parat 22 rdr., som jeg allerede har ladet ham beordre at udtælle, naar de bleve forlangede, hvilken Summa de hos velbem.te Hr. Secret. Henningsen kunde

---

[1]) Caspar Bauhin (1550—1624, prof. i Basel): Pinax theatri botanici, Basileæ 1623 (Prodomus th. bot. 1620). Her angives forfatternes forskjellige navne paa 6000 planter, se aarsskr. 1888—90 pag. 117.

[2]) Angaaende denne og de følgende her i brevet nævnte forfattere og verker se nr. 122 ovfr. og brevene til Pelt nr. 300 og 301 nedenfor.

[3]) Smlgn. aarsskr. 1888—90 pag. 78—79 og brevene nr. 262 og 263 ovfr. Det nævnte verk heder Fauna insectorum Friderichsdalina, Hafniæ et Lipsiæ 1764. 8.

afhente, naar de behøvede dem til mine udgifter, og er Hr. Secretairen nok saa god at assistere med meere, om saadant skulde gjøres fornødent, da de og sickert kunde kjøbe Bøgerne strax uden at melde mig Priserne i forvejen; thi jeg har i den sag gandske fuldkommen Confidence til dem og tviler heller ei paa, at de jo accorderer saa nøje, som de kand.

---

287. Kopibog nr. 4 pag. 239.

1768 d. 13. Februar til studiosus Hiort.

For Deres gode Nyt Aars Ønske i Skrivelse af 16de Jan. takker jeg meget, ønskende Dem igjen all selvbehagelig Velgaaende. Det er mig kjært at erfare, at De med fliid lægger sig efter det theologiske studium og natural Historien; tvivler heller ikke paa, at De jo excolerer det lappiske Sprog med Fliid, og fører sig vel op, da jeg ikke skal ermangle at have Dem i Hukommelse, naar noget convenable bliver leedigt.

---

288. Kopibog nr. 4 pag. 244.

1771 d. 2. Marts til Olavius Hiort.

Til Gjensvar paa Deres Skriv. af 2. febr. meldes, at Hr. Rodes[1]) ordination til April skal blive udsat, til hvilken tid jeg formoder, at De gjør sig al flid for at komme op, paa det at Hr. Rode ei altfor længe skal blive opholdt. For tilsendt islandske Testament med Hr. Rode tacker jeg meget, saavelsom for bibelen, naar den ankommer. Student Hegge[2]) har nogle bøger at opsende til mig, som De ville være saa god at tage med sig.

---

[1]) Claudius Rhode (se aarsskr. 1891 pag. 24), der 7. septbr. 1770 var udnævnt til sogneprest til Aafjorden og indsattes dertil 11. juli 1771.

[2]) Vistnok en broder af Ole Hegge, se aarsskr. 1893 pag. 65 (smlgn. Erlandsen I. pag. 174).

289. Kopibog nr. 4 pag. 991.
1771 d. 29. Juni til Missions Collegium.

Hr. Olavius Hiort, som tilligemed Hr. Kaurin[1]) er ordineret, og i disse Dage agter at reise til sin Station, ansøger aller underdanigst om, at det højkgl. Collegium vilde forunde ham ligesom Hr. Porsanger[2]) frie Præstekjole og 30 Rdr. a parte i Penge til at betale sit logis og bestride sine Rejse Omkostninger til Finmarken, da de 10 Rdr., som Collegium har forundt ham i Kbhvn. til sin Reise, ikke engang strak til de Omkostninger, hans rejse til Thronhiem foraarsagede. Han er meget fattig og af særdeles got Haab, ligesom han og in Examine for hans Ordination har distingueret sig fremfor de fleeste ved sin grundige Indsigt i de fornødne theologiske Videnskaber, hvorfor ieg og tager mig den Frihed at recommandere hans Ansøgning paa beste Maade. Seminarii Casse er i saa god Tilstand, at den gierne kan taale saadan Udgift, om Collegium finder for got, at Pengene deraf skulde tages. Næstkommende 15de Juli har ieg besluttet at antræde min Visitatz Reise til Dalerne, hvorfra jeg tænker at komme tilbage den 17de Aug.[3]). Hvilket jeg ikke har burdet undlade for Collegium at anmelde, samt at ieg constituerer Hr. Stiftsprovst Thode[4]) til imidlertid at iagttage mit Embede.

---

[1]) Eiler Hagerup K., født i Dverberg 1745, student 1765, exam. theol. 1769, febr. 1771 sogneprest til Andenæs, 1776 til Karlsø.

[2]) Andreas Porsanger, nedkaldtes 1770 af grev Holstein til Kjøbenhavn for at forklare pater Hells og Sainovics til videnskabsselskabet indleverede afhandling angaaende ligheden ml. det ungarske og lappiske sprog (se indledn. til afsnit C afd. 1). Han fik til denne reise (iflg. Erlandsen l. c. II. pag. 34) 100 rdlr. Videre om ham i afsnit G.

[3]) Smlgn. aarsskr. 1891 pag. 44—46. Reisen afbrødes paa grund af nedkaldelsen til Danmark.

[4]) Jacob Hansen Thode døde allerede 7. aug. 1771. Til Stiftsprovst efter ham blev udnævnt M. Fr. Bang, der konstitueredes som biskop under Gunnerus' fravær i Kjøbenhavn.

290. Kopibog nr. 4 pag. 908.

1771 d. 26. August til Hr. O. Hiort.

Paa Hs. Højærværdighed Hr. Biskop Gunneri Vegne skulde ieg[1]) herved give Hr. Hiort til kiende, at det høj Kgl. Miss. Collegium efter Cancell. Raad Ursins[2]) Skrivelse af 20. Julii har forundt dem af Seminarii Cassa 50 Rdr., men for sidste Gang til Deres Rejse og Præsteklæder, hvilke 50 Rdr. af Hr. Biskopens Amanuensi Jacob Parelius Dem blive betalte, eller efter den Fuldmagt, som De har givet ham, paa vedkommende Steder leverede, efterat de forhen Dem crediterede 30 rdr. ere afdragne.

---

291. Kopibog nr. 4 pag. 305.

1767. d. 9. Januar til Gudman Arvesøn Sørøe.[3])

Deres Skrivelse har jeg rigtig bekommet, og er det mig kiært derav at erfare Deres Hue for natural Historien og andre smucke Videnskaber. Hvad den belovede Samling af Mineralier angaar, da tacker jeg derfor meget, naar De samme kunde opsende. Det vilde og være mig kiært, om De udi saadanne Materier vilde forfærdige noget, som kunde indryckes i det Trondhiemske lærde Selskabs Skrivter, og skal det være mig en Fornøjelse at tjene Dem udi alt hvad jeg kan, men med Amanuensi er jeg for nærværende forsynet.

---

292. Kopibog nr. 3 pag. 762.

1761 d. 24. Januar til Monsr. Berg[4]) i Kjøbenhavn.

Det er mig kjært at fornemme at De med saa stor Nidkjærhed og Lyst legger sig efter det som angaaer missions Væsenet og dens tilstand, hvilket Studium jeg paa beste maade vil have

---

[1]) o: M. F. Bang.

[2]) Vistnok Christian Fredrik Ursin, der blev kancelliraad 1765.

[3]) Gudmand Arveson Sørøe, f. 1774 paa Sørø i Loppens pgd., student fra Trondhjems skole 1761, exam. theol. 1771 og samme aar resid. kapell. til Tingvold. Døde 1783. Som student lagde han sig i Kjøbenhavn efter astronomi.

[4]) Rimeligvis den samme, der omtales i brevet til Stabel af $^{20}/_{9}$ 1762, nr. 274 ovfr.; om hans liv forresten savner jeg oplysning.

Dem opmuntret til. Det er mig og kjært at fornemme at de fornemmelig samler paa de ting, som kan tjene til oplysning i henseende til dette stiftes historie, hvortil jeg gjerne vil contribuere hvad jeg kan.

Den første tome av vort Tronhiemske Selskabs skrifter, som er allereede needsendt til Kjøbenhavn for at trykkes, indeholder foruden andre ting min avhandling om havhesten (Procellaria grønlandica), ved hvilken Lejlighed der handles om adskillige andre søe fugle, item mine adskillige anmerkninger i henseende til Mineralier i Nordland og Finmarken. Hvad den forlangte fortale angaar til Deres tractat om Runebomben, saa vil jeg gjerne tjene dermed og udføre noget, som kunde staae i sammenhæng med Deres tractat. Ellers gjør De vel, at De først sender mig manuscriptet herop. Indsluttede seddel vil de være av den godhed at levere Monsr. Pelt.

---

293. Kopibog nr. 5.

1762 d. 9. Januar til Studios. Johan Christopher Hammer[1]).

Blev takket for hans Nye Aars Gratulation, og tillige bedet, at den tiid, han kunde have tilovers fra sin Attestatz, burde han anvende paa, at legge sig efter Mathesin, Physicam et historiam naturalem.

---

294. Kopibog nr. 5.

1762 d. 6. Novbr. til Boghandler Pelt.[2])

Den 2den Tome av vore actis maae endelig blive færdig trykte til nye-aar, og blev han ombedet, at levere ethvert Ark tilligemed Kobberstykkerne, ligesom de kommer ud til, til Hr. Jacob

---

1) Rimeligvis den samme, der omtales i brevet til Stabel af $^{20}/_{9}$ 1762, nr. 274 ovenfor.

2) Friederich Christian Pelt, benævnes „kgl. universitetsboghandler paa børsen" død 1798, drev mest sortimentshandel, skal have samlet sig 70,000 rdlr. (se Nyrop Bidrag til den danske Boghandels Historie II. pag. 29, 47, 92 og passim.) Hos ham er Gunnerus' Flora Norvegia II. og de første bind af vidsk. selsk. skrifter trykte. Flora Norv. I. blev trykt typis Vindingianis, se brev nr. 275 ovfr.

Lund i Khavn. Følgende Bøger bleve forlangte: 1. Bartholini Acta medica et Philosophica Havniensia. 2. Bartholini Medicina Danorum domestica. 3. Ol. Borrichius de plantis indigenis. 4. Kyllingii viridarium.[1]) 5. D. Løchstørs Disputatz de medicament. Norveg. sufficient.[2]) 6. En Islænders Disputatz om adskillig Slags tang og tarre. 7. Linnæi flora Lapponica. 8. Den nyelig udkomne Koge-bog.

Intet Kobberstykke i den 2den Tome av vore actis maae forandres eller gjøres mindre, uden saa er det skulde være det, som forestiller det store Søe-træ. Dersom trykken gaaer hastig for sig med actis, skal i de følgende Tomer successive blive indrykkede flora oeconomica og Pan Norvegicus; men hvis ikke, nødes jeg til at udgive dem separat.

---

295. Kopibog nr. 5.

1763 d. 21. Mai til Ædle og velfornemme Seign. Pelt.

Jeg har i Sinde med det første at udgive en Floram Norvegicam maxime oeconomicam, og det paa latin. Men da det er mig til for stor bryderie, selv at være Forlegger og skaffe Bogen afsettelse, Saa vil jeg herved fornemme, om hr. Pelt har lyst paa sin Bekostning at forlegge bemelte Skrift. Det skal komme ud i stykkevis, 5 t. 6 ark hvert aar med Kobbere paa de rareste urter. Conditionerne ere følgende: 1. Jeg faaer for hvert trykt ark 4 rdr. og 10 Ex. paa Skriv-papir. Men, om Gud giver Lykke, og verket bliver paa nye oplagt, faaer jeg 1 rdr. for hvert ark af de følgende Editioner, med mindre der skulde skee vigtige Forbedringer og stort Tilleg, da mit arbeyde bliver betalt efter proportion med den 1ste Edition. 2. Bogen maa trykkes paa godt tryk papir i 8vo format, men større end vore acta nidr. 3. Kobberne besørger De selv og jeg Tegningen paa min egen bekostning. Der skal ei blive fleere end nødvendigst behøves. I det øvrige staaer det til Dem, om De (hvilket for accuratessens skyld blev(?) best) vil opsende papiret og lade det trycke her i T.hjem, eller det skal skee i K.hvn.

[1]) Se aarsskr. 1888—90 pag. 127—129.

[2]) Se aarsskr. 1888—90 pag. 139.

En Dansk Oversettelse vil en Hører her i Skolen ved Navn Rhode[1]) paatage sig under min Opsyn, og har hand allerede dermed gjort en god begyndelse. Skulde Hr. Pelt finde Speculation deri, saa vil jeg paa Deres vegne accordere med Oversetteren. Jeg venter, at De giver mig Deres Resolution tilkjende med første Post skee kand, paa det jeg i vidrig tilfælde kan føye betimelig Anstalt for at lade det trycke paa min egen bekostning. Imidlertid er jeg med hengivenhed etc.

---

296. Kopibog nr. 5.

1763 d. 31. Mai til Boghandler Frid. Chr. Pelt med Mr. Baade.

Da jeg forleden Aar fik endeel Bøger fra dem herop, forefandt jeg deriblandt det 4de Fascicul af Ludvigii Ectypa Plantarum in duplo[2]), hvilket jeg nu derfor sender dem tilbage. — Jeg formoder, at mand nu snart er kommen til Ende med Trykken af vore actis, hvorfor jeg med det første venter at faae se endeel Exemplarer deraf.

---

297. Kopibog nr. 5.

1763 d. 6. August til Boghandler Pelt.

Blev meldt, at hans brev, Regnskaber og Fortegnelse rigtig var indløben. Mand biede kun paa skibet skulle komme, som havde med sig de andre bøger, som ei endnu vare komne, og paa den øvrige rest, da Regningen promte skulle betales for dem, som ei blive sendte ham tilbage igjen Det var fornødent, at alle Tegninger til acta nidros. blive her opsendte, sc. baade de til den 1ste Tome og til den 2den, saavel som de Tegninger paa Søe træet, som blev casserede, fordi de vare for store, item den fra Hr. Prof. Oeder, hvorefter Kobberstykket er bleven gjort. De behøves til Natural Cabinettet, og skal alle indbindes, ingen af dem bliver overladt for penge, men maa blive opsendte med første leylighed. De skal derfor udleveres til Hr. Secret. Henningsen, som nok besørger dem opsendte. Jeg har bedet derom tilforn, men ei

[1]) Smlgn. selsk. aarsskr. 1891 pag. 24 og brev nr. 284 ovfr.

[2]) Smlgn. breve til Jac. Lund nr. 280 ovfr. og til Pelt nr. 299 og 301 ndfr.

engang faaet Svar derpaa, haaber derfor, at de nu desto promtere strax blive udleverede som min Eyendom.

---

298. Kopibog nr. 5.

1764 d. 2. Juni. Monsr. Peltes Regninger.

Den 1ste av 10de Juli 1763.

De fra 7. aug. 1761 resterende	7	rdr.	„	ort	„	skill.
1762 d. 29. mart. 3. Kong Carl 12tes Levnet	2	—	„	—	„	—
1. Forordninger pro Ao. 1761	„	—	2	—	4	—
1. Gronovii museum icthyolog.	5	—	„	—	„	—
1. Hallers Naturgeschichte der Thiere . .	1	—	3	—	„	—
1. Hedegaards Criminal Ret	1	—	„	—	„	—
1. Holbergs gejstlige og verslige Stat . .	1	—	2	—	„	—
2.. Lauritz Lassens Register over Forordninger	1	—	2	—	„	—
1. Lorchs Beyträge 2tes B. 2tes St. . .	„	—	1	—	„	—
1. Nachricht von Zustande der Wissensch. in Danm.	„	—	„	—	8	—
1. Nicerons Nachrichten 21tes Th. . . .	„	—	3	—	„	—
1. Schönewelds Icthyologie	„	—	5	—	„	—
1. Strodtmans gelehrten Europa 16 Th.	„	—	1	—	8	—
1. Ol. Wormii Museum	9	—	„	—	„	—
6. Acta nidr. 1. Tome Post Papir	5	—	„	—	„	—
22. dito paa tryk papir	11	—	4	—	„	—
d. 19. Juli. 1. acta nidr. 1. tome post Papir	„	—	5	—	„	—
d. 27. Septbr. 1. Nachr. von Zust. &c. in Danm. 4tes St.	„	—	„	—	8	—
1. Ludvigii Ectypa vegetab. 5tes fasc. .	2	—	„	—	„	—[1])
1. Richters Icthyologie	„	—	5	—	„	—
1. Crameri Elenchus vegetabilium	„	—	4	—	„	—
1. Aldrovandus de piscibus	6	—	„	—	„	—
1. Gesneri hist. natur. 3 Tomer	18	—	„	—	„	—
1. Nicerons Nachrichten 22. Theil	„	—	3	—	„	—[2])
1763 d. 4. Jul. Nachr. von Zust. &c. 5. & 6. St.	„	—	1	—	„	—[3])
Overf.	76	rdr.	„	ort	12	skill.

	Overf.	76	rdr.	„ ort	12	skill.
1.	Strodtmans gelehrt. Europa 17. Th. .	„	—	1 —	12	—[4])
3.	Hedegaards 7. 8. og 9de Disputats .	„	—	4 —	8	—
1.	Forordninger pro Ao. 1762	„	—	3 —	4	—
1.	Geschichte der Chineser 6. Theil . . .	„	—	3 —	„	—[5])
1.	Neue geselschaftl. Erzehl. 4. Theil . .	„	—	4 —	8	—[6])
1.	Hamburg. Magazin 25 Bänder	18	—	4 —	8	—
1.	Strøms Sundmøers Beskr. 1 Tome .	2	—	„ —	„	—
5.	Wegners Betrachtungen paa tryk papir	„	—	4 —	12	—
1.	Walchs Steinreich	1	—	1 —	„	—
14.	mine Instit. theol. dogmaticæ	16	—	„ —	„	—
	Summa	117	—	4 —	„	—

Den 2den Regning.

1764 21. Mart.	Forordninger pro Ao. 1763	„	—	2 —	12	—
1.	Geschichte der Chineser 7. und 8. Theil	1	—	„ —	„	—[7])
1.	Hamburg. Magazin 26ter Band	„	—	4 —	8	—
5.	mine Inst. theol. dogmat.	5	—	5 —	„	—
1.	Bartholini acta vol. 2. 3. 4.	„	—	„ —	„	—[8])
1.	Svenske Academies Afhandlinger 5te D.	„	—	4 —	8	—*)
	Summa Summarum	126	—	2 —	12	—
	Herpaa bliver nu betalt	100	—	„ —	„	—
	hvorfor Mr. Pelt indtil videre kommer til gode	26	—	2 —	12	—

Erindring.

1) Her var ogsaa det 4. fasc. paa Regningen, men samme fik jeg formeget, og derfor sendte det tilbage med Monsr. Baade d. 31. Maii 1763, hvorfor det ei regnes med i Summen.
2) Forlanges ingen Continuation af indtil videre.
3) Forlanges Continuation af.
4) lgs. No. 2.
5) dito.
6) lgs. No. 3.
7) lgs. No. 2.
8) Denne som en liber æternus agter jeg ei, medmindre jeg tillige

kunde faae den 1. og 5. tome, og i mangel deraf beholder jeg dem ei, men sender dem lige gode tilbage igjen.

9) P. m. Paa Regningen er ogsaa anført Ludv. Ectypa pars VII, men samme har jeg slet ei faaet, hvorfor den ei er beregnet med.

*) Det øvrige paa denne sidste Regning er Commissions Sager, som jeg ei har beregnet blandt mine egne, men derfor skal a parte blive gjort Rigtighed, naar de ere blevne afsatte.

---

299. Kopibog nr. 5.

1764 d. 2. Juni til Boghandler Pelt.

Deres seneste af 7de apr. pass. har jeg erholdet tilligemed det indsluttede Cognossement paa Bøger, som de med Skipper Hans Hollænder havde afsendt, og hvilke nu allerede rigtig ere ankomne. Baade deres forrige Regning af 10. jul. 1763, saa vel som deres seneste af 7de apr. h. a. har jeg specificeret, da beløbet bliver 126 rdr. 2 ort 12 skill. Jeg havde alt tilforhandlet mig indsluttede vechsel paa 100 rd., førend jeg fik tid til at eftersee deres Regning, hvorfor det rester paa Regningen 26 rd. 2 ort 12 skill., hvilken Restance jeg har leveret til Olavius Hjort, som nu gaaer herfra til Skibs for at deponere; og tviler jeg ei paa, at hand jo rigtig overleverer dem pengene, saasnart hand ankommer. Hvad det øvrige angaar, saa er det Commissions Sager, som jeg beder en anden gang at addressere til min amanuensis, saasom det foraarsager mig selv for megen bryderie; og om jeg end siden leverer det til min amanuensis, saa skal her dog holdes en Regning derover og Correspondence. Hvad Kobberne i acta angaar, saa ere de bedre end jeg havde ventet, og Hr. Pelt gav selv Anledning til at vente nogle slette ved det, at de skrev, de falde passabel ud. Mine Tegninger har jeg og faaet igjen, men i saadan Stand, at jeg ei kand nytte dem, og det kand vel ei anderledes være, hvorfor jeg en anden gang ei forlanger dem tilbagesendte. Men det er største Billighed, at Hr. Pelt promte godtgjør mig for enhver af mine Tegninger 6 ort; thi nogle koster mig særdeles meer, og jeg har ei den mindste Tegning derunder. I det mindste venter jeg, at Hr. Pelt findes villig til at legge 10 Exempl. paa tryk papir til

af actis for mig allene, da jeg intet forlanger for Tegningerne, ellers trettes jeg alt ud ved de store omkostninger, som acta aarlig foraarsager mig; thi af de 30 Expl., som opsendes, distribueres de fleste, og jeg kand ei prætendere meer deraf end de andre, da enhver, som arbeyder, vil have nogle Expl., og mand og har projectered at samle deraf en liden fond for at kunde udsette hvert aar et lidet præmium. Jeg venter nu 6te og 7de fasc. af Ludvigii Ectypa vegetab., som jeg endnn ei har faaet, da jeg derfor fik den 4de 2 gange,[1]) hvoraf det ene Expl. allerede er tilbagesendt. Af Neue geselschäfftl. Erzehlungen venter jeg og continuationen. Linnæi Spec. plant., nyeste Edit., flora Lapponica og Linnæi vestgoth. Resa beder jeg endelig at forskaffe mig; samt Linnæi Syst. XI. edit., saa snart det kommer ud, tilligemed M. Brünichs Ornithologia borealis, Entomologia eller om Insecterne og om Ædderfuglen.[2]) Enten med forbemelte Stud. Hjort eller med en anden af deposituris blive manuscriptet og Tegningerne til den 3die Tome af vore actis i næste uge sendt herifra, altsammen addresseret til Hr. Mag.r Dass, saasom Hr. prof. Oeder dog om Sommeren rejser bort og kand derfor ei være til nogen Tjeneste ved correctionen. Hr. Et. R. Suhm har lovet at formaa Monsr. Hammond i Kbhavn til at have opsyn med Correcturen, naar Hr. Rector Dass rejser paa Landet. De gjør vel, at de strax besørger Kobberne stukne og sørger for, at alting bliver smukt. Linnæus lægger større Roes paa vore acta, end jeg vil melde. Kommer den tyske version ei snart ud? Dette synes at være højst fornødent. Kunde det skee, at versionen ved Lejlighed bliver mig først communiceret til gjennemlæsning, saa vilde den vel vinde meget derved. Hvad den Commissions Sag i henseende til de bøger, som Chordegnen White har havt i commission for boghandler Oelschner, angaar, som Hr. Pelt melder at være overdraget til sig, saa skal de derom med første faa nærmere oplysning.

[1]) Smlgn. brevet til Jac. Lund af $^{11}/_{12}$ 1762, nr. 280 ovfr.

[2]) Ornithologia borealis sistens collectionem avium Christiani Fleischer. Hafn. 1764. Entomologia ell. Insectlære 1765. Edderfuglens Beskrivelse 1763 Om forfatteren se aarsskr. 1888—90 pag. 239.

300. Kopibog nr. 5.

1764 d. 23. Juni til boghandler Pelt.

Jeg haaber, at De nu allerede rigtig har faaet min vechsel stoor 100 rd. og tviler ei paa, at jo Stud. Olav Hjort fra T.hjem, saa snart hand ankommer, rigtig leverer de resterende 26 rd. 2 ort 12 skill., hvorved det os hidindtil mellemværende bliver afgjort. Hvad de bøger angaar, som de melder om i deres seneste af 9. hujus, saa ere saadanne mig gandske uvedkommende, i det at min amanuensis har forskrevet samme, som og rigtig nok derfor gjør Regnskab.

Men de bøger, som jeg selv venter paa, ere: Den 2den eller nyeste Edit. af Linn. Species plantarum,[1]) hvilken jeg meget havde ønsket, at jeg allerede havde bekommet, saasom jeg behøvede den ved min flora norvegica, hvis 1ste Deel allerede her i T.hiem er given i trycken, allerhelst da saadant standser Trykningen, at jeg maa bie derpaa. Skulde Hr. Pelt ingen Correspondent have paa Stockholm, saa beder jeg at lade mig det betids vide, at jeg kunde gjøre anden Anstalt.

Bøhmeri flora Lipsiensis,[2]) Halleri flora gøttingens., Halleri opuscula botanica,[3]) Dillenii fl. Giessensis,[4]) Gottschedi flora preussica a Jo. Looselio primum edita,[5]) Jo. Scheuchzeri iter in alpes Rhæticas,[6]) Raji Synopsis method. stirpium britan. edit. 3.[7]) ønskede jeg og at bekomme for civil Priis. Desligeste følgende, naar de kand faaes for ret civil priis: Dodonæi stirpium hist.

---

[1]) Udgivet 1762—63.

[2]) Udgivet 1750. Forfatteren var prof. i Wittenberg. 1723—1803.

[3]) Hortus Goettingensis. Goettingen 1749. 8. Opuscula botanica ibidem 1753. 8. (Albrecht v. Haller (1708—1777), professor i Gøttingen. Et af aarhundredets alsidigste og største genier).

[4]) Joh. Jac. Dillenii Catalogus plantarum sponte circa Giessam nascentium. Giessæ 1719. 8. (Forfatteren var først professor i Giessen, senere i Oxford, født 1687, død 1747. Berømt er især hans historia Muscorum. Oxon. 1741, der var epokegjørende for kjendskabet til moserne).

[5]) Joh. Loeseli Flora prussica edidit Johan Gottsched, Med. Prof. Regiomonti 1703. 4. (Johan Loesel, 1607—50, professor i Kønigsberg).

[6]) Joh. Jac. Scheuchzeri novem itinera per alpinas regiones facta. Leidæ 1723. 4. (Forfatteren levede 1672—1733, prof. i Zürich).

[7]) Se det følgende brev til Pelt.

pemtades 6[1]), Gesneri horti Germaniæ una cum operibus Cordi[2]), Camerarii Epistolæ.[3])

P. S. Foruden de oven anførte bleve og forlangede for meget godt Kjøb: Clusii rariorum plantarum historia,[4]) Ejusdem Curæ posteriores, Ejusdem Exotica. NB. Borrichius de usu plantarum indigenarum[5]) har jeg alt faaet her paa en auction (for een ort), men Bartholini de medic. Danorum domestica, Cista medica Havn. og hist. anatom. rationis[6]) vil jeg give civil priis for. Schwenckfeld stirpes Silesienses[7]) vil jeg og have for extraordinært godt Kjøb. Ligeledes Sibbaldi prodromus histor. nat. Scotiæ.[8]) Dillenius de muscis, item flora Elthamensis,[9]) Linnæi hortus Cliffortianus[10]) vilde de annotere, om de skulde forefalde paa nogen auction.

P. M. Til 2den Tomes trykfeil (som skal føjes til Slutningen af 3de tome) bliver endnu at anføre:[11])

S. 321 og 329 læs Resediformis. I msct. til den 3de tome

---

1) Remberti Dodonæi stirpium historiæ pemptades VI. Antwerp. 1616. Fol. (Forfatterens egentlige navn var Dodoens, 1517—85, prof. med. i Leyden.)

2) Konrad Gesner, 1516—65, professor i Zürich, sin tids største polyhistor, opnaaede blot selv at udgive mindre betydelige verker (Enchiridion Historiæ Plantarum. Basileæ 1541. 8. Historia plantarum. Basileæ 1541. 12). Derimod besørgede han udgivelsen af andres skrifter, saaledes Valerii Cordi Historia stirpium. Argentorat. 1651 fol. (V. Cordus. 1515—44, foretog en reise gjennem Tyskland, Schweiz og Italien, hvor han døde 1544).

3) Joachim Camerarius, 1534—98, læge i Nürnberg. Hans bekjendteste verk er hortus medicus philosophicus. Francf. ad Moen. 1588. Smlgn. nr. 301.

4) Caroli Clusii rariorum plantarum historia. Antwerp. 1601. Fol. (Charles d'Ecluse, 1526—1609, professor i Leyden.) Exoticorum historia. Antwerp. 1605. Fol. Curæ posteriores. Antwerp. 1611.

5) De usu plantarum indigenarum in Medicina. Havn. 1688. 8. (Smlgn. Warmings fortegnelse pag. 50 (i Dansk Botan. Tidsskr. XII.) og aarsskr. 1888—90 pag. 127—28.)

6) De medicina Danorum domestica dissertationes X. Hafniæ 1666. 8. Cista medica Hafniensis ibid. 1662. 8. (Se Warmings fortegnelse og aarsskr. 1888—90 pag. 127).

7) Stirpium et fossilium Silesiæ Catalogus. 1600 (C. Schwenckfeldt, død 1609, læge i Hirschberg).

8) Robert Sibbald, prof. i Edinburg, udgav 1684 Scotia illustrata s. Prodromus Historiæ naturalis. Fol.

9) Dillenius, se foreg. Side note 4. Hortus Elthamensis. Lond. 1732. Fol.

10) Udg. 1737. Et stort verk med 37 plancher.

11) Trykfeilene til I—II anføres tilslut i II.

i Begyndelsen af Afhdl. om Søe væxten gorgonia flabelliformis bliver og at rette resedæf.; thi det maa hede resediformis.

Indlagde P. M. for Correcteuren ved den 3de tome af vore acta, vilde Hr. Pelt være saa god, at see Correcteuren tilstillet. Hvad jubelereren Fischer angaar, saa vilde jeg paa deres Recomm. gjerne gjøre, hvad jeg kunde, til at hjelpe ham i nogen vej, om hand staar til at reddes.

---

301. Kopibog nr. 4 pag. 232.

1764 d. 10. Novbr. til Boghandler Frid. Christ. Pelt.

Saasom jeg nu ei i lang tiid har faaet noget Brev fra dem, ei heller nogen af de forlangte Bøger, veed ej heller, hvad jeg kand vente eller ei, saasom jeg intet Svar har faaet paa min sidste Skrivelse af 23. Jun. h. a., saa skeer dette tildeels for at anmode dem, med første Post at lade mig vide, hvilke Bøger jeg kand faae og ikke faa tilligemed deres pris; thi denne Sag er mig meget angelegen, saasom jeg har faaet catalogos fra Dublin og London samt fra andre Stæder, hvor jeg seer, at der er Lejlighed til at faa adskillige af de hos Hr. Pelt bestilte Bøger for skickelig god Priis, men jeg tør endnu ei vove det at bestille dem andensteds, førend jeg har faaet Svar fra Hr. Pelt, og det skulde være ilde, om jeg lod disse Lejligheder gaa forbi eller blev siden gandske opraad, eller maatte betale alt extraordinært dyrt.

Morisons histor. plant. ell. saakaldede historia Oxoniensis[1]) vilde jeg ogsaa have (for) billig pris. Deslige: Plukenetii Almageston og hans Phytographie.[2]) Buxbaumii Centaureæ plantarum.[3])

[1]) Plantarum historia universalis oxoniensis. 1680. Fol. (Robert Morison, f. 1620, d. 1683, professor i botanik i Oxford. I det nævnte verk findes 292 kobbere, hvorpaa 3600 planter er afbildede).

[2]) Almagestum botanicum. Lond. 1696. 4. (Almagesti botanici mantissa. Lond. 1700. 4. med 22 kobbere.) Leonardi Plukenetii Phytographia Lond. 1691 & 92. 4. med 328 kobbere (Leonhard Plukenet 1642—1706, prof. og bestyrer af den kgl. botaniske have i nærheden af London. Hans samlede arbeider udgaves 1720 under titel: Leon. Plukenetii opera omnia, med over 2740 figurer. Hans herbarium i British Museum indeholder 8000 arter).

[3]) Buxbaumii Plantarum minus cognitarum Cent. V. Petropol. 1728. 4. (Johan Christian Buxbaum, født 1694 i Merseburg, beskrev planterne i omegnen af Konstantinopel, i Lilleasien og Armenien efter en reise i disse egne, professor i Petersburg, døde 1730).

Ammani plantæ imperii Rutenici.[1]) Fuchsii historia plantarum.[2]) Dalekampii historia plant.[3]) De plantis Epitome utilissima Petr. Andr. Mathioli Senensis a Joach. Camerario continuata, Frcof. ad moen.[4]) Jo. Bauhini historia plantarum[5]). Martini Centuria.[6]) Segvieri flora Veronensis.[7]) Waillantii botanicon parisiense.[8]) Montii Gramina.[9]) Breynii Centuria, item Prodromus.[10]) Kämpferi Amoenitates exoticae[11]). Mentzelii pugillus plantarum rariorum tilligemed hans index polygenus.[12]) Milleri Gärtner Lexikon, den tyske Version.[13])

1) Joh. Ammani: Stirpium variarum in imperio ruthenico sponte provenientium icones et descriptiones (Forf. var prof. i Petersburg).

2) Leonardi Fuchsii de Historia stirpium commentarii insignes. Basileæ 1542. fol. (med 512 figurer), udgivet 1543 paa tysk under navn af New Kräuterbuch. Forfatteren levede 1501—66 og var professor i Tübingen.

3) Jacob Dalecampi Historia generalis plantarum, opus posthumum. Lugd. 1587 (med 2751 figurer. Forfatteren er født 1513 og døde 1588, var læge i Lyon.)

4) Joachim Camerarii de plantis epitome P. Andr. Matthioli. Francf. ad Moen. 1586. 4. med 1003 figurer. (Joachim Camerarius, 1534—98, læge i Nürnberg. Peter Andreas Matthioli, 1501—77, italiensk læge (født i Siena). Mest berømt er hans kommentar over Dioscorides, der opnaaede over 60 oplag og blev oversat i flere sprog).

5) Johannis Bauhini Historia plantarum I, II & III. Genevæ 1661 (Ebrod. 1650) fol. med 3600 træsnit, udgivet efter forfatterens død (J. Bauhin, 1541—1613, læge i Basel.)

6) Om det omtalte verk savnes oplysning. Maaske det er forfattet af en læge og naturforsker i Berlin Fredr. Henr. Wilh. Martini, 1729—78.

7) I. F. Seguier Plantæ Veronenses. Veronæ 1745. 8.

8) Sebastiani Vaillant Botanicon Parisiense ou denombrement par ordre alphabetiqve des plantes, qvi se trouvent dans les environs de Paris. Leidæ 1727, udgivet efter hans død af Boerhave. Forfatteren blev født 1669, døde 1722, var demonstrator i botanik i Paris.

9) Catalogi stirpium agri bononiensis prodromus gramina et adfinia complectens 1719. Bonon. 4 (J. Monti, 1682—1760, professor i Bologna).

10) Jacobi Breynii Exoticarum et minus cognitarum stirpium Centuria I. Gedani 1678. Fol. Prodromi rariorum plantarum fasciculus I. & II. Gedani 1739. 4. (Forfatteren var en rig og dannet kjøbmand i Danzig, 1637—97).

11) Engelberti Kämpferi fasciculi V. amoenitatum exoticarum. Lemgo 1712. 4. (Forfatteren var læge hos greven af Lippe og levede 1651—1716, foretog vidtløftige reiser i Asien. Hans japanske herbarium findes i British museum).

12) Christ. Menzelii Index plantarum multilingvis seu Pinax botanonymos polyglottos. Berol. 1682. Fol. Et leksikon over plantenavne paa 11 sprog. Forfatteren levede 1622—1701, var hoflæge i Berlin.

13) The gardeners dictionary, udgivet i London 1731 af Philip Miller, 19 oplag og oversat paa flere sprog.

Jeg venter nu med det første, at Hr. Pelt er saa god og at lade mig vide, hvormange af disse jeg kand faae i Kjøbenhavn og for hvad priis, paa det at jeg ej skal betale dem fra flere Stæder tillige. Raji histor. plant., de 2 første tom. saavelsom hans Synopsis Stirpium britan.[1]) 3de edit. tilligemed Michelii genera plantarum nova[2]) har jeg allerede faaet fra Engeland. Af Ludvigii Ectypus Vegetabil.[3]) har jeg nu fuldstændig 6 fasc. Linnæi samtlige Skrifter har jeg forskrevet fra Stockholm, og har jeg allerede direktør Salvii[4]) Svar om samme, saa at jeg kand vente dem med første Skibs Leilighed. Jeg har været nødt hertil, saasom Hr. Pelt ei har ladet mig vide, hvorvidt de kunde forskaffe mig samme og hvor snart. De første 3 vol. af Bartholini actis[5]) har jeg faaet her i T.hiem, saa at jeg nu ei behøvede mere, end det sidste eller 4de Vol. af de opsendte. Dog vil jeg for de 3 opsendte vol. give 3 rdr., endskjønt jeg ei behøver det 2det og 3die vol. og sæl-

---

1) Johan Raji Historia plantarum generalis Lond. I, II & III. 1686—1703. (Johan Wray ell. Ray, 1628—1704, prof. en tid i græsk og senere i matematik i Cambridge, senere uden embede, kun optaget af naturforskning). I dette hans hovedverk skal være optaget 11,700 arter. Med det andet verk menes vel hans Synopsis Anglica. London. 1724. 8. Forresten har han 1670 udgivet en Englandsflora: Catalogus plantarum Angliæ et insularum adjacentium.

2) Petri Antoni Micheli nova plantarum genera. Florent. 1729. 4. (1900 planter, hvoraf 1400 ei beskrevne. Forfatteren levede 1679—1737 og var bestyrer af en botanisk have i Florens, studerede især moser, lav og sop, samt cyperacéer.)

3) Christian Gottlieb Ludwig, professor i Leipzig, 1709—1773. Beskjæftigede sig navnlig med studier angaaende planternes kjøn, kriticerede, men forsvarede i det hele Linnés system. Det nævnte verk er Ectypa vegetabilium ad naturæ similitudinem expressa. Fasciculi VIII. Halæ et. Lips. 1760—64. (Meusels Lexik. d. Teutsch. Schriftsteller VIII. 397).

4) Lars Salvius, bekjendt svensk journalist og boghandler. Udgav „Lärda Tidningar" 1745 til sin død 1773, var „kongl. antiqv. archivi bogtryckare", en tid amanuensis og protokollist ved Vetenskaps akademien og overgik som boghandler alt, hvad forud var kjendt i Sverige. Hans „Förteckning paa nya utländska Böcker och Tractater uti allahanda Språk och Vetenskaper" af 1770 roses især som righoldig saavel paa skjønliteratur som videnskabelig literatur (Biogr. Lex. öfv. namnkunniga svenska Män 1847, XV 298—302). Smlgn. ovenfor nr. 122 P. S.

5) Thomæ Bartholini Acta Medica et Philosophica Hafniensia I—V. (1671—79, conf. Warmings fortegnelse pag. 50 og aarsskr. 1888—90 pag. 177).

ger dem gjerne igjen for een Daler stykket, ja maaske mindre. Iøvrigt refererer jeg mig til mine forrige Breve, og ønskede, at den 3die tome af vore Actis snart maatte komme i Trycken.

P. S. Lobelii icones og hans adversaria[1]) forlanges for billig Pris. Bocconi Museum,[2]) Besleri Museum,[3]) Oleari Museum,[4]) Linnæi flora lapp. faaes ei i Sverige, men i Amsterdam. Dog forhører jeg først, om den kand faaes i Kiøbenhavn.[5])

---

302. Kopibog nr. 5.

1761 d. 7. Novbr. til Bogtrykker Høpfner[6]) i Kiøbenhavn.

Herved sender jeg tilbage den mig fra Dem opsendte Geistlige Staats calender for aaret 1761, hvilken jeg, efter de i bemeldte aar indfaldende Forandringer i Tronhiems Stift, formedelst adskillige Præsters Dødsfald og Forflyttelser, haver forandret og rettet, saa at, naar den geistlige Staats calender for tilkommende aar 1762 derefter trykkes, bliver den, hvad Tronhiems Stift angaaer, i alle Maader rigtig. Jeg er iøvrigt etc.

---

1) Icones Plantarum. Antwerp. 1581 I & II, 4. Nova stirpium adversaria 1570. Fol. (Mathias de l'Obel, læge først i Frankrig og Nederlandene, levede senere hos Jacob I. i England, 1538—1616).

2) Pauli Boccone Museo di piante rare della Sicilia, Malta, Corsica, Piemonte, Germania 1697. (Professor i Padua, 1633—1704).

3) Rimeligvis Gazophylacium rerum naturalium 1642. Fol., hvori en læge Michael Robert Besler i Nürnberg (1607—61) beskrev sin naturaliesamling. Dennes farbroder Basilius B., apoteker sammesteds, beskrev sin samling under titelen fasciculus rariorum og udgav et bekjendt verk Hortus Eystettensis. Norim. 1613. Fol.

4) Johan Godtfried Olearius (f. i Halle 1635, d. som superintendent i Arnstadt 1711) samlede et stort bibliotek, skrev især teologiske afhandlinger, men ogsaa et specimen Floræ halensis (1688). Smlgn. Jochers Gelehrten Lex. 1063 (og Andelungs Fortsetz. pag. 1055), hvor et museum Joh. Gottfr. Olearii anføres.

5) Desuden bør nævnes, at det Kopibog 4. pag. 239 anføres, at der 1768 19. marts er sendt en Pakke til Pelt med Fortale etc. til Act. Nidros.

6) Nikolai Christian Høpfner (f. 1721, d. 1782), der ved faderen tyskeren Johan Jørgen H.s død (1759) overtog hans kgl. majestæts og universitetets bogtrykkeri, der efter konsistoriets udtalelse 1737 havde den visseste og meste fortjeneste fremfor alle andre bogtrykkerier i kongens riger og lande (1746 holdtes 14 svende og 5 drenge). Se Nyrop l. c. I. 285—287, Dansk Biogr. Lex.

---

303. Kopibog nr. 5.

1762 d. 26. Mai til Bogtrykker Høpffner.

Blev nedsendt den geistlige Staats calender for 1762, i alle maader forandret og rettet. Denne calender blev nedskikket med Monsr. Jacob Thode,[1]) som reyste herfra til Kiøbenhavn med Skipperen Gierild.

---

304. Kopibog nr. 5.

1763 Slutningen af Mai til Boghandler ɔ: Marchant des livres Mengel.[2]) (No. 8 for dette aar).

Deres Skrivelse og deri tilstillede Specification paa de Bøger, jeg hos dem kunde faae til Kjøbs, har jeg rigtig erholdet. Jeg takker dem derfor mangfoldig og melder til Efterretning, at af de i brevet specificerede Skrifter er der ingen, jeg har lyst til, saasom jeg dermed er forsynet. Men naar de ved Leylighed en anden Gang opsender mig en Fortegnelse paa andre Bøger, besynderlig i botaniqven, hvoraf jeg kunde være tjent med en og anden, vil jeg med Fornøyelse handle med Dem. Jeg ønskede for billig pris at kunde faae tilkjøbs Joh. Bauhini historia plantarum, Caspar Bauhini Pinax, Tournefortii Institutiones rei herbariæ, Olaus Borrichius de usu herbarum indigenarum og Th. Bartholini Acta hafniensia. Kand de paa ovenanførte Conditioner forskaffe mig disse, skeer mig en stor Tjeneste, og jeg skal ved min Commissionaire i K.havn gjøre anstalt at betale dem, naar jeg faaer vide, hvad de koster.

---

305. Kopibog nr. 5.

1763 d. 11. Juni til Boghandler Mengel.

Ligesom jeg for kort siden ved Skibs Leilighed har tilskrevet dem i anledning af deres forrige brev og da erklærede mig paa deres Skrivelse, at der iblandt de den Tid anførte Bøger ey fandtes

---

[1]) Smlgn. nr. 308.

[2]) Christian Gottlob Mengel, af fødsel en schlesier, død 1769, boende paa hjørnet af Kjøbmager- og Silkegaden i Kjøbenhavn, udgav endel af Holbergs skrifter, se Nyrop Den danske Boghandels Hist. I. pag. 319—20.

nogen, som jeg var for eller trængte til, dels og gav dem endel i Commission at skaffe mig, som jeg troede, de ved Lejlighed kunde overkomme, Saa derimod finder jeg i deres seneste mig tilsendte Fortegnelse endel, som jeg kunde være for at kjøbe en og anden af. Til den Ende ville De behage at meddele mig sikker Efterretning om, hvad nøyeste pris er paa de herefter anførte, samt hvordan de ere condition(erede), om gamle eller nye, indbundne eller uindbundne, da jeg nærmere skal føye Anstalt til deres afhendelse og betaling. Saadan ere: 1. Aristotelis hist. de animalib. 2. Aldrovandi de qvadrupedibus solipedib. 3. Ejusdem qvadrupedum omnium bisulcorum historia. 4. Ejusdem de qvadrupedibus digitatis viviparis & oviparis. 5. Ejusdem de animalibus insectis. 6. Ejusdem de reliqvis animalibus exsangvibus nempe de mollibus crustaceis, testacies & zoophytis.[1]) 7. Barelieri Plantæ per Galliam Hispaniam & Italiam observatæ.[2]) 8. Bauhini[3]) hist. plantarum universalis, 9. Willantii Botanicon Parisiense. 10. Comelini[4]) hortus Amstelodamus. 11. Michælii nova plantarum genera. 12. Morison hist. plantarum cum plantis umbelliferis, item. 13. Dillenii hortus Eltamensis.[5]) Jer er etc.

---

[1]) Se brevet til Strøm af $^{20}/_{10}$ 1764, nr. 122 ovenfor.

[2]) Jakob Barrelier, 1634—73, først prof., senere dominikanermunk, foretog hyppige reiser gjennem Frankrig, Spanien, Schweiz og Italien, hvorved han samlede sig mange naturalier. Disse lod han afbilde og tænkte at udgive et botanisk verk Hortus mundi, men døde forinden i Paris. Tegningerne udgaves efter hans død under titelen Jac. Barrelieri Plantæ per Galliam Hispaniam et Italiam observatæ, opus posthumum accurante Antonio de Jussieu. Parisiis 1714. Fol. (Ogsaa benævnt Icones).

[3]) Se brevet til Pelt af $^{10}/_{11}$ 1764, nr. 301 ovfr., lgs. nr. 9. (Vaillantii), 11. (Michelii), 12. (Morisons Plantarum Umbelliferarum distributio nova 1670.)

[4]) Johan Commelyni Horti medici Amstelodamensis rariorum tam orientalis qvam occidentalis Indiæ plantarum descriptio et icones. Opus posthumum a Fried. Ruyschio et Fried. Kiggelato Amstelod. 1697. Fol. Forfatteren var bestyrer af en botanisk have i Amsterdam, 1629—92.

[5]) Se brevet til Pelt af $^{23}/_{6}$ 1764, nr. 300 ovfr. Hortus Elthamensis. London 1772 og Leyden 1774 (2 vol.).

306. Kopibog nr. 4 pag. 26.
1763 d. 1. April.

Blev med Sr. Paul Greve her af Tronhiem forskrevet følgende 3de Bøger fra Amsterdam, sc. 1. Henrici Muntingii Phytographia,[1]) og 2. I. Jac. Dillenii historia Muscorum, Oxonii,[2]) item Adrian Royen Hortus Leydensis[3]).

— — —

307. Kopibog nr. 5.
1761 d. 11. Juli til Secretair Henningsen.

Deres Velbyrdigheds mig under 13de Junio tilsendte ærede Skrivelse, har jeg nu, efter min hiemkomst fra visitatz-Rejserne rigtig erholdet, hvorudi Jeg fornemmer Deres vigilance og omhu for mine Sager, hvorfore Jeg finder mig forbunden. For de syltede Sager fra Fruens Siide, som Deres velbyrdighed behager at melde om udi sit Brev, har Jeg ogsaa den Ære at avlegge min skyldige Taksigelse. Gid jeg kunde revangere det igien med Høste-Skibene. Angaaende La Rosche[4]) saa mærker Jeg Deres velbyrdigheds store umage, og Jeg vil udbede mig en fremturende omhyggelighed i denne Sag til mit beste, da Jeg igien paa min Siide efter Sagernes Beskaffenhed skal viise min Erkiendtlighed. — — —

— — —

308. Kopibog nr. 5.
1762 d. 2. Juni til Hr. Secret. Henningsen.

Av D. Velbyrd. 2de ærede Skrivelser, de datis 24de April og 8de Maji passato, som jeg tilligemeed Hr. Ole Moldes[5]) Kaldsbrev har imodtaget, fornemmer jeg, det D. velbyrd. efter seeneste Avregning, ang. det imellem os hidindtil værende, nu haver hos mig tilgode 4 rdr. 5 ort 13 skill., hvilke 4 rdr. 5 ort 13 skill. ved Monsr.

[1]) Henrik Munting (død 1658), prof. i botanik og kemi i Groningen, hvor han anlagde en berømt medicinsk botanisk have. Hans søn Abraham M. (1626—83), prof. i medicin og botanik sammesteds, var det, der i manuskript efterlod sig Phytographia curiosa, der udgaves paa hollandsk i Leyden 1696 og paa latin i Amsterdam 1711.
[2]) Se brevet til Pelt nr. 300 ovfr.
[3]) Adrian van Royen, 1705—1779, prof. i Leyden. Her menes rimeligvis hans Floræ Leydensis Prodromus.
[4]) En regjeringsraad og kammerjunker La Roche, for hvem G. havde kautioneret.
[5]) Ole Molde (f. 1721 paa Molde), 17. juli 1761 vicepastor til Stod, 1771 sogneprest der, døde 1787.

Jacob Thode,[1]) Stifts Provstens Søn her i Tronhiem, som i disse Dage reyser herfra til Kiøbenhavn med Skipper Gierild, leveres til D. V. tilligemed 10 rdr., som jeg beder De ey ville forsmaae til en liden Douceur for denne Gang, takkende ellers høflig for D. V. havde umage og udviste store vigilance med mine Commissioner.

---

309. Kopibog nr. 5.

1762 d. 20. Septbr. til Hr. Secretair Henningsen.[2])

NB. ved Amtmand Hammer.[3])

Herhos følger indsluttet til D. velbyrd. en Banco Seddel, stor 100 rdr., av hvilke Penger De vil være saa god at lade gjøre en nye Mondur-Klædning til min Søstersøn Joh. Matth. Brohier, og dernæst betale til Hr. Professor Oeder 6 rdr. for et instrument, han har kiøbt til mig at maale Biergenes Høyde med, og 9 rdr. for et illumineret exemplar til mig selv av Flora Danica, hvorom jeg og allerede av denne Dags dato, har givet bemeldte Hr. Professor Oeder Efterretning. Da jeg var paa min visitations Reyse i Nordlandene, blev jeg anmodet om at forskaffe Hr. Ole Drejer,[4]) capellan pro officio til Hemnæs og Moe Sogner udi Helgelands Provstie i Nordlandene, et copulations Brev at vies i Huuset med Jomfrue Anna Hind, hvilket copulations Brev D. V. og vil see mig tilstillet. Jeg er med største considerat. D. V.s tjenstskyldigste Tjener.

J. E. Gunnerus.

Obs. Nummeret paa Banco-Seddelen var 14240.

P. S. Caspari Bauhini Pinax og Prodromus, samt Joh. Bauhini[5]) historia plantarum, item Tourneforts institutiones botanicæ[6]) beder jeg og at kiøbe for mig, og at besørge dem hid

---

[1]) Født 1740, 1762 exam. theol., 1765 pers. kapellan hos faderen, døde 1780 som sogneprest til Vik i Bergens stift.

[2]) Flere breve til ham i afsnit H (angaaende Gunnerus' slægtninge).

[3]) Se brevet til Daniel Busk i afdeling D., nr. 217 ovfr.

[4]) Født 1722, 1751 pers. kap. til Hemnæs og 1776 sogneprest sammesteds, døde 1784.

[5]) Johan Bauhin, se brevet til Pelt, nr. 301 ovfr. Angaaende Caspar Bauhin, se brevet til Olavius Hjort, nr. 286 ovfr.

[6]) Joseph Pitton Tournefort: Institutiones rei herbariæ I., II. & III. Paris 1700. 4. Forfatteren kalder sig Tournefort efter fødestedet, prof. i botanik i Paris, døde 1708. Hans system, beroende paa blomsterkronens form med beskrivelse af slægterne, var det mest berømte til Linnés tid.

opsendte med første Leylighed, indbundne i Fransk Bind, med mindre de vare at faae til Kiøbs indbundne.

---

310. Kopibog nr. 3 pag 532.

1759 d. 20. Oktober til Hr. Pastor Lorch[1]).

For Deres Velærværdigheds meget ærede skrivelse med forrige post, saa vel som for de fem Deele av Deres Bejträge zur neuesten Kirch. Gesch., som jeg rigtig har erholdet, avlegger ieg herved min skyldige taksigelse. Jeg glæder mig hjertelig over dette nyttige og lærde Arbejde, som Deres Velærværdighed har gjort saa god een begyndelse med, og jeg anseer det for min skyldighed at gjøre alt, hvad i mine Kræfter staar, til at befordre deres Øyemærke. Jeg beklager kun at ieg for nærværende tiid er saa meget occuperet, at jeg umuelig er i stand til at skrive eller tilsige een anden noget i Pennen, som kunde være Deres Velærværdighed tjenligt, til deres priiselige Hensigt. Ikke desto mindre vil jeg gjøre hvad mueligt er. Den heele Stifts Kiste skal staa aaben for deres kiære Broder Søn, og jeg vil derhos selv anviise ham de documenter, han kunde benytte sig av, saa vel som det derav han behøvede at excerpere; jeg ejer og selv Sal. Rector Schankes Manuscript om Missions Væsenet,[2]) hvorav een Copie blev nedsendt til Miss. Collegium i Kiøbenh., som siiges at være bortkommen. Der av skal Mons. Lork og gjerne have tilladelse at excerpere, og i det øvrige er jeg beredvillig til at staa ham bie; ellers har jeg længe tænkt paa at meddele een Alumno missionis her de materialier, som kunde udfordres til een kort Missions Historie angaaende dette Stift, som han skulle legge til Grund i den tale, han bør holde paa Kongens næst kommende Geburts Dag. Med een skipper fra K.havn Gjerild skal jeg sende Deres Velærværdighed mit danske og tydske Hyrdebreev samt min prædiken

[1]) Josias Lork, født 1723 i Flensborg, studerede i Halle, blev 1759 prest ved Fredriks tyske kirke paa Christianshavn. Han er forfatter af flere teologiske skrifter. Desuden var han Büschings medarbeider i Nachrichten von dem Zustande der Wissenschaften und Künste in den königl. dänischen Ländern, som han fortsatte 1758—63 (se aarsskr. 1888—90 pag. 203 flg.). Han dode 1785.

[2]) Se brev nr. 214 ovfr.

over 1ste Juledags Evangelium. Min her holdne Ordinations Prædiken over Act. 20. 28 v. blir neppe saa hastig ferdig av trykken, at den needsendes. Sl. Rector Schankes hans Jonas eller Jonæ tri nychthemerinon, et dansk poema,[1]) lar jeg nu og trykke her paa min bekostning, og har gjort een kort fortale dertil, om Schankes liv og skrifter. Min Prædiken holden paa Fredensborg for det Kongl. Herskab, er her 2de Gange oplagt paa nye igjen dog uden at forandre Aars tallet. Hr. Mg. Schiønnings lærde Tractat om vores Domkirke er nu og given her i trykken hos Winding. Det er det nyeste af hist. litt., som jeg herfra tillige kan melde. Jeg er etc.

---

311. Kopibog nr. 4 pag. 234.

1766 d. 27. Septbr. til Josias Lork.

Velædle og Højærværdige Højstærede Hr. Josias Lorck.

Jeg takker skyldigst saavel for de bøger, som de har været saa god at forskaffe mig udaf Sal. D. Haubers[2]) Sterboe som og for den meget smukke, ziirlige og opbyggelige Liigtale.[3]) Jeg lader følge hermed tilbage 1 Exempl. af min Flora Norv. pars I, og et par af mine Prædikener, som jeg beder ikke at forsmaa.

---

312. Kopibog nr. 4 pag. 242.

1769 d. 4. Marts til Hr. Thorning.[4])

Til tienstlig Gjendsvar paa D. Velærværd. ærede af 24. Januar har jeg herved ikke villet undlade at tilmelde Dem, at jeg allerede i forrige Uge har bekientgiort den tilsendte plan af Deres bibel- og Kirkehistorie til de nærmeste omliggende Provster og vil ligeledes med næste Nordlandske Post tilsende Provsterne samme der i landet, hvorfra dog ikke saa hastig kan ventes svar, men naar det indløber skal prænumeranternes antal blive Dem tilstillet.

---

[1]) Se brev nr. 93.

[2]) Eberhard David Hauber, f. 1695 i Würtemberg, 1727 doct. theol. i Helmstad, 1746 sogneprest ved St. Petri menighed i Kjobenhavn. Døde 1765. Hans teologiske skrifter se Nyerups literaturlexikon.

[3]) Hermed menes maaske Trauerrede über die Fürstin von Ostfriesland. Cophg. 1765.

[4]) Ove Thorning, f. 1720 i Vendsyssel. Deponerede fra Aalborg 1745. Blev 1750 prest til Mandø, 1760 til Toftlund og 1774 til Sevel, alt i Ribe stift. Døde 1801. Hans Bibel- og Kirkehistorie I. & II. udkom 1772.

313. Kopibog nr. 5.

1761 d. 7. November til Hr. Hee i Odense med Skipper Jens Rasmussen.

Ved D. velærv. seeneste meget ærede Skrivelse de dato 8de Martii 1761 har jeg rigtig erholdet de tilsendte 33 exemplarer av D. V. gode Forklaring over passions historien[1]) tilligemed 1 Exemplar af 1ste og 1 dito av 2den Tome av bemeldte Forklaring, hvilke tvende sidst bemeldte Exemplarer D. V. har behaget at forære mig selv, for hvilke jeg herved avlegger min skyldigste Taksigelse. Jeg haaber nu, at D. V. allerede haver imodtaget min seeneste Skrivelse, som var addresseret per Odense, saasom jeg da ei vidste, at D. v. selv var i Odense bye, udi hvilket mit Brev laae indsluttet en Vexel til D. V. paa Kiøbmanden Christen Olsen i Kiøbenhavn, stor 20 rdr. og var dateret den 28de Maji 1761, hvilken Summa jeg havde indsamlet av D. v. ovenmeldte Forklarings 1ste Tome. Naar de 33 Exemplarer av samme Forklarings 2den Tome bliver avsadte, skal Pengene derfor straxen blive D. velærværd. tilstillede. Jeg er etc.

314. Kopibog nr. 5.

1762 d. 16. Oktbr. til Hr. Hee i Odense.

Blev sendt en Banco-Seddel paa 10 rdr. med Nummer 60058, hvilke Penger tilligemed de ham tilforn tilsendte 20 rdr., udgjør en summa av 30 rdr. for hans 33 Exemplarer av hans Forklaringer 2den Tome over passions historien. De øvrige 14 rdr., som endnu alleneste resterer, bleve ham lovede, saasnart de indkommer.

315. Kopibog nr. 4 pag. 244.

1771 d. 13. Juli til Olaus Olavius.[2])

Deres meget ærede af 6. Dec. h. a. har ieg havt den Fornøjelse at modtage tilligemed de hosfulgte afhandlinger, hvorfor ieg er

[1]) Fuldstændig Forklaring over Christi Lidelse, Død og Begravelse, I—III; Kbhv. 1758—66, meget udbredt blandt geistligheden (se nr. 144 ovfr.).

[2]) Olaus Olavius, f. 1741 (1742) paa Island. Student 1765. Foretog 1775—1777 en økonomisk reise paa kongelig bekostning i Island. Tolder i Skagen 1779. Døde 1788. Smlgn. aarsskr. 1888—90 pag. 242—243.

Dem meget forbunden, og ønsker at der maatte gives nogen Lejlighed hvormed at kunde aftiene Deres Artighed, da det skal være mig en særdeles Fornøjelse.

---

316. Kopibog nr. 4 pag. 237.

1767 d. 15. Decbr. til Christian Friedrich Jacobi.[1])

Deres meget ærede Skrivelse af 29. April h. a. med Hr. Berg, som først antraf mig paa min Visitations Rejse i Nordlandene, hvor hand og paa Tronæs strax blev ordineret, har jeg rigtig bekommet, og er det mig kiert deraf at erfare, at De lever vel ligesom jeg med Fornøjelse erindrer det venskab, de i Kjøbenhavn beviiste mig; Næst min forbindtlige Compliment for Deres kiære Fru Moder med øvrige venner forbliver jeg med Hengivenhed, velædle høytærede etc.

---

317. Kopibog nr. 4 pag. 307.

1768 d. 7. Mai til Hr. Professor Bergius[2]) i Stokholm.

Jeg har med megen Fornøjelse imodtaget D. V.s høistærede af 10. Mart. med Hr. D. Tonning, og er Dem end meere forbunden for Deres Bog, hvormed De har beæret mig, som endnu ei er fremkommen. Det skal altid være mig en Fornøjelse, om jeg i nogen Maade kunde være D. V. til nogen behagelig Tjeneste, og imidlertid henlever med etc.

---

318. Kopibog nr. 5.

1762 d. 11. Oktbr.

blev skrevet ved Monsr. Baade et latinsk Brev paa 2 Ark til Linnæum om lutter Naturalier.[3])

---

[1]) Chr. Fred. Jacobi, f. 1739 i Asminrød (hvor faderen var prest samt slotsprest til Fredensborg). Deponerede fra Herlufsholm 1754. Reiste 1762 til Tyskland, Holland og Frankrig. Blev derpaa informator hos dronning Juliane Maries pager og 1770 assessor i hofretten. 1772 assessor i højesteret. 1780 sekretær i videnskabsselskabet. Døde som conferentsraad 1810. — Hans skrifter anføres i Nyerups lex.

[2]) Peter Jonas Bergius, f. i Smaaland 1730, student i Lund 1746, i Upsala 1749, dr. med. i Upsala 1754; hist. nat. et pharmaciæ prof. i Stockholm 1761, assessor i Coll. Med. 1766, medlem af flere udenlandske videnskabsselskaber, deriblandt ogsaa af det i Trondhjem. Døde 1790. Linné opkaldte en planteslegt Bergia efter ham. (Biogr. Lex. öfv. namnk. svenska Män II. 180—184).

[3]) At breve og naturalier sendes til Linné, antydes blot i kopibøgerne, saaledes i brevet til Stabel (nr. 275 ovenfor) af $^{12}/_{10}$ 1762, i kopibog nr. 4 pag. 305 3. januar 1767 og 7. marts 1767 (se de følgende breve til Tonning).

319. Kopibog nr. 4 pag. 306.

1768 d. 4. Januar til Henrich Tonning[1]) i Upsal (med Hr. Justitz Raad Horneman).

— — — Deres promotion meener jeg nu allerede at være skeet, og ønsker Dem derfor i Henseende til samme megen Lycke og Velsignelse, og skal det være mig kiært snart at see dem heroppe. Fra Hr. Strøm var mig tilsendt en Æske til Hr. von Linné med naturalier udi, som jeg ej har faaet tid til at see paa. Samme følger nu med Hr. Justitz-Raad Horneman og vilde de overlevere den til Hr. Archiatern, som jeg tillige ydmygst lader tacke for det tilsendte Blad af sit Systema, hvoraf jeg venter med dem Fortsettelsen og Slutningen.

Jeg lader og herved følge Gjenpart af Hr. Strøms Pro Memoria angaaende Hydra triticea, som de ligeledes vil communicere Hr. Archiatern. Jeg er med hengivenhed velædle og høylærde høytærede Hr. Tonnings etc.

---

320. Kopibog nr. 4 pag. 307.

1768 d. 13. Februar til Henr. Tonning i Upsala.[2])

om at besee alle de Coraller, Hr. Archiat. fra mig er tilskikket, og nøje mærke deres nye Navne, samt at faae med ham besvaret det Brev af Dags Dato til Hr. Archiat von Linné og deri gjorte Spørsmaale etc.

---

[1]) Se om denne aarsskr. 1891 pag. 72—81 (smlgn. brev nr. 10 og 218 ovfr.).

[2]) Ogsaa ellers antydes der, at breve er sendte til Tonning under dennes ophold i Upsala, saaledes 14. febr. 1767 og 7. marts s. a. (til Tonning og Hr. Archiat von Linné tilligemed anvisning paa 50 rdr. til Tonning).

I det Linnéiske selskab i London findes iflg. Ewald Ährling (Carl von Linnés Brevvexling. Stockholm, 1885) 28 breve fra Gunnerus til Linné, daterede: 1761 $^{24}/_{4}$; 1762, $^{7}/_{9}$, $^{11}/_{10}$; 1764 $^{19}/_{5}$; 1765 $^{28}/_{2}$, $^{19}/_{5}$, $^{8}/_{11}$; 1767 $^{3}/_{1}$, $^{7}/_{3}$, $^{4}/_{5}$; 1768 $^{13}/_{2}$, $^{1}/_{4}$, $^{24}/_{5}$, $^{20}/_{10}$; 1769 $^{18}/_{1}$, $^{28}/_{8}$, $^{2}/_{9}$, $^{12}/_{9}$, $^{7}/_{9}$; 1770 $^{6}/_{1}$, $^{3}/_{2}$, $^{21}/_{4}$, $^{10}/_{11}$; 1771 $^{23}/_{2}$ (alle foregaaende fra Trondhjem), $^{5}/_{10}$; 1772 $^{29}/_{2}$, $^{11}/_{4}$ (Kjøbenhavn), $^{2}/_{6}$ (Halmstad), desuden 3 særskilte løse blade med afbildninger. De 4 sidste breve er trykte af I. C. Schiødte i Naturh. Tidsskr. 3 R. VII. (Kbhvn. 1870—71) 500—505. Brevene skal iflg. Schiødte indeholde en mængde særdeles udforlige og grundige beskrivelser af planter og dyr (især tangarter og søsvr), bemerkninger om lysende havdyr, om fiskeriet o. s. v. og hyppig være ledsaget af meget gode tegninger.

Dipterologiske Undersøgelser

af

V. Storm.

Meigen, System. Beschreibung der europæischen zweiflügl. Insecten, 1818—38,
Macquart, Hist. nat. des Insectes. Dipteres 1835. Suites á Buffon,
Zetterstedt, Diptera Scandinaviæ disposita & descr. 1842—1860,
Stenhammar, Revision af de svenske Ephydrinæ. Kgl Sv. Vetensk. Akad. Handl. 1844,
Schiner, Fauna austriaca. Die Fliegen. 1862,
Loew, Beschreibung europæischen Diptern. 1877,
Siebke, Enumeratio insectorum norvegicorum. Fasc. IV. 1877,
Schøyen, Supplement til samme. Chria. Vidsk. Selsk. Forh. 1889,
Storm, V., Diptera brachycera — — i Vidsk. Selsk. Skrifter, Throndhj. 1891,
Bidenkap, Undersøgelser over Diptera brachycera. I entomol Tidskr. Stockholm 1892
ere de Skrifter, som hovedsageligt ere benyttede og citerede.

Insektfaunaen er meget afhængig af Vegetationen og begge — foruden af Terrainets Beskaffenhed — af klimatiske Forhold, som i Throndhjemsfjordens Omgivelser kan være ganske forskjellige i hverandre nærliggende Trakter, efter som disse vende fra eller mod Havsiden eller Middagssolen. I Stadsbygdens Prestegjeld, hvor de fleste Observationer ere gjorte, ere disse Forholde mangeartede. Der er Fjære, Strandenge, Myre, små Vandsamlinger, opdyrket Jord, Løv- og Nåleskov. Medens den nedre for kolde og fugtige Havvinde udsatte Del af Bygden viser en tarvelig Vegetation og Fauna og man kun på sjelden indtræffende stille og solvarme Dage ser „Sommerfugle" (Lepidoptera) eller en Tabanus og aldrig f. Ex. nogen af Asilidernes Familie — om der end findes adskillige sjeldne litorale Former — kan man på kun få Kilometers

Afstand træffe en Vegetation og en saa stadig høi Temperatur som ikke mange Steder nordenfjelds. I disse Lier, hvor den vilde Humle (Humulus lupulus) slynger sig opover Almetræer, Roser og Viburnum, hvor Masser af vellugtende Orchideer danne Skovbunden og adskillige også continentale Planter have sin Nordgrændse, findes også talrige Repræsentanter for de fleste Insektordener og mange Arter ere ikke fundne nordligere (såsom af Coleoptera Procrustes coriaceus, Platycerus caraboides, Meloë proscarabæus) eller kun fundne i langt sydligere Egne, såsom adskillige af de større Syrphicider, der altid holder sig til de varmeste Steder. Forøvrigt omhandle disse Notitser kun Fluerne (diptera brachycera) og danne et Supplement til den derom skrevne Opsats i Selsk.-Skrifter 1891, med fuldstændigere Bemærkninger om Arternes Udbredelse og Tilføielse af senere fundne, deri ikke anførte Arter, hvoraf flere ere nye for Landets Fauna og 4 ere beskrevne som nye for Videnskaben.

Kun få Fluearter ere særegne for den egentlige Fjære, det vil sige det Belte, som ligger nærmest Flodmærket og er belagt med opskyllet, rådnende Tang. Det er især Arterne af Slægterne *Scatophaga* (Scatomyza Fall.), Orygma & Coelopa, der dog også især om Våren, når Markerne ere gjødslede med Tang, forekomme temmelig langt fra Stranden. *Fucellia* (Scatomyza) *fucorum* er i Kysttrakterne en af de hyppigste Fluer og træffes overalt på Veie og ved Huse. *Coelopa frigida & C. nitidula* (C. parvula Holid.) ere her næsten Husfluer samt hyppige på Blomster; også den sjeldne *Coelopa eximia* Stenh. fandtes i sidste Sommer. *Orygma luctuosa* forekommer ikke i Mængde. Blandt de almindelige litorale Arter af Scatomyza findes af og til *Sc. borealis* Zett. & *Sc. affinis*, samt *Sc. villipes*, der tiltager i Hyppighed mod Havkysten. Den sjeldne *Eristalis* (Syrphus) *aneus* Fall., som ifølge Zetterstedt mest tilhører Litoralbeltet, fandtes enkeltvis.

Adskillige Arter, som ikke udelukkende tilhøre dette Belte, forekomme dog ofte fortrinsvis her, på Fiskeaffald eller til Tørring udhængt Fisk, såsom:

Coenomyia (Sarcophaga) *mortuorum*, der i visse År forekommer overalt i større Mængde,

Coenomyia (Sarcophaga) *alpina* Zett.,

Calliphora (Musca) *grønlandica* Zett., der også er meget almindelig på Husvægge i Byen,

Pyrellia cadaverina & *Pyr. serena* Meig,

Aricia lardaria, der også er ret hyppig på Buske,

Piophila casei Fall. m. fl.

På Nøstvægge i Fjæren sidder ofte den hidtil i Landet kun enkelte Gange fundne *Limnophora* (Anthomyza) *consimilis* Fall., der sandsynligvis hovedsagelig er litoral, *Phora* (Trineura) *thoracica* m. fl., *Tachypeza arrogans* & *nervosa* Meig. løbe hurtigt om og om Aftenen sees her små Skarer af *Medeterus* (Dolichopus) *jaculus*, om om Dagen har Tilhold i de nærliggende Vandpytter o g er kjendelig på Afstand ved sin krabbelignende Gang.

Noget rigere ere Strandengene med sin rigere Vegetation — fraregnet de talrige Arter, som idetheletaget ere almindelige på Enge, hvorom mere nedenfor. — Den forøvrigt sjeldne *Limnophora* (Aricia) *compuncta* Zett. findes på nogle Steder i Mængde, gjerne i Selskab med *Nemoteles uliginosus* i dens forskjellige Varieteter. Også *Heteromyza buccata* Fall., *Opomyza punctella* Fall., *Lauxania ænea* Fall., *Diastata costata* Meig., *Ochtiphila juncorum* og *Oscinis scutellaris* forekomme fortrinsvis her.

Meget righoldig var en Brakvandspyt nedenfor Gården Fenstad, hvor kun få Gange om Året ved allerhøieste Flod Søvandet strømmer ind og som er opfyldt med rådnende Grønalger samt bevokset med Hippuris, Triglochin, Heleocharis, Blysmus rufus, Carex norvegica & incurva m. m. Henved et hundrede Arter af Insekter (af Coleoptera Elaphrus — og Haliplus-Arter og små Dytiscider) leve i eller ved Bredderne af denne Pyt, af Diptera især Dolichopoder og Ephydriner. Foruden den almindelige *Hydrophorus bipunctatus*, der især forekommer i mindre rent Vand, fandtes her:

Hydrophorus inæqualipes Meig., som i det hele er ganske sjelden,

Hygroceleuthus (Dolichopus) *latipennis* Fall.,

Dolichopus longicornis Stann.,

Dolichopus nubilus Meig. og den sjeldne *D. Stannii* Zett.,

Ephydra riparia Fall. & *Cœnia* (Ephydra) *fumosa* Wahlb.,
Eph. furcata Fall., *Eph. affinis* Stenh. & *E. argyrostoma*,
Notiphila cinerea Fall. & *Notiphila tarsata* Stenh.,
Lispa tentaculata (i Mængde),
Hilara litorea & *Tachydromia nigra* Fall.

Hertil kommer mange Arter, som idetheletaget ere mere eller mindre almindelige også ved de renere Vandsamlinger og Grøfter, såsom:

Rhaphium hamatum Zett.,
Campsicnemus (Dolichopus) *scambus* & *curvipes* Fall.
Scatella (Ephydra) *stagnalis*, *Parydra* (Eph.) *coarctata* & *E. nubilipennis* Stenh.,
Notiphila griseola Fall.,
Limosina limosa (i Mængde) og *Lim. fontinalis* Fall.,
Hilara interstincta Fall. & *Hilara nitidula* Zett.

Ved de med Carices og Juncaceer bevoksede Grøfter og Pytter forekom desuden særlig:

Rhaphium nasutum Fall. & *Dolichopus picipes* Meig.,
Parydra (Ephydra) *aquila* Fall. og den sjeldne *Pelina* (Notiphila) *ænescens* Stenh.
Ochtiphila polystigma Meig., *Ocht. aridella* & *litorella* Fall.,
Sciomyza Schønherri Fall. & *Tetanocera reticulata* Fabr. (skarevis),
Tetanocera elata Fabr. (hyppig), *T. umbrarum* (sjelden) & *T. ferrugineum*,
Themira (Sepsis) *ciliata* Zett., som er ny for Faunaen.

På fugtige Steder idetheletaget og navnlig på Myrer er de hyppigst forekommende Arter:

Leptis scolopacea (også i Skove og ved Huse),
Chrysopila nubecula Zett. & *Chr. luteola* Fall.,
Ptiolina (Atherix) *crassicornis* Panz.,
Rhamphomyia flava Fall.,
Dolichopus brevipennis Meig. & *D. pennitarsis* Fall.,
Dolich. pennatus Meig. & *D. ærosus* (skjønt sjeldnere end de foregående),
Dolich. pulicarius (overalt i stor Mængde),

Platycheirus (Scæva Zett.) *clypeatus* & *peltatus* Meig.

Desuden fandtes på Rødberg- og Fenstadmyrene *Nemoteles nigrinus* Fall. og *Stratiomys viridula* hyppigt, *Tachydromia flavipalpis* Meig., den sjeldne, arctiske *Syrphus* (Scæva) *lapponica* Zett. (på små Buske) og *Scæva lunigera*, som af Bidenkap (l. c.) angives, muligens ved en Feilskrift, at være ny for Norges Fauna, medens der i Siebkes Enumeratio anføres adskillige Findesteder; endvidere *Scæva sexmaculata* Zett., *Scæva tarsata* Zett., *S. albostriata* & *tricincta* Fall. (på Enerbuske) samt *Ascia dispar;* endvidere toges flere Gange her den sjeldne *Peteina* (Tachina) *erinaceus* Fabr., *Tetanocera pratorum* Fabr. & *Tetanocera aratoria* Meig. — en enkelt Gang — foruden den mere almindelige *T. sylvatica*, samt *Ortalis cerasi* (ofte i Mængde).

Ret mærkelig var Forekomsten af *Anthomyza magnicornis* Zett., en meget distinct Art, som i Zetterstedts Diptera angives at være funden en Gang i Skåne og ligeledes er fundet en enkelt Gang af Siebke; den var her (på Fenstadmyren) ganske hyppig på lavere Buske i Juni 1895. Siebke angiver, at Hunnens Øine ere nøgne; dette er dog ikke Tilfældet med mine Exemplarer, hvor de altid er temmelig stærkt hårede næsten ligesom hos Hannen.

Anthomyza fratercula, *Anth. vetula* Zett. (non Schin. = Aricia vetula Zett.) samt de meget lignende *Anth. nigrimana* Meig. (Hylemyia Schin.) og *Anth. denudata* Zett., der alle idethele angives at være sjeldne, fandtes også ret ofte og synes fortrinsvis at høre hjemme på sumpige Steder; ligeledes *Aricia* (Anthomyza) *signata* Meig., der ifølge Bidenkap (l. c.) kun var fundet 1 Gang i Norge.

Adskillige Arter af den store Slægt Aricia i udstrakt Betydning (Macq. Zett.) fandtes paa de nævnte Myrer, på Blomster og små Buske, om de end ikke udelukkende høre hjemme på fugtige Steder såsom *Aricia serva* Meig. & *A. morio;* også *Aricia marmorata* Zett. var her ganske hyppig ligesom *A. obscurata*, *Spilogaster* (Aricia) *ambigua* Fall. og den sjeldne *Spilogaster sordidiventris* Zett.

Også den almindelige *Helophilus pendulus* findes i størst Mængde på våde Steder, skjønt den if. Zetterstedt mest skal findes

på tørre. (Heloph. (Syrphus) floreus, som angives at være almindelig gjennem Landet, har jeg ikke fundet nordenfjelds).

Skjønt den nu skildrede Trakt, som nævnt, er meget veirhård og tildels fugtig, er den også meget solrig, udsat for hele Dagens Sol, og man træffer derfor på enkelte, lyfulde Steder adskillige Arter, som ynder varmere Egne. Således er den store, smukke *Mesembrina meridiana* ganske hyppig på solbeskinnede Berge og Husvægge. I sidste Sommer fandtes flere Gange, på Kornagre nær Stranden, *Mesembrina mystacea;* af et Par, som toges, er Hannen var. b. Zett., men Hunnen a; en anden Han er nærmest var. c. Af Slægten Tabanus er uden Sammenligning *Tabanus auripilus* Meig) den hyppigste, men i de østligere, varmere Egne (Lexvigstranden) såes *Tab. tarandinus* hygpigt. Den sjeldne og sandsynligvis arctiske *Chrysops nigripes* traffes adskillige Gange; *(Chrysops relictus* er Slægtens almindeligste Art). *Chrysotoxum asciolatum* Fall., *Sericomyia borealis* Fall. & *S. lapponum* L., *Volucella plumata* i dens forskjellige Varieteter, *Eristalis* (Syrphus Zett.) *intricarius* & *E. pertinax* Scop. (similis Fall.) ere heller ikke sjeldne her, men forekomme dog fortrinsvis i de varmere Lier.

Leucozona (Eristalis) *lucorum*, forhen ikke fundet nordenfjelds, og som jeg aldrig har bemærket i de foregående År, var i de sidste Par Somre ganske hyppig såvel her på Stadsbygdens lavere Myre på små Buske som i Skovtrakterne og i Haver i Byen.

Sarcophaga carnaria & *Sarcoph. striata* Fabr. forekommer enkelte År her i Mængde på solopvarmede Steder, især Stengjerder, men syntes forsvundne i de sidste Par Somre.

Af den sjeldne *Cyrtoneura pabulorum* Fall. toges et Exemplar på Birkeløv, på Thorshaugen.

I de længere fra Fjorden liggende varmere Lier og i Skove træffes mange Arter, som sjelden eller aldrig sees i de lavere, skovløse Trakter. Det er især Bliksåsen og Kårlien, samt Ramsølien i Modalen som i denne Henseende såvelsom i Vegetation ere de rigeste. De Arter, som særlig fandtes her, ere: *Argyra* (Dolichopus) *diaphanus* Fabr. & *argentina* Meig., *Dolichopus discifer* Stann. *Chrysotoxum marginatum* Meig. (derimod ikke Chrysotoxum bicinctum, som er langt hyppigere ved Fjorden, på enkeltstående

Buske), *Volucella pellucens*, som forekommer i Mængde og her har sin hidtil kjendte nordligste Grændse og *Eristalis horticola* de G. (Syrphus flavicinctus Zett.). *Eristalis rupium* Fall. (Syrphus piceus Fabr.) træffes vistnok temmelig almindelig udbredt, men hører dog hovedsagelig hjemme i Lierne, hvor den især om Høsten træffes i svær Mængde, ligesom også i Byens Haver i Selskab med Slægtens øvrige Arter navnlig E. tenax & arbustorum.

Mærkeligst var Fundet af den store pragtfulde *Arctophila* (Sericomyia) *bombiformis* Meig., der efter Zetterstedt i Skandinavien kun var fundet sparsomt i Skåne, men ifølge Schøyen l. c. er fundet i senere Tider et Par Gange i det sydlige Norge. I Bliksåsen og Kårlien var den tydelig hyppig, især på Blomster af Trichera arvensis efter Midten af Juli. Jeg tog i kort Tid 6 Exemplarer (den er meget let at fange), hvoraf et Par hængende i en Trægren; de øvrige vare Hanner. Efter Schiner findes den på Høifjeldene i Mellemeuropa; muligens er den hos os overseet på Grund af dens store Lighed med en Humle (Bombus hortorum) og tildels med Volucella plumata, med hvilke den lever i Selskab på Blomsterne. Sammesteds fandtes *Sphegina nigra* Meig. og *Baccha elongata* Fabr. samt *Dexia ferina* Fall., hvilken sidste er ny for Faunaen.

Tachina floralis Fall. og den meget lignende *Tachina mutabilis* forekomme hovedsageligt her og ofte i Mængde som de hyppigste Repræsentanter for denne vidtløftige Slægt. Endvidere fandtes den sjeldne *Aricia annosa* Zett. samt mange andre mere almindelige Arter, der i detheletaget findes i Løvskove og Lunde.

Hybos funebris Fabr. er her hyppig (ligesom i Nåleskove), også *Hybos flavipes* Fabr. og *H. vitripennis* Meig. (culiciformis Schin.), skjønt sjeldnere.

Sargus cuprarius, Syrphus (Scæva Zett.) *cinctellus, Xylota segnis, Xylota nemorum* & *bifasciata* Zett., hvilke to sidste Schiner holder for identiske, træffes også stadigen i Løvskovtrakter, hvor X. segnis også er hyppig i Huse (i Stald og Fjøs).

I sidste Sommer fandtes *Spilomyia* (Milesia) *vespiformis*.

Den sjeldne *Tachina maculipennis* Zett., som kun er fundet i det Throndhjemske, har jeg seet flere Somre i Løvskovene på Stadsbygden.

På Stammer af større Træer toges sjelden *Sarcophaga coerulescens* Zett., som af Schiner ansees for Varietet af Sarc. carnaria, hvilket formentlig er det rigtigste, da der findes en ganske lignende Varietet af S. striata (Siebke, Enumeratio).

Aricia variabilis Fall. er på mange Steder i Skovene den af alle Fluer, som træffes i størst Masse, skjønt den er hyppig overalt; den lignende *Aricia umbratica* Meig. samt *Spilogaster* (Aricia) *semicinerea* & *Lasiops semipellucida* træffes også gjerne, såsnart man kommer ind i skyggefulde Skove og Lunde; ganske hyppig er også *Ophyra* (Aricia) *leucostoma* Wied. ofte i Selskab med *Pyrellia eriophthalma* Zett., som er en meget almindelig Art i det Throndhjemske (også i Byens Udkanter).

Aricia errans (Anthomyza Zett.) er, formodentlig ved Transport af Tømmer, ført langt udenfor Skovene, hvor den egentlig hører hjemme og findes på mange Steder ligesom den nærstående *Ar. perdita*. *Hylemyia* (Anthomyza) *strigosa* Fabr. er en af de for Løvskogene mest charakteristiske Arter, dernæst også *Aricia* (Anth.) *basalis* Zett.

Endvidere forekommer ofte — navnlig i Huse i Skovtrakter — *Scatophaga lutaria* Fabr. og skjønt sjeldnere, den meget lignende *Scatoph. maculipes, Scat. spurca* Meig. samt ved Skovbækkene *Scat: squalida*. *Dryomyza anilis* Fall. er mangesteds i Skovegne hyppig også i Huse. *Dryomyza flaveola* Zett., en, som det synes, ganske distinct Art og ny for Faunaen, fandtes adskillige Gange (såvel i Kvidalen som i Modalen). Flere af de i min ovenciterede Fortegnelse anførte Arter af *Sapromyza* og *Psila* (Scatophaga Zett.) træffes også helst i Løvskove.

Af Slægten *Sepsis* — i udvidet Forstand — fandtes i sidste Sommer *S. nigripes* Meig., *Themira Leachii* Meig. og *Nemopoda cylindrica* Fabr. ligeledes i Skove. *Myodina* (Ortalis) *vibrans* er her ikke sjelden.

Slægten *Copromyza* Fall. er især repræsenteret ved Arterne *Borborus* (Copromyza) *nitida* & *nigra* Meig.; begge forekomme almindeligt, skjønt den førstnævnte efter Siebkes Enumeratio kun var fundet en enkelt Gang i Norge. I fugtige Skove ved Kvidalen toges sparsomt *Tetanocera nemorum* Fall.

De gulfarvede Arter af Slægten Anthomyza („species pallecentes" Zett.) i udvidet Forstand synes at være temmelig locale og concentrerede i sin Forekomst; mangeaf dem have fortrinsvis Tilhold på sumpige Steder i Nærheden af eller blandet med Skov. Således forekom alene i Skovene omkring Reinsklosteret *Anth. vittigera, gilva, ephippium, limbatella* & *tenera* Zett. samt *Anth. impar* & *hians*, der af Schiner føres til Slægten Limnophora; de to sidste ere dog mere almindeligt udbredte. Enkeltvis fandtes *Anth. transversa* Meig., der synes at være ny for Faunaen, den sjeldne *Anth. lurida* Zett., samt en Art, der kommer nærmest *Anth. denominata* Zett., hvorom dog Schiner siger, at den vanskelig lader sig adskille fra Anth. scutellaris & populi Meig., til hvilke mine Exemplarer ikke kan henføres; derimod afvige Hannerne fra Zetterstedts Beskrivelse af A. denominata ved sort Rygstreg på abdomen og jeg anser dem for en Varietet af sidstnævnte. *Anthomyza flavipes* & *Coenosia* (Anth.) *mollicula* Zett. ere også, såvidt erindres, fra denne Localitet.

I Skovmyrene ved små Vandsamlinger træder *Hydrophorus binotatus* og sjeldnere *Hydrophorus balticus* Zett. istedetfor Hydr. bipunctatus. Her fandtes også *Diastata nebulosa* Fall., som forhen kun var fundet på en enkelt Localitet „rarissime" (Zett.)

Endelig er der mange Arter, som forekomme såvel på tørre som fugtige Steder eller både i og udenfor Skovtrakterne, på enkeltstående Buske, i Græsset, ved Huse og gjødslede Steder. De Arter, som træffes aller hyppigst på Buskenes Blade og ikke ovenfor ere nævnte, ere:

Cyrtoma spuria Fall., der stadigen træffes ude i Regnveir,
Syrphus (Scæva) *Ribesii* og, skiønt sjeldnere, *S. vitripennis* Zett.,
Lucilia cæsar & *Cyrtoneura hortorum*,
Aricia incana, Aricia longipes & *A. nigritella* Zett.,
Hydrotæa (Aricia) *dentipes* Fall.,
Lasiops (Aricia) *hirsutula* & *innocua* Zett.,
Hylemyia (Anthomyza) *conica*,
Psila (Scatophaga) *pallida, bicolor* & *Sc. Rosæ*,
Psilosoma Lefebvrei & *Sapromyza læta* Zett.,
Heteromyza (Helomyza) *tigrina, Trineura aterrima.*

De Arter som hyppigst fåes ved Fangst med Hov i Græsset eller sees siddende på Blomster, ere:

Tachydromia bicolor & *annulata*,

Empis livida (undertiden i enorme Mængder) og *Empis stercorea*,

Empis tesselata, der også ofte sees flyvende lange Strækninger med sit Rov, undertiden bestående af levende Insekter større end den selv, såsom Hæmatopota pluvialis,

Dolichopus brevipennis & *D. simplex* m. fl.,

Sphærophoria scripta & *Sph. tæniata* Meig.,

Scæva mellina & *Sc. scalaris* Meig.,

Cheilozia (Eristalis) *variabilis* & *E. antiqua* Meig. (Schmidtü Zett.)

Platycheirus (Scæva) *manicatus*, *Syritta pipiens* & *Ascia podagrica*,

Siphona geniculata, *Onesia sepulchralis* Meig. (= Sarcophaga vespillo Zett.),

Drymeia hamata Zett. (især skarevis på Compositblomster om Høsten, men også hyppig på Buske),

Anthomyza (Aricia) *triquetra* & *floralis* & *Hylemyia variata*,

Hydrotæa (Aricia) *irritans*, Hunnen, der ved sin store Mængde også er besværlig under Indsamlingen, på varme Dage,

Loxocera ichneumonea, *Meromyza saltatrix* samt de fleste af de i min ovenciterede Fortegnelse nævnte Arter af *Tephritis*, *Oscinis*, *Leucoptera* & *Phytomyza*.

Ved beboede Steder træffes i stor Mængde *Homalomyia* (Aricia) *scalaris* Fabr. og det er hovedsagelig denne Art, men også *Hom. incisurata* Zett. & *Hom. manicata* Meig., som danner Massen af de store Sværme under Træernes Kroner især i Byen om Høsten. Inde i Huse træffes (undtagen i Byen) *Stomoxys calcitrans*, ialfald på Forsommeren i større Mængde end *Musca domestica*, *Caliphora erythrocephala* Meig. hyppigere end *Cal. vomitoria*, *Pollenia rudis*, der også er hyppig på Blomster, hyppigere end *Pollenia atramentaria*, *Homalomyia canicularis*, *Limosina pumilio*, *fenetralis* & *pygmæa*, *Drosophila fenestrarum* & *funebris* (enkeltvis), *Phora* (Trineura) *rufipes* & *pulicaria* samt, som nævnt, i Kysttrakterne nogle af de litorale Arter. I Fæhuse og Stalde fore-

kommer især *Cyrtoneura stabulans*, *Leria* (Helomyza) *serrata* og *Heteromyza læta**), *Borborus equina* & *Sphærocera subsultans*, ved Gjødsel *Lucilia cornuina*, *Scatophaga stercoraria* & *merdaria* (Sc. scybalaria er ikke bemærket nordenfjelds), *Sepsis cynipsea*, *Themira putris* m. fl.

Et uforklarligt Faktum er det, at senhøstes eller i Begyndelsen af Vinteren viser sig hvert År på Murvægge i Byen adskillige Insekter såvel af Coleoptera som Diptera, der høre til de sjeldnere og slet ikke eller kun sparsomt ere bemærkede på anden Måde: Således toges 4de Novbr. her en Han af *Liancalus virens* Scop, Schin. (Dolichopus regius Zett.), forhen ikke fundet nordenfjelds; *Scatella* (Ephydra) *quadrata* & *Stenhammari* viser sig også i November her, men ere aldrig forekommet ved Indsamling om Sommeren; *Borborus nitida* & *nigra*, der mest findes i Skovtrakter, fandtes i Mængde i December på ovennævnte Måde; fremdeles *Themira* (Sepsis) *Falleni* i stor Mængde, *Helomyza nemorum* Meig. og *H. flavifrons* Zett., nogle tvivlsomme Arter af *Sciomyza* og enkeltvis den sjeldne *Pyrellia lasiophthalma* m. fl.

De Arter, som forresten sees ude på milde Vinterdage — i 1895—96, som var usædvanlig mild næsten uafbrudt til Våren, — ere navnlig *Fucellia fucorum* og *Coelopa*-arterne, *Borborus equina*, *Dolichopus scambus* (især Hunnen), en *Notiphila* samt de i Husene hibernerende *Pollenia grønlandica*, *Musca rudis*, *Cyrtoneura stabulans*, *Pyrellia cadaverina*, *Heteromyza læta* og *Leria fenestralis*, *Phora rufipes* m. fl.

Nedenstående Arter, om hvis Udbredelse intet bestemt kan siges, ere ikke nævnte ovenfor eller i min ældre Fortegnelse, og først fundne i de sidste Par Somre:

Chrysomyia pallipes Meig., Zett., Siebke Enum. pag. 8, 2. Chr. flavicornis Schin I, P. 23.

Fandtes nogle Gange på Stadsbygden, nær Fjorden.

Leptis annulata Deg., Zett., Siebke pag. 15, 4.

Hist og her, på Buske.

---

*) *Helomyza scutellaris* Zett. fandtes, ny for Faunaen, forleden Sommer ikke ganske sjelden; den er i „Diptera bracnycera" P. 309 ved en Feilskrift benævnt Helom. thoracica

Phyllodromia melanocephalus Fabr. Zett., Siebke pag. 20.
Hist og her på Stadsbygden dels på Myr, dels ved Huse på Urtica dioica.

Platypalpus flavipes Fabr. Schin. pag. 87. Tachydromia Zett., Siebke pag. 20;
Fandtes af og til på Stadsbygden.

Hilara interstincta Fall., Zett., Siebke pag. 27.
Temmelig almindelig ved Bække.

Hilara femorella Zett., Siebke pag. 29, 22.
Sammen med foregående.

Hilara pilosa Zett. Siebke pag. 27, 7.
Sjelden, sammesteds som foregående.

Empis pennipes Lin., Siebke pag. 32, 8.
Ikke sjelden på Stadsbygden, ved Grøfter og på Myrer.

Empis vernalis Meig., Siebke pag. 32, 11.
En af de hyppigste Arter, om Våren, også i Byen.

Rhamphomyia nigripes Fabr., Siebke pag. 33, 1.
Ved Fenstad på Stadsbygden.

Syrphus arcuatus Fall., Schin. pag. 305. Scæva Zett., Siebke pag. 38, 18.
På Buske ved Fenstad på Stadsbygden, sparsomt. Schiner holder den for identisk med Scæva lapponica Zett; mine Exemplarer af disse 2 Arter viser den betydelige Forskjel, som angives hos Zetterstedt.

Cheilosia pulchripes Loew., Schin. pag. 281. Eristalis means Zett., Siebke pag. 65, 9.
I Rissen, sjelden.

Scenopinus niger Deg., Zett., Siebke pag. 75.
Sparsomt i Huse i Throndhjem, om Høsten.

Tachina larvarum Lin. Siebke pag. 81.
Temmelig hyppig i de ovennævnte Trakter samt i Byens

Udkanter, hvor den lægger sine Æg især i Larverne af Pieris brasicæ på Husvægge.

Tachina ænea Meig. Siebke pag. 87,56.

Af denne sjeldne Art har jeg et Exemplar, taget i Rissen.

Exorista confinis Fall., Schin. pag. 459. Tachina Zett., Siebke pag. 86, 48.

Til denne sjeldne Art af den store og vanskelige Slægt Tachina Zett. henfører jeg nogle Exemplarer fra Stadsbygden.

Exorista dubia Fall. Zett. (Tachina), Siebke p. 85.37 (non E. dubia Schin p. 460).

Til denne, som det synes, meget sjeldne Art må jeg henføre et Par Exemplarer blandt mine Indsamlinger.

Exorista (Tachina) argentifera Zett.

Til denne forhen for vor Fauna ikke angivne Art henfører jeg, dog med nogen Tvivl, et Exemplar blandt mine Indsamlinger.

Plagia (Tachina) subcincta Zett., Siebke pag. 82,5.

Et Par Exemplarer ere tagne tilligemed de 2 forannævnte.

Nemorœa breviseta Zett. Schin.

Denne Art, som ikke findes i Siebkes Enumeratio, fandtes flere Exemplarer.

Morinia nana Meig. Schin. pag. 551. Dexia minima Zett., Siebke pag. 93,6.

Af og til på Buske ved Fenstad på Stadsbygden.

Sarcophaga hæmatodes Meig. Zett. Siebke pag. 95,12.

Nogle Exemplarer findes blandt mine Indsamlinger fra Throndhjems Omegn.

Sarcophaga melanura Meig. Zett. Siebke pag. 94,4.

Også af denne neppe gode Art, hvad også Zetterstedt antager, har jeg et Par Stykker.

I Schoyens Supplement l. c. står, at *Sarcophaga sinuata* Zett. er fundet i Indhered af Zetterstedt og føjes derfor til Fortegnelsen over Norges Diptera; men Zett. retter i et Supplement (VIII P. 3267) denne sin Angivelse således: Specimina norvegica non ad hanc speciem, sed ad agricolam pertinent".

Lucilia sericata Meig. Zett. Siebke pag. 97,2.

Denne Art toges ikke sjelden på Buske i Stadsbygden og Rissen.

Aricia veterana Zett. Dipt. scand. IV p. 1398, 11.

Til denne arctiske og meget sjeldne Art, som er ny for Faunaen, henfører jeg adskillige af mig tagne Exemplarer, som alle ere Hunner.

Aricia lugubris Zett. IV. pag. 1400, 13.

Også af denne ligeledes for vor Fauna nye Art har jeg et Par Exemplarer, der ligesom foregående, såvidt erindres, ere tagne på Fenstadmyrene i Stadsbygden.

Aricia umbrata n. sp: ore vix producto oblongo — ovata, thorace nigro obsolete lineato, abdomine obscure cinereo certo situ olivaceo micante, immaculato; alis fere totis umbratis s. leniter infuscatis, sqamis subalaribus albidis, flavo-marginatis; antennarum seta mediocriter plumata; oculis maris cohærentibus, hirtis. Nervus transversus ordinarius exacte rectus. Punctum supra antennas album nullum. Long $2^1/_2$ lin. — Ceteroqvin A. morioni & consobrinæ affinis similisque.

Duo tantum specimina masculina inventa, Stadsbygden.

Aricia maculipennis n. sp: ore subproducto oblongo — ovata, læte cinerea, thoracis vittis nigris subquatuor, abdomine maculis micantibus triplici serie dispositis, nigris; alis hyalinis, nervis transversis distincte maculiformiter infuscatis. Oculi maris non cohærentes. Long $2^1/_2$ lin.

Specimen unicum inventum.

Species, ut videtur, distincta, licet A. alpicolæ propinqua.

Antennæ sat longe sed non dense plumatæ. Oculi tenuiter hirti. Orbitæ et episloma argentea, hoc macula magna nigra juxta oculos. Thorax duabus vittis intermediis postice abruptis, 2 lateralibus maculiformibus (medio

abruptis) et denique 1 solitaria in scutello continuata, omnibus distinctis. Squamæ subaleres pure albæ, halteres læte flavidi. Nervi alarum longitudinales 3 & 4 distincte divergentes. Pedes toti nigri.

Aricia anthomyzoides n. sp: ore haud producto, fronte minime exserta oblonga, nigricans thorace nigro antice obsoletissme bilineato, abdomine cinerascente linea dorsali fusca abrupta, alis basi squamisque albidis, pedibus ferrugineis femoribus anticis tarsisque omnibus obscuris. Mas: oculi arctissime cohærentes; femora postica abdomine longiora simul cum tibiis ejusdem paris leviter curvata. Long. 3 lin. Reliquis ut A. longipes, cujus forte varietas.

Aricia propinqua n. sp: cinerea, antennis, thoracis vittis 4, abdominis maculis dorsalibus 4 pedibusque nigricantibus, scutello toto nigro, subnitido, tibiis posticis geniculisque omnibus rufis; alarum parte interiore dimidia umbrata, nervis transversis vix infuscatis, ordinario curvato, squamis albis; oculis maris appropinquantibus. Long. $2^1/_2$ lin.

A. perditæ propinqua, a qua dignoscitur pedibus cum tibiis fere totis nigris, abdominis maculis 4 parvis triangularibus certo situ tantum perspicuis (nec linea dorsali). Punctum supra antennas album parvum. Scutellum non rufum apice.

Spilogaster (Anthomyza) *tincta* Zett., Siebke p. 117,6. Schin. p. 611.
Denne sjeldne Art fandtes enkeltvis.

Hylemyia (Aricia) *grisea* Fall., Zett. IV, 1421.
Fandtes ofte på Stadsbygden, mest nær Fjorden.

Hydrotæa (Aricia) *irritans* Fall. var. n.
Femoribus anterioribus tibiisque anticis ferrugineis, abdominis lateribus flavo subpellucidis.

Denne Varietet er ligesom den ovenfor beskrevne Aricia anthomyzoides et sjeldent Exempel på, at de af Zetterstedt til Aricia henførte Former have brune Ben og at Slægtsmærket ikke kan være begrundet heri.

Hydrotæa (Aricia) *armipes* Fall., Zett. IV, p. 142,44. Schin. p. 616.
Af denne for Faunaen nye Art har jeg nogle Exemplarer, Hanner.

Hydrotæa velutina Rob. Desv., Zett. IV, p. 1432.41. Schin p. 617.
Denne Art, som kun en enkelt Gang er fundet i Norge (Bidenkap l. c.) toges ved Rødberg i Selskab med Ophyra leucostoma Wied., som den meget ligner.

Homalomyia (Aricia) *armata* Meig., Siebke p. 113,106. Schin. p. 655
Fandtes nogle Gange på Stadsbygden.

Homalomyia mutica (Zett. Aricia) IV. p. 1580,194. Schin. p. 656.
Til denne forhen hos os ikke fundne Art henfører jeg et Par Exemplarer fundne med foregående.

H. (Aricia) *lepida* Fall., Siebke p. 114,117. Schin. p. 655.
Temmelig almindelig i Græsset; ofte sammen med *Aricia radicum* & *Ar. aërea.*

Anthomyia pullula (Zett.), Schin. Aricia Zett., Siebke p. 106,46.
Et Individ af denne sjeldne Art findes blandt mine Indsamlinger fra Stadsbygden.

Anthomyia villipes (Zett.), Schin. Aricia Zett., Siebke p. 107,51.
Denne distincte, ligeledes kun en enkelt Gang i Landet fundne Art, fandtes i Rissen.

Anth. buccata (Zett.), Schin. Aricia Zett., Siebke p. 110.81.
Forekommer ikke sjelden, som det synes, helst nær Stranden.

Anth. striolata Fall., Schin. Aricia Zett., Siebke p. 112,97.
Ikke sjelden, tildels sammen med A. floralis Fall., som den meget ligner ligesom følgende Art.

Anth. antiqua Meig. Schin. Aricia Zett. Siebke p. 113,107.
Fandtes sjeldnere end foregående.

A. ærea Meig. Schin. Aricia Zett. Siebke p. 115,121.
Forekom sjeldnere end den meget lignende A. aërea.

Urophora (Tephritis) *stylata* Fabr., Siebke p. 147,12. Schin. 2, p. 137.
Ikke sjelden i Græsset og på Blomster.

Acidia (Tephritis) *cognata* Wied., Siebke p. 146,6, Schin. 2. p. 117.
Nogle Gange med foregående.

Tephritis tesellata Loew., Siebke p. 149,26 og

Tephr. conjuncta Loew., 149,23.
Toges begge ikke sjelden.

Palloptera umbellatarum Fabr., Siebke p. 151, 1.
Forekom sparsomt på Buske.

Limosina ochripes Fall., Siebke p. 169, 4.
Sparsomt i Græsset ved Gården Fenstad på Stadsbygden.

Geomyza combinata Zett. & *G. Spunctata* Fall., Siebke p. 170.
Begge fandtes sammesteds som foregående.

Meromyza nigriventris Meig., Siebke p. 173, 3.
I Græsset sammen med Mer. saltatrix, sammesteds som foregående.

Chlorops (Oscinis) *nasutus* Schrank. Siebke p. 174. 1. Schin. 2, p. 213.
Temmelig almindelig i blomstrende Enge; Stadsbygden.

Chlorops (Oscinis) *troglodytes* Zett., Siebke p. 175, 11. Schin. 2, pag. 218.
Sparsomt sammesteds som foregående.

Chlorops (Oscinis) *scalaris* Zett., Dipt. scand. VII, Schin. 2, p. 213.
Sammesteds som de 2 foregående. Findes ikke i Siebkes Enumeratio.

Det

Kongelige norske Videnskabers Selskabs

Skrifter

1896

Aktietrykkeriet i Trondhjem
1897

G
.N84 2.

Indhold.

	Side
Direktionens Aarsberetning for 1896 med Samlingsbestyrernes Indberetninger	I—XXXII
1. Iagttagelser over mosernes udbredelse i den sydvestlige del af Smaalenenes amt af E. Ryan og I. Hagen	1—168
2—3. The reproductive organs in Turnerella Septremtrionalis. Ectocarpus (Streblonema) Turnerellæ a new alga, by M. Foslie	1—8
4. Biskop Gunnerus' virksomhed fornemmelig som botaniker, tilligemed en oversigt over botanikens tilstand i Danmark og Norge indtil hans død, ved Ove Dahl. III. Johan Ernst Gunnerus, tillæg II, Uddrag af Gunnerus' brevveksling, særlig til belysning af hans videnskabelige sysler, hefte 2	1—91
5. Bidrag til kundskab om Coleopterfaunaen i det trondhjemske af B. Lysholm L	1—14
6. Ein Theorem über die Regelflachen von Axel Thue	1—6
7. Über die Auflösbarkeit einiger unbestimmten Gleichungen von Axel Thue	1—14
8. Arkæologiske undersøgelser i 1896 af K. Lossius, med 2 plancher	1—16

Direktionens Aarsberetning for 1896.

Til

Kongen!

Direktionen for det Kgl. norske Videnskabers Selskab tillader sig herved at afgive Beretning om Selskabets Virksomhed i 1896.

Den 21de Januar afholdtes Selskabets aarlige Fest i Kathedralskolens Festsal ved et Foredrag af Selskabets Medlem Reservelæge H. A. T. Dedichen om „Arv og dens Overførelse".

De i forrige Aarsberetning omtalte videnskabelige Møder af Selskabets Medlemmer har været fortsatte. Saaledes holdt Overlærer Thue den 31te Januar et Foredrag over „netformige Figurer" og viste et Par Theoremer vedrørende „Strømninger i Net". Den 6te Marts holdtes Foredrag af Stiftsarkivar Koren over „Arkivregistraturer for det Nordenfjeldske" og af Reservelæge Dedichen over „Sjælen for Experimentets Domstol". Og den 12te November holdt ligeledes Direktionens Medlem, Adjunkt Lossius, et Foredrag over Helleristninger, navnlig over den i afvigte Sommer opdagede Helleristning ved Gaarden Bardal i Beitstaden. Foredraget illustreredes ved Karter og Tegninger. — I samme Møde foreviste Vicepræses endel Selskabet tilhørende mathematiske, geodætiske og astronomiske Instrumenter, der er opstillede i den tekniske Læreanstalts Lokale, idet han forklarede deres specielle Konstruktion og Anvendelse.

Samtlige Møder har været godt besøgte.

Selskabet har i det forløbne Aar udgivet Skrifter for 1895, der har følgende Indhold:

1. Direktionens Aarsberetning for 1895 med Bibliothekarens og Samlingsbestyrernes Indberetninger.

2. New or critical Lithotamnia af M. Foslie (med 1 Planche).
3. Biskop Gunnerus' Virksomhed fornemmelig som Botaniker, tilligemed en Oversigt over Botanikens Tilstand i Danmark og Norge indtil hans Død, ved Ove Dahl, (Fortsættelse fra Skrifter 1893) Tillæg II: Uddrag af Gunnerus' Brevveksling særlig til Belysning af hans videnskabelige Sysler *A—E.*
4. Dipterologiske Undersøgelser af V. Storm.

Aarsberetningen er ogsaa udgivet særskilt, ligesom der har været trykt og omdelt til Medlemmerne en Fortegnelse over de inden Throndhjems Stift boende Medlemmer af Selskabet i 1896.

Til Stipendier har været bevilget et Beløb af 1200 Kr. Deraf er 400 Kr., iberegnet det Kgl. Bidrag til Selskabet (200 Kr.), blevet tildelt Konservator Foslie til fortsatte algologiske Undersøgelser i Throndhjemsfjorden. 700 Kr. er blevet anvendt af den zoologiske Samlings Bestyrer, V. Storm, til Fortsættelse af hans zoologiske Undersøgelser i Fjorden. Og det arkæologiske Stipendium (100 Kr.) er blevet disponeret af Olsagsamlingens Bestyrer og Adjunkt Lossius med en Halvdel hver Om Udbyttet af disse Undersøgelser vil findes Oplysninger i vedlagte Indberetninger, saavel som i Aarsskriftet.

Samlingerne har, ligesom før, regelmæssig været holdt aabne for Publikum hver Søndag og Onsdag Kl. 12—$1^1/_2$ og i Maanederne Mai—September desuden Søndag Efterm. Kl. 5—6. Om deres Tilstand og Forøgelse i 1896 henvises til nedenstaaende Beretninger fra hver enkelt Samlingsbestyrer.

Byggekapitalen er i Aarets Løb forøget ved et yderligere Bidrag af Brændevinssamlaget stort 4000 Kr., saa at den nu udgjør ca. 32000 Kr. Derimod har man heller ikke dennegang kunnet opnaa noget Statsbidrag til Fuldførelse af Byggeforetagendet. Direktionen indgav ligesom forrige Aar Andragende om Bevilling af 15000 Kr. i dette Øiemed, idet det fremhævedes, at dette Beløb vilde andrage til $^1/_4$ a $^1/_8$ af de samlede Omkostninger og forsaavidt svare til det Bidrag, Selskabet erholdt af Statsmidler ved Opførelsen af den sidst byggede Bygning i 70-Aarene, ligesom man ogsaa i en udførlig Reedgjørelse paaviste, at Staten har ydet ligesaa store eller større Bidrag til Opførelse af Lokaler for andre Museer

i vort Land. — Kirkedepartementet fandt imidlertid ikke at kunne anbefale det ansøgte Bidrag opført paa Statsbudgettet, medens det dog antog, „at Spørgsmaalet bør komme under Behandling, naar det af Storthinget i 1896 besluttede Byggeforetagende ved Bergens Museum, hvoraf endnu gjenstaar 2 Terminer, er tilendebragt". — Og Storthinget har fulgt Departementets Indstilling.

Det er imidlertid paatrængende nødvendigt, saa snart ske kan, at skaffe forøget Plads for Samlingerne. Da derfor Direktionen havde ladet udarbeide nye Overslag, hvoraf fremgik, at endel af det planlagte Byggeforetagende vil kunne udføres ved de Midler, som staar til Selskabets Raadighed, har man senere, i indeværende Aar besluttet at skride til Opførelse af en østlig Fløi til den nuværende Bygning, hvorved den øieblikkelige Nød vil blive afhjulpen. De øvrige paatænkte Udvidelser af Lokalet faar da udstaa, indtil man, forhaabentlig om ikke lang Tid, kan erholde de fornødne Midler ved Statsbidrag.

Da der ifjor foruden det ordinære Statsbidrag blev bevilget Selskabet et extraordinært paa Kr 2000, skede dette paa Betingelse af, at intet deraf anvendtes til Lønninger. Som Grund for denne Betingelse havde vedkommende Storthingskomite anført, at Lønningerne ved Selskabet efter dens Opfatning var for mange og nogle af dem for store, hvorhos den ikke kunde finde den Sammenligning overbevisende, som Direktionen i en tidligere Forestilling havde trukket mellem Forholdene ved Selskabet paa den ene Side og ved Bergens og Tromsø Museer paa den anden. I denne Anledning ledsagede Direktionen sit Andragende om Statsbidrag for næste Termin paany med en udførlig Forestilling, hvori man fremhævede Nødvendigheden af, at de forskjellige Samlinger bestyredes af Fagmænd paa de forskjellige Felter, hvis de skulde blive istand til at tilfredsstille Videnskabens Krav og give det fulde videnskabelige Udbytte, ligesom man ogsaa hævdede, at Selskabet i de her omhandlede Forhold ikke indtager nogen anden Stilling end de ovennævnte Museer, ved hvilke Funktionærernes Lønning ingenlunde er mindre, men tildels meget større end ved Selskabet.

Indeværende Storthing har da ogsaa bevilget det extraordinære Bidrag uden hin Betingelse.

Et Andragende, som man indsendte til Brændevinssamlaget om et Bidrag af 4000 Kr. dels til Anskaffelse af udenlandske Dyretyper til den zoologiske Samling, dels til forskjellige Instrumenter og Apparater ved de naturhistoriske Samlinger, samt til Udfyldning af Huller i Bibliotheket blev ikke indvilget. Samme Udfald havde et Andragende til Sparebanken om et rentefrit Laan af 18000 Kr. til Afløsning af Laanet i Kongsberg Sølvværks Driftsfond, for hvilket Pant er givet i Selskabets Bygninger. Derimod har Sparebanken extraordinært bevilget Bibliotheket et Beløb af 300 Kr. til Indkjøb af Bøger ved en Bogauktion i Kristiania.

Renterne af Hans A. Benneches Stipendiefond, der ifølge Testators Bestemmelse skulde tilfalde Enkefru Julie Johnsen, saalænge hun levede, er ved hendes dødelige Afgang i Begyndelsen af 1896 kommet Selskabet tilgode.

Direktionen har gaaet ind paa et Tilbud fra Konservator Foslie om at afhænde til Selskabet sin righoldige Samling af Alger. Eftersom Antallet af de for Selskabets Regning indsamlede Alger forøgedes, viste det sig nemlig forbundet med Vanskeligheder at holde begge Samlinger (Selskabets og Hr. Foslies) bestemt adskilte. Kjøbesummen blev af Hr. Foslie sat til 3700 Kr., og da denne Pris efter Erklæring fra d'Hrr. V. Storm og Overlæge Hagen, der som Sagkyndige havde besigtiget Samlingen, maatte ansees for at være billig, besluttede man at modtage Tilbudet, saaledes at Kjøbesummen afbetales gjennem aarlige Afdrag med Beløb, der fastsættes for hver Gang efter Overenskomst mellem Sælgeren og Direktionen, og med tilsvarende Afknapning i den botaniske Samlings Annuum.

Den i 1895 paabegyndte Revision af de for Selskabets Funktionærer gjældende Instrukser har været fortsat og er nu tilendebragt.

Til at føre Tilsyn med Udgivelsen af Selskabets Festskrift i Anledning af Throndhjems Jubilæum, hvortil Kommunen har ydet et Bidrag af 3000 Kr., nedsatte Direktionen en Komite bestaaende af Præses, Adjunkt Lossius og Sekretæren. Denne Komite afsluttede, efter at have udstedt Opfordring til Anbud, Kontrakt med „Aktietrykkeriet" om Trykning m. m. af Festskriftet.

Efter Direktionens Anmodning har en Komite bestaaende af

Overlæge I. Hagen, Adjunkt Lossius, Konservator Foslie og Sekretæren foretaget en Revision af Selskabets Bytteforbindelser. Efter Komiteens Forslag er endel ældre Forbindelser foreløbig besluttet ophævede, medens man har søgt at knytte andre nye.

Ved Velvilje af Hr. Universitetsbibliothekar Drolsum er der tilveiebragt en Laaneforbindelse med Universitetsbiblioteket, saaledes at Selskabets Medlemmer gjennem Bibliothekaren fra Universitetsbiblioteket kan erholde udlaant Bøger, der ikke findes i vort Bibliothek.

I Selskabets Lokale er indlagt Telefon, samt Gas i Vagtmesterens Leilighed. Desuden er ny Gaslampe anbragt i Bibliothekets Udlaansværelse.

I Generalforsamling den 28de Februar vedtoges en Ændring i Selskabets Statuter saaledes, at disses § 3 for Fremtiden skulde have følgende Lydelse:

„Saalænge de Midler, Selskabet kan raade over, er saa begrænsede, at en methodisk og kraftig Virksomhed i en Flerhed af Retninger ikke er mulig, skulle Midlerne saavel hvad Bibliothekets og Samlingernes Udvikling, som hvad Bevilgning af Understøttelse angaar, fortrinsvis anvendes til Fremme af de naturhistoriske, arkæologiske og historiske Videnskaber. Dog bliver gjennemsnitlig mindst Halvparten af de til Bibliotheket henlagte Annuer at anvende tit Anskaffelse af historisk Literatur."

Tidligere havde denne § i Statuterne bestemt, at Bibliotheket bliver at udvikle i almenvidenskabelig Retning.

Ligeledes vedtoges følgende Forslag til ny § 20:

„Forslag til Forandringer i eller Tillæg til disse Statuter maa fremsættes paa en af de aarlige ordinære Generalforsamlinger, men kan først komme under Behandling enten paa den næste ordinære Generalforsamling eller paa en extraordinær, der dog ikke maa afholdes før 3 Maaneder efter Forslagets Fremsættelse. Et saadant Forslag undergives forberedende Behandling af en Komité af 5 Medlemmer, af hvilke 4 opnævnes af Direktionen, medens den 5te vælges af den eller dem, der har fremsat Forslaget. Denne Komité afgiver en Beretning om Forslaget, der udlægges til Eftersyn mindst 8 Dage før den nye Generalforsamlings Afholdelse. Til Vedtagelse

af saadant Forslag udkræves to Trediedels Flertal af de Mødende".

Disse Statutforandringer blev stadfæstede ved Kgl. Resolution af 2den November.

I Generalforsamling den 13de Oktober foretoges Valg paa Vicepræses, to Medlemmer af Direktionen og to Revisorer. Til Vicepræses gjenvalgtes Oberstløitnant J. Sejersted, og til Medlemmer af Direktionen valgtes Adjunkt K. Lossius (Gjenvalg) og Overlærer S. Wleügel, efter at Overlæge I. Hagen havde frabedt sig Gjenvalg.

Til Revisorer gjenvalgtes Kaptein Alex. Hagen og Ingeniør Schmidt-Nielsen.

Da Overlærer N. P. S. Arentz havde opsagt sin Post som Selskabets Bibliothekar, ansatte Direktionen den 5te Juli i hans Sted Stiftsarkivar Kr. Koren som Bibliothekar fra 1ste August at regne. Istedetfor Rektor Petersen, der ønskede at udtræde af Bogudvalget, valgte Direktionen den 4de Mai Overlærer I. Richter til Medlem af Bogudvalget.

Med Hensyn til Selskabets Indtægter og Udgifter henvises til nedenstaaende Extrakt af Regnskabet.

Idet Selskabet ved sin undertegnede Direktion aflægger denne Beretning, beder det sig i Underdanighed bevaret i Deres Maj's Bevaagenhed.

Throndhjem i Direktionen for det Kgl. norske Videnskabers Selskab Mai 1897.

K. Rygh. J. Sejersted. K. Lossius. V. Storm.
S. Wleügel.

J. Richter.

Extrakt
af det Kgl. norske Videnskabers Selskabs Kasseregnskab for 1896.

Indtægt.

1.	Beholdning fra 1895	Kr.	1690.50
2.	H. M. Kongens Bidrag for 1896	„	200.00
3.	Statskassens do. do.	„	9000.00
4.	Brændevinssamlagets do. do.	„	4000.00
	Overf.	Kr.	14890.50

			Overf. Kr.	14890.50
5.	Sparebankens do. do.		„	2000.00
6.	Kontingent af 228 Medlemmer		„	912.00
7.	Renter i 1896:			
	$^2/_3$ af Hammers Legats Renteudbytte	Kr. 2818.81		
	$^5/_6$ af Paulsens do. do.	„ 1081.43		
	Aas & Hustrues do. do.	„ 540.00		
	Benneches do. do. Overskud . . .	„ 718.65		
	Kassebeholdning i Sparebanken . .	„ 34.93		
	Efterskudsrente af Restancer . . .	„ 1.35		
			„	5195.17
8.	Udbytte af den Hjelmst. Rosencroneske Stiftelse for 1895		„	1913.72
9.	Salg af Skrifter		„	104.11
10.	Indkommet i Bøsserne		„	107.43
11.	Decision til Regnskabet for 1895		„	3.18
			Kr.	25126.11

Udgift:

1.	Lønninger		Kr.	10284.09
2.	a. Bibliotheket	Kr. 3432.31		
	b. Oldsagsamlingen	„ 577.11		
	c. Do. Bibliothek	„ 174.75		
	d. Myntsamlingen	„ 158.75		
	e. Den zoologiske Samling . . .	„ 2533.96		
	f. Den botaniske Samling	„ 522.79		
	g. Mineralsamlingen	„ 94.63		
			„	7494.30
3.	Stipendier		„	1200.00
4.	Udgivelse af Skrifter		„	1910.12
5.	Bygningen		„	731.42
6.	Skatter og Grundafgift		„	668.73
7.	Fællesudgifter:			
	Rengjøring	Kr. 70.71		
	Lys og Brænde	„ 418.10		
	Tilfældige Udgifter	„ 509.00		
			„	997.81
			Overf. Kr.	23286.47

		Overf. Kr.	23286.47
8.	Renter af Gjæld til Kongsb. Sølvværks Driftsfond	„	810.00
9.	Decision til Regnskabet for 1895	„	2.00
10.	Beholdning:		
	Restancer . . . . . Kr. 109.50		
	I Sparebanken . . . . . „ 579.21		
	I Kasse . . . . . „ 339.02		
		„	1027.73
		Kr.	25,126.11

Bibliotheket.

(Bibliothekar: Arkivar Koren).

Bibliotheket har i 1896 ligesom tidligere været aabent til Udlaan de fem første Søgnedage i Ugen; i første Halvaar var Udlaanstiden Kl. 12—2, fra 1ste September Kl. $12^1/_2$—$2^1/_2$; Læseværelset, der har været holdt aabent til de samme Tider, har næsten daglig været besøgt.

Angaaende den Tilvæxt, Bibliotheket har modtaget, henvises til nedenstaaende Tabel, der angiver dens Fordeling paa de forskjellige Afdelinger. Det bemærkes, at Tilvæxten er anført i Bind, medens den tidligere har været anført i „Bind og Hefter". Tids- og Hefteskrifter er følgelig ikke medregnet, medmindre et Bind deraf er udkommet komplet i Aarets Løb. I Tabellens sidste Rubrik er Udlaanet specificeret.

		Tilvækst. Bind.	Udlaan. Bind.
A.	Theologi	18	57
B.	Retsvidenskab	9	58
C.	Medicin	32	27
D.	Filosofi	2	37
E.	Pædagogik	85	6
F.	Matematiske Videnskaber	24	40
G.	Naturhistorie	157	114
H.	Fysik og Kemi	9	12
I.	Økonomi	11	5
	Overf.	347	396

		Overf. 347	396
K.	Filologi og Skjønliteratur	20	303
L.	Historiske Videnskaber	194	371
M.	Literaturhistorie	167	46
O.	Lærde Selskabers Skrifter	273	20
P.	Forfatteres samlede Skrifter		9
Q.	Tidsskrifter af blandet Indhold	37	82
		Tilsammen 1038	1187
	Karter	33*)	
	Haandskrifter		16

Over Bøger, fremtagne til Brug paa Læsesalen, har ingen Statistik været ført. 18 Bind er modtagne tillaans fra Universitetsbibliotheket.

Allerede før min Tiltrædelse som Bibliothekar (1ste August) havde jeg som Medlem af Bogudvalget foranlediget, at man bestemte sig til at opbevare Bibliothekets Samling af Aviser paa en hensigtsmæssigere Maade end tidligere; en ny Reol blev i den Anledning gjort istand i Bibliothekets 2den Etage (mod Vest), i hvilken de fleste Kristianiaaviser fik Plads liggende paa Hylder, og Høsten 1896 blev en lignende opført paa tilsvarende Væg mod Øst til samtlige Trondhjemsaviser. Herved blev 3—4 dobbelte Reoler ledige til Opstilling af Bøger, hvad i allerhøieste Grad var paakrævet, da der i de fleste Afdelinger mangler Rum til Opstilling selv af den mest beskedne Tilvæxt. Om Bibliotheket som Helhed gjælder, at dets Lokale er for lidet, og hvad der ved en let udført Forandring af Reolerne kan gjøres for yderligere at udnytte Hyldepladsen, vil ikke hjælpe for mere end nogle faa Aar. Nye Afdelinger maa man ogsaa skaffe Plads til, da flere af de nuværende med Nødvendighed kræver at deles.

Ved Flytningen af Aviserne blev der i Bibliothekets 2den Etage Anledning til at paabegynde en fuldstændig Omflytning og Gjennemgaaelse af de derværende Afdelinger. De efterhaanden ledigblivende Reoler blev indrettede til at modtage flere Hylder end tidligere og nye saadanne anskaffede i fornøden Udstrækning. I Løbet af Høsten blev Afdelingerne H. (Fysik og Kemi) og M.

*) Alle ved Bytte.

(Literaturhistorie) gjennemgaaede og opstillede paany; ligesaa Underafdelingen Zoologi. Inden H. blev udskilt 2 nye Underafdelinger: Fysisk Geografi og Meteorologi. Af de nævnte Afdelinger ligesom leilighedsvis fra andre Dele af Bibliotheket er ikke saa faa Bind udtagne til Indlemmelse i Afdeling O. (Videnskabelige Selskabers Skrifter), hvor de med rette hører hjemme, idet en høist uheldig Tilbøielighed til at katalogisere saadanne Sager efter Undertitel eller vedkommende Forfatternavn istedetfor efter Hovedtitel har splittet ad til forskjellige Afdelinger, hvad rettelig hører sammen og burde været stillet i Afd. O. under vedkommende Selskab. Afd. O. er den Del af Selskabets Bibliothek, som paa Grund af de mange uindbundne Bøger ser mindst ordentlig ud, og hvor det tager mest Tid atfinde sig tilrette. Desværre er der Grund til at antage, at Afdelingen lider af beklagelige Defekter, som det vil være vanskeligtat faa udfyldt, ikke at tale om, at det vil blive et langvarigt og tidsspildende Arbeide at føre tilbage til den, hvad nu er splittet ad paa en Mængde forskjellige Steder. Det vil ogsaa være nødvendigt under den nøiagtige Gjennemgaaelse, som Afdelingen kræver, at stille den om i alfabetisk Orden efter Byer istf. som nu i vilkaarlig Orden efter Lande, ligesom nye Katalogsedler i stor Udstrækning maa udskrives. Endelig bør den ogsaa udvides til at omfatte alle lærde Selskaber, videnskabelige Instituter osv. og de af dem udgivne Skrifter, ligegyldigt i hvilken Videnskabsgren eller med hvilket Formaal Selskabet virker.

Ifølge Paalæg i den nye Instux er der forfattet en egen Fortegnelse over de Selskaber etc., med hvilke vort Selskab staar i Bytteforbindelse; ligesaa over Tids- og Hefteskrifter. Her anføres alt, hvad der kommer ind af saadanne Sager, hvorved opstaaede Defekter strax opdages, hvad ikke var muligt med den „Journal", der tidligere førtes over de indkommende Bøger. En Fortegnelse over, hvad Selskabet har modtaget ved Bytte i Aarets Løb, er nedenfor indtaget.

I Aarets første Halvaar er Fortegnelse over Tilvæxten af nye Bøger i 1895 trykt; samtidig er den filologiske Del af cand. mag. Bastian Dahls Bogsamling (jfr. forrige Aarsberetning) indstillet paa sin Plads, men med den Følge, at det Afdelingen klassisk

Filologi tildelte Hylderum er overfyldt. Ligesaa er indlemmet i Bibliotheket den i Direktionens forrige Aarsberetning omtalte Gave af bibliografisk Literatur fra Trondhjems Brændevinssamlag; den udgjør ialt 132 Bind, som sammen med 51 Bind lignende Værker af Bibliothekets egne Bøger er opstillede i en egen Reol i Læseværelset. Det er at haabe, at Bibliotheket vil have Anledning til at holde denne værdifulde og uundværlige Samling á jour.

Revisionen af Bibliotheket er fortsat og Gjennemgaaelsen af Bøgerne fuldendt. Det afsluttende Arbeide med Gjennemgaaelse af den hele Seddelkatalog er avanceret et Stykke ud i Bogstavet H.

Fra 4 af Byens 5 Bogtrykkerier er skeet Aflevering af deres samtlige Tryksager og herved den første Begyndelse gjort til at bringe istand en saavidt muligt komplet Samling af Trondhjemske Tryksager. Denne Del af Tilvæxten er ikke medregnet i de ovenfor antørte Tal, da der ikke har været Tid til at gjennemgaa og ordne de mange Smaatryk.

Oldsagsamlingen.

Bestyrer: Overlærer Rygh.

Herved har jeg den ære at afgive beretning om *oldsagsamlingens* tilvækst og virksomhed i 1896.

Samlingen har i det forløbne aar havt en tilvækst af 174 nr. (katal. nr. 4861—5035).

Heraf tilhører en ualmindelig stor del *stenalderen* og inden den igjen særlig den *arktiske gruppe*. Af stenaldersager er idethele indkommet ca. 50 nr.; deraf er der 13 pile- eller spydspidser af skifer og 15 eneggede knive af skifer eller sandsten samt en tveegget kniv af skifer. Størstedelen af disse stykker er fundne paa nogle enkelte større fundpladse. Saaledes er der fra det gamle findested paa *Bølestrand* ved Bølefjorden i Flatanger indkommet 6 pilespidser, hvoraf to hele, resten brudstykker, saaledes som tilfældet i regelen er med de skifersager, som indkommer fra saadanne verksteder og bopladse. Fra samme sted er der ogsaa

kommet en enegget kniv af skifer samt verkstedsrester af flint og skifer. Fundpladsen paa Bølestrand hænger sammen med den paa Bøleseter og kan i virkeligheden kun vilkaarlig skilles fra denne. Tager man fundene fra disse steder under et, er der hidtil derfra indkommet omtrent 130 pilespidser og henimod 50 eneggede knive af skifer, de allerfleste mere eller mindre ufuldstændige. Desuden har samlingen fra samme plads flere økser af sten uden skafthul, alle temmelig smaa og af formen med egslibning kun fra den ene side, fremdeles endel meisler, hvoraf et par hulmeisler, adskillige emner af skifer, endel skrabere af flint samt verkstedsrester af flint. Den er saaledes den rigeste kjendte fundplads i det nordenfjeldske, og i den øvrige del af landet kan kun nogle pladse sammenlignes med den.

Et par andre lignende fundpladse, der dog neppe vil vise sig saa rige, er i den seneste tid opdagede i Stoksund sogn i Bjørnør. Paa nordsiden af Herfjorden er der under gaarden *Løvvik* en plads Grønvollan, der danner en ikke meget brat li op fra søen. Fra denne plads er tidligere indkommet brudstkr. af 4 eneggede knive af sandsten og skifer og en spydspids af skifer; desuden en ufuldstændig økse af sten og flere af de ovale stene med omgaaende furer efter længden, der forekommer paa alle de større fundpladse for arktiske sager og derfor vistnok tilhører den samme oldsaggruppe, om de end ganske sikkert ogsaa har været almindelig brugte i senere tidsaldre. Iaar er fra samme fundplads erhvervet brudstykker af 8 eneggede knive, dels af skifer, dels af sandsten, samt en pilespids af skifer foruden en del tvivlsomme gjenstande. Fra selve hovedgaarden Løvvik, i en ikke meget brat li, der vender ud mod seilleden, er indkommet noget over halvdelen af en meget stor spydspids af graa skifer.

Paa den nordlige side af den samme halvø mellem Herfjorden og Nunfjorden er en anden fundplads for arktiske stensager, paa Gaarden *Løvstrand* og navnlig den til denne hørende plads Storviken, der ligger i en brat, ned til Nunfjorden heldende li. Tidligere er her fundet og indkommet til Trondhjem 4 spidser, hvoraf en ufuldendt, og en enegget kniv af skifer. Iaar er herfra indkommet 5 ufuldstændige eneggede knive foruden nogle tvivlsomme

stykker samt et par ovale stene med fure. De skal være fundne hist og her nede i lien.

Ligeoverfor paa den anden side af den ikke meget brede Nunfjord ligger *Aakernes,* hvor ogsaa flere stykker, henhørende til denne gruppe af oldsager er fundne. Tidligere er her gjort fund, og der er ogsaa indkommet endel sager iaar. Idethele haves herfra 5 pilespidser af sten, mere eller mindre ufuldstændige, samt nogle ovale stene med fure.

Naar dertil lægges, at der paa den ikke langt udenfor liggende *Stokø,* paa gaardene *Harsvik* og *Gutelvik* er fundet endel pilespidser af skifer, viser det sig, at denne del af Bjørnør er ualmindelig rig paa fund af oldsager af den arktiske gruppe.

Ogsaa fra den nordligste del af Bjørnør fra *Helvik* i Osen sogn er indkommet en nogenlunde hel, enegget kniv af skifer.

Det merkeligste stykke af de iaar erhvervede skifersager er imidlertid en dolkeformet *tveegget kniv* af brun flammet skifer. Den er ualmindelig vel bevaret, naar undtages, at finderen har skjæmmet den noget ved at slibe dens egge op paa en slibesten. Den er navnlig merkelig ved, at dens haandtag ender i et udpræget dyrehoved (vistnok nærmest et hestehoved), hvilket stiller den nær de i broncealderen hyppig forekommende knive af bronce med skafter, der ender i et hestehoved. Dette merkelige stykke, der senere vil blive afbildet, er indkjøbt fra en mand i Jemteland, men skal efter opgivende være fundet i *Røros* prestegjeld. Fra *Hiterdalen* i samme prestegjeld er kommet en pilespids af skifer.

Ved sin ualmindelige størrelse udmerker sig en spydspids af graa skifer fra *Klingenberg*, Klingen sogn i Namsos prestegjeld. Kun den bagre del er bevaret med ualmindelig dybt indskaarne agnorer og lang tange. Stykket er nu 13, 5 cm. langt; men den hele længde maa have været mindst 25 cm. Det kan i denne forbindelse nævnes, at der ikke langt fra dette findested, paa gaarden Selnes for flere aar siden blev fundet halvparten af en endnu større spydspids af skifer, rigtignok af en ganske anden form, idet den er flad og tynd og neppe har havt særskilt tange. Den maa i hel tilstand have været omtr. 40 cm. lang.

Af gjenstande af flint er der indkommet mindre. Deriblandt

er to økser og en flekkekniv tilligemed en flintkjerne, der skal være fundne paa *Vik* paa *Ørlandet*. Videre en spydspids af flint, der opgives at være funden ved *Aursunden i Røros*.

Blandt det øvrige af tilvæksten fra stenalderen kan endelig nævnes nogle økser, dels med skafthul, dels uden hul, et brudstykke af en kølle og et duppeformet hængesmykke af sten. Det sidste er indkommet fra *Misundbakken i Akerø* pgd. i Romsdalen.

Fra *ældre jernalder* er kun indkommet nogle faa fund. Deriblandt 2 vævskyttelformede stene (beltestene), begge fra fjeldbygder, *Meraker* og *Røros*, hvorfra der ellers ikke kjendes noget ældre jernaldersfund. Gjennem en antikvitetshandler er erhvervet en bøileformet spende af bronce af typen NO. 252, der angives at være funden i *Gloppen*. Af denne spendeform havde samlingen tidligere kun nogle faa, som alle paa en nær er fundne i Romsdals amt. Gjennem velvillig mellemkomst af bestyreren af universitetets oldsagsamling er anskaffet kopier af 4 fingerringe af guld af et større fund fra Thime paa Jæderen.

Tilvæksten for *yngre jernalders* vedkommende er katalogiseret under 42 numere. Det interessanteste er vel et sølvfund fra *Høstad* paa *Byneset*. Ved grustag i kanten af en haug fandtes her 2 svære halsringe af sølv af samme hovedform som NO. 706, tilsammen af en vægt af omtr. 330 gr. Senere fandtes paa samme sted et stykke af en ten af sølv af rundt tversnit; den er utvivlsomt et afhugget stykke af en stor ringspende som NO. 680 eller 686, der oftere findes sammen med saadanne ringe. Saaledes fandtes en ringspende af denne art sammen med det store fund af halsringe og armringe paa Vullum paa Strinden. Fundet paa Høstad, der tilhører vikingetidens sidste aarhundrede, maa betragtes som et markfund og ikke som gravfund, uagtet det fandtes i udkanten af en haug. Fundet blev indløst for 100 kr.

Af de forholdsvis sjeldne runde spender af bronce af typen 665 og 669 havde vor samling tidligere kun 1 exemplar, hvis findested desværre er ukjendt. Iaar er der indkommet et til, som er fundet paa *Rygg* paa *Frosta*, i ornamenternes detailler endel forskjellig fra de ovennævnte. Fra *Misundbakken* paa Otterøen i *Akerø* pgd. er indkommet en armring af sølv, dannet af snoede

tene. — Fra *Stavne* i *Rennebu* er erhvervet et større gravfund af vaaben og redskaber af jern tilligemed en stor perle af rav og et bryne. Et sverd af jern fra *Fossingan* i *Aasen* viser et smukt og rigt damasceret arbeide, men var forøvrigt saa medtaget af oksydation, at der efter afrustningen ikke blev mere igjen end det damascerede midtparti. Af damascerede sverdklinger viser det sig, eftersom man faar samlingens forraad af sverd afrustet, at vor samling eier en hel del. — Ogsaa af de øvrige, her ikke særskilt nævnte sager fra denne tidsperiode, er der flere, som har adskillig interesse.

Af *middelalderske sager* har samlingen i det forløbne aar erhvervet 2 af de charakteriske, trefodede kjedler af bronce, hvoraf den tidligere havde nogle, som er opgravne her i byen. Den ene er fra *Kvande* i Stangvik, den anden, som udmerker sig ved sin usædvanlige størrelse, har sidst i længere tid været opbevaret paa en gaard paa *Byaasen*.

Ved gravningen til kjeldere er der ifjor paa forskjellige steder i byen gjort fund af gjenstande fra middelalderen, som er indkomne til samlingen. Saaledes blev der under en gaard nær den gamle bybro fundet et Christusbillede af ben, der kan sees oprindelig at have været anbragt paa et kors, fra det 13de aarh., daarlig proportioneret, men forøvrigt vel skaaret. Det vil blive afbildet i Aarsb. fra F. t. n. F. B. Paa samme sted fandtes fodstykket af en lysestage af bronce i rigt ornamenteret arbeide fra det 12te aarh. Det har form af en skaal med 3 fødder, der dannes af fremspringende dragefigurer, hvis bagre dele fortsættes i ophøiet arbeide opover skaalen; i mellemrummene mellem disse er fremstillet vingede løver med menneskehoveder. Fremdeles fandtes paa samme sted en liden tøndeformet, dreiet æske af ben med et hul den ene bund, af usikker bestemmelse. Paa stedet synes der at maatte have været en kirke med begravelser under, da der fandtes en svær grundmur med en mængde menneskeben ved den ene side.

Ved de dybe udgravninger, som foretoges for grundmurene til den tekniske læreanstalts nye bygning paa hjørnet af Munkegaden og Bispegaden, fandtes der en mængde gjenstande, saagodtsom alle kun brudstykker, mest levninger af kar af ler. Største-

delen hidrører fra renaissancen og endnu nyere tid, men ikke faa stykker kan dog ogsaa henføres til middelalderen. Jeg skal derat nævne en kam af ben, sammensat at flere stykker, sammenholdt med 2 skinner efter midten; brudstykker af en større kjedel af bronce; beslagstykker af bronce; et par saltkar af grøtsten; brudstykker af kar af brændt ler og grøtsten; balancestang til en skaalvægt af bronce m. m. — Ganske lignende fund og fra samme tider gjordes under gravninger under en gaard paa hjørnet af Dronningens gade og Apothekerveiten. Af middelalderske sager herfra kan nævnes et brudst. af en kam af ben lig den ovennævnte, brudstkr. af kar af grøtsten og brændt ler, haandtenshjul og vævstene af grøtsten m. m.

Fra *Hovøen* i Frænens prestegjeld i Romsdalen er erhvervet et stort krudthorn, der aabenbart er omdannet af et middelaldersk drikkehorn, bedækket med indgravede ornamenter, mest blad- og rankeslyngninger i flere omgaaende baand.

Fra tiden efter reformationen skriver sig henimod 50 nr. af tilvæksten, hvoraf jeg kun særskilt skal nævne nogle faa. En kaarde med smukke figurfremstillinger i indgravet arbeide paa klingen fra det 17de aarh. Et stort mangeltræ, hvis overside er bedækket med udskaarne bladornamenter, fra det 16de aarh. En ske af ben fra Overhallen, efter traditionen arbeidet af en lap i Namsfjeldene og med aarstallet 1651. Bladets indside er ornamenteret med indgravne baandfletninger, der meget minder om ornamentmønstre paa enkelte gjenstande fra hedendommens slutningstid. Den stemmer baade i form og ornamenter meget med en ske, der isommer blev fundet i en bopladsdynge paa Andøen, og med flere i Tromsø museum, der vistnok skriver sig fra lignende fund og vel ogsaa er af lappisk oprindelse.

Endelig skal nævnes, at samlingen af fremmede oldsager er blevet forøget med en liden stenøkse fra Syd-Australien, aabenbart en naturdannet sten, der har faaet en egslibning i den ene ende. Jfr. Bahnson, Ethnografien, s. 170, hvor der er afbildet et lignende stykke, der er dobbelt saa stort som dette.

Følgende har i det forløbne aar skjænket gaver til samlingen: Murmester Atle Strøm i Trondhjem, handelsmand E. Thokle, Gryt-

ten i Romsdalen, afdelingsingeniør H. C. Sommerschild, pastor Domaas i Selbu, lensmand Olaf Olsen, Steigen, gaardbr. Lars A. Hognes, Børsen, lærer H. J. Rygh, Frosta, adjunkt K. Lossius, arbeider Paul Steen, Trondhjem, hoteleier A. Clausen, byggekomiteen for den tekniske læreanstalts bygning, gaardbr. Johan Hals, Namsos, consul Gundersen i Melbourne og skibskaptein Hyll.

Reiseindberetning fra Oldsagsamlingens Bestyrer.

Af det til arkæologiske reiser bevilgede stipendium har jeg i afvigte sommer benyttet den ene halvdel, medens den anden blev benyttet af hr. adjunkt Lossius. Jeg lagde min reise gjennem dele af Nordre Fosen, idet jeg særlig havde til formaal at underkaste runeskriften i Valsfjorden i Bjugn en ny omhyggelig undersøgelse. Denne indskrift blev først kopieret af mig i 1872, hvilken kopi tilligemed en senere revideret, som jeg udførte efter anmodning af prof. G. Stephens, er gjengivne i Stephens, Old Northern Runic Monuments III, s. 75, og den første ligger ogsaa til grund for S. Bugges arbeide over indskriften i Chnia Vidsk. Selsk. Forh. 1872, s. 310—332. Jeg opholdt mig paa stedet et par dage for at studere indskriften under forskjellige forhold. Paa grund af dens eiendommelige art har nemlig belysningen en overordentlig indflydelse paa dens tydelighed, trækkene er ikke fordybede, skjønt de vistnok engang har været det; nu kan de ikke merkes, naar man lader fingeren glide hen over den. De udskiller sig kun ved farven fra den bund, hvorpaa de staar. Det er derfor ikke muligt at faa noget slags aftryk af indskriften; de forsøg, som jeg ogsaa nu gjorde derpaa, mislykkedes ganske, jeg maatte ogsaa nu indskrænke mig til at tage et afrids paa kalkerpapir. Derimod er det sandsynligt, at der under heldige lysforhold med gode resultater vil kunne tages en fotografi, og det vil ogsaa blive forsøgt til sommeren. Mine undersøgelser iaar bestyrkede idethele ganske korrektheden af min første læsning af indskriften i 1872, med hvilken ogsaa I. Undsets senere læsning stemte overens. Kun fik jeg nu et stærkere indtryk af, at de to første af de tre kortere streger foran indskriften (som ikke er komne med i gjengivelsen af den i

Aarsb. 1872 s. 32, men som sees i afbildningen hos Stephens l. c.) har været forbundne oventil ved et tverstreg eller en bøiet linje. Da det tredie af disse streger er buet, er det ikke usandsynligt, at man i disse 3 streger har det samme *EK*, som findes foran navnet paa guldhornindskriften og andre af de ældste runeskrifter. Den midtre del af indskriften syntes mig nu at være noget utydeligere end ved min undersøgelse i 1872.

Jeg undersøgte ved samme leilighed det sted paa Steinvik længere ude ved Valsfjorden, hvor det merkelige fund af broncekar m. m. fra yngre jernalder blev gjort i 1893 (T. 4621 jf. Aarsb. 1894, 138 ff.). Der var dog ingen synderlig oplysninger af værdi at erholde, da baade gravningen var foretaget og de fundne gjenstande behandlede med stor mangel paa agtpaagivenhed og omhu.

Fra Bjugn og Aafjorden samlede jeg endel supplerende optegnelser om gravhauge og fik ogsaa nogle enkelte fund. Flere dage af den tid, jeg havde til raadighed, anvendte jeg paa Stoksund sogn, hvor jeg besøgte de vigtigste findesteder for arktiske stensager og erhvervede endel af de fund, som er omtalte i min indberetning fra oldsagsamlingen. Jeg gjorde her ogsaa en erfaring om, hvor omhyggelig man maa være med at undersøge ægtheden af frembudte oldsager af skifer, da de er lettere at eftergjøre end nogen anden art af oldsager. Ved omhyggelig undersøgelse, især med anvendelse af loupe, vil man dog være betrygget mod at blive narret.

Trondhjem 28 marts 1897.

Myntsamlingen.

(Bestyrer: Adjunkt Hartmann.)

Herved har jeg den ære at oversende indberetning om mynt- og medaljesamlingens tilvæxt og tilstand i det hele i det sidst forløbne aar.

Samlingen er dels ved kjøb eller bytte og dels ved gaver forøget med 13 medaljer (hvoraf 4 i sølv, 9 i kobber, bronce, nysølv og jern), 772 mynter (hvoraf 498 i sølv, 274 i kobber, bronce og nikkel), 12 pengesedler og 5 jetons, hvorved beholdningen nu er steget til henved 13,300 nr., deraf omtrent 1080 medaljer. Den

usædvanlig store tilvæxt skyldes væsentlig de gaver, der er indløbet fra 23 forskjellige personer eller foreninger, og af disse gaver navnlig 2 større, nemlig fra konsul A. Jenssen enkes fællesbo og fra bankkasserer Nissen i Ørkedalen. Den førstnævnte bestaar af 247, mest norske og danske sølv- og kobbermynter fra de sidste 300 aar, hvoraf endel er nye for samlingen. Den anden bestaar af 9 pengesedler, 12 medaljer og jetons og 451 mynter. Af de sidste er 5 antike, (nemlig 1 græsk, 1 romersk fra keiser Claudius's 2 fra Konstantin den stores tid og 1 karthagisk), en, der tilhører middelalderen, er fra den tyske keiser Otto den 3die og Adelheids tid, og resten mest sølv- og kobbermynter, ældre og nyere, fra forskjellige lande og tider, af hvilke enkelte er sjeldne. Blandt andre givere er at fremhæve Kgl. Vetenskaps-Akademien i Stockholm, der har skjænket et exemplar i sølv af den i 1896 prægede erindringsmedalje over dets afdøde medlem, brugseier Gustav Ekman.

Haandbibliotheket er forøget med: Grundzüge der Münzkunde af H. Dannenberg, Om et myntfund fra Helgeland i Hole af professor L. B. Stenersen og nogle mindre kataloger.

Revision af større dele af samlingen og delvis omskrivning af katalogen har fremdeles været fortsat.

To nye enkeltmontrer, hvis kostende er bestridt af samlingens annuum, er anskaffet. Hermed er det blevet muligt at udlægge et større antal, navnlig af skandinaviske mynter, som før har været opbevaret i lukkede skabe. Fortegnelse over det samlingen tilhørende inventar er indsendt til sekretæren. Forøvrigt er intet væsentligt at meddele om samlingens tilstand.

Aabningstiden har været den samme som for de øvrige samlinger.

Udgifterne har været kr. 158.75, altsaa kr. 91.25 mindre end den givne aarsbevilling. Grunden til, at ikke en større del af den bevilgede sum er benyttet, er at der har paagaaet forhandlinger med Bergens museum om at afkjøbe dette en del af det i 1895 i Kristiania gjorte myntfund, hvoraf universitetet ogsaa har beholdt en del. Det eventuelle beløb vil altsaa falde paa det følgende aars bevilgning.

Den zoologiske Samling.

(Bestyrere: For Pattedyr og Fuglesamlingen: M. Foslie, for den ovr. Samling V. Storm)

Samlingen af Pattedyr er forøget med Sneleopard *(Leopardus irbis)* fra Sibirien, Muflon *(Ovis musimon)*, Elgantilope *(Antilope oreas)*, Vandbuk *(Kobus ellipsiprymnus)*, Sassi *(Antilope cervicapra)*, Gazelle *(Gazella dorcas)* samt nogle mindre Arter. De fleste af disse kunne dog ikke udstilles af Mangel paa Plads.

Skeletsamlingen er forøget med ca. 15 Kranier. Desuden erhvervedes nogle subfossile Hvalben fra Belsvik i Hevne, fundne i Jorden ca. 50 m. o. H., hvoraf et Stykke af en Underkjæve og et Skulderblad er nogenlunde vel bevarede. Arten har endnu ikke kunnet bestemmes.

Af Fugle er indkommet ca. 20 Ekspl. Deriblandt er et smukt Ekspl. af den i forrige Aarsberetning som ny for Samlingen omtalte Rypeorre *(Lagopus tetrici albus)*, skudt i Januar i Nærheden af Rigsgrænsen ved Røros. Samlingen eier nu 4 Ekspl. af denne Bastard i noget forskjellige Dragter. Desuden skal nævnes en Trane *(Grus cinerea)*, skudt paa Frosten omkring Midten af Juni, samt en rødstrubet Toplom *(Podiceps rubricollis)*, skudt ved Støren omkring Midten af November og modtaget som Gave fra Amtsskolebestyrer P. Dybdahl. Fra Konsul H. Gundersen i Melbourne har Samlingen modtaget som Gave et Ekspl. af den paa Nyzeeland forekommende og nu næsten uddøde Kakapo *(Strigops habroptilus)*. Som Supplement til en for nogle Aar siden anskaffet Hun af Lammegrib *(Gypaëtus barbatus)* er indkjøbt en voksen Han med udslagne Vinger, en aarsgammel og en yngre Unge af samme Art, hvilke i Forening vil danne en smuk og interessant Gruppe. Af Pragtfugle er opstillet Paradisea rubra og Parodia sexsetacea fra Nyguinea.

Foruden et Par almindelige Fiskearter er udstoppet en Laksestørje *(Lampris guttatus)*, som ved Bjørnør blev fanget paa Dybvandsline, medens de hidtil erholdte Exemplarer af denne Art har været strandede. Af andre mindre almindelige Fiske, som er erholdte, kan nævnes et udvoxet Exemplar af *Caranx trachurus*, fanget ved Rissen, men forhen ikke fundet i Fjorden og neppe

heller nordligere, *Argentina sphyræna*, *Raniceps raninus* og *Petromyzon marinus*, alle fra Trondhjemsfjorden samt et Par Exemplarer af *Lycodes Sarsii*, som toges med Trawl nord for Tuttecøen.

Paa samme Maade og Sted toges af lavere Sødyr mange Exemplarer af *Brisinga coronata*, saavel udvoxne, hvoraf et med samtlige Arme paasiddende, som Unger i forskjellige Udviklingsstadier, endvidere talrige *Rhizocrinus lofotensis*, hvoraf enkelte Sarmede, Annelider, hvoriblandt f. Ex. den sjeldne *Harmothoé mollis*, *Eucrante villosa*, talrige Mysider og Amfipoder (saaledes f. Ex. *Pardalisca abyssi* hyppigt), men de fleste er endnu ubestemte, Cephalopoder, navnlig *Rossia macrosoma* og *Octopus arcticus*, hvoraf enkelte med Hectocotyldannelse. Ved Hasselvigen foretoges Undersøgelser ved Bundskrabe, hvorved gjordes mange Indsamlinger, som dog neppe indeholder meget nyt: Masser af *Astrophyton Linckii* & *Lamarckii*, *Anthothela grandiflora*, *Alloporα norvegica* og *Stylaster gemmascens*: den sidste, som forekommer hyppigt i Bergbakker i Dybvandsregionen, gaar meget let istykker ved Bundskrabning, men ved Fiskeline erholdtes et Exemplar som har en Høide af 16 cm. og en Bredde af 19 cm. og en Stamme, som ved Roden er 30 mm. bred.

En *Halipteris Christii* erholdtes ved Fiskeline. I Skarnsundet samledes mange Exemplarer af *Paragorgia arborea*, som er præpareret dels i tørret Tilstand, hvoraf et, taget med Bundskrabe, er over 2 Meter hoi, dels med udslagne Polyper paa Spiritus, endvidere mange Hydroider samt Actinier, hvoriblandt et Par Arter synes at være nye, foruden mange Dubletexemplarer af Arter, som have været nævnt i foregaaende Beretninger og tildels er anvendte til Bytte med andre Samlinger.

Fra Upsala Universitet er paa denne Maade erholdt udenlandske Koraller og Cephalopoder m. m.; ogsaa flere af de større Pattedyr er erhvervede ved Bytte mod Sødyr. Ogsaa entomologiske Undersøgelser har været fortsatte og adskillige for Faunaen nye Diptera er fundet. Fra Hr. Storthingsmand Münster er modtaget Coleoptera.

I April f. Aar indløb Underretning fra Hevne om, at en uhyre stor Blæksprut der var strandet. Ved Ankomsten til Stedet Dagen

efter var desværre Kroppen hugget istykker til Agn af Fiskerne; men de væsentligste Dele, Armene, erholdtes i ret god Stand. De 8 Arme var hver 2,20 Meter lange og Tentaklerne 7,30 M. Kroppens Længde havde været $2^1/_2$.

Den 28de Septbr. kom atter Underretning om at en ny, endnu lidt større var fundet paa selvsamme Sted, ved Kirksæterøren. Denne sidste var en Han, med 2 hectolylerede Arme, der ved Roden havde en Omkreds af 48 mm. Denne indkom vistnok hel, men da Eieren havde holdt den udstillet i flere Dage i temmelig høi Temperatur, var den, da den erhvervedes for Musæet, i saadan Forfatning, at kun Armene og det noget læderede Hoved kunde opbevares. Efter de korte Diagnoser af denne Slægt og dens Arter, der foreligge, synes Exemplarerne at maatte tilhøre *Steenstrups Architheutus dux*, der ifølge Sars kun en Gang efter en mundtlig Meddelelse til ham, antages at være fundet ved vore Kyster.

Gjennem Professor Collett er fra Consul Boeck skjænket Selskabets Samling et Antal exotiske Lepidoptera samt Spongier. Af Consul Klingenberg hersteds er skjænket flere Koraller i usædvanlig smukke Exemplarer.

Katalogarbeidet har været fortsat. Med Undtagelse af Insekterne, der udgjør flere tusinde og savner Inventarium og den ligeledes af flere tusinde Numere bestaaende udenlandske Conchyliesamling, der endnu er ordnet efter gammel Nomenclatur — er Samlingen ordnet i systematiske Kataloger. — Disse omfatter: Indenlandske Fiske og Reptilier henholdsvis 290 og 20 Numere, udenlandske Fiske 112, Reptilier 148, indenlandske Crustaceer 200, udenlandske 220, indenlandske Echinodermer 470, dels tørrede, dels paa Spiritus, Mollusker 330, Vermer 145, Coelenterater 285, udenlandske Echinodermer 125, udenlandske Koraller 170, zootomiske Præparater (af alle Hvirveldyrklasser) 330. Næsten alle indenlandske Evertebrater og de fleste Fiske ere fra Trondhjemsfjorden.

Samlingen har som forhen været aaben 3 Timer ugentlig samt om Sommeren ogsaa Søndag Eftm. samt (mod Entré) til enhver Tid.

Den botaniske Samling.

(Bestyrer: Konservator M. Foslie.)

Samlingens Tilvækst indskrænker sig ogsaa iaar væsentlig til de i Trondhjemsfjorden indsamlede Alger. Algologiske Undersøgelser foretoges dels i det indre af Fjorden, navnlig Aasenfjorden, dels ved Ørlandet og i Skjørnfjorden, hvor især et betydeligt Materiale Kalkalger indsamledes. I Bytte med udenlandske Institutioner er erhvervet endel Kalkalger og andre Alger, hvoraf de førstnævnte i Aarets Løb er bleven undersøgte og bestemte i Forbindelse med flere større og mindre udenlandske Samlinger, som har været hidsendte til Bestemmelse.

En i Løbet af flere Aar fortsat Gjennemgaaelse af Universitetets botaniske Museums Samling af norske Alger er i det væsentligste afsluttet.

Fra nævnte Museum modtoges gjennem Amanuensis Ove Dahl den væsentligste Del af de i hans Oversigt over Gunnerus' Herbarium paapegede Fanerorgamer (trykt i Selskabets Skrifter for 1891), som dengang manglede. De er nu atter indlemmede i Gunnerus' Herbarium.

Mineralsamlingen.

(Bestyrer: Overlærer C. Schulz.)

I Skrivelse af 4—12—96 tillod jeg mig at levere for den ærede Direktion en Redegjørelse for, hvilke Dispositioner jeg havde truffet forrige Aar for at anvende de nu for Mineralsamlingen disponible Midler.

Disse Dispositioner vil blive gjennemførte i indeværende Aar.

I 1896 har Mineralsamlingen ikke faaet nogen væsentlig Forøgelse.

Fra Handelsmand Weisert er indkommet 2 guldholdige Stuffer fra Victoria, Australien, fra Geo. Trelease, Coolgardie, West-Australien en Række guldholdige Stuffer samt Ertshaandstykker fra West-Australien, samt fra Kjøbmand Fritz Myhre et Haandstykke med Apatit fra Bergdal i Hevne.

Fortegnelse

over

Bøger, indkomne til Bibliotheket i 1896 ved Bytte.

Åbo. Historisk Museum. Bidrag til Åbo Stads Historia. Ser. 2, 1—4.

Adelaide. Royal Society of South Australia. Transactions, vol. 16, 3. 20, 1.

Amsterdam. Koninkl. Akademie van Wetenschappen. Jaarboek 1895. Carmina 1896. Verhandelingen. Sect. 1. D. 3, 5—9. D. 5, 1—2. Sect 2. D 4, 7—9. D. 5, 1—3. Afd. Letterkunde. N. R. D. 1, 5—6. Verslagen van de Zittingen der wis- en natuurkundige Afdeeling. D. 4.

Baltimore. Johns Hopkins University Circulars, vol. 15, No. 121—126.

Bergen. Museum. Aarbog 1894—95. G. O. Sars. An Account of the Crustacea of Norway 2. Isopoda, 1—2.

— Selskabet for de norske Fiskeriers Fremme. Aarsberetning 1895. Fiskeritidende Aarg. 15. 1896.

Berlin. Gesellschaft für Erdkunde. Verhandlungen Bd. 22 (1895), 10. Bd. 23 (1896), 1—8.

— Kgl. Preussisches Geodätisches Institut (Centralbureau der internationalen Erdmessung), Potsdam. Verhandlungen der 11. Allgem. Conferenz der internationalen Erdmessung und deren permanent. Commission. Th. 1—2. 1896. Die Längengradmessung in 52. Grad Breite von Greenwich bis Warschau, H. 2. 1896.

— Kgl. Preussisches Meteorologisches Institut. Ergebnisse der Beobachtungen an den Stationen II. und III. Ordnung. 1895, H. 2.

Bonn. Niederrheinische Gesellschaft für Natur- und Heilkunde. Sitzungsberichte 1895. 1—2. 1896. 1.

Bonn. Naturhistorischer Verein der preuss. Rheinlande, Westphalens etc. Verhandlungen. Jahr. 52. 1—2. 53. 1.

Boston. Massachusetts Institute of Technology. Technology quarterly and Proceedings of the Society of Arts, vol. 8 (1895), 3—4. vol. 9 (1896), 1—3.

— Society of Natural History. Memoirs, vol. 5, 1—2. (1895). Proceedings, vol. 26, 4. vol. 27, pag. 1-74.

Budapest. Ungarische geologische Gesellschaft. Jahresbericht 1895. Földtani Közlöny (Geologische Mittheilungen). 26 (1895), 6-12. 27 (1896), 1—10.

Buenos Aires. Museo Nacional. Anales, t. 4 (Ser. 2, t. 1).

Cambridge (Mass). Harvard College. Museum of comparative Zoology. Report 1894—95.

Cherbourg. Société des Sciences naturelles et mathématiques. Mémoires, t. 29 (1892—95).

Chicago. Academy of Sciences. Bulletin, vol. 2, 2. Annual Report 38 (1895).

Córdoba (Argentina). Academia Nacional de Ciencias. Boletin t. 14, f. 3-4.

Danzig. Naturforschende Gesellschaft. Schriften. N. F. Bd. 9, 1.

Dublin. Royal Irish Academy. List of Members 1895 1896. Proceedings, Ser. 3, vol. 3, 4—5. Transactions, vol. 30, 16—20.

— Royal Dublin Society. Scientific Proceedings, N. Ser, vol. 8, 3—4. Scientific Transactions, Ser. 2, vol. 5, 5—12; 6, 1.

Edinburgh. Geological Society. Transactions, vol. 7, 2.

— Royal Society. Proceedings, vol. 20. Transactions, vol. 37, 3—4. 38, 1—2.

Elberfeld. Naturwissenschaftlicher Verein. Jahresberichte, H. 8 (Jubiläums-Festschrift 1846—1896).

San Francisco. California Academy of Sciences. Proceedings, Ser. 2, vol. 5, 2.

Frankfurt am Main. Senckenbergische naturforschende Gesellschaft. Bericht 1895—96.

Göttingen. Königl. Gesellschaft der Wissenschaften. Nachrichten. Mathem.-physik. Klasse. 1895, 4. 1896, 1—3. Geschäftliche Mittheilungen 1896, 1—2.

Greenwich. Royal Observatory. Introduction to the astronomical Observations 1893. Results of the astronomical Observations 1893. Results of the magnetical and meteorological Observations 1893.

Greifswald. Geographische Gesellschaft. Jahresbericht 6, 1 (1893—96).

— Naturwissenschaftlicher Verein für Neu-Pommern und Rügen. Mittheilungen, Jahrg. 27 (1895).

Göteborg. Högskola. Årskrift. Bd. 1 (1895).

— Kongl. Vetenskaps- och Vitterhets-Samhälle Handlingar. Ny F. H. 30—31.

Halifax. Nova Scotian Institute of Science. Proceedings and Transactions, vol. 8, 4. 9, 1.

Halle. Kais. Leopold-Carol. Deutsche Akademie der Naturforscher. Nova acta, Bd. 59, 2. 64, 6. Leopoldina. Amtliches Organ. H. 30—31.

— Verein für Erdkunde. Mitteilungen 1896.

Hamburg. Verein für naturwissenschaftliche Unterhaltung. Verhandlungen, Bd. 9. 1894—95.

Harlem. Fondation de P. Teyler van der Hulst (Musée Teyler). Archives, Sér. 2, vol. 5, 1—2.

— Société Hollandaise des Sciences. Archives Néerlandaises des Sciences exactes et naturelles. T. 29, 4—5. 30, 1—3.

Heidelberg. Historisch-philosophischer Verein. Neue Heidelberger Jahrbücher. Jahrg. 6, 1—2.

Helsingfors. Geografiska Föreningen i Finland. Vetenskapliga Meddelanden. 2 (1894—95). 3 (1896).

— Societas pro fauna et flora Fennica. Acta, vol. 5, 3. 8—10. 12. Herbarium Musæi Fennici.

Edit. 2, 2 (Musci). Meddelande, H. 18—21. Botanische Sitzungsberichte, zusmgest. v. A. Arrhenius. Jahrg. 1—4. (1887—91).

Helsingfors. Société Finno-Ougrienne. Journal, 14. Mémoires, 5, 9. 10, 1.

— Finlands geologiska Undersökning. Bulletin de la Commission géologique 1—5. Kart No. 27—31 med Beskrifning.

— Finska Vetenskaps-Societeten. Öfversigt öfver Förhandlingar, 37 (1894—95). Observations météorologiques, 1881—1890 (Tome supplém.), vol. 13, 1. 14, 1. Hinrichs, A. & E. Biese. [Traveaux géographiques, exécutés en Finlande.] Météorologie et Magnétisme terrestre.

Ithaca. Cornell University. Library Bulletin, vol. 3, 10—11.

Kassel. Verein für Naturkunde. Abhandlungen und Bericht 41 (1895—96).

Kiel. Kommission zur wissenschaftlichen Untersuchung der deutschen Meere in Kiel und die biologische Anstalt auf Helgoland. Wissenschaftliche Meeresuntersuchungen. N. F. Bd. 1, 2. Bd. 2, H. 1, 1.

— Anthropologischer Verein in Schleswig-Holstein. Mittheilungen, H. 9.

Kjøbenhavn. Det Store Kongelige Bibliothek. Aarsberetninger og Meddelelser, Bd. 4, 5—6.

— Universitetet. Aarbog 1893—94.

— Kgl. Danske Videnskabernes Selskab. Oversigt over Forhandlinger 1895, 2—4. 1896, 1—5. Regesta Diplomatica Historiæ Danicæ, Ser. 2, T. 2, 3 (1574—1607). Skrifter, R. 6. Naturv. og mathem. Afd., Bd. 8, 1—2. Hist. og filos. Afd., Bd. 3, 4. 4, 2.

Königsberg. Physikalisch-oekonomische Gesellschaft. Schriften, Jahrg. 36 (1895).

Kristiania.	Det statistiske Centralbureau. Statistisk Aarbog, Aarg. 15 (1895). Meddelelser, Bd. 14 (1896). Norges officielle Statistik, R. 3, Bd. 38—41.
—	Det norske meteorologiske Institut. Aarsberetning 1893—94, 1894—95. Jahrbuch 1893, 1894, 1895. H. Mohn. Klimatabeller for Norge. II. Oversigt over Luftens Temperatur og Nedbøren i Norge 1894. 1895.
—	Norges geografiske Opmaaling. Topografisk Kart over Norge Bl. 6 D. Stavanger. 26 B. Nordre Solør. H 17. Flovær. I 16. Dönna. J 18. Hatfjelddalen. K 17. Krutfjeld. Æ 4. Vadsø. Ø 6. Karpelven. Den norske Lods, H. 2. 1896. Specialkarter over den norske Kyst fra Ny Hellesund til Lindesnes, fra Lister til Rægefjord og Nesvaag, fra Nesvaag til Ogne, fra Gjæslingerne til Dolmsund.
—	Det norske geografiske Selskab. Aarbog 7 (1895—96).
—	Kongl. Fredriks Universitet. Universitetsbibliothekets Aarbog 1893, H. 1. Aarsberetning 1894—95. Forelæsninger i 165—167de Halvaar (1895—96). Schjøtt. Samlede philologiske Afhandlinger. (Kr.a 1896). (Progr. 2 Sem. 1894).
—	Videnskabsselskabet. Forhandlinger 1895. Skrifter 1895, 1—2.
Landshut.	Botanischer Verein. Bericht 14 (1894—95).
Leipzig.	Verein für Erdkunde. Mittheilungen 1895. Wissenschaftliche Veröffentlichungen Bd. 3, 1.
London.	Royal Society. Proceedings, 353—364.
St. Louis.	Missouri botanical Garden. Annual Report 7 (1896).
Lund.	Universitet. Acta, T. 31, 1—2.
Madison.	Wisconsin Academy of Sciences, Arts and Letters. Transactions, vol. 10 (1894—95).

Manchester. The Manchester Museum, Owens College Report 1895—96.

— Literary and philosophical Society. Lis of Members and Officers etc. 1781—1896. Memoirs and Proceedings, ser. 4, vol. 10, 1—3; vol. 41, 1.

Meriden, Conn. Scientific Association. Transactions 7 (1895)

Metz. Verein für Erdkunde. Jahresbericht 18 (1895—96).

Moskwa. Société imperiale des naturalistes. Bulletin 1895, 3—4. 1896, 1 2.

Nancy. Académie de Stanislas. Mémoires 1895 (Sér. 5, t. 13).

New York. Academy of Sciences. Memoirs, vol. 1, 1. Transactions, vol. 14 (1894—95).

— American Museum of natural History. Annual Report 1895.

Ottawa. Royal Society of Canada. Proceedings and Transactions, ser. 2, vol. 1 (1895).

— Geological Survey of Canada. Contributions to Canadian Palæontology, vol. 2, 1. Rapport annuel, Nouv. Sér., vol 6 (1892-93).

Paris. Muséum d'histoire naturelle. Bulletin, 1895, 7—8. 1896, 1—6.

St. Petersburg. L'Académie impériale des Sciences. Bulletin, vol. 14—32. Nouv. Sér. 1, 1—2. 2, 3—4. 3, 4, 1—2. Sér. 5, 3, 2—5. 4, 1—5. 5, 1—2. Mémoires, Sér. 7, tome 42, 13. Sér. 8. Classe hist.-philos, Tome 1, 1—2. Classe math.-phys. Tome 1, 9. 2—4. 5, 1.

— Laboratoire biologique. Bulletin 1 (1896).

Philadelphia. Academy of natural Sciences. Proceedings 1895, 2. 1896, 1.

— Wagner Free Institute of Science Transactions, vol. 4.

Plymouth. Marine biological Association. Journal, vol. 4, 1—3.

Rochester, N. Y. Academy of Science. Proceedings, 2, 3—4. 3, 1.

Rom. Reale Accademia dei Lincei. Atti. Anno 293 (1896). Rendiconti, Classe di scienze, fisiche, mathem. e naturali, vol. 5, sem. 1—2. Rendiconto dell'adunanza solenne del 7 giugnio 1896.

Stavanger. Museum. Aarsberetning. 1894. 1895.

Stockholm. Kongl. Bibliotheket. Sveriges offentliga Bibliothek. Accessionskatalog 10 (1895).

— Statistiska Centralbyrån. Bidrag til Sveriges offic. Statistik. A. Befolkningsstatistik. N. F. 36 (1894).

— Svenska Fornminnesföreningen. Tidskrift, Bd. 9, 3.

— Sveriges geologiska Undersökning. Ser. Aa, Kartblad 110—113 med beskrifningar. Ser. Bb, Specialkartor med beskrifning 8. Ser. C, Afhandlingar och uppsatser. 135—159.

— Kongl. Svenska Vetenskaps-Akademien. Handlingar, N. F. 27. Bihang til Handlingar, Bd. 21, 1—4. Meteorologiska Iagttagelser i Sverige, Bd. 33. Öfversigt af Handlingar, Årg. 52 (1895).

Toronto. Canadian Institute. Archæological Report 1894—95. Transactions No. 8 (vol. 4, 2.)

— Meteorological Service, Dominion of Canada. Toronto general meteorological Register 1895. Monthly Weather Review July 1895—May 1896.

— Engineering Society of the School of practical Science. Papers read before the Society, 9 (1895—96).

— University. The University of Toronto Quarterly, vol. 2, 1—4.

Trondhjem. Nordenfjeldske Kunstindustrimuseum. Beretning 1895.

Tufts, Mass. Tufts College. Studies 4 (1895).

Upsala. Universitet. Årskrift 1895. Matrikel (1896). Bulletin of the geological Institution, No 1—4 Bulletin mensuel de l'observatoire météorologique, vol. 27 (1895).

Washington. U. S. Department of Agriculture. Division of Ornithology and Mammalogy Bulletin 8. North American Fauna 10—12.

— Departement of the Interior. U. S. Geological Survey. Geological Atlas of the United States, folio 7, 13—25. Bulletin 123—126. 128—129. 131—134. Annual Report 15 (1893—94). 16, 2—4. (1894—95.)

— Smithsonian Institution. Smithsonian Miscellaneous Collections, 971. 972. Smithsonian Contributions to Knowledge, 980. An Account of the Smithsonian Institution. 1895. Morse. If public Libraries, why not public Museums? 1895.

— Smithsonian Institution. Bureau of Ethnology. Annual Report. 13 (1891—92).

— U. S. Naval Observatory. Washington Observations 1894, Append. 1 (Magnetic Observations 1894).

— U. S. Coast and geodetic Survey. Bulletin, 35. Report for the fiscal year ending $^{30}/_{6}$ 1893, p. 2.

Wien. K. K. Anstalt für Meteorologie u. Erdmagnetismus. Jahrbücher, N. F. 30 (1893).

— K. K. zoolog.-botanische Gesellschaft. Verhandlungen, Bd. 45 (1895), 10. 46 (1896), 1—8.

— K. K. Naturhistorisches Hofmuseum. Jahresbericht für 1895 (Separatabdr. aus den Annalen, Bd. 10, H. 1.)

Wien.	Verein der Geographen an der Universität Wien. Bericht 1892/93—1894/95.
York.	Yorkshire philosophical Society. Annual Report 1895.
Zürich.	Naturforschende Gesellschaft. Vierteljahrschrift, Jahrg. 40, 3—4. 41 (Jubelband), 1—2.

DET KGL. NORSKE VIDENSKABERS SELSKABS SKRIFTER. 1896. NO. 1.

IAGTTAGELSER

OVER MOSERNES UDBREDELSE

I DEN SYDVESTLIGE DEL AF SMÅLENENES AMT.

AF

E. RYAN OG I. HAGEN.

AKTIETRYKKERIET I TRONDHJEM.
1896.

Iagttagelser

over mosernes udbredelse

i den sydvestlige del af Smålenenes amt.

Af **E. Ryan** og **I. Hagen**.

I.

1. Bryologiske undersøgelser i amtet.

Om Smålenenes mosflora foreligger der hidtil kun højst sparsomme efterretninger i literaturen.

Det første botaniske arbejde, som indeholder bryologiske angivelser fra dette amt, er J. N. WILSE'S *Beskrivelse over Spydeberg Præstegield og Egn,* (1779,) hvori følgende moser findes opregnede: *Bryum murale, hypnoides* og *aryenteum, Jungermannia rupestris, Hypnum proliferum* og *parietinum, Bryum viridulum* og *undulatum, Polytrichum commune Juniperi foliis brevioribus, Mnium cirratum, Bryum scoparium, Hypnum crista castrensis, abietinum* og *velutinum, Sphagnum palustre, Mnium palustre, Hypnum squarrosum, Fontinalis antipyretica, Mnium fontanum, serpillifolium, undulatum* og *proliferum, Bryum rurale, Hypnum curtipendulum* og *sericeum, Mnium hygrometricum* og *Jungermannia n. sp.*

Efter 1779 hengik der omkring 50 år, uden at kundskaben om amtets mosflora blev udvidet. Dette skede nemlig ikke, før M. N. BLYTT i 1827 foretog en rejse langs østsiden af Kristianiafjorden til Fredrikshald, under hvilken han også besøgte Hvaler; på denne samlede han vistnok adskillige moser, hvoraf dog kun

ganske få er publicerede,*) nemlig *Bryum alpinum*, *Dicranum glaucum*, *spurium*, *Schraderi* og *ambiguum*, *Orthotrichum crispum*, *Hypnum undulatum* og *loreum* samt *Riccia glauca*.

Atter forløb der henimod et halvt århundrede, før nogen norsk bryolog igjen fremkom med meddelelser fra Smålenene. Det er WULFSBERG, hvem disse skyldes. I Botaniska notiser for 1872 og i Kristiania Videnskabsselskabs forhandlinger for 1875 angiver han *Ulota Hutchinsiæ*, *Orthotrichum fastigiatum* og *gymnostomum*, *Aulacomnium androgynum*, *Leskea nervosa* og *Amblystegium serpens* som fundne i dette amt, for det meste i Våler.

Lægges hertil en angivelse af LINDBERG om forekomsten af *Sphagnum papillosum* ved Fredrikstad, (samlet i 1837 af SCHÜBELER,) og af K. F. DUSÉN om *Sphagnum imbricatum* i Trygstad (CHR. SOMMERFELT 1882), så er listen over de literaturmeddelelser, som nordmænds tidligere bryologiske undersøgelser i amtet har foranlediget, antageligt fuldstændig, og det står kun tilbage at nævne, at enkelte svenske botanikere på undersøgelsesrejser i grænsetrakterne har gjort korte strejftog ind på norsk grund og der bemærket nogle få moser. Således angiver v. DÜBEN at have samlet *Buxbaumia foliosa*, GRÖNVALL *Hypnum rugosum*, *Grimmia commutata* og *elatior*, *Ulota Hutchinsiæ*, *Trichostomum crispulum*, *Orthotrichum rupestre* og *Sturmii*, MYRIN *Orthotrichum rupincola*, *Dicranum polycarpum*, *Trichostomum fasciculare*, *Didymodon obscurus*, og SCHEUTZ *Orthotrichum leiocarpum*.

Selv om der også lejlighedsvis kan være gjort andre fund, som ikke er omtalte i literaturen, havde KLÆR i 1885 ret til at betegne Smålenenes amt som et af de i bryologisk retning dårligst undersøgte i landet. Årsagerne hertil er flere. Det er en bekjendt sag, at det fornemmelig er de trakter, hvor bryologer har været bosatte, hvis mosflora er bedst kjendt; men denne fordel har Smålenene tidligere måttet undvære. Heller ikke har amtet profiteret synderligt af bryologernes undersøgelsesrejser. Misforholdet mellem Norges udstrækning og antallet af rejsende undersøgere har medført, at disse ikke har overkommet at gjennemforske det hele land,

*) I WIKSTRØM'S *Årsberättelse om framsteyen uti botanik för år 1827*, pag. 350—355.

og da fjeldtrakterne allerede tidligt kom i ry for at være særdeles rige på moser og derfor øvede større tiltrækning, kan såvel disse som egnene langs de landeveje, som fører til dem, (f. ex. tidligere Gudbrandsdalen og nu Foldalen,) rose sig af at være forholdsvis godt undersøgte, medens lavlandene har måttet stå tilbage. Endelig frembyder ikke Smålenene sådanne fremtrædende landskabsskjønheder, som hidlokker turisterne, i hvis spor botanikerne ofte følger.

Det måtte derfor vistnok ansees som vel begrundet, da vi i 1885 stilledes os den opgave efter evne at skaffe kundskab om mosfloraen i Smålenene. På grund af vore bosteders beliggenhed i et hjørne af amtet, (ikke langt fra Fredrikstad,) og af hensyn til dettes udstrækning var det imidlertid nødvendigt at begrænse området for vore undersøgelser til dets sydvestlige del. Det er for de derunder gjorte iagttagelser, der i 1885, 1886 og 1887 anstilledes af os begge og senere er fortsatte af den ene af os, at vi her agter at gjøre rede. Uagtet det nævnte territorium ikke på langt nær er fuldstændigt undersøgt, idet store partier af de herreder, inden hvilke vi har bevæget os, endnu kun er utilstrækkeligt eller slet ikke befarede, og der ifølge sagens natur kan gjøres nye fund selv i de bedst gjennemsøgte trakter, har vi troet ikke længere at burde opsætte med at offentliggjøre de indvundne resultater, ikke blot fordi de indeholder endel nyheder for landets flora, men også fordi de tjener til at udvide kundskaben om Norges bryologiske forhold i det hele taget. Under enhver omstændighed afgiver nærværende fremstilling en ramme, inden hvilken senere tilkomne fund med lethed vil kunne indføjes.

2. Almindelig karakteristik af det undersøgte områdes naturforhold.

Det territorium, inden hvilket vi har anstillet iagttagelser over mosernes udbredelse, består af herrederne Hvaler, Skjeberg, Borge, Glemminge, Onsø, Råde, Tune og Vartejg samt byerne Fredrikstad og Sarpsborg; det indtager således den sydvestlige fjerdedel af Smålenenes amt. Det ligger mellem 58° 58′ og 59° 25′ nordlig bredde og mellem 8° 20′ og 9° østlig længde

(regnet fra Paris); dets fladeindhold udgjør 90027 hektarer. Mod nord og øst er det landfast med de øvrige dele af amtet, mod syd støder det til Skagerrak og mod vest til Kristianiafjorden. Hvaler herred er desuden kun ved et smalt sund skilt fra Bohuslens fastland og skjærgård.

Kystlinjen udmærker sig især mod syd ved sin overordentlige længde, som skyldes dels de talrige øer, (Hvaler herred består udelukkende af større og mindre øer, holmer og skjær i et antal af henimod 400,) dels flere lange og smale bugter, („kiler",) som mod nord stikker ind i landet. Også vestkysten (mod Kristianiafjorden) har at opvise endel øer og kiler.

Distriktet er et lavland, hvis gjennemsnitlige højde over havet kan anslåes til ca. 50 m. I en afstand af 10 kilometer fra kysten findes intetsteds noget punkt, som hæver sig til mere end 120 m.; kun i den nordøstlige del af Skjeberg, i den nordlige del af Tune og i Vartejg findes noget større højder, som dog ikke overstiger 275 m. (Harehjellåsen i Tune). —

De geologiske forhold er temmelig let overskuelige. Fjeldbunden består af grundfjeld (gnejs) og eruptiver (porfyr og granit). Gnejsen forekommer kun i de nordlige dele af Råde, Tune og Vartejg, i den nordøstlige del af Skjeberg samt på øerne i Tislergruppen, de sydligste i Hvaler; porfyren er indskrænket til nogle af de til Onsø og Råde hørende øer i Kristianiafjorden, (Søstrene, Missingerne, Rauø og Sletter,) medens graniten indtager den uden sammenligning betydeligste del af fjeldbunden såvel på fastlandet som øerne. Kalksten og skifere forekommer overhovedet ikke i fast fjeld; derimod er erratiske blokke såvel af skifere som af fastere bergarter spredt over hele trakten, dels enkeltvis, dels samlede i større eller mindre moræneligende hobe. — Det løse dække består for det meste af sandblandet jord, langs Glommen af mægtige lerlag, på enkelte steder, især i Onsø, af mergeller. Aflejringer af grus og sand påtræffes hist og her over hele området, og skjælbanker optræder flere-steds, f. ex. på Asmaløen i Hvaler, Kråkerøen i Glemminge og ved Slevik i Onsø. —

Til belysning af de klimatiske forhold hidsættes efter „Norges land og folk" I pag. 38—39 nogle meteorologiske data:

Den årlige middeltemperatur ansættes for Hvaler til + 6.2° C. og for amtets nordøstlige hjørne til + 5.4°. For det af os undersøgte distrikt kommer man derfor vistnok det faktiske forhold så nær som muligt ved at anslå den til + 6° C.

Ved kysten er døgnets middeltemperatur under 0° i 108 af årets dage. Temperaturens daglige vandring er i gjennemsnit for året 4° ved kysten, og 5 - 6° inde i landet.

Den relative fugtighed er i gjennemsnit 78 %, og nedbøren, der er fordelt på ca. 100 dage, 600—700 mm. for året.

Klimatet må således karakteriseres som mildt og nogenlunde fugtigt.

3. De enkelte herreders bryologiske forhold.

Når man bortser fra de to nordligste herreder, (Tune og Vartejg,) kan der vistnok ikke konstateres nogen gjennemgribende forskjel mellem de enkelte herreders mosflora, idet dennes karakter i det væsentlige er bestemt ved traktens egenskab af kystland og lavland; men der kan dog ialfald for nogle af de øvrige herreders vedkommende påvises særegenheder, som skyldes dels ejendommeligheder ved terrænet og underlaget, dels mere tilfældige omstændigheder, og der kan derfor være grund til i korthed at karakterisere hvert enkelt af dem fra naturforholdenes side og meddele de mest fremtrædende træk i dets mosflora.

Hvaler er for det meste opfyldt af lave, afrundede granitåse, der når op til højst 84 meter, (Nordre Sandø,) med dyrkbar jord imellem. Øerne er mer og mindre skovbevoxede, og især har Kirkeøen og Sandøerne, der ligger østligst og som følge deraf mindre udsat for de for vegetationen ugunstige havstorme, en nok så vækterlig barskov og tildels ikke ubetydeligt af de fleste arter heromkring forekommende løvtræer; de øvrige er derimod på de for havet udsatte steder enten helt eller delvis træbare; i det højeste forekommer noget enerkrat mellem lyngen. Vesterø, Spjærø og Asmalø er således kun skovbevoxede i de nordligere, fra havet vendende dele, medens Akerøen og Tisler, der begge ligger i havgabet, er

fuldstændigt træbare. Jordbunden består for en stor del af sandmuld, på de laveste steder ved de lange bugter og kiler af sandblandet ler, og på åsene af torvjord og humus. Skjælbanker forekommer (ofte højt over den nuværende vandstand) flere steds, f. ex. på Sejlø, Akerøen og Asmalø. Øernes eneste indsø er Arekilen på Kirkeøen; den er i stor udstrækning omgiven af næsten utilgjængelige sumpe og så lavt beliggende, at havet ved høj vandstand går ind i den.

Uagtet herredet ikke på langt nær er tilstrækkeligt undersøgt, især forsåvidt angår de indre og østlige dele af Kirkeøen samt Tisler og Lauer m. fl. øer, kan dog dets mosflora betegnes som mindre artrig. Imidlertid er den ikke uden interesse, navnlig derved, at flere arter, som i Norge har sit egentlige hjem i de subalpine (og alpine) trakter, og som enten ikke eller kun højst sjeldent er iagttagne på andre steder i Fredrikstadtrakten, finder betingelser for sin existents på Hvaler med sine på grund af havets umiddelbare nærhed kjøligere sommere. Desuden trives nogle kalkelskende moser på de her forekommende skjælbanker. Arter, som kan henføres til disse kategorier, er *Hymenostylium curvirostre, Distichium inclinatum, Tortella inclinata, Encalypta rhabdocarpa, Splachnum vasculosum, Cinclidium stygium* og *Polytrichum alpinum.*

Af andre sjeldne inden herredet forekommende arter fortjener at nævnes *Riccia bifurca, Odontoschisma sphagni, Saccogyna graveolens, Jungermannia subapicalis, Archidium phascoides, Campylopus turfaceus, Ulota phyllantha, Orthotrichum Lyellii* m. fr. på erratiske blokke, *Bryum warneum, salinum, lapponicum, Graefianum* og *uliginosum, Mnium stellare, Anomodon apiculatus, Thuidium recognitum* m. fr., *Eurrhynchium Stokesii, Hypnum elodes, lycopodioides, imponens* m. fr., *molluscum* m. fr. og *purum* m. fr.

Af **Skjeberg** er kun partiet nærmest Hunnebunden og strøget om det indre af Skjebergkilen samt Sarpfossens omgivelser noget nærmere undersøgt. Medens der på det førstnævnte sted ikke er observeret noget af større interesse, findes ved Skjebergkilen *Mniobryum albicans* og ved Sarpfossen på Hafslundsiden *Barbula gra-*

cilis, Schistidium alpicola, Anomobryum filiforme og *concinnatum* samt *Amblystegium fluviatile.*

Borges mosflora er derimod meget bedre kjendt, idet partiet vestenfor en linje fra Moum til den østlige bred af Hunnebunden og sydover til henimod Torsnæs kirke må kaldes tilfredsstillende undersøgt; derimod venter den nordlige del af hovedsognet og størstedelen af Torsnæs annex endnu på at befares.

Borge er et sletteland, hvis gjennemsnitlige højde over havet er anslået til 35 meter; herredet når østenfor kirken henimod grænsen af Skjeberg sit højeste punkt (Borge varde, 122 m. o. h.). I den sydlige del af Torsnæs er terrænet temmelig kuperet af små åsrygge, men i hele den øvrige del af herredet optræder åsene mere spredt, og opdyrket, lerholdig jord indtager den overvejende del af overfladen.

I Borge findes flere arter, som fortjener at fremhæves, f. ex. *Frullania fragilifolia* m. col., *Metzgeria conjugata, Cephalozia fluitans, Lophocolea bidentata, Kantia calypogea, Saccogyna graveolens* m. fr., *Diplophyllum obtusifolium, Sphagnum teres* m. fr., *Acaulon muticum, Hymenostomum microstomum, Dicranoweisia cirrata, Dicranella squarrosa* og *Schreberi, Dicranum Bergeri* og *congestum, Schistidium alpicola, Grimmia montana, Amphidium lapponicum, Orthotrichum saxatile, pallens* og *Schimperi, Bryum intermedium, erythrocarpum* og *Stirtoni, Mnium medium, Philonotis Ryani, Oligotrichum hercynicum, Anomodon attenuatus, Thuidium delicatulum, Brylmia scabrida, Eurrhynchium crassinerve* og *Plagiothecium turfaceum.*

Fredrikstad har med sin på østsiden af Glommen liggende bymark et fladeindhold af 941 hektarer, for det meste flad sand- og lerjord. Det punkt på dette territorium, som frembyder mest bryologisk interesse, er fortet Kongssten, på hvis mure og volde, og i hvis nærhed endel moser, som foretrækker kalkbund, har slået sig ned, f. ex. *Pottia intermedia, Didymodon rigidulus* m. fr., *Encalypta vulgaris, Bryum intermedium, Camptothecium lutescens* og *Hypnum rugosum.* I Bymarken er forøvrigt de bemærkningsværdigste arter *Acaulon muticum, Orthotrichum Schimperi* og *Bryum Stirtoni.*

Glemminge frembyder omtrent det samme terræn som Borge: korte eller længere granitåse, for det meste løbende i retning nord til syd, med derimellem liggende, større og mindre sletter af blåler og sandler, der ikke sjelden er kalkholdige, f. ex. på Kråkerøen. I de højere liggende trakter, som dalføret ved Jørnerød mølle og højdedraget fra Veum nordover, dannes jordbunden for en del af sandmuld, ligesom enkelte strækninger optages af myrer, hvoraf kan nævnes myren ovenfor Stordammen, en i det hele taget interessant strækning. Foruden jordbundens vexlende beskaffenhed medfører den omstændighed, at herredet gjennemstrømmes af nogle større bække med fossefald og mørke styrtninger langs siderne, at betingelserne for en noget rigere mosvegetation i højere grad er tilstede her end i de allerede nævnte herreder, det lidet undersøgte Skjeberg måske undtaget. — På Kråkerøen, der mod vest og sydvest omgives af en mængde større og mindre holmer, hvis overflade for en del er dækket af små sumpe og myrer, består jordbunden af tildels kalkholdig lerjord, ligesom store strækninger også her indtages af skovklædte åsrygge, hvorfra Langøen, et langstrakt, skovbevoxet næs på vestsiden, ved sin flade beskaffenhed dog gjør en undtagelse. — Herredets gjennemsnitlige højde over havet ansættes til 30 meter; det højeste punkt, der er beliggende på Kråkerøen, hæver sig til 110 meter.

Da såvel den på Rolsøen liggende del af Glemminge som Kråkerøen har været gjenstand for stadige undersøgelser gjennem en række af år, må dets mosflora siges at være gjennemgående vel kjendt og har også at opvise ikke blot en flerhed af arter, som er sjeldne i Fredrikstadtrakten, men også endel, som ikke tidligere er angivne for Norge. På Rolsøen er således fundet *Riccia glauca*, *Hueheneriana* og *canaliculata*, *Cephalozia Helleriana*, *Lophocolea bidentata*, *Kantia calypogea* m. col., *Riccardia palmata* og *incurvata*, *Mylia Taylori* m. fr., *Jungermannia subapicalis* og *bicrenata*, *Fossombronia Dumortieri*, *Pellia Neesiana*, *Sphagnum imbricatum* og *contortum var. obesa*, *Archidium phascoides* m. fr., *Hymenostomum microstomum*, *Dicranella Schreberi*, *Grimmia elatior*, *Orthotrichum pallens* og *patens*, *Webera proligera*, *Bryum erythrocarpum* og *cyclophyllum* m. fr., *Mnium cinclidioides*,

?Philonotis laxa, Fontinalis dalecarlica, Dichelyma falcatum m. fr., *Myrinia pulvinata, Heterocladium squarrosulum, Thuidium delicatulum* m. fr. og *Philiberti* samt *Brylnia scabrida* og *Hypnum dilatatum.*

Blandt de på Kråkerøen og de tilliggende holmer fundne arter kan fremhæves *Riccia bifurca, Bazzania triangularis, Odontoschisma sphagni, Cephalozia fluitans, Riccardia major, Jungermannia bicrenata* og *saxicola, Nardia insecta, Archidium phascoides, Ephemerum serratum, Acaulon muticum, Hymenostomum rostellatum* og *squarrosum, Dicranella Schreberi, Dicranum elatum* og *Bergeri, Fissidens taxifolius, Trichodon cylindricus, Pterygoneurum cavifolium, Pottia minutula, Didymodon spadiceus, Grimmia trichophylla, Ulota Ludwigii, Orthotrichum urnigerum, Tetraplodon mnioides, Mniobryum albicans, Bryum warneum, lapponicum, cuspidatum, intermedium, cirratum, atropurpureum* og *Stirtoni, Amblyodon dealbatus, Conostomum tetragonum, Anomodon attenuatus* og *longifolius, Thuidium delicatulum* og *Philiberti, Platygyrium repens* m. fr., *Brachythecium Ryani, Brylnia scabrida, Eurrhynchium crassinerve* og *hians, Plagiothecium turfaceum* og *Hypnum pseudostramineum.*

I **Onsø**, som mod syd og sydvest begrænses af Kristianiafjorden, og hvis fladeindhold udgjør 12117 hektarer med en gjennemsnitshøjde over havet af mellem 30 og 40 meter, er terrænet og jordbunden omtrent som i Glemminge, afvexlende større og mindre granitåse med mellemliggende flader og dalfører, hvis bund for de lavere trakters vedkommende består af lerjord og i de højere liggende af sand og sandmuld. Til Onsø hører porfyrøerne Søstrene, Missingerne og Rauø, på hvilke vækstforholdene imidlertid i så mange henseender er afvigende fra fastlandets og granitøernes, at de rettest omhandles særskilt (sammen med den i Råde beliggende, af samme bergart dannede Sletter; se nedenfor side 26).

Onsø er uden sammenligning det af Fredrikstadtraktens herreder, hvor der er gjort de fleste interessante mosfund, hvilket vistnok for en del skyldes porfyrøernes flora, men væsentligt hidrører fra, at dette herred, når det nordvestlige parti undtages, er langt bedre gjennemsøgt end de øvrige, specielt tør trakten om

Græsvik, Åle og Ørebæk med Ålebergene karakteriseres som grundigt udforsket.

Af den rigdom på sjeldne arter, som findes i Onsø, må først og fremst nævnes de for Norge nye: *Riccardia major, Archidium phascoides, Hymenostomum rostellatum* og *squarrosum, Dicranum Scottianum, Campylopus turfaceus, Tortula pulvinata* og *montana*), Grimmia trichophylla, Dryptodon Hartmani* m. fr., *Zygodon Stirtoni, Bryum Marratii* og *litorale, Philonotis Ryani, Brachythecium Ryani, Eurrhynchium Schleicheri, Rhynchostegium confertum* og *Hypnum lycopodioides*. Herhen kan også regnes *Plagiothecium latebricola.*

Blandt de lokaliteter, der især udmærker sig som rige på sjeldenheder, indtager Ålebergene med Dammyr og deres nærmeste omgivelser Trondalen, Åle og Ørebæk den første plads, dernæst kommer Torgauten og Slevik samt de nærliggende øer, Lyngholmen og Flatskjær.

Ålebergene er en i næsten hele sin udstrækning skovbevoxet, bred åsryg, hvis højeste punkt, „Signalen", når op til 110 meter, og som mod nord sænker sig mod gårdene Borge og Sjønnerød og mod syd ender ved Fjelskilen. Omtrent i midtpartiet ligger Dammyr, en på alle sider af skovklædte højder omgiven sænkning, og den i nær sammenhæng med denne stående, noget friere liggende Tvetemyr, begge interessante ved en flerhed af sjeldne arter. Der er således i disse og langs deres fælles aflob, bækken, der kommer ned ved Dale, bemærket *Lepidozia setacea, Cephalozia catenulata, Lammersiana* og *curvifolia, Saccogyna gravcolens, Riccardia multifida, major* og *incurvata, Diplophyllum obtusifolium, Jungermannia lanceolata, cæspiticia* og *obtusa, Scalia Hookeri, Sphagnum Warnstorfii* og *riparium, Oncophorus Wahlenbergii, Dicranum congestum, Ulota Ludwigii, Tayloria tenuis, Mniobryum carneum, Mnium medium, cinclidioides* og *subglobosum, Paludella squarrosa, Buxbaumia aphylla* og *indusiata, Heterocladium squarrosulum, Thuidium tamariscinum* m. fr., *delicatulum var. tamarisciformis* m. fr., *Philiberti var. pseudota-*

*) Vistnok tidligere samlet i Norge, men er bleven urigtigt bestemt.

marisci og *Blandowii, Platygyrium repens* m. fr., *Camptothecium nitens, Plagiothecium turfaceum* og *Hypnum Richardsoni.*

I Ålebergene er forøvrigt på spredte steder bemærket *Metzgeria conjugata, Scapania compacta* m. fr., *Diplophyllum taxifolium, Weisia crispata, Dicranoweisia cirrata, Dicranum elatum, Tetraplodon mnioides, Mnium stellare, Neckera pumila* og *Besseri, Eurrhynchium Stokesii, Amblystegium confervoides* og *Hypnum reptile.*

De til Ålebergene nærmest grænsende trakter, Åle, Trondalen, Ørebæk og Skåre mod øst og Fjellebækken med dens dalføre mod vest, frembyder også meget af interesse, såsom *Fegatella conica, Reboulia hemisphærica, Bazzania triangularis, Cephalozia Bryhnii, Kantia calypogea, Chandonanthus setiformis, Jungermannia subapicalis, Limprichtii, bicrenata* og *saxicola, Nardia hæmatosticta* og *insecta, Sphagnum imbricatum, Archidium phascoides, Ephemerum serratum, Pleuridium subulatum, Hymenostomum rostellatum, squarrosum* og *microstomum, Dicranoweisia crispula, Dicranum Scottianum, Fissidens exilis* og *decipiens, Trichodon cylindricus, Schistidium alpicola* og *confertum, Amphidium lapponicum, Orthotrichum urnigerum, pallens* og *patens, Encalypta vulgaris, Splachnum vasculosum, Webera proligera* og *pulchella, Bryum Mildeanum, erythrocarpum, cyclophyllum* og *Stirtoni, Mnium rostratum, Amblyodon dealbatus, Philonotis Ryani, Oligotrichum hercynicum, Neckera pumila, Myrinia pulvinata, Anomodon attenuatus, Thuidium delicatulum* og *Philiberti, Brachythecium Ryani, Bryhnia scabrida, Eurrhynchium crassinerve* og *hians, Rhynchostegium depressum* og *rusciforme, Plagiothecium latebricola* og *pulchellum, Amblystegium riparium, Hypnum polygamum* m. fr. og *Haldanianum.*

En lokalitet med vexlende jordbund og med en mangfoldighed af forskjelligartede løvtrær er Torgauten, beliggende i herredets sydlige hjørne. Her og i de nærmeste, til Vesterelven og havet grænsende omgivelser, Store Marnet, Fjelskilen, Dragsund og Foden, forekommer der arter, som inden Fredrikstadfloraen hører til de allersjeldneste, f. ex. *Riccia glauca, Cephalozia catenulata* og *curvifolia, Riccardia major, Jungermannia lanceolata,*

Archidium phascoides m. fr., *Fissidens taxifolius, Pottia intermedia, Mniobryum albicans* m. fr., *Bryum Marratii, salinum, lapponicum, litorale, cuspidatum* og *turbinatum, Buxbaumia indusiata, Myurella julacea* m. fr., *Thuidium recognitum* m. fr., *Brachythecium campestre* og *Ryani, Amblystegium varium* og *Hypnum elodes.*

Lyngholmen og Flatskjær, to øer ret ud for Torgauten, har på grund af sine skjælbanker og kalkholdige myrsumpe nogle kalkelskende arter at opvise, som *Pellia endiviæfolia, Pottia minutula, Hypnum lycopodioides* og *falcatum.*

Ved det i samme strøg, men mere vestligt beliggende Slevik, hvor såvel jordbund som trævegetation og naturforholde forøvrigt er temmelig lige Torgautens, findes af bemærkningsværdige arter *Distichium inclinatum,* den for Norge her først påviste *Tortula pulvinata, Orthotrichum Schimperi, Bryum turbinatum, Thuidium Philiberti* m. fr., *Camptothecium nitens, Eurrhynchium crassinerve, Hypnum elodes* og *purum* m. fr.

Hankøsundet med Hankø har uagtet sin tilsyneladende heldige beliggenhed og vexlende natur ikke synderligt at opvise, der er særlig omtale værd, når undtages *Kantia calypogea, Gymnostomum rupestre, Ulota crispula, Mnium serratum,* der kun kjendes herfra, *Brylnia scabrida* og *Eurrhynchium Schleicheri.*

Fremdeles kan anføres nogle, på forskjellige steder inden herredet fundne, sjeldnere arter: *Cephalozia Hellerlana, Jungermannia badensis, Dicranella squarrosa, Schreberi, humilis* og *subulata, Tortula papillosa, Grimmia trichophylla* og *torquata, Dryptodon Hartmani* m. fr., *Bryum lacustre* og *uliginosum, Dichelyma falcatum, Myrinia pulvinata, Leskea nervosa* og *Brylnia scabrida* m. fr.

Nærmest nordenfor Onsø ligger **Råde** i en gjennemsnitlig højde over havet af ca. 40 meter. Fjeldgrunden består i herredets sydlige del af granit, i den nordlige af gnejs, på Sletter i Kristianiafjorden af porfyr. Dets midtre parti dannes af en lav, for det meste opdyrket flade, som i syd mod Onsø støder op til endel lave åse, medens i det nordlige parti henimod Vansjø landskabet

indtages af højere rygge (op til 129 meter). Jordbunden er lerjord, undtagen på „Raet", hvor den består af sandjord.

Af dette herred er kun enkelte partier nærmere undersøgte, nemlig øerne Sletter og Åven og de til den sidste stødende dele af fastlandet samt trakterne omkring jernbanestationen og op mod Vansjø tilligemed nogle af dennes øer, som Bratholmen o. a. Når bortsees fra de på Sletter fundne arter, som vil blive omtalte sammen med de på de øvrige porfyrøer fundne, er følgende de, som især fortjener at nævnes: *Cephalozia Lammersiana, Scapania compacta* m. fr., *Nardia hæmatosticta, Cynodontium schisti, Oncophorus Wahlenbergii, Dicranella subulata, Ditrichum glaucescens, Didymodon rigidulus, Bryum cyclophyllum* og *Anomodon longifolius*.

Tune herred er i sin sydlige (på Rolsøen beliggende) del lavt og temmelig jevnt, medens dets nordlige parti består af et udstrakt, for det meste skovklædt åsland, der ligger endel højere end de øvrige af de omtalte bygder og på et enkelt punkt (Harehjellåsen) hæver sig til 275 m. o. h. Som følge heraf er dette herreds middelhøjde større end de øvriges og anslået til 60 m. o. h. Bergarten er dels granit, dels gnejs; den første danner Rolsøen og mesteparten af Tunøen samt den sydvestlige del af herredets fastland, den sidstnævnte resten af fastlandet og nordspidsen af Tunøen. Jordbunden består af ler, der, såvidt det har været bemærket, i de højere liggende indre trakter er stærkt blandet med sand. Herredet opviser iøvrigt i sine naturforhold en langt større afvexling end de øvrige, idet det foruden at besidde højere åse med tildels bratte fjeldvægge er rigeligere forsynet med vand, såvel rindende som stillestående. Glommen deler sig ved dets nordlige ende i to arme, hvoraf den større, østlige, skiller dette herred fra Vartejg, Skjeberg og Borge, medens den mindre, vestlige, løber igjennem Tune og omslutter Tunøen på tre kanter. Efter først at have udvidet sig til Mingevandet og Isnesfjorden (samt det i forbindelse hermed stående Bjørnstadvand), indsnevres denne arm til en smal elv, Sollielven, hvorefter den atter udvider sig til en betydelig indsø, Visterflo, der forener sig med hovedelven. Under sit løb gjennem Tune optager Glommen, og da særlig Sollielven,

talrige bække og afløb fra større eller mindre indsøer. Som følge af de nævnte forhold samt af den større afstand fra og højde over havet frembyder mosfloraen i de undersøgte trakter af Tune iøjnefaldende afvigelser fra de øvrige herreders, idet mange af kystens beboere enten helt eller delvis savnes, medens andre, indlandsfloraen tilhørende, dukker op i disses sted tilligemed endel arter, som er ejendommelige for rindende vand.

De dele af herredet, som kan siges at være nogenlunde vel undersøgte, er trakterne på nordsiden af Glommens vestre arm fra Minge til forbi Grøtet, fornemmelig omkring Agnalt og Stang med Harehjellåsen, og desuden Sollis omgivelser. I den sydlige del er Sarpfossens bred på Borregårdssiden befaret, hvor der bl. a. er fundet *Anomobryum concinnatum, Bryum Hageni* og *cirratum* samt *Hypnum molle,* ligesom der fra Valle kjendes nogle sjeldnere levermoser, *Cephalozia myriantha* og *bifida* tilligemed *Jungermannia longidens.*

Ulige rigere på sjeldne arter er de nævnte trakter i det nordlige, omkring Solli, Agnalt og Stang, idet her er bemerket *Fegatella conica, Riccia glauca, Metzgeria conjugata, Cephalozia myriantha, leucantha, Hellerіana* og *curvifolia, Lophocolea bidentata, Scapania compacta, Diplophyllum taxifolium* og *obtusifolium, Jungermannia Kunzeana, Nardia haematostiota, Fossombronia Dumortieri, Sphagnum imbricatum, Archidium phascoides, Ephemerum serratum, Gymnostomum rupestre, Rhabdoweisia denticulata, Cynodontium schisti, Dichodontium pellucidum, Oncophorus Wahlenbergii, Dicranum elatum* og *congestum, Blindia acuta, Ditrichum glaucescens, Trichostomum cylindricum, Cinclidotus fontinaloides, Schistidium alpicola, Grimmia torquata* og *montana, Amphidium lapponicum, Anomobryum filiforme* og *concinnatum, Plagiobryum Zierii, Webera proligera, Bryum Mildeanum* og *comense, Mnium cinclidioides, Bartramia Halleriana, Conostomum tetragonum, Philonotis Ryani, Oligotrichum hercynicum, Polytrichum alpinum, Dichelyma falcatum, Anomodon attenuatus var. immersa, Pterogonium gracile, Heterocladium squarrosulum, Thuidium delicatulum, Camptothecium nitens, Bryhnia scabrida,*

Rhynchostegium depressum, Amblystegium irriguum og *riparium* samt *Hypnum eugyrium.*

Ved Mingeødegård er fundet *Ditrichum vaginans, Schistidium confertum* og *Grimmia torquata,* ved Rødsøen *Fontinalis hypnoides.*

I **Sarpsborg**, hvis areal udgjør henimod 300 hektarer, og som overalt er omgivet af Tune, er der, såvidt erindres, ikke gjort noget fund af moser.

I **Vartejg,** som i naturforhold mest nærmer sig den nordlige del af Tune, er der kun gjort en enkelt exkursion i herredets sydligste parti. De mærkeligste fund på denne var *Lophocolea cuspidata, Dicranum montanum var. flaccida, Fissidens decipiens* og *Mnium medium.*

4. Arternes fordeling efter underlaget.

Et af de bedste midler til at give en ide om en egns bryologiske fysiognomi er fremstillingen af vegetationen på de forskjellige stationer. Af disse vil det være hensigtsmæssigst først at beskjæftige sig med klipperne.

Da der, som tidligere bemærket, i Fredrikstadtrakten ikke findes kalk- eller skiferberge, har man i denne oversigt kun at beskjæftige sig med hårde kiselbergarter, granit, gnejs og porfyr. I almindelighed finder man i floristiske fremstillinger disse bergarter slåede sammen og deres mosflora behandlet under ét; i nærværende arbejde er det imidlertid nødvendigt at omhandle porfyren særskilt på grund af dens fra de to øvrige bergarter afvigende rolle som underlag for moserne. Derimod har det ikke lyktes at konstatere nogen på gnejsens og granitens indbyrdes afvigende kemiske eller fysikalske forhold beroende, nævneværdig forskjel i den mosvegetation, hvis bærere de er, og det må henføres til andre, underlaget uvedkommende omstændigheder, at nogle arter udelukkende er fundne på granit, andre på gnejs.

Det er gjentagende nævnt i det foregående, at fjeldgrunden hyppigt træder frem i dagen, i de sydlige trakter i form af lave, langstrakte rygge eller afrundede koller, i de nordlige dele derimod som mere sammenhængende og højere masser med brattere vægge

og dybere indskjæringer. For klippemoser, både dem, som foretrækker skygge, og dem, som holder sig til fritliggende, solbeskinnede berge og fjeldvægge, er der derfor ingen mangel på passende voxesteder, og af disse finder man alle afændringer repræsenterede: man har således tørre og fugtige, skyggefulde og for lyset eksponerede, stejle, hældende — flade berge, man har revner og udhulinger.

Når vi i nærværende arbejde betegner en art som f. ex. forekommende på tørre klipper, må dette opfattes som artens hyppigste måde at optræde på, og det er dermed ingenlunde udelukket, at den samme art ikke under andre omstændigheder kan gjenfindes på våde lokaliteter, eller omvendt. Mange arter er i valget af underlag, såvel hvad fugtighed som passende lysforhold angår, temmelig kræsne, men om flerheden tør det kanske siges, at de i så måde bevæger sig inden ganske rummelige grænser, og det vil som følge heraf ofte falde vanskeligt at afgjøre, hvor en given art rettelig hører hjemme. Det samme gjælder i forholdet mellem jord-, klippe- og træmoser; inden visse grænser viser sig også her en vexling af voxesteder selv hos arter, som ellers ansees for nøjeregnende i så henseende. Exempelvis kan således anføres, at *Ulota Hutchinsiæ,* en ægte klippemos, ikke sjelden træffes på træstammer, når disse står nær fjeldvæggene, medens omvendt *Ulota Bruchii* og *Orthotrichum obtusifolium* kan gjenfindes på klipper. Arter som *Ceratodon purpureus, Webera nutans, Hypnum uncinatum* og flere andre så at sige allesteds nærværende moser vil vi nedenfor kun angive for de stationer, som de ved sin massevegetation måtte give noget særpræg.

a. Gnejs- og granitterritoriet.

På tørre, solåbne gnejs- og granitberge finder man hyppigst *Andreæa petrophila* og *Rothii, Dicranum spurium, scoparium* og *longifolium, Ceratodon purpureus, Tortula ruralis, Schistidium apocarpum* og *maritimum, Grimmia commutata, Mühlenbeckii* o. *montana, Dryptodon patens* og *Hartmani, Rhacomitrium heterostichum, microcarpum, canescens var. ericoides* og *lanuginosum, Hedwigia albicans, Ulota Hutchinsiæ, Orthotrichum anomalum*

og (delvis) *Lyellii, Webera nutans, Bryum capillare* og *argenteum, Polytrichum piliferum* og *juniperinum, Leucodon sciuroides, Antitrichia curtipendula, Thuidium abietinum, Pterygynandrum filiforme, Hypnum rugosum, cupressiforme* og *parietinum.* Fritliggende, tørre klipper i barskovene har gjerne en noget anden mosvegetation end lignende steder i løvskov; som eksempel herpå kan anføres, at flere arter *Rhacomitrium*, der aldrig savnes på barskovens klipper, ikke på langt nær når den samme yppighed i løvskov, medens for *Grimmia*arternes vedkommende det modsatte forhold gjør sig gjældende.

På fugtige, for lyset exponerede klipper findes foruden nogle af de ovennævnte arter *Ptilidium ciliare, Sphagnum acutifolium* og *compactum, Andreæa crassinervis, Dicranoweisia cirrata, Cynodontium strumiferum, Oncophorus Wahlenbergii, Dicranum Blyttii, Didymodon spadiceus, Tortella fragilis, Grimmia unicolor* og *elatior, Rhacomitrium aciculare, protensum* og *fasciculare, Bryum binum, Mühlenbeckii, alpinum, Stirtoni* og *pseudotriquetrum, Polytrichum commune* og *perigoniale, Brachythecium populeum* og *plumosum, Eurrhynchium crassinerve, Hypnum stellatum, intermedium, revolvens, uncinatum* og *imponens.*

Skyggefulde, tørre berge opviser også et antal arter, som *Frullania tamarisci* og *fragilifolia, Radula complanata, Metzgeria furcata, Plagiochila asplenioides, Jungermannia subapicalis, quinquedentata, barbata, longidens, ovata, saxicola* og *minuta, Oreoweisia Bruntoni, Dicranum fuscescens, Scottianum* og *longifolium, Grimmia decipiens* og *torquata, Dryptodon Hartmani, Rhacomitrium affine* med *var. obtusa, Ulota Hutchinsiæ, Orthotrichum urnigerum, rupestre* og *Sturmii, Zygodon viridissimus var. rupestris, Polytrichum formosum*, de fleste *Neckera*arter, *Anomodon*arterne, *Thuidium Philiberti* og *recognitum, Isothecium myurum* og *myosuroides, Homalothecium sericeum, Hypnum cupressiforme* og *Hylocomium loreum.*

På mer eller mindre fugtige og skyggefulde berge optræder dog det største antal arter af klippemoser, og specielt er denne station et yndet tilholdssted for en stor del af de mere lyssky levermoser. Al-

mindeligst vil man foruden en stor del af de foregående finde følgende arter repræsenterede: *Lejeunea cavifolia, Madotheca rivularis, Bazzania trilobata, Scapania nemorosa* og *undulata, Diplophyllum albicans, Mylia Taylori, Jungermannia ventricosa, Marsupella emarginata, Sphagnum Girgensohnii, Dicranum scoparium, fuscescens* og *longifolium, Mnium stellare, Heterocladium heteropterum, Brachythecium rivulare, populeum* og *plumosum, Plagiothecium piliferum, denticulatum, elegans* og *Mühlenbeckii* samt *Amblystegium serpens* og *Juratzkanum.*

Ved foden af klipper og bergvægge findes nogle for denne station ejendommelige arter, som ynder megen skygge og den jevne fugtighed, der opstår ved fordampning fra jorden og det omgivende græs og krat, bag hvilket disse moser tildels voxer vel bortgjemte. Af denne gruppe fortjener at fremhæves *Fegatella conica, Pellia epiphylla, Plagiobryum Zierii, Mnium undulatum, Philonotis Ryani, Homalia trichomanoides, Eurrhynchium Stokesii* og *Thamnium alopecurum.*

Sprækker og hulheder i bergvæggene samt mindre, skyggefulde afsatser i disse søges af mange arter, der her finder en fin, forskjelligartet jord, jevn fugtighed, passende kjølighed om sommeren og lune tilholdssteder om vinteren, der i nogen grad tillader sydligere arter at trænge længere mod nord og nordligere at opholde sig længere mod syd, end det vilde være dem muligt på mere åbne lokaliteter. Af sprække- og hulebeboere er de efterfølgende de mest bemærkelsesværdige: *Fegatella conica, Reboulia hemisphærica, Gymnostomum rupestre, Weisia crispata, Rhabdoweisia fugax* og *denticulata,* alle arter *Cynodontium, Fissidens adiantoides* og *decipiens, Ditrichum glaucescens, Distichium capillaceum, Amphidium Mougeotii, Encalypta ciliata, Webera cruda, Bryum pallescens, Bartramia*arterne, *Rhynchostegium depressum* og *rusciforme, Plagiothecium pulchellum, elegans* og *silvaticum* samt *Amblystegium confervoides.*

Mosfloraen i moræner, på klippeblokke og stene falder nærmest sammen med klippernes, idet bergart, fugtighed og lysforhold her spiller samme rolle som ved disse. De almindeligst optrædende arter er *Ptilidium ciliare, Jungermannia quinquedentata*

og *barbata*, *Dicranum scoparium* og *longifolium*, *Grimmia Mühlenbeckii*, *Dryptodon Hartmani* samt *Rhacomitrium heterostichum* og *lanuginosum*.

I forbindelse med de egentlige klippemoser tør det være hensigtsmæssigst at nævne de arter, som forekommer på stene og klipper i og langs bredderne af rindende vand, hvor man gjenfinder en del af dem, som voxer på fugtige klippevægge udenfor vasdragene. Frederikstadtrakten må i det hele taget siges at være temmelig fattig på sådanne lokaliteter. Vistnok indeslutter den det nederste løb af Skandinaviens største elv, men bredderne af Glommens hovedarm må for største delen betragtes som i bryologisk henseende død grund, da de nemlig, forsåvidt de ikke er tagne i brug i industriens tjeneste, består af ler og derfor er utjenlige som underlag for de egentlige vandmoser. Kun nærmest omkring Sarpfossen består bredderne af fjeld, ligesom der her også i selve elven hist og her findes klippeblokke og stene, til hvilke endel moser har fæstet sig. Ulige større betydning og interesse for bryologen frembyder imidlertid den mindre arm af Glommen, Sollielven, der løber i fast fjeld mellem Isnesfjorden og Visterflo i en række stryk, hvis samlede faldhøjde er lig Sarpfossens. Ved Sollielven er det i virkeligheden også, at de fleste interessante fund af vandmoser er gjort (sml. den specielle del). I de lavere strøg findes vistnok enkelte mindre bække, men de løber på få undtagelser nær i det løse jorddække og kommer derfor mindre i betragtning. Det er kun Jørnerødbækken og en anden bæk på Rolsøen i Glemminge samt Fjellebækken i Onsø, som fortjener at nævnes, fordi de har ydet enkelte bidrag til nærværende mosliste.

Sammen med de arter, som holder sig til klipper og stene i rindende vand, falder det bekvemmest at anføre dem, som forekommer på gammelt, tilsandet eller slambedækket træværk i og langs med vasdragene, da der neppe kan trækkes nogen skarp grænse mellem disse og de førstnævnte. De arter, som inden vort område kun vides at være iagttagne på de her nævnte lokaliteter og altså ikke på våde, af elvedragene uafhængige klipper, er følgende: *Dichodontium pellucidum*, *Trichostomum cylindricum*, *Barbula gracilis*, *Cinclidotus fontinaloides*, *Schistidium alpicola*, *Ano-*

mobryum filiforme og *concinnatum*, *Fontinalis hypnoides* og *dalecarlica*, *Dichelyma falcatum*, *Myrinia pulvinata*, *Leskea polycarpa*, *Amblystegium irriguum* og *fluviatile*, *Hypnum molle*, *dilatatum*, *eugyrium* og *ochraceum*. —

De forskjellige jordarter, sandjord, lerjord og humus samt disses blandinger frembyder en ganske rig og afvexlende mosvegetation. Af de herhen hørende arter vil imidlertid ikke få gjenfindes på klipper, idet en stor del af dem, man plejer at regne for klippemoser, i virkeligheden er jordmoser, da de voxer på og henter sin næring fra de tildels sparsomme og lidet iøjnefaldende jordansamlinger i bergmassens fordybninger, og det siger sig selv, at man af den grund vil have vanskeligt for at trække nogen skarp grænse mellem jord- og klippemoser. Imidlertid vil vi ikke her indgå på nogen undersøgelse af, hvorvidt denne eller hin art hører til jord- eller klippemosernes kategori, men i korte drag forsøge at karakterisere de forskjellige jordarters mosflora.

Lerjorden danner, som under foregående afsnit oftere berørt, den væsentligste del af jordbunden i de laveste trakter af samtlige herreder, og den er, som ligeledes før nævnt, ikke sjelden mergeller, der i bryologisk henseende opviser endel arter, som ikke gjerne forekommer på ublandet lerjord. Lerjordens (excl. mergellerens) flora indeholder bl. a. følgende for den ejendommelige arter: *Riccia sorocarpa* og *glauca*, *Nardia crenulata* og *scalaris*, *Fossombronia cristata*, *Acaulon muticum*, *Phascum cuspidatum*, alle tre arter *Pleuridium*, *Hymenostomum rostellatum* og *squarrosum*, *Dicranella Schreberi*, *rufescens* og *varia*, *Fissidens bryoides* og *exilis*, *Pottia truncatula*, *Barbula fallax* og *ungviculata*, *Discelium nudum*, *Physcomitrium pyriforme*, *Mniobryum carneum*, *Bryum argenteum*, *Brachythecium salebrosum*, *Mildeanum*, *campestre* og *Ryani*, *Eurrhynchium distans*, *Hypnum stellatum*, *polygamum* og *arcuatum*.

På den mergelholdige lerjord finder man foruden endel af de nævnte derhos nogle kalkelskende arter, som *Chomocarpon commutatus*, *Pellia endiviæfolia*, *Fissidens taxifolius*, *Pottia intermedia*, *Tortula subulata*, *Mniobryum albicans*, *Bryum turbinatum*,

Camptothecium lutescens, Brachythecium glareosum, Hypnum Sommerfeltii og *chrysophyllum.*

Skjælbankerne, der, som før nævnt, forekommer i de nærmest havet liggende herreder, består, som navnet antyder, hovedsageligt af mere eller mindre opløste skjæl med større og mindre tilblandinger af sand og ler. På disse med et tyndt jordlag dækkede banker og i de kalkholdige sumpe og myrer, der erholder sin kalk gjennem det fra skjælbankerne nedsivende vand, voxer enkelte moser, der sammen med de på mergelen og endel på porfyren fundne arter repræsenterer Fredrikstadtraktens kalkflora. Sådanne arter er *Chomocarpon commutatus, Hymenostylium curvirostre, Ditrichum flexicaule, Distichium inclinatum, Pottia minutula, Tortella inclinata, Bryum uliginosum* og *turbinatum, Hypnum Sommerfeltii, chrysophyllum, polygamum var. fallaciosa, lycopodioides, falcatum* og *molluscum.*

Sandjorden med dens forskjellige tilblandinger af lerjord og humus indtager inden trakten de højere liggende jordsmon, ligesom de fleste strandbredder foruden af ren sand delvis består af denne jordart, som på grund af sin varierende sammensætning tjener som underlag for talrige såvel løv- som levermoser, hvoraf fremhæves: *Cephalozia myriantha* og *Bryhnii, Scapania rosacea, Diplophyllum obtusifolium, Jungermannia Limprichtii* og *bicrenata, Nardia scalaris, hæmatosticta* og *insecta, Archidium phascoides, Ephemerum serratum, Dicranella crispa* og *subulata, Ceratodon purpureus, Webera nutans, annotina, proligera* og *pulchella,* de fleste arter *Bryum,* (alene med undtagelse af nogle, som findes i myrer og på våde berge,) *Catharinea undulata* og *tenella, Pogonatum subrotundum, aloides* og *urnigerum, Buxbaumia aphylla, Thuidium abietinum, Brachythecium albicans, Eurrhynchium strigosum, Amblystegium varium, Hypnum rugosum, parietinum* og *purum* samt *Hylocomium squarrosum.*

I myrerne udgjør *Sphagna* den overvejende del af mosvegetationen, hvortil kommer alle *Harpidia* og nogle andre *Hypnum*-arter, som *H. stellatum, cordifolium, giganteum, cuspidatum* og *stramineum* samt af andre løvmoser *Dicranella squarrosa, Dicranum Bergeri* og *Bonjeani, Splachnum ampullaceum* og *vasculosum,*

Bryum bimum, cirratum og *pseudotriquetrum*, de fleste arter *Mnium, Cinclidium stygium, Paludella squarrosa, Thuidium Blandowii* og *Camptothecium nitens*. Levermoserne repræsenteres i myrer hyppigst af *Cephalozia-, Riccardia-* og *Jungermannia*-arter; af andre slægter finder man *Lepidozia setacea, Odontoschisma sphagni* og *denudatum* samt *Scalia Hookeri*.

Ligesom den fanerogame opviser også mosfloraen et antal af for stranden og havets umiddelbare nærhed ejendommelige arter, for hvilke en nu og da gjentagen fin douche af saltvand synes at indgå som livsbetingelse, og som af den grund i almindelighed neppe fjerner sig mange meter fra kysten undtagen på steder, hvor havsprøjten står længere ind over landet, som f. ex. på Søstrene, hvor såvel *Schistidium maritimum* som *Ulota phyllantha* gjenfindes langt indover øerne. Af strandmoser forekommer foruden de allerede nævnte kun *Pottia Heimii, Bryum Marratii, salinum, lapponicum, Graefianum* og *litorale*. —

Barskovenes mosflora er bemærkelsesværdig nærmest ved de forholdsvis få arter, den indeholder, men disse optræder til gjengjæld i så enorm mængde, at de ved sin massevegetation mere end opvejer, hvad de mangler i antal. To arter, *Hypnum parietinum* og *Hylocomium proliferum*, dækker således omtrent alene bunden i vore barskove, og til disse slutter sig nogle få andre, som *Dicranum scoparium* og *majus, Hypnum crista castrensis, Hylocomium triquetrum* og *loreum* samt nogle flere.

På barken, i sprækker og hulheder på helst ældre træstammer og på de større grene af løvtræer, sjeldnere på bartræer, optræder et antal moser, hvoraf enkelte neppe påtræffes på andet underlag. Hvor ingen anden skygge forefindes, er det især på den fra solen vendende side af løvtræstammer med ujævn og sprukken bark og på grenenes overside, at de fleste af disse arter trives. De løvtræer, som opviser det største antal arter, er eg, ask, or, æble, birk, asp og den plantede og forvildede *Salix fragilis*, af hvilke aspen fortrinsvis tjener som underlag for *Orthotrichum obtusifolium* og *gymnostomum*, og *Salix fragilis* for *O. diaphanum* samt den sjeldne *Tortula papillosa*, medens birken tjener som substrat for flere arter *Ulota*. På de tynde grene af granen findes

undertiden et par arter *Ulota*, nemlig *U. Bruchii* og *crispula*, og på ener enkelte *Orthotricha* samt undtagelsesvis *Dicranum scoparium* og *longifolium*, *Pylaisia polyantha* og (på øerne) *Neckera crispa*. På furustammer vides ikke at være iagttaget anden mosvegetation end *Ptitidium ciliare* og *Hypnum cupressiforme*, altså to arter, som voxer omtrent overalt. Mange af de arter, som hyppigt forefindes på træstammer, træffes også på andet substrat, ja til og med på klipper og stene. Af sådanne kan blandt andre nævnes *Leucodon sciuroides*, *Antitrichia curtipendula* og *Homalothecium sericeum*. Foruden de allerede omtalte vil man på træstammer finde *Lejeunea cavifolia*, *Radula complanata*, *Metzgeria furcata*, *Dicranum montanum*, *Zygodon viridissimus*, *Ulotæ* (undt. *U. phyllantha*), *Orthotricha* (undt. *O. rupestria*), *Bryum capillare var. flaccida* og *Platygyrium repens*.

Også rodpartiet og den nederste del af løv- og bartræstammer opviser endel moser, hvoraf mange imidlertid ikke egentligt kan siges at høre hjemme her, men snarere må betragtes som tilfældige beboere, idet de fra de nærmeste omgivelser har bredt sig ud over dette parti af træet, hvor de i ly af den omgivende vegetation finder fornøden fugtighed og skygge samt næring i de jordpartikler, der findes på roden og stammens nedre del. Som følge heraf opviser vegetationen ved rodpartiet i almindelighed ganske andre arter end stammens øvre dele. Hyppigst træffes på den her omhandlede station *Lejeunea cavifolia*, *Radula complanata*, *Lepidozia reptans*, *Cephalozia bicuspidata*, *Lophocolea heterophylla*, *Ptilidium ciliare* og *pulcherrimum*, *Blepharostoma trichophyllum*, *Plagiochila asplenioides* og *Jungermannia ventricosa*, *Dicranum scoparium*, *fuscescens* og *montanum*, *Tortula pulvinata* og *ruralis*, *Homalia trichomanoides*, *Leskea nervosa*, *Anomodon viticulosus* og *attenuatus*, *Thuidium delicatulum*, *Philiberti* og *recognitum*, *Isothecium myurum*, *Homalothecium sericeum*, *Brachythecium velutinum* og *reflexum*, *Eurrhynchium strigosum*, *Plagiothecium denticulatum*, *Amblystegium subtile*, *serpens* og *radicale*, *Hypnum reptile*, *cupressiforme* og *Haldanianum*.

Rådne, nedliggende træstammer og stubber tjener, især når de henligger på skyggefulde og fugtige steder, til opholdssted for

mange arter, ikke mindst blandt levermoserne. Man finder således dette substrat på gunstige steder besat til sidste plads, og oftest af de forskjelligste arter side om side eller for levermosernes vedkommende i den intimeste blanding. Blandt de arter, som findes på råddent træ, og hvoraf mange hyppigt træffes også på andet underlag (torv, humøs jord, rådne moser), kan nævnes *Metzgeria furcata, Lepidozia reptans, Odontoschisma denudatum, Cephalozia Helleriana, catenulata, media, bicuspidata* og *curvifolia, Lophocolea*arterne, *Kantia trichomanis, Riccardia latifrons, Ptilidium ciliare, Blepharostoma trichophyllum, Scapania convexa, Jungermannia exsecta, incisa, porphyroleuca* og *ventricosa, Dicranum scoparium, fuscescens, montanum* og *flagellare, Georgia pellucida, Mnium hornum* og *cuspidatum, Buxbaumia indusiata, Thuidium delicatulum, Philiberti* og *recognitum, Brachythecium salebrosum, velutinum, reflexum, Starkei* og *curtum, Plagiothecium denticulatum* og *silesiacum, Amblystegium serpens* samt *Hypnum uncinatum, cupressiforme* og *parietinum.*

b. Porfyrterritoriet,

der består af de side 6 nævnte, til Onsø og Råde hørende øer i Kristianiafjorden, indtager blot et areal af 505 hektarer eller 0,56 % af hele det i dette arbejde behandlede område. Dets mosflora afviger imidlertid, som før antydet, i mange punkter fra fastlandets og de øvrige øers og frembyder i og for sig flere interessante enkeltheder, som retfærdiggjør dets særskilte behandling.

Af disse øer, der samtlige ligger i en afstand fra kysten af 3—8 kilometer, er Søstrene og Missingerne særligt udsatte for havstormene og som følge heraf i lighed med flere af Hvalergruppens øer fuldstændigt blottede for al trævegetation, når undtages nogle i kløfterne forstukne barlinde og et lavt, forkrøblet, til marken trykket enerkrat. Rauø frembyder et ganske andet udseende, da $^3/_4$ af dens overflade er bevoxet med en vexterlig granskov med enkelte indblandede furuer og løvtræer, hvoraf lind er det hyppigste Sletter er i sin søndre del sågodtsom nøgen, medens der i dens nordligere partier findes endel løvskovkrat.

Fjeldgrunden, der er dannet af en rødlig, cementagtig substants, hvori sees indkittet de mest forskjelligartede rullestene, klippestykker,

singel og sand samt itubrukne rester af en ældre porfyrdannelse, træder på de fleste steder frem i dagen, foruden som mere eller mindre stejle vægge, hyppigst som større flader eller uregelmæssigt formede masser med mere og mindre forvitret overflade tildels med udtærede hulheder og fordybninger, hvori som regel findes en myrsump eller stagnerende vandansamling. Foruden disse mindre myrsumpe og vandpytter findes på Søstrene et par myrer af noget større udstrækning, der antageligt er dannede på samme måde som de mindre, nemlig ved gjenvoxning af større, grydeformede fordybninger i bergmassen.

Det løse dække, der især på Rauø indtager det meste af overfladen, består udelukkende af singel og sand med sparsomt indblandet kalkholdig jord og en mængde større og mindre klippestykker, altsammen rester af de i tidernes løb forvitrede klipper, og over denne tilsyneladende magre undergrund findes der et tyndt humuslag, hidrørende fra hensmuldrede plantedele. Uagtet den således dannede jordbund skulde synes mindre tjenlig til ernæring af planter, viser dog de ikke få arter af tildels sjeldnere fanerogamer, at den, hvad kvaliteten angår, ikke står tilbage for tilsyneladende bedre beskafne lokaliteter, ialfald som underlag for planter, hvis rodsystem er tilstrækkeligt udviklet til at hente næring fra de dybere lag, hvor fugtigheden holder sig, medens overfladen som følge af det løse dækkes porøse beskaffenhed, der tillader regnvandet uhindret at sive igjennem, næsten altid findes meget tør. At denne jordbund er mindre tjenlig for moserne, der henter sin fugtighed fra de umiddelbare omgivelser, er indlysende og bekræftes tilfulde ved det fåtal af arter, som her har slået sig ned; specielt findes der yderst få levermoser, hvilken plantegruppe jo er endnu mere afhængig af fugtigheden end løvmoserne.

Af arter, der tilhører de her beskrevne tørrere lokaliteter, og hvoraf mesteparten ovenikjøbet er funden i de skyggefulde skove på Rauø, kan anføres *Riccia bifurca, Ptilidium ciliare, Plagiochila asplenioides, Weisia viridula, Dicranum undulatum, majus* og *scoparium, Fissidens taxifolius, Ceratodon purpureus, Tortula ruralis, Rhacomitrium canescens var. ericoides* og *lanuginosum, Funaria hygrometrica, Webera nutans, Bryum inclinatum, cavil-*

lare og *cæspiticium, Mnium cuspidatum, Polytrichum piliferum* og *juniperinum, Thuidium abietinum* (også m. fr.), *Isothecium myurum, Brachythecium velutinum* og *reflexum, Hypnum uncinatum, rugosum, cupressiforme, molluscum, crista castrensis* og *parietinum* samt *Hylocomium proliferum, triquetrum* og *loreum.*

På de få, noget fugtigere lokaliteter, der ikke egentligt kan henregnes til myrer, er foruden en stor del af de allerede opregnede arter endvidere bemærket *Fissidens adiantoides, Mnium hornum* og *undulatum,* der også forekommer på klipperne, *Aulacomnium palustre, Polytrichum commune, Thuidium tamariscinum* (også m. fr.), *Climacium dendroides, Eurrhynchium piliferum* og *striatum, Plagiothecium denticulatum* og *undulatum* samt *Hylocomium squarrosum.*

I de tvende myrer på Søstrene og ellers i de talrige småsumpe er iagttaget *Marchantia polymorpha, Lepidozia setacea,* nogle *Cephalozia*arter, *Chiloscyphus polyanthos var. viticulosa, Saccogyna graveolens, Riccardia latifrons, Blepharostoma trichophyllum, Mylia anomala, Jungermannia inflata* og *ventricosa, Pellia epiphylla,* nogle af de hyppigst inden området forekommende *Sphagna* samt af løvmoser *Dicranum Bonjeani, Webera nutans var. sphagnetorum, Bryum pseudotriquetrum, Aulacomnium palustre* m. fr., *Polytrichum gracile, Fontinalis antipyretica, Brachythecium rutabulum, Hypnum stellatum, intermedium, exannulatum, cordifolium, stramineum* og *scorpioides,* hvortil kommer den nylig påviste *Campylopus turfaceus,* som i myren på Søndre Søster, (dens eneste kjendte voxested hertillands,) for tiden har sin nordgrænse.

Klipperne med deres mangfoldigt varierende lokaliteter byder i modsætning til det magre og tørre jorddække ganske andre gunstige betingelser for en flerhed af moser, idet der på disse foruden såvel skyggefulde og fugtige som fritliggende og tørre bergvægge forefindes en uendelighed af tildels jordfyldte hulheder, hvori mange arter finder såvel den fornødne fugtighed og skygge som gunstig næring på den fine, svagt kalkholdige muld, der er dannet ved forvitring af bergarten og hensmuldren af planterester. Underlagets sammensætning er derfor sådan, at man på disse klipper ved siden

af de rene kiselmoser finder kalkelskende arter i sådant antal, at de udgjør en betydelig procentdel af vegetationen. Forøvrigt viser forholdet sig, hvad mosarternes forekomst angår, ikke lidet variabelt, idet der på de forskjellige øer, ja til og med på samme bergvæg og under tilsyneladende ensartede betingelser findes påfaldende vexlinger i vegetationen, idet blandt andet de kalkelskende arter mest forekommer strøgvis og på indskrænkede arealer, noget, der tør kunne forklares af, at bergmassen ikke overalt indeholder det minimum af kalk, der udfordres af disse. Søsterøernes mosflora er væsentligt en kiselflora, medens Rauøporfyren opviser de fleste af repræsentanterne for kalkfloraen. Foruden porfyrens kemiske sammensætning spiller også dens fysikalske egenskaber en vis rolle ved arternes forekomst, idet den mørkere farve tilbageholder mere af den modtagne solvarme end lysere stenarter, og dens talrige sprækker og revner tillader regnvandet med lethed at løbe væk, noget der i langt mindre grad er tilfældet med de hårdere og kompaktere bergarter, granit og gnejs.

De moser, som andetsteds holder sig til kalk- og skiferberge, og som i Fredrikstadtrakten hidtil kun er iagttagne på porfyren, er *Anoectangium compactum, Tortula montana, Orthotrichum cupulatum, Plagiopus Oederi, Rhynchostegium tenellum* og *Amblystegium Sprucei.*

De kalkelskende moser, som foruden at være iagttagne på porfyrøerne også er bemærkede andetsteds inden området, er *Fissidens taxifolius, Ditrichum flexicaule, Didymodon rubellus, Tortella tortuosa, Tortula muralis* og *subulata, Grimmia pulvinata, Encalypta ciliata* og *contorta, Myurella julacea* samt *Hypnum chrysophyllum* og *molluscum.* At disse er *Fissidens taxifolius* og *Tortula subulata* også fundne på mergel og skjælsand, *Ditrichum flexicaule* på skjælbanker og i sprækker i granitberg, *Tortella tortuosa* på gnejs, skjælbanker og gamle mure, *Grimmia pulvinata* på vandreblokke, *Encalypta ciliata* på gnejs, *Didymodon rubellus* og *Encalypta contorta* på gnejs og skjælbanker, *Tortula muralis* på en cementmur, *Myurella julacea* og *Hypnum molluscum* på såvel gnejs som skjælbanker, og *Hypnum chrysophyllum* på mergelholdige steder.

Af sjeldnere arter forøvrigt kjendes fra porfyrklipperne og dis-

ses jorddækkede afsatser *Reboulia hemisphærica, Riccia sorocarpa, Lophocolea cuspidata, Grimmia leucophæa, Zygodon Stirtoni, Ulota phyllantha, Orthotrichum Lyellii, Mnium rostratum* m. fr. og *stellare* m. fr., *Leucodon sciuroides var. morensis* og *Anomodon apiculatus* samt *Rhynchostegium confertum*. Af disse er *Grimmia leucophæa, Zygodon Stirtoni* og *Rhynchostegium confertum* kun kjendt fra Søstrene og Rauø, de øvrige også fra steder med granitisk underlag.

Foruden de ovennævnte sjeldnere arter kalk- og kiselmoser forefindes af mere almindelige løvmoser et større antal, hvoraf enkelte ikke sjelden danner massevegetation; som sådanne kan nævnes nogle på de mest soltørre klipper voxende arter, *Tortula ruralis, Grimmia commutata, Rhacomitrium lanuginosum,* hvortil for de skyggefulde lokaliteter kan føjes *Dryptodon Hartmani.* Foruden mange af de som voxende på jord allerede nævnte arter findes på klipperne *Tortella fragilis, Schistidium apocarpum* og *maritimum, Hedwigia albicans, Zygodon viridissimus var. rupestris, Orthotrichum rupestre, Bryum bimum* og *alpinum, Bartramia ithyphylla* og *pomiformis, Antitrichia curtipendula, Neckera crispa* og *complanata, Anomodon viticulosus, attenuatus* og *longifolius, Isothecium myosuroides, Homalothecium sericeum, Brachythecium albicans, velutinum, rutabulum, rivulare, populeum* og *plumosum, Thamnium alopecurum* og *Amblystegium serpens.*

Foruden de allerede anførte levermoser er der kun fundet følgende, som for at bøde på det manglende i antallet af arter hyppigt optræder i desto større masser: *Frullania tamarisci, Radula complanata, Metzgeria furcata, Diplophyllum albicans, Jungermannia barbata,* hvilke samtlige forekommer på klipper, til hvis flora kan føjes endel af dem, som foran er anførte som voxende på jord, f. ex. *Ptilidium ciliare. Plagiochila asplenioides* og *Jungermannia ventricosa.*

Der mangler således af levermoser et betydeligt antal af fastlandets og granitøernes arter. Grunden hertil må søges i jordbundens tørre beskaffenhed, mangel på skyggefulde, fugtige krat og ikke mindst i klippernes kalkholdighed. —

Samtidigt som nogle løvmoser kun er bemærkede på porfyren,

savnes på disse øer en stor del af granitens og gnejsens beboere, idet ikke alene enkelte arter mangler af flere slægter, men der gives også flere sådanne, der aldeles savner repræsentanter, f. ex. *Andreæa, Pleuridium, Hymenostomum, Rhabdoweisia, Cynodontium, Oreoweisia, Dicranella, Barbula, Pogonatum, Buxbaumia, Diphyscium, Heterocladium, Camptothecium.* Af enkelte arter savnes f. ex. *Fissidens bryoides, Pottia truncatula,* flere *Grimmia*-arter, *Dryptodon patens, Rhacomitrium protensum, sudeticum, affine* og *microcarpum,* de fleste *Brya,* alle *Eurrhynchia* og *Hypna* undtagen de forannævnte. At mange af de savnede arter vil findes, er selvsagt, men nogen større forandring i floraens karakter vil neppe resultere af fremtidige undersøgelser, da øerne, Missingerne undtagne, må regnes til de bedre gjennemsøgte trakter.

5. Arternes fordeling efter klimatiske grupper.

Det fremgår af de her leverede oversigter, ligesom end yderligere af dette arbejdes specielle del, at der i Fredrikstadtrakten er fundet arter, hvis udbredelse inden landet forøvrigt er højst forskjellig. Medens endel ikke er iagttagne i Norge udenfor lavlandene ved sydkysten, er der andre, som ellers sågodtsom udelukkende findes enten på de højere fjelde eller i de arktiske trakter; på den ene side er der fundet arter, som er nogenlunde jevnt udbredte overalt inden landets grænser, på den anden side sådanne, som foretrækker visse strøg, som kysttrakterne eller landets sydlige halvdel.

For den arktiske (alpine) gruppe findes der i Fredrikstadtrakten kun ganske få repræsentanter, og disse optræder desuden i så ringe individantal, at de ikke kan henregnes til dens karakterplanter; de giver indtryk af at befinde sig udenfor sit egentlige udbredelsesfelt, ligesom de vel også må betragtes som relikter fra en periode, da klimatets ugunst kun tillod hårdføre arter at existere.

Den subarktiske gruppe derimod, til hvilken man kan henføre ikke blot sådanne arter, som under tilbørligt hensyn til deres afhængighed af underlaget kan betegnes som omnivage inden landet, men også sådanne, som åbenbart foretrækker den subalpine region, er i Fredrikstadtrakten fyldigt repræsenteret, idet man på

få undtagelser nær (f. ex. *Splachnum sphæricum)* gjenfinder de herhen hørende arter, endel jevnt spredte over hele trakten, andre kun i de åsregionen berørende dele af lavlandet eller i de lidet udstrakte, til selve åsregionen hørende nordlige partier af området.

Såvel i det hele land som i Fredrikstadtrakten optræder den boreale gruppe med et betydeligt færre antal arter end den foregående. De herhen hørende arter, der findes såvel i indlandet som i kysttrakterne i det søndenfjeldske, og som har sin nordgrænse på forskjellige punkter i det nordenfjeldske, (fra Trondhjemsfjorden til Salten og tildels endnu nordligere,) er ofte meget ujevnt fordelte inden sit udbredelsesområde, og det tør derfor være muligt, at der i Fredrikstadtrakten mangler en større procentisk del af de i landet forekommende arter af denne gruppe end af de subarktiske. Imidlertid leverer dog de boreale arter en væsentlig kontingent til traktens mosflora.

Den atlantiske flora, som til sin trivsel kræver et fugtigt klima uden stærk sommervarme og uden streng vinterkulde, altså med liden årlig amplitude i temperaturen, har hos os sit udbredelsescentrum på Vestlandet. Endel af dens arter er dog noget mindre nøjeregnende med hensyn til de klimatiske betingelser, idet de især synes at kunne tåle en stærkere vinterkulde, og man finder derfor repræsentanter for denne gruppe langs hele kysten fra Iddefjorden til Østfinmarken, (f. ex. *Jungermannia ovata* og *Diphyscium sessile,)* medens de kun som sjeldne undtagelser optræder i indlandet. Man har derfor ret til i Fredrikstadtrakten at vente endel til denne gruppe hørende arter, og i virkeligheden forekommer her, såvidt vi kan se, alle atlantiske løvmoser, som er fælles for Vestlandet og Skåne, med undtagelse af *Sphagnum molle, Campylopus atrovirens, flexuosus* og *fragilis, Dicranodontium longirostre, Orthotrichum tenellum* og *pulchellum, Entosthodon ericetorum var. Ahnfeltii, Pterygophyllum lucens* og *Hylocomium brevirostre.* Men desuden har Fredrikstadtrakten at opvise 3 arter, der må regnes hid, og som endnu ikke er påviste fra Vestlandet, nemlig *Dicranum Scottianum,* (der er en afgjort atlantisk art,) *Zygodon Stirtoni* og *Bryum Stirtoni.* Af disse er de to førstnævnte tidligere angivne bl. a. fra Sydsverige, den tredie hidtil

kun fra et enkelt sted i de skotske fjelde, men forekommer flere-steds i Norge. Måske turde nærmere undersøgelser konstatere forekomsten af alle tre også på Vestlandet.

Denne gruppe er altså i Fredrikstadtrakten repræsenteret af ikke få arter; blandt disse optræder flere i stort individantal og udøver derved en medbestemmende indflydelse på floraens karakter.

Den meridionale gruppe, under hvilket navn vi i denne oversigt af hensigtsmæssighedshensyn med KAALAAS sammentatter den subboreale og den subatlantiske, turde her være stærkere repræsenteret end i noget andet norsk floraområde. Dette er naturligt nok, når man erindrer, at de herhen hørende arter har sit egentlige hjem under sydligere himmelstrøg og derfor under geografiske forhold som de nuværende må være indvandrede over Danmark og Sydsverige. Denne gruppe er den for Fredrikstadtraktens mosflora mest karakteristiske, idet den er repræsenteret af arter, som sågodtsom alle må betragtes som sjeldenheder i Norge, ja et ikke ubetydeligt antal af dem er endnu ikke bemærket andetsteds i landet.

At henføre hver enkelt af de i trakten fundne løvmoser til en bestemt af de her nævnte grupper er en opgave, hvis løsning er forbundet med adskillige vanskeligheder, så længe som det hele lands bryogeografi ikke er tilfredsstillende udredet. Kjendskaben til denne lader imidlertid endnu meget tilbage at ønske, ikke blot fordi store landsdele endnu venter på at undersøges, men også fordi resultaterne af de på mange steder foretagne forskninger enten ikke er forelagt offentligheden eller er publicerede så langt tilbage i tiden, at bestemmelserne ikke kan ansees for absolut pålidelige. Ligeoverfor de arbejder over Norges løvmosflora, som er fremkomne til ned i 70-årene, er vi imidlertid ude af stand til at øve den fornødne kritik, da vi ikke har kunnet gjennemgå det materiale, hvortil angivelserne støtter sig; et sådant arbejde vilde også gå langt udenfor, hvad der med rimelighed kan kræves af en lokalflora. Da vi således er nødt til at tage literaturen, som den er, kan det ikke undgåes, at der vil indløbe fejl ved en inddeling af arterne

som den, hvorom der her er tale. Nogen usikkerhed opstår også af den grund, at endel arter med hensyn til sin udbredelse står således på grænsen mellem to (eller flere) grupper, at de med omtrent lige stor ret kan henføres til den ene som til den anden.

Da et sådant arbejde imidlertid frembyder adskillig interesse og for løvmosernes vedkommende ikke tidligere er forsøgt, (vi bortser her fra BRYHN'S opsats om Stjørdalens moser, hvor forsøget ialfald ikke er gjennemført,) har vi troet, uagtet vi har åbne øjne for de uundgåelige fejlkilder, at burde vove forsøget og med de nævnte reservationer at give en sammenstilling, som dog ikke kan være andet end rent foreløbig, og som vistnok ved senere undersøgelser og deraf flydende fyldigere indsigt i landets bryogeografi vil vise sig at tiltrænge rettelser.

For at gjøre listen fuldstændig medtages også levermoserne, idet vi med hensyn til disses fordeling i hovedsagen holder os til KAALAAS'S afhandling: „Om levermosernes udbredelse i Norge".

Som **arktiske** kan man neppe betragte andre af de i Fredrikstadtrakten fundne arter end *Diplophyllum taxifolium, Jungermannia Kunzeana var. plicata, Conostomum tetragonum,* muligens *Bryum lapponicum,* samt *Hypnum molle.*

Til den **subarktiske** gruppe regner vi

Marchantia polymorpha
Chomocarpon commutatus
Fegatella conica
Radula complanata
Lepidozia reptans
Bazzania triangularis
Odontoschisma sphagni
„ *denudatum*
Cephalozia leucantha
„ *divaricata*
„ *bifida*
„ *media*
„ *bicuspidata*
„ *Lammersiana*
„ *fluitans*
Chiloscyphus polyanthos
Kantia trichomanis
Saccogyna graveolens
Riccardia incurvata
„ *pingvis*
Ptilidium ciliare
Chandonanthus setiformis
Blepharostoma trichophyllum
Scapania undulata
„ *irrigua*
„ *rosacea*
„ *curta*
Plagiochila asplenioides
Mylia Taylori
„ *anomala*

Jungermannia inflata
" *quinquedentata*
" *barbata*
" *gracilis*
" *incisa*
" *porphyroleuca*
" *ventricosa*
" *obtusa*
" *minuta*
Nardia scalaris
" *hæmatosticta*
Marsupella emarginata
Scalia Hookeri
Blasia pusilla
Pellia Neesiana
" *epiphylla*
Sphagnum cymbifolium
" *medium*
" *papillosum*
" *fimbriatum*
" *Girgensohnii*
" *Russowii*
" *fuscum*
" *rubellum*
" *Warnstorfii*
" *quinquefarium*
" *acutifolium*
" *subnitens*
" *compactum*
" *subsecundum*
" *contortum*
" *squarrosum*
" *teres*
" *molluscum*
" *cuspidatum*
" *recurvum*
Sphagnum riparium
Andreæa petrophila
Gymnostomum rupestre
Hymenostylium curvirostre
Anoectangium compactum
Dicranoweisia crispula
Rhabdoweisia fugax
Cynodontium schisti
" *torquescens*
" *polycarpum*
" *strumiferum*
Dichodontium pellucidum
Oncophorus Wahlenbergii
Dicranella squarrosa
" *crispa*
" *varia*
" *subulata*
" *cerviculata*
Dicranum Blyttii
" *Bergeri*
" *undulatum*
" *Bonjeani*
" *majus*
" *scoparium*
" *congestum*
" *fuscescens*
" *montanum*
" *longifolium*
Trematodon ambiguus
Fissidens osmundoides
" *adiantoides*
" *taxifolius*
Blindia acuta
Ceratodon purpureus
Trichodon cylindricus
Ditrichum flexicaule

Ditrichum glaucescens
Distichium capillaceum
„ *inclinatum*
Didymodon rubellus
Tortella tortuosa
„ *fragilis*
Barbula fallax
„ *unguiculata*
Tortula ruralis
Schistidium apocarpum
„ *gracile*
„ *alpicola*
Grimmia unicolor
„ *ovata*
„ *elatior*
„ *torquata*
Rhacomitrium aciculare
„ *sudeticum*
„ *fasciculare*
„ *microcarpum*
„ *canescens*
„ *lanuginosum*
Hedwigia albicans
Amphidium lapponicum
„ *Mougeotii*
Orthotrichum rupestre
Encalypta vulgaris
„ *ciliata*
„ *rhabdocarpa*
„ *contorta*
Georgia pellucida
Tayloria tenuis
Tetraplodon mnioides
Splachnum vasculosum
Discelium nudum
Funaria hygrometrica

Leptobryum pyriforme
Plagiobryum Zierii
Webera cruda
„ *nutans*
„ *annotina*
„ *proligera*
„ *pulchella*
Mniobryum carneum
„ *albicans*
Bryum warneum
„ *pendulum*
„ *Graefianum*
„ *lacustre*
„ *inclinatum*
„ *uliginosum*
„ *binum*
„ *cuspidatum*
„ *intermedium*
„ *cirratum*
„ *pallescens*
„ *cæspiticium*
„ *argenteum*
„ *pallens*
„ *pseudotriquetrum*
Rhodobryum roseum
Mnium cuspidatum
„ *affine*
„ *Seligeri*
„ *stellare*
„ *cinclidioides*
„ *punctatum*
„ *subglobosum*
Cinclidium stygium
Paludella squarrosa
Amblyodon dealbatus
Aulacomnium palustre

Bartramia ithyphylla
„ *Halleriana*
„ *pomiformis*
Plagiopus Oederi
Philonotis fontana
Oligotrichum hercynicum
Pogonatum urnigerum
Polytrichum alpinum
„ *gracile*
„ *piliferum*
„ *juniperinum*
„ *strictum*
„ *commune*
„ *perigoniale*
Buxbaumia aphylla
Fontinalis antipyretica
„ *dalecarlica*
Dichelyma falcatum
Leucodon sciuroides
Antitrichia curtipendula
Myurella julacea
Leskea nervosa
Pterygynandrum filiforme
Heterocladium squarrosulum
Thuidium abietinum
„ *Blandowii*
Pylaisia polyantha
Climacium dendroides
Camptothecium nitens
Brachythecium salebrosum
„ *glareosum*
„ *albicans*
„ *reflexum*
„ *Starkei*
„ *rutabulum*
„ *rivulare*
Brachythecium plumosum
Eurrhynchium strigosum
Plagiothecium pulchellum
„ *denticulatum*
„ *silvaticum*
Amblystegium Sprucei
„ *serpens*
„ *riparium*
Hypnum Sommerfeltii
„ *chrysophyllum*
„ *stellatum*
„ *Kneiffii*
„ *intermedium*
„ *exannulatum*
„ *fluitans*
„ *revolvens*
„ *uncinatum*
„ *filicinum*
„ *falcatum*
„ *rugosum*
„ *cupressiforme*
„ *arcuatum*
„ *molluscum*
„ *palustre*
„ *dilatatum*
„ *ochraceum*
„ *cordifolium*
„ *Richardsoni*
„ *giganteum*
„ *cuspidatum*
„ *parietinum*
„ *stramineum*
„ *scorpioides*
Hylocomium proliferum
„ *squarrosum*
„ *calvescens*
„ *triquetrum.*

Som **boreale** turde følgende arter kunne betragtes:

Riccia sorocarpa
„ *glauca*
Frullania tamarisci
„ *dilatata*
Lejeunea cavifolia
Madotheca platyphylla
„ *rivularis*
Metzgeria furcata
Lepidozia setacea
Cephalozia myriantha
„ *Helleriana*
„ *catenulata*
„ *curvifolia*
Lophocolea heterophylla
„ *minor*
Riccardia palmata
„ *latifrons*
Ptilidium pulcherrimum
Scapania nemorosa
„ *convexa*
Diplophyllum albicans
„ *obtusifolium*
Jungermannia lanceolata
„ *cæspiticia*
„ *exsecta*
„ *Limprichtii*
„ *bicrenata*
„ *longidens*
„ *badensis*
„ *saxicola*
Nardia crenulata
„ *insecta*
Fossombronia Dumortieri
„ *cristata*
Ephemerum serratum
Acaulon muticum
Phascum cuspidatum
Pleuridium alternifolium
Hymenostomum microstomum
Weisia crispata
„ *viridula*
Rhabdoweisia denticulata
Dicranella Schreberi
„ *rufescens*
„ *heteromalla*
Dicranum elatum
„ *spurium*
Fissidens bryoides
„ *exilis*
Ditrichum tortile
„ *vaginans*
„ *homomallum*
Pottia truncatula
„ *intermedia*
Didymodon rigidulus
„ *spadiceus*
Tortella inclinata
Barbula convoluta
Tortula muralis
Cinclidotus fontinaloides
Schistidium confertum
Grimmia commutata
„ *Mühlenbeckii*
Dryptodon Hartmani
Ulota Ludwigii
„ *Drummondii*
„ *Bruchii*
„ *intermedia*
„ *crispula*
Orthotrichum anomalum

Orthotrichum saxatile
„ *urnigerum*
„ *pallens*
„ *stramineum*
„ *pumilum*
„ *Schimperi*
„ *fastigiatum*
„ *affine*
„ *speciosum*
„ *leiocarpum*
„ *obtusifolium*
„ *gymnostomum*
Splachnum ampullaceum
Physcomitrium pyriforme
Anomobryum filiforme
„ *concinnatum*
Bryum Hagenii
„ *capillare*
„ *Mildeanum*
„ *erythrocarpum*
„ *comense*
„ *cyclophyllum*
„ *turbinatum*
Mnium serratum
„ *medium*
Aulacomnium androgynum
Catharinea undulata
„ *tenella*
Polytrichum formosum
Neckera complanata
„ *Besseri*
Myrinia pulvinata
Leskea polycarpa
Anomodon apiculatus
„ *viticulosus*
„ *attenuatus*
„ *longifolius*
Thuidium tamariscinum
„ *delicatulum*
„ *Philiberti*
„ *recognitum*
Brachythecium Mildeanum
„ *velutinum*
„ *curtum*
„ *populeum*
Eurrhynchium striatum
„ *crassinerve*
„ *piliferum*
„ *distans*
„ *hians*
„ *Swartzii*
Rhynchostegium depressum
Plagiothecium latebricola
„ *turfaceum*
„ *Roeseanum*
Amblystegium subtile
„ *Juratzkanum*
„ *confervoides*
„ *radicale*
„ *irriguum*
Hypnum incurvatum
„ *reptile*
„ *Haldanianum*
„ *crista castrensis.*

Følgende arter kan betragtes som tilhørende den **atlantiske** gruppe, (ialfald når dette begreb tages i noget videre udstrækning,) idet de alle holder sig til kysten, og der kun for ganske enkelte af dem er opgivet et eller et par voxesteder fra indlandet:

Frullania fragilifolia
Bazzania trilobata
Lophocolea bidentata
Kantia calypogea
Scapania compacta
Jungermannia ovata
Sphagnum imbricatum
Andreæa crassinervis
„ *Rothii*
Oreoweisia Bruntoni
Dicranum Scottianum
Campylopus turfaceus
Leucobryum glaucum
Pottia Heimii
Trichostomum cylindricum
Tortula subulata
„ *papillosa*
„ *montana*
Schistidium maritimum
Grimmia leucophæa
„ *pulvinata*
„ *decipiens*
„ *montana*
Dryptodon patens
Rhacomitrium protensum
„ *affine*
„ *heterostichum*
Zygodon viridissimus
„ *Stirtoni*
Ulota Hutchinsiæ
„ *phyllantha*
Orthotrichum cupulatum
„ *diaphanum*
„ *Sturmii*
Orthotrichum Lyellii
Bryum Marratii
„ *Mühlenbeckii*
„ *alpinum*
„ *Stirtoni*
Mnium hornum
„ *undulatum*
„ *rostratum*
Pogonatum subrotundum
„ *aloides*
Diphyscium sessile
Neckera pumila
„ *crispa*
Homalia trichomanoides
Pterogonium gracile
Heterocladium heteropterum
Isothecium myurum
„ *myosuroides*
Homalothecium sericeum
Camptothecium lutescens
Eurrhynchium Stokesii
Rhynchostegium rusciforme
Thamnium alopecurum
Plagiothecium piliferum
„ *elegans*
„ *undulatum*
„ *Mühlenbeckii*
„ *silesiacum*
Hypnum polygamum
„ *imponens*
„ *purum*
Hylocomium umbratum
„ *loreum.*

Til den **meridionale** gruppe bliver at regne de resterende, nemlig:

Reboulia hemisphærica
Riccia bifurca
„ *Huebeneriana*
„ *canaliculata*
Metzgeria conjugata
Cephalozia Bryhnii
Lophocolea cuspidata
Riccardia multifida
„ *major*
Jungermannia subapicalis
Pellia endiviæfolia
Archidium phascoides
Pleuridium nitidum
„ *subulatum*
Hymenostomum rostellatum
„ *squarrosum*
Dicranoweisia cirrata
Dicranella humilis
Dicranum flagellare
Fissidens decipiens
Pterygoneurum cavifolium
Pottia minutula
Barbula gracilis
Tortula pulvinata
Grimmia trichophylla
Orthotrichum patens
Bryum salinum
„ *litorale*
„ *atropurpureum*
Philonotis Ryani
? „ *laxa*
Buxbaumia indusiata
Fontinalis hypnoides
Platygyrium repens
Brachythecium campestre
„ *Ryani*
Bryhnia scabrida
Eurrhynchium Schleicheri
Rhynchostegium tenellum
„ *confertum*
Amblystegium varium
„ *fluviatile*
Hypnum elodes
„ *lycopodioides*
„ *pseudostramineum*
„ *eugyrium.*

Som det under hensyn til traktens geografiske beliggenhed var at vente, er altså den arktiske gruppe kun repræsenteret med et forsvindende antal arter. Derimod må omtrent halvdelen af samtlige fundne arter henregnes til den subarktiske flora, et forhold, som måske turde være omtrent det samme for det hele lands vedkommende. Den boreale gruppe udgjør noget over fjerdedelen af det samlede artsantal, hvilket forholdstal heller ikke turde differere væsentligt fra det, som udkommer ved betragtningen af landets samlede flora. Om den atlantiske gruppe, hvortil 13—14 pct. af Fredrikstadtraktens arter synes at høre, kan muligens noget lignende udtales. Derimod står den meridionale gruppe med ca. 9 pct. af det samlede antal arter i stærk modsætning til, hvad man finder i nogen anden norsk lokalflora, ialfald dem, som er

behandlede i literaturen,) og overgår sikkerlig forholdsvis betydeligt gjennemsnitstallet for det hele land.

I det, som her er udtalt, ligger også den mest instruktive karakteristik af Fredrikstadtraktens mosflora ligeoverfor andre norske egnes. Det ringe antal arktiske (alpine) og det forholdsvis store antal meridionale arter giver den i fællesskab stempel af en sydlig lavlandsflora, samtidigt med, at tilstedeværelsen af et ikke ringe antal arter, som skyr indlandets kontinentale klima, karakteriserer den som en kystflora. Mest træffende turde derfor Fredrikstadtraktens mosflora kunne karakteriseres som en sydlig kyst- og lavlandsflora.

6. Afsluttende bemærkninger.

Det samlede antal mosarter, som er observeret i Fredrikstadtrakten, udgjør 499, hvoraf 99 levermoser og 400 løvmoser, (deraf 22 torvmoser og 378 egentlige løvmoser). Forholdstallet mellem levermoser og løvmoser er således 1: 4, medens forholdet for det hele lands vedkommende, når antallet af levermoser sættes til 215 og af løvmoser til ca. 700, er 1: 3.25. Af landets levermoser er 46 pct. fundne i den nævnte trakt, af løvmoserne 57.4 pct. Der er således i det af os undersøgte område forholdsvis fundet flere løvmoser end levermoser, et resultat, som ikke beror på, at de sidste er blevne negligerede, men snarere derpå, at deres yndlingstilholdssteder, mørke, fugtige klipperevner, kun i ringere antal findes i trakten.

Ikke desto mindre tør man kunne forsvare at sige, at trakten også af denne plantegruppe frembyder et større antal arter, end man under hensyn til dens lidet varierede naturforhold skulde vente, og en sådan påstand vil neppe engang møde modsigelse, når den gjøres gjældende om løvmoserne. I virkeligheden indtager Fredrikstadtrakten, særlig når man ser hen til antallet af de fundne løvmosarter, ingen lav rang blandt de bryologisk undersøgte områder i Norge. I denne forbindelse kunde det ligge nær at anstille en sammenligning med Kristianiatrakten, hvis fladeindhold, således som den er defineret i KLER'S „Kristiania og omegns moser", kun er ca. 5 pct. mindre end det område, vi har betegnet som Fredrikstadtrakten, (det effektivt undersøgte areal i den førstnævnte turde

endog være større end det tilsvarende i den sidstnævnte). Men en sådan sammenligning kan ikke gjennemføres i detaljen, for det første af den grund, at det antal af 77 levermos- og 359 løvmosarter, som KLÆR i 1884 opgav for Kristianias omegn, ved senere undersøgelser er blevet betydeligt forøget, uden at vi ser os istand til at angive noget tal for de senere tilkomne fund, og for det andet, fordi artsbegrebet i KLÆR'S arbejde i mange tilfælde er mere omfattende end i nærværende.

Det er dog ikke blot i kvantitativ henseende, at Fredrikstadtraktens mosflora kan hævde sin plads; også med hensyn til kvaliteten turde den have krav på opmærksomhed, da den indeholder et ikke ringe antal arter, som hører til sjeldenhederne i det hele lands flora. Blandt disse fortjener særskilt omtale endel, som af os er fundne for første gang i landet, eller som ikke i noget hidtil udkommet bryologisk arbejde er angivne fra Norge. Disse arter er

Riccardia major[1])
Sphagnum Warnstorfii
„ *quinquefarium*
Archidium phascoides
Acaulon muticum[2])
Hymenostomum rostellatum
„ *squarrosum*
Dicranella humilis[3])
Dicranum Scottianum[2])
Campylopus turfaceus[2])
Didymodon spadiceus
Barbula gracilis
Tortula pulvinata
„ *montana*[4])
Grimmia trichophylla[2])
Zygodon Stirtoni
Bryum Marratii[4])
„ *litorale*
„ *atropurpureum*
„ *comense*
„ *Stirtoni*[4])
Philonotis Ryani[1])
? „ *laxa*
Polytrichum perigoniale
Fontinalis hypnoides[3])
Brachythecium Ryani[1])
Eurrhynchium Schleicheri
Rhynchostegium confertum[3])
Plagiothecium latebricola[1])
Hypnum lycopodioides.

[1]) Disse arter, som allerede tidligere er publicerede som norske, var nye for landet resp. for videnskaben, da de fandtes i Fredrikstadtrakten.

[2]) De tidligere angivelser om disse arters forekomst i Norge grunder sig med sikkerhed eller overvejende sandsynlighed på falske bestemmelser.

[3]) Er også fundne på andre steder i Norge, uden at nogen publikation derom foreligger.

[4]) Er allerede tidligere fundne i Norge af andre bryologer, men offentliggjorte under urigtige navne.

Hertil kan føjes *Odontoschisma sphagni* m. fr., *Dryptodon Hartmani* m. fr., *Aulacomnium androgynum* m. fr. og *Hypnum elodes* m. fr.

Af ovennævnte arter er *Bryum litorale, Philonotis Ryani* og *Brachythecium Ryani* nye for den bryologiske videnskab; det samme er tilfældet med nogle varieteter: *Didymodon rubellus var. pallens, Anomodon attenuatus var. immersa, Thuidium delicatulum var. tamarisciformis* og *Plagiothecium latebricola var. gemmascens.*

Levermosernes system og nomenklatur er i det væsentlige LINDBERG'S; torvmosernes artsbegrænsning er den samme, som findes i JENSEN'S, RUSSOW'S, WARNSTORF'S og andre forfatteres skrifter, medens vi for de egentlige løvmosers vedkommende såvel med hensyn til deres systematiske ordning som deres benævnelse næsten uden undtagelse følger LIMPRICHT. Denne fremgangsmåde kan vistnok ikke fritages for mangel på konsekvens; imidlertid turde det samme standpunkt indtages af ikke få blandt nutidens bryologer. LINDBERG'S løvmossystem har neppe fremtiden for sig; derimod synes det ikke at være umuligt, at hans gjennemførelse af prioritetsloven efterhånden kan trænge igjennem, ialfald når den befries fra sine overdrivelser. —

Gjengivelsen af flere stedsnavne vil måske være påfaldende for mange, da den afviger fra den hidtil gjængse. Det beror på, at vi i dette punkt holder os til den nu gjældende officielle skrivemåde, således som den findes f. ex. i den nye matrikel.

Ved bestemmelsen af vore fund har vi, især i de tidligere år, havt god hjælp af flere, dels norske, dels udenlandske bryologer, hvem vi herigjennem bringer vor forbindtlige tak for sin assistance; særlig har vi grund til at påskjønne den imødekommenhed, som er bleven os vist af afdøde professor LINDBERG samt af d'hrr. K. G. LIMPRICHT i Breslau, sognepræst KAURIN og (for levermosernes vedkommende) cand. real. KAALAAS.

II.

A. Levermoser.

1. **Marchantia polymorpha** L.

Hist og her på mere og mindre våde steder såvel på kalk- som kiselholdigt underlag. Den forekommer således på myrer, især langs kanten af disse, på hængedynd og på jord ved foden af klipper, langs bække og kilder etc.

Hvaler: Asmalø m. fr., (R.); Østre Fredrikstad: Kongssten ♂; Glemminge: Lisleby m. fr., (H.*)), Langøen på Kråkerøen m. fr.; Onsø: Ørebæk ♂; Græsvik, på affaldsgips fra den kemiske fabrik m. fr., Torgauten st., Søndre Søster, Torp ♂; Tune: Dalen m. fr., Stang st. (R.).

2. **Chomocarpon commutatus** (LINDENB.) LINDB.

(Preissia commutata [LINDENB.] N. v. ES.)

Forekommer på kalkholdig jord, dannet af opløste muslingskaller, sjeldnere på kiselholdigt underlag. På øerne, hvor den træffes forholdsvis hyppigt, findes den som oftest på noget overskyggede steder, f. ex. under ener og blandt krat og græs; den er ikke bemærket i klipperifter eller på torvmyrer.

Hvaler: Sejlø m. fr., Papper st., Akerøen m. fr.; Glemminge: på en af Kråkerøholmerne m. fr.; Onsø: Lyngholmen m. fr., Slevik m. fr., Flatskjær m. fr., Ørebæk m. fr. på grusdækket myrjord (R.).

*) Finderens forbogstav (R. og H.) refererer sig ikke blot til det voxested, ved hvilket det er anført, men også til de nærmest foregående.

3. **Fegatella conica** (L.) CORDA.

Denne art, der synes at være temmelig sjelden, voxer på kjølige steder på våd, dyndagtig jord under overhældende klipper, i huler og ved foden af mørke, fugtige bergvægge, hvis nedre parti den beklæder, sjeldnere på sandslam ved bække, overalt st.

Onsø: ved bredden af Fjellebækken, Dyrød, Vollaberget på Åle, Torgauten; Tune: Stang, Grøtet, i selskab med *Plagiobryum Zierii*. (R.).

4. **Reboulia hemisphærica** (L.) RADDI.

Sjelden. Den holder sig til muld i bergsprækker og til jorddækkede afsatser på tørre, åbent liggende steder, helst i nærheden af havet.

Onsø: Missingen, Rauø, Åle, på alle tre steder m. fr. (R.).

5. **Riccia sorocarpa** BISCH.

Denne, den almindeligste af de her forekommende *Ricciaarter*, voxer på nøgen lerjord eller lerholdig sandjord i kanten af fremstående bergheller og på små jorddækkede bergafsatser, på lerede agre, i lerfald og langs damme, sjeldnere på grusholdig humus i små sænkninger på graniten ved kysten. Her danner den mere sammenhængende tæpper, medens den på agre og lerjord optræder mere spredt og enkeltvis. Frugt er altid tilstede, forudsat, at planten har nået den for frugtdannelsen fornødne udvikling.

Hvaler: Langnæsholmen ved Vesterø, (R.); Borge: Elverhøj, Torp, (H.); Glemminge: Kråkerøen, Stangeskjær, Jørnerød, Stræbsomhed (ved mølledammen), Veumengen; Onsø: Viker, Lyngholmen, Flatskjær, Kjenne, Krosnæs, Græsvik, Søndre Søster, Kolberg, Borge, Brække, Trondalen, Åle, Kjølberg; Tune: Stang. (R.).

6. **Riccia glauca** L.

Sjeldnere end foregående, på nøgen lerjord og grusblandet humus på granitisk underlag.

Glemminge: Stræbsomhed, ved mølledammen, m. fr.; Onsø: Flatskjær m. fr., Rauø m. fr.; Tune: Agnalt, på elvebredden m. fr. (R.).

7. **Riccia bifurca** HOFFM.

Ikke sjelden ved kysten, hvor den på den sorte, grusblandede humus, der samler sig i fordybninger i bergmassen, og i kanten

af jorddækkede bergflader danner temmelig vidtstrakte blålige matter, undertiden med et anstrøg af brunt, hidrørende fra de ved delvis indtørring opbrættede, farvede kanter af løvet. I modsætning til de foregående er denne art ikke bemærket på lerjord, heller ikke i nogen afstand fra kysten.

Hvaler: Langnæsholmen ved Vesterø, Papper; Glemminge: Ødegården på Kråkerøen, på odden indenfor Jyteskjær sammesteds; Onsø: Lyngholmen, Flatskjær, Rauø. (R.). På samtlige steder m. fr.

8. **Riccia Huebeneriana** LINDENB.

Denne her til lands sjeldne art forekommer i runde, rødlige, sjeldnere grønagtige, stråleformede pletter på sandblandet dynd ved bredden af eller på dyndagtig bund i til sine tider udtørrede damme. Den er bemærket i vakre exemplarer og med rigelig frugt på bredden af Stræbsomhed mølledam i Glemminge, strax nedenfor broen, der fører over bækken ovenfor dammen, og på bunden af Stordammen højere oppe i samme bækkedrag. (R.).

9. **Riccia canaliculata** HOFFM.

(R. fluitans β canaliculata LINDENB.)

Ligesom foregående meget sjelden og kun funden (med frugt) på den slamdækkede bund af Stordammen i Glemminge, tildels i selskab med foreg. (R.).

10. **Frullania tamarisci** (L.) DUM.

Temmelig almindelig på tørre eller lidt fugtige, bratte klippevægge og blokke, helst i skove, såvel på granit og gnejs som porfyr, på hvilken sidste bergart den er en af de almindeligste levermoser, sjeldnere på træstammer. Colesula er funden på et eneste sted, udviklet frugt derimod ikke.

Hvaler: Papper, Vesterø, (R.); Borge: Olveng, Begby; Glemminge: Enhus og Troldalen på Kråkerøen, (H.), Allerød, Åsgård, Fuglevik sammesteds; Onsø: Ålebergene, meget almindelig, Åle, Hauge, Hankø, Missingen, Rauø, almindelig, Søstrene, Torp, (R.); Råde: Fuglevik, Åven m. col., Sletter, (H.); Tune: Agnalt, Stang. (R.).

11. **Frullania fragilifolia** TAYL.

Noget sjeldnere end foregående, men forekommer ligesom denne på lidt skyggefulde, bratte klippevægge, på blokke og træstam-

mer, især på eg. Som hos foregående er frugt og colesula meget sjelden; den sidste er funden her på et eneste sted.

Hvaler: Vesterø, (R.); Borge: Ravneberget m. col., Skiviken, Visur; Glemminge: Lisleby, Enhus og Troldalen på Kråkerøen, (H.); Onsø: Åle, Græsvik, (R.); Råde: Åven; Tune: Borgeåshatten, Greåker, (H.), Agnalt. (R.).

12. **Frullania dilatata** (L.) DUM.

Temmelig almindelig og i store matter på stammer af eg, rogn og asp m. fl. løvtræer, sjeldnere på klipper, hyppigst med frugt eller colesula.

13. **Lejeunea cavifolia** (EHRH.) LINDB.

Ikke sjelden på fugtige, skyggefulde klippevægge og stene, gamle træstammer og trærødder etc., steril.

Glemminge: Lisleby, (H.), Veumengen; Onsø: Vollaberget, på stene i selskab med *Fontinalis antipyretica*, Torp, Rauø, Dale; Tune: Dalen, Agnalt, Stang. (R.).

var. planiuscula LINDB.

Glemminge: Bækhus på Kråkerøen. (H.).

14. **Radula complanata** (L.) DUM.

Denne art, der forekommer på stammer af løvtræer, på stene og fugtige klipper, er almindeligt udbredt gjennem hele den undersøgte del af området. Colesula og frugt forekommer i regelen.

var. propagulifera HOOK.

Onsø: Hankø, på en klippe st. (R.).

15. **Madotheca platyphylla** (L.) DUM.

Forekommer i store matter på rodpartiet af gamle løvtræer, især på lind, sjeldnere på beskyggede klipper, næsten altid st.

Skjeberg: Hafslund st., (R.); Borge: Gansrød; Glemminge: Holte på Kråkerøen, (H.), Enhus sammesteds, på linderødder m. col., på klipper st., Åsgård st.; Onsø: Torgauten, Hankø, Ørebæk, Ålebergene, flere steds, også m. fr.; Tune: Stang. (R.).

16. **Madotheca rivularis** N. v. ES.

Hist og her på våde bergvægge, især i nærheden af små vandfald og ved foden af skyggefulde klipper, på granit, gnejs og porfyr, steril.

Borge: Torp, Olveng; Glemminge: Kråkerøen, (H.), En-

hus; Onsø: Ålebergene, Åle, Ørebæk, Vollaberget, Viker, Søstrene, Rauø, (R.); Råde: Sletter; Tune: Mingeødegård. (H.).

17. **Metzgeria conjugata** Lindb.

Sjelden, på stærkt overskyggede, bratte klippevægge og på de lodrette sider i klippespalter, steril.

Borge: „Gudbrandsdalen" ved Visur, (H.); Onsø: Åle, Ålebergene; Tune: Grøtet, Bådstangen ved Isnesfjorden. (R.).

18. **Metzgeria furcata** (L.) Dum.

Meget almindelig på granit, gnejs og porfyr, især på sidstnævnte bergart, som den på sine steder bedækker i stor udstrækning; ligeledes hyppig på træstammer, især på rodpartiet af gamle løvtræer. Frugt træffes forholdsvis sjeldent og er hidtil kun bemærket ved Enhus på Kråkerøen i Glemminge på en tør klippe og ved Haviken i Onsø på gamle orerødder. (R.).

19. **Lepidozia reptans** (L.) Dum.

Meget almindelig på rådne stubber og nedfaldne træstammer, på tuer i myrer, over rådnende løv og kviste, på jord i skove og på mosgroede klipper, især ved foden af disse. Den forekommer dels ublandet, dels indsprængt blandt løv- og andre levermoser, som oftest steril Frugt er funden i Borgeskoven i Borge, (H.), ved Dale og på Store Marnet i Onsø, (R.); colesula ved Bækhus på Kråkerøen i Glemminge. (H.).

20. **Lepidozia setacea** (Web.) Mitt.

Forekommer i torvmyrer på forrådnende *Sphagna*, oftest i selskab med *Mylia anomala*, *Cephalozia*arter, *Riccardia latifrons* o. fl.; den er en af de sjeldnere her optrædende levermoser og på de få steder, den er iagttagen, kun funden i ringe mængde og steril.

Onsø: Tvetemyr, Dammyr, Søndre Søster, Store Marnet. (R.).

21. **Bazzania trilobata** (L.) B. Gr.

Ikke sjelden og på sine steder i største mængde i rene, ublandede matter eller indsprængt blandt andre moser. Den forekommer på torvagtig, skyggefuld og fugtig skovbund, blandt lyng og buskads, ved foden af klipper, på stene og mosgroede klippestykker, på bunden og væggene i store klippekløfter, sjeldnere på nøgen, ubeskygget torvbund. Arten synes at være hyppigst i nærheden af kysten, hvor den sjelden savnes på de for den passende lokaliteter; i de

øvre bygder derimod, som Tune, forekommer den langt sjeldnere. Frugt eller colesula er ikke iagttagen.

Hvaler: Vesterø, ved Papperhavnen, Papper, (R.); Borge: Borgeskoven, Lindalen; Glemminge: Lisleby, (H.), Jørnerød, (R.), Kråkeröen, flere steds, (H, R.); Onsø: Torgauten, Flatskjær, Lyngholmen, mellem Fjelle og Okseviken i mængde, Ålebergene, hyppigt, Vollaberget på Åle, Hauge, Uteng m. fl. st.; Tune: Agnalt, (R.), Valle. (H.).

22. **Bazzania triangularis** (SCHLEICH.) LINDB.

Meget sjelden, på den nedre del af skyggefulde, mosgroede bergvægge, steril.

Glemminge: mellem Enhus og Allerød på Kråkerøen; Onsø: Åle. begge steder neppe 40 m. o. h. (R.).

23. **Odontoschisma sphagni** (DICKS.) DUM.

Denne art, der forekommer langt sjeldnere end den følgende, voxer i myrer og på sumpige steder indsprængt blandt *Sphagna* og andre sumpmoser.

Hvaler: Sejlø; Glemminge: blandt *Sphagna* på en af Kråkeroholmerne og på holmen udenfor Fuglesund blandt *Dicranum Bonjeani*, (R.), Åsgård på Kråkerøen, (H), på alle steder steril; Onsø: Lyngholmen, m. fr. i tætte, rødbrune, ublandede, fladtrykte tuer på torvbund. (R.).

Med frugt er denne art ikke bemærket andetsteds inden vort lands grænser.

24. **Odontoschisma denudatum** (N. v. ES.) DUM.

Forekommer på spredte steder på torvagtig, fugtig bund i skove, på gamle, nedfaldne træstammer i myrer, på dekomponerede *Sphagna* blandt *Mylia anomala* og *Cephalozia*arter samt langs skovstier. Planten bærer en rigelig mængde gonidier; frugt findes derimod sjeldent.

Hvaler: Lyngholmen ved Vesterø st.; Onsø: Torgauten, flere steds, også m. fr., Tvetemyr st., Uteng st., mellem Fjelle og Viker, st.; Tune: Harehjellåsen, 250 m. o. h., st. (R.).

25. **Cephalozia myriantha** LINDB.

Meget sjelden, m. fr., på mager, sandholdig lerjord på flade berghelle og gammelt agerland ved Valle (H.) og Agnalt (R.) i Tune.

26. **Cephalozia Bryhnil** KLS.

Denne nylig opdagede, lille *Cephalozia*art, der før, såvidt vides, kun er funden på Ringerike og ved Kristiania, er netop påvist her på humusholdig, fin sandjord i kanten af et gammelt sandtag på Ørebæk i Onsø, hvor den forekommer i stor mængde og med rigelig frugt (oktober 1895: R.).

27. **Cephalozia leucantha** SPRUCE.

Hører også til de sjeldneste her iagttagne levermoser, idet den kun er funden (med colesula og hanplanter) på et eneste sted, Harehjellåsen i Tune, i en højde over havet af ca. 250 m., på en rådnende træstamme i en myr. (R.).

28. **Cephalozia divaricata** (FRANC.) DUM.

Neppe sjelden på mager, lidt fugtig, sandholdig lerjord langs grøfter og agre, i kanten af jorddækker på bergafsatser og små bergkoller, ved skovstier og i humusfyldte fordybninger i granitbergene på fritliggende steder, også på torvagtig bund på forholdsvis tørre myrer. Frugt eller colesula forekommer meget sjeldent.

Borge: Ravneberget, (H.); Glemminge: Trosvik, Langøen på Kråkerøen, ret ind for Jyteskjær; Onsø: Åle, Ålebergene, i største mængde i fordybninger i bergmassen, Viker m. col., Krosnæs, Trondalen, Haviken, Ørebæk m. fr.; Tune: Agnalt, (R.), Valle. (H.).

29. **Cephalozia bifida** (SCHREB.) LINDB.

Sjeldnere end foreg., på mager, lerholdig jord.

Onsø: Fosse, på sandholdigt lerslam på elvebredden m. fr., Viker m. fr., Rød m. fr., (R.); Tune: Valle m. fr. (H.).

30. **Cephalozia Helleriana** (N. v. ES.) LINDB.

Er iagttagen på rådne stubber på skyggefulde steder i skove og på den nedre del af træstammer i selskab med *Lepidozia reptans* og andre *Cephalozia*arter, sjeldnere i rene, ublandede tuer. Arten, der inden området er meget sjelden, er ikke funden med frugt eller colesula, men derimod med en mængde gonidier.

Glemminge: Jørnerød, Veumengen; Onsø: Dale; Tune: Stang. (R.).

31. **Cephalozia catenulata** (HÜB.) SPRUCE.

Denne art, der synes at forekomme temmelig sjeldent, er be-

mærket på rådne træstammer og stubber i myrer og på fugtige steder i skove, st.

Onsø: Store Marnet, på træ ved bredden af et skovtjern, Dammyr, på nedfaldne træstammer i myren, Dale, Sjønnerød; Tune: Skivdal. (R.).

32. **Cephalozia media** LINDB.

Neppe sjelden, i myrer over oploste *Sphagna* og på torvjord, på rådne stubber og nedfaldne træstammer på fugtige steder, oftest i selskab med andre arter af samme slægt, *Mylia anomala* m. fl., eller indsprængt blandt løvmoser, f. ex. i tuer af *Leucobryum*.

Hvaler: Lyngholmen ved Vesterø st. (R.); Borge: Borgeskoven m. fr. (H.); Glemminge: Ødegården på Kråkerøen m. col., på en af Kråkerøholmerne med *Cephalozia fluitans* og *Odontoschisma sphagni* st.; Onsø: Dammyr st. og m. fr., Sjønnerød st., Søndre Søster st., Dale m col., Uteng st., Store Marnet st.; Tune: Harehjellåsen, blandt *Leucobryum* og *Odontoschisma denudatum* på råddent træ i en myr st. (R.).

33. **Cephalozia bicuspidata** (L.) DUM.

Meget almindelig på de forskjelligste lokaliteter: på råddent træ, som stubber, nedfaldne træstammer og trærødder, på jord især langs skovstier og på ufrugtbare steder i skove, på jorddækkede klipper og på torvmyrer. Kalke og frugter er som oftest tilstede i rigelig mængde.

34. **Cephalozia Lammersiana** (HÜB.) SPRUCE.

Denne art, der hidtil kun er bleven lidet påagtet og antageligt tildels forvexlet med foregående, kjendes fra et par voxesteder: Dammyr i Onsø m. fr. (R.) og Åven i Råde st. (H.).

35. **Cephalozia curvifolia** (DICKS.) DUM.

Hist og her på rådne stubber og mosgroede, nedfaldne træstammer på fugtige, skyggefulde steder i skove. Artens hyppighed synes at tiltage med afstanden fra kysten, idet den f. ex. i skovtrakterne på de få undersøgte steder i Tune forekommer temmelig almindeligt og i større, ublandede tuer.

Glemminge: Veumengen st.; Onsø: Torgauten m. fr., Dale st., Dammyr m. col., Hankø st.; Tune: Skivdal m. col., Agnalt st., Stang st. (R.).

36. **Cephalozia fluitans** (N. v. Es.) Spruce.

Sjelden, på meget våde steder indsprængt blandt andre moser eller i rene tuer.

Borge: Kjølstad st. (H.); Glemminge: på en af Kråkerøholmerne med ung frugt blandt *Odontoschisma sphagni* og *Cephalozia media*. (R.).

37. **Lophocolea bidentata** (L.) Dum.

Denne, den sjeldneste af vore *Lophocolea*arter, optræder dels på lerholdig jord ved skyggefulde bækkebredder, dels i jordhuller under græs og trærødder, tildels også på forrådnede kviste i nåleskov. Fruktifikationsorganer er ikke iagttagne inden området, hvor den er funden på følgende steder: Borge: Moum; Glemminge: i nåleskoven vestenfor den gamle kirke; Tune: Solli. (H.).

Ved Torp i Onsø forekommer blandt græs og *Plagiochila* en flere centimeter høj form med tildels fligede bladkanter, habituelt mindende om den følgende art. Denne form, der kun er funden uden blomster og frugt, skal ifølge meddelelse fra Kaalaas være iagttagen på flere steder langs Skagerrakkysten. (R.).

38. **Lophocolea cuspidata** Limpr.

Findes på fugtige, skyggefulde steder blandt græs og større løv- og levermoser, mellem hvilke den voxer opret, eller i tynde, mere eller mindre tætte matter på rådne stubber, nedliggende træstammer og over løv og kviste, sjelden på fugtige klipper og i randen af hængende torvdækker.

Hvaler: Vesterø st.; Glemminge: Veumengen st., Langøen på Kråkerøen st.; Onsø: Nordre Soster m. fr., på fugtige porfyrklipper, Kjevelsrød st., Tvete st., Ålebergene m. fr., Hankø st., (R.); Vartejg: Bergsland, i en mørk granskov på kviste st. (H.).

39. **Lophocolea heterophylla** (Schrad.) Dum.

Temmelig hyppig på stubber, nedfaldne træstammer, grene, kviste og trærødder på mere eller mindre fugtige og skyggefulde steder i skove og på mager lerjord i bakkeskråninger, sjeldnere på jordfaste stene. Colesula og frugt forekommer oftere hos denne end hos de andre arter af slægten.

Hvaler: Vesterø m. col., (R.); Borge: Gansrød st., Lindalen st., Moum m. fr.; Glemminge: flere steds på Kråkerøen m. col.,

(H.), nedenfor Jørnerød møller, hyppig på stubber m. fr, Veumengen, almindelig på lerjord og stubber m. col.; Onsø: Nordre Søster m. fr., Hauge m. col., Dale m. col., Trondalen m. fr., Ålebergene, hyppig på træ og sten, Dammyr st., Hankø m. fr., Torgauten st., Torp m. fr.; Tune: Skivdal st., Stang m. col., (R.), Solli m. col. (H.).

40. **Lophocolea minor** N. v. Es.

Hist og her på mager, udyrket, forholdsvis tør lerjord på skyggefulde steder i bakkeskråninger, på sandmuld på klippeafsatser og på torvjord i udtørrede myrer. Frugt eller colesula er ikke bemærket, derimod bærer bladene gonidier i kanten.

Borge: Torp, Moum; Glemminge: Nøkleby, (H.), Veumengen, Enhus på Kråkerøen; Onsø: Søndre Søster, på jorddækkede afsatser på porfyrklipper, Lyngholmen, i mængde på torvjord; Tune: Grøtet, Agnalt. (R.).

41. **Chiloscyphus polyanthos** (L.) CORDA.

Ikke hyppig, på fugtige steder blandt krat og græs, på våde klipper og stene i og ved bække.

Borge: Gansrød st, Torp st.; Glemminge: i nærheden af den gamle kirke st., (H.), Veumengen st.; Onsø: Dammyr m. fr., Lyngholmen st., Torp, på fugtige klipper og på stene i bækken st. (R.).

var. viticulosa (L.)

Forekommer på sumpige steder blandt græs og krat, ved bredder af damme, tjern og elve, i meget våde myrer og ved kilder og opkommer.

Hvaler: Vesterø st., (R.); Borge: Torp, ved bredden af Glommen st., (H.); Glemminge: Langøen på Kråkerøen m. col., Jørnerød st.; Onsø: Søndre Søster st., Marnet st., Kjølberg st.; Tune: Stang st. (R.).

42. **Kantia trichomanis** (L.) B. GR.

Meget almindelig på humøs, sandholdig jord i skove, især langs skovstier, på tuer i myrer, i hulheder under trærødder, på rådne stubber og træstammer og over rådnende løv og kviste, også på jorddækkede klipper og i klippespalter, for det meste steril. Frugt er funden på følgende steder: Borge: Visur, (H.); Glem-

minge: i skoven nedenfor Jørnerød møller; Onsø: Fugledalen i Ålebergene, på en stubbe blandt *Georgia,* Trondalen, på lignende lokalitet. (R.); Råde: Burummyr, på en grøftekant. (H.).

43. **Kantia calypogea** (RADDI) LINDB.

Forekommer meget sjeldnere end foregående art, på fugtige, skyggefulde steder i krat, voxende over løv og kviste i temmelig løse matter, på sandholdig jord i digekanter og på jorddækkede stene ved bækkelejer. Da arten først nylig er påvist her, vil de nedenanførte voxesteder neppe give det rette begreb om dens udbredelse inden området.

Borge: Skiviken st., (H.); Glemminge: Veumengen, i kratskov c. flor.; Onsø: Åle, ved bækkebredder st., Hankø st. i digekanter. (R.).

Også dens forekomst inden landet forøvrigt turde være mere udstrakt end hidtil antaget; den er således funden ved Trondhjem (m. fr.: H.).

44. **Saccogyna graveolens** (SCHRAD.) LINDB.

Temmelig sjelden. Den voxer i mere eller mindre tætte tuer eller spredt blandt andre moser i meget våde myrer over rådnende vegetabilier, ved opkommer og på våde, græsklædte bergskråninger.

Hvaler: Vesterø st., sparsomt blandt *Chiloscyphus polyanthos var. viticulosa;* Borge: Hunnebunden i bækken ovenfor det nedlagte udklækningsapparat m. fr. og i største mængde; Onsø: Missingen, på portyr, Dammyr st., Trondalen m. fr., Fosse, på våde bergskråninger st. (R.).

45. **Riccardia palmata** (HEDW.) CARRUTH.

Meget sjelden; hidtil kun bemærket ved Lisleby i Glemminge, hvor den findes m fr. på rådne træstammer i en myr. (H.).

46. **Riccardia multifida** (L.) B. GR.

Denne art, der kun er funden i Dammyr i Onsø c. floribus, forekommer på dyndagtig jord over forrådnende planterester. (R.).

47. **Riccardia major** LINDB.

Voxer i flade, mere og mindre sammenhængende, grønne matter eller enkeltvis på slam og over rådnende løv, græs og moser i meget våde myrer. Den er kun funden på få steder, men forekommer på flere af disse i ikke liden mængde.

Glemminge: på en af Kråkerøholmerne st.; Onsø: Dammyr m. fr., Tvetemyr m. col., Store Marnet st. (R.).

Ny for Norges flora i juni 1888.

48. **Riccardia latifrons** LINDB.

Temmelig hyppig på rådne stubber og nedliggende træstammer på fugtige, skyggefulde steder i skove, på torvmyrer over rådnende *Sphagna* og på ophøjede tuer. Når den forekommer på råddent træ, danner den i almindelighed tætte, mørkegrønne tuer, medens den på torvmyrer hyppigt findes indblandet blandt andre moser, som *Cephalozia*arter, *Lepidozia* o. a.

Hvaler: Papper st., Lyngholmen ved Vesterø m. col., (R.); Borge: Tosekilens Bad m. fr.; Glemminge: Lisleby m. fr., (H.), Jørnerød m. col.; Onsø: Ålebergene m. fr., hyppig, Trondalen m. fr., Søndre Søster m. col., Dammyr m. fr., Tvetemyr m. fr., Torgauten m. fr., Hankø m. col., Store Marnet m. col., Tvete m. fr., Kjenne m. fr., mellem Fjelle og Viker st., Hauge m. col., Torp m. col.; Tune: Dalen m. fr., Stang m. col., Skivdal m. col (R.).

49. **Riccardia incurvata** LINDB.

Denne sjeldne art forekommer i små, gulgrønne, i frisk tilstand noget glindsende tuer på fugtig, sandblandet humus i udkanten af myrer og ved damme på kiselholdigt underlag.

Glemminge: sparsomt på bredden af en delvis udtørret mølledam ovenfor Jørnerød møller; Onsø: Dammyr, i selskab med den ligeså sjeldne *Scalia Hookeri*, begge steder st. (R.).

50. **Riccardia pingvis** (L.) B. GR.

Forekommer på få steder, i myrer, på fugtig torvjord, i sandige digekanter og over rådnende plantedele såvel på kisel- som kalkholdigt underlag.

Hvaler: Asmalø, i en kalkholdig sump m. col.; Glemminge: Jørnerød m. col.; Onsø: Kjevelsrød m. col., Åle m. col., Dammyr st., Tvetemyr m. col., Søndre Søster st., Rauø st. (R.).

51. **Ptilidium ciliare** (L.) HAMPE.

En af de almindeligste levermoser på klipper, klippeblokke, stene, trærødder og træstammer, på rådne stubber og på jord i skove blandt lyng og krat, også i mere og mindre våde myrer. Frugt eller colesula træffes temmelig hyppigt.

52. **Ptilidium pulcherrimum** (Web.) Hampe.

Hyppig på klipper, trærødder og træstammer på noget skyggefulde steder i skove.

Borge: Hunn st., (R.); Glemminge: Lisleby st., Bækhus på Kråkerøen st., (H.), Veumengen, på orestammer st.; Onsø: Vollaberget på Åle, på klippeblokke m. fr., Ålebergene m. fr., Kjølberg m. col., Hankø st., almindelig, Hauge m. col., (R.); Råde: Åven st.; Tune: Rå st., Mingeødegård st., (H.), Stang m. col., Agnalt m. col. (R.).

53. **Chandonanthus setiformis** (Ehrh.) Lindb.

Denne i de alpine og subalpine trakter så almindeligt udbredte art er her kun bemærket på et eneste sted, Åle i Onsø, st., hvor den beklæder det nedre parti af en beskyttet granitvæg. (R.).

54. **Blepharostoma trichophyllum** (L.) Dum.

Denne hyppigt forekommende art voxer i *Sphagnum*myrer, på fugtige, mosgroede bergvægge, klippeblokke og stene, på rådne stubber og træstammer og på jord i skove. Den optræder enten i store, ublandede tuer eller spredt blandt andre moser og i regelen med rigelig frugt eller ialfald med en mængde colesulæ.

55. **Scapania compacta** (Roth) Lindenb.

Danner i almindelighed tætte tuer på klipper og stene langs bække, på jord og lerslam, på bergafsatser og på myrlændte, mere og mindre græsbevoxede steder.

Borge: Skiviken st., (H.), Hunn st.; Glemminge: Jørnerød ♂; Onsø: Fosse m. fr., Ålebergene, flerested langs bækkedragene m. col., (R.); Råde: Starengen, på en våd gnejsklippe med rigelig frugt, (H.); Tune: Stang st. (R.).

56. **Scapania nemorosa** (L.) Dum.

Hist og her på mere og mindre fugtige klipper og stene og på jord i skove, sjeldnere på tilsandet, råddent træ ved bække.

Hvaler: Papper st., (R.); Borge: Skiviken m. col., Tosekilen st., Borgeskoven m. fr., Torp m. fr.; Glemminge: Lisleby st., Glemmingeskoven st., Kråkerøen st., (H.); Onsø: Ålebergene, flere-steds på fugtige klipper langs bækkedragene st., Åle st., Dale ♀, Torp st., Hauge st., Ørebæk st., Torgauten st., Skåre st.; Tune:

Stang m. col., på klipper, sammesteds på gammelt træværk ved en bæk st., (R.), Valle st. (H.).

57. **Scapania undulata** (L.) DUM.

Meget almindelig på våde berg, på klipper og stene i og ved bække og vandløb, sjeldnere på grus langs bækkelejer og på tilsandet, råddent træværk på fugtige steder. Arten, der forekommer i store, mørkegrønne matter, findes i almindelighed med colesula og om våren med frugt.

var. purpurascens (HOOK.)

Onsø: Skårerønningen m. fr.; Tune: Stang st., beggesteds på stene i bækkelejer. (R.).

58. **Scapania irrigua** N. v. ES.

Forekommer enten i oprette, bleggrønne, ublandede tuer eller indsprængt blandt andre moser eller voxende mellem græs og cyperaceer på allehånde våde lokaliteter: på myrer, fugtig skovbund og enge, ved tjern og sumpe, i diger og vejgrøfter, ved bække og opkommer. Frugt er ikke funden, derimod påtræffes colesula på enkelte steder.

59. **Scapania rosacea** (CORDA) N. v. ES.

På spredte steder på lidt fugtig sandjord ved veje og stier, på hvilende gamle agre, på brakmarker og sparsomt bevoxet jord i skove.

Borge: Borgeskoven ♂; Glemminge: Lisleby ♂, (H.); Onsø: Dammyr ♂, Hauge st., (R.); Råde: Fuglevik m. fr., (H.); Tune: Agnalt m. col. (R.).

60. **Scapania curta** (MART.) DUM.

Voxer ligesom foregående i små kolonier eller indblandet blandt andre moser på fugtig sand- og lerjord. Artens udbredelse er lidet kjendt, men det synes dog at fremgå, at den neppe kan regnes til de hyppigere forekommende. Colesula og frugt er ikke iagttagen.

Hvaler: Papper; Glemminge: Åsgård på Kråkerøen, (R.), Troldalen sammesteds, (H.); Onsø: Viker, Sjønnerød, Torp, (R.); Tune: Valle. (H.).

61. **Scapania convexa** (SCOP.) KLS.

Ikke sjelden på råddent træ, som stubber, trærødder og nedliggende stammer og grene, også på torvjord, i skovstier og på

jordfaste stene i skove. Dens hyppighed synes at tiltage fra kysten af og indover landet; den fandtes således på de undersøgte steder i Tune temmelig almindeligt, dog hyppigst på Harehjellåsen, hvor den omtrent såes på hver rådden trærod og hver sten i skovstierne.

Hvaler: Vesterø st., (R.); Borge: Torp st.; Glemminge: Kråkerøen st., (H.), Veumengen st.; Onsø: Dammyr m. fr., Oksrød st., Hauge st., Dale m. col., Hankø st.; Tune: Skivdal st., Agnalt st., Harehjellåsen st. (R.).

62. **Diplophyllum albicans** (L.) DUM.

Meget almindelig på såvel fugtige som tørre, skyggefulde bergvægge, stene og klippeblokke, i klippespalter og på grus mellem stene og blokke, også på fugtig jord mellem lyng og krat. Da den sterile plante neppe savnes på nogen bergvæg inden området, anføres her kun de steder, hvor den er iagttagen med colesula og frugt. Onsø: Dale m. col., Åle m. col., (R.); Råde: Starengen m. fr., (H.); Tune: Stang m. col. (R.).

63. **Diplophyllum taxifolium** (WAHLENB.) DUM.

Forekommer på mørke granit- og gnejsklipper, i bergsprækker og ved foden af bergvægge, på et enkelt sted også iagttagen på råddent træ. Den synes at mangle ude ved kysten eller er der i ethvert fald meget sjelden; i de indre bygder derimod forekommer den noget hyppigere, f. ex. på de undersøgte steder i Tune.

Onsø: Ålebergene, sparsomt; Tune: Agnalt ved Kværnhusbækken, Stang, i mængde og i rene tuer på en bergvæg, sammesteds også på en stubbe i selskab med *Cephalozia Helleriana* og *Jungermannia porphyroleuca,* overalt steril. (R.).

64. **Diplophyllum obtusifolium** (HOOK.) DUM.

Meget sjelden, på fin sandmuld i hulvejskråninger, i kanten af vejgrøfter og på jorddækkede klippeafsatser.

Borge: Kjølberg m. fr., (H.); Onsø: Dale m. fr., Rødskoven m. fr.; Tune: Grøtet m. col. (R.).

65. **Plagiochila asplenioides** (L.) DUM.

Meget almindelig på mere og mindre fugtig skovbund blandt lyng og krat, ved foden af klipper, på mosgroede bergskråninger, klippestykker og stene af såvel granit og gnejs som porfyr, på jord

mellem klippeblokke og stene, i urer o. s. v. Frugt og colesula forekommer i forhold til plantens store udbredelse temmelig sjeldent.

66. **Mylia Taylori** (HOOK.) B. GR.

Danner store, rødlige matter på skyggefulde, lidt fugtige bergvægge, i randen af hængende torvdækker og på klippeafsatser. Frugt er kun påvist på et enkelt sted.

Hvaler: Papper, (R.); Glemminge: Kråkerøen, flere steds, (H., R.), ved Glemminge gamle kirke m. fr., (H.); Onsø: Ålebergene, på flere steder, Dammyr, Dale, Hauge, i skoven mellem Oksviken og Fjelle. (R.).

67. **Mylia anomala** (HOOK.) B. GR.

Temmelig hyppig gjennem hele området fra øerne ved kysten (i Hvaler, Glemminge og Onsø) til det højeste punkt i Tune, Harehjellåsen. Den savnes neppe på nogen af de *Sphagnum*myrer, hvor arter af *cymbifolium*gruppen forekommer, og hvor overfladen er såvidt dekomponeret, at noget torvjord har dannet sig; den danner aldrig tættere tuer eller større ansamlinger, men forekommer spredt og krybende blandt *Cephalozia*arter og andre moser. Frugt eller colesula er ikke iagttagen.

68. **Jungermannia lanceolata** WEIS.

Forekommer her på de få steder, hvor den er bemærket, i tætte grønne tuer på humøs, grusblandet jord ved foden af bergvægge og over rådnende vegetabilier i skove og myrsumpe.

Onsø: Torgauten m. col., Ålebergene st., Dammyr m. fr. (R.).

69. **Jungermannia inflata** HUDS.

En af de almindeligste arter, der forekommer på våde bergflader, i myrer og overhovedet på fugtige, myrlændte steder i skove. Den optræder enten enkeltvis indsprængt blandt forskjellige andre moser eller i store, tætte tuer og sammenhængende masser, især i myrer og fordybninger i granitbergene ved kysten, hvor den på sine steder danner massevegetation. Colesula forefindes som oftest, frugt er derimod ikke observeret.

var. heterostipa (SPRUCE) LINDB.

Sjelden, på våde berge; Onsø: Ålebergene st. (R.).

70. **Jungermannia subapicalis** N. v. ES.

En temmelig sjelden plante, der voxer på bratte, skyggefulde

og tørre bergvægge og på siderne af større klippeblokke. Den forekommer i store, grønne eller brunagtige matter, og, som det synes, kun på steder, der ikke er langt fjernede fra kysten og Glommens nedre løb. Frugt og colesula mangler.

Hvaler: Vesterø, ved Papperhavnen, (R.); Glemminge: Lisleby ♂, (H.); Onsø: Hauge, Fjelle, Åle, Vollaberget, Fosse, Ålebergene. (R.).

71. **Jungermannia cæspiticia** LINDENB.

Sjelden, i små, grønne tuer, på fin, lerblandet sandmuld ved siden af skovstier og veje.

Onsø: ved vejen mellem Dale og Dammyr st., Trondalen m. col. og gonidier. (R.).

72. **Jungermannia exsecta** SCHMID.

Forekommer i tætte tuer på rådne stubber, nedliggende træstammer og på trærødder, sjeldnere på sandholdig, humøs jord. Frugt eller colesula er ikke funden, derimod bærer planten en mængde gonidier.

Borge: Løvø i Østerelven, på jord; Glemminge: Jørnerød, på jord ved bredden af en udtørret mølledam, (R.), Lisleby, Bækhus på Kråkerøen, på råddent træ, (H.); Onsø: Torp, i største mængde og i rene tuer på en stubbe, Ørebæk og Torgauten, på stubber. (R.).

73. **Jungermannia quinquedentata** HUDS.

En af de almindeligste arter, der som oftest forekommer i store, løse, sammenfiltrede, brungrønne — grønne matter på mere og mindre fugtige, mosgroede bergskråninger, blokke og stene, på jord mellem stene, lyng og buskads og på råddent træ. Frugt og colesula træffes forholdsvis sjeldent.

74. **Jungermannia barbata** SCHMID.

Næsten ligeså hyppig som foreg., tildels på de samme lokaliteter og underlag, kun med den forskjel, at nærværende art også træffes på udyrket, sparsomt bevoxet lerjord i bakkeskråninger og jordfald. Frugt vides ikke at være observeret, derimod forekommer colesula på spredte steder.

75. **Jungermannia gracilis** SCHLEICH.

Steril temmelig hyppig på mosgroede, lidt fugtige og skygge-

fulde bergskråninger og klippestykker i skove, på fugtig skovbund og på råddent træ.

Hvaler: Vesterø ved Papperhavnen, Papper, (R.); Borge: Borgeskoven, Begby, Lindalen; Glemminge: Lisleby, (H.), Kråkerøen, flere steds, (H., R.), Veumengen m. col.; Onsø: Ålebergene, hyppig m. col. og st., Slevik, Rauø, Dammyr m. col., Tvete m. fr., Dale m. col., Torp, Borgås; Råde: Slangsvold; Tune: Stang, Agnalt, (R.), Valle. (H.).

76. **Jungermannia Kunzeana** HÜB. **var. plicata** (HARTM.) LINDB.

Denne i de alpine og subalpine trakter hjemmehørende art er her sparsomt påvist på fugtig jord i skovbrynet ovenfor gården Harehjellen i Tune, hvor den forekommer i selskab med den næsten ligeså sjeldne *Conostomum tetragonum*, antageligt i en højde over havet af 225 m. (R.).

77. **Jungermannia incisa** SCHRAD.

I blågrønne, tætte tuer, på rådne stubber og træstammer, på torvagtig jord på klipper, på ophøjede tuer i myrer og på fugtig skovbund.

Hvaler: Papper st., Vesterø m. col.; Glemminge: Jørnerød st., Ødegården på Kråkerøen st.; Onsø: Ålebergene m. fr.; Søndre Søster st., Torgauten st., Tvetemyr st., Åle st., (R.); Råde: Burummyr m. fr., (H.); Tune: Agnalt st., Grøtet, i selskab med *Cephalozia curvifolia* st., Stang m. col. (R.).

78. **Jungermannia Limprichtii** LINDB.

Denne her (som andetsteds hertillands) sjeldne art forekommer på ufrugtbar grusjord blandt *Polytrichum piliferum* og på jorddækkede bergheller, m. fr.

Onsø: Åle, på et par steder. (R.).

79. **Jungermannia bicrenata** SCHMID.

Voxer i grønne eller svagt rødfarvede, tætte tuer på nøgen eller lidt bevoxet, gold sand- og grusjord ved veje og stier, på brakmarker og i gamle sandtag. Frugt er rigeligt tilstede.

Glemminge: Bjørndalen, Langøen på Kråkerøen ret ind for Jyteskjær; Onsø: Dammyr, Borgås, Trondalen. (R.).

80. **Jungermannia longidens** LINDB.

Hyppig på tildels fritliggende, mosgroede, stejle klippevægge,

på siderne af blokke og på stene, sjelden på råddent træ og over rådnende moser. Gonidier forekommer altid, colesula og frugt derimod kun sparsomt.

Hvaler: Vesterø, hyppig st.; Glemminge: Kråkerøen, flere-steds st.; Onsø: Ålebergene, alm. st. og m. col., Åle st., Trondalen st., Vollaberget st., Dammyr m. fr., Rød st., Torp st.; Tune: Agnalt st., Stang m. col., (R.), Valle m. col. (H.).

81. **Jungermannia porphyroleuca** N. v. Es.

Denne art, der er temmelig hyppig, især på rådne stubber blandt *Lepidozia* og *Cephaloziaarter*, er bemærket gjennem hele den undersøgte del af området Colesula udvikles hist og her, hvorimod frugt neppe er påvist. Ligesom de nærstående arter har planten en mængde gonidier i bladspidserne.

82. **Jungermannia ventricosa** Dicks.

En af de almindeligst optrædende *Jungermanniaarter* på underlag af højst forskjellig beskaffenhed: på mere og mindre fugtige og mosgroede klipper, stene og blokke, på torvjord og over rådnende moser, også på fugtig sand og i myrer. Den findes dels i rene tuer, dels indsprængt blandt andre arter på såvel granit og gnejs som på porfyren. Frugt sees sjeldent, colesula noget hyppigere; gonidier savnes aldrig.

83. **Jungermannia obtusa** Lindb.

I løse matter på fugtig jord i skove blandt græs og mellem andre moser i fugtige krat, hidtil kun funden på et par steder, nemlig i Glemminge ved Veumengen og i Onsø ved Dammyr, beggesteds st. (R.).

84. **Jungermannia badensis** Gottsche.

Meget sjelden. Kun bemærket på kalkgrus i mursprækker på fortet Huth i Vesterelven, (Onsø), hvor den har holdt sig i flere år. Den forekommer her i blåligt grønne, rigeligt frugtbærende tuer på den fra solen vendende side af muren. (E. Ellingsen).

85. **Jungermannia ovata** Dicks.

Temmelig hyppig i tildels rigt fruktificerende, blågrønne, tynde matter på tørre, stejle gnejs- og granitvægge i barskove.

Hvaler: Vesterø st. (R.); Glemminge: Lisleby m. fr., Kråkerøen, flere-steds, f. ex. ved Åsgård m. fr. (H.), Enhus st., Fuglevik

m. fr., Allerød st.; Onsø: Ålebergene, flere steds, også m. fr., Fjelle m. fr., Skåre st., Vollaberget m. col., Rød m. fr., Åle m. col., Tvete m. col.; Tune: Grøtet st. (R.).

86. **Jungermannia saxicola** SCHRAD.

Sjelden; kun funden på to steder på bratte, noget beskyggede, lidt fugtige klipper, steril.

Glemminge: Enhus på Kråkerøen, (H.); Onsø: Åle. (R.).

87. **Jungermannia minuta** CRANTZ.

Voxer i tildels store matter på klippeafsatser, mere og mindre bratte, mosgroede, tørre bergvægge, på klippestykker i urer og på torvjord ved foden af klipper.

Hvaler: Vesterø st. (R.); Borge: Borgeskoven st.; Glemminge: Bækhus m. col., (H.), andre steder på Kråkerøen st.; Onsø: Torgauten m. col., Åle st., Dale st., Trondalen st., Tvete m. col., Rødskoven m. fr., Slevik m. col.; Tune: Agnalt st., Stang st., (R.), Valle st. (H.).

88. **Nardia crenulata** (SM.) LINDB.

Temmelig hyppig, i grønne eller rødligt anløbne tuer eller spredt, på mere og mindre sandholdig, nøgen lerjord og på sandblandet torvjord på lidt fugtige steder. Den forekommer således på hvilende agre, langs veje og stier, i lerfald, på bredderne af damme og på sandslam ved bække. Colesula og frugt findes som oftest.

Borge: Begby m. col., Torp m. col., (H.); Glemminge: Veumengen st., Jørnerød m. col., Kråkerøen m. col.; Onsø: Viker st., Hauge m. fr., Borgås m. col., Fjelle m. col., Åle, alm. m. col. og fr., Trondalen m. fr., i mængde, Orebæk m. fr., Okseviken st., Krosnæs st.; Råde: alm. langs vejen til Tune og Svindal; Tune: Agnalt og Skivdal m. col., meget alm. overalt på sandede brakmarker og på lerjord. (R.).

var. gracillima (SM.) LINDB.

Forekommer sandsynligvis også, men grænsen mellem hovedarten og denne varietet har ikke været os så klar, at vi har villet forsøge at udskille den.

89. **Nardia scalaris** (SCHRAD.) B. GR.

Steril overmåde almindelig på jord af forskjellig beskaffenhed, dog hyppigst på sandmuld og sandblandet lerjord i vejskråninger,

på ufrugtbare marker, langs skovstier etc. på såvel tørre som fugtigere steder. Frugt er i forhold til plantens hyppighed temmelig sjelden og kjendes kun fra følgende steder:

Borge: Borgeskoven, alm., (H.); Onsø: Rødskoven, Krosnæs, Dale, Trondalen; Tune: Agnalt, (R.), Valle. (H.).

90. **Nardia hæmatosticta** (N. v. Es.) Lindb.

Langt sjeldnere end foreg. Den trives på mager sandjord på brakmarker, i hulvejsskråninger, langs veje og stier.

Onsø: Okseviken, ved en hulvej og i kanten af en skovsti, Dale, på lignende lokaliteter, (R.); Råde: Fuglevik, (H.); Tune: Agnalt, på en lidet befærdet vej, (R.), på samtlige steder med frugt.

91. **Nardia insecta** Lindb.

På fin sandmuld, som det synes, temmelig sjelden, dog overalt m. fr.

Glemminge: Åsgård på Kråkerøen, i kanten af en sandgrop; Onsø: Trondalen, i mængde langs siderne af en grøft, Borgås, på en digekant. (R.).

92. **Marsupella emarginata** (Ehrh.) Dum.

Temmelig almindelig på stene og klipper i og ved bække, på våde klipper og på tilsandet, gammelt træværk i bækkelejer. Frugt forekommer sjeldent; den er kun funden — tildels i rigelig mængde — i Onsø: ved „Signalen" i Ålebergene, i Trondalen og ovenfor Lille Fjelle. (R.).

93. **Scalia Hookeri** (Lyell) B. Gr.

Denne sjeldne art, der, såvidt bekjendt, her i landet før kun er påvist i de centrale fjeldtrakter og i Nordland, er her funden sparsomt som ♂ ved Dammyr i Onsø, hvor den forekommer yderst sparsomt på våd humusholdig sandjord i selskab med den ligeså sjeldne *Riccardia incurvata*. (R.).

94. **Fossombronia Dumortieri** (Hüb. & Genth) Lindb.

Optræder i tildels store mængder, men på få steder, på torvjord, dannet af dekomponerede *Sphagna*, på sandet humus på bredderne af damme og på sort myrslam.

Glemminge: på torvmyren strax ovenfor Stordammen, i største mængde med rigelig frugt, mellem Stordammen og Bjørndalens vandbassiner m. fr. og på bredden af en af mølledammene

ovenfor Jørnerød mølle m. fr.; Tune: Agnalt, på elvebredden m. fr. (R.).

95. **Fossombronia cristata** LINDB.

Hyppig på lerede agre, ved bredden af damme og på nøgne lerpletter, ofte i selskab med *Riccia sorocarpa, Pleuridium nitidum* og *Pottia truncatula,* sjeldnere på torvjord. Frugt findes på de fleste steder og i største mængde.

Hvaler: Vesterø, på torvjord nær stranden, (R.); Borge: Visur, (H.); Glemminge: Veumengen, Jørnerød, Stræbsomhed, ved mølledammen, Kråkerøen; Onsø: Åle, alm., m. fl. st.; Tune: Stang, (R.), Mingeødegård. (H.).

96. **Blasia pusilla** L.

Almindelig på kjølige, våde og lerede eller leret-sandede steder: i vejdiger, grøfter og ved opkommer, langs bække og vandårer, på vandsyge, lerede enge og overhovedet på mere og mindre nøgne og våde lerpletter. Frugt, der forekommer temmelig sjeldent, er funden på følgende steder: Østre Fredrikstad: Sorgenfri; Glemminge: Nøkleby, (H); Onsø: Trondalen, Borge. (R.).

97. **Pellia endiviæfolia** (DICKS.) LINDB.

Denne art, der kun er funden på kalkholdig jord ved stranden på Lyngholmen i Onsø, tør som steril ikke betragtes som fuldt sikker, men overensstemmelsen i habitus, dens forekomst på kalkholdigt underlag samt løvets form og bygning gjør, at planten dog må ansees for at tilhøre nærværende art. (R.).

98. **Pellia Neesiana** LIMPR.

Tilsyneladende meget sjelden. Den er kun påvist på fin, lerblandet sandmuld langs bække og vandårer ved Jørnerød i Glemminge, hvor den forekommer på et par steder (♀ og ♂). Det er at antage, at den også findes på andre steder, men da den her, som tildels ellers, har været lidet påagtet, er det rimeligt, at den enten er oversect eller forvexlet med den følgende.

99. **Pellia epiphylla** (L.) N. v. Es.

Forekommer temmelig hyppigt og om våren med rigelig frugt på dyndagtig jord ved foden af skyggefulde klipper, ved bækkebredder, på sumpede steder i krat, i udkanten af myrer og i mere eller mindre gjengroede diger og grøfter.

B. Torvmoser.

1. **Sphagnum cymbifolium** EHRH.

Under mange former meget almindelig i myrer og myrsumpe, på fugtig, humøs skovbund, langs bække og grøfter, på sidlændte skovenge og torvdækte bergskråninger etc., på hvilke steder den enten forekommer i større, sammenhængende masser eller i større og mindre tuer, sjeldent mere enkeltvis og indsprængt blandt andre arter. På noget ophøjede partier i myrerne udgjør den ofte i overvejende grad den egentlige torvmosvegetation, medens den på skovbund på mere beskyggede steder forekommer i spredte tuer. Med hensyn til farven er denne art meget variabel, idet den i skove og overhovedet på skyggefulde steder er blegt blålig — bleggrøn, hvorimod den på frit liggende myrer varierer i rødt, brunt, rosa og bleggult, ofte i broget blanding. Frugt træffes oftest på myrer, sjeldnere på skyggefulde steder.

2. **Sphagnum medium** LIMPR.

Forekommer i tætte, vakkert rødbrune eller rosafarvede tuer på noget ophøjede steder i middels våde myrer. Når denne art for tiden kun kjendes fra få steder inden vort område, tør dette delvis hidrøre fra forvexling med de rødligt anløbne former af den foregående, hvorfra den sikkert kun kan skilles ved gjennemsnit af grenbladene. Men selv om denne mulighed tages i betragtning, er det utvivlsomt, at denne art er langt sjeldnere end den foregående, ligesom den i sin forekomst er mere afhængig af lokaliteten og kun findes på de mere frit liggende, ikke altfor våde myrer.

Glemminge: myren ovenfor Stordammen; Onsø: Dammyr, Tvetemyr, Fugledalen, på samtlige steder st. (R.).

3. **Sphagnum papillosum** LINDB.

Hist og her i middels våde myrer, sjeldnere i skovsumpe, ofte i selskab med eller side om side med *S. cymbifolium.* Den danner i regelen større, tætte, brungrønne — brune eller gulbrune tuer og er langt hyppigere end de nærstående arter forsynet med rigelig frugt.

Angives af LINDBERG at være funden ved Fredrikstad af SCHÜBELER i aug. 1837.

Hvaler: Papper st., (R.); Borge: Skiviken st., Begby st., (H.); Glemminge: Bjørndalen m. fr., myren ovenfor Stordammen m. fr., Åsgård på Kråkerøen m. fr.; Onsø: Tvetemyr m. fr.; Tune: Agnalt st. (R.).

4. **Sphagnum imbricatum** HORNSCH.

Denne art, der noget minder om den foregående, er bemærket på torvjord på grunde, myrlændte steder, på grusblandet humus på sparsomt bevoxede, sidlændte enge og i enerkrat på golde, noget fugtige hejer. Den forekommer i temmelig tætte, ublandede, brungrønne eller brungule tuer og er allerede ved indsamlingen kjendelig på de forholdsvis korte, tætbladede, lidet afsmalnende, bueformede eller opret udstående, mere og mindre nærstillede grene.

Glemminge: på østsiden af Stordammen m. fr., Jørnerød st.; Onsø: Trondalen st., Åle, på to steder, st.; Tune: Agnalt st. (R.).

5. **Sphagnum fimbriatum** WILS.

Denne i store, løse, hvidgrønne tuer optrædende art voxer i fugtigt, skyggefuldt krat, på våde steder ved foden af bergvægge, i udkanten af myrer og langs sumpede bækkebredder i skove.

Skjeberg: Gunildmyr m. fr. (dioik); Borge: Begby m. fr., (H.); Glemminge: Jørnerød st.; Onsø: Ålebergene st., Rødskoven m. fr., Tvetemyr m. fr. (R.).

6. **Sphagnum Girgensohnii** RUSS.

Hyppigere end den foregående, hvem den i høj grad ligner. Den findes fortrinsvis i fugtig, skyggefuld kratskov, på våde, torvbelagte bergskråninger, ved bækkelejer og i kanten af skovsumpe

og myrer. Den er bemærket gjennem hele området fra Hvaler gjennem Borge, Glemminge, Onsø, Råde og Vartejg, dog altid steril. Når ingen voxesteder kjendes fra Skjeberg og Tune, er imidlertid grunden visselig alene den, at disse herreder endnu er utilstrækkeligt undersøgte.

7. **Sphagnum Russowii** WARNST.

Kjendes fra et par steder, Torgauten og Ørebæk i Onsø. På førstnævnte sted voxer den i rødlige tuer på en myrlændt lokalitet i skov, på sidstnævnte i ligesom brunsvedne, tætte tuer på en fugtig engrabbe, beggesteds st. (R.).

8. **Sphagnum fuscum** (SCH.) KLINGGR.

Meget alm. på forholdsvis tørre, lyngbevoxede myrer, ofte m. fr.

9. **Sphagnum rubellum** WILS.

Voxer enten i ublandede, løst sammenhængende, røde eller brunrøde tuer eller enkeltvis blandt andre arter på vandrige myrer og i skovsumpe. Uagtet den på grund af sin spæde vext og store lighed med enkelte former af *S. acutifolium* må antages delvis at være overseet, synes det dog at fremgå af de talrige befaringer af en stor del myrer i området, at den må regnes til de sjeldnere arter.

Glemminge: Enhus på Kråkerøen m. fr., (H.), Åsgård sammesteds st., Jørnerød st.; Onsø: Torgauten st., Dammyr st. (R.).

10. **Sphagnum Warnstorfii** RUSS. **var. purpurascens** RUSS.

Danner kompakte, dybe tuer i meget våde myrer. Den kjendes kun fra Dammyr og Tvetemyr i Onsø, begge steder st. (R.).

11. **Sphagnum quinquefarium** (BRAITHW.) WARNST.

Sjelden. Den forekommer i dybe, bleggule eller svagt rødligt anløbne tuer på myrlændte steder i skove.

Borge: Borgeskoven, i mængde m. fr., (H.); Onsø: Dale m. fr. (R.).

12. **Sphagnum acutifolium** EHRH.

Denne meget variable art er en af de almindeligste torvmoser i myrer, på lyngbevoxede, fugtige bergskråninger og overhovedet på mere eller mindre våd torvbund i skove. Frugt forekommer hyppigt og ofte i rigelig mængde.

Af de talrige varieteter kan anføres

var. leptoclada LIMPR.

Onsø: Uteng m. fr.; Tune: Agnalt m. fr. (R.)

var. purpurea SCH.

Meget alm. på lyngbevoxede bergskråninger etc., også m. fr.

13. **Sphagnum subnitens** RUSS. & WARNST.

Temmelig hyppig i dybe myrer, på våde enge, fugtig, torvagtig skovbund og torvdækte, kratbevoxede bergskråninger. Den danner middels store, brune, rødlige eller broget farvede, noget glindsende tuer, der oftest bærer en mængde frugter.

Borge: Skiviken, Begby, (H.); Glemminge: myren ovenfor Stordammen, i mængde, Langøen på Kråkerøen; Onsø: Ørebæk, i mængde på en græsbevoxet grøftekant, Dammyr, Tvetemyr. (R.).

De her anførte arter af *acutifolium*-gruppen, hvoraf flere eller færre selv i mange moderne lærebøger behandles som varieteter, bør efter vor mening opretholdes som arter, da de frembyder så mange for hver enkelt udprægede kjendemærker, specielt i stængelbladenes form og bygning, at de altid med nogenlunde sikkerhed vil kunne bestemmes, selv af den mindre øvede, ligesom de habituelt adskiller sig fra de former, man fremdeles vedbliver at regne til *S. acutifolium*.

14. **Sphagnum compactum** BRID.

En af de aimindeligste arter, der foretrækker fugtige, kun nu og da vandfyldte fordybninger på flade eller skrånende berge fra kysten til de højeste åse, men også forekommer på lyng- og kratbevoxet, lidt fugtig mark, langs skovstier og på sparsomt græsbevoxede rabber, sjeldnere på fugtige bergafsatser og i ikke meget våde myrer. Frugt sees forholdsvis sjeldent.

var. squarrosula RUSS.

Onsø: Ålebergene m. fr. (R.).

var. subsquarrosa WARNST.

Onsø: Torgauten st. (R.).

15. **Sphagnum subsecundum** N. v. ES.

Hist og her i myrer og sumpe eller på våde, græsbevoxede sumpenge, hvor den enten voxer i ublandede, brune eller brungule tuer eller enkeltvis blandt andre *Sphagna*. Frugt er ikke funden.

Hvaler: Vesterø; Glemminge: Fuglesund ved Langøen på

Kråkerøen, (R.), Enhus sammesteds, (H.), Jørnerød, flere steds; Onsø: Tvete, Ålebergene, Dammyr, Tvetemyr, Kjævelsrød; Tune: Agnalt, hyppig. (R.).

16. **Sphagnum contortum** SCHULTZ.

Sjelden og kun steril, på våde, torvdækkede berge, i myrer og på mere og mindre fugtige enge, ved skovstier etc. Arten synes meget variabel såvel i størrelse som farve, forgrening, bladstilling og tuernes tæthed, alt efter den mere eller mindre våde bund, hvorpå den voxer.

Borge: Kjølberg; Glemminge: Enhus på Kråkerøen, (H.), Kråkerøholmerne; Onsø: Kjævelsrød, (en form, der minder om den foregående,) Okseviken, *(var. contorto-stricta* GRAVET,) Lyngholmen, (R.); Råde: Fuglevik. (H.).

var. obesa WILS.

Glemminge: på sumpede steder i myren ovenfor Stordammen; Onsø: Ålebergene, blandt andre *Sphagna* i et bækkeleje, begge steder st. (R.).

17. **Sphagnum squarrosum** PERS.

Almindelig ved opkommer, vandårer og på kjølige, sumpede steder i udkanten af myrer, langs bække og elve. Frugt er kun bemærket på få steder.

var. imbricata SCH.

Glemminge: Jørnerød st.; Onsø: Seutelven m. fr.; Tune: Agnalt m fr. (R.).

var. semisquarrosa RUSS.

Onsø: Ålebergene. (R.).

En form med folia semisquarrosa, der påfaldende minder om *S. riparium,* og med indtil 30 cm. lange stængler voxer i fugtigt krat ved Jørnerød i Glemminge; den kan passende betegnes som en *forma elata* af sidstnævnte varietet.

18. **Sphagnum teres** ÅNGSTR.

Sjelden, i dybe myrer og sumpe, oftest steril.

Borge: Gudbrandsdalen ved Visur m. fr., (H.); Onsø: Dammyr, Kjævelsrød, *(forma anoclada,)* Tvetemyr. (R.).

var. squarrosula (LESQ.) SCHLIEPH.

Denne varietet, der mest ligner en spædere *S. squarrosum,* er funden i sumpe ved Seutelven i Onsø st. (R.).

19. **Sphagnum molluscum** BRUCH.

Denne, den mindste af de europæiske arter, forekommer i næsten hvide eller blegt gulgrønne — svagt brunagtigt anløbne tuer eller indsprængt blandt andre *Sphagna;* ikke sjeldent sees den også voxende sammen med enkelte løvmoser, som *Hypnum stramineum* og nogle *Dicrana.* Den synes at være hyppigst i havets nærhed, f. ex. på øerne udenfor Glemminge og Onsø, hvor den i regelen forekommer i de talrige myrsumpe, der har dannet sig i fordybninger i bergmassen; forresten findes den hist og her på våde myrer og i sumpe.

Hvaler: Lyngholmen ved Vesterø m. fr.; Glemminge: Kråkerøholmerne, hyppigt og med rigelig frugt, holmen udenfor Fuglesund på Langøen m. fr., Åsgård på Kråkerøen m. fr., (R.), Enhus sammesteds st., Lisleby st., (H.), i myren ovenfor Stordammen m. fr.; Onsø: Lyngholmen m. fr., Flatskjær m. fr., Hankø m. fr., Fosse st., Tvetemyr st.; Tune: Harehjellåsen st. (R.).

20. **Sphagnum cuspidatum** EHRH.

Meget almindelig og i høj grad varierende, i sumpe og små tjern såvel i skove som på de træløse øer ved kysten og overhovedet i stagnerende vandansamlinger, sjeldnere i myrer, hvor den kun forefindes i de vandrigere udkanter.

21. **Sphagnum recurvum** P.B.

Almindelig overalt på mere og mindre våd, torvagtig bund i skove ved bække og vandløb, i kratbevoxede skovholt og i vandrige myrer etc., hyppigst steril. I regelen danner denne art ikke egentlige tuer således som flerheden af de øvrige arter, men forekommer derimod i store, vidtstrakte masser, der i vid udstrækning dækker det fugtige eller våde substrat.

22. **Sphagnum riparium** ÅNGSTR.

Denne sjeldne art ligner i sin forekomst den foregående, men foretrækker vandrigere og mere skyggefulde steder, hvorfor den kun træffes i dybe sænkninger ved bækkebredder og i udkanten af myrer i skove.

Onsø: Sjønnerød st., Ålebergene st., Tvetemyr st. (R.).

C. Egentlige løvmoser.

1. **Andreæa petrophila** EHRH.

Meget almindelig og med frugt på klipper, stene og blokke, helst på åbne steder. Varierer betydeligt såvel i farve som i bladenes stilling og papilløsitet og danner ofte massevegetation, der giver større bergflader en ejendommelig farve af brunt og brunsort.

2. **Andreæa crassinervis** BRUCH.

På flade og svagt skrånende, periodisk overrislede klipper temmelig almindelig, med frugt. Denne art danner i almindelighed sorte, svagt glindsende tuer eller større, sammenhængende masser og synes som regel at foretrække højere liggende, åbne bergplatåer.

En form, som muligens turde være

var. intermedia LIMPR.,

forekommer m. fr. flere steds i Borge, (H.); på Kråkerøen i Glemminge og Ålebergene i Onsø. (R.). Ligesom hovedarten holder den sig mest til flade eller svagt skrånende, nu og da vædede klipper.

3. **Andreæa Rothii** WM.

Meget almindelig på lidt fugtige klipper og blokke, med frugt. Denne art synes at trives såvel på skrånende som lodrette klipper, helst i skovtrakter; den danner i almindelighed mindre, grågrønne — brunagtige, glansløse puder.

4. **Archidium phascoides** BRID.

Såvel på fugtig sand som på sandholdig lerslam og humøs jord hist og her, dog hyppigst ved kysten.

Hvaler: Papper, Asmalø, i ren strandsand m. fr.; Glemminge: Jørnerød m. fr., Rødsbugten, Fuglesund og Enhus på Kråkerøen st.; Onsø: Fjelskilen, flere steds st., Vikerkilen, Torgauten m. fr., Ørebæk m. fr., Dragsund m. fr.; Tune: Agnalt m. fr., på elvemælen. (R.).

Den frugtbærende plante er nogle millimeter høj med bladene opad tiltagende i størrelse og den kuglerunde kapsel indesluttet mellem topbladene; de sterile skud er i yngre tilstand grønne, ældre sortagtige, med lige store blade. Planten ligner habituelt en liden *Pleuridium alternifolium,* fra hvilken den dog let skilles ved, at kapselen fuldstændigt mangler spids eller vorte.

Ny for Norge $^{10}/_{5}$ 1888.

5. **Ephemerum serratum** (SCHREB.) HAMPE.

Hist og her på fin sandmuld, helst på hvilende agre, på elvebredder, grøftekanter o. s. v., med frugt.

Glemminge: Veumengen, Åsgård på Kråkerøen; Onsø: Åle, Ørebæk, Trondalen, Præstegården; Tune: Agnalt, ved elven. (R.).

Det er at antage, at den i den sydlige del af Smålenene forekommer temmelig udbredt, men dens ringe størrelse gjør, at den let oversees.

6. **Acaulon muticum** (SCHREB.) C. MÜLL.

Sjelden. Foruden på lignende lokaliteter som foregående forekommer den også på lerjord.

Med frugt: Borge: Kjølberg, i lerede vejgrøfter, (ny for Norge $^{18}/_{4}$ 1886); Østre Fredrikstad: Barakkesletten, (H.); Glemminge: Åsgård på Kråkerøen. (R.).

Foruden på de her anførte voxesteder er den hertillands kun funden et par steder ved Trondhjem, (H.); den hører vistnok således til de sjeldneste af vore løvmoser.

7. **Phascum cuspidatum** SCHREB.

På lerede agre, gjødseldynger etc. ikke sjelden med frugt.

Borge: Torp; Østre Fredrikstad: Sorgenfri, (H.), Kongssten, (R.); Glemminge: Torp, på en jorddækket sten i en bæk, (H.), Kråkerøen, flere steds; Onsø: Græsvik, Store Marnet, Elslet, Torp. (R.).

8. **Pleuridium nitidum** (HEDW.) RABENH.

På lerjord, hvilende, lerede agre, langs vandløb, på lerede strandbredder o. s. v. ikke sjelden, altid med frugt.

Borge: Moum; Glemminge: Åsgård og Enhus på Kråkerøen, som *var. bulbillifera* BESCH., (H.), Strålsund sammesteds, Stræbsomhed mølledam; Onsø: Hauge, Åle, Trondalen, Rød, Ørebæk, Torgauten, Kjenne. (R.).

9. **Pleuridium alternifolium** (DICKS.) RABENH.

Temmelig almindelig helst på fugtig lerjord på såvel dyrkede som udyrkede steder, også i jordhuller i tørre bakker, altid med frugt. Den er udbredt gjennem Borge, Glemminge og Onsø, (almindelig); Tune: Stang, (R.); Vartejg: Bergsland. (H.).

10. **Pleuridium subulatum** (HUDS.) RABENH.

Meget sjelden. Hidtil kun funden på stiv, udyrket lerjord ved Åle i Onsø m. fr. (R.).

11. **Hymenostomum rostellatum** (BRID.) SCHREB.

På hvilende, fugtige, lerede agre sjelden, med frugt. Glemminge: Rød på Kråkerøen; Onsø: Ørebæk, Hauge. (R.).

Frugten modnes til højst forskjellige tider, hvorfor man oftest finder modne og umodne kapsler samtidigt.

Ny for Norges flora i september 1889.

12. **Hymenostomum squarrosum** BR. GERM.

På lignende lokaliteter som foregående, sjeldnere på udyrket, fugtig lerbund, med frugt.

Glemminge: Rød på Kråkerøen; Onsø: Ørebæk, Åle, Trondalen. (R.).

Forekommer ofte i selskab med foregående, fra hvilken den allerede ved indsamlingen let skilles ved, at kapselstilken hos *H. rostellatum* knapt når over perichætiet, medens den hos *H. squarrosum* er lang, tynd og bleg. Begge arter foretrækker løs, opsmuldret lerjord på dyrkede steder og forsvinder, når anden vegetation tager overhånd, eller lerjorden bliver for fast. En enkelt undtagelse herfra er dog iagttagen, idet *H. squarrosum* også er funden på ren, udyrket lerjord i en fugtig bakke.

Ny for Norges flora i september 1889.

13. **Hymenostomum microstomum** (HEDW.) R. BR.

Temmelig sjelden, på hvilende, sandige agre, sandige enge, langs grøfter etc., med frugt.

Borge: Torp; Glemminge: Lisleby, (H.); Onsø: Torgauten, Krosnæs, Ørebæk. (R.).

Som følge af, at denne art foretrækker sandholdige lokaliteter, er den ikke iagttagen i selskab med de to foregående.

14. **Gymnostomum rupestre** SCHLEICH.

Denne kalkelskende art er kun funden steril på forvitret granit på Vollaberget i Onsø, i mursprækker på fortet Huth sammesteds og på forvitret gnejs ved Dalen i Tune. (R.).

15. **Hymenostylium curvirostre** (EHRH.) LINDB.

Sjelden. Hidtil kun iagttagen steril på Asmalø i Hvaler, hvor den forekommer i mængde på steder, hvor kalkholdigt vand fra de mægtige skjælbanker gjennemfugter de dybe tuer, som viser forskjelligt farvede lag af kalkafsætninger. (R.).

16. **Anoectangium compactum** SCHWÄGR.

Meget sjelden. Under et skråberg på Rauø i Onsø, nogle få meter over havet, steril. (R.).

17. **Weisia crispata** (BR. GERM.) JUR.

Hist og her på forvitret granit, især i sprækker, og på porfyr.

Onsø: Åle, Ålebergene, Foden nær Torgauten, Søndre Søster; på alle steder med frugt. (R.).

18. **Weisia viridula** (L.) HEDW.

I jordhuller, på bakkeskråninger, under trærødder, på jorddækkede klipper, langs stier og veje etc. temmelig udbredt på forskjelligartet jordbund, altid med frugt. Den er almindelig i Hvaler, (R.) og i lerbakkerne langs Glommen gjennem Borge, Glemminge og Tune. (H.). I Onsø er den temmelig almindelig såvel på fastlandet som på porfyrøerne, Søstrene, Missingen og Rauø, (R.); Råde: Åven. (H.).

Denne art danner ikke så kompakte tuer som foregående; heller ikke forekommer den i almindelighed i bergsprækker som denne, men derimod på små, sparsomt jorddækkede bergafsatser, på hvilken lokalitet den især findes på porfyren.

Ved Ørebæk i Onsø forekommer en form, der i meget min-

der om *Weisia rutilans* (HEDW.) LINDB. Den har større sporer (0,024 mm.), delvis flade bladkanter og en længere, (0,09 mm.,) af den udløbende nerve dannet bråd.

19. **Dicranoweisia cirrata** (L.) LINDB.

Hist og her under skråberge, i klipperevner og på lidt fugtige bergafsatser, med rigelig frugt. Den mangler på porfyren.

Borge: Torp, (H.); Onsø: Ålebergene, Borgås, Rødskoven. (R.).

20. **Dicranoweisia crispula** (HEDW.) LINDB.

Denne art, der intetsteds mangler i fjeldtrakter, er kun bemærket en gang (i 1885) på en jorddækket sten på Åle i Onsø m. fr. (R.).

21. **Rhabdoweisia fugax** (HEDW.) BR. EUR.

Ikke sjelden, med frugt, i klipperevner og jordfyldte hulheder i klipper såvel på granit som på gnejs. Den er ikke bemærket på øerne i fjorden.

Borge: Lindalen; Glemminge: Enhus på Kråkerøen, (H., R.); Onsø: Ålebergene, flere steds, Borgås, Ørebæk, Åle, Fjelle, Buvik, Uteng, (R.); Tune: Stenrød, (H.), Agnalt. (R.).

var. subdenticulata BOUL.

Omtrent lige almindelig som hovedarten og ligesom denne fruktificerende.

Borge: Begby, Visur, (H.); Onsø: Ørebæk, (R.); Tune: Greåker. (H.).

Såvel hovedarten som varieteten synes at foretrække åsenes østside og holder sig fortrinsvis til skovtrakter.

22. **Rhabdoweisia denticulata** (BRID.) BR. EUR.

Meget sjelden. Hidtil kun bemærket på en skyggefuld og fugtig, sparsomt med humusjord bedækket bergafsats ved Kvernhusbækken i nærheden af Agnalt i Tune m. fr. (R.).

23. **Cynodontium schisti** (WAHLENB.) LINDB.

Ligeledes meget sjelden og kun funden steril på en jorddækket klippe på Åven i Råde, (H.), samt m. fr. ved Agnalt i Tune. (R.).

24. **Cynodontium torquescens** (BRUCH) LIMPR.

Meget almindelig i klipperevner på granit og gnejs over hele området, stedse med frugt; ikke iagttagen på porfyren.

25. **Cynodontium polycarpum** (EHRH.) SCH.

Forholdsvis sjelden, på klipper, med frugt.

Hvaler: Papper, (R.); Borge: Tosekilens bad, (H.); Onsø: Hankø, Smauet, (R.); Råde: Fuglevik; Tune: Greåker. (H.).

Efter de få hidtil kjendte voxesteder at dømme, synes arten fortrinsvis at holde sig til steder, der ligger i havets nærhed; på de højere liggende åse og i trakter, der ligger længere inde i landet, er kun den følgende, langt almindeligere art iagttagen.

26. **Cynodontium strumiferum** (EHRH.) DE NOT.

Almindelig med frugt i klipperevner, på flade, fugtige berge og klippeblokke.

Glemminge: Stordammen, Fuglevik på Kråkerøen; Onsø: Ålebergene, (almindelig,) Åle, Torgauten m. fl. st.; Råde: Vansjø, på øerne. (R.).

Hverken denne eller den foregående er iagttagen på porfyren.

27. **Oreoweisia Bruntoni** (SM.) MILDE.

Ikke sjelden i klipperevner fra havet til de højeste åse, især i skovtrakter, med frugt; den mangler på porfyren og de skovbare øer i fjorden.

Hvaler: Søndre Sandø, Asmalø, (R.); Borge: Ravneberget; Glemminge: Enhus og Troldalen på Kråkerøen, (H.); Onsø: Ålebergene, flere steds, Borgås, Uteng; Tune: Grøtet, Agnalt, (R.), Greåker. (H.).

28. **Dichodontium pellucidum** (L.) SCH.

Meget sjelden og kun steril ved Agnalt i Tune, på grus ved elven. (R.).

29. **Oncophorus Wahlenbergii** BRID.

Hist og her på forskjelligartede lokaliteter, som fugtige berge, sandede tuer i bækkelejer, sandede strandbredder og rådden træ i myrer, med frugt.

Onsø: Dammyr; Råde: Bratholmen i Vansjø, (R.); Tune: Solli. (H.).

30. **Dicranella squarrosa** (STARKE) SCH.

Temmelig sjelden, ved kolde opkommer og kilder, i grøfter, hvor koldt vand siver ud af kanterne o. s. v., kun steril.

Borge: Hunnebunden, ved det nedlagte udklækningsapparat; Onsø: Tvete. (R.).

31. **Dicranella Schreberi** (Sw.) Sch.

På lerjord og sandblandet lerslam, også på torvjord langs elve og bække, på hvilende agre etc. ikke sjelden.

Borge: Torp m. fr., (H.); Glemminge: Veumengen m. fr., Kråkerøen, ved Enhus m. fr.; Onsø: Åle st., Torp st. (R.).

32. **Dicranella crispa** (Ehrh.) Sch.

Hist og her, med frugt, på nøgen jord af forskjellig beskaffenhed.

Borge: Moum, Kjølberg; Østre Fredrikstad: i stor mængde i lerbakker ved det nedlagte Elverhøj teglværk, (H.); Glemminge: Åsgård på Kråkerøen, i et gammelt sandtag; Onsø: Trondalen, i selskab med *Nardia insecta*, Fosse, på sandmuld, Hankø. (R.).

33. **Dicranella rufescens** (Dicks.) Sch.

På fugtig lerjord, med frugt hist og her.

Borge: ved en liden dam i Borgeskoven ved Visur, (H.); Åsgård på Kråkerøen; Onsø: Krosnæs og Rød (♂), Åle, Trondalen, Præstegården; Tune: på en leret elvebred ret over for Agnalt. (R.).

Steril tør denne art ikke have så liden udbredelse, men er i denne tilstand i lighed med andre sterile jordmoser ikke ofret større opmærksomhed, da bestemmelsen af sådanne i almindelighed er vanskelig og ofte usikker.

34. **Dicranella humilis** Ruthe.

Denne hertillands sjeldne art er påvist på et eneste sted inden området, nemlig på sandet lerslam på en bækkebred ret ned for Onsø præstegård, hvor den fandtes med nogle få frugter. (R.).

Er allerede samlet af M. N. Blytt (antageligt i trediveårene) i Næs på Romerike ved bredden af Glommen. (H.).

35. **Dicranella varia** (Hedw.) Sch.

På fugtig, sandholdig lerjord, på gamle agre, langs veje og grøfter, i mergelgruber etc. temmelig udbredt, med frugt.

Glemminge: Nøkleby, Kråkerøen, (H.), Rød; Onsø: Vikene, Dale, Ørebæk, Torgauten, Slevik, Åle, Kolberg. (R.).

var. callistoma (DICKS.) BR.EUR.

Sjelden. Onsø: Åle m. fr., Kolberg, med hovedarten, m. fr. (R.).

36. **Dicranella subulata** (HEDW.) SCH.

Sjelden, på fin sandmuld, med frugt.

Onsø: Borgås, langs vejen, Dale, ved en skovsti, (R.); Råde: Fuglevik. (H.).

37. **Dicranella cerviculata** (HEDW.) SCH.

På torvjord i myrer , langs grøfter og bække ikke sjelden, med frugt.

Hvaler: Præstegården, (R.); Borge: flere steds, (H.); Glemminge: Bjørndalen; Onsø: Slevik, Smauet, Hauge, Torp, Trondalen, Krosnæs, (R.); Råde: Burummyr; Tune: Solli, (H.), Dalen. (R.).

var. pusilla (HEDW.) SCH.

Sjelden; på en sandig, fugtig digekant i Trondalen i Onsø m. fr. (R.)

38. **Dicranella heteromalla** (L.) SCH.

Hyppig, især på sandmuld, langs skovstier, diger, veje og bække. Som de fleste andre Dicranaceer savnes også denne på porfyren. Er hyppig med frugt.

var. sericea (SCH.) H. MÜLL.

Sjeldnere end hovedarten, men på samme lokaliteter som denne.

Glemminge: Labråten m. fr., (R.); Tune: Rå m. fr., i en skyggefuld klipperevne. (H.).

var. interrupta (HEDW.) BR. EUR.

Sjelden. Onsø: Åle, steril. (R.).

39. **Dicranum Blyttii** SCH.

Ikke sjelden på våde klipper, på stene og blokke i og ved bække fra havets nivå til de højeste åse, med rigelig frugt.

Hvaler: Vesterø, (R.); Borge: Visur, (H.); Glemminge: Kråkerøen; Onsø: Åle, Ålebergene, flere steds, Dammyr, Rød, Lille Fjelle, Trondalen; Råde: Bratholmen i Vansjø; Tune: Dalen, (R.), Greåker, Mingeødegård. (H.).

40. **Dicranum elatum** LINDB.

På skovbund og sparsomt jorddækte klipper i barskove hist og her, også med frugt. Da den er iagttagen lige fra de laveste dele af området til de højeste åse i Tune, tør dens udbredelse

være større, end de få hidtil kjendte voxesteder tyder på. Den går ikke udenfor barskovenes område og er derfor ikke iagttagen på de skovbare øer.

Glemminge: Langøen på Kråkerøen st.; Onsø: Rauø, Skåre, Dale, Dammyr og Ålebergene m. fr.; Tune: Harehjellåsen, 275 m. o. h., m. fr. (R.).

41. **Dicranum spurium** HEDW.

Almindelig på tørre rabber og flade, tørre, mosdækkede berge i barskove, ofte med frugt. Ikke iagttagen på de skovbare øer og på porfyren.

42. **Dicranum Bergeri** BLAND.

I myrer og på meget våde steder, sjelden og kun steril.

Borge: Begby, (H.); Glemminge: Strålsund på Kråkerøen; Onsø: mellem Viker og Fjelle, Fjelskilen, Tvetemyr, Lyngholmen. (R.).

43. **Dicranum undulatum** EHRH.

Meget almindelig på lidt fugtig skovbund og på sparsomt jorddækkede, flade og svagt hældende klipper i barskove, oftest med frugt. Med sine udbredte matter dækker denne art store flader af skovbund og berge og danner således på sine steder massevegetation.

44. **Dicranum Bonjeani** DE NOT.

Blandt græs i myrer og på græsbundne, våde steder, ikke almindelig.

Hvaler: Asmalø, på sumpige steder lige ved havet st., (R.); Borge: Moum st., Kjølberg st., (H.); Glemminge: Fuglesund på Kråkerøen st.; Onsø: Søndre Søster m. fr., Flatskjær m. fr., Rauø st. (R.).

var. polyclada (BR. EUR.) LIMPR.

Glemminge: Fuglesund på Kråkerøen; Onsø: Søndre Søster, beggesteds st. (R.).

45. **Dicranum majus** SM.

Hyppig, med frugt, i barskove gjennem Borge, Glemminge, Onsø og Tune.

46. **Dicranum scoparium** (L.) HEDW.

Under vexlende former den almindeligste af alle inden området forekommende *Dicrana*. Den trives omtrent på alslags underlag såvel i bar- som løvskove, også på de goldeste steder på de

skovløse porfyrøer, ofte med frugt. Af de talrige former kan nævnes en *forma integrifolia* fra Slevik og Ålebergene i Onsø, hvor den forekommer i glindsende, tætte tuer i bergsprækker. I habitus er den ganske forskjellig fra hovedarten og de øvrige former; men nervens bygning viser, at den dog tilhører nærværende art.

47. **Dicranum congestum** BRID.

På skyggefulde klipper, sjelden.

Borge: Begby m. fr., (H.); Onsø: Dammyr m. fr.; Tune: Agnalt st. (R.).

48. **Dicranum fuscescens** TURN.

Almindelig på skyggefulde klipper, fugtigt, forrådnende træværk og ophøjede tuer i myrer under mange former; forekommer forøvrigt såvel i bar- som i løvskov og på skovbare steder, f. ex. på de med træmaterialier opfyldte tomter ved sagbrugene. Fruktificerer ofte.

49. **Dicranum montanum** HEDW.

Især i barskove, på trærødder og morskne stubber ganske almindelig, sjeldnere, som flerestedes i Onsø og Tune, på fugtige, skyggefulde, lodrette klipper. Frugt meget sjelden og kun bemærket ved Visur i Borge. (H.).

var. flaccida WULFSB.

(Kr.a Vid. Selsk. Forh. 1875 pag. 347.)

„Surculi elongati, mollissimi, laxe cohærentes. Folia longiora, apice fragilia".

Vartejg: Bergsland, i en mørk granskov st. (H.).

Denne udmærkede varietet, der er karakteristisk ved sine skjøre blade, ligner i udseende skuffende *Dicranum fulvum*.

var. pulvinata PFEFF.

Glemminge: Kråkerøen, på birke- og lindestammer st. (R.).

50. **Dicranum flagellare** HEDW.

Hist og her på rådne stubber, humøs jord i skove, ofte i skovstier, på klipper og blokke, steril.

Hvaler: Lyngholmen ved Vesterø, (R.); Skjeberg: Brandstorp, (H.); Glemminge: Bjørndalen; Onsø: Dammyr, mellem Okseviken og Fjelle, Åle; Tune: Agnalt. (R.).

51. **Dicranum Scottianum** TURN.

Meget sjelden. Onsø: Åle, på en skyggefuld, lodret klippevæg i selskab med foregående, steril. (R.).

Minder i udseende noget om *D. fuscescens*, med hvilken den uden nærmere undersøgelse let vil kunne forvexles.

Ny for Norge.

52. **Dicranum longifolium** HEDW.

Steril en af de almindeligste arter på klipper, blokke i urer og på stene, sjeldnere på birkestammer og ener. Med frugt mindre hyppig, f. ex. i åsen vestenfor Glemminge gamle kirke, (H.); Onsø: Fugledalen i Ålebergene, Dammyr, Åle. (R.).

var. subalpina MILDE.

Denne varietet, der lidet minder om hovedarten, forekommer på mere åbent liggende klipper, altid steril og temmelig sjelden.

Onsø: Åle, Torgauten, Buvik; Tune: Dalen. (R.).

var. hamata JUR.

Sjelden og steril. Onsø: Åle, på stene i løvskov; Tune: Stang. (R.).

Det er kun ved gjennemsnit af bladene, at man kan erkjende disse to varieteter som tilhørende *D. longifolium*, idet den første påfaldende minder om en *Campylopus*, den sidste om *Dicranodontium circinatum*, hvad også LIMPRICHT gjør opmærksom på.

53. **Campylopus turfaceus** BR. EUR.

Meget sjelden. Forekommer på nøgen torv i en myr på Søndre Søster i Onsø i største mængde og med vakker frugt. (R.) Den forekommer her kun på de pletter i myren, hvor ingen anden vegetation findes, og hvor torven er i opløsningstilstand. I dens naboskab findes *Cephalozia*arter, *Jungermannia incisa*, *Mylia anomala*, *Mnium hornum*, *Aulacomnium palustre* m. fl.

Ny for Norge $^{10}/_{5}$ 1895.

54. **Trematodon ambiguus** (HEDW.) HORNSCH.

Af M. N. BLYTT angiven l. c. (1827) fra Kjølberg bro i Onsø.

Den forekommer hist og her på fugtig, nøgen, ren eller sandholdig torvjord, med frugt.

Hvaler: Præstegården, (R.); Borge: Visur, (H.); Glem-

minge: Jørnerød; Onsø: Trondalen, Torgauten, Hauge, Rød, Slevik, Smauet; Råde: Starengen; Tune: Agnalt. (R.).

55. **Leucobryum glaucum** (L.) SCH.

I 1827 angiven af M. N. BLYTT (l. c.) fra Hvaler.

Hyppig på lidt fugtig skovbund, flade og svagt hældende klipper, under skråberg og i mørke bergkløfter, langs myrer etc., altid steril. Forekommer såvel i barskov som på de forholdsvis nøgne øer i fjorden, hvor den imidlertid såvidt muligt søger at holde sig under enerbuske og i de dybe kløfter; på mere beskyttede og fugtige steder danner den ofte indtil 15—20 centimeter dybe puder. Den vides ikke at være seet på porfyrøerne.

56. **Fissidens bryoides** (L.) HEDW.

På lerholdig jord, i jordhuller under trærødder, nøgne pletter i græsbevoxede lerbakker, agre, jordfald etc. ikke sjelden, med frugt.

Borge og Østre Fredrikstad: i lerbakkerne ved Glommen; Glemminge: Lisleby, (H.), Veumengen, Kråkerøen alm., (H., R.); Onsø: Trondalen, Åle, Fosse, Dale, Fjelle, Torgauten, Ålebergene, Torp m. fl. st., (R.); Råde: Fuglevik, (H.); Tune: Solli, Stang, Trøsken (R.).

De undersøgte exemplarer synes alle uden undtagelse at tilhøre hovedformen.

57. **Fissidens exilis** HEDW.

Sjelden. På nøgen, udyrket lerjord, i lerfald, på nøgne pletter i lerbakker og på siden af lerede tuer, med frugt. På dyrkede steder forekommer denne art ikke og skiller sig allerede derved fra den foregående, hvis mindste former den ligner.

Glemminge: Veumengen; Onsø: Dale, Ørebæk. (R.).

58. **Fissidens osmundoides** (SW.) HEDW.

Hist og her, fortrinsvis på fugtig torvjord i kanterne af ophøjede tuer i myrer, sjeldnere langs bækkebredder og på jord i klipperifter, ofte med frugt.

Hvaler: Papper og Asmalø m. fr., (R.); Borge: Gansrød st.; Glemminge: Lisleby st., (H.), Kråkerøen m. fr.; Onsø: Slevik m. fr., Torgauten m. fr., Lyngholmen st., Åle m. fr. (R.).

59. **Fissidens adiantoides** (L.) HEDW.

Almindelig på fugtig, muldrig jord, især ved foden af klipper

og i disses revner, i myrer etc., ofte m. fr., f. ex. Borge: Olveng, Skiviken, (H.); Glemminge: Kråkerøen, flere steds; Onsø: Ørebæk, Ålebergene, Huth, Rauø, Søndre Søster, Dammyr, Torgauten; Tune: Solli. på tømmerrender og disses mure. (R.).

60. **Fissidens taxifolius** (L.) HEDW.

På kalkholdig jord (mergel), sjelden og kun steril.

Glemminge: Barkedal på Kråkerøen; Onsø: Torgauten, Skåre. (R.).

61. **Fissidens decipiens** DE NOT.

Sjelden, steril. Onsø: Trondalen, ved foden af en granitklippe, (R.); Vartejg: Bergsland, på gnejs. (H.).

Kan neppe med sikkerhed skilles fra *F. adiantoides* uden ved gjennemsnit af bladene, hvis kant i en bredde af 4—5 cellerader danner en aflang fortykkelse, bestående af mere høje end brede celler.

62. **Blindia acuta** (HUDS.) BR. EUR.

På fugtige eller overrislede klipper og stene i og ved elve og bække i de højere liggende trakter af området, sjelden.

Tune: Solli. på stene i elven st., (H.), Agnalt. på klipper ved Sollielven st., Dalen, på en fugtig klippe m. fr., Trøsken st., Stang st. (R.).

63. **Ceratodon purpureus** (L.) BRID.

Overalt, på de forskjelligste lokaliteter m. fr.

var. flaviseta LIMPR.

Sjelden. Ved Moum i Borge m. fr. (H.).

64. **Trichodon cylindricus** (HEDW.) SCH.

På ler- og sandjord, sjelden, men næsten altid med frugt

Glemminge: Åsgård på Kråkerøen, på en digekant, Jørnerød st.; Onsø: Ørebæk, på en sandig eng. Torp, på lerede agre. (R.).

65. **Ditrichum tortile** (SCHRAD.) HAMPE.

Ikke almindelig; på sandblandet ler- og muldjord, især på hvilende agre, langs digekanter, veje og stier, med frugt.

Borge: Begby, (H.); Onsø: Fosse, Torp, (R.); Råde: Starengen. (H.).

Forekommer i almindelighed i selskab med varieteten, *Webera annotina* og *Catharinea tenella*.

var. pusilla (HEDW.) LINDB.

På samme lokaliteter som hovedarten, i hvis selskab den ofte forekommer, men almindeligere, med frugt: Borge: Begby, (H.); Glemminge: Kråkerøen; Onsø: Trondalen, Ørebæk, Borgås, Krosnæs, Torgauten, Smauet, Torp, Kolberg, (R); Råde: Starengen. (H.).

66. **Ditrichum vaginans** (SULL.) HAMPE.

Meget sjelden. Hidtil kun funden på sandede agerrener ved Mingeødegård i Tune, hvor den voxede i temmelig stor mængde og med rigelig frugt. (H.).

Med sikkerhed er denne art ellers kun kjendt fra et par steder i landet, nemlig fra Førde i Søndfjord (GEHEEB) og fra Meraker i Nordre Trondhjems amt (BRYHN). Den af LORENTZ i Norge (Sognefjord: SCH. Synops. ed. II pag. 142; Altenfjord: ZETT. Musc. Hep. Finm. pag. 16) fundne og oprindeligt til *Ditrichum vaginans* henførte plante er siden af SCHIMPER l. c. erklæret for at være en selvstændig art, *Leptotrichum arcticum,* og af LINDBERG (Medd. af Soc. pro faun. & flor. Fenn. 6, pag. 265) for en form af den følgende.

67. **Ditrichum homomallum** (HEDW.) HAMPE.

Ikke sjelden på fin sandmuld langs veje, grøfter og stier, især i de bratte skråninger i hulveje, med frugt.

Skjeberg: Brandstorp; Borge: Begby, (H.); Glemminge: Åsgård og Enhus på Kråkerøen; Onsø: Borgås, langs vejen, Rodskoven, Trondalen, Vollaberget; Tune: Agnalt. (R.).

68. **Ditrichum flexicaule** (SCHLEICH.) HAMPE.

Denne art optræder inden området på højst ulige lokaliteter og på det mest forskjelligartede underlag. Den er således iagttagen på granit og gnejs, på øerne på skjælsand og på porfyrklipper. På porfyren og i spalter i granit- og gnejsklipper danner den i almindelighed dybe tuer, på den kalkholdige jord forekommer den derimod mere enkeltvis og af udseende ej ulig en *Campylopus.*

Hvaler: Skjælø m. fr., Akerøen st., Asmalø m. fr., (R.); Glemminge: Lisleby m. fr., (H.); Onsø: Hauge st., på granit, Store Marnet st., Slevik m. fr., Rauø m. fr., Lyngholmen st., Flatskjær st., (R.); Råde: Åven st., (H.); Tune: Agnalt st. (R.).

69. **Ditrichum glaucescens** (HEDW.) HAMPE.

Temmelig sjelden, på jord i bergsprækker og i kanten af jordhuller etc., med frugt.

Onsø: Fosse, Fjelle, (R.); Råde: Fuglevik, i en dyb, mudret, af græs overgroet grøft, (H.); Tune: Agnalt. (R.).

70. **Distichium capillaceum** (SW.) BR. EUR.

Denne art, der foretrækker kalkholdigt substrat, optræder her, foruden på kalkholdig jord på øerne, også i spalter på gnejs og granit; på porfyrklipper heller ikke sjelden; allesteds med frugt.

Hvaler: Papper, Asmalø, Skjælø; Østre Fredrikstad: Kongssten, på murene; Onsø: Lyngholmen, Rauø, Slevik, Ålebergene, Huth, (R.); Råde: Sletter, (H.); Tune: Stang, Grøtet. (R.). [Rygge: øer i Vansjø. (R.).]

71. **Distichium inclinatum** (EHRH.) BR. EUR.

Sjeldnere end foregående; den optræder ligesom denne foruden på kalkholdig jord også på granit og porfyr, med frugt.

Hvaler: Asmalø; Onsø: Foden ved Torgauten, Hauge, i sprækker i granitklipper, Slevik, på kalkholdig jord, Rauø. (R.).

72. **Pterygoneurum cavifolium** (EHRH.) JUR.

Meget sjelden, på fin sandjord; med frugt på Røds ballastkaj på Kråkerøen i Glemminge. (R.).

73. **Pottia minutula** (SCHLEICH.) BR. EUR.

På nøgen, kalkholdig jord, sjelden, med frugt.

Glemminge: Røds ballastkaj på Kråkerøen; Onsø: Flatskjær; på begge steder yderst sparsomt. (R.).

74. **Pottia truncatula** (L.) LINDB.

Yderst almindelig på lidt fugtig lerjord på de forskjelligste lokaliteter, som agre, langs veje, grøfter, elve, bække, i lerfald etc., med frugt.

75. **Pottia intermedia** (TURN.) FÜRNR.

På nøgen, kalkholdig jord, med frugt, sjelden.

Østre Fredrikstad: Kongssten, på jord nedenfor murene og på bergknausene omkring, (H., R.); Onsø: Huth, Torgauten. (R.).

76. **Pottia Heimii** (HEDW.) BR. EUR.

Hist og her på saltholdig lerjord ved havkysten, med frugt.

Hvaler: Papper, Akerøen, (R.); Østre Fredrikstad: Barak-

kesletten, (H.); Glemminge: Kråkerøen, ved Fuglesund på Langøen; Onsø: Torgauten, ved Kilen, Store Marnet. (R.).

77. **Didymodon rubellus** (HOFFM.) BR. EUR.

På kalkholdig jord, gamle mure, i humusfyldte klippesprækker og på flade, lidt fugtige berge, især hvor kalkholdigt vand fugter disse; også på jord og klipper på porfyrøerne, altid med frugt.

Hvaler: Papper, Asmalø, Sejlø, (R.); Østre Fredrikstad: Kongssten, på murene, (H., R.); Glemminge: Åsgård på Kråkerøen; Onsø: Rauø, Søstrene, Hankø, Huth, Ålebergene, Torgauten, Store Marnet, Slevik, (R.); Råde: Sletter. (H.).

var. intermedia LIMPR.

Glemminge: Fuglevik på Kråkerøen, på en skjælbanke. (H.).

var. pallens R. n. **var.**

Cæspites densi, 1 cm. alti, inferne fusco-rubri, superne fusco-olivacei. Caulis ad basin denudatus, ramosissimus. Folia densa, accrescentia, aliquantum majora quam illa typi, apice pro more dentata vel ob cellulas prominentes partim laxe adhærentes (propagula?) crenulata. Flores plurimi unisexuales; antheridia axillaria vel hypogyna vel in apice ramorum breviorum. Seta 7 mm. longa, pallide luteo-rubra. Capsula una cum operculo 2 mm. longa, pallide lutescens vel fuscescens; operculum rectum, acute conicum, longitudine $^1/_5$—$^1/_4$ sporogonii. Peristomium albidum, brevius quam typi speciei; dentes dimidio inferiore irregulariter coadunati, læves vel indistincte papillosi, margine undulato, linea mediana lacunosi vel interrupte rimosi. Spori virides, læves. Maturat hieme.

På klipper ved Kongssten i Østre Fredrikstad $^{26}/_{12}$ 1893. (R.).

78. **Didymodon rigidulus** HEDW.

Hist og her på klipper, således beliggende, at kalkholdigt vand fra højereliggende kalkholdig jord og gamle mure fugter disse, sjeldnere på forvitret granit og på gnejs

Østre Fredrikstad: Kongssten, på klipper under murene m. fr., (R.); Glemminge: Lisleby st., (H.); Onsø: Hankø, på en holme ved det østlige indløb til sundet st. (R.).

Forma propagulifera forekommer på porfyrøerne Rauø i Onsø (R.) og Sletter i Råde samt på gnejs på Aven i Råde. (H.).

79. **Didymodon spadiceus** (MITT.) LIMPR.

Dækker med sine brunagtige tuer en noget fugtig, sparsomt med kalkholdig jord bedækket bergflade ved Åsgård på Kråkerøen i Glemminge, ♀. (R.).

Ny for Norge.

80. **Trichostomum cylindricum** (BRUCH) C. MÜLL. **var. irrigua** LIMPR.

Temmelig sjelden og kun steril.

Tune: Solli, på en tømmerrende, (H.), sammesteds på murene under en vandrende, Agnalt, på stene ved elven. (R.).

81. **Tortella inclinata** (HEDW. FIL.) LIMPR.

På sparsomt med detritus af muslingskaller dækkede, flade berge og på kalkholdig jord (mergel) ved Huser på Asmalø i Hvaler st. (R.)

82. **Tortella tortuosa** (L.) LIMPR.

Temmelig almindelig på kalkholdig jord ved kysten, på gamle mure og erratiske lerskifer- og konglomeratblokke, men især udbredt på porfyrøernes klipper, hvor den ofte fruktificerer. På granitisk underlag er den funden m. fr. på Hankø i Onsø, og på gnejs ved Agnalt i Tune (R.).

83. **Tortella fragilis** (DRUMM.) LIMPR.

Hist og her på flade, humusdækkede klipper, især i små fordybninger og periodiske vandløb såvel på granit som porfyr, altid steril.

Hvaler: Papper, Langnesholmen ved Vesterø, Asmalø; Glemminge: Kråkerøholmerne; Onsø: Ålebergene, Hankø, Rauø, Søstrene, Lyngholmen, Store Marnet. (R.).

84. **Barbula fallax** HEDW.

Temmelig hyppig, især på lidt kalkholdig ler- og sandjord. Den forekommer på agre, langs veje og grøfter, i mergelgrave og på nogen, kalkholdig jord ved kysten etc., oftest med frugt.

Ved Asgård på Kråkerøen i Glemminge forekommer en form med to frugter fra samme perichætium, glattere og svagt tilbagebøjede blade. Den er analog *Barbula gracilis var. multiseta* LIMPR.

85. **Barbula unguiculata** (HUDS.) HEDW.

Almindelig på fugtig lerjord på dyrkede og udyrkede steder, med frugt. Den er den almindeligste af de her forekommende

arter og er især udbredt på lerede agre og blandt græs på nylagte enge.

Ved Kongssten i Østre Fredrikstad findes en form i afrundede, sterile tuer af et meget afvigende udseende.

86. **Barbula gracilis** (SCHLEICH.) SCHWÄGR.

Sjelden, på i flomtiden oversvømmede klipper ved Sarpfossens østside (Hafslund i Skjeberg) i selskab med *Grimmia unicolor* og *elatior*, i største mængde, men steril. (H. & R.).

Ny for Norge $^{18}/_{10}$ 1885.

87. **Barbula convoluta** HEDW.

Hist og her på tørre, golde steder, især hvor bunden er lidt kalkholdig, ofte med frugt. Denne art er især udbredt på kalkholdig jord ved kysten, hvor den ofte danner vidtstrakte matter.

Med frugt: Hvaler: Sejlø, Asmalø, Langholmen på Vesterø; Onsø: Græsvik, Lyngholmen, Torgauten, Hankø. (R.).

88. **Tortula muralis** (L.) HEDW.

Forekommer omtrent udelukkende på tørre porfyrklipper, et enkelt sted på en cementmur, med frugt.

Onsø: Rauø, Søstrene, Græsvik, på en mur, (R.); Råde: Sletter. (H.).

89. **Tortula subulata** (L.) HEDW.

Hist og her, med frugt, på kalkholdig jord og på skyggefulde steder på porfyren, hvor den fortrinsvis holder sig i jordfyldte hulheder i klipperne.

Glemminge: Enhus på Kråkerøen; Onsø: Rauø, Søndre Søster, Missingen, Hankøsundet, (R.); Råde: Sletter. (H.).

90. **Tortula papillosa** WILS.

Meget sjelden Hidtil kun bemærket i sprækker i barken på et gammelt piletræ (*Salix fragilis*) ved Græsvik i Onsø, hvor den forekommer i selskab med *Orthotrichum obtusifolium*. (R.). Er tidligere kun angiven fra Vestlandet.

91. **Tortula pulvinata** (JUR.) LIMPR.

Forekommer i gråagtige, afrundede puder på roden og den nedre del af stammen af gamle løvtræer, ofte i selskab med *Leucodon, Pylaisia* og *Tortula ruralis*.

Onsø: Slevik, på ask m. fr., Fjelle, på rogn st. (R.).
Ny for Norge $^{14}/_{4}$ 1890.

92. **Tortula montana** (N. v. Es.) Lindb.

Ligesom de to foregående meget sjelden; kun funden en gang på tørre porfyrklipper på Rauø i Onsø st. (R.). Senere eftersøgt uden held, hvortil dens store lighed med *Tortula ruralis* tør være grunden, da disse to arter ved indsamlingen neppe kan skilles fra hverandre.

Den er i Norge foruden på dette sted kun funden på Hesten på Varaldsøen i Strandebarm (steril ♀) af Wulfsberg, men af ham fejlagtigt antagen for *Tortula princeps*, (cfr. l. c. pag. 353,) og på Ladehammeren ved Trondhjem, (H.), ligeledes steril. Det vilde dog sikkerlig være urigtigt heraf at slutte, at denne art i Norge er sjelden; sandsynligvis findes den mangesteds på kysten søndenfor Trondhjem, men er i sin sterile tilstand bleven overseet på grund af sin habituelle lighed med den følgende.

93. **Tortula ruralis** (L.) Ehrh.

Almindelig på de forskjelligste lokaliteter, som klipper, mager grusjord, stengjærder, trærødder, tage etc., ofte med frugt.

For at adskille de tre sidste arter, der såvel i udseende som i bladform og cellevæv frembyder adskillig lighed, tør den sikreste fremgangsmåde være at gjøre gjennemsnit af bladene. Det af Juratzka som sikkert angivne kjendemærke, der refererer sig til bladenes forhold på objektglasset, er neppe altid pålideligt.

94. **Cinclidotus fontinaloides** (Hedw.) PB.

Sjelden og kun bemærket på stene i og på klipper ved Glommen og dens arme i Tune: Rødsøen st., (H.), Agnalt, ved Isnesfjordens afløb i Sollielven med rigelig frugt, ved Trøsken st. (R.).

Ved siden af Glommen, hvor M. N. Blytt allerede i 1840 angiver at have samlet den, (i Åmot i Østerdalen,) er Driva i Opdal det eneste norske vasdrag, hvori denne art med sikkerhed vides at forekomme.

95. **Schistidium apocarpum** (L.) Br. eur.

Meget almindelig, med frugt, på stene, tegltage, klipper etc.; på porfyren hyppigere end på graniten, hvor den helst forekommer på lave, lidt fugtige, afrundede koller.

96. **Schistidium gracile** (SCHLEICH.) LIMPR.

På stene, klipper og erratiske blokke, sjeldnere end foregående, med frugt.

Borge: Torp, (H.); Glemminge: Kråkerøen; Onsø: Rauø, Søstrene, (typisk,) Ålebergene. (R.).

97. **Schistidium alpicola** (SW.) LIMPR.

var. rivularis (BRID.) LIMPR.

På stene i og ved bække og elve hist og her, med frugt.

Borge: Torp, (H.); Onsø: Åle, Torp; Tune: Agnalt, ved elven. (R.).

Ved Dale i Onsø forekommer en *Schistidium*, der habituelt og ved de større sporer synes at tilhøre denne varietet, men ved den delvis hyaline og tandede bladspids nærmer sig S. apocarpum.

var. latifolia (ZETT.) LIMPR.

Sjelden. Kun på klipper ved Sarpfossen nedenfor Hafslund i Skjeberg. (H. & R.).

98. **Schistidium confertum** (FUNCK) BR. EUR.

Sjelden. Onsø: Åle, på en klippeblok m. fr., (R.); Tune: Mingeødegård st., på gnejs i en klipperevne. (H.).

99. **Schistidium maritimum** (TURN.) BR. EUR.

På granit og porfyr, fra Kallera og Enhus på Kråkerøen i Glemminge og Øjenkilen i Onsø langs kysten inden området temmelig almindelig, med frugt.

Coscinodon cribrosus (HEDW.) SPRUCE.

Er i nærheden af vort område funden på gabbro på Romsåsen i Askim med frugt. (R.).

100. **Grimmia leucophæa** GREV.

Meget sjelden, med frugt. Hidtil kun observeret på en tør porfyrklippe på Rauø i Onsø. (R.).

101. **Grimmia commutata** HÜB.

Hyppig på flade og hældende klipper såvel på granit og gnejs som på porfyr, på hvilken den ofte danner massevegetation; oftest med frugt. Arten foretrækker åbentliggende klipper og forekommer således langt sjeldnere i de egentlige skovtrakter. Den er noteret fra Hvaler, Borge, Fredrikstad, Glemminge, Onsø, Råde, Tune og Vartejg.

102. **Grimmia unicolor** HOOK.

På fugtige granit-, gnejs- og porfyrklipper, oftest med frugt.

Hvaler: Asmalø, (R.); Skjeberg: Hafslund, ved Sarpfossen, (H. & R.); Borge; Glemminge, på Kråkerøen: Troldalen st., (H.), Enhus; Onsø: Krosnæs (♂), Ålebergene, Åle, Hurrød, Lille Fjelle, Græsvik, Kjølberg, Hankø st., Rauø, (R.); Tune: Borregård, (H. & R.), Minge; Vartejg: Bergsland. (H.).

103. **Grimmia ovata** WM.

På fritliggende, tørre granitklipper og blokke, sjeldnere på mere fugtige, beskyggede steder, oftest med frugt. Mangler på porfyren.

Hvaler: Kirkeøen m. fr., (R.); Borge: Begby og Gansrød m. fr.; Glemminge: Enhus på Kråkerøen m. fr., (H.); Onsø: Torgauten st., Græsvik, Fosse, Lyngholmen, Hankø og Ålebergene m. fr.; Tune: Agnalt m. fr., (R.), Valle m. fr. (H.).

104. **Grimmia pulvinata** (L.) SM

På vandreblokke hist og her; på porfyren på sine steder ganske almindelig, altid med frugt.

Hvaler: Kirkeøen, (R.); Borge: Torp; Glemminge: Kirkeleje, (H.), Kråkerøholmerne; Onsø: Lyngholmen, Flatskjær, Søndre Søster, Missingerne, Rauø, Græsvik, Skåre, (R.); Råde: Sletter. (H.). På granit og gnejs er denne art ikke iagttagen.

105. **Grimmia Mühlenbeckii** SCH.

Almindelig på fritliggende eller noget skyggefulde klipper og stene, især hyppig på de afrundede stene i moræner. Den fruktificerer oftere på stene end på klipper.

106. **Grimmia trichophylla** GREV.

Meget sjelden og kun steril (♀). Den er her observeret på svagt hældende granitklipper i barskove, hvor den danner små afrundede puder, ej ulig foregående art.

Glemminge: Kråkerøen, mellem Enhus og Fuglevik; Onsø: Okseviken. (R.).

107. **Grimmia decipiens** (SCHULTZ) LINDB.

På skyggefulde granitklipper hist og her, med frugt.

Hvaler: Nordeng på Asmalø, (R.); Borge: Ravneberget, Kjølberg, Torp; Glemminge: Åsgård på Kråkerøen, Lisleby, (H.); Onsø: Skåre, Dale, Torgauten, Ørebæk, Græsvik, Ålebergene. (R.).

108. **Grimmia elatior** BRUCH.

Hist og her på våde granitklipper, hvor den ofte voxer i vidtstrakte tuer, oftest steril.

Skjeberg: Hafslund, på klipper i Sarpfossen m. fr., (H. & R.); Glemminge: Lisleby m. fr., (H.); Onsø: Lyngholmen, Slevik, Åle og Kjølberg st., Ålebergene m. fr.; Tune: Borregård, Agnalt st. (R.).

109. **Grimmia torquata** HORNSCH.

Sjelden, på fugtige, skyggefulde bergvægge.

Onsø: Rød, sparsomt; Tune: Agnalt og Dalen, i største mængde, Stang, (R.), Mingeødegård. (H.).

Frugt er først funden ved Pend Lake, Idaho, Nordamerika, af LEIBERG; senere er den påvist også hertillands, nemlig i Vestre Gausdal, (se Bot. Not. 1892 pag. 222,) det eneste udenfor Amerika bekjendte sted.

110. **Grimmia montana** BR. EUR.

Meget sjelden, på tørre, l.drette gnejs- og granitklipper.

Borge: Kjølberg, i mængde m. fr., (H.); Tune: Stang st.; Våler: Østenrødholmen i Vansjø m. fr. (R.).

111. **Dryptodon patens** (DICKS.) BRID.

På helst fritliggende, skrånende gnejs- og granitklipper temmelig hyppig, dog som oftest steril. Med frugt er den funden på følgende steder: Borge: Begby, (H.); Glemminge: Kråkeroen, langs vejen mellem Rød og Enhus, Rødsbugten; Onsø: Åle, Ørebæk, Græsvik, Vollaberget, Dammyr, Okseviken. (R.).

Denne art, der på sine steder optræder i sådan mængde. at den dækker hele bergflader, er mærkeligt nok endnu ikke iagttagen hverken på porfyrøerne eller på de andre øer i fjorden; (i Hvaler findes den uden tvivl, men disse øer er endnu lidet undersøgte,) og det uagtet den efter sin udbredelse forøvrigt her i landet er en decideret atlantisk art.

112. **Dryptodon Hartmani** (SCH.) LIMPR.

Helst på noget frit liggende klipper, blokke og stene, især i løvskov, sjeldnere i barskov, yderst almindelig, tildels dannende massevegetation. Den forekommer hyppigst som *forma propagulifera* undtagen på porfyren på Søndre Søster i Onsø, hvor kun

hovedformen er iagttagen. Nogle få frugter, gamle og ganske unge, fandtes $^2/_8$ 1891 ved Oksrød og lidt senere en enkelt ved Torgauten i Onsø. (Se Bot. Not. 1891 pag. 173.) Efter frugternes udseende at dømme på den tid, de fandtes, sker modningen antageligt udover våren. („Reife wahrscheinlich im Winter" LIMPR.)

113. **Rhacomitrium aciculare** (L.) BRID.

Forekommer, ofte i store, udbredte masser, på våde klipper især ved vandfald, på klipper og stene i og ved bække, hist og her, oftest med frugt.

Skjeberg: Sarpfossen, ved Hafslund; Borge: Skiviken; Glemminge: Lisleby, (H.), Kråkerøen, flere steds; Onsø: almindelig; Tune: Borregård, (R.), Mingeødegård. (H.).

114. **Rhacomitrium protensum** A. BR.

Sjeldnere end foregående, på våde klipper, ved vandfald etc., især på steder, hvor en fin douche stadigt vedligeholder fugtigheden. Ligesom den foregående forekommer også denne i større sammenhængende masser, men er længere, mere nedliggende og af brungul farve.

Borge; Glemminge, (H.); Onsø: Fosse m. fr., Åle m. fr., Dammyr m. fr., Søndre Søster st., Kjølberg st., (R.); Råde: Åven m. fr. (H.).

115. **Rhacomitrium sudeticum** (FUNCK) BR. EUR.

Hist og her på åbent liggende, flade eller svagt skrånende bergflader, fra havet til de højeste åse, ofte med frugt. Om end iagttagen på øerne, er denne art dog langt hyppigere på de højere åse, især på de skovbare bergplatåer, hvor den foretrækker små sænkninger og bunden af periodiske vandløb.

Onsø: Ålebergene, i stor mængde, også med frugt. Åle m. fr., Søndre Søster, på porfyr st., Hankø st., (R.); Råde: Åven m. fr., Fuglevik m. fr.; Tune: Valle m. fr. (H.).

116. **Rhacomitrium fasciculare** (SCHRAD.) BRID.

På fugtige klipper, ofte m. fr.

Hvaler: Papper, Vesterø, (R.); Borge: Torp; Glemminge: Troldalen på Kråkerøen, (H.); Onsø: Åle, Lille Fjelle, Dammyr, Ålebergene, Borge, Torp, Sjønnerød, (R.); Råde: Starengen, (H., R.); Tune: Greåker, (H.), på alle disse steder med frugt.

Denne art voxer i gulgrønne — sortagtige matter på skrå og lodrette klipper, ofte på væggene i de store revner i granitmassen, og, som det synes, helst i skovtrakter i lighed med de fleste andre *Rhacomitria*. Den mangler på porfyren.

117. **Rhacomitrium affine** (SCHLEICH.) LINDB.

Hist og her på bratte, skyggefulde klipper, helst i barskove, med frugt.

Glemminge: Lisleby, (H.), Kråkerøen; Onsø: Ålebergene, Græsvik, Dammyr, Hauge; Tune: Stang. (R.).

var. obtusa (SM.) LIMPR.

På samme lokaliteter som hovedarten, i hvis selskab den undertiden forekommer, men almindeligere, ofte med frugt.

Hvaler: Vesterø, (R.); Borge: Torp m. fr., Gansrød m. fr., Begby m. fr.; Glemminge: Lisleby st., (H.), Åsgård på Kråkerøen m. fr.; Onsø: Ålebergene, almindelig m. fr., Torgauten o. fl. st. m. fr.; Tune: Stang st. (R.).

Denne varietet ligner *Rhacomitrium protensum*, men forekommer i almindelighed på tørrere klipper end denne, fra hvilken den med lethed skilles allerede ved de helt til spidsen smalt ombøjede bladrande samt de større og fuldstændigt glatte bladceller.

118. **Rhacomitrium heterostichum** (HEDW.) BRID.

Meget almindelig på fritliggende berge og stene, i skovtrakter sjeldnere end foregående art og varietet; hyppig med frugt.

119. **Rhacomitrium microcarpum** (SCHRAD.) BRID.

Sparsomt på flade og afrundede bergkoller og stene i moræner, helst på de højere liggende åse, med frugt.

Den forekommer gjennem Borge, Glemminge, Onsø og Råde; fra de øvre bygder kjendes intet andet voxested end Harehjellen i Tune, (R.), uagtet den der antageligt forekommer vel så hyppigt som paa de nærmere havet liggende steder. Mangler på porfyren og øerne i skjærgården.

120. **Rhacomitrium canescens** (TIMM) BRID.

Sjelden. Kun bemærket ved Skibstad på Asmalø i Hvaler og ved Starengen i Råde, begge steder på fugtig sand med frugt. (R.)

var. ericoides (WEB.) BR. EUR.

Meget almindelig på ufrugtbare steder, såvel på jord som på

jorddækkede berge og stene, sandede strandkanter etc., steril. Med frugt sammesteds som hovedformen. (R.).

121. **Rhacomitrium lanuginosum** (EHRH.) BRID.

På tørre berge og klippestykker, på stene i urer etc., den almindeligste af alle *Rhacomitria*. Den forekommer såvel på de skovbare porfyrøer som i skovtrakter, ofte med rigelig frugt.

122. **Hedwigia albicans** (WEB.) LINDB.

Meget almindelig på klipper og stene med frugt. På porfyren yderst almindelig og her med længere hårspids, hvorved tuerne får et gråhvidt udseende.

123. **Amphidium lapponicum** (HEDW.) SCH.

På skyggefulde gnejs- og granitklipper, temmelig sjelden, med frugt.

Borge: Olveng, (H.); Onsø: Åle; Tune: Dalen. (R.).

124. **Amphidium Mougeotii** (BR. EUR.) SCH.

Steril meget almindelig i skyggefulde klippespalter, under skråberg og på klippevægge.

125. **Zygodon viridissimus** (DICKS.) R. BR.

Meget sjelden, kun bemærket steril på en rogn på Rauø i Onsø. (R.).

var. rupestris (LINDB.) HARTM.

Hist og her på tørre granit-, gnejs- og porfyrklipper, såvel på de skovbare øer som i skovtrakterne, altid steril.

Onsø: Rauø, Søstrene, Hauge, Ålebergene, Buvik, Rød m. fl. st.; Tune: Agnalt. (R.).

126. **Zygodon Stirtoni** SCH.

Sjelden og kun på porfyrklipper på Rauø og Søndre Søster i Onsø, st. (R.).

Ny for Norge.

127. **Ulota Hutchinsiæ** (SM.) HAMM.

„In rupibus maritimis insularum Hvaløer Norvegiæ australis." (BLYTT in herb. Hafn.).

Meget almindelig med frugt på granit, gnejs og porfyr, sjeldnere på træstammer, der læner sig ind til bergvæggene.

128. **Ulota phyllantha** BRID.

På stene og klipper ved havet, sjelden.

Hvaler: Papper; Onsø: Øjenkilen, Søstrene.

Arten holder sig i almindelighed til strandklipper, men på Søndre Søster findes den (sandsynligvis som følge af, at skumsprøjten i storm går langt ind over øen,) fjernt fra kysten, især på den for havet mere udsatte sydside. (R.).

129. **Ulota Ludwigii** BRID.

Meget sjelden; kun bemærket på en rognstamme ved Enhus på Kråkerøen i Glemminge og i Dammyr i Onsø på *Salix aurita,* begge steder m. fr. (R.).

130. **Ulota Drummondii** (HOOK. & GREV.) BRID.

Hist og her på stammer af løvtræer, med frugt.

Borge: Skiviken, Kjølberg, Torp, Lindalen, Ravneberget; Glemminge: Enhus på Kråkerøen, (H.); Onsø: Strand, Vikene, Slevik, (R.); Råde: Åven. (H.).

131. **Ulota Bruchii** HORNSCH.

Temmelig almindelig på løvtræer, sjeldnere på bartræer, m. fr.

Den kjendes fra flere steder i Borge og Glemminge og er almindelig i Onsø; Råde: Åven, (H.); Tune: Grøtet. (R.). På Kråkerøen i Glemminge er den også funden på klipper. (R.).

132. **Ulota intermedia** SCH.

Sjeldnere end foregående og ligesom denne på løvtræer, sjelden på grankviste, m. fr.

Borge: Lindalen, Visur, (H.); Glemminge: Kråkerøen, ved Enhus, (H., R.); Onsø: Torgauten, Vikene, Hankø, Ålebergene, Skåre. (R.).

Anm. Orthotrichum crispum angives l. c. af M. N. BLYTT fra Hvaler, hvilken angivelse imidlertid sandsynligvis refererer sig til enten den foregående eller den følgende art. *Ulota crispa* er ialfald ikke bemærket af os.

133. **Ulota crispula** BRUCH.

Hist og her på løvtræer og gran, på hvis tyndere kviste den måske er vel så hyppig som på løvtræer, altid m. fr.

Borge: Tosekilen, Begby, (H.); Glemminge: Enhus på Kråkerøen; Onsø: Vikene, Strand, Rauø; Tune: Agnalt. (R.).

Ved Torgauten i Onsø forekommer ifølge GRØNVALL'S bestemmelse en mellemform mellem denne art og *U. intermedia.*

134. **Orthotrichum anomalum** HEDW.

Hist og her på klipper og stene, m. fr. Den forekommer såvel på porfyr som på granit; på sidstnævnte bergart dog helst, hvor kalkholdig jord delvis dækker denne. Den er bemærket på spredte steder i Hvaler, Skjeberg, Borge, Østre Fredrikstad, Glemminge, Onsø og Råde.

135. **Orthotrichum saxatile** SCH.

En af de sjeldneste her forekommende *Orthotricha;* den er kun bemærket på en lerskifersten ved Olveng i Borge, m. fr. (H.).

136. **Orthotrichum cupulatum** HOFFM.

På tørre porfyrklipper på Rauø i Onsø, sjelden, m. fr. (R.).

137. **Orthotrichum urnigerum** MYR.

Hist og her på skyggefulde granitklipper i løvskov, m. fr. Den er hverken iagttagen på åsene eller i barskov, heller ikke på porfyren og i de øvre bygder.

Glemminge: Rød og Fuglevik på Kråkerøen; Onsø: Torgauten, Åle. (R.).

138. **Orthotrichum diaphanum** (GMEL.) SCHRAD.

Ikke sjelden på gamle piletræer, sjeldnere på erratiske blokke og stene af hårdere bergarter, med frugt.

Hvaler: Asmalø, i udtærede hulheder i en vandreblok lige ved havet, (R.); Borge: Grimstad, Begby; Østre Fredrikstad: Sorgenfri; Glemminge: Nøkleby, (H.); Onsø: Græsvik, Ørmen, Skåre, Kolberg, på pil og stene ved vejen i Kolbergbakken, Borge. (R.). Fra de øvre bygder kjendes intet voxested.

Den er tidligere hos os angiven fra Tjømø, Egersund, Frafjord i Ryfylke samt Bergen og optræder således i Norge som en ren kystplante.

139. **Orthotrichum pallens** BRUCH.

Hist og her, helst på oversiden af hældende løvtræstammer, indsprængt i *Hypnum cupressiforme* og andre moser, sjeldnere i rene tuer.

Borge: Torp; Glemminge: Nøkleby og i skoven vestenfor den gamle kirke, (H.), Kristianslund; Onsø: Fjelle, på lind ved bækken, (R.), på alle steder m. fr.

140. **Orthotrichum stramineum** HORNSCH.

En af de almindeligste *Orthotricha* på løvtræer, sjeldnere på sten i nærheden af disse, altid med rigelig frugt.

141. **Orthotrichum patens** BRUCH.

Denne art er her funden på pil, eg og ask i ringe mængde og kun på få steder, med frugt.

Glemminge: Kristianslund; Onsø: Åle, Kolberg. (R.).

142. **Orthotrichum pumilum** SW.

På pile-, æble- og egestammer hist og her, m. fr.

Borge: Grimstad i Torsnæs; Østre Fredrikstad: Sorgenfri; Glemminge: Nøkleby, (H.), Kristianslund, Åsgård på Kråkerøen; Onsø: Græsvik, Skåre, Åle, Borge, Trondalen. (R.).

143. **Orthotrichum Schimperi** HAMM.

Sjelden, på ege-, æble- og pilestammer, m. fr.

Borge: Torp; Østre Fredrikstad: Sorgenfri, (H.); Onsø: Græsvik, Slevik, Skåre. (R.).

144. **Orthotrichum fastigiatum** BRUCH.

Som de foregående på løvtræer, m. fr.

Borge: Grimstad, Olveng, Torp, Moum; Glemminge: Nøkleby, (H.); Onsø: sjelden, kun bemærket ved Slevik og Kolberg, (R.); Råde: Fuglevik. (H.).

145. **Orthotrichum affine** SCHRAD.

Almindelig på træstammer, sjeldnere på stene, m. fr.

146. **Orthotrichum rupestre** SCHLEICH.

Almindelig på klipper og stene såvel på granit som porfyr; på den sidstnævnte bergart en af de almindeligste moser, altid med rigelig frugt.

147. **Orthotrichum Sturmii** HORNSCH.

Hist og her på granit- og porfyrklipper m. fr.

Borge: Tosekilen, (H.); Onsø: Rauø, Hankø, Torgauten, Skåre, Krosnæs, Græsvik, (R.); Råde: Fuglevik. (H.).

På flere af disse steder forekommer arten med temmelig vel udviklet forperistom (cfr. CULMANN i Revue bryologique 1893 p. 58). Denne form findes også på andre lokaliteter her i landet og turde i virkeligheden være vel så udbredt som den typiske.

148. **Orthotrichum speciosum** N. v. Es.

Meget almindelig på løvtræer, sjeldnere på sten, m. fr. Den træffes omtrent overalt og er inden området den almindeligste af alle på træ: forekommende arter.

149. **Orthotrichum leiocarpum** Br. eur.

Neppe så hyppig som foregående art, men dog kjendt fra en flerhed af voxesteder, især inden kystområdet; i de øvre herreder tør den være noget sjeldnere. Den forekommer på løvtræstammer og med rigelig frugt.

150. **Orthotrichum Lyellii** Hook. & Tayl.

Hist og her på gamle løvtræstammer, sjeldnere på sten, næsten altid st.

Hvaler: Asmalø, på en vandreblok i selskab med *Leucodon*, med sparsom frugt, Langnesholmen ved Vesterø, (R.); Borge: Torp, på ener, (H.); Glemminge: Rød på Kråkerøen; Onsø: Slevik, Ålebergene, Kjølberg, Dale, Torgauten, Søndre Søster, på porfyrklipper. (R.).

151. **Orthotrichum obtusifolium** Schrad.

Ikke sjelden, især på aspestammer, ved Græsvik i Onsø også på en klippeblok under en gammel pil *(Salix fragilis)*. Forekommer i almindelighed st.; frugt er funden ved Heje (i Torsnæs) i Borge, ved Græsvik i Onsø og Fuglevik i Råde. (H.).

152. **Orthotrichum gymnostomum** Bruch.

Almindelig på aspestammer med frugt, ofte i selskab med foregående.

153. **Encalypta vulgaris** (Hedw.) Hoffm.

Sjelden. Den forekommer her på kalkholdig jord, dels på gamle mure, dels i randen af gjenstående græstorv i små jordfald, med frugt.

Østre Fredrikstad: Kongssten, (H.); Onsø: Fjelle. (R.).

154. **Encalypta ciliata** (Hedw.) Hoffm.

Denne art er kun funden sparsomt på gnejs og porfyr på skyggefulde steder, med frugt. Den er bemærket på humus i de udtærede hulheder i porfyrklipperne på Rauø i Onsø sammen med *Tortella tortuosa, Tortula subulata* og *Myurella julacea*, (R.);

på lignende lokaliteter på Sletter i Råde, (H.); på jorddækkede gnejsklipper ved Grøtet i Tune. (R.).

155. **Encalypta rhabdocarpa** SCHWÄGR.

Kun iagttagen på kalkholdig humus på Asmaløen i Hvaler, hvor den forekommer lige ved søen på den mod Løberen vendende side af øen, m. fr. (R.).

156. **Encalypta contorta** (WULF.) LINDB.

På kalkholdig jord, gnejs- og porfyrklipper samt på erratiske blokke, steril. Ikke observeret på granit.

Hvaler: Sejlø, Asmalø, Lyngholmen og Langnesholmen ved Vesterø, (R.); Borge: Torp, (H.); Onsø: Rauø, i største mængde på bratte, skyggefulde porfyrvægge, (R.); Råde: Sletter, (H.); Tune: Agnalt. (R.).

157. **Georgia pellucida** (L.) RABENH.

Meget almindelig med frugt på rådne stubber, ophøjede tuer i myrer, i fugtige, skyggefulde, humusfyldte klippehulheder etc. gjennem hele området.

158. **Tayloria tenuis** (DICKS.) SCH.

Denne subalpine art er inden området kun iagttagen ved Dammyr i Onsø, med frugt, indsprængt i tuer af *Splachnum ampullaceum*. (R.).

159. **Tetraplodon mnioides** (SW.) BR. EUR.

På gammel gjødning på tørre berge, iagttagen på meget få steder, fra havet til de højere åse, med frugt.

Glemminge: Kråkerøen, ved Enhus, nogle få meter over havet, med moden frugt i oktober; Onsø: Vollaberget og Ålebergene. (R.).

160. **Splachnum ampullaceum** L.

Neppe sjelden; på gamle kreaturexkrementer i myrer og på meget fugtige steder, som sandede bækkebredder, våde skovstier etc., m. fr.

Skjeberg: Gunildsmyr, c. flor.; Borge: Visur, (H.), Øksnedal; Glemminge: Stormyr; Onsø: Dammyr; Våler: Kjærsund. (R.).

161. **Splachnum vasculosum** L.

Meget sjelden, med frugt.

Hvaler: Akerøen, på våd, gjødslet sand; Onsø: Ørebæk, på fugtig, sort humus, begge steder i ringe mængde. (R.).

162. **Discelium nudum** (DICKS.) BRID.

På lerede agre, langs lerede grøfter, i lerbakker etc. hist og her, oftest m. fr., på sine steder i største mængde.

Borge: Moum m. fr.; Østre Fredrikstad: Sorgenfri, i mængde i lerbakker bag teglværket m. fr.; Glemminge: Rød på Kråkerøen ♂, (H.); Onsø: Hauge, Strand og Græsvik m. fr., Møklegård ♂; Tune: Agnalt m. fr. (R.).

163. **Physcomitrium pyriforme** (L.) BRID.

På lidt fugtig, sandig lerjord, på nøgne pletter, langs veje og grøfter etc., m. fr.

164. **Funaria hygrometrica** (L.) SIBTH.

På nøgen jord, fugtig sand, især hyppig på ballastpladse, på mure, i bergsprækker, på brandflækker etc. meget almindelig, m. fr. Den forekommer såvel på granit og gnejs som på porfyr og er især hyppig i fugtige sprækker i porfyrmassen.

165. **Leptobryum pyriforme** (L.) WILS.

På mager jord af forskjellig slags, fugtig sand, på brandtomter, sjeldnere på humøs jord i bergsprækker, med frugt, ikke almindelig.

Borge: Torp; Østre Fredrikstad: Sorgenfri teglværk; Glemminge: i nærheden af den gamle kirke, (H.), Røds ballastkaj på Kråkerøen; Onsø: Græsvik, Torgauten; Tune: Dalen. (R.).

På Lyngholmen i Onsø forekommer i fugtige bergsprækker hunplanten af en dioik form med meget lange, slangeformet bøjede, tandede blade og talrige til rodfiltet langs stængelen fæstede, ovale, ved tvær- og langvægge delte knoller. (R.).

166. **Anomobryum filiforme** (DICKS.) HUSN.

Kun på fugtige, i flomtiden oversvømmede klipper ved Glommen og dens arm Sollielven, steril.

Skjeberg: Hafslund, på skråberg nedenfor broen, indsprængt i tuer af *Barbula gracilis*, (H. & R.); Tune: Grøtet. (R.).

167. **Anomobryum concinnatum** (SPRUCE) LINDB.

Ligesom foregående kun ved Glommen og Sollielven; Skjeberg: Hafslund; Tune: Borregård, på våde klipper og tømmerrender ved Sarpfossen, (H. & R.); Grøtet, på stene i elven; her i tætte, ublandede tuer og rigeligt forsynet med groknoppe i de øvre bladhjørner. (R.).

168. **Plagiobryum Zierii** (DICKS.) LINDB.

Hidtil kun bemærket steril på dyndagtig jord under et mørkt skråberg ved Grøtelandet i Tune i selskab med *Fegatella conica*. (R.)

169. **Webera cruda** (L.) BRUCH.

Ikke sjelden på jord i klippespalter, i hulheder under trærødder, i kanten af hængende græstorvdækker i jordfald og bakkeskråninger, langs bratte elve- og bækkebredder o. s. v., ofte m. fr.

170. **Webera nutans** (SCHREB.) HEDW.

Overalt på jord og jorddækkede klipper, såvel på tørre som fugtige steder, agre og kunstige enge undtagne. Den forekommer i regelen m. fr. og under mange former, hvoraf fremhæves:

var. bicolor (HOPPE & HORNSCH.) HÜB.

Borge: Kjølstad, på sidlændt jord, m. fr. (H.).

var. strangulata (N. v. ES.) SCH.

Onsø: Ålebergene m. fr. (R.).

var. sphagnetorum SCH.

Glemminge: Kråkerøholmerne; Onsø: Øjenkilen, begge steder i *Sphagnum*myrer m. fr. (R.).

171. **Webera annotina** (HEDW.) BRUCH.

Steril almindelig på lidt fugtige, sandede steder, som hvilende agre og sparsomt græsbevoxede enge, langs veje og grøfter, på bredderne af elve, damme og bække etc. M. fr. på en gruset bred af en mølledam ved Jørnerød i Glemminge og på sandige enge på Åle i Onsø. (R.).

172. **Webera proligera** (LINDB.) KINDB.

Ikke så hyppig som foregående art, men på omtrent samme underlag som denne, steril.

Glemminge: Nøkleby, (H.), Veum; Onsø: Borgås, i vejkanter på fin sandmuld, Sjønnerød, Dale, Smauet, Torp, Præstegården; i Tune ikke sj. (R.).

173. **Webera pulchella** (HEDW.) SCH.

Forekommer her på fugtig, mere eller mindre sandholdig lerjord i skrå dige- og vejkanter, m. fr. Den er kun bemærket i Trondalen, på Åle og ved Ørebæk i Onsø, hvor den på sine steder forekommer i betydelig mængde med modne frugter i slutningen af maj, altså tidligere end de øvrige arter. (R.).

174. **Mniobryum carneum** (L.) LIMPR.

Meget sjelden; hidtil kun funden (med frugt) på et eneste sted, nemlig ved Dale i Onsø, hvor den forekom på fugtigt ler. (R.).

175. **Mniobryum albicans** (WAHLENB.) LIMPR.

På mere eller mindre fugtig, kalkholdig jord, f. ex. i mergeltag, grøfter og på våd skjælsand, sjeldnere på kalkfattige steder, oftest st.

Skjeberg: i en sump ved jernbanestationen st., (R.); Glemminge: Fuglevik på Kråkerøen st., (H.); Onsø: Torgauten og Borgås m. fr., Slevik, Åle st. (R.).

176. **Bryum Marratii** WILS.

Denne art, der hidtil kun er bemærket ved Øjenkilen og Fjelskilen i Onsø, voxer på golde, sparsomt græsbevoxede, gruset-lerede strandbredder, udelukkende i det bælte, hvor *Glaux maritima* findes. Exemplarerne er uden frugt, men med såvel han- som hunblomster, som dog på det indsamlede materiale er umodne; de stemmer imidlertid vel overens med exemplarer fra Ålandsøerne (leg. BOMANSSON). Fandtes første gang $^{8}/_{6}$ 1890 og antoges da at være ny for Norge; senere har det imidlertid vist sig, at den er samlet her i landet allerede i 1868 af ZETTERSTEDT, ($^{26}/_{6}$ ved Bodø, $^{5}/_{8}$ ved Bosekop i Alten,) men af ham bestemt til *Bryum calophyllum*. I 1894 fandtes den inderst i bunden af Porsangerfjorden i Finmarken af KAURIN. At den i sin forekomst hertillands skulde være bunden til kun de nordligste og de sydøstligste steder af kysten, er lidet rimeligt; fortsatte undersøgelser vil antageligt vise, at denne atlantiske art findes mangesteds mellem disse yderpunkter. (R.).

177. **Bryum warneum** BLAND.

På fugtig sand, med frugt, sjelden.

Hvaler: Asmalø, på Skibstadsanden med moden frugt i oktober; Glemminge: Røds ballastkaj på Kråkerøen, i største mængde med moden frugt i juni. (R.).

178. **Bryum pendulum** (HORNSCH.) SCH.

Hist og her på lidt fugtig sand- og grusjord, i klippespalter og på strandkanter, med frugt.

Hvaler: Langnesholmen og på stranden af Vesterø ret indenfor samme; Glemminge: Rød på Kråkerøen; Onsø: Øjenkilen, Torgauten, Ørebæk, Åle, Brække, Slevik, Store Marnet. (R.).

179. **Bryum salinum** HG.

Sjelden, på græsbevoxede strandkanter og i klippespalter ikke langt fra havet, m. fr.

Hvaler: Papper, Langnesholmen, Vesterø; Onsø: Store Marnet, Øjenkilen, Lyngholmen. (R.).

180. **Bryum lapponicum** KAUR.

Måske ikke sjelden på humøs jord ved kysten, med frugt.

Hvaler: Langnesholmen ved Vesterø; Glemminge: på en holme udenfor Kråkerøen; Onsø: Store Marnet. (R.).

Bryum lapponicum afgiver ved siden af mange andre et slående bevis både for, hvor meget der i Norge endnu er at udrette med hensyn til kundskaben om Bryaceernes udbredelse, og for, hvor frugtbare de senere års undersøgelser i denne retning har været. Om den er funden af tidligere rejsende, hvilket på grund af dens sandsynligvis hyppige forekomst i de arktiske egne er rimeligt, kan ikke afgjøres uden ved efterforskninger i ældre herbarier; med sikkerhed vides den først at være samlet i Tromsdalen af ARNELL i 1891 og af JØRGENSEN på hans rejse i Tromsø amt 1893. Den beskreves af KAURIN, dels som *Bryum lapponicum,* dels som *Bryum flagellare* i JØRGENSEN'S arbejde: „Om floraen i Nord-Reisen og tilstødende dele af Lyngen." (Kr.a Vid. Selsk. Forh. 1894 no. 8.) I 1894 fandtes den temmelig udbredt ved de indre trakter omkring Porsangerfjorden på den af KAURIN og os foretagne rejse. Efter dette skulde arten synes at være rent arktisk, og det er derfor påfaldende, når R. har fundet den på landets sydøstlige kyst.

Den varierer ikke lidet. Exemplarer fra Tromsdalen og fra Brændelven i Kistrand har en højde af indtil 5 cm. med indtil 3 cm. lang seta og 4 mm. lang kapsel, medens den ved Skovro i Kistrand ikke er mere end 1.5 cm. høj, seta af samme længde og kapselen 2—3 mm. lang; de samme dimensioner gjenfindes på exemplarerne fra Hvaler; kun er seta her neppe længere end 1.2—1.3 cm. En tilsvarende forskjel findes i bladenes størrelse. I Tromsdalen og ved Brændelven er de 3.4 mm. lange og 1.6 mm. brede, ved Skovro og på Hvaler kun 2.2 mm. lange og 1.1 mm. brede. Denne forskjel i dimensionerne skyldes åbenbart voxestedets større eller mindre fugtighed, idet den på de

to førstnævnte steder findes i myrer, på de sidstnævnte på tørrere steder. Men også peristomet varierer. Tænderne har en bred, purpurrød fundus og viser, når de er typisk udviklede, de kjendemærker, som er ejendommelige for *Hemisynapsium*gruppen (i LIMPRICHT'S forstand), de er nedentil langs midtlinjen tilsyneladende gjennembrudte som følge af, at inderpladerne umiddelbart under lamellerne fremviser runde huller, der lyser igjennem de tynde, normalt udviklede yderplader, og lamellerne selv har midt på sin frie rand en indskjæring. Men tænderne er ingenlunde altid udviklede således, at de strax kan gjenkjendes. De runde huller kan være meget små eller kun være tilstede i et antal af 1—2 nederst ved grunden, og lamellernes indskjæringer kan være reducerede til næsten umærkelige indbugtninger. Sådanne mindre distinkt udviklede peristomer kan, når bortsees fra den brede, purpurrøde fundus, undertiden neppe adskilles fra det hos *inclinatum*gruppen almindelige, og det er et karakteristisk udslag af artens variabilitet i tændernes udvikling, at man i selve originalbeskrivelsen ikke finder nogensomhelst antydning til, at de adskiller sig fra tænderne hos *B. inclinatum* ved andet end sin fundus. Hos de af R. samlede exemplarer fra Hvaler kan de neppe heller regnes til de mest karakteristiske; imidlertid finder man dog her i ethvert peristom flere tænder, som enten nederst ved grunden viser 1—2 huller eller frembyder de for *Hemisynapsium* ejendommelige indskjæringer eller indbugtninger i lamellernes rand.

Foruden ved de i KAURIN'S beskrivelse fra bladene hentede mærker kjendes den ved, at disse er tydeligt, om end temmelig kort nedløbende, og at cellerne i bladets nedre del især på tværvæggene viser talrige gjennembrud; i tør tilstand er bladene mere eller mindre stærkt snoede mod venstre. (H.).

181. **Bryum Graefianum** SCHLIEPH.

Sikre exemplarer af denne art er påviste fra Langnesholmen ved Vesterø i Hvaler, hvor den forekommer på stenet jord lige ved kysten. (R.).

Siden den i Norge først blev funden på Skjærvø i Tromsø amt af JØRGENSEN, er den iagttagen ved Laxelven i Kistrand (af

KAURIN og os), i Salten, på Flatholmen i Rødø, (H.) og i Søndre Trondhjems amt ved Muruviken i Strinden. (BRYHN.)

182. **Bryum lacustre** BLAND.

Sjelden, hidtil kun bemærket ved siden af vejgrøften ved Borgås i Onsø på fugtig, sandholdig jord, m. fr. (R.).

183. **Bryum inclinatum** (SW.) BR. EUR.

Temmelig hyppig på ufrugtbare, sandede steder, på jorddækkede klipper og sandede strandbredder, langs grøfter og veje etc., m. fr.

Hvaler: Asmalø, Kirkeøen, (R.); Borge: Torp; Østre Fredrikstad: Sorgenfri, (H.); Glemminge: Kråkerøen og holmer i skjærgården, her ofte indsprængt i tuer af *Bryum alpinum*; Onsø: almindelig. (R.).

184. **Bryum Hagenii** LIMPR.

Sjelden. Kun funden på fugtige klipper ved Sarpsborg, antageligt ved Borregård i Tune, m. fr. (H.).

Står nær den foregående, hvorfra den er skilt ved længere og smalere, brun kapsel, længere, smalt lancetformede, langt tilspidsede blade og større, grønne sporer.

185. **Bryum litorale nob. n. sp.**

Cæspites densi, ad 3 cm. usque alti, zonis nigricantibus, fuscis, expallidis insignes, apice virides, tomento parco rubrofusco papilluloso contexti. Surculus fertilis ramosior, innovationibus brevibus, inferne nudis, apice fere gemmiformibus; surculus sterilis filiformis, simplex vel innovationes inferne nudas, apicem versus subuniformiter foliatas proferens. Caulis rubrofuscus. Folia ramorum fertilium inferiora minuta, superiora subraptim accrescentia, densa, concava, e basi rubra decurrente patentia — erecto-patentia, ovato-ovalia, ad 1.8 mm. longa et 0.7 mm. lata, magis minusve subito in cuspidem recurvam, lævem vel denticulatam contracta, margine supra basin breviter recurvula, indistincte limbata. Folia ramorum sterilium late ovato-ovalia, ad 1.6 mm. longa et 0.9 mm. lata, margine plana, indistincte limbata, apicem versus denticulata. Cellulæ basales infimæ et marginales quadratæ, ca. 0.025 mm. longæ et latæ, basales ceteræ breviter rectangulares, parietibus parcissime porosis, eædem partis folii superioris rhombeo-hexagonæ; omnes chloro-

phyllo farctæ; marginales partis folii dimidiæ superioris in 1—2 seriebus elongatæ, angustæ, rhomboides. Costa valida, ad basin rubram 0.08 mm. lata, ceteroquin fusca — fusco-olivacea — viridula, in foliis infimis minutis in vel sub apice dissoluta, in foliis comalibus et innovationum sterilium in cuspidem ad 0.25 mm. usque longam excurrens. Folia perichætialia caulinis proximis minora, e basi lata triangulari sensim in cuspidem e costa formatam angustata, elimbata, margine plana. Inflorescentia heteroica; flores enim synoici et numerosi masculi in ramulis brevibus gemmiformibus terminales, omnes foliis comalibus arcte conniventibus inclusi. Antheridia rubicunda, ovalia, 0.30—0.35 mm. longa; archegonia dimidio longiora; paraphyses ad basin rubentes, longitudine antheridiorum vel longiores. Seta ad 1 cm. longa, ad basin 0.22 mm. crassa et luteo-rubra, superne pallidior, apice hamata. Capsula nutans — pendula, pallide fuscescens, una cum collo operculoque 2.25 mm. longa, 0.65 mm. crassa, opaca, in sicco sub orificio non angustata; collum curvulum, longitudine sporogonii, siccum longitudinaliter sulcatum. Cellulæ exothecii marginales in 2 seriebus parvæ, quadratæ, submarginales in pluribus seriebus majores, subrotundæ — sexangulares, ceteræ rectangulares, quadratæ, rotundate sexangulares, leptodermes; eædem colli breviter rectangulares vel quadratæ. Stomata numerosa, late ovalia, ca. 0.04 mm. lata. Dentes peristomii externi sub ipso capsulæ orificio inserti, 0.23 mm. longi, 0.04 mm. lati, remoti, e basi fusca dilute aurantii, dimidio superiore hyalini, sensim angustati, anguste limbati, linea mediana recta, lamellæ ca. 16, interdum leniter undulatæ, scutula basalia anguste rectangularia (1: 3), ut suturæ eorum punctulata, superiora quadrata, papillulosa, suturis eorum transversis et linea mediana lævibus, valde incrassatis, et lateraliter et facie dorsali distinctissime prominentibus. Peristomium internum liberum, subtilissimum, hyalinum; membrana longitudine $\frac{1}{5}$—$\frac{1}{3}$ dentium; processus longitudine fere dentium, siccitate conniventes, angustissimi, fere subulati, (0.024 mm. lati,) apice fere ciliiformia, linea mediana vix conspicue rimosi, margine irregulares, crenulati, sublobati, interdum fere appendiculati, satis dense papillosi. Cilia nulla. Annulus duplex, ca. 0.07 mm. latus, spiraliter dissiliens. Operculum parvum,

obtuse conicum, opacum, colore capsulæ vel paullo pallidius. Spori fusco-lutei, papillosi, 0.020—0.026 mm.

Fructus mense junii maturant.

Species maxime insignis, ob indolem peristomii interni cum nulla alia Europæa comparanda. Quoad habitum ad *B. Stirtoni* proxime accedit, differt autem jam inflorescentia et statura multo humiliore, cæspitibus densioribus.

Primum $^{16}/_{6}$ 1895 ad Store Marnet par. Onsø in litore maris ab E. Ryan lectum, fructum unicum gerens ideoque neglectum. $^{2}/_{7}$ ejusdem anni ditius fructiferum in fissuris rupium litoralium juxta Foden ejusdem paroeciæ iterum detectum. Fructus perparce progigni videntur, quum plantæ steriles copiose sint obviæ.

186. **Bryum uliginosum** (BRUCH) BR. EUR.

Hvaler: Papper og Vesterø, på skjælsandholdig jord; Onsø: på gamle mure i fortet Huth, sammen med *Bryum intermedium*, på begge steder m. fr. (R.).

187. **Bryum bimum** SCHREB.

Hist og her i myrer, på fugtige klipper og i våde enge, også på gamle mure, m. fr.

Hvaler: Langnesholmen ved Vesterø, Akerøen; Østre Fredrikstad: Kongssten; Glemminge: Kråkerøholmerne, i mængde; Onsø: Græsvik, Torgauten, Nordre Søster, Huth, Åle, Ålebergene, (R.); Råde: Åven. (H.).

188. **Bryum cuspidatum** SCH.

Sjelden, på fugtig, sandholdig jord m. fr.

Glemminge: Fuglevik på Kråkerøen, på skjælsand, (H.); Onsø: Krosnæs, Slevik. (R.).

189. **Bryum intermedium** (LUDW.) BRID.

Hist og her på fugtige sandpladse, også i en noget afvigende form på gamle mure og i disses fuger, m. fr.

Borge: Skiviken, Hunnebunden, (H.); Østre Fredrikstad: Kongssten; Glemminge: ved Bings vandbassin, på Røds ballastkaj på Kråkerøen, i mængde, med moden frugt fra juni udover til høsten; Onsø: Huth, Åle. (R.).

190. **Bryum cirratum** HOPPE & HORNSCH.

Sjelden, på våde steder, m. fr.

Glemminge: Røds ballastkaj; Onsø: Græsvik, (R.); Tune: Borregård, (H.), på de to sidste steder på råddent træværk.

191. **Bryum pallescens** SCHLEICH.

Hist og her på fugtige klipper og i spalter i klippevægge, sjeldnere på jord og råddent træ, m. fr. Den voxer i dybe, tætte, af rodfilt sammenvævede tuer og synes hyppigst at forekomme i skovtrakter på noget skyggefulde steder. Den er ikke bemærket på porfyren.

Skjeberg: Hafslund og på broen over til Rødsøen; Østre Fredrikstad: Sorgenfri, (H.); Glemminge: Røds ballastkaj på Kråkerøen; Onsø: Ålebergene, flere steds, Torgauten, Fosse, Græsvik, (R.); Råde: Fuglevik, (H.); Tune: Solli, på gamle vandrender, (R.); Vartejg: Bergsland. (H.).

192. **Bryum capillare** L.

Almindelig og under mange former på klipper, stene og jord, især i løvskov, på trærødder og den nedre del af gamle træstammer o. s. v., ofte m. fr. Den forekommer såvel på granit og gnejs som porfyr, på den sidste især på Rauø meget udbredt og rigeligt fruktificerende. Af dens varieteter anføres

var. fiaccida BR. EUR.,

der især forekommer på morskne rødder af løvtræer og i hulheder i disses stammer, sjeldnere på stene i deres nærhed.

Skjeberg: Hafslund st.; Glemminge: Rød på Kråkerøen m. fr.; Onsø: Græsvik st., Slevik m. fr., Rauø m. fr. (R.).

En form med svag antydning til eller uden bladkant forekommer i kompakte tuer, der meget minder om *Bryum elegans,* på en af Kråkerøholmerne i Glemminge. (R.).

193. **Bryum cæspiticium** L.

Meget almindelig på mager jord af forskjellig beskaffenhed og på jorddækkede klipper etc., m. fr. Den er udbredt såvel på øerne som på fastlandet og er inden området den almindeligste art af slægten.

194. **Bryum Mühlenbeckii** BR. EUR.

Denne art forekommer i smudsigt grønne, glandsløse tuer på fugtige, svagt hældende klipper, helst på åbent liggende steder, sjeldnere på stene i elve. Den er ikke bemærket i barskovene,

heller ikke på porfyren, derimod findes den på granitisk underlag på øer ved kysten.

Hvaler: Langnesholmen ved Vesterø st.; Glemminge: Kråkerøen, ved Åsgård st., (R.), Enhus m. fr., (H.); Onsø: Dragsund st., Torgauten st., Haredalen st.; Råde: Vansjø m. fr.; Tune: Grøtet, på stene i elven st. (R.).

195. **Bryum alpinum** L.

Denne, som oftest i vakre, kobberfarvede, glindsende tuer forekommende art findes på samme lokaliteter som den foregående, men meget almindeligere. Frugt forekommer sjeldent og, som det synes, kun ved kysten, nemlig på følgende steder: Glemminge: på en holme udenfor Kråkerøen; Onsø: Nordre Søster, Store Marnet, (R.), Lyngholmen, (EDV. ELLINGSEN); Råde: Åven, blandet med *Bryum bimum*. (H.).

196. **Bryum Mildeanum** JUR.

Sjelden; kun iagttagen st. i Onsø på Store Marnet og ved Trondalen på sandet torvjord samt i Tune ved Sarpfossen. (R.).

197. **Bryum erythrocarpum** SCHWÄGR.

På nøgen sandjord, grusede brædder af tjern og damme, i vejkanter etc., m. fr.

Borge: Torp, (H.); Glemminge: Stordammen; Onsø: Trondalen, Åle. (R.).

198. **Bryum atropurpureum** WAHLENB.

Meget sjelden; hidtil kun iagttagen på fugtig sand på Rods ballastkaj på Kråkerøen i Glemminge, m. fr. (EDV. ELLINGSEN). — Denne vakre art voxer spredt med kun få frugter hist og her indblandet mellem andre moser. Den har holdt sig nogenlunde på de samme steder, siden den opdagedes som ny for Norges flora i 1891.

199. **Bryum comense** SCH.

Fandtes i septbr. 1892 på stene i Sollielven i nærheden af Grøtet i Tune, st. (R.).

B. comense SCH. og *B. Kunzei* HORNSCH. er to meget nærstående arter, som begge har været betragtede som varieteter af *B. cæspiticium*, og som i steril tilstand neppe kan adskilles ved andet end de mere eller mindre fortykkede bladceller. Herhen hø-

rende former er i Norge foruden på det oven anførte sted observerede ved Sørum i Våge (KAURIN og RYAN), ved Blekastad i Sell, i smukke, men ligeledes sterile exemplarer på vejmurene nedenfor gården, (R. 1895,) og i Meraker, (BRYHN, der betragter den af ham fundne plante som tilhørende *B. Kunzei).* Samtlige disse, der alle er sterile, synes at måtte tilhøre samme art, og det forekommer os ikke rimeligt at henføre dem til nogen anden end *B. comense,* så meget mere, som vi ikke er istand til at opdage nogen væsentlig forskjel mellem dem og exemplarer fra Davos i Schweiz, (samlede af AMANN og PHILIBERT). Da vi imidlertid ikke har havt adgang til at sammenligne med sikre prøver af *B. Kunzei,* meddeles denne bestemmelse med reservation. Med *B. cæspiticium* har de ovennævnte exemplarer overmåde lidet til fælles.

200. **Bryum argenteum** L.

Almindelig st. på magre, grusede og sandede steder, på jorddækkede klipper, stengjærder, også på lerede agre o. a. st., sjeldnere m. fr.

201. **Bryum cyclophyllum** (SCHWÄGR.) BR. EUR.

Denne art, der hører til de sjeldnere inden området, forekommer på sort myrslam ved bredder af damme, søer og elve, hvor den optræder i små, lysegrønne kolonier eller mere enkeltvis, sjelden i nogen mængde. Frugt er kun funden ved en af mølledammene ved Jørnerød i Glemminge, hvor den er gjenfunden flere år efter hverandre; Onsø: Åle st.; Råde: Vansjø st.; Tune: Solli st. (R.).

202. **Bryum Stirtoni** SCH.

På noget fugtige, svagt hældende klipper på åbent liggende steder, hyppigst st.

Borge: Torp st., (H.); Østre Fredrikstad: Kongssten st.; Glemminge: Enhus på Kråkerøen m. fr., (H., R.), Kråkerøholmerne m. fr.; Onsø: st. ved Græsvik, Trondalen, Torp, Rød, Øjenkilen, Nordre Søster, (R.); Tune: Hødal st. (H.). Determ. H.

Denne art, der tidligere kun er angiven fra de skotske fjelde, hvor den opdagedes af STIRTON og MC. KINLAY, er i Norge foruden i Fredrikstadtrakten funden flere steds, (i Bratsberg, Nedenæs og Søndre Trondhjems amt), men efter at opmærksomheden først

er henledet på den, vil den sikkerlig vise sig at forekomme på mange flere steder, sandsynligvis især på Vestlandet. De norske exemplarer har indtil den sidste tid været tagne enten for *B. capillare* eller en af de to varieteter *Ferchelii* og *carinthiaca*, som tidligere har været forenede med *B. capillare*, medens de nu (af BREIDLER og LIMPRICHT) henføres til *B. elegans*. Fra disse planter skiller nærværende art sig ved sine tydeligt nedløbende, æglancetformede, mere langsomt tilspidsede blade; fra *B. capillare* desuden ved sine trinde skud og sine ukantede, mere hule blade med tilbagebøjet spids, fra varieteterne ved mindre hule blade med udløbende nerve og smalere celler i den øvre del. Den stemmer ganske godt overens med originalen, og der synes derfor ikke at kunne herske nogen tvivl om bestemmelsen. (H.).

203. **Bryum pallens** Sw.

Forekommer på fugtig sandjord og sandblandet lerjord langs veje og grøfter, på elve- og bækkebredder og forøvrigt på nøgen eller svagt græsbunden jord på sandige steder, oftest m. fr.

204. **Bryum turbinatum** (HEDW.) SCHWÄGR.

Sjelden. Den er kun bemærket i Onsø: ved Torgauten, på bunden og langs siderne af en agergrøft, og ved Slevik, begge steder på fugtig, mergelblandet jord, m. fr. (R.).

205. **Bryum pseudotriquetrum** (HEDW.) SCHWÄGR.

Almindelig på og i kanten af myrer og sumpe, langs bække og tjern, ved opkommer, på våde klipper etc., ofte m. fr., gjennem hele området. Den varierer betydeligt såvel i kapselform som i plantens størrelse, tuernes tæthed, bladenes form og stilling, alt efter de lokaliteter, hvorpå den voxer.

206. **Rhodobryum roseum** (WEIS) LIMPR.

I bar- og løvskov, såvel på jord som jorddækkede stene og mellem blokke i urer, dog hyppigst på forrådnende løv og barnåle, oftest st.

Glemminge: Åsgård på Kråkerøen st., (H.); Onsø: st. temmelig almindelig, m. fr. ved Torgauten, Dale, Vikene og på Åle, (R.); Råde: Åven st., (H.); Tune: Agnalt st. (R.).

207. **Mnium hornum** L.

Meget almindelig på fugtig skovbund, sandige bækkebredder,

ved foden af klipper, i kanten af myrer etc., sjeldnere på skovbare myrer blandt *Sphagna* og *Cephalozia*-arter, som oftest med rigelig frugt.

208. **Mnium serratum** SCHRAD.

Sjelden. Kun funden, m. fr., ved Vikene i Onsø på sandig, mergelholdig lerjord. (R.).

209. **Mnium undulatum** (L.) WEIS.

Ikke sjelden i skyggefulde skove på våde steder, især ved kolde opkommer, i selskab med *Thuidium tamariscinum* og *Sphagnum squarrosum*, sjeldnere langs bække og i grøfter, oftest st. M. fr.: Langøen på Kråkerøen i Glemminge og Vikene i Onsø. (R.).

210. **Mnium rostratum** SCHRAD.

Temmelig sjelden, ved foden af beskyggede klipper.

Onsø: Vollaberget på Åle st., Rauø m. fr.; Tune: Agnal: med blomster. (R.).

211. **Mnium cuspidatum** (L.) LEYSS.

Forekommer hyppigt på stene, klippestykker, trærødder og muldrig jord, især i løvskov. Den danner i almindelighed vidtstrakte, rigeligt fruktificerende tuer.

212. **Mnium medium** BR. EUR.

Sjelden, på fugtige, skyggefulde steder i skove, m. fr.

Borge: Moum, (H.); Onsø: Fosse, Dammyr, Dale, Hankøsundet, (R.); Vartejg: Bergsland. (H.).

213. **Mnium affine** BLAND.

Hist og her i skove på såvel noget fugtige som tørrere steder, ofte på stene, som den dækker i lighed med *M. cuspidatum;* den forekommer hyppigere uden end med frugt.

214. **Mnium Seligeri** JUR.

Hyppigere end foregående, på sumpige steder i buskadser og skove, især i kanten af myrer, langs bække og ved kilder, ofte m. fr., f. ex.: Glemminge: Kråkerøen, (H.); Onsø: Ellingårdsskoven ved Hankøsundet, Dammyr, Åle, Fosse, Torgauten, (R.); Råde: Åven; Vartejg: Bergsland. (H.).

215. **Mnium stellare** REICH.

Temmelig sjelden, på mørke, fugtige bergvægge, under skrå-

berg, på jord på trærødder og jorddækker på klipper, sjeldent fruktificerende.

Hvaler: Nordre Sandø st.; Onsø: Ålebergene st., Rauø m. fr. (R.).

216. **Mnium cinclidioides** (BLYTT) HÜB.

Hist og her på sumpige lokaliteter såvel i skove som på åbent liggende steder, altid st.

Glemminge: Jørnerød; Onsø: Dammyr, Rød, Hurrød, Tvete, Tvetemyr, Ålebergene, flere steds; Tune: Skivdal. (R.).

217. **Mnium punctatum** (L.) HEDW.

Temmelig almindelig på sumpige steder i skove og krat, især i kanten af myrer, langs bække og opkommer, oftest m. fr.

218. **Mnium subglobosum** BR. EUR.

Meget sjelden. Kun funden på dyndagtig jord på en bækkebred ved Dammyr i Onsø, med rigelig frugt. (R.).

219. **Cinclidium stygium** SW.

Hører også til de aller sjeldneste her forekommende arter, idet den blot er bemærket i en meget våd myr på Akerøen i Hvaler, m. fr. (R.). Den forekommer her kun nogle få meter over havet og temmelig sparsomt.

220. **Paludella squarrosa** (L.) BRID.

Meget sjelden og steril, på våd myr. Onsø: Tvetemyr, i selskab med den her næsten ligeså sjeldne *Camptothecium nitens.* (R.).

221. **Amblyodon dealbatus** (DICKS.) PB.

Sjelden. Kun bemærket på torvagtig jord på siderne af små ophøjede tuer i myrer, m. fr.

Glemminge: Kråkerøen, ret ind for Arisholmen; Onsø: Ørebæk. (R.).

222. **Aulacomnium androgynum** (L.) SCHWÄGR.

Denne art forekommer temmelig hyppigt på torvagtige jorddækker på lidt skyggefulde klippeafsatser og trærødder, især i barskove; den optræder i almindelighed med talrige pseudopodier, meget sjeldnere med frugt, der er funden på følgende steder: Borge: Olveng; Glemminge: Enhus på Kråkerøen, (H.), mellem Enhus og Fuglevik; Onsø: Ålebergene, (R.); Råde: Åven, i stor mængde på muldrig jord i nåleskov; Vartejg: Bergsland. (H.).

223. **Aulacomnium palustre** (L.) SCHWÄGR.

Meget almindelig på myrer og sidlændte enge etc., ofte m. fr.

var. polycephala (BRID.) BR. EUR.

Glemminge: Kråkerøen, ved Åsgård. (R.).

224. **Bartramia ithyphylla** BRID.

Meget almindelig i jordfyldte bergsprækker, i kanten af jorddækker langs veje, stier, bække og grøfter, på jorddækkede trærødder o. s. v., m. fr.

225. **Bartramia Halleriana** HEDW.

Er her kun påvist på en fugtig, skyggefuld bergvæg (gnejs) ved Kværnhusbækken ikke langt fra Agnalt i Tune, m. fr. Den forekommer her i en højde over havet, som neppe overstiger 100 m.

226. **Bartramia pomiformis** (L.) HEDW.

Synes at forekomme temmelig sjeldent; den er bemærket på Papper i Hvaler, på Rauø, ved Skåre og Krosnæs i Onsø, på førstnævnte sted i kanten af græstorv langs en nøgen sandstrækning, på Rauø på porfyr, overalt m. fr. (R.).

var. crispa (SW.) BR. EUR.

Meget hyppigere end hovedarten, i bergsprækker gjennem hele området, altid med rigelig frugt.

227. **Plagiopus Oederi** (GUNN.) LIMPR.

Meget sjelden; på en skyggefuld porfyrklippe på Rauø i Onsø m. fr. (R.).

228. **Conostomum tetragonum** (VILL.) LINDB.

Meget sjelden. Glemminge: Rødsbugten på Kråkerøen ret ind for Jyteskjær, på mager jord på klipper et par meter over havet m. fr.; Tune: ovenfor Harehjellen, på myrlændt jord m. fr., i selskab med *Jungermannia Kunzeana var. plicata.* (R.).

229. **Philonotis Ryani** PHILIB. (Rev. bryol. 1894 pag. 8.).

Denne art forekommer på og ved foden af humusdækkede, fugtige klipper, på hængende torvdækker og i hulheder under trærødder i løvskov. Den er funden (m. fr.) ved Torp i Borge, ($^{10}/_{10}$ 1887: H.), ved Skåre i Onsø og Stang i Tune. (R.). Eksemplarerne fra det førstnævnte sted bestemtes af LINDBERG til *Ph. capillaris;* planten fra Onsø sendtes som tvivlsom til PHILIBERT, der beskrev den som en ny art, idet han forbeholdt navnet *Ph. capillaris* for en endnu

ikke i Norge funden *Philonotis*. Hvorvidt den imidlertid virkeligt er forskjellig fra denne og fra *Ph. Arnellii* HUSN., er et spørgsmål, som først vil kunne besvares tilfredsstillende, når også disse er fundne med frugt, noget, der, såvidt vides, endnu ikke er lykkedes. Overensstemmelsen mellem hanplanter af *Ph. Arnelli* og *Ph. Ryani* (af *Ph. capillaris* LINDB. PHILIB. har jeg ikke seet exemplarer) er temmelig stor, og det vil vistnok af den grund være en lidet taknemmelig opgave at forsøge at afgjøre, til hvilken af disse to arter et foreliggende exemplar henhører, da de karakterer, som hentes fra størrelse, bladform, perigonialblade og rodfilt synes at variere såvel efter alder som efter voxested. Man vil, for at nævne et exempel, således finde, at perigonialbladenes mere eller mindre udspærrede stilling forandres efter antheridiernes større eller mindre modenhed, noget, der jo synes let forklarligt; ligeledes er det for nærværende arts vedkommende iagttaget, at rodfiltets papilløsitet varierer i høj grad til og med på samme individ.

En anden hårfin, lysegrøn *Philonotis* (♂) fra Åle i Onsø er af PHILIBERT i samme nummer af Revue bryologique foreløbigt benævnt *Ph. norvegica*. Denne er efter min formening, som grunder sig på undersøgelser i naturen, kun en skyggeform af nærværende art. Den findes i hulheder under trærødder, under skråberg og i bergsprækker med gradvise overgange fra den kraftigere, mere i det frie voxende, fruktificerende plante. (R.).

230. ? **Philonotis laxa** LIMPR.

På våd jord mellem græs i nærheden af dammen ovenfor Fredrikstad bryggeri st. $^{23}/_{6}$ 1887.

Exemplarerne stemmer ikke absolut med beskrivelsen, hvorfor en kort fremstilling af deres karakterer hidsættes: Stængelen ugrenet, uden krandsstillede grene og axillære dværgskud; bladene fjerntstående, fra meget kort, tiltrykt—opret-udstående, ikke nedløbende grund næsten udspærrede, smalt ægrundt lancetformede, ca. 1.4 mm. lange og 0.37 mm. brede, uden folder, noget butte, fladrandede, oventil med encellede tænder, næsten glatte, idet kun nervens ryg henimod spidsen er spredt mamilløs; bladcellerne retvinklede, ved grunden 0.08—0.10 mm. lange og 0.014 mm. brede, henimod spidsen 0.036—0.053 mm. lange og 0.011—0.013 mm. brede; nerven

utydeligt begrænset, ca. 0.03 mm. bred, forsvindende i eller med spidsen. Den er fuldstændigt steril.

Det er især i bladenes form og cellevæv ved grunden, at den synes at afvige fra *Ph. laxa*, men da den stemmer overens med originalbeskrivelsen i alle andre væsentlige karakterer, og ikke lader sig henføre til nogen anden bekjendt *Philonotis*, får den indtil videre blive stående her.

Det samme er tilfældet med en *Philonotis*, som af afdøde KLÆR $^{10}/_{8}$ 18(66?) er samlet ved Holtan i Vestfjorddalen.

Med sikkerhed kan henføres til *Ph. laxa* en af C. J. ARRHENIUS $^{18}/_{8}$ 1866 ved Abborfors, Nyland i Finland funden plante, der af LINDBERG in hb. er betegnet som *Ph. fontana var. hypnoides*. (H.).

231. **Philonotis fontana** (L.) BRID.

Meget almindelig på de forskjelligste våde lokaliteter, som på myrer, i grøfter, på berg, ved opkommer etc., ofte m. fr.

232. **Catharinea undulata** (L.) WM.

Meget almindelig på fugtig, sandholdig muldjord, især langs bække og myrer i løvskov, ved veje og grøfter osv., hyppig m. fr.

var. minor (HEDW.) WM.

Sjelden. På tørre, åbne bakker ved Glommen i Borge mellem Torp og Moum m. fr. (H.).

233. **Catharinea tenella** RÖHL.

Hist og her, m. fr., på nøgen eller svagt græsbevoxet, fugtig, sandholdig torvmuld, på hvilende agre, nøgne pletter i skove, i delvis udtørrede damme etc.

Borge: Begby, Visur, Torp; Glemminge: Lisleby, (H.), Jørnerød; Onsø: Trondalen, Åle, Torp, Præstegården, Ørebæk, Viker, Rød, Ellingård; Tune: Agnalt. (R.).

234. **Oligotrichum hercynicum** (EHRH.) LAM. & DC.

Sjelden, på gold sand- og grusjord, steril.

Borge: Torp, (H.); Onsø: Rød, Lille Fjelle; Tune: Agnalt, (R.), i almindelighed mere eller mindre forkrøblet, kun på det sidstnævnte sted vel udviklet. (R.).

235. **Pogonatum subrotundum** (HUDS.) LINDB.

Hist og her på sandmuld i jordfald, langs veje, stier og grøfter m. fl. st., altid m. fr.

Borge: Torp; Glemminge: ved vejen vestenfor den gamle kirke, (H.); Onsø: Hauge, Trondalen, Ørebæk, Lille Fjelle; Råde: Starengen, (R.); Vartejg: Bergsland. (H.).

Det almindeligst anvendte navn på denne art, *P. nanum*, der fra først af var tillagt *P. aloides*, foreslåes selv af en så decideret tilhænger af prioritetsprincipet som BRAITHWAITE ganske sat ud af betragtning på grund af sin tvetydighed.

236. **Pogonatum aloides** (HEDW.) PB.

På samme lokaliteter som foregående, m. fr.

Borge: Begby, Kjølberg, (H.); Glemminge: Åsgård på Kråkerøen; Onsø: Vollaberget, Trondalen, Rød, Fosse, Åle, Hankø; alm. gjennem Råde og Tune på sandede vejkanter. (R.).

var. minima (CROME) LIMPR.

(Polytrichum Dicksoni TURN.)

Onsø: Åle, med hovedarten, m. fr. (R.).

237. **Pogonatum urnigerum** (L.) PB.

Temmelig hyppig på mere og mindre nøgen, sandholdig jord i vejkanter, langs bække, i udrasninger, i sandbakker, gamle sandtag, på sparsomt jorddækkede berge o. s. v. m. fr.

238. **Polytrichum alpinum** L.

Sjelden. Hvaler: Papper, på torvdækte afsatser lige ved søen, m. fr.; Tune: Stang, hyppig m. fr. på lignende lokaliteter i de højere liggende åse. (R.).

239. **Polytrichum formosum** HEDW.

Forekommer på spredte steder på skyggefulde bergafsatser, i klipperevner og på rådnende planterester i barskov, m. fr.

Hvaler: Papper, (R.); Borge: Skiviken, (H.); Glemminge: Kråkerøen, (H., R.); Onsø: Ålebergene, hyppig, Kjævelsrød, Dale, Trondalen, Krosnæs, Viker, Hankø, Store Marnet, (R.); Råde: Åven, (H.); Tune: Agnalt. (R.).

240. **Polytrichum gracile** DICKS.

Almindelig på ophøjede tuer i myrer såvel på øerne i fjorden som på fastlandet.

241. **Polytrichum piliferum** SCHREB.

Almindelig på gruset, ufrugtbar jord, magre rabber og tørre jorddækkede berge, m. fr.

242. **Polytrichum juniperinum** WILLD.

Ligeså almindelig som foregående og væsentligt på samme lokaliteter som denne, m. fr. Den er især overmåde hyppig på stenet, ufrugtbar jord og tørre berge på porfyrøerne udenfor kysten af Onsø.

243. **Polytrichum strictum** BANKS.

Neppe sjelden, på torvmyrer, m. fr.

Borge: Begby, (H.); Onsø: Fugledalen i Ålebergene, (R.); Råde: Burummyr, Åven. (H.).

244. **Polytrichum commune** L.

Meget almindelig på myrer, fugtig skovbund, fugtige berge o. s. v. m. fr.

var. uliginosa HÜB.

Onsø: Fugledalen, Store Marnet. (R.).

var minor WEIS.

(P. cubicum* LINDB.)

Østre Fredrikstad: Narnte, (H.); Onsø: Ålebergene, Store Marnet. (R.).

245. **Polytrichum perigoniale** MICHX.

Denne arts forekomst inden området er endnu lidet udredet, idet den ikke er bleven holdt ud fra den foregående og således lidet påagtet. Den haves fra Kjølberg i Borge og Rå i Tune m. fr. (H.).

246. **Buxbaumia aphylla** L.

Forekommer enkeltvis eller i små kolonier på nøgne, sandede bakkeskråninger og i større skrænter, ved hulveje etc. i barskove, m. fr.

Onsø: Dammyr, Rød, (ved vejen til Okseviken,) Fosse, på alle steder sparsomt. (R.).

247. **Buxbaumia indusiata** BRID.

Ligeså sjelden som foregående, med frugt. Den forekommer enkeltvis på siderne af rådnende stubber og nedfaldne træstammer på fugtige steder i skyggefuld barskov.

Onsø: Torgauten, langs bækken ovenfor og nedenfor Dammyr, langs siden af Tvetemyr, Rød, Borgås. (R.).

248. **Diphyscium sessile** (SCHMID.) LINDB.

Ikke sjelden i kanten af fugtige torvdækker på klippeafsatser, på fugtig humusjord langs skovstier etc., sjeldnere på jord i klipperevner, m. fr.

Borge: Begby, (H.), Hunn; Onsø: Skåre, Trondalen, Åle; Tune: Trøsken, Stang, Skivdal, (R.), Mingeødegård; Vartejg: Bråten. (H.).

249. **Fontinalis antipyretica** L.

Almindelig på stene og klipper i rindende, sjeldnere i stillestående vand, ikke ofte m. fr.

250. **Fontinalis hypnoides** HARTM.

Kun funden st. på stene i Glommen i Tune ved Rødsøen lidt ovenfor broen fra Sarpsborg. (H.).

I Kjøbenhavnerherbariet findes et exemplar af denne art, samlet i august 1841 i Vestfjorddalen (Tinn) af den danske botaniker C. POULSEN og signeret: „*Fontinalis hypnoides* HN.?" (H.).

251. **Fontinalis dalecarlica** SCH.

Meget sjelden, m. fr. Er ikke iagttagen udenfor et eneste sted i en bæk ovenfor Jørnerød mølle i Glemminge. (R.).

252. **Dichelyma falcatum** (HEDW.) MYR.

Sparsomt og kun på få steder, på stene i og ved bække og elve, som oftest st.

Onsø: Fosse st.; Glemminge: Engen m. fr.; Tune: i en bæk ved Sollielven nedenfor dens afløb fra Isnesfjorden m. fr. (R.).

253. **Leucodon sciuroides** (L.) SCHWÄGR.

Temmelig hyppig på gamle træstammer, især på eg, også på tørre, fritliggende granit- og porfyrklipper, altid st

var. morensis (SCHWÄGR.) DE NOT.

Forekommer på fritliggende granit- og porfyrklipper meget sjeldnere end hovedarten, st. Den er bemærket i Onsø: på Søndre Søster, Rauø og ved Dragsund. (R.).

254. **Antitrichia curtipendula** (L.) BRID.

På såvel skyggefulde som åbne klipper og blokke, især i urer, der ofte i stor udstrækning dækkes af dens udbredte matter; noget sjeldnere på træstammer. Frugt forekommer ofte, dog helst på noget skyggefulde steder. Arten findes på granit, gnejs og porfyr.

på den sidste bergart vel så hyppigt, især på fritliggende blokke og tørre berge, hvor den imidlertid kun er bemærket st.

255. **Neckera pumila** HEDW. **var. Philippeana** (BR. EUR.) MILDE.

Under tørre klippeblokke og skråberg, sjelden.

Onsø: Åle, Ålebergene, beggesteds st. (R.).

256. **Neckera crispa** (L.) HEDW.

Hist og her på skyggefulde, tørre eller lidt fugtige klipper, såvel på granit og gnejs som porfyr, sjeldnere og kun på træbare øer ved kysten på ener.

Hvaler: Akerøen st.; Onsø: Lyngholmen st., Rauø m. fr., Ålebergene, Dale, Dammyr, Torgauten st.; Tune: Stang st., Grøtet m. fr. (R.).

257. **Neckera complanata** (L.) HÜB.

Meget almindelig på skyggefulde klipper, også på den nedre del af træstammer, st.; på porfyren en af de almindeligst forekommende moser.

258. **Neckera Besseri** (LOB.) JUR.

Meget sjelden; kun funden st. på et skyggefuldt sted under et skråberg i Ålebergene i Onsø, (R.), i selskab med ***Mnium stellare, Neckera complanata*** og ***Anomodon viticulosus*** samt

var. rotundifolia (HARTM.) MDO.

259. **Homalia trichomanoides** (SCHREB.) BR. EUR.

Hist og her på trærødder, den nedre del af træstammer og på skyggefulde klipper, helst ved foden af disse, m. fr.

Borge: Torp; Glemminge: Rød på Kråkerøen, (H.), Enhus m. fl. st. sammesteds, Veumengen; Onsø: Trondalen, Fosse, Torgauten, Ålebergene o. a st.; Tune: Stang. (R.).

260. **Myrinia pulvinata** (WAHLENB.) SCH.

Sjelden. Den forekommer på trærødder og den nedre del af træstammer ved bække, ofte i selskab med ***Leskea polycarpa*** og ***Amblystegium serpens.***

Glemminge: ved bækken nedenfor Stræbsomhed mølle; Onsø Fjellebækken, flere steds, overalt med rigelig frugt. (R.).

261. **Myurella julacea** (VILL.) BR. EUR.

Forekommer på humøs jord i klippespalter, ved kysten hyppigst på kalkholdig jord og på jorddækkede granit- og porfyrklip-

per, næsten altid st. Den findes, som det synes, gjennem hele området, men neppe nogetsteds i større mængde; oftest forekommer den indsprængt blandt andre arter, sjeldnere, som f. ex. på Rauø, i rene tuer, således som den almindeligst optræder i fjeldtrakter.

Hvaler: Asmalø, Sejlø, (R.); Glemminge: Lisleby, (H.); Onsø: Foden ved Torgauten, på mager jord ved stranden, m. fr., Dragsund, Rauø; Tune: Grøtet, Stang. (R.).

262. **Leskea nervosa** (BRID.) MYR.

Hist og her på den nedre del af træstammer og på roden af løvtræer, sjeldnere på tørre klipper, st.

Skjeberg: Hafslund, (R.); Borge: Ravneberget, Torp, (H.); Glemminge: Enhus på Kråkerøen; Onsø: Borgås. (R.).

263. **Leskea polycarpa** EHRH.

Forekommer på trærødder og den nedre del af træstammer, også på stene i og ved bække. Hovedarten er langt sjeldnere end varieteten, idet den kun er bemærket ved Hafslund i Skjeberg og Fjellebækken i Onsø, m. fr. (R.).

var. paludosa (HEDW.) SCH.

På samme lokaliteter som hovedarten, m. fr.

Borge: Torp; Østre Fredrikstad: Sorgenfri, (H.); Glemminge: ved Kristianslund og på stene i bækken ved broen, der fører over til Trosvik; Onsø: Fjellebækken, på flere steder i selskab med *Myrinia*, Åle og nedenfor Præstegården. (R.).

Nogen skarp grænse mellem hovedarten og varieteten gives der neppe; til den sidste føres bedst langstrakte former med talrige, tosidigt stillede sidegrene og lancetformede parafyllier, der dog synes at variere betydeligt selv hos samme individ.

264. **Anomodon apiculatus** BR. EUR.

Denne art synes at forekomme temmelig sjeldent, idet den hidtil kun er bemærket ved foden af skyggefulde klipper på Papper i Hvaler og Rauø i Onsø st. (R.).

265. **Anomodon viticulosus** (L.) HOOK. & TAYL.

Ikke sjelden på den nedre del af stammen og på rodpartiet af gamle løvtræer, på stene og ved foden af lidt fugtige, skyggefulde klipper, som oftest steril.

Hvaler: Papper st., (R.); Borge: Olveng og Begby st., (H.);

Glemminge: Rød på Kråkerøen st., (H., R.), Enhus sammesteds m. fr.; Onsø: Rauø m. fr., Slevik m. fr., Hankø st., Torgauten st., Åle st., Ålebergene st., Kjølberg st., (R.); Råde: Sletter og Fuglevik st. (H.).

266. **Anomodon attenuatus** (SCHREB.) HÜB.

Ligesom foregående på stene og trærødder i løvskove, steril og temmelig sjelden.

Borge: Torp, (H.); Glemminge: Rød og Enhus på Kråkerøen; Onsø: Åle. (R.).

var. immersa R. **n. var.**

Pluribus cm. longa; rami uni- vel bilaterales, vage ramulosi. Folia sæpissime bilateraliter divaricata, e basi decurrente non dilatata lingviformia, apice rotundata, rarius acumine brevi, e cellula una hyalina formato instructa, integra vel cellulis marginalibus prominulis leniter crenulata. Cellulæ læves vel indistincte papillosæ.

Nærværende varietet, der har et fra hovedarten meget afvigende udseende, er iagttagen langs bredden af Sollielven ved Grøtet i Tune på de lodrette sider af klippeblokke, der i flomtiden oversvømmes. Den danner mørke, slamfyldte, til klippen fast tiltrykte tuer af stort omfang og udmærker sig forøvrigt ved, at alle dele er flade.

267. **Anomodon longifolius** (AHNF.) HARTM.

På stene og klipper, helst i løvskov, også på rodpartiet af løvtræer, steril og temmelig sjelden. Den forekommer såvel på granit og gnejs som på porfyr og danner i almindelighed i lighed med de foregående arter store, gulgrønne matter.

Glemminge: Enhus på Kråkerøen; Onsø: Rauø, (R.); Råde: Sletter, Fuglevik. (H.).

268. **Pterogonium gracile** (L.) SW.

Denne art, som hos os (bortseet fra en tvivlsom angivelse fra Telemarken) hidtil kun vides at være funden på Vestlandet, er inden vort område observeret på en tør, fritliggende klippeafsats ved Agnalt i Tune, hvor den forekommer lige ved Sollielven, strax nedenfor dens afløb fra Isnesfjorden, steril og meget forkrøblet. (R.).

269. **Pterygynandrum filiforme** (TIMM) HEDW.

Ikke almindelig, men på spredte steder gjennem hele området.

Den findes oftest på afrundede stene og klipper på lidt skyggefulde steder såvel i løv- som barskov, sjeldnere på trærødder og den nedre del af træstammer, altid st.

var. heteroptera SCH.

Tune: Borregård, på våde klipper ved Sarpfossen. (R.).

270. **Heterocladium heteropterum** (BRUCH) BR. EUR.

Ikke sjelden på mørke, fugtige bergvægge og i bergsprækker, st. Ikke bemærket på porfyrøerne.

271. **Heterocladium squarrosulum** (VOIT) LINDB.

På rådnende barnåle i skove, sjelden.

Glemminge: i skoven nedenfor Jørnerød mølle; Onsø: Dale, ved bækken, der kommer fra Dammyr, i ringe mængde; Tune: Agnalt. (R.). Kun st.

272. **Thuidium tamariscinum** (HEDW.) BR. EUR.

Temmelig hyppig på våd, skyggefuld skovbund, ved kolde vandsig, ofte i selskab med *Sphagnum squarrosum, Mnium undulatum* og *Hylocomium subpinnatum*, ved foden af klipper, undertiden også på den nedre del af træstamme:, på forholdsvis tørre steder i skove og ligner da habituelt såvel *Th. delicatulum* som *Th. Philiberti,* fra hvilke den dog skilles ved grenbladenes endecelle; derimod er den tredobbelt fjærformede forgrening, når planten voxer på trærødder og træstammer, ikke så udpræget, at den er afgjørende for artsbestemmelsen, især siden der er påvist former med lignende forgrening af de to følgende arter. Den er oftest steril; frugt er funden på Papper i Hvaler, på Rauø samt ved Dale og Torp i Onsø. (R.).

273. **Thuidium delicatulum** (L.) MITT.

Forekommer på rådnende planterester, som løv, kviste, stubber etc. på lidt fugtige, skyggefulde steder i løv- og barskov, sjeldnere på stene og den nedre del af løvtræstammer. I Onsø og tildels i Glemminge synes den at forekomme temmelig udbredt; i de øvre bygder inden området er derimod dens udbredelse lidet kjendt, men der er grund til at antage, at den heller ikke der er særdeles sjelden. Den findes vistnok oftest som ♂, meget sjeldnere m. fr.

Borge: Skiviken st., (H.); Glemminge: Kråkerøen, flere-

steds st., Kristianslund m. fr.; Onsø: Ørebæk ♂, Ålebergene ♀, Trondalen m. fr., Åle st., Store Marnet st.; Tune: Stang st. (R.).

var. tamarisciformis R. **n. var.**

Caule tripinnato, decumbente, hic illic radicante, ramis circuitu lanceolatis, paraphylliis ramulorum parcis. Formam teneriorem *Th. tamariscini* refert.

Onsø: Dammyr m. fr., over råddent løv og kviste. (R.).

274. **Thuidium Philiberti** LIMPR.

(Th. intermedium PHILIB. nec MITT.)

Denne nylig udsondrede art er først påvist fra Schweiz og Frankrig, senere hen fra forskjellige steder i Tyskland; ifølge meddelelse fra PHILIBERT er den også samlet m. fr. hertillands af dr. BRYHN.

På stene, trærødder, den nedre del af træstammer på græsbevoxede, sidlændte enge, sjeldnere på klipper.

Glemminge: på jord langs bækken mellem Jørnerød og Stræbsomhed mølledam ♀; Onsø: Slevik m. fr., på en skyggefuld bergvæg, Rød st., Viker ♀, Åle ♀, Trondalen, på jord st., Hankø st. (R.).

I stængelbladenes bygning og form samt nervens oplør under eller i den nedre del af den forlængede spids nærmer den sig *Th. delicatulum*, i perichætialbladene derimod *Th. recognitum*, idet cilier savnes hos begge. Foruden de artsmærker, der hentes fra stængel-, gren- og perichætialblade, kan udgangspunktet for parafylliernes sidetagger tillægges nogen vægt ved adskillelsen mellem de nævnte tre arter, idet disse sidetagger hos *Th. recognitum* konstant findes ret ud for cellernes tværvægge, medens de altid hos *Th. delicatulum* og for det meste også hos *Th. Philiberti* udgår fra midten af cellernes længdevægge. (R.).

var. pseudo-tamarisci LIMPR. in litt.

(Th. pseudo-tamarisci LIMPR.)

Onsø: Dale ♀, på stene i et skyggefuldt krat. (R.).

275. **Thuidium recognitum** (HEDW.) LINDB.

Hist og her på tørre, noget skyggefulde klipper og stene, sjeldnere på trærødder og rådnende planterester.

Hvaler: Papper m. fr., (R.); Glemminge: Kråkerøen st., (H.);

Onsø: Torgauten m. fr., Slevik m. fr., Åle st., Torp st., Hankø st., (R.); Råde: Åven st., (H.); Tune: Agnalt st. (R.).

276. **Thuidium abietinum** (L.) BR. EUR.

Temmelig almindelig på golde, sandede og grusede steder, på jorddækkede, tørre klipper og stengjærder etc., st. Frugt er meget sjelden og kun bemærket på Rauø i Onsø, hvor den på en indskrænket plads forekom i mængde. (R.).

277. **Thuidium Blandowii** (WM.) BR. EUR.

Denne i de subalpine egne hyppigt forekommende art er her meget sjelden, idet den kun er bemærket i randen af Dammyr i Onsø, sparsomt, men m. fr. (R.).

278. **Platygyrium repens** (BRID.) BR. EUR.

Hist og her på løvtræstammer, især i sprækker i barken, og, som det synes, fortrinsvis på or og eg; på bartrær er den ikke her bemærket.

Skjeberg: Hafslund st.; Borge: Begby st., Torp st., Moum st., (H.); Glemminge: Jørnerød m. fr., Åsgård og Rød på Kråkerøen st.; Onsø: Græsvik st., Dale, på gammelt gjærdefang m. fr., Lille Dale, ved Fjellebækken m. fr., Kjølberg st., Strand st.; Tune: Stang st. (R.).

279. **Pylaisia polyantha** (SCHREB.) BR. EUR.

Hyppig på løvtræstammer, især ved foden af disse, sjelden på stene, med rigelig frugt.

280. **Climacium dendroides** (L.) WM.

På fugtige, græsbundne steder i skove og på enge, langs bække og grøfter o. s. v., oftest st. Frugt meget sjelden og kun funden ved Rød på Kråkerøen i Glemminge, (H.); ved Dammyr og i Trondalen i Onsø. (R.).

281. **Isothecium myurum** (POLL.) BRID.

Almindelig på og ved foden af skyggefulde klipper, på stene, klippeblokke, humøs jord, trærødder etc., især i løvskov, oftest m. fr. På porfyren optræder denne art som en af de almindeligste løvmoser.

282. **Isothecium myosuroides** (L.) BRID.

Meget almindelig på tørre, skyggefulde bergvægge i skove, sjeldnere på mere frit liggende klipper på de skovbare øer i fjor-

den, hvor den forekommer på porfyren, oftest st. Frugt er funden ved Åsgård og Enhus på Kråkerøen i Glemminge, Dammyr, Dale, Rød og Åle i Onsø, (R.), Fuglevik i Råde. (H.).

Denne art danner ofte på sine steder massevegetation, idet den i stor udstrækning dækker stejle klippevægge og undersiden af overhældende klipper. Frugt træffes, som det synes, kun på lidt fugtige steder og helst ved foden af klipper.

283. **Homalothecium sericeum** (L.) BR. EUR.

Meget almindelig på granit-, gnejs- og porfyrklipper og på gamle løvtræstammer, hyppig m fr.

På skyggefulde klipper og træstammer forekommer undertiden en meget fin, glindsende, om *Orthothecium intricatum* mindende form med længere og smalere blade og af et forøvrigt fra nærværende art afvigende udseende. Den er hidtil kun funden steril ved Enhus på Kråkerøen i Glemminge, i Ålebergene og ved Torgauten i Onsø. (R.).

284. **Camptothecium lutescens** (HUDS.) BR. EUR.

Temmelig hyppig på nøgen og græsbevoxet, mergelholdig jord på bakkeskråninger, langs grøfter, veje etc., sjelden på jorddækkede klipper og ved foden af gamle mure, altid steril. Den forekommer såvel på øerne som på fastlandet, dog neppe på porfyren.

285. **Camptothecium nitens** (SCHREB.) SCH.

Sjelden, i våde myrer blandt græs og Cyperaceer. Den er kun funden ved Slevik og i Tvetemyr i Onsø st., samt ved Agnalt i Tune m. fr. (R.).

286. **Brachythecium salebrosum** (HOFFM.) BR. EUR.

Denne art forekommer almindeligt og på de forskjelligste lokaliteter og underlag. Den findes således på græsbundne steder i skove og på enge, stene, klipper, på rådnende plantedele, (kviste, stubber,) på den nedre del af træstammer etc., oftest m. fr.

287. **Brachythecium Mildeanum** SCH.

Meget sjeldnere end foregående og kun på græsbundne, våde og lerede steder, som diger, i vejgrøfter, på lerede enge etc.

Glemminge: Rød på Kråkerøen m. fr., (H.); Onsø: Krosnæs st., Ørebæk m. fr., Hurrød st. (R.)

288. **Brachythecium glareosum** Br. eur.

Hist og her på mergelholdig ler- og sandjord.

Hvaler: Vesterø; Glemminge: Enhus på Kråkerøen, flere-steds st., også m. fr.; Onsø: Hankø st., Torgauten m fr., Fjelle st., Græsvik st. (R.). Fra de øvrige bygder inden området kjendes intet voxested, men der er ingen grund til at antage, at den ikke også forekommer der, forudsat, at kalkholdig jord forefindes, da denne synes at være en betingelse for dens trivsel.

289. **Brachythecium albicans** (Neck.) Br. eur.

Almindelig på sandede steder, som tørre bakker og enge, jorddækkede klipper, langs veje og stier, også på sandet-lerholdig jord, oftest steril.

Med frugt: Glemminge: Enhus på Kråkerøen; Onsø: Rød-skoven, Åle, på to steder, Græsvik. (R.).

290. **Brachythecium velutinum** (L.) Br. eur.

Forekommer i løv- og barskov på stene og trærødder, stubber og rådnende træ etc. meget almindeligt og med rigelig frugt.

291. **Brachythecium reflexum** (Starke) Br. eur.

Ligeså hyppig som foregående og omtrent på samme slags underlag som denne, med rigelig frugt.

292. **Brachythecium Starkei** (Brid.) Br. eur.

Forekommer på lidt fugtige, skyggefulde steder på rådnende plantedele, som barnåle, kviste, stubber etc., også på stene i bar- og løvskov, altid m. fr.

Borge: Skiviken, Moum; Glemminge: Kråkerøen, ved Enhus, (H.); Onsø: almindelig, (R.); Råde: Fuglevik. (H.).

293. **Brachythecium curtum** Lindb.

Ligesom foregående i skove på rådnende barnåle etc., sjelden, m. fr.

Glemminge: Kråkerøen ved Rød, (H.), ved Enhus; Onsø: Dammyr, Borgås, Åle, (R.); Råde: Fuglevik. (H.).

294. **Brachythecium rutabulum** (L.) Br. eur.

Almindelig på mere og mindre våde, græsbundne steder, især hyppig på stene, jord og trærødder langs bække, i diger og vej-grøfter, i udkanten af myrer og på våde klipper, altid m. fr.

var. flavescens SCH.

Forekommer på noget tørrere steder end hovedarten, men ligesom denne på såvel rådnende træ som klipper. Den er bemærket i største mængde på Rauø, ved Torgauten og Slevik i Onsø, alle steder m. fr. (R.).

295. **Brachythecium campestre** BR. EUR.

Denne art forekommer på lerholdig jord på græsbundne enge og bakker, som det synes, temmelig sjeldent. Den er kun bemærket på to steder i Onsø, ved Torgauten og Krosnæs, i Glemminge ved Veumengen, på alle steder m. fr. I sin forekomst og habitus minder den meget såvel om *Brachythecium salebrosum* som *B. Ryani,* fra hvilken den dog let skilles ved den oventil kun svagt ruprikkede seta; i steril tilstand derimod tør den være vanskelig at holde ud fra disse to arter. (R.).

296. **Brachythecium Ryani** KAUR.

Forekommer på svagt mergelholdig lerjord på græsbundne bakkeskråninger og enge, i udkanten af skove, langs veje og grøfter etc., altid på åbent liggende steder. Den er ikke bemærket i skovtrakter, heller ikke på øerne i fjorden, men kun i de laveste dele af Onsø og Glemminge, hvor den på sine steder forekommer i betydelig mængde, oftest som ♀, sjeldnere m. fr.

Glemminge: Veumengen m. fr., Kråkerøen, flere steds, også m. fr.; Onsø: Torgauten m. fr., Åle st., Trondalen st., Rød m. fr., Ørebæk st., Kjølberg st., Fjelle st.

Arten samledes allerede i 1885 i Trondalen i Onsø, men da exemplarerne var sterile, blev den ikke påagtet. Først da frugt fandtes i oktober 1888, kunde en ny art konstateres. Senere er den påvist m. fr. ved Sandefjord af hr. cand. real. JØRGENSEN. Utvivlsomt forekommer den også på mange andre steder ved Skagerakkysten; derimod går den neppe ind i de dybere fjorde; den er ialfald ikke bemærket i den godt undersøgte Kristianiatrakt og i omegnen af Frierfjorden, hvor jeg eftersøgte den. (R.).

297. **Brachythecium rivulare** (BRUCH) BR. EUR.

Forekommer på meget våde og skyggefulde steder i skove, f. ex. ved kolde opkommer og kolde vandsig, langs myrer, sjeldnere på fugtige bergvægge langs bækkebredder, ikke alm. og oftest st.

Borge: Torp st.; Glemminge: Enhus på Kråkerøen st., (H.); Onsø: Dammyr st., Trondalen st., Ellingårdsskoven, ikke langt fra Hankøsundet m. fr., Hankø st., Torp m. fr. (R.).

298. **Brachythecium populeum** (HEDW.) BR. EUR.

På klipper og stene, sjeldnere på trærødder, almindelig og under mange former, med rigelig frugt. Den findes hyppigst i skyggefuld løvskov; på de skovbare øer udenfor kysten er den neppe bemærket, derimod hyppigt på porfyren på den skovbevoxede Rauø.

299. **Brachythecium plumosum** (SW.) BR. EUR.

Almindelig på stene og klipper i bække og på spredte steder på våde, noget skyggefulde klipper i skove, oftest m. fr. Den findes her under to temmelig afvigende former, hvoraf den ene med ensidigt bøjede blade og kortere seta forekommer på stene og klipper i bækkelejer, hvorimod den anden med længere, opretudstående, alsidigt stillede blade og længere seta hyppigst træffes på stejle, fugtige klippevægge.

300. **Bryhnia scabrida** (LINDB.) KAUR.

(*Hypnum scabridum* LINDB.)

Denne art, der inden området synes at have en stor udbredelse, forekommer på sandede bækkebredder, i moradser over rådnende løv og kviste, på jord ved opkommer og ved foden af skyggefulde klipper.

Borge: Hunnebunden, ovenfor det nedlagte udklækningsapparat; Glemminge: Kristianslund, (R.), Lisleby, Fuglevik på Kråkerøen, (H.); Onsø: Fjellebækken, flere steds, Dyrød, Skåre, Ålc, Trondalen, (R.); Tune: Solli, (her allerede $^4/_7$ 1886: H.), ved en bæk, der kommer fra Isebaktjernet, (R.), på alle steder steril. Frugten, der først opdagedes ved Sandefjord af hr. cand. real. JØRGENSEN, er nylig inden vort område påvist i et morads tæt ved vejen, der fører over skoven fra Kjølberg til Præstegården i Onsø. (R.).

301. **Eurrhynchium strigosum** (HOFFM.) BR. EUR.

Hist og her på sandholdig muldjord og trærødder, helst i løvskov, m. fr.

302. **Eurrhynchium striatum** (SCHREB.) BR. EUR.

Forekommer i lysegrønne, løst sammenhængende matter over forrådnende plantedele og på humøs jord på fugtige, skyggefulde

steder i bar- og løvskov, sjeldnere på tørrere skovbund. Den findes på spredte steder og hyppigt i selskab med ***Mnium undulatum, Thuidium tamariscinum, Hylocomium subpinnatum*** m. fl., ofte m. fr.

303. **Eurrhynchium crassinerve** (TAYL.) BR. EUR.

Denne art, der hører til de sjeldnere inden området, forekommer på og ved foden af fugtige, såvel åbne som skyggefulde klipper, altid st.

Borge: Skiviken, Torp, (H.); Glemminge: ved vejen mellem Enhus og Rød på Kråkerøen; Onsø: Krosnæs, Åle, Trondalen, Slevik. (R.).

304. **Eurrhynchium piliferum** (SCHREB.) BR. EUR.

Almindelig blandt græs på helst lidt fugtig lerjord, såvel i skove som på enge, især hyppig i udkanten af skove og langs veje og diger. Frugt er meget sjelden og kun bemærket ved Åsgård på Kråkerøen i Glemminge og ved Stang i Tune, på sidstnævnte sted på råddent træ. (R.).

305. **Eurrhynchium distans** (LINDB.) BRYHN.

Forekommer i løse, gulgrønne matter blandt græs, især på lerholdig jord på enge og i haver, på rådnende løv og kviste i skove etc. almindelig, men som oftest st. Frugt er funden ved Barkedal og Enhus på Kråkerøen i Glemminge, ved Torgauten, Græsvik og Dale i Onsø. (R.).

306. **Eurrhynchium hians** (HEDW.) KLÆR.

Temmelig sjelden, på rådnende planterester og humøs jord især på skyggefulde steder, som i klipperevner og ved foden af klipper. Den forekommer i grønne—gulgrønne, tildels noget glindsende, flade tuer, der ved rodfilt er langt fastere forbundne med underlaget end hos foregående, hvorfra den også adskiller sig ved regelmæssigere og tættere forgrening og grovere vækst samt (især i bladspidsen) længere og smalere celler.

Glemminge: Enhus på Kråkerøen m. fr.; Onsø: Torgauten st., Åle, ved foden af Vollaberget, flere steds st., Ålebergene st. (R.).

307. **Eurrhynchium Swartzii** (TURN.) LIMPR.

Neppe sjelden. Den forekommer i løvskov, især på skygge-

fulde, kalkholdige steder, som mergelbakker, også på trærødder og på rådnende løv og kviste, i haver etc.

Hvaler: Papper m. fr., (R.); Borge: Skiviken st., Moum st.; Østre Fredrikstad: Sorgenfri, i haven, med rigelig frugt; Glemminge: Rød på Kråkerøen st., (H.), Enhus sammesteds st.; Onsø: Hankø m. fr., Torgauten st., mellem Kjølberg og Præstegården, i et morads tæt ved vejen i selskab med *Bryhnia,* st. (R.).

Større og af mørkere farve end *Eurrhynchium distans,* men ligeså uregelmæssigt forgrenet som denne; den forekommer i store, løst sammenhængende matter, der kun svagt er fæstede til underlaget, hvorved den også strax skiller sig fra *E. hians.*

308. **Eurrhynchium Schleicheri** (HEDW. FIL.) LOR.
(E. abbreviatum [BR. EUR.] SCH.)

Denne art er kun observeret i steril tilstand ved Havikkollen i Onsø, hvor den forekommer på jorddækkede trærødder. Fra de øvrige arter af denne gruppe afviger den ved de tætstillede, korte grene og ved de ligeledes tætstillede blade, der giver grenene et turgid udseende, (hvorved den kommer til at ligne en spæd *E. striatum,)* hvilket i SCHIMPER'S Synopsis findes udtrykt ved: „rami breves, erecti, dense conferti, foliis sat dense confertis patulis crassiusculi." (R.).

Ny for Norge; først funden i juni 1894.

309. **Eurrhynchium Stokesii** (TURN.) BR. EUR.

Sjelden. Forekommer på mørke, fugtige steder, f. ex. under skråberg og ved foden af klipper, st.

Hvaler: Vesterø; Onsø: Ålebergene, Fosse, Buvik, Dragsund. (R.).

310. **Rhynchostegium tenellum** (DICKS.) BR. EUR.

Hidtil kun bemærket (m. fr.) på fin muld i hulheder under porfyrklipper på Rauø i Onsø. (R.).

311. **Rhynchostegium depressum** (BRUCH) BR. EUR.

Temmelig sjelden. Den forekommer i fladtrykte, glindsende matter på jord ved foden af klipper og i jordfyldte hulheder i disse, st.

Onsø: Åle, ved foden af Vollaberget flere steder, Ålebergene, Rauø; Tune: Grøtet. (R.).

312. **Rhynchostegium confertum** (DICKS.) BR. EUR.

Denne sjeldne art er her bemærket (m. fr.) på lodrette, lidt fugtige og skyggefulde porfyrklipper på Søndre Søster og Rauø i Onsø, på hvilket sidste sted den påvistes som antageligt ny for Skandinavien i april 1886. (R.).

Den er imidlertid allerede i 50-årene samlet af frk. CAROLINE ROSENBERG m. fr. i nærheden af Næs jernværk i Holt, Nedenæs amt. (H.).

I sin forekomst minder den meget om *Brachythecium velutinum,* fra hvilken den dog let skilles ved den glatte seta og det langnæbbede låg.

313. **Rhynchostegium rusciforme** (WEIS) BR. EUR.

Sjelden. Forekommer m. fr. på en mørk, fugtig bergvæg på Vollaberget i Onsø, hvor den voxer i selskab med *Fegatella conica.* (R.).

314. **Thamnium alopecurum** (L.) BR. EUR.

Hist og her ved foden af klipper i skyggen af græs eller buske, ved fossefald og langs vandårer på overskyggede klippeskråninger, altid st.

Glemminge: Enhus på Kråkerøen; Onsø: Vollaberget, Fosse, Ålebergene, Rauø, i største mængde, Søstrene. (R.).

315. **Plagiothecium latebricola** (WILS.) BR. EUR.

Denne art, der i Fredrikstadtrakten fandtes som ny for Norge i oktober 1889, forekommer omtrent udelukkende på gamle rødder og stubber af *Alnus glutinosa* langs bække på noget beskyggede steder; en enkelt gang er den iagttagen på et torvdække på en skyggefuld klippeafsats. Den forekommer enten i tætte, rent grønne, glandsløse eller i gulagtige, svagt glindsende tuer, som oftest st. Onsø: Trondalen, flere steds, også m. fr., Åle st., Ørebæk st., Sjønnerød m. fr. (R.).

var. gemmascens n. var.

Folia paullum infra apicem corpuscula clavata 2—3-septata chlorophyllophora crebra gerentia.

Denne blandt de europæiske pleurokarpe moser sikkerlig enestående varietet er foruden ved Åle i Onsø (oktober 1889: R.) også funden ved vejen mellem Larvik og Fredriksværn, på

rådne orestubber i en myr, ($^1/_8$ 1890: kand. E. NYMAN,) og ved Rognan i Saltdalen, under dryppet fra tagskjægget på væggen af et bådnøst. ($^{30}/_8$ 1892: H.).

316. **Plagiothecium piliferum** (SW.) BR. EUR.

Hist og her på humøs jord på skyggefulde klippeafsatser og i kanten af hængende jorddækker på klipper, sjeldnere på rødder af gamle løvtræer, m. fr.

Glemminge: Kråkerøen, flere steds, (H., R.); Onsø: Torgauten, Slevik, Åle, Ørebæk, (R.); Råde: Fuglevik, (H.); Tune: Agnalt, Stang. (R).

317. **Plagiothecium pulchellum** (HEDW.) BR. EUR.

Denne i de subalpine fjeldtrakter hyppigt forekommende art er her kun iagttagen i bergsprækker på et par steder i Onsø, nemlig ved Ørebæk og Buvik, begge steder m. fr. (R.).

318. **Plagiothecium turfaceum** (LINDB.) SCH.

Forekommer i rigt fruktificerende, glindsende, fladtrykte matter på ophøjede tuer i myrer, som det synes, sjelden.

Borge: Tosekilen; Glemminge: Kråkerøen, (H.); Onsø: Dammyr. (R.).

319. **Plagiothecium denticulatum** (L.) BR. EUR.

Meget almindelig under mange former på jord, råddent træ, barnåle i skove, trærødder, i klippesprækker etc., med rigelig frugt.

Af dens mange former kan nævnes en, der forekommer i store, grønne, matte eller svagt glindsende tuer på fugtige, skyggefulde, skrånende bergflader og på våd, humøs jord i skygge. Den har ikke som hovedformen hanblomsterne sammenhobede ved grunden af stænglerne, men spredte langs efter disse i bladhjørnerne, dels på samme axe som hunblomsterne, dels på egne grene; undertiden synes hanblomster ganske at mangle, hvad der gjør, at den ofte forekommer steril og da er let at forvexle med *P. silvaticum*. Overgange til de mere normale former af planten synes også at forekomme. Den er almindelig i Glemminge og Onsø. (R.).

320. **Plagiothecium elegans** (HOOK.) SCH.

Denne vakre art, der hidtil kun er observeret steril, forekommer i glindsende matter i jordfyldte hulheder og sprækker i klipper,

på skrånende bergflader, på jord ved foden af klipper, langs skovstier og vandårer etc.

I Hvaler, Glemminge og Onsø må den betegnes som almindelig; i de øvrige herreder er den vistnok sjeldnere; i Borge er den således kun funden ved Torp, (H.), og i Tune ved Agnalt. (R.).

321. **Plagiothecium Roeseanum** (HAMPE) SCH.

Hist og her på fin sandmuld langs bække, i hulheder under trærødder og i randen af jorddækker på klipper, som det synes, helst i løvskov.

Hvaler: Papper; Onsø: Trondalen, Vikene, Dale, Hankøsundet, på den Ellingård tilhørende side, Skåre, Præstegården, alle steder m. fr. (R.).

I modsætning til *P. silvaticum*, der helst forekommer i klippesprækker, synes nærværende art at foretrække den fine sandmuld langs bækkedragene.

322. **Plagiothecium silvaticum** (HUDS.) BR. EUR.

Temmelig hyppig i jordfyldte bergsprækker, sjeldnere på jord i skove, oftest st. Frugt er funden i Ålebergene i Onsø og nogle få andre steder.

Varierer på skyggefulde steder med tynde, meget forlængede og fjerntbladede stængler og ligeledes med længere, glandsløse blade.

323. **Plagiothecium undulatum** (L.) BR. EUR.

Almindelig på fugtig, skyggefuld skovbund og på den nedre del af skrånende, jorddækte klipper i barskov, sjeldnere på de skovbare øer i fjorden, hvor den forekommer under enerbuske og ved foden af klipper; den savnes heller ikke i løvskov, men er der langt sjeldnere end i barskovene. Den findes hyppigt m. fr. i skovene, på øerne derimod kun st.

324. **Plagiothecium Mühlenbeckii** SCH.

På torvagtig, fugtig bund, især i kanten af hængende torvdækker på klipper og på ophøjede tuer i myrer, altid med rigelig frugt.

325. **Plagiothecium silesiacum** (SEL.) BR. EUR.

Almindelig i barskov på rådnende stubber og nedfaldne træstammer, med rigelig frugt.

326. **Amblystegium Sprucei** (BRUCH) BR. EUR.

Sjelden; kun bemærket sparsomt og steril på Rauø i Onsø, hvor den forekommer indsprængt blandt *Homalothecium* og *Hypnum molluscum* ved foden af en skyggefuld porfyrklippe. (R.).

327. **Amblystegium subtile** (HEDW.) BR. EUR.

Temmelig hyppig på rodpartiet og den nedre del af løvtræstammer, sjeldnere på stene i løvskov, oftest m. fr. Den er udbredt gjennem Glemminge og Onsø og er især almindelig på Kråkerøen; i de øvrige bygder derimod er dens forekomst ubekjendt.

328. **Amblystegium serpens** (L.) BR. EUR.

Den almindeligste af de her forekommende arter af slægten, på jord, stene, trærødder, råddent træ, i kratskove, på fugtige klipper etc., altid med rigelig frugt.

329. **Amblystegium Juratzkanum** SCH.

Exemplarer af denne art, fuldt overensstemmende med tyske, er fundne m. fr. ved Slevik og Krosnæs i Onsø, beggesteds på halvråddent træværk i brønde. (R.).

330. **Amblystegium confervoides** (BRID.) BR. EUR.

Forekommer her meget sjeldent; den er hidtil kun bemærket på en sten ved foden af en skyggefuld klippe på Åle i Onsø, hvor den fandtes sparsomt, m. fr. (R.).

331. **Amblystegium radicale** (PB.) MITT.

En *Amblystegium* med langt tilspidsede, tandede blade med prosenkymatisk cellevæv i den øvre del og nerven forsvindende ved midten af bladet bestemtes af afdøde prof. LINDBERG til denne art. Den er ikke sjelden i Borge, Glemminge og Onsø, hvor den forekommer på fugtigt, råddent træværk og på jord i skyggefulde krat, altid m. fr.

332. **Amblystegium varium** (HEDW.) LINDB.

Exemplarer af denne art haves fra Torgauten i Onsø, hvor den forekommer på en sandig strandbred steril. (R.). Den danner oventil gulgrønne, tætte, 2 cm. dybe tuer af tætstillede, oprette stængler og grene. Bladene æglancetformede, svagt tandede, mere og mindre raskt afsmalnende til en kortere spids, cellevævet gulagtigt, parenkymatisk, nederst rektangulært, nerven kraftig, løbende helt ud i spidsen af bladet.

333. **Amblystegium irriguum** (WILS.) BR. EUR.

Meget sjelden. Kun bemærket på stene i elven ved Solli i Tune st. (H.).

334. **Amblystegium fluviatile** (SW.) BR. EUR.

Ligeså sjelden som foreg. og kun funden på klipper i Sarpfossen ved Hafslund i Skjeberg st. (H.).

335. **Amblystegium riparium** (L.) BR. EUR.

Temmelig sjelden, på jord og gammelt træværk på fugtige, græsbevoxede steder, også i bække og gamle brønde.

Onsø: Græsvik m. fr., Torp m. fr., Åle st.; Tune: Isnesfjorden, ved dens afløb til Sollielven st. (R.).

Meget afvigende fra hovedarten er

var. longifolia SCH.,

der findes på stensætningen i en brønd på Krosnæs i Onsø m. fr. (R.). Større end hovedformen, med længere og mere tætstillede, brunglindsende blade og nedentil bladløse stængler, der opad er stærkt forgrenede.

336. **Hypnum Sommerfeltii** MYR.

Forekommer på jord, sparsomt jorddækkede trærødder og rådne plantedele, især hvor underlaget er kalkholdigt; den er således ikke sjelden på den humøse jord, der dækker skjælbankerne ved kysten.

Hvaler: Papper m. fr., (R.); Glemminge: Fuglevik på Kråkerøen m. fr., (H.); Enhus sammesteds m. fr.; Onsø: Torgauten m. fr., Slevik m. fr., Skåre m. fr.; Tune: Borregård, på gamle vandrender ved Sarpfossen st., Solli, på lignende lokaliteter m. fr. (R.). På de to sidste steder finere og med stærkt udspærrede blade, habituelt ej ulig *H. Halleri*.

337. **Hypnum elodes** SPRUCE.

Sjelden, på fugtig, sort myrjord (myrslam) på kalkholdig grund ved kysten.

Hvaler: Langnesholmen ved Vesterø st.; Onsø: Lyngholmen st., Slevik med en eneste frugt, Foden st. (R.).

338. **Hypnum chrysophyllum** BRID.

Hist og her på mergelholdig jord ved kysten, dog også på porfyren, sjelden m. fr.

Borge: Skiviken st., (H.); Glemminge: Enhus på Kråkerøen st.; Onsø: Lyngholmen st., Rauø st., Slevik m. fr. (R.).

339. **Hypnum stellatum** SCHREB.

Meget almindelig på myrer og myrlændte steder, fugtig sandjord, på strandkanter etc., ofte m. fr.

340. **Hypnum polygamum** (BR. EUR.) SCH.

Hist og her på fugtig, som det synes, helst lidt saltholdig jord. Den forekommer fortrinsvis ved kysten og på øerne, hvor den neppe er sjelden, da den vistnok ofte er overseet på grund af sin lighed med den foregående art.

Hvaler: Asmalø st., (R.); Glemminge: Enhus på Kråkerøen st., (H.), Røds ballastkaj sammesteds m. fr., Veumengen, på lerjord m. fr.; Onsø: Lyngholmen st., Ørebæk m. fr. (R.).

var. fallaciosa (JUR.)

Sjelden; kun bemærket i en kalkholdig sump på Lyngholmen i Onsø st. (R.).

341. **Hypnum Kneiffii** (BR. EUR.) SCH.

Sjelden; på våde og myrlændte, lerede steder, st.

Skjeberg: Gunildmyr, (H.); Onsø: Åle, Krosnæs, (R.); Tune: Evje. (H.).

342. **Hypnum intermedium** LINDB.

Meget almindelig i myrer og på våde enge, i sumpe og gjengroede grøfter og diger etc., hvor den tildels danner massevegetation; sjelden m. fr., f. ex. ved Ørebæk i Onsø. (R.).

343. **Hypnum lycopodioides** SCHWÄGR.

Forekommer i store matter i myrer og sumpe, hvor grunden er kalkholdig, meget sjelden og steril.

Hvaler: Asmalø; Onsø: Lyngholmen, i selskab med *H. intermedium* og *scorpioides*. (R.).

Ny for Norges flora $^{6}/_{9}$ 1890.

344. **Hypnum exannulatum** GÜMB.

Temmelig almindelig i myrer, lerede diger og vejgrøfter, på våde enge etc., oftest steril.

var. purpurascens SCH.

Sjeldnere end hovedformen. Onsø: Fosse, på et vådt skråberg st. (R.).

345. **Hypnum fluitans** L.

Meget almindelig på de forskjelligste våde lokaliteter og under varierende former, hyppig m. fr.

346. **Hypnum pseudostramineum** C. MÜLL.

Meget sjelden. Hidtil kun iagttagen på et vådt sted nær stranden på en af Kråkerøholmerne i Glemminge st. (R.).

347. **Hypnum revolvens** SW.

På lignende lokaliteter som *H. intermedium*, i hvis selskab den ofte forekommer, men neppe så udbredt som denne; oftest m. fr.

348. **Hypnum uncinatum** HEDW.

Meget almindelig og under mange former, på den nedre del af træstammer, på råddent træ, stene, klipper, jord etc. såvel i skove som på åbent liggende steder, altid med rigelig frugt.

349. **Hypnum filicinum** L.

Temmelig hyppig på myrlændte steder, ved opkommer, kilder og kolde vandsig, på øerne ej sjelden på tørrere, kalkholdig jord, ofte m. fr., f. ex. på Kråkerøen i Glemminge, ved Torgauten i Onsø og Solli i Tune.

Af dens mange former kan anføres

var. gracilescens SCH.,

der er iagttagen st. på en tør, skyggefuld klippevæg ved Agnalt i Tune. (R.).

350. **Hypnum falcatum** BRID.

Meget sjelden, i en myr med kalkholdigt underlag på Lyngholmen i Onsø, hvor den forekommer st. i største mængde i selskab med *H. intermedium*. (R.).

351. **Hypnum rugosum** L.

Hist og her på tørre bakker og jorddækkede berge, dog, som det synes, hyppigst på kalkholdig jord på øerne, også på porfyren, altid st.

Hvaler: Sejlø, Asmalø; Østre Fredrikstad: Kongssten, på klipper ved fortet; Ønsø: Lyngholmen, Flatskjær, Rauø, Slevik, Græsvik, (R.); Råde: Sletter, Åven. (H.).

352. **Hypnum incurvatum** SCHRAD.

Temmelig hyppig m. fr. på stene i løvskov.

353. **Hypnum reptile** RICH.

Sjelden. Forekommer i tætte, smudsigt grønne, rigeligt fruktificerende tuer på trærødder og den nedre del af træstammer i skove, sjeldnere på overrislede klipper.

Onsø: Ålebergene, på den nedre del af træstammer og på en overrislet klippe, Rød, på trærødder. (R.).

354. **Hypnum imponens** HEDW.

Hist og her på flade eller skrånende, sjelden på stejle klipper, hvor den danner store, vakkert gulbrune matter, sjelden m. fr. Den forekommer på sine steder i største mængde, især på noget beskyggede steder i skove, men savnes heller ikke på mere frit liggende bergflader.

Hvaler: Asmalø m. fr., Vesterø st., Papper st.; Glemminge: Kråkerøen, flere steds st., på bergene øst for Stordammen ovenfor Jørnerød mølle m. fr.; Onsø: Viker st., Åle st., Ålebergene st., Slevik m. fr., Buvik st. (R.).

355. **Hypnum cupressiforme** L.

En af de almindeligste og formrigeste arter af slægten. Den forekommer på klipper og stene, som den beklæder i stor udstrækning, på træstammer, trærødder, kviste og jord etc. på såvel fugtigere og skyggefulde som tørrere og åbent liggende steder, hyppigt m. fr. Af dens talrige former opføres her som iagttagne inden området:

var. filiformis (HUDS.)

Almindelig på kviste og trægrene i nåleskovene og på de lodrette sider af klipper og klippeblokke, altid st.

var. elata SCH.

Onsø: Huth m. fr., Åle m. fr., Rauø m. fr.

Høj, opret, brungul, noget svulmende, med svagt ensidigt bøjede blade; kapselen opret, cylindrisk, svagt bøjet.

var. longirostris SCH.

Onsø: Hankøsundet m. fr., på en orestamme. (R.).

var. resupinata (WILS.)

Borge: Torp, (H.); Onsø: Søndre Søster og Missingen, (R.), på samtlige steder st. Denne form, der også har været opstillet som

art, tør være den mest udprægede af alle; den minder ved de glindsende, elegant bøjede blade og grene om visse former af *Pylaisia*.

356. **Hypnum arcuatum** LINDB.

Meget almindelig og på sine steder i største mængde på ler og sandblandet lerjord blandt græs, især hyppig på lerede enge, gamle agre, langs diger og grøfter, på bækkebredder og i udkanten af myrer, altid st.

357. **Hypnum Haldanianum** GREV.

Meget sjelden. Kun bemærket på den nedre del af en birkestamme ved Ørebæk i Onsø st. (R.).

358. **Hypnum molluscum** HEDW.

Forekommer i største mængde på skjælbankerne ved kysten og på porfyren, sjeldnere på gnejs og granit.

Hvaler: Sejlø st., Akerøen m. fr. (et individ, R.); Glemminge: Lisleby, (H.); Onsø: Rauø, Lyngholmen, Flatskjær, Hankø, Slevik, (R.); Råde: Sletter, (H.); Tune: Grøtet, (R.), på samtlige steder st.

359. **Hypnum crista castrensis** L.

Almindelig på skovbund i barskove, hvor den enten forekommer i rene tuer eller spredt blandt andre moser, sjeldnere på rådne stubber og stammer af bartræer; ikke sjelden m. fr.

360. **Hypnum palustre** HUDS.

På våde klipper, især ved fossefald, hist og her, m. fr.

Skjeberg: Hafslund, ved Sarpfossen, (H. & R.); Glemminge: Enhus på Kråkerøen, Lisleby, (H.); Onsø: Slevik, (R.); Tune: Borregård, Solli. (R. & H.).

361. **Hypnum molle** DICKS.

Meget sjelden; kun ved Sarpfossen på Borregårds grund i Tune, hvor den fandtes på gamle, våde bjælker st. (H.). Ved de store, nye anlæg på denne side af fossen er den nu antageligt udryddet på dette sted, men det er rimeligt, at den også forekommer længere nede, hvor bredderne endnu er urørte.

362. **Hypnum dilatatum** WILS.

Meget sjelden, på vådt berg i en bæk ved Seutelven i Onsø, ret over for jernbanestationen, st. (R.).

363. **Hypnum eugyrium** Br. eur.

Denne sjeldne art forekommer m. fr. på vådt træværk ved Solli i Tune, hvor den danner store, brungrønne, noget glindsende tuer, ikke ulig en grov form af *H. palustre*. Fra denne skilles den dog ved mindre tilspidsede, i spidsen tydeligt tandede blade med tydelige bladører og svag, todelt nerve, kapselcellevæv, peristom og større sporer, (0.020—0.024 mm.).

364. **Hypnum ochraceum** Turn.

Hist og her på stene i bække og elve og på klipper ved bredden af disse, st.

Skjeberg: Hafslund, ved Sarpfossen; Glemminge: Kristianslund, Stræbsomhed mølle; Tune: Dalen, (R.), Solli. (H.).

365. **Hypnum cordifolium** Hedw.

Temmelig hyppig blandt græs, i vandansamlinger og grøfter, langs bredderne af tjern og i grundere sumpe, i myrer etc., som oftest m. fr.

366. **Hypnum Richardsoni** Mitt.

Denne subalpine art er inden området kun observeret ved Dammyr i Onsø, hvor den forekommer m. fr. ved et opkomme i selskab med *Hypnum cuspidatum* og *Brachythecium rivulare*. (R.).

367. **Hypnum giganteum** Sch.

Hist og her i sumpe, på meget våde, græsbundne myrer, i gjengroede diger etc.

Hvaler: Akerøen st., (R.); Borge: Visur m. fr., (H.); Glemminge: Kråkerøen st.; Onsø: Dammyr m. fr., Ørebæk st. (R.).

368. **Hypnum cuspidatum** L.

Meget almindelig i myrer og på våde, græsbevoxede steder, ikke sjelden med rigelig frugt.

369. **Hypnum parietinum** L.

Vistnok den almindeligste af alle *Hypna* på bunden i barskovene, hvor den danner massevegetation, også på mere åbent liggende steder i udkanten af skove og på lyngmark etc., ofte m. fr.

370. **Hypnum purum** L.

Ikke sjelden i de laveste trakter af området, på jord i løvskov, sjeldnere i barskov og på ubeskyggede steder.

Hvaler: Sejlø m. fr., Asmalø st.; Glemminge: Kråkerøen,

ved Enhus, Røds ballastkaj sammesteds st., Veumengen st.; Onsø: Rauø st., Slevik m. fr., Hankø st., Torgauten st., Uteng st., Ålebergene st. (R.).

371. **Hypnum stramineum** DICKS.

Meget almindelig på myrer og våde, tildels græsbundne steder, enten i rene, ublandede tuer eller indsprængt blandt andre arter, f. ex. *Sphagna*. Frugt er meget sjelden og kun bemærket på en af Kråkerøholmerne i Glemminge og i Dammyr i Onsø. (R.).

372. **Hypnum scorpioides** L.

Ikke sjelden i dybe myrer og sumpe, dels i oprette, gulagtige tuer, dels nedliggende, brun og mere spredt.

Hvaler: Arekilen på Kirkeøen st., Asmalø st., Akerøen st.; Glemminge: Kråkerøholmerne m. fr., Stormyr st.; Onsø: Dammyr m. fr., Tvetemyr st., Lyngholmen m. fr., Torgauten st. (R.).

373. **Hylocomium proliferum** (L.) LINDB.

Meget almindelig i barskov, m. fr.

374. **Hylocomium umbratum** (EHRH.) BR. EUR.

Forekommer i mørke, glandsløse matter på lidt fugtige, skyggefulde steder, på jord, trærødder og stene.

Glemminge: Åsgård på Kråkerøen st., (H.); Onsø: Dammyr og Torp m. fr., Åle m. fr., Hauge m. fr., Ålebergene m. fr., Slevik m. fr.; Tune: Dalen m. fr., Skivdal st. (R.).

375. **Hylocomium squarrosum** (L.) BR. EUR.

Steril meget almindelig på sidlændte enge, på fugtige, ikke altfor skyggefulde steder i skove, langs veje og grøfter etc.; sjeldnere m. fr., f. ex. ved Torp og Begby i Borge, (H.); på Rauø, Åle og ved Sjønnerød i Onsø. (R.).

376. **Hylocomium calvescens** (WILS.) LINDB.

Forekommer blandt græs og andre moser på fugtige, skyggefulde, helst lidt lerede steder i skove, dog sjelden i nogen mængde.

Borge: Torp m. fr.; Glemminge: Kråkerøen, ved Rød st. (H.) og ved Enhus st., Veumengen st.; Onsø: Dale m. fr., Ålebergene st., Hankøsundet m. fr.; Tune: Dalen m. fr. (R.).

377. **Hylocomium triquetrum** (L.) BR. EUR.

Temmelig hyppig i løv- og barskov på skyggefulde steder, dog sjelden m. fr., som på Rauø og ved Dale i Onsø. (R.).

378. **Hylocomium loreum** (L.) Br. eur.

Overalt på klippeblokke, bergafsatser, nedfaldne træstammer og tuer i barskovene, noget sjeldnere på lignende lokaliteter i løvskov, også på lyngmark og mellem stene på de træbare øer, hyppigt m. fr.

Tilføjelser.

På grund af, at der er hengået nogle måneder mellem manuskriptets afslutning (i februar 1896) og trykningen (sidste halvdel af juli og første halvdel af august), er endel angivelser i første afsnits kapitel 6 (side 42—44) ikke længere ganske adækvate. Dette gjælder bl. a. det side 42 opgivne tal for de i Fredrikstadtrakten fundne arter; dette er nemlig i mellemtiden steget fra 499 til 504, (nemlig 101 levermoser og 403 løvmoser, hvoraf 22 torvmoser og 381 egentlige løvmoser), idet det er forøget med 2 levermoser, *Cephalozia elachista* og *Marsupella sphacelata* samt 3 løvmoser, *Andreæa Huntii, Campylopus fragilis* og *Amblystegium hygrophilum*.

Desuden er under gjennemgåelsen af fund, som tidligere er blevne lagte tilside, flere nye voxesteder tilkomne for endel foran anførte arter.

Endeligt er i den nævnte mellemtid øgruppen Tisler i Hvaler bleven nærmere undersøgt. På Tisler dannes fjeldmassen ikke, som overalt ellers i dette herred, af granit, men af gnejs, der træder frem i dagen som afrundede koller med mellemliggende sænkninger, hvori som regel (foruden nogle mindre småsumpe) større og mindre myrstrækninger danner jorddækket. Kun i nærheden af de beboede steder forefindes noget sandblandet torvjord med en sparsom tilblanding af forvitrede skjæl. Når hertil føjes de morænelignende stenhobe i nærheden af kysterne og den af skjæl, sand og småsten dannede blanding langs disse, gives der antageligt ikke flere slags underlag for mosvegetation på disse fattigt udstyrede øer, og

det siger sig selv, at denne på så lidet varierede lokaliteter må være lidet rig på arter, hvad også den foretagne befaring af øerne bekræfter.

I nedenstående liste over tilføjelser er for Tislers vedkommende alle iagttagne arter opførte, selv de almindeligste, da det kan antages at have nogen interesse at se en sammenstilling af de arter, som findes på den mest fremskudte sydostlige forpost inden vort lands grænser.

Samtlige nedenfor anførte fund hidrører fra E. Ryan.

A. Levermoser.

1. *Marchantia polymorpha.* Hvaler: Tisler ♂.
2. *Chomocarpon commutatus.* Hvaler: Tisler m. fr.
7. *Riccia bifurca.* Hvaler: Tisler m. fr.
10. *Frullania tamarisci.* Hvaler: Tisler st.; Onsø: Flatskjær st.
11. *F. fragilifolia.* Onsø: Ålebergene, på aspestammer, st.
14. *Radula complanata var. propagulifera.* Onsø: Ålebergene, på aspestammer, st.
15. *Madotheca platyphylla.* Onsø: Missingerne st., Flatskjær st.
18. *Metzgeria furcata.* Hvaler: Tisler st.
19. *Lepidozia reptans.* Hvaler: Tisler, på tuer i myrer, st.
20. *L. setacea.* Hvaler: Tisler st.; Onsø: Flatskjær st.
23. *Odontoschisma sphagni.* Tune: Harehjellåsen st.
24. *O. denudatum.* Hvaler: Tisler st., Akerøen st.; Onsø: Flatskjær st., på samtlige steder på torvbund.

25 b. (100.) **Cephalozia elachista** (JACK) LINDB.

Vistnok meget sjelden. Den er samlet m. fr. ved Agnalt i Tune, på en sandet rabbe, og næsten på samme sted som en af de andre sjeldne *Cephalozia*arter, nemlig *C. myriantha*. Da planten er autoik og ikke tilhører nogen anden art af slægten samt desuden passer til beskrivelsen, kan der ikke være nogen betænkelighed ved at opføre den under dette navn.

27. *C. leucantha.* Onsø: Dammyr ♂, på fugtige tuer ved siden af en skovsti, Tvetemyr st., Fugledalen m. fr. på torvjord.

28. *C. divaricata.* Hvaler: Tisler st.; Onsø: Fjelskilen m. fr., Ålebergene m. fr. på grusjord.

31. *C. catenulata.* Hvaler: Tisler st., i mængde på rådnende *Sphagna* i selskab med *Jungermannia porphyroleuca.*

32. *C. media.* Hvaler: Tisler, i mængde st., også med sparsom frugt; Onsø: Lyngholmen st., Flatskjær st.

33. *C. bicuspidata.* Hvaler: Tisler m. fr.

34. *C. Lammersiana.* Hvaler: Tisler m. col.; Onsø: Flatskjær m. fr.

39. *Lophocolea heterophylla.* Onsø: Ørebæk m. fr., Rød m. fr.

40. *L. minor.* Hvaler: Akerøen st., på forrådnende torv.

41. *Chiloscyphus polyanthos.* Hvaler: Tisler st.; Onsø: Flatskjær st., Nordre Missingen st.

var. viticulosa. Onsø: Flatskjær st., Græsvik st.

42. *Kantia trichomanis.* Hvaler: Tisler st.; Onsø: Dammyr og Ørebæk m. fr., beggesteds på ophøjede tuer på myrlændte steder.

43. *K. calypogea.* Onsø: Rød st., på en sumpig digekant.

44. *Saccogyna graveolens.* Hvaler: Tisler, på rådnende *Sphagna,* også m. fr.

47. *Riccardia major.* Hvaler: Akerøen st.

48. *R. latifrons.* Hvaler: Tisler, hyppig på tuer i myrer, også m. fr.; Onsø: Flatskjær m. col. på en lignende lokalitet.

50. *R. pinguis.* Hvaler: Akerøen st.

51. *Ptilidium ciliare.* Hvaler: Tisler st.

54. *Blepharostoma trichophyllum.* Hvaler: Tisler m. col.

58. *Scapania irrigua.* Hvaler: Tisler st.

59. *S. rosacea.* Hvaler: Tisler ♂.

61. *S. convexa.* Onsø: i skoven ovenfor Vikene st., mellem Dammyr og Tvetemyr st.

65. *Plagiochila asplenioides forma.* Hvaler: Tisler.

67. *Mylia anomala.* Hvaler: Tisler st; Onsø: Tvetemyr m. fr., beggesteds på torvmyrer.

69. *Jungermannia inflata.* Hvaler: Tisler m. col.

71. *J. cæspiticia.* Tune: Agnalt st., men med gonidier.

72. *J. exsecta.* Hvaler: Tisler, Akerøen, beggesteds på torvjord, st.

73. *J. quinquedentata.* Hvaler: Tisler.

76. *J. Kunzeana.* Onsø: Store Marnet st., i kanten af et lidet tjern nogle få meter over havet.

77. *J. incisa.* Hvaler: Tisler st.; Onsø: Flatskjær st., Lyngholmen st., på samtlige steder på torvbund.

79. *J. bicrenata.* Onsø: Rød m. fr., Ålebergene m. col.

81. *J. porphyroleuca.* Hvaler: Tisler st., i myrer over rådnende *Sphagna.*

82. *J. ventricosa.* Hvaler: Tisler st.

87. *J. minuta.* Onsø: i skoven ovenfor Vikene st.

89. *Nardia scalaris.* M. fr.: Onsø: Ørebæk, Borgås, Brække.

90. *N. hæmatosticta.* Onsø: Rød m. fr. på sandede digekanter.

92 b. (101.) **Marsupella sphacelata** (GIES.) LINDB.

Sjelden. Onsø: Ålebergene, ved „Signalen", med gamle frugter $^{9}/_{8}$ 1896 på stene i en våd sti, side om side med *M. emarginata.*

96. *Blasia pusilla.* Tune: Rostadnæsset m. fr., i vejdiger.

99. *Pellia epiphylla.* Hvaler: Tisler m. fr.

B. Torvmoser.

1. *Sphagnum cymbifolium.* Hvaler: Tisler st.

12. *S. acutifolium.* Hvaler: Tisler st.

14. *S. compactum.* Hvaler: Tisler st.

20. *S. cuspidatum.* Hvaler: Tisler st.

21. *S. recurvum.* Hvaler: Tisler st.

C. Egentlige løvmoser.

2 b. (379.) **Andreæa Huntii** LIMPR.

Meget sjelden. På det nedre parti af en klippe på Åle i Onsø m. fr.

4. *Archidium phascoides.* Hvaler: Tisler st.

9. *Pleuridium alternifolium.* Hvaler: Kirkeøen, ved Præstegården, m. fr.

18. *Weisia viridula.* Hvaler: Tisler m. fr.

37. *Dicranella cerviculata.* Onsø: Vikene m. fr.

44. *Dicranum Bonjeani.* Hvaler: Tisler, i mængde st., også m. fr.; Onsø: Fjelskilen st.

var. polyclada. Hvaler: Tisler.

46. *D. scoparium.* Hvaler: Tisler st., Akerøen, (forma).

49. *D. montanum.* Onsø: Dammyr m. fr.

50. *D. flagellare.* Onsø: Flatskjær st.

52. *D. longifolium.* Hvaler: Tisler st.

53. *Campylopus turfaceus.* Hvaler: Akerøen, på torvjord, ♀.

53 b. (380.) **Campylopus fragilis** (DICKS.) BR. EUR.

Meget sjelden. Kun påvist på Akerøen i Hvaler, hvor den findes st. blandt *Webera nutans* på torvagtig, fugtig bund i kanten af en myr.

(*Campylopus fragilis* udgår derfor side 32 linje 29.)

55. *Leucobryum glaucum.* Hvaler: Tisler, st. og forkrøblet.

59. *Fissidens adiantoides.* Hvaler: Tisler m. fr., Akerøen m. fr.; Onsø: Flatskjær m. fr.

62. *Blindia acuta.* Tune: Rostadnæsset, på klipper ved vejen langs Visterflo, st.

63. *Ceratodon purpureus.* Hvaler: Tisler m. fr.

76. *Pottia Heimii.* Hvaler: Vesterø m. fr.

77. *Didymodon rubellus.* Hvaler: Tisler m. fr., på kalkholdig jord ved kysten; Onsø: Lyngholmen m. fr., Nordre Missingen m. fr. på lignende lokalitet.

82. *Tortella tortuosa.* Hvaler: Tisler st., på klipper.

83. *T. fragilis.* Onsø: Flatskjær st.

87. *Barbula convoluta.* Hvaler: Tisler m. fr.

89. *Tortula subulata.* Hvaler: Tisler m. fr.; Onsø: Lyngholmen m. fr.

92. *T. montana.* Hvaler: Tisler st., i mængde på stenet, skjælblandet jord ved stranden. Exemplarerne er ikke typiske, idet cellerne i størrelse nærmer sig til dem hos *T. ruralis,* ligesom bladene i spidsen er mindre tydeligt udrandede og bladkanten noget

mere ombøjet end hos den typiske form Imidlertid viser gjennemsnittet af nerven, at planten tilhører denne art, idet rygsidens stereidebånd er indtil 6laget, medens det hos *T. ruralis* dannes af 2—3 cellelag.

95. *Schistidium apocarpum.* Hvaler: Tisler m. fr.

101. *Grimmia commutata.* Hvaler: Tisler m. fr.

103. *G. ovata.* Hvaler: Tisler m. fr.

104. *G. pulvinata.* Hvaler: Tisler m. fr., på forvitret gnejs.

105. *G. Mühlenbeckii.* Hvaler: Tisler m. fr.

107. *G. decipiens.* Hvaler: Kirkeøen, ved Skjærhallen m. fr.

108. *G. elatior.* Onsø: Flatskjær st., på en vandreblok.

113. *Rhacomitrium aciculare.* Hvaler: Tisler m. fr.

116. *Rh. fasciculare.* Hvaler: Tisler m. fr.; Tune: Rostadnæsset m. fr.

117. *Rh. affine.* Hvaler: Tisler st.

118. *Rh. heterostichum.* Hvaler: Tisler m. fr.

121. *Rh. lanuginosum.* Hvaler: Tisler st.

122. *Hedwigia albicans.* Hvaler: Tisler m. fr.

125. *Zygodon viridissimus var. rupestris.* Onsø: Nordre Missingen st.

127. *Ulota Hutchinsiæ.* Hvaler: Tisler m. fr.

128. *U. phyllantha.* Hvaler: Tisler, på Møren.

133. *U. crispula.* Onsø: mellem Dammyr og Tvetemyr m. fl., på rogn, or og gran.

146. *Orthotrichum rupestre.* Hvaler: Tisler m. fr.

149. *O. leiocarpum.* Onsø: Kolberg m. fr., på ask, Ålebergene m. fr., på asp.

151. *O. obtusifolium.* Onsø: Kolberg m. fr., på ask.

160. *Splachnum ampullaceum.* Onsø: Borge m. fr.

164. *Funaria hygrometrica.* Hvaler: Tisler m. fr.

169. *Webera cruda.* Hvaler: Tisler st.

170. *W. nutans.* Hvaler: Tisler m. fr., sparsomt.

181. *Bryum Graefianum.* Glemminge: Kråkerøholmerne m. fr.

192. *B. capillare.* Hvaler: Tisler m. fr., på jord mellem stene.

193. *B. cæspiticium.* Hvaler: Tisler m. fr.

195. *B. alpinum.* Hvaler: Tisler st.; Onsø: Brække m. fr.

205. *B. pseudotriquetrum.* Hvaler: Tisler st.

207. *Mnium hornum.* Hvaler: Tisler m. fr., i mængde i myrer.

209. *M. undulatum.* Onsø: ved bækken mellem Dammyr og Tvetemyr m. fr.

216. *M. cinclidioides.* Onsø: Vikene st.

218. *M. subglobosum.* Onsø: Tvetemyr m. fr.

222. *Aulacomnium androgynum.* Onsø: Rød m. fr.

223. *A. palustre.* Hvaler: Tisler m. fr.

224. *Bartramia ithyphylla.* Hvaler: Tisler m. fr.

231. *Philonotis fontana.* Hvaler: Tisler st.

239. *Polytrichum formosum.* Hvaler: Tisler m. fr.

241. *P. piliferum.* Hvaler: Tisler m. fr.

244. *P. commune.* Hvaler: Tisler m. fr.

247. *Buxbaumia indusiata.* Glemminge: Kråkeroen m. fr.

254. *Antitrichia curtipendula.* Hvaler: Tisler st.

256. *Neckera crispa.* Onsø: Lyngholmen st., på jord.

261. *Myurella julacea.* Onsø: Lyngholmen st.

265. *Anomodon viticulosus.* Onsø: Rød st.

272. *Thuidium tamariscinum.* Onsø: ved bækken mellem Dammyr og Tvetemyr m. fr.

273. *Th. delicatulum.* Onsø: Rød ♂.

282. *Isothecium myosuroides.* Hvaler: Tisler st.

283. *Homalothecium sericeum.* Hvaler: Tisler st.

284. *Camptothecium lutescens.* Hvaler: Tisler st.

286. *Brachythecium salebrosum.* Hvaler: Tisler m. fr.

289. *B. albicans.* Hvaler: Tisler st.

292. *B. Starkei.* Onsø: Rauø m. fr.

294. *B. rutabulum.* Hvaler: Tisler m. fr.

297. *B. rivulare.* Onsø: Vikene m. fr.

299. *B. plumosum.* Hvaler: Tisler m. fr.

300. *Bryhnia scabrida.* Onsø: i skovsumpe ovenfor Vikene st

301. *Eurrhynchium strigosum.* Onsø: Rauø, på stammen af *Berberis vulgaris,* m. fr.

302. *E. striatum.* Onsø: Vikene st.

322. *Plagiothecium silvaticum.* Hvaler: Tisler st.

329. *Amblystegium Juratzkanum.* Hvaler: Tisler m. fr., på råddent træ i en myr.

330. *A. confervoides.* Borge: Hunn st., på jord på klipper. (Bestemt af R. DU BUYSSON.)

334 b. (381.) **Amblystegium hygrophilum** (JUR.) SCH.

Meget sjelden. Ifølge et af DU BUYSSON bestemt exemplar forekommer denne art på Store Marnet i Onsø på fugtig sandjord lige ved stranden, st.

337. *Hypnum elodes.* Hvaler: Langnesholmen st., sparsomt blandt *Encalypta contorta.*

338. *H. chrysophyllum.* Onsø: Flatskjær st.

339. *H. stellatum.* Hvaler: Tisler st.

342. *H. intermedium.* Hvaler: Tisler st.

343. *H. exannulatum.* Hvaler: Tisler m. fr.

345. *H. fluitans.* Hvaler: Tisler m. fr.

347. *H. revolvens.* Hvaler: Tisler m. fr.

348. *H. uncinatum.* Hvaler: Tisler m. fr.

354. *H. imponens.* Onsø: Ålebergene m. fr.; Tune: Rostadnæsset st.

355. *H. cupressiforme.* Hvaler: Tisler st.

var. resupinata. Onsø: Nordre Missingen st.

358. *H. molluscum.* Onsø: Lyngholmen st.

368. *H. cuspidatum.* Hvaler: Tisler st.

369. *H. parietinum.* Hvaler: Tisler st.

370. *H. purum.* Hvaler: Akerøen st.

372. *H. scorpioides.* Hvaler: Tisler st.

373. *Hylocomium proliferum.* Hvaler: Tisler st.

374. *H. umbratum.* Onsø: ved bækken mellem Dammyr og Tvetemyr st.

375. *H. squarrosum.* Hvaler: Tisler st.

Til disse tilføjelser er der taget hensyn i den følgende oversigtstabel.

Tabellarisk oversigt

over de enkelte herreders mosflora.

„1“ betegner, at en art findes, „—“, at den ikke er observeret i vedkommende herred.

	A. Levermoser.	Hvaler.	Skjeberg.	Borge.	Fredrikstad.	Glemminge.	Onsø.	Råde.	Tune.	Varteig.
1.	*Marchantia polymorpha*	1	—	—	1	1	1	—	1	—
2.	*Chomocarpon commutatus*	1	—	—	—	1	1	—	—	—
3.	*Fegatella conica*	—	—	—	—	—	1	—	1	—
4.	*Reboulia hemisphærica*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
5.	*Riccia sorocarpa*	1	—	1	—	1	1	—	1	—
6.	„ *glauca*	—	—	—	—	1	1	—	1	—
7.	„ *bifurca*	1	—	—	—	1	1	—	—	—
8.	„ *Huebeneriana*	—	—	—	—	1	—	—	—	—
9.	„ *canaliculata*	—	—	—	—	1	—	—	—	—
10.	*Frullania tamarisci*	1	—	1	—	1	1	1	1	—
11.	„ *fragilifolia*	1	—	1	—	1	1	1	1	—
12.	„ *dilatata*	—	—	1	—	1	1	1	1	—
13.	*Lejeunea cavifolia*	—	—	—	—	1	1	—	1	—
14.	*Radula complanata*	—	1	—	—	1	1	1	1	—
15.	*Madotheca platyphylla*	—	1	1	—	1	1	—	1	—
16.	„ *rivularis*	—	—	1	—	1	1	1	1	—
17.	*Metzgeria conjugata*	—	—	1	—	—	1	—	1	—
18.	„ *furcata*	1	—	1	—	1	1	1	—	—
19.	*Lepidozia reptans*	1	—	1	—	1	1	1	—	—
20.	„ *setacea*	1	—	—	—	—	1	—	—	—
21.	*Bazzania trilobata*	1	—	1	—	1	1	—	1	—
22.	„ *triangularis*	—	—	—	—	1	1	—	—	—
23.	*Odontoschisma sphagni*	1	—	—	—	1	1	—	1	—
24.	„ *denudatum*	1	—	—	—	—	1	—	1	—
25.	*Cephalozia myriantha*	—	—	—	—	—	—	—	1	—

	A. Levermoser.	Hvaler.	Skjeberg.	Berge.	Fredrikstad.	Glemminge.	Onsø.	Råde.	Tune.	Varteig
25 b.	*Cephalozia elachista*	—	—	—	—	—	—	—	1	—
26.	„ *Bryhnii*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
27.	„ *leucantha*	—	—	—	—	—	1	—	1	—
28.	„ *divaricata*	1	—	1	—	1	1	—	1	—
29.	„ *bifida*	—	—	—	—	—	1	—	1	—
30.	„ *Hellcriana*	—	—	—	—	1	1	—	1	—
31.	„ *catenulata*	1	—	—	—	—	1	—	1	—
32.	„ *media*	1	—	1	—	1	1	—	1	—
33.	„ *bicuspiduta*	1	—	1	—	1	—	1	1	—
34.	„ *Lammersiana*	1	—	—	—	—	1	1	—	—
35.	„ *curvifolia*	—	—	—	—	1	1	—	1	—
36.	„ *fluitans*	—	—	1	—	1	—	—	—	—
37.	*Lophocolea bidentata*	—	—	1	—	1	1	—	1	—
38.	„ *cuspidata*	1	—	—	—	1	1	—	—	1
39.	„ *heterophylla*	1	—	1	—	1	1	—	1	—
40.	„ *minor*	1	—	1	—	1	1	—	1	—
41.	*Chiloscyphus polyanthos*	1	—	1	—	1	1	—	1	—
42.	*Kantia trichomanis*	1	—	1	—	1	1	1	—	—
43.	„ *calypogea*	—	—	1	—	1	1	—	—	—
44.	*Saccogyna graveolens*	1	—	1	—	—	1	—	—	—
45.	*Riccardia palmata*	—	—	—	—	1	—	—	—	—
46.	„ *multifida*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
47.	„ *major*	1	—	—	—	1	1	—	—	—
48.	„ *latifrons*	1	—	1	—	1	1	—	1	—
49.	„ *incurvata*	—	—	—	—	1	1	—	—	—
50.	„ *pingvis*	1	—	—	—	1	1	—	—	—
51.	*Ptilidium ciliare*	1	—	1	—	1	1	1	1	—
52.	„ *pulcherrimum*	—	—	1	—	1	1	1	1	—
53.	*Chandonanthus setiformis*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
54.	*Blepharostoma trichophyllum*	1	—	1	—	1	1	1	1	—
55.	*Scapania compacta*	—	—	1	—	1	1	1	1	—
56.	„ *nemorosa*	1	—	1	—	1	1	—	1	—
57.	„ *undulata*	1	—	—	—	1	1	1	1	—
58.	„ *irrigua*	1	—	1	—	1	1	—	1	—
59.	„ *rosacea*	1	—	1	—	1	1	1	1	—
60.	„ *carta*	1	—	—	—	1	1	—	1	—
61.	„ *convexa*	1	—	1	—	1	1	—	1	—
62.	*Diplophyllum albicans*	1	—	1	—	1	1	1	1	1
63.	„ *taxifolium*	—	—	—	—	—	1	—	1	—
64.	„ *obtusifolium*	—	—	1	—	—	1	—	1	—

	A. Levermoser.	Hvaler.	Skjeberg.	Borge.	Fredriksstad.	Glemminge.	Onso.	Råde.	Tune.	Varteig.
65.	*Plagiochila asplenioides*	1	—	1	—	1	1	1	1	—
66.	*Mylia Taylori*	1	—	—	—	1	1	—	—	—
67.	„ *anomala*	1	—	—	—	1	1	—	1	—
68.	*Jungermannia lanceolata*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
69.	„ *inflata*	1	—	1	—	1	1	1	1	—
70.	„ *subapicalis*	1	—	—	—	1	1	—	—	—
71.	„ *cæspiticia*	—	—	—	—	—	1	—	1	—
72.	„ *exsecta*	1	—	1	—	1	1	—	—	—
73.	„ *quinquedentata*	1	—	1	—	1	1	—	1	—
74.	„ *barbata*	1	—	1	—	1	1	1	1	—
75.	„ *gracilis*	1	—	1	—	1	1	1	1	—
76.	„ *Kunzeana*	—	—	—	—	—	1	—	1	—
77.	„ *incisa*	1	—	—	—	1	1	1	1	—
78.	„ *Limprichtii*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
79.	„ *bicrenata*	—	—	—	—	1	1	—	—	—
80.	„ *longidens*	1	—	—	—	1	1	—	1	—
81.	„ *porphyroleuca*	1	—	1	—	1	1	—	—	—
82.	„ *ventricosa*	1	—	—	—	1	1	—	1	—
83.	„ *obtusa*	—	—	—	—	1	1	—	—	—
84.	„ *badensis*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
85.	„ *ovata*	1	—	—	—	1	1	—	1	—
86.	„ *saxicola*	—	—	—	—	1	1	—	—	—
87.	„ *minuta*	1	—	1	—	1	1	—	1	—
88.	*Nardia crenulata*	—	—	1	—	1	1	1	1	—
89.	„ *scalaris*	1	—	1	—	—	1	1	1	—
90.	„ *hæmatosticta*	—	—	—	—	—	1	1	1	—
91.	„ *insecta*	—	—	—	—	1	1	—	—	—
92.	*Marsupella emarginata*	—	—	—	—	1	1	—	1	—
92 b.	„ *sphacelata*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
93.	*Scalia Hookeri*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
94.	*Fossombronia Dumortieri*	—	—	—	—	1	—	—	1	—
95.	„ *cristata*	1	—	1	—	1	1	—	1	—
96.	*Blasia pusilla*	—	—	—	1	1	1	—	1	—
97.	*Pellia endiviæfolia*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
98.	„ *Neesiana*	—	—	—	—	1	—	—	—	—
99.	„ *epiphylla*	1	—	—	—	1	1	1	—	—
		53	2	43	2	74	92	26	63	2

	B. Torvmoser.	Hvaler.	Skjeberg.	Borge.	Fredrikstad.	Glemminge.	Onsø.	Råde.	Tune.	Varteig.
1.	*Sphagnum cymbifolium*	1	—	1	—	1	1	—	1	—
2.	„ *medium*	—	—	—	—	1	1	—	—	—
3.	„ *papillosum*	1	—	1	—	1	1	—	1	—
4.	„ *imbricatum*	—	—	—	—	1	1	—	1	—
5.	„ *fimbriatum*	—	1	1	—	1	1	—	—	—
6.	„ *Girgensohnii*	1	—	1	—	1	1	1	—	1
7.	„ *Russowii*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
8.	„ *fuscum*	—	—	1	—	1	1	—	1	—
9.	„ *rubellum*	—	—	—	—	1	1	—	—	—
10.	„ *Warnstorfii*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
11.	„ *quinquefarium*	—	—	1	—	—	1	—	—	—
12.	„ *acutifolium*	1	—	1	—	1	1	—	1	1
13.	„ *subnitens*	—	—	1	—	1	1	—	—	—
14.	„ *compactum*	1	—	1	—	1	1	—	1	—
15.	„ *subsecundum*	1	—	—	—	1	1	—	1	—
16.	„ *contortum*	—	—	1	—	1	1	1	—	—
17.	„ *squarrosum*	—	—	—	—	1	1	—	1	—
18.	„ *teres*	—	—	1	—	—	1	—	—	—
19.	„ *molluscum*	1	—	—	—	1	1	—	1	—
20.	„ *cuspidatum*	1	—	1	—	1	1	—	1	—
21.	„ *recurvum*	1	—	1	—	1	1	—	1	—
22.	„ *riparium*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
		9	1	13	0	17	22	2	11	2

	C. Egentlige løvmoser.									
1.	*Andreæa petrophila*	1	—	—	—	1	—	1	1	1
2.	„ *crassinervis*	—	—	1	—	1	1	—	1	—
2 b.	„ *Huntii*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
3.	„ *Rothii*	—	—	1	—	—	—	1	1	1
4.	*Archidium phascoides*	1	—	—	—	1	1	—	1	—
5.	*Ephemerum serratum*	—	—	—	—	1	1	—	1	—
6.	*Acaulon muticum*	—	—	1	1	1	—	—	—	—
7.	*Phascum cuspidatum*	—	—	1	1	1	1	—	—	—
8.	*Pleuridium nitidum*	—	—	1	—	1	1	—	—	—
9.	„ *alternifolium*	1	—	1	—	1	1	—	1	1
10.	„ *subulatum*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
11.	*Hymenostomum rostellatum*	—	—	—	—	1	1	—	—	—

	C. Egentlige løvmoser.	Hvaler.	Skjeberg.	Borge.	Fredrikstad.	Glemminge.	Onsø.	Råde.	Tune.	Varteig.
12.	*Hymenostomum squarrosum* . .	—	—	—	—	1	1	—	—	—
13.	„ *microstomum* . . .	—	—	1	—	1	1	—	—	—
14.	*Gymnostomum rupestre*	—	—	—	—	—	1	—	1	—
15.	*Hymenostylium curvirostre*	1	—	—	—	—	—	—	—	—
16.	*Anoectangium compactum*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
17.	*Weisia crispata*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
18.	„ *viridula*	1	—	1	1	1	1	1	1	—
19.	*Dicranoweisia cirrata*	—	—	1	—	—	1	—	—	—
20.	„ *crispula*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
21.	*Rhabdoweisia fugax*	—	—	1	—	1	1	—	1	—
22.	„ *denticulata*	—	—	—	—	—	—	—	1	—
23.	*Cynodontium schisti*	—	—	—	—	—	—	1	1	—
24.	„ *torquescens*	1	—	1	—	1	1	1	1	1
25.	„ *polycarpum*	1	—	1	—	—	1	1	1	—
26	„ *strumiferum*	—	—	—	—	1	1	1	—	—
27.	*Oreoweisia Bruntoni*	1	—	1	—	1	1	—	1	—
28.	*Dichodontium pellucidum*	—	—	—	—	—	—	—	1	—
29.	*Oncophorus Wahlenbergii*	—	—	—	—	—	1	1	1	—
30.	*Dicranella squarrosa*	—	—	1	—	—	1	—	—	—
31.	„ *Schreberi*	—	—	1	—	1	1	—	—	—
32.	„ *crispa*	—	—	1	1	1	1	—	—	—
33.	„ *rufescens*	—	—	1	—	1	1	—	1	—
34.	„ *humilis*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
35.	„ *varia*	—	—	—	—	1	1	—	—	—
36.	„ *subulata*	—	—	—	—	—	1	1	—	—
37.	„ *cerviculata*	1	—	1	—	1	1	1	1	—
38.	„ *heteromalla*	1	—	1	—	1	1	1	1	1
39.	*Dicranum Blyttii*	1	—	1	—	1	1	1	1	—
40.	„ *elatum*	—	—	—	—	1	1	—	1	—
41.	„ *spurium*	1	1	1	—	1	1	1	—	1
42.	„ *Bergeri*	—	—	1	—	1	1	—	—	—
43.	„ *undulatum*	1	—	1	—	1	1	1	1	1
44.	„ *Bonjeani*	1	—	1	—	1	1	—	—	—
45.	„ *majus*	1	—	1	—	1	1	—	1	—
46.	„ *scoparium*	1	—	1	—	1	1	1	1	—
47.	„ *congestum*	—	—	1	—	—	1	—	1	—
48.	„ *fuscescens*	—	—	1	—	1	1	—	1	—
49.	„ *montanum*	—	—	1	—	1	1	1	1	1
50.	„ *flagellare*	1	1	—	—	1	1	—	1	—
51.	„ *Scottianum*	—	—	—	—	—	1	—	—	—

	C. Egentlige løvmoser.	Hvaler.	Skjeberg.	Borge.	Fredrikstad.	Glemminge.	Onso.	Råde.	Tune.	Varteig.
52.	*Dicranum longifolium*	1	—	1	—	1	1	—	1	—
53.	*Campylopus turfaceus*	1	—	—	—	—	1	—	—	—
53 b.	„ *fragilis*	1	—	—	—	—	—	—	—	—
54.	*Trematodon ambiguus*	1	—	1	—	1	1	1	1	—
55.	*Leucobryum glaucum*	1	—	1	—	1	1	1	—	—
56.	*Fissidens bryoides*	—	—	1	1	1	1	1	1	—
57.	„ *exilis*	—	—	—	—	1	1	—	—	—
58.	„ *osmundoides*	1	—	1	—	1	1	—	—	—
59.	„ *adiantoides*	1	—	1	—	1	1	—	1	—
60.	„ *taxifolius*	—	—	—	—	1	1	—	—	—
61.	„ *decipiens*	—	—	—	—	—	1	—	—	1
62.	*Blindia acuta*	—	—	—	—	—	—	—	1	—
63.	*Ceratodon purpureus*	1	1	1	1	1	1	1	1	—
64.	*Trichodon cylindricus*	—	—	—	—	1	1	—	—	—
65.	*Ditrichum tortile*	—	—	1	—	1	1	1	—	—
66.	„ *vaginans*	—	—	—	—	—	—	—	1	—
67.	„ *homomallum*	—	1	1	—	1	1	—	1	—
68.	„ *flexicaule*	1	—	—	—	1	1	1	1	—
69.	„ *glaucescens*	—	—	—	—	—	1	1	1	—
70.	*Distichium capillaceum*	1	—	—	1	—	1	1	1	—
71.	„ *inclinatum*	1	—	—	—	—	1	—	—	—
72.	*Pterygoneurum cavifolium*	—	—	—	—	1	—	—	—	—
73.	*Pottia minutula*	—	—	—	—	1	1	—	—	—
74.	„ *truncatula*	—	1	—	1	1	1	—	1	—
75.	„ *intermedia*	—	—	—	1	—	1	—	—	—
76.	„ *Heimii*	1	—	—	1	1	1	—	—	—
77.	*Didymodon rubellus*	1	—	—	1	1	1	1	—	—
78.	„ *rigidulus*	—	—	—	1	1	1	1	—	—
79.	„ *spadiceus*	—	—	—	—	1	—	—	—	—
80.	*Trichostomum cylindricum*	—	—	—	—	—	—	—	1	—
81	*Tortella inclinata*	1	—	—	—	—	—	—	—	—
82.	„ *tortuosa*	1	—	1	—	1	1	1	1	—
83.	„ *fragilis*	1	—	—	—	1	1	—	—	—
84.	*Barbula fallax*	—	—	—	—	1	1	—	1	—
85.	„ *ungviculata*	—	—	—	1	1	1	—	1	—
86.	„ *gracilis*	—	1	—	—	—	—	—	—	—
87.	„ *convoluta*	1	—	—	1	1	1	—	—	—
88.	*Tortula muralis*	—	—	—	—	—	1	1	—	—
89.	„ *subulata*	1	—	—	—	1	1	1	—	—
90.	„ *papillosa*	—	—	—	—	—	1	—	—	—

C. Egentlige løvmoser.	Hvaler.	Skjeberg.	Borge.	Fredrikstad.	Glemminge.	Onsø.	Råde.	Tune.	Varteig.
91. *Tortula pulvinata*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
92. „ *montana*	1	—	—	—	—	1	—	—	—
93. „ *ruralis*	—	1	1	—	1	—	1	1	—
94. *Cinclidotus fontinaloides*	—	—	—	—	—	—	—	1	—
95. *Schistidium apocarpum*	1	1	1	1	1	1	—	—	—
96. „ *gracile*	—	—	1	—	1	1	—	—	—
97. „ *alpicola*	—	1	1	—	—	1	—	1	—
98. „ *confertum*	—	—	—	—	—	1	—	1	—
99. „ *maritimum*	—	—	—	—	1	1	—	—	—
100. *Grimmia leucophæa*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
101. „ *commutata*	1	—	1	1	1	1	1	1	1
102. „ *unicolor*	1	1	1	—	1	1	—	1	1
103. „ *ovata*	1	—	1	—	1	1	—	1	—
104. „ *pulvinata*	1	—	1	—	1	1	1	—	—
105. „ *Mühlenbeckii*	1	1	1	1	1	1	1	1	1
106. „ *trichophylla*	—	—	—	—	1	1	—	—	—
107. „ *decipiens*	1	—	1	—	1	1	—	—	—
108. „ *elatior*	—	1	—	—	1	1	—	1	—
109. „ *torquata*	—	—	—	—	—	1	—	1	—
110. „ *montana*	—	—	1	—	—	—	—	1	—
111. *Dryptodon patens*	—	—	1	—	1	1	1	—	—
112. „ *Hartmani*	1	—	1	—	1	1	1	1	—
113. *Rhacomitrium aciculare*	1	1	1	—	1	1	—	1	—
114. „ *protensum*	—	—	1	—	1	1	1	—	—
115. „ *sudeticum*	—	—	—	—	—	1	1	1	—
116. „ *fasciculare*	1	—	1	—	1	1	1	1	—
117. „ *affine*	1	—	1	—	1	1	—	1	—
118. „ *heterostichum*	1	1	1	—	1	1	1	1	1
119. „ *microcarpum*	—	—	1	—	1	1	1	1	—
120. „ *canescens*	1	1	1	—	1	1	1	1	—
121. „ *lanuginosum*	1	1	1	1	1	1	1	1	—
122. *Hedwigia albicans*	1	1	1	—	1	1	1	—	—
123. *Amphidium lapponicum*	—	—	1	—	—	1	—	1	—
124. „ *Mougeotii*	—	—	1	—	1	1	—	1	—
125. *Zygodon viridissimus*	—	—	—	—	—	1	—	1	—
126. „ *Stirtoni*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
127. *Ulota Hutchinsiæ*	1	—	—	—	1	1	1	1	—
128. „ *phyllantha*	1	—	—	—	—	1	—	—	—
129. „ *Ludwigii*	—	—	—	—	1	1	—	—	—
130. „ *Drummondii*	—	—	1	—	1	1	1	—	—

	C. Egentlige løvmoser.	Hvaler.	Skjeberg.	Borge.	Fredrikstad
52.	*Dicranum longifolium*	1	—	1	—
53.	*Campylopus turfaceus*	1	—	—	—
53 b.	„ *fragilis*	1	—	—	—
54.	*Trematodon ambiguus*	1	—	1	—
55.	*Leucobryum glaucum*	1	—	1	—
56.	*Fissidens bryoides*	—	—	1	1
57.	„ *exilis*	—	—	—	—
58.	„ *osmundoides*	1	—	1	—
59.	„ *adiantoides*	1	—	1	—
60.	„ *taxifolius*	—	—	—	—
61.	„ *decipiens*	—	—	—	—
62.	*Blindia acuta*	—	—	—	—
63.	*Ceratodon purpureus*	1	1	1	1
64.	*Trichodon cylindricus*	—	—	—	—
65.	*Ditrichum tortile*	—	—	1	—
66.	„ *vaginans*	—	—	—	—
67.	„ *homomallum*	—	1	1	—
68.	„ *flexicaule*	1	—	—	—
69.	„ *glaucescens*	—	—	—	—
70.	*Distichium capillaceum*	1	—	—	
71.	„ *inclinatum*	1	—	—	
72.	*Pterygoneurum cavifolium*	—	—	—	
73.	*Pottia minutula*	—	—	—	
74.	„ *truncatula*	—	1	—	
75.	„ *intermedia*	—	—	—	
76.	„ *Heimii*	1	—	—	
77.	*Didymodon rubellus*	1	—		
78.	„ *rigidulus*	—	—		
79.	„ *spadiceus*	—	—		
80.	*Trichostomum cylindricum*	—	—		
81	*Tortella inclinata*	1	—		
82.	„ *tortuosa*	1	—		
83.	„ *fragilis*	1	—		
84.	*Barbula fallax*	—			
85.	„ *ungviculata*	—			
86.	„ *gracilis*	—			
87.	„ *convoluta*	1			
88.	*Tortula muralis*	—			
89.	„ *subulata*				
90.	„ *papillosa*				

C. Egentlige løvmoser.	Hvaler.	Skjeberg.	Borge.	Fredrikstad.	Glemminge.	Onso.	Råde.	Tune.	Vartejg.
Hymenostomum squarrosum	—	—	—	—	1	1	—	—	—
„ *microstomum*	—	—	1	—	1	1	—	—	—
Gymnostomum rupestre	—	—	—	—	—	1	—	1	—
Hymenostylium curvirostre	1	—	—	—	—	—	—	—	—
Anoectangium compactum	—	—	—	—	—	1	—	—	—
Weisia crispata	—	—	—	—	—	1	—	—	—
„ *viridula*	1	—	1	1	1	1	1	1	—
Dicranoweisia cirrata	—	—	1	—	—	1	—	—	—
„ *crispula*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
Rhabdoweisia fugax	—	—	1	—	1	1	—	1	—
„ *denticulata*	—	—	—	—	—	—	—	1	—
Cynodontium schisti	—	—	—	—	—	—	1	1	—
„ *torquescens*	1	—	1	—	1	1	1	1	1
„ *polycarpum*	1	—	1	—	—	1	1	1	—
„ *strumiferum*	—	—	—	—	1	1	1	—	—
Oreoweisia Bruntoni	1	—	1	—	1	1	—	1	—
Dichodontium pellucidum	—	—	—	—	—	—	—	1	—
Oncophorus Wahlenbergii	—	—	—	—	—	1	1	1	—
Dicranella squarrosa	—	—	1	—	—	1	—	—	—
„ *Schreberi*	—	—	1	—	1	1	—	—	—
„ *crispa*	—	—	1	1	1	1	—	—	—
„ *rufescens*	—	—	1	—	1	1	—	1	—
„ *humilis*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
„ *varia*	—	—	—	—	1	1	—	—	—
„ *subulata*	—	—	—	—	—	1	1	—	—
„ *cerviculata*	1	—	1	—	1	1	1	1	—
„ *heteromalla*	1	—	1	—	1	1	1	1	1
Dicranum Blyttii	1	—	1	—	1	1	1	1	—
„ *elatum*	—	—	—	—	1	1	—	1	—
„ *spurium*	1	1	1	—	1	1	1	—	1
„ *Bergeri*	—	—	1	—	1	1	—	—	—
„ *undulatum*	1	—	1	—	1	1	1	1	1
„ *Bonjeani*	1	—	1	—	1	1	—	—	—
„ *majus*	1	—	1	—	1	1	—	1	—
„ *scoparium*	1	—	1	—	1	1	1	1	—
„ *congestum*	—	—	1	—	—	1	—	1	—
„ *fuscescens*	—	—	1	—	1	1	—	1	—
„ *montanum*	—	—	1	—	1	1	1	1	1
„ *flagellare*	1	1	—	—	1	1	—	1	—
„ *Scottianum*	—	—	—	—	—	1	—	—	—

	C. Egentlige løvmoser.	Hvaler.	Skjeberg.	Borge.	Fredrikstad.	Glemminge.	Onsø.	Råde.	Tune.	Varteig.
52.	*Dicranum longifolium*	1	—	1	—	1	1	—	1	—
53.	*Campylopus turfaceus*	1	—	—	—	—	1	—	—	—
53 b.	„ *fragilis*	1	—	—	—	—	—	—	—	—
54.	*Trematodon ambiguus*	1	—	1	—	1	1	1	1	—
55.	*Leucobryum glaucum*	1	—	1	—	1	1	1	—	—
56.	*Fissidens bryoides*	—	—	1	1	1	1	1	1	—
57.	„ *exilis*	—	—	—	—	1	1	—	—	—
58.	„ *osmundoides*	1	—	1	—	1	1	—	—	—
59.	„ *adiantoides*	1	—	1	—	1	1	—	1	—
60.	„ *taxifolius*	—	—	—	—	1	1	—	—	—
61.	„ *decipiens*	—	—	—	—	—	1	—	—	1
62.	*Blindia acuta*	—	—	—	—	—	—	—	1	—
63.	*Ceratodon purpureus*	1	1	1	1	1	1	1	1	—
64.	*Trichodon cylindricus*	—	—	—	—	1	1	—	—	—
65.	*Ditrichum tortile*	—	—	1	—	1	1	1	—	—
66.	„ *vaginans*	—	—	—	—	—	—	—	1	—
67.	„ *homomallum*	—	1	1	—	1	1	—	1	—
68.	„ *flexicaule*	1	—	—	—	1	1	1	1	—
69.	„ *glaucescens*	—	—	—	—	—	1	1	1	—
70.	*Distichium capillaceum*	1	—	—	1	—	1	1	1	—
71.	„ *inclinatum*	1	—	—	—	—	1	—	—	—
72.	*Pterygoneurum cavifolium*	—	—	—	—	1	—	—	—	—
73.	*Pottia minutula*	—	—	—	—	1	1	—	—	—
74.	„ *truncatula*	—	1	—	1	1	1	—	1	—
75.	„ *intermedia*	—	—	—	1	—	1	—	—	—
76.	„ *Heimii*	1	—	—	1	1	1	—	—	—
77.	*Didymodon rubellus*	1	—	—	1	1	1	1	—	—
78.	„ *rigidulus*	—	—	—	1	1	1	1	—	—
79.	„ *spadiceus*	—	—	—	—	1	—	—	—	—
80.	*Trichostomum cylindricum*	—	—	—	—	—	—	—	1	—
81	*Tortella inclinata*	1	—	—	—	—	—	—	—	—
82.	„ *tortuosa*	1	—	1	—	1	1	1	1	—
83.	„ *fragilis*	1	—	—	—	1	1	—	—	—
84.	*Barbula fallax*	—	—	—	—	1	1	—	1	—
85.	„ *ungviculata*	—	—	—	1	1	1	—	1	—
86.	„ *gracilis*	—	1	—	—	—	—	—	—	—
87.	„ *convoluta*	1	—	—	1	1	1	—	—	—
88.	*Tortula muralis*	—	—	—	—	—	1	1	—	—
89.	„ *subulata*	1	—	—	—	1	1	1	—	—
90.	„ *papillosa*	—	—	—	—	—	1	—	—	—

C. Egentlige løvmoser.	Hvaler.	Skjeberg.	Borge.	Fredrikstad.	Glemminge.	Onsø.	Råde.	Tune.	Varteig.
91. *Tortula pulvinata*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
92. „ *montana*	1	—	—	—	—	1	—	—	—
93. „ *ruralis*	—	1	1	—	1	—	1	1	—
94. *Cinclidotus fontinaloides*	—	—	—	—	—	—	—	1	—
95. *Schistidium apocarpum*	1	1	1	1	1	1	—	—	—
96. „ *gracile*	—	—	1	—	1	1	—	—	—
97. „ *alpicola*	—	1	1	—	—	1	—	1	—
98. „ *confertum*	—	—	—	—	—	1	—	1	—
99. „ *maritimum*	—	—	—	—	1	1	—	—	—
100. *Grimmia leucophæa*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
101. „ *commutata*	1	—	1	1	1	1	1	1	1
102. „ *unicolor*	1	1	1	—	1	1	—	1	1
103. „ *ovata*	1	—	1	—	1	1	—	1	—
104. „ *pulvinata*	1	—	1	—	1	1	1	—	—
105. „ *Mühlenbeckii*	1	1	1	1	1	1	1	1	1
106. „ *trichophylla*	—	—	—	—	1	1	—	—	—
107. „ *decipiens*	1	—	1	—	1	1	—	—	—
108. „ *elatior*	—	1	—	—	1	1	—	1	—
109. „ *torquata*	—	—	—	—	—	1	—	1	—
110. „ *montana*	—	—	1	—	—	—	—	1	—
111. *Dryptodon patens*	—	—	1	—	1	1	1	—	—
112. „ *Hartmani*	1	—	1	—	1	1	1	1	—
113. *Rhacomitrium aciculare*	1	1	1	—	1	1	—	1	—
114. „ *protensum*	—	—	1	—	1	1	1	—	—
115. „ *sudeticum*	—	—	—	—	—	1	1	1	—
116. „ *fasciculare*	1	—	1	—	1	1	1	1	—
117. „ *affine*	1	—	1	—	1	1	—	1	—
118. „ *heterostichum*	1	1	1	—	1	1	1	1	1
119. „ *microcarpum*	—	—	1	—	1	1	1	1	—
120. „ *canescens*	1	1	1	—	1	1	1	1	—
121. „ *lanuginosum*	1	1	1	1	1	1	1	1	—
122. *Hedwigia albicans*	1	1	1	—	1	1	1	—	—
123. *Amphidium lapponicum*	—	—	1	—	—	1	—	1	—
124. „ *Mougeotii*	—	—	1	—	1	1	—	1	—
125. *Zygodon viridissimus*	—	—	—	—	—	1	—	1	—
126. „ *Stirtoni*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
127. *Ulota Hutchinsiæ*	1	—	—	—	1	1	1	1	—
128. „ *phyllantha*	1	—	—	—	—	1	—	—	—
129. „ *Ludwigii*	—	—	—	—	1	1	—	—	—
130. „ *Drummondii*	—	—	1	—	1	1	1	—	—

	C. Egentlige løvmoser.	Hvaler.	Skjeberg.	Borge.	Fredrikstad.	Glemminge.	Onsø.	Råde.	Tune.	Vartejg.
131.	*Ulota Bruchii*	—	—	1	—	1	1	1	1	—
132.	„ *intermedia*	—	—	1	—	1	1	—	—	—
133.	„ *crispula*	—	—	1	—	1	1	—	1	—
134.	*Orthotrichum anomalum*	1	1	1	1	1	1	1	—	—
135.	„ *saxatile*	—	—	1	—	—	—	—	—	—
136.	„ *cupulatum*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
137.	„ *urnigerum*	—	—	—	—	1	1	—	—	—
138.	„ *diaphanum*	1	—	1	1	1	1	—	—	—
139.	„ *pallens*	—	—	1	—	1	1	—	—	—
140.	„ *stramineum*	—	—	1	1	1	1	1	—	—
141.	„ *patens*	—	—	—	—	1	1	—	—	—
142.	„ *pumilum*	—	—	1	1	1	1	—	—	—
143.	„ *Schimperi*	—	—	1	1	—	1	—	—	—
144.	„ *fastigiatum*	—	—	1	—	1	1	1	—	—
145.	„ *affine*	—	—	1	—	1	1	1	1	—
146.	„ *rupestre*	1	1	1	1	1	1	—	1	—
147.	„ *Sturmii*	—	—	1	—	—	1	1	—	—
148.	„ *speciosum*	—	1	1	1	1	1	1	1	—
149.	„ *leiocarpum*	—	—	1	—	1	1	1	—	—
150.	„ *Lyellii*	1	—	1	—	1	1	—	—	—
151.	„ *obtusifolium*	—	1	1	1	1	1	1	1	—
152.	„ *gymnostomum*	—	—	1	—	1	1	1	—	—
153.	*Encalypta vulgaris*	—	—	—	1	—	1	—	—	—
154.	„ *ciliata*	—	—	—	—	—	1	1	1	—
155.	„ *rhabdocarpa*	1	—	—	—	—	—	—	—	—
156.	„ *contorta*	1	—	1	—	—	1	1	1	—
157.	*Georgia pellucida*	1	—	1	—	1	1	1	1	1
158.	*Tayloria tenuis*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
159.	*Tetraplodon mnioides*	—	—	—	—	1	1	—	—	—
160.	*Splachnum ampullaceum*	—	1	1	—	1	1	—	—	—
161.	„ *vasculosum*	1	—	—	—	—	1	—	—	—
162.	*Discelium nudum*	—	—	1	1	1	1	—	1	—
163.	*Physcomitrium pyriforme*	—	—	1	1	1	1	1	—	—
164.	*Funaria hygrometrica*	1	—	—	1	1	1	1	—	—
165.	*Leptobryum pyriforme*	—	—	1	1	1	1	—	1	—
166.	*Anomobryum filiforme*	—	1	—	—	—	—	—	1	—
167.	„ *concinnatum*	—	1	—	—	—	—	—	1	—
168.	*Plagiobryum Zierii*	—	—	—	—	—	—	—	1	—
169.	*Webera cruda*	1	—	1	1	1	1	1	—	—
170.	„ *nutans*	1	—	1	—	1	1	1	1	—

	C. Egentlige løvmoser.	Hvaler.	Skjeberg.	Borge.	Fredrikstad.	Glemminge.	Onsø.	Råde.	Tune.	Vartejg.
171	*Webera annotina*	—	—	1	—	1	1	—	—	—
172.	„ *proligera*	—	—	—	—	1	1	—	1	—
173.	„ *pulchella*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
174.	*Mniobryum carneum*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
175.	„ *albicans*	—	1	—	—	1	1	—	—	—
176.	*Bryum Marratii*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
177.	„ *warneum*	1	—	—	—	1	—	—	—	—
178.	„ *pendulum*	1	—	—	—	1	1	—	—	—
179.	„ *salinum*	1	—	—	—	—	1	—	—	—
180.	„ *lapponicum*	1	—	—	—	1	1	—	—	—
181.	„ *Graefianum*	1	—	—	—	1	—	—	—	—
182.	„ *lacustre*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
183.	„ *inclinatum*	1	—	1	1	1	1	—	—	—
184.	„ *Hagenii*	—	—	—	—	—	—	—	1	—
185.	„ *litorale*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
186.	„ *uliginosum*	1	—	—	—	—	1	—	—	—
187.	„ *bimum*	1	—	—	1	1	1	1	—	—
188.	„ *cuspidatum*	—	—	—	—	1	1	—	—	—
189.	„ *intermedium*	—	—	1	1	1	1	—	—	—
190.	„ *cirratum*	—	—	—	—	1	1	—	1	—
191.	„ *pallescens*	—	1	—	1	1	1	1	1	1
192.	„ *capillare*	1	1	1	—	1	1	—	1	—
193.	„ *cæspiticium*	1	—	1	1	1	1	—	—	—
194.	„ *Mühlenbeckii*	1	—	—	—	1	1	1	1	—
195.	„ *alpinum*	1	—	1	—	1	1	1	1	—
196.	„ *Mildeanum*	—	—	—	—	—	1	—	1	—
197.	„ *erythrocarpum*	—	—	1	—	1	1	—	—	—
198.	„ *atropurpureum*	—	—	—	—	1	—	—	—	—
199.	„ *comense*	—	—	—	—	—	—	—	1	—
200.	„ *argenteum*	—	—	1	1	1	1	1	—	—
201.	„ *cyclophyllum*	—	—	—	—	1	1	1	1	—
202.	„ *Stirtoni*	—	—	1	1	1	1	—	1	—
203.	„ *pallens*	—	—	1	—	1	1	1	1	—
204.	„ *turbinatum*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
205.	„ *pseudotriquetrum*	1	—	1	—	1	1	1	1	—
206.	*Rhodobryum roseum*	—	—	—	—	1	1	1	1	—
207.	*Mnium hornum*	1	—	1	—	1	1	1	—	—
208.	„ *serratum*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
209.	„ *undulatum*	—	—	1	—	1	1	—	—	—
210.	„ *rostratum*	—	—	—	—	—	1	—	1	—

	C. Egentlige løvmoser.	Hvaler.	Skjeberg.	Borge.	Fredrikstad.	Glemminge.	Onsø.	Råde.	Tune.	Vartejg.
211.	*Mnium cuspidatum*	—	1	1	—	1	1	1	1	—
212.	„ *medium*	—	—	1	—	—	1	—	—	1
213.	„ *affine*	—	—	—	—	1	1	—	—	—
214.	„ *Seligeri*	—	—	—	—	1	1	1	—	1
215.	„ *stellare*	1	—	—	—	—	1	—	—	—
216.	„ *cinclidioides*	—	—	—	—	1	1	—	1	—
217.	„ *punctatum*	1	—	1	—	1	1	—	1	—
218.	„ *subglobosum*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
219.	*Cinclidium stygium*	1	—	—	—	—	—	—	—	—
220.	*Paludella squarrosa*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
221.	*Amblyodon dealbatus*	—	—	—	—	1	1	—	—	—
222.	*Aulacomnium androgynum*	—	—	1	—	1	1	1	1	1
223.	„ *palustre*	1	—	1	—	1	1	1	1	—
224.	*Bartramia ithyphylla*	1	1	1	—	1	1	1	—	—
225.	„ *Halleriana*	—	—	—	—	—	—	—	1	—
226.	„ *pomiformis*	1	—	1	—	1	1	1	—	1
227.	*Plagiopus Oederi*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
228.	*Conostomum tetragonum*	—	—	—	—	1	—	—	1	—
229.	*Philonotis Ryani*	—	—	1	—	—	1	—	1	—
230.	? „ *laxa*	—	—	—	1	—	—	—	—	—
231.	„ *fontana*	1	—	1	—	1	1	1	—	—
232.	*Catharinea undulata*	—	—	1	1	1	1	—	1	—
233.	„ *tenella*	—	—	1	—	1	1	—	1	—
234.	*Oligotrichum hercynicum*	—	—	1	—	—	1	—	1	—
235.	*Pogonatum subrotundum*	—	—	1	—	1	1	1	—	1
236.	„ *aloides*	—	—	1	—	1	1	1	1	—
237.	„ *urnigerum*	—	—	1	—	1	1	1	1	1
238.	*Polytrichum alpinum*	1	—	—	—	—	—	—	1	—
239.	„ *formosum*	1	—	1	—	1	1	1	1	—
240.	„ *gracile*	—	—	1	—	1	1	—	—	—
241.	„ *piliferum*	1	1	1	—	1	1	—	1	—
242.	„ *juniperinum*	1	1	—	—	1	1	—	—	1
243.	„ *strictum*	—	—	1	—	—	1	1	—	—
244.	„ *commune*	1	—	1	1	1	1	—	—	—
245.	„ *perigoniale*	—	—	1	—	—	—	—	1	—
246.	*Buxbaumia aphylla*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
247.	„ *indusiata*	—	—	—	—	1	1	—	—	—
248.	*Diphyscium sessile*	—	—	1	—	—	1	—	1	1
249.	*Fontinalis antipyretica*	1	—	1	—	1	1	—	—	—
250.	„ *hypnoides*	—	—	—	—	—	—	—	1	—

	C. Egentlige løvmoser.	Hvaler.	Skjeberg.	Borge.	Fredrikstad.	Glemminge.	Onse.	Råde.	Tune.	Vartejg.
251.	*Fontinalis dalecarlica*	—	—	—	—	1	—	—	—	—
252.	*Dichelyma falcatum*	—	—	—	—	1	1	—	1	—
253.	*Leucodon sciuroides*	1	1	1	—	1	1	—	—	—
254.	*Antitrichia curtipendula*	1	1	1	1	1	1	1	1	—
255.	*Neckera pumila*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
256.	„ *crispa*	1	—	—	—	—	1	—	1	—
257.	„ *complanata*	—	—	1	—	1	1	1	1	—
258.	„ *Besseri*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
259.	*Homalia trichomanoides*	—	—	1	—	1	1	—	1	—
260.	*Myrinia pulvinata*	—	—	—	—	1	1	—	—	—
261.	*Myurella julacea*	1	—	—	—	1	1	—	1	—
262.	*Leskea nervosa*	—	1	1	—	1	1	—	—	—
263.	„ *polycarpa*	—	1	1	1	1	1	—	—	—
264.	*Anomodon apiculatus*	1	—	—	—	—	1	—	—	—
265.	„ *viticulosus*	1	—	1	—	1	1	1	—	—
266.	„ *attenuatus*	—	—	1	—	1	1	—	1	—
267.	„ *longifolius*	—	—	—	—	1	1	1	—	—
268.	*Pterogonium gracile*	—	—	—	—	—	—	—	1	—
269.	*Pterygynandrum filiforme*	—	1	1	—	1	1	—	1	—
270.	*Heterocladium heteropterum*	—	—	1	—	1	1	1	1	—
271.	„ *squarrosulum*	—	—	—	—	1	1	—	1	—
272.	*Thuidium tamariscinum*	1	—	—	—	1	1	1	—	—
273.	„ *delicatulum*	—	—	1	—	1	1	—	1	—
274.	„ *Philiberti*	—	—	—	—	1	1	—	—	—
275.	„ *recognitum*	1	—	—	—	1	1	1	1	—
276.	„ *abietinum*	—	—	—	1	1	1	1	—	—
277.	„ *Blandowii*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
278.	*Platygyrium repens*	—	1	1	—	1	1	—	1	—
279.	*Pylaisia polyantha*	—	1	1	1	1	1	—	1	—
280.	*Climacium dendroides*	—	1	—	—	1	1	1	—	—
281.	*Isothecium myurum*	—	1	—	—	1	1	1	—	1
282.	„ *myosuroides*	1	—	—	—	1	1	1	—	—
283.	*Homalothecium sericeum*	1	—	1	—	1	1	1	—	—
284.	*Camptothecium lutescens*	1	—	1	1	1	1	1	—	1
285.	„ *nitens*	—	—	—	—	—	1	—	1	—
286.	*Brachythecium salebrosum*	1	1	1	1	1	1	—	—	—
287.	„ *Mildeanum*	—	—	—	—	1	1	—	—	—
288.	„ *glareosum*	1	—	—	—	1	1	—	—	—
289.	„ *albicans*	1	1	1	—	1	1	—	1	—
290.	„ *velutinum*	—	—	1	1	1	1	1	1	—

	C. Egentlige løvmoser.	Hvaler.	Skjeberg.	Borge.	Fredrikstad.	Glemminge.	Onsø.	Råde.	Tune.	Vurtejg.
291.	*Brachythecium reflexum*	—	—	1	1	1	1	—	1	—
292.	„ *Starkei*	—	—	1	—	1	1	1	—	—
293.	„ *curtum*	—	—	—	—	1	1	1	—	—
294.	„ *rutabulum*	1	1	1	1	1	1	—	—	—
295.	„ *campestre*	—	—	—	—	1	1	—	—	—
296.	„ *Ryani*	—	—	—	—	1	1	—	—	—
297.	„ *rivulare*	—	—	1	—	1	1	—	—	—
298.	„ *populeum*	—	1	1	—	1	1	—	—	—
299.	„ *plumosum*	1	—	1	—	1	1	—	—	1
300.	*Brylnia scabrida*	—	—	1	—	1	1	—	1	—
301.	*Eurrhynchium strigosum*	—	—	1	—	1	1	—	1	1
302.	„ *striatum*	—	—	1	—	1	1	1	—	—
303.	„ *crassinerve*	—	—	1	—	1	1	—	—	—
304.	„ *piliferum*	—	—	1	—	1	1	—	1	—
305.	„ *distans*	—	—	1	—	1	1	1	—	—
306.	„ *hians*	—	—	—	—	1	1	—	—	—
307.	„ *Swartzii*	1	—	1	1	1	1	—	—	—
308.	„ *Schleicheri*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
309.	„ *Stokesii*	1	—	—	—	—	1	—	—	—
310.	*Rhynchostegium tenellum*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
311.	„ *depressum*	—	—	—	—	—	1	—	1	—
312.	„ *confertum*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
313.	„ *rusciforme*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
314.	*Thamnium alopecurum*	—	—	—	—	1	1	—	—	—
315.	*Plagiothecium latebricola*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
316.	„ *piliferum*	—	—	—	—	1	1	1	1	—
317.	„ *pulchellum*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
318.	„ *turfaceum*	—	—	1	—	1	1	—	—	—
319.	„ *denticulatum*	1	—	1	—	1	1	—	1	—
320.	„ *elegans*	1	—	1	—	1	1	—	1	—
321.	„ *Røseanum*	1	—	—	—	—	1	—	—	—
322.	„ *silvaticum*	1	—	1	—	1	1	1	1	1
323.	„ *undulatum*	—	—	1	—	1	1	—	—	—
324.	„ *Mühlenbeckii*	—	—	1	—	1	1	—	—	1
325.	„ *silesiacum*	—	—	1	—	1	1	1	1	1
326.	*Amblystegium Sprucei*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
327.	„ *subtile*	—	1	—	—	1	1	—	—	—
328.	„ *serpens*	—	—	1	—	1	1	1	—	1
329.	„ *Juratzkanum*	1	—	—	—	—	1	—	—	—
330.	„ *confervoides*	—	—	1	—	—	1	—	—	—

	C. Egentlige løvmoser.	Hvaler.	Skjeberg.	Borge.	Fredrikstad.	Glemminge.	Onsø.	Råde.	Tune.	Vartejg.
331.	*Amblystegium radicale*	—	—	1	—	1	1	—	—	—
332.	„ *varium*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
333.	„ *irriguum*	—	—	—	—	—	—	—	1	—
334.	„ *fluviatile*	—	1	—	—	—	—	—	—	—
334 b.	„ *hygrophilum*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
335.	„ *riparium*	—	—	—	—	—	1	—	1	—
336.	*Hypnum Sommerfeltii*	1	—	—	—	1	1	—	1	—
337.	„ *elodes*	1	—	—	—	—	1	—	—	—
338.	„ *chrysophyllum*	—	—	1	—	1	1	—	—	—
339.	„ *stellatum*	1	—	1	—	1	1	—	1	—
340.	„ *polygamum*	1	—	—	—	1	1	—	—	—
341.	„ *Kneiffii*	—	1	—	—	—	1	—	1	—
342.	„ *intermedium*	1	—	1	—	1	1	—	—	—
343.	„ *lycopodioides*	1	—	—	—	—	1	—	—	—
344.	„ *exannulatum*	1	1	1	—	1	1	1	—	—
345.	„ *fluitans*	1	—	1	—	1	1	1	1	—
346.	„ *pseudostramineum*	—	—	—	—	1	—	—	—	—
347.	„ *revolvens*	1	—	1	—	—	1	1	—	—
348.	„ *uncinatum*	1	—	1	—	1	1	1	1	—
349.	„ *filicinum*	—	—	1	1	1	1	—	1	—
350.	„ *falcatum*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
351.	„ *rugosum*	1	—	—	1	—	1	1	—	—
352.	„ *incurvatum*	—	—	1	—	1	1	—	—	—
353.	„ *reptile*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
354.	„ *imponens*	1	—	—	—	1	1	—	1	—
355.	„ *cupressiforme*	1	1	1	1	1	1	1	1	1
356.	„ *arcuatum*	—	—	1	—	1	1	1	—	—
357.	„ *Haldanianum*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
358.	„ *molluscum*	1	—	—	—	1	1	1	1	—
359.	„ *crista castrensis*	—	—	1	—	1	1	—	—	1
360.	„ *palustre*	—	1	—	—	1	1	—	1	—
361.	„ *molle*	—	—	—	—	—	—	—	1	—
362.	„ *dilatatum*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
363.	„ *eugyrium*	—	—	—	—	—	—	—	1	—
364.	„ *ochraceum*	—	1	—	—	1	—	—	1	—
365.	„ *cordifolium*	—	—	1	—	1	1	—	1	—
366.	„ *Richardsoni*	—	—	—	—	—	1	—	—	—
367.	„ *giganteum*	1	—	1	—	1	1	—	—	—
368.	„ *cuspidatum*	1	1	1	—	1	1	1	—	—
369.	„ *parietinum*	1	—	1	—	1	1	—	—	—

C. Egentlige løvmoser.	Hvaler.	Skjeberg.	Borge.	Fredrikstad.	Glemminge.	Onsø.	Råde.	Tune.	Varteig.
370. *Hypnum purum*	1	—	—	—	1	1	—	—	—
371. „ *stramineum* . .	—	—	1	—	1	1	—	1	—
372. „ *scorpioides* . . .	1	—	—	—	1	1	—	—	—
373. *Hylocomium proliferum* .	1	1	1	—	1	1	1	—	1
374. „ *umbratum* . .	—	—	—	—	1	1	—	1	—
375. „ *squarrosum* .	1	1	1	—	1	1	1	1	—
376. „ *calvescens* . .	—	—	1	—	1	1	—	1	—
377. „ *triquetrum* .	—	1	1	—	—	1	1	—	—
378. „ *loreum* . . .	1	—	1	—	1	1	1	—	—
	136	55	190	55	256	338	119	165	34

Rettelse.

Side 79 linje 19: foran „Åsgård" skal stå „Glemminge:".

Indhold.

Side.

I. 1. Bryologiske undersøgelser i amtet . . . . . 3.
2. Almindelig karakteristik af det undersøgte områdes naturforhold . . . 5.
3. De enkelte herreders bryologiske forhold . . . . . 7.
4. Arternes fordeling efter underlaget . . . . . 17.
5. Arternes fordeling efter klimatiske grupper . . . . . 31.
6. Afsluttende bemærkninger . . . . . 42.
II. A. Levermoser . . . . . 45.
B. Torvmoser . . . . . 67.
C. Egentlige løvmoser . . . . . 73.
Tilføjelser . . . . . 147.
Tabellarisk Oversigt . . . . . 155.
Rettelse . . . . . 168.

DET KGL. NORSKE VIDENSKABERS SELSKABS SKRIFTER. 1896. No. 2—3.

THE REPRODUCTIVE ORGANS IN TURNERELLA SEPTEMTRIONALIS.

ECTOCARPUS (STREBLONEMA) TURNERELLAE, A NEW ALGA.

BY

M. FOSLIE.

TRONDHJEM 1896.
PRINTED BY AKTIETRYKKERIET.

The Reproductive Organs in Turnerella septemtrionalis.

By
M. Foslie.

In Rosenvinge's Grönlands Havalger[1]) p.817 Prof. Schmitz refers *Callymenia septemtrionalis* Kjellm.[2]) to *Turnerella*, a new genus founded on *Schizymenia Mertensiana* (Post. et Rupr.) J. Ag.[3]) as the type. He found the structure of the carpogon to accord with that of the named genus, and the presence of cellulae glandulinae in the cortical layer of the frond also rendered it most probable, that it should be referred to the genus *Turnerella*, as such are wanting in *Callymenia*, which it in other respects rather resembles.

As mentioned by Kjellman l. c. this species occurs at Spitzbergen, Novaya Zemlya and the northern part of the Norwegian coast. I have myself met with it at several places from Tromsö to the western part of East-Finmarken[4]), but nearly always young and very small specimens, which mostly have been fastened to Lithothamnia. The last two years I met with sterile specimens of an alga resembling that species at some places in the Trondhjem Fjord, frequently larger than farther north, but

1) In „Meddelelser om Grönland" III. Kjobenhavn 1893.
2) Norra Ishafvets Algfl. p. 204.
3) Cp. Schmitz. Floridieæ in A. Engler, Syllabus der Vorlesungen über Botanik. Berlin 1892.
4) Cp. Foslie, Contribution I, p. 31.

seldom attaining any considerable size. In March last winter, however, I found two fragtmentary specimens rather richly provided with ripe carpospores and one with tetrasporangia in development, which prove it to be identic with the above species, and also showing that Prof. Schmitz has been right in referring the species to *Turnerella*. In August last year I found the species with cystocarps in development.

The immersed cystocarps partly are scattered partly and more frequently somewhat crowded here and there in the frond, apparently seldom in any greater number, in a fully developed stage equally prominent in both sides of the frond, subhemispherical and 250—450 μ in diameter, generally abouth 300—350 μ. Now and then and especially in a younger stage they are a little more prominent in the one than the other side of the frond, and in a very young stage not seldom to be seen only in the one side. Thus in a specimen from Korsnes in Nordland, probably taken in October, I found young cystocarps in development, all of which were a little prominent only in the one side. In the specimens from the Trondhjem Fjord I also found such, but here the cystocarps frequently were equally prominent in both sides even in a very young stage. So far as I have seen they fully accord with those in *Turnerella* as deseribed by Schmitz l. c. the spores densely crowded without any order in the peripherical portions of the nucleus. But I am not sure whether only the end-cell of the branchlets in the gonimolobes forms a carpospore. The carpostome is at first to be seen just before the spores are ripe, and by and by the whole or nearly the whole prominent pericarp often gets dissolved, so that at length a smaller or larger hole is formed through the frond.

The tetrasporangia appear to occur in other individuals than the cystocarps. However, I have seen but a solitary specimen with the former organs in development. Seen from the surface of the frond they form small and irregular stains of indifinite shape, rather resembling those in *Callymenia reniformis*. The sporangia were not yet parted.

In the Trondhjem Fjord the species grows in scattered indi-

viduals on a depth of 5—15 fathom, fastened to smaller stones or to Lithothamnia. Here it attains a diameter of up to about 20 cm., frequently, however, only the half or less, and most of the specimens collected have been rather young. Exceptionally I met with old individuals lying loose on the bottom, but these probably have been loosened from the substratum by external causes. It is very much varying as to the spape. The larger specimens are irregularly lobed or sinuate, more rigid than those from the northern part of the coast, and rather crisp, with a broadly cordate or sometimes even nearly saggitate and deeply cleft base, somewhat undulate, often with extremely irregular margin, which here and there is crenulate but more frequently dentate. The frond is somewhat varying in thickness, up to about 250 μ, but in general about 150—200 μ, and here and there perforated. The structure fully accords with that in specimens from the north, only the cellulae glandulinae sometimes being less numerous. With reference to colour old specimens are much darker than younger ones, and the former do not adhere to the paper, while te latter sometimes adhere rather well sometimes not.

Prof. Schmitz remarks l. c. that there could be reason to doubt whether *T. septemtrionalis* and *T. Pennyi* (Harv.) are specifically distinct, or the former only to be considered as a young stage of the latter. But on the other hand is to be opposed, as he remarks, that in a small and typical specimen of the former have been found well developed carpogons and that the true *T. Pennyi* has not yet been found at Spitzbergen, Novaya Zemlya and Norvay, where *T. septemtrionalis* occurs. He supposes, therefore, that they are to be concidered as distinct species. However, the form of the species found ind the Trondhjem Fjord shows, that the difference between these two species is even less than supposed by Schmitz, or in fact they accord with one another except therein, that the one (*T. Pennyi)* gets a little thicker and always has been found lying loose on the bottom, but the other, at least as a rule fastened to any harder object and provided with a very short stipe, which, so far as I know, never has been seen in *T. Pennyi,* or specimens found that appear to

have been fastened. Judging also from the carpogon found in *T. septemtrionalis* which accords with that in *T. Pennyi,* the only reproductive organs observed in the latter, both the named plants no doubt belong to one and the same species. It is not likely that the cystocarps in *T. Pennyi* are different from those in *T. septemtrionalis,* and, therefore, the latter is, in my opinion, most highly to be considered as a denominated form of the latter.

This species appears not only to live within the arctic circle, but is probably to be found even in more southern waters than hitherto known, as it at least on the Norwegian coast apparently grows larger to the south.

Trondhjem, April 1896.

Ectocarpus (Streblonema) Turnerellae,

a new Alga.

By

M. Foslie.

E. thallo minutissimo, irregulariter ramoso, cellulis ramorum primariorum 5—7 μ, interdum usque ad 10 μ, secundariorum 2—5 μ crassis, diametro 1—3-plo longioribus; zoosporangiis uniloculariibus statu juniori (?) obovatis, 9—12 μ longis, 7—10 μ crassis, terminalibus.

In specimens of *Turnerella septentrionalis* from the Trondhjem Fjord and from Korsnes in Nordland I met with the above alga, which without doubt is to be considered as a new species of *Ectocarpus (Streblonema),* although the reproductive organs appeared not to be fully developed.

The species grows endophytic in the named host plant. It is partly much partly but little branched in a more or less irregular manner. The primary as well as partly also the secondary branches are extended through the central layer of the host, here and there sending forth undivided branches through the cortical layer of the latter, and these branches produce terminate unilocular sporangia. The cells of the primary threads are frequently very irregular in shape and thickness, 4—5, mostly 4-angulate, or the oldest ones sometimes roundish, and often irregularly bent, 1—3 times as long as broad, attaining a thickness of up to about 10 μ, but frequently about 5—7 μ. The secondary branches are otfen very thin and less irregular than the former, partly

but 2—3 μ partly up to 5, in general about 4 μ, and in all a branch frequently is much thinner than its main axis. I have not seen hairs. The chromatophores seem to be 1 (?) to more in each cell.

I have seen but a couple of probably not fully developed unilocular sporangia found in specimens collected in March. They are terminate on the secondary branches just breaking through the cortical layer of the host plant, obovate or broadly obovate, 9—12 μ long and 7—10 μ thick.

This species appear to be most nearly related to *Ectocarpus Pringsheimii* Rke. (*Streblonema fasciculatum* Thur.) with regard to the vegetative part of the frond, partly, however, also reminding one of endophytic specimens of *Ectocarpus* (*Streblonema*) *Stilophorae* Cr., but the unilocular sporangia reminds one of those in *Ectocarpus* (*Streblonema*) *sphaericus* Derb. et Sol. It differs from the latter by its slenderness, more irregular and shorter cells, and above all by its probably even in a fully developed stage much smaller unilocular sporangia. In the other species have not yet been found the last named organs, and it differs also from these by its slenderness and more irregular cells as well as its habitat.

Trondhjem, April 1896.

DET KGL. NORSKE VIDENSKABERS SELSKABS SKRIFTER. 1896. No. 4.

Biskop Gunnerus' virksomhed

fornemmelig som botaniker

tilligemed en oversigt over botanikens tilstand i Danmark og Norge indtil hans død

ved

Ove Dahl.

III.

Johan Ernst Gunnerus.

Tillæg II.

Uddrag af Gunnerus' brevveksling, særlig til belysning af hans videnskabelige sysler.

Hefte 2.

Aktietrykkeriet i Trondhjem.
1897.

F. Breve til Gunnerus.

Fra først af bestod denne afdeling kun af nogle breve, hvis originaler findes i videnskabsselskabets manuskriptsamling i Trondhjem. Under trykningen af foregaaende afdeling fik jeg imidlertid fra stiftsarkivet i Trondhjem meddelelse om, at der her fandtes en betydelig samling af breve til Gunnerus. Naar nogle breve for 1759—60 undtages, manglede her omtrent alle breve fra Nordland og Finmarken.

En stor del af disse findes dog i nogle T.hjems bispearkiv tilhørende pakker i rigsarkivet. Sammesteds findes ogsaa en protokol, paa hvis titelblad Gunnerus har skrevet Collectanea historiam ecclesiæ potissime respicientia. Ved optagelsen af disse senere tilkomne breve er afsnit F bleven betydelig forøget.

Ogsaa i denne samling er brevskrivernes ortografi bibeholdt. Forat man lettere skal kunne følge udviklingen i Gunnerus' videnskabelige interesser, har jeg ordnet brevene kronologisk. Enkelte breve, der ei er daterede, indtages sidst i afsnittet.

En alfabetisk fortegnelse over brevskriverne tilligemed numrene paa deres breve findes tilslut.

VS., StA., RA. betegner henholdsvis, at originalerne forefindes i videnskabsselskabet i Trondhjem, stiftsarkivet sammesteds eller rigsarkivet.

321. 1759. 8. Januar fra J. J. Skanke, Grytten (StA.)

Høyædle og Høyærværdige Hr. Biskop etc.!

Indtrædde Nye-Aar har jeg herved Deres Høyædle Høyærværdighed allerskyldigst og underdanigst skyldet Lykønske, bedende Gud inderligen: At Han Deres Høyædle Høyærværdighed i dette og mange paafølgende Aar i Sundhed, Kræfter og al sand Lyksalighed bestandigen vilde opholde, og lade Deres Høyædle Høyærværdigheds Gavnlige Anslage og Gudelige Idrætter vel lykkes til meget Godt og Saligt at udrette!

Taksigende derhos allertilbørligst for Deres Høyædle Høyærværdigheds første Opvækkelige Hyrde-Brev, for saa vidt Samme har tjent og fremdeles skal tjene mig usle til Opvækkelse, og, lad være i skrøbelighed, saa dog mueligste vindskibelighed, ogsaa til efterlevelse! saa at hvad derudi hidindtil kand have manglet, jeg ved Guds Naade i den føye Tid, som kand være for mig tilbage, vil stræbe at oprette! Udi det Selskab, som Deres Høyædle Høyærværdighed priiseligst har i Sinde i Thrunhjem at oprette, er det vel langt fra, at jeg for min uværdige person tør eller bør anmelde mig at indtræde. Men dersom det Høygunstigst maatte tillades mig at tilstille Deres Høyærværdighed nogle af min Sal. Fader til mig efterladte Manuscripter,[1]) som indeholder en stor mængde af Danske og Latinske Vers; endeel Orationer holdne i Thrunhjems Skole, samt en stor hoben Testimonia til Academiet? Saa tager

[1]) Se nr. 93 ovfr., Gunnerus' Hirtenbrief pag. 53--54, Gunnerus Fortale til hans udgave af Skankes digt Jonas (T.hjem. 1759). Hammonds Nordiske Missionshistorie pag. 867 74, Erlandsens Biogr. Efterr. om Geistl. i T.hjems Stift pag. 121—122.

jeg mig dennesinde underdanigst den Frihed herhos at tilstille 2de specimina henhørende til Naturens Rige: det eene de conchis anatiferis Borealibus; det Andet (ogsaa skrevet paa Latin, men af Ham selv oversat paa Dansk) om den Norske Hunning-dugg. Begge deele ligesom andet deslige ere i Aaret 1735 efter Forlangende den Lærde Græve Ranzow, da Norriges Statholder, ved Brev-vexling refererede, og derfor ikke hos mig uden i Concept og langt fra ikke som Han vilde have poleret det selv; det Han og i den Skrivelse om Hunning-duggen giver tilkjende med disse Ord: „Jeg haver taget mig den frihed dette phænomenon og Stykke af Naturens Bestillinger, som ikke saa allevegne og ofte forekommende Deres Høy-Grevelige Excellence, hvis store plaisier og studium udi Naturens Curiositeter jeg baade veed og med synderlig Fornøyelse venererer, underdanigst at communicere. Historien med sine Omstændigheder forholder sig aldeles saaledes. Explicationen derover er ikke som i en Dissertation i hver did henhørende particularitet diduceret, men som i en Epistel kun de fornemste momenta og omstændigheder rørte".

Fremdeles har jeg den Ære at aflegge underdanigste og hjerteligste Taksigelse for Deres Høyædle Høyærværdigheds Høygunstigste Rescriptum til mig u-værdige af 14de December pass. Anni, mig den 6te hujus rigtig indhændiget! Deres Høyædle Høyærværdigheds Høypriiselige Humanitet giør mig endog saa dristig at jeg allerydmygeligst understaaer mig at lade, som en Prøve, Begyndelsen af D. Lassenii Perle-Skats[1]) Oversettelse, falde under Deres Høyædle Høyærværdigheds behagentlige Paasyn, og (om jeg torde udbede mig saa stort?) Deres Bæst-skjønnende Chrisi, samt Høyst-Respective Raadførsel: hvad enten jeg bør legge det arbeyde ned, eller fortfare dermed, saa længe Gud vil forleene Liv, Naade og Kræfter dertil? Alt hvad jeg selv kand sige derom er dette: jeg erkjender min store u-dygtighed og end større Kraftesløshed til at paatage mig, end sige vente at kunde fuldføre et saa-

[1]) Johannes Lassenius, f. 1636 i Waldau i Pommern, 1676 sogneprest til St. Petri tyske menighed i Kjøbenhavn og 1678 prof. theol. sammesteds. Døde 1692. Hans skrift Heiliger Perlenschatz udkom Kophg. 1688 (1693, 1701).

dant Verk. Allermindst vilde det lade sig giøre for mig, som en gieldbunden Mand selv at befordre endeel, end sige heele Bogen til Trykken; Ey heller vilde Forlegger være god at bekomme, helst naar Oversættelsen skulde siires med somme Kober-stykker, som Skriftet selv, hvilke i vidrig fald maatte beskrives ved et Register for en hver 3die Part. — — — — — — — — — — — — —

Men jeg henstiller et hvert, næst allerydmygeligste Afbedelse for min tiltagne dristighed, og alt for store Vidløftighed! til Deres Høyædle Høyærværdigheds Høygunstigste Godtfindende! og med dybeste Respect og allerskyldigste Hørsomhed forbliver vindskibeligst etc.

Deres — — J. J. Skanke.

Gunnerus har paa brevets bagside skrevet:

1. Tak for brevet og manuscriptet saa velsom for hans gode tilbud at meddeele mig de øvrige af hans Sl. Hr. Faders efterladte skrifter, som jeg haaber han sender mig ved Leilighed.

Trinychtemerinon har ieg og lader med det første trøcke.

(Gunnerus' svarskrivelse er nr. 33 ovfr.).

Anmerkning.

I den ovenfor omtalte protokol i rigsarkivet, der har tilhørt Gunnerus, findes kopi af nogle manuskripter, Gunnerus tilsendte fra E. H. Kempe, Grøttens prgrd. d. 8. Martii 1759. Blandt disse, hvoraf de fleste skriver sig fra Mag. H. Skanke, er ogsaa De rore norvagico melleo observationes cl. Johannis Skankii.

Anno 1735 per æstatem ad autumnum usqve continuus ac diuturnus sub sereno in dies cælo crevit et incaluit aestus solis, qvi insolitam omne genus insectorum copiam passim procreavit et lætissimum ruris honorem in Examine insectorum (?) longe fertilissimo. Die XX Junii in ipso limine solstitii cum rus visitarem, postqvam pransum esset, ramusculum puer attulit rore melleo perfusum, noscere avidus, unde dulcedo ista, qvam lingva saperet, arripui ego ramusculum, qvæsivique unde decerpsisset? respondit ille, in vicini se populeto reperisse. Lucus erat prope Pagum, nigris Populis consitum pedes circiter centum longus, totidemque latus, eo me comite suffectus contuli, et lucum omnem, ramos ac folia, qvin etiam herba et gramina qvotqvot isto spatio concludebantur, nectare qvodam perfusa singula offendi citeriore usqveqvaque campo ne minimum qvidem delibuto tincto extraxisse, solem florem dulcores(?) et in aëra extulisse, factaqve nube solvisse in rorem deciduum, id est fecisse singula Apum officia, non licuit dubitare affirmante

colono, nuper se vidisse nubeculam luco imminentem, unde ros ille destillasset, sed pervagantis mei calcei cum pluere interea cælum inciperet, rore melleo ita madescebant, ut liqvido glutino crassiuscule tincti viderentur nec nisi mel saperent

Under „Erindring" har E. H. Kjempe herom skrevet:

„Beskrivelsen under B. vilde jeg ikke udelade, saasom den maaskee i T.hjems climatis og Grændsers Beskrivelse kunde finde et lidet Stæd. Dog fornemmer jeg, at samme er ogsaa av Hr. Schanke Biskoppen tilsendt."

---

322. 1759. 31. Januar fra Akademiet i Augsburg. (StA.)

Hochwürdiger u. Hochedelgebohrner besonders hochzuehrender Herr Probst und Professor Sehrwehrtgeschätzter Gönner und Freund.

Bey der ungemein Vortheilhaften Verfassung, in Welche die Kayserl. Franciscische Akademie freyer Künste zu Augsburg, und deren Akademische Handlung, kraft Ihrer Neueren Nachrichten, sich versetzt sieht, Werden Wir, Vieleicht, nicht zu viel Wagen, Wenn Wir behaupten, dass, bey der allermehresten rechtschaffenen Gelehrten, und Künstleren, die Begierde nicht klein sey, „Wo nicht gar, mit dieser Unserer ganzen gesellschaft in eine nähere Verbindung zu treten, dennoch, durch Unser ganzes, so allgemein nützliches, Institut überhaupt, auf eine oder die andere Weisze, theils eine besondere Ehre, theils einen Wahrhaften Nutzen, sich zu erwerben zu suchen!" Zum Wenigsten ist, aus dieser so sehr ruhmvollen begierde eines sehr ansehnlichen Theils der ganzen gelehrten „und Kunst-Welt, Unserer ganzen Akademie die patriotische Neigung erwachsen", ins besondere Unsere Akademische Handlung, Einem Jeden, gemeinnützlich zu machen; folglich, alle und jede, aus derselben ganz gewisz zu erwarten habenden, Vortheile, allen Wahren gelehrten, und Künstleren, noch zur rechten zeit, genüglich bekannt machen, auch Resp. zu gleich mit anbieten zu lassen!"

Schlüssen Ew. Hochwürden, ausz diesen grundsätzen, und von selbst, ob Wir, nach demjenigen Ansehen, das dieselben, durch Ihre bekannte gelehrsamkeit, überhaupt, und Ihre achtung für die Aufnahme der freyen Künste und schönen Wissenschaften insonderheit, bey der gelehrten Welt, sich schon seit langen Jahren erworben, zu Viel thun, Wenn Wir, nebst der ganzen gelehrten und

Kunst-Welt, auch ins besondere Ew. Hochwürden, und zwar, nicht so Wohl zu der beförderung Unseres ganzen Instituts überhaupt, (denn, an derselben beförderung zweiflen Wir Vollends gar nicht!) als Vielmehr zur Uebersendung einiger selbst beliebigen beyträge, in Unsere albereits unter der Presse seyenden, gemeinnützlichen Wercke, Hauptsächlichst aber, zur Bearbeitung einer oder der anderen, ausz dasz gegenwärtige 1759ste Jahr pünktlich Wiederhohlt Wordenen, mit noch zwey ansehnlichen Preisen Vermehrten, und Resp. mit 100, 75, 50, 30, 20 und 10 Reichsgulden zu belohnen Verstrochenen Aufgaben (Conferantur dies fals die ersteren Stücke Unserer Akademischen täglichen Zeitungen) hierdurch ordentlich auf fordern!

Gesetzt, dasz es Ewn. Hochwürden gefiele, unter der zahl Unserer sämmtlichen resp. haupt-Participanten, Stifter, und so f. selbsten, sich eingeschrieben zu Wissen, so Uebersenden Wir Ihnen, auch so gar die jenigen Nachrichten, die, die sämtlichen Vortheile, aller derjenigen, in sich enthalten, die nicht allein Unseren ganzen Fond überhaupt, sondern auch zugleich die Einkünfte zur gänzlichen, und Vieleicht bald Völligen, zustandebringung Unserer Akademischen Hohen Kunst- und Cadetten Schule insonderheit, entweder durch Ihr selbst eignes, oder (z. E. vermittelst behöriger Recommendationen) durch anderer Personen Vermögen, Vergrössern. Und, Wir Uebersenden Ihnen dieselben, um, auf eine oder andere Weise, theils für sich selbsten, zu Ihren selbst eigenen ewigen Nachruhme, theils aber bey anderen Hohen Göneren und Beförderern der freyen Künste und schönen Wiszenschaften, zu einem geseegneten Andenken, Kurz, zu Ihren Wircklichen Vortheile, sich derselben bedienen zu könen!

Nur aber erwarten Wir, von Ewn. Hochwürden Geneigtheit und Freundschaft, dasz Sie, auf die sämmtliche „alhier angebogenen, Nachrichten, mit dem allernächsten, Uns Hochgeneigt, wieder zuruckmelden werden", auf Welcherley Weise eigentlich, Wir, ins besondere auch Ihnen Unser ganzes, so allgemein nützliches, Institut, Werden können zu zuträglich machen? und Wie Wir, Unserer patriotischen Wünsche überhaupt, auch von Ihnen, zu gleich mit werden können gewährt Werden"!

Wir beharren Ew. Hochwürden zu allen diensten bereitwilligste Akademia Cæsareo Franciscea und, in deren Nahmen Ew. Hochwürden, gehorsamster diener

Augsburg an 31. Jan. 1759.

Benjamin Gottfried Reyher mpp.[1])
p. t. Director Negotii.

Nachschrifft.

Um zumahl bey meinen überhäuften Geschäfften Einerley nicht zwey Mahl sagen zu müssen: So werden es mir Ew. Hochwürden vergeben, dasz ich auser dem was die sämmtlichen beylagen ausweisen werden, Ihnen, für jetzo, mehr nicht melde, als dieses: Dasz ich, auch ins besondere deswegen, mich für sehr glücklich zu schätzen, dasz ich, krafft meines hiesgen Credites, denenselben, als ganz zuverläszig bekannt machen kann: „Dasz Ew. Hochwürden, zu einem wirklichen Rathe Unserer ganzen, so sehr ansehnlichen, und mit den allrkostbaresten Kayserl. und Kayserl. Königl. Privilegien (als z. E. den Privilegio Cæsareo, auf Eines Jeglichen Mitglieds, sämmtl. herauszugebende Schrifften) versehenen, Kayserl. Franciscischen Akademie, allbereits wirklich erwählt worden!"

In was für ein besonders Vergnügen ich zugleich würde versetzt werden, wenn ich, aus Ihren baldigsten Antwort, zu vernehmen haben könnte, dasz Wir Ew. Hochwürden, auch zugleich unter die Zahl der Hauptparticipanten unserer gleichfalls sehr ansehnlichen Akademischen Handlung, aufnehmen sollten: des können Sie, nach den, aus dieser Aufnahme Ihnen gantz gewiszlich erwachsenden Vortheilen, und meiner, schon won Jena aus und Krafft Ihrer so gemein nützlichen Schrifften, für Sie tragenden, beständigsten Achtung, von Selbst denken.

Würden beykommende 4. Obligationen aus unserer Aks. Tontine und 2 C. loos- aus unserer beyständig Aks. Cadetten Lotterie (aus meiner Collekte) das Glük haben, Ew. Hochwürden nicht miszfällig zn seyn: So dürfte ich, auch in Ansehung dieser, auf eine reelle Antwort vielleicht, zugleich mit hoffen? so wie ich,

[1]) Med tydningen af navnetrækket og det følgende „Nachschrifft", der er skrevet med en særdeles utydelig haand, har hr. rigsarkivar Huitfeldt-Kaas velvilligst været mig behjelpelig.

auch deswegen, einer zuverläszigen Vorsicherung, vielleicht, nicht umsonst werde entgegen sehen dürfen, dasz Wir von Unserer Akad. Zeitung und periodischen Kunst-Schrifft, zum wenigsten Ein Exemplar, werden zusenden sollen?

Von der gegenwärtigen Verfaszung Unserer gantzen K. Fr. Akad. überhaupt, und meiner wenigen Person ins besondere werden Ew. Hochwürden, in den Dänischen berühmtsten gelehrten zeitung, doch ohnfehlbar, eine nerveuse Anzeige einrüken.

Ich beharre, mit der allerbeyständigsten Achtung und Ergebenheit.

Ew. Hochwürden, ganzgehors. dr.

Augspurg am 31sten Januar 1759. B. G. Reyher mpp.

---

323. 1759. 10. Marts fra O. Molde,[1]) Maasø. (StA.)

Høyædle og Høyærværdige Hr. Biskop!

Det havde forlængst været mig lige saa stor Lyst, som Skyldighed, at Lykønske Deris Høyærværdigheds saa vell Antrædelse til det høyærværdige Biscopelige Embede, som Ankomst til Tronhiem; Men da jeg saa silde er bleven underrættet om den skeede Forandring, at jeg mindst formodede deres Høyærvd.s Ankomst til Tronhiem, førend til Foraaret, beder jeg ydmygst, min Forsømelse at maatte holdes mig til Gode. Jeg ønsker derfor ikke desmindre oprigtig Guds overflødige Naade over Deres Høyærværd.s Person og høybetroede Embede, til en rig Velsignelse for Guds Meenighed iblant os.

For deres Høyærværd.s opvækkelige Hyrde-Brev, som jeg, just i dag har haft den Glæde at imodtage og, til megen Opmuntring. med hiertelig Ønske, at Herren hos mig fremdeles vill styre Forstand og Vilje, igienemlæst, aflegges min ydmygste Taksigelse. Jeg tænker, ved Guds Naade, des heller, at ville rette mig derefter, som jeg derved seer mig bestyrket at følge en Plan, som jeg, efter værdige Mands Forskrift, om ikke saa fuldkommen, har forelagt mig selv.

Til det Lærde Selskab af smukke Videnskaber, som Deres

[1]) Se nr. 151 ovfr.

Høyærvd. berømmeligst agter at oprætte i Tronhiem, er det langt fra, jeg understaaer mig, at anmælde mig; Ikke destomindre gior deres Høyærvd.s Opmuntring til, at lade noget, af vort Arbejde, komme for Lyset, mig saa dristig at jeg tager mig Frihed at tilsende et stykke oversat af Samuel Slatters Engl. Poems, efter Philander von der Lindes[1]) tydske Oversættelse af det Engelske, hvilket Sprog ieg ej har den Lykke at være saa mægtig, at jeg har kundet følge Originalen. Det er ellers en Samtale imellem Troen og en beængsted Siæl. Hvilket jeg ydmygst fordrister mig at fremsende, mere for at viise at jeg i Nebenstunder ej er ørkesløs og for selv at faae viide om dene Tidsfordriv maatte være min Møje værd eller ikke. Kand dette med noget gunstigt Biefall vorde anseet skal det ej allene opmuntre mig til, snart at fuldfærdige det begyndte; Men og, Tid efter anden, at legge mere dertil, især om dette maatte behage Gud, snart at forflytte mig fra dette kummerfulde Sted, hvor jeg nu har tient i fulde 8 Aar, hvorved jeg nu sukker daglig under saavel Sindets som Legemets Kræfters mærkelige Aftag. Dette tvinger mig til, da her spørges, at Tromsøens Kald er ledigt, ydmygst at udbede mig deres Høyærvd.s højgunstigste Bevaagenhed, om ingen værdigere og mere fortient derom anmældte sig, jeg da, gunstigst dertil maatte blive forestillet. Maatte jeg, i denne min ydmyge Ansøgning blive Lykkelig, da vilde intet være mig ønskeligere, end at finde Lejlighed til at viise mig ikke at have været Deres Høyærvds. gunstige Befordring uværdig. Hvis ikke, vill jeg ydmygst bede, mig at maatte være deres Høyærværd.s bevaagne Erindring til Forflyttelse af dette haarde Land anbefalet og nest all Guds Velsignelses troehiertigst Ønske stedse forbliver Deres ydmygste Tiener O. Molde.

---

[1]) Samuel Slatter, prest i London (1662—1704) udgav 1679 Poems in two Parts. Philander v. d. Linde er iflg. Jöchers og Adelungs lexik. det pseudonym, hvorunder prof. i historie i Leipzig Johan Burchhardt Mencke skrev tre digtsamlinger 1705 - 1713. Moldes oversættelse er kv. 330 i vidsks. bibl.

324. 1759. 27. Marts fra J. Ph. Schmidt, Rostock (StA.)

Hochwürd. und H.gelahrter Insonders H.geehrtester Herr Bischoff!

Ew. Hochwürden werden gütigst mir erlauben, dasz unbekandter weise mir die freyheit nehme, mit dem hiesigen Schiffer, Hr. Bæhr, Ihnen bey kommende 5 Catalogos, von bey mir venalen Büchern, Disputations und allerhand andere eintzelnen Piecen zuzufertigen, als.

a.) einen gedr. Catal. von Theol. Büchern, in 8vo.
b.) einen geschriebenen Catal. worin 28. Theol. Disput. bände specificiret, in braun Papier, 4to.
c.) einen geschriebenen Catal. librorum miscellan, 4to.
d.) einen geschr. Catal. disputatt. et programatum varii argumenti, in blau Papier, 4to, und
e.) noch einen Bogen i Fol. worauf besonders 2 disput. bände und andere eintzelne Piecen specificiret.

Da aber der benannte Schiffer (welcher hier ein wohl angeseszener Bürger ist) jährlich nur einmahl nach Drontheim reiset; so musz ergebenst bitten, mir bey deszen ietzigen Retour NB. alle 5 Catalogos (weil davon weiter Keine Abschrift habe) ohnfehlbar geneigt zu remittiren, damit meine Handlung mittelst verhinderter ferneren Versendung solcher Catalogorum, nicht aufgehalten werde.

Solten Ew. Hochwürd. von diesen Sachen, wie ich zu verläszig hoffe, für die beygesetzten billigen Preise, etwas verlangen; So wollen Sie ohn maszgeblich einem gelehrten Mann in Copenhagen auszumachen und mir ohnschwer deszen Characteur samt der Addresse an denselben auch in welcher Gasze Er wohnet, mit dem Schiffer Bæhr Kund zu machen, an welchen von hier ab, die bücher und Sachen, so Sie etwa aussuchen und verlangen abgesendet werden sollen, der denn auch wegen bezahlung des Geldes nothwendig zu instruiren seyn würde, um bey liefferung (die bona fide von mir richtig geschehen soll) der ausmarqvirten Sachen, promte bezahlung zu leisten.

Ich emphehle mich übrigens und verharre mit vorzüglicher Hochachtung Ew. Hochwürden gehorsamer diener

Joh. Philipp Schmidt.
Secretaire de la Noblesse de Mecklenbourg.

P. S.

Ich habe mit fleisz die 5 Catalogos per literas a. b. c. d. et e distingviret, umb juxta ordinem catalogorum, den Auszug derjenigen Stücke, so etwa aus jedem Catalogo verlanget werden, desto richtiger und accurater formiren zu können.

325. 1759. 3. Mai fra J. J. Skanke, Grytten. (StA.)

Høyædle og Høyærværdige Hr. Biskop etc.!

Under Dato af 24de April sidstleden havde jeg den Ære underdanigst at tilskrive Deres Høyædle Høyærværdighed nogle Linier med Posten, og da blandt andet lovede med første skee kunde at fremsende nogle af min Sal. Faders Vers. Nu tager jeg mig da ogsaa den frihed ved denne leylighed at tilstille de herhos følgende Oversettelser af Vergili 1ste og 2den Ecloga, Horatii 2de Oder, og Ovidii Phoebus og Daphne; som blandt mange Kalds Forretninger og svære Sindsbekymringer ilde ere udskrevne; det jeg allerydmygeligst beder Høygunstigst at maatte oversees. Af det slags Vers findes just ikke flere blandt hans Manuscripter, men vel en hoben saa vel aandelige Sange, som Bibelske Historier, samt Gudelige materier paa Latinske og danske vers udførte, foruden Miscellanea, saasom Cippi, Næniæ et Elogia, som jeg ey uden Deres Høyædle Høyærværdigheds nærmere Høygunstigste Ordre fordrister mig at fremsende noget af. Ligesaa kand og findes endeel Anmærkninger til P. Syvs Kjempe-Viiser, og andre, som Han for sin egen skyld uden orden har optegnet, hvoriblandt dog mueligens kunde være et og andet, som andre ey saa lige har iagttaget, og dog kunde tjene i nogen maade til at oplyuse historien og Antiqviteten, og skal jeg ann(uente) Deo, saa snart mueligt, i den henseende excerpere saameget jeg kand finde derhen hørende, og da underdanigst fremsende. Saa har jeg og tænkt, om Gud vil forunde Liv og Helbred saa længe, at reenskrive Hans Oversettelse af Ciceronis de Consolatione, helst om man kunde viide, at den ey af nogen anden er, eller i denne Tid kunde vorde oversat? Hans Lykønsknings Tale holdt paa Latin i Thrunhjems Skole ved Sal. Kong Christian den Sjettes Nærværelse

Thr. 1733,[1]) og af ham selv oversat paa Dansk, har længe været i Hr. Amtmand Fjelsteds Hænder, for efter hans gode Løfte af Ham at vorde befordret i Trykken, men endnu har jeg ey fornummen at det er sked. Hans Oratio inauguralis pro Conrectoratu metrice 1709[2]) har Hr. Rector Schønning faaet Gienpart af. Hans Nuncupationes, saasom Testimonia for Candidatis til Academiet, Taler ved Høreres Inaugurationer etc. vil jeg nu ikke tale om. — — — — — — — — — — — — — —

Det øvrige henstiller jeg billigen til videre, og udbedende mig allerydmygeligst fremdeles Deres Høyædle Høyærværdigheds Høyst Respective Gunst og Bevaagenhed! med største Høyagtelse og undergivenhed lever etc. — — Deres — — J. J. Skanke.

---

326. 1759. 17. Mai fra C. Martfelt.[3]) Sorø (StA.)

Høyædle og Høyærværdig Høytærede Hr. Biskop.

Da det ikke har behaget Deres høyærværdighed, at svare mig paa min Skrivelse af 1ste Martii sidstl: maae jeg atter herved paa nye anmode om nogen Efterrætning angaaende Deres Natur og Folke-Ret, hvad jeg kand haabe om samme, om der arbeydes paa dens Fuldførelse, hvor snart den bliver ferdig og hvad Aarsagen kand være til, at jeg i den lange Tid, siden Deres Afreise, ikke har været saa lykkelig at see noget Ord fra Dem. Det skulde gjøre mig meget ont, om Sygdom eller andre ubehagelige Tilfælde skulde være Aarsag deri. Jeg er ikke meget for Vitløftighed. Det skulde ellers være mig let, at sende Deres Høyærværdighed nogle Ark af de groveste Breve fra Prænumeranterne paa dette Verk, hvormed jeg er bleven overfuset, formedelst den Ophold, som dermed er skeet; ej at tale om det store Tab jeg selv maae lide ved samme. Dersom De da synes Billighed udfordrer det, vilde De behage, at erindre Deres skriftlige Løfte. Behager De heller at vælge en anden Vej, og vil selv paatage sig hele Verket, imod at udbetale de derpaa anvendte Bekostninger, er jeg redebon dertil;

---

[1]) I manuskr. i vidsk. selsk. i Trondhjem.

[2]) Fata Nidrosia, ex jussu Episcopi metrice exponenda, oratio inauguralis, indført i Det kgl. norske vidsk. selsk. skr. i 19. aarh. I. 277—294.

[3]) Se nr. 248 ovfr.

da intet skulde være større Fornøjelse end komme ud af en Sag, som forvolder mig større Sinds Bekymring, end De, eller nogen skulde kunde troe. Jeg udbeder mig herpaa Deres gode Svar, som maatte leveres den, der overbringer dette Brev, og forbliver med stor Estime etc. Deres C. Martfelt.

---

327. 1759. 28. Juni fra Jørg. Gaas, St. Thomas (StA.)

Høyædle Høyærværdige Høy Lærde Hr. Biskop Høy Gunstigste Patron!

Deres Høyærværdighed tillader mig gunstigst det ieg ved denne Leylighed giver mig den Friehed at frembære min ydmygste Gratulation til den Kongl. Naade med den Thronhiemske Bispe Stoel, hvilket ieg af de os i denne Kant boende tilbragte Aviser med særdeles Glæde har erfaret.

Siden ieg sidste gang havde den Ære at være seet af Deres Høyærværdighed, og er kommen her til Westindien, har min Lykke været foranderlig. Jeg blev i den Condition, hvortil ieg fra Kh. var forskrevet til forige Aars Augusti Maanet, da ieg fik i Sinde at give mig til Commercen som det fordeelagtigste her, siden ieg saae Studeringer ey Længere her kunde befordre min Lykke.

Til den Ende foretog ieg en Reyse til den Part af Hispaniola, Eylandet, de Franske tilhørende; men paa min Reyse tilbage derfra, i April næstleeden havde (ieg) den Vandhæld at blive taget af en Engelsk Caper og opbragt til S. Christopher hvor Fartøy og Ladning blev condamneret. Jeg tabte ved samme Leylighed alt hvad ieg eyede som var ungefær 500 rd. og kom her til St. Thomas igien med hvad ieg eengang bar paa Kroppen.

I disse Dage er (ieg) igien af det her paa Eylandet værende Secrete Raad constituered paa nærmere Kongl. Confirmation at være Controleur ved dette Stæds Told Cammer. Tienesten er kun liden, saa min Plan bliver, om ieg i samme Tieneste bliver confirmeret, at opholde mig her 3 a 4 aar, da ieg ved min Hiemkomst kand giøre nogenleedes sikker Formodning om at skulle blive hjulpet til en bædre Tieneste i mit Fædrene Land. Hvor u-sund dette Clima holdes, og virkelig er, helst for nykomne, saa dog har ieg havt den Lykke den heele Tiid igiennem at være sund og frisk.

Der mangler mig kun Anleedning at kunde fortiene Penge, ellers var ieg vel fornøyet med at være i Westindien. Den stærke heede som man her ud-staaer, kommer vel overeens med min Complexion, og falder mig ikke u-taalelig.

Ved min Bortreyse fra Kiøbh. gav ieg mit Løfte til Deres Høyærværdighed om at sende en Papegoye, som ieg med Capitain Bernhoft, Overbringer af dette tager mig ydmygst den Frihed at tilsende. Cap. har lovet mig at giøre sig umag for at bringe den rigtig frem. Skulde den finde Deres Høyærværdh. Befall, skulde det særdeeles fornøye mig. Den er meget tam og taler allereede artig.

Jeg tager mig den Friehed stedse at recommendere mig i Deres Høyærværdigheds gunstigste Protection og takker ydmygst for de imod mig i Kh. u-forskyldte Godhed og Høfligheder, hvornæst ieg forbliver i dybeste soumission etc. Deres — — I. Gaas.

---

328 1759. 12. Juli fra A. Schytte,[1]) Lødingen. (StA.)

Høyædle og Høyærværdige Hr. Biscop etc.!

Først aflegges ydmygst Tak for min høyst-Elskelig Hr. Biscops seeniste angenemme og behagelige Nærværelse i mit ringe Huus, sampt deres Høyærv Ynde imod Mig, den jeg ydmygst tilbeder Mig! Den lange Reise med indfaldende urolige Veir har vel temmelig udmatted den K. Hr. Biscop, over hvem Gud naadelig holde sin almægtige Haand til Styrke og Beskjermelse! Series Past. Løding. saa vit jeg af de ældste har kundet faaet at vjide, følger her indsluttet, det Manuscr. deres Høyærv behagede at imodtage, vil jeg ydmygst vente mig tilbagesendt — — — — — — — — — Aands og Legems Styrke og Vels. tilbedes hiertelig deres Høyærværdighed af deres — — — — — A. Schytte.

P. Scr. Da dette var skrevet, kommer min Klocker, leverer 2 hvide Rev-skind, som han efter deres Høyærv. Ordres haver faaet at kjøbe i Offoten à 2 ort stycket og nu efter hans forlangende sender deres Høyærv.

[1]) Arnoldus Schytte, exam. theol. 1723, 1724 pers. kap. paa Vege hos faderen Erik Nielsen Sch., hvem han det følgende aar efterfulgte, 1733 sogneprest til Lødingen. Døde 1769, 71 aar gl. Roses i Hammonds Missionsh. pag. 38 og 854—857.

---

329. 1759. 28. Juli fra Aron Arctander,[1]) Evenæs. (StA.)

P. S. Jeg har til denne tid icke været saa Lyckelig at samle nogle Curiosa, siden dend tid Hans Højærværdighed var hos mig. Det er mig en fornøyelse, at gjøre min flid derom. Vale Vale.

---

330. 1759. 31. Juli fra O. Molde, Maasø. (StA.)

Jeg giver mig herved den Ære, ydmygst, at betakke den, ved Deres Højærværdigheds højstærede Nærværelse, mig ufortient beviiste Bevaagenhed, som sandelig, for en Tid, har ligesom givet mig et nytt Liv, skiønt jeg, under det samme, sukker efter Forløsning fra dette kummerfulde Land. Give Gud! at denne min ringe Tilskrift, kunde lykønske Deres Høyærværdigheds Lykkelige Hiemkomst og selvønsked Befindende efter deres mere end møjsommelige Rejse igiennem dette haarde Land, saa haaber jeg, og ydmygst beder, at en Tillid til deres Højærværdigheds højgunstige Ynde, hvilken Jeg, paa all optænkelig Maade vilde søge at fortiene og vedligeholde, gunstigst tillades mig. Kunde jeg udi min ydmyge Ansøgning om Tromsøe Kaldet blive Lykkelig, vill jeg aldrig glemme den Tak, jeg maa agte mig deres Højærværdighed skyldig, og skall intet være mig kiærere, end at finde nogen Lejlighed til at viise, mig ikke at have været Deres Højærværdigheds høygunstige Befordring aldeles uværdig.

Til Prøve af Stappens Cochleare tager jeg mig Frihed at tilsende 1 Anker salted, jeg ønskede ellers, at kunde viide om den, paa ingen Maade kunde, fra et Sted til andet, sendes friskere, til mere enten Nytte eller Behag, efterdi her baade faaes af den allerbeste og i Overflødighed.

Af Naturalibus har jeg endnu ej været saa Lykkelig at kunde overkomme noget; Men har temelig Formodning, at kunde faae noget om Gud sparer Liv og Helbred til Foraaret. Om jeg da bruger den Frihed, at tilsende noget, som enten intet er værd, efterdi jeg, af saadane Ting er mere Elsker end Kiender, eller saa-

[1]) Se nr. 173 ovfr.

dant, som deres Høyærværdighed havde nok tilforn, maatte det gunstigst holdes mig til Gode.

For det øvrige anbefaler jeg mig ydmygst deres Høyærværdigheds Højgunstige Bevaagenhed og, næst all Guds Naades og Velsignelses troehiertige Ønske over Deres Høyærværdige Person og Embede stedse giør mig en Ære af at kaldes etc. Deres

O. Molde.

---

331. 1759 15. Aug. fra E. G. Schytte[1]), Lyngseidet. (StA.)

Høy Edle og Høy Ærværdige Hr. Biskop, Naadige Herre!

Med denne underdanigste Skrivelse haver jeg den Ære at give mine Man-Taller og Journaler geleide til Deres Høy Edle Høy Ærværdighed, ydmygst bedende at min Journal og de til Mantallet føyede Anmærkninger, særdeles den 2den Post maatte tages under Naadigst Betragtning. Iblant de Papirer som er destinerede til Dem og tegnede no. 1 findes nogle Miscellan-Observationer[2]), som skulle have blevet flere og bedre udførte, dersom jeg havde haft bedre Tid; men siden jeg forloed Carlsøe, har jeg stedse været i Uroe, saasom jeg ville absolvére min Sommer-Reyse til Finnerne, førend jeg begav mig til at forfatte Journalen.

Deres Høyædle Høy Ærværdighed vil jeg endnu denne gang ydmygst fordriste mig at recommandére min Forfremmelse, uden oftere at falde Dem besværlig; jeg overgiver den underdanigst til Deres Disposition, i den fuldkomeeste Overbevisning om Deres høye Skionsomhed og Bevaagenhed for enhver, som har Lyst til at giøre noget, skiønt ey tillige Gaver til at prale eller klynke. Det er ikke egentlig af Begierlighed til Magelighed og gode Dage jeg søger Forflyttelse: thi jeg er i mine Studenter-Aar, og da jeg var abandonnéret af mine Forældre, af Nød bleven vant til at arbeyde, sulte og fryse forsvarlig: Men jeg fattes i mine nærværende Omstændigheder fornuftigt Selskab, Leylighed til at anskaffe mig Bøger, og forøge min Kunskab, da jeg meget mere nødes til at glemme det lidet, som jeg tilforn har fattet af Philosophie og smukke

[1]) Se nr. 182 og 260 ovfr. Han var paa den tid missionær i Lyngen.

[2]) Hans „Adskillige Anmærkninger" etc. findes i Selsk. skr. I. 284—93.

Videnskaber. Dette er traurigt nok! Jeg forsikrer mig om, at det vil røre saa Edelt og menniske-elskende Hierte som Deres Høy Edle Høy Ærværdigheds. Paa det intet skal forekastes mig, saa skal jeg i denne Vinter med største Tolmodighed bøye mig under det Lappiske Sprogs Aag. For øfrigt skal Deres mindste Befalning være nok til at sette mig i den største Activité til hvad De forlanger, som er mig mueligt at præstére: Der er intet, jeg med større Empressement vil stræbe efter, end at kunde behage Dem, og fortiene saa goed en Skiønneres Biefald. Det er min Pligt, og tillige min største Ære, paa al optænkelig Maade at vise, at jeg er med all Soumission etc. Deres — — Eric Gerhard Schytte.

---

332. 1759. 16. Aug. fra M. Bruun[1]), Øksnæs. (StA).

Høyædle og Høyærværdige Hr. Biscop! Høygundst. Fromme Herre!

Jeg understaaer mig herved underdanig at aflægge min ydmyge og underdanige Taksigelse for Min Fromme Kiære Hr. Biscopes, Høystgundstigst beviiste Gratie ved forønskelligst nærværelse, der i sin saa uventellig Fromhed ei kunde andet end drage enhvers hierte med følelig overbeviisning til største hengivenhed og inderste opoffring, i vedbørlig underdanighed; og vil herudi ansee mig høyst befordret, at ieg ved ald underdanig beflittende Retskaffenhed og Bestræbelse maatte høyst-gundstigst agtes værdig en saa inderlig elsked Herres Høye Gratie.

Manges ønske og Forbønner vil blive glædet, ja fuldkommet, naar Guds beskiermende Haand, og Ledsagelse haer ført Høystgundstigste Herre vel i Roelighed af saa besværlig Reise, med goed Helbred og Fornøyelig Vellidende, hvorudi herren og give hver Retskaffen sit ønskes deel til sand glæde. Følgellig mit underdanig giorde Lofte tager Jeg mig herved underdanig Friehed (at sende) de omtalte Smaae Sager alt følgelig indlagde Designation. Liigeledes indsendes Series Pastorum Gilleschaalensium[2]) med de

---

1) Mathias Bruun, f. 1721, son af Peder Hansen Br. i Gilleskaal, se nr. 195 ovfr. Blev 1742 dimitteret fra Bergens skole, 1748 missionær til Bejern og Saltdalen, 1754 resid. pastor til Øksnæs og 1765 til Vefsen, hvor han blev sogneprest 1767. Døde 1784.

2) Denne „Series & Ordo Pastor. Gillesch." forefindes endnu, idet den er indheftet i begyndelsen af den i indledningen omtalte foliant i rigsarkivet.

derhende Documenter som er i mit Eie, og ieg med ald fliid haer kundet opsøge: Skulle Høystgundstigste Herre behage nermere undretning om Familiens udbredelse af Sl. Hr. Stephen Hanss(en)[1]) og Sl. Hr. Mentz Christophers(en)[2]) i Tronh(iem), der viide er adspred, meest i den Gejstlige orden, da ville ieg med underdanig fliid, bestræbe nogen undretning ved andre gamle og forslidte Papiirers nøye eftersiun. Hvad som over Øxnæs Præsters Samling kand udsøges haer ieg underdanig (som følger) samlet. Skulle over Laschestad og Hamerøe Præsters orden, befalles undretning, da skal dend fuldstændig præsteres. De omtalte Skrifter af Sl. Melch. Augustini[3]) følger herved un(der)danig, haaber ieg endnu skulle kunde præstere et Skrift til af samme Auctor sc. hans Doctrinalia Poetica, Ethica et Theologica C: capitibus comprehensa. Men Vil først underdanig ervarte Fromme Herres Høystgundstigste Ordre.

---

1) Mag. Stephan Hansen Sophius, søn af provst Hans Olsen Blix, sogneprest til Bodø. Blev 1618 indskrevet ved akademiet og dimitteret derfra 1621 1622 af almuen kaldet til sogneprest til Gildeskaal. Døde 1675. Omtales i Erlandsens Efterr. II. pag. 123 som en velstuderet, virksom og alvorlig mand. (Smlgn. Hammonds Missionshistorie pag. 167). De biograf. oplysninger saavel om denne som hans eftermand Peder Mentzen Darre (f. 1633, d. 1688) er omtrent ganske bortrevne i den omtalte foliant i rigsarkivet.

2) Mentz Christophersen, f. 1598 i Trondhjem, nedstammede fra den gamle norske familie Darre, deponerede fra Odense skole 1618, 1621 konrektor ved Trondhjems skole, 1627 magister, 1629 resid. kapell. til Frue kirke i Trondhjem og 1630 sogneprest til Domkirken. Døde 1657.

3) Melchior Augustinusen, f. i Trondhjem 1642, kapell. til Meldalen 1669, sogneprest sammesteds 1680, provst i Dalernes provsti 1692. Døde 1707. Af hans mange efterladte manuskr. findes hans Diarium s. Ortus et occasus rerum Nidrosiensium ab anno 1670 ad 1707 (oftere citeret som kilde i Erlandsens Efterretn.) og „Hora novissima, d. e. den sidste Tids Dyder og Udyder, forfattet Anno 1767 i manuskr." paa vidensk. selsk. i T.hjem, hans „Huus-Cancellie", der skal have været i Gunnerus' eie, paa det kgl. bibl. i Kbhvn. Af det sidste har L. Daae i Norsk Milit. Tidsskr. 3 R. VII. (1862) trykt optegnelser angaaende krigsbegivenheder under Kristian V i det nordenfj. Norge og i Personalhist. Tidsskr. 3 R. I. (Kbhvn. 1894) hans autobiografi og annaler (1671—1705), væsentlig vedrørende stiftets geistlige. I autobiogr. opregner han sine skrifter. Ved det nævnte Doctrinalia etc. maa vistnok menes det paa dansk 1706 forfattede „Poetiske, sædelige og Guds Ords Lærdomme til Lyst, Trøst i Erlighed og Sædelighed." (Smlgn. foruden Daae paa det anf. sted ogsaa T.hjems Stifts geistl. Hist. 118 flg. Erlandsens Efterr. I. 152 flg., Gunnerus' Hirtenbrief pag. 27).

Mig er kommen til Hænde et Norsk Dictionarium, hvori de almindelligste endeel Dialecter endeel Corrupte ord og Talemaader indeholdes, som findes blandt bønder. og maae ieg tilstaae, siden ieg her(!) komen hid, haer ret funden de fleeste ord i brug, samme følger hermed til høystgundstigst Eftersiun allerheldst da den indeholder tillige en anviisning til Primstavens forstaaelse, hvoraf en gamel følger, som ieg Aar 1748 fik i Bejeren af en gamel Mand: Kand det finde inderligst Elskede Herres Høystgundstigste Behag, og tillige være en lille Tegn paa min underdanige Redebonhed og skyldigste Hengivenhed, har ieg naaet mit ønskes Maal.

At de saakalde Søe Nødder følger de ieg denne gang kand præstere; til dend største havde jeg vel agtet, at dreie Stift og Skruv, til et Snus huuses indretning; men da ieg fornam Frommeste Herres hensigt, med dem, at anvende dem, til det omtalte Søe-Træ, haer ieg, denne gang, ladet beroe; skulle det ved fleres Forskaffelse, Høygundstigst behage, skal det og blive et forønskellig angeliggende, med ald fliid, at bestræbe. Strids-Hameren følger hermed, som ieg og vil giøre flid at see[1]) an . . . . dend, ieg har . . . . . være funden . . . . 800 aar gamel . . . . skal søge, at . . . . Eierens lykellig . . . Følger og 1. styk . . . selv, har fundet i J . . . her, Svinøen kaldet . . . da stridsmænd. med deres . . . hvortil og fandtes Tegn, fortærede been, fandt . . . runden, Jern der (skiøndt . . . mueligens, haer været et Sp . . . ment i bemelte Væssesteen . . . . det skarp, dend appliceres til . . . lige, Haev fundett. De belo . . . endnu kundet faae, men skal . . . paa . . . nige Ansvar. Jeg har in manuscript M . . . Wolfburg[2]), Sogne-Præst til Aurenake i Fyhn ha(ns egen)hændige Besvarelse, paa 38 Errores, som blev tillagt ha(ns) observ. Sacr. N. T. Veed ikke om samme er almindelig, skulle det behage, er det til underdanig Re-

---

[1]) Af brevets tredje side er den yderste fjerdedel bortreven.

[2]) Morten Caspar Wolfsburg, f. 1685 i Fjellerup paa Fyn, student i sit 10de aar, 1712 sognepræst til Avernakø, 1722 til Ølgod og Strellev i Ribe stift, 1724 til Søllested og Vedtofte paa Fyn. Det nævnte verk heder: Observationes sacræ in Nov. Testament. Francof. et Lips 1717. & Havn. 1738. (Et reskr. af $^{29}/_{11}$ 1717 angaaende hans vildfarende meninger i dette skrift). Smlgn. ogsaa desangaaende endel manuskr. i vidsk. selsk. i T.hjem. (Kv. 71 a, b, c, 72).

debonhed. Frommeste Herre! min underdanig Hiertens redebonhed frembær aldt hvad, ieg efter ringe Evne, kand frembyde til Høygundstigst Velbehag, og min høyst fortiente Hengivenheds ringe bevis, der i intet andet kand fremviise sin tilskyndelse; beder underdanigst, hvad som fremsendes, som dend mindste deel, af bædres skyldighed, maatte med vanlig Gratie ansees, i sand uskyldighed og hengivenhed. Det skal være mig en underdanig pligt, og skyldigheds beviis at bestræbe, hvad ieg, til høyst gundstigste Herres Høye velbehag, kand opsøge og tilveiebringe.

Herrens Velsignelse herliggiøres over Frommeste Herre, til sin Rigdoms og Lyksaligheds Forhærligelse. Jeg med underdanig Ansøgning om Frommeste Herres Faderlige Gratie til naadig hukomelse, samt inderste opoffring og hengivenhed forønsker at ansees etc.
Deres — — M. Bruun.

I margen er af Gunnerus tilskrevet: For de frems. rare sager og docum. takkes som alle rigtig er bekommet.

---

333. 1759. 25. Aug. fra D. P. Raaness[1]). (StA.)

Høyædle Høy-ærv. og Høy-lærde Hr. Biscop, Høygunst. Befordrere!

Med største Ydmyghed, avlegges min allerskyldigste Tak for Deres Høy-ærværdigheds mig beviiste store Gunst og Godhed, som all min Tiid forbinder mig til den taknemmeligste Erindring, da jeg ej paa nogen Maade kan viise een tilbørlig Erkiendtlighed.

Deres Høy-ærværdigheds Befalning til mig, angaaende nogle gamle Papirer, samt andet, har jeg saa vidt muligt søgt at efterkomme, og med denne Lejlighed fremsendes. De øvrige Ting, som denne Gang mangler, skal ieg en anden Tiid give mig den Ære at skikke. Søe-Vand, som Deres Høy-ærværdigheg vilde have sig tilsendt, følger en Bouteille av, hvor udj er 1 ℔ og 26 Lod.

Foruden de forlangte Papirer, er ogsaa sendt nogle andre, som formodes ej fortrydeligt at blive optaget, nemlig: Kong Hansis Brev til Laugmand Eric Amundsen[2]), om Befrielse for

---

[1]) Dancqart Paasche Raaness, f. i Trondhjem 1729, student 1751, exam. theol. 1755, 1757 resid. pastor til Andenæs, 1770 sogneprest til Skjerstad, hvor han døde s. a.

[2]) Smlgn. Diplom. Norv. XV. nr. 106.

Avgift av nogle Gaarde: en Supplic fra Ole Broch[1]), og en Svensk critisk Tanke over deres Mynt i Krigens Tider. Nogle andre Papirer kan vel haves; men veed ej om same til Deres Høyærværdighed tør fremsendes; hvoriblandt er een gamel skrevet Piece, som kaldes: Ignoti Philaletis Phosphorus Apocalypticus[2]). Den skal være trykt i K.havn 1696; men siden av en anden udskrevet. Denne Bog har jeg nævnet, efterdj Deres Høy-ærværdighed, da jeg senest nød den Ære at være i Deres Nærværelse, talede om D. Masio[3]), til hvilken den blant andre er dediceret.

I anledning av, at der i Deres Opvækkelige Hyrde-Brev, tales om Laugmand Thom. Bredal[4]) understaaer jeg mig at melde, at jeg har Copie av hans uforgribelige Patriotisk Betænkning om Nordlandene og Find-Marken, som er skrevet efter Hds. Excellences Hr. General Lieutenant Hvidtfeldt[5]) Begiæring, i Aaret 1736; samt hans indgivne Skrift til Commissionen, som blev holdt over Capt. Nordcross[6]), der tilkiendegiver, at Bredal

[1]) Ole Pedersen Broch, 1696 pers. kapell. til Nærø og 1705 resid. prest til Vefsen. Skal have været en fiende af Thomas v. Westens nordiske mission. Kom under tiltale for adskillige fortrædeligheder og blev 1730 fradømt sit embede. Døde s. a. Omtales ufordelagtig i Hammonds missionsh. 403—9, 533 og 846.

[2]) Ved dette pseudonym menes iflg. E. Collin: Anonymer og Pseudonymer, Kbhvn. 1869 pag. 143 Johan Brunsmand, f. 1637 i T.hjem, 1668 rektor paa Herlufsholm, 1679 prest ved Vartov i Kbhvn. Døde 1707. Smlgn. Gunnerus' Hirtenbrief pag. 63—67.

[3]) Hector Gotfred Masius, f. 1653 i Slagsdorf i Mecklenborg. Studerede i Giessen, hvor han blev magister. Var nogen tid i sin morbroder hofprædik. Bræmers hus i Kbhvn. Reiste til Strasburg, Basel, Holland og kom atter til Kbhvn. Blev her 1682 prof. theol. designat. og samme aar legationsprest hos Mejerkrone i Paris. 1686 hofpræd. og prof. theol. ordin. 1687 dr. theol. Døde 1709.

[4]) Thomas Bredahl, justitsraad og lagmand i Trondhjem, f. 1688, d. 1738. Hans Uforgribel. Betænkning etc. forefindes i vidensk. selsk.s manuskriptsamling som kvart nr. 35.

[5]) Hartvig Huitfeldt, f. 1677, 1729 kommanderende chef nordenfjelds, generalløitnant 1733, general 1746. 1740 forflyttedes han til kommandant i Fredrikstad. Døde 1748 (Dansk Biogr. Lex. VIII. 155).

[6]) John Norcross, en engelsk eventyrer (f. 1688), der var gaaet som kaperkaptein i svensk tjeneste under den store nordiske krig. Bekjendt især af sit mislykkede forsøg paa at fange den danske kronprins (senere Christian VI) ved Gyldenlund (Charlottenlund) og sit 32aarige ophold som dansk statsfange i Fredrikshavn fra 1726 til sin død 1758.

i K.havn har haft meget farlige og slibrige Forretninger. Dette er skrevet i K.havn den 31. Martii 1727.

Skulle Høy-ædle Hr. Biscop behage nogle av disse, eller andre, som kunde haves, skal Deres Befaling strax efterkommes, saa snart den tilkiendegives mig.

Da mig forundtes den Ære, at tale med Dem, var mit Forsætt at have anmodet om en Sag, som dog formedelst Hindringer blev efterladt, hvorfor aller-ydmygst bedes, at det maatte pardoneres, det her skeer skriftlig:

I den Tiid ieg opholdte mig paa Helgeland, forefaldt, at en av den gamle Peter Dassis Paarørende anmodede mig om, at forsyne den av ham udgivne Nordlands Trompet, med nye Oplysninger og anmærkninger, da han selv vilde bekoste dens Tryk, naar den blev færdig. Same Arbejde paatog jeg mig, og fuldbragte det, efter min Ævne. Men, da Bogen i Bergen skulle trykkes, var der en og anden Anmærkning, som ej stoed Censor an, hvilke, han ej vil rette, efter hvad som kunde være Fejl, men ganske udslætte dem, hvorfore ieg tog den tilbage, siden jeg samme Tiid var der i Byen. Siden har dette m: s: været hos mig i 5 aars Tiid. Her over er mit Ønske og Bøn til Deres Høyærværdighed at mig gunstigst maatte forundes Tilladelse, at indsende den til Deres Censure; da den (maaskee) ej kunde blive kient u-værdig, at trykkes. Imidler Tiid formodedes ydmygst, at denne min Bøn ej u-gunstig optages, samt, at der des angaaende forundes mig et Ord til Efterretlighed.

I Haab at Høy-gunstige Hr. Biscop ej vredes over min tiltagne Frihed har jeg understaaet mig at fremsende 1 Fustage Multe-grøed som jeg ydmygelig beder ej maatte forsmaaes, da det svarer til min nærværende Ævne; men ej til min Pligt og Villie. Jeg tilbeder mig stedste Deres Høje Grace, forblivende med største Soumission og Høy-agtelse etc. Deres — — D. P. Raaness.

Gunnerus har i randen tilskrevet: Takker for nærværelsen, fremsendne(?) msc. hvoraf fleere med tiden, angaaende anmærkn. til Nordlands Trompet til Censur at indsende.

334. 1759. 31. Aug. fra A. Buschmann[1]), Næsne (StA.)

Høyædle Høyærværdige Hr. Biskop, Høygunstigste Herre!

For Deres Høyærværdigheds ved Nærværelsen beviste store Gunst og Bevaagenhed finder jeg mig høyst forbunden min underdanige Taksigelse at aflægge!

Efter Ordre sendes de 12 udstoppede Fugle i en halvtønde indpakkede, smaae Pinde ere bundne til Halsene paa eenhver med paategnede Numere, hvorefter Navnene paa indsluttede Fortegnelse ere anførte. Jeg veed icke om Jeg tør skrive: at den levende Ørn, som mig fra Hr. Dreyer er tilsendt, følger med, siden Jeg frygter: at Ingen af Tronhiems Borgerne paa deres Jægter, som sædvanlig ere stærk tillastede, vil imodtage dette Dyr, som baade indtager noged Rum paa Fartøyed, saa og daglig kræver frisk Spise enten af Fisk eller Kiød; Icke destomindre skal Jeg bringe den til det Sted, hvor Tronhiems Borgerne tæt forbie passere, og paa det beste føye Anstalter til Anmodning om Transporten. Jeg recommenderer mig Deres Høyærværdigheds høye Gunst og Bevaagenhed og forbliver etc. Deres A. Buschmann.

I margen har Gunnerus tilskrevet: Fuglene bekommet, Ørnen udstoppet. Krøtkje. Jeg har 2 slags Lommer den eene er meget hvid spætted under halsen, de andre ere meere mørke, om der skulle være forskjel paa Han og Hun eller adskillige species.

---

335. 1759. 31. Aug. fra M. H. Kildal[2]), Altvig (StA.)

Høy-Ædle Høyær-Værdige Aller Høystærede Hr. Biskop.

Efter Deris Høyædle HøyærVærdigheds Eegen mig givne tilladelse fordrister ieg mig til at opvarte Dem med disse faa Linjer.

Den Haae-Kiælling der mig til for-varing blev overleveret ligesom og Sct. Olaj Billede indlagde udi een liden bord-Kiste er efter Deris Høy-ædle HøyærVærdigheds mig givne ordres leveret til Tronhiems-Borgeren Christopher Tarald Søn, og ynsker, at

---

[1]) Augustin Buschmann, f. 1720, 1740 dimitteret fra Trondhjems skole, exam. theol. 1743, 1748 resid. pastor til Andenæs, 1752 sogneprest til Loppen, 1755 til Næsne, 1765 provst over Helgelands provsti, 1776 sogneprest til Frosten, døde 1793.

[2]) Se nr. 170 ovfr.

de ligeledes illæderet maatte Vorde Deris Høyædle HøyærVærdighed indhændigede. — — —

Næst min underdanige Compliments formæld for Deris Høyædle Høyærværdighed samt Guds megen Naadis hiærteligste tilynskning haver ieg den ære med dybeste submission at henleve etc. Deris — — Michael Heggelund Kildal.

Af Gunnerus er i margen tilskrevet: haa-K. og Bill. fremkommet.

---

336. 1759. 3. Septbr. fra H. A. Urdahl,[1]) Torsken. (StA.)

Høyærv. og Høyl. Hr. Biskop Gunnerus Høygunst. Øvrighed!

Da ieg i Sommer fornam, at Deres Høyærværdighed var Liebhaber af og samlede paa adskillige underlige Fiske, da som ieg for nogen tid siden er kommed over en fæl og selsom Fisk, har ieg ikke kundet efterlade at tilsende Dem den. Dens Navn er Marulke. Den gik gandske nær Landet og jagede efter smaae Fisk. Den havde nær giordt en liden Dreng skade, som stoed med bare fødder ved Søen, saafremt Faderen ikke havde merket det og stukked den igiennem Hovedet med et Jern, men blev for sin umage mærked af den paa sin eene haand, hvilket hand endnu bær. — — —

vil giøre Alt mit Beste til nestkommende Foraar at forskafve den. Jeg har og paamindet Hr. Sorenskriver Thomæsen[1]) om den belovede Lille Vindmølle, som nu nok er under Arbeide, og bliver med første tilsendet. — —

Iøvrigt tilbeeder jeg mig at maatte være indesluttet i Deres naadige Erindring til Forfremmelse. Fromme Fader! giør dog noget for mine umyndige Børns Skyld, at de ikke med mig skal mangle det fornødne Livets ophold. Jeg henlever etc. Deres Frideric Bødtker.

I margen er af Gunnerus blandt andet skrevet: 3 runde bomme at skaffe.

---

338. 1759. 19. Septbr. fra N. From,[2]) Aure. (StA.)

Høyædle og Høyærv. Hr. Biscop Gunnerus, Naadige Herre!

Jeg tager mig herved den underdanigste Friehed at tilsende Deres Høyærværdighed 2de Røgede Lax og 2de smaa Tønder med syltede Østers, skiønt ieg undseer mig ved at det er saa lidet, og det giør mig meget ondt, at ieg var ej saa lyckelig at have bekommet det til Deres Høyærværdighed, som ieg hafde ønsket, men dette ustadige Vejrlig har forhindret Dem ieg hafde ude om det, saa at de gik ganske forgiæves. Jeg lever i dybeste Submission etc. Deres — — Niels From.

---

339. 1759. 6. Oktbr. fra I. Lorck[3]), Copenh. (StA.)

Hochwürdiger und Hochgelehrter Höchstgeehrtester Herr Bischof!

Da Er: Hochwürden vor einem Jahre sich zu Dero Abreise nach Drontheim anschikten, so hielte ich mich einiger Schwächlichkeit wegen auf dem Lande auf, dasz ich nicht die Ehre haben konte, Denenselben zu dem erlangten Amte Glük zu wünschen, und Dieselben um Beiträge aus dem dortigen Stift zu meinen Beiträgen zur neuesten Kirchengeschichte gehorsamst zu ersuchen. Ich

[1]) Vilhelm Mauritz Thomassen, sorenskriver i Tromsø (fra 1744) og Senjen (fra 1755).

[2]) Se nr. 70 ovfr.

[3]) Se nr. 310 ovfr., der er Gunnerus' svarskrivelse.

will solches also schriftlich nachholen. Ich habe meinem Brudersohn, welchen ich zugleich Denenselben empfehlen will, die 5 herausgekommenen Stükke des gedachten Journals mitgegeben, um selbige Er: Hochw. meinetwegen zu übergeben, und ich bitte mir die Erlaubnisz aus, dasz ich damit von Zeit zu Zeit fortfahren dürffe. Dieselben werden daraus meinen Plan in dieser Arbeit ersehen können und Sie selber wissen schon ohnedem, dasz man zu solchen Samlungen die Hülfe andrer Gönner und Befördrer nöhtig hat. Dieselben würden mich sehr erfreuen und diese Arbeit befördern helfen, wenn Dieselben aus Liebe zum Vaterlande die Güte haben wolten, mich mit denen hieher gehörigen kirchlichen Nachrichten aus Dero Stift zu bereichern. Dis ist es, was ich mir von Denenselben gehorsamst erbitte, da ich zum erstenmahl die Ehre habe an Dieselben zu schreiben. Ich würde auch dieses nicht wagen, wenn ich nicht von Dero Liebe zu den Wissenschaften und Büchern und von Dero Bereitwilligkeit dieselben befördern zu helfen überzeuget wäre. Ich überlasse es Er: Hochw. was Dieselben nur zu diesem Gebrauch von Zeit zu Zeit mitzutheilen gut finden.

Ich will mir indessen die Freiheit nehmen einige Artikel vorjetzt zu nennen. Eine ausführliche Nachricht von dem Ursprung, der Einrichtung und der Geschichte des Seminarii Lapponici würde mir vor allen Dingen besonders willkommen seyn; sonderlich wenn zugleich der Mission in Lapland und Finmarcken zugleich gedacht werden könte. Ich habe schon einen Abschnitt von den Jubellehrern, die seit 1746 gestorben sind, fertig, welchen ich fortzusetzen gedenke. Er: Hochw. würden mir darin eine grosse Gefältigkeit erweisen, wenn Dieselben mir an die Hand geben wolten, welche von denen, die Hr. Treskow[2]) angeführt hat, und wann sie gestorben und ob zu ihrer Geschichte noch etwas hinzuzusetzen sey. Solten Er: Hochw. noch mehrere aus dem Stift Drontheim bekant werden, oder seitdem neue Jubellehrer dazu ge-

[2]) Gerhard Treschov, f. 1705 i Lesje, deponerede 1720, 1731 prest til Birkerød i Sjelland, 1765 til Trinitatiskirken i Kbhvn., men døde samme aar. (Se Gjessings Jubellærere i fortalen til 1ste del). Hans „Danske Jubellærere" udkom i Kbhvn. 1753. 4.

kommen seyn, will ich mir von selbigen eine Nachricht gehorsamst erbitten. Ein gleiches erbitte ich mir in Absicht neuer Kirchen.

Er. Hochw. werden es gütigst entschuldigen, dasz ich mir die Freiheit genommen, an Dieselben zu schreiben, und noch mehr dasz ich von Denenselben mir gleich in dem ersten Briefe einige gelehrte Hülfleistungen erbitte. Wenn ich hiesigen Orts wieder Er: Hochw. zu Diensten seyn kan, werden Dieselben mich bereitwillig finden, wenn Sie mir Dero Befehl mit zutheilen belieben wollen. Ich empfehle mich übrigens Dero Gewogenheit und unter Anwünschung alles ersprieslichen Wohlergehens und des göttlichen Segens zu Dero Amte habe ich die Ehre mit der schuldigsten Hochachtung zu verharren

Er: Hochwürden dienstschuldigster Diener

Copenhagen den 6. Oct. 1759. I. Lorck.

Tilskr. af Gunnerus: Lov 2 b. 21. cap. 60 art. Rescr. 3. Maii 1704. Forordn. 13. Aug. 1734 om Kirkernes Bygninger.

---

340. 1759. 10. Oktbr. fra O. Ross, Ørkedalen (StA.)

Højædle og Højærværdige Højgunstige Hr. Biscop!

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Et Par levende unge harer, som hermed følger, beder jeg underdanig maatte antages. Finder Deres Højærværdighed behag i Dem, da troer jeg gierne de kand leve, naar et lidet Rum indrømmes dem til forvaring. Kaalblade, hafre og qvister er deres gode føde, naar de faaer Vand til. De synes at være Par, saa man kand vente unger af dem til Foraaret.

Jeg recommanderer mig i Deres Høyærværdigheds høygunstigste Affection, og med største soumission stedse henlever etc. Deres — — O. Ross.

---

341. 1759. 19. Oktbr. fra P. Bruun, Gilleskaal[1]) (StA.)

Høyædle Høy Ærv. og Høilærde Høygunst. fromme Hr. Biskop.

Jeg har hermed den Ære, at take allerydmygst for deres høyst Respective brev fra Næsnæs angaaende Gerners[2]) Miracul Postill,

---

[1]) Se nr. 195 ovfr.

[2]) Henrik Gerner, f. i Kbhvn. 1629, 1693 biskop i Viborg og dr. theol. Døde 1700. Her menes hans Hellige Dages hellige Tanker over Evangelierne, Kbhvn. 1684, og over Epistlerne, smstds. 1693.

som og om Benchestochenis[1]) documenta; Jeg har skyldigst efterkommet Deres forlangende, og skal Ligesaa snart mig derom er given Kundskab ikke forsømme at Lade dem vide derom. — — — — Med Ald tilbørlig høyagtelse etc. Deres P. Bruun.

Gunnerus har i Margen skrevet: Lovet at see at skaffe Benchestoc documenta.

---

342. 1759. 25. Oktbr. fra O. Høyer[2]), Sund, Inderøen (StA.)

Høyædle Høyærv. og Høylærde Hr. Biskop, min gunstige Øvrighed!

Hiertelig ønsker Jeg Deris Høyærværdighed til Lykke med sin Hiemkomst fra sin besværlige og Lange Nord-Lands Reyse.

Da Jeg nu hører at finnefolket har efterkommet min aftale med dem, i at tilbringe Deris Høyærværdighed et Reens-dyr Levende, om det blev mueligt: Saa beeder Jeg ydmygst, at denne Ringe og Liiden present ey maatte mishage dem, men gunstigst være modtagen.

Næst Guds Naadis oprigtigste tilønskning Forbliver Jeg med underdanigst ærbødighed etc. Deres — — O. Høyer.

---

343. 1759. 29. Oktbr. fra J. J. Skanke, Grytten (StA.)

Høyædle og Høyærværdige Hr. Biskop etc.!

For at betjene mig af leyligheden, som gives saa god med Hr. Lieut. Dons, da jeg ey veed, om jeg med Posten maa sende til Deres Høyædle Høyærværdighed meget skreven à gangen, fordrister jeg mig herved atter underdanigst at incommodere med disse linier, og tillige at tilstille min Sal. Faders Levnets beskrivelse, saa vidt jeg i hast og blandt mangfoldige distractioner hår kundet sammen sanke. Det kand ikke heller derfor feyle, at jo derudi meget er at ud- og til-sette, forandre og forbædre, saasom det og ikkun er 8 Dage, siden jeg Dagen til ende hår kundet være oven Senge til Aftenen, og i den tid faaet nok med Kalds og andre u-opsettelige Forretninger at tage vare, saa jeg ligesom hår maat stjæle mig hertil og tage Natten til hjelp. Udbeder derfor

---

[1]) Vistnok ang. familien Benkestok paa Meloen i Rodø pgd.

[2]) Ole Høyer, f. 1723 i Inderøen, 1745 dimitteret fra Trondhjems skole, exam. theol. 1747, pers. kapell. til Inderøen 1749, 1765 sogneprest til Næsset, men straks efter s. a. til Sparboen, hvor han døde 1782.

Deres Høyædle Høyærværdigheds saa Store Gunst paa det allerydmygeligste, ey allene at lade overstryge hvad derudi er for meget og u-beqvemt sagt; men ogsaa at rette feylene og forandre Stilen efter fornødenhed! Undseer mig saare ved at begiere saa meget og stort, men Deres Høyædle Høyærværdigheds Høyst-u-forskyldte Godheder ere dog større og flere end mine dumdristigheder. Af Hans Testimonium publicum lader jeg følge en Gienpart, da jeg for Tidens store Knapheds Skyld hår maat lade min Søn Hans (som og er den eeneste jeg har i live) afskrive, ifald Deres Høyædle Høyærværdighed skulde ansee det fornøden at indføre paa sit sted. og skulde saa saadan hans Levnets Beskrivelse af Deres Høyædle Høyærværdigheds u-anlignelige Bevaagenhed føyes til noget hans Skrivt, maatte jeg bede om Høygunstigste Tilladelse at sige denne min usle mening: At det ey kunde passe sig bædre end til de 3de Erindrings Taler Han sidst sammenskrev, og hvoraf jeg tilligemed de flere Hans Manuscripta tog mig den underdanigste frihed paa Deres Høyædle Høyærværdigheds Høygunstigste behag at tilstille den 1ste af sub dato 5te hujus med Madame Meinche, som jeg haaber alt rigtig at være Deres Høyædle Høyærværdighed indhændiget; den anden havde jeg tænkt nu at kundet lade følge, men for bemelte min Svaghed og det mere hår hindret, at den end ikke er fuldskreven eller nu kan blive siden velbemelte Hr. Lieutenant hår bestemt sin Reyse i Morgen. Men skal baade den og den 3die, ann(uente) Deo, med aller første vorde Deres Høyædle Høyærværdighed tilstillede. Derimod understaaer jeg mig herhos underdanigst at tilstille Gienpart af et Hans Breve til daværende Hr. Statholder Ranzow[1]), som indeholder nogle Curiosa, og ved jeg ey rettere, end jeg ogsaa skal have Gienpart af den derudi benævnte Hr. Biskop Krogs[2]) Beskrivelse over Mare-Strømmen, som, om

[1]) Kristian R., eier af Brahesborg, vicestatholder i Norge, siden stiftamtmand i Fyn. Smlgn. nr. 321 ovfr.

[2]) Af den bekjendte biskop Dr. Peder Krog (f. 1654, biskop i T.hjem 1688 til sin død 1731) findes i manuskr. i vidsk. selsk. i T.hjem som 59 fol. „Om Mael- eller Maaschestrømmenes Beskaffenhed, i 13 Qvæstioner besvarede af en Geistlig efter hans Visitatsreiser" (trykt i Thaarups Magazin for Danmarks og Norges Beskr. II. 413—50). Sammesteds findes ogsaa et andet manuskr. okt. 12: Biskop Krogs Beretning om Maal- eller Moskoe Strøm i Loffoden, efter Oberste Folkersams Forespørsel og Begjæring opsat og til hannem adresseret.

Deres Høyædle Høyærværdighed saa Høygunstigst maatte befale, med første skee kand skal vorde tilsendt tilligemed en min Sal. Faders Forklaring i Breve til det Høye Missions Collegium over Nordlandene og Findmarken saavidt Landets Situation og Indbyggernes Levemaade den tid indløb i Missions Anstalterne. — — —

Men jeg opholder Deres Høyædle Høyærværdighed med alt for stor vidløftighed. recommenderende derfor aller ydmygeligst min usle Person, Embede og Tarv i Deres Høyædle Høyærværdigheds Høyst-gunstfulde Patrocinio, med allerdybeste Respect og submission lever vindskibeligst etc. Deres J. J. Skanke.

---

344. 1759. 3. Novbr. fra J. Sivertsen,[1]) Kjøbenhavn. (StA.)

Høy-ædle, Høy-ærværdige og Høy-lærde Hr. Biskop etc.!

At Jeg hermed tager Mig den underdanige Friehed at incommodere Deres høy-ædle Høy-ærværdighed, beder jeg underdanig, ikke u-gunstigt at maatte optages: Jeg fordrister Mig hermed at lade Deres høy-ædle Høy-ærværdighed vide, at Jeg sidst i Novembri i afvigte Aar begyndte at læse over Deres høy-ædle Høy-ærværdigheds *ars heuristica intellectualis,* over hvilken Jeg efter mine auditorum Begiæring har læst saaledes, at Jeg har dicteret det fornemste, dog med den Forskiæl, at, da Jeg i Begyndelsen dicterede temmelig vidtløftig, har Jeg siden af Frygt for ald for stor Vidtløftighed dicteret gandske kort, saa at Jeg, u-agtet Jeg dicterer, kand absolvere et cursum omtrænt i 6 Maaneder: Jeg bekiendtgiorde ogsaa i Maji Maaned, at Jeg i Junio vilde begynde at læse over Deres høy-ædle Høy-ærværdigheds *institutiones metaphysicæ:* Men, saasom Jeg ikkun fik 3 auditores, maatte Jeg lade det for den Gang beroe: Ikke destomindre skal Jeg i Martio i tilkommende Aar begynde at læse over dem, om Jeg alleeneste kand faae 5 auditores (som Jeg ikke tvivler paa, at Jeg jo nok skal faae, da allereede 3 har talt til Mig herom) ikke fordi at de kand lønne min Umag, men alleene paa det Jeg kand faae saa meget des meere at bestille med academiske Ting, som dem, Jeg alleene har

[1]) Iflg. Gunnerus' kopibog nr. 5 (T.hjems stiftsarkiv) søgte han 1765 rektoratet efter Gerh. Schøning og var iblandt de af Gunnerus til rektoratet foreslaaede.

Lyst til: Ellers aflegger Jeg hermed min saa underdanige, som tilbørlige Taksigelse til Deres høy-ædle Høy-ærværdighed, fordi De har været saa gunstig at recommendere Mig som til de Herrer Professores Theologiæ i Almindelighed, saa i særdeeleshed til vores gunstige og til Academiets Beste aarvaagne Pro-cantzler, der har været Monsr. Riisbrigh,[1]) Seidlitz,[2]) Sahl[3]) og Mig saa bevaagen at forskaffe enhver af os 50 r.s Tillæg aarlig: For hvilket Tillæg Jeg ikke alleene herme4 underdanig takker Deres høy-ædle Høy-ærværdighed, som prima causa hertil, men endog altid skal erindre denne Deres Gunst med tilbørlig Erkiendtlighed: Ellers beder Jeg underdanig, at Deres høy-ædle Høy-ærværdighed ikke vilde tage det u-gunstigt op, at Jeg hermed tager Mig den underdanige Dristighed at giøre en Begiæring til Dem: Jeg har nu været Student paa trettende Aar, og derudover ønskede gierne, at Jeg kunde blive hiulpet til noget: Imidlertid har Jeg ikke Lyst til at være Præst, og at blive Con-rector eller Rector i en latinsk Skole er vanskeligt: At Jeg ikke skal tale om, at, om Jeg end kunde blive det, Jeg dog ikke med nogen inclination tog derimod, da Jeg forud seer, at saadant et Embede vilde legge Mig, som den, der er af et empfindtligt Gemyt, en halv snees Aar før Tiden i Graven: Min underdanige Begiæring er derfor denne, at Deres høy-ædle Høy-ærværdighed vilde være saa gunstig (om De seer nogen Muelighed i min Begiærings Opfyldelse) at recommendere Mig hos Geheime-Raad Holstein til at blive Professor Philosophiæ designatus med et lidet aarligt beneficium at leve af, indtil Jeg kunde faae Lon, da Jeg ikke haver Midler selv at ernære Mig af, og at, dersom Deres høy-ædle Høy-ærværdighed seer, at dette ikke kand

[1]) Børge Riisbrigh, f. 1731 i Veilby paa Fyn. Deponerede 1749, 1760 dekanus paa klostret og 1765 magister, reiste 1762 til tyske universiteter og til Paris, 1767 prof. logices et metaphysices extraord., 1773 prof. ord., entlediget 1803 med etatsraads rang og døde 1809.

[2]) Chr. Gotthold Seydlitz, f. 1738 i Kbhvn., deponerede 1753, 1769 provst paa klosteret, 1773 magister, 1774 prof. i filosofi ved universitetet, 1777 i græsk og 1782 i hebraisk ved gymnasiet i Odense. Døde 1796.

[3]) Laurids Sahl, f. 1734, deponerede fra Aalborg 1754, 1759 dekanus paa klosteret, 1761 magister, 1762 konrektor ved Kjøbenhavns skole og vikar for prof. i græsk ved universitetet, 1781 virkelig prof. i græsk, tog afsked 1801, døde 1805.

skee, som Jeg dog alleene har Tilbøyelighed til, De da i Mangel af dette, alleene paa det Jeg kunde faae noget vist at subsistere af, vilde være saa høy-gunstig at recommendere Mig til at blive en Soren-skriver eller at faae et andet Dommer-Embede, da Jeg, naar Jeg kunde have noget Haab om at faae et saadant Embede, i Mangel af det første om et halvt Aars Tid eller lidt bedre hen vilde gaae op til examen juridicum, siden det da ikke kunde komme Mig til den forønskede Nytte, at Jeg deels ved at skrive selv efter Deres høyædle Høyærværdigheds Mund, og deels ved at conferere det, som andre har skrevet (Gud skee Lov) har giort den Fremgang i Theologie og Philosophie, at Jeg endog strax med Guds Hiælp kunde paatage Mig at være Professor, i hvilken af Deelene det skulde være, naar Lykken vilde føye mig: Jeg beder underdanig, at Deres høy-ædle Høy-ærværdighed vilde beviise Mig den Gunst ved Deres Famulum at meddeele Mig et par Ord herom: Imidlertid vilde De være saa gunstig ikke at tage min dristige Begiæring u-gunstig op, da den foraarsages af den saa store, som underdanige Tillid, som Jeg har til Dem frem for nogen anden af mine Velgiørere, af den Aarsag at De (uden at flattere) har beviist Mig Velgierninger frem for nogen anden, ved det De ikke alleeneste har givet Mig adskillige store Bevaagenheds Kiendetegn, men endog i blandt andet har været den eeneste af alle Universitetets Professores, som Jeg har havt den Lykke at profitere af i Videnskaber: Imidlertid skal Jeg, som desuden med tilbørlig Taknemmelighed bestandig skal erkiende Deres Mig hidindtil beviiste Bevaagenhed i ald min Leve-Tid erindre denne Velgierning med underdanig Erkiendtlighed, og intet ønske heller, end at Jeg kunde faae Leylighed at viise, hvor høyt Jeg vilde skiønne paa den samme: I det øvrige vil Jeg ønske Deres høy-ædle Høy-ærværdighed en sand og bestandig Lyksalighed. Med hvilket Ønske Jeg, som udbeder Mig Deres bestandige Bevaagenhed, stedse har den Ære at henleve etc. Deres

Jacob Sivertzen.

345. 1759. 9. Novbr. fra J. J. Skanke, Grytten. (StA.)

Høyædle og Høyærværdige Hr. Biskop etc.!

For Deres Høyædle Høyærværdigheds Høyst-Respective Skrivelse af 22de pass. Octobris, mig for 3 Dage siden rigtig indhændiget, har jeg herved allerskyldigste og allerydmygeligste Taksigelse skuldet aflegge!

Hvad angaaer Deres Høyædle Høyærværdigheds Høygunstigste postulatis derudi, min Sal. Faders Levnets beskrivelse betreffende, da, (naar jeg underdanigst har refereret mig til mit næstforrige af 9de Oct., afsendt med Hr. Lieut. Dohns, som for 8te Dage siden reyste fra sin Logis paa Wedstad, og formodentlig allereede er Allerhøystærede Hr. Biskopen indhændiget tilligemed den derudi indsluttede min Sal. Faders Levnets beskrivelse) saa paa Deres Høyædle Høyærværdigheds Høyst-Gunstfulde Befaling indsluttes herudi underdanigste besvarelse paa de manglende Poster i den forrige med allerydmygeligste begiering: at Deres Høyædle Høyærværdighed Høygunstigst vil ansee, ikke de feyle, som hos mig findes i alt, men den eenfoldige gode vilie, som dog henger mig over til i mueligste maader at fuldbyrde de pligter, som Gud byder mig at iagttage, medens jeg endnu boer i denne sand- og Leer-Hytte.

De ommeldte min Sal. Faders sidst-skrevne Prædikkener (af hvilke den eene fulgte i mit forrige) men de andre kand jeg end ikke tilstille Deres Høyædle Høyærværdighed til Høygunstigste Approbation, og (om jeg torde begiere saa stort) til befordring i Tryk paa min bekostning, saasom jeg i de 3de uger jeg nu Gud skee Lov! har kundet Dagen til ende været oven Sengen, har været saa obrueret med Kalds Forretninger, saa jeg neppeligst kand overtage det; ey heller tør jeg vel driste mig til at sende particulaire Skrifter med den regulerede Post imellem Thrunhjem og Molde (i mistanke om, at en eller anden selv-interesseret Postmester per suspicion kunde fordriste sig til at aabne deslige breve) forinden jeg maatte erholde Deres Høyædle Høyærværdigheds Høygunstigste Tilladelse dertil. Saa er og saare vanskeligt uden stor bekostning de fleste Tider at faae Breve befordrede sikkert imellem Molde og Grytten (som er fast 4re Miils Søe-vey) som bæst kan skjønnes

deraf, at ofte hænder, at den Høye Øvrigheds Breve og Befalinger imellem Wedøen og her (som dog kun er $2^1/_2$ Miil, meest Landevey) kand blive 1, 2 á 3 uger gamle, førend de fremkomme, uanseet at Mehjelpere paa hver halv miil boe i Veyen, og for saadanne Brevers befordrings skyld ere saavel af Hr. Provst Røring, som forlængs af mig befriede for fordringskabs betaling til Kirkerne, saa vel som Offerskeppe.

Foruden de min Sal. Faders Skrifter, som hidindtil ere Deres Høyædle Høyærværdighed underdanigst tilstillede, ere endnu endeel hos mig endog u-benævnte, saasom især hans Christne Ethica paa Dansk, skreven da han 1700, var i Kjøbenhavn for at sustinere Examina Academica, og af mig vel, medens jeg laae ved Academiet i det 2det af 8te, reenskreven, men saa slet og ret, at jeg ey uden omskrivning kand lade det komme for Deres Høyædle Høyærværdigheds Øyne. Saa vil og slutteligst Deres Høyædle Høyærværdigheds Høyst-priselige Anlegge til Studeringers forfremmelse samt gode og ellers begravne Skrifters befordring til Trykken i Deres Allernaadigst anfortroede Stift, skaffe Bog-trykkeren i Thrunhjem saa meget at bestille, at han ey kand overtage det alt. Gud fremdeles lyksaliggiøre Deres Høyædle Høyærværdigheds Anslage, og velsigne Deres Hænders Gierninger! Saa vil ey allene vort nordrigste Sion, men og den gamle Konge-Stad, Thrunhjem i sær, baade de nu levende og deres Efterkommere til Verdens ende berømme Guds Godhed, at de have og have havt en saa God Biskop.

Aldeles u-ventelig bekom jeg forleden Dags Skrivelse fra Bogtrykkeren i Christiania, Msr. Scvach,[1]) hvorved han ey allene inviterer mig tilligemed andre ved et trykt avertissement at komme sig tilhielp med pjecer, som kunde tjene til hans forehavende ugeblade at udgive, da, som han skriver, efter hans forrige invitation dog indtil 3die 7bris sidstleden ey mere end een eeneste Lærd har til sendt ham et stykke fra Dougre-fjeld: Men han ogsaa tilbyder sig paa ganske modtagelige vilkor at vilde trykke oversettelsen af

[1]) Samuel Conrad Schwach, der ifig. Nyrops Danske Boghandels Hist. II pag. 65 1771 skrev sig som „kongelig priviligeret Bogtrykker og Boghandler i Aggershus Stift".

D. Lassenii Perle-Skat, hvor af ham den 1ste prøve er bleven foreviist ved den leylighed, at jeg lod Msr. Wang (som i nogle Aar havde conditioneret hos Hr. Provst Røring) paa sin hjem-reyse og â Kjøbenhavn denne vey, faae den i hænde, og han da imod min tanke foreviiste den til benævnte Bog-trykker i Christiania, i steden for jeg allene havde committeret ham per occasion at søge Forlegger dertil i Kjøbenhavn. Nu har jeg vel de 3de 1ste Maaneder paa rede hænder til reenskrivelse; men hverken kand eller bør noget vist fastsettes, førend jeg underdanigst har udbedet mig, og af Deres Høyædle Høyærværdigheds u-anlignelige raisonablitet erholdet Deres Høygunstigste ja Faderlige Raadførsel om, hvorvidt og hvorledes jeg skulde herudi entrere? Paa den eene side synes mig ey aldeles at kunde forsvare det for Gud ganske at nedgrave det mig af hans Barmhjertighed betroede lidet Pund, helst naar Han ligesom siger til mig: Staae op, lad os vandre! men paa den anden side maae jeg i erkjendelse af min alt for store skrøbelighed befrygte, at et saadant Verk ved saa ringe person bragt til læsning saavel af Danske som Tydske hos saare faa af den itzige Verdens Mennisker vilde finde smag eller behag, og altsaa Verket formedelst min saavelsom forleggerens u-formuenhed komme til at qvæles i fødselen. Ti maatte jeg underdanigst og allerydmygeligst udbede mig Allerhøystærede Hr. Biskopens saa høyst u-forskyldte Grace: At, om Gud vilde, det skulde komme dertil (som det ey giør med mindre Deres Høyædle Høyærværdigheds Høygunstigste Approbation først kunde erholdes) at da, naar den 1ste prøve maatte komme for Dagen, Deres Høyædle Høyærværdighed vilde ved Sin Ammanuensem ey allene ved et par linier lade Præsteskabet i Stiftet Skriftets prænumeration vorde recommenderet, men ogsaa ved ubesværet leylighed lade dets publication paa behørig sted i Kjøbenhavn blive bekjendt. Hvorimidlertid jeg (om Gud behager at forunde mig liv og helbred) vilde, naar det Høygunstigst maatte blive mig tilladt, underdanigst sine sigillo fremsende et efter andet Ark eller Maaned til Deres Høyædle Høyærværdigheds Høygunstigste første Approbation til Trykken. Hvorom jeg og desimidlertid ann(uente) Deo skal tilskrive mine Kjære Svogre i Thrundhjem og paa Byenæsset, saa vidt mueligt at holde Høyst-ærværdige Hr. Biskopen

frie for al u-fornøden besværlighed dermed, som ellers i sig selv er alt for stor, og kand jeg ey nok afbede min djervhed, som i saa mange maader understaaer sig til at misbruge Deres Høyædle Høyærværdigheds admirable Skjønsomhed. Mig usle vil ellers være mere end nok i dette mødsommelige Liv efter Guds Gode Vilie at leve saa længe, at jeg 1. kunde faae opsat en tilbørlig Ære-Stytte paa min Sal. Faders Grav og 2. i nogen maade udviise, at jeg ikke aldeles har vanslegtet fra hans i sær Arbeydsomheds Dyd. Men jeg maa for ikke at besvære Deres Høyædle Høyærværdighed med alt for stor og u-fornøden Vidløftighed undlade at skrive det øvrige conciperede, ikkun sige dette mit ringe ønske og daglige forbøn: Gud conservere Deres Høyædle Høyærværdighed Sin Kirke i Norden og Publico i langvarigste Sinds og Legems Styrke samt Fornøyelse! Med al den tilbørligste Respect og undergivenhed, jeg bør og kand, lever vindskibeligst etc. Deres J. J. Skanke.

---

346. 1759. 12. Novbr. fra J. Wang[1]), Kasnæs. (StA.)

Høyædle og Høyærværdige Allerhøystærede Hr. Biskop!

Da ieg havde dend ære af Deris Høyærværdigheds Nærværelse paa Søer Reysen fra Tranøen, udlod Deris Høyærværdighed Sig med at det kunde være gavnlig for Nordland, at der blev opretted en liden Kiøbsted, og Kiøtøeen i Senniens Fogderie foreslaaet som et beqvæm Stæd at byge paa, god Skibs-Havn, god indløb, og derforuden ligger opland med Skove deromkring; Efter at Almuen havde faaet dette at høre, har de ønsket at Gud vilde Størke Deris Høyærværdighed udi saadan Velsignet Meening, som er saa Nøttig og gavnligt til Landets Opkomst, og derfor i dend henseende bad Almuen Mig paa Høsttinget at ieg vilde, beede Deris Høyærværdighed om, at paatage Sig i saafald Almuens fattige Tarf, og udvirke Kongens Naade og tilladelse for en liden Kiobstæd, Samme kand ikke Være skadelig enten for Kongen eller landet, kan vel ingen sige, uden de, som paaseer meere egen Nøttighed, end som dend almindelige beste: Bergen og Trundhjem blev alligevel forsynet fra Nordland med Fiskeafling, saasom det var ikke at paa-

1) Jørgen Hansen Wang, foged i Senjen og Tromsø (fra 1748).

tvile, at naar der blev andlagt Kiøbstæd, at der og kom Folk fra adskillige Stæder, som kunde være beqvæmmere til Fiskerie og tillige opmuntre Indbyggerne til samme, hvorved da Engang til, saa megen Velsignelse kunde bringes til Veye som nu, og altsaa kunde enda bemelte Kiøbstæder Naae fornøden tilførsel, som forhen.

Hvad sig andgaar for det andet, som Deris Høyærværdighed formeente og, at være til landets opkomst, at Bundestanden bleve forbuden, dend nu brugelig overdaadighed i Klædedragt, og kun alleene tilladt at bruge hvad som de Selv kunde Virke, var heller ikke Mindre gavnlig for Landet, thi derved blev en utroelig penge spared, og Almuen Veiledet til Arbeidsomhed og Duelighed, i stæden for nu, de fleste er lade og uduelig til Hænders Arbeide.

Hvilke Andliggenheder jeg saa ærbødigst beder maa være udi gunstig erindring. — Jeg henlever Stedse med Største Respect etc. Deres J. Wang.

— —

347. 1759. 17. Novbr. fra R. N. Hundslund, Hammerfest. (StA.)

Høyædle, Høyærværdige Hr. Biskop, Naadige Herre.

Efter deres Høyærværdigheds befalning til mig i Velærværdige Hr. Kielstrups huus her Paa Hammerfæst at give oplysning om min antagels til skolemester Embedet her Ved steden, da ind Sendes disse Ringe linnier til behageligst oplysning, ieg blev 1749 antagen af nu sl. Hr. Provst Falck[1]) til biskop Nannestads ankomst til Hammerfæst 1750 da ieg af hans høyærværdighed blev antagen til klaaker og Nordmands skolemester. — — — — — — — — — løvrigt ønsker ieg mig stedse at være deres Høyærværdighed recommenderet forblivende etc. Deres Rasmus Nielsøn Hundslund.

P. S. Efter Løfte er af Sænt med Nordfarskipper Hans Peter Jever den belovede) Nis unge fra kiøbmand Buck[2]) og med en Mand ved Navn Peder Larsen Paa skipper Kil Sin Jegt Sænte ieg tvinde finne telte, et Som fielfinnerne bruger og et Som Søefinnerne bruger naar de farer Paa skotterie.

[1]) Johan Falch, 1735—51 sogneprest til Alten—Talvig og provst, forflyttedes derpaa til Aas ved Kr.ia, 1757 sogneprest til Volden. Døde 1758.

[2]) Se nr. 151.

348. 1759. 26. Novbr. fra J. A. Kolderup,[1]) Bodø. (StA.)
Høy-ædle, Høy-ærværdige og Høylærde, Hr. Biscop Gunerus etc.!

For Deris høy-ædle Høyærværdiges overflødige Artighed, og store Bevaagenhed imod mig, da Deris behagelige Nærværelse glædede os her paa disse Grenser, aflegges — endskiønt silde — min underdanige og skyldige Taksigelse. — — — — — — — — — Jeg har siden Deris Høyærværdigheds Bortreyse faaet en liden Samling af adskillige rariteter og haaber at faae Eendeel til af Søe og Land Producter, da der ej skal spares Fliid paa min Siide. — — Tillad Mig til slutning at frembære min Kiæristes og min underdanigste Hilsen for Deris Høyædle Høyærværdighed, som De, der stedse vil være i Deris Høye Gunst recomenderet, da jeg stedse vil ansee mig det for en Ære at kaldes etc. Deris

J. A. Kolderup.

---

349. 1759. 30. Novbr. fra E. Kiempe,[2]) Molde. (StA.)
Høiædle Høiærværdige Hr. Biskop, Høigunstigste Velynder!

Lige saa hjerteligen som det haver glæded mig u-værdige at fornemme Deres Høi-ædle Høi-ærværdigheds lykkelige Hiemkomst fra Deres lange og farlige Visitations-Reiser, saa forbunden finder jeg mig underdanigst at bevidne samme i den saa behagelige Anleedning av Deres Høi-ærværdigheds allerhøistærede Skrivelse, hvormed det gunstigst behagede Dem under 19de i denne Maaned at beære mig, hvilken jeg ogsaa i Mandags ved Skifte-Samlingen her paa Molde havde den Ære at imodtage. Hvad sig de i samme forelagde Poster angaaer, da kan jeg, som en om disse Ting ganske u-kyndig, i Mangel av min Sogne-Præstes Velærværdige Hr. Skankes Nærværelse ikke for Nærværende give den fornødne Underretning, som jeg efter Skyldighed saa gjerne ynskede, undtagen denne, at velbemeldte Hr. Skanke, saa snart som Deres Høi-ærværdigheds Skrivelse til Ham derom var kommen ham til Hænde, strax forferdigede sin Beretning derom, men formedelst baade Veirets og Veienes Vanskelighed fra Grøtten til Molde paa disse Aarets

[1]) Se nr. 180 ovfr.
[2]) Se nr. 85 ovfr.

Tider er det med Befordringen derav gaaen saa langsom til, at dette sidste hans Brev til Deres Høiærværdighed ikke førend med forrige Post skal være avgaaen fra Molde[1]); hvorfor jeg paa Hr. Skankes Vegne ydmygst forhaaber, at Deres Høiærværdigheds vel-bekjendte store Skjønsomhed holder Hr. Skanke undskyldt for den imod hans Villie indtrufne Langsomhed. Paa min Side skal jeg ikke undlade strax ved min Tilbagekomst fra Molde at forevise Hr. Skanke de av Deres Høi-ædle Høi-ærværdigded gunstigen tilsendte Spørsmaale, paa det at, i Fald enten disse ikke allerede saa tilstrekkeligen maatte være besvarede eller anden U-orden derved indtruffen, saadan Mangel da paa det skyndigste kunde vorde erstatted. Iøvrigt ynsker jeg Intet mere, end at kunne i andre og mange Tilfælder bedre, end denne Gang, udvise den dybe Underdanighed, jeg altid er Deres Høi-ærværdigheds priselige Befalinger skyldig og i alle Ting saaledes at opføre Mig at jeg nogenledes kunde vove at haabe Deres høigunstige Patrocinium og paa den Maade blive værdig til at være, ligesom jeg al min Tid er med dybeste Ærbødighed og allerstørste Underdanighed etc. Deres E. H. Kempe.

350. 1759. 8. Decbr. fra E. Hagerup,[2]) Kjøbenhavn. (StA.)

Høyædle, Høyærværdige Hr. Biskop, Gunstige Velyndere!

Min Underdanige Pligt og skyldighed har længe siden erindret og paamindet mig om, at tage mig den underdanigste friehed at gratulere deres Høyærværdigheds tilbagekomst fra den besværlige Nordlandske visitatz, som jeg vel ikke tviler paa jo har faldet deres Høyærværdighed kiedsommelig, men som jeg dog efter ønske vil haabe, aldeles ey har draget nogen betydelig ond følge med sig enten sygdom eller anden ulcylighed, hvorom jeg ogsaa i Hr. Bangs breve er bleven forvissed; men da jeg herudi har begaaet saa stor forsømmelse, saa vil næsten undseelse paa den eene side for saa stor negligence, og frygt paa den anden side for at paadrage mig en velynders fortrydelse, i hvis gunst og bevaagenhed jeg stedse som en lykke ønsker at være recommendered, forbyde

[1]) Se nr. 345 ovfr.

[2]) Eiler Hagerup, f. 1730, deponerede fra Thjems skole 1753, reiste dernæst nogle aar udenlands og blev 1768 amtmand i Finmarken. Smlgn. nr. 231 ovfr.

mig at fremsende disse linier; men da jeg ved en reyse paa landet en tid, derfra er bleven forhindred, saa er det at jeg, stolende paa deres Høyærværdigheds forud bekiendte raisonnablité og godhed, ydmygst tager mig den friehed, i disse faa linier at aflegge min underdanigste og ærbødigste taksigelse, for overmaade beviiste grace og bevaagenhed i Tronhiem, som jeg forsikkrer stedse skal erindres med erkiendtlighed, og gratulerer deres lykkelige tilbagekomst, ønskende af hiertet, at deres Høyærværdighed i hvor de enten reyser eller forbliver, stedse maa være geleydet med sundhed og lykke og ald selvønsked lyksalighed.

Af mærkværdigheder her fra stedet, som min dristighed kunde tillade mig at mælde om, veed jeg intet, uden at Thott og Cammerherre Wedel haver taget deres afskeed fra Cammeret: af hvad raison viides just ikke, dog sluttes det at være skeet formedelst en forestilling angaaende skovene og Sagbrugene i Norge, som ved ober hof marscallen skal være contracarered, dog er rimeligst at Thott formedelst overvældelse af forretninger ikke længere kand holde ud med at befinde sig i den slæbefulde situation; til deres successores ere udnævnte en Ahlefeld og conferentz-Raad Rosencrantz;

Hvad det academiske angaaer, da er det ved det samme som tilforne; paa Closteret har 4re Decani faaet tillæg af 50 Rdr., og skal derfore holde collegia, saa her derpaa bliver ingen mangel, om de just alle kommer til at tiene til den lærde verdens opbyggelse er endnu uvist; for nærværende tiid hører jeg ingen uden Professor Hee[1]) over mathesin.

Iblandt de mange fornøyelser, som giorde min skilsmisse fra Tronhiem tung, forsikkrer jeg til var allermeest den lykke jeg hafde at være deelagtig i deres Høyærværdigheds connoisence, og den fornøyelse derved at nyde deres profitable omgang, hvilket jeg nu maa undvære, og allene overlade tankerne at fornøye mig med.

---

[1]) Christen Hee, f. 1712 i Aalborg stift, var som student alumnus først paa Eilertsens, siden paa Valkendorfs kolleg. og tillige dekanus paa klosteret. Reiste udenlands til Tyskland, Frankrig og England. Blev ved sin hjemkomst lektor i matematik ved marinen, 1750 prof. i matematik og filosofi ved universitetet. Døde 1782 som justitsraad.

Ifald jeg her nere kunde forrette noget til deres Høyærværdigheds behag, har han i alle maader at befale over den, der næst sin underdanige compliment til Frue Søster stedse ønsker sig recommendered og med den yderste respect stedse henlever etc. Deres

E. Hagerup.

---

351. 1759. 10. Decbr. fra E. Werlauf,[1]) Fiskvaag. (StA.)

Høyædle og Høyær-Værdige Hr. Biskop etc.

At ieg saa silde havde den Ære, at besvare Deris Høyærværdigheds Høystærede Skrivelse af dato Rødøen 12. Augusti sidstleden, dertil er Aarsagen, at ieg for silde bekom Deris Brev og ikke førend nu nyelig in medio Novembris. Den Jertegns Postill Deres Høyærværdighed har hørt, at ieg skulde have, den har ieg i sandhed aldrig haft, og ieg har heller aldrig seet den; men ieg har vel hørt tale om, at den Jertegns Postill i gamle Dage skulde være i stor Credit; men ieg kand troe Aarsagen var vel den store Overtroe, som da var i blant Folk, siden den indeholdte slige Mirakler, der kunde Trøste og styrke De i Troen vaklende Mennisker. Det skulde ellers hiertelig have fornøyet Mig, om ieg har været saa Lykkelig, at ieg har Haft endten den eller nogen anden deslige Bog, som kunde have været Deris Høyærværdighed til behag, saa gierne som den skulde have været til Deris Høyærværdigheds Tieniste! Thi dette var dog det Allermindste, hvorved ieg kunde udvise den Erkiendtlighed, som Deris Høyærværdigheds store Gunst og bevaagenhed for Mig stedse tilforbinder mig, Hvilken ieg og fremdeeles, som hidtil bestandig vil tilbede Mig, da ieg med inderlig ønske til Gud om Vedvarende Velgaaende Sundhed og Helbred for Dem i Anstundende Nye-Aar, og i mange paafølgende Aar ønsker, at Deris Dage maatte forlænges hos os, og vi sildig maatte safne saa Eyegod og from en Biskop! Det ønskes trohiertelig af den, som med ald Submission stædse henlever etc. Deres Eric Werlauff.

[1]) Erik Werlauff, 1739 dimitteret fra Trondhjems skole, en tid famulus hos biskop E. Hagerup, dimisprædiken 1742, 1743 pers. kap. til Rødø, 1752 resid. past. til Saltdalen, 1769 til Folden, hvis første sogneprest han blev 1770. Døde 1773.

352. 1759. 19. Decbr. fra E. Røring[1]), Vedø. (StA.)

Høy-Ædle og Høy-Ærværdige, Gunstige Hr. Biscop!

Jeg har herved først ydmygst at taksige for Deres Høy-Ædle Høyærværdigheds Allerhøystærede Skrivelse af Den 12te Novbr., som mig Den 29de i samme Maaned tilkom. — — — Dernæst bliver det min Skyldighed herved at indberette, at Deres Høyærværdigheds seenere Gunstige til mig af den 1ste i denne Maaned ligeledes er indhændiget, hvorunder var indsluttet — — — — — 4. Hr. Jørgen Hees trykte Invitation til Prænumeration paa den 2den Deel af Hans Forklaring over Passionen, og endelig 5. en Fortegnelse over de Skrifter, som hos Deris Høyærværdighed Selv kand bekommes, hvilket altsammen Dagen efter, at samme mig var tilkommen, Nemlig Den 15de hujus, under Circulaire til Omgang hos Præsteskabet blev afsendt. Af de Skrifter, som Deris Høyærværdighed Selv har at overlade, vil ieg nok beholde nogle, men venter paa Præsternes Svar, om nogen af Dem ogsaa skulde forlange nogle, da ieg skal give mig den Ære under eet at giøre Deris Høyærværdighed Anmodning derom, og Pengene med Monsr. Diedrichsen strax lade betale. Dersom den udkomne 1ste Deel af Hr. Hees Passions Forklaring hafde været mig bekiendt, eller allene haft Deris Høy-ærværdigheds Vidnesbyrd om at være god, vilde ieg gierne have prænummereret til den 2den Deel i Haab om, at den 1ste ogsaa endnu kunde været at bekomme. — — etc. Deres

E. Røring.

---

353. 1759. 22. Decbr. fra B. Riisbrigh,[2]) Kiøbenh. (StA.)

Høyædle, Høyærværdige og Høylærde Hr. Biskop etc.!

Deres Høyærværdighed tillade gunstigen, at ieg ved mit ringe Brev giør min underdanige Opvartning. Ieg er, og bekiender Mig at være i Deres Tal, som Deres Høyærværdighed ved Sin Bevaagenhed og mange stoere Velgierninger har høyligen forbunden til en bestandig Taknemmelighed. I den Sted mange andre, som dog vil ansees for Velyndere, tiidt maae anmodes, og dog ikke kan be-

[1]) Se nr. 102 ovfr.

[2]) Se nr. 344 ovfr.

væges til at ansee deres Clienters Bønner; har Deres Høyærværdighed tvertimod af Sin eegen Ædelmodighed, uden først engang at bedes, ofte tænkt paa mig, og ikke alleeneste umiddelbarligen givet mig stoere Prøver paa Sin grace; men endog ved recommendation hos Andre tilveyebragt mig anseelige Fordeele. At ieg er Decanus paa Klosteret, at ieg havde den Naade at læse Logicam for Hr. Kammer-Junker Holstein, hvorfor jeg fik raisonnabel Betaling, at ieg ved Hans Høyærværdighed Hr. Procancellarius blev antaget iblandt de 4re Decani, som aarligen faaer 50 r. tillæg[1]); Dette altsammen og meeget meer ere Virkninger af Deres Høyærværdigheds stoere og uforskyldte Bevaagenhed imod mig. Ieg tager mig derfor den Friehed at aflægge min underdanigste og allerskyldigste Taksigelse, og at ønske Deres Høyærværdighed al Guddommelig Velsignelse og Lyksalighed baade i det tilstundende nye Aar saa og i mange fleere. Gud lade Deres Høyærværdighed leve, og giøre vort Academie og mig saa lykkelige at faae igien en saa stoer Lærere og Patron, som vi saa høyt savner. Deres Høyærværdigheds Hyrde-Breve loed ieg efter Ordre strax bringe til Boghandler Pelt. Han vilde ikke sende Dem til nærmeste Messe af Frygt for at miste dem ved Krigens Farligheder. For de exemplarer, som Deres Høyærværdighed gunstigen forærede mig, takker ieg underdanigst. De Hans Høyærværdighed Hr. Procancell. Pontoppidan tilhørende Bøger leverede ieg strax, og offererede i Deres Høyærværdigheds Navn tillige de tilsendte smaae Skrivter, hvorfor Hr. Procancellarius befalede mig at formælde sin kierligste Hilsen og Taksigelse.

Af mærkværdigt Nyt kan ieg have den Ære at mælde dette: At i Nat Kl. næsten 1. har man her i Byen paa adskillige Steder fornummet et svagt Iord-Skiælv. Ieg har talt med mange, som selv har erfaret det, og som ieg skriver dette, hører ieg af een, som iust nu kom ind fra Landet, at man 5 Miile her fra Byen har mærket det. Hvad vort Academie angaaer, da synes det, at den Wolfiske Philosophie inden kort Tid vil blive den herskende. Professor Hee,[2]) som har henimod 100 Tilhørere, forsvarer den ivrigen. Han har og ved en Leylighed sagt mig, at han vilde

[1]) Se nr. 344.

[2]) Se nr. 350 ovfr.

bruge al sin Fliid, for at bringe den Philosophie i Moeden. Provst Schiønning, som ogsaa har en Deel Tilhørere, er og fuldkommen Wolfiansk. Hr. Siwertzen[1]) og ieg læser over Deres Høyærværdigheds Logica. Ieg har 12 a 14 Tilhørere. Hr. Sahl[1]) bruger sine eegne dictata. Hr. Seidlitz[1]) har, saa vidt mig er bekiendt, læst over Daries hans Philosophiske Moral, men ikke længe, saasom han fik Kopperne, og har været i Fare for sit Liv. Een af mine Venner, Monsr. Kruse,[2]) tager sig i Dag, eller med det første den underdanige Friehed at skrive. Og beder ieg underdanigst, at Hans Begiering, om mueligt, gunstigen maatte blive bønhørt. Ieg har min Broders underdanigste Respect at formælde. Han gratulerer tilligemed mig et lyksaligt Nye Aar. Vi begge recommenderer os til Deres Høy-ærværdigheds Grace. leg udbeder mig allerydmygst pardon for min Dristighed i at skrive saa vidtløftigen, og forbliver, saa længe ieg lever, i allerdybeste Ærbødighed etc. Deres

B. Riisbrigh.

354. 1759. 29. Decbr. fra J. L. Bull,[3]) Christiansund. (StA.)

Høyædle Høyærværdige Høybydende Hr. Biskop!

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Hvis den, i Deris høyædle høyærværdigheds Skrivelse av 1ste hujus ommeldte, historiske Almanach er Hr. Biskopen tilskikked fra Videnskabernis selskab til forhandling, kand her omtrent blive avsatte 24 stykker, som jeg underdanigst beder at vorde mig tilsendte. — — — — Deres J. L. Bull.

355. Jens Kildals,[4]) missionarii non ordinati, beskrivelse om runebommen, udcopieret av Hr. Peder Leth[5]) i Qvæfiord 1759.

1) Se nr. 344.

2) En cand. minist. Peter Generanus Kruuse søger i brev af 29. dcbr. 1759 om at komme i betragtning ved vacancer i missionstjenesten i Finmarken.

3) Se nr. 92 ovfr.

4) Se Gunnerus' Hirtenbrief pag. 59.

5) Peder Leth, f. 1718, exam. theol. 1744, var først missionær til Salten, 1748 pers. kapell. til Kvædfjord og 1749 sogneprest smstds. Døde 1779.

Mig sendt til Sandsøen. Andre siiger v. Westen skal være auctor. Jens Kildal boer nu i Tysfiord og har 100 rdr. pension.[1]) (RA.)[2])

Runbomen (saasom det holdes for) betyder Othins Hoved, den blev fordum efter gamle Folkes sigende adspurt og holden nær til øret, og blev saa hørt af den lydelig Svar. I vore Tider, endog for noget lang tiid siden, er ikke ved Røst faaed Svar af Runbommen, men ved en Rings bevegelse til den eller den Guds afmaling paa den, er i det der er bleved slaaed med en Hammer paa den, blevet et eller andet tilkiende givet. I fordum tiid drak nøyderne, det er de som Runede, Luud, naar de skulle ruune, men nu drikker de Brendeviin. Naar Nøyderne begynder deres Runen, har de Folk hos sig samlede, hvilke hialp til Runingen med deres Gogesang, saadan Samling kaldes Nøyde Kionka. Nøyderne drikkendes da Brendeviin, giør sig meget til gaar heftig omkring i tul paa Knærne, tager gloendes ild i Henderne, skiere paa den bare Haand med en skarp Kniv, og saa slaaes paa Runbommen, da fornevnte Ring begiver sig hen til den Guds afmaling, som af følge om ham loves offer bliver hielp at haabe hos, ex. gro: om Runingen skeer for at faa et sygt Menniske til Livet igien og Ringen begiver sig Jabemeacha[3]) (Dødens Moders afmaling), da gives dermed tilkiende, at saa fremt den Syge skal komme til Livet igien da maa det skee ved offer til Jabmeacha, naar Nøyden da længe har holdet paa at rune med stoer iver paa fornevnte maade, da falder hand død need til Jorden, saa at han bliver liggendes gandske Aandeløs en halv Time i det ringeste, eller og hen mod een Time,

[1]) Skrevet med Gunnerus' haand.

[2]) I den oftere omtalte foliant, tilhørende T.hjems bispearkiv.

Runebommen omtales oftere i Gunnerus' breve. Se saaledes nr. 167, 292 og 337 ovfr. samt nr. 369 og 410 nedenfor. Angaaende runebommens brug se især E. J. Jessens afhandling om Finnernes og Lappernes hedenske religion, indtagen i slutningen af K. Leems Beskrivelse over Finmarken — og J. A. Friis' Lappisk Mythologi. Christiania 1871 pag. 23 flg. I vidsk. selsk. bibl. i T.hjem findes et par mskr. angaaende runebommen, hvoraf det ene (kv. nr. 22) skal være nedskrevet paa Nærø 1723, det andet (kv. nr. 23), smlgn. nr. 214 ovfr., er betitlet: Underretning om Runebommens rette Brug blandt Finnerne i Nordlandene og Findmarken, saaledes som det har været af fordum Tid. Begge Mskr. er forskjellige fra det her meddelte.

[3]) Jabmiakko, Friis l. c. 106 flg.

da hand i midlertid er Vandrendes og ned i Jabemeaimo (de dødes Land)[1]) for at faa ved vis accord om offer til Jabmeacha den syges Siæl op af Jabmeajmo som troes at være did needkommen, fra hvilket Stæd hun endelig maa reddes saa fremt den syge skal komme til Livet igien, det gielder da endelig paa Nøydens Løfte om saa og saa stort offer til Siælens Løsning, Dog undertiden og paa hans Gesvindighed, at faa dødningen uformerked, Siælen hen fra dem snapped. Og ald den tiid, Nøyden ligger død, maa endelig en Qvindes Person iidelig og heftig gøuge, een deel for at paaminde ham om hvad forretning han har i Jabemeajmo, og een deel for at faa ham til livet igien, og eftersom det er saa høyt fornøden uafladelig at gøuge paa ivrigste maade, i medens Nøyden ligger død, da faar Hun betaling af Nøyden for denne gøugen, men den Løn Nøyden faar for sin Tieniste er ikke liden; thi Lapperne synes, at det er billigt at give ham een god Løn for den Fare hand maa udstaa i Jabmeajmo, men selv bekiender hand om sig, at hand kunde intet, var ikke hans Passe vare guli (Hellige Fields Fisk), hvilken og er den som bevarer hans Liv, thi Nøyden fører baade need i Jabmeajmo og op igien deraf sin Passe vare Guli (Nøydernes visse Field som ere Hellige, hvoraf de har deres Passe vare Olmaj, Spiritus familiaris, saa har de og deres Passe vare Gulj (en Fugel der skal være som en Ørn) saasom og deres Passe vare Lodde og Passe vare Serva). Naar Passe vare Gulj da har ført Nøyden uskad af Jabmeajmo og ind i sit Legeme igien, da begynder det at rore sig, og bliver da fortelt af Nøyden hvordan hans Reise afgik, og hvor stort et offer hand maatte udlove til Jabmeacha, førend han fik den syges Siæl fra hende.

De almindeligste Guder af dem som staar afmaled paa Runbommen er Radien (Verdens Mand) den fornemste, saasom hand efter Lappernes meening er den fornemste Aarsag til Menniskens Forplantelse, thi Hand som boer oppe iblant Stiernerne sender een Siel need til Maderacha som boer neder under Lappe Gammen, den Hun igien leverer til sin Datter Saracha som skal skabe Kiød paa dem, i Qvindens Liv til et Foster, og saa give en god Barsel-

---

[1]) Jabmi-aibmo. Friis l. c. 125 flg. Om reisen did se Friis l. c. 128 flg.

seng. Radien opholder og Verden at den skal ikke needfalde, saasom Hand og giver Lykke til Regn. Denne Gud, eller rettere at sige Dievel, er som Jupiter for Hedningerne, den øverste og største Gud, og staar derfor afmalet øverst paa Runbommen ved den Høyre Side. Naar Nøyderne eller andre Lapper ofrer til Radien da setter de ved hans offer en Støtte, hvormed hand skal opstøtte Verden, at den skal ikke falde omkuld, denne Støtte er huggen af et Træ med en Kløft paa Y og af Nøyden eller den som ofrer oversmørres med offer Chreaturets Blod, der opsettes og ved hans offer et Træ som er ferskt og grønt opgravet med Roden, saaledes at Toppen bliver vendt need og Roden op hvilket og bliver oversmurt med offer Chreaturets Blod.

Dernest er den Gudinde Rananejd[1]) (den grønne Jomfrue) een stoer og anseelig Gudinde hos Lapperne, hvilken om Vaaren giør Fieldene og Marken grøn med græs til næringsføde, Hun staar afmalet paa Runbommen nest ved Radien paa den Runbommens Side som vender mod den venstre Haand, til den ende ofres og til denne Gudinde at Hun betids om Vaaren skal lade voxe Græs.

3. Needen for Radien og Rananejd sees paa Runbommen Passe vare olmaj (de Hellige Fields Mænd), Passe vare Gulj de Helliges Fields Fisk, Passe vare Lodde de Hellige Fields Fugel og Passe vare Serva de Hellige Fields Oxe Reen, og endskiønt det kan skie, at disse staar paa begge Sider af Runbommen saa og mit paa den fra begge sider at regne saa staar de dog nermere til den Side af den som vender mod den Høyre Haand. En Nøyd har sin Passe vare olmaj for sig Selv alleene, de ere hans Spir(itus) Famil(iaris); Passe vare Gulj er hans Hellige Fields Fisk som ved hans foregaaende Runen og hendøelse baade fører ham til og fra Jabmeajmo, saa og fører ham anden steds hen saasom til fremmede Stæder for at berette for nogen hvordan der staar til. Denne Nøydens Passe vare Lodde og hans Passe vare Serva item hans Passe vare Gulj er saadant et Gan som han setter ud imod andre, end og mod andre Nøyder at stride for sig. I'aa den maade kan en Nøyd blive bestandig blant sine Folk, og faa

[1]) Skal være Rana (eller Ruona) nieidda, se Friis l. c. 58, Leem l. c. 411.

sin Aarlige Nøyde Løn af hver Mand om hand er god for at staa sig mod andre, thi hvilken Nøyde der befindes sterkest, hand udvelges af alle og gives Aarlig Nøyde Løn.

En Nøyd setter da ud mod en anden Nøyd fornemmelig hans Passe vare Serva, saa som blandt alt det hand haver er den sterkeste og gaar da Striden saaledes an, at naar den eene Nøyd setter sin Passe vare Serva ud til Strid, da møder den en anden Nøyds Passe vare Serva imod ham, og iust det samme som over gaar disse stridende Serva, det overgaar Nøyderne Selv, stanger den eenes Serva Horne(ne) af den andens, da bliver den Nøyd syg hvis Servas Horn blev afstanget. Dræber den eene Serva den anden, da dør den Nøyd hvis Serva blev dræbt, derfor skeer det og at saa træt og udmattet bliver den Nøyd som hans stridende Serva. Udi slig udmattelse kand det undertiden skie at der kommer en Jomfru af hans Spir(itus) Famil(iaris), som giver ham til Vederqvegelse af Passe vare Kiodse (det Hellige Fields Vand) at drikke. Passe vare Gulj og Passe vare Lodde settes og ud som et Gan mod andre, men det er ikke af saadan Styrke saasom Passe vare Serva. Passe vare Olmaj er ikke egentlig saadane som hand sender ud som et Gan, men de ere Nøyden tienstagtige i at komme til ham naar hand trenger til dem for at faa Raad hos dem.

Endelig skeer det undertiden, at naar Passe vare olmaj ikke kommer strax naar en Nøyd gioger efter dem hand da maa giøge paa sin Passe vare Lodde af den Aarsage at han skal flyve hen til det eller det hans Passe vare for at begiære at dets olmaj vil komme til ham. En Nøyd haver ikke gierne meere end 2 eller 3 Passe vare, og hand kand da undertiden have bedre Haab om hielp af det ene end af det andet, derfor naar hand gøger paa det ene hans Passe vare at dets Olmaj eller Lodde skal komme ham til Tieniste eller Raadføring men det bliver ikke efterkommed, da gouger hand paa et hans andet Passe vare men da kand hans Gøugen blive efterkommed, i et af hans Passe vare bor hans Serva men hans Lodde boer undertiden i samme Passe vare undertiden i et andet, ligedant hans Guli. Det kand og hende sig at en Nøyd kan være saa sterk at hand har tvende Serva, een af et hans Passe vare og een af et andet, lige saa kand det hende sig at han har

tvende Lodde, men naar det skeer at en Nøyd har tvende Serva da tør ingen anden Nøyd prøve paa at overvinde ham for at komme igien i hans Embede.

Er da omtalt hvor Passe vare Olmaj Guli Lodde og Serva ere afmalede paa Runbommen, og her hos kand erindres at Passe vare Si(e)lv paa een deel Runbommer ere afmalede da findes det der, hvorom blev talt, hvor dets Olmaj Gulj Lodde og Serva findes, men paa den siide af Runbommen som vender mod den venstre Haand.

4. er at merke at paa Runbommen fra begge sider at regne staar Bejve[1]) (Solen) afmaled, der ofris til Hende at Hun skal skinne vel. Og settes ved hendes offer Hende til ære en Ring paa en Stikke, hvilken Ring er smukt giort af Træ og oversmørres med offer Chreaturets Blod.

5. er Horagelles[2]) Torden som og af een deel kaldes Paid olmaj afmaled lidt lengere need end Bejve og lidt nermere end Hun til den Side af Runbommen mod den Høyre Haand. Denne Horagelles er efter Lappernes meening en blaa klæd Mand, som undertiden med sine stoere Slag og Lynild giør dem forskrækked, altsaa for at stille ham tilfreds naar han torner da lover de ham offer, hvilket Løfte de og ubrødelig holder og setter ham da til Ære ved hans offer en Hammer hvilken er net udskaaren som og oversmørres med offer Chreaturets Blod.

Ikke langt fra sees (6) Biecholmaj[3]) Vindmanden at være afmaled dog paa een deel Runbommer nermere ved den venstre Haand end paa andre, til denne Gud lover Lapperne offer, naar de af Sterkt og hordt Vejr er i Fare.

7. er Leibolmai[4]) (Brødmanden) afmaled neden for Biech olmaj og paa den side af Runbommen som vender mod den høyre Haand, til denne Gud ofres for Lykke til Biørn og ved hans offer settes en Bøsse ud af Træ som er net krinet og udskaaren som oversmørres af offer Chreaturets Blod, naar en Nøyd setter sig for

---

1) Bæive, Friis l. c. 77, Jessen l. c. 12, Leem l. c. 411.
2) Horagales, Friis l. c. 66 flg., Leem l. c. 411.
3) Biegolmai, Leem l. c. 412, Biegga-gales, Friis l. c. 74.
4) Leem l. c. 412, Jagt-(Skovens) gud, Friis l. c. 31, 32.

at gaa bort en dag i Skoven for at skyde Biørn, da slaar hand paa Runbommen for at fornemme om hand den dag skal faa Lykke til Biørn, men saadan en Runing som kun skeer for een ringe ting, men ikke for et Menniskes Liv at redde kand skie, endskiønt Nøyden hverken har andre hos sig samlede, eller falder til Jorden saa som død; naar Nøyden eller en anden Lap har haft den Lykke, at hand har faaed Biørn, da sammen samler hand Mendspersonerne som med deres Gøuge Sang skal takke Lejbolmaj tillige med ham for den Lykke, men for den hellighed som er med Biørnen ere Qvindes Personer vanhellige mod ham, da verdiges de ikke at gaa ind ad den samme dør, hvor igiennem Biørnens Kiød bliver baared, men de maa gaa ind bag i Lappe Huuset, hvor der obnes en liden Indgang, ikke heller ere de verdige at tage til sig af Biørne Kiødet for at æde det, men det bliver dem af Mænds Personerne præsenteret paa en stikke op i Munden.

8. Maderacha Saracha Juxacha og Uxacha[1]) (Gudinder for Qvinderne) staa saa langt neder paa Runbommen til begge dens Sider, saa der neden under er ikke stort rum igien tilbage til Guders Afmaling. Maderacha er Moder til Saracha og boer liigesaa vel som Hun neden under Lappernes Gamme. Maderacha anammer Siælene oven af ud af Radien, den Hun overleverer til Saracha som skal overklæde dem med kiød i moders liv til et Foster og derpaa give en god Forløsning hvilket alt Hun efter Lappernes indbildning vel bestiller, saafremt Hende gives vel offer, denne Saracha holdtes og for at skal hielpe til en Qvindes Menstrua, hvilket alt dette og det forrige Hun skal vel bestille saa fremt hende gives vel offer. Uxacha som i liige maade er Datter til Maderacha har den Bestilling at naar Hende gives vel offer da seer Hun til det fødde Barn, og vogter det naar det begynder at gaa fra stød og Fald.

Jabmeacha, Dødens Moder, staar needenunder fornevnte Qvinder paa Runbommen. Denne Gudinde vil baade Selv undertiden have Mennisker need til sig til Jameaimo. Hun vil de skal døe at de kand komme til Hende, saa og ere der Iamecudser,

---

[1]) Friis l. c. 87.

Dødninger i Jameajmo som vil have nogen af sin Slægt fra dette Liv og need til sig, hvor om de som ere af Dødningens Slægt faa underretning, saasom Nøyder ved Runen, saa og baade Nøyder og andre ved drømme.

Foranførte Guder, hvilke sees afmalede paa Runbommen, da angaaende offer til Radien, Rananejd, Passevare, Bejve Horagelles Biecholmaj og Lejbolmaj, da ofres der gierne til dem en Oxe af Reen eller Fæe. Med ofringen holdes saaledes at Finner eller Lapper tager deres bæste Klæder paa, gaar til Skovs, og naar de skal ofre giøre de sig ydmyge, tager deres Belter og henger dem over deres Skuldre krummer sig og gaar med Staver, gøuger ydmygelig paa den Gud de vil ofre til at hand vil tage naadig imod ofret, og det de da af Oxe aflegger til offer er hans Indvolde et stykke af Tungen et stykke af Lungen et stykke af Hiertet, Hornene alle Beenene hvoraf intet Been maa brydes, til den ende har de til et offer moltiid saa mange forsamlede at de kand æde Kiødet af alle Beenene, thi Beenene med det andet anammer Guden der ofres til saasom et tienligt offer, thi hand skaber selv Kiød paa Beenene giver Oxen Liv og har saa igien en fuldkommen Oxe. Den sted hvorpaa de legger Offeret og setter fornevnte udskaarne og krinede Træer, er enten ved et stort Træ eller Steen, men til Maderacha Saracha Uxacha og Juxacha ofres gierne paa den maade at der graves need i Jorden til dem hvor de boe et Levendes sort Lam en Levendes Kat, en Levendes Griis, eller og settes need til dem i en uur en levendes Hane hvor hand galer saa længe hand kand og saa døer af hunger, til Jameacha ofres enten paa samme maade et Levendes Chreatur eller paa saadan anden maade, som en Nøyd kand forskrive eller som en kand faa Kundskab om udi drømme.

---

356. 1760 7. Januar fra J. J. Skanke, Grytten. (StA.)

Høiædle etc. Hr. Biskop etc.! Det var for kort siden at jeg midt i min jevnlige Elendighed hjerteligst blev vederqvæged av at imodtage og læse Deres H. H.s høi-gunstigste Skrivelse av 1ste Decemb. avvigte Aar. Den Tak, som jeg derfor var og er allerpligtskyldigst at yde, veed jeg dog, at De av mig u-værdigste vel kan

undvære, og derfor heller vil ære Dem med Stil-tienhed. Den store u-forskyldte Kjerligheds Beviisning i Sær kan jeg dog ei undlade ogsaa skrivtligen at berømme, at det ret underligen haver behaged Gud, at D. H. H. vilde rekke mig u-værdigste saa kraftig Haand til at kunne i nogen Maade tilbørligen ære min salige Faders Støv, hvortil der alt hidindtil ei haver været given mig Leilighed, men jeg haver laded mig nøie med at kunne sige: Vort Liv er skyelt med Gud i Christo. Nu da! Jeg erkjender dog ogsaa, skjønt med usselste Skjønsomhed, som sagt er, D. H. H.s Velgjerninger, og jeg vil saa lenge det behager min Trofaste Gud, at jeg skal leve i Uselheden, beflitte mig paa i nogen Slags Maade at fortjene Deres Yndest.

Hvad min usle Oversettelse av den Dyrebare Dr. Lassenii[1]) Perle-Skat angaaer, da, siden at D. H. H. ogsaa deri rekker mig saa trøstig Haand, kan jeg ikke andet, end, om det behager Gud saa lenge at opholde mit alt for skrøbelige Leer i Live, da at anvende Tiid og Flid ogsaa dertil. — — — Dernæst henlever etc. Deres etc. J. J. Skanke.

---

357. 1760. 8. Januar fra M. Sommer[2]), Alstahaug. (StA.)

Deris h. H.! Min Kære Biscop! Med Sørposten, som denne gang tilkom førend dend fra Nordlandene, er mig tilkomen D. H.s af 14. dec: a: p: tilligemed de jndbemelte forordninger og Rescripter.

D. H.s brevs jndhold(1.) at hr. Jørgen Hee[3]) inviterer til dend anden deel af sine taler til prænumeration à 8 ort Exemplaret, da som Jeg allerede har 12 Exemplarer for mit Præsteskab af dend første deel, som er betalt til hr. Biscop Nannestad med 16 Rdr., saa sender Jeg hermed en Anviisning nok paa 16 Rdr. til dend anden deel, imod D. H.s beviis for samme til dend som teller pengene, og gjøres saa ikke videre nødig denne gang at lade invitationen circulere. Stedse forblivende etc. Deris etc. M. Sommer.

---

[1]) Se nr. 321 ovfr.

[2]) Morten Sommer, f. 1705 i Trondhjem, var nogle aar missionær til Næsne, 1733 kapell. til Alstahaug, 1736 sogneprest smstds., 1757—65 provst i Helgelands provsti. Døde 1765 eller 1766.

[3]) Se nr. 142 ovfr.

358. 1760. 10. Januar fra P. Hersleb,[1]) Fosnæs. (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biscop. — — — De Bøger, som Hr. Buschman ved auctionen paa Rødøen for D. H H. kiøbte, bragte Jeg derfra med Mig hid til Foesnes; men har end ikke fundet beqvem og sikker Lejlighed til at forskaffe dem vel frem; dog tænker jeg med første at besørge dem til Hr. Heltberg i Bedstaden, som dem vil videre befordre. At nogle imod Forventning bleve dyre, var ikke min skyld, som Hr. Buschman kand bevidne. — — —

4 stykker Berg-Draaber følge ogsaa med. Jeg har seet nogle fra samme sted, hvor disse ere tagne, som i London ere blevne sleebne, og brillere, som den klareste diamant, hvorfor jeg meener, at disse ere det samme slags som de Bøhmiske diamanter, der kiendes fra de Orientalske derudi, at disse ikke som de staae for filen.

Jeg har en tørret haa, han af slag, som med Bøgerne skal følge, og en fagergaas at bekomme, har føjet mueligste anstalt. Jeg . . . . . forbliver etc. Deres etc. P. Hersleb.

---

359. 1760. 20. Januar fra foged A. Tostrup,[2]) Lister. (StA.)

Høiædle etc. herr Biskop! Lad det ikke Vere dem enten forfortrydeligt eller forunderligt, at Jeg som saa fremmed til dem, addressérer Mig til D. h. i Een Materie, som omendskiønt den interesserer ikke meget, ei heller er af stoer Vigtighed, saa dog for høi for Mig at begribe, og ei alleene for Mig, men for mange Andre end og lærde Mænd som Jeg derom har Corresponderet.

Men det stoere røgte D. h. har, for Een reen og fiin fornuft, end og i ting som er uden for Deris Theologische Studium, giør Mig begiærlig at høre Deris behagelige Tanker om efterfølgende, Nemlig: Om De NB. Wilde Dyr og Wilde fugle, som farer i sin medfødde frihed, Døer af Alderdom. Jeg undtager herfra ald Vold som død, saasom blessurer af Skud eller deris Fiender hvoraf død kand entstaae, Jeg undtager og herfra ald hændelig Død, saasom af frost, hunger, Sygdom, og deslige, men Spørs-

1) Se nr. 56 ovfr.

2) Andreas Tostrup, foged i Lister 1731–68. „Alstrup" paa brevets bagside beror paa feillæsning.

maalet er Alleene, Om der er Exempler af, at noget Wilt Dyr eller fugl paa saadan maade som Mennisker eller Tamme Kreatuure, formedelst Alderdom, er funden Svag, eller Død, om de ere funden kiendelig med fattelse paa Kræfter, enten at Dyrene ikke kunde løbe eller fuglene ikke flyve saa Vel som De yngre, Om De ere fundne med Alderdoms affældighed paa Syn eller hørelse, hvilket deraf kunde kiendes at de Manglede beqvemhed at søge Deris Næring, og følgelig bleve afmægtige og tammere end sædvanlig, thi paa de tamme er Alderdommen ganske kiendelig af saadane Merker, som D. h. Self er bekiendt, men ifald at Mand nu ikke finder blant de Wilde Kreatuure saadanne Alderdommens Affældigheder, som Visselig er Dødens forgiengere, og Vi seer heller ikke paa Land eller Vand, i Skovene, eller paa Øerne, hvor Dyr og fugle, Vrimle i største Mængde, noget Dyr eller fugl Død, som iblant saa mange 1000de ikke maatte Vere saa rart, naar det havde sig saa med dem som med os i det tamme Rige, saa kand det ikke Vere forunderligt, at Et Menneske som tenker noget Lengere end det hand seer for fødderne søger efter denne huusholdnings hemmelighed, om den ellers skulle Vere at finde.

Jeg boer paa Landet, hvor Kongen har sat Mig i Et fogde Embede, samme har Jeg betient i 29 aar og endnu i mit 53 aars alder, betiener det, paa det stæd hvor Jeg boer er nær ved Havet, hvor der ligger øer, derpaa holder sig, og om Sommeren yngler Een Mængde Søefugl, mit District som er 2 fogderier, strekker sig baade Ved Søesiden og høit i Landet, Jeg har Ved mine omreiser flittig efterspurt om nogen har Merket de Wilde Kreatuures Alderdoms affældighed eller paafølgende Død, Jeg har Self nøie seet derefter baade paa øerne og i landet, men har til denne Dag endnu intet Spor funden dertil, om d. h. nu herudi finder nogen Curieuxite, og hand Ville bemøie sig med at efterspørge hos dem som herom kunde give oplysning, saa skulle Jeg udbede Mig Ved Commodite nogle Linier, for at opfylde nysgierighed, Sagen i sig Self er u-skyldig, dog ifald det saa skulle Vere at de omskrevne er ikke underkast den Skyldighed at Døe af sig Self, forekommer det Mig som Et øiensynligt beviis paa u-skyldighed, men lad det vere hvad det vil, saa kand Jeg aldrig faae andet facit i denne Reigning,

end det samme som mange andre ting i Skaberens huusholdning udfalder til, naar Mand seer til Dybhederne derudi, Nemlig: U-begribelige for os, thi snarere bliver ikke Et udfunden (saasom om Jeg nu paa erfarenhed grunder, at disse Kreatuure ikke Døer, eller ikke er under Døds Dommen med os) førend der opstaar for Mig, Een ligesaa Vanskelig Sag at oplyse, som er: hvor bliver den Mængde af Fugle og Dyr af, som aarlig yngler, særdeelis af de som ikke Skydes eller fanges af Mennisker, naar de ikke skulle Døe, Mand maatte slutte med goed Grund, at 1000de aar, som ikkun er lidet af Verdens alder, havde fourneret Jorden saaleedis med Ravne og Krager alleene at om ingen andet slags fugle Var til, saa maatte baade Jord og Luft veret opfyldet af dem, dog er her nu, efter gamle folkes beretning ikke større Mængder at see, end i deris barndom, og hvordan haver det sig da hermed, dette Papier er for lidet at demonstrere Special hvad første oprindelse er hos Mig til denne Speculation, og muelig d. h. allereede kand vere Keed af giennemlæsningen, imidlertiid tvivler Jeg paa at Sagen enten bliver opløst eller oplyst, og i saa fald ønsker Jeg at see D. h.s høit Reflekterende Tanker herom, ligesom Jeg med Dyb ærbødighed giver Mig den Ære at forblive etc. Deris etc.

A. Tostrup,
Foged udi Lister og Mandals Amt.

---

360. 1760. 23. Januar fra A. Meyer,[1]) Molde. (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biskop. — — — Jeg maa og herved underdanigst tilmælde, at andgaaende det Mig tilsendte Avertissement om dend Historiske Almanach, udgiven af videnskabernes Societet i Kiøbenhavn, da, om D. H. saa behager at Sende her til stædet 12 stk: af samme, skal de blive afsatte, og pengerne for samme af Mig blive udbetalte. — — Forbliver etc. Hr. Biscops etc.

A. Meyer.

---

361. 1760. 31. Januar fra J. J. Skanke, Grytten (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biskop etc.! Det har behaget min Trofaste Gud alt lige fra Nye-Aars Dag af især, da jeg først kom i en rasende

[1]) Se nr. 109.

hitsig Feber, og veedste intet af mig selv, førend Torsdagen derefter (da jeg igien igiennem fem Paroxysmos i et Jevndøgn havde udstaaet et haardt Slag) kom til mig selv igien, og opvaagnende endda var hos min Gud; lad være jeg endnu hver Dag efter Hans behagelige Vilie holdes i Hans Korses Skole, og maa gaae kroget og saare nedbøyet. Men o hvor saare Glædeligt vilde det ikke være for mig usle at erfare, at saavel disse ringe linier (som tilligemed hosfølgende Prædiken sendes med sikkert Bud til Christiansund og der addresseres Msr. Ross til videre Befordring â Thrunhjem) som de forrige under Dato 7de huj. (hvortil jeg maatte for Svagheds skyld tage baade min Søn og Capellan tilhjelp, og blev igien tilligemed den 2den af min Sal. Faders Prædikener, navnl. Den triumpherende Perse Trædere[1]) til 1ste Paaskedag addresseret til den Brave Hr. Provsten Rørings Befordring, men endnu har jeg ingen underretning, om leylighed har begivet sig at fremsende den eller ikke) maatte have truffet og treffe D. H. H. i al Selvbehageligste Velstand og Fornøyelse. Uagtet saa svag, har dog Gud forundt Naade til, at jeg ey allene 1ste Juuledag assisterede ved Guds Tjenesten her i Hoved-Kirken, men og Søndagen derefter forrettede den allene ved mit Kjære Kors,[2]) og nu i Søndags krøb op paa Prædike-Stolen her hjemme, ja haaber i Over-morgen allene at forrette Guds Tjenesten i Eids Kirke, hvorhen dog falder de vanskeligste Søe- og Land-reyser; Men Gud har været mig saa god, at saasnart jeg har faaet nogen liden hilse igien efter mange udstandne haarde Sygdomme, ja Døder, har jeg aldrig gruet for Arbeyde, men det været min Lyst og bæste Lægedom. Saaledes har Han og nu desforuden af sin Faderlige Godhed efter denne sidste Sygdom forundt saa mange halve Timers hvile og Liise, at jeg foruden andre Kalds Forretninger, ogsaa har faaet udskrevet den Tredie af de forhen benævnte min Sal. Faders Prædikener, navnl. Jesu Fred Sjælens Himmerige, skjønt det viiser altfor kjendelig at være sked i stor Sinds og Legems afmægtighed. Nu skriver jeg da ogsaa Bog-trykker Winding til og søger paa bæste maader at animere ham til at trykke samme, i saadan format, med saadan

[1]) Se fortalen til Gunnerus' udgave af H. Skankes „Jonas".

[2]) d. e. Kors Kirke i Grytten.

stiil og paa saadant Papiir som D. Herslebs[1]) Adskillige Prædikener (undtagen nogle exemplarier paa Post- og flere paa Skriv-Papiir), da jeg for min Part gierne ønskede for samme priis, som sættes for andre at bekomme 2de exemplarier paa Post-, 6 paa Skriv- og 20 paa Tryk-Papiir. Jeg melder ham ogsaa, at om Gud vil forunde saa lang Leve-Tid, at jeg kunde faae see den Første Prædiken trykket, vilde jeg forfatte en kort Dedication foran for alle 3de til Græve og Geheyme-Raad von Holstein. Men det vil fornemmelig altsammen komme an paa D. H. H.s Høygunstigste og Høyst-u-forskyldte Godhed saavel udi at approbere, befordre, foranstalte som Skriftet til Venner at recommendere. Ja jeg veed ikke, om jeg underdanigst tør fordriste mig til at begiere saa stort: At D. H. H.s Ammanuensis paa D. H. Befaling og Samtykke vilde og kunde uden afgang i det han, som D. H. H.s Ammanuensis har at bestille, tilskrive de til hver Prædiken henhørende og desidererende Vers, samt, naar det maatte komme dertil, da ogsaa forestaae Correcturen; hvorfor jeg min usle Leve-tid vil blive D. H. H. til allerskyldigste Lydagtighed og Ham til al muelig Gien-tjeneste forbunden.

Da D. H. H. af Ders u-anlignelige Genereusitet ey allene har bragt min Sal. Faders Trinychtemerinon for Lyuset, men ogsaa at beære den med D. Allerhøystærede Fortale, og derudi at anføre de betydeligste momenta af min Sal. Faders Levnets beskrivelse, samt byde den og de flere Skrifter, som De priiseligst har ladet trykke, fal for saa ganske billig priis (hvorfor jeg aldrig noksom kand velsigne end sige fuldtakke Dem), Saa holder jeg u-fornødent nu hos disse Prædikener at føye nogen vidløftigere beskrivelse over hans Levnet, undtagen det maatte være til sidste Slutning Hans egen Grav-Skrift af mig u-værdige fordansket; og det helst i henseende til at Han i disse Prædikener og i de dertil hørende Vers i sig selv noksommelig har givet sig at kjende hvo han var, paa hvad vey han vandrede, og hvilket Fædreneland, han søgte og fandt. Paa de exemplarier af de Skrifter, som hos D. H. H. efter

[1]) Peder Hersleb, f. 1689 i Stod, 1730 biskop i Kr.a, 1737 i Kbhvn. Døde 1757. Hans „Adskilige Prædikener holdte for det Kongl. Herskab" udkom Kbhvn. 1741.

Høygunstigst meddeelte Liste saa billigst er at bekomne, og jeg u-værdige vilde faae, har jeg tilstillet Hr. Provsten Røring fortegnelse, paa det Han under Eet, og til D. H H.s lidt mindre besvær kunde og vilde, det Han og Selv har været saa god at tilbyde sig, hos D. H. H. erholde og tillige betalingen erlegge.

Hvad D. Lassenii Perle-Skat angaaer, da har jeg ey siden havt noget Svar fra Bog-Trykkeren i Christiania paa de ham giorte propositioner, og derfore ey heller begyndt med Reen-skrivningen af de 3de Maaneders Oversættelse, ligesom og hverken Tid eller Kræfter hidindtil har tilladt mig det. Dog tænker jeg saa snart og hvert efter, at Gud maatte vilde forunde Liv, Helbred og Tid dertil, at continuere med Oversættelsen. Og falder det mig nu ind, at ifald det skulde komme dertil, at den 1ste Maaned allene skulde komme under Pressen og vorde trykket, da tillige derforan at føye en eenfoldig Dedication til HH. HH. Hrr. Biskoper Harboe og Nannestad og in specie D. H. H., Hvis endda langt overflødigere Høye-Gunst og Bevaagenhed jeg u-værdigste i kortere Tid Høyst-u-forskyldt har erfaret end de Andres, som jeg dog maa erkjende har været stor for mig, ligesom og Sal. Biskop Hagerups. — — — Deres etc. J. J. Skanke.

---

362. 1760. 7. Febr. fra L. F. Broch,[1]) Dolmø, Hitteren. (StA.)

Høy Ædle etc. Hr. Biskop. — — — I anledning af D. H.s Notification angaaende Jørgen Hees forklaring over Passionen, hvis 2den Tome kan hos D. H. faaes prænumerations Seddel paa, Da udbad jeg mig herved at bekomme præn: Seddel paa et Exemplar, torde jeg bede D. H. tillige at forskaffe mig den 1ste Tome, paa hvilken jeg icke har prænumereret, skeede mig derved en stor tieneste. Jeg sender herved for 2den Tomis prænum. Seddel 8 Skill. . . . . 1 Rd. 1 Ort 8 Skill.

Ligesaa beder jeg at bekomme:

Mossins Moralske Cosmologie.

Ejd. Korte betragtninger over dyder og laster „ —[2])

Rector Skankes Helte Digt om Proph. Jonas „ — „ —[2])

---

[1]) Se nr. 40 ovfr.

[2]) Et stykke af brevet er her afrevet.

Biscop Gunneri Præstevielses tale . . . . . „ Rd. „ Ort 4 Skill.
Ejd. tractatus de imputatione peccati Adam:
Physica s: non morali tamen justissima „ — „ — 16 —

Sendis da herved Penger . . . . . 2 Rd. 1 Ort 18 Skill.
— — — Tilbeder mig etc. Deris etc. L. F. Broch.

---

363. 1760. 10. Febr. fra Jonas Sidenius,[1]) Borge. (StA.)

Høyædle, Høyærv. Hr. Biskop etc. — — — Dersom Jeg ex Naturæ Curiosis overkommer noget, skal Jeg i Sommer med største Fornøyelse fremsende H. Herre det med mere. Det er beklageligt, at til Tronhiem herfra gaar neppe 1 gang Leilighed aarlig. Den Fugel Hafsule kaldet, som D. H. gav mig Ordre om at modtage paa Deres Vegne af en Bonde Karl i Buxnes Sogn, befantes ganske fordærvet og bortraadnet, saa deraf er neppe tilbage Nebbet og Fødderne; dersom De behager samme Neb og Fødder sig tilsendt, skal det ydmygst efterkommes. Jeg lever etc. Deres etc. Jonas Sidenius.

---

364. 1760. 18. Febr. fra M. A. Hopen,[2]) Smølen. (StA.)

Høyædle og Høyærv. Hr. Biskop etc.! Som ieg haver bekommed D. H.s opvekkelige Hyrdebrev, vilde ieg i Allerdybeste ydmyghed udbede, at mig og dennegang maatte tillades at fremkomme med disse slette linnier, hvorved ieg ikke nochsom kand yde min Hiertens Devotion, som fra første tiid er antent hos Deres allerringeste tiener; i betragtning af samme maae Jeg sige Lovet være Gud og vor Herres Jesu Christi Fader, som velsignede os med denne Levende Herre, der med sin Høye Viisdom og dybe indsigt er ligesindet med Doc. Speners, Frankens og Arnt; hvorfore De og søger at opvekke det som er Nærved at døe, Gud give at enhver i sin deel maa tage sig samme ret nær til Hierte. H. Herre, fortørnes ikke over sin allerringeste tiener, der veed og forstaaer

[1]) Jonas Sidenius, f. 1722 i Buksnæs, dimitteret fra T.hjems skole 1739, 1748 exam. theol., 1751 pers. kap. til Buksnæs, 1752 sogneprest til Værø, 1756 til Borge og 1770 til Lødingen. Døde 1785.

[2]) Se nr. 82 ovfr.

ey (understaaer sig ikke heller endnu) at Correspondere med D. H., om same til liv og opvækkelse udgivne Hyrdebrev. — — — — Deres etc. M. A. Hopen.

---

365. 1760. 23 Febr. fra J. D. Fürstenberg,[1]) Dolstad, Vefsen. (StA.)

Høiædle etc. Hr. Biskop etc.! — — — Jeg hørte, Di og talte om gamle Bøger, da vi havde den Ære, Di var hos Os paa Deres Visitatz, som ieg nu haver faaet fat paa Hemmingii Postil og en gammel Catechismus, hvori der og findes for sig selv om de Skicke, som ved Daaben og Brudevielser vare brugelige i fordum Tiid. Jeg veed nock disse Ting ere saa ringe, at ieg saart skulle undsee mig for, at komme frem med dem, men ieg lider paa Deres Godhed, og fremstiller dem allene som en Prøve paa den Erkiendtlighed, ieg bar paa den Høie Ynde, Di har værdiget mig, og formoder fremdeles at blive værdiget med, ieg kand nogenlunde forestille mig, det er Dem Umage, naar Di behager at ville see min forfremmelse, og derfor kand ieg icke andet, end viise Prøver paa en skyldig Skiønsomhed, indtil Gud giver Leilighed bedre at fuldføre det. Jeg forbliver etc. Deres etc. Johan Daniel Fürstenberg.

---

366. 1760. 3. Marts fra P. Dreyer,[2]) Hassel. (StA.)

Høj-Ædle og Høj-Ærv. Hr. Biscop etc.! Jeg havde den Ære, næstledne 22. febr., her at imodtage D. H.s Højst-Ærede Skrivelse af 14. Decembris a: p:, med indehavende. — — — Tillige fulgte Hr. Hees Prænumerations-Seddel. — — —

Udi afvigte Sommer havde jeg, i D. H.s fraværelse fra Velærv. Hr. Stifts-Provst Thode, en Ordre, i Deres Navn, til Præsterne angaaende en Donation af Bøger: 1 Bibel, 1 Postille og 1 psalme-Bog, som en from Christen[3]) har i Sinde at offerere til Kirkerne, her i Landet, hvilken blev strax Præste-Skabet communiceret; men har endnu ikke, efter et $^1/_2$ Aars forløb, faaet Svar fra De fleste. — — — Henlever etc. Deres etc. P. Dreyer.

---

[1]) Se nr. 192.
[2]) Se nr. 255, hvor der skal staa: resid. kap. til Hadsel 1732.
[3]) Hermed menes Laurits Christensen Stistrup (født 1682 i Hobro i Viborg stift, død 1766 i Kbhvn.), om hvis donationer, der hyppig nævnes i breve fra Nordland og Finmarken, se Nicolaysen: Norske Stiftelser III. 3—5, 1030—31.

---

367. 1760. 4. Marts fra P. Hersleb,[1]) Fosnæs. (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biskop! D. H. H.s Bøger, for hvis Befordring Jeg hidindtil har ikke fundet beqvem Leylighed, sendis ind med expresse bud fra mig til Velærv. Hr. Heltberg i Bedstaden, som jeg udi skrivelse har anmodet samme at besørge vel frembragt. De følger i en tønde og en Casse, som begge ere beseglede, og ønskes, at maatte uskad fremkomme. I Cassen ligger og 2 tørrede Haafiske, Han af slag, af hvilke den eene er bleven af Muus beskadiget; men dog agtedes fornøden at medsende, saasom den meere tydelig viiser sine Luft-Huller.

Jeg anholder etc. Deres etc. P. Hersleb.

---

368. 1760. 4. Marts fra H. Paus,[2]) Talvig. (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biskop! For D. H.s allerhøyst Respective gracieuse Skrivelse af 14de Decembris a. p. finder jeg mig høist forbunden til at aflegge min allerydmygste og ærbødigste Tacksigelse, da D. H. derved viiser sin bekiendte høye Generosite i at værdige min ringe Person sin Høye Yndest, som jeg min Livs Tid skal agte dyrebar og umistelig, og derfor ved alle Leiligheder søge at conservere, og ved Guds naade og Bistand stræbe at giøre mig meriteret. De faa tilsendte naturalia vare saa ringe, at jeg virkeligen havde undseet mig ved at fremsende dem, hvis icke min Svoger Provst Sylow havde forsickret mig om D. H.s ædelmodighed, den jeg nu Selv saa kiendelig har erfaret, og som opmuntrer mig til fremdeles ved Leilighed at fremsende hvad usædvanligt og rart mig kan forekomme her paa Stædet, i hvor ringe det end kan synes udi gemeene Folckes øyne, efterdi jeg ved at skarpsindige mænd kan ofte finde et stort naturens mesterstycke udi Ting, som Enfoldige folk ansee som Bagateller, der icke fortiene nogen Reflexion. Maatte jeg nogensinde blive saa Lyckelig at kunde optænke noget, der kunde agtes værd saa høye og dyrebare Mænds approbation, som D. H.s, Hr. Etatzraad Suhms og Hr. Rector Schønnings, hvilke alle jeg vidner af et oprigtigt Hierte, at have udi mit Studere Kammer inderlig elsket og høyst venereret

---

1) Se nr. 358.

2) Sorenskriver Hans Paus, se nr. 214 ovfr.

fra den første Tiid Deres Lærdoms Morgenrøde frembrød for den Lærde Verden, sublimi vertice sidera feriam. Imidlertid skal intet Verk fra mig og under mit navn nogensinde herefter see Lyset og komme ud, forinden det er bleven underkastet deres høye Censure og approbation, som jeg vil ansee som en Kobbermuur mod al Cavillation. Jeg haver i mange aar samlet paa materialia til en Historie om Findmarken, hvorudi jeg ei alleene selv er fød, men min Fader, Farfader og Oldefader har været fra 1619 og før; Men mangfoldige Embeds Forretninger siden jeg kom hid have hindret mig hidindtil fra at legge Haand paa Bygningen; Dog haaber jeg engang med Tiden at naae mit Forsæt, og er D. H.s gunstige Løfte mig icke en ringe Opmuntring til at anvende al Tid og Flid paa dette Verk. Imidlertid udbeder jeg mig etc. Deres etc. H. Paus.

---

369. 1760. 5. Marts fra G. Hammer[1]), Alten Gaard (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biscop! Med særdeles fornøyelse har Jeg imodtaget D. H.s meget ærede Skrivelse af 14de decemb. sidstleden med der indsluttede 3de exemplarer af D. H.s Prædikener og Reyse Route, for hvilket paa det ærbødigste betakkes, som og for Deres gode Løfte af en Stadts og Historisk Calender, hvorved De særdeles forbinder Mig, og skal igien lade det være mig en ære og fornøyelse at søge Leilighed at revencere det med meere som beviisende Prøver paa Deres oprigttige Venskab, som Jeg flaterer mig af ønsker en bestandig Continuation.

Herved har Jeg den fornøyelse at tilstille D. H. en extract af en gammel Justitz Protocol, som er baade rar og Curieus deels formedelst Materien som den handler om, som er en beskrivelse over en Ruune Bomme[2]) og dets brug, som og at mand af samme kand see at der har været en slags Religion meere end en veritable Troldom i at bruge den, og en hoben Levninger af den Papistiske Religion og Surdei. Jeg har funden en anden udsigende og beskrivelse paa Ruune Bommen og dets brug, som er noget forskiellig fra den første, som og er her andført, for at De kand see forskiellen.

[1]) Se nr. 146, der er Gunnerus' svarbrev.

[2]) Smlgn. nr. 355.

Hvad Jeg ellers har lovet D H., skal Jeg reedelig holde, maatte Jeg ikkun være saa lykkelig at overkomme noget, Jeg kand forsikre Dem helligen at Jeg har endnu ikke bekommet det allerringeste; da det feiler vel ikke at De joe assisteres fra alle Kanter og ventelig har af naturalibus et curiosis in dublo og triplo, forhaaber derfor efter givne gode Løfte at meddeles af Deres dupletter, som igien Reciproqvement skal vorde iagttaget af mig.

Ved første givne Leilighed her til forventes De endnu hos Dem resterende Archiv Documenter. Skulle De ville beviise mig den Godhed med given laan af noget Curieuse at læse, som De er Ejere af, Vil Jeg giøre mig en ære af at giengielde det med lige beredvillighed af Archivet her; det feiler vel ikke at D. H. joe holder De lærde aviser, og ønsker Jeg mig et laan af samme, da Post Expressen gierne tiener mig med at bringe dem frem og tilbage, hvad ellers af Curieuse eller til historiam litterariam indkommer, udbaed jeg mig u-fortrøden Communication af. D. H. betænker Selv hvoer meget De vil forbinde mig derved som sidder her in Obscuro Ignorantiæ.

Naarsomhelst Rector Schiønnings Trundhiems og Domkirkes Beskrivelse, med meere fra D. H. og vor Lærde Etatz Raad Suhm og Ham udkommer af Deres skrevne Sager udbaed Jeg mig tilstillet et Exemplar af hvert, da Jeg til all takk skal Contentere Dem efter tilsendte Regning. Et maae Jeg endnu til slutning bede Dem om, som Jeg formoeder De som min oprigttige Ven assisterer mig udj, og hvorved De vil ej allene satisficere Høy Vedkommende, men endog mig, som ved Skrivelse af 9 Maij afvigtte Aar er af Hans Høy Grevelig Excellence von Holstein anmodet at indberette om noget af betydende eller Curieuse her udj Amtet maatte forefalde for samme H. Maj. igien at referere.

Hvorved Jeg kand efterkomme det paalagde petitum; men som det er mig u-mueligt at kunde viide hvad der udj heele Amtet kunde indtræfve og forefalde, uden at vorde assisteret med indberetninger fra ethvert stæd, som, uden mindste incommodation allene ved et brev fra enhver Præst her i Amtet kunde mig indsendes naar noget existerede af forhen meldte, saa er det at Jeg i den andledning er D. H. begierende at De igiennem Provsterne her vil for-

stændige Præsteskabet, at Communicere mig saasnart noget maatte forefalde udj Deres Sogn, være sig enten extraordinaire stoere Sygdomme, eller bortrykkelse iblandt Deres Menighed, forefaldende Curiosa, enten af Naturalibus eller Physicis, et aarlig mandtall af deres Meenighed baade unge og gamle og ved hvert Aars slutning en fortegnelse paa døde og føde, om deres Meenighed er blevet formindsket eller formeeret, med viidere som kunde være værd og af nogen betydende at indberette, og Jeg ellers udj andre maader kunde være behøvende af Dem at erkyndiges om; da De Ting af betydende og som var Curieus kunde maaskee med tiiden derved komme Publicum til nytte og fornøyelse at læse. Jeg formoeder derfor at D. H. ikke nægtter mig sin goede Assistence udj en saa billig begiering, hvormed de vil betage mig den u-mage at ansøge H. Maj. derom, og dertil udvirke en aller naadigst Kongl. Befalning, Som De i kraft af Deres Embede kand beordre det Hæderlig Præsteskab til, da det kand ikke være Dem til mindste Incommodation, men snarere en fornøyelse, hvorved Jeg skal ved forefaldende occasioner give De gode Herrer igien beviis paa min bereedvillighed og gientieneste, som de maaskee ved en og anden leilighed kunde være af mig behøvende.

Til slutning maae jeg nu og melde at Jeg med min Kone og lille Søn (som trives Gud være lovet vel, og har for længe siden givet sin Patte Afskeed) befinder os samtlige vel, hvilket samme stedse at høre fra Dem skal fornøye Mig, der etc. har den ære at forblive etc. H. Hr. Biskobs ærbødige Tjener og oprigttige Ven

G. Hammer.

---

370 a. 10. Marts fra H. Frugaard,[1]) Talvig. (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biscop! D. H. H.s Aller høyst Respective gunstige Skrivelse af 14. Decembr. a: p: hafde jeg den Ære med Posten d. 29. Febr. at imodtage tillige med hosfulte: — — — Hr. Jørgen Hee[2]) Hans Invitations Seddel til Prænumeration paa den anden deel af Hans forklaring over Passionen, Hvilket alt ifølge D. H. H.s høyst Respective Ordre skal blive Præste Skabet her i

[1]) Smlgn. nr. 155 ovfr.

[2]) Se nr. 144 ovfr.

Vest Findmarkens Provstie til efterretning communiceret. — — — Med al etc. Velstands Tilønskning etc. Deres etc. H. Frugaard.

---

370 b. 1760. 10. Marts fra E. Rosted, Tranø. (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biscop etc.! D. H.s Allerhøystærede af 14. Decembr. a: p: er mig paa min Missions Reise d. 17. Febr. afvigte rigtig indløben, hvorfor Jeg har den ære underdanigst at tacke.

Det fornøyer mig at Vildgjæsserne rigtig ere fremkomne, ønskende Jeg fremdeelis kunde tilvejebringe saadanne Ting, der kunde være D. H. til behag. Paa min Missions Reise skød Jeg self en saa kaldet Øse-Kar eller Ous Kjær-Kobbe, hvilken er udstopped efter sin naturlige Form, der ved første forefaldende Leilighed skal vorde D. H. tilsendt. Jeg har den Ære etc. Deres etc. E. Rosted.

---

371. 1760. 24. Marts fra O. Molde, Maasø. (StA.)

Højædle og Højærv. Hr. Biscop! For D. H.s højgunstige Tilskrift af forrige Aars 14. Decbris giver jeg mig, herved, den Ære at aflegge min ydmygste Taksigelse, især, for det, derudi, igientagne Højgunstige Løfte, om, at see mig til et bedre Leve-Brød forfremmet. — — —

Af Naturalibus har jeg allerede samlet 9 à 10 Stykker det er Skade at jeg [ej] har lagt mig efter det slags Studium tilforn og ej eller haver en goed Bog ved Haanden, der kunde sætte mig som en nysgierrig Støver paa Spor til at randsage. De Stykker jeg har overkommet og fremdeles, til Sommeren kand overkomme skall Jeg ved beste Leylighed have den Ære, at tilsende.

Med all Guds Naades Velsignelses trohiertige Ønske etc. Deres etc. O. Molde.

---

372. 1760. 28. Marts fra W. M. Thomæson,[1]) Finkrogen. (StA.)

Høy Edle etc. Hr. Biskop! I haab om at dette endnu kunde indløbe D. H. førend Nordlands borgerne Rejser fra Trondhiem, vilde jeg ydmygst lade Dem vide at dend af mig belovede Vind-Mølle er færdig og i fuldkommen stand, beder derfore at D. H. vilde være af den godhed selv at foranstalte dens Transport til

[1]) Se nr. 337 ovfr.

Trundhiem med Sr. Anders Moursund, som vel føyer Dem i at modtage samme; og at bemelte Moursund endelig maa Love at befordre Møllen noget varsommelig, siden der snart kand stødes noget af Lave eller i støkker paa den, som andre siden ikke kunde finde paa at bringe til rette igien. Den er ikke meget stor, men behøver en varlig medfart, og naar jeg har den fornøyelse at den kommer vel tilhaande, skal De fornemme at den kand gaae med vinden og hør sin fulde tilbehør. Jeg har vel hørt at Hr. Bødker agtet sig til Trundhiem for at søge om Kald, da jeg, om saa skeer, faar denne Vind Mølle sikkerst med ham befordret, men som jeg ikke veed om hr. Bødker forvist kommer til at Reise, saa ville jeg i forveien bede at Moursund ville formaaes til at tage den i beskyttelse, siden jeg ville saa nødig at den skulle komme noget til skade. — — --

Jeg har forfattet noget i pænnen angaaende Missions Væsenet og Skoeleholderiets bedre indretning her i Tromsen, hvilket jeg med det første skal tage mig den frihed at tilskikke D. H., haaber at det skal finde Deres gunstige bifald til videre foranstaltning.

Skulle D. H. have Lyst at læse nogle Juridiske skrevne Sager, som jeg for min egen øvelse har under arbeide, skal jeg giøre mig en ære og fornøyelse af at laane Dem samme. Mine gamle skrevne Sager som jeg havde den fornøyelse at Laane Dem afvigte aar, faar jeg vel tilbage i Vaar med Moursund.

Nest ald timmelig og Evig velgaaendes ønske etc. Deres etc.

W. M. Thomæson.

---

373. 1760. 1. April fra M. Sommer, Alstahaug. (StA.)

D. H. H. Kære Biscop! Jeg aflegger ved dette min allerydmygste taksigelse for Kære Biskoppes gunstige tilskrivelse med Post Expressen for 2 dager siden. Min Søn H. Morten[1]) tacker Jeg icke mindre for: Ja, Jeg bliver D. h. obligeret, Som legger en uforskylt affection paa Ham. Hand er komen i Nærværelsen, men Jeg har end icke talt med Ham. Gid Hans inclination kunde fremmes, og faae et stipendium at reise paa: naar

[1]) Hans Morten S., deponerede 1752 fra T.hjems skole, 1762 assessor i hofretten, 1777 assessor i høiesteret, døde som justitsraad 1791.

døren er stenkt i Københ., saa bedre i Tyskland, eller Petersborg! Jeg har bekommed Qvittering for de betalte 16 exempl.r af Hees[1]) Passions t. 2d. deel. Mig synes af dend 1ste deel, at der kand icke være mindre for pengene, endskiønt laborationen er gandske god. — — — Jeg forbliver etc. Deres etc. Morten Sommer.

---

374. 1760. 9. April fra Paul Lykke,[2]) Berg. (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biskop etc.! — — Hvad af fugle og fiske til D. H. H.s Fornøyelse kand bekomes, skall være min løst og Flid at faae tilveiebragt. Den saa kaldte Tyv-Jon skall ieg vel Selv see at gribe paa gierningen enten levende eller død. Jeg har den Ære etc. Deres etc. Paul Lykke.

---

375. 1760. 19. April fra Simon Kildal,[3]) Trondenæs. (StA.)

Høy-ædle etc. Hr. Biscop! D. H.s Høyst-Gunstige skrivelser, det første af 14. Dec. 1759 og det andet af 7de Mart: a: c: haver jeg bekommet, for hvilke jeg saa hiertelig, som ærbødig tacker. Med det høyst bemelte første brev og skrivelse fulgte indlagt følgende. — — — 5. Hr. Jørgen Hees invitation at prænumerere paa den 2den Deel af Hans Passions Prædikener. — — —

Simon Kildal.

---

376. 1760. 20. April fra P. Bruun,[4]) Gilleskaal. (StA.)

Høy Ærværdige etc. Hr. Biskop! — — — Jerntegns Postil er Neppe nu at finde paa noget stæd. Jeg har forgiævis giort flid for dend. Dend Copie af Benkestoks Sager saa meged som var tilbage har Jeg faaet og har den Ære at sende medfølgende. Jeg forbliver etc. Deres etc. P. Bruun.

---

[1]) Se nr. 357 ovfr.

[2]) Povel Lykke, f. 1721, exam. theol. 1748, 1754 sognepræst til Medfjord, døde 1766.

[3]) Simon Kildal, f. 1701 i Kristiansands stift, exam. theol. 1726, samme aar lærer for finnerne i Saltdalen og Folden, 1729 resid. pastor til Karlsø, 1742 sogneprest til Flakstad, 1745 til Trondenæs og provst i Senjens provsti. Døde 1761. Er broder af Sigvart K. (se nr. 179) og fader til Michal Heggelund K. (se nr. 170).

[4]) Se nr. 195 og 341 ovfr.

377. 1760. 24. April fra C. F. Hagerup,[1]) Bodø. (StA.)

Høy-Ædle etc. Hr. Biskop etc.! Jeg giver mig herved den Frihed at aflægge min underdanige Taksigelse for D. H.s gunstige Skrivelse af 7de Martii h: a: — — — Jeg fordrister mig herved underdanigen at forespørge mig hos D. H., hvorvidt Jeg har at lide paa Hr. Professor Oeders Forsikkring om Deres gode Beredvillighed at befordre vores Correspondence i Botaniqven. Jeg har ey understaaet mig til at nævne derom, hvis ey høy bemelte Hr. Professor har i sit Brev givet mig dertil Anledning: thi Jeg undseer mig ved, som en incipient at bebyrde D. H. med noget, hvortil Jeg hverken har Tiid eller Duelighed nok at udrette; men skeer alleene af Lyst til, i hvad Jeg kand, at vedligeholde de gode Tanker og Bevaagenhed, som Hr. Oeder har fattet om mig ufortient.

I det øvrige etc. Deres etc. C. F. Hagerup.

---

378. 1760. 26. April fra B. Riisbrigh,[2]) Kiøbenhavn. (StA.)

Høyædle, Høyærv., Høygunst. Velynder! For den Ære af D. H.s gunstige Skrivelser takker ieg underdanigen, saavel som og for D. H.s store Bevaagenhed imod mig og paa nye hafte Omsorg for mig. Da ieg til næstkommende anden examens Tiid bliver færdig med at underviise 2de brave unge Mennesker, som iust er fra Egnen nær ved Christiania, og hvoraf den eene er Hr. Cancellie Raad Sommerfeldts Søn,[3]) saa kan ieg selv have den Lykke at nyde Fordeelen af D. H.s Godhed. Hvorfor ieg og næste Post-Dag tager mig den Frihed at skrive her Justice-Raad Juel[4]) til for at faae den fornødne nærmere Underretning. Nyt veed ieg ikke andet end dette: At Hr. Prof. Hybner[5]) er hiemkommen, hvilket maaskee allereede er D. H. bekiendt. Man hører ogsaa tale om, at den Danske Skue-Plads herefter ikke skal bruges; men Comoedier,

---

1) Se nr. 188.

2) Se nr. 344 ovfr.

3) Den senere saa bekjendte Chr. S., f. 1746 paa Toten, laa som student ved Valkendorfs collegium. 1789 amtmand i Kristians amt. Døde 1811.

4) Hans Juel, 1749 justitsraad, død 1765 i Kristiania.

5) Martin Hübner, f. 1724 i Hannover, opdroges i Danmark. Reiste 1752 udenlands paa stipendiereise og var da prof. designatus, 1759 prof. juris. Døde 1795.

formedelst Omkostninger, der overskrider Indkomsterne, gandske afskaffes, ligesom parforce Jagten allereede er afskaffet. — — —

Deres etc. B. Riisbrigh.

379. 1760. 28. April fra L. F. Broch,[1]) Dolmø. (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biscop! D. H s meget ærede Skrivelse af 17. Martij, kom mig ej tilhænde førend i gaar, da jeg ved Fillens kirke havde den ære samme at erholde. Hvorved fuldte prænumerations seddel paa den 2den Tome af Hees[2]) forklaring over Passionen, Rector Skankis Digt over Proph. Jonas, D. H.s Præste Vielsis tale, samt Tractat de imputatione peccati Adam: Physica s: non morali, tamen justissima. For D. H.s godhed at ville tillige forskaffe mig den 1ste Tome af Hees Passions Forklaring tacker jeg underdanig. — — — Efter den tilsendte Hr. Commandeur Capitain de Thuras[3]) avertissement, og D. H.s givne tilladelse i D. Høyrespective Skrivelse, hos D. H. at bekomme prænumerations Sæddel paa bem.te. Thuras oversettelse av Blairs forklaring over Christi prædiken paa bierget, Math. 5, 6, og 7de Cap., saa tager jeg mig den frihed herved at sende udj prænumeration til et exemplar af alle 4 Tomer 1 rdr. 1 ort 8 skill., hvorimod jeg udbeder mig prænumeration Seddel. De øvrige hans Oversettelser af Sherloks[3]) Skrifter, har jeg tilforne. Med disse mine Folk, tager jeg mig den Frihed at tilsende 400 østers, som jeg beder ej forsmaais. — — —

Deris etc. L. F. Broch.

380. 1760. 1. Mai fra G. Hammer,[4]) Alten gaard. (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biscop! Høystær. Ven! Jeg har med særdeles fornøyelse imodtaget D. H.s meget Ærede Skrivelse af 7 Martii sidstleden og deraf erfaret Deres Vellidende hvilken Jeg med all anden Lyksalighed vil forønske maae Continuere udj mange Aar. For D. H.s gode Løfte som havdte umage med at see mig et godt Thermotrum tilstillet er Jeg foruden skyldigst Taksigelse høylig forbunden, og havde Jeg erindret saa havde D. H. nok beviist mig den God-

[1]) Se nr. 40—41 og 362 ovfr.
[2]) Se nr. 144 ovfr.
[3]) Sherloks Skrifter om Forsynet, Døden og Dommen, overs. Kjøbh. 1754 og 1771. 8. (Wilh. Sherlock, engelsk teolog, 1640—1707).
[4]) Se nr. 146 og 369 ovfr.

hed at see mig med det samme et barometrum lucens forskafvet, for at have kundet giordt adskællige og nøyagttige Observationer, hvilket Jeg skulle ikke have manglet eller naar samme kand bekommes at Communicere Dem; det er mig meget ukiert at fornemme at det ikke har været Dem mueligt at see mig en Stads Calender tilvejebragt, som Jeg ej vel kan undvære, og er det mueligt endda, da formoder Jeg D. H. seer mig dermed assisteret ellers bliver Jeg gandske forlegen.

Af betydende Nyt herfra haves intet uden at der saaes den 23 decemb. om Aftenen Klokken 9 et Phænomenon i Sydost som en stoer Ild Kugle, og skiød sig hastigen med en stærk Lysende straale udj West. Den gemeene Mand her kalder dette Luft Syn dragen, og skal gierne paa samme følge stormende Vejr, som denne gang ikke skeede i det ringeste 4re dager derefter; den 7 Martij Klokken toe om eftermiddagen saaes i Sunden 2de Soele den ene lige oven over den anden, begge stoere, og den urigttigste som var lige over den anden viiste sig klarest, og viiste sig henimod 15 minuter, og skulle ligeledes dette Phænomenon eller representation være et prognosticon for storm og ondt vejr hvilket eller ikke trafv ind denne Gang thi dagen efter var et meget godt vejr, den anden var vel ikke just saa godt, men den 3de som den første, ellers anseer mand disse Luft Syn i disse tiider ikke af saa stoer betydende, siden mand dertil har Physisk raisons — ellers har her været denne vinter et meget grausomt vejr og mængde snee, dog har der siden den 18 April og til den 26. været et behageligt foraars vejr med stærk tøe og soelskin, uden mindste Natte Kulde, saa at spiritus vini in Termometro vidste paa 15 gr: in Temperato, ved middag, og om Aftenen og Natten faldt til 20 og 25 in frigido og tøede hele Natten, som er anseelig under 70 g: P: Høyde: Thermometrummet hænger endda imod Norden i frie Luft bestandig og vil dette vejret saa Continuere tænker Jeg sidst i nestkommende uge at lade tilsaae min mistbænk.

De her i Archivet liggende Charter over dette Amt forfattet af Oberst Leutnandt[1]) har jeg befundet at være meget urigttige, og

[1]) Navnet er ikke tilføiet, men er rimeligvis Schnitler, der reiste i Nordland og Finmarken 1743—44, smlgn. nr. 224 ovfr.

ønsker mig derfor et laan af D. H.s, som De har over dette Amt, om mueligt med Post-Expressen, da skulle Jeg nu ved Amtets Befarelse Conferere og maaskee forskafve Dem foruden deres Eget et accurat tilbage i det ringeste hvad der udj deres enten kand mangle eller [være] urigtig anført. — H. etc. Biscops og Vens

G. Hammer.

---

381. 1760. 5. Mai fra C. Duns,[1]) Scherføe. (StA.)

Høyærv. og Høylærde Elskeligste Hr. Biscop! Da jeg afvigte dag d. 3 Maij fick deres brev, og Posten ventes hver time tilbage fra Finmarken maa jeg i hast besvare deres brev af 7 Martij taliter qvaliter, af indlagde brev baade det eene og det andet. — — —

Jeg meener, at De har faaet af Hr. Stabel det af Dem hos mig forglemte Crystal stycke,[2]) som jeg sendte til Stabel for at overlevere Dem, og skal fornøye mig at see det paa deres stock om jeg lever at see Dem oftere. Jeg har faaet brev fra dend gode Sorenskriver Paus om dẽn Disputatz de Tarantulis, som d. H. fick, og jeg havde lovet ham, hvilken og jeg loed udskrive, og overlevere Monsr. Aal,[3]) som D. H. lovede mig, at skulle sætte til de Musicalske stycker, der skulle spilles, samt overlevere dem til Hr. Gartner[4]) i Carlsøe; men har icke hørdt noget siden derom, eller faaet afskriften tilbage, som jeg inderlig beder om for at holde mine løfter til Paus, der melder, at hand længes derefter for noternes

---

[1]) Cornelius Duns, f. 1724 i Ibbestad, dimitteret fra Bergens skole 1747, 1751 exam. theol., samme aar pers. kapell. til Skjervø, senere (1757?) sogneprest sammesteds, døde 1770.

[2]) Se nr. 272 ovfr. og selskabets skr. I. 278.

[3]) Af de medlemmer af familien Aall, der nævnes i W. Lassens Norske stamtavler I kan den Aall, der oftere nævnes som Gunnerus' amanuensis 1759—61 (f. eks. nr. 250 ovfr.), kun have været den senere kjøbmand i Porsgrund og ejer af Ulefos Nikolai Benjamin Aall (f. 1739 i Porsgrund, død smstds. 1798.) Dette kunde ogsaa passe til, at han nævnes i breve fra Gunnerus' slægtninge. Det er da rimeligvis gjennem sin broder i Eidanger, som han besøgte lige før sin tiltrædelse af bispeembedet, at Gunnerus har faaet fat paa ham. Dog synes det lidt urimeligt, at en ustuderet person har været amanuensis hos biskopen.

[4]) Hans Gartner, f. 1724 paa øen Garten i Ørlandet, exam. theol. 1750, 1751 missionær til Lyngen, 1755 resid. pastor til Karlsø, 1776 sogneprest til Buksnæs. Døde 1795.

skyld for at høre om Musiqven er saa tendre at den kand bevæge Passioner, hand har et stycke, som een vis Fiskmester har brugt, for at samle Karper udi en parck, men det er saa rude, at hand tviler paa, at det anstoed Delphinernes gehør, som uden tvil maa være meere tendre, efterdi de opholdt sig udi det store haf og derfor have leilighed til at høre Sirenernes og andre hav-Musicorum Concerter. Jeg beder ydmygst at kunde faae min afskrift tilbage tillige med Noterne paa det mit løfte kand holdes. Dend af Dem hos min Kone forlangede udstoppede Bever, har jeg talt med de Svendskes Fin Lapper om, som har lovet mig at forskaffe mig den, Enddog den er heel vanskelig at overkomme. — —

Deres etc. C. Duns.

---

382. 1760. 5te Mai fra E. G. Schytte, Lyngs Eid. (StA.)

Høy Edle etc. Hr. Biscop etc.! — — Søe Træet, en Prøve af Ulfsfjordens Pyrites, og en med næsten Corallinsk Skov begroet Skæl skal med første sikre Leylighed underdanigst blive fremsendt. — — Deres etc. Eric Gerhard Schytte.

---

383. 1760. 10. Mai fra Søfr. Hagerup,[1]) Schorvolden, Støren. (StA.)

Høyædle etc. Hr. Bischop! D. H.s Høy-Respektive af 2den Maji er mig rigtigt til hende kommet. — — — I gaar var jeg saa lykkelig, at tilforhandle mig en nylig fanget levende Tiur, til D. H. destineret; om den skulde leve, hvortil der dog ikun er lidet haab, da den ej vil paa nogen maade lokkes til at spise. — — — H. etc. Bischops etc. Søfr. Hagerup.

---

384. 1760. 15. Mai fra Morten Sommer, Alstahaug. (StA.)

Deris Højærværdighed etc. — — — Jeg har annammed D. H.s Ærede tilskrivelse af 10de og 19de passati. Med det første var — — Hr. Thuras invitation til prænumeration paa Blair — —, hvilked alt ligger ferdig til at circulaire for det første Norden for. — — — Deris etc. Morten Sommer.

[1]) Søren Hagerup, f. 1725 i Skogn, exam. theol. 1747, 1754 pers., 1755 resid. kapell. til Støren, 1760 sogneprest til Surendalen. Døde 1792.

---

385. 1760. 5. Juni fra E. Røring, Wedøe. (StA.)

Høy-Ædle etc. Hr. Biscop! Iust da ieg den 2den Maji næstafvigte, som var den Almindelige Bede Dag, skulde gaae ned i Kirken for at begynde Guds Tienesten, blev mig begge Leverede D. H. H.s Gunstige Skrivelser af Den 10de April. — — — med — — — Hr. Commandeur Capitain de Thuras trykte Avertissement angaaende Hans Oversettelse af Blairs Forklaring over Matth. 5, 6 et 7 Cap., hvorpaa Liebhabere kand faae Prænumerations Sedler, ligesaa og at Hr. Thurahs Oversættelse af Skerloks Skriffter endnu skal være at faae hos Ham i Kiøbenhavn; Alt dette blev Præsteskabet ligeledes fra mig tilsendt under Circulaire af den 3die Maji næstafvigte. — — —

Vi glæder os alle i det haab, at vi denne Sommer har den Ære at faa D. H. H. i Visitatz hos os i denne Egn; i det øvrige henlever etc. H. etc. Biscops etc. E. Røring.

---

386. 1760 10. Juni fra P. Rosenstand Goische,[1]) Kbhvn. (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biskop! Det Kiøbenhavnsche Universitet for at bevidne Fæderne-Landets og sin billige samt taknemmelige Glæde over det 1660 saa Lykkelig stiftede og Fæderne-Landet saa nyttige Souverainitet, har med Allernaadigst Kongl: Tilladelse beslutted i næste October Maaned at holde et Jubilæum og med samme Docter-Promotion, og derfore til dem at indbyde nogle af en bekandt merite dertil Værdige Mænd.

Det er Aarsagen, hvorfore D. H. i det Theologische Facultets Navn dertil herved inviteres. D. H. vil forhaabentlig i dette Jubilæi forommeldte Aarsag finde en nærmere og større motiv end i noget andet, til at modtage ved denne Leylighed den tilbudne Docter-Grad; Dersom Reysen i denne Aarets Tiid og Tilbage-Reysen skulde synes D. H. en hinderlig Besværlighed, erholdes forhaabentlig nu saa vel som tilforn saadan en Dispensation, at Graden kand confereres Invitatis sed Absentibus, som indsende en trykt Theologisch Dissertation. D. H.s Betænkning og Betimelige Svar inden Augusti Maaneds Udgang udbedes og ventes af mig som med ald velsignelses Ønske — er etc. Deres Peder Rosenstand Go[ische].

[1]) Peder Rosenstand Goische, f. 1704, 1749 prof. theol. i Kbhvn, døde 1769.

387. 1760. 12. Juni fra J. J. Skanke, Grytten. (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biskop etc.! D. H. H.s Høyst-Respective Skrivelse av 2den huj: havde jeg den Ære og Store Fornøyelse at imodtage i Søndags paa min Kirkereise. — — —

Hernæst havde jeg vel adskillige private Ting at melde om, men da jeg veed, at D. H. H.s Tid er knap, saa vil jeg allene sige dette, som jeg forlængst burde have sagt, men Sygdomme med mere har formeent mig: Jeg har da bekommet, tilligemed nogle av D. H. H.s Skrivter, ogsaa min Sal. Faders Poema over Propheten Jonas av D. H. H. ei allene Allergunstigst ført i god Tryk, men og Høyst-u-forskyldt ziiret med en saadan Høy-priiselig og Priisende Fortale, hvorom jeg ei kand sige andet end: Qvantum est, quod nescimus? Hvorvidt det er kommet med Trykningen av min Sal. Faders Trende Erindrings Taler, som jeg seer i D. H. H.s Høybemeldte Fortale ogsaa at have nydt Deres Høygunstigste Approbation, veed jeg ikke endnu; men anlangende min ringeste oversættelse af D. Lassenii Perle-Skat har jeg med D. H. H.s Høygunstigste, skjønt stiltiende Tilladelse indladt mig i behagelig Correspondence med Deres Brave Ammanuensi og saa ann[uente] DEO at skrive vor Store Canzler Hr. Pontoppidan noget til derom. Desimidlertid glæder mig hjerteligst efter Guds Vilie at opleve den Dag at see D. H. H.s Bliide Ansigte, og tale med Dem i min fattige Grøtte og mere end brøstfældige Hytte. — — Deres etc.

J. J. Skanke.

---

388. 1760. 27. Juni fra H. Frugaard, Talvig. (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biskop! D. H. H.s aller høyst Respective Skrivelse af 18 Maij a. c.[1]) hafde ieg den ære med Post Expressen d. 25 Jun. at modtage tilligemed hosfulte: — — — 5. Hr. Commandeur Cap. de Thurahs invitation til prænumeration paa Hans Oversættelse af Blairs Skrift, hvilket skal i følge D. H. H.s Respective Ordre blive Præsteskabet her i Vest Findmarkens Provstie til efterretning communiceret tillige med den indløbne Ordre i anledning af Hr. Amtmand Hammers Bref af 5 Mart. a. h.[2])— — Deres etc.

H. Frugaard.

[1]) Er nr. 155 ovfr.

[2]) Er nr. 369 ovfr., smlgn. nr. 146.

---

389. 1760. 3. Juli fra E. Schytte, Lyngensfjorden. (StA.)

Høy Edle og H. Ærv. Hr. Biscop etc.! Jeg takker underdanigst for D. H. H.s Naadige Skrivelse.

Jeg skal efter Muelighed søge at efterkomme Deres Befaling om at undersøge Kragebollernes Herkomst: Jeg erindrer at have seet af dette slags saadane, udj hvilke der findes noget, som viser dem at have været rimeligen noget andet end Korstrold: Hvorom Jeg videre skal have den ære at melde, naar Jeg fremsender mine Mantaller med videre.[1])

Med D. H.s Gunstige Tilladelse, som jeg ydmygst vil have mig udbedet, tenker jeg til foraaret at reyse til Tronhiem, deels for at consulére Medicum for mine Øyne, som ved de siste Vinter-Reyser ere blevne overmaade svækkede, deels for at forskaffe mig en Electriseer Machine, og nogle instrumenta til meteorognosien, samt for at aftale med Hr. Mag. Schøning adskilligt den Sag betreffende. — — Deres etc. E. Schytte.

---

390. 1760. 24. Juli fra O. Molde, Maasø. (StA.)

Høyædle og Høyærv. Hr. Biscop! Da jeg nu, efter min Evne, har forfærdiget Oversættelse af Samuel Slatters Aandelige Samtale imellem Troen og en Beængsted Siæl,[2]) hvoraf jeg tilforn har haft den Ære, at tilsende d. H. en liden Prøve, saa giver jeg mig nu den Frihed, at tilsende det fuldfærdiget, for at befordres til Trykken, om det maatte kunde D. H.s høygunstige Approbation blive værdiget; Jeg ønskede helst, at Bogtrykkeren vilde, paa sit eget Forlag, trykke det, naar han ellers vilde tilstaae mig 50 Exemplarer deraf; Men hvis han ej dertil skulde have Lyst, var jeg dog vel sindet at lade det trykke paa min egen Bekostning, naar han vilde lade sig saa billig accordére, at D. H. meente, jeg uden Skade kunde giøre det. Jeg har selv tilskrevet Bogtrykkeren derom og ladet hanem viide, at Skriftet er at finde hos D. H., som jeg, ydmygst beder vilde have den Godhed for mig, at formaae Monsr. Aal til at foreviise hanem Skriftet og, paa mine Vegne, at accordere med hanem. Kand dette mit ringe Arbejde hellers finde især d. H.s

[1]) Se nr. 405 nedfr.

[2]) Se nr. 330 ovfr.

Biefald, da skall det opmuntre mig til, at lade et og andet af mine Mellemstunders Arbejde komme for Lyset. -- — Deres O. Molde.

P. S. Af Naturalibus, kan jeg ej, denne Gang, have den Ære at tilsende d. H. noget, siden Jagten ej kom her op paa Havnen, endskiønt jeg Tid efter anden har samlet et og andet, som jeg mener kunde være behageligt og til forefalden Lejlighed, til d. H.s Tieneste hos mig, skall være i god Forvaring.

---

391. 1760. 28. Juli fra T. E. Sylow, Vadsø. (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biskop! — — — Af Hr. Thuras Oversættelse af Blairs Skrift udbeder jeg ydmygst om 2de Prænumerations Sedler, og at Bøgerne, naar de udkommer, maatte indbindes udi Fransk Bind, siden de heller maa nedsendes igjen for at indbindes. — — Deres — T. E. Sylow.

---

392. 1760. 7. Aug. fra P. Lyche,[1]) Berg. (StA.)

Høy ædle etc. Hr. Biskop etc. — — — Af Fugle har ieg formedelst min Svaghed ikke kundet bekomme efter ønske, skiønt ieg har budet En daler til hvem som kunde skaffe een hav Suule og skiøganger, som nok ere rare, og bekiendte ildveirs fugle. Een fisk, men maaskee af ingen betydenhed, sendis med Thrundhiems Borgeren Hans Eliesen Hoff, hvilken Indbyggerne her kalder Marulke. Af Tyv Jon sin afkom er mig givet løfte om eet par støkker af een Mand, der tillige vil see at temme dem. — —

Deres etc. Paul Lyche.

---

393. 1760. 11 Aug. fra D. P. Raaness,[2]) Andenæs. (StA.)

Høy-ædle etc. Hr. Biscop etc.! — — -- Efter D. H.s Ordre, giver jeg mig Frihed, at tilsende de i forrige Skrivelse om mældte Documenter, haabende, at, da der findes i den Bog, som en Deel av dennem er skrevne, ogsaa noget andet unyttigt, samme ej regnes mig til onde, siden jeg hellere har vildet ladet det følge med, end ved at borttage det, fordærve det øvrige.

Da D. H. selv gav Befaling om en Ærten,[3]) eller dens Unges

---

1) Se 374 ovfr.

2) Smlgn. nr. 333 ovfr.

3) Ertne eller Ært'n er iflg. Ivar Aasen i Nordland navn paa en stor sælhund.

Forskaffelse, understaaer jeg mig herved at sende en av Hav-ærtens Unger, som skal være paa 3de Dage gammel, da den blev fangen, samt een Ee-fugl og 2de Ænder, av hvilke den største kaldes her i Landet Røe-beldte, og den mindste Soukorte, som begge efter Indbyggernes Sigende skal være rare at faae. — — Deres etc.

Danqu. P. Raaness.

---

394. 1760 15. Aug. fra E. Heltberg[1]), Væglo, Overhalden. (StA).

Høy-Ædle etc. Hr. Biskop. — — — I Erindring af, at D. H. gav mig dend Ære, at besøge mit Studere Kammer, fremsendes, paa D. H.s gunstige Behag til icke at forsmaae, en liden Tractat, Kiøbenhavns Beleyring, som jeg merket D. H. anstod, men var i Bind med en anden Theologisk Materie, som var Mig u-mistelig, sampt en anden Philosophisk Tractat de Phosphoris, natura lucis & igne. Aarsagen, hvorfor de saa silde fremkomme, er denne: Jeg leverede dem i forrige Høst til en Hr. Foged Bogardts[2]) Skriver Karl, som kand indbinde og fik dem icke igien førend nu nyelig i Sommer, da jeg dog havde ventet dem længe før. — — — Deres etc. E. Heltberg.

---

395. 1760 16. Aug. fra M. Bruun, Langenæs. (StA).

Høyædle etc. Hr. Biscop etc.! D. H.s Høystgundstigste Skrivelse haer jeg med vedbørlig Ydmyghed erholdet, glæder mig at de tilsendte Sager Lykellig fremkom og fandt Høystgunstigste Herres Behag.[3]) Jeg haer med ald skyldig flid bestræbet mit ærbødigste Løfte at fuldkome om noget Curieus af Antiquitet eller andet maatte forefaldt, men haer ei været saa Lykellig i deslige at kunde beviise min underdanig Redebonhed og agtsomhed, hvis høystforbundne Bestræbere ieg dog fremdeeles underdanigst anteigner mig. — — Deres etc. M. Bruun.

---

396. 1760 20. Aug. fra J. L. Burchard, Tronæs. (StA).

Høyædle etc. Hr. Biskop etc. — — Curiosa her paa Grendserne har endnu ikke forefaldet; men gives noget herefter, da vil jeg

---

[1]) Se nr. 50. ovfr.

[2]) Seth Bogardh, foged i Namdalen 1731—65.

[3]) Smlgn. nr. 332 ovfr.

ikke glemme min største Pligtskyldighed; ligesom jeg og desuden vil giøre mig en Ære og Fornøyelse af, om jeg kunde som jeg hiertelig ønsker, her paa Stædet være Dem til nogen Tjeneste. — — Deres etc. Johan Lorentz Burchard.

---

397. 1760 21. Aug. fra Simon Kildal, Trondenæs. (StA).

Høyædle etc. Hr. Biscop og Professor. Jeg tacker allerydmygst for D. H.s skrivelse af 18 Maji og 14 Julii a. c. Med den første fulgte — — — (5.) Hr. Commandeur-Capitain Thuras invitation til prænumeration til hans oversættelse af Blairs Skrift. — — — Deres etc. Simon Kildal.

---

398. 1760 25. Aug. fra G. Hammer, Alten Gaard. (StA).

Høyædle etc. Hr. Biscop! Høystærede Ven! For D. H.s Høystærede Skrivelse under 18 Maij [1]) og 19 Junij sidstleden, med hosføyede goede ønske og tilsagn saavel af udkommende Bøger, som de lærde aviser at assisteres med, skeer herved min skyldigste Tacksigelse med forønskning at kunde finde leilighed for dette og meere at viise Dem min skyldig Erkiendtlighed, som nu og for D. H.s Continuerende goede affection og velvillighed ved at tilskrive Provsterne her at beordre Præsterne at indsende mig hvad merkværdigt med viidere, der kunde forefalde. Men hvorvidt Deres Bereedvillighed til at efterkomme denne D. H.s tillagde Ordres, vil tiiden lære, Jeg vil haabe til det Beste, dog saavidt Jeg har fornummet af nogle noget lidet, ville De maaske ikke findes saa villig og artig, som D. H. har været at beordre det.

Resten af de Dem forleden Aar laante Amtis Documenter er mig fra Hr. Missionair Schytte tilsendt og hannem tilbragt ved Hans Klokker fra Tromsøe i en meget slet tilstand, paqven synderrevet i den eene kant, Traaden løs omkring kortet og kortet istykker i den ene Ende. Hvorpaa hand beretter i sin Skrivelse at have taget 2de Viidner ved Leverencen, kortet vilde Hand ikke afsende for viidere at exponere det førend han fick fra Mig en huulstock at afsende det udj, saa at D. H.s Comissionair har derudj ikke været meget accurat, saasnart Jeg faaer Cartet som Jeg paa

[1]) Er nr. 146 ovfr.

det venligste betakker og er Dem meget forbunden for skal Jeg straxen igiennem Løbe det og Dem tilbage stille. Ved den goede Leilighed med den Jægt som bragtte Commendanten her til har Jeg forviist forventet mig det belovede Thermotrum[2]), saavelsom den historiske og Statz-Calender, som Jeg udbaed mig om mueligt med Post Expressen, tillige med den første og 4de Tome af Det Danske og Nordske oeconomiske Magazin hvorfore Jeg vil være Dem meget forbunden og Takskyldig som og for Deres goede givne Løfte om et barometrum lucens. Vi havde ligeledes her, sidst afvigtte Vinter en meget stærk Kulde og overmaade snee, saa at end og de aller ældste folk ikke har vidst af stærkere Vinter, men havde vi derimod igien et saa tiilig og behagelig foraar saa at Jeg saaede min Mist Bænk d. 19 Maij og den 22 og 23 i samme maaned heele haven, og den 23 og 24 Maij kom allerede i Mist Bænken Kaal planterne frem, men bruun Carsen 3de dage efter at den var saaed, samme tiid saaede vi her og vort Korn, og for 8te dage for den Tiid havde Vi her ikke mindste snee, og ikkun en gang lidet natekulde. Sommeren her har været meget behagelig, dog meget stærk varme og tørke strax efter St. Hans Dag, lige til den 11te Augustij da vi siden nesten har havdt Continuerende Regn. Den 18de fangede vi an at meje vores Korn, som her er meget skiøn. Agurger haver jeg i Aar saa prægttige i haven (ej i Mistbængen) og stoere at Jeg vel neppe troer de har dem bedre i Trundheim; alle de andre have urter saa meget bedre i proportion af de, saa det var at ønske at Vinteren i proportion af Sommeren var saa taalelig. — — Deres etc.

G. Hammer.

---

399. 1760 25. Aug. fra A. Schytte, Lødingen. (StA).

Høyædle etc. Hr. Biskop etc.! — — Ved min Omreise blandt Finnerne fra den 13 aug. til d. 22. ejusd. tildrog sig følgende: den 16. hujus kommer jeg til Amund Olsen Find paa Inderhjer i Tysfjord; han beklager sig, at da hans Creaturer den 12. aug. gaaer i bue-Marken at æde, løber eet lidet Creatur af 1 qvts Lengde i een af hans Kjørs Hals, dette løber op og ned i Halsen, indtil

[2]) Se nr. 382 ovfr.

det qvæler Koen, da den aabnes, ligger ovenmelte døt i Halsen, af ovenmelte Lengde, af Skabning og Colour i alle Maader som den Fisk Uger, men Hovedet var spitsagtigt og smidigt, den taabe-Nacke hafde ei Vjidt at forvare det, saa mand kunde have seet og merket hvad Slags det var, men kaster det bort, som meget fortrød Mig, dette er saa i Sandhed passeret, skjønt ingen kan vjide og sige, at saadant tilforn har tildraget sig; dette faaer de skarpsindige Natur: judicere om, quorum scrutinio relinqvitur. —

Deres etc. A. Schytte.

---

400. 1760 28. Aug. fra C. Fr. Hagerup, Bodø. (StA).

Høy Ædle etc. Hr. Biskop etc.! Jeg giver mig herved den Friehed underdanigst at takke for D. H.s gunstige Skrivelse af 14de Julij a. c. — — —

Mangel af Tiid og Hielpemidler har hidindtil ey tilladt mig at frembringe noget rigtigt i Botaniqven; takker alligevel for D. H.s høye Bevaagenhed i at ville befordre Hr. Professor Oeders og min Correspondence[1]), hvilken for Eftertiden skal give mig nye Kræfter at anvende ald den Fliid, min Duelighed og capacité kand tilveyebringe. — — — Deres etc. C. Fr. Hagerup.

---

401. 1760 30. Aug. fra M. A. Haberdorph[2]), Kristiania. (StA).

Høyædle etc. Hr. Biskop. Den 14 nest passato og den 9 hujus skrev ieg til Hr. Eylert Hagerup Kiempe, personelle Capellan hos Velærv. Hr. Schanche ved Grytens Meenighed paa Romsdalen, At ieg efter givne Tilladelse af min foresadte Hr. Biskop ville strax vocére ham til min personelle Capellan her ved Christianiæ Meenighed, som hand selv haver ambieret udj sit bref til mig d. 24 Martij udj nestforgangne aar, og haver i bemelte breve offeréret ham den samme aarlige løn, som hand da forlangede.

Men som ieg ingen Svar haver bekommed paa noget af saa vigtige breve; hvortil kommer, At ieg af de tvende aar & plus eo, da hand informérede mine to Sønner udj mit huus i Bergen, kiender ham accurat og reedelig, saa at hand icke haver ladet saadanne

[1]) Smlgn. nr. 188 og 377 ovfr.

[2]) Se nr. 85 ovfr., 402 og 403 nedfr.

breve ligget hos sig ubesvarede, naar hand dem hafde bekommet, Saa kand ieg billig tvile paa, at de ere ham til hænde kommen, skiønt ieg sendte dem begge med Posten; Derfor fordrister ieg mig til at molestere D. H. med begiæring, At De vil andbefale Deres Famulus at tilmelde ham dette, samt mig og min Meenighed til beste formaa hannem til at besvare mig med allerførste, og imodtage det, som hand self for saa lang tid self haver attraaet: Men alt for længe kand ieg icke oppebie hans Svar, deels for min høye Alderdom ɔ: 62 aar : og hastig paakommende Svagheds skyld til at rigtig forrette dette møyefulde Embede alleene: deels for de mange Beyleres skyld til denne Brud, som ieg besværlig kand opholde, og ieg nødig ville give Ja-ord, fordi ieg kiænder ingen af dem, men Hr. Kiempe kiænder mig, og ieg Ham, derfor gior D. H. en god gierning, om De vil giøre alt sit til at skaffe os snart sammen.

Jeg maa atter deprecére denne min dristighed, som D. H. maa pardonnére, baade fordi Sagen er hellig og billig i sig self, Saa og fordi ieg aldeeles ingen bekiændtskab haver paa det Stæd.

Nest flittig Hilsen fra Deres Faster her paa stedet, som iidelig fornøyer mit Huus med sit besøg — — — Deres etc.

Matthias Albert Haberdorph.

---

402. 1760 15. Septbr. fra E. H. Kempe[1]). Grytten. (StA.)

Høiædle etc. Hr. Biskop etc.! D. H. H.s høist respective av 8de Septbr. tillige med tilsendte Hr. Professor Haberdorfs Skrivelse til D. H. havde jeg i Gaar den Ære at imodtage paa min Reise til Kirken, da jeg ikke lidet blev glæded ved den Overbeviesning, at jeg med fleere for tidligen havde begrædt D. H. H.s Død, som det u-sandfærdige Rygte havde udspreedt Hr. Professorens Breve anlangende, da er det sant, at jeg alerede den Tid, jeg var i velbemeldte Hr. Professors Tjeneste, havde Løvte om ved Ham at vorde kalded til det hellige Embede. Men, som jeg paa min sidste Skrivelse til ham i Foraaret 1759 (hvori jeg udbad mig til mit Ophold 100 Rd.rs aarlig Løn uden nogen Betingelse) ikke siden havde erholded noget Svar, saa at jeg maatte formode, at Hr.

[1]) Se nr. 85 og 401 ovfr. og 408 ndfr.

Profess. imidlertid havde fatted andre Tanker og kalded en anden; saa var det, at jeg et heelt Aar derefter, nemlig i avvigte Foraar, ved Skrivelse ombad Hr. Lüster paa Tingvold at have den Godhed for mig, at Han vilde forestille mig for D. H. til at nyde Kapellaniet der paa Stedet, i Fald Han selv agtede at forlade det, da jeg aarligen, indtil han bleev befordred til noget andet, vilde erlegge ham noget vist av Indkommen, som vi paa billigste Maade kunde vorde forligte om. Da nu velbemeldte Hr. Lüster siden berettede mig D. H.s gunstige Tilsagn om at være mig beforderlig dertil (for hvilken D. H.s u-forskyldte Godhed jeg herved saa meget mere avlegger min underdanige Taksigelse, jo mindre jeg haver kunned have den Lykke at fortjene den), saa havde jeg foresat mig, nærmere at anmode D. H. H. derom ved Ankomst til Visitazen, hvilket ikke vilde lykkes mig; og haver jeg ikke heller siden fordristed mig til at ansøge D. H., førend jeg fik mere Vished om Hr. Lüsters Reise. Nu tilbyder mig Hr. Professoren heel uformodentligen den forrige Vocation, hvilket setter mig i megen Tvivlraadighed, naar jeg betragter paa den eene Side Guds besønderlige Forsyn, som synes at være i den Sag, og min svage Hilsen til at udstaae de haarde Reiser her til Lands, men paa den anden Side min Ungdom og U-dygtighed til at befordre Guds Ære i saa stor en Meenighed som Christianiæ, samt, hvad som imellem Hr. Lüster og mig er foregaaed. Men det, som nu allermeest holder mig tilbage, er det, at jeg erindrer, mig 2de Aar efter hverandre i Kjøbenhavn at have oppebaaren det av sal. Hr. Profess. Stenbuk[1]) til den findmarkiske Mission skjenkede Stipendium, og altsaa forbunden mig til at tjene det hellige Missions Verk, hvortil jeg ikke heller fattes Lyst, naar det maatte være Guds behagelige Villie at bruge min uverdige Tjeneste dertil. I saadan Raadvildhed maae jeg da allerydmygst indfalde med Begjering til D. H. H., at D. H. efter Deres bedre Indsigt vil komme mig til Hjelp med Raad og Befalning, hvad enten jeg skal forblive her i Stiftet og ydmygst kan forvente D. H.s gunstige Befordring til det eene eller andet (hvilket jeg helst ynskede) eller D. H. maatte

[1]) Hans Steenbuch, f. 1664 i Kbhvn., 1703 prof. i hebraisk, døde 1740. Fundatsen til hans legat se Engelstofts Annaler 1809. II. 62—64.

kjende det for bedre, at Jeg antager det Tilbud i Christiania, og, at jeg samme med god Samvittighed kan imodtage. Jeg er derfor hjerteligen fornøied med, hvadsomhelst D. H. H. finder for got at tilmelde Hr. Professor Haberdorf derom enten til eller fra, i den faste Forsikring, at D. H.s modne Skjønsomhed og Faderlige Bevaagenhed rammer det beste, da jeg, saa snart som D. H.s Villie paa selv-behagentlig Maade vorder mig bekjendtgjort, derefter kan indrette mit Gjensvar paa Hr. Professorens 2de Breve til mig, hvilke jeg sandferdelig bevidner ikke endnu at være mig indhændigede. I største Hengivenhed henstiller jeg da Sagen i D. H. H.s Haand og sender hermed Hr. Professorens indlagde Breev tilbage med tillagde ærbødigste Taksigelse for D. H.s havde Umag, indstændigst bedende, at D. H. H. ikke regner mig til onde den Besværing jeg herved imod min Villie foraarsager Dem. — — — — Deres etc. E. H. Kempe.

403. 1760 15. Septbr. fra J. J. Skanke, Grytten. (StA).

Høyædle etc. Hr. Biskop etc.! Efterat det her tillige indsluttede var skrevet, og sendt til Agerøen, havde jeg den Ære og store Fornøyelse at imodtage D. H.s etc. Skrivelse av 11te passati Julii, hvorfor jeg underdanigst taksiger! Siden glædede jeg mig saare i haabet endda til D. H. H.s høystønskelige Komme til Raumsdalen; var ogsaa paa veien at avlegge min allerskyldigste Opvartning for D. H. H. paa Wedøen, men maatte erfare, at Gud ei behagede at giøre os dette Aar saa lykkelige; Imidlertid være Hans Navn æret og velsignet, at det sørgelige spargement, som her gik var usandt, og at D. H. H. er ved Liv og god Helbred! som jeg med Hjertets glæde ogsaa igaar fik bekræftelse om av D. H. H.s Høyst-Respective Skrivelse til min Medtjener i Kaldet Hr. E. H. Kempe. Gud alt frem og frem conservere D H. H.s Dyrebare Person i al Selvbehagelig Velstand! Saa torde det end behage Gud at opfylde mit usle hjertes Længsel i at faa D. H. H.s Høygunstigste Aasyn at see i dette Liv. — — —

Hvad angaaer velbemelte Hr. Kempes Vocation av Hr. Professor Haberdorph[1]), da er det en Sag, som jeg fra begyndelsen

[1]) Se nr. 401 ovfr.

av, da derom blev corresponderet (som var strax efterat Hr. Kempe lovligen og reent var kaldet hid) har hjemstillet til Guds Alviise Forsyvn. Vil Han forunde den Hilse, som jeg nu i nogle Maaneder har havt, bør det mig at arbeide saa meget og saa længe, jeg kand, herefter som tilforne. Derimod bliver det noget vanskeligt med min Søns Information; ti vel aarsages jeg at sætte ham i publiqve Skole, men samme falder deels kostbart, deels u-vist hvad forfremmelse han kand giøre i Studeringer. Han er nu 16 Aar gl. og kunde visselig i henseende til capacitet have været langt mere avanceret, end D. H. H. Høygunstigst ville behage at see av den Hr. Kempes Fortegnelse, som jeg underdanigst fordrister mig til her at indslutte[1]) (hvorav fast alt er repeteret een og flere gange) men dette besværlige Kalds Arbeide og mine jævnlige Sygdomme, medens jeg havde ham under egen Information har forvoldet, at han da ikke kunde gaae fort. Beder ellers allerydmygeligst D. H. H. av Høyst-uforskyldt Grace saa vel herudi ville raade mig det bæste, som lade ham være D. H. H.s Høygunst. Patrocinium allerydmygeligst recommenderet. Det syvnes, at han kunde have nogen adgang til at nyde saavel Skolens Beneficia, som siden Stipendia Academica, helst da hverken jeg eller min Sal. Fader har nydt noget av deelene, skjønt dertil dobbelt berættigede. Dertil kommer, at han og syvnes at være nærmest berættiget til at nyde det Legatum av 600de Rdr. godt ad, som Sal. Hr. Mentz Christopherson[2]), fordum Provst i Trunhjem, blandt andre, har givet til fattige Studenteres hjelp ved Academiet i sær av Familien; men nu er han en descendent paa Mødrene Side i 4de led fra Velbem.te Hr. Mentz Christopherson, og ellers ingen, som holdes til Bogen. — — — Deres etc. J. J. Skanke.

1) Fortegnelse paa det, som Hans Skanke, Deels under min Underviisning, Deels tilforn, haver lært.
Post rudimenta linguæ latinæ 1. Cornelius Nepos. 2. Phædri Fab. 3. Curtius Rufus. 4. Ciceronis Officia. 5. Virgil 8 eclog. og 1ste Eneidos. 6. Manthes Grammat. græca. 7. Langens Prosodia latina. 8. Hübners bibelske Historier. 9. Catechismus Integer. 10. Geographiæ universalis compend. Mse. 11. Holbergs Histor. univ. 7. Period. 4. Monarch. Histor. Patriæ. 12. Arithmetices Elementa. 13. Novi Testam. Græci 4. Evang. Acta, Epist. til Rom. og 1 Cor. 14. Resens Rhetor. c. 3 etc. 15. Cellar. Antiqu. Rom. compend. 16. Baumeist. Definit. nominis. 17. Grammat. Hebr. Danz. c. 1. Gryttens Pgd. 15. septbr. 1760. E. H. Kempe.
Se nr. 332 ovfr.

404. 1760 2. Oktbr. fra T. E. Sylow, Vadsø. (StA).

Høyædle etc. Hr. Biskop! — — — Af Hr. Thuras Oversættelse af Blairs Skrift uudbedes 4re Exsemplarer. — — — Deres etc. T. E. Sylow.

---

405. 1760 23. Oktbr. fra E. Schytte, Hateng, Lyngen. (StA).

Høy Edle etc. Hr. Biscop etc.! — — At kunde tilveyebringe videre Underretning om Kragebollernes[1]) Herkomst, end den jeg hidintil har været i Stand til at give, vil beroe paa en Lykkelig Hændelse. Jeg har endnu ikke, i hvor megen Umage jeg end har giort mig, kundet overkomme en levende Kragebolle. Den Liighed som er imellem Kors Troldenes Hud og Kragebollernes Skall giver ingen tilstrækkelig Grund til at slutte om Disses Herkomst af Hine; at man finder, som jeg og selv har funden, Kors Trold uden Kløer, ganske sammenskrumpne og saa got som runde, kan synes at give Sagen en slags Rimelighed; men at nogen virkelig enten studio eller af en Hændelse har merket denne transformation, har jeg endnu ikke kundet komme efter. De Been som findes i Kragebollerne, hvortil ey gives minste Spor i Kors-Troldene, synes derimod at vise, at Kragebollerne ere et særskilt og sig selv fortplantende Fiske-Slag. Saasnart jeg kan opdage noget efterretligere om denne Sag, skal Jeg ikke mangle underdanig at indberette det. Jeg forbliver etc. Deres etc. E. Schytte.

---

406. 1760 28. Oktbr. fra Simon Kildal, Trondenæs. (StA).

Høyædle etc. Hr. Biskop! — — — Med denne Post er nu intet andet at indsende uden alleene min eenfoldige Prædiken beskreven; som jeg holt her i Trondenæs-Kirke paa Iubelfesten den 16 Oct: a: h: Jeg udbeder mig af D. H. den Gunst, at De ville see den igiennem, førend den nedsendes, paa det at, saafremt en eller anden feil imod min villie har indsneget sig, samme da maatte blive rettet. — — — Deres etc. Simon Kildal.

[1]) Se nr. 389 ovfr.

---

407. 1760 5. Novbr. fra P. Abildgaard[1]), Røraas. (StA).

Høyædle etc. Hr. Biscop etc.! — — Jeg gratulerer D. H. til Deres Doctor Grad, og har med fornøjelse læst Deres Dissertation de Resurrectione Mortuorum; og iblant andet. at D. H. har de tanker over Job. 19. som Jeg har haft; ti Jeg synes, at dersom Job hafde meent den egentlige resurrection, saa hafde han bragt sine Venner til silentium; men siden de toge fat paa samme dispute med Job, som tilforn, saa forstode de ej hans tale om resurrect. e mortuis, og Job talede ej heller meere derom, som han da rimelig ville have giort, dersom hans meening hafde været saadan. — — — Deres etc. Peter Abildgaard.

---

408. 1760 26. Novbr. fra C. F. Hagerup, Fiskevaag. (StA).

Høy-Ædle etc. Hr. Biskop etc.! — — Gunstige Hr. Biskop vilde ey fortørnes over min Dristighed, at Jeg under Deres couvert tager mig den underdanige Frihed at sende Mr. Aall noget til Hr. Professor Oeder[2]) at befordre vor Brevvexling angaaende, hvilken D. H. gunstigst har lovet at underrette. — — — Deres etc.

C. F. Hagerup.

---

409. 1760 17. Decbr. fra S. Wolf, Lade i Strinden. (StA).

Højædle etc. Hr. Biscop! Da Hans Potmager uformodentlig har bragt mig den tidende fra D. H., at De icke har vildet modtage de tilsændte pænge for Struensees bøger, men forærer mig samme, saa var det gandske uvændteligt i følge af Deres egen tale, at De vilde og kunde undvære dem, forstaae ved Sal og Køb, i hvilken hendseende jeg og saa dristig begærdte og modtog dem; jeg skal dog nu icke desmindre beholde dem, aleene fordi de ere mig givne af saa Højærværdig en haand, og til Den Højædle Giveres amindelse og berømmelse indlæmme dem i min liden bogsamling den til desstørre ziir og prydelse. endskønt jeg derhos icke veed, hvorledes jeg taknæmeligst skal vederlægge D. H.s saa uforskyldte og besonderlige godhed; De sidder nu selv ved gaard, og kand jeg derfor ej optænke noget af vort lands

[1]) Se nr. 27 ovfr.

[2]) Smlgn. nr. 400 ovfr.

producter Dem til behag og fornøjelse, medmindre De kunde behøve noget haure til Deres Hæste, hvilket her paa min gaard fremfor andre stæder falder særdeles godt, sæde-korn eller deslige, da jeg, naar jeg veedste eller ickun hørdte et eeneste ord om at med saadant skeede Dem en tjæneste, allervilligst som skyldigst straxen skulde fremsende det; og er jeg ellers meget øm og undseelig ved at beholde foræringen, om D. H. icke vil tillade mig at viise erdkændtlighed i gærningen. — — — Deres etc. S. Wolf.

---

410. 1760 19. Decbr. fra I. Berg[1]), Kbhvn. (StA).

Høyædle etc. Hr. Biskop etc.! — — Det har forlænge siden Været min Pligt, at aflægge min underdanigste Taksigelse for den Høye Bevaagenhed, D. H. har beviist min yngste Broder, Ved at unde Ham Sted inter alumnos Seminarii Lapponici Fridriciani, min Paarørende Hans Nordholm, Ved at forbedre hans Løn, og mig selv, Ved at antage mine Breve Høygunstigst, og tilade Ovenmeldte Nordhelm paa mine Vegne at giøre et Udkast af den Gienpart af Run-Bommen[2]), som de eje: Men da jeg enten har Været borte fra K:havn eller og ofte havt meere at forrette, end jeg har formaaet, saa har jeg været nødt til at opsætte samme til nu, da jeg maae beklage, at jeg hverken med ord eller Gierning er i Stand til at Viise den ringeste Prøve paa mit erkiendtlige Hierte. Jeg er ikke den eeneste, som D. H. har giort sig ævig forbunden Ved Velgierninger, og som af mangel paa Evne til at Viise sin Taknemmelighed anderleedes, ønsker Dem et langt Liv, prydet med all den Lyksalighed, Himlen formaaer at give, men hvor skulde det ikke giøre mig ondt, om nogen meente det oprigtigere end jeg.

For en Tid siden fik jeg af Monsr. Høyer, General Krigs-Commissarii Høyers Søn paa Christianshavn, et Brev af Hr. Biskop Krog[3]) Om Moske-Strømmen. Den Berømmelige Iver, D. H. Viiser i at redde Vore lærde Trondhiemeres Skrifter fra forglemmelses Mørke, havde allereede kommet mig til at faae en Copie af samme færdig som ieg havde sendt Dem, om jeg ikke i det samme,

---

[1]) Se nr. 292 ovfr.
[2]) Se nr. 354 ovfr.
[3]) Se nr. 343 ovfr.

ved at læse Deres opbyggelige Hyrde-Brev havde erfaret, at D. H. eyede det tilforn. Foruden ovenanførte Brev skal ogsaa Hr. Biskop Krog have efterladt sig en Dansk Logica og et Compendium Grammaticæ Hebrææ, som han brugte som Lector til Trondhiems Cathedral-Skole. Same har ieg seet i et Bind in 4to hos Chor-Degnen til Dom-Kirken Monsr. Peter Wiithe, hos hvilken D. H. nok faar begge at see, om De behager. Ja, maaske De har allereede seet dem. Jeg har nok overkommet endeel Forklaringer over Run-Bommen, men jeg Vil hverken forulejlige D. H. med nogen Afskrift af samme, ej eller troer ieg det lonner umagen at lade dem afskrive, saasom ieg udtrækker i det mindste det betydeligste af samme til min afhandling om Run Bommen. Kan ieg ellers overkomme noget af Vigtighed, som i mine Tanker kan finde Deres Bifald, Vil jeg underdanigst fordriste mig til at skikke Dem det. Jeg samler af al Magt paa de Ting som kan oplyse den Finmarkske, og de deromliggende Stæders Verdslige, Geistlige og Naturlige Historie, men dis Være mine Kræfter ere saa smaae; thi Klostret og Regentzen er ikke eengang tilstrækkelig til nødvendig underholdning langt mindre til meere. Dog Vilde min Sorg for det Timelig overmaade formindskes, om D. H. Vilde Høygunstigst unde mig een Andeel af Sal. Madame Børge Nielsens Legato[1]) til fattige Studerende, som ieg har hørt at Været leedigt til Foraaret. Det er ikke det Høylovlige Missions Collegium imod at jeg opholder mig saalænge Ved Academiet, til ieg faar giort mig saa meget nyttig til Fæderne Landets Tieneste, som mueligt, og Deres Patriotiske Sindelav mod alle, som ønsker at kunde tiene Gud og sit Fæderneland, forsikkrer mig om at intet er dem kiærere end at kunne understøtte mit Forsæt med det som er i Deres Magt, især da Gud skal Være Vidne til dets Reedelighed.

Hr. Professor Leem har nok for længe siiden fortalt D. H. at ieg arbeider paa Afhandling om Run-Bomen. Samme meener ieg at udgive paa Latin for at komme desmeere skadesløs fra mine omkostninger; endskiønt jeg Veed nok et tryggere Middel til at opnaae dette øye-meed, men ieg tør neppe giøre mig haab derom. Jeg troer, at Var ieg saa lykkelig at formaae D. H. til at beære

[1]) Se nr. 285 ovfr.

min afhandling med en Fortale, naar den Var færdig og giennemlæst af Dem, jeg da ogsaa Var sagesløs for at nogen skulde foragte mit Arbeide, fordi mit Navn Var ubekiendt. Men hvorledes tør jeg haabe saa stort? D. H. har saa mange og langt Vigtigere Ting at forrette, at ieg heller nødes til at ønske min Begiæring ikke maatte ilde optages end anhøres.

Førend ieg slutter mit Brev som er blevet Vidløftigere end ieg har ønsket, Vil ieg underdanigst have Dem underrettet om 2de originale Run-Bommer som Sal. Henrich Beches Søn fortalte mig at være Hands Fader foræret af Sal. Lector Von Westen. Om samme Var sandt, Ved ieg ikke. Desuden er det uvist hvor de Run-Bommer nu skulde findes, saasom ieg kan troe, at Bechs Stærvboe for længe siden er adspred. Vil D. H. tilgive mig min uvisse Beretning, og befale Monsr. Baade at efterspørge samme hos Sal. Bechs Børn der er ham bekiendte, saa kunde man endnu faae Viide noget Vist derom. Skulde bemeldte Run-Bommer Være til og falde i D. H.s Eje, haaber ieg De Gunstigst Vil tillade mig at faae et udkast af dem Ved en som ieg kan formaae dertil.

Jeg forønsker D. H. et Lykkeligt Nyt Aar g . . det[1]) med al muelig Lyksalighed Mig Selv og min yngste Broder (hvis Lykke De allerede har begyndt at bane Vejen til) Deres stedsevarende Gunst og Bevaagenhed som hertil har giort mig dristig til at kalde mig etc. Deres H.s etc. I. Berg.

Paa bagsiden har G. skrevet: Til Hr. M. Schønning om Børre Nielsens Stipendium for studiosus I. Berg i Kh. d. 6. Martii 1761.

[1]) Dækket af lakseglet. Maaske: glædet.

DET KGL. NORSKE VIDENSKABERS SELSKABS SKRIFTER. 1896. No. 5.

BIDRAG

TIL

KUNDSKABEN OM COLEOPTERFAUNAEN

I DET TRONDHJEMSKE

AF

B. LYSHOLM.

I.

AKTIETRYKKERIET I TRONDHJEM.
1897.

Coleopterfaunaen i det trondhjemske, hvorved jeg her forstår egnene nærmest omkring Trondhjemsfjorden, er ligesom insektfaunaen idetheletaget lidet undersøgt.

De eneste undersøgelser over coleopterfaunaen, som foreligger, er af hr. konservator Storm, der i selskabets skrifter for 1876 og 77 har offentliggjort sine fund af coleoptera i det trondhjemske. Han har desværre senere omtrent forladt denne insektorden, men sine leilighedsvise fund, hvoraf enkelte meget interessante, har han velvilligt tilladt mig at benytte her.

Til konservator Storm's fortegnelse kan jeg ved undersøgelser i de sidste 4 år føie adskillige nye arter, hvoraf mange her har nået sin hidtil kjendte nordgrænse og enkelte her er fundne for første gang inden vort lands grænser.

På grund af forholdene er Trondhjems nærmeste omegn grundigst undersøgt, mere leilighedsvis og følgelig også mere overfladisk dalene, nordsiden og de inderste dele af fjorden.

Følgende fortegnelse, hvori er medtaget alle hidtil i det trondhjemske fundne coleoptera, gjør på grund af sagens natur selvfølgelig ikke fordring på endog tilnærmelsesvis at være fuldstændig; men jeg håber ved fortsatte undersøgelser efterhånden at kunne supplere den.

Ved bestemmelse af tvivlsomme arter har hr. konservator Tor Helliesen i Stavanger ydet mig sin værdifulde bistand, hvorfor jeg herved aflægger ham min forbindtligste tak.

Cicindelidæ.

Cicindela L.

1. C. campestris L.

Temmelig alm. udbredt. I byens nærmeste omegn forekommer den hyppigst og i størst mængde på høiderne vesten for byen.

Carabidæ.

Procrustes Bon.

2. Pr. coriaceus L.

Sjelden og sporadisk. Taget hist og her i byens omegn: på Ladehammeren, ved Ringved. Af Storm fundet i Almlierne på Gjetestranden samt i Ørkedalen. Denne art er hidtil ikke fundet nordligere.

Carabus L.

3. *catenulatus* Scop.

Et par taget af Storm østenfor byen, august 1876. Senere ikke gjenfundet i Trondhjems omegn.

4. *C. violaceus* L.

Alm. overalt.

5. *C. glabratus* Payk.

Denne art er af Storm flere gange fundet på øen Garten og Hiteren, sj. ved Trondhjem.

6. *C. hortensis* L.

Alm. overalt.

Cychrus Fabr.

7. *C. rostratus* L.

I stenurer på nordsiden af fjorden. Af Storm også taget i Selbu.

Leïstus Frølich.

8. *L. rufescens* Fabr.

Taget af Storm ved Rødbjerg på Stadsbygden.

9. *L. ferrugineus* L.

Temmelig sjelden. Hyppigst fundet østenfor byen, f. ex. ved Lade.

Nebria Latr.

10. *N. Gyllenhalli* Sch.

Alm. overalt, ved elve og bække.

11. *N. cursor Müll* (= brevicollis Fahr.)

Taget af Siebke ved Trondhjem (1844). Senere har Storm taget 1 exemplar.

Pelophila Dej.

12. *P. borealis* Payk.

1 exemplar ved Reinsvandet, Stenkjær, Juni 1896.

Notiophilus Dumeril.

13. *N. palustris* Duft.

Alm. udbredt.

14. *N. biguttatus* F.

Alm. udbredt.

15. *N. aquaticus* L.

Fundet af og til i byens nærmeste omegn.

Lorocera Latr.

16. *L. pilicornis* F.

Forekommer temmelig alm. i byens omegn, særlig om våren nder stene etc.

Dyschirius Bon.

17. *D. æneus* Dej.

Sjelden. Et enkelt exemplar ved Ladebækken Mai 1895. Flere exemplarer på Størdalshalsen Mai 1895. Denne art er hidtil her tillands kun fundet ved Christiania.

Elaphrus F.

18. *E. riparius* L.

Hist og her på fugtige steder, langs bække etc.

19. *E. cupreus* Duft.

Forekomst som hos forrige art, men den synes at være sjeldnere.

Clivina Latr.

20. *C. fossor* L.

Alm. udbredt.

Patrobus Steph.

21. *P. atrorufus* Strøm (= excavatus Payk).

Alm. overalt.

Calathus Bon.

22. *C. fuscipes* Goeze (= cisteloides Panz).

Ikke sj. om våren under stene.

23. *C. melanocephalus* L.

Meget alm. overalt.

24. *C. micropterus* Duft.

Ikke sj. under mos ved trærødder.

25. *C. erratus* Sahl (= fulvipes Gyll).

Taget på Ladehammeren, i Størdalen og på Stadsbygden. *C. fuscus* i Storms fortegnelse er kun *erratus*.

Platynus Bon (= Anchomenus).

26. *P. assimilis* Payk (= angusticollis F).

Alm. udbredt på fugtige steder under stene og løv. Hidt. ikke fundet nordligere.

27. *P. viduus* Panz.

Et par exemplarer ved Ladebækken, Juni 1896. Alm. ved Reinsvandet, Stenkjær. Hidtil ikke fundet nordligere.

28. *P. sexpunctatus* L.

Et exemplar ved Johnsvandet. Mai 1895.

29. *P. Müllerі* Herbst (= parumpunctatus F.)

Af Storm fundet på Ytterøen. Nordligste findested.

Trechus Clair.

30. *T. rubens* F (= paludosus Gyll).

Temmelig alm. udbredt på fugtige steder, under mos og stene

31. *T. secalis* Payk.

Alm. overalt.

32. *T. micros* Herbst.

Af denne sjeldne art, hvoraf blot et enkelt exemplar hidtil er fundet hertillands ved Christiania af konservator Helliesen, fandt jeg i 1895 etpar exemplarer ved Trondhjem, begge østenfor byen.

33. *T. discus* F.

Fundet ved Gulosen af Storm 1896. Hidtil blot fundet hertillands ved Christiania.

Tachypus Laporte.

34. *T. pallipes* Duft.

Fundet i Orkedalen og på Størdalshalsen.

Bembidion Latr.

35. *B. æneum* Germ.

Fundet af og til østenfor byen, men sj.

36. *B. lampros* Herbst.

Alm. udbredt. Hidtil ikke fundet nordligere.

37, *B. quatuordecimstriatum* Thoms

Ikke sj. ved Trondhjem Hidtil ikke fundet nordligere.

38. *B. obliquum* Sturm.

Sj. Et enkelt exemplar fundet 1893 ved en dam nedenfor Ringved. Flere exemplarer i Ørkedalen, langs elven Juli 1896. Hidtil ikke fundet nordligere.

39. *B. Fellmannii* Mannh.

Sj. fundet langs Nidelven i byens nærhed.

40. *B. virens* Gyll.

Teml. alm. i Ørkedalen langs elven, ligeså på Størdalshalsen.

41. *B. bruxellense* Wesm.

Ikke sjelden.

42. *B. saxatile* Gyll.

Ikke sj. under stene og tang langs fjorden østenfor byen.

43. *B. Andreæ* F.

Alm. udbredt.

44. *B. lunatum* Duft.

Fundet i Ørkedalen og på Størdalshalsen, langs elven.

45. *B. nitidulum* Marsh. (= rufipes Gyll).

Sj. I flere år fundet ved Ladebækken på samme lokalitet. Hidtil ikke fundet nordligere.

46. *B. bipunctatum* L.

Ikke alm. Temmelig hyppig langs bækken under Ladehammeren

47. *B. quadrimaculatum* L.

Alm. udbredt. Hidtil ikke fundet nordligere.

48. *B. velox* L.

Et exemplar i Ørkedalen, langs elven, Juli 1896.

49. *B. littorale* Oliv (= paludosum Panz).

Denne sjeldne art har jeg fundet alm. på Størdalshalsen og i Ørkedalen langs elven. Hidtil var den hertillands kun iagtaget ved Kongsvinger af Münster.

Synuchus Gyll.

50. *S. nivalis* Panz.

Sj. Af og til fundet krybende over landeveien i byens nærhed. Af Storm fundet på Stadsbygden. Hidtil ikke fundet nordligere.

Læmosthenes Bon.

51. *L. terricola* Herbst.

Et enkelt exemplar fundet Juni 1893 på en mistbænk østenfor byen. Hidtil var denne art hertillands kun fundet ved Stavanger af konservator Helliesen.

Poecilus Bon.

52. *P. coerulescens* L.

Alm. udbredt overalt. Af Storm forvexlet med *P. cupreus* L.

53. *P. lepidus* Leske.

Sj. i byens nærmeste omegn. Alm. på Størdalshalsen. Af Storm fundet i Almlien og Ørkedalen. Ikke fundet nordligere.

Pterostichus Bon.

54. *P. oblongopunctatus* F.

Teml. alm. udbredt.

55. *P. niger* Schall.

Alm. udbredt.

56. *P. nigritus* L.

Temmelig alm.

57. *P. minor* Gyll.

Sj. 1 exemplar ved Johnsvandet Mai 1895. Ikke fundet nordligere.

58. *P. strenuus* Panz.

Ikke alm. Især i skov under mos tidligt om våren.

Amara Bon.

59. *A. aulica* Panz.

Teml. alm. udbredt.

60. *A. apricaria* Payk.

Ikke sjelden.

61. *A. ingenua* Duft.

Teml. alm. udbredt.

62. *A. bifrons* Gyll.

Teml. alm. udbredt.

63. *A. plebeja* Gyll.

Ikke sjelden.

64. *A. familiaris* Duft.

Alm. udbredt.

65. *A. eurynota* Panz.

Hist og her; ikke alm. Hidtil ikke fundet nordligere.

66. *A. lunicollis* Schiødte.

Teml. sj. Fundet af og til paa østsiden af byen.

67. *A. tibialis* Payk.

Etpar exemplarer ved Levanger Juni 1895. Hidtil ikke fundet længere nord end til Røros.

A. brunnea og *vulgaris* i Storms fortegnelsn udgår af faunaen.

Harpalus Latr.

68. *H. pubescens* Müll. (= ruficornis F).

Fundet hist og her i byens omegn. Nordligste findested.

69. *H. latus* L.

Alm. udbredt. Nordligste findested.

70. *H. æneus* F.

Alm. udbredt overalt.

Dichirotrichus Duval.

71. *D. pubescens* Payk.

Ikke fundet i byens nærmeste omegn, derimod temmelig alm. i de indre dele af fjorden, i fjæren under stene og tang.

Tachycellus Seidl.

72. *T. placidus* Gyll.

Ikke sj. særlig under mos i skove.

Bradycellus Erichs.

73. *B. collaris* Payk.

Ikke sj. tidlig om våren under stene.

Dromius Bon.

74. *D. fenestratus* F.

Sj. Etpar exemplarer i byens nærmeste omegn, tidligt om våren under bark. Hidtil ikke fundet nordligere end Bergen.

Haliplidæ.

Haliplus Latr.

75. *H fluviatilis* Aub.

Fundet i en liden dam ved Christiansten. Teml. alm. i damme på Størdalshalsen. Nordligste findested.

76. *H. fulvus* F.

1 exemplar i Reinsvandet, Stenkjær, Juni 1896.

Dytiscidæ.

Hyphydrus Ill.

77. *H. ovatus* L.

Teml. alm. i tjern ved Johnsvandet. Hidtil ikke fundet nordligere end til Eidsvold.

Hygrotus Steph.

78. *H. inæqualis* F.

Teml. alm. omkring Trondhjem. Hidtil kun fundet i det sydligste.

Deronectes Sharp.

79. *D. griseo striatus* De Geer.

Etpar exemplarer i tjern ved Johnsvandet, Mai 1895.

80. *D. depressus* F.

1 exemplar i tjern ved Johnsvandet, Juni 1895. Hidtil ikke fundet nordligere end til Valders.

Hydroporus Clair.

81. *H. planus* F.

Almindelig udbredt overalt.

82 *H. tataricus* Lec.

Fundet hist og her i byens omegn.

83. *H. nigritus* F.

Fundet i byens omegn, men sj.

84. *H. palustris* F.

Alm. udbredt overalt.

85. *H. tristis* Payk

Sj. Fundet i en dam ved Christiansten.

86 *H. erythrocephalus* L.

Flere exemplarer i damme paa Gevingåsen, Mai 95.

87. *H. obscurus* Sturm.

1 exemplar i tjern ved Johnsvandet, Juni 95.

Macrodytes Thoms.

88. *M. marginalis.*

Fundet hist og her, men sj.

Acilius Leach.

89. *A. sulcatus* L.

Sj. Funden i damme østenfor byen.

90. *A. canaliculatus* Nic.

1 exemplar i en dam ved Smedstuen, Strinden. Hidtil kun fundet i det sydligste af landet.

Cymatopterus Lac.

91. *C. striatus* L.

Fundet i Ørkedalen af Storm. Nordligste findested.

Ilybius Er.

92. *I. angustior* Gyll.

Storm har taget den ret hyppigt i Ørkedalen. *I. guttiger* i Storms fortegnelse er denne art.

93. *I. fuliginosus* F.

Hist og her i byens omegn.

Agabus Leach.

94. *A. bipustulatus* L.

Alm. udbredt overalt.

95. *A. congener* Payk.

Ikke alm.

96. *A. guttatus* Payk.

Alm. udbredt.

97. *A. maculatus* L.

Hist og her i byens omegn. Alm. i Reinsvandet ved Stenkjær.

98 *A. arcticus* Payk

2 exemplarer i tjern ved Johnsvandet, Mai 95.

Gyrinidæ.

Gyrinus Geofr.

99. *G. minutus* F.

Alm. i tjern ved Johnsvandet. Ligeså i tjern paa Fondfjeldet, Meraker.

100. *G. marinus* Gyll.

Forekomst som hos forrige art.

Hydrophilidæ.

Hydrobius Leach.

101. *H. fuscipes* L.

Alm. udbredt overalt.

Philydrus Sol.

102. *Ph. melanocephalus* L.

Teml. alm. Hidtil kun fundet i det sydlige.

103. *Ph. minutus* F.

Fundet etpar gange i byens omegn. Denne art er heller ikke tidligere fundet udenfor det sydlige.

Anacæna Thoms.

104. *A. globulus* Payk.

Teml. alm. i byens omegn. Hidtil ikke fundet nordligere end til Gudbrandsdalen.

Laccobius Er.

105. *L. bipunctatus* F.

Ikke sj. i damme ved Johnsvandet. Hidtil blot fundet i det sydligste af landet.

Limnebius Leach.

106. *L. truncatellus* Thun.

Fundet af og til østenfor byen.

Chætarthria Steph.

107. *Ch. seminulum* Payk.

1 exemplar ved Johnsvandet Mai 1895.

Cercyon Leach.

108. *C. littoralis* L.

Alm. i fjæren under tang.

109. *C. depressus* Steph.

Sammen med foregående, men sjeldnere.

110. *C. lateralis* Marsh.

Teml. sj. Hidtil kun fundet i det sydligste.

111. *C. pygmæus* Ill.

Ikke sj. i hestegjødsel. Hidtil kun fundet i det sydlige.

112. *C. flavipes* F.

Teml. sj.

113. *C. quisquilius* L

Ikke sj. i byens omegn. Nordligste findested.

114. *C. centrimaculatus* Sturm.

Sj. Hidtil kun fundet ved Christiania.

115. *C. granarius* Er.

Meget sj. Hidtil kun fundet i det sydligste.

116. *C. unipunctatus* L.

Alm. udbredt.

117. *melanocephalus* L.

Alm. udbredt.

118. *C. hæmorrhoidalis* F.

Ligeledes alm. udbredt overalt.

Cryptopleurum Muls.

119. *C. atomarium* Oliv.

Alm. udbredt.

Sphæridium F.

120. *S. scarabæoides* L.

Med undtagelse af byens nærmeste omegn, hvor den er sjelden, er den tml. alm.

Helophorus F.

121. *H. aquaticus* L.

Alm. udbredt overalt. Hidtil ikke fundet nordligere.

122. *H. planicollis* Thoms.

Sjeldnere end foregående art. Hidtil kun fundet i det sydlige.

123. *H. griseus* Herbst.

Temmelig alm. Heller ikke fundet nordligere.

124. *H. glacialis* Villa.

1 enkelt exemplar østenfor byen, Juni 1896.

Hydræna Kugelann.

125. *H. riparia* Kug.

Fundet hist og her i byens omegn, men ikke alm. Flere exemplarer ved Reinsvandet, Stenkjær, September 1896. Hidtil ikke fundet nordligere end til Telemarken.

Parnidæ.

Parnus F.

126. *P. prolifericornis* F.

Etpar exemplarer østenfor byen. Ligeledes fundet på Størdalshalsen. Nordligste hidtil kjendte findested er Hitterdal.

Heteroceridæ.

Heterocerus F.

127. *H. lævigatus* Panz.

1 exemplar på Størdalshalsen, Juli 1896. Hidtil blot fundet i det sydligste af landet.

(Forts.).

DET KGL. NORSKE VIDENSKABERS SELSKABS SKRIFTER. 1896. No. 6.

EIN THEOREM

ÜBER DIE

REGELFLÄCHEN

VON

AXEL THUE.

AKTIETRYKKERIET I TRONDHJEM.
1897

Ein Theorem über die Regelflächen

von

Axel Thue.

Auf zwei beliebigen — in den parallelen Ebenen A und B gezogenen — ebenen Kurven a und b bewegt sich eine Gerade, die A und B respektive in den Punkten n und m schneidet.

Ist p ein Punkt auf nm, so beschaffen dass 4pn = nm und ferner q die Projektion von p auf der Ebene A, dann hängt das von dem Dreiecke pqn beschriebene Volumen nur von den Endstellungen der Geraden nm ab.

Um dieses Theorem zu beweisen werden wir zuerst annehmen, dass die zwei Kurven a und b zwei Geraden sind.

In dem gewöhnlichen Koordinatensysteme wählen wir a zur Y Axe, A zur XY Ebene und die Senkrechte auf a und b zur Z Axe. Es sei k der Abstand und φ der Winkel zwischen a und b.

Bezeichnen wir ferner die wariablen Abstände von n und m bis zur Z Axe respektive mit α und β, so werden die Gleichungen der Geraden nm:

$$y = \frac{\beta \cos\varphi - \alpha}{\beta \sin\varphi} x + \alpha$$

$$z = \frac{k x}{\beta \sin\varphi}$$

Aus der ersten Gleichung erhält man für konstantes x

$$dy = \frac{\alpha\, d\beta - \beta\, d\alpha}{\beta^2 \sin\varphi} x + d\alpha$$

Der Inhalt I unseres Körpers wird also

$$k \int_{\alpha_1}^{\alpha_2} \int_{0}^{\frac{3 \sin \varphi}{4} \beta} \left(\frac{\alpha \, d\beta - \beta \, d\alpha}{\beta^3 \sin^2 \varphi} x^2 + \frac{d\alpha}{\beta \sin \varphi} x \right) dx$$

wo α_1 und α_2 die Endstellungen der Geraden nm angeben

Führen wir die Integration aus, so erhält man

$$I = (\tfrac{3}{8})^2 \sin \varphi \, k \int_{\alpha_1}^{\alpha_2} \alpha \, d\beta + \beta \, d\alpha =$$

$$(\tfrac{3}{8})^2 \sin \varphi \, k \, [\alpha_2 \beta_2 - \alpha_1 \beta_1]$$

wo β_1 und β_2 die zu α_1 und α_2 gehörigen Werthe von β bezeichnen.

Der specielle Satz ist somit berwiesen. Interessant ist der Fall, wo $\alpha_2 \beta_2 = \alpha_1 \beta_1$ aber damit wollen wir uns nicht beschäftigen.

Es sei jetzt vorausgesetzt, das unser Theorem richtig ist für die zwei Kurvenpaare PQ, ST und QR, ST, welche beide in denselben zwei parallelen Ebenen A und B gezogen sind. Wir wollen zeigen, dass der Satz auch richtig bleibt für das neue Kurvenpaar PQR, ST, wo die erste Kurve PQR aus den zwei Bögen PQ und QR zusammengesetzt ist. P, Q, R, S, T sind Punkte auf ihren respectiven Kurven.

Durch das Kurvenpaar PQR, ST und zwei beliebige Generatricen PS und RT konstruiren wir zwei willkührliche Regelflächen L_1 und L_2. Wir wollen beweisen, dass die Volumina U_1 und U_2 ihrer entsprechenden Körper einander gleich sind. Es sei QQ_1 eine Generatrice von L_1 und QQ_2 eine Generatrice von L_2, wo Q_1 und Q_2 zwei Punkte auf ST sind.

Wir konstruiren eine dritte Regelfläche L_3, die mit L_1 das Stück $PQSQ_1$ und mit L_3 das Stück $RQTQ_2$ gemein hat.

Wenn nun L_3 die Kegelfläche $Q_1 Q Q_2$ mit der Spitze Q auch enthält, so sieht man leicht dass.

$$U_1 = U_3 = U_2$$

wo U_3 das zu L_3 gehörige Volumen bedeutet.

Durch diese Betrachtung, die sehr verallgemeinert werden kann, ist also unsere allgemeine Behauptung bewiesen.

Wir können diese auch ganz direct erledigen.

Es seien $y = \psi(x)$, $z = 0$

die Gleichungen der Kurve a und

$$y = \varphi(x), \qquad z = k$$

die Gleichungen der Kurve b.

Die Gleichungen der Geraden um werden dann:

$$y = \frac{\psi(\alpha) - \varphi(\beta)}{\alpha - \beta}(x - \alpha) + \psi(\alpha)$$

$$z = \frac{x - \alpha}{\beta - \alpha} k$$

wenn α und β respektive die Abstände von den Punkten n und m bis zur YZ Ebene bedeuten.

Weiter hat man

$$dy = \frac{[(\alpha-\beta)\psi' + \varphi - \psi]d\alpha + [(\beta-\alpha)\varphi' + \psi - \varphi]d\beta}{(\alpha-\beta)^2}(x-\alpha) + \left(\frac{\varphi-\psi}{\alpha-\beta} + \psi'\right)d\alpha$$

Setzen wir $x - \alpha = u$

so bekommt man für das gesuchte Volumen

$$k\int_{a_1}^{a_2}\int_{0}^{\frac{3}{4}(\beta-\alpha)}\left(\frac{[(\alpha-\beta)\psi' + \varphi - \psi]d\alpha + [(\beta-\alpha)\varphi' + \psi - \varphi]d\beta}{(\alpha-\beta)^3}u^2 + \left(\frac{(\varphi-\psi)d\alpha}{(\alpha-\beta)^2} + \frac{\psi' d\alpha}{(\alpha-\beta)}\right)u\right)du$$

$$= \left(\frac{3}{8}\right)^2 k\int_{a_1}^{a_2}[\varphi - \psi + (\alpha - \beta)\psi']\,d\alpha + [\varphi - \psi + (\alpha - \beta)\varphi']\,d\beta$$

Man sieht gleich, dass die zu integrirende Grösse ein vollständiges Differential ist.

Das Volumen wird gleich

$$(\tfrac{3}{8})^3 k \left\{ \left| \left(\left(\varphi(\beta) + \psi(\alpha) \right) (\alpha - \beta) \right|_1^2 + 2 \int_{\beta_1}^{\beta_2} \varphi(\beta)\, d\beta - 2 \int_{\alpha_1}^{\alpha_2} \psi(\alpha)\, d\alpha \right\} \right.$$

und hängt nur von den Endstellungen der Geraden nm ab.

Das gefundene Resultat läszt sich auch weiter ausdehnen, aber die Erweiterung hat weniger Interesse. Das Theorem scheint indessen ziemlich isolirt zu stehen.

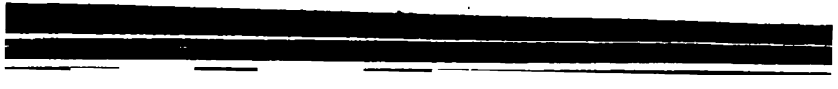
DET KGL. NORSKE VIDENSKABERS SELSKABS SKRIFTER. 1896. No. 7.

ÜBER DIE AUFLÖSBARKEIT EINIGER UNBESTIMMTEN GLEICHUNGEN

VON

AXEL THUE

AKTIETRYKKERIET I TRONDHJEM.
1897.

Über die Auflösbarkeit einiger unbestimmten Gleichungen

von

Axel Thue.

In der Gleichung:

$$F(x_1\ x_2 \cdots x_n) = o$$

bezeichne F eine ganze ganzzahlige homogene Function $(n-1)$ ten Grades der variablen Grössen $x_1 \cdots x_n$.

Ich behaupte, dass diese Gleichung sich immer in ganzen Zahlen $x_1 \cdots x_n$ *algemein auflösen lässt, wenn man die Function als eine Differenz zweier Produkten von* $(n-1)$ *linearen homogenen ganzzahligen Factoren der Grössen* $x_1 \cdots x_n$ *schreiben kann.*

Haben wir nämlich eine Gleichung von der Form:

$$P_1 \cdot P_2 \cdots P_{n-1} \quad Q_1 \cdot Q_2 \cdots Q_{n-1} \tag{I}$$

wo jedes P und jedes Q eine lineare homogene und ganzzahlige Function der Variablen $x_1 \cdots x_n$ ist, und diese Gleichung für ganzzahlige Werthe der Grössen $x_1 \cdots x_n$ besteht, dann bekommen wir statt der Gleichung ein System von Gleichungen:

$$\begin{gathered} a_1 \cdot P_1 \quad a_2 \cdot Q_1 \\ a_2 \cdot P_2 \quad a_3 \cdot Q_2 \\ \cdots \\ a_{n-1} \cdot P_{n-1} \quad a_1 \cdot Q_{n-1} \end{gathered} \tag{II}$$

wo $a_1 \cdots a_{n-1}$ ganze Zahlen sind ohne irgend einen gemeinschaftlichen Divisor zu besitzen.

Gebe ich nemlich a_1 einen beliebigen rationalen Werth, so werden ja dadurch $a_2 \cdots a_{n-1}$ rational bestimmt, da $P_1 \cdots Q_{n-1}$ ganze Zahlen sind.

Die auf diese Weise gefundenen Grössen a können wir dann mit ihrem gemeinsamen Generalnenner multipliciren und endlich die erhaltenen Zahlen mit ihrem grössten gemeinschaftlichen Factor dividiren.

Unsere Zahlen a haben nun die oben erwünschten Eigenchaften.

Die Gleichungen in (II) können wir auch so schreiben:

$$\begin{aligned} A_1\ x_1 + B_1\ x_2 + \cdots + H_1\ x_n &= o \\ A_2\ x_1 + B_2\ x_2 + \cdots + H_2\ x_n &= o \\ \cdots\cdots\cdots\cdots\cdots\cdots\cdots & \\ A_{n-1}\ x_2 + B_{n-1}\ x_2 + \cdots + H_{n-1}\ x_n &= o \end{aligned} \qquad \text{(III)}$$

Also haben wir:

$$\begin{aligned} \frac{x_1}{x_n} &= \frac{\triangle_1}{\triangle_n} \\ \frac{x_2}{x_n} &= \frac{\triangle_2}{\triangle_n} \\ \cdots\cdots\cdots & \\ \frac{x_{n-1}}{x_n} &= \frac{\triangle_{n-1}}{\triangle_n} \end{aligned}$$

oder

$$\begin{aligned} x_1 &= k\ \triangle_1 \\ x_2 &= k\ \triangle_2 \\ \cdots\cdots\cdots & \\ x_n &= k\ \triangle_n \end{aligned} \qquad \text{(IV)}$$

wo $\triangle_1 \cdots \triangle_n$ ganze, ganzzahlige und homogene Functionen $(n-1)$ ten Grades der Grössen $a_1 \cdots a_{n-1}$ sind.

k musz so beschaffen sein, dass $x_1 \cdots x_n$ ganze Zahlen werden.

Wir haben hier die Formen, der Zahlen $x_1 \quad x_n$ gefunden, wir sehen aber auch, dass diese Werthe der gegebenen Gleichung befriedigen.

Sind die Gleichungen (III) von einander abhängig, wird die obenstehende Entwickelung illusorisch. Von solchen Fällen aber wollen wir absehen.

Enthalten die Factoren in (I) mehrere Unbekannten als n *z.B.* $n+m$. so braucht man nur beide Seiten der Gleichung (I) mit einem Producte von m linearen homogenen und ganzzahligen Factoren zu multipliciren um die Gleichung durch unsere Methode auflösen zu können.

Sind dagegen die Anzahl der Unbekannten kleiner als n *z.B.* gleich $n-m$ und die Gleichung (I) doch in ganzen Zahlen möglich ist, dann erhalten wir des Systems (II) wegen statt dieser Gleichung in Allgemeinheit m homogene ganzzahlige Gleichungen $(n-m)$ ten Grades der ganzen Zahlen $a_1 \cdots a_{n-1}$.

Ist $F(x_1 \cdots x_n) = o$ nicht länger eine homogene Gleichung, können wir trotzdem, wie später gezeigt wird, in vielen Fällen unseres Verfahren benutzen um zu der ganzzahligen Auflösung der Gleichung zu erlangen.

Lässt sich die Gleichung: $F(x_1 \cdots x_n) = o$ auf die Form (I) bringen, so sieht man, dass jede gleichzeitige ganzzahlige Auflösung zweier Gleichungen

$$P_\alpha = o \qquad Q_\beta = o \qquad \alpha, \beta = 1, \cdots n-1$$

eine Lösung der Gleichung $F(x_1 \cdots x_n) = o$ giebt.

Umgekehrt können wir beweisen, dass wenn eine Gleichung:

$$F(x_1 \cdots x_n) = o$$

eine gewisse Anzahl solcher Lösungen

$$P_\alpha = o \qquad Q_\beta = o$$

besitzt, dann lässt sich die Gleichung auf die Form (I) bringen, wodurch wieder, wie gezeigt, die allgemeinste Lösung gefunden werden kann.

Man hat nämlich das folgende *Theorem:*

Verschwindet die ganze Function $F(x_1 \cdots x_n)$ *m ten Grades immer gleichzeitig mit den Producten*

$$U = P_1 \cdot P_2 \cdots P_p \qquad V = Q_1 \cdot Q_2 \cdots Q_q$$

wo die P *und* Q *lineare Functionen der Grössen* $x_1 \cdots x_n$ *sind, dann ist:*

$$F(x_1 \cdots x_n) = A \cdot U + B \cdot V$$

vorausgesetzt dass keine anderen der Factoren P *und* Q *indentisch verschwinden, wenn zwei von ihnen gleich Null gesetzt werden.*

A und B sind ganze Functionen vom Grade respective $m-p$ und $m-q$ in den Grössen $x_1 \cdots x_n$.

Infolge des Taylorschen Lehrsatzes bekommt mann:

$$F(x_1 x_2 x_3 \cdots x_n) \equiv F(a\, b\, x_3 \cdots x_n) + (x_1 - a) \cdot R + (x_2 - b)\, T$$

wo R und T ganze Functionen, der Grössen $a\ b\ x_3 \cdots x_n$ sind.

Ferner erhält man von den Gleichungen

$$P_h = (x_1 \cdots x_n) = o \qquad Q_k (x_1 \cdots x_n) = o$$

$$x_1 = \psi_1 (x_3 \cdots x_n) \qquad x_2 = \psi_2 (x_3 \cdots x_n)$$

wo ψ_1 und ψ_2 lineare Functionen der Grössen $x_3 \cdots x_n$ sind. Ist nun

$$F(\psi_1\, \psi_2\, x_3 \cdots x_n) \equiv o$$

dann erhalten wir also

$$F(x_1 \cdots x_n) \quad (x_1 - \psi_1)\, R_0 + (x_2 - \psi_2)\, T_0$$

wo die ganzen Functionen R_0 und T_0 nur die Variablen $x \cdots x_n$ enthalten.

Nun hat man aber, wie leicht zu sehen ist,

$$x_1 - \psi_1 = \alpha\, P_h + \beta\, Q_k$$
$$x_2 - \psi_2 = \gamma\, P_h + \delta\, Q_k$$

wo $\alpha\ \beta\ \gamma\ \delta$ Konstanten sind. Also wird

$$F(x_2 \cdots x_n) = K\, P_h + H\, Q_k$$

wo K und H ganze Functionen der Grössen $x_1 \cdots x_n$ sind.

Mit Hülfe dieses Satzes haben wir *z.B.*

$$F(x_1 \cdots x_n) = K_1 P_1 + H_1 Q_1$$

Nun verschwindet F für $P_1 = o$ und $Q_2 = o$. Folglich hat man auch unter denselben Bedingungen $H_1 = o$ und also

$$H_1 = H_2 P_1 + H_3 Q_2 \text{ oder}$$

$$F = K_2 P_1 + H_4 Q_1 . Q_2$$

Geht man auf diese Weise fort, erhalten wir:

$$F = M P_1 + N . V$$

Diesen Satz können wir nun wieder benutzen. Wir haben nämlich dass F verschwindet wenn $P_2 = o$ und $V = o$ und folglich muss dann auch M verschwinden, oder infolge des erhaltenen Satzes

$$M = M_1 . P_2 + N_1 . V$$

d.h. $$F = M_3 . P_1 P_2 + N_2 . V$$

Durch Wiederholung dieses Verfahrens wird somit unsere Behauptung bewiesen.

Von dem Satze, der auch auf die Geometrie anwendbar ist, kann man nun verschiedene Schlüsse ziehen.

Substituiren wir die in (IV) gefundene Werthe der Grössen $x_1 \cdots x_n$ in die Gleichungen (III) oder (II) so erhalten wir lauter Identitets gleichungen in den willkürlichen Variablen $a_1 \cdots a_{n-1}$. Die Determinanten $\triangle_1 \cdots \triangle_n$ müssen also so beschaffen sein, dass man immer die Gleichungen

$$(p_1 a_\alpha + q_1 a_\beta) \triangle_1 + \cdots + (p_n a_\alpha + q_n a_\beta) \triangle_n = o$$

$$\alpha < n - 1 \qquad \beta = \alpha + 1$$
$$\alpha = n - 1 \qquad \beta = 1$$

durch passende Wahl der Constanten p und q identisch befriedigen kann ohne dass alle p und q dadurch gleich Null zu setzen sind. In dieser Bemerkung die, wie man sieht, erweitert werden kann,

besitzen wir eine Methode mit Hülfe deren die Eliminationsgleichung $F(x_1 \cdots x_n) = o$ der Gleichungen (IV) auf die Form (I) gebracht werden kann. Wir haben ferner auch hier ein Mittel zu beurtheilen ob gewisse unbestimmte Gleichungen algemein aufgelöst sind.

Wir wollen ein ganz einfaches Beispiel nehmen. Es sei

$$x = 2ab \qquad y = a^2 - b^2 \qquad z = a^2 + b^2$$

Werden a und b eliminiert bekommt mann:

$$z^2 = x^2 + y^2$$

Wir setzen:

$$(pa + qb)[2ab] + (p'a + q'b)[a^2 - b^2] + (p''a + q''b)[a^2 + b^2] = o$$

also:
$$q' = -p \qquad p' = q$$
$$q'' = -p \qquad p'' = -q$$

oder
$$a(px + qy - qz) = b(-qx + py + pz)$$
$$b(-q'x + p'y + p'z) = a(p'x + q'y - q'z)$$

Die Gleichung $z^2 = x^2 + y^2$ läszt sich also so schreiben

$$(px+qy-pz)(-q'x+p'y+p'z) = (-qx+py+pz)(p'x+q'y-q'z)$$

wo $p\ q\ p'\ q'$ ganz beliebige Grössen sind.

Wir gehen so zu einigen illustrirenden Beispielen unserer Methode über.

Auflösung der Gleichung

$$(a + b + c)(a + b - c)(a - b + c)(-a + b + c) = k^2$$

in ganzen Zahlen abck

$$p(a + b + c)(a + b - c) = qk$$
$$q(a - b + c)(-a - b + c) = pk$$

$$p^2(a + b + c)(a + b - c) = q^2(a - b + c)(-a + b + c)$$

Diese letzte Gleichung kann man ganz direct nach der Methode auflösen und also bekommt k auch einen ganzzahligen Werth.

Um unsere Gleichung gleich auf die Form (I) zu bringen braucht man nur $k = nm$ zu setzen. k ist das Doppelte des Areals eines Triangels, deren Seiten a, b und c sind. Mit Hülfe dieser Interpretation der *unbestimmten* Gleichung können wir diese auf eine andere Weise lösen. Wegen der zwei Gleichungen

$$k = ab \sin C \qquad c^2 = a^2 + b^2 - 2ab \cos C$$

müssen nämlich die Sinus und die Cosinus der drei Winkel alle rational sein oder:

$$\sin C = \frac{2pq}{p^2 + q^2} \qquad \sin B = \frac{2xy}{x^2 + y^2}.$$

$$c = pq(x^2 + y^2) \qquad b = xy(p^2 + q^2)$$

$$a = (qx + py)(xp - qy) \qquad k = 2^2 xypq(xq + yp)(xp - yq)$$

Ein Beweis für die Unmöglichkeit der Fermat'schen Gleichung

$$A^6 + B^6 = C^6$$

Es wird gesucht die Formen der Zahlen a, b und c, die der Gleichung

$$a^3 + b^3 = c^2$$

Genüge leisten. a und b seien relative Primzalen und $b.a$ positiv oder negativ. Ist ferner vorausgesetzt, das c nicht durch 3 theilbar ist, bekommt man

$$a^2 - ab + b^2 > o$$
$$a + b > o$$

$$a + b = A^2$$
$$a^2 - ab + b^2 = B^2$$

Die letzte Gleichung giebt uns

$$ab = (B + a - b)(B - a + b)$$

$$pa = q(B + a - b)$$
$$qb = p(B - a + b)$$

$$\frac{a}{b} = \frac{q^2 - 2qp}{p^2 - 2qp}$$

Weil p und q relative Primzahlen sind, können $q^2 - 2qp$ und $p^2 - 2qp$ höchstens einen gemeinsamen Divisor 3 haben. In diesem Falle muss

$$p - 2q = 3r \qquad \text{und folglich}$$

$$\frac{q^2 - 2pq}{p^2 - 2qp} = \frac{-q(2r+q)}{r(3r+q)}$$

$$= \frac{(q+2r)^2 - 2(q+2r)r}{r^2 - 2(q+2r)r} = \frac{q_1^2 - 2q_1p_1}{p_1^2 - 2q_1p_1}$$

Wir haben also:

$$a = \pm(q^2 - 2qp) \qquad b = \pm(p^2 - 2qp)$$

$$B = \mp(p^2 - pq + q^2)$$

Substituiren wir die Werthe von a und b in der Gleichung

$$a + b = A^2$$

so bekommt man $p^2 + q^2 - 4pq = \pm A^2$ oder

$$(q - 2p)^2 - 3p^2 = \pm A^2$$

Hier kann man nicht das untere Zeichen benutzen. Sonst hätten wir nämlich:

$$3p^2 = A^2 + (q - 2p)^2$$

eine Gleichung die, wie man sofort sieht, unmöglich ist.

Wir haben also das obere Zeichen zu wählen und bekommen somit:

$$a = q^2 - 2qp \qquad b = p^2 - 2qp$$

$$(p-q)^2 - 2pq = A^2$$

$$2pq = (p - q + A)(p - q - A)$$

$$\alpha.\ 2p = \beta(p - q + A)$$
$$\beta.\ \ q = \alpha(p - q - A)$$

$$\frac{p}{q} = \frac{\beta^2 + 2\alpha\beta}{2\alpha\beta - 2\alpha^2}$$

Da α und β relative Primzahlen sind, können $\beta^2 + 2\alpha\beta$ und $2\alpha\beta - 2\alpha^2$ keinen grösseren gemeinschaftlichen Divisor als 6 haben. Sind sie beide mit 3 theilbar, dann ist

$$\beta - \alpha = 3\gamma \qquad \text{und}$$

$$\frac{\beta^2 + 2\alpha\beta}{2\alpha\beta - 2\alpha^2} = \frac{(\alpha+\gamma)(\alpha+3\gamma)}{2\alpha\gamma} = \frac{(\alpha+\gamma)^2 + 2\gamma(\alpha+\gamma)}{2\gamma(\alpha+\gamma) - 2\gamma^2} =$$

$$= \frac{\beta_1^2 + 2\alpha_1\beta_1}{2\alpha_1\beta_1 - 2\alpha_1^2}$$

Wir können folglich von diesem Falle absehen.

Sind $\beta^2 + 2\alpha\beta$ und $2\alpha\beta - 2\alpha^2$

beide mit 2 theilbar, so muss

$$\beta = -2\delta \qquad \text{und}$$

$$\frac{\beta^2 + 2\alpha\beta}{2\alpha\beta - 2\alpha^2} = \frac{2\alpha\delta - 2\delta^2}{\alpha^2 + 2\alpha\delta} = \frac{2\alpha_1\beta_1 - 2\alpha_1^2}{\beta_1^2 + 2\alpha_1\beta_1}$$

Wir haben also entweder

$$p = \pm(\beta^2 + 2\alpha\beta) \qquad q = \pm(2\alpha\beta - 2\alpha^2)$$

wenn p und b nicht durch 2 theilbar sind, oder

$$p = \pm(2\alpha\beta - 2\alpha^2) \qquad q = \pm(\beta^2 + 2\alpha\beta)$$

wenn p und b durch 2 theilbar sind. Eine der Zahlen a und b muss folglich durch 2 theilbar sein.

Lasset uns der Einfachheit halber immer die gerade Zahl mit a bezeichnen, dann hat man, weil q mit 2 theilbar sein muss.

$$p = \pm(\beta^2 + 2\alpha\beta) \qquad q = \pm(2\alpha\beta - 2\alpha^2)$$

Ferner bekommt man durch Substitution der gefundenen Formen von q und p:

$$\begin{aligned} a &= 4\alpha(\alpha^3 - \beta^3) \\ b &= \beta(\beta^3 + [2\alpha]^3) \end{aligned} \qquad \text{(VI)}$$

wo also α und β positive oder negative relative Primzahlen sind

$$c = -(2\alpha^2 - \beta^2 + 2\alpha\beta)(4\alpha^4 - 4\alpha^3\beta + 6\alpha^2\beta^2 + 2\alpha\beta^3 + \beta^4)$$

Wir bemerken dass entweder

$$\alpha^3 - \beta^3 \quad \text{oder} \quad \beta^3 + (2\alpha)^3$$

mit 3 theilbar sein können.

Sonst wären namlich beide und also auch a und b mit 9 theilbar.

Durch die Gleichungen (VI) können wir nun beweisen, dass die unbestimmte Gleichung

$$P^6 + Q^3 = R^2$$

in ganzen Zahlen unmöglich ist, wenn R nicht durch 3 theilbar sein soll.

Wäre namlich diese Gleichung möglich, hatte man, weil P, Q und R als relative Primzahlen aufgefasst werden können,

$$n^2 = 4\alpha(\alpha^3 - \beta^3)$$

oder

$$m^2 = \beta(\beta^3 + (2\alpha)^3)$$

also

$$\alpha = k^2 \qquad \alpha^3 - \beta^3 = h^3$$

oder

$$\beta = k_1^2 \qquad \beta^3 + (2\alpha)^3 = h_1^2$$

In beiden Fällen bekam man folglich eine neue Gleichung

$$P_1^6 + Q_1^3 = R_1^2$$

mit denselben Eigenschaften wie die gegebene Gleichung aber mit kleineren Zahlen.

Durch Fortsetzung dieses Verfahrens würde man zuletzt eine Gleichung bekommen in welche eine der Zahlen gleich Null wäre. Aber dann müsste auch, wie man sofort sieht, eine der Zahlen P, Q, R gleich Null sein.

Aus diesem Satze leitet man die folgenden Corollare ab.

Die Gleichung

$$a^6 + b^6 = c^2$$

ist immer in ganzen Zahlen unauflösbar, gleichfalls die Gleichung

$$a^6 - b^6 = c^2$$

wenn c nicht durch 3 theilbar ist.

Setzen wir in den Gleichungen (VI)

$$\alpha = \mathrm{m}\sqrt[3]{\mathrm{A}} \qquad \beta = \mathrm{n}\sqrt[3]{\mathrm{B}}$$

$$a = \mathrm{x}\sqrt[3]{A} \qquad b = y\sqrt[3]{B}$$

so erhalten wir dadurch eine bekannte und sehr allgemeine Auflösung der Gleichung

$$A\,\mathrm{x}^3 + \mathrm{B}\,y^3 = z^2$$

in ganzen Zahlen x y z.

Es wird

$$\mathrm{x} = 4m\ (A\,\mathrm{m}^3 - B\,n^3)$$
$$y = n\ (B\,n^3 + A\ (2m)^3)$$
$$z = B^2\,n^6 - 20\,A\,B\,n^3\,m^3 - 8\,A^2\,m^6$$

Satz.

Ist $r - p$ nicht durch 3 theilbar und

$$B^2 = A\,C$$

dann lässt sich der Gleichung.

$$A\,p\,q^2 - 2\,B\,q\,r^2 + C\,r\,p^2 = 0$$

nicht in ganzen Zahlen befriedigen.

Man bekommt nämlich

$$r\ (B^2\,r^3 - A\,C\,p^3) = (A\,p\,q - B\,r^3)^2$$

$$r\ (r^3 - p^3) = U^2$$

oder wenn α der grösste gemeinschaftliche Divisor der Zahlen r und p ist

$$r = a\, r_1$$

$$p = a\, p_1$$

$$a\, r_1\ (a^3\, r_1{}^3 - a^3\, p_1{}^3) = U^2$$

$$r_1\,(r_1{}^3 - p_1{}^3) = U_1{}^2$$

$$r_1 = h^2 \qquad r_1{}^3 - p_1{}^3 = k^2$$

$$h^6 - p_1{}^3 = k^2$$

DET KGL. NORSKE VIDENSKABERS SELSKABS SKRIFTER 1896. No. 8.

ARKÆOLOGISKE UNDERSØGELSER

I 1896

AF

K. LOSSIUS

(MED 2 PLANCHER.)

AKTIETRYKKERIET TRONDHJEM.
1897.

Arkæologiske Undersøgelser

i 1896

af

K. Lossius.

Efter konference med oldsagsamlingens bestyrer bereiste jeg i sommer trakterne omkring Stenkjær samt endel af fjorddistrikterne i Kolvereid og Fosnes prestegjelde, hvortil jeg lagde veien over Beitstaden og Namdalseidet.

Blandt de mange interessante oldtidsminder i Stenkjærs omegn har vel ingen vakt den opmerksomhed som den i 1871 undersøgte affaldsdynge fra stenalderen. Paa dens tomt findes endnu saavel ben som skjæl, der dog lidt efter lidt plukkes væk og forsvinder; noget nyt er herunder ikke fremkommet hverken af naturhistorisk eller antikvarisk interesse og kunde heller ikke ventes efter den grundige undersøgelse, der her i sin tid blev foretaget.

Jeg besaa ogsaa flere af de større gravsamlinger i omegnen og kan derfra meddele et par nye oplysninger. Paa Egge var der for et par aar siden ved kirkegaardens udvidelse mod øst bleven udgravet en haug, hvorved gjordes et fund fra yngre jernalder af 1 enegget sverd, 1 tveegget do., spyd, sax, ljaa, klinknagler, en jernlænke og en hein. Sagerne var tagne i forvaring af kirkeværgen og lovedes indsendte.

Ihøst er der ogsaa gjort et fund paa Helge, neml. af 4 store paalstave af jern og nogle brudstykker af en lerurne, idet man

ved et veiarbeide gjennemskar en forhøining nord for husene nede ved elven, hvor man ikke tidligere kjendte til, at der fandtes gravhauger. (Ældre jernalder?) Den store samling af forskjellige mindesmerker her fortjente muligens en nøiere undersøgelse. Nu vanskeliggjøres oversigten paa enkelte steder, f. ex. ved den store stenkreds, ved at terrænet dækkes af en tæt kratskov. At faa denne vækryddet og dernæst de to nedfaldne bautastene ude i marken gjenreiste vilde først og fremst være ønskeligt, og det kan vistnok ogsaa med eiernes varme interesse for gaardens oldtidsminder ventes at ville ske ved deres foranstaltning.

Paa Gjevran har der været omtalt (Aarsberetn. fra Foren. til norske Fortidsm. Bevar. for 1866 p. 78 cfr. 1882 p. 70) en befæstning paa et berg, kaldet „Slottet" ude i udmarken. Jeg kan derom meddele følgende: „Slottet" er det høieste punkt i denne udmark, sandsynligvis det samme, hvis høide rektangelkartet angiver til 224 m. Det hæver sig med bratte, tildels lodrette sider, der for en stor del er bedækkede med ur og træbevoxede, saa at op- og nedstigningen var forbundet med adskilligt besvær; et stærkt regn vanskeliggjorde yderligere undersøgelsen. Oppe paa toppen, der danner en vid, men langtfra jevn flade, har der paa den østlige og sydlige side været en mur i en længde af mindst 100 m. Den standser ved et brat fjeldparti; hvorpaa den atter fortsættes nogle meter. Et andet sted er der en afbrydelse som af en vei gjennem muren. Denne bestaar for det meste af middels store stene, der har været sammenlagte uden noget bindemiddel, og er overalt meget forfalden, idet stenen ligger spredt omkring. De bedst bevarede partier har en høide af 1—1.5 m. og en bredde af indtil 2.5 m. Efter et sagn skal røvere have havt sit tilhold her.

Stod prestegjeld. Kvam sogn. Vikran. Ved Bølas udløb i Snaasenvandet sees delvis under en fos en figur forestillende en elg indhugget i et fjeld. En tegning heraf er tidligere indsendt til oldsagsamlingen.

Forr sogn. Af de to bautastene, der omtales og afbildes hos Klüwer, existerer nu kun den største, hvor 2 kors er indhugne. Den er opreist i prestegaardshavens nordøstre hjørne. Denne have har i tidligere tid været kirkegaard.

Lægran. I aarsb. 1882 p. 70 omtales en befæstning med spor af gammel bebyggelse paa „Skandsberget" ved Natsjøen. Folkene paa gaarden kjendtes ikke ved dette navn, og det lykkedes mig ikke under mit ophold at faa spørgsmaalet bragt paa det rene. Jeg besteg det steile Natsjøberg, men fandt ingen gamle mure der. Paa „Skandsberget" under Kippe har der været en skandse fra Svenskekrigenes tid i forrige aarhundrede. Der sees nu ingen levning af den; men gamle folk kunde erindre at have seet gjennemborede planker og tømmer, som havde ligget deroppe og var levninger af den gamle befæstning

Beitstadens prestegjeld. Homnes. Ved pladsen Sjømarken v. for gaarden, hvor de i aarsb. 1882 p. 122 omtalte perler er fundne, var der oprindelig 7 hauger i en rad fra ø. til v. Nu er kun den østligste igjen, i nærheden af hvilken et skelet fandtes i en stenkiste af mandslængde og noget bredere ved hovedenden end ved benene. En spydspids af jern laa over brystet, eller ifølge en anden beretning stod den mellem 2 ribben; men disse var dog ikke læderede. Et andet sted s. for haugerne stod ogsaa en stenkiste, hvori dog intet fandtes; den var ikke omgivet af nogen haug og var mindre end den foregaaende, omtr. 1 al. lang og $^3/_4$ al. bred.

Hammeren. I skogen ø. for gaarden er der ca. 6 røser, de fleste temmelig lave; den østligste er størst, men er ganske udgravet.

Bardal. Jeg havde hørt fortælle, at der her skulde findes nogle merkelige tegninger i et fjeld. Dette bekræftedes ogsaa, idet det viste sig at være en betydelig helleristning med mange og delvis vel udførte figurer. Med undtagelse af den ovenfor omtalte dyrefigur ved Snaasenvandet er dette den nordligst kjendte helleristning i landet og afgiver et nyt bevis paa, hvilket gammelt kulturcentrum Trondhjemsfjordens indre del har været. Bardal ligger paa den nordre side af fjorden ligeoverfor Todnes i Sparbuen, hvor en række gravfund fra broncealdereren som bekjendt er gjort. Har man ret i ogsaa at henføre helleristningerne til denne periode, tør man altsaa slutte til en ganske vidtstrakt, fast bebyggelse af disse trakter i hin fjerne tid

Helleristningerne ligger tæt ved Bardal gaard paa sydsiden og ved foden af den bratte Bardalsaas, ca. 9 km. fra Stenkjær og $1^1/_2$ km. fra Beitstadfjorden; høiden over havet er ca. 50 m. (se rektangelkartet 50 C. „Stenkjær", hvor stedet er kaldt Berdal).

Bardalsaasen, der bestaar af lerskifer, bærer tydelige spor af isens og vandets paavirkning, der paa de bratteste steder har sprængt fjeldvæggen istykker, hvorved er dannet stenurer, medens den paa andre steder fremviser glatslebne flader af forskjellig udstrækning og tildels uden vegetation. Bergarten er saa løs, at den med lethed kan ridses med kniv.

Den fjeldvæg, hvorpaa helleristningen er indhugget, hæver sig op af den flade mark ca. 50 skridt nord for husebygningerne og vender lige mod syd. Den danner en flade af aflang, uregelmæssig form paa 29 m. længde og 8 a 10 m. høide*). Den er ved en paa skraa fra n.v.—s.ø løbende forsænkning delt i en større og en mindre flade. Den største flade (vestligst) har sin største længde, 21 m., nederst, den mindste, østligste, sin største længde øverst 10 m. Fjeldvæggen, der paa dette sted af vandet er holdt omtrent ren for mose, undtagen i den omtalte forsænkning, hvor der er nogen vegetation af græs og buske, danner en vinkel med horisontalen paa gjennemsnitlig 30°, det vil sige, den lader sig vanskelig passere ret opover. Den største flade er hvælvet ovenfra—nedad og lidt fra side til anden. Den er forholdsvis jevn; hist og her er sprækker og stykker udsprængte af is og vand. Den mindre flade er ogsaa hvælvet, men har en afsats paa midten fra n.v. til s. ø. Man vil desuden paa skraa opover den større flade fra s.v. til n.o. finde en hel del efter hinanden liggende trekantede, temmelig dybe indhak (naturlige eller indhuggede?) der paa grund af slitage i den nedre kant tydelig viser sig at have været brugte som en slags trappe. Fortsættelse af disse huller kan ogsaa sees længere oppe.

De fleste og bedste figurer findes paa den vestlige og større flade (pl. 1). Her bliver man strax opmerksom paa flere store skibs-

*) Til sammenligning kan anføres, at den, saavidt jeg kan se, største af helleristningerne i Bohuslän, Løkeberget i Foss socken, efter Baltzer er 25,55 m. lang med største høide 8,4 m.

figurer, hvoraf den øverste til venstre er en af de største, som kjendes i Skandinavien, nemlig 4.3 m. med 89 lodrette streger af 10—40 cm. høide. Straks nedenfor er et skib, 3.1 m. langt med 47 streger og et fremspring paa kjølen agter. Noget paa skraa nedenfor dette er et andet skib med 78 streger, 3.5 m. langt. Foruden, at enkelte af stregerne her ligesom ved de ovennævnte skibe ender i en bue oventil (undertiden kan 2 streger forenes ved en fælles bue), findes her 2 menneskeskikkelser, en i forstavnen, 0.60 m. høi, og en noget agtenfor midten, 0.75 m. høi; hovedet er en liden rund fordybning, overkroppen firkantet uden arme, benene forholdsvis bedre udførte. Under den streg, der betegner dækket, sees en figur, som kan opfattes som et fodblad, tilhørende den ene af disse skikkelser. Ved det skib, der sees nedenfor dette, 2.9 m. langt med 84 streger, har man 2 lignende fodblade. Begge de sidstnævnte skibe har ligeledes fremspring paa kjølen agterud. I hjørnet oppe til høire sees flere store skibsfigurer, hvor de opadbøiede linjer, der danner forstavnen, er forbundne ved en bugtet skraastreg, ganske som paa helleristningen paa Graveim i Sundalen.

De fleste skibe er tegnede med dobbelte streger (en for dæk og en for kjøl). De største og omhyggeligst udførte har høie, indad svungne stavne og antyder forbindelsen mellem dæk og kjøl ved rette linjer. Paa de øvrige betegnes skibet alene ved 2 parallele buelinjer, undertiden endog kun ved en enkelt; de lodrette linjer, der vel utvivlsomt betegner mandskabet, mangler ved en flerhed af de mindre skibe. Figurerne kan endelig være ufuldendte og f. ex. kun forestille en af stavnene med en del af skroget. I det hele kan skibsfigurernes antal angives til henved 100.

Foruden de to ovennævnte menneskefigurer har man i det nordvestre hjørne 2 lignende, hvoraf den ene ved et par buelinjer har en antydning til arme; dens hoved er ikke, som paa de andre, en fordybning, men en ring. Fra midten af kroppen udgaar ved 3 af dem en à to rette linjer og ved 2 af dem et par andre figurer. Øverst i hjørnet tilvenstre er der en figur, som fuldstændig ligner disse menneskeskikkelsers ben. (Cfr. Baltzer, Hällristningar i Bohuslän pl. 42 og 43 no. 2, pl. 44 no. 2 og pl. 1—2, Ser. II no. 1).

Dyrefigurerne, hvoraf der findes ca. 52, synes alle at forestille 4 føddede dyr; dog er sjelden alle 4 ben afbildede; oftest ser man kun to, idet den ene streg betegner forbenene, den anden bagbenene; undertiden er der 3 streger for benene, et par gange blot 1 (de sidste synes dog ikke at skulle betegne fugle). Nedad hængende hale og opreist, ret eller krummet hals er det sedvanlige. Kun sjelden antydes ørerne (eller hornene?) ved et par rette linjer. Kroppen gjengives i regelen ved en enkelt streg, sjelden ved en fuldstændig konturtegning. Nogle exempler findes paa, at en streg er anbragt lodret paa ryggen af dyret (betegnende en rytter?), en gang ogsaa et kors. Særskilt maa fremhæves de 2 store, over 3 m. lange og 2 m. høie elgfigurer, der er ganske raskt og naturtro afridsede. Flere steder sees brudstykkevis ben og hoveder af liglende figurer.

Af øvrige figurer kan merkes: 1 spiral, 2 koncentriske ringe af oval form (den største 0.55 × 0.40 m.) med 2 mod hinanden vendte spiraler i midten. 8 enkelte, dobbelte eller flerdobbelte (koncentriske) ringe med prik i midten. Endel andre ringe eller ovaler, blandt hvilke fremhæves: en mellem de 2 menneskefigurer i v., hvorfra udgaar 2 rette linjer ligesom ben; den store oval (0.90 × 0.70 m.), der sandsynligvis dækker det oprindelige hoved paa den nederste af de to store elge; den er fyldt med figurer og streger; en ring paa det østlige parti, fyldt med en mængde smaa prikker. Af fodsaalefigurer findes 11 par og 11 enkelte. De skaalformede fordybninger, hvoraf jeg har talt 136, er dels mindre, dels større; snart forekommer de enkeltvis, snart i partier med forskjellig gruppering. En bølgelinje sees ved det øverste skib mod n.o. Med hensyn til de 5 kors, hvoraf de 4 paa 2 skibes dæk, er der intet, som tyder paa, at de er tilsatte senere.

Nederst paa midten af det vestlige parti er der nogle tegn, der tildels har lighed med romerske bogstaver (K. V.) men som maa antages at være af senere datum. Furerne forekom mig ogsaa af en anden art end de øvrige. Det er i det hele taget almindeligt paa de mange blottede skiferflader i omegnen at se navne og bogstaver indridsede.

Man vil af ovenstaaende se, at denne vor nordligste helleristt-

ning i det store og hele fremviser de samme slags figurer, som man kjender fra de øvrige egne af Skandinavien, de samme former, de samme detaljer. At man her saa godt som udelukkende har konturtegninger uden vækhugning af det mellem yderstregerne liggende materiale, bør dog bemærkes. Foruden de skaalformede fordybninger er der kun 3 à 4 mindre og forøvrigt noget ubestemmelige figurer, der er udhulede.

Ikke sjelden er en figur hugget over en anden, og enkelte steder er der et sandt virvar af streger. Dette røber en mangel paa pietet mod de tidligere tegninger, der synes paafaldende, hvis disse skulde være af religiøs betydning, ja selv om de opfattes som mindetavler over historiske begivenheder. De mange skjødesløse tegninger og brudstykker, der ser ud til at være henkastede blot for øvelsens skyld, vækker ogsaa forestillingen om, at helleristningerne var eller ialfald tilslut blev noget ganske hverdagsligt.

Rimeligvis har der været arbeidet i denne bergflade gjennem et langt tidsrum, saa at der er en betydelig tidsforskjel mellem de ældste og yngste ristninger. Herom, ligesom angaaende arbeidsmaaden, henviser jeg, uden dog i alle punkter at erklære mig fuldt enig, til nedenstaaende bemerkninger af premierløitnant E. Kvam, der har optaget kart over helleristningen i $^1/_{10}$ maalestok og under dette arbeide fik anledning til at studere den i dens enkeltheder.*)

„Hvad de indridsede figurer angaar er en stor del af dem temmelig utydelige, saaledes at de er vanskelige at faa rede paa. Bedst kommer de frem, naar fjeldvæggen er vaad eller ogsaa ved heldig sidebelysning, f. ex. lige før solens nedgang ud paa eftersommeren, da solstraalerne stryger langs efter fladen. Men selv under saadanne heldige omstændigheder er en hel del utydeligt, som det er vanskeligt, for ikke at sige umuligt at faa rede paa.

„Bedst er figurerne bevarede længst mod vest, mindre godt mod øst, hvor vandet om vaaren især sætter udover.

„Stregerne er af høist forskjellig dybde og bredde. De tydeligste har en bredde af optil 4 à 5 cm. og en dybde af i det høieste 7 à 8 mm., og herfra er der da alle størrelser nedover, uden at

*) Cfr. Aarsb. f. Foren. &c. for 1896, hvor ogsaa denne helleristning omhandles

der er noget bestemt forhold mellem bredde og dybde; man kan finde brede og grunde, smale og dybe streger. Enkelte steder kan hele flader være ligesom ophakkede. Stregerne ser forøvrigt ud til at være udførte med høist forskjellig omhyggelighed; endel streger, de tydeligste, er ganske runde i bunden, medens andre, især mindre tydelige, giver et slusket og halvfærdigt indtryk og er uregelmæssige og ophakkede i bunden.

„Stregerne er mere eller mindre forvitrede; i heldig belysning vil man se en hel del ujevnheder af ganske forsvundne ristninger; de er aldeles glatte i overfladen, medens de tydeligere streger, selv de glatteste, viser mere eller mindre klart en overflade, der dannes af smaa, punkterede fordybninger ved siden af hverandre.

„Det maa forøvrigt bemerkes, at de utydeligste streger ikke altid er de mest forvitrede.

„De omtalte punkterede fordybninger er uden tvivl fremkomne ved slag paa et tilspidset redskab. Ved fortsat arbeide er stregen fremkommen; muligens er denne bagefter afpoleret. De dybeste og bredeste streger har imidlertid udseende af at være borthuggede stykke for stykke med et hulformet redskab omtrent paa samme maade, som man arbeider en rende i træ med et huljern. Men da det vel er usandsynligt, at stensorten selv med fuldkomne redskaber lader sig behandle paa denne maade, er det rimeligt, at man med det spidse redskab har hugget bort stykke for stykke ved først at ophugge en dyb streg omkring dette, hvorefter stykket er slaaet ud.

„Hvorvidt de benyttede redskaber har været af sten eller metal, er vel vanskeligt at afgjøre. Det sidste forekommer mig rimeligst; thi vel er stenarten saa løs, at den nok lod sig arbeide med haardere sten; men det forekommer mig usandsynligt at et redskab af sten, selv den haardeste, vilde taale at udsættes for slag som ovenfor omtalt uden at briste, især da slaget, efter fordybningen at dømme, maa være ført med nogen kraft. I ethvert fald vilde vel et saadant redskab meget snart blive ubrugbart ved en fortsat række slag og skulde synes næsten at umuliggjøre saa betydelige arbeider, som her har været nedlagt.

„Stregernes større eller mindre forvitring forekommer mig at

tyde hen paa aldersforskjel Figurerne maa være ridsede til forskjellige tider, idet ofte den ene figur er hugget over den anden; derved er ogsaa fremkommet det virvar, som flere steder sees. Af denne grund er vistnok ogsaa den ene af de store elges hoved bleven borte. Til de seneste ridsninger hører de større skibsfigurer, tildels dyrefigurerne. Ældre er elgfigurerne længst til venstre. At saa er tilfældet, sees deraf, at paa steder, hvor stregerne krydser hverandre, er den tyndere streg i elgfiguren afskaaret af den bredere og dybere i skibsfiguren. Ældst er sandsynligvis de ovenomtalte ganske forvitrede fordybninger, der paa tegningerne er gjengivne med tynde linjer. Forøvrigt kan i heldig belysning fjeldvæggen se ud som oversaaet med fordybninger, der forekommer mig at være rester af nu forsvundne ristninger. Forholder dette sig saaledes, maa der være en betydelig aldersforskjel tilstede.

„Hvad figurernes form angaar, staar denne i nær forbindelse med udførelsen, idet de figurer, der har den smukkeste form, som oftest viser det fuldkomneste arbeide, og er linjerne ufuldkomment udførte, saa har ogsaa formen et mangelfuldt og halvfærdigt udseende. Dette synes at tyde hen paa, at ikke alle ristere har været mestere. Enkelte figurer synes ogsaa at være efterlignere af andre, bedre udførte; saaledes ser man to mislykkede forsøg paa at efterligne den paa den østlige flade indridsede ko (pl. 2).

„En eiendommelighed er det, at alle skibs- og dyrefigurer paa faa undtagelser nær staar vendt i samme retning, mod øst."

Af den mindste oval med dobbeltspiral toges en gibsafstøbning, og af dyret midt paa den vestlige flade samt de uklare figurer over den nys nævnte ko paa den østlige, aftryk med trækpapir.

— Paa den dyrkede mark nedenfor gaarden ligger et par forhøininger nær gaardsveien paa dens østre side; de synes at være gravhauger.

Viset. Det i Ryghs „Faste fornlevninger og oldsagfund" (Videnskabsselskabets skrifter 1878 p. 94) nævnte fund blev gjort ved oprydning straks søndenfor husene. I udmarken østenfor gaarden er der en stor stenrøs, hvori der skal være fundet ben af et skelet og kul.

Elnan. Strax vestenfor gaarden er der nedenfor veien nogle

hauger, der kaldes „Løsshauan", deraf 2 langhauger, der ligger parallelt og ganske nær hinanden.

En halv times gang nordenfor gaarden hæver der sig op af dalbunden i en forsænkning mellem Vardeaasen og Bardalsaasen en temmelig høi fjeldknaus, kaldet „Slottet", der paa de tre Sider er aldeles steil, medens den paa nordsiden er let tilgjængelig og hænger sammen med tilstødende fjeldpartier. Fra toppen er der en vid og fri udsigt udover fjorden, hvorved stedet end yderligere er bleven skikket til „bygdeborg". Adgangen i n. forsvares ved to mure, hvoraf den øverste paa selve toppen har en længde af 42 m. og følger terrænet, saa at 10 m. gaar mod n.o., 16 m. fortsættes derfra mod o.n.o. og videre 16 m. mod s.o. Murenes tykkelse synes at have været ca. 4 m.; høiden er nu meget forskjellig, da en hel del af muren er nedstyrtet og meget sten kastet udover skrænterne, hvilket skal være en almindelig tidsfordriv for gjætergutter; paa et enkelt Sted er høiden nu 3 75 m. Stenene er skarpkantede og af forskjellig størrelse, fra løftestene for en og to hænder til adskillig sværere Intet bindemiddel har været anvendt. Omtrent 100 skridt længere mod n. nedenfor og omtrent parallelt med den her omhandlede mur har der gaaet en lignende fra skrænt til skrænt af ca. 56 m. længde.

Bartnes. Ved Bartnespladsen ligger paa den øvre side af veien 2 flade kredse, omgivne af større stene, den ene 12, den anden 14 m. i tvermaal.

Elden. Den til gravsten benyttede gamle alterplade (Norske Fornl. p. 660) laa nu paa kirkegaarden Relikviegjemmet, der er 8 cm. i □ og 2.5 cm. dybt, er anbragt i bunden af en fordybning, 18 × 23.5 cm. med ligeledes 2.5 cm. dybde. Som gravsten var den i 1643 lagt over den paa Aargaard boende bondelensmand Tord Baardsen og hans første hustru Ingebor Aagesdtr. med 6 børn, 3 sønner og 3 døtre. Straks nordenfor sees en større udgraven haug eller muligens to. Paa gaardspladsen paa den øvre Eldengaard staar en sten, der maaske er den samme, som omtales af Schøning, da den skal være flyttet med, dengang husene for 50 aar siden flyttedes op til sin nuværende plads

Paa Brørsbak skal der for længere tid siden være fundet jern- og broncesager samt heine.

Paa Li skal der være et par hauger.

Bangsund, Klingen sogn. En mand, der havde været tilstede ved udgravningen af de ældre jernalders fund her (aarsb. 1886 p. 120), fortalte, at rundt ialfald den ene haug var der lagt en ring af stenheller.

Derpaa reiste jeg over Namsos til gaarden Smines ved Fjærangen fjord, **Kolvereid prestegjeld**, hvor jeg paa en tidligere reise havde hørt omtale en befæstning, for nærmere at undersøge denne. (Vidensk. selsk. skrifter VIII. 220, cfr. aarsb. 1882 p. 70).

Fjorden deler sig inderst inde, hvor den paa kartet benævnes Trangfjorden, i 2 arme, der omslutter et lidet nes. Noget inde paa dette hæver sig med lodrette vægge i antagelig mindst 50 m. høide en fjeldknaus, som kaldes „Fæstningen". Fra den sydlige side er den dog nogenlunde let bestigelig. Dens overflade bestaar af flere mindre knauser, adskilte ved revner af flere meters dybde og med lodrette sider. Noget nede paa den sydlige heldning gaar fra s.v. til n.o. to parallele mure i 5.7 m. afstand tvers over fjeldet; efter at have passeret en stor kløft, som deler fjeldet i et østligt og et vestligt parti, standser de ved den lodrette fjeldvæg paa kløftens østre side. Den øverste mur har en længde af 23.5 m., den nederste af ca. 20 m. Oppe paa det høiere østlige parti er der kun én mur, der har den samme retning som paa den vestlige del og har en længde af 10.7 m; men fra det vestlige endepunkt bøier den af nordover langs kløften i yderligere 3 m. længde, indtil den standser omtrent paa høiden af den øvre hovedmur. Murenes høide er nu ringe; høist 1 m., bredden 1.25 m. Stenene er omtrent af samme beskaffenhed som i den ovenfor beskrevne bygdeborg paa Elnan. Enkelte blokke kunde have en længde af 1.5 m.

De i min forrige reiseberetning (Vidsk. selsk. skrifter VIII. 221) omtalte smaa forhøininger nedenfor husene paa Smines er for det meste runde og lave og maa vel antages at være rydningsrøser fra en tidligere opdyrkning. Den sammesteds omtalte bautasten hvis dimensioner er 2.30 × 0.45 × 0.14 m., staar paa flad mark; men strax nedenfor samme blev jeg i skoven opmerksom paa en noget udgravet, rund sandhaug og 2de lidt længere øst. Endvidere

ligger der en stor, rund gravhaug 1 à 200 m. n.v. for gaarden paa den samme terrasse som denne.

Paa tilbageveien passerede jeg en del af **Fosnes prestegjeld** hvortra følgende iagttagelser kan meddeles:

Vestgaarden. De 3 store stenrøser paa Salsnesset eller som paa rektangelkartet benævnt Ryenesset ligger i en række fra n.—s. Den nordligste er uden noget græsdække. Ø. for disse paa sletten ned mod Salsvandet er der 6 runde hauger eller røser i en rad fra ø.—v.

Reppen. Nede ved elven i skogen sees to overgroede røser.

Dun (udtales Don med lukket o). Strax ovenfor skigarden ø. for gaarden paa et stykke af udmarken, der kaldes Svarva, er der nogle sandhauger. I flere af disse er der til forskjellig tid bleven gravet, hvorved var fundet glasperler, brudstykker af jern, deriblandt sandsynligvis af en skjoldbule, et haandtenshjul af graasten samt nogle plader af hvalben, antagelig ca. 25 × 15 cm. Heraf er erhvervede jeg, hvad der endnu var i behold, nemlig nogle glasperler og et meget beskaaret stykke hvalben.

Paa den part af Dun, der i daglig tale kaldes Remmen, ligger der paa en afsats høit oppe under Dunafjeldet en røs af temmelig stor sten. Den var betydelig udkastet, og saaes der paa bunden et kammer af 2 m. længde.

Paa sletten mellem Dun og Stene er der 2 runde hauger, hvoraf den ene paa Duns grund er halvt udkjørt til veifyld, uden at noget fund er gjort. Ved siden af den anden har der ligget en stor langhaug af sand, der ogsaa nu var saa godt som udkjørt; kun noget kul var derved iagttaget.

I udmarken ved sommerfjøset s. for Stene findes en vakker gruppe af 10 gravhauger, deraf 7 runde, temmelig store og med grøft, og 3 langhauger parallele med hverandre i retning n.—s.; den længste er 24 m. lang. En af de runde er halvveis udgraven, hvorved sees, at disse hauger væsentlig bestaar af sand med noget sten iblandt.

I v. for gaarden hæver sig et isoleret fjeld op af sletten, det saakaldte Vesterfjeld, efter kartet 167 m. høit. Det er mod n. og v. aldeles brat og at regne for ubestigeligt; paa den sydøstre

side, hvorfra det derimod kan bestiges, om just ikke med synderlig lethed, er det befæstet med en mur, ca. 70 m. lang, der gaar i hovedretningen ø.—v., men følger terrænet, saa at den kommer til at danne en brudt linje med partier paa ca. 20 m. i retning s.v—n.o. og o.s.o.—v.n.v. Et sted er der en afbrydelse, idet muren efter at have gaaet over en kløft støder paa en steil fjeldvæg. Murens høide er neppe over 0.65 m., dens bredde er 1.25 m. Dog skal for ikke saa ret længe siden høiden have været den dobbelte, idet det ogsaa her er en yndet sport at kaste stenen udover styrtningerne.

Dette er den 4de bygdeborg, som jeg saa paa min reise, og alle beskrives her for første gang. Denne slags oldtidsminder synes at forekomme hyppigere heroppe, end man tidligere har havt grund til at antage. Hver bygd, kanske ogsaa mangen grænd, kan have havt sin faste plads at ty til i farens stund;*) en isoleret mere eller mindre utilgjængelig fjeldkol, som kunde egne sig for et saadant øiemed, vil i regelen ikke være vanskelig at finde i disse egne. Som et udmerket exempel paa en saadan naturdannelse, kan nævnes Sverresborg ved Trondhjem, og der synes at være meget, som taler for professor Ryghs formodning, at der her har været et forhistorisk borganlæg, før Sverre anlagde sin fæstning.

Mellem slottene paa Elnan og Gjevran er der ikke mere end 6 km., og mellem de to andre oppe i Namdalen er afstanden heller ikke stor. Befæstningen paa Vesterfjeldet ligger midt paa øen Jøen og egner sig ved sin centrale beliggenhed fortræffelig til replipunkt for hele øens befolkning.

Paa ingen af disse borge fandtes spor efter bygninger, heller ingen brønd; men der var paa dem alle mere eller mindre dybe ujevnheder i terrænet, tildels kløfter, som forholdsvis let kunde gjøres skikkede til vandreservoirer.

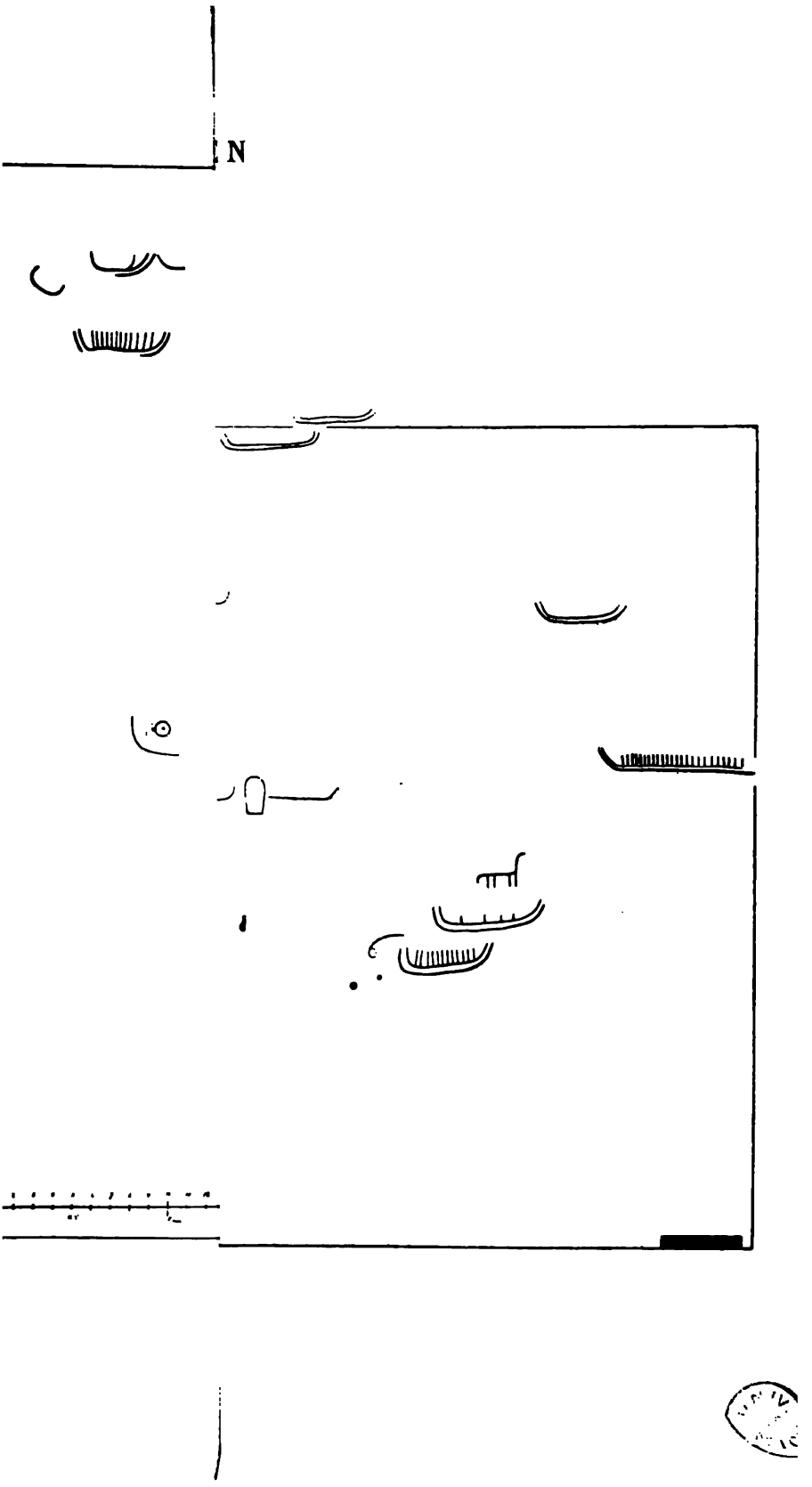
Murene er som sedvanlig ved saadanne anlæg ikke meget høie og har vel heller aldrig havt nogen særdeles høide. De har formodentlig alligevel svaret til sin hensigt, enten nu forsvarerne blot stillede sig op paa muren eller denne forhøiedes ved paalagte

*) I Vanse prestegjeld findes 9 bygdeborge (aarsb. 1892 p. 40), i Ringsaker 5, i Bø i Telemarken 3, i flere prestegjeld 2 o. s. v.

træstammer eller ved en formelig paabygning af træ. Arbeidet med murenes istandbringelse har dog ikke været ringe, idet stenen maatte bæres opad betydelige høider, og ofte hentedes fra nok saa fjerne hold; undertiden kunde den vel ogsaa sprænges ud af selve fjeldet.

Paa Elnan og Smines er der to parallele mure; paa sidstnævnte sted er afstanden mellem dem meget ringe, kun 5.7 m., men i aarsb. 1887 p. 21 omtaler I. Ross en befæstning, Naadenøslottet paa Finø i Ryfylke, hvor afstanden mellem de to mure er endnu mindre, nemlig kun 5 m.

Fladen paa toppen, der dog i almindelighed er temmelig kuperet, er ikke ubetydelig. Størst er den paa slottet ved Gjevran, mindst antagelig paa Smines. Paa Elnan, det eneste sted, hvorfra jeg har noteret dimensionerne, var den ca. 50 skridt ø.—v. og 80 n.—s.

N

G3
.N862

DET KONGELIGE NORSKE

[DENSKABERS SELSKABS

SKRIFTER

1897

AKTIETRYKKERIET I TRONDHJEM
1898

Indhold.

		Side
1.	M. Foslie. On some Lithothamnia	1—20
2.	I. Hagen. Schedulæ Bryologicæ (cum tabulis duabus)	1—30
3.	I. Hagen. Norges Bryologi i det 18de Århundrede	1—195
4.	Ove Dahl. Biskop Gunnerus' virksomhed, fornemmelig som botaniker, tilligemed en oversigt over botanikens tilstand i Danmark og Norge indtil hans død. III. Johan Ernst Gunnerus. Tillæg II. Uddrag af Gunnerus' brevveksling, særlig til belysning af hans videnskabelige sysler. Hefte 3	1—80
5.	K. Lossius. Arkæologiske Undersøgelser i 1897	1—10
6.	Aarsberetning for 1897	1—51

DET KGL. NORSKE VIDENSKABERS SELSKABS SKRIFTER. 1897. No. 1.

ON SOME LITHOTHAMNIA

BY

M. FOSLIE

AKTIETRYKKERIET I TRONDHJEM.
1897.

Several botanists have been kind enough to send me even large collections of calcareous algæ for examination, for which I also here express my sincere thanks. Having recently examined a part of these interesting collections I got acquainted with some formerly but little known species and met with several forms that appear to have been undescribed. As I intend, however, later to give some contributions towards a monograph of the algæ referred to *Lithothamnion* and *Lithophyllum* I here only want to give, some preliminary communications about a number of the named species.

L. expansum (Phil.)

Lithophyllum expansum Phil in Wiegm. Arch. 1837, p. 389.

f. *genuina* Fosl. mscr.

Lithophyllum expansum Hauck, Meeresalg. p. 268, t. 4, fig. 1.

f. *foliacea* Fosl. mscr.

Lithophyllum expansum β agariciforme Hauck l. c. t. 4, fig. 2; excl. syn.

f. *repens* Fosl. mscr.

f. *exigua* Fosl. mscr.

Syn. Pocillopora agariciformis Ehrenb. Beitr. p. 353.
Millepora „ Lam. An. s. vert. 2, p. 312; ex parte.
Melobesia expansa Endl. Gen. plant. suppl. 3, p. 49.
„ stictaeformis Aresch. in J. Ag. Spec. Alg. 2, p. 517.
„ agariciformis Aresch. l. c.; ex parte.
Lithophyllum agariciformis Falkenb. Meeresalg. in Mitth. Zool. St. Neapel I. p. 263.

There can be some doubt whether the name *agariciforme* ought not, perhaps, to be adopted for the species in question. Thus *Pocillopora agariciformis* Ehrenb. l. c. probably only includes this species, and Hauck adopts the name for a variety of the species; but as the same denomination formerly given by Pallas is considered to have been applied on another species, I keep that of Philippi for the present one, as made by Hauck and other recent authors. Therefore, the form described by Hauck l. c. as *β agariciforme* must be given another name, for which I propose f. *foliacea.* This form is rather varying. I have seen specimens in which the lamels formed a nearly rosaceous bundle.

The form *repens* is a rather characteristic one. However, I have seen but a sterile and fragmentary specimen from the Mediterranean Sea about 10 cm. long and 6 cm. broad in the broadest part (Flahault, coll. no. 261), and some smaller fragments from the Gulf of Naples. It appears to be nearly related to f. *genuina,* but it is thinner and it creeps rather closely over the substratum, so that the shape of the crust partly is caused by that of the latter, although being but here and there loosely fastened. It differs much in colour from the last named, being orange-rufous or tawny which, however, probably is caused by local circumstances. The crust is rather uneven, somewhat irregularly concentric plicate, often forming deep furrows and ridges, and towards the margin, which is wanting, it is provided with feeble concentric striæ and here and there with wart-like, hollow excrescenses. A very small prolification occurs showing that this form probably develops itself nearly in the same manner as f. *genuina.*

The form *exigua* in some respects corresponds with *L. lichenoides* f. *epiphytica*[1]) and rather resembling certain forms of this. I have seen a solitary Mediterranean specimen (Prof. De-

[1]) I give this name to the epiphytical form of *L. lichenoides,* which in many respects rather differs from the coarse and often vigorously developed form fastened to stones or other hard objects. The latter I propose to name f. *rupincola,* and it sometimes even approaches certain forms of *L. expansum* in habit.

bray, coll. no. 5) only about 2 cm. long and 1 cm. broad and fastened by the lower side to a thin axis of a coral, *Gorgonia,* and here at length by new formations surrounding the host. It is composed of two small lamels, one in part covering the other and partly somewhat bent and undulate. The specimen has been taken at Alger in the former half of May, and it bears conceptacles of antheridia which agree with those in f. *genuina.*

L. agariciforme (Pall.)

Millepora agariciformis Pall. Elench. p. 263.

f. *decussata* (Ell. et Sol.)

Millepora decussata Ell. et Soland. Zooph. p. 131, t. 23, fig. 9.

f. *hibernica* Fosl. mscr.

Nullipora agariciformis Johnst. Brit. Spong. and Lithoph. p. 241, woodcut no. 23.

Syn. Favagini de Aristotele, specie prima, Gin. Op. I, p. 38, t. 44?
Millepora agariciformis Lam. An. s. vert. 2, p. 312; ex parte.
Nullipora „ Blainv. Actin. p. 605.
Lithophyllum decussatum Phil. in Wiegm. Arch. 1837. p. 389?
Melobesia decussata Endl. Gen. plant. suppl. 3, p. 49.
Spongites „ Kütz. Spec. Alg. p. 698?
Melobesia agariciformis Harv. Phyc. Brit. pl. 73.
Spongites „ Kütz. Spec. Alg. p. 698; excl. syn. plur.
Melobesia „ Aresch. in J. Ag. Spec. Alg. 2, p. 516; ex parte fide syn.
„ decussata Aresch. l. c.; saltem ex parte.

It scarcely admits of any doubt as regards the identity of *Millepora decussata* Ell. et Soland. l. c. described from specimens found on the coast of Portugal and, as the authors remark „supposed to be a variety of the following *(M. lichenoides)*". Through the kindness of Prof. Flahault I got well developed Mediterranean specimens (coll. no. 277) provided with reproductive organs which show that the plant in fact is more nearly related to *L. lichenoides* than to *L. expansum*, although on the one hand apparently often approaching f. *foliacea* of the latter, but on the other *L. lichenoides* f. *rupincola* in habit.

The alga described by Johnston as well as Harvey l. c. under the species-name *agariciforme* probably belongs to the same

series of forms. I have sen two Irish specimens kindly sent me by Prof. Johnson for examination (coll. no. 76 and 57 II), and these coincide well with Johnston's description and figure l. c., but not fully agreeing with the figure by Harvey l. c. They have been collected by M'Calla in Roundstone Bay, or the same locality from which Johnston and Harvey got the specimens that underly their description. These spesimens are sterile; but a small one that I got from Mr. Batters and collected at the Isle of Man, as I consider, belongs to the same form, and this carry a couple of not well developed conceptacles, probably those of antheridia, which coincide with those in the Mediterranean form, only a little larger or nearly 600 μ in diameter. This form differs from the Mediterranean especially therein, that it is more delicate and the lamels smaller, nearly always vertical and most often fastigiate, and they are „either sinuated, or bent into semicircular forms, imbricating on each other, or curled round into little cups, or trompet-mouthed siphons". In the Mediterranean form the lamels are slightly thicker, frequently larger, sometimes nearly double the size, and not so breakable, often of the same shape as those in the Irish, but mutually more irregular and not seldom more or less horizontal, and thereby partly appproaching *L. expansum* f. *foliacea* partly certain forms of *L. lichenoides* in habit. For the present I regard, therefore, both the named forms as being of one and the same species, *L. agariciforme.*

With reference to the species-name adopted there has been a great confusion, and in most cases two different species have been described under this name. It is diffiicult to know with certainty what underlies the description by Pallas l. c. Johnston as well as Harvey l. c. considers it identic with the plant described by them under the same species-name (otherwise partly setting aside their list of synonymes), by other authors on the other hand either applied to *L. expansum* Phil., or including both. Pallas refers to *Mosco petroso* Imp. Hist. Nat. p. 840 (734). Dr. E. Levier in Firenze kindly showed me the favour to send me a tracing of the figure in the quoted work. This rather reminds one of the above f. *decussata* in habit, but I am most inclined to suppose

the original specimen to have been a true coral. On the other hand Pallas' description partly somervhat agrees with *L. expansum* Phil. partly and perhaps most nearly with the species in question, and Johnston l. c. even apprehends it in every respect coinciding with his *agariciforme*. Therefore, I also adopt this name. In the sense taken by Areschoug l. c. it probably includes both the named species. And the plant described by Philippi as *L. decussatum* most probably either belongs to the above f. *decussata*, to which he refers, or not unlikely being *L. expansum* f. *foliacea*, as this form appears to be common in the same places from which Philippi got *L. expansum* and probably considered by him to be a separate species.

The conceptacles of sporangia in f. *depressa* nearly correspond with those in *L. lichenoides*, only in most cases smaller, 700—800 μ in diameter, somewhat prominent and rather flattened, intersected with about 100 muciferous canals. Other conceptacles, of which I have seen but a couple supposed to be those of antheridia and not yet more nearly examined, are conical but rather low, about 500 μ in diameter.

L. Philippii nov. nom.

L. decussatum Solms, Corall. Monogr p. 14.

„ „ Hanck, Meeresalg. p. 270, t. 1, fig. 7.

I have not yet seen any anthentic specimen of *L. decussatum* Solms, but specimens from the Gulf of Naples and other parts of the Mediterranean Sea agree well with the description l. c. as well as with that of Hauck. It is a species quite different from *L. expansum* and *L. agariciforme*, and in some respects rather more corresponding with *L. lichenoides* f. *rupincola*, although it cannot be confounded with any form of the latter. As mentioned above under *L. agariciforme* I consider *L. decussatum* Phil. identic with this or *L. expansum* f. *foliacea*. It cannot, therefore, be identified with *L. decussatum* Solms, which easily may be seen by comparing the figure by Hauck l. c and that by Ellis et Solander l. c. Cp. *Spongites decussata* Kütz Spec. Alg. p. 698 which is described after specimens in Philippi's collection.

Consequently a new name must be given, for which I propose the above. The limits of the species are not yet well known.

L. fasciculatum (Lam.) Aresch.
in J. Ag. Spec. Alg. 2, p. 522; ex parte. Millepora fasciculata Lam. An. s. vert. 2, p. 203 (ed. 2, p. 311).

f. *incrassata* Fosl. mscr.
Melobesia fasciculata Harv. Phyc. Brit. pl. 74, fig.

f. *gyrosa* Fosl. mscr.
Melobesia fasciculata Harv. l. c. fig. 2.

f. *dilatata* Fosl. mscr.

f. *subtilis* Fosl. mscr.

Syn. Nullipora fasciculata Blainv. Actin. p. 605.
" " Jonhst. Brit. Spong. and Lithoph. p. 240, pl. 24, fig. 6, pl. 25, fig. 4.
" polymorpha Johnst. l. c. pl. 24, fig. 1, 3?

As regards the different apprehension of *L. fasciculatum* (Lam.) I refer to Lith. p. 64. I there considered this as well as the alga described by Harvey under the same name to be referrible to *L. crassum*. However, the latter is to be given another limitation than l. c. Among a large collection of Irish Lithothamnia that I got from Prof. Johnson for examination I found several specimens agreeing well with Harvey's description and figures l. c. Some of these were collected in Roundstone Bay by M'Calla, from whom also Harvey got his specimens. I examined them very carefully, but I was not able to find any trace of reproductive organs. Although often extremely nearly related to *L. crassum* I make now no doubt that it is to be regarded a separate species, but the limits are very difficult to draw since only sterile specimens are known.

I for the present only want to call attention to this fact and will by a later occasion give a set of figures of this interesting and curious alga. There can be but little doubt that f. *gyrosa* belongs to the same series of forms as f. *incrassata*, which perhaps is the typical form of the species, and f. *subtilis* differs from the latter chiefly by much thinner branches, frequently 1—1.5 mm.,

and in all being smaller. Fig. 2 by Harvey l. c. gives a tolerably good idea of f. *gyrosa*. Here the tips of the branches are more or less expanded and oblong, or irregularly plicate and now and then grown together. In the form that I have named f. *dilatata* partly such expanded tips as in the preceding are to be found partly and most often the tips of the branches are dilated into irregular or semicircular, flattened or convex horizontal lamels up to 1.5 cm. in diameter, which often anastomose, or such lamels are formed over each other, here and there replaced by a branch resembling those in f. *incrassata*, or carrying small wart like or larger, angular excrescenses. Sometimes two lamels trumbling each other become vertical, irregularly folded, or the one gripes over the other, or sometimes even reminding one of those in *L. dentatum*. Although this form partly shows almost fully transition to f. *gyrosa* it partly differs so much, that it in the sense here taken perhaps even includes another species, which, however, cannot be decided before the reproductive organs in the supposed typical form of the species, f. *incrassata*, are known In one of the most extreme specimens that I have seen of the form *dilatata* from Cape Finisterre (Sauvageau) I found conceptacles of sporangia which are nearly related to those in *L. incrustans* as well as *L. crassum*, by the latter lately found in specimens from the Mediterranean Sea.

L. calcareum (Pall.)

Millepora calcarea Pall. Elench. p. 265; ex parte,

f. *attenuata* Fosl. mscr.

Melobesia calcarea Harv. Phyc. Brit. pl. 291.

f. *uncinata* Fosl. mscr.

L. uncinatum Fosl. Lith. p. 126, t. 19, fig. 11—14.

f. *compressa* (M'Calla).

Melobesia compressa M'Calla sec. Harv. Man. 2, p. 108.

Syn. Corralium pumilum Ell. Coiall. p. 83, t. 27, fig. C. no. 1.
Millepora polymorpha Ell. et Soland. Zooph. pr. 130; ex parte.
Nullipora calcarea Johnst. Brit. Spong. and Lithoph. p. 240, t. 24, fig 4—5.
„ fraglis M'Calla sec. Harv. Phyc Brit. l. c.

Millepora calcarea Lam. An. s. vert. ed. 2, vol. 2, p. 312.
Spongites calcarea Kütz. Spec. Alg. p. 699.
Lithothamnion calcareum Aresch. in J. Ag. Spec. Alg. 2 p. 523; ex parte.

Also the present species is one of those which have been very differently understood by different authors. In Lith. p 119 I considered it perhaps being identic partly with *L. tophiforme* partly with *L. flabellatum*. Afterwards I have seen a great number of Irish specimens, nearly all of them, however, fragmentary. Some of these specimens proved no doubt to be identic with the above species as described by Harvey l. c. Although I examined every one even of the smallest fragments very carefully I was but able to find some few scars after emptied conceptacles. I am now, however, not in doubt that also this alga is to be considered an independent species, but it is extremely varying and approaches partly one partly another of other known species. Besides specimens considered to be the form figured by Harvey, the above f. *attenuata*, characterized by its coarse and often clumsy main axis and much attenuating, often nearly subulate branches, frequently more or less angular and thereby reminding one of *L. elegans*, I found specimens which much resemble partly *L. tophiforme* partly *L. flabellatum* in habit, and others so closely approaching *L. divergens* in habit that I at first considered them identic with that. On the other hand several fragmentary specimens so nearly approaches the only specimen known of *L. uncinatum* Fosl. l. c. and besides showing transitions to f. *attenuata*, that I cannot consider the last named species to be anything more than a form of *L. calcareum*. I have even seen British specimens, not unlikely belonging to the same series of forms, which in habit rather resemble certain forms of *L. glaciale!* However, the limits of the species cannot be drawn before better materials and especially a number of entire and well developed specimens are known. The fragments sometimes are but parts of the main axis sometimes pieces of the outermost branch-systems, and these seem often to continue their growth and thereby apparently very differing forms appear.

In a specimen from Cape Finisterre (Prof. Debray, coll. no.

12), most probably belonging to f. ***attenuata,*** I found a solitary and not well developed conceptacle of sporangium about 400 μ in diameter and some scars after emptied ones. It comes near to *L. glaciale* in its development as well as appearance, as the central portions also here get decorticated leaving an annular border about 100 μ broad, and traversed by about 60 muciferous canals.

Nearly the same form of the species also appears to occur on on the coast of Denmark, but also here only sterile specimens have been found (Kolderup Rosenvinge); and some curious specimens lately seen from Mandal on the Norwegian coast (Wille) I expect also belong to this species, and this makes it rather probable that the species formerly has been more widely dispersed to the north than for the present, as the specimens not unlikely are to be considered as relicts.

About the form *compressa* it is mentioned by Harvey l. c., that „it differs from *M. calcarea* in having a compressed frond, with flat branches broader towards the tips, and is probably as good a species as any other of these variable forms". A fragmentary specimen cellected on the Isle of Man by Mr. Harvey Gibson and kindly sent me for examination by Mr. Batters I suppose to be a form of the present species and corresponding with the above f. *compressa,* supposing the words „broader towards the tips" depend thereon that the branches in the specimen seen by Harvey have been broadest a little above the divisions, or on the point of dividing and, therefore, looking increasing in thickness upwards. However, in the present and evidently stunted, fragmentary specimen, only 2—3 cm. in diameter, the rather compressed and short, more or less anastomosed branches partly are but very little partly rather attenuated with rounded ends.

With regard to the synonyme of this species I am still of opinion, that *Millepora calcarea* Ell. et Soland. l. c., referred to by most authors as the type of *L. calcareum,* is not any *Lithothamnion.* Cp. Lith. p. 124. On the contrary as mentioned l. c. I think *L. polymorphum* Ell. et Soland in part is identic with the present species. It includes *Corallium pumilum* Ellis which I l. c. considered merely a form of *L. Battersii.* Cp. New or

crit. Lith. p. 2. Among the above quoted Irish fragments I met with some which on the one side much approach *L. Battersii* in habit but on the other by closer examination appear to be nothing more than broken parts of the main axis or branches of *L. calcareum* continuing their growth and assuming an often peculiar appearance. However, *M. polymorpha* Ell. et Soland. not unlikely also includes fragmentary and dead masses of *L. fasciculatum* like that figured by Johnston l. c. t. 25, fig. 4. The first binary name given to the species in question is *M. calcarea* Pall. l. c., but here certainly including *L. lichenoides* (Ellis) as a crust-like form of his species, as afterwards pointed out by Ellis himself [1]).

L. byssoides (Lam.) Phil.

f. *major* Fosl. Lith. p. 119.

After having seen a typical specimen of *L. byssoides* in a collection from Greece, kindly sent me by Prof. S. Miliarakis, the above f. *major* is to strike as a form of that species. I am unable at present to decide what it may be, as I only know stunted and fragmentary specimens, thence supposed referrible to the named species.

L. moluccense Fosl. mscr.

Prof. M. Möbius had the kindness to send me a *Lithothamnion* for examination, collected at the Moluccas by Prof. Kükenthal. So far as I can judge at present it forms the type of an undescribed species. The specimen has the appearance of a small bush about 2.5 cm. high, the longest diameter 4.5 cm. It has been fastened to some harder object by a small convex-concave crust about 1 cm. in diameter and 1 mm. in thickness (however fragmentary), the form of which being caused by the shape of the substratum. From this issue rather densely crowded, subdichotomously, sometimes nearly cervine-divided, more or less

[1]) Extract of a Letter from John Ellis, Esquire, F. R. S. to Dr. Linnæus of Upsal, F. R. S. *on the Animal Nature of the Genus of Zoophytes, called Corallina.* Philosophical Transactions (Royal Society). Vol. 57, 1767. London 1768. Pag. 404.

fan-shaped branch-systems, which frequently are ordered in rather regular rows. The comprehend axes of up to 4 orders, which are downwards subcylindrical but upwards compressed. Just above the first branching point the branches are about 3 mm. broad, but upwards only 1—1.5 mm. and often nearly subulate.

The conceptacles, the nature of which I do not yet know, are rather densely scattered almost everywhere in the branches, hemispherical or low conical, 200—300 μ in diameter at the base and not sharply defined.

Occurrence. The Moluccas (Kükenthal).

L. affine Fosl. mscr.

f. *tuberosa* Fosl. mscr.

f. *complanata* Fosl. mscr.

This species is nearly related on the one side to *L. crassum* and on the other to *L. pallescens*, or in habit nearly approaching certain forms of *L. fruticulosum*. If fastened to smaller stones it at length forms roundish or somewhat lobed balls on the bottom, 3—5 cm. in diameter, but I do not know whether it at any time loosens itself or develops freely on the bottom. It apparently often grows on corals, and then it seems never to loosen itself, but often surrounding the branches of the host and forming more or less roundish or irregular masses. In the form that I have named f. *tuberosa* the branches are radiating, rather fastigiate and densely crowded, about 1.5 mm thick, subcylindrical, or slightly thickened, rounded or sometimes nearly truncate ends, often provided with small wart-like processes. The form *complanata* is more irregular and less branched, the branch-systems not radiating but often more or less fan-shaped and much compressed, or the thin and irregular crust bears scantily divided, attenuating or sometimes nearly subulate branches of the same thickness as in f. *tuberosa*.

The conceptacles of sporangia are nearly related to those in *L. crassum*, but smaller and the visible part of the roof itself less depressed. However, I have been in doubt whether it ought to be considered more than a delicate form of the named species,

but as occurring in its recognizable forms in different places and separated from the latter in some particulars it appears to be an independent species. It on the other side shows relation to *L. pallescens*, the limits of which, however, are not yet well known, as but fragmentary specimens hitherto have been found.

Occurrence. The Red Sea, at Massanah (Levander), and the coast of Greece, on the island of Nisyro (Miliarakis).

L. proboscideum Fosl. mscr.

The species at first forms a thin crust on harder objects. From this issue frequently somewhat dispersed or here and there rather crowded scantily and subdichotomously divided, about 3 mm. thick, sometimes compressed, especially in the lower parts often anastomosing branches, which commonly increase in thickness upwards, or with roundish thickened, or more often truncate tips not seldom depressed in the centre. The plant is extremely attacked by animals, in the specimens that I have seen the lower parts are dead, traversed by numerous animals and covered with Bryozoa, or forming a clumsy mortar of calcareous masses, perforated dead branches together with numerous tubes of Serpula, shells of muscles, and other animals. Upon this new crust-like and irregular expansions are formed, or over and between or sometimes surrounding parts of old branches, and from here issue more or less confluent wart-like excrescenses or branches like above quoted, up to 2 cm. high. The branches sometimes are rather straight sometimes and more often irregularly bent, here and there subfastigiate, in part grown together, and frequently provided with rather numerous wart-like processes.

I have seen specimens both from America and Africa. Although a little differing they most probably belong to one and the same species but unfortunately being sterile. The largest is about 12 cm. in diameter. The species apparently is most nearly related to *L. crassum*.

Occurrence. California, dredged at Monterey (Prof. W. A. Setchell, coll. no. 1084 A); and Africa, at Cap Verd (Prof. J. A. Henriques, coll. no. 23).

L. ponderosum Fosl. mscr.

The solitary specimen that I have seen forms a rather subhemispherical mass about 8 cm. in diameter which has been fastened to any hard object. From the but small fastening point issue in different directions nearly obpyramidal or somewhat compressed, coarse and thiek, upwards fully or almost fully confluent lobes, which at least in part are composed of anastomosing branches. These lobes carry simple, short and wart-like or longer and branch-like processes. The latter are 5—10 mm. high by a diameter of 3—7 mm., angular or compressed, seldom subcylindrical with rounded ends. The specimen is rich in holes after boring muscles and in passages produced by worms. It seems to have been dead when collected and the shape of the branches apparently in part to be caused by the influence of rapid tides. However, it is so characteristic and different from other Lithothamnia known, that it must be considered an independent species.

Occurrence. Africa, at St. Thomas (Prof. J. A. Henriques, coll. no. 28).

L. retusum Fosl. mscr.

This species seems sometimes to lie free on the bottom, but frequently fastened to harder objects by a thin and small crust. From this issue radiating, repeatedly subdichotomously divided branch-systems, with axes of at least three orders. The branch-systems are sometimes rather flattened sometimes obpyramidal, 2,5—3 cm. high. They are nearly always much anastomosing even to the apex. The branches are more or less fastigiate and rather straight, about 2 mm. thick, frequently enlarged towards the tip, with the ends most often truncate and depressed in the centre. Seen from above the plant rather reminds one of *L. incrustans* f. *Harveyi* in habit. Otherwise it seems to be nearly connected with *L. Darwini* (Harv.) Aresch. in J. Ag. Spec. Alg. 2, p. 523, a species that I only know from the discription l. c.

Occurrence. Africa, at St. Thomas (Prof. J. A. Henriques, coll. no. 24).

L. grumosum Fosl. mscr.

This characteristic species forms crusts on other hard objects, often quite surrounding stones up to 10 cm. in diameter, or covering other crust-like Lithothamnia. The crust is up to 2 mm. thick, plainly decreasing towards the margin, and the latter lobed or irregularly crenate, in young individuals with feeble concentric striæ. It is especially in the older parts densely covered with coarse wart-like excrescenses 4—8 mm in diameter which here and there are rather confluent. The conceptacles (not yet examined and the nature of which I do not exactly know) are densely crowded especially in the excrescenses, slightly convex and not sharply defined, 200—300 μ in diameter.

Occurrence. California, in tide pools at Pacific Grov and at San Pedro (Prof. Setchell, coll. no 1594 and 1497 A).

L. macroblastum Fosl. mscr.

A solitary specimen forming the type of an undescribed species was found among a collection that I got from the Gulf of Naples through the kindness of Prof. Dohrn. The species forms a somewhat irregular crust 4—5 cm. in diameter and about 1 cm. thick, and appears to have been fastened to some hard object. New crusts are developed upon the primary almost in the same manner as in *L. Philippii*, and in all being nearly related to the latter. However, it is provided with numerous, in part confluent wart-like excrescenses frequently about 2 mm. in diameter and, therefore, it in habit rather reminds one of *L. papillosum* seen from above. The conceptacles of sporangia are densely crowded principally in the excrescenses, often confluent and thereby angular, hemispherical or nearly hemispherical, with a smaller or larger central portion rather deeply depressed (decorticated?) and sharply defined, and then often nearly crater-shaped, 550—700 μ in diameter. This portion is intersected with about 20 muciferous canals. Other conceptacles supposed to be those of antheridia are conical, low but rather acute, about 400 μ in diameter, and appear in small number.

I have been in doubt whether this is to be considered more than a form of *L. Philippii (L. decussatum* Solms), as the latter apparently is a rather varying species, the limits of which are not yet well known. Mad. A. Weber van Bosse kindly sent me for examination a couple of authentic Adriatic and Mediterranean specimens of *L. Philippii* from Hauck's herbarium. Here the conceptacles of sporangia are larger though far less prominent than in the present, and the greatest part of the roof much flattened, now and then slightly depressed but not sharply marked. Similar specimens I have seen from other parts of the Mediterranean Sea (Debray, coll. no. 7). On the other hand I am not sure whether the roof of the conceptacles is not somewhat differing in the different states of development as in several other species, although the present species also in other respects differs from *L. Philippii.* The structure is not yet examined.

Occurrence. The Gulf of Naples, picked up from a depth of 15—25 fathoms.

L. adplicitum Fosl. mscr.

Among some Lithothamnia that I got from Mr. Batters for examination I found a solitary specimen, collected at Bognor in October, which cannot be identified with any known species of *Lithothamnion.* It is very nearly related to *L. foecundum,* but differs especially as regards the conceptacles of cystocarps as well as the structure It is fastened to a shell of a muscle, *Pholas,* partly growing over another *Lithothamnion,* probably *L. Lenormandi,* partly Bryozoa or other smaller animals, here end there but loosely fastened to the substratum, forming a somewhat uneven crust in part bent over the edge of the shell and a little extended on the other side, about 2—3 cm. in diameter and 0.3—0.6 mm. thick, gradually decreasing in thickness towards the margin, with some few very small, wart-like or irregular excrescenses. The uneveness, hovewer, is partly caused by its growing over extraneous objects. It is here and there feebly zonate towarsd the margin, and the latter irregularly crenate, without or with a very feeble whitish brim

The not yet examined conceptacles probably are those of cystocarps, the only reproductive organs found, convex or nearly hemispherical, or sometimes approaching a low conical shape, 550—650 μ in diameter at the base, with a single orifice. They appear as a rule densely crowded except in the peripherical portions and often so densely that they become angular. At maturity the greater part of the roof falls away, leaving a shallow scar with most often somewhat elevated edges, the rest of the roof. Some of the conceptacles are to be found overgrown, but this probably does not take place if the whole roof falls away or only a small part left, as they are superficial or nearly superficial.

Occurrence. Britain, at Bognor (Batters).

L. Setchellii Fosl. mscr

Of this characteristic alga I have seen but a solitary specimen, forming a somewhat lobed, roundish ball about 7 cm. in diameter. It is — probably throughout — composed of small, suborbibulate lamels 1—3 mm. in diameter, loosely growing over each other, or at least in the upper layers often more or less confluent. Seen from the surface the plant looks densely rugged, which partly is caused by small wart-like and sometimes confluent papillæ partly and principally on account of the numerous conical, high conceptacles of cystocarps, 800—1200 μ in diameter at the base and of about the same height including a somewhat elongated tip, which easily falls away, traversed by a single canal.

The species is plainly separated from any other species known. The conceptacles rather approach those in *L. Hauckii* but otherwise quite distinct from that species and probably most nearly connected with *L. squamulosum.*

Occurrence. California, in tide pools at San Pedro (Prof. W. A. Setchell, coll no. 1496).

L. prototypum Fosl. mscr.

This alga has been found on shells of a muscle, ***Pinna,*** forming smaller crusts up to 300 μ thick in the central portions and

plainly decreasing towards the margin. It clings closely but in an older stage rather loosely adherent to the substratum. The crusts are when freely developed suborbiculate but soon becoming confluent they form somevhat extended crust-complexes of indefinite shape. Upon the primary numerous small, scaly, suborbiculate lamels are formed especially in the central portions, which again become confluent, forming a new formation upon the primary crust or a part of it, and so on, so that at length the whole looks more or less imbricated with the lamels always closely clinging to the subjacent. Sometimes more crust-complexes stumbling each other form small and slightly elevated ridges. The margin is thin, with very feeble, concentric striæ, lobed or irregularly crenate.

The conceptacles of cystocarps are irregularly scattered over the whole frond except the peripherical portions, buckler-shaped or depressed conical, 450—550 μ in diameter. A part of the conceptacles not seldom become covered by new-formed lamels before the spores are ripe.

In a young state this species rather resembles younger individuals of *Melobesia farinosa,* but older is quite different and nearly related to *L. Lenormandi,* from which, however, it is separated by essential characteristics.

Occurrence. West India, at St. Croix (Börgesen).

L. myriocarpum Fosl. mscr.

Among some Lithothamnia from the Red Sea that I got for examination from the University of Helsingfors through the kindness of Prof. F. Elfving is a specimen growing on a bucky (*Murex)* which stands very near to *L. tenue* (Kjellm.), but on the other side must be considered a separate species. It differs especially with reference to the conceptacles and the structure, and forms more extended and rather irregular crusts. The crust is but 100—200 μ in thickness, and it clings closely and firmly to its substratum. The margin is thin, with feeble concentric striæ, and the conceptacles not ordered in more or less regular concentric rows, but irregularly crowded everywhere almost close to

the margin. The conceptacles of cystocarps are conical, most often low, with a rather coarse summit, 400—600 μ in diameter at the base. The conceptacles of antheridia occur in greater number than the former and are of about half the size.

Occurrence. Massanah in the Red Sea (Levander).

L. decipiens Fosl. mscr.

The present alga is in habit nearly connected with *L. scabriusculum.* It forms an up to nearly 200 μ thick crust of indefinite shape on a stone, composed of smaller confluent crusts, here and there with the limits visible as indistinct ridges. It clings closely and firmly to its substratum. The conceptacles of sporangia are convex, about 200 μ in diameter seen from above, and the roof intersected with 15—20 muciferous canals. Those of cystocarps or antheridia are conical, low and about 100 μ in diameter at the base.

Occurrence. California (Prof. W. A. Setchell, coll. no. 1482).

DET KGL. NORSKE VIDENSKABERS SELSKABS SKRIFTER. 1897. NO. 2.

SCHEDULÆ BRYOLOGICÆ.

AUCTORE

I. HAGEN.

(CUM TABULIS DUABUS.)

NIDAROSIÆ 1897.
TYPIS SOCIORUM.

Schedulæ bryologicæ.

Auctore **I. Hagen.**

(Cum tabulis duabus.)

Dicranum Mühlenbeckii Br. eur.

An species hæc re vera in Norvegia lecta esset, adhuc in medio manebat. Indicaverunt Berggren[1]) et Wulfsberg[2]), ille ex alpium Dovrensium montibus Blåhø et Storhø par. Dovre et e Knutshø et Nystuhø par. Opdal, hic e monte Jonsknuten par. Sandsvær et e par. Tysnes, sed, postquam *Dicranum brevifolium* e *D. Mühlenbeckii* distinxerat Lindberg, dubium erat, utrum ad hoc an ad illud referendæ essent plantæ laudatæ. Speciminum a Berggren collectorum unum, scilicet in Blåhø lectum, vidi, quod ad *D. Mühlenbeckii* verum pertinet, sed specimen Wulfsbergii e Jonsknuten ortum parum rite determinatum est, quippe quod e sterilibus *D. scoparío* et *fuscescente* commixtum sese exhibet; planta alterius ejus loci me latet.

Recentiore tempore in Norvegia lectum *D. Mühlenbeckii* ex his locis vidi: Vestre Gausdal, Dritjudalen, in loco supra æquor maris ca. 550 m. elevato, julio 1892 c. fr.: Ryan; Skjerstad, haud procul a præd. Løgaflen altit. ca. 100 m. ad rupes dolomiticas $^{28}/_{8}$ 1893 c. fr., et infra montem editissimum Sulitjelma altit. 750—850 m. ad schista calcarea $^{4-5}/_{8}$ 1893 st.: ipse.

---

[1]) Bidrag till Skandinaviens bryologi. Lund 1866, p. 17.

[2]) Chr.a Vid. Selsk. Forh. 1875, p. 348.

Campylopus micans WULFSB.

Quæ quum species a beato auctore haud ab omni parte recte descripta sit, notas eam, ipsam proteam, a *Campylopode flexuoso* proximo non minus proteo distingventes afferre oportet.

Caulis fasciculus centralis densissime textus, optime a tela intermedia delimitatus, strata ejus corticalia duo maxime incrassata. Costa ab apice ad basin fere ob cellulas externas alternatim protrusas dorso sulcata. Cellularum laminæ inferioris præsertim auricularium parietes longitudinales cristarum instar (ita ut in sectione transversa papillas intercellulares fingant) utraque pagina prominentes. „Fructus ex eodem perichætio complures. Seta longior quam in *C. flexuoso,* pulchrius et concinnius arcuata.[1])"

Notis igitur præsertim anatomicis differt; characteribus morphologicis a *C. flexuoso* in statu sterili vix distingvi potest. Lamina foliaris *C. micantis* quoque in apicem usque producta, apex ideo nullo modo teres neque a costa sola formatus. —

A ceteris *Dicranacearum* generibus *Campylopus, Dicranodontium, Metzleria* non solum defectu stomatum capsulæ, (quam ob differentiam LIMPRICHT[2]) ad familiam novam, *Campylopodacearum* nomine significandam, ex iis formandam propensus est,) sed etiam structura foliorum discrepant. In generibus *Dicrano, Dicranella, Oncophoro, Trematodonte* sectione folii transversa effecta videmus, transitionem inter alas et costam abrupte fieri, ita ut cellulæ subcostales crassitudinem (altitudinem) multo minorem ostendant quam costæ partes contiguæ, (cfr. e. gr. LIMPRICHT l. c. I, figg. 113 b, 114 b [figuram inferiorem], 118, 140), et alam quamque eandem fere crassitudinem a costa usque ad marginem habere. In *Campylopode,* ut et in *Dicranodontio* et *Metzleria* costa sine limite distincto in alas transgreditur, quia cellulæ subcostales eandem fere crassitudinem habent atque partes laterales costæ; et his in generibus crassitudo laminæ a costa ad margines in tertiam vel quartam partem diminuitur, qua structura efficitur, ut *Campylopodaceis* sit limbus, male quidem delimitatus, *(Dicranaceis* p. s. d.

---

[1]) WULFSBERG l. c. p. 350.

[2]) Die Laubmoose Deutschlands, Oesterreichs und der Schweiz. I, p. 380.

vero deficiens,) et sectio folii earum transversa figuram semilunarem cornubus magis minusve elongatis præbeat, (cfr. LIMPRICHT l. c. figg. 123, 124, 136).

Perfecte eodem modo configurata folia transverse secta *Leucobryi* quoque invenimus, (cfr. LIMPRICHT l. c. fig. 141 a et b,) qua de causa partes folii laterales unistratas cellulisque chlorophyllophoris destitutas hoc in genere quoque ut alas angustas et partem medianam pluristratam chlorophyllophoram ut costam considerare minime ineptum videtur. Et folii structura et defectu stomatum capsulæ *Leucobryi* genus ideo multo magis ad *Campylopodaceas* accedit quam ad *Dicranaceas* p. s. d.

Fissidens Mildeanus SCHIMP.

Cujus speciei est specimen herbarii mei, manu beati LINDBERGII ita inscriptum: „*Fissidens crassipes.* Sande, Glaneren, ad saxa rivuli. Junii 26. 87. S. O. L." In hoc specimine præter flores terminales masculi quoque axillares occurrunt.

An huc referenda specimina quoque Scanica ad *F. crassipedem* relata?

Didymodon ruber JUR.

E duobus locis Norvegiæ specimina vidi, *Didymodonti rubello* persimilia nisi in eo, quod inflorescentia eorum dioica erat. Quorum alterum in museo Lundensi detexi, sterile femineum, a beato J. E. ZETTERSTEDT ad Storviksnæsset par. Alten $^{10}/_{8}$ 1868 lectum; alterum $^{9}/_{8}$ 1895 ipse inveni ad rupes schistosas promontorii Ladehammeren, juxta opp. Nidarosiam in par. Strinden siti, flores masculos terminales subcapituliformes antheridia numerosa includentens gerens. Postea ibi frustra pluries quæsivi.

Trichostomum litorale MITT.

Locus a me in Bot. Not. 1889 p. 155 indicatus non jam solus in Norvegia est, postquam duobus locis dioec. Bergensis reperit KAALAAS.

E magniducatu Badensi (Eckartsberg prope Breisach) indicavit JÄGER, quod erroneum esse suspicatur LIMPRICHT. Hanc speciem litoralem autem in Europa centrali re vera provenire, probat specimen, in Tirolia („Innervillgraten in der Nähe des Milikofer, 4900′ circ.") $^{9}/_{9}$ 1890 a rev. GANDER lectum mihique sub nomine *Weisiæ tortilis* missum, quod e cæspitibus meris extensis *Trichostomi litoralis* constat.

Schistidium Bryhnii n. sp.

Pulvilli pilis foliorum albido-cani, dilabentes.

Surculus vix ultra centimetrum longus, inferne sordide atrocanescens, medio luteo-decoloratus, apice læte vel olivaceo-viridis, semel pluriesve dichotomus.

Caulis fusco-luteus, 0.13 mm. crassus, fragilis, sectione e cellulis nonnullis centralibus minoribus tenuibusque fasciculum centralem male efformatum sistentibus, ceteroquin e cellulis laxis fere æqualibus, in stratis 1—2 corticalibus incrassatis, peripheris turgidis compositus.

Folia caulina rameaque densa, sicca subimbricata et incurvula, humida e basi erecto-patenti patentia, brevissime decurrentia, ovato-lanceolata, infima mutica, cetera in pilum longum exeuntia, 1—1.3 mm. (sine pilo) longa et 0.4—0.5 mm. lata, basi canaliculata vel varie indistincteque plicata, apice carinata, margine integerrima unoque latere vel ambobus recurva, perfecte lævia.

Cellulæ foliares mediocriter incrassatæ, basilares mediæ rectangulares, 0.03—0.045 mm. longæ et 0.0085 mm. latæ, basilares marginales in pluribus seriebus quadratæ, 0.013 mm. longæ latæque, parietibus non sinuosis; illæ medii folii quoque subquadratæ, parietibus autem sinuosis, apicales rotundate quadratæ, 0.008—0.009 mm. longæ et latæ; marginalium series 1—3 in dimidio folii superiore bistratæ, vulgo transverse breviter rectangulares.

Costa ad basin 0.043 mm. lata, superne paullo latior, in pilo dissoluta, lævis, dorso convexa, e stratis tribus cellularum fere uniformium composita.

Pilum hyalinum, ad 1.3 mm. usque longum, ad basin expla-

natum et lateraliter, in foliis superioribus secus costam quoque decurrens, flexuosum, tam marginibus (etiam in parte decurrente) quam utraque pagina, præsertim autem dorso costæ, acute dentatum, apice pungens, e cellulis linearibus compositum.

Inflorescentia autoica.

Flos masculus ad basin rami cujusque in ramulo proprio terminalis, gemmiformis; folia perigonialia intima minuta, obtusa, enervia; antheridia ca. 16, 0.2 mm. longa et 0.1 mm. crassa; paraphyses vix ullæ vel saltem paucæ brevissimæque.

Folia perichætialia exteriora caulinis majora, ceterum similia nisi in eo, quod pilo costam secus decurrente semper sunt instructa; interiora subvaginantia, 2.2 mm. (sine pilo) longa et 0.7 mm. lata, sub apice utroque latere costæ plica instructa, supra medium brevi spatio margine recurva, apice hyalino-membranaceo margine denticulata, in pilum flexuosum longitudinem folii fere æquans remote denticulatum desinentia, maximam partem e cellulis rectangularibus leptodermibus parce chlorophyllophoris conflata; costa debilis, apicem versus crassior.

Pistillidia paraphysesque luteo-virides perpaucæ.

Vaginula 0.4 mm. longa, ovato-conica, fusca.

Seta recta, ejusdem longitudinis, ad basin 0.1 mm. crassa, superne crassior, pallida.

Capsula erecta, perichætio inclusa vel emergens, fusca—luteo-fusca, e basi vix conspicue obliqua et elliptice attenuata cylindrica, 1.3 mm. longa et 0.72 mm. crassa, orificio truncato; exothecii cellulæ orificium cingentes in seriebus 4 latiores quam longiores, varie formatæ, ceteræ rhombeæ — quadratæ — rectangulares, 0.023 mm. latæ, mediocriter incrassatæ, cuticula reticulata; stomata ad insertionem capsulæ uniseriata.

Peristomium siccitate erecto-patens, purpureum, dentes 0.43 mm. longi, e basi 0.09 mm. lata sensim in cuspidem acutam interdum pæne filiformem attenuati, sinistram versus leniter falciformi-curvuli, ab apice ad medium vel ultra rimosi, densissime papillulosi ideoque opaci, lamellis remotiusculis.

Annulus nullus.

Operculum una cum columella longissima deciduum, e basi

convexa breviter et oblique obtuse rostratum, colore capsulæ, integerrimum.

Calyptra minima, cucullata, basi integra vel bi- — triloba, ad marginem operculi vix porrecta, hyalina, apice fuscescens.

Spori luteoli, pellucidi, fere læves, magnitudine 0.010—0.012 mm.

Habitat ad rupes apricas porphyraceas nec non ad lapides saxaque porphyracea delapsa inordinate aggregata totorum laterum meridionalis occidentalisque jugi montis Bragernesåsen oppidi Drammen ab altitudine ca. 30 m. supra mare usque ad cacumen (280 m.), ubi immensa copia crescens fructusque vetustos gerens mense augusti 1894 detexit iterumque $^{8}/_{6}$ 1896 fructibus aliis operculatis calyptratisque aliis deoperculatis instructum legit N. BRYHN, qui mecum nomine *Schistidii conferti* communicavit.

A *Schistidiis* reliquis tamen jam aspectu griseo, *Grimmiæ tergestinæ* fere memoriam revocante, præterea pilo foliorum longo lateraliter decurrente, perichætio hyalino-membranaceo, capsula cylindrica, sporis majoribus differt. A *Schistidio conferto* insuper fasciculo caulis centrali vix distincto, foliorum cellulis majoribus, peristomio purpureo distingvitur.

Grimmia sardoa DE NOT.

Fructiferâm legit in Vestfjorddalen par. Tinn et in monte Ekeberg juxta Christianiam anno 1841 C. POULSEN, in viciniis opp. Lillehammer mense junii 1856 TH. JENSEN, ut ostendunt specimina musei botanici Hafniensis.

In Tirolia („Innervillgraten an Felsblöcken 4300' circ., $^{31}/_{8}$ 1885") legit rev. GANDER.

A *G. Mühlenbeckii,* quacum ob habitum simillimum facile confundi potest, differt structura paullo majore, pilo foliorum longiore magisque dentato, cellulis foliaribus crassioribus, parietibus earum in sectione transversa papillarum instar prominulis, dentibus peristomii profundius insertis, infima parte quarta—tertia lævibus, dein subito papillis longis cylindricis densissime obsitis ideoque opacis, trabeculis supra medios dentes obsoletis.

Grimmia cæspiticia JACQ.

Muscos Norvegicos musei botanici Hafniensis scrutatus, duo specimina parvula hujus speciei inveni, manu beati botanices professoris CHR. SMITH signata. Alterum „*Weisia sp. nov. No. 1. Caulescens, divisa. Fol. lanceol. Setae* (sequitur verbum non interpretandum) *Caps. erecta oval. cerviculata æqualis operc. conic. acumine subincurvo. Semel legi in Telem. super.*“ inscriptum plantulas nonnullas uno fructu deoperculato instructas, alterum „*Weisia sp. nov. Tell. sup.*“ notatum individua nonnulla sterilia *Grimmia sessitana* fructificante commixta continet.

Ut scimus, beatus CHR. SMITH provinciam Telemarken ter, scilicet annis 1807, 1810, 1812 peragravit, quibus itineribus præter species multas nondum recensitas *Grimmiam mollem* quoque primus legit.

Grimmia cæspiticia nullo alio loco Europæ septentrionalis, quantum innotuit, adhuc lecta est.

Orthotrichum nudum DICKS.

Inter muscos herbarii Hafniensis a beato TH. JENSEN in Norvegia lectos specimen inveni, ad lapides amnis Måneelven par. Tinn mense augusti 1856 repertum et a collectore „*O. anomalum* HEDW. *var.*“ inscriptum.

Mirum sane esset, si *O. anomalum,* loca sicca tantum ubique alibi tenens, ibi ad saxa rivulorum cresceret, qua de causa determinatio illa maxime suspecta videtur. Quamvis specimen sit mancum, capsulas vetustas peristomiis ætate corruptis instructas gerens, *O. nudum* DICKS. tamen esse, his de causis mihi vix dubium evadit: loco crescendi, mollitie totius plantæ, foliis pro more obtusis, collo longo defluente, capsula basi haud ventricosa, dentibus jam a basi longitudinaliter striatis. Accedit, quod in schedula animadvertit TH. JENSEN: „vestigia ciliorum mihi videntur,“ quod autem ob statum peristomii defectum observare non potui.

A bryologis qui in hac regione versantur, speciem hanc ulterius investigari oportet.

Orthotrichum Limprichtii.

Synon.: *O. perforatum* LIMPR. in 61. Jahresb. d. schles. Ges. f. vaterl. Kultur, (1884,) p. 214, quod nomen seponendum est ob *O. perforatum* C. MÜLL. in Bot. Centralbl. XVI, (1883,) p. 124.

In Norvegia primus legit BRYHN, scilicet in provincia Ringerike.

Encalypta ciliata (HEDW.) **var. microstoma** (BALS. & DE. NOT.)

Ad Kongsvold par. Opdal paucis individuis speciei typicæ immixtam mense augusti 1852 leg. beat. LIEBMANN (Herb. Hafn.).

Bryum zonatum SCHIMP.

Cæspites molles, 4.5 cm. alti, densi, intus expallescentes, zonis luteo-ferrugineis et brunnescentibus notati, superne dilute virides.

Surculus simplex vel fastigiato-ramosus, filiformis, apice obtusiusculus.

Caulis 0.2 mm. crassus, inferne fuscus, superne viridis, strictus vel superne indistincte flexuosus, sectione pentagonus, hic illic alatus, fasciculo centrali satis crasso, tela intermedia e centro ad peripheriam magis magisque incrassata, strato peripherico a cellulis minutis composito.

Folia æqualia, viridia, satis densa vel subremota, siccitate incurvo-erecta et laxe incumbentia, humida patentia — erecto-patentia, ad angulos anguste, sed satis longe decurrentia, costa longius decurrente, ovata et ovato-ovalia, magis minusve subito acuminata, acuta, interdum apice subrecurva, 1—1.2 mm. longa et 0.5 mm. lata, apicem versus obsolete denticulata, ceterum integra, præsertim medio concavo-carinata, apice explanata, margine recto haud limbata.

Cellulæ foliares basilares subquadratæ — breviter rectangulares, 0.011—0.016 mm. longæ et 0.007—0.01 mm. latæ, superiores raro et valde sporadice bistratæ, irregulariores, pro more elongato-hexagonæ, 0.021 mm. longæ et 0.008—0.01 mm. latæ, intermixtis rhombeis et rhomboideis, elongato-triangularibus vel sine ulla regula efformatis, majoribus minoribusve, omnes uniformiter distincte in-

crassatæ, (etiam basilares,) præsertim parietibus transversis in folio inferiore porosis; marginales ad basin subquadratæ, ceterum anguste rhomboideo-rectangulares.

Costa ad insertionem 0.07 mm. lata, sub vel in apice evanida, in foliis vetustioribus fusco-lutea, in junioribus viridi-lutea, teres, ideo dorso prominens, ducibus medianis 4, præsertim duobus mediis magnis, comitibus in fasciculum teretem vel rarius applanatum congregatis; fasciculis stereidearum duobus, ventrali e cellulis paucis (3—4), dorsali e cellulis numerosioribus formato, hoc itaque valido, cellulis superficialibus ventralibus 4—5 et dorsalibus multis paullum incrassatis. E facie costæ præsertim ventrali haud procul ab insertione folii tomentum egreditur ramosum, dense grosseque papillosum.

Præter surculos ita efformatos alii exstant graciliores, inferne subnudi, superne remotius foliosi. —

Ad *Bryi* genus minime pertinet, ut ostendit et rete foliorum cellulare et structura costæ duos fasciculos stereidearum continentis; potius *Weberis* adnumeranda esset hæc species maxime ambigua; sed ab hoc quoque genere adeo est aliena, ut cum eo conjungi non possit. Me judice typum proprii generis efficit, cui, dum ignotus maneat fructus, sedem systematicam certam tribuere nequimus, et quod in alia familia quam *Bryaceis* (in quibus tomentum radiculosum e costa egressum nunquam vidi,) forsan est collocanda.

Bryum retusum n. sp.

In cæspitibus laxis vel gregarie crescens, maximam partem in terra arenave sepultum.

Surculus ca. 1 cm. altus, inferne nigricans, apice saturate viridis, superne ramosus; innovationes ca. 3.2 mm. longæ, basi foliis nullis, sed tomento denso atro-brunneo dense papilloso tectæ.

Caulis fusco-violaceus, 0.24 mm. crassus, sectione transversa pentagonus, hic illic alatus; fasciculo centrali minuto, reti ceterum e cellulis magnis, tenuibus, peripheriçis in duobus stratis minoribus paullum incrassatis, externis subturgidis composito.

Folia caulina in apice innovationis congesta, breviter, sed distincte decurrentia, sicca crispula, humida inferiora patentia, su-

periora erecta, cuspide sæpe subrecurva, e basi lineari oblongo-lanceolata, 0.9—1.1 mm. lata et 2.4—2.7 mm. longa, rarius ovato-lanceolata, (1.3 mm. lata, 2.4 mm. longa,) breviter cuspidata, basi vinoso-rubentia, margine ab ima basi usque apicem versus reflexa, integra, apice obsolete denticulata, angustissime limbata; *cellulæ* mediocriter incrassatæ, non porosæ, basilares rectangulares, eædem folii medii subrectangulares — rhomboideæ, ca. 0.1 mm. longæ et ca. 0.017 mm. latæ, in folio superiore rhomboideæ — elongato-hexagonæ, ca. 0.066—0.073 mm. longæ et ca. 0.02 mm. latæ; *costa* e basi dilatata (ca. 0.1 mm. lata) sensim angustata, in apice dissoluta, raro continua, basi vinosa, ceterum viridis — viridi-fusca, demum nigricans, sectione transversa plano-convexa, dorso satis prominens, cellulis ventralibus ad basin 2—4, magnis, superne nullis, ducibus 2—4 ad basin medianis, superne basalibus, comitibus numerosis, fasciculo stereidearum valido, cellulis dorsalibus mediocriter incrassatis.

Folia perichætialia minora, intimum ca. 0.4 mm. latum et 0.9 mm. longum, indistinctius limbata, ceterum caulinis similia.

Inflorescentia synoica; antheridia ca. 10, ovalia, 0.32 mm. longa, 0.15 mm. crassa; pistillidia pauciora, ca. 0.64 mm. longa; paraphyses paucæ, squalidæ.

Vaginula ovato-oblonga, 0.8 mm. alta, brunnea.

Seta 12—13 mm. longa, inferne 0.16 mm. crassa, superne attenuata, carneo-rubra, basi brunnea, apice pallidior, sinistram versus torta.

Capsula pendula, ovata, 2.75 mm. longa, 1 mm. crassa, opaca, siccitate leniter rugulosa, fusco-lutea, orificio rubro; *collum* 1.1 mm. longum, siccitate plicatum, cellulis epidermidalibus satis regulariter quadratis, ca. 0.04 mm. magnis, iisdem stomata numerosa circumcingentibus, irregularibus, a cellulis stomatum binis hyalinis pro parte tectis; stomatibus ca. 0.02 mm. latis, ca. 0.03 mm. longis, rima anguste elliptica. *Sporogonii* cellulæ orificium cingentes in seriebus duabus vel una latiores quam longiores, subsequentes quadratæ — rectangulares, haud undulatæ, ceteræ irregulares, valde undulatæ, omnes nonnihil incrassatæ.

Exostomii dentes remoti, e fundo[1]) purpureo ca. 0.05 mm. alto 0.35 mm. longi, 0.053 mm. lati, e basi ultra medium lineares, apice sensim angustati, articulo infimo aurantii, ceterum lutei, apice hyalini, magis minusve anguste limbati; scutula[2]) (basalia quoque) fere quadrata, ut ca. 0.02 mm. alta, nonnunquam altiora quam latiora, dense et subtiliter punctulata, interdum varia directione punctulato-striolata, suturis dimidii dentis inferioris parum conspicuis, mediana pæne recta; stratum interius marginibus undulatum; lamellæ remotæ, numero ca. 12, margine medio impressæ, ut ex arcubus duobus compositæ videantur, inferiores medio sæpe perforatæ.

Peristomium interius cum fundo exterioris connatum, tenue, luteolum; membrana ejus ca. 0.13 mm. alta, processus lanceolati, longitudinem dentium pæne attingentes, in carina elliptice rimosi; cilia bina, rudimentaria.

Annulus duplex—triplex, 0.11 mm. altus, basi fuscus, spiraliter discedens.

Operculum diametro 0.54 mm. magnum, 0.38 mm. altum, convexum, nitidum, pallidum, apiculo rubro acutiusculo instructum, margine integrum.

Spori 0.023—0.028, plurimi 0.025—0.027 mm. magni, læves, viridi-lutei. —

Præsertim dentibus angustis, scutulis altis, strato interiore margine undulato maxime insigne, quibus notis typum *Cladodiorum* proprium efficit.

In Norvegia arctica pluribus locis lectum.

Bryum Kaurinianum WARNST.

Certissime idem atque *B. Grüfianum* SCHLIEPH. Discrimina, ut probat descriptio utriusque, (vide LIMPRICHT l. c., II, p. 312—314,)

[1]) Quo verbo significo partem dentis infra orificium capsulæ sitam vel eandem, quam KAURIN et JØRGENSEN perperam insertionem nominant. Insertio autem cellulis coloris expertibus parietem sporogonii cum dorso dentis connectentibus efficitur, quas igitur non nisi in sectione capsulæ radiali videmus. Fundus autem infra insertionem porrectus, in cavum sporogonii liber imminet, sæpe intense coloratus, ex articulis in lamellas indistinctas coadunatis ædificatus. Fundus est membrum dentis, insertio partibus extra dentem positis conficitur.

[2]) Quo verbo squamas dentis externas breviter significare propono.

sunt levissima, et in specimine, quod ad Norra Vi Ostrogothiæ $^{7}/_{7}$ 1882 legit amicus ARNELL, characteres ambigui partim ad hoc, partim ad illud vergunt.

Substrata schistosa vel calcis aliquid continentia amat.

Bryum Hagenii LIMPR.

Cl. PHILIBERT, quum *Bryum leptocercidem* descripsit, (Rev. bryol. 1894, p. 86,) quamquam hanc speciem cum *Bryo Hagenii* a cl. LIMPRICHT duobus annis ante instituto multis in notis similitudinem præbere haud neglexit, tamen discrimina quædam tam foliorum quam fructus ad speciem novam sustinendam sufficientia æstimavit. Mihi diu visum est, hæc discrimina levioris esse momenti, sed speciminibus *B. leptocercidis* carens, certam opinionem de hac quæstione formare non potui, priusquam cl. BOMANSSON abhinc paucos menses specimine hujus plantæ, ad Liby-berg juxta Saltvik insularum Åland $^{4}/_{7}$ 1887 lecto, benevolenter me donavit, cujus ope factum est, ut præter descriptiones plantas ipsas comparare possem.

Quo examine instituto persvasus sum, *B. Hagenii* et *leptocercidem* non esse specifice distincta, ut e recensione singularum inter ea indicatarum differentiarum patebit.

Si sententiam PHILIBERTI recte intelligo, hanc speciem ab illa diversam esse censet „par la couleur uniformément noire de ses feuilles, absolument dépourvues de teinte rouge à la base, par leur structure et par leur tissu." In specimine BOMANSSONI nuper laudato folia inferiora quidem tota nigricantia, e quo ea basi rubente carere patet; sed in superioribus viridibus spatium triangulare vinoso-rubrum ad utrumque latus costæ ejusdemmodi coloratæ persæpe invenitur. Qua nota, mea opinione minus gravi, etiamsi ei tribuitur aliquid ponderis, nulla differentia inter duas quas dicunt species instituenda est.

Quod ad indolem ceteram foliorum attinet, *B. leptocercidem* et *Hagenii* inter se congruere jam descriptiones mea opinione ostendunt. Forma eorum in utroque intra limites satis angustos eadem est. De reti foliari illius PHILIBERT dicit: „le tissu, dans les deux tiers supérieurs, formé de cellules rhomboidales, peu allongées,

mesurant de 35 à 50 μ sur une largeur de 15 à 18 μ," quum in hac cellulas folii medii 35—55 μ longas et 16—18 μ latas LIMPRICHT describat. Limbus foliaris secundum PHILIBERT est „très-distincte, formé de 4—5 rangées de cellules allongées et épaissies, ordinairement sur une seule couche," et e LIMPRICHT „gut begrenzt, von 3—6 verdickten einschichtigen Zellreihen gebildet."

Præter notas in descriptionibus allatis proditas folia autem characterem possident a neutro commemoratam; sunt enim distinctissime decurrentia, quod jam in foliis abreptis, sed multo melius in caule basibus foliorum post avulsionem remanentibus alato est videndum.

Inter characteres e capsula desumptos PHILIBERT exhibet, eam esse in *B. leptocercide* medio ventricosam, quam notam LIMPRICHT in descriptione *B. Hagenii* non commemorat. In speciminibus hujus tamen minime difficile est observare, capsulam eodem modo se habere, quamvis magis minusve distincte non solum in cæspitibus diversæ originis, sed etiam in individuis ejusdem cæspitis.

In fine descriptionis suæ PHILIBERT dicit: „M. LIMPRICHT signale d'ailleurs dans le péristome du *Bryum Hagenii* des détails que l'on n'observe jamais chez le *Bryum leptocercis.*" Nisi maxime fallor, autor his verbis descriptionem lamellarum exostomii: „jede mit zwei wellenförmigen Biegungen" LIMPRICHTII petit, cui simile quid in diagnosi PHILIBERTI desideratur. Quod autem nullo modo mirum, nam character ille neque constans neque insignior est. Inter specimina mea *B. Hagenii* aliqua vidi, ob ceteras notas (basin decurrentem et formam reteque foliorum, formam capsulæ, magnitudinem coloremque spororum,) pro certo ad hanc speciem pertinentia, quorum lamellæ autem margine integræ erant. Neque cum PHILIBERT in eo consentire possum, quod hæc nota in *B. leptocercide* plane desit; quamvis specimen meum haud amplius sit, tamen in exostomiis hic illic lamellas aliquot inveni, quæ ut in speciminibus *B. Hagenii* hac a parte typicis emarginaturis levibus singulis vel binis instructæ erant.

Omnibus perpensis, *B. Hagenii* atque *leptocercidem* unam eandemque esse speciem nil mihi dubii restat.

Præter loca Norvegica prius indicata ex his vidi:

Nedenes amt, Tromø, $^{19}/_{7}$ 1891: ipse.

Nordlands amt, Bodin, in palude Bodømyren, mense augusti 1868 leg. P. G. LORENTZ, cujus specimina a bryologis recentioribus nomine falso *B. Lorentzii* sunt distributa.

Bryum microstegium BR. EUR.

In specimine, quod in monte Gjederyggen juxta præd. Jerkin paroec. Dovre mense augusti 1852 legit LIEBMANN, cilia fere omnia sunt rudimentaria vel saltem appendiculis destituta, ita ut speciem *Cladodii* subgeneris pro oculis habere crederes.

Quæ in uliginosis montis Galdhø paroec. Lom ca. 1600 m. supra mare elevatis $^{10}/_{8}$ 1887 legi specimina, fructus sæpe minutos: setas 5—6 mm. longas capsulasque millimetro vix longiores, operculis tamen longius apiculatis, pæne pungentibus instructas præbent.

Bryum Rosenbergiæ n. sp.

Cæspites intus fusco-nigricantes, apice luteo-virides, subplani, 2 cm. alti.

Surculus ramosus, ad basin tomento brunneo densissime papilluloso instructus.

Caulis fusco-brunneus, 0.25 mm. crassus, obtuse quinquangularis; fasciculo centrali 0.052 mm., reti intermedio valde laxo tenuique, strati subcorticalis cellulis paullum crassioribus, corticalis tenuibus, turgidis.

Folia siccitate flexuoso-crispata, patentia — erecto-patentia, non contorta, humida patentia, non decurrentia, basi violacea subauriculata, infima late ovata, costa sub apice dissoluta, cetera ascendendo sensim longiora et angustiora, ovato-lanceolata, breviter cuspidata, 2.9—3.2 mm. longa et 0.9—1 mm. lata, margine limbato usque apicem versus reflexa, ubique integra, utraque ala semel plicata.

Cellulæ foliares satis tenui-membranaceæ, subcostales dimidii folii inferioris porosæ, basales rectangulares, 0.04—0.085 mm. longæ et 0.02—0.03 mm. latæ, angulares majores, eæ quoque rectangulares, paullum turgidæ; ceteræ chlorophyllophoræ, rhomboideæ,

0.072—0.08 mm. longæ et 0.02 mm. latæ, marginales in seriebus 4—6 angustissime rhomboideæ — lineares, parietibus crassis.

Costa basi violacea 0.1 mm. lata, ceteroquin fusco-viridis, plano-convexa, in cuspidem brevem integram excurrens; cellulæ ejus ventrales 2—4, duces 4, comites numerosiores, fasciculus stereidearum crassus, dorsales 10—12, turgidulæ.

Inflorescentia vulgo autoica; plantæ femineæ quoque visæ.

Flos masculus in ramo proprio terminalis, crasse gemmiformis — subcapituliformis; folia perigonialia basi saccata, ovato-lanceolata, sensim in cuspidem longiorem a costa excurrente formatam angustata, margine dimidio superiore recurvula, laxe contexta. Antheridia numerosa, cucumiformia, vinoso-rubentia, e pedunculo brevi 0.45 mm. longa et 0.1 mm. crassa. Paraphyses numerosæ, luteolæ, antheridiis paullo longiores.

Folia perichætialia caulinis similia, minora tamen et concaviora; interna triangularia, costa excurrente cuspidata, marginibus late reflexa, intimum minutum, margine plano elimbato, laxius textum.

Pistillidia numerosa, 0.56 mm. longa, brunnea. Paraphyses ejusdem longitudinis, lutescentes vel fere hyalinæ.

Vaginula 0.72 mm. longa, conica, fusco-brunnea.

Seta 25—35 mm. longa, 0.25 mm. crassa, stricta vel leniter flexuosa, luteo-rubra, apice pallide lutescens et interdum hamata.

Capsula horizontalis—nutans, raro pæne pendula, lutescens—ochracea, regularis, elliptico-cylindrica, sicca sub orificio pro more contracta; *collum* e seta satis bene limitatum, 1 mm. longum, siccitate plicato-contractum, epidermide e cellulis satis regularibus, subquadratis, 0.033 mm. longis latisque contextum, stomata in tota fere superficie ejus dispersa, ovalia (0.06 × 0.033 mm.), rima lineari; *sporogonium* 1.6 mm. longum et 1 mm. crassum, e cellulis subuniformibus, plurimis rectangularibus (0.09 × 0.065 mm.), marginalibus in seriebus 4—5 minoribus, subquadratis exstructum.

Exostomii dentes remoti, humidi in tholum apiculatum conniventes, e fundo fusco-luteo 0.045 mm. alto lutei, e basi lanceolata in subulam longam producti, 0.42 mm. longi et 0.066 mm. lati, apice papillulosi, limbo latiusculo hyalino margine granuloso circumditi; scutulis rectangularibus, 0.012 mm. altis, subtiliter punctulatis,

commissuris eorum horizontalibus prominentibus, granulosis, linea divisurali pæne recta; lamellis ca. 22, inter se liberis, margine integerrimis. *Endostomium* ab exostomio liberum, membrana ejus 0.14 mm. alta, tenuis, luteola; processus anguste lanceolati, in subulam longam nodulosam apices dentium attingentem attenuati, in carina inferne fenestrati, medio rimosi; cilia terna—quaterna, pro more rudimentaria, nonnulla ad 0.1 mm. longa distincteque appendiculata.

Annulus triplex, 0.08 mm. altus, spiraliter dissiliens.

Operculum ad basin diametro 0.6 mm., 0.4—0.55 mm. altum, obtuse conicum, mamilla minuta obtusula coronatum, luteolum, margine apiceque rubrum, nitidulum, e cellulis rectangularibus conflatum.

Spori ochracei, 0.02—0.025 mm. magni, punctulati, diaphani.

Habitat ad rupes graniticas humidiusculas in viciniis officinæ ferrariæ Nes par. Holt, (Nedenes amt,) ubi $^6/_8$ 1854 ad Vasendfjeld detexit et ultimo majo ineunteque junio anni 1856 fructibus nuper maturis onustum pluribus locis, (juxta viam ad Ubergsvandet ducentem, ad Moen, Halvornes, Fløjhejen,) iterum legit cl. domina CAROLINA ROSENBERG, scrutatrix assidua muscorum hujus regionis. Cujus collectionem muscorum frondosorum pluribus speciebus in Norvegia rarissimis ornatam nunc possidet amicus pharmacopola C. JENSEN, qui maxima liberalitate eam examinare mihi permisit.

Species supra descripta a proximo *Bryo pallescente* differt foliis basi violaceis, capsula angustiore, reti exothecii ejus subregulari, dentibus angustioribus, longe subulatis, latius limbatis, fundo fusco-luteis, membrana peristomii interioris humiliore, processubus angustioribus, in carina angustius perforatis, apice longe subulatis, ciliis sæpissime rudimentariis, operculo altiore, conico, obtuso, sporis majoribus, ochraceis.

Bryum Stirtoni SCHIMP.

In Scotia, ubi detexit STIRTON, unico tantum in loco et sterile quidem lectum est; in Norvegia tamen, unde pluribus locis lectum jam vidi, fertile quoque his locis provenit:

Smålenenes amt, Glemminge, in præd. Enhus insulæ Kråkerøen $^{19}/_{9}$ 1886: ipse, Kråkerøholmerne: RYAN.

Bratsberg amt, Tinn, Vestfjorddalen augusto 1856: TH. JENSEN.

Nedenes amt, Holt, Roafjeldet $^{11}/_{8}$ 1856: CAROLINA ROSENBERG.

Søndre Trondhjems amt, ad Fagervik opp. Nidarosiæ $^{8}/_{8}$ 1888: ipse.

Fructus igitur descriptionem hic dare idoneum videtur.

Folia perichætialia interiora 1.1 mm. longa, e basi rubente 0.37 mm. lata, sensim angustata, margine reflexa, costa breviter excurrente, reti laxo.

Pistillidia numerosa, 0.56 mm. longa, vinoso-rubentia; paraphyses paucæ, pallide roseæ.

Vaginula brunnea, oblongo-cylindrica, 0.7 mm. longa, 0.37 mm. crassa.

Seta ad 2 cm. longa, 0.17 mm. crassa, pallide carneo-fusca, leviter flexuosa, non torta, superne curvata.

Capsula nutans—fere pendula, rarius horizontalis vel etiam inclinata, pallide luteo-fusca, cum collo breviter pyriformis, 2.5 mm. longa, 1.4 mm. crassa, siccitate sub orificio contracta, demum hians; *collum* obconicum, in sicco longitudinaliter profunde sulcatum, ca. 0.75 mm. longum, cellulis undulatis; *sporogonii* cellulæ orificium cingentes minutæ, transverse rectangulares, dein in seriebus ca. 4 quadrato-rectangulares, parietibus rectis, ceteræ irregulares (quadratæ, subrectangulares, trigonæ,) angulis rotundatis, parietibus valde undulatis.

Exostomii dentes siccitate erecti, apice incurvuli, ad basin contigui vel remoti, lineali-lanceolati, 0.5 mm. longi et 0.1 mm. lati, acuti, fundo 0.05 mm. alto et articulo infimo aurantii, ceterum aurantio-lutei, apice hyalini, latiuscule limbati; scutula rectangularia, 0.016 mm. alta, in suturas distinctas prominentes, longitudinalem alternatim angulosam conjuncta, subtilissime punctulata, apicalia papillulosa; lamellæ prominentes, inter se liberæ, numero ca. 30. *Endostomii* membrana ad medios dentes producta, luteola, punctulata, raro ad basin lacunosa; processus dentibus fere æquilongi, late oblongi, in cuspidem interdum appendiculatam angustati, in carina late fenestrati; cilia bina—terna, appendiculata.

Annulus triplex, luteus, 0.12 mm. altus, spiraliter secedens. *Operculum* diametro 0.84—0.88 mm., lutescens, semiglobosum, minute aurantio-apiculatum, margine aurantio integerrimum.

Spori 0.014—0.018 (vulgo 0.016) mm. magni, pellucidi, lutescentes, læves. —

Cæspites fertiles hujus speciei sunt meri feminei, steriles floribus aut femineis aut nullis vulgo instructi, e quo propriis in cæspitibus plantas masculas vigere patet. Semel tantum, et in ditione Nidarosiensi quidem, cæspitulum masculum legi, quem hujus speciei esse puto, ita se habentem:

Cæspes planus, ca. 6 mm. altus, densus, mollis, intus vinosus, superne luteo-viridis.

Surculus erectus, superne subflexuosus, simplex, tomento fere nullo.

Caulis rubens, 0.10 mm. crassus.

Folia inferiora parva, remota, cetera siccitate incurva, humida erecto-patentia, e basi decurrente ovalia, breviter acuminata, margine plana, costa in apice desinente vel in apiculum erectum — recurvum excurrente, reti pro more collapso, limbo nullo.

Flos masculus terminalis, capitatus, polyphyllus; *folia perigonialia* caulinis subito majora, exteriora 1 mm. longa et 0.54 mm. lata, ovata vel ovato-lanceolata, acuminata, costa in cuspidem longiorem excurrente, margine vulgo leniter recurva, interiora ovata, margine plana, costa debili infra cuspidem flexuosam vel recurvam dissoluta. *Antheridia* numerosissima, ovalia, 0.3 mm. longa, breviter stipitata; *paraphyses* pauciores, longitudine antheridiorum, pæne hyalina.

Bryum turgens n. sp.

Dioicum. Planta mascula ignota.

Plantæ femineæ *cæspites* turgidi, 6—10 cm. alti, densi, molles, inferne pæne zonati, fusco-nigri, luto spurci, superne saturate virides.

Surculus erectus, simplex vel parce ramosus, fragilis, tomentum rufo-brunneum dense papillosum et in axillis foliorum gemmulas polyphyllas proferens.

Caulis purpureo-rufus, 0.3 mm. crassus, e fasciculo centrali paucicellulari et reti laxo hic illic leniter undulato, ad peripheriam paullo angustiore contextus.

Folia caulina mollia, mediocriter densa, siccitate patentia — erecto-patentia, margine reflexo undulata, vegeta erecta, e basi longe (ca. 1 mm.) decurrente late ovalia — ovata, 2.25—2.5 mm. longa et 1.5—1.7 mm. lata, subito breviter — brevissime apiculata, apiculo patente — reflexo, concaviuscula, limbo angusto sed satis distincto cincta, margine a basi usque sub apicem anguste reflexa — (fere spiraliter) revoluta, integerrima.

Cellulæ foliares basilares rectangulares — elongate rhomboïdeæ, 0.052—0.055 mm. longæ et 0.021 mm. latæ; ceteræ irregulariores, pro more elongate pentagonæ — hexagonæ, 0.05 mm. longæ et 0.02—0.023 mm. latæ, parietibus tenuissimis parce pertusis, marginales in 3—4 seriebus longiores et angustiores, ut 0.15 mm. longæ et 0.012 mm. latæ, paullo crassiores.

Costa longe decurrens, sub apice desinens, in foliis junioribus viridis, in senioribus fusca, ad basin 0.044 mm. lata et plano-convexa, superne biconvexa, dorso prominens; sectio ejus transversa ostendit 2—4 cellulas ventrales, duces medianos 4—6, cellulas dorsales 8—12; inter duces cellulasque dorsales intervallum ad basin folii fere totum magna caterva comitum occupat, cellulæ dorsalibus vicinæ solæ substereïdeæ; apicem folii versus fasciculus comitum diminuitur, quum numerus cellularum substereïdearum augeatur, ita ut in medio folio fasciculus harum comites hippopodii instar cingat, et in folio superiore omnes fere cellulæ intermediæ substereïdeæ vel nonnunquam insuper stereïdeæ evadant; vix alicubi inter comites et substereïdeas limes certus est statuendus. (Cfr. tab. I, fig. 2.)

Folia perichætialia dilute fuscescentia vel viridia, anguste ovato-lanceolata, 1.5 mm. longa et 0.5 mm. lata, sensim cuspidata, margine latius reflexo haud limbata, costa breviter excurrente, reti laxo; intimum minutum, obtuse dentatum.

Pistillidia ca. 16; *paraphyses* paucæ, breviores, roseolæ.

Vaginula cylindrica, 1.1 mm longa.

Seta 2—3 cm. longa et 0.28 mm. crassa, rigidula, apice hamata, fuscescens, nitida.

Capsula pendula, cum collo pyriformis, ad 3.5 mm. longa et 1.8 mm. crassa, sicca sub orificio paullum coarctata, luteo-fusca; *collum* obconicum, 1.4 mm. longum, siccitate irregulariter profunde sulcatum, cellulæ irregulares, stomata numerosa, subrotunda — ovalia, 0.03—0.045 mm. longa et 0.02—0.023 mm. lata; *sporogonium* e cellulis epicarpicis leptodermibus rectangularibus, 0.04—0.06 mm. longis et 0.03 mm. latis, collum versus magis irregularibus, circum orificium in seriebus 2—3 minoribus, quadratis — subrotundis, crassioribus contextum.

Exostomii dentes remoti, 0.55—0.6 mm. longi, e basi 0.15 mm. lata sensim angustiores, acuti, luteoli, apice hyalini, indistincte (quia tenuissime) limbati, scutulis rectangularibus, 0.015 mm. altis, sublævibus, in suturas conspicuas, haud tamen incrassatas, conjunctis, linea divisurali recta; lamellis ca. 33, inter se liberis, prominentibus, margine vulgo integris. *Endostomii* ab exostomio liberi membrana 0.32 mm. alta, dilute aurantia, sublævis; processus e basi lata subulati, longitudine fere dentium, in carina fenestrati. Cilia valida, processubus breviora, bina — terna, longe appendiculata.

Annulus triplex, 0.14 mm. altus, spiraliter secedens.

Operculum luteolum, humile conico-convexum, obtuse rubro-mamillatum, margine fere integrum.

Spori ca. 0.012 mm. magni, luteoli, læves, pellucidi. —

Habitat in paludibus regionis alpinæ Norvegiæ australioris, certe rarum. Primus, quantum scio, legit HJ. HOLMGREN in Søndre Trondhjems amt, par. Opdal in alpe Finnshø $^{11}/_{8}$ 1868 fructus satis copiosos gerens; specimina ejus indeterminata in herbario musei Holmiensis servantur. In summo monte Knutshø (1696 m. alto) ejusdem paroeciæ cæspitibus extensis sterile vigens complures bryologi, (BRYHN, KAURIN, KINDBERG,) anno 1885 legerunt mecumque vel pro *Bryo ventricoso* vel pro *B. Schleicheri* ejusve *var. latifolia* communicaverunt. In Kristians amt, par. Ringebu, in udis montis Præstekampen supra mare, ut æstimat, circiter 1100 m. elevatis, mense julii 1886 legit amicus RYAN duobus fructibus instructum, quorum alterum mihi examinandum misit. —

A *Bryo ventricoso* statu sterili jam cæspitibus mollibus retique foliorum maxime leptodermi, a *B. Schleicheri* foliis subito acuminatis, omnibus margine reflexis, ab utroque structura costæ generi aliena distingvi potest. More generis efformatæ sunt cellulæ ejus ventrales ducesqve, sed inter ceteras *Bryaceas, (Rhodobryo* forsan excepto,) comites et stereïdeas ita ut in specie nostra evolutas haud invenies. Harum partium autem cum *Mniis* aliquot communem habet *Bryum turgens* structuram a quibus tamen cellulis ventralibus unistratis ducibusque facillime cognoscendis abhorret. Et in ceteris *Bryaceis* et in *Mniaceis* comites a vicinis cellulis stereïdeis sine difficultate distingvuntur, quod in specie nostra non fieri potest, quia illi paginam dorsalem versus sensim sensimque incrassantur, ut inter eos cellulasque maxime incrassatas (raro perfecte stereïdeas) omnes transitiones se præbeant. —

Fructus ab amico RYAN collecti structuram peristomii et operculi anomalam notatu dignam præbent, eidem *Funariæ* aliquantum similem. Dentes enim obliqui, ut dextram versus nutantes, apice autem erecti, linea eorum divisurali ideo cum suturis scutulorum horizontalibus angulos obliquos efformante; operculi cellulæ in spiram dextram versus ascendentem dispositæ, (cfr. tab. I, fig. 3 et 4,) quum specimina ab HOLMGREN lecta peristomium vulgare ostendant.

Philonotis alpicola JUR.

E Tromsø amt, Lyngen, Kumopahta infra Venetvara sterilem indicavit JØRGENSEN.

In regione alpina Norvegiæ australioris haud raræ sunt formæ, habitu, structura caulis, forma et structura foliorum fructusque cum speciminibus authenticis hujus speciei bene congruentes, sed folia perigonialia nunc perfecte ut in *Ph. fontana* formata, *(Ph. fontana* angustifolia* KINDB.,) nunc *Ph. alpicolæ* sunt typica. Haud raro in eodem cæspite utraque observantur, quod mihi in dubium vocavit, utrum propria species an forma *Ph. fontanæ* sit *Ph. alpicola.*

Loca, unde flores masculos typicos habeo, hæc sunt:

Buskeruds amt, Kongsberg $^{16}/_{8}$ 1891: JØRGENSEN, Nes, Norefjeld, altit. 1400 m., aug. 1894 c. fr.: BRYHN.

Kristians amt, Lom, ad radices montis Dugursmålskampen altit. 1200 m., in cæspitibus extensissimis uberrime fructiferis $^{12}/_{8}$ 1889, et in Visdalen inter flumina Gokkra et Smiugjela, altit. 800 m., $^{14}/_{8}$ 1889 c. fr.: ipse.

Søndre Trondhjems amt, Røros, Kværnskaret, 1050 m. s. m., $^{11}/_{8}$ 1895: ipse; Opdal, inter Sprenbækken et Kongsvold $^{22}/_{7}$ 1878, ad Nordre Knutshø $^{27}/_{7}$ 1878 c. fr.: KLÆR.

Philonotis adpressa FERG.

In viciniis Nidarosiæ (et in territorio oppidi et in par. Bynesset) pluribus locis plantæ masculæ femineæque hujus speciei occurrunt; dolendum autem est, plantam femineam vulgo non nisi fructus crudos gerentem lectam esse; semel modo, et $^{23}/_{6}$ 1889 quidem ad ripas lacus Kobberdammen in altitudine 260 m. supra mare fructus pæne maturos reperire contigit. Specie antea in statu sterili tantum cognita, flores fructusque, quantum fieri potest, hic describam:

Planta mascula.

Sub flore verticillatim innovans.

Folia magis distantia quam in planta feminea, laxe incumbentia, late ovata, 1.5 mm. longa et 1.1 mm. lata, profunde plicata, obtusa, margine non recurvo toto ambitu dentibus divaricatis e mamillis geminis formatis instructa, et ad apicem quidem densius quam ad basin; costa inferne valde dilatata et dorso fere lævis, infra apicem evanida; cellulæ ut in foliis plantæ sterilis, apicales tamen satis irregulares.

Flos masculus crasse capituliformis. *Folia perigonialia* interiora e basi excavata 2 mm. lata et 0.8 mm. alta triangularia, apice cucullato rotundata — acutiuscula, horizontalia, toto ambitu denticulata — serrulata, costa male (paullo melius quam in *Ph. fontana)* effigurata. *Antheridia* et *paraphyses* generis.

Planta feminea.

Sub apice florifero innovationes 6—7, ad 15 mm. longas, verticillatim emittens.

Folia caulina suprema inferioribus æquilata, sed longe cuspidata, (2.5 mm. longa,) basi profunde plicata, costa excurrente.

Folia perichætialia leniter falcata, angustiora, 2.4 mm. longa et 0.8 mm. lata, e basi hyalina valde plicata lanceolata, sensim cuspidata, margine medio reflexa, toto pæne ambitu geminatim mamillosa, costa excurrente dentata.

Pistillidia ca. 8, 0.7 mm. longa; *paraphyses* numerosiores, longiores vel breviores.

Vaginula 1 mm. longa, 0.5 mm. crassa, cylindrica, fusca.

Seta 3—4 cm. longa, 0.25 mm. crassa.

Capsula cernua — inclinata, crasse ovalis, ca. 3 mm. longa et 1.8 mm. crassa, orificio obliquo, siccitate curvata, plicata, basi truncata; exothecii cellularum orificium cingentium series ca. 6 transverse hexagono-rectangulares — fere lineares, epicarpicæ dorsales rectangulares, 0.08 mm. longæ et 0.02 mm. latæ, ventrales magis irregulares, omnes bene incrassatæ; stomata crebra, subrotunda — ovalia, 0.04—0.047 mm. longa et 0.03—0.037 mm. lata.

Exostomii dentes fusci, 0.57 mm. longi, basi 0.12 mm. lati, in subulam filiformem attenuati, facie exteriore infra medium sublæves, supra medium distincte papillosi, linea divisurali angulata, in apice incrassata; lamellæ ad 28, tori ca. 12, semiglobosi, cum lamellis confluentes. *Endostomii* membrana 0.2 mm. alta, hyalina, lævis; processus dentibus nonnihil breviores, luteæ, papillis distinctis, in series longitudinales, ut videtur, congestis; cilia terna, dimidiæ processuum longitudinis vel longiora.

Annulus nullus.

Operculum 0.45 mm. altum, exacte conicum, siccitate concavo-conicum, cellulæ ejus rectangulares, marginales in seriebus 4—5 latiores quam longiores.

Spori?

In capsulis examinatis processus secus carinam ab apice usque ad insertionem endostomii divisi sunt in lacinias binas una cum ciliis dentibus proximis agglutinatas. An præparatione fructus immaturi effectum? An speciei proprium?

Catharinæa Haussknechtii (JUR. & MILDE) BROTH.

Nonne eadem atque *Catharinæa polycarpa* (SCHIMP.) C. MÜLL. Synops. muscor. II, (1851,) p. 558 (*Atrichum polycarpum* SCHIMP.

mss. et in Icon. morphol. atque organogr., [1860,] p. 8 [nomen solum] cfr. tab. III, fig. 11 [icon. schemat.])?

Fontinalis gothica CARD. & ARN.

Quam speciem rarissimam, adhuc ex uno tantum loco Sveciæ cognitam, multis abhinc annis in Norvegiæ provincia Nedenes amt legit cl. domina CAROLINA ROSENBERG, scilicet $^{1}/_{7}$ 1851 ad Rygene Fos par. Øjestad prope opp. Arendal, (specimen in hb. C. JENSEN servatum,) et $^{1}/_{8}$ 1854 ca. 160 m. supra mare in rivulo quodam paludis Svinbomyren in Slettehejen haud procul ab officina ferraria Nes par. Holt, ubi lecto specimine pulcherrimo me nuper donavit.

In Norvegia quoque perfecte sterilis.

Ptychodium oligocladum LIMPR.

In declivibus graminosis montis Fløjfjeldet par. Tromsøsundet $^{19}/_{8}$ 1868 leg. J. E. ZETTERSTEDT (st. ♀) et nomine *„Pseudoleskea atrovirens forma major"* distribuit.

Ptychodium decipiens LIMPR.

In Norvegia jam multis locis lectum, sed vulgo cum *Lescuræa saxicola* vel rarius cum *Pseudoleskea atrovirente* confusum.

Romsdals amt, Gryten, Hølgenes ♂ $^{22}/_{7}$ 1895: RYAN.

Kristians amt, Østre Gausdal, Rokvam $^{26}/_{7}$ 1893: RYAN; Våge, ad radices montis Beseggen mense augusti 1890: KAURIN & RYAN; Lom, ad saxa lateris montis Sulhejms Storhø altit. ca. 1000 m. haud procul a præd. Røshejm $^{10}/_{9}$ 1889 fructibus deoperculatis, ceterum autem satis bene conservatis ornatum: ipse.

Søndre Trondhjems amt, Opdal, Drivstuen mense augusti 1865: BERGGREN, ibid. $^{6}/_{8}$ 1867: KLÆR, Kongsvold, 1000 m. supra mare, 1879: KINDBERG; Røros, inter præd. Ryen et Kværnskaret in regione alpina loco ca. 900 m. supra mare elevato $^{11}/_{8}$ 1895: ipse.

Nordlands amt, Skjerstad, infra montem Sulitjelma altit. ca. 850 m. $^{4}/_{8}$ 1893, et in jugo montis Indre Fauskeås, altit. ca.

400 m. $^{25}/_{8}$ 1892: ipse; Sørfolden, in monte Djupviksfjeldet ca. 380 m. et 600 m. supra mare $^{21}/_{8}$ 1893: ipse.

Peristomium hujus speciei ab eodem *P. Pfundtneri* his notis differt: Dentes sicci dimidio inferiore erecti, superiore introflexi, processus endostomii angustiores, in carina elliptice rimosi, distinctius papillosi; cilia sæpe (semper?) bene evoluta, singula, ad 0.14 mm. usque longa, ad articulos nodosa, ut processus sparse papillosa.

Operculum (delapsum) alte convexum, (altius quam semiglobosum,) rostro brevi obliquo obtuso instructum, sangvineo-fuscum.

Ptychodium Pfundtneri LIMPR.

Bratsbergs amt, Tinn, in monte Gausta mense augusti 1856 st.: TH. JENSEN.

Kristians amt, Lom, Lomseggen $^{14}/_{7}$ 1858 st.: J. E. ZETTERSTEDT; ad saxa in acclivibus supra Raubergstulen, ca. 1100 m. supra mare, $^{14}/_{8}$ 1887 st., et haud procul a Slethavn, ca. 1220 m. supra mare, $^{15}/_{8}$ 1889 c. fr.: ipse.

Nordlands amt, Mo, Vesterfjeld $^{23}/_{7}$ 1870 st.: ARNELL.

Tromsø amt, Tranø, Kastnes $^{30}/_{10}$ 1868 st.: BERGGREN; Tromsøsundet, Fløjfjeldet $^{13}/_{8}$ 1868 ♂: ZETTERSTEDT.

Finmarkens amt, Alten, Skådavara $^{6}/_{8}$ 1868 ♂, ad radices montis Kåfjordsfjeldet $^{13}/_{7}$ 1868 c. fr., in montibus juxta Talvikfjord $^{25}/_{7}$ 1868 st.: ZETTERSTEDT. —

Species Americanæ hujus generis sunt (aliis forsan neglectis) *Ptychodium rigescens* (WILS.) (= *Pseudoleskea rigescens* [WILS.] LINDB. in Act. soc. scient. Fenn. X, [1872,] p. 247 in nota, ubi vide cetera synonyma,) et, si quidem e varietate ejus *denudata* judicare licet, *Ptychodium sciuroides* (KINDB.; *Pseudoleskea sciuroides* in Bull. Torr. Bot. Club, XVII, p 276,) quæ duæ tamen nullo modo, ut volunt RENAULD et CARDOT in Rev. bryol., 1893, p. 15, sunt synonymæ. *Ptychodium sciuroides var. denudata* folia majora superne e cellulis multo angustioribus composita habet, quum *Ptychodium rigescens*, (cujus specimen herbarii Lindbergiani examinavi,) partibus vegetativis *Ptychodio Pfundtneri* tam simile sit, ut in statu sterili ab eo vix nisi caule multo magis tomentoso

distingvi possit; fructus autem his notis ab eo *Ptychodii Pfundtneri* differt: perichætio non albido, sed lutescente, seta longiore, (13 mm. vel ultra,) capsula hypnaceo-curvata, dentibus peristomii late limbatis, membrana peristomii interioris humiliore, (0.09 mm. alta,) processubus lanceolato-linearibus, sporis ad 0.025 mm. magnis, lævioribus et pallidioribus.

Inter genera *Ptychodii* et *Pseudoleskeæ* vix alia differentia est quam præsentia vel defectus fasciculi caulis centralis.

Hypnum condensatum SCHIMP.

Synon.:

Hypnum flexuosum BERGGR. in Bot. Not. 1872, p. 66.

Stereodon Bambergeri var. flexuosus LINDB. Musc. Scand. (1879), p. 38.

Hypnum Bambergeri var. flexuosum KINDB. in Bih. t. K. Sv. Vet. Akad. Handl., Bd. 7, (1883,) No. 9, p. 18.

Synonyma excludenda:

Hypnum condensatum MOL. in Jahresb. d. naturf. Vereins in Augsb., 1865, p. 181; KINDB. in Chr.a Vid. Selsk. Forh. 1888, No. 6, p. 11.

*Hypnum revolutum * condensatum* KINDB. in Bih. t. K. Sv. Vet. Akad. Handl., Bd. 7, (1883,) No. 9, p. 20.

In descriptione[1]) SCHIMPER affert notam, qua species hæc ab omnibus aliis *Drepaniis* facile distingvitur, scilicet „commissuris cellurarum moniliformi-constrictis," (i. e. parietibus cellularum per totum folium dense porosis). Qua nota (ut et aliis) nisus, *H. condensatum* ex his Norvegiæ locis demonstrare potui:

Kristians amt, Dovre, in alpe Blåhø 1865: BERGGREN.

Søndre Trondhjems amt, Opdal, Kongsvold 1868: SCHEUTZ, Knutshø mensibus julii et augusti 1873: BERNDES et ENGELHART, julio 1884: P. OLSSON.

Nordlands amt, Bejeren, ad rupes dolomiticas litorales prædii Tvervik $^{7}/_{8}$ 1894: ipse.

Tromsø amt, Tromsøsundet, ad superiorem montem Fløjfjeldet, julio vel octobri 1868: BERGGREN.

[1]) Synops. musc. Europ., ed. 2, (1876,) p. 761.

Hypnum solitarium n. sp.

Mense augusti 1888 cl. domina SOPHIA MØLLER ad præd. Røshejm par. Lom (altit. supra mare ca. 550 m.) cæspiti *Hypni revoluti* inspersum invenit surculum musci cujusdam, quem mihi nomine *Hypni puri* misit, et anno sequente ipse eodem loco item surculum unicum ejusdem legi; in opusculo meo „Index muscorum frondosorum in alpibus Norvegiæ meridionalis Lomsfjeldene et Jotunfjeldene hucusque cognitorum" inscripto nomine *Hypni puri* allatus est. Quam determinationem autem falsam et stirpem illam a *Calliergis* ceteris adeo diversam esse, ut eam pro specie nova considerari oporteret, paullo post editionem hujus opusculi convictus sum, sed penuria plantarum collectarum commotus descriptionem adhuc distuli, sperans fore, ut ex eodem loco vel aliis specimina plura et perfectiora obtinerem. Quæ quum spes fefellerit, ramorum quos possideo potius quam surculorum descriptionem, ut musco illi propius investigando attentionem bryologorum advertam, hic prodere statui.

Surculus (ramus?) simplex, e basi repente ascendens, 12 mm. longus, inferne 0.72 mm., suprema parte 2 mm. crassus. (Cfr. tab. II, fig. 1.)

Caulis rubro-fuscus, ca. 0.3 mm. crassus, ad basin fasciculos radicularum lævium fuscarum e dorso insertionum foliorum emittens, superne tomento albido, brevi, lævi tectus.

Folia ad basin remotiora, superne densa, siccitate adpressa, imbricata, humiditate inferiora erecto-patentia, superiora patentia, illa partis surculi repentis minora, ca. 0.72 mm. longa, accrescentia, apicalia 2 mm. longa et 1 mm. lata, e basi cordata late ovata, apice late rotundata et apiculo brevissimo acuto recurvo (sæpe ex emarginatura gibbosa orto) terminata, margine recto integra vel summo apice erosula, concava, ala utraque bis vel ter leniter plicata. (Cfr. tab. II, fig. 2.)

Rete foliare supra latera insertionis folii in spatio semicirculari costam non attingente laxissimum, hyalinum vel fuscum, mox collapsum, e cellulis tenuissimis hexagono-rectangularibus, ca. 0.03 mm. longis et 0.018 mm. latis compositum; rete basilare ceterum e cellulis itidem leptodermibus, tamen firmioribus, elongato-hexago-

nis, ca. 0.033—0.05 mm. longis et 0.015—0.019 mm. latis conflatum; apicem folii versus sensim angustius, ultra medium e cellulis bene incrassatis, linearibus, ca. 0.08 mm. longis et 0.0056 mm. latis, subflexuosis, apicalibus brevioribus et irregularioribus constructum. (Cfr. tab. II, fig. 3 et 4.)

Costa simplex, $^{8}/_{4}$—$^{9}/_{10}$ longitudinis folii percurrens, ex insertione crassiore ad basin ca. 0.08 mm. latam fusco-brunnea, ceterum luteo-viridis.

Cetera desunt.

Vix alibi quam in subgenere *Calliergi* locum systematicum habet, sed a ceteris speciebus jam caule tomentoso et basi foliorum cordata speciminula cognita ita differunt, ut non possim ea in speciem novam et, ut videtur, bonam non referre.

---

30. IX. 1897 impressum.

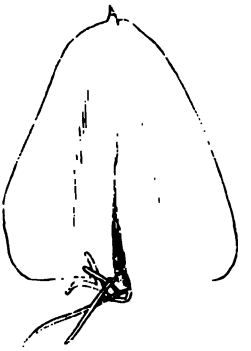
$1(\frac{4}{1})$

$2(\frac{24}{1})$

DET KGL. NORSKE VIDENSKABERS SELSKABS SKRIFTER. 1897. No. 3.

NORGES BRYOLOGI

I DET 18DE ÅRHUNDREDE.

AF

I. HAGEN.

TRONDHJEM 1897.
TRYKT I AKTIETRYKKERIET.

Norges bryologi
i det 18de århundrede.

Af **I. Hagen.**

(Med portræter i texten og en planche.)

Indledning.

Vor kundskab om landets løvmosflora har udviklet sig efterhånden i løbet af 200 år. Ved udgangen af det 17de århundrede fandtes der i hele den botaniske literatur kun en eneste meddelelse vedkommende Norges bryologi, og denne skyldes ovenikjøbet ikke nogen nordmand, men en englænder. Den art, som der beskrives, repræsenterer imidlertid det 17de århundredes interessanteste bryologiske opdagelse. I nærheden af Porsgrund fandt en vis RICH. WHEELER en plante, som han overgav til apotheker PETIVER i London, af hvem den i 1695 (i hans Musei Petiveriani Centuria I) afbildedes og beskreves som *Muscus norvegicus, umbraculo ruberrimo insignitus,* og som senere opfattedes på forskjellig måde og gaves forskjellige navne, indtil den af LINNÉ'S discipel LARS MONTIN fik det navn, som den senere har beholdt, og som for tanken fremkalder billedet af den pragtfuldeste fremtoning i mosernes verden, *Splachnum rubrum.*

Omtrent på dette stadium blev kjendskaben til Norges løvmosflora stående gjennem den første halvdel af det 18de århundrede. Det eneste i dette tidsrum udkomne værk, der også beskjæftiger sig med Norges moser, RAMUS'S Norriges Beskrivelse, (1715,) nævner nemlig i det hele kun tre planter, der med nogen

sandsynlighed kan ansees for løvmoser, og den ene af disse er vistnok den ovennævnte *Splachnum*.

Den tid var heller ikke kommen, da man kunde vente righoldigere bryologiske meddelelser. Kundskaben om de lavere planters organisation og deres systematik befandt sig endnu i et fuldstændigt kaos; moser, alger, laver og soppe blandedes sammen og betragtedes tildels som sygelige produkter. PONTOPPIDAN finder det derfor i sin Norges naturlige Historie (1752—53) nødvendigt ligeoverfor dem, som ikke anser disse planter for andet end „en Samling af ældgammelt Uhumskhed", at hævde, at ialfald en del af dem „er dog i Sandhed, og sees særdeles *per microscopium* at være en ordentlig Vext med Roed, Blade og Sæd"; WILSE derimod sammenfatter endnu i 1779 moser, laver og soppe i en og samme klasse under fællesnavnet snylteplanter.

En diagnose af moserne, som kan kaldes nogenlunde exakt, findes vistnok i TOURNEFORT'S Institutiones rei herbariæ, (1719,) men den videnskabelige bryologi daterer sig dog først fra DILLENIUS'S Historia muscorum, (1741,) et værk, hvis systematiske inddelinger og synsmåder forøvrigt LINNÉ i alt væsentligt fulgte, alene med den undtagelse, at han anvendte sin binære nomenklatur på de deri beskrevne arter.

Det opsving, som LINNÉ omkring midten af forrige århundrede fremkaldte i naturvidenskaberne både ved sine skrifter og ved sin personlige påvirkning af de mange unge kræfter, som søgte hen til hans lærestol, meddelte sig også til den botaniske virksomhed her i landet. Vistnok har LINNÉ selv ikke ydet noget bidrag til Norges flora, ialfald ikke til dets mosflora, thi hans beretning om den eneste rejse, han foretog i Norge, (i Salten 1732,) indeholder ingen sådan oplysning, (ligesålidt som MONTIN'S beretning om en rejse sammesteds i 1749,) men det skyldtes for en stor del den fra hans exempel udgående impuls, at GUNNERUS og STRØM gjorde sit fædrelands naturhistorie til gjenstand for stadige undersøgelser, og disse påvirkede igjen endel andre, som WILSE, J. A. KROGH og WILLE. Hos samtlige disse forfattere findes også mere eller mindre righoldige bryologiske meddelelser, ja en af dem, STRØM, kan endog i en vis periode af sit liv noget så nær karakteriseres

som en bryologisk specialist, da hans betydeligste videnskabelige publikationer fra 1788 til 1791 for den aldeles overvejende del har moserne til gjenstand; som deskriptiv bryolog finder han neppe sin ligemand blandt Norges naturforskere før langt ned i det 19de århundrede.

LINNÉ'S virksomhed var også, om end indirekte, foranledningen til den danske styrelses beslutning at udgive Flora Danica. De rejser, som måtte foretages for at skaffe materiale til dette værk fra de forskjellige dele af den danske stat, befordrede også kundskaben om Norges løvmosflora; i de af OEDER og VAHL udgivne hefter af dette værk, (tildels også i de af MÜLLER udgivne,) indeholdes der nemlig afbildninger af og undertiden lokalangivelser for flere i Norge indsamlede arter.

Også en anden i dansk tjeneste ansat videnskabsmand, J. CHR. FABRICIUS, der sammen med sin kollega G. H. WEBER på en rejse i Norge undersøgte landets naturfrembringelser, nævner i sin beskrivelse af denne flere af de iagttagne moser.

Alt i alt er det, som i forrige århundrede er leveret af meddelelser om landets løvmosflora, ingenlunde ubetydeligt; man turde snarere, under hensyn til tid og omstændigheder, have lov til at betegne virksomheden i denne periode som ganske livlig.

Den norske bryologis udvikling i indeværende århundrede er det ikke hensigten her nærmere at behandle. Dens skjæbne har været vexlende; der har været tider, da fremskridtene var små, og der har været tider, da fremgangen var raskere. Særligt i de sidste par decennier har interessen for bryologien været i stadig stigning, så at dette tidsrum har været frugtbarere for kundskaben om vore løvmoser end nogen forudgående periode, og det er ikke det mindste fremskridt, at det tidligere i dette århundrede existerende forhold, at landets bryologiske undersøgelse for en større del blev besørget af udlændinger, nu er ophørt. Men hvor smukke resultater de end kan opvise af sin virksomhed, kan den nuværende generation af norske bryologer lige så lidt som de tidligere frikjendes for ensidighed i sit arbejde, for så vidt som dette udelukkende har havt til øjemed at udvikle mosernes systematik og kjendskaben til deres udbredelse inden landet; i andre grene af bryologien,

som f. ex. mosernes biologi, existerer der liden eller ingen literatur, og det samme gjælder kundskaben om vore forgjængere. Vore nuværende bryologer tager for det meste kun sigte på så grundigt som muligt at udforske en bestemt landsdel, men de glemmer ofte eller er ialfald ikke tilbørligt opmærksomme på, at der også tidligere har været arbejdet i samme retning, og det endog, når tidens mere indskrænkede lejlighed tages i betragtning, tildels ganske intenst. Det må imidlertid indrømmes, at det ikke er ganske let at lade vore forgjængere vederfares retfærdighed, selv om viljen dertil måtte være tilstede; allerede den ofte vanskelige adgang til deres skrifter lægger hindringer i vejen derfor, og når så hertil kommer, at deres tankegang og udtryksmåde tildels er os fremmed, kan det ikke egentligt undre, at flere af dem ganske er gået i glemsel.

Men når der engang skal gives en samlet fremstilling af den kundskab om Norges bryologi, som i tidernes løb er indsamlet, må også vore forgjængeres arbejde foreligge således bearbejdet, at det uden vanskelighed kan indføjes i det større hele; i en norsk løvmosflora, hvis tid vel snart må være kommen, har alle, fra hvem der er opbevaret bidrag til oplysning om landets bryologi, samme ret til at komme med, hvad enten deres virksomhed falder i en tidligere eller senere periode. Det er heller ikke mere end en blot og bar retfærdighedsgjerning mod vore formænd, at vi giver dem den plads, der tilkommer dem, som medarbejdere i landets bryologiske undersøgelse.

Dette arbejde, der i mange måder har karakteren af et rydningsarbejde, vil her blive forsøgt for det tidsrums vedkommende, der ligger mellem 1695 og overgangen fra det 18de til 19de århundrede. Med nøjagtighed kan det ikke begrændses nedad, da nemlig VAHL, hvis virksomhed i alt væsentligt tilhører det forrige århundrede, endnu i 1802 rejste i Norge, og hans samlinger fra denne rejse ikke kan holdes ud fra, hvad han havde medbragt fra sine tidligere rejser, medens omvendt WAHLENBERG, hvis videnskabelige værker alle er udgivne i indeværende århundrede, allerede i 1800 havde gjort sin første rejse i Finmarken. Korrektere havde det måske været at betegne det afsnit i Norges bryologi, hvorom der her handles, som det førlinnéiske og linnéiske, thi med

de nærmest følgende forfattere, HORNEMANN og WAHLENBERG, er den skandinaviske bryologi trådt ind i den periode, som karakteriseres ved HEDWIG'S og BRIDEL'S navne.

Det er hensigten med nærværende afhandling at levere et kildeskrift for kundskaben om, hvad der i bryologisk retning udrettedes i Norge i det nævnte tidsrum. Til den ende har jeg stillet mig den opgave at meddele, hvad der i herbarierne findes af løvmoser, samlede i Norge i denne tid, og hvad der i literaturen (såvel den samtidige som den senere) findes af oplysninger, som refererer sig til de i dette tidsrum i Norge fundne arter, samt endeligen ved en kritisk gjennemgåelse at lægge dette material til rette for fremtidig benyttelse.

Mine kilder i literaturen er i kronologisk orden følgende:

1695.

PETIVER, Musei Petiveriani centuria I.

1715.

RAMUS, Norriges Beskrivelse.

1761.

OEDER, Flora Danica, fasc. I.

1762.

STRØM, Physisk og oeconomisk Beskrivelse over Fogderiet Søndmør, I.

1765.

OEDER, Flora Danica, fasc. IV.

1766.

GUNNERUS, Flora Norvegica, I.

OEDER, Flora Danica, fasc. V.

1769.

OEDER, Flora Danica, fasc. VIII.

1770.

OEDER, Flora Danica, fasc. IX.

1776.*)

GUNNERUS, Flora Norvegica, II.

*) At det på foden af titelbladet til 2den del af Fl. Norv. angivne trykningsår, 1772, er urigtigt, fremgår både af, at GUNNERUS'S i 1773 indtrufne død nævnes i fortalen, og af SUHM'S ytring i et brev til LINNÉ $^{5}/_{7}$ 1773: „Paa

1779.

FABRICIUS, Reise nach Norwegen.

WILSE, Physisk, oeconomisk og statistisk Beskrivelse over Spydeberg Præstegield og Egn.

1780.

MÜLLER, Flora Danica, fasc. XIV.

1784.

STRØM, Physisk-Oeconomisk Beskrivelse over Eger Præstegiæld.

1786.

WILLE, Beskrivelse over Sillejords Præstegield.

1788.

STRØM, Fortegnelse over endeel Norske Væxter, især Cryptogamister, som et Tillæg til GUNNERI Flora Norvegica. Første Stykke. (Det kgl. Danske Vidensk. Selsk. Skr., Ny Saml., III, s. 348—382.)

STRØM, Anmærkninger paa en Reise fra Eger i Norge til Tellemarken i Aaret 1787. (Samleren, bd. 2, s. 17, 33, 49.)

STRØM, Anmærkninger paa en Reise fra Eger til Grevskabet Jarlsberg i Aaret 1787. (Sammesteds s. 342, 353.)

1790.

STRØM, Anmærkninger paa en Reise 1788 fra Eger til Blaafarveværket paa Modum, tilligemed en kort Beskrivelse over samme Bergverk. (Samleren, bd. 3, s. 341, 353, 379.)

VAHL, Flora Danica, fasc. XVII.

1791.

STRØM, Om nogle rare Mosarter i Norge. (Skr. af Nat.-hist Selsk., bd. 1, h. 2, s. 30—38.)

STRØM, Fortegnelse over endeel Norske Væxter, især Cryptogamister, som et Tillæg til *Gunneri Flora Norvegica*. Andet Stykke. (Det kgl. Danske Vidensk. Selsk. Skr., Ny Saml, IV, s. 369—397.)

1792.

VAHL, Nogle Iagttagelser ved en Reise gjennem Norge til dets nordlige Dele. (Skr. af Nat-hist. Selsk., bd. 2, h. 1, s 1—71.)

---

2 tome af Gunneri Flora Norvegica . . . . trøkkes, men langsomt, formedelst bogtrøkkerens seendrægtighed". (Nat.-hist. Tidsskr. 3 R., 7 B., S. 496.) Året 1776 angiver O. DAHL (i dette selsk. skr. 1891, side 63) at have seet nævnt som det, hvori den er udkommen.

1794.

HAMMER, Floræ Norvegicæ Prodromus. Forløber af Norske Flora eller Planterige.

VAHL, Flora Danica, fasc. XIX.

1798.

MENZIES, A New Arrangement of the Genus Polytrichum, with some Emendations. (Trans. of the Linn. Soc. IV, s. 63—84.)

1801.

HEDWIG, Species muscorum frondosorum. Ed. SCHWÄGRICHEN.

1804.

FR. WEBER, Plantæ cryptogamæ novæ, vel minus cognitæ. (Arch. f. d. syst. Naturg., I, 1, s. 123—129.)

FR. WEBER & MOHR, Naturhistorische Reise durch einen Theil Schwedens.

1807.

FR. WEBER & MOHR, Botanisches Taschenbuch auf das Jahr 1807.

1808.

HORNEMANN, Flora Danica, fasc. XXIII.

1810.

HORNEMANN, Flora Danica, fasc. XXIV.

1813.

KROGH, Efterretninger om Provstiet Nordfjord i Bergens Stift i Norge. (Topogr.-statist. Saml., d. 2, bd. 1.)

1816.

SCHWÄGRICHEN, IOANNIS HEDWIG Species muscorum frondosorum. Suppl. I, sect. II.

1819.

HORNEMANN, Flora Danica, fasc. XXVIII.

1892.

DAHL, Et uddrag af Christopher Hammers brevveksling. (N. Mag. f. Naturv., bd. 32, s. 285—338.)

1893—94.

DAHL, Biskop Gunnerus's virksomhed, fornemmelig som botaniker, tilligemed en oversigt over botanikens tilstand i Danmark og Norge indtil hans død. Tillæg I, Gunnerus's botaniseren ved

Trondhjem og paa visitatsrejserne. (Dette selsk. skr. 1891, s. 94—152; 1892, s. 1—61; 1893, s. 22—74.)

I denne fortegnelse er udeladt endel arbejder, som er uden betydning, enten fordi de ikke indeholder noget originalt, (f. ex. TONNING'S Rariora Norvegiæ,) eller fordi de kun nævner en eller anden almindeligt forekommende og allerede tidligere angiven art, hvilket er tilfældet med flere bygdebeskrivelser. I nogle sådanne, som jeg har gjennemgået, reducerer forfatterens bryologiske viden sig til *Polytrichum commune* og *Sphagnum palustre.*

Hvad herbarierne angår, findes de ældste samlinger, nemlig GUNNERUS'S og WILLE'S, i dette selskabs eje, og ved deres hjælp kan endel bryologiske angivelser i disse to forfatteres skrifter kontrolleres. De fleste norske løvmoser fra forrige århundrede findes imidlertid i Kjøbenhavns botaniske musæum, hvori VAHL'S herbarium er indlemmet, og jeg er derfor hr. prof. dr. WARMING megen tak skyldig for den hjælp, han har ydet mine studier ved at give mig adgang til at gjennemgå dem. Disse tre herbariers væsentligste betydning ligger deri, at de indeholder kontrolexemplarer til literaturangivelserne, men ved siden deraf findes der i dem endel løvmoser, som i det nævnte tidsrum er indsamlede i Norge, men som ikke er blevne offentliggjorte og for det meste ikke engang bestemte. Uagtet disse hidtil kun har været døde skatte, for så vidt som det først er ved beskrivelsen af fundene, at disse kommer videnskaben til gode, medtages de dog i dette arbejde i lighed med den senere literatur, der behandler de i forrige århundrede fundne norske løvmoser.

Ved bearbejdelsen af disse fra literaturen og musæerne sammenbragte materialer agter jeg at gå frem på den måde, at jeg først for hver enkelt af de botanikere, som i det 18de århundrede anstillede bryologiske undersøgelser i Norge, giver et kort omrids af hans levnetsløb tilligemed en så fuldstændig fremstilling og karakteristik af hans bryologiske virksomhed, som de foreliggende (ofte meget sparsomme) hjælpemidler tillader, idet jeg først behandler dem, der i literaturen har leveret beretninger om resultaterne af sine undersøgelser, og derefter de øvrige. Derpå følger en redegjørelse for, hvad der ved hjælp af de nævnte materialer

kan siges om hver enkelt art, og i denne forbindelse vil jeg søge såvidt muligt at fremlægge selve de literære dokumenter ved at gjengive forfatternes ord in extenso, for derved at sætte læserne istand til at kritisere min opfatning*) i de tilfælde, hvor man ikke ved hjælp af opbevarede kontrolexemplarer eller ad anden vej er istand til med sikkerhed at applicere en beskrivelse på en bestemt art. Denne del af stoffet kan vistnok ordnes på flere måder, og jeg tør ingenlunde påstå, at jeg har truffet den heldigste ved at ordne arterne alfabetisk efter de navne, hvorunder de behandles af forfatterne, men de mulige ulemper ved denne fremgangsmåde vil forhåbentligen afhjælpes ved, at registeret i slutningen af denne afhandling foruden de anførte artsnavne også optager deres almindelige synonymer, selv om disse ikke udtrykkeligt nævnes i texten. Efter gjennemgåelsen af de i literaturen behandlede arter vil der følge en fortegnelse over dem, der er samlede i Norge i forrige århundrede uden at være publicerede, og derpå et resumé.

*) Denne vil i mange tilfælde komme til at bero på et subjektivt skjøn, og det ligger derfor nær for hånden, at andre kan finde dem mindre plausible. Dog tror jeg at kunne forsvare mine tydninger, så meget mere som hr. fabrikbestyrer RYAN, der har gjort mig den venskabstjeneste at gjennemse denne del af manuskriptet, ikke har fundet anledning til væsentlige indvendinger.

I.

Bryologiske undersøgere.

JONAS RAMUS.*)

Blev født $^{27}/_{9}$ 1649 på Akerøen ved Molde, hvor hans fader var sognepræst. Han blev 1681 personel kapellan hos COLBJØRN TORSTENSEN i Sørum, (med hvis bekjendte datter ANNA han blev gift,) og 1690 sognepræst til Norderhov på Ringerike, hvor han døde i maj 1718.

Hans bekjendte værk, Norriges Beskrivelse, (1715,) er ledsaget af et tillæg, som behandler landets naturhistorie, og hvori der og-

*) Ovenstående billede er reproduceret efter en restaureret gjengivelse af et maleri, tilhørende hr. kapt. HORNEMANN hersteds. Det er ikke forsynet med navn, men skal ifølge familjetraditionen forestille RAMUS.

For de biografiske oplysninger har jeg at takke hr. klokker HEGGTVEIT i Kristiania.

så findes en fortegnelse over „Træer og Urter, som voxer af sig selv i Norrige". De få her opførte moser anføres med polynome navne, der tildels synes at være afkortede gjengivelser af betegnelserne hos de forfattere, som RAMUS har benyttet ved planternes bestemmelse. De navne, som kan antages at referere sig til løvmoser, er *Adiantum aureum, Muscus capitatus* og *Muscus floridus seu Polytrichum;* de øvrige arter af *Muscus* må ansees for at være enten levermoser eller lav*). Som følge heraf vil alene disse tre blive omhandlede under den specielle gjennemgåelse af de det forrige århundredes literatur nævnte arter.

GEORG CHRISTIAN OEDER.

Født i Anspach $^{8}/_{2}$ 1728, blev han 1746 student og slog derefter ind på det medicinske studium ved universitetet i Göttingen, hvor han i 1749 tog doktorgraden. Blandt professorerne i Göttingen på den tid var den bekjendte polyhistor ALBRECHT v. HALLER, som ved siden af medicinske discipliner også foredrog botanik, et fag, hvori han er bekjendt som LINNÉ'S mest fremra-

*) Sml. O. DAHL i dette selsk. skr. 1888—90, side 177—178.

gende modstander, og ved sin indvirkning på OEDER vakte han også dennes interesse for det studium, som senere hen i mange år skulde blive den eneste gjenstand for hans virksomhed. Hans lægepraxis blev nemlig kun kortvarig. Efter et par år at have boet i Schleswig, blev han af general, grev SCHMETTAU anbefalet til den danske udenrigsminister, grev J. H. BERNSTORF og ved dennes indflydelse kaldt til Kjøbenhavn, hvor man omgikkes med tanken om at oprette en botanisk institution. OEDER'S indtrædelse i den danske videnskabelige verden var ikke heldig, idet han i sit forsvar for sin afhandling „de irritabilitate" faldt igjennem ligeoverfor sine i deslige akademiske turneringer mere drevne opponenter, og følgen deraf var, at han ikke, som det havde været hensigten, blev udnævnt til professor ved universitetet, men til kongelig professor, i hvilken stilling han havde ledelsen af det nyoprettede botaniske institut. I 1754 blev han universitetsprofessor, og året efter tiltrådte han sine rejser gjennem de danske riger for at samle materiale til Flora Danica. Han gjorde begyndelsen med Norge, et land, som han vandt overordentligt kjært, og om hvilket han siden, så ofte der frembød sig anledning, talte med den største varme. „I det første år, 1755, undersøgte han egnen omkring Kristiania og Kongsberg. I 1756 rejste han gjennem Gudbrandsdalen og over Dovrefjeld til Trondhjem og derfra over Røros tilbage til Kristiania. Den tredie sommer beskjæftigede han sig i Kristiansands stift langs kysten på begge sider af Lindesnæs, og gjennemsøgte desuden Hækfjeld og Telemarken. I sommeren 1758 rejste han langs kysten fra Stavanger gjennem Bergens stift til Trondhjem, og i sommeren 1759 besøgte han endel af Nordland indtil Ranen*)".

STRUENSEE'S fald i 1772 havde indflydelse også på OEDER'S skjæbne. Han fjernedes fra sin befatning med Flora Danica og blev, efter i nogen tid at have fungeret i finanskollegiet, i 1773 udnævnt til stiftamtmand i Trondhjem og strax efter til landfoged i Oldenburg, i hvilken stilling han døde $^{28}/_{1}$ 1791. —

Om resultaterne af OEDER'S rejser i Norge vides ikke mere,

*) HALEM, Andenken an Oeder. S. 14—15.

end han har meddelt i de af ham udgivne 10*) hefter af Flora Danica (1761—1771). Ved de fleste heri afbildede løvmoser mangler der underretning om findestedet; det angives ikke engang, om de er fundne i Danmark eller Norge. De arter, som OEDER med deler at have samlet i det sidst nævnte land, eller som på grund af stationsangivelsen må antages at være derfra, er følgende:

Fasc.	I, tab.	XXXXIV:	*Buxbaumia aphylla.*
„	IV, „	CXCII:	*Splachnum ampullaceum.*
„	- „	CCXV:	An DILL. Hist. musc. p. 259, t. 33, f. 4, p. 453, var. erecta?
„	V, „	CCXCV:	*Polytrichum commune var. β.*
„	- „	CCXCVI:	— *alpinum.*
„	- „	CCXCVII:	— *ramosum, foliis subulatis margine lævibus, capsula ovali, rostello capituli uncinato.*
„	- „	CCXCVIII:	*Mnium fontanum.*
„	VIII, „	CCCCLXXVI:	*Bryum hypnoides var. δ.*
„	- „	CCCCLXXVIII:	— *foliis striatis acuminatis reflexis, capsulis sphæricis subnutantibus, maturitate striatis.*
„	IX, „	DXXXVIII, fig. 1:	*Bryum, foliis capillaribus, capsulis ovalibus erectis in pedunculis brevibus.*
„	- „	„ fig. 2:	*Bryum, foliis setaceis curvatis, capsulis erectis obtuse ovatis, capitello oblique rostrato, apophysi capitulo subjecta.*

*) Endel forfattere (f. ex. PRITZEL, WARMING, O. DAHL) tilskriver O. F. MÜLLER udgivelsen af 10de hefte, medens andre, (som HORNEMANN.) angiver OEDER som forfatter. At dette sidste er det rigtige, fremgår af det 11te hefte, hvor MÜLLER'S tiltrædelsesbemærkninger som udgiver findes (side 8 nederst): „Det er i sin Tid i de offentlige Tidender bekjendtgjort, at HANS MAJESTÆT KONGEN, haver fundet for got allernaadigst at befale mig at fortsætte dette Verk saaledes, som det af Hr. Stiftamtmand og nu værende Landvogt i Oldenborg, GEORG CHRISTIAN OEDER hidtil" (udhævet her) „er bleven forfattet og forlagt," og sammesteds gives en fortegnelse over de plader, han ved sin overtagelse af værkets udgivelse forefandt færdige.

Fasc. IX, tab. DXXXVIII, fig. 3: *Bryum, foliis subulatis, capsulis sphæricis striatis in pedunculis brevibus lateralibus.*

Altså i det hele 12 arter. Rimeligvis har dog OEDER i sine 5 rejseår samlet mere, som vilde være kommet videnskaben tilgode, såfremt det havde været ham forundt at fortsætte arbejdet med udgivelsen af Flora Danica Hvad mere han kan have bragt sammen, er det imidlertid nu umuligt at bringe på det rene, da hans herbariums skjæbne er indhyllet i et fuldstændigt mørke.

Blandt disse 12 arter er 5 ment at skulle være nye, nemlig de på tab. CCXVII, CCCCLXXVIII og DXXXVIII fremstillede. Af disse erkjendes fremdeles hans *Bryum foliis striatis, (Plagiopus Oederi,) Bryum foliis setaceis, (Dicranum Blyttii,)* og *Bryum foliis subulatis, (Bartramia norvegica,)* som gode arter, medens af de to øvrige tegninger den ene fremstiller en varietet af *Polytrichum alpinum* og den anden (ligesom tab. CXCII) ikke kan tydes med sikkerhed på grund af den mindre gode udførelse.

At OEDER desuagtet aldrig citeres som autor for disse arter, skyldes de anvendte benævnelser. Navnespørgsmålet var netop et stridens æble mellem LINNÉ og HALLER, der ikke vilde se noget fremskridt i den førstes indførelse af den binære nomenklatur, og i dette punkt stod OEDER på sin lærers side. Binære betegnelser fik de nævnte arter først af GUNNERUS, som af den grund betragtes som deres første navngiver, uagtet han neppe engang har seet dem alle.

Kan man allerede af, hvad OEDER har præsteret i Flora Danica, slutte, at han har havt interesse for moserne samt øje for deres forskjellige former og derved været istand til at skille nyt fra allerede bekjendt, så er dette dog ikke tilstrækkeligt til at give et helt billede af ham som bryolog. OEDER har nemlig på et andet sted nedlagt endel værdifulde iagttagelser over mosernes anatomi. Hans Elementa botanica, der udkom i 1764—1766, indeholder ved siden af hans plantesystem, der lagdes til grund for de botaniske forelæsninger ved et par universiteter, men som dog for mosernes vedkommende ikke frembyder noget originalt,

også bl. a. endel iagttagelser over kapselens struktur, der karakteriserer OEDER som en særdeles skarpsindig observator. Man antager ellers, at HEDWIG må betragtes som grundlæggeren af mosernes anatomi; at imidlertid OEDER allerede tidligere ialfald delvis har havt god rede derpå, viser følgende citat fra side 266:

„In plerisque speciebus generis 26 (ɔ: *Polytrichi*) capitulum duplicatum apparet, alterum altero contentum, interius repletum polline fusco per exterius transparens, interjecto spatio vacuo, quam in rem opus foret inquirere in omnibus muscis. Similis est structura generis 22, (ɔ: *Buxbaumiæ*,) & inter species generis 27. *Spl. vasculosi,* cui etiam stylus est qualem Polytricho esse mox dicemus, apophysis autem vero capitulo subjecta est vesica orta a dilatato setæ apice. Quid si omnibus generatim muscis paries capituli duplex fuerit, nempe in paucis tantum speciebus in duas laminas dehiscens, varie inflata & tumescente exteriore ampulla, in plerisque autem agglutinatis tunicis simplici similis, ut commode in propriam familiam colligi videantur quibus est tale *capitulum tunicatum,* quorsum pertinent 22. 26. 27.?"

OEDER har altså været fuldstændigt klar over, at kapselen hos endel moser består af to hinder, den ene indenfor den anden, ɔ: han har vidst at skille mellem sporesækken og kapselvæggen, og udtaler den aldeles rigtige formodning, at disse to membraner findes i kapselen hos alle moser, dels med, dels uden synligt mellemrum; ja han er endog inde på den tanke at grunde en egen familie på dette rent anatomiske princip. Men ikke nok hermed, OEDER kjender også columella, som det fremgår af fortsættelsen af ovenstående citat:

„Notatu etiam dignus videtur in *Polytricho* facile observandus *stylus* quidam, axis forma medium capitulum occupans, pro continuata seta habendus, remoto polline fibrillis tenuissimis pubescens, perquam similis columellis capsularum in floribus corolloideis. Memini me similem stylum etiam in aliis muscis observare."

Også i et andet punkt vedkommende kapselen viser OEDER sig at have havt en rigtig og sund opfatning, om han end ikke heri kan siges at have været forud for sin tid, da den rigtige forståelse af kapselindholdets natur heller ikke var fremmed for andre botanikere. Han betragter nemlig det i kapselen indesluttede støv som mosernes semen (l. c. side 268):

„Potius perpendentibus ortum muscorum, quos quotidie sub oculis nostris videmus succrescere densissimis agminibus, tantus

plantularum novarum numerus suadet probabilemque reddit ortum ex minimo pariter ac copiosissimo semine, cujus alius quam in capitulis quærendi locus non est."

OEDER'S fremragende standpunkt som bryolog nåedes ikke af hans to nærmeste eftermænd i udgivelsen af Flora Danica, af hvilke den første var

OTTO FRIDRICH MÜLLER.

Ved OEDER'S fjernelse fra sin befatning med Flora Danica synes der i Danmark ikke at have været nogen botaniker, som var selvskreven til at lede værkets fortsættelse, måske med undtagelse af ROTTBÖLL, der imidlertid ved sine øvrige gjøremål var hindret fra at overtage stillingen. Valget faldt derfor på en mand, som vistnok allerede havde leveret et par botaniske arbejder, men hvis egentlige fag dog var zoologien

O. F. MÜLLER var født i Kjøbenhavn $^{2}/_{8}$ 1730, blev student 1748 og dyrkede efterhånden theologi, jus og naturvidenskaber. Efter hjemkomsten fra en længere udenlandsrejse blev han 1771 arkivar i det norske kammer, men levede fra 1772 til sin død $^{26}/_{12}$ 1784 som privatmand. Hans specialitet var som nævnt zoologien, fornemmelig studiet af de lavere (mikroskopiske) dyr, i hvilken branche han skal have leveret særdeles fremragende præstationer. Af botaniske skrifter publicerede han i 1764 en opsats „Om en

mycket liten mossa *)", der indeholder en beskrivelse af (specielt hætten hos) *Diphyscium sessile,* og 1767 „Flora Fridrichsdalina," et arbejde, der vakte adskillig opsigt og indbragte ham megen anerkjendelse; men også i botaniken var hans yndlingsfelt de grupper, som kun kan studeres ved hjælp af mikroskopet.

Da han overtog udgivelsen af Fl. Dan., fandt han det ligesom OEDER nødvendigt at rejse i Norge for at indsamle materiale. Han opholdt sig derfor længere tid ved Drøbak, hvor han ejede en gård, og har bl. a. vistnok også været i Gudbrandsdalen (ved Hunnerfossen), men mest bekjendt er dog den rejse, som han i 1775 foretog fra Drøbak til Holmestrand og videre gjennem Jarlsberg til Skien, over Nordsjø til Bø, Seljord, Kvitesejd, derfra gjennem Drangedal til Kragerø og videre søvejen til Kristiansand, hvorfra han tilsøs returnerede til Drøbak. Hans rejsebeskrivelse **) indeholder talrige zoologiske bemærkninger, af bryologiske derimod ingen. Hans uskikkethed for legemsanstrengelser tilligemed den omstændighed, at hans interesser lå i ganske andre retninger, måtte vel også medføre, at det botaniske udbytte af disse rejser ikke kunde blive så særdeles stort, og blandt de af ham afbildede løvmoser er da også kun 3 specielt angivne for Norge; de øvrige synes, efter stationsangivelserne at domme, for den overvejende del at være samlede i Danmark. De tre norske findes alle i fasc. XIV, nemlig

tab. DCCCXXII: *Splachnum ampullaceum,*
„ DCCCXXIII, fig. 1: *Bryum pendulum,*
„ — „ 2: *Hypnum dendroides.*

Den første af disse afbildninger skal tjene til erstatning for OEDER'S mislykkede figur af *Splachnum ampullaceum* på tab. CXCII; *Bryum pendulum* er ikke, som MÜLLER antog, forskjellig fra den allerede af OEDER på tab. DXXXVIII, fig. 3 afbildede art, *(Bartramia norvegica)*; *Climacium dendroides* var derimod ikke tidligere beskreven i Fl. Dan.

---

*) Sv. Vet. Akad. Handl. XXVI. S. 28—33.

**) Reise igiennem Ovre-Tillemarken til Christiansand og tilbage 1775. Kjøbenhavn 1778.

De af MÜLLER udgivne 5 hefter er således forholdsvis betydeligt fattigere på norske løvmoser end de 10 af OEDER udgivne. —

MARTIN VAHL,

(hvis navn egentligt var RASMUSSEN,) var født $^{10}/_{10}$ 1749 i Bergen, hvor faderen var kjøbmand Efter i 1766 at være bleven student, opholdt han sig et års tid i Kjøbenhavn, hvor han hørte ZOËGA'S botaniske forelæsninger, og fra 1767 til 1769 i Norge, for det meste hos HANS STRØM, som dengang var præst i Volden på Søndmør, og hos sin ven MARCUS SCHNABEL i Hardanger. De følgende 5 år (til 1774) studerede han i Upsala hos LINNÉ og vendte derefter tilbage til Kjøbenhavn, hvor han fortsatte sit yndlingsstudium, botaniken, medens medicinen, som efter faderens ønske skulde være hans brødstudium, indtog en underordnet plads blandt hans interesser og fuldstændigt lagdes tilside i 1779 ved hans udnævnelse til lektor ved den botaniske have. I 1783 foretog han en rundrejse gjennem Europa, der udstraktes til Tunis, og på hvilken han fik anledning til at stifte personligt bekjendtskab med de fleste af datidens botaniske koryfæer. Da han efter sin hjemkomst i 1785 fik sig overdraget udgivelsen af Flora Danica, fandt han det ligesom sine to forgjængere ønskeligt at foretage indsamlinger i Norge, uagtet han efter sit eget udsagn ikke kunde vente nogen rig efterhost, „da snart sagt alle de Steder, hvor man skulde

vente det mest sieldne, nemlig Fieldene i den sydlige Deel af Norge, som jeg først havde at giennemreise, allerede forhen saa nøie og saa ofte vare gjennemvandrede, især af Hr. Stiftamtmand OEDER.*)" „Reisen gik den sædvanlige Vei her fra (ɔ: fra Kjøbenhavn) til Christiania. Der maatte jeg nogle Dage opholde mig, for at forsynes med det nødvendige til et længere Ophold i Guldbrandsdalens Fielde, hvor jeg havde besluttet at botanisere indtil det lakkede ad Tiden, da Nordlandsjægterne pleie at ankomme til Bergen, med hvilke jeg agtede siden at følge til Nordlandene. Imidlertid foretoges nogle Udvandringer i Nærheden af Christiania." Rejsen gik over Romerike til Toten og derfra op gjennem Gudbrandsdalen og Ottadalen til Lom, hvor han synes at have opholdt sig nogen tid og bl. a. opdagede *Rhododendron lapponicum*, samt videre over Sognefjeldet til Lyster. Herfra tog han udover Sognefjorden og standsede ved Sygnefest, hvor han botaniserede og bl. a. samlede *Hymenophyllum tunbridgense* samt endel moser, for at afvente lejlighed til Bergen. Den 24de september afrejste han nordover herfra. Om sine iagttagelser under denne rejse har han gjort endel optegnelser, der findes opbevarede i Kjøbenhavns botaniske haves bibliothek, men som er uden nogensomhelst bryologisk interesse; det fremgår imidlertid af dem ligesom af endel voxestedsangivelser i Fl. Dan., (hvoraf endel måske refererer sig til nedrejsen,) at han har botaniseret flere steds langs kysten, således på Storøen (nordenfor Hitteren, muligens Storfosen,) ved Langesund i Trondhjems stift, i Stejgen, Vestnesklauven i Sørreisen, Bentsjord i Tromsøsundet, Lyngen, Måsø, Hopsejdet, Vardø, Kiberg og ved Varangerfjorden. Sandsynligvis ankom han for sent på året til at kunne udrette synderligt i Finmarken, hvorfor det må antages, at han tilbragte vinteren her og først det følgende år tiltrådte hjemrejsen; i 1786 sees han at have passeret Valders. Efter i 1799 og 1800 at have gjort en rejse til Frankrig og Holland besøgte han i 1802 atter Norge og undersøgte da Telemarken (og måske andre trakter) sammen med W. A. ULDAHL.

*) M. VAHL. Nogle Iagttagelser ved en Reise giennem Norge til dets nordlige Dele. (Skrivter af Naturhistorie-Selskabet, 2det Bind, 1ste Hefte, 1792, S. 1—71. Se også 3die Bind, 2det Hefte, S. 157—206.)

I 1785 var han bleven professor og udnævntes ved sin hjemkomst i 1800 til direktør for den botaniske have. Han døde $^{24}/_{12}$ 1804. —

Af Fl. D. udgav VAHL 6 hefter, (16—21); ved hans død fandtes desuden ifølge hans eftermand, HORNEMANN,*) pladerne til det 22de færdige og numererede, så at af dette hefte alene texten skyldes udgiveren, og desuden bl. a. pladerne til samtlige afbildninger af norske løvmoser i det 23de hefte**), og endeligt oplyses tegningerne til de 4 figurer af norske løvmoser i 24de hefte, der angives samlede af M. VAHL og ULDAHL, at være forfærdigede i Norge***). Hertil kommer endnu to plader i 28de hefte med gjengivelser af arter, for hvilke VAHL citeres blandt finderne. I alt er følgende af de i Fl. D. fra Norge gjengivne løvmosarter fundne af ham:

I fasc. XVII:

Tab. M, fig. 1: *Bryum capillaceum,*
„ - - 2: *Tortula subulata,*
„ MI, - 1: *Hypnum aciculare aquaticum,*
„ - - 2: *Bryum exstinctorium,*
„ MII, - 1: *Jungermannia alpina.*

I fasc. XIX:

Tab. MCXXIII, fig. 1: *Hypnum filicinum,*
„ - - 2: *Hypnum nitens.*

I fasc. XXIII:

Tab. MCCCLVIII: *Splachnum rubrum,*
„ MCCCLIX: *Splachnum luteum,*
„ MCCCLX, fig 1: *Weissia fugax?*
„ - - 2: *Dicranum strumiferum,*
„ MCCCLXI, - 2: *Splachnum mnioides,*
„ MCCCLXII, - 1: *Polytrichum arcticum,*
„ - - 2: *Polytrichum pilosum.*

I fasc. XXIV:

Tab. MCCCCXVI, fig. 1: *Dicranum ambiguum,*

*) I Det skand. Literaturselsk. Skr. 1809, S. 314.
**) Se dette, side 8.
***) HORNEMANN i KRÖYER'S Nat.-hist. Tidsskr. Bd. 1. S. 425, (note 7).

Tab. MCCCCXXIII, fig. 1: *Hypnum boreale,*
„ MCCCCXXIV, - 1: *Hypnum longicollum,*
„ - - 2: *Conostomum boreale.*

I fasc. XXVIII:

Tab MDCLVIII: *Splachnum angustatum,*
„ MDCLX, fig. 1: *Weissia acuta.*

Desuden kan et par af FR. WEBER og MOHR fra Norge angivne arter, *Dicranum latifolium* og *scoparium β fuscescens* samt *Splachnum ovatum,* henføres til VAHL'S rejse i Telemarken; det samme turde være tilfældet med den af FR. WEBER beskrevne og afbildede *Syntrichia norvegica.* Også den langt senere af SCHWÄGRICHEN opstillede og afbildede *Bryum cucullatum,* til hvilken originalen er samlet i Finmarken, hidrører sandsynligvis fra VAHL.

Skjønt det således ikke er ganske få løvmoser, om hvis forekomst i Norge VAHL har givet eller foranlediget literaturmeddelelser, der er ledsagede af afbildninger, ved hvis hjælp bestemmelsens korrekthed i almindelighed kan kontrolleres, udgjør de dog kun en ringe del af, hvad han har samlet af denne plantegruppe under sine rejser i Norge. VAHL var en flittig samler, og, hvad der for os har endnu mere at sige, hans herbarium, der indkjøbtes til Kjøbenhavns botaniske have, findes der fremdeles*). Dette, der indeholder den største bevarede samling af norske løvmoser fra forrige århundrede, og som først i den aller sidste tid er blevet tilgjængeligt efter i mange decennier at have været magasineret, har jeg med hr. prof. dr. WARMING'S velvillige tilladelse gjennemgået, forsåvidt de norske løvmoser angår. Hvert exemplar er indlagt i en papirkapsel, der er fastklæbet til et halvark, på hvis bagside plantens navn findes anført nederst til venstre, og findestedet nederst til højre. Da på en enkelt undtagelse nær indsamlingstiden ikke er anført, og lokaliteten kun er betegnet som „Norvegia" eller „Finmarkia," kan man for de flestes vedkommende ikke afgjøre, på hvilken af hans rejser indsamlingen er foregået. Vistnok kan man for enkeltes vedkommende ved hjælp af meddelelser i den oven citerede literatur med sikkerhed eller sand-

*) Af en enkelt art, der savnes her, har jeg fundet et exemplar i Lunds botaniske musæum.

synlighed vide, at de hidrører fra hans sidste rejse i Telemarken, men da man for det overvejende flertal savner enhver sådan kundskab, har det, som ovenfor bemærket, for konsekventsens skyld været nødvendigt at medtage dem, uagtet denne VAHL'S rejse strengt taget ligger udenfor den periode, der er gjenstand for behandling i nærværende arbejde.

Uagtet VAHL således i Fl. D. har leveret værdifulde bidrag til udviklingen af kundskaben om Norges løvmoser og desuden sammenbragt en ikke ubetydelig samling, som i denne forbindelse er af stor interesse, og uagtet han vistnok på samme måde også har sin betydning for den danske bryologi, kan det med sikkerhed siges, at moserne var den del af planteverdenen, som lå ham fjernest. Allerede HORNEMANN *) er kommen til et lignende resultat, idet han under sin (om ikke netop panegyriske, så dog ialfald meget velvillige) fremstilling af VAHL'S virksomhed som udgiver af Fl. D. må indrømme, at hans behandling af moserne i dette værk efterlader endel at ønske. Under min beskjæftigelse med hans skrifter og samlinger har jeg imidlertid gjort flere iagttagelser, som berettiger til ovenstående udtalelse. Ved hans publikationer fra sin rejse i Norge 1785—1786 er der således en ejendommelighed, som ved gjennemlæsningen må påtrænge sig enhver bryolog: medens han stadigt giver beskrivelser af og leverer tildels udførlige og indgående (og derfor sikkerligen meget værdifulde) kritiske bemærkninger såvel ved karplanter som ved laver og soppe, finder man ikke mere end en eneste mos nævnt, og det kun i forbigående som værtplante for en snyltende lavart. At dette iøjnefaldende faktum ikke beror på, at de pågjældende trakter er mer end almindeligt fattige på moser, er indlysende og modbevises også af den omstændighed, at flere arter, som senere er afbildede fra Norge i Fl. D., må være indsamlede på denne rejse. Og det peger i samme retning, at VAHL meget sjeldent har signeret sine moser med mere end det linnéiske slægtsnavn, (*Hypnum, Bryum* etc.); artsnavnet savnes selv hos mange yderst almindelige og let gjenkjendelige arter. At han på meget få undtagelser nær ikke har samlet pleurokarpe moser uden i fruktificerende tilstand, kan også

*) I det Skand. Literaturselsk. Skr. 1809, S. 342—343.

anføres i denne sammenhæng, ligesom måske et par punkter i hans forbindelse med HANS STRØM, (sml. under *Bryum capillare* samt hans note til STRØM'S beskrivelse af *Bryum arvorum).*

VAHL har således vistnok ikke givet sig mere af med de af ham samlede moser, end det var nødvendigt, for at denne plantegruppe kunde blive tilstrækkeligt repræsenteret i Fl. D.; men det skal tilføjes, at om end fremstillingen af deres karakterer kunde have været fuldstændigere, så er dog ialfald artsbestemmelserne så korrekte, som det under hensyn til bryologiens udvikling på det tidspunkt kunde ventes. Den bryologiske specialist kan beklage, at VAHL, der havde alle betingelser for at levere meget rigeligere og fortrinlige præstationer også på dette felt, ikke her følte sig så tiltrukken som på andre områder; men for disse har det ikke været andet end en vinding, at han forsåvidt har forstået at begrænse sig. —

Fra udgiverne af Flora Danica går vi over til at omhandle forfatteren af Flora Norvegica,

JOHAN ERNST GUNNERUS.

Da GUNNERUS'S liv og arbejde som naturforsker er gjort til gjenstand for indgående behandling af OVE DAHL i de nærmest

foregående årgange af disse skrifter, er det her tilstrækkeligt at give en fremstilling af hans bryologiske virksomhed.

Hans eneste literære præstationer om moserne findes i hans Flora Norvegica, et værk, der under 1118 nummere behandler arter fra samtlige klasser uden systematisk orden, idet de indførtes, efter hvert som GUNNERUS undersøgte dem. Af de i dette værk omhandlede 56 løvmoser findes kun 2, **Sphagnum palustre* og **Polytrichum commune*, nævnt i det første bind, der omfatter ialt 314 arter, medens andet bind indeholder de øvrige, **Mnium annotinum, Hypnum parietinum* og **proliferum, Splachnum rubrum, *Mnium hygrometricum, *Bryum striatum, *hypnoides, *pyriforme* og **cespiticium, *Buxbaumia aphylla, *Bryum Celsii* og **rurale, *Hypnum dendroides, *Bryum viridulum, *Mnium serpyllifolium, *purpureum, *fontanum, crudum* og **palustre, Polytrichum urnigerum, Bryum truncatulum, Splachnum ampullaceum, Polytrichum ramosum* og *alpinum, Mnium androgynum* og *pellucidum, Jungermannia alpina, Hypnum sericeum, illecebrum, purum, alopecurum, delicatulum, abietinum, crista castrensis* og *cupressiforme, Jungermannia rupestris, Hypnum squarrosum* og *triquetrum, Muscus generibus Lycopodio & Fontinali cognatus, Bryum exstinctorium, Fontinalis minor* og *antipyretica, Bryum apocarpum, Oederi, *pomiforme, hyperboreum, schisti, alpinum* og *norvegicum, Hypnum sylvaticum, Mnium triquetrum* og *Sphagnum arboreum*. Det er særligt i den sidste halvdel af de 1118 nummere, at man finder løvmoserne, (48 af de 56,) ofte i kortere eller længere sammenhængende rækker. De binære navne for 5 arter, *(Polytrichum ramosum, Bryum Oederi, hyperboreum, schisti* og *norvegicum,)* skyldes GUNNERUS, men det er herved at mærke, at samtlige i forvejen var beskrevne af OEDER i Fl. D., men under polynome navne, således at GUNNERUS'S befatning med dem reducerer sig til at have bragt deres nomenklatur i overensstemmelse med LINNÉ'S, ja 3 af dem har han vistnok overhovedet ikke seet; ialfald savner man ved dem den samme tilføjelse som ved de 2 andre, at de er ham sendt (af ZOËGA). Den overvejende del (45) af de behandlede arter er samlet af ham selv, 5 er ham meddelte af andre, (BORCHGREWINK, TONNING, ZOËGA,) og 6 er udskrevne

af andre værker, hvori de findes angivne fra Norge. Af en art, *Fontinalis minor,* leveres en afbildning (t. II, tab. III, fig. 2).

De af GUNNERUS selv samlede moser hidrører, forsåvidt findestedet kjendes, dels fra undersøgelser i Trondhjemstrakten, fornemmelig af bispegården Bergs omgivelser, dels fra hans visitatsrejser, såvel i Søndre Trondhjems amt, (f. ex. Klæbu og Holtålen,) som i det nuværende Tromsø stift. På hans embedsrejser har tiden til botaniske undersøgelser vistnok i almindelighed været temmelig sparsom, så at exkursionsfeltet har måttet indskrænkes til kirkegårdene og prestegårdenes nærmeste omgivelser, af hvilken grund udbyttet mangen gang er bleven ubetydeligt. Hvorvidt samtlige de moser, der omhandles i Fl. Norv., og som ikke udtrykkeligt angives optagne på andres autoritet, også har været tilstede i hans herbarium, er et spørgsmål, som ikke længere kan besvares, da der i de opbevarede dele af dette kun indeholdes trediedelen af de i Fl N. nævnte nummere, nemlig de ovenfor med * betegnede, altså de, der beskrives i dette værks første og i de tidligere dele af andet bind. Men foruden disse findes der i dette selskabs botaniske samling endel af ham samlede arter, som ikke er medtagne i hans flora, og som kun er signerede med findested og datum, medens de exemplarer, der ligger til grund for angivelserne i dette værk, foruden disse oplysninger i almindelighed bærer det samme nummer og navn, som arten har i Fl. Norv. Exemplarerne, hvoraf mange på grund af skjødesløs opbevaring i tidligere tider er ilde medfarne, er opklæbede på halvark; af et par arter findes 2—3 sådanne.

Det er altså kun en ringe del af de bryologiske angivelser i Fl. Norv., som nu kan kontrolleres ved hjælp af opbevarede specimina, og resultatet af gjennemgåelsen af disse taler ikke ubetinget til fordel for GUNNERUS som bryolog. Vistnok må man i betragtning af, at han i det væsentlige var autodidakt, og af hensyn til, at hans literære hjælpemidler ved bestemmelsen var utilstrækkelige, og mosernes beskrivelser på den tid lidet koncise, ved den kritiske bedømmelse af hans ligesom af andre samtidige bryologiske præstationer vise en ikke for liden tolerance lige over for fejltagelser. Således kan man ikke lægge nogen større vægt på endel

angivelser, der må betragtes som urigtige, f. ex. af *Hypnum illecebrum, purum* og *alopecurum* samt *Sphagnum arboreum*, da de gjenfindes hos andre forfattere fra samme tid og sandsynligvis er at henføre til disse arters mangelfulde beskrivelse i de benyttede bøger. Men der kan neppe være mere end en mening om, at når GUNNERUS opfører *Dicranum longifolium* som *Bryum striatum*, (ɔ: HEDWIG'S slægt *Orthotrichum,) Dicranum scoparium* som *Mnium serpyllifolium*, *Catoscopium nigritum* som *Mnium palustre*, og en typisk *Ceratodon purpureus* foruden under de linnéiske navne *Mnium purpureum* og *Bryum Celsii* tillige som *Bryum viridulum* og *Bryum cæspiticium*, så er man kommen ud over de tilladelige fejlgrændser. Og man kan ikke her gjøre gjældende den antagelse, hvormed O. DAHL søger at forklare de af M. N. BLYTT påpegede urigtigheder i GUNNERUS'S bestemmelser af fanerogamerne, nemlig at de fejlagtige navne er påførte arkene ikke af ham selv, men af hans mindre kyndige amanuenser. Samtlige de sidst nævnte moser er nemlig signerede med GUNNERUS'S egen hånd. Hans bestemmelser af moserne har således i endel tilfælde været mindre heldige end af fanerogamerne, om hvilke O. DAHL erklærer, at fejlene hverken er mange eller store, når hensyn tages til omstændighederne ved tilblivelsen af Flora Norvegica, og af laverne, der er gjennemgåede af hr. overlæge KINDT, som finder deres bestemmelser i alt væsentligt korrekte, ja i mange tilfælde forbausende gode.

HANS STRØM,

uden sammenligning den mest fremragende norske naturforsker i forrige århundrede, men også den, hvis bryologiske arbejder nu er mindst kjendte, blev født på Borgunds præstegård i Søndmør den 25de januar 1726. Sin første skoledannelse fik han i hjemmet, men da han efter sit eget udsagn*) havde liden lyst til boglige sysler, var fremgangen ringe; først da han fik en huslærer,

*) I sin selvbiografi. (FALLESEN'S Magazin for Religionslærere. Bd. 4, 1796, S. 636—644.)

HANS STRØM.

som forstod at vække hans interesse, gjorde han større fremskridt. I en alder af 15 år kunde han, efter i et år at have gået på Bergens latinskole, tage sin studentexamen med ære, og allerede to år efter var hans universitetsstudier afsluttede med den theologiske embedsexamen. Han vendte derefter tilbage til hjemmet, hvor hans fader imidlertid var død, og blev efter nogle års ophold her i 1750 kapellan hos faderens eftermand, en stilling, i hvilken han forblev til 1764, eller, som han selv siger, længere end han havde nødigt. En landsprests liv synes i den tid for en pligtopfyldende mand at have været adskilligt besværligere end nu, idet loven pålagde ham at gjøre stadige husbesøg, og STRØM anfører, at han i de år, som han tilbragte i dette vidtløftige kald, besøgte hver gård to eller tre gange Årsagen til, at han så længe holdt ud med dette møjsommelige liv, fortæller han selv: „Vor daværende Biskop, siden Procantzler PONTOPPIDAN, udgav 1752 sin Norges Naturhistorie, som først opvakte min Opmærksomhed og siden min Lyst at vove et ligesaadant Forsøg. Endeel af Linnæi Skrifter, som min Broder anskaffede mig fra Kiøbenhavn, opflammede saa meget mere min Lyst, som jeg nu fattede det Haab, at jeg ved Hielp af disse Skrifter kunde veilede mig selv; kort at sige, der paakom mig en Enthusiasme for denne Videnskab, som jeg aldrig i mine Dage har følt Lige til, og den samme kom mig til at forglemme Promotion og alt andet, som før var mig vigtigt, mine Embedsforretninger undtagen, og tilbragte mig desuden adskillige uventede Fordele; thi først kunde jeg nu med saa meget større Munterhed forrette mit Embede, helst paa lange og keedsommelige Reiser, som jeg da altid fik noget Nyt at see, høre og undersøge; dernæst vandt jeg dette for min Helbred, at da jeg før holdte mig for meget inde og i Varmen, fik jeg nu tilstrækkelig Motion i fri Luft, og vankede paa Bierge og i Dale, for at forøge min Kundskab i Naturen, og som jeg deraf fandt en ubeskrivelig Fornøielse, har jeg aldrig levet saa sund og frisk, som jeg da var." Det første resultat af disse studier var det i 1762 udkomne første bind af hans Søndmørs Beskrivelse, som med et slag gjorde sin forfatter til en berømt mand og indbragte ham ros fra alle kanter, således også smigrende udtalelser fra LINNÉ. Også på hans ydre liv havde denne bog sin

indvirkning, idet den skaffede ham indflydelsesrige velyndere i Kjøbenhavn, ved hvis hjælp han i 1764 forflyttedes til Voldens sognekald. Under hans ophold her udkom 2det bind af Søndmørs beskrivelse, ligesom han nu begyndte at publicere sine talrige specialarbejder over naturhistoriske emner, dog var det især zoologien, som på den tid lagde beslag på hans interesse. Han var således i årene fra 1763 af en stadig medarbejder i dette selskabs skrifter, hvori han leverede en række afhandlinger, fornemmelig over insekterne, dog også over sødyr og fugle, og publicerede her sine meteorologiske iagttagelser. Af botaniske arbejder forekommer der fra den tid ingen, men at han heller ikke forsømte denne del af naturhistorien, fremgår af Søndmørs beskrivelse, hvori han gjør ganske god rede især for blomsterplanter og havalger. I Volden forblev han til 1779, da han uden ansøgning befordredes til Eker. Her fortsatte han sine tilvante sysler, som allerede i 1784 satte frugt i hans beskrivelse af dette præstegjæld, men i visse henseender måtte hans studier slå ind i en anden retning, forsåvidt som han nemlig her ikke længere havde anledning til at beskjæftige sig med havets fauna og flora; til gjengjæld kastede han sig nu over dele af botaniken, som han tidligere havde ofret mindre interesse, nemlig de kryptogame landplanter. Foruden i disse dele af botaniken udfoldede han nu en temmelig betydelig virksomhed som skribent også i andre materier, f. ex. i theologi og i landhusholdning. På Eker tilbragte han resten af sine leveår, som i ydre henseende ikke giver andet at bemærke, end at han i 1780 blev udnævnt til titulær professor i theologi og 1790 erholdt den theologiske doktorgrad. På Eker dode han den 1ste februar 1797. —

Med bryologien beskjæftigede STROM sig ikke synderligt under sit ophold på Søndmør. Han førte her en „Annotations Boog over de Merkværdigheder, som udi Syndmoer Fogderie forefindes", hvis 2 bind nu opbevares på universitetsbibliotheket, og i hvilken han indførte dels sine zoologiske og botaniske iagttagelser, dels notater af topografisk, økonomisk og historisk indhold til brug ved udarbejdelsen af Søndmørs beskrivelse. I disse bøger har jeg imidlertid ikke seet nævnt en eneste løvmos og ikke mere end en levermos, *Marchantia polymorpha*. Heller ikke i STROM'S breve til

GUNNERUS er der nogensinde tale om moser. Det står da også i samklang hermed, at plantefortegnelsen i Søndmørs beskrivelse er meget fattig på løvmoser, idet den ikke indeholder mer end 7 sådanne, der ligesom de øvrige planter anføres med polynome navne fra 2den udgave af LINNÉ'S Flora Suecica, (1755); STRØM akcepterede nemlig endnu ikke dette værks binære nomenklatur. Disse 7 arter vil nedenfor ved den specielle gjennemgåelse af de i forrige århundrede fra Norge angivne løvmoser gjenfindes under de linnéiske navne *Bryum hypnoides*, *Hypnum crista castrensis*, *abietinum* og *cupressiforme*, *Mnium fontanum*, *Polytrichum commune* og *Sphagnum palustre*. I det væsentlige på samme trin befinder STRØM'S bryologiske kundskaber sig ved udgivelsen af Ekers beskrivelse; man finder der de samme arter, som han tidligere havde angivet fra Søndmør, dog med tilføjelse af *Bryum squarrosum* og *cespiticium*, *Hypnum parietinum* samt *Mnium palustre*, *purpureum* og *serpyllifolium*.

STROM havde længe næret ønske om at erhverve et fyldigere kjendskab til kryptogamerne, men ikke været istand dertil af mangel på hjælpemidler: „At anstille en nøiere Undersøgelse i denne Klasse af Urter, har længe været min Agt, og det er allerede mange Aar siden jeg til den Ende anskaffede mig fra Engelland, Tegningerne [skiønt ikke Texten] af Dillenii kostbare Værk *de Muscis*, eller *Historia Muscorum*.*) Imidlertid mærkede jeg snart, hvor utilstrækkeligt dette Middel var uden videre Tilhielp af Beskrivelser, hvorfor Sagen stoed saa hen, indtil jeg fik HALLER'S *enumeratio Stirpium Helvet.* og WEBER'S *Specilegium Floræ Göetting.*, som fornemmelig handler om Cryptogamister, og gav mig baade mere Lys i denne Materie, og Lyst at arbeide deri. Dog da enhver Sagkyndig let indseer, hvor vanskeligt det var, med saa faa Hielpemidler at trænge ind i Botanikens fineste Dele, saa kan let sluttes, at det maatte koste mig dobbelt Arbeide, i en saa vanskelig Deel af Urte-Videnskaben at bringe det til nogen Fuldkommenhed.**)" At det har krævet arbejde, siger sig selv, men der synes dog at være grund til at tro, at STROM har været ganske vel situeret med hen-

*) Vistnok udgaven af 1763, der kun indeholder plancherne.

**) Det kgl. Danske Vid. Selsk. Skr. Ny Saml. III. S. 349.

syn til de ydre vilkår for at kunne drive studiet med fremgang, ligesom han jo i den henseende besad udmærkede personlige betingelser. Efter at han var færdig med Ekers beskrivelse*), havde han vistnok tilstrækkelig tid at ofre på dette studium, og hans literære hjælpemidler kan ingenlunde siges at have været små, ialfald når man tager hensyn til hans stilling som landsprest og dermed følgende isolation fra kulturcentrerne. Det fremgår nemlig af hans testamente, at han (rigtignok først i 1796) besad „omtrent et Par Hundrede Bøger i Naturhistorien," og af citater såvel i hans arbejder over moserne som andetsteds, at han af literatur, der kunde være ham til hjælp ved de bryologiske undersøgelser, foruden de oven nævnte værker af DILLENIUS, HALLER og G. H. WEBER havde LINNÉ'S Flora Suecica, (2den udgave, 1755,) GUNNERUS'S Flora Norvegica og WEIS'S Plantæ cryptogamicæ floræ Gottingensis, (1778,) samt endel af de udkomne hefter af Flora Danica**). Desuden henviser han flere gange i sit „Andet Stykke" til HEDWIG'S Descriptio et adumbratio muscorum frondosorum, dog neppe til andre figurer end dem, som findes i 1ste binds 3 første fascikler; rimeligvis har han til den tid ikke kunnet opdrive mere af dette værk, som da holdt på at udkomme. Derimod savner man citater fra endel andre, på det tidspunkt udkomne bryologiske skrifter, således NECKER'S Methodus muscorum, SCHREBER'S Spicilegium Floræ Lipsicæ, (begge fra 1771,) og fremfor alt HEDWIG'S Fundamentum historiæ naturalis muscorum frondosorum, (1782,) et værk, som, hvis STRØM havde kunnet benytte det, sikkerlig vilde have hjulpet ham til at forstå flere af sine iagtta-

*) At STRØM'S mere indgående beskjæftigelse med moserne daterer sig fra omkring 1784, fremgår af et brev til M. VAHL af $^{21}/_{6}$ 1786, hvori han bl. a. siger: „Jeg har nu i 2 aar lagt mig efter cryptogamia især Mnia Brya Hypna etc: og har været saa lykkelig i en kort circumference at finde de fleste, endog Bryum squarrosum Linæi, Jungermannia pulcherrima Weber, Bryum alpinum capillaceis foliis Haller Enum. nat. stirp. Helv. no. 7. Tab. 4. fig. 1."

**) Endnu i 1787, da der allerede var udgivet 16 hefter af dette værk, havde STRØM ikke adgang til mere end 12, om han end med det første ventede de øvrige. (Smh. hans brev til HAMMER af $^{5}/_{2}$ 1787, der af O. DAHL gjengives i N. Mag. f. Naturv. Bd. 32, S. 330—331.) Desuden manglede han det 5te (selv siger han fejlagtigt det 4de) hefte.

gelser og give dem en rigtigere tydning. — Fremfor flere af de foran nævnte forfattere havde han den fordel, at han ved sine studier kunde benytte sig af mikroskop. Det var vel kun mådelige forstørrelser, dette instrument på den tid kunde præstere, og det synes, (sml. under *Hypnum prælongum,)* som om STRØM'S ikke har været synderlig kraftigere end gode luper nutildags, men en god hjælp har hans mikroskop alligevel ydet ham.

Bedre udstyret med personlige kvalifikationer end STRØM har neppe nogen gået til det bryologiske studium. Efter 30 års beskjæftigelse med naturhistorisk systematik havde hans medfødte skarpe forstand, der understøttedes af en udviklet formsands, (han havde allerede i barneårene givet sig af med tegning og siden yderligere uddannet sig heri,) erhvervet en ualmindelig rutine i at opfatte det ejendommelige ved dyr og planter, og det viser sig derfor også, (hvad der siden vil blive nærmere godtgjort,) at det faldt ham let at gribe det karakteristiske og væsentlige ved de naturgjenstande, som han nu med iver og kjærlighed til emnet kastede sig over, og hans tidligere literære virksomhed gav ham gode forudsætninger for at optræde som forfatter også i denne gren af naturhistorien.

På den anden side kan der påpeges nogle momenter, som virkede i modsat retning. At han nu, i en alder af 60 år, ikke længere besad tilstrækkelig legemlig raskhed til at undersøge alle lokaliteter, som kunde give håb om bryologisk udbytte, er rimeligt nok, og han udtaler også, at „min Tid og Helbred ei har tilladt mig at besøge Steder af alle Slags Situationer, ikke heller de øverste og høieste Bierge, men kun ladet mig nøie med, at klavre temmelig høit i Field-Siderne." Men da STRØM'S virksomhed falder på en tid, da landets bryologiske undersøgelse ikke var mere end såvidt påbegyndt, og der derfor overalt var tilstrækkeligt at finde af nyt, kan denne omstændighed ialfald ikke tillægges nogen større vægt. Anderledes derimod med STRØM'S beskedenhed, der hindrede ham fra i tvivlsomme spørgsmål, hvoraf også han sikkerlig har mødt mange, at vende sig did, hvor de bedste oplysninger kunde erholdes, og hvor en mand med STRØM'S navn vistnok også uden vanskelighed vilde have erholdt dem. Dette fremgår specielt

af hans forhold til LINNÉ. Efter at hans broder i hans navn*) havde sendt LINNÉ et exemplar af Søndmørs beskrivelse, modtog han fra denne et meget anerkjendende brev, men i stedet for at benytte den således givne anledning til at knytte en varig forbindelse, „har jeg ikke villet fortsætte denne Correspondance, af Frygt for at være ham til Besvær, men kun ladet mig nøie med, at tilsende ham nogle af de Naturalier, han forlangede, ved B. (ɔ: biskop) GUNNERUS." Vistnok var LINNÉ på den tid, det her gjælder, død, men der foreligger intet, som tyder på, at STRØM søgte at sætte sig i forbindelse med datidens mere fremragende bryologer; derimod sees han at have sendt tvivlsomme moser til MARTIN VAHL og A. J. RETZIUS. Om den første af disse har jeg tidligere (s. 24) udtalt mig, og hvad den anden angår, er det mig ubekjendt, at han i bryologisk retning har præsteret andet end sin behandling af moserne i Floræ Scandinavicæ Prodromus, der synes at være omtrent overensstemmende med, hvad man finder i andre lignende værker fra den tid. Det fremgår heller ikke af STRØM'S skrifter, at han hos RETZIUS har fået nogen oplysning, medens VAHL'S lettere adgang til literaturen har bragt ham endel nytte.

En anden omstændighed, som ikke har befordret STRØM'S virksomhed som naturforsker overhovedet, omtaler han i sin autobiografi således: „Alle (ɔ: hans korrespondenter) have tilbudet mig Repressalier i udenlandske Ting for de norske Naturalier, jeg har tilsendt dem; men jeg har aldrig villet imodtage dem, for den Møie det koster, at bringe dem i Orden og at conservere dem, helst naar de skal flyttes" . . . . „Det eneste, jeg har fortrydt, er da kun dette, at jeg har været alt for villig at overlade til Liebhabere, hvad jeg af Naturalier har kundet samle, hvorfor jeg ikke heller nogentid har kundet faae nogen tilstrækkelig Samling deraf, som man dog ofte behøver til Eftersyn i en og anden Begivenhed; og dette skrives da Andre til Advarsel." Enhver, som ved, hvor uundværlig en samling er ved studier af denne art, forstår også, at mangelen af en sådan har været en hemsko på STRØM'S fremgang som naturforsker. —

*) Sml. STRØM'S autobiografi s. 640. Broderens brev til LINNÉ findes gjengivet af SCHIØDTE i Nat-hist. Tidskr. 3die Række. Bd. 7, S. 436—437.

Efter at STRØM omkring 1784 havde begyndt mere indgående at beskjæftige sig med bryologien, varede det ikke længe, før moserne spillede en langt betydeligere rolle i hans naturhistoriske produktion end tidligere; foruden nogle spredte bryologiske angivelser i beskrivelserne af sine rejser fra Eker til Telemarken, Jarlsberg og Modum leverede han nemlig i årene 1788 til 1791 de vigtigste bidrag til kundskaben om Norges mosflora, som overhovedet fremkom i det 18de århundrede. Af hans i det kgl. Danske Videnskabsselskabs Skrifter og i Skrifter af Naturhistorie-Selskabet trykte bryologiske opsatser omhandler den sidst nævnte udelukkende løvmoser, idet den består af beskrivelser af 6 arter, som STRØM anså for nye, *(Bryum arvorum, Bryum foliis capillaribus subfasciculatis, seta bilineari, capsulis sphæroideis, operculo conico arcuato, Bryum surculo filiformi ramoso, foliis subulatis, capsulis pyriformibus sessilibus, operculis arcuatis conicis, Bryum elongatum, Bryum surculo brevi ramoso, setis contortis, capsulis ovalibus erectis, operculis arcuatis* og *Hypnum lanatum,)* og hvoraf de 5 sidst nævnte på den tid virkeligt endnu ikke var beskrevne. De afhandlinger i Videnskabsselskabets skrifter, hvori han behandler løvmoserne, omhandler vistnok ved siden deraf både blomsterplanter, levermoser, laver og soppe, men løvmoserne indtager dog den uden sammenligning betydeligste plads. Han beskjæftiger sig i disse med *Mnium pellucidum, fontanum, palustre, androgynum, purpureum, setaceum, cirrhatum, annotinum, hornum, crudum, pyriforme, polytrichoides, Serpyllifolium, triquetrum, hygrometricum* og *lutescens* samt 3 andre, der i virkeligheden er levermoser, *Bryum apocarpum, striatum, pomiforme, Norvegicum, hyperboreum, pyriforme, exstinctorium, subulatum, rurale, murale, B. foliis ovatis, membranaceis obtusis, B. scoparium, Undulatum, Glaucum, pellucidum, aciculare, flexuosum, heteromallum, tortuosum, truncatulum, viridulum, paludosum, B. capillaceis foliis, operculo falcato conico?, hypnoides, verticillatum, Celsii, trichoides, argenteum, pulvinatum, cæspiticium, capillare, carneum, imberbe, ungviculatum, tenue, B. alpinum capillaceis foliis, cauli adpressis, B. capillare* DICKS. og *alpinum* samt *Trichostomum pallidum* og *Gymnostomum ovatum,* der behandles under slægten *Bryum, Hyp-*

num taxifolium, denticulatum, Bryoides, adianthoides, complanatum, Trichomanoides, crispum, triqvetrum, rutabulum, filicinum, compressum, proliferum, delicatulum, parietinum, prælongum, crista castrensis, abietinum, plumosum, cupressiforme, aduncum, scorpioides, viticulosum, stellatum, nitens, sqvarrosum, loreum, rugosum, Palustre, dendroides, alopecurum, curtipendulum, purum, illecebrum, riparium, fluitans, cuspidatum, sericeum, velutinum, serpens, sciuroides, myosuroides, filifolium, Ornithopodioides, H. saxatile erectum, ramulis teretibus, foliis subrotundis, saturate viridibus, H. sylvaticum, lucens og *stellatum, Phascum muticum, cuspidatum* og *curvicollum, Buxbaumia aphylla* og *foliosa, Fontinalis minor* og *antipyretica* samt 2 *Jungermannia*-arter, som nu henregnes til slægten *Andreæa, J. alpina* og *rupestis,* eller 16 arter *Mnium,* 40 *Bryum,* 47 *Hypnum,* 3 *Phascum,* 2 *Buxbaumia,* 2 *Fontinalis* og 2 *Jungermannia,* ialt 112 arter eller et betydeligt større antal end nogen af vore øvrige bryologiske forfattere i forrige århundrede. Endel af disse var jo tidligere opgivne som norske, men når man tager alle hans arbejder i betragtning, turde STRØM alt i alt først have angivet omtrent 70 løvmoser som forekommende i Norge.

Ved bedømmelsen af, hvilke arter STRØM har sigtet til med disse navne, er man så godt som udelukkende henvist til hans skrifter. Rigtignok kan man ikke tage hans ovenfor gjengivne ytring om at have manglet en tilstrækkelig samling altfor bogstaveligt, hvad moserne angår; thi det fremgår af hans testamente, at han bl. a. efterlod „et temmelig fuldstændigt og af mig samlet *Herbarium vivum cryptogamicum,* eller en Bog, hvori de subtileste Planter *Mnia, Brya, Hypna* og *Jungermanniæ,* findes indlagde, navngivne og for det tilføjede Registers Skyld numererede," og som han tilligemed sine øvrige samlinger og sit naturhistoriske bibliothek overdrog den Deichmannske stiftelse; men dette herbariums senere skjæbne er ubekjendt. Det kunde jo tænkes, at der blandt hans korrespondenter, RETZIUS'S og VAHL'S efterladenskaber kunde findes specimina, som var dem sendt fra STRØM, men om RETZIUS'S samlinger fremdeles existerer, og om de i så fald indeholder noget, som i denne forbindelse kan være af interesse,

har det endnu ikke lyktes mig at bringe på det rene. VAHL'S herbarium findes jo fremdeles i Kjøbenhavn, men mine eftersøgninger heri efter moser, hidrørende fra STRØM, har kun ført til et meget magert resultat, idet det ikke har været muligt at finde mere end et eneste exemplar, der forøvrigt ikke savner interesse, for så vidt som det viser, hvilken art STRØM har forstået ved den anden af de *Brya*, som han beskriver i Skrifter af Naturhistorie-Selskabet. Kjøbenhavns botaniske musæum indeholder imidlertid også en anden samling, som det her kan være det rette sted til at omtale, da dens ejer på en eller anden måde må have stået i relation til STRØM (og, da et af exemplarerne er signeret „Norge og Finmarken," sandsynligvis også til VAHL). Det er en samling af 17 arter *„Hypnum"*, der er fastklæbede til hver sit halvark, som i randen nedentil er forsynet med artens og på bagsiden med voxestedets navn skrevet med en hånd, der hverken er STRØM'S eller VAHL'S. Endel af dem er fra Upsala, Hannover eller Schweiz, de fleste, *(Hypnum abietinum, aduncum, crispum, cuspidatum var. minor, delicatulum, dendroides, filicinum, lanatum, nitens, ornithopodioides* og *viticulosum,)* imidlertid fra Norge, og ved flere af disse er „STRØM" tilføjet artsnavnet, enten helt ud eller i forkortelse. Uagtet samtlige disse norske *Hypna* omhandles i STRØM'S skrifter, kan exemplarerne med det udstyr, de nu har, ikke hidrøre fra ham, ikke blot på grund af håndskriften, men også, fordi der på nogle af dem foruden det latinske findes et binært dansk navn, (ligesom f. ex. i RAFN'S Danmarks og Holsteens Flora,) hvilket man aldrig ser i STRØM'S skrifter, og fordi man bl. a. i samlingen under navn af *Hypnum viticulosum* STR. finder et exemplar, som er fuldkommen overensstemmende med hans beskrivelse af *Hypnum curtipendulum*, medens det ikke frembyder nogen tilknytning til hans omtale af *H. viticulosum*. Da man på exemplaret af *H. lanatum* finder STRØM'S originalbeskrivelse af denne art i Skrifter af Naturhistorie-Selskabet citeret, må dette exemplar og vistnok også hele samlingen hidrøre fra tiden efter 1791. Hvem dens ejer har været, er imidlertid ubekjendt; heller ikke har man nogen oplysning om, hvorvidt exemplarerne er samlede af STRØM og skjænkede herbariets ejer, eller om denne selv har samlet dem og

kun bestemt dem efter STRØM'S beskrivelser. Det første turde være det sandsynligste, men man kan dog ikke tillægge disse specimina nogen beviskraft ved den kritiske gjennemgåelse af hans bryologiske skrifter.

Derimod er det i mange tilfælde til god hjælp, at man fra nutiden besidder et indgående kjendskab til mosfloraen i de trakter, hvor STRØM især botaniserede. Eker og Ringerike har nemlig siden 1881 været underkastet en grundig undersøgelse i denne retning af hr. N. BRYHN, som delvis har nedlagt resultaterne deraf i sit arbejde „De Bryinearum in Norvegia distributione observationes nonnullæ sparsæ,*)" og som desuden på anmodning beredvilligen har meddelt mig flere oplysninger om samme gjenstand. Man er herved i sådanne tilfælde, hvor STRØM'S beskrivelser med omtrent lige stor grund kan appliceres på flere nærstående arter, sat istand til at opnå præcisere resultater, dels fordi endel arter kan udelukkes som ikke fundne inden det nævnte område, og dels fordi andre som netop forekommende der mere eller mindre hyppigt må tages i betragtning.

Når man vil danne sig en mening om, hvilke af vore arter det er, som behandles i STRØM'S arbejder, gjælder det derfor først og fremst om at tyde de givne beskrivelser. I den henseende er man lige over for STRØM heldigere stillet end over for de fleste af vore øvrige bryologiske skribenter i forrige århundrede, da han ikke ligesom disse nøjer sig med at gjengive LINNÉ'S eller andres korte diagnoser, men virkeligt beskriver planterne, og det ofte temmelig indgående. Især er dette tilfældet med de arter, som han anser for nye, men også angivelsen af tidligere bekjendte formers forekomst ledsages med oplysende eller kritiske bemærkninger. Disse er jo ikke alle af samme værdi; undertiden er det, selv hvor han udtaler sig nogenlunde udførligt, umuligt at slutte sig til, hvad han har ment, men ofte fremhæver han et eller andet mærke, som er ejendommeligt for en bestemt art og således tillader en sikker bestemmelse, ja i flere tilfælde kan man med vished sige, at han har havt for sig arter, som først senere er beskrevne, eller hvis beskri-

*) Nyt Mag. f. Naturv., Bd. 32, (1892.) Side 114—140.

velse han ikke kjendte, f. ex. *Ditrichum flexicaule, Eurrhynchium piliferum, Hypnum stramineum,* (sml. nedenfor under *Bryum capillare, Hypnum illecebrum* og *stellatum).* I tidens medfør er det mest de for det blotte øje synlige, habituelle kjendemærker, hvormed han beskjæftiger sig, og så længe han holder sig til disse, må man ofte beundre hans evne til klart og koncist at fremhæve det væsentlige ved artens udseende. Kommer han derimod ind på karakterer, hvis iagttagelse kræver en vis forstørrelse, bevæger han sig på mere usikker grund, og man kan her undertiden gribe ham i fejltagelser, (således har han hos flere arter overseet bladnerven,) og hvad han på denne måde har seet, har han ikke altid forstået. Jeg har ovenfor sagt, at STRØM vilde have lært meget af HEDWIG'S Fundamentum. Den udførlige fremstilling, som dette værk giver af mosernes morfologi, kunde således have sat ham istand til at forstå, hvad han iagttog af disse planters forplantningsorganer, thi han har flere gange observeret antheridierne, men antog dem for et slags frø, (sml. f. ex. under *Mnium fontanum,)* og pistillidierne for „smaa Stilke", (se under *Phascum muticum*). I det hele taget står han i dette stykke fuldstændigt på LINNÉ'S standpunkt; han taler om setæ masculæ og femineæ, og frugtens modningstid er altid „blomstringstiden". Hvad betegnelsen af selve kapselen angår, gjenfinder man den samme vaklen som hos bryologerne før HEDWIG, den er snart „anthera", snart „capsula", og selv i Andet Stykke, hvor den mere gjennemgående kaldes kapselen og seta frøstilken, betegnes fruktificerende planter som „blomstrende".

Selv uden hensyn til, hvad STRØM selv siger, at „Naturhistorien har aldrig været eller kundet være min Hovedsag," må hans arbejder over moserne betegnes som respektable præstationer, der vilde have gjort enhver af de mere navnkundige samtidige forfattere i denne videnskabsgren ære. Desto mere besynderligt er det, at de ikke har sat større spor i den senere literatur. Det er kun to af den nærmest påfølgende tids bryologer, som citerer ham, nemlig SWARTZ, der i en opsats i SCHRADER'S Journal für die Botanik, 1800, II, (s. 171 og 178) giver en rigtig tydning af to *Brya*, som af STRØM beskreves som nye i Skrifter af Naturhistorie-Selskabet, og BRIDEL, som også kun har kjendt dette arbejde, til hvilket han

flerested henviser, dels i Methodus nova muscorum, dels i Bryologia universa (1826). Vistnok efter BRIDEL er det, at STRØM'S *Hypnum lanatum* citeres i HÜBENER'S Muscologia germanica (1833) og KARL MÜLLER'S Synopsis muscorum frondosorum (1851). Derimod har jeg i den gamle literatur, som jeg tror at kjende nogenlunde godt, ikke fundet noget tegn til, at STRØM'S afhandlinger i Videnskabsselskabets skrifter har været bekjendte for bryologerne. At STRØM'S arbejder ikke har vakt større opmærksomhed hos fagmænd i udlandet, kan dog egentligt ikke undre, når man tager hensyn til, at de er skrevne på et lidet udbredt sprog og trykte i måske lidet udbredte publikationer; STRØM har i den henseende delt skjæbne med sin landsmand CASPAR WESSEL, hvis afhandlinger først nutiden har ladet komme til sin ret, efter at de i et århundrede har ligget begravne (om end hæderligt begravne) i det Danske Videnskabsselskabs skrifter. Men ganske anderledes påfaldende er det, at de ikke synes at have været bekjendte for de forfattere i samme branche, som var sproget mægtige. HAMMER, som endog stod i korrespondance med STRØM, nævner dem ikke i sin Floræ Norvegicæ Prodromus, som dog udkom flere år efter (i 1794), og HORNEMANN, en elev af STRØM'S ven MARTIN VAHL, synes ved udarbejdelsen af Dansk oeconomisk Plantelære, hvori også Norges moser behandles, at have været aldeles uvidende om, at det Danske Videnskabsselskabs og Naturhistorie-Selskabets skrifter indeholder ganske værdifulde bidrag til Norges bryologi *). —

STRØM er den centrale skikkelse inden vor bryologiske videnskab i forrige århundrede; med ham kom de fleste andre mere eller mindre i berøring. Med GUNNERUS og HAMMER korresponderede han; KROGH var hans personelkapellan i Volden, WILLE hans hjælpepræst på Eker; VAHL opholdt sig en tid hos ham i

*) Da STRØM'S angivelser om levermoserne indeholdes i de samme arbejder som de bryologiske, er det let forståeligt, at de har lidt samme skjæbne som disse, nemlig at gå i glemmebogen. Og dog indtager STRØM også her den første plads blandt vore forfattere i forrige århundrede; når allerede den, der ikke har gjort hepatikologien til gjenstand for nærmere studium, med sikkerhed kan identificere flere af ham behandlede arter, så kan der neppe være tvivl om, at en specialists gjennemgåelse af hans arbejder vil bringe lønnende resultater.

Volden og søgte vistnok under hjemrejsen fra Finmarken anledning til at træffe ham på Eker, ligesom han underholdt brevvexling med ham; også FABRICIUS og WEBER har på sin rejse i Norge besøgt ham. WILSE aflagde ham flere besøg på Eker og stod i over ti år i korrespondance med ham. At STRØM har øvet indflydelse på flere af dem, ligger det derfor nær at antage; specielt har dette måske været tilfældet med KROGH, som netop i den tid, da han var kapellan hos STRØM, begyndte at indsamle material til sin Nordfjords beskrivelse, og med WILLE. Den sidste var vistnok færdig med sin beskrivelse over Seljord, da han i 1786 kom til Eker, og må altså allerede i nogen tid have beskjæftiget sig med naturhistorie. STRØM søgte at få ham til at fortsætte hermed, som det fremgår af det ovenfor citerede brev til M. VAHL af $^{21}/_{6}$ 1786: „Jeg har og meget opmuntret andre, skiønt med liden Success, med mindre jeg med Hr. Wille bliver lykkeligere". Hvorledes det nu er gået dermed i den korte tid, WILLE forblev på Eker, er ikke ganske klart; det synes ialfald, som om WILLE ikke har fundet STRØM imødekommende nok, idet han på et par steder i sine breve til HAMMER omtaler, at STRØM ikke har villet gjøre ham bekjendt med sine bryologiske fund. Sikkert er det, at hverken KROGH, WILLE eller WILSE har havt synderlig større interesse for moserne, end det var nødvendigt for at få denne plantegruppe med i deres topografiske beskrivelser, og har STRØM søgt at påvirke dem til at gå videre i studiet af dem, kan det nok siges, at han har havt liden sukces.

JENS ANDREAS KROGH.

Født 1740 i Daviken i Nordfjord, hvor hans fader var prest, kom han i 1766 som personel kapellan til HANS STRØM, blev 1769 adjungeret og sukcederende sognepræst til Daviken, magister 1773, 1774 virkelig sognepræst og provst i Nordfjord. 1780 forflyttedes han til Nykirken i Bergen og døde her $^{6}/_{4}$ 1783.

Efter STRØM'S mønster forfattede han en beskrivelse over Nordfjords provsti, der imidlertid først blev trykt 30 år efter hans død (i Top.-stat. Saml. Del 2, Bd. 1). Af dette værk må større dele have været færdige allerede i 1778, da FABRICIUS på sin rejse i dette år fik anledning til at opgjøre sig en gunstig mening om samme, om det end ikke kan forholde sig så, som han meddeler i sin rejsebeskrivelse, at det allerede da var under trykning. Ved KROGH'S død fandtes manuskriptet defekt eller ufuldført, og hvad der offentliggjordes, er i det væsentlige kun de hele afsnit deraf. Blandt disse er imidlertid planteforteg̃nelsen, „Bemærkninger over Nordfjords Væxter, fremsatte i systematisk Orden," hvori moserne findes side 271—272. Af denne planteklasse, til hvilken han i overensstemmelse med LINNÉ regner Lycopodierne, anføres flere arter, der ikke findes optagne i STRØM'S Søndmørs beskrivelse, (til hvilken plantelisten slutter sig,) nemlig *Polytrichum alpinum*, ***Mnium palustre*** og *serpyllifolium*, ***Bryum striatum, rurale, squarrosum, pulvinatum*** og *carneum* samt ***Hypnum complanatum*), proliferum*** og *parietinum*. De få bemærkninger, han knytter til arternes opregning, refererer sig for det meste til deres økonomiske anvendelse; nogen beskrivelse af dem gives ikke, og da, såvidt vides, hans herbarium, om han overhovedet har havt noget sådant, ikke længere findes, er man ude af stand til at opgjøre sig nogen mening om bestemmelsernes rigtighed. Der foreligger dog ingen grund til at tvivle på deres korrekthed, da alle angivne arter hører til de almindeligere og vistnok findes i Nordfjord.

---

*) Han anser åbenbart den af STRØM l. c. nævnte *Hypnum surculo subpinnato, foliis secundis recurvis apice subulatis* for denne art; efter synonymien er den imidlertid *H. cupressiforme*.

JACOB NICOLAI WILSE.

Født $^{24}/_{1}$ 1735 *) i Lemvig i Jylland, blev student 1752 og tog i 1756 examen theologicum, lagde sig derpå efter levende sprog, mathematik og naturvidenskaber, blev 1768 sognepræst til Spydeberg og i 1785 til Ejdsberg. 1784 fik han titel af extraordinær professor i theologi og døde $^{25}/_{5}$ 1801.

For WILSE gjælder det samme som for KROGH, at hans bryologiske forfatterskab indskrænker sig til hans bygdebeskrivelse (over Spydeberg, 1779). I det afsnit, der behandler „Urterne efter Stederne, de voxe paa," indtager celleplanterne en egen afdeling, der indledes med følgende ord: „Snylte-Planterne, did ieg regner Moos- og Svampe-Arter, udgiøre ligesom en *vegetabilisk* Verden for sig selv, der i denne Egn fremstiller sig i hvor man henvender Øynene, og det i de fleeste Adskilligheder; dette kommer af den Fugtighed, som her findes overalt, endog paa de høyeste og tørreste Steder. Saaledes er den haardeste Klippe frugtbar og næsten hver Steen pyntet. *Musco circumliti Lapides.* HOR:." Disse planter opregnes derpå efter underlaget. „Paa Steene og Field voxe følgende: *„Bryum murale, hypnoides* og *argenteum, Jungermannia rupestris*; „paa aabne Mark og Enge:" *Hypnum proliferum, parietinum* og *dendroides, Bryum viridulum* og *undulatum, Mnium pellucidum;* „i Skovene:" *Polytrichum commune,*

*) Dette årstal opgiver han selv i sin autobiografi. Ellers anføres på flere steder 1736 som hans fødselsår.

Juniperi foliis brevioribus, Mnium cirratum, Bryum scoparium, Hypnum crista castrensis, abietinum og *velutinum;* „i Myrer, sær paa Field:" *Sphagnum palustre, Mnium palustre* og *cirratum, Hypnum squarrosum;* „ved og i Vandet:" *Fontinalis antipyretica, Mnium fontanum, serpillifolium, undulatum* og *proliferum;* „paa Træe-Verk, udtørrede og rodne Træer:" *Bryum rurale, Hypnum curtipendulum* og *sericeum* samt *Mnium hygrometricum.* Disse angivelser ledsages ofte af kortere eller længere bemærkninger, som dog mindre går ud på at tjene som beskrivelser end som oplysninger om deres anvendelse i landhusholdningen. Om rigtigheden af artsbestemmelserne kan der, da man mangler kontrolexemplarer, ikke siges stort mere, end der ovenfor er sagt under omtalen af KROGH; der findes (ialfald med et par undtagelser) hverken i selve meddelelsen om disse, for det meste almindelige, arters forekomst i Spydeberg eller i WILSE'S stationsangivelser og øvrige bemærkninger noget, som kan være egnet til at vække betænkeligheder i den retning.

HANS JACOB WILLE.

Født $^{11}/_{10}$ 1756, blev 1779 personel kapellan hos faderen, der var sogneprest i Seljord, og 1786 hjælpeprest på Eker hos HANS STRØM. Kort tid efter rejste han til Kjøbenhavn for at opnå kald

og blev 1788 sognepræst til Grytten, 1792 til Vor Frue kirke i Trondhjem og 1798 stiftsprovst sammesteds, i hvilken stilling han døde $^{22}/_{4}$ 1808.

Blandt de af WILLE udgivne skrifter er der kun et, som her kommer i betragtning, nemlig hans Beskrivelse over Sillejords Præstegield (1786). Allerede under udarbejdelsen af dette skal han være kommen i berøring med HANS STRØM, til hvis sognekald han som nævnt i dette år blev knyttet. Den 12te juni samme år drog han ud på en naturhistorisk og antikvarisk rejse gjennem Telemarken, hvorunder han bl. a. foruden i Skien og Porsgrund opholdt sig i Saude, Kvitesejd, Lårdal, Mo og Vinje, og over hvilken han agtede at udgive en beskrivelse. Manuskriptet til en sådan var også færdigt, men der blev ikke trykt mere deraf end „Indledningen til Reisen igiennem Thellemarken i Norge 1786. Første Hefte," (Kbhvn. 1799,) der intet indeholder af naturhistorisk interesse. Det meste af manuskriptet er siden forsvundet, men hans fortegnelse over de på rejsen fundne planter bevares fremdeles i det kgl. Norske Videnskabsselskabs manuskriptsamling og er udgivet af O. DAHL i Nyt Magazin for Naturvidenskaberne, bd. 32, side 310—326. De fleste af de deri opregnede moser, (sandsynligvis også de øvrige planter) er imidlertid optagne i Floræ Norvegicæ Prodromus af HAMMER, hvem listen var tilstillet til brug i dette øjemed.

I Seljords beskrivelse nævnes følgende moser: **Bryum cæspiticium*, **Hypnum filicinum, repens, *parietinum* og **proliferum*, **Polytrichum commune* samt **Sphagnum palustre*, og på fortegnelsen over „Urter, fundne i Tellemarken", foruden disse: *Bryum glaucum, *scoparium, *tortuosum, *Hypnoides, sqvarrosum, *palustre* og **alpinum Halleri enumerat. Stirp.* pag. 109, No. 7, Tab. 4, Fig. 1, **Hypnum complanatum, *abietinum, *cupressiforme, *aduncum, *sqvarrosum, *dendroides, *alopecurum, *riparium, *fluitans, *cuspidatum, *sericeum, *purum, Sciuroides, *ornithopodioides, *myosuroides, *fontinalis, *serpillifolium, *nitens, *palustre, *undulatum, *Trichomanoides, *viticulosum* og **compressum*. Om flere af disse angives det, at de ikke findes hos LINNÉ, hvilket dog delvis er urigtigt.

Af disse findes de fleste, nemlig de med * betegnede, i hans

herbarium, der opbevares blandt det kgl. Norske Videnskabsselskabs samlinger; som det var brugeligt på den tid, er de fastklæbede på halvark, (1—2 på hvert,) og med hans sirlige hånd signerede med navn, men uden nogensomhelst yderligere angivelse. Ikke desto mindre kan der, da samlingen ikke indeholder flere løvmoser end de nævnte, og på grund af håndskriften, ikke rejses nogen tvivl om deres oprindelse. Det viser sig ved hjælp af disse exemplarer, der vistnok i almindelighed består af små prøver, men er vel konserverede, at WILLE'S bestemmelser for en del ikke er rigtige.

CHRISTOPHER HAMMER.

Født $^{20}/_{8}$ 1720 på Grans prestegård på Hadeland, tog 1838 examen artium, studerede theologi og opholdt sig i flere år i Gran, indtil han efter i et år at have studeret jus rejste til Kjøbenhavn. Her slog han ind på en anden bane og blev i 1752 generalkonduktør for det daværende Akershus stift, hvilken stilling han indehavde til 1801. Han boede i lang tid på sin gård Melbustad i Gran, hvor han døde $^{23}/_{6}$ 1804. Allerede i 1781 indsatte han det kgl. Videnskabsselskab i Trondhjem til sin universalarving, og hans samlinger af bøger, naturalier og instrumenter bevares endnu her.

HAMMER'S naturhistoriske forfattervirksomhed har så ofte været gjenstand for bedømmelse, at den almindelige mening herom tør

ansees bekjendt; det vil her være tilstrækkeligt at gjøre nogle bemærkninger ved hans behandling af moserne i Floræ Norvegicæ Prodromus. I denne retning indeholder hans bog intet originalt; noget nyt giver den dog, forsåvidt som HAMMER medtager de i WILLE'S planteliste fra Telemarken opførte moser, hvoriblandt en ikke tidligere var angiven fra Norge; ellers leverer den blot en fra de foregående forfatteres skrifter kompileret og med henvisninger til disse ledsaget opregning under 109 nummere af de i Norge, Island og Grønland forekommende arter. Bortseet fra, at det falder vanskeligt at finde noget ledende princip i denne opregning, er den ikke engang komplet, idet der ikke er taget hensyn til andre skrifter af STRØM end Søndmørs og Ekers beskrivelse, og det uagtet HAMMER har kjendt hans senere bryologiske publikationer; (det må man ialfald antage, da hans bibliothek indeholder vedkommende bind både af det kgl. danske Videnskabsselskabs og Naturhistorieselskabets skrifter).

Af løvmoser findes der i hans herbarium nu kun to exemplarer, *Splachnum luteum* og et, der er kaldt ***Fontinalis antipyretica***; disse vil nærmere blive omtalte på andre steder i dette arbejde.

JOHANN CHRISTIAN FABRICIUS.

Født $^{7}/_{1}$ 1745 i Tønder, kom i 1762 til Kjøbenhavns universitet, men rejste allerede samme år til Upsala, hvor han i 2 år

under LINNÉ'S vejledning studerede entomologi. Blev 1768 udnævnt til professor oeconomiæ ved naturaltheatret på Charlottenborg, hvilken stilling han dog ikke kom til at tiltræde, men blev i stedet derfor professor i økonomi ved universitetet. Forflyttedes 1775 til Kiel som professor i naturhistorie, økonomi og kameralvidenskaber. Uagtet begge de sidst nævnte embeder var mer end tarveligt aflagte, havde han dog anledning til stadigt at rejse i udlandet. Som entomolog har han erhvervet sig et berømt navn. Han døde i Kiel $^{3}/_{3}$ 1808.

I Norge er FABRICIUS vistnok mest bekjendt ved den rejse, som han i 1778 foretog gjennem en del af landet sammen med sin kollega ved Kiels universitet, G. H. WEBER. Fra Bohuslän tog de over Svinesund til Fredrikshald, derfra over Fredrikstad og Moss til Tronviken på Jeløen, hvor de satte over fjorden til Horten, rejste derfra til Tønsberg og Larvik, tilbage gjennem Jarlsberg til Ejdsfos værk og derfra til Kongsberg. Herfra lagde de vejen over Drammen til Kristiania og videre over Romerike og Hedemarken gjennem Østerdalen til Røros og Trondhjem, hvorfra de tog søvejen tilbage.

Den af FABRICIUS forfattede beskrivelse af rejsen indeholder væsentligt økonomiske og zoologiske iagttagelser, mindre af botaniske. „Die gefundenen Gewächse habe ich blosz dem Namen nach angeführt, deren genauere Beschreibung aber meinem gütigen Reisegefährten, dem Professor WEBER, überlassen, der solche für ein anderes Werk bestimt hat." Noget sådant er imidlertid ikke udkommet. Af moser nævnes som fundne især på rejsen fra Kristiania til Trondhjem og derfra til Bergen *Hypnum fluitans, Mnium polytrichoides, Sphagnum alpinum, Splachnum luteum, Polytrichum alpinum* og *urnigerum, Splachnum vasculosum, Jungermannia alpina* og *rupestris, Hypnum undulatum, Fontinalis antipyretica* og *Sphagnum arboreum.* Det er vistnok, som af FABRICIUS bemærket, kun deres navne, som anføres, men da bestemmelserne hidrører fra WEBER, er der al grund til at betragte angivelserne som pålidelige. (Sml. forøvrigt side 51.)

Foruden de nu omtalte forfattere er der endel andre botanikere, som i det her behandlede tidsrum foretog bryologiske undersøgelser i Norge, men som ikke selv har publiceret noget derom, og hvis navne tildels tidligere er nævnt, nemlig BORCHGREWINK, TONNING, G. H. WEBER, SWARTZ og ULDAHL.

JENS FINNE BORCHGREWINK.

Han var født 1736 på Røros og blev i 1756 student fra Trondhjems skole, opholdt sig senere i Upsala for at studere under LINNÉ og fulgte ved sin hjemkomst GUNNERUS på dennes visitatsrejser i Nordland samme år og året efter pater HELL på dennes rejse til Vardø. Fra 1772 til 1782 var han præst på Sjælland og kom derfra i samme egenskab til Aurdal i Valders, hvorfra han i 1792 forflyttedes til Norderhov; han døde $^{10}/_{10}$ 1819*).

Såvel fra sit ophold hos LINNÉ som fra sine øvrige rejser medbragte BORCHGREWINK naturalier til GUNNERUS, der i Fl. Norv. citerer to moser, *Buxbaumia aphylla* og *Bryum Celsii,* som fundne af ham. Desuden er de i GUNNERUS'S herbarium opbevarede exemplarer af *Mnium purpureum* (Loppen $^{17}/_{6}$ 1767) og *Mnium fontanum* påtegnede: „Borckgr. approb. Linnæo."

HENRIK TONNING.

Født $^{12}/_{7}$ 1732, dimitteret fra Trondhjems latinskole 1752, studerede theologi og var i nogle år amanuensis hos GUNNERUS og hører ved Trondhjems skole. I 1766 rejste han til Upsala og tog i 1768 den medicinske doktorgrad, holdt efter hjemkomsten botaniske forelæsninger i Trondhjem, blev siden taxatør ved toldboden og døde som pensionist $^{3}/_{7}$ 1796.

Hans doktorafhandling, (Dissertatio botanico-medica, sistens Rariora Norvegiæ,) der ansees for et fortjenstfuldt arbejde, forsåvidt som det gav udlandet en oversigt oxer naturvidenskabernes stilling i Norge, er i bryologisk henseende uden interesse, og den udkomne 1ste del af hans „Norsk medicinsk og oeconomisk Flora" behandler blot et par klasser af fanerogamerne. Når han desuagtet medtages her, er det fordi han af Fl. Norv. sees at have meddelt GUNNERUS *Fontinalis antipyretica.*

*) Efter O. DAHL i dette selsk. skr. 1891 side 81.

GEORG HEINRICH WEBER.

Han var født i Gøttingen $^{27}/_{7}$ 1752, studerede i Kiel medicin og botanik, blev 1777 extraordinær og 1780 ordinær professor i medicin i Kiel og i 1810 direktør for sanitetskollegiet og for den botaniske have; døde i Kiel $^{7}/_{7}$ 1828.

WEBER skaffede sig et anseet navn som botaniker ved sin bog Spicilegium floræ Goettingensis, plantas inprimis cryptogamicas Hercyniæ illustrans, (Kiel 1778,) der ofte vil findes nævnt i nærværende arbejde. Med Norges bryologi kom han i berøring derved, at han, som ovenfor meddelt, ledsagede FABRICIUS på hans rejse i Norge, hvis botaniske resultater han agtede at behandle i et særskilt arbejde; denne plan er imidlertid ikke bleven realiseret. Af de på rejsen fundne moser er de fleste opgivne i FABRICIUS'S rejsebeskrivelse; en enkelt, *Hypnum* (ɔ: *Plagiobryum) Zierii,* der udtrykkeligt tilskrives WEBER, nævnes i FR. WEBER og MOHR'S Botanisches Taschenbuch auf das Jahr 1807, og dette er også den eneste blandt de på hans og FABRICIUS'S rejse samlede moser, hvoraf jeg har stødt på exemplarer ved mine undersøgelser i de gamle samlinger; et sådant findes nemlig i SWARTZ'S herbarium. WEBER'S eget herbarium existerer neppe længere; om der blandt resterne af DANIEL MOHR'S, der nu ejes af prof. KARL MÜLLER i Halle, findes planter fra den ovennævnte rejse, har jeg ikke havt anledning til at undersøge.

OLOF SWARTZ.

Denne berømte botaniker var født i Norrköping $^{21}/_{9}$ 1760 og blev student i Upsala 1778. Han kastede sig her over naturvidenskaberne, specielt botaniken, hvori han havde den yngre LINNÉ til lærer, og disputerede allerede 1781 over sin afhandling Metho dus muscorum. 1783 tog han den theoretiske medicinske examen, men forlod fra nu af dette studium for udelukkende at ofre sig for botaniken og tiltrådte allerede samme år en rejse til Vestindien, fra hvilken han først om høsten 1787 vendte tilbage. Efter i et par år at have fungeret som intendant ved det kongelige naturaliekabinet på Drottningholm, ansattes han i 1791 som professor ved den Bergianske have af Vetenskapsakademien, hvoraf han siden sin hjemkomst fra Vestindien havde været medlem, og hvis sekretær

han blev i 1811. I 1813 blev han professor i naturhistorie ved Karolinska institutet og døde $^{19}/_{9}$ 1818.

På en af sine talrige undersøgelsesrejser i Sverige besøgte han også Norge. SPRENGEL meddeler nemlig i sin biografi over ham,*) at han efter at være kommen hjem fra Vestindien „pristinas per patriam migrationes iterum suscepit, peragratis eo anno sequentique provinciis borealibus, alpibus norvegicis, ipsiusque Jemtiæ parte". Det samme synes at fremgå af et af SWARTZ'S egne arbejder,**) der refererer sig til „en resa, som jag företog förliden sommar genom Jämtland til de på Norska gränsen belägna Fjällar", og hvori man finder *Jungermannia julacea* angiven fra „de Norrska fjällen". SWARTZ selv nævner, såvidt jeg har kunnet se, intetsteds nogen løvmos som funden af ham på denne rejse, der vistnok er den eneste, hvorunder han kom ind på norsk grund, men der foreligger i literaturen forøvrigt nogle angivelser om løvmosfund i Norge, som må henføres til denne anledning. Den art, han først***) beskrev under navn af *Hypnum rivulare* og senere†), (vistnok fordi han kom efter, at dette navn samtidigt eller måske tidligere var benyttet om en anden art,) som *H. alpestre,* uden at betegne findestedet nærmere end som „saxa in rivul. alp.", angives nemlig af HEDWIG††) udtrykkeligt at være samlet af SWARTZ „in fluvio alpium Norwegicarum". Noget lignende er tiltældet med *Polytrichum septentrionale;* i originalbeskrivelsen meddeler SWARTZ kun, at den findes „in alpibus", men MENZIES, der sees at have fået sine exemplarer fra ham, angiver†††), at den „habitat in alpibus Norvegicis". Også *Trichodon cylindricus* er sandsynligvis samlet på denne rejse, da WEBER og MOHR i Bot. Taschenb. (p. 202) oplyser at have norske exemplarer af denne art fra SWARTZ.

Da der kunde være grund til at tro, at han i Norge har fundet flere end de her nævnte tre moser, fandt jeg det ønskeligt at

*) Gjengivet i Adnotationes botanicæ, quas reliquit Olavus Swartz. Ed. J. E. Wikstrøm. Holmiæ 1829. S. XII—XXII.

**) Botaniske Anmärkningar öfver några Svenska Växter, samt en hittils obeskrifven inländsk ört, *Spergula subulata* (Vet. Akad. Nya Handl. t. X, 1789, p. 39—51).

***) Vet. Akad. Nya Handl. t. XVI, 1795, p. 262.

†) Disp. system. musc. frondos. Svec. Erlangæ 1799, p. 63 & 102.

††) Spec. muscor. 1801. p. 248.

†††) l. c. p. 82.

undersøge hans herbarium, der er indlemmet i Riksmuseum i Stockholm. Ved hr. prof. dr. NATHORST'S imødekommenhed har jeg kunnet foretage denne gjennemgåelse, men resultatet har desværre kun været, at jeg fandt bekræftelse på WIKSTRØM'S ord i hans biografi af SWARTZ, at denne forsømte plantegeografien, og „dass kaum für 20 Pflanzen unter diejenigen, die er selbst gesammelt hat, ihre loca natalia angezeigt sind," og blandt dette snes findes ikke en eneste norsk mos. Der fandtes overhovedet i hans herbarium kun et eneste exemplar af interesse for Norges bryologi i den her behandlede periode, nemlig, som ovenfor nævnt, en af den ældre WEBER i Norge samlet *Bryum Zierii*. —

Som det vil sees, er LILJEBLAD'S Utkast till en Svensk Flora, i hvis 3die udgave (1816) SWARTZ har redigeret moserne, intetsteds nævnt i nærværende afhandling, uagtet man der finder endel løvmoser opførte for Norge. Det viser sig nemlig ved undersøgelse af SWARTZ'S herbarium, at de af disse arter, som fremdeles findes der, er samlede af CHR. SMITH og WAHLENBERG, og der er overvejende grund til at antage, at det samme er tilfældet med de øvrige.

WLIHELM AUGUST ULDAHL.

Født i Kjøbenhavn $^{2}/_{8}$ 1781, blev student 1797, tog 1801 juridisk embedsexamen, begyndte derpå at studere botanik under VAHL og medfulgte denne på hans rejse i Telemarken 1802. Senere gik han over i finansvæsenet og blev 1809 bestyrer af det kongelige brændevinsbrænderi i Kjøbenhavn og var derpå fra 1825 til 1851 told- og konsumtionskasserer i Nestved, hvor han døde $^{29}/_{1}$ 1852.

ULDAHL'S navn citeres af HORNEMANN flere gange i Fl. D. sammen med VAHL'S ved planter, som er beskrevne efter exemplarer fra deres rejse. Ligeledes meddeler WEBER og MOHR flere-steds i Bot. Taschenb., at de har modtaget norske moser fra ham, således *Dicranum scoparium var. fuscescens*, *D. latifolium* og måske flere, og FR. WEBER i Arch. f. d. syst. Naturg., at han på samme måde har erholdt *Splachnum ovatum*. Disse (og måske flere andre, som WEBER og MOHR angiver at have erholdt fra Norge uden at anføre giverens navn,) er vistnok samlede på den nævnte rejse, da ULDAHL ikke vides at have været i Norge mere end denne ene gang.

II.

De fundne arter.

Barbula rigida.

I STRØM'S Første Stykke findes side 359 under *Bryum* følgende:

„11. *B. foliis ovatis, membranaceis obtusis, Dill. Tab. 85, Fig. 19.* ligner meget en liden Mose-Art, som sidder paa Mure med forrige," (ɔ: *Bryum murale,)* „og kan beskrives saaledes. Den er *acaulon,* sielden *subcaulescens, foliis ovatis obtusis, crassiusculis, membranaceis, in primis inferne pellucidis, concavis & convolutis, setam includentibus vix semiuncialem, flavam, pellucidam, basi tuberculatam. Capsulæ longæ cylindricæ erectæ; calyptra aristata apice attenuata & sæpe hamata; operculum elongatum subarcuatum obtusum*; blomstrer i Julii og August. *Bryum humile, pilis carens, viride & pellucidum Dill. Tab. 45. Fig. 15.* kan den ikke være, da samme er *caulescens,* har for lange *operculo,* og Blade, der ikke ere stumpe nok og afrundede som disse," og i Andet Stykke side 378:

„11) *Bryum foliis ovatis membranaceis obtusis Dillenii,* som jeg i første Stykke har kaldet den, bør rettere hede: *B. acaulon Ericæ tenuifolium ejusd. Tab. 49. Fig. 55,* hvilket jeg nu med visse kan sige efter D. HEDVIGS Citation, som har den under det Navn *Barbula rigida,* og forestiller den *Tab. 25.* Ved at sammenligne min og hans Beskrivelse, vil det let sees, at det er ingen anden, end denne han mener; dog kunde af mig isteden for de Ord: *foliis carnosis membranaceis in primis inferne pellucidis,* bedre været sagt: *foliis carnosis, inferne membranaceis pellucidis.* Efter hans Sigende blomstrer den i Junii, men det samme skeer og i Augusti og senere, ligesom Veiret falder, og Leeret i Murene, hvorpaa den voxer, af Regnen opblødes, eller af Solen fortørres."

På grund af denne beskrivelse og i betragtning af, at STRØM har havt anledning til at sammenligne planten og fundet den overensstemmende med en så god afbildning som HEDWIG'S tab. 25

i Descr. et Adumbr., synes der ikke at kunne være tvivl om, at den er identisk med *Barbula rigida* i HEDWIG'S forstand. Senere er der imidlertid, som bekjendt, af denne art fremgået en egen, særdeles naturlig slægt, *Aloina* KINDB., der af europæiske arter foruden *A. rigida* indeholder *A. aloides, ambigua* og *brevirostris. A. aloides* kan STRØM neppe have samlet, da denne art overhovedet ikke er kjendt fra Norge; men hvilken eller hvilke af de tre øvrige STRØM har sigtet til med *Barbula rigida*, er det nu umuligt at afgjøre, da alle tre efter velvillig meddelelse fra BRYHN findes i den trakt, hvor STRØM har gjort sine iagttagelser, og beskrivelsen, om den end med sikkerhed peger hen på en *Aloina*, dog ikke er tilstrækkeligt indgående til at kunne appliceres på en bestemt art af denne slægt. Vil man lægge vægt på, at bladene beskrives som butte, turde man kunne udelukke *A. ambigua*, og det samme vil kunne gjøres med *A. brevirostris*, dersom man fæster sig ved beskrivelsen af lågets form. Imidlertid turde det være rettest ikke at tillægge disse punkter i beskrivelsen større betydning, end at man lader spørgsmålet blive stående in suspenso.

Bryum aciculare.

„16. *B. aciculare*, sidder i stor Mængde paa Stene og Klipper i Elvene, og ligner *B. hypnoides*, men er uden hvid Loddenhed, ellers heel sort, og alene i det øverste grøn. Midt i October har jeg fundet den blomstrende med korte *setis* i Toppene, *capsulis erectis, crassis luteis, calyptris acuminatis luteis, inferne atrodentatis;* ellers har jeg og seet den blomstre i Maji. Den er egentlig *B. aciculare aquaticum Weber.* Men her gives og en anden høiere, mere grøn, og med Grenene vendte til een Side, item *foliis magis secundis*, som er den egentlige *B. aciculare montanum.*“ (STRØM, Første Stykke side 360.)

„16) *Bryum aciculare montanum*, en Artforandring af den i første Stykke anførte, er kort, mestendeels sort og alene i det øverste grøn, har aflange og opreiste Kapsler, ligeledes opreiste Dæksler og Hætter af samme Længde. Den blomstrer i Augusti og September.“ (Andet Stykke side 378.)

Til forståelsen heraf er det nødvendigt at bemærke, at WEBER, som STRØM her sees at have fulgt, i Spicil. Fl. Goett. side 82—85 beskriver *Hypnum aciculare* tilligemed en varietet deraf, *H. acicu-*

lare, aquaticum, af hvilke hovedarten „locis humidis saxis adhaeret," medens varieteten forekommer hyppigt „ad saxa in fluvio die Bremke." Som synonymer til den første anfører WEBER (foruden *Bryum aciculare* L.) *Bryum foliis imbricatis, lanceolatis; setis alaribus; capsulis ovatis, aristatis* HALL. Hist. t. III, p. 47, no. 1820, og *Bryum montanum hemiheterophyllum, operculis acutis* DILL. Hist. p. 366, t. 46, fig. 25, hvilke begge utvivlsomt tilhører *Rhacomitrium aciculare* (L.), og hermed stemmer også artens beskrivelse. Af varieteten leverer WEBER ingen selvstændig diagnose, men indskrænker sig til at at anføre som synonymer: 1) *Hypnum caulibus teretibus, foliis lanceolatis, imbricatis; capsulis erectis, ovatis aristatis* HALL. Hist. t. III, p. 37, no. 1781, som de forfattere, af hvem den overhovedet citeres, (BRIDEL, STEUDEL,) erklærer for den art, vi nu benævner *Rhacomitrium protensum;* 2) *Bryum hypnoides aquaticum, calyptris nigris acutis* DILL. Hist. p. 367, t. 46, f. 25, („quod nostram plantam optime exprimit": W.), som, uagtet originalen ifølge LINDBERG tilhører *Rh. aciculare,* af en stor del ældre forfattere ligeledes opfattes som *Rh. protensum,* og endelig 3) *Bryum hypnoides repens, aquaticum, erectis capitulis acutis* HALL. Enum. p. 114, sp. 26, som af flere autorer (uvist med hvilken ret) også forenes med *Rh. protensum.* Af disse tre synonymer har sikkerligen kun DILLENIUS'S været til nogen vejledning for STRØM, da han ikke synes at have kjendt HALLER'S Hist. Stirp. Helv., og samme forfatters Enum. Stirp. Helv., som STRØM flere steds citerer, ikke indeholder nogen udførligere beskrivelse eller tegning af planten.

Det kunde derfor ansees for sandsynligt, at STRØM ved *Bryum aciculare aquaticum* har forstået vor *Rhacomitrium protensum,* en antagelse, som ikke svækkes ved den omstændighed, at denne art hos os er indskrænket til kysttrakterne og mangler på Eker og Ringerike, thi STRØM havde, da han udgav sin „Fortegnelse over endeel Norske Væxter," bl. a. gjort en rejse til Grevskaberne, hvor han kan have fundet den. Men der er andre ting, som gjør denne anskuelse usandsynlig, således angivelsen om, at den er „heel sort, og alene i det øverste grøn," og „sidder i stor Mængde paa Stene og Klipper i Elvene;" ingen af delene er nemlig tilfældet med

Rh. protensum, men begge disse egenskaber passer godt til *Rh. aciculare*, og man må derfor være berettiget til den slutning, at STRØM med sin *Bryum aciculare aquaticum* har ment denne art.

Som en støtte for denne slutning kan det også nævnes, at den *Hypnum aciculare aquaticum* WEB., som M. VAHL afbilder i Fl. D. fasc. XVII, t. MI, fig. 1, og om hvilken det anføres, at den findes „paa fugtige Klipper i Norge," i virkeligheden er en typisk **Rh. aciculare** (sml. LINDBERG Rev. crit.). Det viser sig nemlig, at de fleste af de moser, som afbildes i dette hefte af Fl. D., behandles for første gang som norske omtrent samtidigt af VAHL på dette sted og af STRØM i hans opsatser i det kgl. Danske Vidensk. Selsk. Skr. Dette kan ikke betragtes som nogen tilfældighed, når man tager hensyn til, at disse to botanikere stod i forbindelse med hinanden; det må meget mere betegnes som en ganske nærliggende mulighed, at der også har bestået en forbindelse mellem de specimina, efter hvilke de har beskrevet eller afbildet *Bryum* resp. *Hypnum aciculare aquaticum.*

Bryum aciculare montanum er et fra STRØM selv hidrørende navn. Denne plante skal være kort, men dog højere end *B. acic. aquaticum,* have ensidige grene og blade samt „blomstre" i august og september. Det første af disse skillemærker kan ikke tillægges nogen større vægt, og hvad det andet angår, er det ikke karakteristisk for nogen art, som man her kan tænke på, men forekommer lejlighedsvis såvel hos *Rh. aciculare* som hos andre arter af slægten. STRØMS angivelse af fruktifikationstiden er sikkerlig ikke korrekt, da frugten hos de arter, som i denne forbindelse kan komme i betragtning, (*Rhacomitria* og *Grimmia unicolor,)* modnes om våren og på forsommeren, (sml. ARNELL, De skand. løfm. kalend. s. 116—117). Det tør derfor være forsigtigst i *Bryum aciculare montanum* kun at se en *Rhacomitrium aciculare* med ensidige grene og blade.

Bryum alpinum.

„*Bryum alpinum* L. Mant. II. 309, Dill. musc. t. 50. f. 64" angives af GUNNERUS (Fl. Norv. II, no. MLXIII) at forekomme „in

alpe snaasensi, a. 1769. passim lectum." Da der ikke er opbevaret exemplarer af denne plante i hans herbarium, er det usikkert, hvilken art han hermed har ment.

Det er vistnok *Bryum alpinum* **L.,** STRØM sigter til i Andet Stykke, hvor det side 382 heder:

„38) *Bryum alpinum.* For at finde denne, som jeg længe forgiæves havde søgt, tilstaaer jeg, at jeg eengang satte mig i større Fare, end jeg burde, og vovede mig i en Præcipice af et Field, hvorfra jeg ikke uden Møie og Fare kom tilbage. Til Lykke fandt jeg den dog paa dette Sted sidst i Maji blomstrende, og det paa en flad Klippe, hvor den giorde en tyk Grønsvær, som en ophøiet Dyne, ganske igiennemtrængt og vaad af det nedrindende Vand, og af samme fremstak hist og her dens høie Frøestilke med hængende Kapsler, som den hos DILLENIUS fremstilles. Dog befandtes Grenene langt tykkere og mere tæt sammenføiede end hans Tegning viser, derhos i Toppen jevne og ligesom afklippede, samt tæt besatte med lancetlige og lidet concave Blade, derhos meget brækkelige, saa de ikke lade sig adskille uden at brækkes. Farven er heel igiennem hvid eller bleeg, som falmet Løv. Nogle gange tilforn, især paa Meheyen imellem Nummedal og Tellemarken, erindrer jeg nok at have seet denne Mosart, men da den paa den Tid ikke blomstrede, kiendte jeg den ikke."

Beskrivelsen af farven i forbindelse med den excessive skjørhed synes nærmest at tyde på, at STRØM her har havt med en morsken tue at giøre. Til hvilken art denne har henhørt, kan ikke afgjøres efter beskrivelsen. Der er dog en omstændighed, som gjør det lidet sandsynligt, at bestemmelsen er rigtig, nemlig, at planten er funden med frugt. *Bryum alpinum* L. fruktificerer hos os sågodtsom udelukkende på selve kystranden; fra indlandet kjender jeg kun et eneste sted, hvor den er samlet med frugt, nemlig Vestfjorddalen i Tinn, altså et strøg, hvor klimatet meget synes at nærme sig Vestlandets, idet der her er observeret et forholdsvis betydeligt antal rent atlantiske arter. —

Men der er i vor bryologiske literatur fra forrige århundrede også omtalt en anden, vidt forskjellig art af lignende navn, og det er den, STRØM sigter til i Første Stykke side 364:

„36. *Bryum alpinum capillaceis foliis, cauli adpressis Hall. enumerat. pag. 109. Tab. 4. Fig 1.* findes ikke hos Linne, ikke heller i Registeret af *Flora Dan.* og *Norv.,* men voxer her paa visse Steder i Mængde, saasom paa Bierg-Hammeren for venstre

Haand, tæt ved Vadstedet, hvor man reiser over Bækken fra Gaarden Skollhorn til Aasen, item i Field-Siden ovenfor Gaarden Sollis i samme Fieldstrækning. Den har lange og haarfine Blade, og blomstrer om Sommeren med fine *Setis,* item *antheris tenuibus erectis,* fuldkommen efter Hallers Beskrivelse og Tegning. Ellers synes den med større Ret at kunne henregnes til *Hypna* end *Brya*, siden dens *setæ* ere ved Roden omgivne med Blade, eller et saa kaldet *Perichætio,* uden ringeste Tegn til noget *tuberculum.* Exemplarer deraf har jeg sendt til de Herrer Professorer Wahl og Retzius."

I 1790 (Samleren, bd. 3, s. 352) angiver han den fra de bratte fjeldvægge ved „Helvede," en fos i nærheden af gården Ulleland på Øvre Eker. I Andet Stykke side 381 skriver han videre:

„36) *Bryum alpinum, capillaceis foliis. cauli adpressis Halleri,* er her ikke rar at see paa Fieldene, hvorfor jeg desto mere undrer, at LINNÉ, GUNNERUS og MÜLLER gaae den saa stiltiende forbi. HALLER'S Tegning *Enum. Stirp. Helvet. Tab. 4. Fig 1.* forestiller den tydelig nok, Fructificationen undtagen, som ikke vel kan kiendes enten af hans Tegning eller Beskrivelse, hvorfor jeg her vil tilføie, at Kapslerne ere aflange og opreiste, Dækslerne *(opercula)* coniske og korte, men Hætterne *(calyptræ)* langspidsige og opreiste. Saaledes sees den her blomstrende i Maji. Dens videre Beskrivelse kan eftersees i første Stykke."

Uagtet jeg ikke har havt anledning til at se STRØM'S exemplarer af denne plante, er det dog på grund af beskrivelsen og ved hjælp af henvisningen til HALLER'S Enum. Stirp. Helvet. ikke særdeles vanskeligt at afgjøre, hvilken art det her gjælder. Den citerede figur hos HALLER kan nemlig ikke fremstille mere end to arter, enten *Distichium capillaceum* eller *Ditrichum flexicaule.* At HALLER'S original efter LINDBERG'S undersøgelse deraf i Petersburgerakademiets herbarium tilhører den førstnævnte, kan her ikke komme i betragtning, da det er tegningen og ikke originalexemplaret, som STROM har havt at holde sig til. Men allerede hans bemærkning om lågets form (konisk og kort), taler for, at også han har sigtet til *Distichium capillaceum,* og denne antagelse bliver omtrent til vished, når man tager hensyn til, at STRØM ganske sikkert også har kjendt *Ditrichum flexicaule;* det kan nemlig ikke være nogen anden art end denne, han beskriver som *Bryum* no. 37, *Bryum capillare* DICKS., som „ligner den forrige meget."

Den sammenligning, han anstiller mellem disse to planter, er meget oplysende: den ene er lysegrøn, har but låg og voxer i skyggefulde huler; den anden, som er højere og grovere, er mere mørkt farvet eller brun, har låget langstrakt som et næb og voxer på flade kalkbjerge udsat for solen. Som man ser, en dygtig karakteristik af forskjellen mellem de to arter, når STRØM'S utilfredsstillende hjælpemidler tages i betragtning.

Som yderligere sandsynlighedsbevis for rigtigheden af denne opfatning af planten tjener det, at WILLE'S planteliste fra Telemarken under no. 423 indeholder den samme *„Bryum alpinum Halleri enumerat. Stirp.* pag. 109 No. 7. Tab. 4, Fig. 1," medens man under samme navn i hans herbarium finder **Distichium capillaceum** (SW.). Når man tager hensyn til, at WILLE i nogen tid var STRØM'S kapellan og vistnok modtog en del af sin bryologiske viden fra ham, ligger det nær at formode, at den af STRØM omtalte *Bryum alpinum* HALL. er den samme som WILLE'S.

At HAMMER trods den sidstnævnte forfatters tydelige betegnelse af autor anfører *Bryum alpinum* **L.** som funden af WILLE i Telemarken, behøver ikke nærmere at karakteriseres.

Bryum apocarpum.

Omtales først af GUNNERUS i Fl. Norv. II under no. DCCCCXCVII, hvor han siger om den: „Habitat passim in arboribus & saxis." Da den mangler i hans efterladte samlinger, er man ude af stand til at kontrollere bestemmelsens rigtighed.

STRØM siger i Første Stykke side 357:

„1. *Bryum apocarpum. F. N.* (ɔ: Flora Norvegica) har opreiste, grenede og mørke Stammer, med røde Knopper i Toppen af Stammerne, hvori den synes at nærme sig til visse ***Mnia.*** Bladene ere lancetlige og kiøldannede, med en midtad gaaende Sene. Den voxer i Mængde saavel paa Bierge, som Klipper i Elvene, som af Vandet overskylles,"

og i Andet Stykke side 376:

„1) *Bryum apocarpum Linnæi,* har efter hans Mening tvende Varieteter, som dog med bedre Grund kan regnes for to adskilte Species. Den første, som HEDVIG kalder *Grimmia apocarpa,* voxer paa Træe og Stene, er uden Loddenhed, og har røde Knoppe, der

knap titte frem af Stammernes Toppe; den anden, som hos ham heder *Hedvigia ciliata,* voxer til Fields, har hvide *cilia* eller Haar i Enden eller Toppen, og sammesteds langt større Knoppe af en guul Farve cg med ulige mere stumpede Dæksler eller *opercula.*"

At den sidst nævnte virkeligt er *Hedwigia,* synes ikke at kunne gjøres til gjenstand for tvivl, ligeså lidt, som at den først nævnte af HEDWIG'S arter er en eller flere *Schistidia.* Man kunde vistnok her fæste sig ved, at forf. i Første Stykke nævner, at planten bl. a. findes på klipper i elvene, som overskylles af vandet, og være tilbøjelig til heraf at slutte, at han har sigtet til *Schistidium alpicola* eller dens *var. rivularis*; men det må erindres, at denne art ikke er kjendt fra de trakter, hvor STRØM botaniserede, og det bliver på grund heraf sandsynligt, at den plante, som han har bemærket på sådanne lokaliteter, ikke har været andet end *Schistidium apocarpum.* Om det er denne art eller *S. gracile,* (som sikkerligen forekommer i skifertrakterne på Eker,) eller begge disse, han forøvrigt har fundet, derom kan man ikke danne sig nogen mening efter den givne beskrivelse.

Under no. 972 opfører HAMMER *Bryum apocarpum* tilligemed en *var. coccineum.* Da han ikke beskriver denne, og der heller ikke er nogen oplysning at erholde i Fl. Dan. i texten til den af ham citerede tab. CCCCLXXX, er det uklart, hvad han hermed har ment.

Bryum argenteum.

Opføres af WILSE for Spydeberg og omtales af STRØM i Første Stykke side 362 således:

„28. *B. argenteum,* bestaaer af smaa, opreiste og trinde Stammer, som samles ved Roden, og have ovale Blade. For blotte Øine har den en bleeg Glands, som af Sølv. Dens Kapsler har jeg ei fundet hældende, men opreiste, men de vare og meget unge. Den sees ellers kun sielden."

Året efter (1790) omtaler han den i beskrivelsen af sin rejse til Blåfarveværket på Modum som forekommende i nærheden af „Helvede" ved Ulleland på Øvre Eker:

„Paa et halvt forraadnet Trætag her i Nærheden stod *Bryum argenteum* i stor Mængde, dog uden Fruktifikation; men da jeg

$1^1/_2$ til 2 Maaneders Tid derefter, i September besøgde Stedet igjen, i Tanke, at lede derefter, fandt jeg dens Kapsler (Frøehuse) i Mængde, som ellers ere rare at see." (Samleren, bd. 3, s. 355.)

I 1791 skriver han om den samme art i Andet Stykke Side 380:

„28) *Bryum argenteum,* voxer helst paa fugtigt og forraadnet Træe. Den skyder mange tæt sammensiddende opreiste og trinde Stammer, grønne, som af Spanskgrøn, og sølvfarvede i Toppene. Sidst i August har jeg fundet den, deels med fuldkomne og hængende Kapsler, deels med Frøestilke krumme i Enden, som ingen Kapsler havde. En Artforandring saaes ogsaa deriblant af samme Skikkelse, men langt større og heel grønne, uden Forsølvning; de samme havde ingen Spidser i Enden af Bladene, som hine, ikke heller nogen Fructification. Baade den større og mindre Art sees hos DILLENIUS aftegnede."

STRØM'S angivelse, at nærværende art hyppigst findes på råddent træ, hidrører åbenbart fra, at han ved Helvedesfossen på Eker har fundet den på dette substrat, som ellers ikke netop er det almindeligste. Man vilde dog gå for vidt, hvis man heraf vilde slutte, at han har havt en anden art for sig; de øvrige bemærkninger stemmer nemlig godt med, hvad man kan iagttage på *Bryum argenteum.*

Den sterile, større, rent grønne varietet uden „Spidser i Enden af Bladene" har muligens været *Myurella julacea,* som ifølge BRYHN forekommer både på Eker og Ringerike. At en sammenblanding af disse to, i nutidens bryologiske opfatning vidt forskjellige arter virkeligt tidligere har fundet sted, beviser de i Kjøbenhavns botaniske musæum opbevarede, af M. VAHL samlede norske exemplarer, som han selv har bestemt til *Bryum argenteum.* Under dette navn finder man nemlig foruden **Bryum argenteum** (L.) m. fr. også frugtexemplarer af **Myurella julacea** (VILL.).

Bryum arvorum.

„*No. 1. Bryum surculo stricto, basi procumbente, foliis capillaribus erectis, operculo rostrato*),* er en liden Mosart, som sees i Mængde paa igienlagte Agre og blomstrer i September. Stammen er smal og opreist, skiønt nedentil ved Jorden noget liggende,

*) *Affine videtur Bryo virenti, capsulis erectis, foliis subulatis striatis. Dickson fasc. p. 4. an folia exsiccatione crispa?* (Anm. af VAHL, der ikke havde seet planten. *Bryum virens* DICKS. er = *Weisia viridula* [L.].)

de smaae Blade som beklæde den fine som Haar, dog noget concave, sidde tæt til Stammen og opreiste, og naar denne, som undertiden skeer, krummer sig meget, vende de fleste til den Side, hvor Bugningen er. Frøe-Stilken *(Seta)* er noget bugtet; Kapslen aflang og opreist, Hætten *(Calyptra)* langspidsig, og Laaget *(Operculum)* som et kort, noget krumt og stumpet Neb. Naar samme falder af, har Kapslen i den røde Tænder eller *Ciliæ*. I Begyndelsen tænkte jeg den var *Trichostomum pusillum Hedvig Descript. Muscor. frondosor. Tab. 28.* Men den er dog mindre, har en kortere og mere lige Stamme, og ikke saa opreiste Blade. I Henseende til Stedet, den voxer paa, kunde den med et trivielt og forkortet Navn hede: *Bryum Arvorum. Tab. 11. No. 1. Fig. 1—4.* forestiller den baade i naturlig og forøget Størrelse." (STRØM, Skr. af Nat.-hist. Selsk. I, 2, s. 31—32; tab. XI, No. 1.)

Man vil både i beskrivelsen og på figuren forgjæves lede efter kjendemærker, som kan retfærdiggjøre denne arts adskillelse fra *Ditrichum tortile* (SCHRAD.) *var. pusilla* (HEDW.). STRØM anfører selv kun størrelsen, den mere oprette voxemåde og bladenes mere udstående stilling. Blandt disse skillemærker kan størrelsen og voxemåden overhovedet ikke komme i betragtning, og hvad bladenes retning angår, så afbildes disse på STRØM'S tegning som opret-udstående, medens HEDWIG fremstiller dem som oprette hos *Trichostomum pusillum*. Denne forskjel, som i og for sig ikke er særdeles væsentlig, kan, når der er overensstemmelse i alle andre punkter, ikke afholde os fra at anse *Bryum arvorum* for synonym med **Ditrichum tortile** (SCHRAD.) **var. pusilla** (HEDW.).

Bryum cæspiticium.

Under no. DLXX i Fl. Norv. II skriver GUNNERUS:

„Reperi in tectis passim e. gr. in prædio Bromstad & alibi in glareosis e. gr. in coemeterio schierstadiensi norlandiæ mense majo, qvo tempore florebat. Facile confunditur cum *Mnio annotino* § 336. si ad characterem genericum & folia acuminato-setacea non probe adtenditur."

Signeret „No 570 BRYUM *cespititium*" ligger i hans herbarium 3 halvark, hvoraf det ene, som desuden er mærket „Skjerstad d. 26 Maji 1767 in coementerio, solo glareoso," bærer et par tuer af **Webera nutans** (SCHREB.), medens af de to øvrige, der ikke er forsynede med nogen steds- eller tidsangivelse, det ene indeholder

Webera longicollis (Sw.)? *), det andet **Ceratodon purpureus** (L.).

Derefter angives *Bryum cæspiticium* for Eker af STRØM og for Seljord af WILLE i de resp. bygdebeskrivelser.

STRØM omtaler den også i sit Første Stykke side 363:

„30. *B. cæspiticium F. N.* er overalt almindelig, og blomstrer tilig om Vaaren, saasnart Sneen gaaer af. Den er desuden kiendelig at sine hængende Kapsler og høie Blomsterstilke, der ere røde nedentil, men grønne oventil."

LINNÉ'S *Bryum cæspiticium* er som bekjendt en kollektivart, der bl. a. også indbefatter vor *Webera nutans*. At STRØM med sin *Bryum* no. 30 skulde have ment den sidstnævnte, er dog lidet troligt, da han uden tvivl har kjendt denne, (sml. under *Mnium pyriforme*,) men hvad han kan have sigtet til, må forblive i det uvisse.

WILLE opfører den også som funden på rejsen i Telemarken, og hans exemplar opbevares fremdeles. Det viser sig at være en *Bryum* med umodne kapsler, som på grund af den dioike blomsterstand og bladenes form og struktur utvivlsomt er **Bryum cæspiticium** L.

I HAMMER'S Prodromus findes den anført som no 995.

Som „*Bryum* . . . ." ligger **Bryum cæspiticium** m. fr. fra Norge også i M. VAHL'S samlinger.

Bryum capillaceum.

Fl. D. fasc. XVII (ed. M. VAHL 1790) tab. M., fig. 1: „Almindelig paa de norske Fielde." Figuren fremstiller **Distichium capillaceum** (Sw.), og blandt VAHL'S efterladte norske moser findes denne art m. fr. under betegnelsen „*Bryum* Haller no. 1806." Et andet exemplar i Kjøbenhavnerherbariet er med en fremmed (vistnok HORNEMANN'S) hånd signeret: „*Bryum* e. Norv. d. V." (ɔ: dedit M. VAHL). „*Didymodon divergens* Sw."

Bryum capillare.

Det er *Bryum capillare* **L.**, STRØM sigter til på side 363 i Første Stykke:

*) På grund af frugtens umodne tilstand er bestemmelsen ikke ganske sikker.

„31. *B. capillare,* ligner den forrige," (ɔ: *B. cæspiticium,*) „men adskiller sig ved sine høiere Stammer, kortere Blomsterstilke, bredere og dog i Enden spidsere Blade; voxer meget paa Allun-Skieferen, item ved Kul-Miler. Jeg veed ikke, hvorledes det skal forstaaes, at Haller tillægger den høiere Blomsterstilke, end den forrige, da de dog, saavidt jeg kan skiønne, ere kortere, og blive endnu kortere derved, at de ere rodfæstede ved Roden, og for en stor Deel skiules af Stammerne. At Linne i sine første Skrivter har regnet den til *Mnia*, kan maaske komme deraf, at dens Blade ere samlede i Knoppe, næsten som paa *Mnium hygrometricum.*"

Om den samme art siger han i Andet Stykke side 380:

„31) *Bryum capillare*, voxer paa Bierge, gammelt Træe og ellers overalt i Mængde, og blomstrer tidlig i Maji. Dens Frøestilke udspirer ved Roden eller af de gamle og forældede Stammers Toppe, og bære hængende Kapsler med lange og spidse Hætter, som Fuglenebbe, men korte og stumpede Dæksler. Bladene ere spidse i Enden, og langt bredere end paa *B. cæspiticium,* som ogsaa adskiller sig fra den ved sine kortere Stammer, mere udstaaende samt smalere Blade, og mindre Kapsler."

Der er i STRØM'S bemærkninger neppe noget til hinder for at betragte hans *Bryum* no. 31 som *Bryum capillare* L., og man kan endogså til støtte herfor anføre beskrivelsen af bladenes form, men af mangel på kontrolexemplarer har man ingen sikkerhed for rigtigheden af denne opfatning.

Men STRØM omtaler også en anden *Bryum capillare,* som ikke står i nogen forbindelse med LINNÉ'S art af dette navn, nemlig i Andet Stykke side 381—382:

„37) *Bryum capillare, Dicks. Plant. cryptog. Fasc. 1. Tab. 1. Fig. 6.* Denne, som af forbemeldte Skribentere" (ɔ: LINNÉ, GUNNERUS og MÜLLER) „ikke heller anføres, ligner den forrige" (ɔ: *Bryum alpinum* HALLER; sml. ovenfor) „meget, men adskiller sig dog fra den ved sin høiere og grovere Vext, og mere mørke eller brune Farve, som paa hiin er lysegrøn. I Henseende til Frugtdelene ere de hinanden lige, undtagen, at Dækslet, som hos hiin er stumpet, er her langstrakt, som et Neb. De blomstre ellers begge i Maji, men voxe paa adskildte Steder, hiin i skyggefulde Huler af steile Klipper og Bierge, men denne paa flade Kalkbierge for Solen, og beklæder samme med en Grønsvær 2 à 3 Finger tyk. At den er *Bryum capillare Dicksoni,* er en Underretning, som jeg har Prof. VAHL at takke for, da jeg ellers havde anseet den for nye og ubekiendt; men da jeg ikke har denne Autor selv til Eftersyn, vil jeg her tilføie denne af mig selv forfattede Beskrivelse: *Surculi conferti biunciales, maximam partem tomentosi ferruginei, superne*

læte virides, tenuissimi erecti, simplices et vix ramosi, foliis capillaribus, carinatis, cauli adpressis superne magis congestis et subcrispis; setæ unciales, tenuissimæ aureo splendentes, absque tuberculo, e surculorum medio latere, interdum etiam e surculorum nondum adultorum apice, prorumpentes; capsulæ juniores lineares, sæpe horizontaliter falcis instar inclinatæ, adultiores tenues cylindricæ, absque annulo, dentatæ, item erectæ seu parum inclinatæ; Calyptræ aristatæ, erectæ s. subarcuatæ, opercula rostrata."

Herved er først og fremst at bemærke, at DICKSON ikke kalder den på hans tab. 1, fig. 6 afbildede art *Bryum capillare,* men *B. capillaceum,* og at figuren forestiller *Distichium capillaceum* (SW.). VAHL, der har kjendt den sidst nævnte art, (den er nemlig, som nys bemærket, afbildet i den af ham udgivne fasc. XVII af Fl. D.,) har ledet STRØM på vildspor, idet han har anseet den af STRØM sendte plante for identisk med den af DICKSON, men forskjellig fra den af ham selv afbildede, uagtet disse to er en og den samme. At STRØM'S plante er forskjellig fra *Distichium capillaceum,* fremgår nemlig til fulde af hans beskrivelse og sammenligningen med *Bryum alpinum* HALLER, der er = *Distichium capillaceum.* Som ovenfor (side 59—60) vist, nærer jeg ingen tvivl om, at den art, som STRØM her har behandlet, er *Ditrichum flexicaule* (SCHLEICH.), og at man derfor kan opføre som synonym til denne art

Bryum capillare (haud L.) STRØM in Det kgl. Danske Vid-Selsk. Forh. Ny Saml. III, (1788,) p. 381.

Bryum carneum.

Nævnes af KROGH i hans Nordfjords Beskrivelse og omtales nærmere af STRØM i Første Stykke side 363 og Andet Stykke side 380:

„32. *B. carneum* voxer i Mængde paa Bierge, som overskylles af Vand, og bedækker samme. Dens Stammer ere nedentil gamle og sorte, men oventil grønne, og have ovale, samt spidse Blade. Dens Blomsterstilke udspire enten i Kløften af Stammerne, som Dillenii Tegning viser, eller længer ned paa de gamle Stammer, og rage derfor ikke meget op over sammes Toppe, ere og tilligemed dens rundagtige Kapsler kiødrøde. Den ligner *Mnium annotinum,* men har mindre og mere vexelviis siddende Blade, samt kortere og mere runde Kapsler, og blomstrer tilig om Sommeren."

„32) *Bryum carneum.* Denne lille Vækst, som jeg nogle gange har fundet blomstrende sidst i August, er den samme som HEDVIG har aftegnet *Tab. 20,* og som han vel ikke der, men dog paa første Blad i tredie Fascikel erkiender for *B. carneum Linnæi.* I Størrelse og Skikkelse ligner den HEDVIGS Tegning fuldkommen, men kommer dog med DILLENII (*Tab. 50. Fig. 69. c. e.)* mere overeens derudi, at Stammerne ved Frøestilkenes Rod udskyde en Sidegren, som HEDVIG ikke har, og at Bladene have en Spidse i Enden, som ligeledes fattes hos ham. For Resten ere Bladene vidt fra hinanden og vexelviis siddende; Frøestilkene korte og nedentil kiødrøde; Kapslerne aflange og undertiden pæredannede, ellers kun lidet hældende eller horizontal liggende; Dækslerne tykke og stumpede med en liden stumpet Tap eller Vorte i Enden; og Hætterne ligeledes horizontal liggende, langspidsede og bagtil splittede. Saaledes har jeg nogle gange fundet den paa tørre Mure blant anden Mos, dog i enkelte Straa. De større Arter deraf, som DILLENIUS har aftegnet, men HEDVIG intet melder om, har jeg ogsaa seet, men kun med fortørret Fructification."

Hvis det virkeligt er *Mniobryum carneum* (L.), STROM her har beskrevet, så er beskrivelsen i et par punkter mindre korrekt. For det første fruktificerer ikke denne art i august måned; frugten modnes langt tidligere, og i august er planten næsten forsvunden, så at den kun med anspændt opmærksomhed kan gjenfindes selv på steder, hvor man tidligere på året har fundet den i mængde. Dernæst forekommer *Mniobryum carneum* neppe på berge, som overskylles af vand; jeg har ialfald kun iagttaget den på stiv lere, og heller ikke i nogen håndbog sees den anført som voxende på klipper. Uagtet det ikke kan negtes, at flere af de i STROM'S beskrivelse nævnte kjendemærker og henvisningen til DILLENIUS'S og HEDWIG'S afbildninger peger hen mod *Mn. carneum,* tør det dog på grund af de anførte afvigelser være tryggest (i mangel af exemplarer) at betragte denne STROM'S angivelse som usikker.

Bryum Celsii.

„Habitat nidrosiæ. Borchgrewink. Pedunculi vel potius filamenta subcapillaria, purpurascentia, pollicaria, rarius bipollicaria: antheræ parvæ, oblongæ, interdum erectæ, sæpius vero parum inclinatæ una cum summa parte filamenti: folia parva, setacea:" GUNNERUS, Fl. Norv. II, no. DLXXIV. Planten ligger under det

samme navn i hans herbarium rigtigt bestemt (= **Ceratodon purpureus** [L.]).

Forøvrigt behandles den af STRØM, der udtaler sig på følgende måde om den i Første Stykke side 362:

„26. *B. Celsii* skyder fra Roden korte og udbredte Blade, har ovale, opreiste og rødagtige Kapsler, lange og hældende *calyptras* med stumpe *opercula*, den blomstrer i Maji, og kan let tages for *Mnium purpureum*, men har langt kortere og bredere Blade uden Stamme, voxer i Braater og tørre Bakker."

Og i Andet Stykke side 379:

„26) *Bryum Celsii*, har jeg vel ingen Beskrivelse af, dog tænker jeg vist det er den, jeg her har fundet hist og her, men meest iblant *B. murale* paa Biergene; *surculis acaulibus vel subacaulibus, foliis linearibus, sparsis carinatis, setis longis tenuibus, capsulis oblongis erectis rubris, operculis conicis elongatis, calyptris aristatis obliqvis.* Saaledes har jeg fundet den midt i Maji."

I HAMMER'S Prodr. Fl. Norv. er den under no. 993 anført for Trondhjem (efter GUNNERUS).

Bryum cucullatum.

I originalbeskrivelsen af **Webera cucullata** (SCHWÄGR. Sp. musc. suppl. I, 2, [1816] s. 94) heder det: „Missum e Finmarkia ad Hedwigium." Da HEDWIG døde i 1799, turde det være sandsynligt, at denne art først er samlet af M. VAHL, der, som bekjendt, endel år i forvejen rejste i Finmarken; nogen anden botaniker, fra hvem den kunde være sendt HEDWIG, har neppe færdedes i denne landsdel.

Bryum elongatum.

I Skrivter af Naturhistorie-Selskabet, 1ste bind, 2det hefte (1791) side 34—35 beskriver STRØM en ny art på følgende måde:

„*No. 4. Bryum surculo stricto procumbente, foliis ex ovato-linearibus, capsulis elongatis erectis, operculis aristatis.* *) Denne smukke Mosart er nok en af de rareste, og har noget besynderligt ved sig, hvorfor den især opvakte Hr. Professor VAHL'S Opmærksom-

*) *An melius: capsulis erectiusculis clavatis, operculis rostratis, foliis oblongis aristatis.* (VAHL'S anm.)

hed. Af første Anseende ligner den *Bryum trichoides* meget, endogsaa derudi, at den har en Artforandring, neppe halve Delen saa høi som sædvanlig, og blomstrer dog paa samme Tid, hvoraf sees, at de ikke blive større, og det samme har jeg hos *Bryum trichoides* observeret. De største kan være henved to Tommer høie, have en kort og smal Stamme, nedentil gemeenlig bøiet til Jorden, men siden opreist, ellers beklædt med opreiste Blade, der ere ovale nedentil, men oventil haarfine, dog med den Forskiel, at paa de øverste, som omfatte Frøestilken (*Folia perigonialia*), udgiør det ovale en langt større Deel, end det Haarfine (*Fig. 4.*), hvilket derimod paa hiin (*Fig. 3.*) forholder sig tvertimod. Frøestilken er ellers fiin, Kapslen lang opreist og saa smal, at jeg ikke veed nogen Mosart, som deri fuldkommen ligner den, hvorfor jeg hos mig selv pleier kalde den *Bryum elongatum*. Laaget ligner et langstrakt Neb og Hætten ligeledes. For Resten har Frøestilken i nederste Ende en *tuberculus* eller Fortykkelse, og Kapslen i Randen kiendelige Tænder. Hvad Farven angaaer, da mærkes paa Bladene ingen Glands, men derimod altid paa Frøestilken en grøn og glindsende Farve, tilsidst blive de grønne Kapsler røde og give sig ved denne røde Farve tilkiende langt fra. Den voxer ellers i Mængde og store Samlinger, paa Bunden og Siderne af udtørrede Vandgrøvter, blomstrer midt om Sommeren, og kaster sit Frøe om Høsten, men synes om Vinteren at gaae ud, siden jeg om Foraaret ikke har fundet uden fortørrede Levninger af dens gamle Stammer, men derimod mange nye og meget subtile, som da begyndte at titte op af Jorden. *No. 4. Fig. 1—5.* forestiller den baade i naturlig og overnaturlig Størrelse."

Som SWARTZ forlængst har bemærket i SCHRADER'S Journal für die Botanik, 1800, Bd. 2, er denne STROM'S art identisk med HEDWIG'S et år senere publicerede *Dicranum ambiguum*, (**Trematodon ambiguus,**) hvilket med tilstrækkelig tydelighed fremgår allerede af tegningen.

Bryum exstinctorium.

GUNNERUS angiver den i Fl. Norv. II (no. DCCCCXLVII) at forekomme „in arenosis passim." Det tilsvarende nummer mangler i hans herbarium.

I sit Første Stykke side 358 skriver STROM:

„7. *B. exstinctorium F. N.* har dette besynderlige, at *Calyptra* bedækker den hele Kapsel, og seer ud som en spids opad gaaende Hætte. Gunnerus skriver, at den voxer *in arenosis*, hvorimod jeg altid har fundet den blandt andre Mose-Arter paa

steile Klipper. Den blomstrer baade i Maji og September. Den, jeg her mener, er den større Art, som Dillenius har *Tab. 45, Fig. 9*, den lille, *Fig. 8*, har jeg derimod ikke seet."

Fig. 8 hos DILLENIUS er *Encalypta vulgaris*, Fig. 9 med tydelige frynser i hættens rand er *E. ciliata*.

Encalypta ciliata (HEDW.) er også afbildet i Fl. D. fasc. XVII, (ed. M. VAHL,) tab. MI, fig. 2 og angives i texten som „almindelig i Norge". I VAHL'S herbarium har jeg ikke fundet noget norsk exemplar af denne art; derimod findes i samme med påskrift *„Bryum exstinctorium.* Legi in Norvegia" **Encalypta brevicollis** BRUCH m. fr.

Bryum exstinctorium opføres endvidere for Norge i HAMMER'S Prodromus.

Bryum flexuosum.

Denne art behandles af STROM i Første Stykke side 360 og Andet Stykke side 378:

„17. *B. flexuosum*, kiendes deraf, at ei alene dens Blomsterstilke som oftest ere bugtede, men at dens lange Blade boie sig til een af Siderne; den ligner altsaa deri den efterfølgende *B. heterom.*, men kan dog let skilles fra samme ved sin høiere Vækst, samt tykkere, større og mere mørke Blade. Den voxer paa raaddent Træe i Sumpe, og da jeg har fundet den med fortørrede Blomsterstilke og Kapsler ved St. Hans Tid, slutter jeg, at den blomstrer om Vaaren." „17) *Bryum flexuosum*, voxer ikke alene paa raaddent Træe i Sumper, men og paa Træer og Klipper, ofte af den Høide, at den kunde tages for *B. scoparium*, fra hvilken den dog adskiller sig ved sine smalere Blade uden nogen midtadgaaende Seene. Dens Frøestilke ere gule og lyse, temmelig tykke og bugtede, ikke meget over en halv Tome lange; Kapslerne mestendeels opreiste, men krumme sig dog, naar de tørres; Dækslerne og Hætterne smale, spidse og liggende, dog sees de ogsaa hos nogle ganske opreiste. Den blomstrer i Junii Maaned."

Planten må nødvendigvis være en *Dicranum;* at dømme efter de ensidige blade og underlagets beskaffenhed *D. fuscescens, D. congestum* eller en form af *D. scoparium* med ensidige blade, sandsynligst den første, da den er den eneste af disse tre, om hvem det kan siges, at kapselen krummer sig ved at tørres. På STRØM'S angivelse om bladenes mangel på nerve kan der ikke lægges nogen

vægt, da han også på andre steder har taget fejl heri, og hos *D. fuscescens* forskjellen mellem nerven og den smale bladplade oventil måske let kan være bleven overseet af STROM med hans mindre fuldkomne hjælpemidler.

Bryum glaucum.

„14. *B. Glaucum.* Endskiønt den voxer temmelig almindelig paa Fieldsiderne, har jeg dog ei fundet den, uden med fortørrede Blomsterstilke i Maj, hvoraf jeg slutter, at den havde blomstret Høsten forud. Derved fornam jeg dog, at Blomsterstilkene ikke altid sidde i Stammernes øverste Toppe, efter Dillenii Tegning, men i Midten. Den har alle Bladene samlede paa korte Stammer, som ere meget brækkelige, men stikke dybt i Jorden, og deraf kommer det, at de i Dillenii Figur forestilles saa lange."

Denne STROM'S beskrivelse i Første Stykke side 359 suppleres i Andet Stykke side 378:

„14) *Bryum glaucum,* sees andre Steder sielden med Fructification, men her ofte i Soelbakker, som ligge høit og iblant Træerne; men at de maae blomstre meget tidlig, eller maaskee sildig paa Høsten, slutter jeg deraf, at jeg endog i Maji og først i Junii har altid fundet den fortørret. Dens Frøestilke, som ere en heel Tomme lange, udspringe som tiest af Stammernes Toppe, men ogsaa undertiden paa Siderne. I fugtigt Veir staae Bladene temmelig vidt fra hinanden, men i tørt Veir slutte de tæt tilsammen og danne en Pyramide i Toppen."

Så meget er sikkert, at STROM'S *Bryum glaucum* ikke er *Leucobryum glaucum,* hvilken art BRYHN overhovedet ikke har iagttaget på Eker og kun fundet et enkelt sted på Ringerike (i steril tilstand). Når STROM siger, at den „her" (ɔ: på Eker) ofte fruktificerer, så er det indlysende, at det er anden art, han har tillagt dette navn; men hvilken denne art er, er det meget vanskeligt at afgjøre. Hvis jeg turde vove en gisning, vilde jeg gjøre opmærksom på, at *Dicranum spurium* er en plante, som i sig forener de temmelig tarvelige, af STROM angivne kjendemærker, og som netop trives bedst på frit liggende knauser i nåleskovene. Men mere end en hypotese bliver ikke en tolkning, som har så lidet at støtte sig til.

Under disse omstændigheder er det at beklage, at WILLE'S herbarium ikke indeholder noget exemplar af den *Bryum glaucum,*

som han opfører på listen over de i Telemarken bemærkede vækster, og som derfra er gået over i HAMMER'S Prodromus.

Bryum heteromallum.

Herom læses i STROM'S Første Stykke side 360:

„18. *B. heteromallum,* er en liden guul Mose-Art, med haarfine og til en af Siderne vendte Blade, som voxer overalt paa bratte Jord-Vægge ved Siderne af dybe Veie. Den har røde Blomsterstilke, med mørke og opreiste Kapsler, og blomstrer i August og September. Saa høi og med saa lange Blade, som Dill aftegner den, har jeg ikke seet den uden af og til paa Field-Siderne; ikke heller har jeg fundet dens Kapsler saaledes hældende som hans."

Denne beskrivelse indeholder neppe noget, som ikke passer på *Ditrichum homomallum*, men sandsynligheden af, at STROM skulde have forstået denne art med sin *Bryum heteromallum,* er desuagtet meget liden, idet han nemlig ganske sikkert har kjendt *Ditrichum homomallum* under et andet navn, nemlig som *Trichostomum pallidum* (se denne). Ovenstående beskrivelse kan derfor neppe referere sig til andet end en *Dicranella,* og da er det på grund af kapselstilkens røde farve vel så rimeligt, at han har sigtet til *D. subulata,* som at han skulde have ment *D. heteromalla.*

Bryum hyperboreum.

Fl. D. fasc. IX, (ed. OEDER) tab. DXXXVIII, fig. 1 fremstiller en art, som i texten benævnes *Bryum foliis capillaribus, capsulis ovalibus, erectis in pedunculis brevibus* og siges at forekomme „i Norge, paa Klipper."

Hvilken plante denne figur i virkeligheden forestiller, kan ikke nu afgjøres, da den ikke fuldstændigt svarer til nogen bestemt art. LINDBERG antager i sin Rev. crit. icon. Fl. D., at den måske må henføres til *Dicranoweisia crispula:* mig forekommer det, at man med større ret må kunne anse den for en slet afbildning af *Blindia acuta,* en art, som jo er så almindelig i Norge, at det vilde have været mærkeligt, om ikke OEDER på sine udstrakte rejser havde observeret den, og har han iagttaget den, så har han neppe kunnet referere den til nogen linnéisk art. Anderledes med *Dicranoweisia crispula:* den falder ind under LINNÉ'S *Mnium cirratum.*

Om den citerede figur i Fl. D. skal fremstille den ene eller den anden af de to nævnte arter eller måske noget andet, må således stå derhen; kun så meget kan med tryghed siges, at den ikke, som forfatterne af Bryologia europæa antager, fremstiller deres *Arctoa hyperborea,* og at LINDBERG derfor er i sin gode ret, når han såvel i Rev. crit. som i Musc. scand. skriver *„Dicranum hyperboreum* (**Br. eur.**) C. MÜLL."

Den i Fl. D. l. c. beskrevne plante træffer man igjen i Fl. Norv. II under no. MLX, hvor GUNNERUS, idet han gjentager beskrivelsen i Fl. D., giver den et binært navn, *Bryum hyperboreum,* og tilføjer: *„In saxis norvegiæ. Oederus; mihi a cl. Zoëga missum."* Da OEDER'S og ZOËGA'S herbarier ikke længere existerer, og denne art heller ikke findes blandt GUNNERUS'S efterladte moser, er man afskåren fra ad den vej at komme sagen nærmere.

Den næste forfatter, som omhandler *Bryum hyperboreum,* er STROM, som i Samleren, bd. 2 (1788) angiver at have fundet den på Mehejen mellem Kongsberg og Hiterdal, og som omtrent samtidigt skriver i Første Stykke side 358:

„5. *B. hyperboreum F. N.* item *Flora Dan. Tab. 538, 1.* synes, ligesom forrige," (ɔ: *B. Norvegicum,)* „ikke at være funden udenfor Norge, og fortiener derfor en vidtløftigere Beskrivelse, som mig synes kan blive saadan: *Surculi simplices recti, semiunciales, folia capillaria in sumitate magis congesta, setæ bi- vel trilineares e sumitate surculorum; capsulæ sphæroideæ s. ovatæ, fuscæ; calyptra acuminata obliqva, operculo similiter acuminato obliqvo, oris capsularum ciliatis.* Den 21de Maji fandt jeg den i fuld Flor, paa en steil Klippe, temmeligt høit i Field-Siden ovenfor Gaarden Hobbelstad paa Eger, hvor den voxte i Mængde, men andensteds har jeg ikke seet den."

Snart efter kom han imidlertid på det rene med, at denne *Bryum hyperboreum* var en anden art end den i Fl. D. og Fl. Norv. beskrevne; i Skrivter af Naturhistorie-Selskabet, 1ste bind, 2det hefte, (1791,) finder man nemlig på side 32 følgende:

„*No. 2. Bryum foliis capillaribus subfasciculatis, seta bilineari, capsulis sphæroideis, operculo conico arcuato.* Denne er det, som jeg i Første Stykke af min Beskrivelse over norske Mosarter, ansaae for *Bryum hyperboreum, Flora Danica Tab. 538, 1.* men er siden saavel af mig selv som af Hr. Professor VAHL erkiendt for en ny eller lidet bekiendt Art. Den voxer paa Field-Sidernes steile Klipper, og giør en heel Torv, ofte kun af Størrelse som

Tegningen *Fig. 1* viser, men ogsaa undertiden henved en Tomme høi. For Resten er den, som flere, for det meste fortørret og uden Blade, følgelig allene grøn og bladet i det øverste. Bladene, der ere smalle og concave med en Sene i Midten, sidde gemeenlig i to Samlinger, den ene over den anden. Frøe-Stilken, som meest udmærker den ved sin Korthed, udspirer af Stammens øverste Top og er kun to Linier lang, Kapslen er oval eller halvrund, Laaget som et tykt og krumt Neb og Hætten ligeledes. I Randen har Kapslen smaae Tænder. Saaledes har jeg befundet den sidst i Maj. Den er ellers en til Anseende ganske smuk Mosart, formedelst dens nette Blade, og de mange tæt siddende Kapsler, der titte op af Stammernes Toppe. *No. 2 Fig. 1—4* forestiller den baade i naturlig Størrelse og forstørret, dog er Tegningen kun giort efter et fortørret Exemplar."

I Andet stykke side 383 opføres den under slægten *Bryum* blandt „Nogle mindre bekiendte, om hvilke jeg ingen Underretning har kunnet finde," idet diagnosen fra Nat.-hist. Selsk. Skr. gjengives således: *„B. foliis linearibus, subfasciculatis, capsulis sphæroideis, operculo arcuato* (rettere *conico-obliquo).*"

Af disse beskrivelser og den leverede afbildning er det neppe muligt at danne sig nogensomhelst grundet mening om, hvilken art STRØM her har havt for øje. Men i Kjøbenhavnerherbariet findes et exemplar, som med M. VAHL'S hånd er påskrevet: *Bryum hyperboreum. Strøm gen*[erose] *misit.* Det er præpareret på den måde, som er den almindelige i VAHL'S herbarium, idet det er indlagt i en papirkapsel, der er fastklæbet til et halvark, på hvis bagside artens og finderens navn er tilskrevet i underkanten. Det består af nogle ganske små tuer med i alt 10—12 frugter, som samtlige har mistet låget, medens peristomet er vel bevaret, — af **Cynodontium schisti** (WAHLENB.)*). Det kan i denne forbindelse

*) Uagtet det ikke er bevisende for, hvad STRØM har forstået ved sin ***Bryum hyperboreum***, og noget yderligere bevis herfor efter det allerede meddelte heller ikke er nødvendigt, kan jeg ikke nægte mig den fornøjelse at vise, hvorledes SWARTZ har opfattet denne art. Der findes i hans herbarium to exemplarer, der godt kan være dele af en og samme tue, og hvoraf det ene på kapselens inderside er mærket „Upsala", medens ydersiden nedentil er påskrevet „? *Bryum hyperboreum* (STRØM)" og på den ombrættede kant: „*Dicran. denticulatum.*" Det andet er med SWARTZ'S håndskrift signeret: „*Weissia Schisti.* Flora Dan. 538 f. 2." samt „N. H. S. Skrivt. 1. 2. 33. t. 11. f. 2" og „WAHLENBERG." Begge exemplarer tilhører ***Cynodontium schisti.***

have sin interesse at citere, hvad BRYHN anfører om denne arts udbredelse i Nyt Mag. f. Naturv. bd. 32: „Eker et Modum hic et illic in fissuris rupium calcarearum. Ringerike in paroec. Tyristranden satis superqve freqvens ad rupes calcareas et qvarzosas."

Efter at *Bryum hyperboreum* er optagen af HAMMER som no. 997 i hans Prodromus, forsvinder navnet fra den skandinaviske bryologiske literatur. DICKSON bruger det i sin fasc. 3 (1793) om en art fra Ben Nevis, og BRIDEL anser det som et nomen obscurum. I den øvrige europæiske literatur citeres det derefter heller ikke, før det, (som nævnt, med urette,) i Br. eur. anføres som synonym til *Arctoa hyperborea*, vistnok på foranledning af SCHIMPER, som i Flora 1845 nævner *Dicranum hyperboreum* OED. som en på Dovre forekommende plante, dog uden nærmere forklaring af, hvad han forstår under dette navn.

Bryum hypnoides.

Herhen hører

„*Bryum antheris erectis, caule erecto, ramis lateralibus brevibus fertilibus.* Et Slags Mosse med en hvid Loddenhed, som voxer paa Marken og flade Stene, hvor den ligger som store ophøiede Dyner, og bruges meget til at lægge imellem Tømmer-Stokkene i Husene, for at giøre Væggene tætte, ligesom *Hypnum* og *Sphagnum*." (STROM. Søndmørs Beskrivelse, I, [1762], s. 78.) Antageligen er arten her tagen i samme betydning som i hans Første Stykke, (se nedenfor).

I Fl. D. fasc. VIII (1769) leverer OEDER på tab. CCCCLXXVI en afbildning af *Bryum hypnoides var. δ*, der angives at voxe „paa Stenene, paa skyggefulde Steder, i Fieldbøgdene." Denne figur fremstiller **Rhacomitrium sudeticum** (FUNCK); sml. LINDBERG Rev. crit.

Om *Bryum hypnoides* skriver GUNNERUS i Fl. Norv. II under no. DLIX:

„Habitat in petris præsertim norlandiæ, e. gr. in Hammerøen, Løddingen Evenes præfecturæ saltensis & alibi. Compages hujus supra ulnam longa & lata refert culcitram mollem; & integra facile a petris separari potest."

I hans herbarium ligger et med det anførte nummer og navn

betegnet ark, hvorpå en steril **Rhacomitrium lanuginosum** (EHRH.), af hvilken art der også findes et andet exemplar, som kun er signeret: „Løddingen d. 7 Junii 1767."

WILSE bemærker i Spydebergs Beskrivelse side 142, at *Bryum hypnoides* „udbreder sig paa det haarde Field til en blød Hynde for den Trætte; kommer og iblant Tømmer-Mossen," og KROGH angiver den fra Nordfjord.

STRØM nævner den i sin Ekers Beskrivelse og omtaler den noget udførligere i Første Stykke side 362:

„24. *B. hypnoides. F. N.* den almindeligste blandt alle, og af mange Artforandringer, som dog alle kiendes af Bladenes hvide Loddenhed. Paa Field-Siderne voxer især en Art med Blade siddende i Fascicler som paa Lyng. See Dillenii *Tab. 47. Fig. 31.* En anden paa Klipper i Elvene, er høi, opreist og guul med langt høiere Blomsterstilke, end Dillenius forestiller dem *ibid. Fig. 29.* Endnu en anden, som er kort, bedækker Klipper og Stene, som med et Hynde, man kan sidde paa. De blomstre alle om Sommeren."

Den af disse, som findes på klipper i elvene, er åbenbart *Rhacomitrium canescens*, medens den, der har bladene „siddende i Fascicler som på Lyng," er dennes *var. ericoides.* Hvad den sidste af de nævnte former angår, kan man foruden på *Rhacomitrium lanuginosum* også tænke på *Rh. heterostichum* og *microcarpum.*

WILLE'S *Bryum hypnoides* i plantefortegnelsen fra hans rejse i Telemarken er ifølge hans herbarium **Hedwigia albicans** (WEB.).

I Prodr. Fl. Norv. opfører HAMMER fra Norge foruden hovedarten også (efter RETZIUS) varieteterne „γ. Grønnende, virescens, δ Lidtfrugtet, ζ Skiæget;" ved var. δ citeres Fl. D. tab 479, der ifølge LINDBERG fremstiller *Rhacomitrium sudeticum.*

Også M. VAHL har i Norge samlet **Rhacomitrium lanuginosum** m. fr., som det fremgår af hans herbarium, der indeholder et exemplar, signeret *„Bryum hypnoides varietas.* Legi in Norvegia."

Bryum imberbe.

Dette navn, der oprindeligt hidrører fra HUDSON og senere har været anvendt f. ex. i WEBER'S Spicil. Fl. Goett., er synonym til *Barbula fallax* HEDW. I den Norge vedkommende bryologiske literatur fra forrige århundrede findes det kun nævnt hos STRØM, nemlig i Første Stykke side 363 og Andet Stykke side 381:

„33. *B. imberbe* har mange samlede, opreiste, og for det meste mørke og smudsige Stammer, item smalle, kiøldannede, i Kanten lidt bølgagtige og ofte krøllede Blade, med en midtad gaaende Sene, Blomsterstilkene ere korte, men Kapslerne lange, smalle og opreiste En udførligere Beskrivelse kan læses hos Weber i hans *Specileg. Floræ Göett.* I det Lave er den kun kort, men paa Fieldene kan den findes hele 2 Tommer høi Saavidt jeg erindrer, blomstrer den tilig paa Sommeren. Den er her ikke rar, men findes dog ikke anført i Registeret af *Flora Danica.*" „33) *Bryum imberbe,* adskiller sig derudi fra *B. ungviculatum,* at den er større, har rødbrune Stammer, som alene i det øverste ere grønne, samt mere spidse og krøllede Blade; den er og mere grenet, har Frøestilkene siddende længer ned paa Stammen, og ei saa lange og spidse Dæksler. Den voxer desuden ikkun paa Fieldene, dog ikke af den Høide, jeg i forrige Stykke har sagt, hvori jeg maae have confunderet den med en anden. *B. ungviculatum* sees derimod ikkun i det lave, saasom i Leeret paa Mure i Mængde."

Om også STRØM i Første Stykke med *Bryum imberbe* kan have ment *Barbula fallax,* hvilket er ganske sandsynligt, så kan bemærkningerne i Andet Stykke, (sml. de rødbrune stammer, som alene oventil er grønne, lågene, som er kortere og buttere end hos *Barbula ungviculata,* dens til fjeldene indskrænkede forekomst,) umuligt sigte til denne art. Derimod forekommer det mig, at beskrivelsen kan appliceres på *Didymodon rubellus.* Vistnok var denne art allerede i 1787 af HEDWIG beskreven og afbildet som *Weisia recurvirostra* i Descr. et Adumbr. pag. 19 & tab. 7, men da såvel beskrivelse som afbildning tildels er ukorrekte, (specielt er låget gjengivet på en lidet naturtro måde,) kan det ikke undre, om STRØM ikke har kjendt HEDWIG'S figur igjen i naturen.

Bryum murale.

WILSE, der meddeler, at den i Spydeberg forekommer „paa Stene og Field," betegner den som „den sædvanlige Grøn-Mose," hvoraf man tør slutte, at han sigter til en anden art end *Tortula muralis* (L.).

STRØM behandler den i Første Stykke side 359:

„10. *B. murale.* Dens Blade have et hvidt Haar i Enden, ligesom næstforegaaende," (nml. *B. rurale,*) „men derimod har den ingen Stamme, da alle Bladene sidde samlede ved Roden. Den

voxer paa Mure og Leer, og blomstrer i August; er ellers ganske liden imod forrige,"

og i Andet Stykke side 377:

„10) *Bryum murale,* voxer meest paa Biergene, og er af mig befunden deels kort med et Haar i Enden af Bladene, deels høiere uden samme. Gemeenlig sidde ogsaa Bladene sammenklyngede, som paa Knoppen af en uudsprungen Rose; Frøestilkene udspire ved Roden, og blomstre i Augusti."

Det er ikke let at indse, at den i Første Stykke omhandlede art kan være nogen anden end *Tortula muralis,* uagtet dette ikke harmonerer med, hvad BRYHN meddeler mig, nemlig at han ikke har observeret denne plante på Eker og Ringerike. Hvad den i Andet Stykke omtalte, højere, hårløse form kan være, derom er det neppe muligt at fremsætte nogen anden gisning end den, at det måske kan have været *Tortula mucronifolia.*

HAMMER citerer i sin Prodromus *Bryum murale* (som no. 990) efter WILSE.

Bryum norvegicum.

Fl. D. fasc. IX, tab. DXXXVIII, fig. 3 forestiller denne art, der af OEDER beskrives således: „*Bryum, foliis subulatis, capsulis sphæricis striatis in pedunculis brevibus lateralibus,*" og angives at være samlet „i Norge paa Bierge". OEDER sees at have været opmærksom på denne plantes lighed med en tidligere af HALLER beskreven art, idet han tilføjer: „*Obs.* Confer *Bryum foliis mollibus subulatis, setis brevissimis alaribus, capsulis ovatis* HALL. n. 1802, t. 46, f. 8."

GUNNERUS gjengiver i Fl. N. II (no. MLXIV) OEDER'S beskrivelse og angivelse af plantens forekomst uden anden forandring end den, at han giver den navn af *Bryum norvegicum* og tilføjer: „mihi a clar. Zoega missum." Dette exemplar existerer ikke længere, men planten er som bekjendt **Bartramia norvegica** (GUNN.) = *Bartramia Halleriana* HEDW.

Den gjøres dernæst til gjenstand for omtale af STRØM i Første Stykke side 357 under *Bryum:*

„4. *B. Norvegicum. F. N.* item *Flora Dan. Tab. 538, 3.* adskiller sig fra den foregaaende" (nml. *B. pomiforme*) „deri, at

den har kortere Blomsterstilke, og de samme ikke siddende i Toppen, men paa Siden; de runde Kapsler ere og stedse stribede, som hos hine ikke mærkes, uden naar de blive gamle og fortørrede. Ved St. Hans Tid, da jeg fandt den paa Veien fra Kongsberg til Tellemarken, vare Kapslerne dog temmelig fortørrede. Ellers forekom den der paa nogle Steder næsten ligesaa høi, som den større art*) af *B. pomiforme*, og havde *folia heteromalla*, som ikke mærkes hos den lille Art, som staaer aftegnet i *Flora Danica*."

I HAMMER'S Prodromus Fl. Norv. har den no. 999.

Bartramia norvegica findes i M. VAHL'S herbarium steril, signeret: „*Bryum laterale Huds.* Legi in Norvegia 1786. Walders."

Bryum Oederi.

Plagiopus Oederi (GUNN.) beskrives først af OEDER i Fl. D. fasc. VIII, tab. CCCCLXXVIII som „*Bryum foliis striatis acuminatis reflexis, capsulis sphæricis subnutantibus, maturitate striatis;*" den forekommer „paa Fieldene i Norge, paa Stene, hvor Vandet rinder over; rar." Fra Fl. D. går den uden nogen forandring i diagnosen eller angivelse af voxested over i GUNNERUS'S Fl. Norv. II som no. MV: *Bryum Oederi.* Den findes ikke i hans herbarium, og det er tvivlsomt, om han nogensinde har besiddet exemplarer.

Den er foruden af OEDER vistnok også funden af STRØM, som nemlig i beskrivelsen af sin rejse til Modums Blåfarveværk (Samleren bd. 3) s. 353—354 meddeler følgende:

„Paa samme Reise fandt jeg i Fjeldsiden ved Buskerud den besynderlige Art af *Bryum pomiforme*, som staaer aftegnet i *Flora Danica*, *Tab. 478*. Dens Kapsler vare vel nu, (nemlig midt i Juliimaaned) temmelig fortørrede, men dens trende Striber paa Bladene adskilde den dog kjendelig fra det ordinære *Bryum pomiforme*, som ellers har mange Forandringer."

Det er tydeligvis dette fund, som omhandles også i Andet Stykke side 377, hvor forfatteren bemærker under *Bryum pomiforme*:

„Ellers har jeg og blant de mindre Arter seet den, som forestilles i *Flora Dan. Tab. 478*, der adskiller sig fra det sædvanlige *B. pomiforme*, ved sine mere brede og nedbøiede Blade, som, naar de tørrede betragtes under Forstørrelsesglas, have rigtig tre Striber, som Tegningen viser, skiønt de opblødte ikkun fremvise en midtadgaaende Seene. Kapslerne vare fortørrede, men dog runde, stribede og lidet hældende."

*) ɔ: form eller varietet. H.

Disse bemærkninger synes at tyde på, at STRØM har havt den rette plante for sig.

HAMMER (Prodr. no. 1000) angiver den også fra Norge.

Et exemplar af **Plagiopus Oederi** m. fr. fra forrige århundrede findes i M. VAHL'S samlinger, hvor den ligger, signeret „*Bryum* . . . . Legi in Norvegia."

Bryum paludosum.

„22. *B. paludosum*, ligner forrige" (ɔ: *B. viridulum*) „i Henseende til Fructificationen, men er meget mindre, og har kun nogle gule, vidt udbredte og haarfine Blade ved Roden uden Stamme eller Stængel, dog har jeg seet nogle smaa Stængler udspire ved Roden, med en Blad-Dusk i Toppen ligesom paa *B. viridulum*, som giør Webers Mening rimelig, at den er en Artforandring deraf. Først i September har jeg fundet den blomstrende blandt *Jungermannias* og andre smaa Mose-Arter ved Sumpe:" STROM. Første Stykke, side 361; i Andet Stykke side 379 heder det videre:

„22) *Bryum paludosum*, voxer deels paa sumpige Steder, deels paa Siderne af dybe Veie, og er en ganske liden Vext, paa hvilken Bladene sidde ved Roden som adspredte Haar. Froestilken er henved 3 Linier høi; Kapslen oval og opreist; Dækslet smalt og spidst, og Hætten ligeledes. Med WEBER at giøre den til en blot Artforandring af *B. Viridulum*, har, saavidt jeg nu kan skiønne, ingen Rimelighed. Jeg har fundet den blomstrende i September."

At STROM hermed ikke kan have ment den rette *Bryum paludosum* (= *Seligeria pusilla* [EHRH.]), tiltrænger ingen påvisning. Blandt de små jord- eller sumpmoser med udspærrede, smale blade kunde man nærmest tænke på *Trichodon cylindricus*, der ifølge BRYHN er hyppig på Eker og Ringerike på lerjord og grøftekanter, og man gjør måske rettest i at blive stående ved denne hypotese, uagtet frugtmodningen hos denne art ikke falder så sent som i september. Men det samme er tilfældet også med de andre arter, som her kunde komme i betragtning, nemlig *Dicranella varia, Schreberi* og *Grevilleana*, og disse kan endnu mindre end *Trichodon* tillægges det kjendemærke, at de mangler stamme eller stængel.

Bryum palustre.

Anføres i WILLE'S fortegnelse over urter, fundne i Telemarken, (no. 422); under samme navn ligger i hans herbarium **Aulacomnium palustre** (L.) st.

Efter WILLE'S fortegnelse er den optagen i HAMMER'S Prodromus (no. 989), uagtet han også har den hermed synonyme *Mnium palustre* under eget nummer. (Sml. forøvrigt denne.)

Bryum pellucidum.

„15. *B. pellucidum.* Dens Stammer ere opreiste, sielden grenede, og alene oventil grønne, men nedentil for det meste sorte og smudsede. Bladene ere kiøldannede, giennemsigtige og nedbøiede; Blomsterstilkene korte, Kapslerne ovale og nedbøiede, og *opercula* pyramiddannede. Den voxer paa Klipper i Elverne, og blomstrer i September." (STRØM, Første Stykke side 360).

Må vistnok ansees for at være *Dichodontium pellucidum* (L.).

Bryum pendulum.

I Fl. D. fasc XIV (1780) beskriver og afbilder (tab. DCCCXXIII) O. F. MÜLLER som ny art

„Bryum *pendulum,* antheris pendulis, surculis procumbentibus, pedunculo brevissimo, foliis setaceis, flexuosis. Det ligner HALLER'S *Bryum* 1802, t. 46. f 8, men hans er opreist, grenet m. m. Ved Hunner-Fossen paa Klipperne, i Gudbrandsdalen."

Denne art, der er = **Bartramia norvegica** (GUNN.), nævnes også af STRØM i Andet Stykke side 376:

„3) *Bryum pomiforme,* har mangfoldige Forandringer, som ikke alle kan være blotte Varieteter. Saaledes findes paa Fieldsiderne en med 2 a 3 Tommer lange Stammer, og dog enkelte uden Grene, følgelig aldeles liig *B. pomiforme pendulum Flora Dan. Tab. 823, 1,* men med ganske korte Frøestilke og meget smaae Kapsler i Stammernes Toppe; undertiden er den igien grenet, og ellers af samme Anseelse . . . . ."

STRØM'S mening hermed lønner det sig lidet at diskutere; det synes ialfald ikke at være faldt ham ind mere end MÜLLER, at *B. pendulum* var identisk med den allerede tidligere i Fl. D. og Fl. Norv. beskrevne *B. norvegicum.*

Bryum pendulum nævnes forøvrigt kun af en enkelt forfatter fra forrige århundrede, nemlig HAMMER, i hvis Prodromus den er anbragt mellem *B. murale* og *B. argenteum.*

Bryum pomiforme.

„Habitat in prædio Berg ad pontem & alibi passim in umbrosis, tempore verno sæpius lectum. Folia setacea. Antheræ s. Capsulæ globosæ, magnitudine capituli acus:" GUNNERUS, Fl. Norv. II, no. MVIII.

Det tilsvarende nummer mangler i herbariet; derimod findes der i dette et halvark, påskrevet „No. 321 BRYUM *pomiforme*"*), med en tue, der synes at måtte tilhøre *Philonotis fontana*, (på grund af dens yderst defekte tilstand kan den ikke bestemmes med sikkerhed;) derimod findes **Bartramia crispa** (SW.) på et andet ark, som er mærket: „I Størdals Skov ved Sælboe Fjeldet 29 Jun. 1769."

Også STRØM behandler *Bryum pomiforme*, i Første Stykke side 357 med følgende ord:

„3. *B. pomiforme F. N.* Deraf gives 2, om ikke flere Forandringer, en liden, som voxer paa Jordbakker i det Lave, og en 3 til 4 gange større, som ikke sees uden paa Field-Siderne, hvor den voxer i største Overflødighed. Denne sidste har ellers mange Forandringer, med tættere eller mere adskilte Blade, som undertiden ere stiernedannede i Toppen, undertiden igien vendte til een Side, som *B. heteromall.* Blomsterstilkene ere nu kortere, nu længere, og de æblerunde Kapsler nu store, nu meget smaa. Den med adspredte Blade *(foliis raris sparsis)* har jeg fundet 4 til 5 Tommer høi, hvoraf det, der sad i Jorden, dog udgiorde det halve, den samme bærer og meget smaa Kapsler imod hine. Den blomstrer baade Vaar og Høst."

Af hans bemærkninger i Andet Stykke er begyndelsen gjengiven under foregående art; fortsættelsen lyder således:

„Andre derimod af samme Høide, have lange Frøestilke med store Kapsler, der dog sidde saa langt ned paa Stammen, at Kapslerne neppe rage op over deres Toppe. Andre igien ere høie og grenede, med korte Frøestilke, stribede Kapsler og coniske Dæksler, af hvilke Frøestilke to og to sidde tilsammen paa Siderne, aldeles som HALLERS Tegning viser *Enumeratio plant. Tab. 3. Fig. 8.* Men hos de fleste har jeg ikke seet Fructificationen uden fortørret, hvorfor jeg ikke videre kan beskrive dem. . . ."

(Slutningen er gjengiven ovenfor under *Bryum Oederi.*)

Efter disse beskrivelser har STRØM'S bemærkning om, at der af denne plante gives flere „forandringer," som ikke kan være

*) No. CCCXXI i Fl. Norv. er *Satyrium repens.*

blotte varieteter, sin fuldstændige rigtighed. Foruden *Bartramia norvegica* og *Plagiopus Oederi*, som fortrinsvis er omhandlede i de her ikke gjengivne afsnit, har han fundet *Bartramia ithyphylla*, den plante, om hvilken det i Første Stykke siges, at den er liden og voxer på jordbakker i det lave, samt *B. crispa*, hvis mest iøjnefaldende kjendemærke er koncist fremhævet i Andet Stykke.

HAMMER'S omtale af *Bryum pomiforme* indskrænker sig til en angivelse af dens forekomst i Norge, Island og Grønland.

Også VAHL har i Norge samlet **Bartramia crispa** (SW.) m. fr.: „*Bartramia.* Norvag. d. Vahl." (Hb. SCHUMACHER.)

Bryum pulvinatum.

Nævnes (foruden i KROGH'S Nordfjords Beskrivelse) kun hos STRØM i Første Stykke side 362—363, hvor den beskrives således:

„29. *B. pulvinatum*, voxer paa Field-Siderne, og blomstrer baade i Maji og Oktober. Den er liden, men meget kiendelig af sine korte Blomsterstilke, der bøie sig meget, saa de runde Kapsler skiules i Mossen selv eller dens Blade, der tillige have et fiint Haar i Enden, som giør, at den seer lodden ud."

Vistnok passer denne beskrivelse udmærket på *Grimmia pulvinata* (L.), men det må erindres, at i indlandstrakter som Eker og Ringerike, hvor STRØM samlede sine moser, mangler denne art. Men beskrivelsen passer også på to andre arter, som ifølge BRYHN hører til de almindeligste i denne egn, nemlig *G. elatior* og *G. Mühlenbeckii*, og man siger derfor neppe for meget, når man betegner det som sikkert, at det er den ene af disse eller begge, som STRØM her har havt for øje. Sandsynligvis har han ikke adskilt dem, men slået dem sammen under navn af *Bryum pulvinatum*.

Bryum pyriforme.

„Habitat in prato prædii Berg versus Gløshouen" if. GUNNERUS, Fl. Norv. II, no. DLXI. Planten findes ialfald nu neppe på dette sted, og den savnes også såvel i hans som i de øvrige fra forrige århundrede bevarede norske samlinger. Derimod finder man i GUNNERUS'S herbarium under dette nummer (uden angivelse af lokalitet) **Ceratodon purpureus** (L.) m. fr., **Encalypta ciliata** (HEDW.) m. fr., **Bryum cæspiticium** L. (og *Bryum capillare* L.?) m. fr. samt **Bartramia ithyphylla** BRID. m. fr.

Om *Bryum pyriforme* udtaler STRØM i Første Stykke side 358:

„6. *B. pyriforme F. N.* kaldes saa af Kapslen, som er pæredannet, og staaer opreist paa en Blomsterstilk, som undertiden, men ikke altid, er saa kort, som den forestilles i ***Flora Dan.***, Bladene ere lyse, som paa ***Mnia***, med en midtad gaaende Sene. Den voxer i Skygge paa Jordbakker, og blomstrer i Julii Maaned,"

samt i Andet Stykke side 377:

„6) *Bryum pyriforme*, voxer i Mængde ved Fiskedamme og paa Siderne af Vandgrøfter, og blomstrer i Maji. Dens Kapsler see ud som opreiste Pærer med korte Stilke, eller som Krukker, hvorpaa Dækslet sidder som et toppet Laag. Ofte udspire to Frøestilke af een Stamme, som ogsaa DILLENII Tegning viser."

Det tør vel ansees som højst sandsynligt, at den således beskrevne plante virkeligt er *Physcomitrium pyriforme* (L.), så meget mere, som denne art ifølge BRYHN ikke er sjelden på Ringerike.

I HAMMER'S Prodromus er den efter GUNNERUS angiven for Norge.

Bryum rurale.

GUNNERUS bemærker i Fl. Norv. II under no. DLXXVI om denne art:

„Habitat in tectis & truncis passim. Calyptræ acuminatæ, obliqvæ, pro more generis, sed longiusculæ. Folia recurva terminantur pilo."

I hans herbarium findes der under tilsvarende nummer og navn et exemplar med ung frugt, der viser sig at være **Tortula ruralis** (L.).

WILSE meddeler at have fundet den i Spydeberg „paa vore Spon-Tage," ligesom KROGH anfører den fra Nordfjord.

STRØM nævner den kun i Første Stykke (side 358—359):

„9. *B. rurale, F. N.* kiendes af sine concave og nedadbøiede Blade, med et endnu mere nedbøiet og hvidt Haar i Enden. Den voxer mangfoldig paa Biergene, og blomstrer i Maji, med lange og smalle Kapsler, og ligesaa lange, samt hældende ***Calyptris.***"

Den sidste af forrige århundredes forfattere, HAMMER, har den også i sin Prodr. Fl. Norv.

Endeligt forekommer den i M. VAHL'S herbarium fra Norge m. fr.

Bryum schisti.

Til Fl. D. fasc. IX. tab. DXXXVIII, fig. 2 leverer OEDER følgende text:

„Bryum, foliis setaceis curvatis, capsulis erectis obtuse ovatis, capitello obliqve rostrato, apophysi capitulo subjecta. I Jord af Skiever, som er opløst af Luften, ved Eckebierg ved Christiania. Er kiendelig ved sin sorte Hat paa en grøn Capsel. Er forskiellig fra *B. viridulo.*"

Denne art giver GUNNERUS i Fl. Norv. II, no. MLXI det binære navn *Bryum schisti* og tilføjer, efter at have gjengivet OEDER'S diagnose:

„Habitat ad christianiam. Oederus. Accedit ad *Br. viridulum*, a qvo tamen ab ill. Oedero distingvitur."

Om GUNNERUS overhovedet har seet planten, forbliver tvivlsomt, da den mangler i de bevarede dele af hans herbarium, og man i Fl. Norv. savner den ved mange andre arter meddelte tilføjelse, at den er ham sendt af en anden botaniker.

Som bekjendt blev OEDER'S figur anseet for at skulle fremstille *Cynodontium schisti* (WAHLENB.), indtil LINDBERG i Rev. crit. icon. Fl. D. tydede den som **Dicranum Blyttii** BR. EUR.

Efter OEDER og GUNNERUS opgives den i HAMMER'S Prodromus fra Ekeberg.

Bryum scoparium.

Nævnes af WILSE fra Spydeberg som forekommende i skovene.

STRØM angiver også at have fundet den:

„12. *B. scoparium,* en af de største og groveste, med mange Blade, som i Toppen vende til een Side, og blomstrer om Sommeren. Uagtet den er en af de almindeligste i Skovmarkene, er den dog i *F. N.* forglemt." (Første Stykke side 359.)

Beskrivelsen er for knap, til at man kan vide, om den refererer sig til *Dicranum scoparium.*

Bryum scoparium findes også på WILLE'S fortegnelse over de på hans rejse i Telemarken fundne planter, men under dette navn ligger i hans herbarium **Dicranum elatum** LINDB. m. fr. og **Dicranum longifolium** EHRH. m. fr.

Uagtet den således er opført på WILLE'S liste, er den af HAMMER ikke angiven fra Norge, men kun fra Grønland og Island.

Bryum squarrosum.

Den nævnes i KROGH'S Nordfjords Beskrivelse og opføres for Eker af STRØM, hvilken sidste angivelse er gået over i HAMMER'S

Prodromus. Derimod har den sidst nævnte forfatter ikke taget hensyn til, at den også findes på WILLE'S liste over „Urter, fundne i Tellemarken" (no. 431).

Paludella squarrosa mangler i herbarierne fra forrige århundrede; men man tør måske desuagtet antage, at en så almindelig og ejendommelig art ikke har været forvexlet med nogen anden.

Bryum striatum.

„In arboribus & saxis prædii Grilstad ad nidrosiam:" GUNNERUS Fl. Norv. II, no. DLVIII. I herbariet ligger imidlertid, signeret med samme nummer og navn, ingen *Orthotrichum*, men en steril **Dicranum longifolium** EHRH.

KROGH nævner den i sin beskrivelse af Nordfjord.

I modsætning til GUNNERUS'S ***Bryum striatum*** viser det sig, at denne art hos STRØM er tagen i den rigtige betydning som svarende til vor familie *Orthotrichaceæ*; han skriver nemlig i Første Stykke side 357 og i Andet Stykke side 376:

„2. *B. striatum*, voxer baade paa Bierge og Træer, baade med *Capsulis sessilibus* og *pedicellatis*, som giøre 2 adskilte Artforandringer. Weber vil endog deraf giøre 2 adskilte *Species*, fordi den første skal have en midtad gaaende Sene paa Bladene og mere spidse *opercula*. Men paa alle de Exemplarer, jeg har, finder jeg en saadan midtad gaaende Sene, og paa de fleste ere *opercula* borte. Det, som meest udmærker dem alle, er deres lodne og stribede *Calyptræ*". „2) ***Bryum striatum***, har to Artforandringer med mere eller mindre siddende Knoppe eller Kapsler, som dog altid udmærke sig derved, at de ere stribede og lodne af de derpaa siddende og opadvendende Byrster. Bladene have et langt hvidt Haar i Enden, som hos *Hedvigia ciliata No. 1* ikkun sees paa de øverste Knopblade."

Som bekjendt, er der i Europa kun en eneste ***Orthotrichum*** med hårspidsede blade, nemlig *O. diaphanum*, der hos os er en ren kystplante og derfor neppe kan være funden af STRØM. Bortseet herfra tør der neppe kunne gjøres nogen indvending mod den ovenfor fremførte opfatning af hans ***Bryum striatum***.

Ved denne art (Prodr. no. 973) gjør HAMMER et tilløb til originalitet, idet han opfører tre former: „*α*. den større; *β*. mindre; *δ*. med næsten siddende Støvknop." Ved den første citeres Fl. D.

tab. 557 (skal være 537) fig. 3, en ubestemmelig tegning, som efter LINDBERG Rev. crit. nærmest må antages at fremstille enten *O. speciosum* eller *O. affine*; og ved den tredie Varietet henvises til Fl. D. 641 (skal være 648) fig. 1, der heller ikke med sikkerhed kan bestemmes, men som fremstiller en *Ulota*, der efter LINDBERG'S skjøn snarere er *U. crispula* end *U. crispa*.

Det eneste exemplar af *Orthotricha*, som jeg har stødt på under min gjennemgåelse af de norske samlinger fra forrige århundrede, ligger i M. VAHL'S herbarium med signaturen „*Bryum* . . . Legi in Norvegia." Det er **Orthotrichum speciosum** N.V. Es. m. fr.

Bryum subulatum.

Nærværende art findes kun af to forfattere, nemlig STRØM og M. VAHL, i forrige århundrede angiven som norsk. Den først nævnte siger i Første Stykke side 358:

„8. *B. subulatum*, har mange tæt sammen siddende korte Stammer, med stiernedannede Blade i Toppen, hvorimod den nedentil beklædes med mindre og mestendeels fortørrede Blade; alle ere ovale og spidse. Især kiendes den af sine lange opreiste og cylindriske Kapsler, og blomstrer, om jeg erindrer ret, om Sommeren," og i Andet Stykke side 377:

„8) *Bryum subulatum*, sidder paa Klipper og Bierge, og blomstrer i Maji. Dens ovale Blade, der sidde som en Stierne, ere undertiden buttede, undertiden spidse i Enden. Frøestilkene, som udspire i Midten af disse Stierneblade, ere tynde og bugtede, have langagtige Kapsler, coniske Dæksler, men lange Hætter *(calyptras)*, hvilke ofte ere meget krumme, og af Anseelse som Bøffelhorn. Saalænge Kapslerne ikke ere fuldmodne, ligne de krumme Syle, og da er det den kan fortiene Navn af *B. Subulatum*, men ellers ikke."

Uagtet det er tilfældet med denne som med de øvrige af STRØM omtalte arter, at hans exemplarer deraf ikke længere findes i nogen samling, og man således savner et væsentligt hjælpemidde ved den kritiske behandling af hans angivelser, synes der ikke med grund at kunne rejses tvivl om, at hans ovenfor gjengivne beskrivelser virkeligt gjælder denne på Eker almindelige art.

M. VAHL afbilder **Tortula subulata** (L.) i Fl. D. fasc. XVII,

tab. M, fig 2 og bemærker, at den er „ikke usædvanlig paa fugtige Steder i Dannemark og Norge."

Bryum surculo brevi ramoso, setis contortis, capsulis ovalibus erectis, operculis arcuatis.

„23. *B. capillaceis foliis, operculo falcato conico? Haller enumerat. pag. 110.* ligner meget en liden guul og smuk Mose-Art, som jeg i Julii Maaned fandt blomstrende ved Suurbrønden paa Sande i Jarlsberg Grevskab*); thi da samme Brønd har høie Bredde, bedækkede af en vitriolsk og kiesagtig Skorpe, var samme Skorpe just bevoxet af denne Mose-Art, som saaledes kan beskrives: *caules conferti erecti, bi- v. trilineares, foliis caulinis raris, in sumitate congestis, folia capillacea inferne dilatata nervo non divisa, suma longitudine caulis, siccitate paulisper crispata, lutea, seta é sumitate caulis semiuncialis, lutea diaphana, siccitate spiraliter contorta, capsula oblongo-ovata pellucida erecta, sicca emarcida rugosa & arcuata, annulo**) cincta, operculum obliqvum, ex basi latiuscula longam & siccitate semper arcuatam acum emittens.* Det, som især skiller den fra *B. viridulum*, er dens korte og mindre med Blade bevoxne Stamme, dens langt mindre krøllede og dog efter Proportion længere Blade, dens omdreiede *seta*, dens oventil tykkere Kapsler med en Ring om, og dens buedannede *opercula*. Fra *B. heteromallum* kan den endnu lettere adskilles. Det eneste, som mangler i Beskrivelsen, er, at jeg ikke fik Tid at undersøge den ganske frisk, men først efterat den var fortørret, og havde tabt sine *calyptras*."

Denne STRØM'S beskrivelse i Første Stykke side 361—362 gjentages med kun få forandringer i Skrivter af Naturhistorie-Selskabet, 1ste Bind, 2det Hefte, hvor den side 35—36 anføres som no. 5 af „Nogle rare Mosarter i Norge." Det heder her:

„*No. 5. Bryum surculo brevi ramoso, setis contortis, capsulis ovalibus erectis, operculis arcuatis.* Denne lille smukke Mosart har en Stamme et par Linier lang, som strax fra Roden af deler sig i Grene, besatte med smaae vexelviis siddende og smalle Blade, uden nogen midt ad gaaende Sene, men som i Toppen bærer langt længere og som i et Bundt samlede Blade. Midt i denne Samling af Blade udspirer Frøestilken, der er 4 til 5 Linier høi og altid i en Spiralform omsnoet, saasnart de tørres; men om de ogsaa friske ere saadanne, har jeg forglemt at antegne. Kapslerne ere ovale

*) Denne mineralkilde beskriver STRØM nøjagtigere i Samleren, bd. 2, (1788,) side 348—350.

**) Ved „annulus" forstår STRØM kapselhalsen.

og temmelig tykke, opreiste i Begyndelsen, men naar de indtørres, nedbøiede, med en Ring om Randen, og med et langt krumt Laag, som et Fugleneb eller Kloe. Det som meest recommanderer den, er dens smukke gule Farve heel igiennem, og at dens Frøestilke og Kapsler, endog efter Indtørrelsen ere giennemsigtige. Den blomstrer i Julii Maaned, og er af mig kun eengang fundet siddende paa en besynderlig vitriolsk og kiesagtig Skorpe, som beklædte Siderne af Hr. HAMMERS Suurbrøndsvand paa Sande Præstegaard i Jarlsberg Grevskab, hvorom kan læses mere i mine Reiseanmærkninger. (See Samleren No. 48.) I min førommeldte første Afhandling om Norske Mosarter, har jeg ligeledes anført den under No. 23, og med et tvivlagtigt *Synonymon* af HALLER, som vel bliver urigtigt. Tegningen *No. 5. Fig. 1—2.* er kun giort efter et fortørret Exemplar."

Denne beskrivelse, sammenholdt med tegningen (tab. XI. no. 5), giver fuld sikkerhed for, at det er **Dicranella cerviculata** (HEDW.), som her for første gang er beskreven, (HEDWIG'S beskrivelse af *Dicranum cerviculatum* publiceredes nemlig først i 1792,) uagtet hverken den ene eller den anden er aldeles korrekt. Således angives bladene at være nerveløse, og på figuren er kapselhalsen fremstillet som en ring, der ikke springer mere frem på den ene side end på den anden. Men STRØM har også ved andre arter overseet bladnerven, og hvad tegningen angår, kan den trygt sættes ved siden af, hvad der på den tid almindeligt præsteredes.

Bryum surculo filiformi ramoso, foliis subulatis, capsulis pyriformibus sessilibus, operculis arcuatis conicis.

„Denne voxer paa samme Sted, som forrige," (ɔ: *B. hyperboreum;* se denne;) „og er funden blomstrende i Midten af Junii Maaned. I mange Ting ligner den hiin, men er deri besynderlig, at Stammen er $1^1/_2$ Tomme høi og Fructificationen dog saa liden, at den neppe kan sees med blotte Øine. For Resten ere Stammerne fine som Traade, i Midten gemeenlig deelte i to eller tre Grene, som atter i Toppen kan have et nyt Skud, eller Begyndelse til nye Grene, som sees *Fig. 2. a.* Bladene ere syelagtige og concave, Frøestilken meget kort, ja neppe en Linie høi, Kapslerne meget smaae og pæredannede, uden Tænder i Randen, Hætten liden og Laaget som et krumt og spidst Neb, der desuden ved sin grønne Farve adskiller sig fra Kapslen og Hætten, som begge ere røde. Deri kommer den med forrige overeens, at den udgiør en tyk Tørv, og at det meste af Stammen og Bladene er mørkt, bruunt og fortørret. *No. 3. Fig. 1—3.* forestiller den baade i naturlig og overnaturlig Størrelse."

Denne, no. 3 af STRØM'S nye arter, findes beskreven i Skrivter af Naturhistorie-Selskabet, bd. 1, hefte 2, (1791,) side 33 (sml. tab. XI, no. 3) og er rigtigt tydet allerede af SWARTZ i SCHRADER'S Journal für die Botanik, 1800, Bd. 2. Den er **Amphidium lapponicum** (HEDW.). Uagtet figuren, som SWARTZ l. c. bemærker, er „minus bona," kan man i den allerede ved første øjekast gjenkjende den nævnte art.

Bryum tenue.

I Første Stykke side 364 anfører STRØM følgende:

„35. *B. tenue,* har meget tynde og opreiste Stammer, som ofte ere tvekløftede. Bladene ere smalle, kiøldannede, giennemsigtige, og sidde tæt til Stammen; Blomsterstilkene, som udspringe af Stammernes Kløfter, ere korte, og rage ikke meget op over Toppene, deres Kapsler ere aflange og opreiste med hældende og spidse *opercula.* Den voxer meest paa bratte Jordvægge, og blomstrer silde paa Høsten. I Høiden kan den, som flere, findes af usædvanlig Størrelse. Den beskrives nøiagtig af Weber, men savnes i Registeret af *Flora Dan.*"

Bryum tenue WEB. Spicil. Fl. Goett. p. 107 findes, såvidt jeg har kunnet erfare, ikke citeret af nogen anden forfatter end STRØM. Imidlertid synes det at fremgå såvel af WEBER'S beskrivelse som af hans henvisninger til DILLENIUS, at han dermed ikke kan have forstået andet end en form af *Barbula fallax.* Men STRØM'S beskrivelse passer ikke til hovedformen af denne art, og den varierer heller ikke, såvidt jeg ved, på en sådan måde, at den svarer til ovenstående beskrivelse. Derimod synes denne at kunne anvendes på visse former af *Barbula ungviculata,* (navnlig *var. fastigiata,*) så at man måske tør vove den gisning, at det er en sådan, STRØM sigter til.

Bryum tortuosum.

„19. *B. tortuosum,* er en maadelig høi og opreist Mose-Art, der adskiller sig fra andre ved sine sammenkrøllede, især i Toppen indviklede og ofte stiernedannede Blade. Den har opreiste smalle og spidse Kapsler, er almindelig paa Field-Siderne, og blomstrer om Høsten:" STRØM, Første Stykke side 360.

Den findes også i WILLE'S plantefortegnelse fra Telemarken og overensstemmende dermed i HAMMER'S Prodr. Fl. Norv.

Medens STRØM'S beskrivelse tyder på *Tortella tortuosa*, er WILLE'S bestemmelse urigtig, idet det tilsvarende exemplar i hans efterladte samling tilhører **Ceratodon purpureus** (L.).

„*Bryum forte tortuosum.* Legi in Finmarkia" blandt M. VAHL'S moser er et frugtexemplar af **Oncophorus Wahlenbergii** BRID.

Bryum trichoides.

Den omtales kun af STRØM, som i Første Stykke side 362 bemærker:

„27. *B. trichoides*, har meget lange Blomsterstilke, med hældende, men ei hængende eller pæredannede Kapsler,som paa *Mnium pyriforme*)*, hvilken den ellers ligner, den har og ganske korte og smalle Blade, der have en stærk Glands, som de vare forgyldte. Hvad Tid den blomstrer, har jeg forglemt at antegne,"

og i Andet Stykke, side 379:

„27) *Bryum trichoides*, voxer mest paa raadent Træe i Sumper blant *B. cæspiticium*, og blomstrer i Maji. Den skilles let fra *B. cæspiticium* og *Webera nutans Hedvigii* (see første Stykke No. 30 [ɔ: *B. cæspiticium*]) ved sine næsten opreiste og i Huden mere tykke eller klumpagtige Kapsler, samt sine mørke og glændsende samt smalere Blade, som dog af Hedvig *Tab. 1.* forestilles for korte og stumpede. Den har to Artforandringer, en liden, en anden stor: den første kun med $^1/_2$ Tome, de andre med 1 til $1^1/_2$ Tome høie Frøestilke."

Man har efter dette al grund til at tro, at STRØM har kjendt såvel *Meesea trichodes*, der efter BRYHN findes på Ringerike, som dens *var. minor.*

Bryum truncatulum.

Omtales af GUNNERUS, STRØM og HAMMER, af den først nævnte i Fl. Norv. II (no. DCCCLXXXI) med den bemærkning, at den „habitat ad sepes & fossas;" den savnes i hans herbarium.

STRØM behandler den både i Første (s 360—361) og i Andet Stykke (s. 379):

*) Under dette navn indbefatter STRØM i Første Stykke også *Webera nutans.*

„20. *B. truncatulum*, er liden, i Toppen stiernedannet, og har et Haar i Enden af Bladene, som ere temmelig brede og ovale. Dens Kapsler har jeg fundet hældende, ventelig af Ælde, da de ellers ere opreiste. Sit Navn har den deraf, at Kapslerne, naar *opercula* falde af, ere tværre i Enden; men at Gunnerus kalder den Salomons Isop, kommer deraf, at den voxer paa Murene i Jødeland, og holdes for at være den saa kaldte Isop (rettere Mos) som udvoxer af Væggen, og som Salomon kiendte." „20) ***Bryum truncatulum***, voxer ikke her som andensteds paa Mure, men paa Agrene, helst de leeragtige, saa man neppe kan tage en leeret Muldklump op om Høsten, uden at finde den bevoxet med denne lille Mosart. Den blomstrer i September og October."

Trods angivelsen af, at bladene har et hår i enden, synes det ikke muligt at referere disse bemærkninger til nogen anden art end ***Pottia truncatula***, på hvem de ellers passer udmærket, og som er den eneste ***Pottia***, der er angiven fra de egne, som her kommer i betragtning.

Bryum verticillatum.

Nævnes kun af STRØM, som derom skriver i Første Stykke side 362:

„25. *B. verticillatum*, en liden Mose-Art, hvis Stammer eller Stængler ere opreiste, og alle i Toppen lige høie, har og Bladene siddende som en Busk deels i Toppen, deels nedenfor, og har saaledes den ene Samling eller Afsætning af Blade efter den anden. Bladene ere haaragtige og kiøldannede, Blomsterstilkene med deres opreiste og spidse Kapsler, paa nogle kiendelig omsnoede, paa andre ikke; blomstrer ved St. Hans Tid," og i Andet Stykke side 379: „25) ***Bryum verticillatum***, voxer meget paa Siderne af Vandgrøfter, men ogsaa i Mængde paa brændte og fugtige Steder ved Myrer; den skyder sine Frøestilke om Høsten, men faaer ikke modne Kapsler førend i Maji; ere paa fugtige Steder en heel Tomme lange, men undertiden kun halv saa lange, og som tiest bugtede. *Capsulæ erectæ, opercula conica subarcuata, calyptræ aristatæ, capsulis longiores, sæpius incarnatæ s. aureo-fuscæ.*"

Bryum verticillatum (Eucladium) er ikke funden i Norge og svarer heller ikke til STRØM'S beskrivelse. At opstille en begrundet mening om, hvad han her har sigtet til, må betragtes som en næsten uløselig opgave; måske kunde man tænke på en Dicranacé *(Oncophorus virens??)*.

Bryum viridulum.

Forekommer ifølge GUNNERUS Fl. Norv. II, no. DCLX „in Rødøen norlandiæ, mense julio, lectum in sepimento coemeterii." I hans herbarium finder man som „No. 660 BRYUM *viridulum* paa Rødøe Kirke Gaards Muur funden d. 19 May" **Ceratodon purpureus** (L.).

Nogle år senere angives den af WILSE fra Spydeberg „paa aaben Mark og Enge."

I Første Stykke side 361 bemærker STRØM:

„21. *B. viridulum F. N.* voxer som en Busk, eller Urtekost, med høigrønne smalle og noget krøllede Blade, som sidde meest samlede i Toppen. Den har korte Blomsterstilke, og opreiste Kapsler, som ved Ælde blive sorte, skiønt *opercula* endnu ere grønne, samt spidse *calyptras* og *opercula*; voxer almindelig baade paa Bierge og i det Lave, og blomstrer baade i Maji og September. I det Lave er den kun kort, men paa Field-Siderne kan den findes henved 1 Tomme høi."

Af mangel på exemplarer bliver tydningen af denne ligesom en del af STRØM'S øvrige arter usikker, om det end må medgives, at flere punkter i beskrivelsen taler for, at han under dette navn ialfald delvis forstår *Weisia viridula.*

HAMMER angiver den i Prodr. Fl. Norv. fra Rødø (efter GUNNERUS).

Bryum undulatum.

Den angives af WILSE at forekomme i Spydeberg „paa Ekrer."

STRØM siger om den i sit Første Stykke side 359:

„13. *B. Undulatum*, ligeledes almindelig, og blomstrer om Høsten. Den kiendes af sine bølgagtige og høie Blomsterstilke, hvis Kapsler bøie sig indad, og gemeenlig alle til een Side, som giør den kiendelig langt fra. Undertiden er den *prolifer*, da der af de gamle Blad-Duske udspire nye i samme Pyramideform som hine; savnes i *F. N.*"

Denne beskrivelse kan neppe henføres til nogen anden plante end *Catharinæa undulata.*

Bryum ungviculatum.

Af de norske bryologer i det 18de århundrede er STRØM den eneste, som nævner denne art. Han bemærker om den i Første Stykke side 363—364:

„34. *B. ungviculatum,* bestaaer af smalle opreiste Stængler, tykkest i Toppen, fordi Bladene der sidde meest samlede, Bladene ere kortere end paa forrige," (ɔ: *B. imberbe,*) „men vel saa brede, o g uden Sene, Blomsterstilkene ere røde og gule, og de gule Kapsler lange og smalle, samt lidet bøiede som et Fugleneb eller Kloe, hvortil de lange og nedbøiede *calyptræ* giøre det meste. Den voxer meest paa Leeret af murede Vægge, og er der kun liden, men paa andre Steder har jeg fundet den større. Den blomstrer i August og September, men findes ellers ikke anført i Registeret af *Flora Dan.*"

Man kan neppe danne sig nogen mening om, hvilken art STRØM her har beskrevet. Det er meget muligt, at det virkeligt er *Barbula ungviculata;* at han omtaler bladene som nerveløse, kan ikke tillægges nogen større betydning, da det ved andre anledninger kan påvises, at han begår den samme fejl, og ved *Barbula ungviculata* vil det med hans mangelfulde optiske hjælpemidler måske endog med lethed kunne være skeet, da nerven ved svag forstørrelse ikke differentierer sig tilstrækkeligt fra den ugjennemsigtige bladplade.

Buxbaumia aphylla.

Denne ved sin kapselform og sit udseende forøvrigt så højst ejendommelige art har allerede tidligt tiltrukket sig vore bryologers opmærksomhed. Den afbildes således 1761 på tab. XXXXIV i 1ste hefte af Fl. D. af OEDER, der ledsager figuren med følgende text:

„Nogle Gange har jeg fundet den i Norge ved Næss i Hallingdalen i Lunden under den Klippe, som hænger ud over Landsbyen paa den høire Side eller i Vester af den, samt ved Lysager ved Christiania paa den høire Side af den lille Bro ved Værtshuset, paa de afskaarne Sider af Graven; paa begge Steder paa skyggefulde Steder, den Unge med sin Hætte midt i September, den Voxne endda grøn i Maji-Maaned."

Buxbaumia aphylla omtales derefter af GUNNERUS i Fl. Norv. II under no. DLXXI således:

„Habitat in humidis umbrosis norvegiæ australioris, Oederus; itemque hujus dioecesis, e. gr. in prædio Pastoris Meldalensium. Borchgrewink."

Buxbaumia aphylla L. ligger også i hans herbarium signeret med nummer og navn, dog uden angivelse af voxested.

I Første Stykke side 379 bemærker STRØM:

„1. *Buxbaumia aphylla F. N.* er paa sandige Tuer og anden Sandgrund almindelig,"

og HAMMER optager den i sin Prodromus som forekommende i Norge.

M. VAHL har også samlet den („Legi passim in Norvegia") og bestemt den rigtigt.

Buxbaumia foliosa.

Nævnes, mærværdigt nok, kun af STRØM, der i Første Stykke side 379 bemærker:

„2. *B. foliosa*, forekommer mere sielden paa bratte Jord-Vegge. Af første Anseende skulde man ikke let falde paa, at rangere 2 saa ulige Væxter" (nemlig *Buxbaumia aphylla* og *foliosa)* „under eet *Genus.*"

Da BRYHN angiver at have fundet *Diphyscium sessile* flere-steds på Ringerike, tør STRØM'S bestemmelse af planten have sin rigtighed.

Catharinea hercynica.

Anføres for Norge i WEBER og MOHR'S Bot. Taschenb. 1807, side 217 uden angivelse af finderens navn. Det er muligt, at den er funden af den ældre WEBER i 1778, men den kan også hidrøre fra M. VAHL, der vides at have samlet den på en af sine rejser i Norge. Af **Oligotrichum hercynicum** (EHRH.) findes der nemlig i SCHUMACHER'S herbarium i Kjøbenhavns botaniske musæum et exemplar m. fr., der er signeret: „*Polytrichum hercynicum*, Norvag. ded. Vahl."

Cinclidium stygium.

Denne art, der først i 1826 angaves som norsk (i SOMMERFELT'S Suppl. Fl. Lapp.), synes allerede langt tidligere at være bleven funden her i landet. På et af ham selv i „Lyngbye Mose pr. Hafniam" samlet exemplar, der opbevares i Riksmuseum i Stockholm, har nemlig CHR. SMITH videre skrevet: „Plures annos abhinc etiam in Norvegia legit Vahl juxta herbar. ejus (Mnii spec. dictum)." Jeg har imidlertid ikke stødt på nogen norsk *Cinclidium stygium* i VAHL'S herbarium, hvad enten nu dette skyldes mangel på opmærksomhed fra min side, eller at exemplaret i tidens løb er forkommet.

Conostomum boreale.

Den i Fl. D. fasc. XXIV (ed. J. W. HORNEMANN 1810) på tab. MCCCCXXIV fig. 2 afbildede plante, der er „funden tilligemed den foregaaende" (ɔ: *Hypnum longicolle)* „af VAHL og ULDAHL" „paa Fieldene i Tellemarken," er **Conostomum boreale** SW., af hvilken art Kjøbenhavnerherbariet indeholder et frugtexemplar, med M. VAHL'S hånd påskrevet: „Legi in Norvegia."

Dicranum ambiguum.

Ifølge texten til Fl. D. fasc. XXIV tab. MCCCCXVI fig. 1 er *Dicranum ambiguum,* (hvortil som synonym citeres ***Mnium setaceum*** L.,) „funden af Prof. VAHL og Hr. ULDAHL paa fugtige Fielde i Tellemarken i Norge," altså på deres rejse i 1802. I SCHUMACHER'S herbarium, der opbevares i Kjøbenhavn, har jeg stødt på et exemplar m. fr. af **Trematodon ambiguus** (HEDW.), signeret: *„Dicranum ambiguum.* Norvag. d. Vahl." (Sml. *Bryum elongatum.)*

Dicranum cylindricum.

„E Norv. habemus a SWARTZ:" WEBER og MOHR, Bot. Taschenb. 1807, p. 202. Sandsynligvis har SWARTZ selv samlet den (= *Trichodon cylindricus)* på sin rejse i Norge 1789 eller 1790. Nærmere oplysninger herom mangler imidlertid.

Dicranum latifolium.

WEBER og MOHR angiver sammesteds at have fået denne art sendt fra Norge af ULDAHL. At den er samlet på hans og VAHL'S rejse i Telemarken i 1802, er højst sandsynligt, da der i den sidst nævntes herbarium findes et exemplar af **Desmatodon latifolius** (HEDW.) **var mutica** (BRID.) m. fr., som med hans hånd er signeret: „Legi in Norvegia." WEBER og MOHR synes ikke at have udsondret denne varietet fra hovedarten.

Dicranum scoparium β fuscescens.

Om denne plante heder det i det samme skrift: „Specimina norvegica olim am. ULDAHL nobiscum communicavit." Da ULDAHL

ikke vides at have gjort nogen anden rejse til Norge end i 1802 sammen med VAHL, må planten være samlet da. Norske exemplarer af *Dicranum fuscescens* har jeg imidlertid ikke fundet i VAHL'S samlinger.

Dicranum strumiferum.

Under ovenstående navn angives **Cynodontium strumiferum** (EHRH.) i Fl. D. at forekomme „paa Biergene i Norge" og er sammesteds afbildet på en af de plader, som blev stukne i M. VAHL'S levetid, men først udgivne efter hans død af HORNEMANN, nemlig i fasc. XXIII (1808) på tab. MCCCLX fig. 2.

Fontinalis antipyretica.

Nævnes først hos GUNNERUS i Fl. Norv. II, no. DCCCCLXXXVI, hvor det angives, at den „habitat in fluviis. D. D. Tonning." FABRICIUS meddeler i sin „Reise durch Norwegen" under 8de august (1778), da han lå over ved Løken i Ejd (i Nordfjord), at den „stand itzt in den kleinen Sümpfen in voller Blüte." WILSE beretter i Spydebergs Beskrivelse, at den

„voxer paa nedsiunkne Steen og Træer i Bekken: skiønt tørret fænger den dog ey Ild, hvorfor den er nyttig at stoppe imellem Vegge-Stokkene og Skorsteens-Muuren for Ilds-Vaade."

STRØM bemærker i Andet Stykke side 392:

„2) *Fontinalis antipyretica F. N.,* har, ligesom forrige," (ɔ: *F. minor,)* „Blade paa tre Sider, der giør den trekantet. Dens Knoppe, som ikke sidde i Toppen, men imellem Bladene paa Stammen og Grenene, har jeg seet mod Slutningen af Julii Maaned, fuldkommen saaledes som de hos DILLENIUS forestilles, men da vare Bladene smalere, ei saa spidse, og mere tæt sammensiddende, da de ellers staae udbredte og adskilte. Den voxer paa Stene i Elvene, og ovenpaa Sumper, i den Mængde, at man gierne kunde fylde et Rum imellem en Skorsteen og Veggen, som i Sverrig skal være brugeligt for at hindre Ildebrand, men kan dog neppe, efter min Mening, udrette noget."

Endeligt findes den optagen i HAMMER'S Prodromus.

Exemplarer med dette navn fra forrige århundrede findes, såvidt mig bekjendt, kun i HAMMER'S herbarium, men dette exemplar tilhører en af de større former af **Hypnum aduncum** HEDW.

Fontinalis minor.

„Habitat in fluvio holumensi ad lacum snaasensem, vulgo: Snaasenvandet, ubi d. 21 Jul. 1769, absqve fructificatione, reperta est; sed inprimis propter folia passim gemina eandem potius ad hanc qvam aliam Fontinalis speciem retuli:"

GUNNERUS Fl. Norv. II, no. DCCCCLXIX, sml. tab. III, fig. 2.

Fontinalis minor L. er som bekjendt det ældste binære navn på *Cinclidotus fontinaloides* (HEDW.), en art, af hvilken der vistnok ikke existerer exemplarer fra Snåsen, men hvis forekomst der ikke er umulig, da den er funden så langt nord som i Driva i Opdal. Imidlertid fører en mere indgående undersøgelse af GUNNERUS'S afbildning til det resultat, at den foreliggende plante ikke er andet end en liden **Fontinalis antipyretica** L.; den er nemlig på grund af bladenes anordning skarpt kjølet trekantet, og bladene selv er spidse. *Dichelyma falcatum* kan den ikke være, da grenene er rette i spidsen og bladene ikke ensidige. Det synes således, som om GUNNERUS her er bleven vildledet af artsnavnet *minor.*

GUNNERUS'S fejltagelse synes STRØM at have forstået, idet han i Andet Stykke side 391—392 udtaler:

„1) *Fontinalis minor F. N.*, ligner aldeles GUNNERI Tegning *Fl. Norv. Tab. 3.* Den har *folia gemina, ovato lanceolata, acuminata, pellucida et trifariam imbricata.* Men dens Knoppe har GUNNERUS ikke seet, og jeg ikke heller, hvorfor den ei fuldkommen kan bestemmes. Vel gives ved Elvebredde og ved Siden af Vandgrøfter en grovere Art, ganske lig Tegningen paa *Fontinalis minor* hos DILLENIUS *Tab. 33, Fig. 2*, og som bær Knoppe i Toppen; men da jeg i disse Knoppe aldrig har fundet uden en Samling af Blade, og den i det øvrige alt for meget ligner næstfølgende," (ɔ: *F. antipyretica,)* „vover jeg ei at udgive den for en egen art."

Også HAMMER medtager *F. minor* blandt de norske moser i sin Prodromus.

Grimmia ovata.

Originalbeskrivelsen af *Grimmia ovata* i WEBER og MOHR'S Naturhistorische Reise durch einen Theil Schwedens, 1804, side 132, ledsages med en slutningsbemærkning: „accepimus quoque e *Norvagia,*" — fra hvem, anføres ikke; måske fra den ældre WEBER, måske fra VAHL eller ULDAHL.

Gymnostomum ovatum.

Under *Bryum* findes hos STRØM i Andet Stykke Side 382—383:

„40) *Gymnostomum ovatum Hedvig. Tab. 6.* Denne meget lille Vext, som ligeledes hører til *Brya,* har jeg eengang fundet paa en Fieldside, hvor den giorde en heel Grønsvær. I October, da jeg traf den, var den vel uden Fructification, men dens lave Vext, samt runde og concave Blade med en Seene i Midten og en Traad i Enden, giorde den dog kiendelig nok adskildt fra andre *Brya.*"

Den utvivlsomt urigtige artsbestemmelse åbner rummet for gisninger. Skulde STRØM måske sigte til en form af *Bryum elegans?*

Hypnum abietinum.

Er en af de tidligst fra Norge angivne moser, idet den allerede omtales i STRØM'S Søndmørs Beskrivelse:

„Hypnum surculis pinnatis teretiusculis remotis inæqvalibus. Er næsten af samme Anseende," (som *H. crista castrensis,)* „men har trindere Grene."

I GUNNERUS'S Fl. Norv. II findes den som no. DCCCLXVI; det siges kun om den, at den „habitat in sylvis abietinis."

WILSE har observeret den i skovene i Spydeberg og KROGH i Nordfjord; STRØM nævner den i Ekers Beskrivelse og kommer tilbage til den i Første Stykke side 368:

„17. *H. abietinum, F. N.* voxer i Mængde i Skove og paa Bierge, og har smalle Stammer og Grene, men ingen Bigrene, eller mindre Grene paa Siderne, som de andre. Bladene sidde saa tæt til Grenene, at de neppe kunne sees med blotte Øine. Blomstrende har jeg aldrig fundet den."

WILLE anfører den fra sin rejse i Telemarken, og HAMMER optager den i sin Prodr. Fl. Norv.

Af disse forfattere har kun en enkelt, nemlig WILLE, efterladt noget exemplar af sin *Hypnum abietinum.* Dette exemplar viser sig at være rigtigt bestemt, idet det tilhører **Thuidium abietinum** (L.).

Et andet norsk exemplar af denne art fra forrige århundrede ligger i Kjøbenhavnerherbariet i den ovenfor (side 38) omhandlede samling af *Hypna,* signeret: „*Hypnum abietinum,* Gran Sideknop."

Hypnum adiantoides.

„4. *H. adianthoides,* adskiller sig fra de forrige," (nml. *H. taxifolium, denticulatum* og *Bryoides,)* „derved, at den er grenet. Dens vexelviis siddende og lancetlige Blade have, ligesom næst foregaaende, en midtad gaaende Sene, som deler dem i 2 ulige Dele. Dens Blomsterstilke, som sidde i Midten af Grenene, bære Kapsler, som ere korte, i Enden ganske spidse og hældende. Den forekommer ofte paa fugtige Steder, og blomstrer i September. I *Flora Dan.* staaer den ikke anført:" STRØM, Første Stykke side 365.

Beskrivelsen bærer alle mærker på at referere sig til ***Fissidens adiantoides,*** så at man med en høj grad af sandsynlighed kan antage, at STRØM har kjendt denne art.

Hypnum aduncum.

„20. *H. aduncum,* mangfoldig i Sumpe, item paa Klipper i Elvene. Gemeenlig er den enkelt uden Grene, men naar den blomstrer i Maii, faaer den adskillige korte Grene, som Dillenii Tegning viser. I dybe Sumpe er den ofte lang og fiin som en Traad, saa man neppe skulde kiende den igien, hvis ikke dens segeldannede og paa hinanden følgende Blade, *(folia falcata secunda)* samt krumme Toppe, giorde den kiendelig, den staaer og altid opreist, og adskiller sig derved fra No. 19 og 21" (ɔ: *H. cupressiforme* og *scorpioides).*

Denne rummelige beskrivelse (i Første Stykke side 368—369) synes at tyde hen på, at STRØM under ovenstående navn har sammenfattet en stor del af de arter, som udgjør sektionen ***Harpidium.***

Hypnum aduncum er opført på WILLE'S plantefortegnelse fra Telemarken, men forbigåes af HAMMER. I WILLE'S herbarium ligger under dette navn **Hypnum fluitans** L. med unge frugter.

I M. VAHL'S samlinger finder vi derimod under samme navn to andre planter fra Norge, nemlig **Hypnum uncinatum** HEDW. og **Hypnum commutatum** HEDW., begge m. fr.

Foruden disse indeholder Kjøbenhavns botaniske musæum endnu et exemplar fra Norge under dette artsnavn. I den samling af 11 norske *Hypna,* hvis oprindelige ejer det ikke har lyktes at udfinde, forekommer der nemlig en *„Hypnum aduncum,* krogspidset Sideknop. Norge og Finmarken paa fugtige Steder," der viser sig at være **Hypnum revolvens** SM. m. fr.

Hypnum alopecurum.

„Habitat in sylvis," (GUNNERUS, Fl. N. II, no. DCCCLXIII,) en angivelse, som må vække tvivl om bestemmelsens rigtighed.

Den findes hos STRØM omtalt i Første Stykke side 371 på følgende måde:

„30. *H. alopecurum*, den forrige" (ɔ· *H. dendroides)* „liig, men med mere nedbøiede Grene, og en mere brun Farve, har og efter Længden liggende Rødder, hvoraf Stammerne udspire. Uagtet den voxer i alle Sumpe, har jeg dog kun et Par gange seet den blomstrende midt i Julii Maaned, da den paa sine røde Blomsterstilke bar sine Kapsler opreiste i Veiret, ligesom den næst foregaaende."

Vistnok har BRYHN fundet *Thamnium alopecurum,* der er en nogenlunde udpræget atlantisk art, i Bragernesåsen ved Drammen, ligesom han indrømmer muligheden af dens forekomst på Eker, men det kan desuagtet med sikkerhed siges, at den plante, som STRØM her har behandlet, ikke er *Thamnium.* Denne voxer nemlig ikke i sumpe, end mindre i alle sumpe, og den har ikke „opreiste" kapsler som *Climacium.* Derimod synes alting at tale for, at den art, som STRØM her har for øje, i virkeligheden ikke er andet end en *Climacium dendroides,* da både de nys nævnte og andre kjendemærker passer på denne.

WILLE'S *Hypnum alopecurum* i hans „Fortegnelse over Urter, fundne i Tellemarken," er ifølge herbariet **Hypnum parietinum** L.

Det er ikke rimeligt, at HAMMER'S art af samme navn (Prodr. Fl. Norv. no. 1033) mere end de foran nævnte forfatteres er rigtigt bestemt.

Hypnum alpestre.

Angives af HEDWIG i 1801 at være samlet af SWARTZ „in fluvio alpium Norwegicarum" (sml. side 52).

Hypnum boreale.

I WEBER og MOHR'S Bot. Taschenb. 1807 side 287 opføres *Hypnum boreale* (= *Bryum pallescens* SCHLEICH. *var. borealis)* fra Norge uden nærmere oplysninger. Sandsynligst turde det være,

at den er samlet 1802 i Telemarken af M. VAHL og ULDAHL, da Fl. D. fasc. XXIV (1810) side 7 (i texten til tab. MCCCCXXIII fig. 1) angiver den samme plante som funden dersteds af de to nævnte botanikere. Hvilken art denne figur i Fl. D. skal forestille, er det umuligt at afgjøre; LINDBERG gjætter på *Bryum pallens.*

Bryum pallescens SCHLEICH. ligger forøvrigt ubestemt i GUNNERUS'S herbarium, signeret „Havn paa Dyrøen d. 17 Jun. 1770." Herhen hører sandsynligvis også en anden ubestemt art i hans herbarium fra „Hammerøen d. 4 Jun. 1767."

Hypnum bryoides.

Nævnes kun af STRØM, der i Første Stykke side 365 bemærker:

„3. *H. Bryoides,* er den eneste blandt *Hypna pinnata,* som bærer Blomsterstilkene i Enden af Stammerne. Bladene ere ovale eller elliptiske og giennemsigtige, med en midtad gaaende Sene, der deler dem i 2 ulige Dele, af hvilke den nederste er den mindste. Dens smaa Blomsterstilke med opreiste Kapsler har jeg seet i September. I vaade Bierg-Kløfter er den temmelig almindelig."

Det var på hans tid ganske rigtigt, hvad han udtaler, at *H. bryoides* er den eneste blandt *Hypna pinnata,* (der delvis svarer til slægten *Fissidens,)* som har terminal frugt. Men nu kjender vi flere, *F. osmundoides, pusillus* og *exilis,* og spørgsmålet bliver da, om det kan afgjøres, hvilken af disse STRØM sigter til. I så henseende har vi en god vejledning i hans angivelse af artens station i våde bergkløfter; *F. bryoides* og *F. exilis* holder sig nemlig til andre lokaliteter, medens såvel *F. osmundoides* som *F. pusillus* findes i sådanne trakter, *F. pusillus,* som af BRYHN er funden på et eneste sted på Eker, dog på stene i selve bækkene. Da *F. osmundoides* således er den, hvis forekomst bedst stemmer med STRØM'S angivelse, og den desuden efter privat meddelelse fra BRYHN er almindelig m. fr. såvel på Eker som på Ringerike, har man al grund til at betragte STRØM'S *Hypnum bryoides* som *Fissidens osmundoides.*

Hypnum complanatum.

Den opføres af KROGH for Nordfjord uden nærmere beskrivelse. STRØM udtaler om den i Første Stykke side 365:

„5. *H. complanatum?* er en temmelig stor og grenet, men ganske liggende eller krybende Mose-Art, som voxer paa Field-Siderne. Dens Blade ere flade og oval tilspidsede, nemlig oventil, eller i den øverste Rand, gaaende i en lige Linie, men i den undre mere afrundede, omfatte ogsaa Stammen nedentil, og ere, som man siger, *amplexicaulia.* Paa mange Steder, meest naar den er tør, vige Bladenes Spidser fra hinanden, og see ud som Tænder, næsten som paa Dillenii Tegning *Tab. 34. Fig. 6.* eller mere tydelig som *Fig. 7. b.* skiønt begge Tegninger falde for smaa for denne som er $2^1/_2$ Tomme lang. Blomstrende har jeg ikke seet den. I Registeret af *Flora Dan.* anføres den vel, men med en urigtig Henviisning til *Tab. 706*, hvor den ikke findes."

Samme år meddeler han i Samleren, (bd. 2, s. 356,) at det sted, hvor han først fik denne art at se, var Tyveborgen i Sande i Jarlsberg, og i Andet Stykke side 384 skriver han:

„5) *Hypnum complanatum*, ligner *H. Trichomanes,* og hænger, ligesom den, som et Skiæg ned af Klipperne. Forskiellen er alene denne, at dens Blade ikke ere indhule, men flade, mere spidse, samt mindre og mere adskilte; hele Væxten er og længer, med mere adskilte Grene, der ofte i Enden see ud som Traade, deels uden, deels med meget faa og forslidte Blade. Uagtet den med *H. Trichomanes* er meget almindelig, har jeg dog aldrig seet Frugtdelene paa den, men derimod ofte paa hiin. See første Stykke No. 6" (ɔ: *Hypnum trichomanoides).*

Som bekjendt gives der *Plagiothecium*-arter, der i habitus ligner *Neckera complanata* så meget, at en forvexling med disse fra STRØM'S side kunde tænkes mulig, og i denne forbindelse kunde man fæste sig ved, at han ikke med sikkerhed kan henføre sin plante til nogen af de citerede tegninger hos DILLENIUS, uagtet den ene af disse (fig. 6) fremstiller *Plagiothecium silvaticum* og den anden *Neckera complanata.* Imidlertid findes der i Første Stykke en bemærkning, som her turde være afgjørende, nemlig at bladene er stængelomfattende; som man ved, er der nemlig ved bladene i slægten *Plagiothecium* intet, som kan friste til at tillægge den en sådan egenskab, medens det ligger lige for hånden, at det er den ved grunden bredt ombøjede bladrand hos *Neckera complanata,* som har bibragt STRØM den opfatning, at bladene her er „amplexicaulia." At han, uagtet han kun har fundet planten steril, ikke desto mindre har forstået at holde den ud fra *Homalia trichomanoides* på den ene side og *Plagiothecium silvaticum* og

denticulatum på den anden, er et talende bevis for hans skarpe blik og evne til at sondre mellem nærstående former.

Hypnum complanatum findes også i WILLE'S fortegnelse over de på hans reise i Telemarken fundne arter; imidlertid ligger under dette navn i hans herbarium **Homalia trichomanoides** (SCHREB.) st.

Uagtet WILLE'S fortegnelse var overladt HAMMER til brug ved udarbejdelsen af hans Floræ Norvegicæ Prodromus og af denne i almindelighed også er bleven benyttet, har HAMMER dog gjort endel undtagelser, således med *Hypnum complanatum,* som han kun anfører fra Spydeberg, angiveligt efter WILSE'S Beskrivelse 2. 34, skjønt den her ikke nævnes med et ord. At HAMMER desuden citerer „Oed." (ɔ: Fl. Dan.) „t. 706. f. 1," uagtet denne figur forestiller *Hypnum purum,* som i texten er kaldt *H. illecebrum,* (hvorfor samme figur af HAMMER citeres også til denne art,) kan vistnok forklares af, at han uden at se efter i selve værket har udskrevet det af STRØM nævnte register. Fasc. XII af Fl. D., hvori tab. DCCVI findes, er forøvrigt ikke udgiven af OEDER, men af O. F. MÜLLER.

Hypnum compressum.

Dette navn har i forrige århundrede været anvendt på to højst forskjellige arter, nemlig 1) *H. compressum* HUDS. *surculis pinnatis compressis, foliis mucronatis incurvis, antheris erectiusculis ovatis* (Fl. Angl. ed. 1 [1762] s. 423), hvortil som synonym citeres *Hypnum filicinum sericeum molle et pallidum mucronibus aduncis* DILL. Hist. musc. s. 286, tab. 36, f. 22, der fremstiller *Hypnum cupressiforme* L.; HUDSON'S navn adopteredes bl. a. af WEBER i hans Spicil. Fl. Goett.; 2) *Hypnum compressum* NECK. Del. gallobelg. II, (1768) s. 477, no. 23; i 1771 findes det samtidigt brugt af NECKER i hans Meth. musc. og af SCHREBER i Spicil. Fl. Lips. om *Hypnum parietinum* L. Vistnok ved en misforståelse anvender nemlig NECKER og med ham SCHREBER dette LINNÉ'S navn på *H. proliferum,* af hvilken grund den rigtige *H. parietinum* nødvendigvis måtte gives et andet navn.

I vor literatur fra forrige århundrede må navnet *H. compressum* være brugt i begge disse betydninger, idet STRØM'S bemærkninger om den kun kan referere sig til HUDSON'S, af WEBER optagne art, medens WILLE sigter til *H. compressum* NECK.

STRØM meddeler nemlig i sit Første Stykke side 367:

„11. *H. compressum,* har vel, som den næstforegaaende," (ɔ: *H. filicinum,)* „krumme Toppe, samt *folia falcata secunda,* men adskiller sig meget ved sin flade og sammentrykte Skikkelse, samt tættere siddende *pinnulis* eller Fiære. I Toppen er den undertiden tvekløftet som hiin, men undertiden har den alene een eller anden Green paa Siderne, som staaer retvinklet fra Stammen eller horizontal. Den kan vel neppe blive nogen anden end *Hypnum filicinumDill. Tab. 37. Fig. 19. B—F.*)* dog staae Fiærene ikke tætte nok, ikke heller er den altid saa rank og opreist, men ofte noget liggende. og den ene til den anden tæt sammenpresset. Blomsterstilken er lang, samt fæstet til Stammen paa den Side, hvor Toppen ei vender sin krumme Spids hen, og bærer aflange Kapsler; findes i *Flora Dan.* ikke anført."

I Andet Stykke side 384—385 heder det videre:

„11) *Hypnum compressum* er ikke den jeg meente, som kun var en større Art af *christa castrensis,* men egentlig den i forrige Stykke No. 10 anførte mindre Art af *H. filicinum,* da den virkelig har *pinnas rameas compressas seu complicatas,* samt *apices surculorum curvas, sed non incrassatas, item pinnulas, magis qvam in H. filicino, confertas et erectas.* Den 24de Junii har jeg fundet den deels i fuld Flor, dels affloreret. *Capsulæ juniores tenues et erectæ, adultiores horizontales, subarcuatæ, opercula obtusa, calyptræ aristatæ."*

Denne beskrivelse er for ufuldstændig til, at man alene af den kan udfinde, hvilken art STRØM her mener; måske kunde man gjætte på *H. molluscum**),* en antagelse, som vinder meget i sandsynlighed derved, at denne art, der ifølge BRYHN er meget almindelig og ofte fruktificerer på Eker og Ringerike, og som derfor rimeligvis også er bleven funden af STRØM, ikke kan antages at være omtalt af ham under noget andet navn.

At derimod WILLE'S *Hypnum compressum* (no. 450 i hans planteliste fra Telemarken) og følgeligen også HAMMER'S *Hypnum* no. 1023 er **H. parietinum** L., fremgår af den først nævntes herbarium.

*) Fejlagtigt citeret for tab. 36. Dennes fig. 19 forestiller *Hypnum commutatum.*

**) Det kan i denne forbindelse nævnes. at BRIDEL citerer *H. compressum* HUDS. med spørgsmålstegn som synonym til *H. molluscum var. Hedwigiana.*

Hypnum crispum.

Behandles kun på et eneste sted i det forrige århundredes literatur, nemlig i STRØM'S Første Stykke side 366:

„7. *H. crispum*, adskiller sig kiendelig fra de forrige," (ɔ: *H. complanatum* og *trichomanoides,)* „ved de Rynker, den har paa tvers af Bladene, samt ved sin Størrelse, da den undertiden kan være $1^1/_2$ Qvart. lang, den har mange fine Rødder, som lange Traade, og ligeledes mange traadlignende Grene, der ere skilte ved deres Blade. Den sees ikke uden paa Field-Siderne, skiønt ikke meget høit. Saaledes voxer den i stor Mængde i Dalen ovenfor Gaarden Leerberg paa den Side, som vender mod Nord, men endskiønt jeg har besøgt den i Junii, September og October, har jeg dog ikke fundet den blomstrende."

At denne plante er *Neckera crispa,* synes ikke at kunne være tvivl underkastet. Af norske exemplarer fra forrige århundrede under dette navn existerer der, såvidt mig bekjendt, kun et, og dette findes i Kjøbenhavnerherbariet blandt de tidligere nævnte *Hypna*, om hvilke nærmere oplysninger savnes. Det er en steril **Neckera crispa** (L.) med en meget lang flagelle. Det halvark, til hvilket det er fastklæbet, bærer påskriften: *„Hypnum crispum* STRØM. Norge."

Hypnum crista castrensis.

Er først angiven fra Norge i STRØM'S Søndmørs Beskrivelse side 98 som *„Hypnum surculis pinnatis, ramulis approximatis, apicibus recurvis.* Et Slags Mosse, der seer ud som en Plumage eller Struds-Fier."

GUNNERUS (Fl. N. II, no. DCCCLXVII) nævner kun, at den *„habitat in sylvis acerosis, præsertim ad radices abietis."* Den mangler i hans herbarium.

Også WILSE, som har bemærket den i skovene i Spydeberg, finder, at den „ligner en Plymads af guulgrøn Silke-Glands."

„Hypnum crista castrensis" i WILLE'S Seljords Beskrivelse er i bogens slutning rettet til *„H. filicinum;"* den mangler i hans fortegnelse over Telemarkens planter. På et ark i hans herbarium, der indeholder et exemplar af **Hylocomium proliferum** (L.), blandet med **Hypnum parietinum** L., er signaturen *„H. crista castrensis"* rettet til *„H. purum?"* (Sml. *H. filicinum.)*

Af KROGH angives den fra Nordfjord og af STRØM fra Eker, hvor den sammen med *H. parietinum* „indtager alle skovrige Steder ved Roden af Træerne." Den sidst nævnte forfatter omhandler den også i sit Første Stykke side 368:

„16. *H. crista castrensis, F. N.* ligner *filicinum,* og endnu mere *compressum,* men er langt mindre, har Sidegrenene siddende tættere tilsammen, som og krumme sig i Enden som en Strudsfiær; de ere og ulige i Farven, som hos *H. compressum* altid er bleggrøn, men paa denne guulbrun eller guul. Saavidt jeg veed, blomstrer den om Sommeren,"

samt i Andet Stykke side 385:

„16) *Hypnum crista castrensis,* Strudsfiær Mossen, har jeg siden fundet i Flor først i Julii Maaned, dog nylig udsprungen, hvorfor Frugtdelene befandtes noget anderledes, end Autores beskrive dem, nemlig *capsulæ oblongæ erectæ, operculum similiter erectum, dimidia capsulæ longitudine.* Det er egentlig den Mosart, som, efter Hr. WILLES Beskrivelse over Sillejord Præstegield, der kaages og drikkes mod Vattersot."

HAMMER anfører den i sin Prodromus under no. 1026.

Et i Norge samlet, fruktificerende exemplar af **Hypnum crista castrensis** L. findes opbevaret i M. VAHL'S herbarium i Kjøbenhavn.

Hypnum cupressiforme.

Et ældre synonym til nærværende art er *Hypnum surculo subpinnato, foliis secundis recurvis apice subulatis,* som i STRØM'S Søndmørs Beskrivelse (1762) angives at forekomme i denne landsdel.

GUNNERUS optager den i Fl. Norv. II under no. DCCCLXVIII og meddeler, at den *„habitat ad radices arborum."* Den er ikke repræsenteret i de opbevarede dele af hans samlinger.

Man støder atter på den i KROGH'S Nordfjords og STRØM'S Ekers beskrivelse, og den sidst nævnte forfatter behandler den udførligere i sit Første Stykke side 368:

„19. *H. cupressiforme, F. N.* en af de almindeligste, voxer paa gammelt Træe og Stene, og er kiendelig af sine bløde og krumme Blade, samt Stammernes krumme Toppe. Den falder vel baade større og mindre, tykkere og finere, men skiller sig dog ved sin Fiinhed, Blødhed og gule Farve fra næstfølgende," (ɔ: *H. aduncum,)* „og blomstrer, saavidt jeg erindrer, baade om Sommeren og silde paa Høsten,"

samt i Andet Stykke side 385:

„19) *Hypnum cupressiforme.* Deraf gives ved Elvebredde og Dæmninger en Artforandring i Mængde, som næsten er ganske liggende, derhos langt tykkere og af en mere mørk Farve, end den ordinaire. Den blomstrer midt i Julii med 9 a 10 Linier lange Frøestilke, *capsulæ suberectæ subarcuatæ, opercula conica obtusa, calyptræ aristatæ nutantes.* Hos den ordinaire ere *opercula* mere tilspidsede, og *calyptræ* mere opreiste."

Om det end kan være rimeligt nok, at en så almindelig art ikke er undgået STRØM'S opmærksomhed, kan beskrivelsen i Første Stykke dog neppe siges med sikkerhed at pege hen på ***Hypnum cupressiforme,*** og hvad han mener med den i Andet Stykke beskrevne varietet, må lades helt på det uvisse.

Endeligt er *H. cupressiforme* opført i WILLE'S fortegnelse over de på hans rejse i Telemarken fundne planter, (ifølge herbariet **Hypnum uncinatum** HEDW.,) og i HAMMER'S Prodr. Fl. Norv.

Hypnum curtipendulum.

WILSE angiver den fra Spydeberg „paa Træe-Stubber i de gamle Braater."

I STRØM'S Første Stykke finder man side 371:

„31. *H. curtipendulum?* er en opreist, trind og grenet Mose-Art, hvis Stamme og Grene (helst de øverste) ere meget stumpe i Enden. Grenene ere for det meste korte, horizontal udstaaende og nedbøiede, men Bladene ovale, concave og spidse, og haarde at føle til, som paa *H. viticulosum*, hvilken den og ligner i Henseende til sin rødbrune Farve. Den er ellers en sielden Mose-Art, som jeg ikkun har fundet i Høiden eller til Fields, men ikke fuldstændig eller med Fructification, hvorfor jeg ikke tilvisse kan sige, om den er *H. curtip.*, eller ikke,"

og i Andet Stykke side 386:

„31) *Hypnum curtipendulum,* har jeg endnu ikke seet med Fructification. Men at den i første Stykke anførte virkelig er denne og ingen anden, slutter jeg deraf, at den gemeenlig voxer med en langs Jorden liggende Stamme, hvorpaa Grenene sidde enten paa den ene Side alene, eller paa begge. Bladene ere oval tilspidsede, uden nogen kiendelig Seene i Midten. En af dens mærkeligste Egenskaber er den røde Stamme, og de ligeledes røde Knoppe, hvormed den er besat, fuldkommen af Skikkelse som DILLENII Tegning *Tab. 43. Fig. 69. b,* og blive nok intet andet end dens *Perichætia post secessum setarum residua,* hvorom WEIS melder *Plant. Cryptog. pag. 249.*"

Hvad WEIS l. c. beskriver, („perichætia longissima, squamosa, pilosa, tertiam fere setæ partem excipientia, squalida, residua post secessum setarum, et spinas quasi mentientia,") er utvivlsomt perichætiet, medens de knoppe, som DILLENIUS afbilder og også STRØM angiver at have observeret, er hanblomsterne. Uagtet der i ovenstående beskrivelse er anført flere mærker, som ikke passer til *Antitrichia curtipendula,* (dens rødbrune farve, bladenes mangel på nerve, dens sjeldenhed,) er der dog på den anden side endel, som ikke synes at kunne henføres til nogen anden art, (dens i enden butte grene, dens ruhed, bladform, røde stamme og røde, iøjnefaldende hanblomster,) så at man vel neppe kan anse STRØM'S bestemmelse af planten som urigtig.

(Sml. under *H. viticulosum.)*

Hypnum cuspidatum.

„36. *H. cuspidatum,* er almindelig i Sumpe, og kiendelig af den hvasse Pigge, den har i den øverste Top, dog gives en Artforandring, ikkun med en blød Spidse, som ei er stikkende, og kaldes *H. cuspidatum inerme.* Den sees blomstrende i Maji, med et langt og smalt *Perichætio,* lange Blomsterstilke, krumme Kapsler, temmelig stumpet *operculo* og spids, samt horizontal liggende *calyptra.*" (STRØM. Første Stykke side 372.)

Medens hovedarten må ansees for at være rigtigt opfattet, er det mere tvivlsomt, hvad der er ment med varieteten; måske kunde den henføres til *H. cordifolium, H. Richardsoni* eller snarere *H. giganteum.*

Den i WILLE'S fortegnelse fra Telemarken indtagne **Hypnum cuspidatum,** der „er hvas i Enden som en Pigg," er ifølge herbarieexemplaret rigtigt bestemt, men er udeladt i HAMMER'S Prodromus.

I den side 38 omtalte lille samling af norske *Hypna* i Kjøbenhavns botaniske musæum findes der også en *„Hypnum cuspidatum var. minor,* hielmet Sideknop," der ikke stemmer med STRØM'S beskrivelse. Det er en **Hypnum exannulatum** GÜMB. med tre umodne frugter.

Hypnum delicatulum.

I GUNNERUS'S Fl. Norv. II (no. DCCCLXV) angives det om denne art kun, at den „habitat in pratis siccis & rupibus." Om

hans bestemmelse er korrekt, kan ikke længer kontrolleres, da planten savnes i herbariet.

STRØM nævner den kun i Første Stykke side 367:

„13. *H. delicatulum, F. N.* ligner den forrige" (ɔ: *H. proliferum)* „meget, men er langt finere, og giver ikke nye Skud af de forrige, som hiin, ikke heller er Hovedstammen rød, som paa samme. Dens *folia rotundo-acuminata plicata* ere større paa Stammens Sider end paa Grenene, hvilket den med forrige har tilfælles. Den voxer meest i Skovene, hvor Stammerne ere meget indviklede i hinanden, men endskiønt den der og på moesgroede Enge er meget almindelig, har jeg dog aldrig seet den blomstrende."

Denne beskrivelse passer på samtlige *Thuidia tamariscina,* hvis enkelte arter STRØM ikke kan have været istand til at holde ud fra hverandre.

Hos HAMMER er den også optagen, vistnok efter GUNNERUS.

Af norske exemplarer, der under dette navn er opbevarede fra forrige århundrede, har jeg ikke seet mere end et, nemlig i Kjøbenhavns botaniske museum. Det er signeret *„Hypnum delicatulum,* Fiinløvet Sideknop, Norge" og er en steril **Thuidium delicatulum** (L.).

Hypnum dendroides.

Den første angivelse om denne arts forekomst i Norge findes i GUNNERUS'S Fl. Norv. II under no. DLXXX: „Habitat passim in norlandia & alibi" med tilføjende: „Habet ramulos in summitate fasciatos, & ita arbusculam abietinam refert." I hans herbarium findes uden lokalangivelse, med oven anførte nummer og navn et exemplar af **Climacium dendroides** (L.) m. fr.

Efter at man har stødt på den hos WILSE, („paa aabne Mark og Enge" i Spydeberg,) træffer man den i Fl. D. fasc. XIV, (ed. O. F. MÜLLER 1780,) hvor den angives at forekomme „i Moss-rige Skov-Egne i begge Riger."

I Første Stykke side 371 bemærker STRØM:

„29. *H. dendroides, F. N.* ikke meget almindelig i Sumpe, hvor den voxer som et Træe med alle Grenene i Toppen. Den blomstrer i September, og har høie ranke Blomsterstilke med opreiste Kapsler, den giøre den meget anselig."

Det fremgår vistnok heraf med tilstrækkelig tydelighed, at det er *Climacium,* hans bemærkninger gjælder.

Endeligt finder man den i WILLE'S oftere omtalte manuskript (som no. 432) og rigtigt bestemt i hans herbarium, ligesom HAMMER optager den efter de nævnte forfattere.

I den allerede flere gange nævnte samling i Kjøbenhavnerherbariet, der ikke kan føres tilbage til nogen bestemt botaniker, ligger også et rigtigt bestemt, sterilt exemplar af denne art med påskrift: *„Hypnum dendroides,* buskartet Sideknop. Norge."

Hypnum denticulatum.

Denne almindelige art negligeres af samtlige norske bryologiske forfattere fra forrige århundrede, alene med undtagelse af STRØM, hvis omtale af planten imidlertid ikke er klar nok, til at man med nogen sandsynlighed kan afgjøre, om han dermed har ment *Plagiothecium denticulatum* eller nogen nærstående art. Hans bemærkninger findes i Første Stykke side 365 og Andet Stykke side 383—384:

„2. *H. denticulatum*, er liden, og har gemeenlig 2 Blade paa hver Side jevnsides, naar hine" (ɔ: *Hypna pinnata = Fissidens*) „kun have eet, den er desuden krum, saavel i Stammernes Toppe, som Bladenes Spidser, hvilket kiendelig adskiller den fra sine jevnlige; blomstrende erindrer jeg ikke at have seet den, ikke heller forekommer den ret ofte." „2) *Hypnum denticulatum,* har jeg fundet midt i Maji paa Tuer og raadent Træe i Sumper, deels med fuldkommen, deels med ufuldkommen Fructification. Den har *folia pinnata duplicata, superiora in setam producta, inferiora minus acuta magisqve falcata, setas fere unciales, rubicundas, capsulas oblongas, juniores erectas, aridas nutantes, opercula obtusa, calyptras aristatas fere erectas.* Bladene, som ere uden *Nervus,* sidde meest samlede i Grenenes yderste Spidse, som gemeenlig ere krumme. At den, som WEBER skriver, ogsaa blomstrer i October, kan rimelig sluttes deraf, at jeg i Maji har fundet dens gamle og fortørrede Frugtdele tilligemed de unge."

Hypnum filicinum.

Ovennævnte art omhandles først af STRØM, som skriver derom i Første Stykke side 366:

„10. *H. filicinum.* Af denne finder jeg her 2 Arter eller Artforandringer, en mindre, som bedækker Bierge og Klipper, hvor Vand nedrinder, staaer ganske opreist, med sammenkrøllede smaa Sidegrene eller *pinnulæ rameæ*, for Resten kun $1^1/_2$ til 2 Tommer

høi, og af guul Farve. Derimod voxer en anden høiere i Sumpe, der er mere nedbøiet, har mere vidt fra hinanden staaende Grene, vexelviis korte og lange, dog nedentil meest bar, og af en mørkebrun Farve. Begge komme deri overeens, at deres Toppe ere tykke og krumme, og ofte tvekløftede eller deelte i 2 Grene, og at de have *folia incurva secunda.* Ingen af dem har jeg seet blomstrende, ikke heller forekommer nogen af dem ret ofte. Den er ellers den eneste i sit Slags, som i Norge er bekiendt af noget medicinsk Brug, da dens Afsøde drikkes i Tellemarken mod Vattersot, som sees af Hr. WILLES Sillejords Beskrivelse S. 115. I Rettelserne kalder han den *Hypnum filicinum,* som er tenmelig rigtig truffet; men den, han engang viisde mig, var dog egentlig den næstfølgende *H. compressum.*"

I Andet Stykke side 384:

„10) *Hypnum filicinum.* Af de tvende Vexter, som i første Stykke under dette Navn ere anførte, er den større Art, som voxer i Sumper, den, som dette Navn egentlig tilkommer, og den samme har jeg sidst i Maji fundet blomstrende med høie og bugtede Frøestilke, samt cylindriske og noget hældende samt krumme Kapsler lige efter DILLENII Tegning *Tab. 36. Fig. 19. A,*" hvilken Tegning, som ovenfor bemærket, forestiller *Hypnum commutatum* HEDW.

Hvorvidt den i Første Stykke omtalte mindre form kan være *Amblystegium filicinum,* får stå derhen; umuligt synes det i ethvert fald ikke at være. Derimod må den større form, for hvilken navnet *H. filicinum* i Andet Stykke reserveres, være noget andet, men beskrivelsen er ikke så indgående, at man udelukkende ved hjælp af den med nogen sandsynlighed kan udtale sig om, hvad der her er ment. Imidlertid leverer STRØM på et andet sted nogle bemærkninger, som måske kan lede på et spor; i beskrivelsen af *Hypnum lanatum (Thuidium Blandowii)* meddeler han nemlig, at denne art således ligner *H. filicinum,* at de neppe kan adskilles med blotte øjne; det ene sikre skjelnemærke leverer bladene, som bl. a. hos *H. lanatum* er tiltrykte, hos *H. filicinum* „krumme som Segle". Nu kan det vel ikke siges, at ligheden mellem *Amblystegium filicinum* og *Thuidium Blandowii* er så stor, at de neppe kan adskilles med blotte øjne, men dette kunde muligens nogenlunde forståes, hvis man går ud fra, at STRØM'S *H. filicinum* er *H. falcatum* BRID., og der er flere omstændigheder, som taler for denne forklaring. For det første kan beskrivelsen af „den større Art" såvel i Første som Andet Stykke i alle punkter anvendes på

H. falcatum, for det andet har denne i størrelse og farve meget større lighed med *Thuidium Blandowii* end *Amblystegium filicinum*, og for det tredie ved man fra en af BRYHN'S publikationer, at den er almindelig på Ringerike m. fr., medens *H. commutatum*, til hvis afbildning hos DILLENIUS STRØM refererer, ikke er funden på mere end et sted i dette distrikt.

Om den i Fl. D. fasc. XIX (ed. M. VAHL 1794), tab. MCXXIII, fig. 1 afbildede *Hypnum filicinum*, som ifølge texten er „almindelig i Dannemark og Norge, i Skove ved Træerne, saaog paa moradsige Steder," udtaler LINDBERG i Rev. crit., at den forestiller *H. crista castrensis* eller (mindre sandsynligt) *H. commutatum*, og bemærker videre: „Hæ duæ species in textu ab auctore commutatæ sunt, judice loco nunc „in silvis ad arbores", nunc „paludoso"." I virkeligheden viser VAHL'S herbarium, at han under navn af *H. filicinum* har forenet ialfald to forskjellige arter, nemlig **Hypnum crista castrensis** L. („Legi in Norvegia") m. fr., og **Hypnum irrigatum** ZETT. („Legi in Finmarkia") m. fr..

Som af STRØM i Første Stykke bemærket, har WILLE i Seljords Beskrivelse anført *Hypnum crista castrensis* som et af befolkningen benyttet husmiddel, men i bogens slutning angivet artens rette navn til *H. filicinum*. Efter hvad jeg kan forstå, er denne forandring det modsatte af en rettelse. For det første fremgår det nemlig af WILLE'S herbarium, at hans *H. filicinum* er en lang og spæd **H. crista castrensis** med temmelig fjernt siddende grene, og for det andet sees STRØM, som i Første Stykke efter WILLE anfører den medicinske brug af *H. filicinum*, i Andet Stykke at erklære *H. crista castrensis* (se denne) for „egentlig" den art, som anvendes i husmedicinen. Desuden fortæller STRØM i Første Stykke, (se ovenfor,) at den *H. filicinum*, som WILLE viste ham, var *H. compressum*, hvormed han ifølge sin egen erkjendelse i Andet Stykke har ment *H. crista castrensis**).

Som de øvrige i Seljords Beskrivelse anførte moser findes også *H. filicinum* på listen over de på WILLE'S rejse i Telemar-

*) Hvorledes STRØM i samme åndedræt kan sige, at WILLE'S benævnelse *H. filicinum* er rigtigt truffen, og at den plante, som WILLE viste ham, er *H. compressum*, synes uforklarligt.

ken fundne planter, medens HAMMER desuagtet ikke anfører den som norsk.

Den i Kjøbenhavnerherbariet opbevarede lille samling norske moser, hvis oprindelige ejer er ubekjendt, (se side 38,) indeholder et frugtexemplar af **Hypnum commutatum** HEDW., der oprindeligt har været signeret *„Hypnum filicinum.* Bregneartet Sideknop;" *filicinum* er imidlertid med en senere hånd overstrøget og erstattet med *commutatum.*

Hypnum filifolium.

„42. *H. filifolium,* ansees af Weber for en Artforandring af den forrige," (ɔ: *H. myosuroides,)* „hvilken den og meget ligner ved sin trinde Skikkelse, samt oven og neden tilspidsede Grene; den er ellers temmelig lang og smal som en Traad, skiønt smallere eller tykkere, ligesom Bladene sidde mere vidt fra hinanden eller tættere sammen, eller ligesom den mere eller mindre er skilt ved sine Blade. Den bedækker Klipperne ligesom hiin, men blomstrende har jeg ikke seet den; savnes i *Flora Dan.*"

Ved tydningen af denne STRØM'S beskrivelse i Første Stykke side 373 er det nødvendigt først at undersøge, hvad navnet *Hypnum filifolium,* der nu er forsvundet fra literaturen, har betegnet. Det findes, såvidt jeg har kunnet se, først hos WEBER som synonym til *Hypnum myosuroides β filiforme* og angives der at hidrøre fra HUDSON. Hos denne forfatter findes imidlertid ingen art af dette navn, men han har på det af WEBER citerede sted i ed. 2 en *H. filiforme**), som refererer sig til DILLENIUS'S tab. 42, fig. 62, (der forestiller *Hypnum cupressiforme var. filiformis,)* hvortil også WEBER henviser. Som synonym anfører WEBER også SCHREBER Spicil. Fl. Lips. no. 1070, ɔ: *Hypnum polyanthos,* (ikke, som WEBER citerer, *Hypnum strigosum,)* vistnok fordi SCHREBER henfører DILLENIUS'S oven nævnte figur til denne art, hvor den imidlertid ingenlunde hører hjemme.

Kan man altså gå ud fra, at navnet *Hypnum filifolium* af

*) HUDSON'S Fl. Angl. ed. 1 har jeg ikke seet, men WEBER og MOHR meddeler i Bot. Taschenb. side 151, at navnet der ved en trykfejl er gjengivet som *filiciforme,* og at dette ord hos andre forfattere er blevet dels til *filicifolium,* dels til *filifolium.*

WEBER har været brugt for at betegne *H. cupressiforme var. filiformis*, så må spørgsmålet, om også STRØM har brugt det i denne betydning, vistnok besvares benægtende. Hos den nævnte varietet af *H. cupressiforme* er nemlig grenene ikke, således som STRØM angiver, tykkest på midten, men overalt jevntykke. Derimod gives der en anden på klipper voxende, ofte meget fin og i almindelighed steril, pleurokarp mos, på hvilken beskrivelsen passer, nemlig *Isothecium myosuroides*, som hvis varietet WEBER betragter *H. filifolium*. Det turde derfor være sandsynligere, at STRØM har sigtet til denne art, om man end ikke er istand til at udtale dette med nogen større sikkerhed.

Hypnum fluitans.

„Stand itzt" ($^{28}/_{6}$ 1778) „in den kleinen Gräben in voller Blüte:" FABRICIUS, Reise nach Norwegen s. 142. Forfatteren befandt sig til den angivne tid på Eker.

Om den samme art skriver STRØM i Første Stykke side 372:

„35. *H. fluitans*, sees mangfoldig paa Elvenes Bund fasthængende til Stene og Klipper, den er meget lang og grenet, ellers gemeenlig ligesaa sort, som *H. riparium* er grøn. Dens Blomstring har jeg ikke seet."

Der gives neppe mere end en sort, lang og grenet art, som er fasthæftet til klipper og stene på elvenes bund, nemlig *Fontinalis dalecarlica*. BRYHN meddeler mig imidlertid, at han endnu ikke har fundet denne art på Eker eller Ringerike. Hvorledes STRØM'S *H. fluitans* da skal forståes, er mig aldeles uklart; *Rhynchostegium rusciforme*, som man måske kunde tænke på, bliver neppe nogensinde „meget" lang. Anderledes havde det været, om planten i stedet for på bunden af elvene var bleven angivet at voxe i stillestående vand; i så fald havde der neppe været nogen bemærkning at gjøre ved STRØM'S omtale af den.

Hypnum fluitans sees også at være opført på WILLE'S fortegnelse over hans fund i Telemarken, men hans bestemmelse af planten er urigtig, da denne viser sig at være **Amblystegium riparium** (L.) st.

Derimod findes der af **Hypnum fluitans** L. to frugtexemplarer i M. VAHL'S efterladte samlinger, det ene mærket: „*Hypnum* .... Legi in Norvegia," det andet: „*Hypnum* . . . . Legi in Finmarkia."

Hypnum fontinalis.

I manuskriptet til WILLE'S liste over de på hans rejse i Telemarken fundne planter optages under no. 443 ***Hypnum fontinalis*** som en art, der ikke findes hos LINNÉ. I anledning heraf bemærker HAMMER, hvem dette manuskript var sendt til benyttelse ved udarbejdelsen af hans Floræ Norvegicæ Prodromus, i brev til WILLE: „*Hypnum fontinale* findes ej i linnæiske skrifter, ei heller hos WEBER. NB. Indført i Norges flora," hvortil WILLE svarer: „Findes hos HALLER i hans Hist. T. III. pag. 41 n. 1795 og beskrives saaledes: *Hypnum Fontinalis foliis ovatis lanceolatis, carinatis, apicibus capsuliferis.*" Af en bemærkning til HAMMER'S spørgsmål om *Hypnum serpyllifolium* ved samme lejlighed sees dog, at WILLE har følt sig alt andet end sikker på denne plante, og at han kun på STRØM'S autoritet har medtaget den*). Planten findes ganske rigtigt i HAMMER'S Prodr. under no. 1005 citeret efter WILLE'S Rejse i Telemarken. I WILLE'S herbarium findes ingen art med dette navn, derimod på samme ark som *Hypnum myosuroides* en, der er betegnet som „H. m. *varietas filiformis* v. *minus.* An Fontinalis?," som måske turde være den samme som *H. fontinalis;* denne plante er imidlertid **Eurrhynchium distans** (LINDB.) st.

HALLER'S Hist. stirp. Helv. har ikke været mig tilgjængelig; BRIDEL citerer imidlertid no. 1795 i dette værk som synonym til *Cinclidotus fontinaloides* (HEDW.).

Hypnum illecebrum.

„Habitat passim in sylvis & pascuis:" GUNNERUS Fl. Norv. II, no. DCCCLXI. Mangler i hans herbarium.

I STRØM'S Første Stykke læses side 371:

„33. *H. illecebrum*, en bekiendt Mose-Art, med korte, trinde og uordentlige Grene, der kun er liden, og forekommer kun sielden.

*) O. DAHL, N. Mag. f. Naturv., bd. 32, s. 325 og 329.

Med saadanne ovale og stumpe Blade, som den er aftegnet hos Dillenius og i *Flora Dan.* erindrer jeg ikke at have seet den, men vel med spidse Blade, hvis Spidser best sees i Grenenes Ender, som ere meget stumpe,"

og i Andet Stykke side 386:

„33) *Hypnum illecebrum,* voxer iblant Græsset og Træerne paa tørre Enge, og blomstrer i September og October med stive Frøestilke, ikke fuldt en Tome lange; har først opreiste, siden liggende Kapsler, lange smale og gemeenlig opadbøiede Hætter *(calyptras),* og Dækslerne ligeledes, skiønt kortere. Den er bekiendt af sine trinde Stammer og ovale Blade, som her altid befindes at have et langt Haar eller Traad i Enden; det synes derfor underligt, at disse Traade ganske forbigaaes i Tegningerne saavel hos DILLENIUS, som i *Flora Danica,* og at HALLER i hans Beskrivelse *Enumerat. Stirp. Helv. pag. 101, 17. β* ikke melder et Ord derom. Derimod skriver WEBER, at den har *folia sæpius pilo terminata,* som dog her altid findes saadanne."

Det medfører for os ingen vanskelighed i STRØM'S beskrivelse at gjenkjende *Eurrhynchium piliferum* (SCHREB.). At STRØM ikke har kjendt denne art, forklares derved, at han ikke har ejet SCHREBER'S Spicilegium Floræ Lipsicæ, hvori den først beskrives, og at WEBER, der 7 år senere udgav sin Spicil. Fl. Goett., hverken optager SCHREBER'S art som sådan eller, såvidt jeg har kunnet se, som synonym til nogen anden.

HAMMER har i sin Prodromus *Hypnum illecebrum* som no. 1036, vistnok citeret efter GUNNERUS.

Hypnum lanatum.

„*No. 6. Hypnum surculo erecto lanato, pinnulis rameis raris & confertis, foliis ovatis acutis.* Denne Mosart ligner saa meget *Hypnum filicinum,* at den med blotte Øine neppe kan adskilles fra den. Den voxer nemlig ligesom den i Myrer eller Moradser, har ligesaadan opreist. skiønt gemeenlig noget bugtet Stamme, der paa nogle deler sig oventil i nogle korte Grene, og tiltager der noget i Tykkelse, men er aldrig krum. For Resten er den som andre *Hypna pinnata,* fiærdannet ved de smaae og enkelte Grene, den har paa tvende Sider allene, ligesom Flosset paa Fiære. Men det, som meest adskiller den i sit Slag, er dette, at Bladene ikke ere krumme som Segle *(folia falcata),* men ovalrunde og i Enden spidse, med en midt ad gaaende Sene og nogle Folder paa Siderne deraf, derhos ogsaa concave, og da de med Spidserne falde tæt paa hinanden, men ikke bagtil ved Roden, sees ofte der en lys Aabning imellem dem. Af saadan Beskaffenhed er den, som her

forestilles *No. 6. Fig. 2.* Men disse, som altid holde sig grønne, bære saavidt jeg har mærket, ingen Frøestilke, som andre, der ere ældre, mere fortørrede og heel igjennem mørke, samt hine derudi ulige, at de i Steden for Grene, bære en Hoben Fiære *(pinnas rameas)*, som en Busk i Toppen, have siden faa og vidt fra hinanden staaende Fiære, indtil Midten, da den ofte faaer en ligesaadan Busk af Fiær igjen. Gemeenlig giør og Stammen der en Bugt og faaer en nye Direction, som synes at vise, at den øverste Deel er et Skud og Fortsættelse af den nederste. Dog seer den oftere mere lige og simpel ud som *Fig. 1.* Denne nu beskrevne er ellers den, som er frugtbærende, da den i Toppen har en temmelig Samling af Frøestilke, der ere $2^1/_2$ Tomme høie, med et temmelig tykt *Perichætium*, eller Samling af Blade ved Roden, og have først næsten opreiste, siden nedbøiede Kapsler, med et kort conisk Laag og en liden Hætte med korte Spidse. Naar Laaget falder af, bære de fortørrede Kapsler Tænder i Randen som en Stierne. Det som ellers meest adskiller denne Mosart fra alle andre mig bekiendte, er den hvide Uld, som den har paa Stammen, og som tillige hænger fast til Bladene, som sees *Fig. 3.*, hvorfor jeg med et forkortet Navn pleier kalde den *Hypnum lanatum*. Til Slutning maae jeg endnu erindre, at den blomstrer i Maj og Junii."

Den nye art, som STRØM på denne måde beskriver i Skrivter af Naturhistorie-Selskabet, 1ste Bind, 2det Hefte, (1791,) side 36—38, kan ved hjælp af hans tegning, tab. XI, no. 6, (fig. 1—5,) med lethed gjenkjendes som *Thuidium Blandowii* (WM.). Ikke nok med, at habitustegningerne (fig. 1—2) må karakteriseres som meget gode, så gjengiver fig. 3 et blad med de fra dets grund udgående hår på en sådan måde, at det ikke kan henføres til nogen anden art end denne. Som et videre bevis for rigtigheden af denne tydning betragter jeg det, at der blandt de moser i Kjøbenhavnerherbariet, som er omtalte ovenfor side 38, også findes et frugtexemplar af *Thuidium Blandowii*, signeret: „*Hypnum lanatum nova species Strøm Act. Soc. Hist. nat. Hafn. I. 1*) no. 6. Norge.*"

Denne plante var ellers ukjendt for bryologerne, før den i 1807 beskreves af WEBER og MOHR som *Hypnum Blandowii*. Heri tør man finde forklaringen til, at SWARTZ, som i SCHRADER'S Journ. f. d. Bot. 1800 bd. 2 tyder to andre af STRØM samtidigt med *Hypnum lanatum* beskrevne arter, ikke med et ord nævner denne let gjenkjendelige plante. Den citeres derimod af BRIDEL på

*) fejlagtigt for: 2.

to steder, nemlig i Meth. nov. musc., (1819,) s. 177 med tilføjende: „Forte mera *H. filicini* cui simile esse dicitur, varietas. Plura nescimus," og i Bryol. univ. II, (1827,) s. 531, hvor den gjøres til *var. ε. lanatum* af *Hypnum filicinum*; som sandsynligt synonym anføres *Hypnum radicabundum N.* (ɔ: nobis.) At BRIDEL imidlertid har misforstået planten, viser både hans bemærkninger om den og den omstændighed, at han på et andet sted i Bryol. univ. optager *H. Blandowii* som selvstændig art. Det samme er tilfældet med HÜBENER, som i sin Muscol. germ. (1833) s. 689 anfører den efter BRIDEL. Såvel *H. radicabundum* som *H. lanatum* og *H. filicinum var. lanatum* optager KARL MÜLLER i sin Synops. musc. frond. II, (1851,) s. 421 som identiske med *H. fluviatile* SW. Det er alle de spor, STRØM'S *H. lanatum* har efterladt sig i literaturen.

Men da arten med sikkerhed kan tydes, og hans navn har ikke mindre end 16 års prioritet fremfor det gjængse, af WEBER og MOHR givne, bør man vise ham den retfærdighed at gjenindsætte det i nomenklaturen som

Thuidium lanatum (STRØM).

Synon.:

Hypnum lanatum STRØM in Skr. af Nat.-hist. Selsk. I, 2, (1791,) p. 36—38 cfr. tab. XI, no. 6.

Hypnum affine CROME Nachlief. 2, (1806,) no. 20 (nec HOFFM.).

Hypnum Blandowii WM. Bot. Taschenb. (1807,) p. 332.

Hypnum abietinum var. paludosum WAHLENB. Fl. suec. II, (1826,) p. 698.

Hypnum filicinum var. lanatum BRID. Bryol. univ. II, (1827,) p. 531.

Hypnum laricinum WILS. in HOOK. & ARN. The Bot. of Capit. Beechey's Voyage (1831,) p. 120.

Thuidium Blandowii BR. EUR. Fasc. 49—51, (1852,) Monogr. p. 10, tab. 6.

Hypnum longicolle.

Angives i Fl. D. fasc. XXIV (ed. J. W. HORNEMANN 1810) i texten til tab. MCCCCXXIV fig. 1 at være „funden af Prof. VAHL

og Hr. ULDAHL paa Fieldene i Tellemarken," altså i 1802. LINDBERG henfører denne figur til **Webera longicollis** (SW.). Jeg har hertil intet andet at bemærke, end at denne art ikke er funden blandt de af VAHL efterladte moser fra Telemarken; derimod har han samlet den i Finmarken m. fr., men bestemt den til *Mnium crudum*.

Hypnum loreum.

„26. *H. loreum,* liig *sqvarrosum*, men langt større og ofte $1^1/_2$ Qvarteer lang, er for største Delen liggende og fortørret, men reiser omtrent den forreste halve Deel i Veiret, som er grøn. Den kan vel neppe blive andet end en Artforandring af *H. sqvarrosum*, som og er Webers Mening, med mindre Forskiellen skulde bestaae i Fructifications-Delene, som jeg ikke har seet. Den voxer i Skygge paa fugtige Bierge:" STRØM, Første Stykke side 370.

Man tør vistnok antage, at *Hylocomium loreum* her er beskreven.

En „*Hypnum* . . . . Legi in Finmarkia" i M. VAHL'S samlinger er en steril **Hylocomium loreum** (L.). Begrebet Finmarken er her taget i sin gamle betydning som omfattende de nuværende Tromsø og Finmarkens amter; *H. loreum* vides nemlig ikke ellers at være observeret nordenfor Lyngen i Tromsø amt.

Hypnum lucens.

„46) *Hypnum lucens,* sees mangesteds paa Biergene befugtet af det nedrindende Vand, men og ofte fortørret; er længere, end de fleste *Hypna pinnata,* og grenet, og har *folia lanceolata acuta, nervo non divisa, punctata pellucida.* Frøestilkene, som udspringe ved Roden, ere korte, med cylindriske Kapsler og Dæksler, som bagtil ere brede, men fortil langspidsige. De fortørrede Kapsler have hvide Tænder. Saaledes har jeg befundet den midt i Julii Maaned:" STRØM, Andet Stykke side 387.

Det er meget at beklage, at der ikke er bevaret exemplarer af denne STRØM'S plante, da det ikke med nogen sikkerhed kan afgjøres, til hvilken art han sigter. Vistnok er der i hans beskrivelse intet, som er uforeneligt med *Pterygophyllum lucens*, men denne art findes ikke på Eker, og STRØM må i så fald have fundet den på et andet sted. Den er i Norge med sikkerhed kjendt

fra vestkysten mellem Stavanger og Kristiansund, og er forøvrigt kun angiven fra Telemarken, nemlig i Fl. D. fasc. suppl. I, hvor LIEBMANN meddeler, at originalen til tab. XXXXIX er samlet i denne landsdel, og STRØM kunde nok tænkes at have taget den her, da, som han selv oplyser, enkelte af hans moser er samlede udenfor en radius af 3 mil fra Eker. Men LIEBMANN'S angivelse må betragtes som usikker, da den ikke er funden af nogen anden i Telemarken, og jeg heller ikke har stødt på den blandt LIEBMANN'S samlinger fra hans rejser i Norge, uagtet jeg har gjennemgået alt, hvad deraf er bevaret. Vil man overhovedet antage, at STRØM'S bestemmelse er rigtig, turde det ligge nærmere for hånden at tænke sig, at han har fundet den på Søndmør og derfra medbragt den til Eker uden at være istand til at bestemme den før i de senere år af sit liv, da han var bleven mere fortrolig med moserne.

Men der er lige så stor sandsynlighed for, at bestemmelsen ikke er korrekt; der er vistnok intet til hinder for, at den også kan appliceres på en eller anden *Mnium,* når man ser bort fra angivelsen om, at bladene er nerveløse og at frugtstilken udspringer ved roden, og i dette punkt har STRØM også ved andre moser (sml. f. ex. *Bryum capillare,)* begået fejltagelser på grund af, at han ikke har forstået at skjelne mellem en kort stængel og lange innovationer.

I M. VAHL'S herbarium findes **Pterygophyllum lucens** (L.) m. fr. signeret: „*Hypnum lucens.* Legi in Norvegia." Når man bortser fra den visseligen urigtige angivelse om denne plantes optræden i Telemarken, kan man med temmelig stor sikkerhed udtale, at VAHL kun en eneste gang på sine rejser i Norge har været indenfor dens udbredelsesområde, nemlig i 1785, da han på rejsen til Finmarken efter at være kommen ud af Sognefjorden først passerede strækningen Sygnefest—Bergen og derpå fra Bergen rejste nordover. Ja man kan endog udpege Sygnefest i Gulen som et sted, hvor han kan have samlet den; i sin beskrivelse af denne rejse omtaler han nemlig s. 69 „en heldende Klippe ovenfor Husene ved et Sted Sognefæste kaldet, hvorudover Vandet rinder, og er tillige beklædt med forskjellige Mosser;" på dette sted er den senere samlet af MYRIN.

Hypnum myosuroides.

I STRØM'S Første Stykke læses side 373:

„41. *H. myosuroides,* kiendes af sine *ramis attenuatis,* der ere smallere oven og neden end i Midten, og formedelst deres trinde Skikkelse og spidse Blade ligne en haaret Muserumpe. Den har ellers mange Forandringer i Tykkelse, Størrelse, Vext og Blade. Saaledes gives een med temmelig store, tykke og trinde Grene, samt tæt sammensiddende, ovale og spidse Blade, der bærer korte Blomsterstilke med opreiste Kapsler henved yderste Ende af Grenene, just som Dillenius aftegner den *Tab. 41, Fig. 50,* og blomstrer i Augusti. Sædvanlig er den ellers kun ganske kort, og bedækker Stene og Klipper."

Beskrivelsen, citatet af DILLENIUS og plantens forekomst i fruktificerende tilstand tyder hen på, at STRØM har sigtet til *Isothecium myurum;* om han desuden også har havt *Isothecium myosuroides* (sml. *Hypnum filifolium)* eller nogen anden nærstående art for øje, fremgår ikke med nogensomhelst tydelighed af hans anførsler, men jeg skulde dog være tilbøjelig til ikke at anse det for ganske umuligt, at det sidste punktum i beskrivelsen refererer sig til *Pterygynandrum filiforme,* en meget almindelig art, som ifølge BRYHN fruktificerer hist og her på Ringerike, og som STRØM ikke på noget andet sted kan sees at have behandlet.

Hypnum myosuroides angives i WILLE'S manuskript og efter dette i HAMMER'S Prodromus for Telemarken. WILLE'S exemplar med dette navn er imidlertid en noget spæd, steril **Brachythecium rivulare** BR. EUR. (Se også under *Hypnum fontinalis.)*

Hypnum nitens.

Den angives først fra Norge i to af STRØM'S i 1788 trykte opsatser, nemlig i hans beretning om rejsen til Jarlsberg, (Samleren, bd. 2,) i hvilken det viser sig, at han har samlet den nedenfor en dæmning ved Konnerudværket i Skoger:

„Neden for Vandets Udløb voxde *Hypnum nitens* i Mængde, som ellers er rar at see,"

og i Første Stykke side 370 beskriver han den på en sådan måde, at man deri kan gjenkjende *Camptothecium nitens:*

„24. *H. nitens,* anføres ligeledes af Weber, og kaldes saa af

sin stærke Glands. Den er en temmelig høi og opreist Vækst, der gemeenlig er enkelt eller uden Grene, de korte Sidegrene undtagne, og er overalt beklædt med smalle og spidse Blade, der have mange Folder paa langs. I denne Skikkelse har jeg seet den voxe i Mængde paa fugtig Mark, nedenfor Vand-Dæmninger; derimod har jeg i Sumpe fundet den uden Spidser og Folder paa Bladene. Blomstrende er den mig ikke forekommen; savnes i *Flora Dan.*"

I Fl. D. afbildes den først i den 1794 udkomne fasc. XIX, tab. MCXXIII, fig. 2, af M. VAHL, der angiver den som „ikke usædvanlig i Moser i Østfindmarken." **Camptothecium nitens** (SCHREB.) findes også i hans herbarium m. fr. („Legi in Finmarkia.") Foruden dette indeholder Kjøbenhavnermusæet et sterilt exemplar af denne art, der er samlet i Norge antageligt i slutningen af forrige århundrede (sml. side 38).

Derimod er den i WILLE'S fortegnelse over planter fra Telemarken opførte *Hypnum nitens*, som derfra er gået over i HAMMER'S Prodromus, ifølge exemplaret i hans herbarium **Brachythecium salebrosum** (HOFFM.) st.

Hypnum ornithopodioides.

Denne art omtales først af STROM, i hans Første Stykke side 373—374:

„43. *H. Ornithopodioides Flora Dan. Tab. 649. 2.* skiønt ikke den, som af Linne kaldes saa, der er en americansk Vækst. Den voxer baade paa Træer og Stene, og er af forskiellig Udseende. Frisk og fugtig har den udbredte Blade og mere end sædvanlig Tykkelse, som Dillenii Tegning *Tab. 41. Fig. 55. D.* forestiller den, men naar den tørres, indsvinder den, og bliver smal og trind, som *Fig. 55. A.* i hvilken Skikkelse den og er aftegnet i *Flora Dan.* skiønt den sielden er saa tynd og smal, som disse Figurer forestille den. I denne Tilstand bøier den alle Grenene til een Side, ligesom *Sciuroides,* fra hvilken den dog er adskilt ei alene i udvortes Skikkelse, da den har en liggende Stamme med opreiste Grene, men og i Henseende til Bladene, som paa *Ornithopod.* ere spidse og foldede paa langs. Sidst i August har jeg seet dens korte Blomsterstilke med smaa Kapsler, dog kun fortørrede, saa jeg ikke tilvisse kan sige, paa hvad Tid den blomstrer."

Den citerede figur i Fl. D. fremstiller *Isothecium myurum* og DILLENIUS'S tegning *Pterogonium gracile.* Men uagtet den sidste er synonym med *Hypnum ornithopodioides,* er hverken den eller

Isothecium myurum overensstemmende med STRØM'S beskrivelse: denne passer overhovedet kun på en eneste plante, nemlig ***Leucodon***. en tydning, som turde finde en støtte deri, at et af de ark i Kjøbenhavnerherbariet, som jeg ikke med bestemthed har kunnet henføre til nogen af det forrige århundredes bryologer, og som indeholder en steril **Leucodon sciuroides** (L.), er signeret „*Hypnum ornithopodioides* STRØM, Norge." At han har fundet den med frugt, er, om end ikke netop sandsynligt, så dog ikke umuligt, da den fruktificerer på enkelte steder i Kristianiatrakten, men det kan også tænkes, at STRØM er bleven ført på vildspor derved, at tuerne har været opblandede med en anden fruktificerende art, f. ex. *Pylaisia polyantha*.

WILLE, i hvis plantefortegnelse fra Telemarken *Hypnum ornithopodioides* også er anført, (og efter den hos HAMMER,) har begået samme forvexling som STRØM, idet hans herbarieexemplar ligeledes tilhører **Leucodon sciuroides** (L.).

Hypnum palustre.

Om denne art heder det hos STRØM i Første Stykke side 370—371:

„28. *H. Palustre,* er almindelig ved Vand-Render og Sumpe, og har krybende Stammer med opreiste Grene, samt krumme eller segeldannede Blade, som ere skarpe at føle til. Dens Blomsterstilke med hældende Kapsler, har jeg fundet halv fortørrede mod Slutningen af Junii Maaned, men friskere i Julii ved Elvbredde. Den voxer ellers meget, hvor Vandkilder udspringe af Bierg-Kløfter, som en Fontaine, og i Norge er ei saa rart at see. I dette Fald har jeg seet Bierget rundt om Springvandet bevoxet med denne Mose, der altsaa synes at have sin Næring mere af Vandets Damp og Exhalation, end af Vandet selv, der kun paa faa Steder kunde vedrøre og overskylle den."

I Andet Stykke side 386 tilføjer han:

„28) *Hypnum palustre,* har jeg seet fuldkommen blomstrende den 22de Maji."

Beskrivelsen passer nogenlunde på en ***Hypnum palustre*** med ensidige blade, og man kunde vistnok uden videre henføre den til denne art, hvis der ikke var et par punkter i STRØM'S omtale af planten, som er egnede til at vække nogen usikkerhed. For det

første dens forekomst ved vandrender og sumpe. På vådt træværk trives vistnok *H. palustre* ligeså godt som på våde klipper og stene, men i sumpe forekommer den absolut ikke, og det synes neppe troligt, at STRØM under benævnelsen sumpe også skulde indbefatte bergvægge, som holdes fugtige af støvet fra større eller mindre vandfald. Muligens kan han dog have forvexlet en i myrer forekommende art med den virkelige *H. palustre.* For det andet plejer denne art ikke at sætte moden frugt så tidligt som den 22de maj, dog kan vistnok en tidlig vår eller andre gunstige omstændigheder fremskynde modningen nogle uger.

Den samme art angives af WILLE og efter ham af HAMMER fra Telemarken. Den tilsvarende plante ligger i den først nævnte botanikers herbarium og viser sig at være en steril **Hypnum reptile** MICHX.

Hypnum parietinum.

„Habitat in sylvis, pascuis & pratis siccioribus frequens" ifølge GUNNERUS, Fl. Norv. II, no. CCCLXVI. **Hypnum parietinum** L. er ikke opbevaret i hans samlinger under eget nummer, derimod findes den indblandet i et par andre arter på et ark, som kun er signeret: „Hammerøen d. 4 Jun. 1767."

WILSE angiver den fra Spydeberg „paa aabne Mark og Enge," KROGH fra Nordfjord, STRØM fra Eker, hvor den sammen med *H. crista castrensis* „indtager alle skovrige Steder ved Roden af Træerne," og WILLE fra Seljord. Den sidst nævnte har også ifølge fortegnelsen samlet den på sin rejse i Telemarken, hvilke exemplarer endnu findes og viser sig at tilhøre **Hypnum parietinum** L. m. fr.

STRØM skriver om denne art i Første Stykke side 367:

„14. *H. parietinum F. N.* er den almindelige Huus-Mose, som lægges imellem Tømmerstokke i Husene, for at tætte Væggene, den blomstrer om Høsten, og har *setas confertas,* eller mange Blomsterstilke samlede. Undertiden er den trind, undertiden igien meget flad og bred, her gives og en Forandring af en mere mørkegrøn Farve, med mere puklede og stribede Blade, og uden nogen Rødhed paa Hovedstammen, som paa hiin. For Resten ere de hinanden lige."

Skulde varieteten kunne være *Hylocomium pyrenaicum?*

Foruden af de anførte forfattere angives ***Hypnum parietinum*** fra Norge i HAMMER'S Fl. Norv. Prodr.

Desuden har M. VAHL ifølge et i Kjøbenhavns botaniske musæum opbevaret exemplar samlet **Hypnum parietinum** m. fr. i Norge.

Hypnum plumosum.

Omtales af STRØM i 1788 i Samleren bd. 2, side 34 som funden på Mehejen under hans rejse til Telemarken i 1787 og i Første Stykke side 368:

„18. *H. plumosum* er en meget krybende Vext, der har den ene Stamme indviklet i den anden, saa de neppe kunne skilles ad, uden at beskadiges, er ellers paa begge Sider tæt besat med Grene, og Grenene med ovale og indhule Blade meget langspidsede i Enden. De samme ere sielden *secunda* (det ene følgende efter det andet) men altid udstaaende *(patentia)* hvori den især adskiller sig fra *H. crista castrensis.* Hertil kommer dens meget korte og kun 4 Linier lange Blomsterstilke med opreiste Kapsler, der meget adskiller den fra sine Lige. Paa min Reise imellem Kongsberg og Tellemarken fandt jeg den blomstrende sidst i Junii, men andensteds har jeg ikke seet den."

Der gives neppe nogen anden art end *Pylaisia polyantha* med stammerne indviklede i hverandre, med langspidsede blade og „opreiste" kapsler. Ikke desto mindre kan man vanskeligt tænke sig, at den ovenfor gjengivne beskrivelse skulde gjælde denne art, thi det ligger overmåde fjernt at sammenligne den med *Hypnum crista castrensis.* Men det samme kan siges om alle de øvrige arter, som her kunde komme i betragtning, og man er således afskåren fra i dette punkt at komme til et sikkert eller sandsynligt resultat.

Det anvendte artsnavn refererer sig til *Hypnum plumosum* HUDS. = *Brachythecium salebrosum* (HOFFM.). *Hypnum plumosum* SW. beskreves først i 1799.

Hypnum prælongum.

„15. *H. prælongum,* er temmelig lang og krybende, men ganske fiin, med ovale tilspidsede Blade, som ere lidt savede i Randen, men saa subtilt, at det endog under Microscop er knapt

kiendeligt. Den forekommer paa fugtige og skyggefulde Steder ved Gierder, men sielden; blomstrende har jeg ikke seet den:"

STRØM, Første Stykke side 368. Da dette er den eneste pleurokarpe art, hos hvilken han angiver at have iagttaget sagtandede blade, ligger det nær at slutte, at bladene her efter vor opfatning er temmelig grovt tandede, og denne antagelse modsiges ikke af hans bemærkning om, at det neppe er synligt selv under mikroskopet; thi den forstørrelse, som datidens mikroskoper leverede, var vel neppe synderligt stærkere end en kraftig lupeforstørrelse. Det turde, når dette sammenholdes med STRØM'S øvrige bemærkninger, måske ikke være urimeligt at antage, at han virkeligt har fundet en art af *prælongum*-gruppen, og man vil da nærmest tænke på *Eurrhynchium distans* (LINDB.) og *Swartzii* (TURN.). Af disse er den først nævnte ifølge BRYHN almindelig på Ringerike, medens den sidste ikke er angiven fra Buskeruds amt.

Hypnum proliferum.

Denne almindelige art er først angiven fra Norge af GUNNERUS, som i sin Fl. Norv. II (no. CCCLXXIII) bemærker, at den „habitat copiose in pratis siccioribus, sæpe sub junipero," og videre:

„Ab eo, qvod sub junipero habitat, Nidrosienses plerumq. abstinent, rimas parietum obturaturi, qvippe sibi persvadent, idem cimices adlicere,"

en tro, som neppe nu længer existerer. I hans herbarium ligger **Hylocomium proliferum** (L.) m. fr. under samme nummer og navn som i Fl. Norv., men uden angivelse af voxested.

WILSE, der anfører den fra Spydeberg „paa aabne Mark og Enge," udtaler sig udførligere såvel om dens skade som om dens nytte for græsvæxten. KROGH optager den i sin Nordfjords beskrivelse som „Steenbregne-Mos." WILLE har den både i sin Seljords beskrivelse og på listen over urter, fundne i Telemarken; i hans herbarium findes **Hylocomium proliferum** både under oven anførte navn og på et ark, der oprindeligt har været signeret „*Hypnum crista castrens s*", hvilket navn senere er forandret til „*H. purum?*"

STRØM skriver om den i Første Stykke side 367:

„12. *H. proliferum F. N.* er kiendelig af sine Afsætninger, da en nye Vækst begynder, hvor den forrige endes, og da enhver har sin egen Direktion, bliver Stammen bugtet. Den sees mangfoldig paa Tuer i Skovene, og blomstrer i April, saasnart Sneen optøer."

Foruden af de nævnte forfattere citeres den af HAMMER, (Prodr. no. 1009,) og M. VAHL har på en eller flere af sine rejser i Norge samlet den m. fr.

Hypnum purum.

„Habitat in sylvis & pascuis:" GUNNERUS, Fl. Norv. II, no. DCCCLXII. Den savnes i herbariet, og der er liden grund til at tro, at GUNNERUS har kjendt denne art.

STRØM siger i sit Første Stykke side 371:

„32. *H. purum F. N.* er en opreist og trind Mose-Art med korte Grene og tæt sammensiddende Stammer, hvorfor den nederste Deel er forvisnet og fortørret. Bladene ere stumpe, og Blomsterstilkene, som sidde langt ned paa Stammen, ere opreiste, med spidse og nedhængende *calyptræ*. Den blomstrer i September. I Skove og paa skyggefulde Bakker paa Engene, hvor Græsset ellers kan staae meget høit, rodfæster den sig i Grunden, og kan indtage den halve Deel deraf, er altsaa meget skadelig for Græsvæxten."

Hypnum purum er dette under ingen omstændighed, men ganske sikkert *H. parietinum,* som er almindelig nok mellem græsset på forsømte enge.

WILLE tror at have fundet den i Telemarken (sml. fortegnelsen no. 438); i hans efterladte samling ligger en blanding af **Hylocomium proliferum** og **Hypnum parietinum** på et ark, hvis oprindelige signatur *Hypnum crista castrensis* først er forandret til *H. parietinum* og derefter til *„H. purum?"*

I HAMMER'S Prodromus sees den at være optagen under no. 1035.

Ligesom i WILLE'S herbarium findes der i M. VAHL'S en *Hypnum purum* fra Norge, der ligeledes er en **Hypnum parietinum** L. m. fr.

Hypnum riparium.

STRØM omhandler denne art temmelig udførligt, idet han i Første Stykke side 372 skriver:

„34. *H. riparium,* er ligeledes en nogenledes trind Mose-Art, men med vidt fra hinanden staaende Blade af en frisk grøn Farve, den voxer deels i Vandbække, hvor den fæster sig til Træe og Stene, og slaaer sig da vidt ud i Grene, deels finder man den og ved Elvbredde, med liggende Stammer og opreiste Grene, som Dillenii Tegning viser *Tab. 40. Fig. 44. D.* Hos denne sidste har jeg først i Junii Maaned fundet fortørrede Blomsterstilke, der vare langt længere, end Dillenius har dem aftegnede, og havde Kapsler, som vare krumme af Ælde,"

og i Andet Stykke side 386—387:

„34) *Hypnum riparium.* Den som sees i Elvene fasthængende til Træer eller Stene, har jeg ikke seet blomstrende; men den anden, som efter DILLENII Tegning har en liggende Stamme med opreiste Grene (See *Tab. 40. Fig. 44. D),* og voxer i Mængde ved Elvebredde, blomstrer sidst i Maji, fuldkommen som DILLENII Tegning viser, alene at Frøestilkene ere langt høiere, og sidde meget løse til de gamle forældede Stammer og Grene, men ei til de friske og grønne. Den har ellers hældende og noget krumme Kapsler, samt coniske og korte Dæksler. Dette stemmer ikke vel overeens med WEBERS og WEISES Beskrivelser, som desuden sætte dens Blomstringstid til Enden af Sommeren. Desuagtet viser DILLENII Tegning og andre Omstændigheder, at den ikke kan være nogen anden, end forommeldte *H. riparium Dillenii D,* eller rettere en Artforandring deraf med høiere Frøestilke."

Efter den gjentagne henvisning til DILL. Hist. musc. tab. 40, fig. 44 D at dømme, må STRØM'S *H. riparium* være *H. palustre* HUDS., og hermed stemmer ialfald delvis angivelsen af plantens station. Der er vistnok heller ikke ellers noget i beskrivelsen, som ikke passer til former af denne variable art, (det skulde da være fruktifikationstiden, idet *H. palustre* først plejer at have moden frugt i juni og juli,) men der er på den anden side ikke i beskrivelsen anført noget kjendemærke, som sætter os istand til at udelukke andre, lignende arter. Man gjør derfor rettest i ikke at udtale sig med nogen større sikkerhed om, hvorledes STRØM'S *H. riparium* er at forstå.

Den samme art angives også i WILLE'S manuskript og HAMMER'S Fl. Norv. Prodr. fra Telemarken, en angivelse, som ved undersøgelse i den først nævntes herbarium viser sig at bero på forvexling med **Hypnum cuspidatum** L.

Hypnum rugosum.

Nævnes kun af STRØM, som i Første Stykke side 370 bemærker om den:

„27. *H. rugosum* ligner *Scorpioides* i Henseende til sine segeldannede Blade og krumme Toppe, er og ganske krybende som den, men langt fra ei saa tyk. Dens lange Stængler ere paa nogle Steder tæt besatte med korte Grene, paa andre blotte og uden Grene. Dens fornemste Forskiel bestaaer i dens puklede og rynkede Blade, som undertiden er kiendelig for blotte Øine. Den voxer ikke uden paa Field-Siderne, og er af mig befunden blomstrende i Julii, med korte Blomsterstilke siddende paa Stammen, ei paa Grenene, samt med længere Kapsler, end Dillenii Tegning viser. Der gives ellers en Varietet af den, næsten smal som en Traad, for Resten hiin liig, men hvis Blomstring jeg ikke har seet. Savnes i *Flora Dan.*"

I Andet Stykke side 385 heder det videre:

„27) *Hypnum rugosum,* har mange Folder paa Bladene, og de samme ikke siddende ved *basin,* men meest i Spidsen, og er ellers, naar Tykkelsen undtages, *H. scorpioides* meget liig, og ansees derfor af WEBER som en Artforandring af samme. Midt i Junii har jeg seet den blomstrende med en halv Tome lange Frøestilke, udspirende saavel af Hoved-Stammen som Grenene, lange og cylindriske Kapsler, korte smale og spidse *opercula.* Ligesaadanne Frugtdele har jeg fundet hos en mindre og smalere Art, denne ellers fuldkommen liig, og synes at være den af WEBER anførte *H. scorpioides minus,* hvilken han dog giør til eet med *rugosum.*"

Den eneste omstændighed, som måske kunde vække nogen tvivl om rigtigheden af STRØM'S bestemmelse, er den, at han anfører *H. rugosum,* til hvilken beskrivelsen, (når undtages den af ham nævnte varietet,) ellers passer udmærket, som funden fruktificerende. Uagtet sin temmelig hyppige forekomst er nemlig denne art yderst sjelden med frugt og er ifølge angivelserne i literaturen i denne tilstand kun funden i Norge tre gange med lange mellemrum: i Ringebu af SOMMERFELT, i Opdal (på Dovre) af C. og R. HARTMAN samt i Våge af KLÆR. Men ligesom frugtens sjeldenhed ikke er til hinder for, at den også kan være funden af STRØM, således turde vistnok den herfra hentede betænkelighed fuldstændigt falde bort, efter at *H. rugosum* for kort tid siden af BRYHN er samlet med frugt i Norderhov, altså indenfor det område, hvor STRØM anstillede sine undersøgelser. Imidlertid er der også en anden mulighed tilstede, nemlig at STRØM kan have

begået den samme forvexling som DILLENIUS, på hvis tegning de sterile planter tilhører *H. rugosum,* medens originalen til den fruktificerende ifølge LINDBERG er en grov form af *H. cupressiforme.* Derimod er det neppe muligt med sandsynlighed at udtale nogetsomhelst om, hvad den af STRØM nævnte varietet kan være; som også STRØM bemærker, betragtes *H. scorpioides minus* af WEBER selv som synonym med *H. rugosum.*

Hypnum rutabulum.

Omtales først af STRØM i Første Stykke side 366:

„9. *H. rutabulum*, ligner forrige" *(ɔ: H. triquetrum)* „temmelig, men er meget mindre, har ordentlig siddende Blade, med en mere grøn og frisk Farve, og ingen Rødhed paa Hoved-Stammen, som hiin. Dens *capsulæ* og *opercula* ere tykke og krumme, de sidste især som en krum Hage, hvorfor den kaldes *rutabulum*, Ovn-Rage. Den blomstrer i October, og voxer blandt andre Mose-Arter paa fugtige Bierge, men anføres ikke i *Flora Dan.*",

og dernæst af samme forfatter i hans Andet Stykke side 384:

„9) *Hypnum rutabulum.* Blant dette Slags finder jeg den Forskiel, at de fleste have langagtige og spidse Blade med en Folde *(plica)* i Midten, ofte ogsaa flere paa Siderne; andre derimod ovale og foran stumpede eller afrundede Blade med en virkelig Seene i Midten, hvilken synes at være den saa kaldte *Rutabulum Ruscifolium.* Samme tillægger DILLENIUS *capsulas subrotundas,* men det samme har jeg og fundet hos hiin med de spidse Blade. Hos WEBER tillægges ligeledes *Ruscifolium, folia ovata, obtusa, item capitula subrotunda,* og hos WEIS, *capsulæ breves, crassæ operculo rostrato, item folia ovato lanceolata, brevia, lata nervosa,* som altsammen, naar Bladene undtages, ogsaa passer sig til hiin. Det synes altsaa, at hele Forskiellen bestaaer i Bladenes Figur, og at de tykke og korte Kapsler hos den sidste ogsaa kan findes hos hiin."

Når STRØM i Første Stykke anfører, at låget hos denne art er formet som en krum hage, så må han derved nødvendigvis sigte til en art af slægterne *Rhynchostegium* eller *Eurrhynchium; (Thamnium* kan udelukkes, da den ikke fruktificerer i de pågjældende trakter.) Af arterne i disse to slægter er det kun *Rhynchostegium rusciforme,* som findes på våde klipper, og denne art er af BRYHN funden m. fr. på Eker i oktober 1881. Man tør altså vistnok gå ud fra, at den art, STRØM beskriver i Første Stykke,

er denne, og hermed stemmer det også, hvad han har iagttaget hos den ene af de i Andet Stykke nævnte former, at den har „ovale og foran stumpede eller afrundede Blade." Med hensyn til den anden af de der omtalte former må det derimod lades uafgjort, om den, som STRØM mener, er *Brachythecium rutabulum*, eller om den er noget andet.

Uagtet den ikke nævnes hos nogen af de forfattere, som plejer at tjene HAMMER til kilde, findes den anført for Norge i hans Fl. Norv. Prodr.

„Hypnum saxatile erectum, ramulis teretibus, foliis subrotundis, saturate viridibus.

Dill. Tab. 43, Fig. 71. Dette Navn synes best at passe sig til en temmelig ubekiendt Mose-Art, som her findes, og kan saaledes beskrives: *Surculi unciales, vel supra, simplices, seu apice bifurcati, maximam partem fomento ferrugineo obsiti & emarcidi, in parte superiore læte virides, foliis oblongo-ovatis, crassis, nervo divisis, pedicellatis, aridis carinatis, margine undulatis, cauli adpressis.* Dens Blomsterstilke har jeg ikke seet, og Dill. har dem ikke heller, hvorfor man ei kan vide, om den henhører til *Hypna* eller *Brya*. Jeg fandt den om Sommeren paa samme Sted, som foranførte *Bryum No. 36;"* (sml. *B. alpinum,)* „men da jeg Høsten efter besøgde Stedet, i Tanke, at træffe den i sin Blomstring, var jeg ei i Stand at finde den igien. Efter mine Tanker er det dens *folia pedicellata,* som giøre den især udmærket, da jeg ikke erindrer at have fundet dette hos nogen Cryptogamist. Jeg har derfor sendt Exemplarer deraf til de Herrer Professores Wahl og Retzius for nøiere at undersøges." (STRØM, Første Stykke side 374, *Hypnum* no. 44.)

Denne beskrivelse kan synes gådefuld nok, da der ikke gives nogen løvmos med stilkede blade; men en undersøgelse af den citerede figur hos DILLENIUS er tilstrækkelig ikke blot til at skaffe rede på, hvad STRØM har ment, men også til at overbevise os om, at hans beskrivelse efter omstændighederne må siges at være fortræffelig. Det er *Encalypta contorta* (WULF.) = *E. streptocarpa* HEDW., som her for første gang er funden i Norge. Gåden med de stilkede blade løses, når man erindrer, at den hyaline, af tyndvæggede celler bestående bladgrund morskner hen, medens nerven og den øvrige del af bladpladen endnu er vel bevaret.

Hypnum sciuroides.

Savnes i vore bryologiske skrifter før 1788. I dette år skriver STRØM i sit Første Stykke side 373:

„40. *H. sciuroides,* voxer paa gamle Træer, og har paa langs liggende Rødder, hvoraf Stammerne udspire, samt alle Grenene vendte til den ene Side, og krumme i Enden ligesom en Ikhorn-Hale. Den er ellers overalt trind, og bærer i de øverste Toppe, eller rettere yderlig paa Grenene, korte Blomsterstilke med opreiste Kapsler og coniske *opercula.* Den blomstrer om Sommeren."

Man synes ikke at kunne tvivle på rigtigheden af STRØM'S angivelse, uagtet *Leucodon* ikke i indeværende århundrede vides at være funden fruktificerende på de kanter, hvor STRØM kan have samlet den.

Hypnum sciuroides fra WILLE'S liste over urter, fundne i Telemarken, mangler i hans herbarium. Fra den nævnte liste er den optagen i HAMMER'S Prodromus.

(Sml. *H. ornithopodioides.*)

Hypnum scorpioides.

Behandles af STRØM såvel i Første som i Andet Stykke. På det første sted siger han side 369:

„21. *H. scorpioides,* atter en Mose-Art med samme Slags Blade, som de to forrige," (ɔ: *H. cupressiforme* og *aduncum,)* „men ulige større og tykkere, samt mere krybende. Dens Blade finder jeg ikke, som Weber skriver, *nervo divisa,* men heller *plica divisa,* formedelst en midtad gaaende Folde, der ikke strækker sig hen til Bladets Spidse. Disse og andre Folder *(plicæ),* som mærkes paa mange Blade, savnes igien hos andre. Den voxer vel af og til ved Vandbredde, men allermeest paa Klipper og flade Stene paa Field-Siderne, som sees tæt bevoxne med denne krybende Mose. Jeg veed altsaa ikke, hvorledes Linne kan skrive, at den voxer i dybe Moradser. Til denne føier Weber en Varietet, som han kalder *H. scorpioid. minus,* og her gives ligeledes en mindre Art smal, som en Traad, der dog har kiendeligere Folder *(plicas)* paa Bladene end hiin. Blomstrende har jeg ikke fundet nogen af dem," og i Andet Stykke side 385:

„21) *Hypnum scorpioides?* Den jeg har kaldet saa, ligner DILLENII Tegning fuldkommen, men voxer, som sagt er, paa Stene og Klipper. Paa nogle af en tykkere Art, end andre, har jeg fundet ovale Blade med stump Spidse og uden Folde, hvorimod andre

have langt bredere og i Enden spidse Blade med en Folde i Midten, og med mange smaa Pukler som et Støv paa Bladene. Dens Frugtdele har jeg ikke seet."

Allerede den gjentagne forsikring om, at denne art ikke voxer i myrer, men på klipper og stene, er tilstrækkelig til at godtgjøre, at STRØM ikke har kjendt *H. scorpioides* L., der sikkerlig er sjelden i de af ham undersøgte trakter, da den af BRYHN kun angives fra et eneste sted på Ringerike og overhovedet ikke fra Eker. Af hensyn til den angivne station, til, at den skal have ensidige blade med fold og pukler, og til, at den ikke i andet end størrelsen skal adskille sig fra *H. rugosum,* er jeg ikke istand til at forstå andet, end at STRØM'S *H. scorpioides* overhovedet ikke er specifikt forskjellig fra *H. rugosum.* Denne art ligner også den citerede tegning hos DILLENUS (tab. XXXVII, fig. 25) så fuldstændigt, at en forvexling af disse to arter er let tænkelig. Men går man ud herfra, tør måske den antagelse vinde i sandsynlighed, at STRØM'S *H. rugosum* (sml. denne) i virkeligheden er *H. cupressiforme var. elata.*

Et rigtigt bestemt, sterilt exemplar af **Hypnum scorpioides** L. findes i Kjøbenhavnermusæet, samlet i Finmarken af M. VAHL (1785).

Hypnum sericeum.

„Habitat in truncis & terra:" GUNNERUS Fl. Norv. II, no. DCCCLX. Den findes ikke i hans herbarium, og det må efter stationsangivelsen ansees tvivlsomt, om bestemmelsen er rigtig.

WILSE meddeler, at den forekommer i Spydeberg „paa Træe-Stubberne i de gamle Braater."

STRØM skriver i Første Stykke side 372:

„37. *H. sericeum, F. N.* kiendes let af sin gule Silke-Farve, item deraf, at den bøier alle sine Grene til den ene Side, den er ellers en kort Vext, har korte Blomsterstilke og opreiste Kapsler, der rage lidet op over Grenene. Naar den fortørres, sidde Bladene i Toppen ligesom klumpeviis eller i Klynger. Den sees meest paa Field-Siderne, og blomstrer om Sommeren."

Medens beskrivelsen af dens farve, ensidigt buede grene og oprette kapsler passer til *Homalothecium sericeum,* synes det van-

skeligere at forstå, hvortil han sigter med de i tør tilstand i klumpe eller klynger samlede blade.

I WILLE'S plantefortegnelse fra Telemarken findes den også med den tilføjelse, at den „seer ud som Silke," men *Hypnum sericeum* i hans herbarium er **Pylaisia polyantha** (SCHREB.).

Af HAMMER er den optagen i Fl. Norv. Prodr. som no. 1039.

Hypnum serpens.

Anføres som *Hypnum repens* af WILLE såvel i Seljords Beskrivelse som i hans plantefortegnelse fra Telemarken.

Den nævnes også af STRØM, som ytrer sig om den på følgende måde:

„39. *H. serpens,* omtrent af samme Skikkelse, som *Velutinum* i Henseende til sin liggende Stamme med opreiste Grene, men som paa denne ere fine og bløde som Silketraade. Blomsterstilkene ere deels kortere end Grenene, deels dobbelt saa lange, og *calyptræ* ofte hvide. Den sidder gemeenlig paa gamle Træegrene, og seer deels ud som Dillenii Tegning *Tab. 42, Fig. 64,* deels ogsaa tykkere som *Fig. 65.*" (Første Stykke side 373.)

Af disse to tegninger hos DILLENIUS fremstiller den første *Amblystegium serpens* (L.), den sidste *Leskea polycarpa* EHRH.

Under navn af *Hypnum serpens* findes den også i HAMMER'S Prodromus opgiven for Telemarken.

Exemplarer af planten fra forrige århundrede findes ikke opbevarede.

Hypnum serpillifolium.

WILLE optager den i sin plantefortegnelse fra Telemarken, men erklærer i et brev til HAMMER*), at navnet beror på en skrivfejl for *Bryum serpillifolium,* og råder ved samme lejlighed HAMMER til ikke at optage planten i hans Norges flora, da han ikke føler sig sikker på, til hvilken af denne arts varieteter hans exemplar må henføres, en anmodning, som HAMMER sees at have fulgt.

WILLE har også i sit herbarium kaldt planten *Hypnum serpillifolium.* Det er en steril **Mnium affine** BLAND. med næsten helrandede blade.

*) Se O. DAHL, l. c. side 329.

Hypnum squarrosum.

GUNNERUS bemærker i Fl. Norv. II under no. DCCCLXX om denne art kun, at den „habitat in subhumidis;" den savnes i hans herbarium.

„I Myrer, sær paa Field" i Spydeberg ifølge WILSE.

WILLE angiver den i sin Seljords Beskrivelse og har den desuden i sin plantefortegnelse fra Telemarken, men af hans efterladte samling fremgår det, at han har forvexlet den med **Hylocomium triquetrum** (L.).

Hos STRØM heder det i Første Stykke side 370:

„25. *H. sqvarrosum F. N.* er en af de almindeligste paa fugtige Enge, og er større eller mindre, enkelt og med Grene. Den blomstrer i October, med liggende eller horizontale Kapsler, hvilke jeg har fundet meget længere end Dillenii Tegning forestiller."

Tør muligens være *Hyloconium squarrosum,* dog fremgår dette ikke med tydelighed af beskrivelsen.

Hypnum squarrosum sees også at være nævnt i HAMMER'S Prodromus.

Blandt de af M. VAHL i Norge fundne moser er også en *Hypnum squarrosum β* m. fr., der er identisk med **Hypnum stellatum** SCHREB.

Hypnum stellatum.

Under dette navn behandler STRØM to forskjellige arter, den ene i Første Stykke side 369:

„23. *H. stellatum* anført af Weber, ligner *viticulosum* meget, men er langt finere og grenet, og har stiernedannede Blade i Toppen, hvoraf den bærer Navn. Som oftest er den der langt tykkere end nedenfor, men naar den oventil er skilt ved sine Blade, kan den nedentil være tykkere end oventil. I Henseende til Bladene ligner den *viticulosum,* alene med den Forskiel, at dennes Blade, naar de ere fugtige, som oftest ere segeldannede og paa hinanden følgende *(falcata secunda),* som slet ikke mærkes hos *H. stellatum,* og at Weber rigtig anmærkes. Dens *calyptras* og *opercula* har han ikke seet, hvorfor jeg her vil tillægge, at den blomstrer i Maji, med lange hældende Kapsler, lange *calyptræ,* men stumpe *opercula.* Begge voxe paa Bierge, men den sidste almindeligere og mere i det Lave; savnes i *Flora Dan.*"

At den her beskrevne art er *Hypnum stellatum,* finder jeg højst rimeligt; kun er det at bemærke, at han her, ligesom ved endel andre arter, sætter „blomstringen" noget for tidligt, ialfald hvis man derved forstår frugtens modningstid ɔ: den tid, da lågene begynder at falde af. Det synes imidlertid, som om STRØM ved den nævnte terminus forstår noget andet, nemlig den tid, da kapselen allerede har antaget sin endelige form og farve, men endnu ikke mistet hætte og låg.

Men den art, som behandles under samme navn i Andet Stykke side 387, er en ganske anden:

„47) *Hypnum stellatum, Dickson Plant. Cryptogam. Fasc. 1. Tab. 1,* men ikke SCHREBERS *Hypnum stellatum,* som DICKSON mener. Det er det Synonymon, Hr. Prof. WAHL har tillagt denne *Hypnum,* som her voxer hyppig i Sumper, og synes ellers meget at ligne *H. aqvat. prolixum, foliis ovatis, Dillenii Tab. 85. Fig 20*),* skiønt han ei har dens Frugtdele. Den er en liggende Mosart med opreiste Grene, ellers overalt smal og trind, og næsten enkelt uden Bigrene, dog har den undertiden 2 a 3 saadanne i Toppen. Bladene, som falde tæt til hinanden, ere iangagtig ovale og stumpe med en knap kiendelig Seene og nogle Rynker. De $2^1/_2$ Tome lange Frøestilke sidde paa de forældede Parter af Stammen, som ligger i Mudderet, og er sort; Kapslerne ere aflange og noget hældende; Dækslerne, som en kort, bred og i Enden spids Pyramide; Hætterne *(calyptræ),* langspidsige og omtrent af samme Længde som Kapslerne."

Hvis M. VAHL virkeligt har ment, at DICKSON'S *Hypnum stellatum* er forskjellig fra SCHREBER'S, så er dette fejlagtigt; overensstemmelsen mellem de to planter fremgår ikke blot af DICKSON'S afbildning, (tab. 1. fig. 7,) men denne forfatter citerer selv i texten SCHREBER'S beskrivelse. Dette er det forøvrigt mindre nødvendigt at opholde sig ved, da det er uden indflydelse på besvarelsen af spørgsmålet om, hvad den i Andet Stykke beskrevne *H. stellatum* er. Og svaret herpå er lige til; det er ikke mange af STRØM'S beskrivelser, hvor klare end enkelte af dem er, som i den henseende kan stilles ved siden af denne, hvor man i hver detalj gjenkjender *Hypnum stramineum* DICKS. fasc. 1, tab. 1, fig. 9.

Heri ligger måske nøglen til, at STRØM har givet den et fejlagtigt navn. Muligens har VAHL på STRØM'S spørgsmål villet

*) ɔ: *Brachythecium rutabulum,* forma aquatica prolixa (if. LINDBERG).

svare, at hans plante ikke var *Hypnum stellatum* SCHREB., men *H. stramineum* DICKS. fasc. 1. tab. 1, men i stedet for *„stramineum"* skrevet *„stellatum"*.

M. VAHL har forøvrigt selv samlet **Hypnum stramineum** st. i Norge; man finder den nemlig mellem hans moser med påskriften *„Bryum* . . . Legi in Norvegia."

Hypnum sylvaticum.

GUNNERUS angiver den „in sylva stordaliæ ad radicem alicujus abietis, anno 1768. mense junio, lectum." (Fl. Norv. II, no.MXCIV.) Den findes dog ikke blandt hans samlinger.

STRØM behandler den i Andet Stykke side 387:

„45) *Hypnum sylvaticum* voxer i stor Mængde paa Bierge, som ere fugtige, og helst i Skygge af Træer. Den adskilles fra andre *Hypna pinnata* ved sin grenede Vext, lyse Farve og oval tilspidsede Blade uden nogen midtadgaaende Seene, som vige fra hinanden i Enderne, og faae Anseende af Savtænder. Frøestilkene, som sidde deels ved Roden, deels høiere op paa Grenene, bære temmelig lange og hældende Kapsler med spidse *calyptræ*, der i Spidsen enten ere op- eller nedadbøiede. Den blomstrer i Maji og Junii, og er anført i *Flora Norveg.* No. 1094, men i Registeret udeladt."

Beskrivelsen passer vistnok på *Plagiothecium silvaticum*, men kan også appliceres på andre nærstående arter, specielt *P. denticulatum*.

Hypnum sylvaticum findes også i HAMMER'S Prodromus under no. 1042.

Hypnum taxifolium.

„1. *Hypnum taxifolium*, voxer i stor Mængde paa steile Jord-Vægge og Klipper, hvor Vand nedrinder, og blomstrer tidlig om Sommeren. Den hører blandt *Hypna pinnata* (fiærdannede Mose-Arter), der have Blade alene paa 2 Sider. Blomsterstilkene sidde deels ved Roden af Stammerne, deels høiere op og i Midten. Kapslerne ere krumme og spidse, og *opercula* ligeledes. Hvor den er samlet i Mængde, og fortørret, hænger den som et Skieg ned af Klipperne."

Disse STRØM'S anførsler i Første Stykke side 364 berigtiges igjen i Andet Stykke side 383:

„1) *Hypnum taxifolium*. Den er nok i Første Stykke confunderet med *H. sylvaticum*, og er, saavidt jeg ved, ikke adskilt

fra den tilforn beskrevne *H. adianthoides*, uden deri, at den ikke er grenet, men har enkelte og ved Roden samlede Stammer, samt at Frøestilkene ikke sidde paa Stammernes Sider, men ved Grunden eller Roden. I det mindste har jeg Exemplarer af saadan Skikkelse, der ellers fuldkommen ligne *H. adianthoides,* naar Fructificationen undtages, som er borte."

Hans mening er, hvis jeg har opfattet den rigtigt, den, at den i Første Stykke beskrevne *Hypnum taxifolium* i virkeligheden er *H. sylvaticum*, (hvilken art først nævnes i Andet Stykke,) men at han desuden har fundet en steril plante, som han er tilbøjelig til at anse for den rette *H. taxifolium*. Da der ikke existerer exemplarer af denne ligeså lidt som af STRØM'S fleste øvrige moser, kan man ikke opgjøre sig nogen mening om, hvorvidt han virkeligt har fundet *Fissidens taxifolius*.

I forbindelse med den af STRØM selv rettede forvexling kan det være af interesse at erfare, at der fra M. VAHL er opbevaret et exemplar af **Plagiothecium silvaticum** (HUDS.), som med hans hånd er påskrevet: „*Hypnum taxifolium*. Legi in Norvegia." Om der er nogen sammenhæng mellem STRØM'S oprindelige og VAHL'S bestemmelse, må stå derhen.

Hypnum trichomanoides.

„6. *H. Trichomanoides?* ligner meget den forrige," (nemlig *H. complanatum,)* „men er overalt indhuul paa Bladenes undre Side, har og mere lyse og giennemsigtige Blade. Efter Webers Mening hersker en Confusion hos Autores ved disse Væxters Beskrivelse, og mig synes at finde den samme hos ham; de Ord f. Ex. *rami attenuati extremitatibus filiformibus,* som han tillægger den forrige, passe sig virkelig paa denne, med de indhule eller concave Blade, men ikke paa hiin, forudsat, at det er den og ingen anden, han mener. Den anføres ikke i *Flora Dan.* eller *Norv.*, ikke heller, saavidt jeg veed, hos Linne, og er dog her ikke rar, da den ofte forekommer paa steile, vaade og skyggefulde Klipper, og sees blomstrende om Høsten. Blomsterstilkene, som ere fæstede midt paa Stammerne, rage kun lidet frem over deres Toppe, og bære ganske smaa, fine og opreiste Kapsler." (STRØM, Første Stykke side 365—366.)

Når man bortser fra beskrivelsen af grenene, synes der ikke, både på grund af, hvad han her bemærker, og på grund af, hvad han i Andet Stykke anfører under *H. complanatum*, (sml. denne,)

med føje at kunne rejses tvivl om, at han har kjendt *Homalia trichomanoides* (SCHREB.) og forstået at holde den ud fra *Neckera complanata* (L.).

WILLE'S *Hypnum Trichomanoides* i manuskriptet til planteforteguelsen fra hans rejse i Telemarken er ifølge hans herbarium **Neckera crispa** (L.).

WILLE'S angivelse af arten fra Telemarken gjenfindes i HAMMER'S Prodromus.

Hypnum triquetrum.

GUNNERUS angiver i Fl. Norv. II under no. DCCCLXXI, at denne art „habitat in sylvis." I hans herbarium savnes den.

STRØM bemærker om den i Første Stykke side 366:

„8. *H. triqvetrum,* en af de største og tillige almindeligste i Skovene, blomstrer i Oktober, og har, formedelst sine *folia divaricata,* megen Lighed med *H. sqvarrosum.*"

Han har åbenbart anseet den som en så vel kjendt art, at nogen indgående beskrivelse har forekommet ham unødvendig.

Af de øvrige norske forfattere i forrige århundrede er HAMMER den eneste, som nævner den.

Hypnum velutinum.

Den angives 1779 i WILSE'S Spydebergs Beskrivelse som forekommende i skovene.

STRØM omhandler den nærmere, idet han i Første Stykke side 372 udtaler:

„38. *H. velutinum,* er en almindelig Mose-Art, hvis Stammer ligge langs efter Klipperne, med korte opreiste Grene, og Blomsterstilke ikke meget høiere end Grenene. Den blomstrer om Høsten, saasom i August og September, og har nedbøiede Kapsler med spidse *calyptræ* og stumpe *opercula.* Paa Klipper i Elvene, som om Vinteren overskylles, sidder den i store Pletter, indentil eller i Midten af en brun og mørk Farve, men som bliver efterhaanden mere guul og smuk ved Omkredsen, hvor Væxten er yngre, den kan derfor i visse Maader lignes med *Lichen centrifugus;* den har mørke Blomsterstilke med grønne Kapsler og ligner meest *H. myosuroides brevius & crassius, capsulis cernuis. Dill. Tab. 41. Fig. 52.*" (der forestiller *Rhynchostegium murale.)*

Der er neppe mere end to af vore arter, som har den af STRØM beskrevne voxemåde, nemlig *Hypnum palustre* HUDS. og *Brachythecium plumosum* (SW.). Da den sidste af disse to har korte kapselstilke og ofte frembyder en påfaldende lighed med DILLENIUS'S figur, forekommer det mig temmelig sandsynligt, at det er denne art, STRØM kalder *H. velutinum*.

En anden plante er det, STRØM behandler i Andet Stykke side 387:

„38) *Hypnum velutinum*, blomstrer ikke alene om Høsten, men og i Maji. En Artforandring af den sees her krybende paa Stene og raadent Træe, hvor den vidt udbreder sig, er guul og skinnende, og bær først i Maji en halv Tome lange Frøestilke med tykke og hældende Kapsler, samt coniske og korte men spidse og noget nedadbøiede Hætter eller *calyptræ*. Frøestilkene blive tilsidst sorte, og Kapslerne rødgule, samt skinnende som af Guld."

Er efter min mening *Brachythecium populeum* (HEDW.), ikke mindst på grund af det forhold, hvori denne „Artforandring" står til hovedarten, og som nøjagtigt svarer til forholdet mellem *Brachythecium populeum* og *plumosum*. Jeg skulde ialfald tvivle på, at der kan opstilles nogen sandsynligere forklaring.

Hypnum viticulosum.

Den første angivelse om denne arts forekomst i Norge hidrører fra STRØM, som i Første Stykke side 369 bemærker om den:

„22. *H. viticulosum* voxer med trinde, opreiste og enkelte Stammer paa Field-Siderne, er tykkest i Toppen, og siden efterhaanden smallere, med fine og efter Længden liggende Rødder. Bladene ere oval-lancetlige og giennemsigtige, med en ligeledes giennemsigtig Sene, der deler dem i 2 ikke lige store Dele. De staae temmelig ud fra Stammen, ere nedadbøiede, og formere, saavidt jeg erindrer, ofte i Toppen en Stierne. Den nederste og største Deel af Stammerne er fortørret og rødbrun. Blomstrende har jeg ikke fundet den, ligesom jeg ikke heller finder den anført i Registeret til *Flora Dan.*"

Der er her angivet så mange kjendemærker, som passer til *Anomodon viticulosus*, at man vistnok kan betragte STRØM'S bestemmelse af planten som rigtig.

Et exemplar i Kjøbenhavnerherbariet, som med en ubekjendt håndskrift er signeret: „*Hypnum viticulosum* STR. Norge," er **Anti-**

trichia curtipendula (L.) ♂. At dette exemplar ad en eller anden vej er kommet fra STRØM, er højst sandsynligt, men det bliver da uforklarligt, hvorledes forvexlingen af artsnavnet kan være kommen istand, da STRØM'S ovenstående beskrivelse absolut ikke sigter til *Antitrichia,* medens han under *Hypnum curtipendulum* leverer en tydelig beskrivelse af denne arts hanplante.

Hypnum viticulosum er i HAMMER'S Prodromus opført for Telemarken efter WILLE'S manuskript og findes i den sidst nævnte botanikers herbarium st. rigtigt bestemt (= **Anomodon viticulosus** [L.]).

Hypnum undulatum.

Angives af FABRICIUS at forekomme på bergene i nærheden af præstegården i Volden på Søndmør. Uagtet dette sted ligger indenfor udbredelsesområdet for *Plagiothecium undulatum,* kan der intet sikkert sluttes om angivelsens korrekthed, da den ikke bekræftes af exemplarer.

Den samme art findes også opført i WILLE'S liste over de på hans rejse i Telemarken fundne planter og er som følge deraf angiven fra denne landsdel i HAMMER'S Prodromus. WILLE'S i det kgl. Norske Videnskabsselskabs botaniske samling opbevarede exemplar er imidlertid urigtigt bestemt, idet det tilhører **Neckera crispa** (L.).

Hypnum Zierii.

Idet WEBER og MOHR under dette navn anfører *Plagiobryum Zierii* i sin Bot. Taschenb. 1807 side 275, bemærker de: „in *Norvag.* alpp. ante 30 abhinc annos primus omnium legit *Web. pat.*," altså på hans og FABRICIUS'S rejse i 1778. I Kjøbenhavnermusæet (hb. SCHUMACHER) ligger et frugtexemplar fra Norge af **Plagiobryum Zierii** (DICKS.), påtegnet: „ded. MOHR." Dette exemplar behøver imidlertid ikke nødvendigvis at være samlet af den ældre WEBER; det kan hidrøre fra ULDAHL, som meddelte den yngre WEBER og MOHR flere fund fra sin og M. VAHL'S rejse i Telemarken 1802. (Blandt VAHL'S samlinger har jeg dog ikke bemærket den.) Derimod ligger der i SWARTZ'S herbarium et exemplar

af denne art, som med sikkerhed kan henføres til den nævnte rejse; det er nemlig (med en håndskrift, der enten må være FR. WEBER'S eller MOHR'S,) signeret: *„Bryum Zierii* Dicks. Norvag. Web. pater."

Jungermannia alpina.

Nærværende art, den senere *Andreæa petrophila* EHRH., omtales af følgende norske forfattere fra forrige århundrede: GUNNERUS meddeler i Fl. Norv. II under no. DCCCLVIII, at den „habitat in rupibus, a me ad Jonsvatnet passim reperta;" FABRICIUS, at den findes på bergene ved præstegården i Volden på Søndmør, og STRØM siger i Første Stykke side 377:

„13. *Jung. alpina, F. N.* seer ud som indviklede Traade, som ofte ere grenede eller todeelte. Bladene ere ovale og langspidsige, og sidde, naar de tørres, tæt til Grenene,"

samt i Andet Stykke side 389:

„13) *Jung. alpina,* er temmelig stor, nogenledes opreist, meget grenet, og Grenene indviklede samt beklædte med ovale og spidse Blade, som sidde tæt til Grenene, naar den er tør. Stammen er mørk og rødagtig, og bedækker Klipperne til Fields."

Desuden er den optagen i HAMMER'S Fl. Norv. Prodr.

Enhver adgang til kontrol af disse angivelser er imidlertid afskåren af mangel på exemplarer.

Under ovenstående navn er **Andreæa petrophila** EHRH. endvidere afbildet i Fl. D. fasc. XVII (ed. M. VAHL) på tab. MII, fig. 1 og angiven at forekomme „overalt paa Klipperne i Norge."

Jungermannia rupestris.

Medtages her, da den er synonym med *Andreæa petrophila* EHRH. *var. rupestris.* Den nævnes af omtrent de samme forfattere som den foregående: GUNNERUS har den således som no. DCCCLXIX og bemærker: „habitat in rupibus humentibus;" FABRICIUS angiver den fra samme sted som *J. alpina,* og WILSE fra Spydeberg, („er sortagtig, og findes hvor der er fugtigt.") Hos STRØM heder det i Første Stykke side 377:

„15. *Jung. rupestris,* er tynd som en Traad, med segeldannede og efter hinanden liggende Blade *(folia falcata secunda)* som paa *Hypnum cupressif.* eller *rugosum;*"

og i Andet Stykke side 389:

„15) *Jung. rupestris,* er temmelig lang, smal og grenet, og bedækker ligeledes Klipperne. Den har *folia capillaria falcata secunda,* og ligner deri *Hypna foliis reflexis,* men ere tillige sammenlagte, *complicata.*"

HAMMER har den som no. 1053.

Da der lige så lidt af denne som af den foregående findes exemplarer fra forrige århundrede, har man ikke anledning til at danne sig nogen formodning om, hvad disse forfattere har ment med sin *Jungermannia rupestris.*

Mnium androgynum.

Er optagen i Fl. Norv. II under no. DCCCXVI. GUNNERUS bemærker om den:

„Habitat in sylvis umbrosis. Nonnulli pedunculi antheras (pro qvibus a multis habentur) operculatas & calyptratas, alii globulos minimos, vel in eodem, vel in diversis individuis, sustinent."

No. 816 savnes i hans herbarium.

Nordenfjelds, hvor GUNNERUS fornemmelig botaniserede, hører *Aulacomnium androgynum* til de største sjeldenheder. Medens den er funden på mange steder i lavlandene søndenfjelds, (Smålenene, Kristianiatrakten, Eker, Ringerike, Tjømø og vestover til Kristiansand,) vides den ikke at være iagttagen nordenfor Dovre før i august 1895, da jeg fandt den steril på et temmelig utilgjængeligt sted på nordsiden af Ladehammeren ved Trondhjem. Vistnok sees GUNNERUS at have samlet planter her, men jeg betragter det desuagtet som højst usandsynligt, at han nogensinde har taget denne art. Hans angivelse derom er suspekt også af den grund, at han omtaler frugten („antheras"). I Norge er den vistnok funden med frugt flere steds i Smålensbygderne, men GUNNERUS har ikke havt planter herfra, og beskrivelsen af frugten må derfor, hvis artsbestemmelsen overhovedet er rigtig, referere sig enten til udenlandske exemplarer eller til figuren i Fl. D. Men langt nærmere ligger den antagelse for hånden, at GUNNERUS ligesom STRØM har forvexlet *Aulacomnium androgynum* med den temmelig ens udseende *Georgia pellucida.*

At STRØM har begået denne fejltagelse, fremgår nemlig med tilstrækkelig tydelighed af hans bemærkninger i Første Stykke side 354:

„4. *M. androgynum, F. N.* kaldes saa, fordi den har *setas masculinas et foemineas* paa samme Stamme, skiønt paa adskilte Grene, naar *M. pellucid.* har dem paa adskilte Stammer. Saaledes har jeg fundet den baade i Begyndelsen og Midten af September paa raaddent Træe ved Sumpe. Den er ellers ligesom *M. pellucid.* en af de mindste i sit Slags."

Allerede det kjendemærke, hvorved han adskiller den fra *Georgia,* er lidet tillidvækkende, men når han fortæller, at den forekommer på råddent træ ved sumpe, er fejltagelsen åbenlys. Det er *Georgia pellucida,* som findes på sådant underlag; *Aulacomnium androgynum* holder sig til temmelig tør skovbund og til tørre jordfyldte klipperevner.

Det er antageligt udelukkende på GUNNERUS'S autoritet, at den er optagen i HAMMER'S Fl. Norv. Prodr.

Mnium annotinum.

I GUNNERUS'S Fl. Norv. II heder det under no. CCCXXXVI om denne art:

„Habitat in prædio Berg in ligno ad piscinam, it. ad pontem ambulacri bergensis. Antheræ juniores dilute virides, subpyriformes, pendulæ; marcescentes vero rufæ, erectæ. Plures surculi ex una radice, raro ramosi. Folia subulata, sed incurva (haud patentia)."

Som „No. 336, MNIUM *annotinum*" ligger imidlertid i hans herbarium **Webera cruda** (L.) m. fr.

STRØM udtaler om denne art i Første Stykke side 355:

„8. *M. annotinum, F. N.* voxer deels i hule og skyggefulde Steder, som Dill. Tegning *Tab. 50, fig. 68. E.* forestiller den, og det endog hængende og med Toppen nedvendt, deels større med Blomsterstilke og Kapsler, som *Fig. ead. F.* viser. Den første har jeg ikke seet blomstrende, men den anden paa fugtige Steder baade Vaar og Høst. At de begge skulle være een og samme Vext, beroer paa Dillenii Vidnesbyrd, da jeg for min Part har intet Beviis derpaa. Ellers har jeg mærket, at dens Blomsterstilke udspire ved Roden af de gamle Stammer, og dette er nok Grunden til det Tilnavn *annotinum,*"

og i Andet Stykke side 374—375:

„8) *Mnium annotinum,* voxer meest paa nøgne Bierge, hvor Vand nedrinder, og beklæder samme med en Grønsvær. Bladene ere ovale og spidse, og sidde meest hyppig i Toppen, hvor de undertiden danne en Stierne. Frøestænglerne med sine lange smale

og hængende Kapsler, udspringe ved Roden af de gamle og mørke Stammer, ei af de friske og grønne, og sees blomstrende i Maji og Junii."

Begge de citerede figurer hos DILLENIUS fremstiller ***Bryum pallens,*** (smlg. LINDBERG, Krit. granskn. af Moss. uti Dill. Hist. musc.) At STRØM med den beskrevne større form af ***Mnium annotinum*** kan have ment ***Bryum pallens,*** er der efter beskrivelsen intet til hinder for at antage, om det end ikke kan siges, at denne indeholder nogen positiv støtte for en sådan anskuelse. Derimod må det betragtes som afgjort, at den mindre, sterile form, som forekommer „i hule og skyggefulde Steder," undertiden voxende nedadvendt, er en ganske anden plante, hvad også STRØM mener. Men om denne er *Webera annotina (proligera)* eller nogen anden, kan ikke med nogensomhelst sandsynlighed afgjøres efter den mangelfulde beskrivelse.

Mnium annotinum står også opført i HAMMER'S Prodromus. vistnok efter GUNNERUS.

Mnium cirratum.

I sin Spydebergs Beskrivelse angiver WILSE den at forekomme „i Skovene; danner smaa grønne Roser," samt „i Myrer, sær paa Field." Man kan ingen mening have om, hvad der hermed sigtes til.

Den omtales også af STROM i Første Stykke side 354:

„7. *M. cirrhatum,* ligeledes en liden fiin Moseart, med smaa i Toppen stiernedannede og sammenkrøllede Blade, som ei er almindelig. Den blomstrer om Sommeren, og voxer, ligesom forrige," (ɔ: *M. setaceum,)* „meest paa Leer,"

og videre i Andet Stykke side 374:

„7) *Mnium cirrhatum,* voxer mangfoldig paa Klipperne og ved Foden af Biergene, blomstrer i August og September. Dens Blade, som ere smale og bugtede, sidde i Toppen som en Stierne, og ere alle i det øverste af Stammen grønne, men nedenfor mørke; dens Frøeknoppe (Kapsler) ere aflange, opreiste, uden Krone, men med lange Tænder; Dækslerne *(opercula)* ligeledes lange, smale og opreiste, og Hætten *(calyptra)* ligeledes. DILLENII Tegning er grov og liden, men livagtig, hvorimod neppe nogen skal kiende den igien af Tegningen i *Flora Danica.*"

Denne, tab. DXXXVIII, fig. 4, kan ikke med sikkerhed tydes, men fremstiller muligens *Dicranoweisia cirrata;* DILLENIUS'S tegning er sandsynligvis den hos WEIS l. c. side 207 citerede tab. XXXXVIII, fig. 42: *Bryum cirrhatum et stellatum tenuioribus foliis,* som forestiller nysnævnte art. Med ledning heraf turde man, da *Dicranoweisia cirrata* ikke er kjendt fra Buskeruds amt, måske kunne slutte, at STRØM'S *Mnium cirrhatum* er *Dicranoweisia crispula.* Mod denne antagelse strider ialfald intet i beskrivelsen, og den støttes deraf, at planten opgives at være almindelig på klipper; angivelsen herom i Andet Stykke må nemlig ansees for at være en rettelse af bemærkningen i Første Stykke om, at den forekommer på ler.

Mnium crudum.

„Habitat in prædio Berg ad piscinas:" GUNNERUS Fl. Norv. II, no. DCLXXIV, men findes ikke i herbariet under dette nummer. (Sml. *M. annotinum.)*

I STRØM'S Første Stykke heder det side 355 om den:

„10. *M. crudum, F. N.* voxer i uendelig Mængde paa fugtige og skyggefulde Steder, og har enkelte Stammer, samt de fleste Blade samlede i Toppen. Den blomstrer om Foraaret eller tidlig paa Sommeren, og bærer, ligesom den forrige, sine Blomsterstilke i Toppen med hængende Kapsler."

At afgjøre, om dette er *Webera cruda* (L.), er neppe muligt.

Den er efter GUNNERUS optagen i HAMMER'S Fl. Norv. Prodr.

Blandt M. VAHL'S moser fra Finmarken findes en *Mnium crudum* m. fr., der er = **Webera longicollis** (SW.).

Mnium fontanum.

Nævnes allerede i STRØM'S Søndmørs Beskrivelse og karakteriseres der som „et Slags Mosse, som skilles fra andre ved sin meget lysegrønne Farve, og voxer alene der, hvor Vand-Kilder opspringe paa Biergene."

I Fl. D. fasc. V angiver OEDER den som forekommende „her og der i Norge og Danmark, ved kolde Kilder;" tegningen, tab. CCXCVIII, viser, at han sigter til vor **Philonotis fontana** (L.).

Denne almindelige og iøjnefaldende art nævnes også af GUNNERUS, i hvis Fl. Norv. den har no. DCLXXIII og angives at forekomme „in prædio Berg & alibi ad fontes." **Philonotis fontana** m. fr. findes i hans herbarium under det anførte nummer og navn fra „Maursund d. 13 Julii 1767."

WILSE angiver den fra Spydeberg „ved og i Vandet," og KROGH bemærker i sin Nordfjords Beskrivelse, at „*Mnium fontanum*, Grøn-Mos, voxer adskillige Steder paa Fieldene, hvor Springkilder opkomme."

Dernæst anføres den i STRØM'S Ekers Beskrivelse og i samme forfatters første opsats i det kgl. Danske Videnskabsselskabs Skrifter, hvor han side 354 bemærker:

„2. *M. fontanum F. N.* voxer ikke alene ved Vandkilder paa Fieldene (hvor jeg dog ikke her har seet den), men og i Sumpe i det Lave, hvor der dog synes at være koldt Vand i Grunden, item paa bratte Bierge, hvor Vand udrinder i Mængde. Paa sidste Sted har jeg dog kun seet den kort, og med de saa kaldte Hun-Blomster i Toppen, nemlig med Stierne-Blade og en Aabning i Midten, hvori indeholdes et rødt Frøe. Dens runde Kapsler har jeg ikkun fundet fortørrede i Sumpe."

I Andet Stykke kommer han side 374 tilbage til den:

„2) *Mnium fontanum.* Tilforn har jeg kun fundet den i liden Mængde ved Sumper; men da jeg søgde den paa rette Tid og Sted ved Suurbrønde og koldt Vand, fandt jeg den i Mængde, og blomstrende i Maji. Hvor den voxer i Mængde, røber den altsaa, at disse Vande ere i Nærheden, som LINNÉ rigtig nok har anmærket."

Det næste skrift, hvor der findes nogen oplysning om dens forekomst i Norge, er Skrifter af Naturhistorie-Selskabet, 2det Bind, 1ste Hefte, hvor M. VAHL side 28 meddeler at have bemærket den i Lom på sin rejse til Finmarken. Kjøbenhavnerherbariet indeholder, samlet af denne botaniker, et norsk frugtexemplar af **Philonotis fontana** (L)., blandet med **Philonotis seriata** MITT. og signeret „*Bryum* . . . Legi in Norvegia."

HAMMER angiver den i sin Prodromus „paa Melboestad, og andenstæds ved Kilder i Norge."

Mnium hornum.

Beskrives således af STRØM i Første Stykke side 355:

„9. *M. hornum,* er stor med stiernedannede Blade i Toppen, har opreist, og gemeenlig enkelte Stammer, samt tykke Blade, lidet savede i Kanten. Nedentil ere de gierne fortørrede og brunrøde. Naar Bladene tørres, krølle de sig tilsammen som paa *Bryum undulatum.* Den blomstrer tidlig om Foraaret, og har ikke alene hængende Kapsler, men og *acumina operculorum* enten opreiste eller bøiede til een Side, som ikke sees af Dillenii Tegning."

At denne plante er en *Mnium* i moderne forstand, kan vel betragtes som givet, men den er ikke *M. hornum,* hos hvem låget ikke har noget *acumen.* Når bladene er sagtandede, og låget har næb, er der ikke mere end tre arter, som kan komme i betragtning, nemlig *M. serratum, orthorrhynchum* og *spinosum.* Lægger man noget stærkere vægt på STRØM'S bemærkning om de stjernedannede topblade, bliver vistnok sandsynligheden størst for den sidst nævnte, men det må erindres, at denne sjeldne art overhovedet ikke findes angiven fra noget sted i Buskeruds amt; man turde vel også vente, at STRØM i dette tilfælde vilde have nævnt noget om den ejendommelighed, at den altid har flere frugter udgående fra samme perichætium. *Mnium orthorrhynchum* er heller ikke angiven fra de trakter, hvor STRØM botaniserede. *Mnium serratum* er derimod ifølge BRYHN almindelig på Ringerike; at det er denne, (og ialfald ikke *M. spinosum,)* STRØM sigter til, bestyrkes også ved angivelsen af, at den nedentil gjerne er brunrød, en egenskab, som *M. serratum* besidder meget mere udpræget end *M. spinosum.* Også sammenligningen med *Catharinæa undulata* taler langt mere for den første end den sidste af disse to.

Mnium hygrometricum.

Nævnes først af GUNNERUS, som i Fl. Norv. II (no. CCCCLXIV) bemærker:

„Passim in sylvis præustis, nec non in pilis corii bubuli abrasis, initio Junii h. a. in prædio Bromstad ad nidr. Hygrometrum naturale."

Påskrevet samme nummer og navn ligger i hans herbarium to halvark, det ene med en ganske liden tue af **Funaria hygro-**

metrica (L.) med unge kapselstilke, det andet indeholdende nogle modne frugter af samme art, blandede med **Marchantia, Ceratodon** o. a.

WILSE har i Spydeberg iagttaget den „paa Træe-Stubberne i de gamle Braater."

STRØM skriver om den i Første Stykke side 356—357:

„17. *M. hygrometricum. F. N.* har ingen Stamme, men alle Bladene siddende i Knoppe ved Roden, og det saa tæt, at man har Møie for at skille dem ad. Bladene have lange Spidser i Enden, og de krumme Blomsterstilke hængende Kapsler med krumme Dækker *(opercula).* Den voxer paa Bierge og Klipper, og blomstrer tidlig om Foraaret,"

samt i Andet Stykke side 375:

„17) ***Mnium hygrometricum,*** har tvende Artforandringer: een med liden eller ingen Stamme, og alle Bladene siddende som paa en Svibel ved Roden; en anden med nogenledes lange Stammer. som ogsaa DILLENII Tegning viser. Den første voxer paa Biergene, og har lange Spidser i Enden af Bladene, som den anden ikke har. Denne sidste har jeg fundet i Sandbakker for Solen, og den første er egentlig den, jeg har talet om i det første Stykke."

Begge disse former tilhører vistnok ***Funaria hygrometrica*** (L.).

I HAMMER'S Prodromus optages den også for Norge.

Mnium lutescens.

„19) ***Mnium lutescens,*** som den unge LINNÉ skal have kaldet den, eller ***Dicranum latifolium, Hedvig Descript. Muscorum Tab. 33.*** Denne har jeg vel ikke fundet med Fructification, at jeg kan beskrive den paa en fuldstændig Maade; men i mine Tanker kan den ikke være nogen anden, end den nærværende, da alle Ting i Henseende til Vext og Blade stemme saa nøie overeens. Bladene ere ovale med en lang hvid Traad i Enden, derhos puncterede, som paa de fleste ***Mnia,*** og for blotte Øine mørkgrønne og skinnende som grønt Pluche. Den er desuden deraf mærkværdig, at Bladene sidde samlede i en Busk eller Klase, den ene undertiden over den anden, og at Stammerne, der kan være 5 a 6 Linier høie, have adskillige vedhængende Trevler eller Traade, og desuden mange fine Trevler eller Rødder, hvormed de fæste sig i Mulden. Saaledes har jeg fundet den paa to Steder ikke meget høit op paa Biergene, og det baade i Julii, Augusti og September, men altid uden Fructification. Den er ellers en Nordamericansk Vext, og derfor her desto rarere:" STRØM, Andet Stykke side 375—376.

At den her beskrevne art ikke er *Desmatodon latifolius* (HEDW.), fremgår allerede deraf, at denne art altid fruktificerer og neppe nogensinde (i ethvert fald ikke hos os) opnår den nævnte højde. Jeg kan overhovedet ikke forstå andet, end at den plante, som her har foreligget for STRØM, må have været *Bryum capillare* L., hvilken art meget vel kan opnå en sådan længde som af ham her angivet.

Mnium palustre.

GUNNERUS bemærker i Fl. N. II under no. DCLXXXII uden speciel angivelse af voxested: „Habitat in paludosis, frequens." I hans herbarium findes på et ark, mærket „N. 682. MNIUM *palustre* Evenæs d 9 Jun. 1767" et par større og en mindre tue af **Catoscopium nigritum** (HEDW.) m. fr. Sandsynligvis har GUNNERUS ved *Mnium palustre* forstået flere arter, da *Catoscopium* på ingen måde kan siges at være almindelig. **Aulacomnium palustre** (L.) findes forøvrigt st. fra „Hammerøen d. 4 Jun. 1767" blandt de ubestemte arter i hans samling.

WILSE angiver den fra Spydeberg „i Myrer, sær paa Field," og KROGH meddeler fra Nordfjord, at „*Mnium palustre,* Mos, voxer paa sumpige Steder baade i det Høie og Lave."

STRØM bemærker i sin Ekers Beskrivelse, at den forekommer „i Myrer, hvor den ligesom hiin" (neml. *M. fontanum)* „er kiendelig af sin lysegrønne Farve." Nogle år senere angiver han den fra Saude i Telemarken, hvor han fandt den „i fuld Flor" øverst på Brattingsborg ved Præstegården, (Samleren bd. 2 [1788] side 47) og ofrer den derefter i sit Første Stykke side 354 en nærmere omtale:

„3. *M. palustre, F. N.* voxer i Mængde paa Tuer ved staaende Vand, skiønt jeg og har fundet den allerøverst paa et temmelig høit Bierg, og det i fuld Flor sidst i Junii Maaned. Derimod har jeg seet den midt i Maji med *setis foemineis,* saaledes som Dillenius har den aftegnet. *Tab. 31. Fig. 3. D.* endog paa temmelig tørre Græsgange, item med Stierne-Blade i Toppen og en mørk Aabning i Midten, hvori syntes at sidde et Slags Frøe."

Omtalen af pseudopodierne *(setæ foemineæ)* og hanblomsterne viser vistnok, at STRØM'S plante er *Aulacomnium palustre.*

Fra GUNNERUS'S Fl. Norv. er *Mnium palustre* citeret for Norge

i HAMMER'S Prodr. som no. 955, uagtet man i samme skrift under no. 989 finder den hermed identiske *Bryum palustre* (sml. denne) optagen efter WILLE'S planteliste fra Telemarken.

Mnium pellucidum.

„Habitat in umbrosis & humentibus:" GUNNERUS. Fl. Norv. II, no. DCCCXVII. Den er ikke opbevaret i hans herbarium.

STRØM udtaler sig udførligere om den, idet han i Første Stykke side 353 skriver:

„1. *Mnium pellucidum, F. N.* findes allerede i Maji med saadanne runde Knopper, som Dillenii Tegning viser, og af Linne holdes for Hun-Knopper. Jeg har og fundet den just som Haller har den aftegnet, deels med smaa Skaale eller Bægere i Toppen, deels med lange og smalle *Capsulis erectis* (som er dens sædvanligste Skikkelse), deels *Capsulis cornutis seu bicornibus.* Dens Blade ere oven og nedentil mindst, i Midten størst."

I Andet Stykke side 373 heder det videre:

„1) *Mnium pellucidum,* ligner meget *Androgynum,* men adskiller sig fra samme endogsaa derved, at den med Alderen antager en rødbruun Farve, hvorimod hiin stedse er blaaagtig grøn, som af Spanskgrøn. Den første voxer paa Tuer og raadent Træe i Sumper, men hiin meest paa fugtige Bierge i skyggefulde Rifter; paa den første sees ogsaa Kapslerne eller Frøeknoppene sorte, og Dækslerne *(opercula)* hvide, naar de begynde at afflorere."

Som under *M. androgynum* anført, holder hans skillemærker mellem denne art og *M. pellucidum* neppe stik; han har sandsynligvis kun fundet den sidste, af hvis vegetative formeringsorganer han i det Første Stykke giver en god beskrivelse. Hvad han sigter til med kapselens *cornua,* kan vistnok neppe være andet end tænderne.

Også HAMMER angiver den fra Norge, (Prodr. no 953).

Et fruktificerende exemplar af **Georgia pellucida** (L.) ligger blandt M. VAHL'S moser, signeret med hans hånd: „Legi in Norvegia."

Mnium polytrichoides.

FABRICIUS oplyser at have fundet denne art ved Rondås (Romsås?: KLER) 1 mil fra Kristiania, og STRØM skriver om den i Første Stykke side 355:

„12. *M. polytrichoides,* seer ud som *Polytrichum commune,* Biørne-Mosen, men er kortere, har og lodne Kapsler eller Kapsel-Dækker *(calyptras)* som den, men trinde Kapsler og jevntykke Blade, som ere indskaarne paa begge Sider som en Sav. Voxer i Sandbakker, og blomstrer i August."

Som bekjendt svarer *Mnium polytrichoides* L. til vore arter *Pogonatum aloides* (HEDW.) og *subrotundum* (HUDS.), hvilke begge, den første af WEIS og den sidste af SCHREBER, også har været kaldt *P. nanum.* Om nogen af disse eller begge har givet FABRICIUS og STRØM foranledning til angivelsen om *Mnium polytrichoides,* eller om de har forvexlet den med nogen anden art, f. ex. mindre former af *Pogonatum urnigerum,* hvilket vistnok kunde tænkes, er et spørgsmål, som er vanskeligt at afgjøre, da de to først nævnte arters forekomst indenfor kysten er usikker, og nogen beskrivelse ialfald af FABRICIUS'S plante ikke er given. Vistnok kjender man for begge disse arter en række voxesteder, som synes at kunne betragtes som utvivlsomme, fra begge sider af Kristianiafjordens munding langs kysten til omegnen af Trondhjemsfjorden *(P. aloides)* resp. til Nordre Bergenhus amt *(P. subrotundum),* men fra Akershus og Buskeruds amter existerer overhovedet ingen anden angivelse om deres forekomst end de oven nævnte to forfatteres. Lige overfor disses meddelelse må man derfor forholde sig reserveret, om det end ikke kan nægtes, at STRØM'S beskrivelse peger meget stærkt i retning af *Pogonatum aloides.*

Mnium proliferum.

Den eneste forfatter, som tilkjender denne plante artsret, er WILSE, der i Spydebergs beskrivelse opfører den blandt dem, som voxer „i og ved Vandet," og som specielle kjendetegn anfører, at den „danner en Rose i Stilke-Enden," og at den ligesom *M. undulatum* har „giennemsigtige Blade som tynde Hinder, og voxe ved smaa Bekke, (Risler)." De angivne kjendemærker passer vistnok på *Rhodobryum roseum,* men denne art plejer dog ellers ikke at vise nogen speciel forkjærlighed for bækkebredder.

Mnium purpureum.

Denne almindelige art, der, som bekjendt, af LINNÉ også beskreves under navn af *Bryum Celsii,* er mærkeligt nok ikke ble-

ven påagtet af mere end to af vore bryologer i forrige århundrede, nemlig GUNNERUS, (efter hvem HAMMER citerer den,) og STRØM. WILLE har ikke kjendt den, idet han har forvexlet den med ***Bryum tortuosum.***

GUNNERUS angiver, at den „habitat in Gilleskaal norlandiæ in prato; ubi mense majo, 1767. Filamenta circa pollicem longa, purpurea." (Fl. Norv. II, no. DCLXII.) Mærket „N. 662. MNIUM *purpureum*" ligger der i hans herbarium to ark, det ene desuden signeret: „Borckgr. adprob. Linnæo. Loppen den 17 Jun. 1767," og det andet: „Gillesskaal d. 23 May 1767," begge tilhørende **Ceratodon purpureus** (L.). Denne art findes også uden nummer og navn fra „Hammerøen d. 4 Jun. 1767."

STRØM anfører den i sin Ekers beskrivelse og meddeler i Første Stykke side 354:

„5. *M. purpureum, F. N.* Den sees silde paa Høsten og mod Vinteren med *setis absque capsulis* (Blomsterstilke uden Knoppe eller Kapsler) og saasnart Sneen gaar af om Vaaren, staaer den i fuld Flor. Den har ikke alene røde Stilke og Kapsler, men og sildigen paa Sommeren, naar den fortørres, røde eller rødbrune Stammer og Blade, saa den deraf kan kiendes langt fra. Paa Tørv ved Siden af Veie, og ellers paa andre Steder, voxer den i Mængde; jeg har og seet gamle Spaantage tæt besat deraf."

Foruden i GUNNERUS'S herbarium findes **Ceratodon purpureus** m. fr. fra Norge også i M. VAHL'S.

Mnium pyriforme.

Dette navn findes kun hos en eneste af vore forfattere i forrige århundrede, nemlig STRØM, som imidlertid udtaler sig temmelig udførligt om den; i Første Stykke side 355 skriver han således:

„11. *M. pyriforme,* har *capsulas pyriformes* og meget lange og smalle Blade, som Dillenii Tegning viser, men der er og en anden med høiere Blomsterstilk, bredere og kortere Blade, og ei saa pæredannede Kapsler, som jeg har fundet blomstrende først i Maji. Denne, som forestilles Dill. *Tab. 50. Fig. 61,* anseer Weber for en Artforandring af den forrige, og kalder dem ***Bryum aureum majus & minus,*** fordi de have *setas aureo-splendentes,* hvilket dog flere have tilfælles med dem. Undertiden har jeg fundet den sidstes Blomsterstilke hele 3 Tommer lange, saa man let kunde tage den for *B. trichoides*, hvis ikke dens hængende og pæredannede Kapsler

eller Blomster havde viist det modsatte. De voxe ellers begge ved Kul-Miiler ɔ: Steder, hvor Træe brændes til Kul."

Og videre i Andet Stykke side 375:

„11) *Mnium pyriforme,* adskilles let fra andre ved sine bugtede Frøestængler *(setæ),* pæredannede Kapsler, og haarfine Blade. Frøestilkene sidde ofte ved Roden, men oftere i Toppen af de smale Stammer, og Bladene ere lange, fine, lyse og giennemsigtige. Denne, som voxer meest paa fugtige Steder, saasom ved Siderne af Vandgrøfter, og blomstrer først i Junii Maaned, er egentlig den, som WEBER i hans *Spicilegium Floræ Gøtting.* kalder *Bryum aureum α,* men giøres af ham meget urigtig til en blot Artforandring af en anden, som han kalder *Bryum aureum majus β,* hvorimod HEDVIG, som i hans *Descript. et adumbratio Muscorum frondosorum* har den under Navn af *Webera nutans Tab. 4,* med rette adskiller den, da Bladene paa denne ikke ere haarfine, men lancetlige, sidde ikke heller adspredte, men samlede ved Roden; Kapslerne ere ikke heller pæredannede, og saa meget hængende, som paa hiin. Undertiden ere Stammerne grenede, som DILLENII Tegning viser, men HEDVIG ikke har seet. Af alle Mosarter er der ingen, som her voxer mere hyppig end denne, og allerede sildig paa Høsten udskyder den sine Frøestængler, som strax ved Vaarens Begyndelse faae sine modne Kapsler."

Så underligt det kan forekomme os, forholder det sig dog så, at WEBER henfører *Bryum nutans* SCHREB. som *var. β majus* til *Bryum aureum* SCHREB. = *Mnium pyriforme* L. (ɔ: *Leptobryum).* At forøvrigt de af STRØM her behandlede arter virkeligt er *Leptobryum pyriforme* og *Webera nutans,* fremgår med tilstrækkelig tydelighed af beskrivelserne og bestyrkes derved, at STRØM har havt de gode tegninger hos DILLENIUS og HEDWIG at holde sig til.

Mnium serpyllifolium.

GUNNERUS bemærker om denne art i Fl. Norv. II under no. DCLXI: „Habitat in Dønnæs norlandiæ; ubi mense majo 1767. lectum." I herbariet finder man på et ark, der fra først af har været signeret: „BRYUM *cæspiticium?*", disse ord overstrøgne og erstattede med: „No. 661. MNIUM *serpyllifolium* paa den yttre Side af det høje Bierg ved Dønnæs, naar man gaar til Søen. d. 17 Maji 1767." De to på arket fastklæbede tuer tilhører **Dicranum scoparium** (L.) m. fr.

I WILSE'S Spydebergs Beskrivelse omtales den som forekommende ved og i vandet, og KROGH nævner i Nordfjords Beskrivelse, at den „findes hist og her paa sumpige Steder." Også i STRØM'S Ekers Beskrivelse anføres den med den karakteristik, at den har ovale blade.

Noget mere detaljeret udtaler STRØM sig i sit Første Stykke side 356:

„13. *M. Serpyllifolium, F. N.* hvor dog ei meldes om dens Varieteter, *punctatum, cuspidatum, proliferum* og *undulatum,* som dog andre uden Tvivl med bedre Grund giøre til adskilte *Species.* Disse findes her alle meest i vaade og sumpige Steder. Nogle Artforandringer, om man saa vil kalde dem, synes Autores at forbigaae, saasom den Dill. har *Tab. 53. Fig. 80,*" (ɔ: *M. rostratum* SCHRAD.,) „der adskiller sig fra *Cuspidatum* ved sine mere langagtige og i Enden stumpe Blade, samt mere aflange og spidse Kapsler. *Bryum stellare roseum pendulum minus Dill. Tab. 52. Fig. 78,* bliver nok den lille rosenrøde Art, med Knoppe i Stammernes Toppe, hvori indeholdes mange grønne og langagtige Frøe, og ved Roden af samme Stammer udspire *setæ* med hængende Kapsler. Mange sandige Jordbakker sees om Vaaren begroede med denne lille Mose-Art, og see derover ganske purpurfarvede ud."

Til denne beskrivelse behøves neppe anden kommentar end den, at DILLENIUS'S tab. 52, fig. 78 fremstiller *Bryum capillare,* som STRØM altså må have forvexlet med en anden dioik, rødagtig art, muligens *Bryum pallens.*

HAMMER optager i Fl. Norv. Prodr. *M. serpillifolium* med varieteterne *γ proliferum* og *δ undulatum.*

En *„Mnium serpyllifolium,* legi in Finmarkia" i M. VAHL'S herbarium i Kjøbenhavnermusæet er **Mnium punctatum** L. m. fr.

Mnium setaceum.

„6. *M. setaceum,* er liden med enkelte *surculi* eller Stammer uden Grene, Bladene ovale og spidse, og krølle sig, naar de tørres, har ellers fine Blomsterstilke og smalle opreiste Kapsler, blomstrer om Sommeren og voxer paa græsgroede Leer-Dynger, men sees kun sielden."

Denne STRØM'S beskrivelse i Første Stykke side 354 kompletterer han i Andet Stykke side 374:

„6) *Mnium setaceum.* Den skyder smale Stængler fra Roden, beklædte med meget smaa lancetlige Blade, hvorimod Frøestænglen

(Seta) omgives ved Roden med Blade, som ere mange gange større, samt lyse puncterede, og som bøie sig tilsammen i en Runddeel som en Svibel. Saaledes har jeg fundet den ved Vanddamme i Maji, hvorimod jeg sildigere paa Aaret har seet den meget hyppigere ved koldt Vand af Suurbrønde, da de svibelagtige Blade *(folia perigonialia)* vare neppe kiendelige, hvorimod de opreiste Stængler vare meget rige paa Blade, som giorde en liden Stierne i Toppen. Bladene vare lancetlige, ikke spidse, med en lys Seene i Midten; hele Grønsværen var guul. Ellers blomstrer den i Maji og Junii, *setis longis flexuosis, capsulis filiformibus, calyptris itidem filiformibus inferne fissis.*"

Navnet *Mnium (Bryum) setaceum* forekommer i det forrige århundredes literatur anvendt om *Barbula convoluta* HEDW. At også STRØM sigter til denne art, fremgår på det aller tydeligste af hans ovenstående bemærkninger, der i mange punkter træffende karakteriserer den nævnte plante.

Mnium triquetrum.

„Habitat in paludibus turfosis norlandiæ. Mihi etiam a clar. Zoega missum:" GUNNERUS, Fl. Norv. II, no. MCII. Uagtet den ikke findes i hans herbarium, må det betragtes som usandsynligt, at bestemmelsen er rigtig, (ialfald forsåvidt angår den af GUNNERUS selv fundne plante,) da *Meesea triquetra* neppe nogetsteds har den betydning for befolkningen eller er således påagtet af denne, at den har fået et eget navn, hvilket imidlertid efter GUNNERUS skal være tilfældet ved Tromsø („Tromsøensibus *Løen mærle*").

Når STRØM i Første Stykke side 356 siger:

„14. *M. triqvetrum F. N.* voxer i Sumpe med enkelte og lange Stammer, der i Toppen dele sig i Grene, de sidste grønne, men hine sorte og forældede. Den blomstrer tidlig om Sommeren med lange Blomsterstilke og krumme Kapsler, som udspire fra den nederste og ældste Deel af Stammen,"

så synes det ikke så urimeligt, at han hermed kan sigte til *Meesea triquetra,* der viser det beskrevne forhold. Ved denne antagelse er der dog den mistænkelige omstændighed, at den nævnte art ikke af senere bryologer er funden i de af STRØM undersøgte trakter.

Mnium triquetrum findes også anført i HAMMER'S Prodromus.

Mnium undulatum.

Opføres som egen art kun af WILSE blandt de moser, som i Spydeberg forekommer „ved og i Vandet." STRØM og HAMMER derimod citerer den som varietet af *M. serpyllifolium*. (Se denne.

Muscus generibus Lycopodio & Fontinali cognatus.

I Fl. D. fasc. IV findes på tab. CCXV afbildet en art, om hvilken OEDER anfører:

„Denne, som mig synes, nye Art af Mosse, forvandt med de Slægter *Lycopodium* eller *Fontinalis,* findes i temmelig Mængde i Norge, saasom: ved Næs i Hallingdalen, Gorder paa Elverum, paa sandige Steder, som pleie oversvæmmes, og da den staaer tæt tilsammen, kiendes den lettelig paa sin guulagtige Farve, og den besynderlige Gestalt af dens enkelte rette Stilk. . . . . Man holde sammen dermed *Dill. Musc. 259. t. 33. f. 4.* og *p. 453 var. erecta.*"

Under den samme (i overskriften gjengivne) benævnelse er den af GUNNERUS simpelthen udskreven i Fl. Norv. II (no. DCCCLXXXI) og af HAMMER optagen i Fl. Norv. Prodr.

Planten er, som også LINDBERG har gjort opmærksom på i Rev. crit., en steril **Webera annotina** (L.) med groknopper i bladhjørnerne.

Phascum acaulon.

„Ad fossas passim:" GUNNERUS. Fl. N. II, no. DIX; savnes i hans samling.

Anføres af HAMMER sammen med en *var. β.* (Fl. D. tab. CCXXXXIX, fig. 1, som under navn af *Phascum subulatum* forestiller *Ph. cuspidatum,)* for Norge og Island.

Phascum curvicollum.

„3) *Phascum curvicollum Hedvig. Tab. 11,* fundet først i October blant *Hypna* paa Fieldene. Den giør en Grønsvær eller Samling af Stammer 3 Linier lange og besatte med langagtig lancetlige, men ei spidse Blade, som have en midtadgaaende Seene, ere noget concave og igiennemsigtige, skiønt Vækten for blotte Øine er mørk, og blot i Toppen grøn. Kapslerne ere aflangrunde

og noget hældende; *operculum* er nedentil bredt, temmelig langt og lidet krumt. *Calyptra* fandtes ikke; Frøestilken temmelig lang, noget hældende og omgiven af Blade. HEDVIGS Tegning i naturlig Størrelse ligner den ganske, men paa den forstørrede synes Stammen for kort, og Bladene for spidse."

(STRØM, Andet Stykke side 391.)

Phascum curvicolle, der endnu ikke er observeret i Norge, (det turde måske lønne sig at have den i tanken under bryologiske undersøgelser af de aller laveste trakter i det Søndenfjeldske eller måske på Jæderen,) findes overhovedet ikke på fjeldene, men på nøgen, fin ler- eller sandjord, og det synes allerede heraf at fremgå, at bestemmelsen neppe kan være korrekt. Endnu tydeligere fremgår dette deraf, at STRØM beskriver låget. Nogen plante, som ligner HEDWIG'S tegninger, kjender man overhovedet ikke i Norge, og man må derfor ialfald slå adskilligt af på ligheden mellem disse og den norske plante, som de skal ligne. Beskrivelsen synes at frembyde endel tilknytningspunkter til *Rhabdoweisia fugax* (HEDW.) og måske til *Hymenostylium curvirostre* (EHRH.), men om den er at henføre til nogen af disse eller til nogen anden art, derom kan intet med sandsynlighed udtales.

Phascum cuspidatum.

STRØM skriver i Første Stykke side 378:

„2. *Ph. cuspidatum Weber?* uden Tvivl *Ph. acaulon Linnæi* (*α*) har en Stilk, eller liden Stamme, som ved Roden og derovenfor er beklædt med oval-aflange Blade, som sidde vexelviis, og bærer i Toppen en med 6 vel saa smalle Blade omringet mørk Knop, hvori jeg ei har fundet uden ligesaadanne *folia ciliata*, som nylig er meldt." (Sml. følgende.) „Bladene ere oval-aflange, punkterede, og have en lang Spids i Enden. Den udgiør paa fugtige Steder en Grønsvær ligesom hiin, og for sine spidse Blades Skyld ligner den af første Anseende *Bryum murale*. De *caules*, som ingen Knoppe bære, have langt større og mere udbredte Blade end hine. I det Exemplar af *Flora Dan.* som jeg har fra Stiftet i Christiania, er det 4de*) Stykke i Biskop Nannestads Tid bortkommen, som er ilde, da jeg ellers kunde have rettet mig efter de der anbragte Tegninger, hvortil henvises i Registeret."

*) Må være: 5te.

I Andet Stykke side 391 skriver han videre om samme art:

„2) *Phascum cuspidatum Weberi*, anført i første Stykke, bliver udentvivl *Phascum crispum Hedvig Tab. 9*, som ganske ligner den. Efter hans Beskrivelse er det *trunculus foemineus*, som bær de store Blade, men *trunculus maris*, som har de smaa; den med fine *filamentis* opfyldte Knop hos den sidste, bliver altsaa *flos maris*."

Da *Astomum crispum* vistnok kan udelukkes, findes der i Norge neppe andre arter, som kan siges ganske at ligne HEDWIG'S citerede tegning, end *Pleuridium alternifolium* og *subulatum*. Men for det første er disse to ikke bekjendte fra Buskeruds amt, og for det andet må det fremholdes, at STRØM ikke har seet frugten, men kun „mørke knoppe," indeholdende endel „folia ciliata," altså blomster. Sådanne planter træffer man ikke sjeldent, især på mager jord, og det er flere arter, som kan optræde på denne måde, fornemmelig *Dicranella*-arterne, måske også *Ditrichum homomallum*, *Trichodon cylindricus* o. a., og en eller flere af disse er det vistnok, STRØM har henført til *Phascum cuspidatum*.

Phascum muticum.

„1. *Phascum muticum Weber*, uden Tvivl *Ph. acaulon F. N.* ligner temmelig *Buxbaumia foliosa*, men er langt mindre og sidder samlet, som en Grønsvær. Indenfor de af Blade sammensatte Knoppe har jeg ikke fundet uden en Samling af smaa Stilke eller *folia ciliata*. Den er ikke ganske *acaulon*, men sidder paa en liden Stilk, der har smallere Blade end Knoppene:" STRØM, Første Stykke side 378.

Ved tydningen af denne beskrivelse har man nogen ledning i den angivelige lighed med *Diphyscium*. En sådan lighed existerer der nemlig virkeligt mellem kapselen hos denne slægt og det af de sammensluttede topblade dannede hylle omkring kapselen hos *Acaulon muticum* og *Phascum cuspidatum;* hos begge disse er topbladene, som angivet i STRØM'S beskrivelse, meget bredere end de øvrige blade, og det tør derfor ikke ansees som umuligt, at han har fundet en af disse to arter, som med hans hjælpemidler neppe vilde kunne holdes ud fra hinanden. Om *Acaulon muticum* kan der vel i denne forbindelse neppe være tale, men *Phascum cuspidatum* forekommer sikkerlig i Buskeruds amts lavlande. Imidlertid må det ikke lades ud af betragtning, at STRØM kun har fundet

den blomstrende plante, (thi de „smaa Stilke" kan neppe være andet end pistillidierne,) og at denne hos *Phascum cuspidatum* ser ud omtrent som hungrenen hos *Funaria hygrometrica,* og som følge deraf kan den kritiske behandling af STRØM'S beskrivelse kun føre til et temmelig usikkert resultat.

Polytrichum alpinum.

I Fl. D. fasc. V leverer OEDER på tab. CCXCVI fra „Norge, paa Fædrifte ved Fieldene" en tegning, der forestiller **Pogonatum urnigerum** (L.), medens den i texten kaldes *Polytrichum alpinum.* Denne forvexling forklares imidlertid derved, at man blandt synonymerne finder „HUDS. Angl. 400, qui cum *P. urnigero* recte, ut videtur, jungit."

Fl. Norv. II indeholder *Polytrichum alpinum* som no. DCCCXV. GUNNERUS synes tilbøjelig til ligesom HUDSON og OEDER at forene den med *P. urnigerum,* idet han efter at have anført: „Habitat in pascuis subalpinis parœciæ: Holtaalen & alibi; D. D. Tonning," tilføjer:

„Hoc & *urnigerum* conjungit clar. Hudson in fl. angl., qvia utriusqve differentiæ ipsi non videtur essentialis: Etenim pedunculi Polytr. *urnigeri* interdum ex parte sunt terminales*), qvemadmodum vel ex Dill. musc. t. 55. f. 5. patere videtur. Icon Ampl. Oederi allata etiam exhibet unum pedunculum Polytr. sui *alpini* axillarem."

Ikke desto mindre opretholder han dem som adskilte arter, idet *P. urnigerum* findes i Fl. Norv. II som no. DCCIV. Hvad GUNNERUS har ment med sin *Polytrichum alpinum,* kan nu af mangel på opbevarede exemplarer ikke vides.

Dernæst findes samme art af FABRICIUS angiven at forekomme på træbevoxede klipper ved bredden af Lågen i nærheden af Larvik og i betydelig mængde på klipperne mellem Sansåsen (ɔ: Singsås) og Bogen i Støren.

I Nordfjords Beskrivelse side 271—272 meddeler KROGH: „*Polytrichum alpinum* er mig kun eet Sted forekommen, nemlig paa Guldskaar-Fjeldet i Davigs-Sogn, og er udentvivl her meget rar."

Også i HAMMER'S Prodromus sees den at være optagen.

*) LINNÉ tillægger *P. urnigerum* „pedunculi axillares" og *P. alpinum* „pedunculi terminales."

Polytrichum [illegible]

[illegible] **Polytrichum alpinum** L. [illegible]

Polytrichum commune

Hvad [illegible] LINNÉ sammenfattede under benævnelsen ***Adiantkum aureum*** alle eller ialfald de fleste ***Polytricha*** og de er vel i denne betydning at dette navn er brugt også i RAMUS' *Norriges Beskrivelse*. DILLENIUS holdt imidlertid de fleste af slægtens arter ud fra hverandre, medens LINNÉ igjen sammenfattede dem til ***Polytrichum commune***, som hvis varieteter endel af DILLENIUS's arter betragtedes, indtil de af bryologiske forfattere i århundredets slutning gjengaves rang af selvstændige arter. Vor bryologer følger i dette punkt LINNÉ og deres ***Polytrichum commune*** må derfor tages i samme betydning som hele slægten *Polytrichum* f. ex. hos LINDBERG. Den nævnes af alle de skribenter, med hvilke vi her beskjæftiger os, og desuden i flere bygdebeskrivelser, hvis forfattere reserverer sig mod at ansees for botanikere.

Vi finder i STRØM'S Søndmørs Beskrivelse side 116: „***Polytrichum caule simplici, anthera parallelepipeda s. Adianthum aureum.*** Voxer overalt paa Tuer." og GUNNERUS anfører i Fl. Norv. I under no. CCIII, at den „habitat passim in sylvis & montibus, freqvens." Den er temmelig rigeligt repræsenteret i hans samling, nemlig med 5 halvark, samtlige mærkede med artens navn og nummer i Fl. Norv.; det ene exemplar, som desuden er mærket: „funden paa det søndre Bjerg ved Varmboe Capellans gaard i Melhus d. 3 7bris 1765," er et frugtexemplar af **Polytrichum formosum** HEDW.; to fra Holtålen („Bjøn-Mose fund. p. Dragaasen d. 19. Juli 1764," „fund. i Botnen ved Holtaals Præstegrd. d. 21de Jul. 1764") er former af **Polytrichum commune** L. m. fr., medens de to øvrige, der ikke har nogen steds- eller tidsangivelse, er exemplarer med ganske ung frugt af **Polytrichum juniperinum** WILLD.

Fl. D. har i fasc. V (ed. OEDER 1766) på tab. CCXCV en afbildning af *Polytrichum commune var. β* (ɔ: *juniperinum,)* som imidlertid efter LINDBERG'S tydning fremstiller **Polytrichum gracile** DICKS. Den siges at forekomme „i Norge, paa Fædrifter ved Fieldene."

Den samme varietet angiver WILSE fra Spydeberg „i Skovene."

KROGH angiver *P. commune* fra Nordfjord, („almindelig paa sumpige Steder,") STRØM fra Eker, („sees mere end nok af paa gamle Enge, hvor Græs-Væxten har taget af, og minder Landmanden at lade Ploven gaae derover for at giøre Agre og siden god Eng deraf,") og WILLE opfører den i sin plantefortegnelse fra rejsen i Telemarken; i hans herbarium ligger **Polytrichum commune** L. rigtigt bestemt.

HAMMER anfører under no. 949 i sin Prodromus *P. commune* med følgende varieteter: a. Stor jomfruhaar, *β.* Middelmaadig, (Fl. D. tab. 295,) *γ.* Mindre, *δ.* Mindste. Det er betegnende for HAMMER'S standpunkt som bryolog, at han uden kritik efter WEINMANN*) optager også den sidste af disse, som ifølge denne autors tegning nærmest synes at måtte være en *Bryum* med nedbøjet kapsel, (f. ex. *B. bimum* eller *cæspiticium).*

Polytrichum piliferum.

„I Lyngheder i Danmark og Norge:" Fl. D. fasc. XXIII, (1808,) tab. MCCCLXII fig. 2. Denne plade blev ifølge udgiverens, HORNEMANN'S, oplysning stukken, medens M. VAHL forestod udgivelsen af dette værk, og det er derfor sandsynligt, at VAHL er den første samler af **Polytrichum piliferum** SCHREB. i Norge.

Polytrichum ramosum.

Ovenstående binære navn er af GUNNERUS givet en plante, som OEDER afbilder i Fl. D. fasc. V på tab. CCXCVII og beskriver

*) Levede i første halvdel af det 18de århundrede og udgav bl. a. en *Phytanthoza-Iconographia*, et pragtværk i fire tykke foliobind, som ofte citeres af HAMMER.

således. „*Polytrichum ramosum, foliis subulatis margine lævibus, capsula ovali, rostello capituli uncinato;*“ den skal findes „i Norge, paa Fædrifte ved Fieldene.“ Angående denne plante bemærker LINDBERG i Rev. crit.:

„*Polytrichum alpinum* L. var. *γ. silvaticum* (MENZ.) LINDB. (*P. silvaticum* MENZ. *P. arcticum* Sw.) c. fr. sine dubio hæc figura repræsentat, sed descriptio in textu ad *P. alpinum* var. *δ septentrionale* (Sw.) LINDB. ob folia margine lævia et capsulam ovalem pertinet,“

og til denne skarpsindige bryologs bemærkninger ved jeg intet at tilføje. OEDER'S beskrivelse optages uforandret i GUNNERUS'S Fl. Norv. II under no. DCCCXIV, alene med ordene *Polytrichum ramosum* udhævede til et binært navn, og med følgende tilføjelse: „Habitat in pascuis subalpinis. Oeder. Varietas, ut ego qvidem arbitror, Polytrichi *alpini.*“ Om GUNNERUS nogensinde har havt selve planten for sine øjne, kan efter dette være tvivlsomt nok; den findes ialfald ikke i de gjenværende dele af hans samling.

Hos HAMMER gjenfinder man *Polytrichum ramosum* under no. 951.

Polytrichum septentrionale.

Beskreves som art af SWARTZ i Kgl. Vet. Akad. N. Handl. 1795, p. 270 og er efter norske exemplarer fra ham afbildet af MENZIES i 1798.

Polytrichum urnigerum.

GUNNERUS bemærker i Fl. N. II under no. DCCIV kun: „Habitat in pascuis subalpinis.“ Om han virkeligt har kjendt den, hvilket efter denne stationsangivelse ikke kan betragtes som sikkert, er man ude af stand til at afgjøre, da den ikke findes i hans herbarium.

Derefter angiver FABRICIUS at have fundet den på klipper mellem Singsås og Bogen i Støren, og HAMMER citerer den i sin Fl. Norv. Prodr. efter GUNNERUS.

Sphagnum alpinum.

I myrer ved vejen mellem Sigstad i Løjten og Bånerud i

Elverum ifølge FABRICIUS, efter hvem HAMMER har optaget den i sin Prodromus.

Der er ikke opbevaret exemplarer fra FABRICIUS, og *Sphagnum alpinum* L. er ukjendt for nutidens bryologer. For om muligt at kunne danne sig en formodning om, hvilken art FABRICIUS kan have ment, er der da blot en vej at slå ind på, nemlig at undersøge den gamle literatur, men denne undersøgelse giver i nærværende tilfælde højst usikre resultater.

Næsten alle skribenter fra slutningen af forrige og begyndelsen af dette århundrede citerer ved *Sphagnum alpinum* DILLENIUS tab. 32, fig. 3, og der hersker blandt næsten alle forfattere enighed om at betragte denne figur som en tegning af *Dicranum flexuosum var. pilifera* = *Campylopus atrovirens* DE NOT. (Efter LINDBERG'S undersøgelse af originalen i DILLENIUS'S herbarium tilhører denne *Campylopus Schwarzii* SCH.) Nogen *Campylopus* findes imidlertid ikke på Hedemarken, og man kan derfor fristes til at lægge større vægt, end man måske ellers vilde have gjort, på, at BRIDEL citerer *Sphagnum alpinum* L. som synonym til *Dicranum Sphagni* WAHLENB.; denne eller *D. elongatum* SCHLEICH. kan nemlig FABRICIUS vistnok meget vel have fundet på det angivne sted, og med en god vilje kan man få DILLENIUS'S figur til at fremstille denne art.

Sphagnum arboreum.

„Habitat super truncos arborum e. gr. in sylva romsdaliæ grøttensi, a. 1762. repertum:" GUNNERUS, Fl. Norv. II, no. MCVII. Nogle år senere angiver FABRICIUS den fra Alverstrømmen ved Bergen, og HAMMER optager den under no. 937 fra det af GUNNERUS anførte sted.

At denne plante ikke er *Cryphæa heteromalla* (HEDW.), kan betragtes som afgjort, derimod er det umuligt at danne sig en mening om, hvad hermed kan være ment. Da intet exemplar af planten er opbevaret, er rummet åbent for gisninger; jeg skal dog ikke fortabe mig i sådanne, men kun nævne en, som er fremsat af ÅNGSTROM i FRIES'S Summa Vegetationis Scandinaviæ (1846)

side 87, nemlig at den måske kunde være identisk med *Pterogonium gracile* (L.), en hypothese, der får stå ved sit værd.

Sphagnum palustre.

Alle vore arter af slægten *Sphagnum* sammenfattedes i forrige århundrede under dette kollektivnavn, som vi derfor også finder anført hos de fleste forfattere. STRØM omtaler således fra Søndmør:

„*Sphagnum ramis deflexis, item (β) Sphagnum palustre molle deflexum, squamis capillaceis. Hvid Mosse.* Den bruges deels til at lægge imellem Tømmer-Stokkene i Husene, for at giøre Væggene tette, deels til Føde for Igler, naar man har dem staaende i Vand-Glasser; hvorfor den og kaldes *Igle-Mosse.*"

Sphagnum palustre synes at være en af de første moser, som GUNNERUS lærte at kjende; den omtales nemlig (som no. CCII) allerede i 1ste bind af Fl. Norv., hvor den angives fra flere steder:

„Habitat in paludosis e. g. ad radicem alpis Østfinmarchicæ: Varanger-fieldet; ad ripam fluvii Tana-elven; in ipsa alpe Aalbygfieldet; in parœcia Klæbo & quidem ad viam, quæ ad urbem ducit, in ligno putrido loci aquosi etc. Christiansandenses hoc, loco hypni parietini & proliferi, rimas contignationum obturant."

Fra nogle af disse lokaliteter er i GUNNERUS'S herbarium flere *Sphagnum*-exemplarer bevarede; „fund. p. Aalbygfieldet d. 23de Jul. 1764" er **Sphagnum acutifolium** EHRH.; antageligt den samme er det, han har fundet „paa veyen til Klæbud dn. 12 Julius 1764." Af to exemplarer, som ifølge de påskrevne lappiske(?) navne sandsynligvis hidrører fra Finmarken, er det ene **Sphagnum squarrosum** PERS., og det andet **Sphagnum acutifolium** EHRH.

WILSE, efter hvem den i Spydeberg kaldes „Biørn-Moose," meddeler, at den

„opfylder saaledes alle Field-Myrer, at neppe nogen anden Urt viidere sees, ligger dertil tit over 1 Alen tyk .... Moosen er sædvanlig bleeggrøn, men paa vandriige Steder dyb purpurfarvet iblant, hvorfor den og kaldes Rød-Moose."

„*Sphagnum palustre,* Igle-Mos, voxer mangesteds i Sumpe" i Nordfjord ifølge KROGH.

STRØM meddeler fra Eker, at

„*Sphagnum palustre,* Myr-Moes, hvid Moes, giver det her saa kaldte Rosen-Tørv, hvoraf man her betiener sig til at tætte Vand-Render og Dæmninger."

WILLE anfører den fra Seljord og optager den i fortegnelsen over de på hans rejse i Telemarken fundne planter; i hans herbarium er under ovenstående navn opbevaret et exemplar af **Sphagnum teres** ÅNGSTR. **var. imbricata.**

HAMMER synes i sin Prodromus (no. 936) at opføre hovedarten alene for Norge, medens varieteterne (*β.* Blødmyrmosse og *γ.* Kiødfarvet Børnemosse) angives resp. for Grønland og Island.

Splachnum ampullaceum.

Angives først fra Norge af OEDER i Fl. D. fasc. IV (1765):

„Jeg har kun eengang seet den i Norge paa Torve af Moradsjord blandet med Møg, hvormed Taget paa et Sætterhuus oppaa et Bierg var tækket. Maleren har giort Halsen til det lille F c v lidt for kort,"

men desuagtet kan figuren (tab. CXCII) umuligt forestille denne art, og LINDBERG betegner den i Rev. crit. som *„Tetraplodon mnioides* (SW.) BR. EUR.?" Tegningen er i virkeligheden så slet, at det ikke lønner umagen at anstille betragtninger over, hvad den skal forestille.

I Fl. Norv. II bemærker GUNNERUS om den under no. DCCXCVIII: „Habitat in paludibus turfosis; ab. ampl. Oedero in tecto qvodam repertum," en angivelse, som vistnok simpelt hen er udskreven af Fl. D. Hermed stemmer det også, at den savnes i hans herbarium under det til Fl. Norv. svarende nummer; derimod findes der et exemplar, som med blyant er påført artens navn, men hverken har nummer eller angivelse af finder og voxested; dette exemplar består af 3 *Splachnum*-planter med frugtstilke uden kapsler samt et frugtindivid af **Splachnum sphæricum** SW.

Antageligt på grund af, at OEDER'S afbildning i Fl. D. fasc. IV er funden utilfredsstillende eller urigtig, meddeler O. F. MÜLLER i den 1780 udkomne fasc. XIV på tab. DCCCXXII en ny tegning af denne art, som viser sig virkeligt at forestille **Splachnum ampullaceum** L., og angiver den at forekomme „paa svampigte Soder" (?) „i de Norske Moser, sielden."

Desuden anfører HAMMER den for Norge i sin Prodromus.

Splachnum angustatum.

Fl. D. fasc. XXVIII (ed. J. W. HORNEMANN 1819) bringer under dette navn på tab. MDCLVIII en afbildning af **Tetraplodon angustatus** (SW.), om hvilken art det i texten bl. a. heder, at den er samlet „paa Klipper i Norge, funden af Prof. VAHL." Et norsk exemplar af planten m. fr., hidrørende fra ham, findes i Kjøbenhavns botaniske musæum.

Splachnum luteum.

Meddeles i FABRICIUS'S Reise nach Norwegen side 197 at forekomme mellem Neby (i Tønset) og „Folden," (et stedsnavn, som ikke kan betegne andet end Tolgen, da det skal ligge $2^1/_2$ mil nordenfor Neby og have været sæde for en smeltehytte,) og er herfra citeret i HAMMER'S Fl. Norv. Prodr.

Fra FABRICIUS vides intet exemplar at være opbevaret; derimod findes **Splachnum luteum** L. i de levnede rester af HAMMER'S herbarium, der ejes af det herværende videnskabsselskab. Exemplaret, der består af et frugt- og et hanindivid, er kun signeret med artens navn.

Den er afbildet i Fl. D. fasc. XXIII (ed. J. W. HORNEMANN 1808) på tab. MCCCLIX, der ifølge udgiverens oplysning skal hidrøre fra M. VAHL, og angives i texten at være „ikke almindelig i Moser paa de lavere Fielde i Norge." Det er vistnok VAHL selv, som har samlet den her.

Splachnum mnioides.

Den i Fl. D. fasc. XXIII på tab. MCCCLXI, fig. 2 afbildede plante, **Tetraplodon mnioides** (SW.), forekommer ifølge texten „i Tørvemoser paa de lavere Fielde i Norge." At det er M. VAHL, som har samlet det exemplar, hvorefter pladen er stukken, er sandsynligt både af den grund, at denne fandtes færdig ved hans død, og fordi der blandt hans efterladte samlinger findes et norsk frugtexemplar af denne art.

Splachnum ovatum.

„E Norvegia ad me attulit amicus ULDAHL, Hafniensis:" FR.

WEBER i Arch. f. d. syst. Naturg. (1804) side 127. Den må altså være funden af ULDAHL på hans rejse i Telemarken sammen med M. VAHL i 1802, hvilket bekræftes af, at man i HORNEMANN'S herbarium i Kjøbenhavnermusæet finder et exemplar af **Splachnum sphæricum** Sw. m. fr., signeret: *„Splachnum* Norge VAHL." *Splachnum ovatum* DICKS. er nemlig synonym med *S. sphæricum* Sw.

Splachnum rubrum.

Denne art opdagedes, som bekjendt, som ny for videnskaben af RICHARD WHEELER i nærheden af Porsgrund og omtales i PETIVERUS'S Museum, cent. I, (1695,) pag. 11 i følgende ord:

„70. *Muscus Norwegicus umbraculo ruberrimo insignito.* We owe the discovery of this elegant Plant to my kind Friend Mr. RICHARD WHEELER, who gather'd it near *Ports-ground* in *Norway;* and for its singularity and likeness, I think it may not very improperly be called his *Norway Bongrace-Moss.*"

Det er sandsynligvis denne, RAMUS mener med sin *Muscus capitatus.* Vistnok findes ikke navnet i denne afkortede form hos nogen af de ældre forfattere, men det er ikke urimeligt, at det er MORISON'S navn på arten, *Muscus coronatus Norwegicus, pediculo longissimo, umbraculo amplo capitatus,* som RAMUS gjengiver på denne måde. Den optages derefter af GUNNERUS i Fl. Norv. II som no. CCCLXXXI, antageligvis på tidligere forfatteres autoritet, („habitat in dioecesi agershusiensi ad Porsgrund. Rich. Wheler Anglus apud Petiv. & Moris."), og i HAMMER'S Prodromus; heller ikke han synes selv at have seet den.

I Fl. D. fasc. XXIII angives **Splachnum rubrum** MONT. at være „fundet af Prof. VAHL i Tørvemoser i Finmarken," altså på hans rejse i 1785. Jeg har ikke stødt på den i VAHL'S opbevarede samlinger.

Splachnum vasculosum.

Nærværende art angives i FABRICIUS'S Reise nach Norwegen at være samlet i Ørlandet i Søndre Trondhjems amt, og er af HAMMER optagen under no. 947 fra samme sted. Exemplarer fra FABRICIUS eller HAMMER vides ikke at existere; derimod er **Splach-**

num vasculosum L., samlet i Norge af M. VAHL, under navn af *Splachnum sphæricum* opbevaret i LIEBMANN'S herbarium i Kjøbenhavns botaniske musæum.

Syntrichia norvegica.

Under dette navn beskriver FR. WEBER i WEBER & MOHR'S Arch. f. d. syst. Naturg. I, 1, (1804,) side 130 en ny art „e Norvegia" og ledsager beskrivelsen med en afbildning (tab. V fig. 1). Det gjælder om denne det samme, som om de fleste i disse forfatteres Bot. Taschenb. angivne norske arter, at der ikke gives nogen oplysning om, hvorvidt samleren er den ældre WEBER, der ledsagede FABRICIUS på hans rejse i 1778, eller M. VAHL og ULDAHL. At den af FR. WEBER beskrevne plante hidrører fra M. VAHL, er imidlertid sandsynligt af den grund, at et frugtexemplar af **Tortula norvegica** (WEB. FIL.) fremdeles findes i hans herbarium, signeret *„Bryum* . . . . Legi in Norvegia."

Trichostomum pallidum.

Under *Bryum* læses hos STRØM i Andet Stykke side 382:

„39) *Trichostomum pallidum Hedvig. Tab. 27,* et Slags *Bryum,* som her voxer i Mængde, deels i Sandbakker, deels ved Siderne af dybe Veie, og kan let confunderes med *B. heteromallum,* fordi Bladene gemeenlig vende til en af Siderne, men har kortere Stamme, mere opreiste Blade, høiere Frøestilke, mere cylindriske Kapsler, og stumpe *opercula.* Den er ellers heel guul, og blomstrer i Julii, Augusti og September Maaneder."

Det synes ikke at være tvivl underkastet, at denne art er *Ditrichum homomallum* (HEDW.), skjønt det da ikke bliver let at forklare, hvorfor STRØM har henført den til HEDWIG'S *Trichostomum pallidum* (Descr. et Adumbr. tab. 27) og ikke til hans *Weisia heteromalla* (samme værk tab. 8).

Weisia acuta.

Fl. D. fasc. XXVIII (ed. J. W. HORNEMANN 1819) bringer under ovenstående navn på tab. MDCLX, fig. 1 en tegning af

Blindia acuta (HUDS.), der angives at være „funden af Prof. VAHL og C. SMITH paa Klipperne i Telemarken i Norge." Af den samme art findes der i det botaniske musæum i Kjøbenhavn et frugtexemplar, med M. VAHL'S hånd påskrevet: „Legi in Norvegia."

Weissia fugax.

Til denne art henfører J. W. HORNEMANN med tvivl billedet i Fl. D. fasc. XXIII, tab. MCCCLX, fig. 1, hvilken tavle, efter hvad han meddeler, var færdigstukken ved M. VAHL'S død. Planten angives at forekomme „paa Biergene i Norge," og det er derfor højst sandsynligt, at originalen er samlet af VAHL på en af hans rejser. LINDBERG refererer med et spørgsmålstegn figuren til *Rhabdoweisia crispata* (DICKS.) = *Rh. denticulata* (BRID.). At LINDBERG'S opfatning er rigtig, vinder i høj grad i sandsynlighed derved, at jeg i Lunds botaniske musæum har stødt på et exemplar af **Rhabdoweisia denticulata** (BRID.) m. fr., som med en mig ubekjendt håndskrift var signeret: „*Dicr.* e. coll. VAHL e Norveg." (Kapselen fandtes desuden påskrevet årstallet 1801, men på en sådan måde, at deraf ingen slutning kunde drages.) Derimod har jeg intetsteds seet exemplarer af *Rhabdoweisia fugax* (HEDW.), hidrørende fra VAHL.

Foruden disse i literaturen omhandlede arter findes der i herbarierne nogle, som der ikke har været anledning til at berøre under gjennemgåelsen af denne. Således finder man i GUNNERUS'S samling følgende:

Bryum arcticum (R. BR.) m. fr.: „Kielvig d. 31 Junii 1767."

Bryum inclinatum (SW.) m. fr.: „Maasøe d. 27 Jun. 1767."

Dicranoweisia crispula (HEDW.) m. fr. uden signatur, men sikkerligen af norsk oprindelse.

Hypnum cordifolium HEDW. m. fr.: „Hammerøen d. 4 Jun. 1767."

Hypnum uncinatum*) HEDW. m. fr.: „Maasøe d. 2 Julii 1767."

Blandt de af M. VAHL samlede og i Kjøbenhavnermusæet bevarede moser findes der endel, som har tilhørt senere danske botanikere, (SCHUMACHER, HORNEMANN, LIEBMANN). Disse er som oftest påførte senere navne, medens VAHL selv, som det fremgår både af det foregående og af den følgende liste, kun sjeldent har signeret sine moser med mere end det linnéiske slægtsnavn, og ofte ikke engang det. De af VAHL samlede arter, som ikke er anførte ovenfor, og som ifølge signaturen (i almindelighed „Legi in Norvegia") er norske, er følgende:

„Bryum scopario affine" = **Dicranum majus** SM. m. fr.

„Bryum sericeum? Legi in Finmarkia" = **Oncophorus Wahlenbergii** BRID. m. fr.

„Bryum" = **Bryum bimum** SCHREB. m. fr. og
Webera nutans (SCHREB.) m. fr.

„Bryum. Norvag. d. VAHL" (Hb. SCHUM.) = **Webera polymorpha** (H. & H.) m. fr.

„Bryum e Norv. d. V. *Trichostomum microcarpum?"* (Hb. HORNEM.) = **Rhacomitrium microcarpum** (SCHRAD.).

„Dicranum purpureum? Norvegia ded. M. VAHL" (Hb. LIEBM.) = **Dichodontium pellucidum** (L.) m. fr.

„Dicranum Schreberianum. Balsfiorden in Norvegia misit SWARTZ" (Hb. M. VAHL) = **Dicranella Grevilleana** (BR. EUR.) m. fr.

„Dicranum. Norvag. d. VAHL" (Hb. SCHUM.) = **Cynodontium torquescens** (BRUCH) m. fr. og
Plagiothecium Mühlenbeckii SCH. m. fr.

„Gymnostomum intermedium. E. Norveg.? ded. M. VAHL" (Hb. LIEBM.) = **Pottia lanceolata** (HEDW.) m. fr. Er neppe norsk.

„Hypnum . . . Legi in Norvegia" =
Brachythecium salebrosum (HOFFM.) m. fr.,
„ **trachypodium** (BRID.) m. fr.,
Hypnum cordifolium HEDW. m. fr.,
„ **falcatum** BRID. m. fr.,

*) Det beror sandsynligvis på en skrivfejl af mig, at denne art i Vid. Selsk. Skr. 1892 side 26 er kaldt *Hypnum pallescens*. Jeg har ialfald ved fornyet undersøgelse af exemplaret ikke fundet andet end ***H. uncinatum***.

Hypnum reptile MICHX. m. fr.,
„ **vernicosum** LINDB. m. fr.,
„ **uncinatum** HEDW. m. fr.,
Meesea longiseta HEDW. m. fr. og
Plagiothecium nitidulum (WAHLENB.) m. fr.

„*Hypnum* . . . . Legi in Finmarkia" =
Hypnum revolvens SM. m. fr. og
„ **Richardsoni** (MITT.) m. fr.

„*Mnium affine.* Legi in Norvegia" =
Mnium affine BLAND. m. fr.

„Legi in Norvegia:" **Cynodontium polycarpum** (EHRH.) m. fr.,
Dicranella crispa (EHRH.) m. fr.,
Dicranoweisia crispula (HEDW.) m. fr.,
Dicranum Blyttii BR. EUR. m. fr.,
„ **congestum** BRID. m. fr. og
Pylaisia polyantha (SCHREB.) m. fr.

Resumé.

Før begyndelsen af indeværende århundrede blev følgende løvmoser i literaturen angivne at forekomme i Norge:

I 1695: *Splachnum rubrum.*

I 1715: *Polytrichum commune.*

I 1761: *Buxbaumia aphylla.*

I 1762: *Bryum hypnoides, Hypnum abietinum, crista castrensis* og *cupressiforme, Mnium fontanum, Sphagnum palustre.*

I 1765: *Mnium annotinum, Splachnum ampullaceum.*

I 1766: *Polytrichum alpinum, commune var. β* og *ramosum.*

I 1769: *Bryum hypnoides var. δ* og *Oederi.*

I 1770: *Bryum hyperboreum, norvegicum* og *schisti.*

I 1776: *Bryum alpinum, apocarpum, cæspiticium, Celsii, exstinctorium, pomiforme, pyriforme, rurale, striatum, truncatulum* og *viridulum, Fontinalis antipyretica* og *minor, Hypnum alopecurum, delicatulum, dendroides, illecebrum, parietinum, pro-*

liferum, purum, sericeum, squarrosum, sylvaticum og *triquetrum, Jungermannia alpina* og *rupestris, Mnium androgynum, crudum, hygrometricum, palustre, pellucidum, purpureum, serpyllifolium* og *triquetrum, Polytrichum urnigerum, Sphagnum arboreum.*

I 1779: *Bryum argenteum, murale, scoparium* og *undulatum, Hypnum curtipendulum, fluitans, velutinum* og *undulatum, Mnium cirratum, polytrichoides, proliferum* og *undulatum, Sphagnum alpinum, Splachnum luteum* og *vasculosum.*

I 1784: *Bryum squarrosum.*

I 1786: *Hypnum repens.*

I 1788: *Bryum aciculare, alpinum* HALL., *B. capillaceis foliis, operculo falcato conico, B. capillare, carneum, flexuosum, B. foliis ovatis, membranaceis obtusis, B. glaucum, heteromallum, imberbe, paludosum, pellucidum, pulvinatum, subulatum, tenue, tortuosum, trichoides, verticillatum* og *ungviculatum, Buxbaumia foliosa, Hypnum adiantoides, aduncum, bryoides, complanatum, compressum, crispum, cuspidatum, denticulatum, filicinum, filifolium, loreum, myosuroides, nitens, ornithopodioides, palustre, plumosum, prælongum, riparium, rugosum, rutabulum, H. saxatile erectum, ramulis teretibus, foliis subrotundis, saturate viridibus, H. sciuroides, scorpioides, stellatum, taxifolium, trichomanoides* og *viticulosum, Mnium hornum, pyriforme* og *setaceum, Phascum cuspidatum* og *muticum.*

I 1791: *Bryum arvorum, capillare* DICKS., *elongatum, B. foliis capillaribus subfasciculatis, seta bilineari, capsulis sphæroideis, operculo conico arcuato* og *B. surculo filiformi ramoso, foliis subulatis, capsulis pyriformibus sessilibus, operculis arcuatis conicis, Gymnostomum ovatum, Hypnum lanatum, lucens* og *stellatum* „DICKS.“ *Mnium lutescens, Phascum curvicollum, Trichostomum pallidum.*

I 1794: *Hypnum fontinalis.*

Det antal af 138, som de her opregnede arter udgjør, er imidlertid ganske og aldeles imaginært, al den stund det er umuligt at afgjøre, hvor mange af dem der er rigtigt bestemte. Endel af disse angivelser er også efter nutidens opfatning korrekte; for nogles vedkommende er det sandsynligt, for andre usandsynligt, at bestem-

melsen er rigtig; atter andre kan med sikkerhed ansees for urigtige. Men mellem det sandsynlige, det usandsynlige og det positivt urigtige er grændserne flydende, og det beror i mange tilfælde på et så løst skjøn, til hvilken af disse kategorier man vil henføre en angivelse, at det ikke lønner umagen at foretage en sondring af de angivne arter efter dette princip. Derimod turde der være opfordring til at levere en sammenstilling af de arter, som med sikkerhed vides at være fundne i landet i det her behandlede tidsrum, det vil sige sådanne, hvoraf der enten findes exemplarer i de bevarede samlinger, eller hvoraf der i literaturen gives afbildninger efter norske exemplarer fra denne periode, eller som i originalbeskrivelserne angives som fundne i Norge i samme tidsrum. De 127 arter, hvorom dette gjælder, er følgende*):

Sphagnaceæ.

Sphagnum acutifolium st.: G. sp.
„ *squarrosum* st.: G. sp.
„ *teres var. imbricata* st.: W. sp.

Andreæaceæ.

Andreæa petrophila m. fr.: V. ic.

Weisiaceæ.

Dicranoweisia crispula m. fr.: G. sp., V. sp.

Rhabdoweisiaceæ.

Rhabdoweisia denticulata m. fr.: V. sp.
Cynodontium schisti m. fr.: S. ic. & sp.
„ *torquescens* m. fr.: V. sp.
„ *polycarpum* m. fr.: V. sp.
„ *strumiferum* m. fr.: V. ic.
Dichodontium pellucidum m. fr.: V. sp.

Dicranaceæ.

Oncophorus Wahlenbergii m. fr.: V. sp.

*) I denne fortegnelse er G. = GUNNERUS, M. = O. F. MÜLLER, O. = OEDER, S. = STRØM, V. = VAHL og W. = WILLE; S? betegner den side 38 omhandlede samling af pleurokarpe moser i Kjøbenhavnerherbariet. Et tilføjet ic. betyder, at vedkommende forfatter har leveret en afbildning, sp.. at han har efterladt et exemplar. — Mine optegnelser fra WILLE'S samling indeholder undertiden ingen oplysning om, hvorvidt en plante findes steril eller fruktificerende, og jeg er for tiden afskåren fra adgang til at bringe dette på det rene.

Dicranella Grevilleana m. fr.: sp. in hb. V.
„ *crispa* m. fr.: V. sp.
„ *cerviculata* m. fr.: S. ic.
Dicranum Blyttii m. fr.: O. ic., V. sp.
„ *elatum* m. fr.: W. sp.
„ *majus* m. fr.: V. sp.
„ *scoparium* m. fr.: G. sp.
„ *congestum* m. fr.: V. sp.
„ *longifolium* m. fr.: W. sp.; st.: G. sp.
Trematodon ambiguus m. fr.: S. ic., V. sp.

Seligeriaceæ.

Blindia acuta m. fr.: V. ic. & sp.

Ditrichaceæ.

Ceratodon purpureus m. fr.: G. sp., V. sp., W. sp.
Ditrichum tortile var. pusilla m. fr.: S. ic.
Distichium capillaceum m. fr.: V. ic. & sp., W. sp.

Pottiaceæ.

Desmatodon latifolius var. mutica m. fr.: V. sp.
Tortula subulata m. fr.: V. ic.
„ *ruralis* m. fr.: V. sp.; st.: G. sp.
„ *norvegica* m. fr.: V. sp., FR. WEBER ic.

Grimmiaceæ.

Grimmia ovata: FR. WEBER & MOHR in descr. orig.
Rhacomitrium aciculare m. fr.: V. ic.
„ *sudeticum* m. fr.: O. ic.
„ *microcarpum* m. fr.: V. sp.
„ *lanuginosum* m. fr.: V. sp.; st.: G. sp.
Hedwigia albicans: W. sp.

Orthotrichaceæ.

Amphidium lapponicum m. fr.: S. ic.
Orthotrichum speciosum m. fr.: V. sp.

Encalyptaceæ.

Encalypta ciliata m. fr.: G. sp., V. ic.
„ *brevicollis* m. fr.: V. sp.

Georgiaceæ.

Georgia pellucida m. fr.: V. sp.

Splachnaceæ.

Tetraplodon angustatus m. fr.: V. ic. & sp.
„ *mnioides* m. fr.: V. ic. & sp.
Splachnum sphæricum m. fr.: G. sp., V. sp.
„ *ampullaceum* m. fr.: M. ic.
„ *vasculosum* m. fr.: V. sp.
„ *luteum* m. fr.: HAMMER sp., V. ic.
„ *rubrum* m. fr.: PETIVERUS ic., V. ic.

Funariaceæ.

Funaria hygrometrica m. fr.: G. sp.

Bryaceæ.

Plagiobryum Zierii m. fr.: G. H. WEBER sp.
Webera polymorpha m. fr.: V. sp.
„ *longicollis* m. fr.: V. sp.
„ *cruda* m. fr.: G. sp.
„ *nutans* m. fr.: G. sp., V. sp.
„ *cucullata* m. fr.: SCHWÄGRICHEN ic.
„ *annotina* st.: O. ic.
Bryum arcticum m. fr.: G. sp.
„ *inclinatum* m. fr.: G. sp.
„ *bimum* m. fr.: V. sp.
„ *pallescens* m. fr.: G. sp.
„ *cæspiticium* m. fr.: G. sp., V. sp., W. sp.
„ *argenteum* m. fr.: V. sp.

Mniaceæ.

Mnium affine m. fr.: V. sp.; st.: W. sp.
„ *punctatum* m. fr.: V. sp.

Meeseaceæ.

Meesea longiseta m. fr.: V. sp.
Catoscopium nigritum m. fr.: G. sp.

Aulacomniaceæ.

Aulacomnium palustre st.: G. sp., W. sp.

Bartramiaceæ.

Bartramia ithyphylla m. fr.: G. sp.
„ *norvegica* m. fr.: M. ic., O. ic., V. sp.
„ *crispa* m. fr.: G. sp., V. sp.

Plagiopus Oederi m. fr.: O. ic., V. sp.
Conostomum boreale m. fr.: V. sp.
Philonotis fontana m. fr.: G. sp., V. ic. & sp.
„ *seriata* m. fr.: V. sp.

Polytrichaceæ.

Oligotrichum hercynicum m. fr.: V. sp.
Pogonatum urnigerum m. fr.: O. ic.
Polytrichum alpinum m. fr.: V. ic.
„ „ *var. silvatica* m. fr.: O. ic.
„ „ „ *septentrionalis* m. fr.: MENZIES ic.
„ *formosum* m. fr.: G. sp.
„ *gracile* m. fr.: O. ic.
„ *piliferum* m. fr.: V. ic.
„ *juniperinum* m. fr.: G. sp.
„ *commune* m. fr.: G. sp., W. sp.

Buxbaumiaceæ.

Buxbaumia aphylla m. fr.: G. sp., O. ic., V. sp.

Fontinalaceæ.

Fontinalis antipyretica st.: G. ic.

Cryphæaceæ.

Leucodon sciuroides st.: S? sp., W. sp.
Antitrichia curtipendula st.: S? sp.

Neckeraceæ.

Neckera crispa st.: S? sp., W. sp.
Homalia trichomanoides st.: W. sp.

Pterygophyllaceæ.

Pterygophyllum lucens st.: V. sp.

Leskeaceæ.

Myurella julacea m. fr.: V. sp.
Anomodon viticulosus st.: W. sp.
Thuidium delicatulum st.: S? sp.
„ *abietinum* st.: W. sp.
„ *lanatum* m. fr.: S. ic., S? sp.

Hypnaceæ.

Pylaisia polyantha m. fr.: V. sp., W. sp.
Climacium dendroides: W. sp.; m. fr.: G. sp., M. ic.; st.: S? sp.

Camptothecium nitens m. fr.: V. ic. & sp.; st.: S? sp.
Brachythecium salebrosum m. fr.: V. sp.; st.: W. sp.
„ *trachypodium* m. fr.: V. sp.
„ *rivulare* st.: W. sp.
Eurrhynchium distans st.: W. sp.
Plagiothecium silvaticum m. fr.: V. sp.
„ *Mühlenbeckii* m. fr.: V. sp.
„ *nitidulum* m. fr.: V. sp.
Amblystegium riparium st.: W. sp.
Hypnum stellatum m. fr.: V. sp.
„ *aduncum* st.: HAMMER sp.
„ *vernicosum* m. fr.: V. sp.
„ *exannulatum* m. fr.: S? sp.
„ *fluitans* m. fr.: V. sp., W. sp.
„ *revolvens* m. fr.: S? sp., V. sp.
„ *uncinatum* m. fr.: G. sp., V. sp., W. sp.
„ *commutatum* m. fr.: S? sp., V. sp.
„ *falcatum* m. fr.: V. sp.
„ *irrigatum* m. fr.: V. sp.
„ *reptile* m. fr.: V. sp.; st.: W. sp.
„ *crista castrensis* m. fr.: V. sp., W. sp.
„ *alpestre* m. fr.: HEDWIG ic.
„ *cordifolium* m. fr.: G. sp., V. sp.
„ *Richardsoni* m. fr.: V. sp.
„ *cuspidatum* st.: W. sp.
„ *parietinum:* W. sp.; m. fr.: G. sp., V. sp.
„ *stramineum* st.: V. sp.
„ *scorpioides* st.: V. sp.
Hylocomium proliferum: W. sp.; m. fr.: G. sp., V. sp.
„ *triquetrum* st.: W. sp.
„ *loreum* st.: V. sp.

Rettelser og tilføjelser.

Side 11, linje 18: „dem" læs: „mine tydninger."
„ - „ 19: „mine tydninger" læs: „dem."
„ 44. WILSE'S billede er gjengivet efter et maleri, hvoraf dr. KLEM i Krlstiania har havt den godhed at meddele mig et fotografi.
„ 50 nederst tilføjes efter *Fontinalis antipyretica:* „og *Polytrichum alpinum.*"
„ 169. Efter korrekturen er jeg bleven opmærksom på, at min forklaring af RAMUS'S *Muscus capitatus* måske er uholdbar. Hans Norriges Beskrivelse udkom nemlig allerede samme år (1715) som MORISON'S Historia Plantarum Oxoniensis, og det er da lidet rimeligt, at han skulde have benyttet denne ved udarbejdelsen af sit værk.

Register

over de side 54—180 nævnte arter samt deres synonymer i SCHIMPER'S Synopsis ed. 2 og LINDBERG'S Musci Scandinavici.

Pag.

Acaulon muticum 160, 174
Acrocladium cuspidatum 109, 129, 174, 179
Adianthum aureum 162
Aloina aloides 55
„ ambigua 55
„ brevirostris 55
„ rigida 55
Amblystegium aduncum 100, 108, 172, 173, 179
„ cordifolium 109, 172, 173, 179
„ exannulatum 109, 179
„ filicinum 105, 106, 111, 174
„ fluitans 100, 115, 174, 179
„ fluviatile 119
„ giganteum 109
„ glaucum 100, 105, 112, 113, 114, 179
„ „ *falcatum 112, 172, 179
„ Kneiffii 97, 100, 174, 179
„ palustre 124, 129, 141, 174
„ revolvens 100, 173, 179
„ Richardsoni 109, 173, 179
„ riparium 115, 128, 174, 179
„ rivulare 101, 179
„ scorpioides 100, 133, 174, 179
„ „ minus 130
„ serpens 135, 174
„ stellatum 136, 174, 179
„ stramineum 137, 138, 179
„ vernicosum 173, 179
Amphidium lapponicum 89, 174, 176
Andreæa petrophila 143, 174, 175
„ „ var. rupestris 143, 174
Anisothecium crispum 80, 172
„ Grevillei 80, 172, 176
„ rubrum 80

Pag.
Anoectangium lapponicum 89, 174, 176
Anomodon viticulosus 136, 141, 174, 178
Antitrichia curtipendula 108, 142, 174, 178
Arctoa hyperborea 73, 74, 75
Astomum crispum 160
Astrophyllum cuspidatum 135, 156, 173, 177
„ hornum 149, 174
„ marginatum 149
„ orthorrhynchum 149
„ punctatum 156, 177
„ spinosum 149
„ undulatum 153, 156, 158
Atrichum undulatum 93, 149
Aulacomnium androgynum 144, 152, 174
„ palustre 80, 151, 174, 177
Barbula aciphylla 170, 176
„ aloides 55
„ ambigua 55
„ brevirostris 55
„ convoluta 157, 174
„ curvirostris 159
„ fallax 76, 90
„ mucronifolia 78
„ muralis 77, 159, 174
„ rigida 54
„ rubella 77
„ ruralis 84, 173, 176
„ subulata 87, 174, 176
„ tortuosa 90, 154, 174
„ ungviculata 90, 93, 174
Bartramia crispa 79, 81, 82, 173, 177
„ Halleriana 78, 81, 83, 173, 177
„ ithyphylla 83, 83, 177
„ norvegica 78, 81, 83, 173, 177
„ Oederi 79, 80, 83, 173, 178
„ pomiformis 79, 81, 82, 173, 177
Blindia acuta 72, 170, 176
Brachythecium plumosum 126, 141
„ populeum 141
„ rivulare 122, 179
„ rutabulum 131, 174
„ „ forma aquatica prolixa 137
„ salebrosum 123, 126, 172, 174, 179
„ trachypodium 172, 179
„ velutinum 140, 174
Bryum acaulon Ericæ tenuifolium 54

Pag.
Bryum aciculare (aquaticum, montanum) 55, 174, 176
„ alpinum L. 57, 60, 173
„ „ capillaceis foliis, cauli adpressis 58, 59, 60, 65, 66, 174, 176
„ antheris erectis, caule erecto, ramis lateralibus brevibus fertilibus 75
„ apocarpum 60, 173
„ arcticum 171, 177
„ argenteum 61, 174, 177
„ arvorum 62, 174, 176
„ aureum 155
„ bimum 172, 177
„ boreale 101
„ cæspiticium 63, 83, 91, 173, 177
„ capillaceis foliis, operculo falcato conico 88, 174
„ capillaceum 58, 59, 60, 64, 66. 174, 176
„ capillare „DICKS.“ 59, 65, 174
„ „ L. 64, 83, 151, 156, 174
„ carneum 66, 174
„ Celsii 67, 153, 173
„ cirrhatum et stellatum tenuioribus foliis 147
„ cucullatum 68, 177
„ elegans 99
„ elongatum 68, 96, 174, 176
„ exstinctorium 69, 173
„ flexuosum 70, 174
„ foliis capillaribus, capsulis ovalibus, erectis in pedunculis brevibus 72
„ „ capillaribus subfasciculatis, seta bilineari, capsulis sphæroideis, operculo conico arcuato . 73, 174, 175
„ „ imbricatis, lanceolatis; setis alaribus; capsulis ovatis, aristatis 56
„ „ linearibus, subfasciculatis, capsulis sphæroideis, operculo arcuato 74
„ „ mollibus subulatis, setis brevissimis alaribus, capsulis ovatis 78
„ „ ovatis, membranaceis obtusis 54, 174
„ „ setaceis curvatis, capsulis erectis obtuse ovatis, capitello oblique rostrato, apophysi capitulo subjecta 85
„ „ striatis acuminatis reflexis, capsulis sphæricis subnutantibus, maturitate striatis . 79, 83, 173, 178
„ „ subulatis, capsulis sphæricis striatis in pedunculis brevibus lateralibus 78, 81, 83, 173, 177
„ glaucum 71, 174
„ heteromallum 70, 72, 82, 170, 174

Pag.
Bryum humile, pilis carens, viride & pellucidum 54
„ hyperboreum 72, 173
„ hypnoides 75, 173, 176
„ „ δ 75, 76, 173, 176
„ „ aquaticum, calyptris nigris acutis 56
„ „ repens, aquaticum, erectis capitulis acutis . 56
„ imberbe 76, 174
„ inclinatum 171, 177
„ laterale 79
„ montanum hemiheterophyllum, operculis acutis . . . 56
„ murale 77, 159, 174
„ norvegicum 78, 81, 83, 173, 177
„ nutans 63, 64, 91, 155, 172, 177
„ Oederi 79, 83, 173, 178
„ pallens 102, 146, 156
„ pallescens 102, 177
„ „ var. borealis 101
„ paludosum 80, 174
„ palustre 80, 152, 174
„ pellucidum 81, 172, 174, 175
„ pendulum 81
„ pomiforme 79, 81, 82, 173, 177
„ proliferum 153, 156
„ pulvinatum 83, 174
„ pyriforme 83, 173
„ roseum 153, 156
„ rurale 84, 173, 176
„ schisti 84, 173, 176
„ scopario affine 172
„ scoparium 70, 85, 155, 174, 176
„ sericeum 172
„ serpillifolium 135
„ squarrosum 85, 174
„ stellare roseum pendulum minus 156
„ striatum 86, 173
„ subulatum 87, 174, 176
„ surculo brevi ramoso, setis contortis, capsulis ovalibus, erectis, operculis arcuatis 88, 176
„ „ filiformi ramoso, foliis subulatis, capsulis pyriformibus sessilibus, operculis arcuatis conicis 89, 174, 176
„ „ stricto, basi procumbente, foliis capillaribus erectis, operculo rostrato 62
„ „ stricto procumbente, foliis ex ovato-linearibus, capsulis elongatis erectis, operculis aristatis 68, 96, 174, 176

Pag.
Bryum tenue 90, 174
„ tortuosum 90, 154, 174
„ trichoides 91, 174
„ truncatulum 91, 173
„ verticillatum 92, 174
„ virens 62
„ viridulum 62, 80, 85, 93, 173
„ undulatum 93, 149, 174
„ ungviculatum 90, 93, 174
„ Zierii 142, 177
Buxbaumia aphylla 94, 173, 178
„ foliosa 95, 160, 174
Camptothecium nitens 122, 174, 179
Campylopus atrovirens 165
„ flexuosus 70, 174
„ Schwarzii 165
Catharinea hercynica 95, 178
„ undulata 93, 149, 174
Catoscopium nigritum 151, 177
Ceratodon purpureus 64, 67, 68, 83, 91, 93, 150, 154, 172, 173, 174, 176
Cinclidium stygium 95
Cinclidotus fontinaloides 98, 116, 173
Climacium dendroides 101, 110, 173, 178
Conostomum boreale 96, 178
Cryphæa heteromalla 165, 174
Ctenidium molluscum 105
Cynodontium polycarpum 173, 175
„ schisti 74, 85, 175
„ strumiferum 97, 175
„ torquescens 172, 175
„ Wahlenbergii 91, 172, 175
„ virens 92
Desmatodon latifolius 96, 151, 176
Dichelyma falcatum 98
Dichodontium pellucidum 81, 172, 174, 175
Dicranellæ 160
Dicranella cerviculata 88, 176
„ crispa 173, 176
„ Grevilleana 80, 172, 176
„ heteromalla 70, 72, 82, 174
„ Schreberi 80, 172
„ subulata 72
„ varia 80
Dicranoweisia cirrata 147
„ crispula 72, 147, 171, 173, 175

Pag.
Dicranum ambiguum 69, 96, 174, 176
„ Blyttii 84, 173, 176
„ congestum 70, 173, 176
„ cylindricum 80, 96, 160
„ denticulatum 74, 171
„ elatum 85, 176
„ elongatum 165
„ flexuosum var. pilifera 165
„ fuscescens 70, 97
„ hyperboreum 73, 74, 75
„ latifolium 96, 150, 174
„ longifolium 85, 86, 176
„ majus 172, 176
„ purpureum 64, 67, 68, 83, 91, 93, 150, 154, 172, 173, 174, 176
„ schisti 84, 173, 176
„ Schreberianum 172
„ scoparium 70, 85, 155, 174, 176
„ „ var. fuscescens 70, 96
„ sphagni 165
„ spurium 71
„ strumiferum 97, 175
Didymodon rubellus 77
Diphyscium sessile 95, 160, 174
Distichium capillaceum 58, 59, 60, 65, 66, 174, 176
Ditrichum flexicaule 59, 66
„ homomallum 72, 160, 170
„ pallidum 170, 174
„ tenuifolium 80, 96, 160
„ tortile var. pusilla 63, 174, 176
Encalypta brevicollis 70, 176
„ ciliata 70, 83, 176
„ contorta 132, 174
„ streptocarpa 132, 174
„ vulgaris 69, 173
Eucladium verticillatum 92, 174
Eurrhynchium distans 116, 127, 174, 179
„ myosuroides 115, 122, 174
„ piliferum 117
„ prælongum 116, 127, 174, 179
„ strigosum 114
„ Swartzii 127
Fissidens adiantoides 100, 139, 174
„ bryoides 100, 102, 174
„ exilis 102
„ osmundoides 102

Pag.
Fissidens pusillus 102
„ sciuroides 123, 124, 133, 174, 178
„ taxifolius 100, 138, 174
Fontinalis antipyretica 97, 98, 173, 178
„ dalecarlica 115
„ minor 98, 116, 173
Funaria hygrometrica 65, 149, 161, 174, 177
Georgia pellucida 144, 145, 152, 174, 176
Grimmia acicularis 55, 174, 176
„ alpicola 61
„ apocarpa 60, 173
„ aquatica 56
„ elatior 83
„ ericoides 76
„ gracilis 61
„ heterosticha 76
„ hypnoides 75, 173, 176
„ microcarpa 75, 76, 173, 176
„ Mühlenbeckii 83
„ ovata 98, 176
„ pulvinata 83, 174
„ ramulosa 76, 172, 176
„ unicolor 57
Gymnostomum curvirostre 159
„ intermedium 172
„ ovatum 99, 174
„ pyriforme 83, 173
Harpidia 100
Hedwigia albicans 61, 76, 86, 176
Homalia trichomanoides 103, 104, 106, 139, 174, 178
Homalothecium sericeum 134, 174
Hylocomium loreum 120, 174, 179
„ Oakesii 126
„ parietinum 101, 104, 105, 106, 125, 128, 173, 179
„ proliferum 106, 127, 128, 173, 179
„ pyrenaicum 126
„ rugosum 130, 134, 174
„ splendens 106, 127, 128, 173, 179
„ squarrosum 136, 140, 174
„ „ β 136
„ triquetrum 136, 140, 174, 179
Hymenostylium curvirostre 159
Hypna pinnata 102, 111, 120, 138, 138
Hypnum abietinum 99, 173, 178
„ „ var. paludosum 119
„ aciculare 55, 176

Pag.
Hypnum adiantoides 100, 139, 174
„ aduncum 97, 100, 174, 179
„ affine 119
„ alopecurum 101, 173
„ alpestre 101, 179
„ aquaticum prolixum, foliis ovatis 137
„ Blandowii 112, 113, 119, 174, 178
„ boreale 101
„ bryoides 100, 102, 174
„ caulibus teretibus, foliis lanceolatis, imbricatis; capsulis erectis, ovatis aristatis 56
„ commutatum 100, 105, 112, 113, 114, 179
„ complanatum 102, 106, 139, 174
„ compressum 104, 107, 174
„ cordifolium 109, 171, 172, 179
„ crispum 106, 140, 142, 174, 178
„ crista castrensis 106, 113, 127, 128, 173, 179
„ cupressiforme 100, 104, 107, 131, 173
„ „ var. elata 134
„ „ „ filiformis 114
„ curtipendulum 108, 142, 174, 178
„ cuspidatum 109, 129, 174, 179
„ delicatulum 109, 173, 178
„ dendroides 101, 110, 173, 178
„ denticulatum 100, 111, 138, 174
„ distans 116, 127, 179
„ exannulatum 109, 179
„ falcatum 112, 172, 179
„ filicinum 105, 106, 111, 174
„ „ sericeum molle et pallidum mucronibus aduncis 104
„ „ var. lanata 119
„ filifolium 114, 122, 174
„ filiforme 114
„ fluitans 100, 115, 174, 179
„ fluviatile 119
„ fontinalis 116, 122, 174
„ giganteum 109
„ illecebrum 116, 173
„ irrigatum 113, 179
„ lanatum 112, 117, 174, 178
„ laricinum 119
„ longicolle 64, 119, 147
„ loreum 120, 174, 179
„ lucens 120, 174, 178
„ molluscum 105

Pag.
Hypnum myosuroides 114, 115, 122, 174
„ „ var. filiformis 114, 116
„ nitens 122, 174, 179
„ ornithopodioides 123, 166, 174
„ pallescens 172
„ palustre 124, 129, 141, 174
„ parietinum . . . 101, 104, 105, 106, 125, 128, 173, 179
„ piliferum 117
„ plumosum HUDS. 123, 126, 172, 174, 179
„ „ SW. 126, 141
„ polyanthos 114, 124, 134, 173, 178
„ prælongum 116, 126, 174, 179
„ proliferum 106, 127, 128, 173, 179
„ purum 106, 127, 128, 174
„ radicabundum 119
„ repens 135, 174
„ reptile 125, 173, 179
„ revolvens 100, 173, 179
„ Richardsoni 109, 173, 179
„ riparium 115, 128, 174, 179
„ rivulare (= Brachythecium) 122, 179
„ „ (= H. alpestre) 101
„ rugosum 130, 134, 174
„ rusciforme 115, 131
„ rutabulum 131, 174
„ „ forma aquatica prolixa 137
„ saxatile erectum, ramulis teretibus, foliis subrotundis, saturate viridibus 132, 174
„ Schreberi . . . 101, 104, 105, 106, 125, 128, 173, 179
„ sciuroides 123, 124, 133, 174, 178
„ scorpioides 100, 133, 174, 179
„ „ minus 130
„ sericeum 134, 174
„ serpens 135, 174
„ serpillifolium 135
„ squarrosum 136, 140, 174
„ „ β 136
„ stellatum 136, 174, 179
„ stramineum 137, 138, 179
„ strigosum 114
„ Swartzii 127
„ surculis pinnatis, ramulis approximatis, apicibus recurvis 106, 113, 127, 128, 173, 179
„ pinnatis teretiusculis remotis inæqualibus 99, 173, 178

Pag.
Hypnum surculo subpinnato, foliis secundis recurvis apice subulatis 100, 104, 107, 131, 173
„ sylvaticum 103, 138, 138, 139, 174, 179
„ taxifolium 100, 138, 174
„ trachypodium 172, 179
„ trichomanoides 103, 106, 139, 174, 178
„ triquetrum 136, 140, 174, 179
„ velutinum 140, 174
„ vernicosum 173, 179
„ viride 141
„ viticulosum 136, 141, 174, 178
„ uncinatum 100, 108, 172, 173, 179
„ undulatum 142, 174
„ Zierii 142, 177
Isopterygium nitidum 173
Isothecium myosuroides 114, 115, 122, 174
„ myurum 122, 123
Jungermannia alpina 143, 174, 175
„ rupestris 143, 174
Leersia brevicollis 70, 176
„ contorta 132, 174
„ exstinctoria 69, 173
„ laciniata 70, 83, 176
Leptobryum pyriforme 154, 174
Leptotrichum flexicaule 59, 66
„ homomallum 72, 160, 170
„ pallidum 170, 174
„ tortile var. pusilla 63, 174, 176
Leskea polycarpa 135
Leucobryum glaucum 71, 174
Leucodon sciuroides 123, 124, 133, 174, 178
Meesea longiseta 173, 177
„ trichodes 91, 174
„ triquetra 157, 174
Mniobryum carneum 66, 174
Mnium affine 135, 173, 177
„ androgynum 144, 152, 174
„ annotinum 145, 158, 173, 177
„ cirratum 72, 147
„ crudum 120, 145, 147, 174, 177
„ cuspidatum 156
„ fontanum 82, 147, 148, 173, 178
„ hornum 149, 174
„ hygrometricum 65, 149, 161, 174, 177
„ lutescens 150, 174
„ orthorrhynchum 149

Pag.
Mnium palustre 80, 151, 174, 177
„ pellucidum 144, 152, 174, 176
„ polytrichoides 152
„ proliferum 153, 156
„ punctatum 156, 177
„ purpureum . 64, 67, 68, 83, 91, 93, 150, 154, 172, 173, 174, 176
„ pyriforme 154, 174
„ serpyllifolium 135, 155, 174
„ „ var. cuspidata 156
„ „ „ prolifera 156
„ „ „ punctata 156
„ „ „ undulata 156
„ serratum 149
„ setaceum 96, 156, 174
„ spinosum 149
„ triquetrum 157, 174
„ undulatum 153, 156, 158
Mollia crispa 160
„ tortuosa 90, 154
„ verticillata 92, 174
„ viridula 62, 80, 85, 93, 173
Muscus capitatus 169, 180
„ coronatus Norwegicus, pediculo longissimo, umbraculo amplo capitatus 169
„ generibus Lycopodio & Fontinali cognatus 158
„ Norwegicus, umbraculo ruberrimo insignito 169
Myurella julacea 62, 178
Neckera complanata 102, 106, 139, 174
„ crispa 106, 140, 142, 174, 178
Oligotrichum hercynicum 95, 178
Oncophorus crispatus 74, 171, 175
„ polycarpus 173, 175
„ schisti 74, 85, 175
„ striatus 159, 171
„ strumifer 97, 175
„ Wahlenbergii 91, 172
„ virens 92
Orthotrichaceæ 86
Orthotrichum affine 87
„ diaphanum 86
„ speciosum 87, 176
Paludella squarrosa 85, 174
Phascum acaulon 158, 160
„ crispum 160
„ curvicollum 158, 174

Pag.
Phascum cuspidatum 158, 159, 160, 174
„ muticum 160, 174
„ subulatum 158
Philonotis fontana 82, 147, 148, 173, 178
„ seriata 148, 178
Physcomitrium pyriforme 83, 173
Plagiobryum Zierii 142, 177
Plagiopus Oederi 79, 80, 83, 173, 178
Plagiothecium denticulatum 100, 111, 138, 174
„ Mühlenbeckii 172, 179
„ nitidulum 173, 179
„ silvaticum 103, 138, 138, 139, 174, 179
„ striatellum 172, 179
„ undulatum 142, 174
Pleuridium alternifolium 160
„ subulatum 160
Pogonatum aloides 153
„ alpinum 161, 162, 164, 173, 178
„ „ var. arctica 162, 164, 178
„ „ „ septentrionalis 164, 164, 178
„ nanum 153
„ subrotundum 153
„ urnigerum 161, 164, 174, 178
Pohlia annotina 145, 158, 173, 177
„ carnea 66, 174
„ cruda 120, 145, 147, 174, 177
„ cucullata 68, 177
„ longicollis 64, 120, 147, 177
„ nutans 63, 64, 91, 155, 172, 177
„ polymorpha 172, 177
„ proligera 146
Polytrichum alpinum 161, 162, 164, 173, 178
„ „ var. arctica 162, 164, 178
„ „ „ septentrionalis 164, 164, 178
„ „ „ silvatica 162, 164, 178
„ arcticum 162, 164, 178
„ attenuatum 162, 178
„ caule simplici, anthera parallelepipeda 162
„ commune 153, 162, 173, 178
„ „ β 163, 173
„ formosum 162, 178
„ gracile 163, 178
„ hercynicum 95, 178
„ juniperinum 162, 163, 178
„ nanum 153
„ piliferum 163, 178

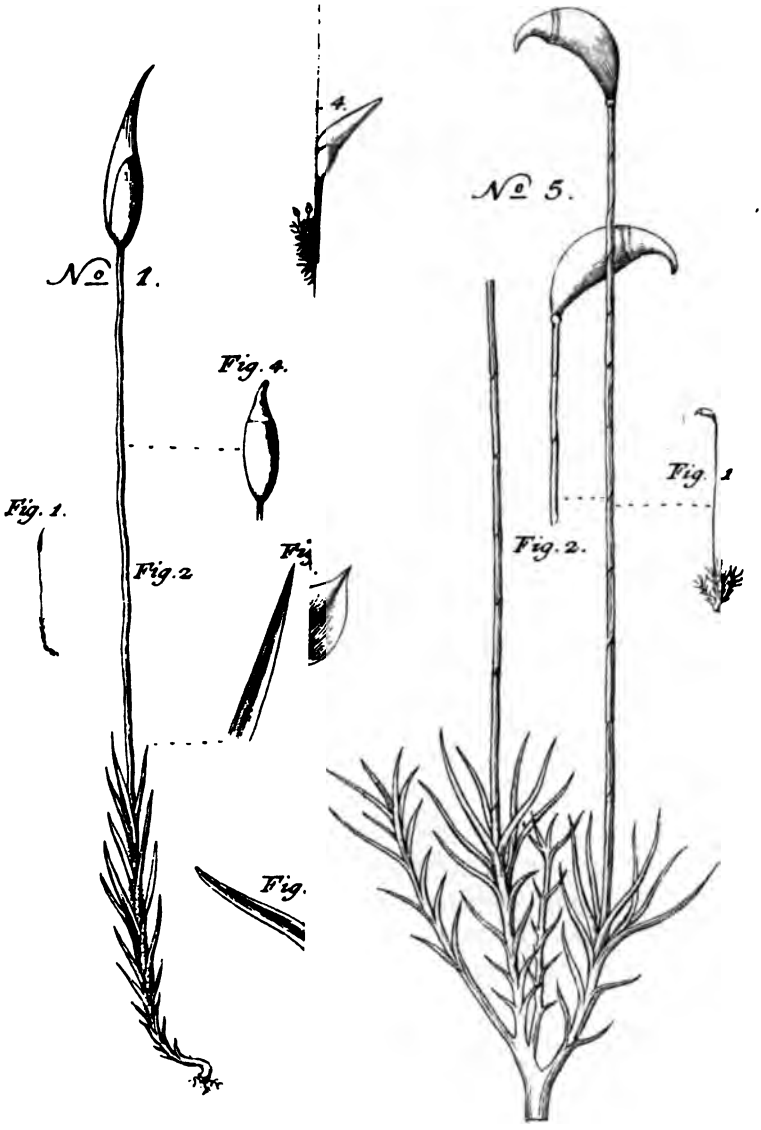
Pag.
Polytrichum ramosum 163, 173
„ „ foliis subulatis margine lævibus, capsula ovali, rostello capituli uncinato 164
„ septentrionale 164, 164, 178
„ silvaticum 162, 164, 178
„ subrotundum 153
„ urnigerum 161, 164, 174, 178
Porotrichum alopecurum 101, 173
Pottia cavifolia 99, 174
„ intermedia 172
„ lanceolata 172
„ truncatula 91, 173
Pterogonium gracile 123, 166, 174
Pterygoneurum cavifolium 99
Pterygophyllum lucens 120, 174, 178
Pterygynandum filiforme 122
Ptilium crista castrensis 106, 113, 127, 128, 173, 179
Pylaisia polyantha 114, 124, 134, 173, 178
Rhabdoweisia denticulata 74, 171, 175
„ fugax 159, 171
Rhacomitrium aciculare 55, 174, 176
„ canescens 76
„ heterostichum 76
„ lanuginosum 75, 173, 176
„ microcarpum 76, 172, 176
„ protensum 56
„ sudeticum 75, 76, 173, 176
Rhodobryum roseum 153, 156
Rhynchostegium rusciforme 115, 131
Schistidium alpicola 61
„ apocarpum 60, 173
„ gracile 61
Schistophyllum adiantoides 100, 138, 174
„ bryoides 102, 174
„ exile 102
„ osmundoides 102
„ pusillum 102
„ taxifolium 138, 174
Scleropodium illecebrum 116, 173
„ purum 106, 127, 128, 174
Sekra minor 98, 116, 173
Seligeria pusilla 80, 174
Sphærangium muticum 160
Sphærocephalus palustris 80, 151
Sphagnum acutifolium 166, 175
„ alpinum 164, 174

Pag.
Sphagnum arboreum 165, 174
„ palustre 166, 173
„ „ molle deflexum, squamis capillaceis . . . 166
„ ramis deflexis 166
„ squarrosum 166, 175
„ teres var. imbricata 167, 175
Splachnum ampullaceum 167, 173, 177
„ angustatum 168, 177
„ luteum 168, 174, 177
„ mnioides 168, 177
„ ovatum 168
„ rubrum 169, 173, 177, 180
„ sphæricum 167, 169, 170, 177
„ vasculosum 169, 174, 177
Stereodon cupressiformis 100, 104, 107, 131, 173
„ „ var. elata 134
„ „ „ filiformis 114
„ pallescens 125, 172, 173, 179
„ polyanthos 114, 124, 134, 173, 178
Swartzia montana 58, 59, 60, 65, 66, 174, 176
Syntrichia norvegica 170, 176
Systegium crispum 160
Tetraphis pellucida 144, 145, 152, 174, 176
Tetraplodon angustatus 168, 177
„ mnioides 167, 168, 177
Thamnium alopecurum 101, 173
Thuidia tamariscina 110
Thuidium abietinum 99, 173, 178
„ Blandowii 112, 113, 118, 174, 178
„ delicatulum 109, 173, 178
„ lanatum 119, 174, 178
Tortella tortuosa 90, 154, 174
Tortula aciphylla 170, 176
„ aloides 55
„ ambigua 55
„ brevirostris 55
„ ericæfolia 55
„ intermedia 172
„ lanceolata 172
„ latifolia 96, 151, 176
„ mucronifolia 78
„ muralis 77, 159, 174
„ norvegica 170, 176
„ pusilla 99, 174
„ ruralis 84, 173, 176
„ stellata 55

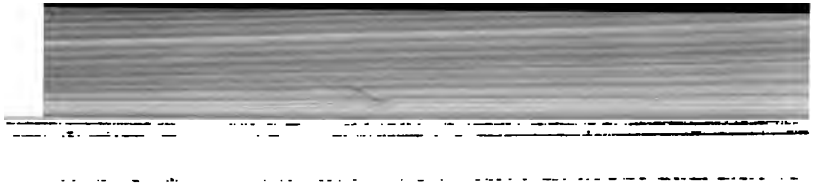
Pag.
Tortula subulata 87, 174, 176
„ tortuosa 90, 154, 174
„ truncatula 91, 173
Trematodon ambiguus 69, 96, 174, 176
Trichodon cylindricus 80, 96, 160
Trichostomum microcarpum 172
„ pallidum 170, 174
„ pusillum 63
Ulota crispa 87
„ crispula 87
Webera annotina 145, 158, 173, 177
„ carnea 66, 174
„ cruda 120, 145, 147, 174, 177
„ cucullata 68, 177
„ longicollis 64, 120, 147, 177
„ nutans 63, 64, 91, 155, 172, 177
„ polymorpha 172, 177
„ proligera 146
„ sessilis 95, 174
Weisia acuta 72, 170, 176
„ cirrata 147
„ crispula (= Dicranoweisia) 72, 147, 171, 173, 175
„ „ (= Ulota) 87
„ denticulata 74, 171, 175
„ fugax 159, 171
„ heteromalla 72, 160, 170
„ recurvirostra 77
„ schisti 74
„ viridula 62, 80, 85, 93, 173
„ ulophylla 87
Zieria julacea 142, 177

Færdig fra trykkeriet den 22de september 1897.

Tab. XI.

Fototypi. Gen. Stab. Lit. Anst., Stockholm.

DET KGL. NORSKE VIDENSKABERS SELSKABS SKRIFTER. 1897. No. 4.

Biskop Gunnerus' virksomhed

fornemmelig som botaniker

tilligemed en oversigt over botanikens tilstand i Danmark og Norge indtil hans død

ved

Ove Dahl.

III.

Johan Ernst Gunnerus.

Tillæg II.

Uddrag af Gunnerus' brevveksling, særlig til belysning af hans videnskabelige sysler.

Hefte 3.

Aktietrykkeriet i Trondhjem.

1897.

411. 1761 10. Jan. fra stud. J. C. Hammer[1]) Copenhague. (StA.)

Monseigneur! Vous me permettrés, Monseigneur, de Vous presenter mes tres humbles felicitations sur le nouvel an. La grande faveur, que Vous aves perpetuellement euë pour ma mère, et sa maison, et moi m'oblige non seulement d'insinuer mes tres humbles remercemens, mais me donne encore la hardiesse de tous temoigner les desirs de mon coeur, que Dieu en cette année ci, comme dans la suite veuille conserver toutes ses graces divines à Monseigneur et à Madame vôtre Sœur et à toute Vôtre illustre maison, si bienque ma mère et ses enfans puissent long tems se rejouir de la protection de Monseigneur notre Eveque. Les grandes preuves que j'ai en mon particulier de Vôtre bienveillance me donnent non seulement l'esperance, que la liberté que j'ai prise sera pardonnée, mais encore me flattent de ce que Vous continueres, Monseigneur, Vos bontés pour moi, mon devoir sera de tacher de me rendre de plus en plus digne de Vous bienfaits. Oserois je me demander la liberté de me recommender, et de m'apeller avec la plus grande soumission etc. Vôtre etc. Johan Christopher Hammer.

---

412. 1761 12. Januar fra J. J. Skanke, Grytten. (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biskop etc. Sidstledne Søndags Aften havde jeg den Ære og store Fornøyelse at imodtage Deres etc. Skrivelse av 23de passato Febr.[2]) — — — Hvad D. H. H. Høygunstigst

[1]) Se nr. 293 ovfr., der er svarbrev paa et omtrent ligelydende lykønskningsbrev af 26de dcbr. 1761.

[2]) Se nr. 94 ovfr.

beærer mig med at tilmelde om udstoppede Fugle og andre curiosa Naturæ, derfor taksiger jeg allerærbødigst! Men maa derhos med Blusel bekjende, at mine omstændigheder aldrig har tilladt mig at eftersøge mindre samle deslige Naturens Yndigheder. Ikke desmindre vil jeg med muelig flid see til, om jeg nogetsomhelst kunde overkomme, som jeg torde fremvise, naar Gud maatte ville forunde min usle Hytte den Ære og mig den hjerteligste Fornøyelse, at D. H. H. ønskeligst til Sommeren besøger os. I det øvrige etc. — — — Deres etc. J. J. Skanke.

---

413. 1761 14. Jan. fra L. F. Broch, Dolmøe, Hittern. (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biscop. — — Det giør mig ont, at min Prædiken paa Iuubel Fæsten d. 16 Octobr.[1]) saa sildig fremkommer, hvilket er forvoldet af en svaghed ved Steensmerte, som i lang tid har holdt mig under svare pinsler. Jeg tilstaaer at da jeg kom i værk med at skrive den af, blev den vidløftigere end den blev forestillet. Ville D. H. giøre sig den møye at læse den igiennem, og derefter oprigtig give mig sin meening og Censur derover tilkiende, udbad jeg mig det gierne. — — — Deres etc.

L. Fr. Broch.

---

414. 1761 29. Jan. fra E. Pontoppidan, Kjøbenh. (VS.)

Høyædle etc. Hr. Biskop Høystærede Ven og Broder i Herren.

Med hiertelig ønske at deres Høyærv. maa have begyndt dette Aar i Sundhed og fornøyelig Velstand, samt med gientagen Tacksigelse i min kiære kones og eget Nafn, for den Nordlandske présent, med hvilken de i Efteraaret behagede at regalere og forpligte os, maa jeg, skiønt ugierne incommodere med en Sag, som jeg ellers icke seer nogen udvey til, da den dog er mig ret magtpaaliggende, og H. Volqvardtz,[2]) saasom en Nidrosiensis, siger mig han meener, ingen kunde bedre effectuere den, end deres H., hvis man der med torde falde dem besværlig, tilbyder sig ogsaa at formaae sin fetter Nafnlig Angel, til at besørge den aller promp-

[1]) Se 386 ovfr.

[2]) Peder Volqartz, f. 1717 i Trondhjem, hvor faderen var kjøbmand, 1742 prest ved børnehuset i Kbhvn, 1747 kapellan ved Holmens kirke. Døde 1766.

teste og visseste oversendelse til Engelland. Sagen er denne, at en Engelsk dame sc. Duchesse de Portland har taget Anledning af Norges Nat: Hist: til at correspondere med mig, og da hun, saasom en stor Elsker af Naturlæren, holder blandt andet et menagerie med fugle, saa beder hun mig forskaffe sig eet eller fleere Par norske Ryper. Nu tvivler jeg vel paa, hun faaer dem til at yngle i saadant fængsel. Men lige meget, naar jeg kuns kunde skaffe hende dem. Hr. Volqvartz siger, de faaes lettelig levende i Tronhiem, hvilket jeg icke kand sige om Bergen, icke heller gaaer derfra saa megen Skibsleylighed til London som fra Tronhiem. Det kommer da an paa, om deres Høyærv. kunde giøre mig den Tieneste, at levere fuglene til bemeldte Hr. Angel, NB. just naar der var et Skib seilfærdig til London og Skipperen, som en bekiendt Mand, ville forsikre, at bære omsorg for dem underveys, saa og med sig tage nogle af de Birke eller Elle knupper, som er Rypernes føde. Med fuglene matte følge et avis Bref, eller egentlig alleene en Couvert, hvis opskrift blev A. Madame La duchesse de Portland., Nee de Harley a London.

Hafde Hr. Angel, som formodes, nogen god ven i London som ved Ankomsten ville besørge en prompte Afleverelse til bemeldte dame, da var alting desto vissere. Nu jeg formoder, deres Høyærv. giør hvad giørligt findes heri, saa snart Tiid og Sicker Leylighed tillader det. Hr. Volqartz har og lovet at tilskrive sin ven Hr. Angel om Befordringen. Her paa Stedet er alting, Gud skee Lof, ved det gamle, og hands K: M: Sundhed nu nesten restitueret. Over en udkommen Tobacksforordning haver den daarlige Allmue været noget uroelig, men giver sig nu igjen tilfreds, siden icke en privat Mand, men Stadens 32 Mænd paatage sig den Octroye. Fredens continuation vil man hos os baade ønske og haabe. Monsr. Riisbrich, som deres gamle client, faaer nok det Lassenske Stipendium at reise ud med, da een af mine Sønner tølger ham. Grev Ludvig Molcte lever vel i Leipzig, men skriver icke til mange. Hans Hr. faders Sundhed er icke den bestandigste. Grev v: Holstein var nyelig ret syg, men kom sig snart igien. Her meenes, at frue Kratzensteins Søster skal være forlovet og giøre et got Partie. Der har de alle vore nova. Nest

min kiære kones og egen flittige hilsen og velstands Tilønskning, er jeg stedse i Sandhed D. h. H. Beredvilligste og Skyldigste Tiener

E. Pontopidan.

---

415. 1761 30. Jan. fra L. Fr. Broch, Dolmøe, Hittern. (StA.)

Høy Ædle etc. Hr. Biscop. Jeg har haft den ære at erholde D. H.s meget ærede Skrivelse af 19. Jan. h. a.[1]) samt den medfølgende D. H.s meget Lærde og Curieuse Disputatz, for hvilken kiære præsent jeg aflegger underdanigst tacksigelse. Jeg tacker og for D. H.s godhed og umage, at igiennemlæse min Juubel Prædiken.[2]) Jeg dristede mig ej til de tancker at lade den komme i trykken, førend jeg kunde erholde D. H.s Censur og betenckning derom; og da jeg fornemmer, at D. H. dermed er fornøyet, er jeg og aldeelis villig dertil, hvortil jeg fornemmelig opmuntris ved det jeg seer, at D. H. vil have den store godhed og møye for mig at besørge dens tryckning, saasom jeg ingen anden Commissionair haver i Trondhiem, som dette kand udrette. Hvad bekostning dertil medgaaer, samt hvor mange Exemplarer deraf kan tryckis, overlader jeg D. H.s gunstige disposition, samt udbeder mig med det første at faae viide, hvad det vil koste, at jeg derefter kand giøre anstalt til Pengenis betalning — eller, hvorledis D. H. behager at afgiøre det med bogtryckeren, til mindste bekostning, er jeg fornøyet dermed aldeelis. Thi formoeder jeg da at dette strax bliver sadt i Værck, førend den nedsendis, samt at D. H.s Amanuensis, eller om een anden dertil beqvem, ville have den godhed at corrigere de tryckfeyl, som kunde indløbe, eller som i det skrevne kan have indsneget sig. — — — Hvornæst etc. Deris etc.

L. Fr. Broch.

---

416. 1761 31. Jan. fra T. Klevenfelt,[3]) Kjøbh. (VS.)

Deris høyædle høyærværdighed! Den vackre Samling af udstoppede Fugle og Dyr, som mig fra H. Etatz R. Suhm er vorden tilsendt, synis ligesom at tale mig til (jeg taler om hvær af

---

[1]) Er nr. 40 ovfr.

[2]) Smlgn. nr. 413 ovfr.

[3]) Se nr. 237 og 238 ovfr.

Samlingens Species) at det er D. h.s Godhed, som har bragt mig de samme til Veye: Naar jeg da først med Undseelse har forsickret om min skyldige Erkiendtlighed, saa blifver jeg derefter stille i Forundring at D. h. vil baade beære og begafve mig saa u-forskyldt; jeg finder Aarsagen ingensteds uden i Deris egen bevaagenhed, hvilken end og før Afreysen yttrede sig for mig fast u-bekiendt og af ingen større merite end den at kunde behage en saa værdig en Mand, hvis Fortieniste giør ganske Fædernelandet Ære. Men allerkiæriste herre! hvad siger Apostelen? Giører got og blifver icke trætte. En herlig Text, men et svert bud! mulig og indeholdendis et u-behageligt budskab, naar den profane appliceris. Mig er berettet at D. h. visitando skal hafve giort en stor Samling af baade Fugle, Dyr og andre curiosa af det som Natuur Riget frembringer; Torde jeg uden Formastelse — og uden at opirre den godhed som Apostelen formaner icke at maa trættis — spørge om D. h. self tænker at oprette et Cabinet af deslige? er det saa, saa ophører al videre Spørsmaal; Dog! om Mand tænker fremdelis at samle, saa kunde det maaskee holdis mig til gode undseelig at proponere, om D. h. icke, uden at trættis, vilde lade sig mig være angelehgen at jeg maatte nyde hvad der enten icke henhørte til Deris Samling eller hvad De deraf kunde være beredvillig at ofverlade.

For at skrifte reent ud saa er mig fra det Keyserlige Wienske hoff ofverdragen at søge alvorligen efter icke allene alt det som henhører til Norgis Rigis Natural historie, men end og det som enten opgrafvis af Jorden eller som af Norsk arbeydis Konst-Stycker findis ofver Jorden: Min Commission er almindelig, men mand skytter icke om noget Almindeligt, De prægtigste og anseeligste Stycker ere og mest anstændige for et Cabinet som vel blifver det prægtigste i Verden. Hvad for Penge kand faais skal prompte betalis, Erkientlighed skal og icke udeblifve. Det gielder om Petrefacta, rare og durchsigtige Stene, Søe-Træer, men hele og vel conserverede (NB. naar de ere at faa) prægtige og rene Cristall-Druser, Fugler, Fiske, Dyr etc. in summa alt hvad Naturen frembringer, hvoraf flyder, at vackre og mærkværdige berg-Ertzer og -Arter derunder tillige begribis. Skulde D. h. icke vilde extendere sin

godhed for mig saa vidt at mand med Circulaire-brefve til geistligheden (at begynde fra Provsterne) og andre betientere intimimerede Dem til en almindelig Undsætning? D. H. Famuli Møje vil jeg see at erkiende, Correspondancen maatte skee for min Regning, og kunde jeg dermed sættis i Bekiendtskab med Een og anden af de meest Forfarne saa vilde jeg under Reservation af D. h.s Forsorg self nermere holde bref-vexling med Dennem. Jeg kand icke nægte, at jo den Ambition at skille mig vel fra en Commission fra saa høy en haand, opmuntrer mig til end og at u-leylige Mange, thi for Resten kiender Gud at egen interesse ey drifver Værket, thi jeg sandelig hidindtil har mere sat til end vundet. Vel har hands Keyserl. Majestet benaadet mig med en anseelig Brillant Ring, som jeg med Kongl. Tilladelse bærer — Men for 10 Aars Commissioner i henseende en nesten complet Dansk Mynt- og Medaille Samling, kunde værdien icke være ringere, allerhelst jeg har foræret til det Keyserlige Cabinet en Gotisk Rune-Guld Bracteat, hvoraf icke mange er at fremvise — Men! hierte-høyærværdige herre! Sørg for mig, som om hand vidste, hvor mange misundere der kige efter mig, for at glædis, om jeg kom slett fra Commissionen. Kunde Mand faa noget need til Foraaret, saa haaber jeg paa Sommeren at opvarte med et par Flasker ægte Tocayer til Prøfve, og det skal sandelig ey dermed blifve. Undskyld min Transport i sin hidsighed og hastighed, men behag at befale igien ofver den, som med største Veneration og høyagtelse lefver D. h.s tienstydmyge tiener T. Klevenfelt.

Skulde Lun-Fuglen og Berg-Uglen icke være at bekomme. De sidste Dyr vare saa skiønne, at jeg ynsker mig 10 gange saa mange. Forlad min Dristighed, men glem icke at tænke paa mig til det beste. Glem og icke at befale mig, hvad herfra maatte behøfvis.

---

417. 1761 6. Febr. fra P. K. Hind,[1]) Hemnæs (RA.)

Høyædle etc. Hr. Biscop etc.! Deres høystærede af 14de Dec. 1759 tilligemed Copierne af Moe Almues Andragende haver ieg vel

[1]) Se nr. 203, der er Gunnerus' svarbrev.

erholdet, takker ærbødigst derfor og vil ved givne lejlighed efter skyldighed paaskiønne den dermed havte umage. — — — — —

Med Hr. Drejer, som et par dage siden lod mig viide, at at han havde sat sig for at reyse til Trondhiem, sendes 2de Kongl. Disp. til Ægteskab. — — —; Ligeledes skikkes med ham det i Jorden paa Tranøe gaard fundne Spyd, Sabelen er ey værd at sende, da den i midten er nær afrustet. Her i Meenigheden ere de bøger ey at finde, som ieg lovede, D. H. at efterforske. Hos den bonde udi Elsfiorden, hvis huus De værdigede Deres Indgang, da De skulle ride over til Wæfsen, fik ieg saa snart De var reyst den bog at see, som han kaldte Immanuel, endskiønt skalken for Dem negtede at have den hiemme, Samme bog er en af Luthers Skrifter in Oct. og indeholder en forklaring over endeel af Catechismo, samt nogle tilskrifter, behager De den, skal samme til en anden gang blive tilsendt. — — — Næst at have mig recommenderet etc. Deres etc. Peder Krog Hind.

418. 1761 26. Febr. fra P. Drejer, Hassel. (RA.)

Høy-ædle etc. Hr. Biscop etc.! Jeg havde den Ære, her d. 15 febr: næstleden, at imodtage D. H.s Høyst-Ærede skrivelse af 8 Xbris, om General-forst-Amtet i Norge: Capitul-Taxten; Ligesaa D. H.s Brev om Sammenskud af Præsteskabet til Den Medaille, som skulle forfærdiges, til Erindring om Jubel-fæsten; hvilke forlængst ere forsendte til Præste-skabet — Pengene til Medaillen skal ogsaa følge, saa snart Lejlighed, her fra gives; Som dog vel icke kand skee, førend Jægterne rejser til Bergen, udi første Stævne — Jeg har og her den ære, at indsende Mine Meditationer, over Jubelfæstens Anordnede Text; formoder at finde Dem, en facil Censor; Saa veed jeg nok: ingen Anden seer paa Dem; Lejlighed har heller icke været føor nu, at efterkomme denne Min paalagde pligt. — — I det øvrige etc. Deres etc. P. Drejer.

419. 1761 4. Marts fra J. L. Burchhard, Tronæs. (RA.)

Høyædle etc. Hr. Biskop etc.! Som jeg med Posten d. 15 Febr. sidstleeden havde den ære at imodtage D. H.s Høystærede, saa takkes allerærbødigst — — — Maatte det ikke fortryde D.

H. H., da har jeg destineret Dem 2de Ting, som jeg har overkommet i Meenigheden sc. En Ældgammel Norsk Lov Bog, meget godt skrevet efter den tids Maade: Hvem der har udgivet den kand jeg ikke slutte eftersom titul Bladet er borte, og en stæds til mit i Bogen defecte faa Blade; men det ser jeg, at der staar baade Kong Erichs, Kong Waldemars og Kong Hansis Haandfæstning en stæds udi samme. Det 2det er en Afrisning paa Griffenfeldts Steener,[1]) som han døde af; samme tager jeg mig den Frihed her indlagt at tilsende, det andet skal blive ved Lejlighed, da jeg og skal giøre mig ald Flid om meere kunde gives. Til Slutning maa jeg ærbødigst beede, at dette saa lange Brev ikke fortrydelig, men i Høye Gunst og kiærlig affection vorder optaget, Hvornæst Jeg etc. Deres etc. Johan Lorentz Burchard.

---

420. 1761 5. Marts fra G. Hammer,[2]) Alten (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biscop Høystærede Ven! Af D. H.s Høystærede Skrivelse under 8de December afvigte aar, mig indhændiget med den her andkomne Nordlands Post, har Jeg havdt den glæde og fornøyelse at erfare Høystærede Vens Vellidende, som troehiertelligen forynskes at maatte Continuere udj mange Lyksaligheds Aar, hvorhos Jeg har den ære at aflægge paa Egne og min Kones Vegne Ærbødigste Tacksigelse for velmeente tilønskende til dette indtrædende Aar, som Jeg reciproqvement vil herved høve Dem forønsket med all Selv deciderende Lyksalighed baade udj dette og mange paafølgende Aar. Endelig bekom Jeg nu det Cart over Findmarken,[3]) som D. H. har været saa artig at vilde assisteret mig med, men udj en meget slet stand, saa snart Jeg faaer betient mig af samme, skal det til all takke(!) blive Dem rigtig tilstillet. Da Jeg af de her andkomne aviser saa vel som af Høystærede Vens dissertatione Theol., af min broder tilsendt, har erfaret D. H.s optagelse udj de høyeste accademishe honores efter for-

---

[1]) Griffenfeld døde af stensmerter. Ved obduktionen af liget fremdroges en sten af 7 lods vægt, som senere opbevaredes paa kunstkammeret (A. D. Jørgensen: Peder Schumacher Griffenfeld II, 476.)

[2]) Dette besvares ikke da amtmanden ventes hid til Sommertid (G.s paategning).

[3]) Se nr. 380 ovfr.

længst dertil meriterende, saa har Jeg herved den ære at aflægge til samme min ærbødigste gratulation. Min Kones slette og svage hilsen nu udj en lang tiid, som daglig bliver verre og verre giør, at jeg nødsages til denne Sommer at reise med hende til Trundhiem, i haab hun derved skulle faae sin hilsen igien, da Jeg dertil har allerede anholdet om allernaadigst tilladelse, og skulle det være mig overmaade kiert, om Jeg kunde blive saa lykkelig at faae leiet Deres gaard i Trundhiem til beboelse om ikke meere end for en part deraf eller for en kort tiid siden Jeg seer og hører D. H. residerer paa Berg, De vil derved meget forbinde mig, foruden den særdeles fornøyelse Jeg vil derved bekomme ved at entreteneres med en saa Respectøs Ven. Min Reise skeer nok ikke herfra førend efter St. Hans dag. For behagelig underretning om det Kongl. Løftte min broder har om at erholde Caracter af virkelig Cancelie Raad, hvortil mig af min Broder er indberettet, at De har havdt den godhed og affection for ham at incommodere sig dermed, betakkes paa det venligste og ærbødigste. Og som intet her er forefaldet, der kand amusere det ringeste, nødsages Jeg at afbryde med at formelde min og min Kones samt lille Søns ærbødigste og ydmygste Complement, henlevende stedse med største Egard etc. G. Hammer.

---

421. 1761 6. Marts fra Niels Steph. Bergh,[1]) Lændvigen. (RA.)

Høyædle etc. Hr. Biskop. For D. H.s H. Skrivelse af 8de Decembr. a. p. har jeg underdanigst at takke. — — —

P. S. Just i denne dag har jeg faaed et Slags Fisk, som gamle Fiskere kalder Sverd-fisk, hvilken ingen uden een her i Sogned tilforn har seed, som siger: at det skal betyde Krig, naar saadan fisk findes. Den fandtes halv-død oven paa Søen, og har en forunderlig Skabning, af størrelse som en maadelig Torsk; men ham i alle ting uliig baade for og bag. Jeg har aabnet den, og stoppet den ud. Ved aabningen fandtes ei allene en mægtig Lever, som smeltet strax af sig selv, og skal være særdeles god for hugne Saar; men der fandtes og en stor hoben baade Store og Smaae Ægg, som vare fulde ligesom af melk. Fisken skal vorde D. H. tilsendt, saasnart saadan leilighed kand gives, om Dem saa beha-

[1]) Se nr. 169 ovfr.

ger. Tilligemed skal og følge et lidet gammeldags Sverd eller Kaarde, som er funden i Jorden. Der er kun Egg paa den eene side; men bakken er ret og rart udhuggen etc.

---

422. 1761 7. Marts fra B. Riisbrigh, Kjøbenh. (StA.)

Høyædle etc. Velynder! For D. H.s gunstige Skrivelse som ieg for nogen Tid siden blev beæred med, takker ieg underdanigen. Saasom Linnæi Fauna suecica ikke findes for nærværende Tid i Bogladerne, har ieg giort mig den mueligste Flid for at faae den ved Leyligeghed eller ved dem, som ieg vidste allerede havde den; men forgieves, hvilket er Aarsag til, at ieg ikke efter min underdanige Skyldighed før har kundet skrive. I D. H.s Afhandling om Hav-Hesten er efter Befaling og paa foreskrevne Maade den note om Imberen forandred. De fleste af de Skrivter, som Msr. Pelt skulle sende, maae forskrives, hvorfor han bad mig sende hosfølgende Fortægnelse paa alle disse Lærdes Skrivter, for at erfare, hvilke af dem D. H. behagede. Ved første Leylighed, ieg kan spørge, tager ieg mig efter Deres H.s gunstige Tilladelse den underdanige Frihed at sende Prof. Forskåls[1]) Skrivt i Haab om den Lykke at un[der]vises om de vanskeligste Poster deri. Jeg var noget efter ny Aar saa lykkelig at Hr. Prof. Sevel[2]) gav mig Lassens Stipendium, uden at ieg denne Gang havde giort nogen Ansøgning derom. Dette har jeg uden Tvivl Hr. Procantzleren at takke for, og altsaa tillige D. H., hvis gunstige recommendation ieg veed har forskaffet mig saa stor en Velynder. Med den allerstørste Taknemmelighed for saa store Velgierninger og i dybeste Ærbødighed henlever ieg etc. Deres etc. B. Riisbrigh.

---

423. 1761 25. Marts fra J. L. Burchard, Tronæs.[3]) (RA.)

Høyædle etc. Hr. Biskop etc. — — — Skipperen bringer og med sig efter Løfte den gamle læderte Love Bog[4]) samt og et

---

[1]) Se aarsskr. 1888—90 pag. 243. Her menes hans Dubia de principiis philosophiæ recentioris Gött. 1756, hvis 2den udg. udkom Hafn. 1760.

[2]) Friederich Chr. Sevel, f. Kbhvn. 1723, 1756 prof. iuris extraord., død 1778.

[3]) Besvaret d. 28. April med Nordlands Jegterne. (Gunnerus' paategning).

[4]) Se nr. 419 ovfr.

lidet Søe-Træ, Jeg har Løfte paa et stort af samme Sort — — — Jeg forbliver i dybeste underdanighed etc. Deres etc. J. L. Burchard.

---

424. 1761 28. Marts fra Stud. Joh. Berg, Kbhvn.[1]) (StA.)

Højædle etc. Hr. Biscop etc. Ligesaameget som det for længe siden har været min Pligt at have besvaret D. H.s højstærede Skrivelse af 24de Januarii,[2]) for hvilken jeg underdanigst takker, ligesaa u-mueligt har det ogsaa været mig. Min Helbred har kun været maadelig i et halv Aars Tiid, og siden Nye Aar har jeg for det meeste været nødt til at holde ved Sengen. Nu bliver det, Gud skee Lov! bedre. I Gaar var det første Gang at jeg var af af mit Kammer paa 8 Uger nær. Saasnart jeg blev beæret med D. H.s Skrivelse, lod jeg strax et paalideligt Bud gaae til Hr. Secretair Henningsøn om Hr. Ole Lies Kalds-Brev. Selv var ikke Secretairen Hiemme, mens hans Frue lovede at Commissionen skulde hastig besørges. Med Monsr. Pelt talede jeg selv. Hverken kunde han skaffe de forlangte Nummere af Aviserne, ej heller Fauna Svevica. De første viidste han ikke at faae, og den sidste troede han endnu ikke at være færdig fra Pressen. Resten vilde han skikke op med første Lejlighed. Ere de Nummere, som D. H. mangler, af et af de 3 sidstledne Aars Aviser, saa kand de Berlingske Arvinger supplere dem for 2 Skilling Stykket. Befaler D. H., saa vil jeg kiøbe dem, og, saasnart som mueligt, skikke dem op. Jeg anseer D. H.s Lyksaligheds Ønske, Opmuntring til videre Fremgang i mine Studeringer og Løfte om Fortale til min Afhandling (som allerede har været færdig, hvis ikke min Svaghed har hindret det) som det største Beviis paa D. H.s Bevaagenhed. O hvor ønsker jeg Lejlighed til at vise min Taknemmelighed! Vel forvisser Deres Ædelmodighed mig om, at den største Tak De forlanger, er at jeg vil u-afladelig følge Deres oprigtige Formaninger, det er: at jeg vil stræbe paa at giøre mig selv lykkelig, men mit erkiendtlige Hierte vil ikke dermed lade sig nøje. Det ønsker andre Lejligheder uden at finde. Een eeneste har det opsøgt, som jeg underdanigst fordrister mig til at forestille D. H. Der ere

[1]) Besvaret d. 2. Mai. (Gunnerus' paategning).
[2]) Er nr. 292 ovfr.

maaskee mange Bøger D. H. behøver, hvilke hverken faaes paa Bog-Lader eller paa de faa Auctioner, som ere i Tronhiem. Her ere Bog-Auctionerne ikke saa rare, og Hr. Etats R. Stampes, Justitz R. Mølmans og iblandt, andres Commissioner giør, at jeg besøger dem alle. Dersom D. H. Højgunstigst ville give mig en Fortegnelse paa de Bøger De maatte forlange, og tillige enten sætte Prisen hos, hvorvidt jeg maatte gaae eller ved visse Tegn tilkiende-give enten Bogen var D. H. meere eller mindre anliggende, saa skulde det være mig en glæde at udrette en saa ringe Ting for min Højgunstige Velynder. Vel tilstaaer jeg, at min Formuenhed ikke var at giøre Udlæg for nogen stor Regning, men da jeg har Credit, saa kunde jeg, naar Bøgerne vare kiøbte, tilskrive D. H., som da nok selv udfandt Middel til at remittere mig Pengene. Om D. H. vilde tillige optegne de Bøger, som De behøvede af Bog-Laderne, saa kunde det gierne træffe sig at samme kunde være til Kiøbs paa en Auction, hvor man nødvendig maatte faae bedre Priis. Vare de ikke at faae paa denne Maade, og der i det samme gik Lejlighed herfra til Tronhjem, saa kunde jeg da i D. H.s Navn bede enten Pelt eller en anden Boghandler skikke de Bøger op, som jeg ikke kunde skaffe. Fortryd ikke paa, at jeg under-danigst har giort dette Forslag. Jeg holder det for min Pligt at søge alle Lejligheder til at vise min Taknemmelighed. D. H. glæ-dede mig meget, idet De ved Deres Skrivelse forvissede mig om Deres Gunst, men min glæde blev større end jeg kand beskrive, da jeg af Deres Højstærede Brev blev forvisset om, at det Lærde Selskab, hvortil D. H. forleden Aar indbød, ikke efter nogles u-grundede Domme, blev til intet, men lykkelig oprettet. Som Stifter for samme har D. H. opreist sig en Ære-Støtte varigere end hine Ægyptiske Obeliscer. Ingen retsindig Tronhjemmer, ingen kand læse dette Selskabs Skrifter og høste den forventede Frugt deraf, uden han maae tænke paa dets Højærværdige Stifter, og ingen kand tænke paa Dem uden at give Dem en billig Tak. O u-udsigelig Lyksalige, som kand tiene og tiener sit Fædreneland paa en saa berømmelig Maade. O! at jeg ogsaa engang kunde blive saa lykkelig at vise, til hvilket Hoved-Maal jeg sigter ved mine Studeringer. Herren opholde længe D. H., som ved alle sine

gierninger ikkun søger Guds og vort Fædrene Lands Ære! I hvilket oprigtige Ønske jeg har den Lykke at leve og døe. Deres etc.

Joh. Berg.

---

425. 1761 30. Marts fra Niels From,[1]) Aure (StA.)

Høy-ædle etc. Hr. Biscop etc.! — — — Det skulle meget fornøye mig, om ieg efter D. H.s gunstige Skrivelse kunde frembringe nogle naturalier, hvorudi D. H. kunde finde behag, og skal ieg giøre mig all umage derfore; for nærværende tiid haver ieg ej noget at sende uden nogle Østers, hvilke ieg beder gunstigen at antages; siden ieg ej haver andet at producere, og er ieg i dybeste underdanighed etc. Deres etc. Niels From.

---

426. 1761 9. April fra Chr. Weldingh, Nessebye[2]) (RA.)

Høyædle etc. Hr. Biskop. I anledning af D. H.s promotion til den høye Doctor-Værdighed aflægger min ærbødigste og underdanige Gratulation, hvornæst som jeg ved mit Vocations-Brev forbindes til at lægge mig efter det lappiske Sprog, og desuden har givet Løfte fra mig derpaa at aflægge nogen Prøve, saa giver jeg mig den underdanige Friehed at insinuere D. H. medfølgende, hvorudi jeg har fulgt Hr. Prof. Leems grammatica, som mig er kommen meget vel tilpas, og passer accurat her til Stædet, uden hvad liden Forskjæl, Dialecten gjør, saa at, hvad faa Differencer forekommer, ere just med Fliid brugte, og bestaaer samme Specimeen af 26 Psalmer af vor Danske Psalme bog, den morgen- og Aften-Bøn, som findes bag i Hr. Pontopp. Forklaring, og de 7 Davids Poentents Psalmer i det lappiske verterede, hvilket saa vel som mig selv recommenderer, forblivende i dybeste soumission etc. Deres etc. Christian Weldingh.

---

427. 1761 10. April fra Sigvart Kildal,[3]) Kirchevaag (RA.)

Høyædle etc. Biskop. Høygunstigste Vellyndere! da der for vidst siges, at et Circulaire Brev skal være udgaaen belangende 2

---

[1]) Smlgn. nr. 70 ovfr.

[2]) Besv. 22. Juli 1761. Er nr. 133 ovfr. Smlgn. brevene i afsnit G. nedfr.

[3]) Se nr. 179 ovfr.

rdlrs. tilskud af hver Præst til en Guld-medallie offereret Kongen og det kongl. huus og ieg for min deel kand ej vente Same Circulaire brev fra Gilleschaal omkring Proustiet hid ud ad Waagen førend mod St. Michaelis tider har ieg, for ej at tage forsømelse dristet mig til at sende Same 2 rd. directe, ved jegt-leilighed ad Tronhiem, lige hid til Deres Biskoppelige Høyærværdighed Selv ydmygst beedende om et par ords Qvittance for bem. 2 rd. under Deres amanuensis og famuli haand — Jeg er og har været baade nu i vaar og afv. fior høst i begreb med at tilskikke høyærværdige hr. Dr. og Biskop en overmaade langhornet stor buk af hviid couleur; men har ej været i Stand til enten nu eller da at overtale nogen Skipper, styremand eller nogen anden til at modtage dend paa noget fartøi did, hvorfor ieg har maatt plat retardere, men een saa kaldet hafv-rotte afskilt fra hafvkatten med sin spidse rumpe afsente ieg med Monsr. Schiønning, der ventede sig til Trondhiem nu i første stevnen. Med een Trondhiems borger ved nafn Christen Schøu følger ellers 1 qvartr Smør, 1 Vog Klipfisk, 1 Vog flyndre, Sampt et $^1/_2$ Ankere Moltegrød til D. H.s kiøkken, det ieg ydmygst beeder ej at maatte forsmaaes. Jeg, næst at tilbeede etc. henlever etc. Deres Sigvart Kildal.

---

428 1761 16. April fra Friis,[1]) Bodøe. (RA.)

Høiædle etc. Hr. Biscop! D. H.s Høistærede med sidste Post indtraf rigtig, skiøndt det var en Lycke at faae rigtig sine Brever med denne Post Karl og lige saa vil det vel gaae paa Retouren; Samme giør Jeg Mig herved den Ære at betacke og besvare: Den derj givne Commission til hr. Kolderup[2]) har Jeg forrettet saa vel, at Jeg haaber D. H. vil see usum fructum deraf, det encouragerer desto meere i saa Fald, at Mand erfarer, det baade de Nordlandske Naturalia og de Trundh. Natur-kyndige kand komme i saa anseelig lystre paa sine Stæder, hvilcket bør fornøie alle oprigtige Patrioter. — — — Deres etc. Friis.

---

[1]) Den bekjendte titulære biskop N. Chr. Friis, se især afsnit I i det følgende.
[2]) Se nr. 186 ovfr.

429. 1761 19. April fra P. Dreyer, Hassel. (RA.)

Højædle etc. Hr. Biscop og Patron! Jeg har her ved Allerførste den Ære at gratulere hjerteligst, med Den Højeste-Ære-Titul in Theologia, som jeg af Aviserne, seer, at være D. H. Confereret, ved Jubelfestens Højtiideligholdelse! Ellers havde jeg den Ære d. 17. April, at imodtage Deres Højst-Ærede Skrivelse, a 24. febr., næst foran, der intet indehavde Æmbedet vedkommende. Hvad mine Meditationer over Jubel-Texten angaar, da veed D. H., at, den Tiid af Aaret, gives ingen anden Lejlighed, end ved Posten; Og her fra er ingen Post afgaaen, fra in medio Oct. a. p. indtil febr. Maaned a. c., ej heller her ankommen; Saa jeg haaber, det icke regnes til min forsømmelse, at de bliver icke afsendte, føørend udi febr. Hvad Naturalia jeg kand opspørge og bringe til Veje, skal jeg gjøre al min fliid. De Penger til Medaillen, af Præsteskabet, her udi Proustiet, ere icke endnu tilfulde indkomne; Dog Sender jeg ved denne Lejlighed med min Broder-Datter den Summa 20 rdr., som er det ganske Sammenskud efter ansatte 2 rdr. pr. persona. Jeg har, foran ydmygst udbedet mig En Gjenpart, eller Udtog af Een Kongl. Rescript, om Huus Mænd, og Saadanne, som icke have Jord, eller Gaard, at fløtte til, at Saadanne skulle være forbudet, at indtræde Ægteskab; om Saadant findes — I øvrigt vil jeg have mig kjærligst recommenderet etc. — — — Deres etc.

P. Dreyer.

---

430. 1761 20. April fra L. Fr. Broch, Dolmøe, Hitteren. (StA.)

Høyædle etc. Biscop etc. Jeg giver Mig herved den Ære at sende til D. H. medfølgende Søefugler,[1]) nemlig 2 Skarver, og 2 teister, hos hvilcke hver følger en Seddel, som beskriver deris art og omstendighed. Der er end 2 slags skarver, hvilcke jeg skulle vel og have haft fat, dersom ej min Søn havde blevet syg. — — Hvorfore jeg maae afsende denne expresse at søge cuur og lægedom for ham. — — — Jeg tager mig herved friehed at sende 300 østers, som jeg beder ej forsmaaes. Denne trange aarets tid hindrer evnen, efter villien. Jeg meener Bogtryckeren maatte snart være færdig med mine Sager, da jeg venter efter underret-

[1]) Se nr. 40 ovfr.

ning om dets bekostning. Med megen Guds Naadis tilønskning etc. Deres etc. L. Fr. Broch.

---

431. 1761 26. April fra B. Riisbrigh, Kbhvn. (StA.)

Høyædle etc. Velynder! Jeg takker underdanigen for D. H.s gunstige Skrivelse. Det glæder mig, at D. H. bifalder mit Forsæt at reyse, hvilket dog Nogle har misbilliget. Fortægnelsen paa Bøgerne leverte ieg eftter Befaling strax til Pelt. Hosfølgende halve Stang rappee er den bedste ieg har kundet faae. Prof. Forskåls[1] Afhandling tager ieg mig den Frihed tillige at sende med underdanigste Begiering ved Leylighed at underrettes om D. H.s Tanker i Henseende til et og andet der forekommende. Først i Julio tænker ieg, om Gud vil, at forlade K.havn for at besøge mine Slægtninger i Fyhn og Jydland, thi i Aug. Maaned har vi i Sinde at tiltræde Reysen til Tyskland. Jeg har efter Nogles Raad i Sinde at søge hos det Theologiske Facultet Tilladelse at faae ved min Tilbagekomst de Fordeele igien, hvilke ieg nu ved Communitetet forlader, i Fald Dec. Wøldike,[2] som allerede har giort samme Ansøgning, skulle deri naae sit Ønske. Min underdanige Begiering er, at D. H. fremdeles vil værdige mig Sin Bevaagenhed, som i den allerdybeste Ærbødighed henlever etc. Deres etc. B. Riisbrigh.

---

432. 1761 30. April fra M. Sommer, Alstahaug (RA.)

Deris H. hr. Doctor Kære Biscop. Dette skrives med min Søn Hans Morten,[3] hvis uartighed i at aflegge sin opvartning hos Biskoppen paa Nord Reisen Jeg ydmygst afbeder. Hand faar nu self aarsage sig, saa got Hand kand. Med bemelte min Søn sendes de 22 rdr. for de 11 Præster her paa Helgeland (Missionairene undtagne) som er efter ligning Contingent til Jubel-Medaillen. Jeg har siden faaed en Gienpart fra D. H. angaaende samme materie. — — Kand jeg være saa lykkelig og blive Kære Biskop til nogen

---

[1] Se nr. 422 ovfr.

[2] Jeremias Woldike, f. i Kbhvn. 1736, deponerede 1753, 1757 alumnus paa Borchs kollegium og dekanus paa klosteret. 1761 magister og reiste udenlands med det Fossiske stipendium, 1766 prof. i matematik og filosofi i Sorø, 1787 prof. i matematik i Kbhvn. Døde 1813 som statsraad.

[3] Se nr. 373 ovfr.

tieniste med curiosa eller rariteter i Naturens rige enten af landet eller Søen, skal Jeg giøre mig en Ære derav, og ved leilighed giør Mig ret forlegen hos almuen dertil. — — — Deris etc.

M. Sommer.

---

433. 1761 4. Mai fra C. F. Hagerup, Torget, Helgeland. (RA.)

Høy-Ædle etc. Hr. Biskop etc. — — Paa de naturalier, som D. H. i sit sidste missive gunstigst ommælder, tvivler Jeg paa mavrere Stæder findes, end de Jeg hidtil har freqventeret; min Fliid at at eftersøge dem og fremsende de opsøgte skal ey spares; og paa Grund af D. H. ey forsmaar de aldmindelige, tager Jeg mig den Friehed, som et ringe Beviis paa min Begierlighed at vilde have fremsendt noget vigtigere, at sende med Mr. Sommer en udstoppet Fisk, som Jeg har overkommet ved Besøg til min Broder paa Torget[1]) med Prov(stens) Vidende og Villie; Fisken kaldes paa disse Græn(dser) Rong-Kiæxe. Kunde den meritere endog det ringeste Stæd paa D. H.s rare natural-Cabinet, skal det inderlig fornøye mig, som med største veneration etc. Deres etc.

C. F. Hagerup.

---

434. 1761 7. Mai fra J. L. Burchard, Tronæs. (RA.)

Høyædle etc. Hr. Biskop etc.! D. H. H.s Høystærede af 23. Febr. sistleeden til Sal. Hr. Prousten, har Jeg og taget mig den Frihed ærbødigst at modtage: Deres deri gjordte Forlangende, om at jeg kunde ved Lejlighed forskaffe Dem nogle enten Søe- eller Landcuriosa, har jeg nok haft i Erindring, og vil giøre mig en Ære og Fornøyelse af at kunde indsende —; til Beviis herpaa, da har jeg ved min seeneste Tjeneste paa Sand Dom: 4 p. Pascha faaet Løfte paa nogle Søe producter, som jeg haaber, da jeg Fer: 3 pentecostal: atter har lovet Tjenesten at annamme: og i det øvrige har jeg giort Aftale baade med Dem, som boer der ude ved hav-Siiderne saa ogsaa dem, som her af Meenighederne ere rejste til Fiskeværene at forskaffe mig alt hvad de af saadant Slags kand

[1]) Hans H., f. 1717, paa den tid amtmand i Nordland og boende paa gaarden Torget, hvor den yngre broder C. Fr. H. var bleven opdraget. Døde 1781 som etatsraad og stiftamtmand i Kristiansand (adlet 1781 under navn af Gyldenpalm).

overkomme, Loom har jeg selv skudt og har hængende udstoppede, saa jeg haaber om ikke før end til Høsten noget af forlangte at kunde tilbringe. — — — Deres etc. J. L. Burchard.

435. 1761 9. Maj fra H. Frugaard, Talviig (RA.)

Høyædle etc. Hr. Biskop. — — — I anledning af D. H. H.s høy-respective Skrivelse af 23. Febr.[1]) a: c: har ieg alt giort en begyndelse med at lade udstoppe nogle søe-fugle, dog af ordinaire og bekiendte, da forskiællen mellem Han og Hun er observeret, skal og see at samle fleere i Sommer, hvilke skal i høst blive sendt med Hans Petter Gevers til Tronhiem. Skulde ieg overkomme naturalier giør ieg mig en ære og fornøyelse af at see D. H. H. samme efter skyldighed tilstillet. Da ieg med etc. har den ære med ald Høyagtelse etc. stedse at forblive Deres etc. H. Frugaard.

436. 1761 6. Juni fra J. Grøn, Wadsøe[2]) (RA.)

Høyædle etc. Hr. Biskop! Med denne leilighed tager Jeg mig den Frihed at tilsende D. H. en halv-tynde Saltet Find-Marks Taask og 2 voger Klæphfisk, som ydmygst ombedis for sin saare Ringhed ikke maatte forsmaais, ej heller ugunstig optagis, eftersom Jeg vel veed at det er saadane ting, som ieg burde undsee mig for at frembære, men Gud bedre dette Ringe stæd har ej noget at producere, som kunde være efter behag, Cocleare Kaal kand Jeg ej nu til sende Dem, siden det er saa tilig paa Aaret, at den endnu ej er saa meget voxen, at den kand tagis.

Noget Curieus af Naturalibus har ieg endnu ej haft den lykke at overkomme, skiønt Jeg har giort mig all muelig flid derom, saavel at forhøre hos Andre som selv at lede derefter.

Om Forfløttelse burde ieg vel undsee mig saa tiit at giøre Erindring til D. H., allerhelst da ieg har Deris gode løfte derom, Men Gud bedre! tiden begynder alt at blive temmelig besværlig og lang for mig. Det er Retnu 6 Aar siden Jeg kom til dette Embede, da Ingen af mine Formænd har tient saa lenge paa dette haarde og kostbare Stæd. — — — Jeg venter derfore en Naadig bønhørelse og I øvrigt Recomenderer Mig etc. Deris etc. J. Grøn.

[1]) Se nr. 156 ovfr.
[2]) Se nr. 145 ovfr.

437. 1761 13. Juni fra T. Klevenfeldt,[1]) Hafniæ. (StA.)

Deris høyædle høyærværdighed! Det mig med Skipper From destinerede er rigtig og i god Stand andkommen; nu omfafner jeg min høystærede herre som den værdigste og meest tienstfærdige Ven dog i største Forlægenhed i henseende min afmagt i at vise den tilbørlige Erkientlighed; Tiden, som Lærer al Ting, kand og gifve mig den beste Anledning, da jeg visselig icke skal lade nogen leylighed gaa forbi, for at vise min oprigtige hengifvenhed, skal og icke forgiette D. h.s rette Fortieniste paa rette høye Stæder. Hvo veed? om der icke kunde gaa Mad af Æderne og Sødhed af den Stærke; Voris Keyserlige Mayestet har, proprie sic dictum, og (som det Romerske Rigis bevægelige Machine) i denne Tid intet meget andet at tænke paa end at æde og at samle paa børn og Cabinet, men imellem Os sagt, saa er hand icke af de Fedeste i henseende generosité; om hand er af de Sødeste, det maa den Ungerske Mayestet best vide.

Hvad det tilsendte angaaer (hvorfor endnu million Gange tackis) saa vare Fuglene temmelig hart indpackede, saa de vare nær ved at tage Skade, som de pene Fruentimmer af for stræng og stift Snør-lif. Nafnene ere med Deris Sedler rigtig conserverede. Den Coraloides er et meget vacker Stycke og merkelig for den røde Farfve, da jeg ellers vidste en do. Bergens Planta marina, meget større og med et slags store blomster Knoppe udziret men guul, og kunde jeg gierne faae den til Eye, om ikke visse Omstændigheder forhindrede, endskiønt maaskee kuns til en Tid; Den Tessinianske[2]) er vel den prægtigste som nogen Tid er seet om ellers er den samme som blef afsendt herfra; dog troer jeg, at den, jeg mener, kom til Svenske Dronningens Cabinet og forestillede et meget grenefuld Træe af imod 3 Alens høyde, deslige endnu aldrig i Norden er seet. En Corall-Samling i et Stycke har jeg faaet til Samlingen fra Bergen, som er af nogle Lispunds Vægt og er vel et af de rareste Stycker fra Norden, som i Noget Cabinet kand visis allerhelst det fremviser adskillige curiosa, som Vore Natur-

1) Se nr. 237 (med svarbrev 461 nedfr.) og 416 ovfr.

2) I den svenske statsmand C. G. Tessins naturaliesamling, der beskreves af Linné 1753 i Museum Tessinianum.

kyndige høyst admirere; jeg har og et gulagtig Coraloides, hvorudi 2de Capita Medusæ ere indslyngede, og piecen i sig self er baade stor og greenfuld. Recommanderer fremdelis i henseende flere større haf-gevexter, de største de beste; ynskeligt om de og alt andet maatte ansættis til en viss Priis, da Erkientligheden end desuden var ofver al Priis at udfinde. Den Bernhardus Eremita var og meget behagelig; jeg har haft en liden forhen fra Bergen, og af det tilsendte Snegel-huus giør jeg mig haab om flere Norske coquiller. Er curieux at vide om det medfuldte Cornu Ammonis virkilig er Norsk og hvor er funden; i Schweitzerland veed jeg vel at det slags er at finde. Prøfverne af berg-Cristal ere skiønne, Gid hver Stycke hafde væyet et Lispund. Forekommer deslige fra flere Stæder, maatte de icke forgiettis; Fra Hagstenen i Tromsø Fogderie er nylig indsendt til Kammeret en stor Mængde af deslige Cristall, hvoraf et Støcke veyer ofver 24 ℔ og større Støcker belofvis.

Af den saakaldede berg-Draabe fra Grøtten ynskede jeg mig inderlig en stor Druse med mangfoldige saa klare berg-Draaber. Gid mand og hafde en heel Ost af det nedsendte grønne Marmorsorts-Stycke, den var vist rarere end Præste Ost, skiøndt mindre fordøyelig. Det sorte Stycke som ligner Agat, er nok en Lava Islandica; Tiden gifver vel ynskelig lycke til at finde saavel rette og couleurede Agater som andre rare om icke ædle Stene og petrefacta. Blif allene icke trætt, Dyrebare Ven! ved saa megen u-leylighed for Andris skyld og lad det (sic Vos non Vobis —) icke afskrække. Fornemmelig ynskede jeg at bønder og andre opmuntredis ved at udlofve præmier, da dog Ingen bør arbeyde forgiævis, og Vognen umuelig kand gaa, uden den vel smøris — jeg skal honorere, hvad D. h. behager at trække paa mig; jeg er viss paa, at en liden douceur hist og her skal giøre mange opmærksomme og tienstfærdige; og, da jeg er paa saa gode Veye under saa tapper Anførsel, saa vilde jeg og gierne være saa lyckelig, som jeg haaber at Vedkommende skal blifve Erkientlige. Hr. Svecus[1]) har begyndt med at vilde laane smaa summer, men nu tager til tacke med en liden Skiænk. Gud veed, hvor det til sidst vil gaa ham, om hand icke i Tiden anbyder sine stærke arme til Krigs Tieniste.

[1]) Hermed menes vistnok Linné.

Gid jeg hafde huus og husholdning, saa skulde begge Dele staa aaben og tilfællis for Mr. Charisius,[1]) imidlertid vilde hand ved Andkomsten frit adressere sig til mig, da Vi ville ofverlægge Alting paa beste maade og see til at convenere. Deris befalinger ere mig hellige og dyrebare! A propos! skulde ey være at faa noget af gammel norsk Armature – Mig feyler Hielm, brynie, Pantzer og belte. Visse smucke Ting har jeg allerede som ey nefnis formedelst den kiære interesse, sigtende dertil, heller at faa for meget en for lidet — — — Med u-afladelig høyagtelse henlefver D. h.s forpligtede tiener T. Klevenfeldt.

Tilskrevet af Klevenf. i margen efter omtalen af fuglene: Min henseende ang. Ofversættelsen ofver Lom-artede Fuglenis beskrifvelse paa Latin var at sende samme til Wien, naar mand tillige hafde de Fugle in Natura, som derudi bemældis, at sende En Ofversættelse paa Tydsk kunde vel og giøre det samme, men jeg kiender Min høyærværdigheds Force i det Latinske Sprog.

---

438. 1761 19. Jun. fra A. Meyer, Molde[2]) (StA.)

Høy-Ædle etc. Hr. Biscop! Jeg har efter skyldighed giordt Mig ald muelig fliid i medfølgende kurv at nedlægge De efterladte fugle, Coral, etc. Hr. By-Fogd Jalles har været Miin Medhielper paa det at det skulle blive Destobedre, ieg vilde nu kuns ønske hvad som er i kurven saavelsom og De Medfølgende Fiske maatte vel og til Biscopens fornøyelse blive leverede, Det efterladte Søegevext var ikke mueligens i saadan hast at faa een Casse forfærdiget til, maa altsaa blive tilbage intil første Leylighed, da det baade Sikkert og saa vidt Mig Mueligt er paa beste maade skal blive tilsendt, I øvrigt aflegger ieg Min underdanige taksigelse for D. H.s Kierlige og Gunstige Besøg, og med ald Soubmission forbliver etc. Hr. Biscops etc. A. Meyer.

P. S. Da ieg Syntes given Leylighed til at faae disse varlige ting bort, var saa god, og ieg ingen Casse kunde faae, tog ieg Saug, hammer, og Som i haand, forfærdigede Cassen Selv, hvorfor

---

[1]) Student Ferdinand August Ch., broder af Gunnerus' svoger, kammerraad Emanuel Junge Ch., havde været Gunnerus' famulus et par aar (se afsnit H).

[2]) Besvaret d. 15. Julii h. a. (G.s paategning). Se nr. 111 ovfr.

dend og er saa vacker, lagde det der ned, det kommer nu derpaa and om det kommer vel frem, ieg har brugt ald muelig omsorg og fliid.

---

439. 1761 14. Juli fra H. Friis,[1]) Agerøe[2]) (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biscop etc. For Høygunstigste Hr. Biscops Sære naadige nærværelse aflægger Ieg herved underdanigste Taksigelse, ønsker, Vi snart maatte nyde dend store lykke og glæde, at See D. H. H. igien her hos os. I følge D. H. Hs gunstigste ordres Sendis herved Series Pastorum Agerøensium. Da vor fattige Rumsdalen ikke tilveje bringer nogen vahre, som Ieg kunde præsentere D. H., tager Ieg mig dend frihed at tilsende een liden prøve af vor Rumsdalske Flynder og Lange Bug, hvoraf 1 vog af begge Sorter følger, Skulle de finde D. H.s behag (da de har ord for at være de beste i heele Norge, Som her i Rumsdalen og Syndmøer fangis) udbeder Ieg mig dend grace, at Ieg herefter maa forsyne D. H.s Kiøkken dermed. Ieg skall med største flid efterleve mit løfte at tilvejebringe i fremtiden adskillige Naturalia; Ieg haaber at dend gode hr. Strøm paa Syndmøer skal dertill vorde behielpelig. — — — Till Slutning recommenderer Ieg og mig Selv etc. og Forbliver med største Submission Hr. Biscops etc.

Hans Friis.

---

440. 1761 25. Juli fra P. K. Hind, Hemnæs (RA.)

Høyædle etc. Hr. Biscop etc. Deres høyst medbeærede af 3. April sidstleden har ieg havt den ære at imodtage, takker i underdanighed derfor, samt for det der udi givne gode Svar paa mine Forspørgseler. — — — Med min datter sc. den ældste, som nu rejser til Tronhiem, tilsendes den meget uanseelige og forrustede Sabel,[3]) samt en udstoppet Steen-Ugle, som i næste Vinter nær havde bortfløyet med mit beste Ræv-Jern. Hvad naturalia ieg

---

[1]) Hans Friis, f. 1716, dimitteret fra Trondhjems skole 1737, teol. eksam 1740, 1741 famulus hos biskop Eiler Hagerup, 1742 kapellan pro loco til Akerø, 1755 sogneprest sammesteds. Døde 1762.

[2]) Besvaret d. 31. Julii 1761 (G.s paategning).

[3]) Se nr. 417 ovfr.

kan bringe til veje skal gierne være til Tieneste. Med megen Guds Naades og Velsignelses ynske etc. — — — Deres etc.

Peder K Hind.

---

441. 1761 d. 30. Juli fra J. L. Bull, Kristiansund.[1]) (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biskop etc. For saa megen udviist godhed og yndest ved seeniste nærværelse takker jeg underdanigst, ynsker, at dette maae forefinde D. h. i behageligste velgaaende, ligesom jeg har glæded mig over for længst at have hørt M.hr. Biskops lykkelige hjemkomst. Herved taer jeg mig den friehed at sende 5 Buteljer Stikelsbær, kaagte i Buteljerne tørre, hvilke vel tilproppede skal forhaabentlig holde sig, saa længe mand behøver, ellers er det en sending, som jeg virkelig har skam av, hvis ikke D. h. tyder den til det bæste: det er desuden nogle Sukker-tyve. Ørnen og Alken sendte jeg med Jægt Skipper Hans Povelsøn, som forsikrede at skaffe dem vel fræm. Hegren skal erindres. Næst min og mines ringe Compliment avlagt etc. Deris etc. J. Lemvig Bull.

---

442. 1761 5. Aug. fra H. Frugaard, Talvig.[2]) (RA.)

Høyædle etc. Hr. Biscop! D. H. H.s Høy respective Skrivelse af 25. May a. h. har ieg haft den ære at modtage. — — — En liden Haakiering tilligemed nogle udstoppede fugle skal blive sendt med Hans Petter Gievers. Da ieg med ald Soumission har den ære at forblive etc. — — — Deres etc. H. Frugaard.

---

443. 1761 10. Aug. fra A. Jersin,[3]) Wærøen.[4]) (RA.)

Høyædle etc. Hr. Biscop etc. — — — Hermed sendes D. H. een kort notitie paa Røst Wærøens[5]) Beskaffenhed, hvilket sendes alleene til een Prøve med Forespørgsel om D. H. behagede det saaledes, da det ved D. H.s nærmere ordre skal blive fuldstændigere.

Mosche-Strømmens[6]) Beskaffenhed har jeg endnu ikke kun-

---

[1]) Besvaret den 3die Septembris 1761. (G.s paategning.)

[2]) Besvaret d. 26de octobris 1761 (G.s paategning). Er nr. 158 ovfr.

[3]) Albert Jersin, f. 1726 i Sogn, dimitteret fra Bergens skole 1748, exam. theol. 1753, 1757 sogneprest til Værø, 1766 til Stegen, 1771 til Alten — Talvig og provst i provstiet, 1779 til Harham paa Søndmøre. Døde 1783.

[4]) Besvaret d. 22. Decembris 1761. (G.s paategning.)

[5]) Beskrivelsen over Røst og Værø er ei vedlagt.

[6]) Smlgn. nr. 343 ovfr.

det faae een saa grundig underretning om, som ieg gierne ønsked, uagtet baade jeg og andre har i denne Sommer adskillige Gange ligget ude paa Holmerne i dend. Men med første skal ieg tilsende D. H. ved Provsten al dend underretning som ieg kand med Sandhed give om dend. Deres etc. — — — A. Jersin.

---

444. 1761 15. Aug. fra N. St. Bergh, Lændvigen.[1]) (RA.)

Højædle etc Hr. Biskop! Jeg har Dem underdanigst at takke for D. H.s Højgunstige Skrivelse, af 27de Maji næstleden. De ringe Curiosa sc. Sverd-Fisken med sit rustet Sverd, indlagt i en Casse, Afsendes nu skyldigst med Throndhjems Borgeren Monsr. Hans Eliæsøn Hoff til sikker Befordring. Ved samme Leilighed har jeg og understaaet mig til at indlevere min Contingent til Jubel-Medaillen sc. 2 Rixdal. da Ingen her før har vildet imodtage den, efter Sal. Provstens Kildals Frafald. — — —

Jeg har i disse dage hørt en megen rar ting at være funden paa Søen, i Bøe Meenighed i Westeraalen, sc. en Botellie med skæll saa begroed, at de saa kaldede Stok Ænder er begyndt at avles derpaa. Curiosum er nu i Præsten Hr. Peter Angels[2]) hænder. Jeg meener: at Manden skulde vel offerere den til vor Elskelig Hr. Biskop. Jeg ønsker her maatte indfalde noget deslige paa disse Grændser, skal det ikke mangle paa Villie at fremsende det. Hvornæst jeg etc. — — — Deres etc. N. St. Bergh.

---

445. 1761 21. Aug. fra J. C. Richelieu,[3]) Eidet, Romsdalen. (StA.)

Hochedler etc.Herr Bischoff. — — — Dero verlangen Schuldigen Gehorsahm zu leisten, habe die Ehre hiebey den versprochenen Prospect von Tielle Field überreichen zu laszen, dasz selbiges nicht so zierlich ausgearbeitet ist bitte zu pardoniren, den erstens, ist mir man[4]) mitgegeben mir brüsquement als Soldat zu Demonstriren vors andere sind mir die Requicita beraubt die ich zur auszarbeitung

---

[1]) Besvaret d. 26de octobris 1761 (G.s paategning). Er nr. 169 ovfr. Smlgn. nr. 421 ovfr.

[2]) Se nr. 162 ovfr.

[3]) Beantwortet d. 9de octobris 1761 (G.s paategning.) Er nr. 104 ovfr.

[4]) Staar saa, men maa være feilskrift. Skal maaske være nieman.

benöhtiget bin; Solte im übrigen was vorfallen wordurch ich die Ehre haben künte Dero Hochwürden auffwarten zu künnen werde ich mir beständig ein Vergnügen darausz machen, wie auch mir stedts befleisigen werde mir Dero Grace jo länger jo würdiger zu machen, in welcher ich mir Gehorsahmst will empfohlen haben und mit gröster hochagtung die Ehre habe Lebenslang zu seyn etc. Dero etc. J. C. Richelieu.

---

446. 1761 25. Aug. fra E. Rosted, Tranøe.[1]) (RA.)

Høyædle etc. Hr. Biscop! For D. H.s Allerhøystærede har Jeg herved den ære underdanigst at tacke, derhos ydmygst bedende min Dristighed om Tronæs Kalds Ansøgning ey ugunstig vorder anseed. — — — Efter D. H.s Allerhøystærede anmodning om adskillige slags Fuglers etc. samling, har Jeg vel faaed nogle faae, som og det tilforn ommelte Søe-træ, men Jeg synes ey denne gang, siden det er kun en 6 stkr. Fugle, Jeg i Aar har kommet til at skyde, det lidet er umagen Værd at sende, førend Jeg kunde bekomme større samling. Ellers giver Jeg mig den frihed, som Jeg ydmygst beder ey motte vorde ugunstig anseet, at fremsende med Tronh. Borgeren Hans Eliæsen Hoff, fra min Kone et qtr. Smør, og $^1/_2$ ancker Multe-Grød, hvilcket D. H. som en ringe kiendelse paa Deres høyst store Bevogenhed ey motte, siden det er saa lidet, forsmaae, hafde Leiligheden været, skulde mere af skyldighed været sendt. I øfrigt har Jeg den ære med dybeste Submis at henleve etc. Deres etc. E. Rosted.

P. S. De 2 rdlr. som til Jubel Medaillen er anmodet om, er Jeg med alle andre reede at svare, til hvilcke at levere Hans Eliæsen Hoff har faaed ordre, naar skulle forlanges. Det hafde været at ønske mand kunde for Curiositet nydt een deraf.

---

447. 1761 26. August fra T. E. Sylow, Wadsøe.[2]) (RA.)

Høyædle etc. Hr. Biskop! — — — Jeg har med megen Undseelse imodtaget de af d. H. mig tilsente Bøger,[3]) hvorfor jeg af-

---

[1]) Besvaret d. 26. Octobris 1761 (G.s paategning). Er nr. 176 ovfr.

[2]) Besvaret den 20. April 1762. (G.s paategning). Er nr. 143 ovfr.

[3]) Se nr. 142 ovfr.

legger min allerærbødigste Taksigelse, og vare de mig ret til en Lindring i min Svaghed, da jeg tillige forsikrede mig om d. H.s gode Bevaagenhed, der endog vilde agte mig værdig baade saa gode som grundige Bøgers Foræring, som og at min Person var i Erindring. De af d. H. forlangede Fugler etc. skal jeg giøre min største Fliid at anskaffe, samt indsamle hvad som kand findes værdig d. H.s gode Skiøn. — — — Næst min underdanige Compliment til d. H. henlever jeg etc. Deres etc. T. E. Sylow.

448. 1761 27. Aug. fra J. Irgens, Tromsøe[1]). (RA.)

Høyædle etc. Hr. Biskop! D. H.s Høystærede skrivelse af 22de Juli[2]) er mig rigtig indløbet tilligemed de 2de derudi indlagde allernaadigste Kongl. anordninger, hvilke allerede ere tilstillede Præsteskabet — — — Det skulde have været mig en sær fornøyelse, ifald ieg hafde været istand til at forskaffe d. H. nogle Rare fugle og fiske, men hvor meget ieg har brugt min flid, har dog alt været forgieves undtagen disse faa, som dog ikke ere Rare, sc. en skaarve-unge, 1 Kiel, 1 top And, Hand af slaget, 1 Riis Aarre, 1 saa kaldet Rongn kiegs, hvis beskaffenhed er at sue sig sterkt fast ved steenene paa havets bond, saa og ved træe bord, naar den der paa legges, og det med den lille finne, som den har mellem begge sine finner. Saa sendes og en del Eg for at viise de adskillige Coleurer og tegninger, der kand gives af en og den samme fugel sc. Langvie, sc: det er at merke, at den fremkommer ikke med meere end et, hvilket den varmer til at udlegge. — — — I det øfrige udbeder ieg mig d. H.s sædvanlige Bevaagenhed etc. Deres etc. J. Irgens.

P. S. Med Mr. Gæver tager ieg mig den frihed at tilsende d. H. 1 Anker Multegrød 1 qv. saltet qveite og 1 w. klipfisk, gierne hafde ieg ønsket at dette land skulde have frembragt anden nytligere vahre da det skulde have været min største skyldighed at opvarte d. H. dermed. Men da intet saadant gives, saa beder ieg at dette maatte uden fortrydelse modtages, da ieg ønsker det med sundhed maatte spises.

[1]) Besvaret d. 26de octobris 1761. (G.s paategning).

[2]) Er nr. 165 ovfr.

449. 1761 28. Aug. fra J. L. Burchard, Tronæs.[1]) (RA.)

Høyædle etc. Hr. Biskop etc. Med Tronhjems Borgeren Monsr. Nicolai Normand giver jeg mig herved den ære at tilsende 11 rdlr. 4 ort 5 skill. — — — Med bemelte Borger tager jeg mig ogsaa den Frihed at tilsende 1 Lom, 1 hømre, 1 Stok-and, 1 forvoxen Fesompe paa Norsk kaldet, eller rettere en Marolk, item en liden Skatte og 1 hav katte. Jeg vilde ønske samme var behagelig, skulde det være mig ikke heller liden Fornøyelse. Til sist vilde jeg ydmygst til D. H. H.s Høye Gunst og Bevaagenhed have mig anbefalet etc. Deres J. L. Burchard.

---

450. 1761 3. Septb. fra L. F. Broch, Dolmøe.[2]) (StA.)

P. S. Jeg har læst af Aviserne, at Blairs forklaring over Christi Bierg Prædiken, er fra pressen færdig til udleverelse imod Prænumerations Seddelens anviisning — thj veed jeg nu icke, enten jeg skal tage mig friehed, at sende den prænumerat. Seddel jeg har faaet, til D. H. hos Dem at imodtage Bogen, eller til Kiøbenhavn hvor det bliver mig vanskeligt, saavel at faae den indhændiget, som efterskuddet did bragt. Kunde den ved D. H.s eller Famuli gode foranstaltning til Dem opsendis, hvor jeg efterskudet med bekostkostning kunde betale, skeede mig en tieniste — da jeg og udbad mig at viide, hvormeget der bliver i efterskud, og paagaaende bekostning at betale. Det samme ville jeg og udbede mig, angaaende Hees forklaring over Passionen. Paa hvis 2den Tome jeg hos D. H. har bekommet prænumerations Seddel. Og D. H. har givet mig sit gode Løfte at forskaffe mig den første Tome, hvilcken jeg icke har prænumereret paa — Herpaa udbeder jeg mig lidet giensvar til min efterrettlighed samt at min friehed herved at incommodere D. H. maatte pardoneris.

---

451. 1761 23. Septbr. fra J. Arøe, Rosvold, Smølen.[3]) (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biskop! Jeg giver mig her ved den ære, med 3de af mine Sognemænd — — underdanigst at fremsende

---

[1]) Besvaret d. 26de octobris 1761. (G.s paategning).

[2]) Besvaret d. 15de september 1761. (G.s paategning). Er nr. 41 ovfr.

[3]) Besvaret d. 1ste october 1761. (G.s paategning). Er nr. 76 ovfr.

med Indsluttede Memorial de forhen omskrevne Penge for dette Stæds Kirker og Skoler — — udj Een Koffert. — — — Gud bevare nu Mændene paa Deres Reyse, og føre dem vel frem baade for overfaldendes uvæjr og overfald af onde Mennisker! Nøglen til Kofferten har mændene under forsejling, og oven i samme ligger en liden Søe-væxt, som er bekommet for 14 dage siden af søen, altsaa friskere end den forrige; i førstningen var den rød, men nu hvidere og hvidere. — — — Til et lidet taknemmeligheds Tegn, tager ieg mig nu den frihed at sende en tønde østers, vilde ønske maatte være til behag. — — — Deres etc. J. Arøe.

---

452. 1761 29. Septbr. fra Chr. G. Seydlitz,[1]) Copenhagen. (StA.)

Hochedler Hochehrwürdiger Hr. Bischoff! Ew: Hochw: werden nicht ungütig nehmen, dasz ich mir die Freiheit nehme Sie mit diesen geringen Zeilen zu incommodiren. Deroselben Wohlthaten, die Sie mir, da Sie in Copenhagen waren, erzeiget, sind so viel und so grosz, dasz ich derselben, so lange ich lebe, unverrückt, eingedenk seyn werde. Sie besizen eine grosze Menschen-Liebe, und ich bin so glücklich, dasz ich zu der Zahl derjenigen Personen gehöre, die dieselbe im reichen Masz erfahren. Ich habe Ew: Hochw: freündlichen Unterricht zu meinem groszen Nuzen genoszen, Sie haben auch, was meine äuszere Umstände betraff, in ansehung derselben grosze Proben von Dero Gewogenheit sehen laszen. Gott vergelte Ew: Hochw: Dero an mir erwiesene Güte, in überschwenglich groszen Maasze, und lasze es Ihnen nimmer an irgend einem Guten fehlen. Dis ist und bleibet stets mein Wunsch, wie auch: dasz sich eine Gelegenheit äuszern mögte, da ich meine Erkenntlichkeit an den Tag legen könnte. Ich habe in diesen Sommer eine Abhandlung de gradibus peccatorum geschrieben, weil ich nun in derselben das meiste Dero gütigen Unterricht, insbesondere in Jure Nat: zu danken habe, so habe ich es billig, ja für meine Pflicht gehalten, meine Disputation, wovon ich Ihnen ein Exemplar sende, Denenselben zu dediciren. Ich bitte deroselben unterthänigst, dasz Ew: Hochw: diese meine Dreistigkeit gütig aufnehmen, und es ansehen wollen als ein zeichen meines Pflichtmässigen Andenkens

[1]) Se nr. 344 ovfr.

an die von Ihnen empfangene Wohlthaten. Ich überlasze es Dero gelehrten Censur, wie die Materie ist abgehandlet worden, so Ew: Hochw: ein gutes Uhrtheil von meiner Arbeit fällen werden, werde ich daraus ein inniges Vergnügen schöpfen. Wenn Ew: Hochw: in hohen Wohlseyn sich befinden, soll es mir von Herzen lieb seyn. Mein Bruder hat mich gebeten, seinen unterthänigen Respect an Ew: Hochw: zu versichern. Es hat dem Allerhöchsten gefallen d. 26. Aug. uns durch den Tod unsrer zärtlich geliebten Mutter in eine tieffe Bestrübniss zu sezen, an welcher Sie, als unser wahrer Gönner, gewisz theil nehmen werden. Ich bin bange, dasz ich Dero Gedult durch mein schlechtes schreiben ermüde, deswegen schliesze ich, ehe ich aber schliesze, bitte mir Dero fernere Gewogenheit unterthänigst aus, dasz Sie, wie Sie mich unverdienter Weise derselben theilhaftig gemacht, auch in derselben erhalten wollen. Ich indeszen will zu Gott um Dero beständiges Wohlseyn stets flehen, und halte es mit gebührender Hochachtung für ein Glück mich schreiben zu können Ew: Hochwürden unterthäniger Diener Christian Gotthold Seydlitz.

---

453. 1761 2. Oktbr. fra C. Kempe,[1]) Laskestad.[2]) (RA.)

Høyædle etc. Hr. Biscop etc.! Jeg har den Ære at aflægge herved min saa underdanige som allerskyldigste Tacksigelse for D. H.s store og uforskyldte Bevaagenhed for mig, især ved min Forfløttelse her hid til Stegens Kald. Stædet finder jeg behageligt, men, Gud bædre! Ungdom og Almue i en høyst beklagelig Tilstand! — — Nogle smaa ting ex naturæ curiosis havde jeg til D. H.s Tieneste, men traff Jagten for sildig at faae dem afsendt. De skal ligge paa rede Hænder, i Fald jeg har den Ære at see D. H. her til Sommeren, eller før skulde findes nogen beqvem Leylighed. — Herren velsigne og unde os længe saa redelig og from Mand til Biscop for os, da jeg stædse vil agte det for mig en høy Ære at kaldes og vise mig etc. Deres etc. C. Kempe.

---

[1]) Cornelius Kempe, broder af Eiler Hagerup K., dimitteret fra T.hjems skole 1739, 1747 pers. kapell. og missionær til Bodø, 1754 sogneprest til Flakstad og $^5/_9$ 1760 til Stegen. Maatte tage afsked ca. 1765 paa grund af uordentlighed. Døde 1787 ell. 1788.

[2]) Besvaret d. 22de December 1761 (G.s paategning).

454. 1767 12. Oktbr. fra Niels From, Oure.[1]) (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biscop etc. Jeg beder underdanigst D. H. tager det ej ugunstigt an, at ieg saa lang tiid er udebleven med min underdanigste Taksigelse for D. H.s høye Gunst og Bevaagenhed mod mig, baade i at sende mig sin Recommendation, saavel som og at tilskicke mig Collatzen til Klockerens Søn; men Aarsagen har været, at ieg haver ej, som ieg gierne ønskede, ladet min Taknemmelighed see i gierningen; og i hvormeget ieg har tragtet derefter, er det dog ej kunde bleven tilvejebragt saaledes, som ønskedes at det skulle have været, og vil ieg underdanigst bede D. H. tager det an i Naade at ieg sender hermed en liden røget Lax og nogle faa Østers; saa tager ieg mig og den frihed at sende nogle fugle, hvoriblant er en graa Krage, om D. H. maatte finde Behag i dem. — — — Jeg er etc. Hr. Biscops etc. Niels From.

---

455. 1761 20. Oktbr. fra L. H. Sodeman,[2]) Østeraad. (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biskop! Det giør mig meget ondt, at jeg ikke efter Løfte og underdanig Skyldighed kand i denne Høst have den Fornøyelse at tilsende de Træer, som D. H. gunstigst behagede at overdrage mig i commission, da jeg havde den Ære at giøre min underdanigste Opvartning: Samme Dag jeg kom til Østeraad fik jeg Løfter paa nogle Træer, og tillige haabede at faae beqvem Lejlighed med Hr. Commerce Raadens Baad til Tronhiem; men siden den Tiid har der stedse blæst Landvind, og av den Aarsag er den bleven her forliggende indtil denne Tiid; nu har Frostet saaledes taget overhaand, at det bliver umueligt at faae dennem optagne av Jorden uden Skade. Til Foraaret haaber jeg det kunde bedre lade sig giøre, da jeg skal anvende ald muelig Flid paa at see dem vel befordret. Nest at bede mig recommanderet etc. Gunstige Hr. Biskops etc. Laurentius Holst Sodemann.

---

[1]) Besvaret d. 21de octobris 1761. (G.s paategning). Er nr. 72 ovfr.

[2]) Se nr. 50–51 ovfr.

456. 1761 30. Oktbr. fra L. Brønlund,[1]) Stadsbygden.[2]) (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biskop etc. — —· — Ligesaa gir jeg mig herved ydmygst den frihed at tilsende til en prøve nogle Egern, som jeg i Efterhøsten har samlet af mine Eege Træer og formoder, de skulde slaae an, ifald D. H. enten behager at sætte dem i en Urte Potte eller andet Kar intil Foraaret eller og at oppebie Foraaret og da med eet plante dem paa behørige Sted i Jorden. Min Sal. Formand Hr. Stub[3]) skal paa den maade, ved at forskrive Egern fra Dannemark være kommet til de Eege-Træer her i Haven og Krigs Raad Roggert,[4]) som for kort tiid gav mig et Besøg, meente sikkert, det gik an, og til den ende fik nogle faae Egern at giøre forsøg med. Den spidse ende af Nødden anseer jeg ellers best at sette ned ad, siden den ved Vexten paa Træet vender ned, da derimod den breede ende vender op og hænger fast i den saa kaldte Krone af Nødden; i øvrigt Pardonerer D. H., at jeg med saa ringe en Ting understaaer mig at fremkomme, da jeg vil giøre mig en Ære og Fornøyelse af at kunde tilbringe noget bedre og behageligere som den, der med al Soumission og Høyagtelse henlever etc. Gunstigste Patrons etc. L. Brønlund.

---

457. 1761 30. Oktbr. fra Ole Lie,[5]) Øyen, Støren.[6]) (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biskop etc. For D. H.s Complisance og Godhed mod mig og min Kone,[7]) saavel i vort brøllop som ellers i andre Maader takker jeg herved skyldigst og ønsker derfor ved Leilighed at kunde viise nogen Erkientlighed. — — — Hermed sendes 1 Hare, 1 Røy, 7 Jærper og 3 Rypper, som ere skutte i denne uge, altsaa friske og gode, det er lidet til Taknemmelighed for D. H.s Godhed mod mig, men en anden gang skal det blive bedre, I øvrigt

---

1) Lorents Brønlund, f. 1723, 1755 resid. kapell. til Fredensborg slot og Asminderød menighed i Danmark, 1759 sogneprest til Stadsbygden, hvor han døde 1766.

2) Besvaret d. 18de Januarii 1762. (G.s paategning).

3) Michael Stub, f. 1683, 1720—58 sogneprest til Stadsbygden

4) Se nr. 126 ovfr.

5) Se nr. 22 ovfr.

6) Besvaret d. 21. November 1761. (G.s paategning.)

7) Helene Sønderborg, Gunnerus' søskendebarn, se nr. 23 ovfr.

forbliver jeg næst al Vèlstands Tilynskning for D. H. og fornemme famille med soummission D. H.s etc. Ole Lie.

458. 1761 14. Novbr. fra Joh. Berg, Kjøbh. (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biskop etc. Jeg haaber ganske vist, at D. H. har for længe siden med Skipper Willer bekommet Mr. Hagens Skrivelse og hosfølgende $^1/_4$tpund Tobak, en Pakke Bøger og en Grønlandsk Kajak. Fortryd ikke paa, Højgunstigste Velynder! at jeg hværken ved den Lejlighed eller før endnu har kundet give mig den Ære at besvare Deres Bevaagne Skrivelse af den 2den Maji. En uhældig Inflamations Feber betog mig ej alleene baade Sinds og Legems Kræfter, men endog den Lykke at takke D. H. underdanigst for Deres Brev og andre store Beviis paa Deres høje Bevaagenhed. Mod alles Tanker er jeg nu, Herren skee Tak! ganske restitueret, og ønsker derfor, at D. H. herefter ville give mig Lejlighed til at vise nogen Prøve paa min Taknemmelighed. Af de med ommeldte Skipper opsendte Aviser manglede nogle Numere. Jeg beder D. H. underdanigst, De ikke regner mig det til Onde. Første Gang jeg talede med Sr. Berling, lovede han mig alle de Numere D. H. forlangede, men siden, da jeg skulle afhente dem, fik jeg kun nogle af de lærde Tidender. Han havde derfor Skyld i at jeg skrev [1]) saa dristig: Berlings Arvinger kunde skaffe dem alle, og min Sygdom hindrede mig at faa dem hos andre. Nu erindrer jeg ikke, hvilke manglede. Vil D. H. beære mig med en Underretning derom, saa er det mig ikke saa vanskeligt at skaffe dem til Veje. Aaren til Kajaken fulgte ej eller med. Jeg blues snart ved at tænke paa al den Uorden min Sygdom kom af Stæd. Hvis den ikke læt kunde giøres efter den, som Hr. Biskop Egede i sin Grønlands Natural-Historie paa Kaaberstykket ved pag. 63 har aftægnet, ville jeg have sendt den op. Den tilbageliggende er ellers 7 Tommer lang. Ved Mr. Dons har jeg sendt til Hr. Svaboe en Deel Exemplarer af Capitain Wangensteens Kart over Norge. Blandt disse er der et som Capitainen allerydmygst fordrister sig til at fremsende til D. H. med Begiering, at, om hans Arbejde finder Deres høje Biefald, D.

[1]) Se brevet fra ham ovfr., nr. 424.

H. da ville recommandere det til Deres Præsteskab. Han ville selv have giort sig den Ære at skrive Dem til, men hans mange Forretninger betog ham den Fornøjelse. En Deel Fejl har han allerede selv funden i sit Kart, men han haaber, at de specielle Karter, af hvilke han allerede har begyndt at arbejde paa Aggershus Stifts, skal blive paalideligere. Throndhiems Stift, klager han over, er ham mindst bekiendt. Biskop Harboe og Doct. Hauber[1]) har derfor forstrækket ham med tægnede Karter over Nordland og Finmarken, og han haaber, at, dersom D. H. har noget, som kan tjene til Norges Geographies Oplysning, De da efter Deres sædvanlige Ædelmodighed gierne understøtter ham dermed. Fra mig har han faaet Jonæ Rami Aftægning af Romsdals Fogderie og Hr. Strøms over Sundmør. I forrige Uge dødde studiosus Ole Christopher Meldahl, som et Aar havde nydt Børge Nielsens Stipendium.[2]) Justice-Raad Anchersen[3]) giorde vel Udlegg til hans Begravelse, men da hans ringe Efterladenskaber neppe vil strække til hans Gields og Begravelses Afbetalning, saa bad Justice Raaden mig paa det flittigste hilse D. H., og spørge om det ikke var muligt, at han kunde nyde den Andeel, han ellers, om han havde levet, skulle nydt for dette Aar. Efter Justice Raadens Befatning var jeg hos Profess. Rosenstand,[4]) som er Ephorus for et Stipendium han nød, men han svarede han kunde ikke lade ham faa meere end hvad hans Andeel beløb sig til fra terminen af til hans Døds Dag den 4de hujus. Hans Gield beløber sig omtrent til 13 à 14 Rdr., Begravelsen indberegnet. Jeg udbeder mig D. H.s høje Bevaagenhed, og har stedse den Lykke at leve og døe etc. Deres etc.

Johan Berg.

---

459. 1761 14. Nov. fra Gert Sandberg,[5]) Kjøbenh. (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biskop! Den store Godhed og Bevaagenhed, som D. H. tilforne saa ofte har udviiset imod mig, gjør, at jeg

1) Se nr. 311 ovfr.

2) Se nr. 285 ovfr.

3) Hans Peder Anchersen, f. 1700, prof. iuris 1736, prof. eloquentiæ 1737, justitsraad 1752, døde 1765.

4) Se nr. 386 ovfr.

5) Gerhard Sandberg, f. 1742 i Trondhjem, fra hvis skole han dimitteredes 1761, blev 1767 missionær til Varanger. Kom 1775 til Kbhvn., hvor

tager mig den Friehed at forulejlige D. H. i min ringe Skrivelse med Begjær, at de ville have den Godhed for mig, og give mig Plads iblant dem, som nyde Sal: Madame Børge Nielsens Stipendium,[1]) siden der er nyelig et Sted blevet ledig ved Studentens Monsr. Meldahls dødelige Afgang.[2]) Jeg haaber saa meget mere at D. H. har den Godhed for mig, og seer mig hjulpen herudi, som mig tilfulde er bekjændt den Omhue og Bevaagenhed De stedse vise imod fattige og trængende Studentere i at understøtte og hielpe Dem til en lykkelig og god Fremgang i deres Studeringer. Jeg kan paa min Side ikke vederlegge en saadan D. H.s Gunst og yndest, men vil allene med Guds Hjelp stræbe paa at opføre mig saaledes, at jeg i alle Maader og alle Tider kan være efter mine Høye Velgjøreres Hensigt, til Nytte og Velbehag. Jeg forbliver med største Ærbødighed etc. Deres etc. Gert Sandberg.

---

460. 1762 1. Januar fra I. L. Bull, Christiansund. (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biskop etc. — -- — Da D. H.s Baad i Sommer ved visitatz-reysen kom tilbage fra Rumsdalen, og gik herigjennem Byen til Stangvik, hengte jeg med egen haand op i Vengen av Baaden de 2 Søe-Trær, som min Svoger og jeg toeg os den friehed at levere, og da jeg til sidst atter havde den lykke at være i D. H.s følge og paa Baaden, vare de der begge rigtig endda, hvorledes siden dermed er tilgaaed, at det eene er kommen til at savnes, kand jeg ikke begribe; thi herfra bleve de, som sagt, begge rigtig overleverede i Baaden, baade det, som hengte paa Veggen, og det, som laae paa Sengen, i D. H.s Sove-Kammer. I øvrigt udbedes M.hr. Biskops stedsevarende ynde etc. Deres etc.

I. Lemvig Bull.

---

461. 1762 2. Jan. fra T. Klevenfelt, Kbhvn.[2]) (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biskop etc. Det er visseligen u-hørt, at en saa Fornemme og i egen affaires noksom plaget Mand vil gifve

det af missionskollegiet blev ham overdraget at ordne prof. K. Leems papirer. (Se nærmere herom i afsnit G). Blev 1781 sogneprest til Os i Bergens stift. Døde 1805.

[1]) Se forr. brev.

[2]) Besvaret d. 23. Januarii 1762 (G.s paategning). Er nr. 238 ovfr.

sig ny Plager for Een nesten u-bekiendt, for paa egen bekostning at begifve og begafve ham; saa megen større Godheden er fra D. h.s Side, saa meget mere betydelig er min Forbintlighed som under respectuex Erkientlighed ynsker allene en lyckelig leylighed til at bevise og vise, hvor oprigtig jeg tænker og erkiender. De dyrebare og vackre Ting, som mig fra D. h.s runde haand for saa længe siden ere tilsendte, ere og rigtig indhændigede; de hafve opvakt en inderlig glæde hos mig, baade i henseende Deris vackre Sieldenhed, som og fornemmelig i betragtning af gifverens u-forskyldte Ædelmodighed mod mig, som ey formaar enten noksom at giengielde eller tacke. Een, 18 Uger continuerende Tand-Pine har sat mig ud af Stand til at tænke paa noget reelt, hvoriblant det reelleste vist har været for mig at opvarte med en skyldig Taksigelse. Vær forsikret hierte herre! at jeg ved alle leyligheder skal giøre mig u-mag for at vise min Pligt, men i min embaras skulde jeg blifve best hiulpen, om D. h. vilde gifve mig at forstaae, hvormed best at opvarte her fra Stædet for at tænke i Vinter paa Foraaret.

Alting har været smukt og vackert, hvad jeg i Sommer har haft den Ære fra Dennem at modtage, men iblant andet fornøyede det mig meget at faae fra Deris kiære haand en handsel og første Prøfve af Norske coquiller, hvoriblant Den med Perle-hængsel eller charniere daglig flatterer mit Øye. Begiærligheden vilde gierne tilynske sig nogle Flere af saadanne slags men jeg allene i almindelighed recommanderer til beste Forsyn — Lader Apostelen opvække D. h. til fremdelis at giøre got og icke blifve trætt, indtil jeg kand finde Udveye til at vise den skyldige Erkiendtlighed.

Procellaria er en rar Fugl; den tilsendte var vacker, men, er den og virkelig Procellaria, som mand pretenderer at skulde være nigra, uropygio albo, da Denne er alba et fusco? Den beskrifvis og at være magnitudine Hirundinis, da Denne er snart som en Due. Pontoppidans Haf-hest paa Kobberstycket har et langt mindre neb og større hofved — Men er og Procellaria havhesten — Kaldis den ellers icke Sønden Vinds Fugl, Storm Veyrs fugl etc. Grønlænderne skal kalde Den Mallemuge. Bemelte Procellaria og den gode Colymbus Hymber vare ellers saa vackre, at De stack en god Ven, som har ofver 200 Fugle-sorter, i Øynene,

og jeg maatte lade Dem flyfve, men græder, som barnet, der mister sin Kringel, indtil hand faar et lige got Stycke igien. Dersom D. h. skulde være Elskere af Danske Fugle-sorter, Insecter eller Andet, saa beder jeg et gunstigst pro Memoria i haab at liquidum cum liquido engang kunde vorde compenseret.

Den tilsendte Lytoxilon var og meget vacker; har ellers faaet Een af megen Anseelse fra Bergen, hvor Basis er conserveret; Dersom det Slags kunde føris, saa troer jeg, at Mand har Dem af Karls høyde; men betydeligt var det om mand en gang kunde faae en saadan Een med den ganske Rod conserveret; smucke Søe-Træer har jeg og faaet sammestæds fra, og deriblant Et coralliseret for den halfve Deel; Det giør i alt ofver Alens høyde, men Roden desværre er borte.

Keyserens belofvede Ungerske Viin bryggis, som jeg troer, endnu; jeg fortryder hartad Commissionen, men nu self vil lægge mig paa Kundskab. Mr. Carisius[1]) har jeg siden Andkomsten ike seet uden een eniste gang, da jeg tilbød alt hvis af min Ringhed dependerede. Jeg har adskillige gange sendt hen at udbede mig den ære at tage maaltidet hos mig, men hand er flyttet fra det angifne Qvarteer, og siden den Tid ey har kundet opspørge ham. D. h. vilde ved Skrifvelse gifve ham en liden Erindring.

For Hr. Etatz Raad Suhm og Frue maatte min compliment og hiertelige lyckønskning til baade Aar og Søn[2]) paa det kierligste anmeldis; ynsker at Trundhiems Kirke-Taarn maa oftere klinge af Glæde, samt at Sønnen maatte faae en Søster til Selskab inden Aarets Udgang.

Den Naadefulde Velsigne og D. h. self med ny Styrke Kraft og helbred i Deris vigtige Embede — Aaret blifve Dennem behageligt og tilstræckeligt til at udrette saa meget Got som Deris hierte har Attraae, saa blifver Det vist Frugt-bringende for baade Kirken, Landet og Venner! Recommanderer mig under vedvarende bevaagenhed ved at afbede forhen aarsagede u-leylighed og med største og u-afladelig høy-agtelse henlefver Deris etc.

T. Klevenfelt.

[1]) Se nr. 437 ovfr.

[2]) Ulrich Fredrik S., d. 1778 i Kbhvn.

462. 1762 9. Jan. fra H. Strøm, Ratvig, Søndmøre.[1]) (VS.)
Gjengivet af J. Belsheim i Ark. f. Math. og Naturv. IX. 406—408.

---

463. 1762 11. Januar fra H. J. Kaurin, Froen.[2]) (StA.)

Høy-Ædle etc. Hr. Biskop etc. — — — Provsten over Gulbrands-dahlen Vel-ædle Hr. Sigvard Irgens har begiæret, at jeg ydmygst skulde forespørge mig hos D. h., angaaende Deres allerede for Lyset komne berømmelige Skrifter, hvor Samme skulde være at bekomme, og hvad De omtrent kunde komme til at koste, da hand nok havde lyst til at forskaffe sig samme. Herom burde jeg vel adressere mig til Deres Famelus, men siden Jeg ey haver den Ære at viide, paa hvem de nu haver kastet denne Naade, saa haaber Jeg ydmygst at De holder mig min frihed til gode i at gaae hermed lige til Dem Selv.

Det skulde være mig en usigelig Ære og fornøyelse, om De ellers havde noget at befale, hvormed Jeg kunde viise min ringeste Tiænestfærdighed.

Fremdeles underdanigst udbedende mig at være udi Deres naadige Erindring i henseende til det foranmeldte etc. Deres etc.

Henning J. Kaurin.

---

464. 1762 19. Januar fra U. B. Aaschou,[3]) Kbhvn. (StA.)

Deres Høyædle etc. Herr Biskop Gunnerus. Min underdanige pligt har vel for længe siden tilsagt mig, at jeg burde aflagt min skyldigste tacksigelse for de mange og store godheder og artigheder som de beærede mig med imedens jeg havde dend ære at være hos dem i Trundhjem; sandelig det er een stor forseelse, at jeg icke for længe siden har betacket mig for samme, men deels een unseelig frygtagtighed, som reyste sig af min mig bekiendte sledte skrivemaade, deels og mangel paa hællbreed, har hindred mig i samme; nu endelig fordrister jeg mig til, at lade min ringe skrivelse betacke d. H. paa dedt ydmygste for deres store godhed og gavmildhed imod mig i forrige aar, for hvilken de stedse skal

[1]) Besvaret den 5te marts 1762 (G.s paategning).
[2]) Besvaret den 16. Januarii 1762 (G.s paategning). Er nr. 226 ovfr.
[3]) Se nr. 237 ovfr.

være eet maal for mine ønsker som skal anholde hos dend høyeste, om at lycksalig velgaaende med bestandig sundhed maatte giøre d. H. dedte nye begyndte aar behagelig, og at mange saadanne paafølgende maatte bringe D. H. een lycksalig og høy alder: Jeg vill underdanigst udbede mig d. H.s bevaagenhed i fremtiden, da jeg skal stræbe at giøre mig saa meget som mueligt værdig til samme, som og viise mig hurtig i at fuldføre alle d. H.s befalninger.

Monsr. C. Møller[1]) var saa artig for nogen tiid siden i sin skrivelse at berette mig, at dend første tome af Hallens naturgeschichte der thieren, som d. H. var saa artig at laane mig; var icke at bekomme enten hos Borgermester Bredahl eller Madam Stabel, hvilke heller ingen efterredtning kunde give om samme; sandelig D. H. haver største aarsag til at blive mig ugunstig, naar jeg paa slig een needrig og lumpen maade vilde tilegne mig Deres bog, ney sligt skal være langt fra mig at jeg skulde giøre dedt ved nogen, men endnu allermindst imod D. H., som haver forbundet mig med saa mange vellgierninger, og hvis yndest er mig saa meget om at giøre; men sandheden er denne; jeg toeg mig dend friehed efter D. H.s tilladelse at benydte mig af forbemeldte bog saa lenge jeg var i Trundhiem, da nu min reyse kom paa meente jeg icke at kunde betroe dend i sickrere hænder end Borgermester Bredahls, som jeg umuelig tænkte at kunde være saa efterladende, at bemeldte bog derved kunde forkommes, siden hand af sig selv tilbød sig, at hands tiener skulde bringe dend til D. H. dagen derpaa, men erfarenheden har lært mig andet: Vill jeg nu alleeniste udbede mig af D. H., at de ville lade mig ved Msr. Møller viide, om Deres bog er kommen tilveye, hvis icke skal jeg med første skibs leylighed sende dem een anden i sammes sted. Jeg haver dend lycke med underdanigste ærbødighed at henleve etc. Deres etc.

Urban Bruun Aascow.

---

465. 1762 21. Januar fra Chr. Finchenhoff,[2]) Froen. (StA.)

Høyædle herr Biscop etc. Alt hvad Lyksaligt nevnes kand ønsker ieg oprigtig maae glæde D. h. h. udi dette og mange paa-

[1]) Se nr. 243 ovfr.

[2]) Christian Finchenhoff, født 1712, 1743 pers. kapell. til Stangvig, 1750 sogneprest til Froen, 1769 til Drammen, døde 1775.

følgende Aar. Monsieur Junghans Kaurin[1]) reiser nu fra mig, hvor hand har udrettet alt hvad af en Retsindig og duelig Student kand begieres. Hand vil nu forsøge hvad Forsynet haver beredet for ham paa et andet stæd, hans attraae er nok at søge emplois ved Missionen — til hvis befordring hand vil ansøge om D. H.s høye Gunst og Understøttelse. — Tillad mig derfor, at ieg underdanig og instendig beder, at D. h. vil kaste Naade til ham, og understøtte ham til beste befordring med Deres høy-formaaende hielp. — Jeg er forsikret at hand bliver et nøttig Redskab udi Kirken, og at hans Talent er got, hvilket ieg haaber hand vil bruge til Guds ære. — Høygunstige Velynder! forlad mig denne brugende Frihed — er her noget udi Dalen, hvorudi ieg kand være til nogen tieneste — haver høygunstige Velynder frit at disponere over mig. Jeg udbeder Deres bestandige Bevaagenhed, og fra mig og mine allerydmygst Complimenter, og henlever med allerstørste Veneration etc. Herr Biscops etc. Christian Finchenhoff.

---

466. 1762 26. Januar fra H. C. Borchgrewink,[2]) Røraas.[3]) StA.)

Høyædle etc. Hr. Biskop etc. Efter at have aflagt min ydmygste og skyldigste Taksigelse for all den Godhed, Gunst og Bevaagenhed, som D. h. behagede at beviise mig ved min Nærværelse i Troenhiem, maae ieg og herved excusere min tiltagne frihed i at incommodere Dem med min ringe skrivelse, ydmygst bedende, at samme ey maatte tages til Fortrydelse. Da ieg har besluttet at tiltræde min Reyse til Kiøbenhavn sidst i tilstundende Februarj Maaned, og ieg altsaa til den tiid bliver behøvende høyærværdige Hr. Biskopens Attest og Recommendation til min Befordring; saa falder herved min Underdanige Begiær, at D. H. vilde efter forhen givne gode Løfte af sædvanlig Grace behage at meddele Mig samme i saa gunstige og bevaagne terminis som mueligt er, saasom min forestaaende Lycke meget vil beroe derpaa.

---

1) Se nr. 147 og 463 ovfr.

2) Henrik Christian Borchgrevink, f. paa Røraas 1732 og søn af direktør Leonhard B., student 1751, teol. eksam. 1753, sogneprest til Rohclte paa Sjelland 1770, 1773 pers. og 1778 resid. kapell. til Holmens kirke i Kjøbenh., 1782 sogneprest til Toten. Døde 1807.

3) Besvaret, og sendt ham Attest d. 8. Februar 1762 (G.s paategning).

I underdanig følge af D. Hs Forlangende har ieg consuleret min Faer og flere Berg Mænd om forskiellen imellem Qvarts og Spath, hvilken efter deres beretning bestaaer i følgende Poster: Spath hører hen til de Kalk- eller Gips-artede Stene, men Qvarts til de Flint- eller Glass-artede, Spath er gemeenlig saa løs, at den kand skiæres med en Kniv, Qvarts derimod saa haard, at man kand slaae Ild af den, af Spath brændes Kalk eller Gips alt efter dens Beskaffenhed, men af Qvarts brændes Glass; Saavidt gaaer deres beretning herom, hvilken ieg og har befundet overeensstemmende med Gellerts[1]) Metallurgischen Chemie. For kort tiid siden har ieg faaet fat paa en levende Rype, men er endnu uvis om det er han eller hun af slaget; skulle D. H. behage samme, saa vil ieg forsøge, om mueligt var, at faae den levende Dem tilskicket. Min Faer lader herved sin ydmyge Respect for D. H. formælde, hvorefter ieg, næst ydmygst at tilbede mig stedtze fremdeles Deres høye Gunst og bevaagenhed har den Ære med største Submission at forblive etc. Deres etc. H. C. Borchgrewink.

---

467. 1762 5. Febr. fra L. Schnitler,[2]) Næsset.[3]) (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biskop. Ifølge D. H.s begiær paa Visitationen her har [Jeg] nu ladet indrette 1. Bog, hvorudj skal skrives series Pastorum etc. for Næssets Præstegield, hvilken og giøer Mig den Frihed, underdanig at tilskikke, paa det d. H. selv behager foran at tilføje, hvad der i samme Bog af Mig skal mældes, Ligesom Jeg og, efter d. H.s ordre samme tiid, har ladet en anden Bog indbinde, til deri at indføre Skole- og Fattiges Regnskaber fra min Ankomst til Stædet; Meere erindrer Mig ikke, at D. H. den tiid havde at ordinere, som kunde savnes.

Hvad sig Naturalier af diverse Sorter angaaer, saa har giort Mig umage for noget Curieus deraf at faa i hænde, men endda ey været saa Lykkelig at bekomme noget — de begiærte Planter af Træer kunde [jeg] ikke i denne høst med Romsdals Jægterne faae bort, men tænker, om Gud under Liv og hilsen til foraaret, at

---

[1]) Chr. Ehregott Gellert, 1713–1795, professor ved bergakademiet i Freiberg.

[2]) Se nr. 38 ovfr.

[3]) Besvaret den 5. Martii 1762 (G.s paategning).

kunde faae en Leylighed opspurt fra Molde til Tronhiem med dem, om Jeg imidlertid kand nyde D. H.s gunstige Underrætning, om saadanne Planter endda vare velkomne. — — — Jeg har den Ære, næst al Velstands trohiertigste tilønske og med den hørsommeligste Respect, Livstiid at være Deres etc. Lorentz Schnitler.

---

468. 1762 Idib. Febr. fra G. Sandberg,[1]) Hauniæ. (StA.)

Summe venerabilis Domine Episcope Mæcenas gratiosissime! Eximium illum favorem, qvem mihi in Schola Nidrosiensi degenti indulgere dignatus fuisti, humillimo gratæ mentis obseqvio recolere, mei omnino est Officii. Tanto magis id qvidem, cum non cessantem illum, novis iisqve luculentis admodum favoris Tui speciminibus auctum, testari non dubitaveris. Accedit eô ipsô novum ad majora contendendi incitamentum, et pro virium modulo strenue decurrenti, novum additur calcar. Illud, qvod hactenus in Regia Academia exegi tempus, effluxit utique ex voto. Superiorum, ut et Præceptorum favorem abunde fui expertus, eorumque ductu ea sensim addiscere consvesco, qvæ mihi olim spero profutura: nec desunt mihi, qvæ sumtibus levandis inservire qveant stipendia Academica, sed in tantum, non in totum sufficientia. Nunc in eo sum totus, ut ad Examen Philosophicum me reddam idoneum; nosti ipse, Vir summe! ad qvam diversa studiorum genera animus heic distrahitur. Sola Philologica totum reqvirerent hominem. Philosophia, qvantum temporis non poscit? Historia denique, et cætera, qvæ supersunt qvam late non sese extendunt? Spero tamen, vires, suppeditante Deo, me his etiam utcunque suffecturum. Tum demum ad Diviniores scientias pro more Academico uberius excolendas me accingam, et favente Deo, in his etiam experiar vires. Facile autem prævideo, profixum adeo et concatenatum studiorum curriculum continuato labore mihi esse decurrendum, ut adeo vacuam alienis curis mentem his totam impendere necessarium judicetur. Sed unde interea necessaria quotidianis sumtibus adjumenta? deficerent hæc certe, nisi eorum partem provida Tua, Vir maxime! cura mihi procuraret, suppeditaretque gratiose. Sperans igitur, quin imo confidens, duraturum esse illum Tuum erga me affectum, pro præstitis hucusque

[1]) Se nr. 459 og afsnit G.

beneficiis gratias persolvo humillimas, non dubitans, quin continuato favore novas mihi vires sufficere pergas. Dabo, quantum in me est, operam, ut illi, qvam de me concepisti spei, faciam satis, et indesinenter eo allaborabo, ut mea Tibi utcunque placere possint conamina. Deus Te servet in seros Annos, et cum novo Anno summa, diuque duratura omnigenæ felicitatis concedat specimina. Vive, Mæcenas gratiosissime! et favere perge Summe venerabilis Tui Nominis clienti humillimo cultori devotissimo Gerhardo Sandbergio.

---

469. 1762 23. Febr. fra J. J. Skanke, Grytten.[1]) (St.A.)

Høyædle etc. Hr. Biskop etc. Med største Undseelse og hjertelig Avbedelse for min alt for store Efterladenhed i at opvarte D. H. H. med min underdanigste Skrivelse, skrives nu disse Linier i Tidens Trængsel, for bædre seent end aldrig at tilbede D. H. H. i dette og indtil høyeste Alders Aar al den Sundhed, Kraft, Liv, Naade, Glæde og Velsignelse, som De behøve og begiere fra Gud! Dernæst beder allerydmygeligst det ei maatte mishage D. H. H.s u-anlignelige Skjønsomhed, at jeg understaaer mig her indsluttet at underkaste den Samme disse faae og end eenfoldigere Betænkninger om det Danske Sprogs Avmægtighed og Styrke; blot i det henseende, at da jeg aldrig hidindtil har skrevet noget saadant aabenbare, mig da av D. H. H.s Høystbehagelige Godhed kunde paa denne usle første Prøve vorde meddeelt et saadant Dømmende, som kunde tjene mig u-værdige til Efterretning: Om jeg ydermere i min korte og usle Leve-Tid bør bruge Pennen til at skrive mere eller flere Avhandlinger. Disse Betænkninger ere skrevne blandt mange Kalds Forretninger, svære Kirke-Reiser og daglige derav flydende Svagheder og Sinds Forstørrelser, hvorfor de ei maa andet end være altfor slet skrevne; Men jeg har med største føye den underdanigste Tillid til D. H. H.s høyst-skattede Gunst, at Den overseer de Feile, som derved ere foraarsagede, men rætter dem, som behøve Rættelse! — — — Endelig, dersom jeg torde, vilde jeg aller ydmygeligst bede: Åt min Eeneste Søn, Hans, som gaaer i Thr. Skole og hidindtil har forhvervet sig sine Brave Læreres gode Vidnesbyrd om Flittighed, maatte, naar Gud vilde, at

[1]) Besvaret d. 30te Aprilis 1762. (G.s paategning). Er nr. 95 ovfr.

han til Foraaret skulde deponere av D. H. H.s Høyst-uforskyldte Godhed, vorde recommenderet til een eller anden av Professorerne ved Academiet, som kunde og vilde hjelpe ham til at nyde Stipendia Academica, især Stipendium Menzianum,[1]) hvortil han er nærmest arveberettiget; paa det han efter Guds Behag maatte kunde fortsætte sine Studeringer, helst Theologien, hvortil han baade selv, og jeg forlængst har opofret ham. Fordrister mig og sende en Gienpart av en forsøgt Cur at dræbe Ulve med, ifald den ei tilforne skulde være bekjendt, og dog nogen omkring Trunhjem skulde vilde forsøge den. Saa længe Gud behager at lade mig leve i denne uselhed, vil jeg beflitte mig paa med allertilbørligste Høyagtelse og undergivenhed at være etc. Deres etc.

J. J. Skanke.

En approbered Cuur at dræbe Ulve med. (VS.)

Først tages en voxen Sauv, Buk, Kalv eller Geed, og lader Skindet avtages, og bliver i samme Skind indpakked og tilsyed bemelte Faare-Krop, som gandske smaae bliver hakked og med et Skaale ℔ Ulve-Mose, som gandske fiin, som Meel, bliver hakked, at menges samt en god Glaup eller 2de Haand-fuld stødt Glas og 8 til 16 Ræve-Kager, alt det ene med det andet at meleres. Men, førend Ulve-Mosen, efterat den er hakked, bliver med det bemelte menged, da tages den og legges paa et Steen-Fad, og slaaes saa meget Vand paa, indtil den bliver vel igjennemblødt. Nota: Skindet, hvori det bliver indsyed, maae ei tørres, men strax lægges ud, hvor det kan blive igjennemkoldt og frossen og saa henlegges, hvor Ulven har sat sit Tilhold og Gang, og jevnt med Sneen.

Herved er at observere, at naar en Ulv fanges og Skindet bliver avtrukked, da, for at ikke Haarene av det forgiftige skal avgaae, bliver det, naar det opspiles, et Par Gange med spansk Kage eller Mysse, som Bonden bruger at drikke, overstrøgne. Ulve-Mosen pleier at henge paa Gamle Fyrre-Træer, guulagtig at see til, og moxen som Mose, men stiiv derhos.

Hr. Lieutenant, Svend Wenlerberg, boende i Guldbrands-Dalen Østerpaa, haver given Underretning om bemelte Cuur og loved,

[1]) Stiftet af Ments Christophersen 25. marts 1651, se nr. 403 ovfr. og Nicolaysen: Norske Stiftelser I. 95.

ifald Ulve-Mosen ei var at erholde her i Bergen paa Landet, da, saa snart han derom bleev tiiskreven, at forskaffe.

Ved dette Middel er av Anders Andersøn Hyllisness i den tiid Medhjelper og Siden Lensmand i Gryttens Sogn boende, for meer end 20 Aar siden, dræbt ulve i Raumsdalen saavelsom paa Sund- og Nord-Mør i nogle 100de Tall, ja reent ødelagde, saa ikke en Ulv blev seet her, førend de nu for faae Aar siden igien have begyndt at tee sig. Hvilket tilligemed av mange flere kand bevidnes av

J. J. Skanke.

---

470. 1762 19. Marts fra A. Schelven,[1]) Storbækken, Inderøen. (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biskop! Jeg giver mig herved den underdanige Frielied, at skrive D. H. til, det jeg haaber ikke ugunstig ansees, da jeg dertil er anlediget ved D. H.s Anmodning til mig om at samle alle de Fugle og Insecter, hvorved der kunde være noget rart, og av mig overkommes.

Denne Deres Befalning har jeg efter underdanigste Pligtskyldighed stræbet, at opfylde; men har ikke Været saa Løkkelig, at overkomme noget, som jeg har agtet Værd til D. H. at indsende, uden denne hosfølgende liden Fugel, som geemenlig kaldes med det Navn, Fos-Bud og av Bønder Fos-Kald, fordi de stædse ligge in cataractis fluminum; men om dette Navn er det rette Veed jeg ikke, og det saa meget dets mindre, da de heromkring boende studerte har ikke veedst det ej heller kundet give mig nogen underretning derom. Dette har jeg observeret, at, endskjønt disse Fugles Skabning ikke er liig andre Vand-Fugles, saa kan de dog svemme sagtelig og opholder sig aleene i Vandet paa førommeldte Stæder baade Vinter og Sommer, strax over og neden for de saakaldede Fosse er de (skjønt meget rart) at see paa det Tørre, dog ganske nær ved Vandet og flyver aldrig højere, end en Haands Breed. Jeg har spurgt mange om Deres Natur og Egenskab; men, da de

[1]) Andreas Schelven, f. i Inderøen 1738, student 1758, reiste derpaa hjem, hvor han en fem aars tid var huslærer, blev 1764 præceptor hos grev Danneskjold Laurvig, 1768 exam. theol., 1770 pers. kapell. til Larvik, hvis sogneprest han efterfulgte i embedet, 1773 provst i provstiet, 1775 sogneprest til Sandeherred, døde 1799. Har skrevet en beskrivelse over Larvik (indført i Topogr. Journal XXVII).

har sagt sig ikke derom at viide, tager jeg mig den underdanige Friehed, samme til D. H. at indsende, i Haab, den skulle være rar; tager jeg derudi Fejl, udbeder jeg mig, D. H. pardonnerer mig min uviidenhed og Dristighed i dette Tilfælde, som jeg og i Øvrigt har den ære med største Højagtelse at henleve og nevne mig etc. Deres etc. Andreas Schelven.

---

471. 1762 27. Marts fra I. B. Stabel, Kbhvn. (VS.)

Høyædle etc. Hr. Biskop etc.! Af D. H. H.s, de dato 6. Martij,[1]) sees, at een Deel Bøger skulde kiøbes, sc: 1. Ernstings Historiske og Physicaliske Beschreibung. Den koster 9 ort, men Hr. Professor Oeder siger, den er en ælendig Bog, og ey værd at kiøbes. 2. Linnæi fundamenta bothanica siger han og ey behøves, thi det er allene diffinitioner, som altsammen med tillæg findes in Philosophia plantarum, dog den koster kun 1 ort 8 skill. Marsilius over Havet[2]) faaes ikke her, men maae forskrives. Pelt vil skaffe den for 100 Rd., 6 Tomer in folio, men Rothe for 80 Rd., saaledes faaes altid bedre Kiøb hos Rothe. Om denne med de øvrige skal kiøbes, vil ieg udbede mig nærmere ordre. Linnæi itineraria faaes ikke i Kbhavn. De øvrige ere allerede kjøbte, og skal, saasnart ieg faaer høre nogen leylighed, opsendes. Beskrivelsen over Haaen har ieg vist Oeder og Tyrholm; den sidste lader sin underdanige compliment formælde, og lover om noget mærkværdigt forekom, da at sende en piece til Sælskabet. Oeder skriver selv ved denne Post.[3]) Professor Ascanius lader og hilse, og vil selv med det første tilskrive D. H.[4]) Microscopiet har Hr. Oeder paataget sig at forskrive fra Engeland. Adressen gav Hr. Tyrholm mig saaledes: Microscope aqvatiqve with four magnifiers by John Cuff opticien in Heelstred, London. Oeder har selv tilskrevet videre D. H. derom. Hr. Tyrholm har seet Procantzlerens

---

1) Er nr. 272 ovfr.

2) Aloysius Ferdinand Marsilius ell. Marsigli, greve i Bologna, 1658—1730, bekjendt baade som kriger og videnskabsmand, stiftede et naturvidenskabeligt institut i Bologna.

3) Se det følgende brev.

4) Se brevet af 7. aug. nedfr., nr. 478.

Guul Haae, som har kun et Gælle Huul, og er Chimæra monstrosa.

Det ringeste for 1 Ark at trykke her er 14 ort og saa lægger man selv Papiret til. Hos Secretair Henningsen har ieg nogle gange været, men ey fundet ham hiemme. Nu er her endelig een, som heder Scrader, der sliber een Stocke Knap af Norsk Christal,[1]) meget prægtigt til Kongen, men for 100 Rd.

Indelagde Teigning af Hay eller Sqvalus catulus bad Oeder mig sende op. Beskrivelsen af Osbecks[2]) Resa pag. 71 er saadan: Sqvalus conductus longitudo 5 pedum, corpus supra cinereo cæruleum infra album. Caput depressum, rostro brevi semicirculari. Maxilla inferior dentibus qvatuor ordinum serratis. Rictus lunaris magnus, pollice transverso, & quod superest, distans ab apice. Lingva crassa, apice rotundata, dentata, oculi post mortem cute utrimque tecti, excepta linea transversa, quæ videtur in medio. Pinnæ ventrales ad anum, latæ, breves, obtusæ, subconcretæ. Pinna ani brevis medio inter anum & caudam. Fossula triangularis ad caudam. Pinnæ pectorales, ventrales & ani albæ, apice nigræ, sed in alio corpori concolores apice albæ. Föder Levande ungor, fiskas med en tiok lina og en anselig länk på ändan wid Kroken. På Kroken sättas et stort Stycke Fläsk eller en halv höna eller annat, som han utan Fruktan sluker, då han först lagt sig widopan. Fastän Stiärten huggs af, ja fastän inålfvorne tages utur honom, kan han dock lefva en Tima eller meer. När han er fångad, tager hvar Man sina Ben vara, at han ey bitar dem af som en Kålstiälk. Skin och Senor bruckas til Chagrin at polera med. Fisken ätas ey.

Prof. Oeder raader til at kiøbe Bodhasch[3]) de animalibus marinis, een qvart en finger tyk med Kobber. Han har bedet mig aftegne og opsende følgende Søe-Pung eller Tethyum. Tegningen har ieg i Hast udcopieret, saa godt ieg kunde, ved at lægge dette Papir oven paa Kobberet, og saa tegnet det. Jeg har skrevet smaat og abrevieret for at menagere D. H. Post Penge, da ieg maaske ey faaer dette i Posten for et enkelt Brev.

---

[1]) Se selsk. skr. I. 278 og nr. 272 og 273 in fine ovfr.
[2]) Se nr. 272 ovfr.
[3]) Se nr. 122 ovfr.

Bisk. Harboe havde Bud til mig i Mandags. Han spurgde om ieg havde lyst at blive Feldt eller Skibs Præst. Siden han sagde, at intet risqveredes ved at blive hiemme, siden dette ikke var Kongelig Ordre, fortalte ieg mine omstændigheder, og var han saa gratieus at tilstaae mig: at da ieg nu saa længe har ligget her, og giort store depenser, var det aldeles at komme af min tour, at gaae til Felten, desuden kunde ieg ey resolvere dertil noget, da ieg ey end veed, hvorledes det gaaer med mit Capellanie, hvilket dependerer af D. H. H.s grace.

Hr. Thams[1]) resolverede at gaae til Holstein, Hr. Smidt og Hagerup[2]) ligeledes. Hr. Lemvig[3]) er stærk recommenderet til Missions Collegio, og følger Weisenhuustouren lige til Aften Bønnen; ieg troer Hans Plan er den sikreste. Jeg har den Ære at recommendere mig etc. og forbliver med Soummission etc. Deres etc.

I. B. Stabel.

---

472. 1762 27. Marts fra Oeder,[4]) Kbhvn. (VS.)

Høyædle etc. Herr Biskop. Mynstringen af mine frø og planter og Præparationer til Udsaaningen nu i foraaret har opholdet mig i disse sidste Uger og forhindret fra skrive til gode Venner i Trdhj. Efter D. H.s brev af 6 febr.[5]) har ogsaa nyelig Hr. Stabel communiceret mig et deres brev til ham angaaende en Haae.

Først da til Giensvar paa D. H.s brev af 6 febr.[6]) Havkatten er

---

[1]) Johan Peter Thams, f. 1720 i Trondhjem, halvbroder af konrektoren af samme navn, 1747 exam. theol., 1750 pers. kapell. til Stegen, 1754 missionær til Hemnæs, reiste 1760 til Kjøbenhavn, hvor han 2. april s. a. blev feltprest i Holsten, 1763 sogneprest til Næs i Hallingdal, 1770 til Eidsberg. Døde 1785.

[2]) Jeremias Hagerup, f. 1725 i Skogn, hvor faderen Richard Hagerup var sogneprest, deponerede fra Trondhjems skole 1743, teol. eksam. 1745, 1755 pers. kapell. til Kvernes, 1759 resid. kap. til Hitteren; 1761 reiste han til Kjøbenhavn, hvor han 24. febr. 1762 blev feltprest ved armeen og 2. decbr. samme aar sogneprest til Porsgrund. Døde 1795.

[3]) Se nr. 25 ovfr.

[4]) Skjønt brevets afslutning med underskriften mangler, viser det sig dog saavel ved haandskriften som indholdet at være fra prof. Oeder. Smlgn. foreg. brev og nr. 254 flg. ovfr.

[5]) Smlgn. 271 in fine og 272.

[6]) Er nr. 254 ovfr.

gandske vist det same med guul haaen, neml. Chimæra monstrosa, og har baade jeg og Hr. Tyrholm faaet fisken syndenfjelds saa og i Stavanger med det Navn af Guul haa, og den Efterretning, at Olie af Leveren var et uforligneligt Lægemiddel til Saar. Wormii Efterretning om hvad hån kalder Centrine er saamen ikke værd at bryde sig om. Han mener vores Chimære men beskrivelsen er ufuldkommen og urigtig og synonymer af pisce porco falsk, thi det hører til squalus centrine L. Af alle gamle Ichthyologer er Clusius den ceneste, der har en Efterretning om vores Chimære, og den er copieret af de øvrige.

En Guulhaae, som Hr. Tyrholm forærede til min Broder i Bronsvig, der formodentlig har indlemmet fisken i Hertugens Cabinet sammesteds, havde paa Nackesiden foruden den lange spina et gandske underligt og paradox corpus osseum, skabt som en Rytters Spore men ikke i en vertical position saasom en Spore eller Molle Hiul ellers ligger, men i en horizontal, liggendes paa sine Stilke, ret ligesom et Hiul, som Misdædere legges paa, ligger oven paa sin Stake.

Ved Sammenlignelsen med Linnæi aftegnelse i Mus Ad.[1]) fand vi i detaillen stör forskiel og beskrivelsen heel uforstaaelig, saa vi nok kunde mærke, at Linnæus ikke havde seet fisken færsk, ej heller havde et godt og tilbørlig conserveret individuum for øje. Virkelig er og Hovedet paa Creaturet saa underlig og kruset skabt, at det maa tegnes paa Stedet efter en nyelig fangen fisk, eller og conserveres i spiritu, men ikke vindtørret, da det i mange omstændigheder uafhielpelig forandres og bliver ukiendelig: fisken fortiener nok en flaske brændevin, da det er nok at afskiære Hovedet bagenom den spina, der staar paa Nakken.

Myxine glutinosa har jeg ej havd Leilighed at undersøge, derfor vil jeg alleene minde dem om at conferere Kalms[2]) Resa T. 1. p. 100. 1. Søepungen finder jeg hos Bohadsch (i hans in margine antegnede Bog)[3]) p. 132. T. X. f 4. 5., da han kalder dette

[1]) Museum Reg. Adolph. Frid. Sthm. 1754.

[2]) Se aarsskr. 1888—90 pag. 204. Foruden den der omtalte Resa til Norra Amerika udgav han ogsaa en Westgötha och Bohuslänska Resa 1746.

[3]) Joh. Bapt. Bohadsch de quibusdam animalibus marinis etc. liber. Dresdæ 1761. 4to. p. 160. t. XII. (Oeders Note). Smlgn. nr. 122 ovfr.

Molluscum Tethyum fasciculatum. Jeg kand og gandske vel erindre at have seet det i Grømstad og i Lillesandt imellem Grømstadt og Arendal i de smale Sunde som kaldes Blindelejer, da jeg lod fiske med østerstange og hove efter minne(?) Hensigt til Corallier. Det findes der i temmelig Mængde, men jeg blev dog distraheret ved andre ting fra at beskrive og lade aftegne det. Det har en Motus valde pertinaceus og er meget irritable. Jeg har givet bogen til Hr. St[abel] at beskrivelsen, endog figurerne maatte copieres.

Vætte Nyrerne[1]) findes nogen Efterretning om [i] Wormii Epistolis, da de kaldes faba manna islandica. Jeg skal ellers lade være usagt, om de kand holdes for at være det samme som Faba latissima purgans. Denne faba purgans er ellers en ubekiendt frugt, bruges ej i Medicinen, og nævnes kund af en deel Auctoribus de Materia medica, slet ikke hos Linnæus.

De norske Vætte Nyrer er vist nok en frugt af et vegetabile terrestre, uden Tvivl af et Træ enten ex classe papilionaceana eller og, som jeg endda hellere troer af den Classe, som Linnæus kalder loniceraceas og drive over fra America med Bølgerne. Har dog Sorenskriver Lessøe[2]) paa Helgeland forsikkret mig at en Mand i hans Naboskab havde fundet i fjæren en Coccos Nøtte, med Saft og Kierne i, da Manden hugde i og aabnede den. De gode Præster, som holde for at disse Bønner voxer paa en Slags Tarre i Havet, skal have mange Tack, men de som kand confundere saadan frugt med vesicis fucorum, er sandelig ikke komne vidt nok i Naturhistorien for at kunde sige quid distent æra lupinis.

D. H.s dubia; angaaende Spørsmaalet om Haakierringen er Squalus Carcharias finder jeg mig ikke istand til at opløse til fulde. Det tør endda blive saa, thi jeg tvivler paa, at Linnæus selv har havd Leilighed at examinere Carcharias, og over alt saa finder jeg desværre alt for ofte hos Linnæus species, som i een eller anden omstændighed repugnerer definitioni generis eller . . .[3]) Se kuns hans Alcas.

De oversendte specimina af Søetræerne ere species af Linnæi

[1]) Se Gunnerus' afhdl. herom i vidsk. skr. III.
[2]) Jens Larsen Lessøe, udnævnt 1736.
[3]) Hul i originalen.

Gorgonia S. N. p. 800. Det eene kommer meget, men dog ej aldeeles overeens med G. placomus, det andet med de paahængende saa at sige ormeboliger (eller Skaller af hvad Linnæus kalder Larvas) er en gandske forunderlig species, som jeg ofte har speculeret over, og gandske ubekiendt, saa meget jeg formemmer. Hr. Pontoppidan har deraf et mægtig stort træ. Det var en Lykke at kunde undersøge det med det samme det blev bragt op af Vandet.

Paa Nærøen saa jeg et dejligt stort specimen af Alcyonum arboreum, som jeg formoder siden er kommet til D. H. Jeg lod da tegne et Stykke deraf med fructificationerne eller hvad man skal kalde dem dog uden farve. Tegningen er til Selskabets Tieneste.

Den Haa, som deres Brev til Hr. Stabel handler om, er nok Squalus Catulus. Jeg lod engang i Christiansands Stift giøre en Tegning med blyant af en ung Haa af denne Species. Denne Tegning skal jeg ogsaa sende dem. Ellers skal jeg give Hr. Stabel Osbeks dagbog at tegne ud det begiærede om Canicula eller Sq. conductus.

Nu noget om Societetets trykte Skrifter:[1]

Havhesten findes med i Linnæi fauna suecica, den nye edit. n. 144 og heder Procellaria arctica. I anledning af p. 200 maatte være mig tilladt at erindre, at denne forklaring som paa dette Sted gives over Combinationen af peteril og Havhesten . . . . .[2], Genus er i sig selv god nok, men at der ellers hos alle Læsere, som vil befatte sig med nogen Slags Undersøgning Hist. Nat. vedkommende, bør kunde sættes forud, at alle skal være vant til tænkemaaden i denne Videnskab, hvor enhver har den tilladelse at regne sammen i et genus de ting, som ere meget affinia, at sette essentiam generis i de fælles Kiendetegn, formedelst hvilke samme foreenede Ting skilles fra alle andre naturlige corporibus og at tage denominationes generis af specie potiori. Ligeledes beder jeg, at jeg i Anledning af not. a. p. 193 maatte erindre at Casp. Schottus tillige med hans Staldbroder Ath. Kircherus[3])

---

1 Se Gunnerus' Afhandlinger i selskabets skr. I.

2) Hul i originalen.

3) Caspar Schottus, f. 1608, d. 1666, en jesuit, der underviste i mathematik først i Palermo, senere i Würzburg. Blandt andet udgav han physica cu-

er af de slags folk, som aldrig fortiener at citeres i Historia naturali, saasom puri putti compilatores og fabelhanser. Det giør mig ellers ondt, at Wormius ligeledes viiser en slags præsension til det miraculeuse.

Den lille Søefugl, som p. 190 beg. med at tale om, og om hvilken meere p. 263 sq. har Hr. Tyrholm 2—3 Stykker af, og har ogsaa faaet den med Navnet Pehrdrikker. Den bliver nok Alca Alle Linnæi,[1]) endskjønt dens Næb kuns lidet passer sig til definitionem generis, ej stort meere er teisten, hvilken Hr. L. endelig har fundet for godt at forfløtte fra genere alcae til Colymbus, hvor han nu heder C. Grylle, fn. 2 d.[1]) 148. Martin[2]) og Moehring[3]) har jeg just nu ikke ved Haanden for at se efter, om vor P.drikker virkelig er den førstes Rotgæs og den andens arctica.

Imberen har Hr. Tyrholm ogsaa i sin Samling af norske fugler. Den er species distinctissima af Colymbus, til hvilke at give hans nomen triviale jeg skal overlade til Linnæus, den er nok Mergus maximus faerrøensis Wormii et Laurentii, thi Hr. Tyrholm har en, som er sort og hvid spragled med et halsebaand, over hvilken jeg skal bede ham at giøre en nøiagtig Beskrivelse, som jeg skal communicere dem en anden gang. De ere nok Hanner og Hunner, som saaledes i farven differerer.

Det hoshængende blad indeholder somme af mine uforgribelige Tanker om hvad Materier Selskabet kunde tage sig for at udarbejde. Til Hr. Et. R. Suhm beder jeg min ydmygste Respect maatte formeldes og endnu lidt dilation for mit skyldige Svar begiæres.

Nu venter jeg Efterretning fra Hr. Mag. Schiønning og sub-

---

riosa s. mirabilia naturæ et artis. Athanasius Kircher, ligeledes en jesuit, f. 1601, d. 1680, underviste i Würtzburg, Avignon og Rom i filosofi, matematik og orientalske sprog. Var en af sin tids mest alsidige lærde, men i hans naturvidenskabelige skrifter skal der findes mange kuriøse ting. Her hentydes vistnok til hans Anonymi centuriæ III jocoseriorum naturæ.

[1]) Fauna Svecica edit. II 1761.

[2]) Frid. Martens: Spitzberg. und Grønländ. Reisebeschreib. Smlgn. aarsskr 1888—90 pag. 202.

[3]) Paul Heinr. Gerh. Moering, f. 1710, d. 1792, dr. med. og fyrstelig livlæge i Anhalt-Zerbst, berømt især som ornitholog. Her menes hans Genera avium.

scriptionen paa Flora. Nogle Liebhabre har da vel indfundet sig. Til Bergen gaar 20 Exemplarer.

Kongen har destineret et vist antal uilluminerede Exemplarer til hvert Stift in usum perpetuum af somme Naturens Elskere, som i hver Tiid maatte findes, og vil være correspondenter af Prof. Botanices som har frihed at vælge Personerne. For Trondhjems Stift destineres og ere nu hos bogbinderen 1 fl. for en civil Person (Hr. Dr. Henrici[1]), som jeg beder næst Hilsen at spørge om han har Lyst at tage imod det) og 3 for geistlige Personer, pro præsenti i mine Tanker: Hr. Abildgaard paa Røraas, Hr. Erich Schytte i Lyngen og Hr. Hagerup i Salten. Med disse Exemplarer følger en trykt forskrift om deres brug og com . . . . [Resten af brevet mangler].

Noter, skrevne nedentil paa brevets sider.

1. Giv Hr. Stabel Anvisning til at consulere mig ved Bøgernes Indkiøb. Det er sandelig nødvendig endogsaa ved en rigelig forsynet Pung at sætte sig Skranker ved Anskaffelsen af dette slags Luxus, hvoraf man kuns faar lidet for Pengene. Marsiglo[2]) t. E. har de ikke Nytte af i proportion af hvad den koster. Kjøb heller . . . [ulæseligt].

2. Med Hr. Stabel har jeg gjort Aftale om, at jeg vilde forskrive fra London for D. H. Cuffs aquatic. microscope, som de best bliver tjent med af alle slags microscoper til undersøgning af alle slags subiectis saa vel paa det tørre som i liquidis. Composita ere ube(hage)lige og fatiquerer øjnene. Det vil koste omtrent 3 guineer.

3. Megen Lykke til deres forestaaende Reise til Nordlandene og Finmarken, som jeg af Hr. Stabel hører skal gaae for sig anden gang. Til alle Velyndere og Venner, som maatte bære mig med gunstig Erindring, beder jeg ved alle Leiligheder den ærbødigste Respect og Hilsen formeldt.

---

[1]) Se aarsskr. 1891 pag 82.

[2]) Se foreg. brev.

473. 1762 31. Marts fra M. A. Hopen[1]), Smølen[2]). (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biscop etc. Efter D. H.s engang givne befalning til sin Allerydmygeste tiener, hvilket saa vidt mueligt ved mig selv og andre er stræbt at vorde Efterkommet, fremsendes ogsaa ved Nærværende Leylighed dette Lidet Coraltræ og denne anden Vext som deels er en art af svamp deels art af træ, begge paa een dag for ganske nylig siden af [en] Fisker optrekket og Liigesom D. H. behagede at melde, at der var orme inden i Coral træerne, befandtes saaledes Efter Fiskernes beviidnelse, at de smaae Rødagtige orme, som nu tørede sees her uden om; var da det indkom i baaden til Fiskeren ganske Levende, trekkende sig frem af de Subtiile huuler Sprælede og Vrimlede sig omkring indtil de trekkede sig sammen og døde; skulde dette og saadant meere fremdeeles være D. H. behagelig vilde ieg søge, at giøre mig selv den ære og fornøyelse med ald omhyggelighed at anbringe Dem af disse og flere saadane ting alt hvad mig mueligt er, hvornæst ieg søger at henleve I allerdybeste Submission etc. Hr. Biscops etc. tiener M. A. Hopen.

Eskr. Denne guulagtige Gumme som for sin deylige Glans følger med er en Fedmeuddryppende af Hvede Rogn.

---

474. 1762 19. April fra O. Højer[3]), Sund, Inderøen. (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biskop etc. Min pligtskyldigste og underdanige Tak afleggis hermed for den imod mig udviste høflighed af d. h. da Jeg nyd den ære at giore min opvartning hos dem og være i Hr. Biskopens huus. Kunde det tiene til d. h.s Naturel-Kammer noget, da tager Jeg mig den friehed at tilsende en udtørret Flager-Muus og 2de udstoppet Spover, af hvilke Hannen kiendes af det Papir om hands hals. Skulde her efter noget rart og værd ex naturalibus mig forekomme, da skal Jeg med fliid samme giemme og jnsende. Næst ald Guds Naadis trohiertigste tilønskning etc. deris etc. O. Højer.

---

[1]) Se nr. 82 ovfr.

[2]) Besvaret d. 10de April 1762. (G.s paategning).

[3]) Se nr. 342 ovfr.

475. 1762 4. Mai fra A. Norman, Tue, Sparboen.[1]) (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biscop etc. Pardoner at Jeg har biet nogen tid med at besvare Deres høystærede andet skrivelse! saasom et og andet har hindret, medens Jeg er Eene i Embedet. Jeg haver og med det samme villet søge D. H.s raadførsel udi den fortræ-de[lige] Casu, som medfølgende Act mælder, hvilket og har foraarsaget denne seendrægtighed. Men for det første: at komme til Deres Høystærede Skrivelses Indhold. Da vil Jeg gierne om Jeg formaar, efter min ringe Evne meddele hvad(?) observationer Jeg har eller herefter kand samle i et eller andet Videnskab. Jeg har vel nogit under hænder som af en ringe begyndelse er bleven vitløftigere end Jeg hafde tænckt i Begyndelsen. Vores forrige Biscop, den gode hr. Nannestad, befalte at vi skulle samle alle de inscriptioner, som fandtes i Kirkerne.[2]) Nu er her faae eller ingen remarquable i disse Kircker. Derfore faldt det Mig ind for at giøre nogit, at Jeg selv efter nøyiste demensioner tegnede Kirkerne her i Sparboen af Structur og farve, ligesom de ser ud, saasom Jeg i min ungdom for at hielpe mig frem i min fattigdom, lagde mig efter at tegne lidt i geometrien, fortificationen og Architectura civili. Derhos har Jeg føyet en liden beskrivelse hvad som er ved enhver af disse Kircker at mercke enten af Situation eller andre ting. Og da Jeg aar for aar ved mine reyser har optaget stycke for stycke af heele Sparboen, til et land Kort over samme, ret ad rigorem geometric., saa bliver Jeg nu færdig dermed i sommer om Gud sparer hilsen (baade i stort og lidet bestik); med det samme komer Jeg til at anføre alle gaardene, som tegnes for destinction med adskilte farve, for at vise Mensal gods Dragon qvarterer, Soldater lægder, skieløbers lægder etc. Denne Piece bliver da nogit vitløftig og temelig kostbar for Kaaberstyckerne, især land Kortet, hvoraf det, som kommer i bogen, bliver kun paa et half arck omtrent.

Jeg har Ey endnu skrevet hr. Nannestad til, om hand vil tage i mod dette, og hielpe det for lyset. Skal Jeg paa Egen bekostning giøre det, komer det Ey saa hastigt ud.

[1]) Besvaret den 14de Maji 1762. (G.s paategning). Er nr. 47 ovfr.

[2]) Vistnok i anledning hans verk Norvegia sacra, se nr. 213 ovfr.

Jeg har længe siden ønsket at bekome D. H.s Egne skrifter, som anføres i Deres Epistol. Pastoral. Men Jeg har stedse vented paa leylighed at aflægge min opvartning for Dem i Throndhiem, som dog lycken har misundet mig, og at tale selv med Dem derom. Da nu dette icke saa snart kand haabes for mig, allerhelst da D. H. agter sig til Nordlandene til sommeren, saa beder Jeg allerydmygst, at baade det første hæfte af de Throndhiemske samlinger saa og Et Exemplar af Deres Egne skrifter, maatte leveres til min Commissionaire Monsr. Jacob Helge, som er Magistratens fuldmægtige i Throndhiem, tillige med regning paa hvad de koste, og ere de uindbundne, lever(er) hand dem til min bogbinder Monsr. Falck. — — — Jeg maa slutte for Postens hastighed og udbeder mig, næst beste ønske, den ære stædse med ald soumission at kaldes etc. Deres etc. A. Norman.

---

476. 1762 18. Mai fra Joh. Paulli[1]), Kjøbenh. (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biskop Gunnerus. Det, som har givet mig den Dristighed at underdanig indsende følgende Linier til D. H., er, at jeg ingenlunde tvivler om, at den Artighed, som var Dem sædvanlig, den Stund vort Academie nøed den Lykke at profitere af Deres Lærdom, endnu findes hos Dem, og altid bliver en uadskillelig Egenskab hos D. H. Min ringe Person er Dem vel ubekiendt, undtagen for saavidt D. H. enten kan erindre sig at jeg frequenterede Deres Collegier ved Academiet, eller og at det er bekiendt, at der er udgivet en Dansk Oeconomisk Urtebog, hvilken jeg efter mine ringe Kræfter har forfærdiget over endeel af vore Danske vilde Vexter, og som jeg ønsker maatte finde D. H.s Bifald, hvis den er kommet Dem for Øyne. Ikke desto mindre har jeg nu taget mig den underdanighed at indsende et Stykke af en Afhandling om Agerdyrknings Historie, eller om dens Oprindelse og Fremgang, til D. H.s videre Undersøgelse, om den kan kiendes værdig at blive indlemmet i Deres lærde Sælskabs Skrifter, hvoraf den lærde Verden har til Fornøjelse allerede seet den første Deel. Ieg har længe staaet i Tvivl hos mig selv, om jeg skulde driste mig til at indsende det, deels fordi det kortelig og ikke lær-

[1]) Besvaret den 30. Maij. 1763. (Gunnerus' paategning). Er nr. 265 ovfr.

dere er udarbejdet, hvilket mine Kræfter ikke tillader, deels fordi det aleene har en Student til Forfattere, nemlig mig, som med Besværlighed har opholdt sig i en 7 Aars Tid og endnu opholder sig ved Academiet, uden Hielp, Understøttelse og Emploie; men fornemmeligst fordi jeg ikke veed eller har kundet merke af Deres Fortale til Sælskabets Skrifters første Deel, om D. H. tager imod nogen Afhandling af Fremmede og udenfor Tronhiems Stift. Dersom altsaa min i Underdanighed indsendte Afhandling skulde kiendes værdig at nyde Sted i Sælskabets Skrifter, vil jeg underdanigst udbede mig den Godhed, at D. H. vil enten forbedre eller forandre deri, efter sit eget Forgotbefindende; da jeg siden skal give mig den Dristighed at tilstille D. H. Continuation. Hvis det ikke skulde skee, da er min underdanige Begiering, at det Indsendte maatte blive mig sendt tilbage med første Lejlighed; og kan D. H. herom give mig Underretning ved Boghandler Pelt, hvor jeg underdanig vil formode at finde en liden skriftlig Resolution fra D. H., naar De bærer ham med Bud fra sig. Med Tiden vil jeg see at kunne have den Ære at indsende noget i Natural-Historien, paa hvilket fornøjelige Studium jeg nu har anvendt 3 à 4 Aar, fornemmelig hvad Urter og Insecter angaaer (thi Mineralier findes ikke i Danmark) og det saa meget meere, efterdi Medicinen er mit egentlige foresatte Maal. I øvrigt vil jeg underdanig udbede mig D. H.s høie Bevaagenhed, og, ifald jeg torde, naadige Recommendation til en eller anden Herre her i Kiøbenhavn, for at faae nogen Adresse, allerhelst det nu omstunder gielder paa Patroner. Imidlertid vil ieg underdanig have mig recommenderet D. H.s Bevaagenhed, med Ønske, at De længe maae leve til den Christne Kirkes Nytte og den lærde Verdens Fornøjelse, forblivende D. H.s etc. Joh. Paulli.

Paa brevets bagside er som koncept til svar skrevet[1]):

Til Monsr. Pauli! Formedelst den nu forefaldende Lejlighed til Søes som den beqvemmeste til disse Sagers Befordring som falder altfor kostbar at betale postpenge af, har det T.hjemske Selskab resolveret at sende Dem deres mst. tilbage og formelde dem sine betænkninger derom. Vi gjør os en fornøyelse af at kunde tjene mange, men anseer os med all Rette vore egne mere forbundne,

[1]) Ordene er sterkt forkortede.

end fremmede, ja vi gjør os en ære af at kunde tjene den lærde verden med noget rart, altsaa vove vi ei at give noget ud, som vi kunde vente os utak for. Vi havde været gandske rede til at give deres Skrift stæd i vore actis, saafremt det havde været et mesterstykke og en original. Men vi anseer det egentlig som excerpta af Polydoro Vergilio[1]) de Inventorib. rerum, altsaa kand de selv slutte, hvad Tjeneste mand kand vente det vil komme til at giøre. Det meste deraf er de gamles mytologie og fabler, hvilke ei i saa oplyste Tider som nu kand være [at] agte noget. Det skal være os kjært om de ere istand til at gjore nye og rare Opdagelser i botaniqven, saa kand de vist forsikre dem om at være høyt opskreven. Vi ere ei selv saa fattige at vi jo med egne afhandlinger kand opfylde Rummet, thi hvis saa var imponerte Nødvendigheden os at tage quid pro quo for at fylde det. Det er vor hoved Sag hellere at faae gode end overflødige Sager. Vi undskylde denne lange Tid, som er gaaet forbi, inden deres Skrift er sendt tilbage og saadant formode vi bliver os eftergivet i betragtning af, at enhver tid er ei belejlig og enhver Lejlighed ei tilstrekkelig til saa lang transport som falder herfra til Kbh. Vi ønske dem til Slutning lycke i deres foretagende samt ære og hæder(?) af deres arbejde, hvornæst vi med affection forblive Deres beredvillige tjenere.

477. 1762 4. Juli fra C. Linné, Upsala. (VS.)
Reverendissimo Dno. Episcopo DD. Joh. Ern. Gunnero
S. pl. d. Car: Linnæus.

Me Tuis beasti literis Reverendissime D.ne Episcope datis d. 24. aprilis, ad quas serius respondeo quam oportet; quæsivi interim videre acta vestræ societatis, sed in cassum hactenus. Interim lætor quod Deus excitaverit aliquem, quem e meliori luto finxerat, ad rimandum sua naturæ arcana in remotissima plaga hyperborea, quæ se subduxit curiosorum oculis ab orbe condito et Tibi reservavit hæc sacra.

[1]) Polydore Virgil (ca. 1470—1555), f. i Urbino i Italien, paveligt sendebud til England 1501, hvor han opholdt sig indtil 1551 og beklædte forskjellige geistlige embeder. Foruden det nævnte værk, der udkom i 8 dele (Paris 1499—1521) og vandt megen udbredelse, skrev han ogsaa en Historia Anglica i 26 Bd. (Encycl. Britan.).

Descriptio Tua Chimæræ monstrosæ certe absolutissima erat, sed non rite capio quomodo 4 numeras foramina ad latera colli, cum in specimine meo sicco et in S. Regis tantum unum observo; an 4 foramina interius intra singulam aperturam. Meretur certe hæc descriptio, si qua alia, actis vestris inseri. Utinam liceret una Tecum videre Tuas Aves rarissimas, quas Te habere probe servatas, easque plurimas, a Tuis audivi; possem tum respondere ad Tuas literas; nunc vero de non visis nihil audeo pronunciare. Sed avide mihi exopto vestratum Acta societatis, quo, in iis, videam tot a Te delineatas aves.

Centrine auctorum är helt vist en squalus, et nil commune habet cum Chimæra. Si velis et queas aliquam Avem vel piscem exenteratum ad me mittere, quid de iis sentiam, mox habebis. Pulcherrimum sit oportet spectaculum habere adeo mansuetum Lagopum. Skua Hoyeri an sit Larus parasiticus? forte! non repugno. Vale et me tuis annumera. Tu poteris in ista patria plura præstare quam alius ullus mortalium, qui habes sub Tuo imperio omnes Theologos Regionis; utere felicibus annis.

---

478. 1762 7. Aug. fra Ascanius[1]), Charlottenborg, Kbhvn. (VS.)

Høiædle og Høiærv. hr. Biskop. Den ære og Venskab, som d. h. har vildet beviise mig ved skrivelse af 23. April a. c. har været mig saa meget mere behagelig, som den er et øiensynligt beviis paa deres hue for Nat. hist. og øvrige phys. Videnskaber. Men ieg maa beklage, at Befordreren, som skal være en Cadet, har holt brevet og medfølgende, saa længe tilbage at de ei før forgaars ere komne mig tilhænde, ligesom og flasken med Contentis er bleven borte. H. Ex. overhof Marskallen[2]) samler vel ei paa fugle, dog siden disse ere rare skal de blive ham presenterede efter Deres Villie, det har været mig en fornøielse, at faae en Colymbus arct. som er temmelig vel conserveret, men det er skade, at fuglene ei holde sig paa denne maade, om de kunde faaes hele og præpareres i en ovn, var det bædre, da de aldrig fordærves naar luften holdes ude, ved det enhver faaer sit eget rum. Hvad figu-

---

[1]) Se nr. 261 ovfr.

[2]) A. G. Moltke, se nr. 233 ovfr. og aarsskr. 1888—90 pag. 225 angaaende hans samlinger.

rene angaaer for Deres Tronh. actis, da skulde ieg raade at lade dem her giøre under nogen opsigt, siden nøiagtighed her udi er hovedsagen for en Naturalist.

Med det Kgl. Cabinet for Nat. hist. holder ieg mig endnu ene til steenriget, hvortil for petrificaters skyld Musler Snækker og Polyparier høre, som originaler af de Kropper, der nu findes paa det tørre. Ieg har med fornøielse seet den excellente piece af Madrepora axillis perforatis hos hr. Et.Raad Klevenfelt af deres høiærv. haand, som vist vil giøre en af Keiserens rare stykker men som vel havde fortiænt stæd her i Cabinetet, ved leilighed vil ieg have den Charlotb. Inrætning D. h. recomenderet. Det var ypperligt om man kunde faae smaae Specimina af alle Polypariis tam Corneis qvam Lapidescentibus i spiritu[1]) Conserverede, der ei kan skee uden paa stæden, ved at sætte et stykke i søe vand udi et lidet glas stille, da dyrene give sig ud med armer ligesom de i søt vand, tages da ligesaa meget brændevin i et andet glas og hældes hurtigt derpaa, dræbes dyrene in situ, da kand coralgrenen udtages, komes i frisk spiritus(?) og alletider saalunde beholdes. Saaledes kan i en Samling ved hver tør Species haves en liden gren in statu naturali.

Den tilsænte Pl. marina er et nyt Species af Gorgonia, som Linneus i sin Catalog nu kalder de hornagtige polyparier, den kand kaldes med tilnavn Resedata lignende aldeles Spicam Resedæ luteolæ eller Vau, hr. Strøm har og beskrevet den, som har megen ære af sin bog, skiønt hans figurer ere sær misløkkede, der dog langt fra ei bør komme den gode Mand til Last, sært er om Polyparier findes paa saa stor dybde i Norge, den røde Coral og øvrige in Mar. mediter. findes mest paa 30—40 til 90—100 favne.

Chimæra monstr. falder og her, men skiælden, kunde faaes et Stykke i spiritu var det ønskeligt, Vi have en figur her af i Mus. Reg. Sv., men efter et tørt stykke og følgelig falsk.

Jeg havde sat mig fore denne Sommer at giøre en Reise i Norge sær sønden fields, men er bleven hindret ved Laboratorii Inrætning her paa Slottet og øvrige forrætninger, De politiske Aspecter der end og truede Videnskaberne, ere nu komne i en bædre Constellation, saa man kan vænte den forige Klarhed tilbage.

[1]) Ordet sterkt forkortet, saa læsemaaden usikker.

Jeg har med megen fornøielse læst Acta Nidros. som giøre sine ophavs Mænd megen ære, og vil stræbe ved given leilighed at indsænde D. h. noget til inrykning der udi.

Da med den Kongl. mineralogiske Samling saa vit er kommet, at der udi $^3/_4$ af bekiente ting til demonstrationer kan opvises, saa vil og vel med første en fuldstændig Catalog her over udkomme, tienende til forelæsninger og tillige befattende de fleste Norske og Danske Mineralier og Fossilier.

Dersom D. H. fremdeles vil ære mig med brev vexel, skal det være mig en fornøielse som er Min høitærede Herre Deres underdanige tiener Ascanius.

---

479. 1762 16. Aug. fra Chr. Weldingh, Talvig. (RA.)

Høyædle etc. Hr. Biskop! Efter Tilhold af D. H.s meget gunstige af 26. Oct. A. p.[1]), det jeg ved min Tilbagekomst fra Fjældet i Vaaren havde den ære at imodtage, fremsendes hermed underdanigen Copie af mit Kalds Brev paa at være Sogne Præst til Maasøe tilligemed Eeden undertægnet, hvilket at icke før er skeet, beder ydmygst, maatte icke ilde optages i Betragtning af: at jeg ved Vaar-Postens Afgang ej var tilstæde, da, i fald saa icke hafde været, icke heller skulde have manglet efter underdanig Skyldighed bægge Deele strax ved første Post at have tilstillet. Til mit Kald indtraf jeg nogle Dage efter Hr. Moldes[2]) Afrejse, jeg ynsker, jeg var af den hilsen, at jeg kunde paa det Stæd tjene saa vel, som jeg burde, til det Øyemed, hvorfor jeg er kommen der, hvorfor jeg og har icke vildet spare en temmelig depence derved. at jeg har paataget mig en kostbar Rejse til hrr. Skøtte[3]) i Nordlandene, som sagdes at være en Medicus, men fik ej andet Raad, end dette, jeg før vidste og har forsøgt, at underkaste mig operation, hvortil jeg da ogsaa maa beqvæmme mig, om ej andet raad skulde være til at undgaae saa haard og uvis et Forsøg. Jeg har derfor og givet mig den underdanige Frihed at skrive til Collegium med denne Post samme Sag belangende og ydmygst at bede om

---

[1]) Er nr. 134 ovfr.

[2]) Ole Molde, se nr. 150 ovfr.

[3]) Eric Gerh. Schytte, se nr. 181 og 260 ovfr.

tilladelse at rejse ned et andet aar, neml. 1763, da samme ydmyge Begjæring ogsaa bliver til D. H., Det maatte behage at lægge denne Godhed til den forrige at tillade mig det samme, og, siden jeg vel troer, at det høye Collegium ynder mig nok til at tage imod Forslag til Forfløtning i tiiden til Danmark, saa giver mig den godhed og yndest, D. H. allereede har behaget at kaste paa mig, ydermeere denne underdanige Friehed, at udbede mig den naade, De vilde recommendere mig til Collegio med det samme at blive hjulpen i Danmark. Da imidlertid mig maatte tillades at forsyne mit Kald med hr. Grøn[1]) eller Hr. Skønning,[2]) indtil blev resolveret om mig enten at blive i Danmark eller at rejse tilbage til Finmarken, om jeg var saa lyckelig at blive hjulpen imod mit tilfælde. Mig er bleven berættet paa min Rejse til Løngen, det D. H. havde beæret mig med en Skrivelse fra Tromsen med hr. Porsanger, det har jeg ej endnu erholdet, siden jeg ej hafde den ære at træffe Hr. Porsanger, som tog en anden Vej forbie Maasøe, for samme aflægger til viidere min ydmygste taksigelse, men hafde jeg kundet forestillet mig, at D. H. skulde, som skeede, ved modvind blevet hindret i at fortsætte sin Rejse, hafde jeg vist nok blevet saa lyckelig at indfinde mig paa Tromsen, for der at nyde den ære, som jeg alleene eengang tilforn har haft i Khn., selv at gjøre min opvartning, det jeg nu icke veed Lejlighed til meere, men alleene recommenderer mig paa det ydmygste, stædse forblivende etc. Deres etc. Christian Weldingh.

---

480. 1762 25. Aug. fra E. Rosted, Tranøen.[3]) (RA.)

Høyædle etc. Herr Doctor og Biscop. — — — Den Torske Konge, jeg meldede om, ved D. H.s nærværelse følges nu med Sr. Hoff, den er ey vel tillaved, da den der hafde den, ey har keeret sig derefter fra begyndelsen, jeg seer ingen anden forskiæl fra en anden Torsk, end alleeniste hovedet, der end synes at være mere kubben og klubbet end paa en anden Torsk; thi hafde den

---

[1]) Jens Grøn, se nr. 145 ovfr.

[2]) Jac. Elias Schjønning, se nr. 154 ovfr.

[3]) Se Gunnerus' svarbrev nr. 176 ovfr.

været ret medfaret fra begyndelsen, hafde den vel haft en anden anseende.

Ænderne har jeg sendt Bud efter, men ey bekommed til mig.

Duunen, som jeg forpligtede mig at skaffe D. H. for de leverte 11 Rdlr. kunde jeg til denne tiid umuelig ey faae fra anden stæd, og hos mig self hafde jeg sandelig ey en mark saa reen, at jeg kunde sende afstæd, men behager D. H. at liide paa min ærlighed, skal jeg see Dem dertil forvissed med sicker Leilighed, om Gud vil til Sommeren igien, ihvorvel det giør mig ont, at jeg ey skulde kunde fuldbyrde mit giordte Løfte, og end mere at jeg ey hafde det i forord ved Pengenes overleverelse.

Angaaende Wangne-Fangsten, da er det mit stadige forsæt, at see den istandsat, til hvilcken ende jeg har bedet Sr. Hoff kiøbe mig i Tronhjem $1^1/_2$ vog fiint snøre, som maae bruges til Garn, tov at skyde det paa har jeg vel self; hvorfore jeg efter D. H.s eget forlangende til at bekoste Redskaberne, skal jeg gierne legge umagen og arbeidet dertil med fornøyelse, da jeg og self kunde maaskee faae den min Fiende at see i øynene, og faae min Glæde over ham opfyldt. Jeg formoeder og, at D. H. staaer mig bie, ifald der skulde skee Klagemaal, eller jeg skulde komme i nogen ulæmpe derfor, da jeg har foranstaltet det med een af min Meenighed, at giøre sig umage med at skyde een paa fiske Klackerne, og til recompance har jeg loved ham 2 rdlr., da hand og jeg i Vidners paahør har giort anstalter, paa det hand des frimodigere kunde gaae til Værcks dermed, saasom hand ellers icke torde giøre det, saa at, gaaer det nu icke med saadanne anstalter an, veed jeg ingen Raad, da jeg har den tancke, at mit ønske opnaaes, hvoraf jeg ret vilde flattere mig, ja og glæde mig over, at faae een for mig saa skadelig en Fiende i Hænder til at anatomere, og glipper det her hos mig at faae ham i snaren, saa er det og andre Stæder ugiørligt. Jeg vil derfor da ønske, at baade D. H.s som og mit ønske kunde opnaaes til fornøyelse for omkostningerne.

Motte jeg nu og tage mig den frihed at udbede mig, det D. H. kunde faae nogen underretning angaaende Perle-Fangsten, maaden at fange den paa, som og tiiden paa hvilcken den skulde være moeden, da udbad jeg mig ydmygst samme motte meddeeles

mig, paa det jeg kunde giøre et forsøg dermed. Hvad andre ting angaaer, skal jeg giøre min fliid end som tilforn. Da jeg med dybeste Submis har den ære at henleve etc. Deres etc. E. Rosted.

---

481. 1762 3. Okt. fra C. Morsing,[1]) T.hjem. (StA.)

Høygunstige Hr. Biscop! Jeg har dend Ære kuns herved kortelig at anmelde det ieg i aftes ner hos dend gamle Busch saa et rart Søetræe, hvilcket hans Søn hafde bragt med sig fra Floøerne ved Storfosen hidtil Byen, og jeg strax giorde anmodning til Ham, at maatte falde til M.hr. Biscops Natural Cammer, det har og adskiellige andre Søegevæxter hos sig deels løse, deels i grenene indflettede, skal være opdraged over 100de fafnes dybhed, og har kosted ham, efter hans Sigende 2 Rdlr. til Fiskeren, Om Hr. Biscopen vilde idag besee det, haaber ieg samme efter hans Løfte til mig, det kommer i M.hr. Biscops Eje, uden at sendes en anden steds hen. Jeg henlever med underdanighed etc. Hr. Biscops etc.

C. Morsing.

---

482. 1762 15. Oktbr. fra T. Klevenfelt, Kjøbenh.[2]) (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biskop! Fra Aarets Begyndelse af har jeg stædse skrantet og til deels været saaledis betagen, at jeg snart icke har været ude af huset, ja end icke i høyeste Rett og dette er Aarsagen, at jeg saa lidet har profiteret af correspondancen med en saa høyærværdig Mand og Værdig Velyndere. Paa nærværende Tid er jeg u-leyliget med baade Svaghed og u-behagelig Fløtning, saa jeg er i en meget stor confusion, kand dog icke undlade ved denne Leylighed at fremsende (som en liden Erindrings Begyndelse og Erkiendtligheds første Grøde) 6 smaa Bouteiller ægte Ungerske Viin fra Keyserens egen Kæller — Aus Norden kommt Goldt! = Mahr[3]) wenig sagde Hollænderen — Om store

---

[1]) Christen Morsing, f. 1721, 1739 dimitteret fra T.hjems skole, 1744 pers. kapell. hos faderen, der var sogneprest til Næsset, opholdt sig 1756—1759 i Kjøbenh., var derefter en tid hjelpeprest hos sognepresten til Domkirken i T.hjem, stiftsprovst Jakob Thode. Blev 1766 sogneprest til Aulum i Ribe stift. Døde 1790.

[2]) Besvaret den 29. Januarii 1763. (G.s paategning).

[3]) Vistnok maar (hollandsk) = kun, men, dog.

Herrer tør Mand icke sige, at De ere Gniere, Gniskere, Suur-fittede — altsaa satis est dicere de Imperatorens Keyserlige Mayestet, at hand er en stor husholdere og icke gifver for meget bort af Gangen. Til Foraaret, om Gud sparer Lifvet, skal jeg stræbe at sende nogle Vest-Indiske Coquiller, haaber og, at min høyærværdige Ven betænker mig (skiøndt u-forskyldt) med noget af den Nordlandske Reysis Skatter — Men! intet almindeligt skal komme ind, siger Apostelen.

Jeg er nu saa opfyldt i Krogene med til deels u-betydeligt saavel i henseende skilderier og andre Sager, at jeg icke under Noget Plads uden det som er extra-got. — Et got og rart Stycke (være sig af hvad slags) prefereris hos mig for en Mængde af det slags, som ey er attention værd og ey gifver mig nogen Oplysning, dog maa mand i en Samling hafve baade ondt og got. Deels for Samlingens, deels for Forskiellens og Oplysnings Skyld — Nu samler jeg for mig self, thi jeg er kieed af at gifve Keyseren uden det Keyserens er helst naar det heder pour le tout — Ich sage Danck, Jesper!

Det Wienske Cabinet eyer fra min haand allerede en liden kostbar og saa rar Forraad, som kunde hafve giort min egen Samling brillant, om jeg self hafde beholdt hvad nu er borte. — En steen-haard Norsk Corall-Samling af ofver [een] Alen i længde, brede og høyde — forsynet med saa mange accessoriis som kunde fortiene en temmelig vitløftig protection af en Professore Naturæ Historalis — En Grønlansk ægte Granat in matrice af ofver 2 Punds vægt, som Hr. Professor Egede efter 20 Aars Søgning har funden i Landet — En Cristal-Druse af ofver 1½ Alens længde med angeflogene og igien anden gang Cristallicerede og brillerende blomster, saa skiønne i Naturen efter-abede, som om de vare voxne i det skiønneste hafvebede — u-talligt meere af saadant slags — O, utinam tum cum eller da jeg sendte alt dette bort jeg hafde haft bedre Forstand — Miserere mei, Domine! og understødte mig med det beste og meste, som kand ofverladis. Dominus Pro Cancellarius og Andre have allerede Nock. Min gode Ven Hr. Et. R. Suhm maatte flittig hilsis — jeg ynsker at hand snart igien maa brænde Kaffe-bønner — Forblifver med særdelis consideration D. h.s tienstydmygste tiener T. Klevenfelt.

483. 1762 2. Novbr. fra Major I. G. Coldevin,[1]) Over Hochstad, Frosten. (StA.)

E. S. Dersom D. h. kunde undvære Schwamerdams bibel der Natur[2]) og vilde laane mig samme paa en Maaneds tiid, ønskede jeg det gierne.

---

484. 1762. 13. Novbr. fra J. Lund,[3]) Kjøbenh. (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biscop etc.! Ved nærværende har ieg den ære underdanigst at tilmælde D. H. min Ankomst til Kiøbenhavn, som dog skede sidst i forrige maanet, og logerer ieg nu hos Hofdantzemester Laurent paa Kongens nye-Torv, dette, saavelsom at have aflagt min Taksigelse i all underdanighed for D. H.s for mig hafte Gunst og Bevaagenhed, burde have blevet længe siden af mig opfyldt. Men den fortrædelige Confusion, D. H.s Breve ere komne i, har afholdt mig hidindtil i Haab om dog engang at bekomme dem. Amtmand Hammer førte dem med sig til Christiania, og som Han kom et par dager for mig afleverede Han Brevene til Hr. Busk,[4]) der glemmer at overlevere mig dem; da ieg ved min Ankomst hertil, faar Sammenhængen at vide, skriver ieg strax til Christiania, og ventede med denne Post, men forgiæves, baade paa Svar og Breve; Jeg er altsaa ilde deran, hos Hs. Excell. Greven tør ieg ej, i mangel af Deres skriftlige Tilladelse at rejse, ej giøre Opvartning, det bæste er Han kommer ej til Kiøbenhavn før sidst i denne maanet, heel ømt giør det mig for D. H.s andre Breve, og den mig givne Commission, haaber dog D. H. er saa Gunstig og ej tilregner mig det til Onde, da ieg er ganske uskyldig, skal og ved denne Post paa nye skrive til Christiania for om mueligt at faa fat paa dem, det ieg og haaber, da det skulle være underligt, hvorledes de skulle blive borte. Ikke desto mindre vil ieg udbede mig en nye Tilladelse og Attest, om forrige mod Formodning ej skulle blive mig indhændiget; og om mueligt, det da maatte ske med denne Post, faar ieg imidlertid Brevene skal ieg strax underdanigst tilmælde det D. H.

---

1) Se nr. 204 ovfr.
2) Se nr. 254 og G.s svarbrev, nr. 279 ovfr.
3) Se nr. 277 ovfr.
4) Se nr. 217 ovfr.

Andet nyt veed ieg ikke end Hr. Meintz[1]) bombarderer gr. Holstein og Collegierne med adskillige Klagebreve til største deelen heel vanskelige at forstaae, gr. Holstein har faaet et, som, om det skulle indholde noget, maatte det være en Begiering at faa Hans Datter om der var nogen tilbage. Begyndelsen skal være denne: Som ieg ej har den Løkke her paa Stæden at behage det smukke Kiøn, da ieg dog tilforn har været saa Løkkelig etc.

Af det store Topographiske værk Hr. Just. R. Jessen og Hr. Steenbock[2]) har under Hænderne skal nogle ark være trøgte, ieg har ej haft den Løkke at see dem, men efter Hr. Professor Ascanii ord, skal det være noget elændigt Tøy, saa meget er vist, at Hr. Steenbock venter paa ordre at rejse op til sit Kald.

Nest at tilønske D. H. etc. underskriver ieg mig med allerærbødigste Høyagtelse Hr. Biscops etc. J. Lund.

---

485. 1762 20. Novbr. fra J. Lund, Kjøbh.

Høyædle etc. Hr. Biscop etc. Paa Onsdag blev D. H.s Breve mig tilbragt fra Christiania med Hr. Professor Holm, nemlig: min Rejse Tilladelse og Attest,[3]) for hvilke ieg underdanigst takker, et Brev til Hr. Prof. Øder,[4]) som ieg selv strax overleverede, et dito til Cantzelie Secreteren[5]) blev og strax befordret, nok et Brev til Hr. Stabel Brun[6]), som end er min Forvaring, da Han endnu ej er indkommen fra Fredensborg, men ventes daglig; Enkedronningen kom hertil i Torsdags, og ventes det Kgl. Herskab vist d. 24de i denne Maanet. Doctor Holmboe[7]) har uden ansøgning og maaske mod sin Villie efter endeels sigende, faaet Stifts Provstiet i Christiania, for Resten er der faa eller ingen Vacancer men nok af Søgende; paa Onsdag kommer Hs. Høygrævelige Excellence til Byen, saa ieg paa Torsdag i Guds Navn faar at giøre Begyndelsen med

---

[1]) Se nr. 284 ovfr.
[2]) Se aarsskr. 1888—90 pag. 204 og nr. 247 ovfr. samt nr. 533 nedfr.
[3]) Er nr. 277 ovfr.
[4]) Er nr. 255 ovfr.
[5]) Er nr. 309 ovfr.
[6]) Er nr. 274 ovfr.
[7]) Otto Holmboe, f. 1710, 1742 slotsprest og sogneprest til Aker, 1760 dr. theol. og 1762 stiftsprovst og sogneprest til Kristiania. Døde 1773.

mine Ansøgninger. Kan ieg i den Tiid ieg her opholder mig være D. H. til nogen behagelig Tieneste skal det være mig en Fornøyelse derudi at efterkomme min Skyldighed; Imidlertiid tager ieg mig den Frihed underdanigst at anbefalle mig etc. og henlever i dybeste Ærbødighed etc. Hr. Biskops etc. J. Lund.

---

486. 1762 20. Novbr. fra C. Müller[1]), Kjøbh.[2]) (StA.)

Min Høistgunstige Mecænas! Efter 7 ugers besværlige og kjedsommelige Reise kom jeg endelig til Kiøbenhavn Lykkelig og vel med mine Smaa Reise-Kammerater. Jeg skulle forlænge siden have avlagt min skyldigste underdanigste taksigelse til D. H. H. for altid udviste store og mangfoldige Grace imod mig og mine, men det meget Bryderi som jeg til denne tid haver haft med de Smaa jeg bragte ned med mig, haver hindret mig derfra.

Tag da ikke u-gunstigt op min Høistgunstige Mecænas! at jeg nu først kan have den ære underdanigst at svare paa den mig gunstigst anbetroede Commission angaaende Linnæi Systema som skulle indkjøbes — Bogen er at faae, og saasnart Lejlighed gives skal den strax blive opsendt. Skulle imidlertid den nyere Edition, som daglig ventes, komme ud, kjøber jeg den, hvormed Kjøberen ventelig vil blive bedre fornøjet. Denne omstendighed er just aarsagen til at de faae Exempl. som ere at faae av de eldre Editioner ikke blive avsatte, og hvorfor jeg ingen til denne tid haver villet kjøbe.

Hr. Etats-Raad Clevenfeldt samler nu av al Magt Naturaljer til sig Selv, og haver dermed allerede giort en god Begyndelse — Ellers haver jeg den ære at gratulere med den Skjønne Samling av Rariteter, som mig av hr. Amtmand Hammer er sagt skulle være forskaffet i dette Aar i Nordlandene. I Særdeleshed haver jeg hørt den Brygde meget berømme, som endelig skal være indsendt fra Smølen.[3]) Jeg haver tilligemed min Broder giort mig al muelig u-mage for at faae fat paa noget til D. H. H., som kunde være rart, men her ere Hundrede hender derom. Dog haver jeg Løvte paa 1 Stykke Crystallum duplicans og 1 Stykke

---

1) Se nr. 243 ovfr.

2) Besvaret den 24de December 1762. (G.s paategning).

3) Se nr. 77 og 79 ovfr. G. fik sommeren 1763 et brugdeskind (se selsk. skr. III pag. 35) og 1765 et brugdehoved derfra (se nr. 80 ovfr).

Chalcedon, hvilke tilligemed hvad andet jeg kan faae fat paa skal med første Lejlighed blive opsendte. Den Første Part av Strøms Søndmøers Beskrivelse er nu udkommen, roses her meget.

Freden skal nu av Kongen i Engeland være sluttet til største Misfornøjelse for øvre og nedre Huuset med Frankrig og Spanien. Conditionerne ere ikke saa tilforladelige mig berettede at jeg tør debitere samme, men dog haver det sin Rigtighed med Hoved Sagen. I Sverrig pønskes der paa u-rolighed. De hollanske aviser vil at Sverrig med Rusland skulle forenes imod Dannemark; men egentligen er det vel en indbyrdes Misfornøjelse blandt de Svenske over Vexel-Coursen, som er saa falden til anseelig Skade for Riget, at man nu her kan faae, som ordet gaaer, 1 Dal. Sølver Mynt for 12 Skill. dansk, hvorved tabes meget over 100 pr. C. Til den ende skal der nu til foraaret være berammet 1 Rigsdags Samling for at bøde herpaa. De Norske, især Tronhiemske, døer her i hobetal, Neppe gaaer nogen Dag forbj, at jo 6 à 7 liig [begraves][1]) og ligesaa mange igjen staaer ferdige. Eendel af Officiererne have og været syge, dog er ingen av Dem døde. Mine egne omstændigheder angaaende, da ere de saadane, at hvis D. H. H. ikke vil efter sædvanlige Grace gunstigst recommendere mig til D. H. H.s mægtige Venner her paa Stedet, hvor jeg er gandske fremmed, da seer jeg ingen udkomme til min Befordring — Det er paa Grund av min Høistgunstige Mecænatis gunstigste Løvte jeg understaaer mig at begiere saadant, forsikret om at min underdanigste Begjering ikke nægtes mig. Grev Moltke veed jeg giør for D. h. h. alt hvad han kan, ligesom hr. Pontopidan, Et. Raad Finkenhagen foruden mange andre. Præstekald søger jeg aldrig. Forresten maa det blive hvad Gud og Kongen vil. I øvrigt tør jeg forsikre det aldrig skal fortryde min høistgunstige Mecænas, at have befordret min Velfærd etc. etc. C. Müller.

---

487. 1762 24. Novbr. fra E. Schytte, Lyngs Ejdet.[2]) (RA.)

Høy-Edle etc. Hr. Biscop etc. Jeg har den Ære herved underdanigst at tilsende D. H. H. det sædvanlige Mandtal og Journal,

[1]) Et ord i kanten af brevet afrevet.

[2]) Besvaret d. 12. april 1763. (G.s paategning). Er nr. 182 ovfr.

som er det 6te i Tallet, hvornæst jeg allerydmygst udbeder mig den Grace at blive det Høye Collegio foreslaaet til den ved Hr. Sidenii[1]) død existerende vacance paa Buxnæs. Hvorlænge og hvorledes jeg har tient, formoder jeg at være det Høye Collegio lige saa lidet som D. H. ubekient: Jeg fordrister mig derfor underdanigst at haabe, at min lange Tieneste maatte ved denne Leylighed komme i Naadigst Erindring. Desforuden begynder de Stød, som min Helbred ved den paa Reyserne ikke siælden mødende travaille efterhaanden har faaet, ved Tidens Længde alt mere og mere at føles; Særdeles blev jeg paa min Vinter Reyse 1761 angrebit af en smertelig Øyen Svaghed, som recidivérer saa ofte, som jeg maa opholde mig i Finnernes røg-fulde Boeliger, og derved giør mig mit Embeds Forretninger overmaade besværlige, foruden at mit Syn alt mere og mere svækkes, saa at Jeg ikke seer mig i Stand til herefter som tilforne at giøre mit Embede fyldest ved at reyse i districtet. Dette vilde jeg og ydmygst bede at D. H. Gunstigst vilde behage at forestille Collegio.

Den Ære, som D. H. H. har villet bevise mig ved at tilsende mig det Thronhiemske Selskabs Acta, skal være mig en kraftig Opmuntring til, under mindre kummerlige Omstændigheder, at arbeyde paa at tilveyebringe noget, som kunde være værdigere at komme for et saa anseeligt Sælskabs Øyne, og har Jeg i den henseende tænkt at bringe i Orden det som Jeg i 10 Aar har samlet paa til en Afhandling de morbis Nordlandiæ endemiis & medicina eidem domestica, opmuntret dertil ved Th. Bartholins Tractat de medicina Danorum domestica.[2]) Imidlertid har jeg den Ære herved at aflegge min underdanigste Taksigelse for denne D. H.s Godhed etc. etc. E. Schytte.

[1]) Leonard Sidenius, f. 1702 (faderen var en pelsvarehandler Abraham, boende ved en elv Siden i Jemteland), 1722 dimitteret til universitetet af Thomas v. Westen, exam. theol. 1724, 1725 missionær til Ibbestad, 1728 vicepastor og 1740 sogneprest til Buksnæs. Er fader til den nr. 363 nævnte Jonas Sidenius.

[2]) Se aarsskr. 1888—90 pag. 127.

488. 1762 26. Novbr. fra L. F. Broch, Dolmøe,[1]) Hitteren. (StA.) — — — P. S. Da d. H. var af den godhed at love, at forsyne mig med den første Tome af Hees forklaring over Passionen, giver jeg mig herved friehed at erindre derom — prænumerat. Seddlen for 2den Tome sendes herved — siden den var forlagt for mig, da jeg lod afhente bogen, men den 2den Tome har jeg faaet.[2])

---

489. 1762 18. Decbr. fra I. C. & G. C. Berling,[3]) Kjøbh.[4]) (StA.)

Højædle etc. Hr. Biskop! Vi tage os den Friehed herved at insinuere vores allerydmygste Lykønskning til det forestaaende Nye-Aar, at D. H. H. maatte i all optænkelig Velgaaende fuldende samme, og mange paafølgende Aar, med sand Fornøjelse.

Een Deel af De Højædle Herrer Biskopper har til forgangne, og nogle forrige Nye-Aars Tiider været saa gunstige at lade os tilstille den ved Aarets Slutning indrettede Liste over de Aaret igiennem Copulerede, Fødde og Døde i deres Stift, af hvilke vi og have benyttet os, ved at indrykke dem til almindelig Bekiendtgiørelse i de her af os udgivne Berlingske Aviser; Men dette har hidindtil ikke været noget fuldkomment, saasom os ere ikke meddeelte saadanne Lister fra alle Stifterne her i Riigerne, hvorfore vi ej heller have kundet bringe det saavidt at meddeele vore Tidenders Læsere en Summarisk Liste over begge Riigerne, hvilket vi dog have ønsket, og endnu er vores Forsæt for dette Aar, i fald vi dertil kand erholde de fornødne materialier. Vi tvivle ikke paa, at jo D. H. H. saavelsom andre Patrioter med Fornøjelse ville læse en saadan Summarisk Liste i vore Tidender, vi haabe derfor og at De gunstig ville befordre den samme saavidt det staaer til Dem, og dette skeer, naar De ville behage at lade os meddeele Copie af den for Deres anbetroede Stift indrettende Liste, hvilken, som Aviserne vedkommende, kunde Postfrie Addresseres til Det højlovlige General Post Amt. Vi giøre os forsikrede om, at D. H. H. tilstaaer os denne Gunst etc. etc. I. C. & G. C. Berling.

---

[1]) Besvaret d. 3die Decembris 1762. (G.s paategning).

[2]) Smlgn. nr. 41 ovfr.

[3]) Se nr. 272 ovfr.

[4]) Besvaret d. 8de Januarii 1763. (G.s paategning).

P. S. Skrivelse herom kunde leveres til Postmesteren der, som da sætter Post-Segl derfor.

---

490. 1762 18. Decbr. fra I. Lund, Kjøbh. (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biskop etc.! I denne uge har ieg erholdet 2 D. H.s Breve det første i Torsdags med Mons. Baade[1]) og det andet[2]) med Posten i gaar, den omskrevne Forandring i Deres Mstr. skal blive observeret, ieg har talt med Prof. Öeder og Pelt og faaet underretning at Kobberstykkerne skal i Leipzig stikkes og aftrykkes, dog den Tegning af Gorgonia undtagen, som bliver for stor for et octav Brug, og vil derfor Prof. Öeder lade en nye Tegning efter mindre Maasstab forfærdige efter hvilken den siden her bliver stukket, ellers kunde de ikkun give mig lidt underretning om Trykningen. Jeg har derfor i dag talet med Hr. Rect. Dass, som siger, Han for længe siden har tilskrevet Rect. Schønning omstændig desangaaende, Trøkningen tager ej Begyndelse før efter Nye aar, de tilsente Manuscripter vil ej forslaa til mere end 20 à 21 ark. Berlins kunde ej blive trøgt med, da Hans Beregninger grunde sig paa en urigtig Poli Høyde, der differerer fra Vidensk. Sælskabs over 15 min. Naar noget derudaf bliver færdigt skal ieg søge Lejlighed at tilsænde det D. H. Fra Hr. Stabel skal ieg hilse at D. H. skal faa sit Microscopium op med Stud. Angel,[3]) som i Januario skal oprejse, da Leut. Mejer, han ellers agtede at sende det med, opholder sig for længe Syndenfields. De omskrevne Bøger enten at opsænde eller kiøbe, skal ieg giøre min Fliid med, endeel vil vel ej være saa gode at bekomme, uden det skulle ske hos de, som handler med gamle Bøger eller ved auctioner. Med Boghandler Rothe[4]) har ieg i dag talt om at forlægge Deres Norske Flora og Pan, Han holte Prisen for Høy, dog udbad Han sig Betænknings Tiid, da Han nærmere skulle tale med mig.

Her spargeres, at vores ælste Princesse er paa Vejen at blive en gemahl af Kronprintzen i Sverrige, og er end de, som vil vide

---

[1]) Er nr. 278 ovfr.
[2]) Er nr. 279 ovfr.
[3]) Se nr. 497 nedfr.
[4]) Se nr. 279 og 284 ovfr.

de Ministre, der desangaaende paa begge sider er paatænkte. Her tales og om en Forordning angaaende Candidaters Examen, der skal blive Præster, Solicit. etc. Hvad [sant] der er [der] udi skal ieg ikke sige, ellers er her intet betydeligt mig vidende. Vil derfor underdanigst tilønske D. H. en Glædelig Juul etc. etc. J. Lund.

---

491. 1762 20. Decbr. fra E. Røring, Wedøe. (StA.)

Høy-Ædle etc. Hr. Biscop. — — — Ellers er mig ogsaa Den 11te hujus tilkommen D. H.s næstforrige Allerhøystærede Skrivelse af Den 3die Decbr. med alle derunder indsluttede Documenter, nemlig — — — 4. et Prøve-Ark af det i Trykken forventede Skrift, Clavis linguæ latinæ[1]) kaldet, hvortil Prænumerantere inviteres, hvilket altsammen kort efter dets Hidkomst blev udsendt til Omgang imellem Præste-skabet. — — — Sluttelig henlever ieg etc. etc. E. Røring.

---

492. 1762 26. Decbr. fra P. Abildgaard,[2]) Røraas. (St.A.)

Høyædle etc. Hr. Biscop etc. Med min Svoger Hiort,[3]) som kom hiem fra Troenhiem den 14. Dec. fik Jeg D. H.s Brev af 6te Oct.[4]) tilligemed Flor. Danicæ Fascic. primum og du Hamels oversatte Skrift om Naturaliers Fortsendelse til Søes; hvilke begge Skrifter Jeg lover at conservere uskadede, og til den Ende har Jeg efter D. H.s order indlagt her min Qvitering for bemeldte Bøger, hvilken skulle for længst været indsendt, dersom Jeg tilforn hafde erholdet D. H.s Brev; og fra den 14. Dec. er her ikke formedelst Uføre gaaet noget bud til byen før end nu. Jeg recommenderer mig etc. etc. Peter Abildgaard.

---

493. 1763 1. Jan. fra Joh. Berg, Kjøbh.[5]) (StA.)

Højædle etc. Hr. Biskop etc.! Af Hr. Stift-Provst Mag. Thodes Brev dat. d. 23. Nov. a. p. har jeg havt den Lykke at see,

---

1) Se nr. 508 nedfr.
2) Se aarsskr. 1891 pag. 141 og 1893 pag. 63.
3) Bergskriver Peder Hiort, se aarsskr. 1891 pag. 139.
4) Er nr. 27 ovfr.
5) Besvaret d. 22de Januarii 1763 (G.s paategning).

at D. H. ikke har taget mine ringe Breve, om mit Stipendium,[1]) som endnu ikke er indløbet, ugunstig op. Det glæder mig des meere, som jeg har frygtet for at D. H. af min Paastand mod Rect. Schøning skulle fatte nogen Ufordeelagtig Tanke om mig Den Frygt er mig nu Gudskee Tak betagen ved ommeldte Brev, som ikke alleene forsikkrer at D. H. har lovet mig mit Stipendium, men nævner endog den Mand, som jeg her kunde vente at afhente det hos. Vel har jeg endnu ikke faaet det udbetalt af nogen her, men jeg forsikkrer mig dog om at D. H. har befalet det skulle nedsendes. Maatte ikke min Begiering ansees som en Næsviished, saa fordristede jeg mig endnu engang allerydmygst at bede D. H. ville befale, at det jo før jo hellere maatte udbetales mig. Var jeg ikke i saa stor Betryk, som jeg er, da skulle jeg aldrig, for den lille Sums Skyld, falde D. H besværlig med mine Breve, eller giøre andre imod med at paastaae, det jeg synes at have Ret til. Men hvor skal jeg arme hen, som har giort mig en vis Regning paa disse Penge, og derfor har lovet mine Creditorer, hvad jeg ejer dem, især siden Hr. Stift Provstens Brev indløb. Er jeg saa lykkelig at D. H. hører min Begiering, saa har jeg den Ære at takke Dem allerydmygst for all den Bevaagenhed, De har beviist mig uværdigste ikke alleeneste i dette, men og i de forrige Aar.

Den Almægtigste opholde D. H., ej alleene i dette nu begyndte, men mangfoldige fleere Aar; Han forunde Dem all den Lyksalighed, De Selv vil ønske; Han give Dem Lykke til at opnaae Øjemærket af all Deres berømmelige Fliid og Nidkiærhed for Guds Æres Udbredelse og Fædrenelandets Bæste. Torde jeg endnu legge et Ønske til, saa er det; at De fremdeeles, ligesom hidtil, vil vise Dem bevaagen mod mig, som med ævig hengivenhed har den Lykke at leve etc. Deres Joh. Berg.

P. S. Efter Hr. Stabels[2]) Begiering fordrister jeg mig til at berette D. H., at i stæden for den Plinii Historia Mundi,[3]) som jeg med Pettersen sendte op, har jeg nu kiøbt en anden igien paa

---

[1]) Se nr. 410, 424, 458 ovfr. samt 502 og 514 nedfr.

[2]) Se nr. 267 flg. og 471 ovfr.

[3]) Smlgn. nr. 274 ovfr.

Auction for 9 rd. 15 skill. Jeg vil gaabe at D. H. er fornøjet med det Kiøb, da jeg ikke har hørt det bedre paa nogen Auction.

494. 1763 3. Jan. fra J. Lund, Kjøbh.[1]) (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biskop etc. D. H.s Mstr. til 2den deel af Tronh. Samlinger har ieg nu faaet fra Prof. Öeder, for at Conferere dem med de tilsente emendationer, som og nu strax skal efterkommes, den anden Correctur D. H. behager at anbefalle mig, skal ieg efter skyldighed forrette om De saa behager, dog synes mig ligesom Prof. Öeder vil tage det fortrydeligt, ieg venter derfor Deres nærmere ordre herudi, da her er god tiid, og det Rector Dass har under Hænderne skal nu først begyndes at trøkkes. Efter forlangende har ieg kiøbt Halleri Enummeratio Stirpium helvet.[2]), men endskiønt ieg kiegklede med Hænde[3]) i to dage fik ieg ej 1 Skill. afslag af 12 Rdlr. Linnæi Biblioth. Botanica 2 Ort og Fundam bot. 1 Ort 8 Skill., de 2 sidste har Monsr. Rosenvinge,[4]) der tillige overleverer dette Brev, med sig, ieg turde ej sende meer med Ham, da Han skulle ride igiennem Sverrige og var at befrøgte de kom til Skade. Ieg har og kiøbt Loeflings[5]) Spanska Räsa, men for at faa den maatte ieg kiøbe Linnæi Skånska Räsa med, da M. Rothe ej ville skille dem ad, de kostede 2 Rdr. Ieg tænker ieg ej forsaae mig derudi, thi skulle D. H. have den tilforn, bliver Han nok uden møye af dermed, som en begiærlig Bog.

Med Addresse Contorets Post bliver vanskeligt at faae noget, da de ej har erlanget den assistence de har ansøgt, og derfor ej afsænder andet end en Postsæk for ganske smaa Pakker. Linnæi westgiötska Räsa og den nye udkomne 1 Tom. Spec. Plantarum har mad. Rothe lovet at forskrive da de ej er her at bekomme. Skulle D. H. behage at lade nogen af de kiøbte Bøger her ind-

[1]) Besvaret d. 26de Martii 1763. (G.s paategning). Angaaende de nævnte bøger se G.s breve, nr. 279 flg. ovfr.

[2]) Udkom 1742.

[3]) Madame Rothe, se nr. 284 ovfr.

[4]) Jacob Chr. Rosenvinge, f. 1737, søn af provst Peter Kaasbøl R. i Selbo, exam. theol. 1761, sogneprest til Ytterøen 1786, døde 1812.

[5]) Se nr. 280 ovfr. Hans Spanske Resa udgaves af Linné 1758.

binde, da skal ieg naar ordre gives og kundskab om hvad Bind, gierne besørge det, da ieg formener Prisen er bædre end i Tronhiem. Anden Lejlighed end til Søes vil vanskelig gives, maaske det kunde ske med Officererne,[1]) naar de faae Giemlov, hvorom ieg dog forventer Deres Giensvar. Den unge Rothe har frasagt sig oplaget af Deres Flora og Pan og har ieg nu opgivet Conditionerne til Mad. Rothe, hvis Svar ieg forventer. De haandskrevne Ark af Nat. og Folke Retten veed Gud hvor de er, ieg har talt med Mons. Pelt, der siger Monsr. Martfelt[2]) er bortrejst, som Hofmester, ligesom han ej havde med nogen at bestille, da Han dog har faaet 100 Rdl. af Ham paa D. H.s og 200 Rdl. paa Hans egne Vegne, hvo Hans Commissionair er her paa Stæden har han ej endnu kundet faae at vide. 50 Exempl. af Deres Theol. Dogmatica har Pelt lovet at forskaffe og sagde Han dertil behøvedes intet forskud, han lovede mig ellers Priis og Regning paa de andre omskrevne Bøger til i dag, men, som den ej endnu er ankommet og ieg nu skal afsænde Brevet faar de at beroe til en anden Lejlighed. Imidlertiid tilønsker ieg underdanigst D. H. bestandig Sundhed, fornøyelse og Løksalighed i dette nye aar og utallige paafølgende, og nest allerærbødigst at recommendere mig etc. underskriver mig etc. Hr. Biskops etc. J. Lund.

---

495. 1763 15. Jan. fra P. Hersleb,[3]) Foesnes. (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biscop! — — — Udi medfølgende Æske er til D. H. H., fra Mig 2de i hinanden indviklede Søe-Soele eller Søe-Navler, eller som Hr. Pro-Cantzler Pontoppidan meener, Capita Medusæ — og fra Hr. Ford[4]) en Søe-Coral, som Hans Folk ved fiske-Reedskab har optaget. Begge deele ere, for ej at skyves og stødes tilskade paa Vejen, tilbundne til Ædsken med traad, som overskiæres og løses, førend de kand optages. Paa Søe-Soelen vare de 2 ovenpaa Liggende greene afbrudte, da

---

1) Under oberst v. Krogh, se nr. 498 nedfr.

2) Se nr. 248 og 326 ovfr.

3) Se nr. 56 ovfr.

4) Willum Ford, f. 1722 i T.hjem, 1747 exam. theol., 1751 pers. kapell. til Nærøen, 1756 resid. kapell. til Fosnæs, 1776 sogneprest til Beitstad. Døde 1787.

Jeg fik den, hvilke Jeg meener at kunde med Huusblass limes til. Da Hr. Fords Folk hiembragte Corallen, var Jeg just nærværende, og remarquerte, efter mit ringe skiøn, endeel besynderligt ved den, som Jeg tildeels ikke finder, og tildeels meener anderledes at have befundet, end i Pro Cantzlerens Natur Historie læres; men det besynderligste, at den heele Plante maa efter min meening (saafremt jeg ikke af alt formeegen øjensynlig Rimelighed er bleven bedraget) være en generation af Orme, som er i det salte Vands blandede Leer- og sand-Grund, hvilke Fiskere bruge til agn ved foraars og Sommerstid. — Jeg er saa gandske ukyndig i Natur-Historien og mangler saa meeget, som dertil hører, at Jeg ikke kand afgive mig med at skrive noget vist, grundigt, ordentligt eller udførligt derom; men vil alleene til D. H. H.s bedre undersøgning, ligesom det falder mig ind udi Hukommelsen indberette, hvad Jeg ved den Søe-Coral meener, at have, som noget før ubekiendt, iagttaget. Samme, som ikkun bestaaer i nogle faa korte anmerkninger, bruger Jeg den frihed paa hoslagde Papir at tilstille.

Mit Løfte om Pauli Flora Danica[1]) skal ikke blive forglemt, men saasnart mueligt efterkommet. Jeg har endelig faaet den opspurgt at være kommen til en Officier, som er udcommanderet, og venter snart at faae den udleveret, da den strax skal blive tilsendt. Det skal altid være min attraae og bemøjelse at have D. H. H.s Høje Bevaagenhed, og beviiser mig med underdanig hengivenhed at være etc. Deres etc. P. Hersleb.

---

496. 1763 22. Jan. fra J. Lund, Kjøbh. (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biskop etc. Med Addresse Contorets Post bliver vel ej mueligt at faa Bøger op, siden den hele Post bestaar kun i en maadelig vadsæk, hvori de ej vil tage store Pacqver, ieg giør min fliid at faa noget med Rejsende, med Provsten Rosenvinges Søn[2]) gik det fejl, da hans Rejse er gaaen overstyr, Linnæi fund. Bot. og Biblioth. Bot. har nu en underoffic. med, som rejser til Tronh. tillige med Brev, kan ieg og faae noget med andre,

---

[1]) Hermed menes J. Paulis Dansk økonomisk Urtebog. Kbhvn. 1761. Smlgn. nr. 265, 283 og 476 ovfr. samt 520 og 538 nedfr.

[2]) Se nr. 494 ovfr.

skal ieg giøre mig fliid. Annotationerne ere nu Deres Masctr. tilførte, men Correcturen vil nok Prof. Öeder forrette og lader det som han holder det for Tort, om han blev afsat dermed, siden han engang har paataget sig det. Fra Mad. Rothe[1]) har jeg nu faaet Svar angaaende Forlaget paa D. H.s Flora og Pan, at hun holt det for vanskeligt at forskaffe Papiir fra Tyskland til Tronh. og siden bøgerne tilbage igien baade hid og til Tyskland, og de 4 rd. for Arket holt Hun for at være alt for meget, men Aarsagen er de godt Folk er for godt vant. Hr. Strøm har maat Ladet sig afspise med nogle Exemplarer pro Labore, og saa vil de nok have det om det kunde Løkkes. Døden bortrøkker mange i Khavn. Iustits R. Sonne[2]) blev ikkun 3 uger Byefoget, ob. visit.[3]) Otto Arentz Søn Leut. ved generalmajor Eppings[4]) Reg. døde i Søndags og i Onsdags døde Cantzelie-Raad Arentz[5]) Søn Studios. Tobias, der er faa Huse der ej har syge, Fredriks Hospital kan ej modtage den halve heel, der attraar at komme derind, qvægsygen er nu trænget over til Skaane. De orationer etc., som bleve ved sidste store Doctor Promotion holdte ere nu ved Trøkken bekientgjordte. Mag. Ped. Horrebow[6]) er bleven Prof. design. Math. et Philos. ved universitetet Næst underdanigst at anbefale mig etc. Hr. Biskops etc. J. Lund.

---

497. 1763 22. Jan. Avertissement til Hans H. H. Bisp Gunnerus fra I. B. Stabel,[7]) Kbhvn. (VS.)

I Dag reiste herfra Msr. Angel[8]) som var saa god og tog med Sig Microscopet.[9]) Ieg viste ham hvorledes det skal sammen-

---

1) Se nr. 284 og 494 ovfr.
2) Jens Michael Sonne, f. 1703, 1748 kancelliraad, 1761 justitsraad.
3) Obervisitør ved toldboden i T.hjem.
4) Reinhard v. Eppingen, f. 1702, 1755 chef f. 2. t.hjemske infanteriregiment, 1760 generalmajor, 1764 kommandant paa Fredriksten, døde 1768.
5) Maaske Wilhelm Arentz, kancelliraad 1746, eller Joh. Gerh. Arentz, kancelliraad 1762.
6) Se nr. 130 ovfr.
7) Se nr. 266 flg. og 471 flg. ovfr.
8) Rimeligvis Jonas Angell (f. i T.hjem 1742, d. smstds. som stiftsprovst 1828), der det foreg. aar havde taget teol. eksamen.
9) Se nr. 255, 272 flg., 471 flg. ovfr.

sættes. Med Ham fulgte Ms. Borchgreving[1]) som medtog Bodhadsch[2]) Calendarium floræ, Nectaria florum, Rhuun Stafven og en disputatz de Alstromeria. Paa Mandag reiser Lieut. Cold som har lovet at medtage Linnæi Oelandske Resa og Ehrenmalms. Forleden Dag fik ieg Brev fra Linnæo, hvor ieg af udskriften seer, Han holder mig for Rigs Dags Mand fra Norge. Siden det meeste angaaer D. H. meddeles herved Copie.

Udenpaa: Viro Reverendo I. B. S. Deputato e Clero Norvegico.

Heri Tuas, Vir Clarissime! d. 24. præterlapsi mensis datas rite accepi & gratissimam persolvo mentem pro tot Tuis in me beneficiis, qvibus curas, qvæ scientias augent. Accepi cum Tuis simul literas Episcopi Vere magni S. T. Doct. Gunneri, e quibus fateor me multum profecisse. Ille certe exortus est tanqvam Sidus fulgentissimum in Septentrione, et mire illustrat cimerias istas tenebras, quibus polus arcticus a condito orbe obnubulatus.

Legi Acta Nidrosiensia, insigni cum fructu & emolumento: oro per omnia Sacra ad me mittas alterum tomum pro qvovis pretio, ut legam stupendas observationes communis nostri amici Gunneri. Si non graveris ad me mittere Gunneriana, qvæso inscribantur: Inspectoren wid Pakhuuset i Stokholm, Hr. Joh. Schildt, at sända til Archiat Linnæo. Iste enim D. Schildt semper est in telonio, ubi merces e navibus exponerantur, quiqve res meas curat. Si rescribas aliqvando ad me sit Titulus Epistolæ: Societati Regiæ Scientiarum Upsaliæ. Sit Tibi, V. R. hic annus cum multis felicissimus Carolus Linnæus.

Siden ieg gratis er kommen i een saa anseelig Correspondence faaer ieg med det første svare Ham at den anden Tome ey enda er udkommen og faaer ieg vel paa D. H.s Behag indbinde og tilsende Ham den anden som den 1ste Tome. Ieg er med største Veneration Deres etc. I. B. Stabel.

---

[1]) Maaske Henrik Christian B. (se nr. 456 ovfr.) eller broderen Jens Finne B. (se dette selsk.s skr. 1891 pag. 81 flg. og nr. 28 flg. ovfr.)

[2]) Smlgn. nr. 122 ovfr.

DET KGL. NORSKE VIDENSKABERS SELSKABS SKRIFTER. 1897. No. 5.

Arkæologiske Undersøgelser

i 1897

af

K. Lossius.

Aktietrykkeriet i Trondhjem.
1898.

Under en reise i sommer besøgte jeg flere af de steder, som omhandles i min beretning i videnskabsselskabets skrifter for 1896, no. 8. Efter denne fornyede undersøgelse meddeles her endel nøiere oplysninger, der vil supplere og delvis berigtige det ifjor anførte. Desuden medtages ogsaa nogle iagttagelser fra et par andre steder.

Stenkjær prestegjeld. Helge. Det ifjor omtalte fund (l. c. p. 3 f.) er 2 forskjellige: de 4 paalstave laa sammen i grus og kampesten i mælen lige ved elven nord for gaarden; lerkrukken fandtes derimod ca. 150 m. syd for samme i en haug sammen med en hel del kul og gulagtige lerklumper.

Gjevran. Befæstningen „Slottet" ligger længere mod vest end antaget i min beskrivelse fra ifjor, nemlig et kort stykke fra gaarden Dalekren i n. o. retning. Afstanden mellem befæstningerne paa Elnan og Gjevran bliver derfor kun 4 à 5 km. i lige linje, cfr. l. c. p. 15. Fjeldet, der er bestigeligt fra øst, har oppe paa toppen en meget kuperet overflade med længderetning ø.—v. Ude paa pynten i v. er bredden tversover fra n.—s. 30 à 40 skridt. Ca. 140 skridt fra vestpynten gaar muren i en bue fra n.—s. af en halvcirkels form; dens længde kan anslaaes til 104 m.

Beitstaden prestegjeld. Bardal. Den tegning, som ifjor meddeltes af den herværende helleristning, fremstiller de figurer, som findes paa den nøgne bergflade i den udstrækning, som den da havde. Da man imidlertid kunde antage, at denne oprindelig har været større nedad, og at der muligens fandtes ristninger under det torv- og jordlag, som i tidens løb er voxet op ved fladens fod, lod jeg dette bortrydde i en længde af 13 m. fra den vestlige ende og i en dybde af fra 1—3 m., saa at jeg fik horizontal bund. Ved

udgangspunktet grov jeg ned til auren og lidt dybere; men da intet af interesse bemerkedes, fandt jeg det unødvendigt overalt at gaa saa dybt. Der saaes enkelte kvartsstykker, som forøvrigt ogsaa forekommer oppe i dagen, men intet spor af flint eller levninger af andet verktøi, som kunde antages at være brugt ved ristningernes indhugning. Fjeldsiden falder omtrent lodret af paa den dybde, hvor der blev gravet. Maalt fra den største dobbeltspirals overkant er bergfladens høide 8.8 m., fra bølgelinjen ved skibsfiguren længere ø. 9.75 m.

Paa det saaledes blottede berg viste der sig at være indhugget endel ristninger, deraf 5 nogenlunde tydelige skibsfigurer, 3 med lodrette streger, den største 55 cm. lang. Forøvrigt bestaar ristningerne af for det meste meget grunde streger, der ikke kan sees at danne bestemte figurer, — rette eller krumme linjer, der skjærer hinanden eller gaar mere eller mindre parallelt med hinanden. Da de har været dækkede af jord, er de i regelen ganske skarpe og lidet forvitrede De er grovt og hakket huggede, undertiden kun antydede ved punkteringer, uden at disse er blevne udarbeidede til sammenhængende linjer. Nogle saadanne svage og utydelige linjer sees omtrent 5 m. fra v. nær en skibsfigur, og 20 cm. under disse er der nogle smaa huller indslaaede tæt sammen, næsten som om de skulde være begyndelsen til en grube. Ved en skibsfigur paa skraa nedad tilhøire herfra er der 3 smaa gruber.

Disse ristningers hakkede og ujevne beskaffenhed bestyrkede mig i den opfatning, at de maatte være gjorte med stenredskaber. Ved at bruge stykker af kvarts som meisel frembragte man let lignende fordybninger som de, man saa i stregerne; men det var et lidet holdbart materiale, som knustes efter ganske faa slag.

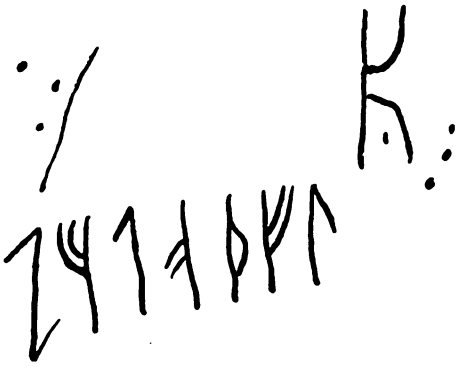
En tegning af de opdagede figurer er oversendt selskabets oldsagsamling.

De l. c. p. 11 omtalte forhøininger ligger omtr. 400 skridt s. v. for husene, strax nedenfor veien. Deres omrids kan tydelig sees; de er lave og ganske runde.

Hammeren. Af kaptein Herdal hørte jeg, at han nylig fra sin kariol var bleven opmerksom paa nogle runer i en fjeldvæg ved denne gaard. Herom kan meddeles følgende nærmere oplysninger:

210 skridt v. for skigarden mellem Hammerens meieri og

pladsen Brustuen, samt 45 skridt ø. for gjerdet og grinden ved den vei, der fører op til Visetpladsen, er der i fjeldpartiet paa den øvre side af hovedveien en 48 cm bred og omtrent lige høi, glat, afrundet, noget bølgende flade, 1.83 m. over veien, der igjen ligger omtr. 2 m. over fjæren; stedet vender mod s. s. o. Her er med rene, i bunden glatte furer af 3 mm. bredde indhugget 7 runer i en linje. Ovenfor denne sees tilvenstre, ret over den vestligste rune en skraa streg, muligens naturlig, foran hvilken 3 smaa gruber er stillede omtrent i en ret vinkel, og tilhøire paa skraa over den østligste rune i rækken en 8de rune, af form lignende et latinsk K, men med krumme skraastreger. Ogsaa ved denne sees nogle gruber, nemlig en mellem de to nederste stave og 3 i en linje paa skraa nedad og tilhøire for runen.

Samtlige runestreger er tydelige, svagest den opadgaaende skraastreg nedentil paa første rune tilvenstre. Stavenes høide i den nederste række er 7 à 8 cm., aftagende mod høire. Den 8de rune er 10 cm. Hele runeskriftens længde er 26 cm., hvoraf den nederste linje er 22 cm.

Professor Sophus Bugge, hvis tolkning endnu ikke er offentliggjort, finder indskriften i flere henseender af interesse og antager, at den er fra tiden 720—750.

Stod prestegjeld. Lægran. Det i vidsk. selsk. skr. 1896, no. 8 p. 5 omtalte Natsjøberg ligger nærmest Lægran, men paa gaarden Voldens grund. Det er kun bestigeligt fra vest og er navnlig mod øst ganske lodret; delvis gaar det ogsaa lige ned i Natsjøen. Noget nede paa skraaningen fra toppen er der en befæstning, der forsvarer adgangen fra v. og bestaar af to parallele mure. Den inderste gaar i en halvcirkel fra n.—s. i en længde af 135 m.; den er 1.5 m. bred og 1.1 m. høi. Et sted

paa den nordre halvpart sees paa dens indvendige side et firkantet rum (3.8 × 6.3 m), omgivet af en grundmur, der slutter sig til fæstningsmuren, saaledes at denne danner en af siderne; her maa vel altsaa en bygning have staaet. Den ydre mur gaar parallel med den indres vestre og nordvestre del i en længde af ca. 47 m. Afstanden mellem begge er mindst 9.5 m., men er ellers noget forskjellig, idet den ydre mur følger terrænlinjerne og inddrager under befæstningen enkelte mindre fjeldpartier, der saaledes kommer til at danne ligesom fremskudte, halvrunde bastioner Det indenfor murene liggende areal kan anslaaes til at have en udstrækning af 38 m. ø.—v. og 47 m. n.—s. Deroppe findes der nogle dybe forsænkninger, „kvolvingar", hvori der altid er friskt, koldt vand, hvor tør end sommeren er.

Denne gamle befæstning faar en særegen interesse ved sin beliggenhed saa nær den militære stilling ved Kippegaardene og Lægran, der oftere nævnes i vor historie, saaledes i krigene 1675—79 og 1709—19 (Kraft VI p. 136 og 137). Det spørgsmaal paatrænger sig derfor, om murene paa Natsjøberget kan antages at skrive sig fra forsvarsforanstaltninger i anledning af disse krige. At stillingen tiltrak sig de militære autoriteters opmærksomhed var naturligt, da den laa ved den vigtigste samfærselslinje tillands fra Snaasen ned til fjorden. Med den tids kommunikationsforhold var det nemlig ufremkommeligt langs den nordøstre side af Snaasenvandet, hvorfor der, endog lige ind i vort aarhundrede, altid skydsedes tilvands fra Kløvgaard over til Oldernes (rektangelkartets Aalnes). Snaasenvandets sydside er derimod langt mindre kuperet og saaledes den naturlige vei, naar man ikke vilde eller kunde benytte vandet. Den var tillige den korteste for Svenskerne, som lettest kom ned Imsdalen, hvor Nordmændene derfor ogsaa havde forskandsninger ved Gifstad.

Til støtte for stillingen ved Lægran blev der (efter et vistnok paalideligt sagn) bygget en skandse paa en bjerghøide ved gaarden Kippe. Befæstningen paa Natsjøberget kunde da antages at være opført for at dække den anden flanke. Om terrænforholdene i alle dele vil tale herfor, tør jeg dog ikke med bestemthed afgjøre.

For at erfare, hvad der forøvrigt fra krigshistorisk standpunkt

kunde anføres til belysning af spørgsmaalet om vor befæstnings alder, tilskrev jeg kaptein i generalstaben, C. O. Munthe, og udbad mig hans velvillige udtalelse. Denne gaar i det væsentlige ud paa følgende:

„At Befæstningen paa Natsjøberget er opført af Tørmur, finder jeg høist rimeligt, naar Sten i det Hele taget er anvendt. Bindemiddel anvendtes helt til Begyndelsen af det 18de Aarhundrede eller ihvertfald til Christian V's Tid kun yderst sjelden ved vore Befæstninger - - selv ved vore første og største Fæstninger — uden i Forbindelse med Hvælv eller Cassematter og andre Underbringelsesrum. Til fritstaaende Mure og endog Mure med Voldgang for Artilleri benyttedes Tørmur — ofte endog af Kampesten, under Christian V dog i Regelen af Brudsten og ved vigtige Fronter ordentlig tugtet eller endog huggen Sten, men sjelden med Bindemiddel. Dette for at illustrere Schønings Slutning, at Halsteinan skulde være ældre end Christendommens Indførelse, fordi Murene var uden Bindemiddel!

Er der ved Lægran og Halsteinan god Tilgang paa Trævirke — hvilket der vel ihvertfald for et Par Aarhundreder siden sandsynligvis har været, saa er det derimod efter min Mening noget paafaldende, at Sten i saa stor Udstrækning som angivet har været anvendt som selvstændigt Bygningsmateriale, — og dette peger formentlig paa større Ælde. Vore Posteringer (ihvertfald sondenfjelds) blev nemlig næsten undtagelsesfrit i det 16de, 17de og ind i det 18de Aarhundrede opført af Tømmer som Hovedmateriale, medens Sten og Jord kun benyttedes som ydre Dossering og tildels til Banket. Laftede Bulværk og Blokhuse med Forbindelseslinier af naturlige eller Slæbforhugninger*) gav, ihvertfald fra Hannibalsfeidens Dage, Forskandsningerne sin Karakter, hvor ordentlig Skog var at tilgaa.

Nu er det faktisk, at der ved Lægran (hvad vel ogsaa Navnet angiver) i flere af vore Krige har ligget større Afdelinger paa Landevagt, og disse har selvfølgelig forskandset sig. Uanseet, hvor gamle de herværende Befæstninger er, kan man vist trygt gaa ud fra, at de under de forskjellige Krige er blevne restaurerede og vel ogsaa

*) Naturlige Forhugninger er fældet paa Roden, uden at være skilt fra denne; Slæbforhugninger er dannet af sammenslæbede Trær.

udbedrede. Saalænge Færselsveiene holdt sig gjennem et Strøg, søgte naturlig nok først Almuen og i senere Tid ogsaa det regulære Forsvar hen til de gamle, kjendte Passe, naar de laa paa Landevagt. Vore større Posteringers Ælde er vistnok saaledes betydelig, og enkelte af dem har sandsynlig været benyttet fra de ældste Grændsekriges Tid, om man end savner bestemte Udsagn desangaaende for Feiderne før Syvaarskrigens Tid. Under denne Krig laa Bønderne i Landeværn saavel paa „10-Mile-Skoven" (ved Hernæs i Elverum) som paa „12-Mile-Skoven" (ved Baltebøl), paa hvilke Steder dog neppe andre Befæstninger end „Braater" ved den Tid blev anvendt. Sandsynligvis laa der ogsaa Braater ved Magnorveien, hvor ihvertfald Smaatræfninger forefaldt.

Jeg anser det derfor høist rimeligt — forsaavidt jeg kan udtale mig uden at kjende Terrænet andet end fra Rektangelkartet —, at Befæstningerne ved Lægran har været benyttede under vore senere Grændsekrige, samt at de nu forsvundne Forskandsninger ved Kippe er tilblevet under disse; men jeg tør ikke udtale mig om Stenforskandsningerne ved Lægrans Ælde og sandsynlige første Bestemmelse. Mine Antagelser støtter jeg til Arkivstudier vedrørende 7-aarskrigen, Kjeld Stubs Virksomhed, Foged Steinkuhls do. 1657—60 og Studiet af vore permanente Befæstninger, særlig ved Fredrikshald. I militære Regnskaber vil man vist forgjæves søge Oplysninger om disse Forskandsninger, der — om de er opstaaet i de sidste 350 Aar — vistnok er opført af den i Feidetid samlede Landevagt — Soldater eller Almue — uden speciel Udgift for Kongens Kasse."

Som det sees, kommer kapteinen nærmest til det resultat, at murene paa Natsjøberget maa skrive sig fra en tidligere periode end Svenskekrigene. Dette stemmer ogsaa med den opfatning, jeg havde dannet mig; thi befæstningen er i alle henseender, i bygningsmaade, anlæg &c., ganske lig de øvrige „bygdeborge", jeg har seet, og ved de fleste af disse er al tanke paa en saa sen oprindelse udelukket. Det vilde ogsaa være paafaldende, at man her skulde have saa betydelige levninger, medens der efter de øvrige i samme strøg opførte skandser fra 16 hundredetallet intet spor længere findes, da de vel har været opførte af et andet ma-

teriale, nemlig træ. Dette er tilfældet foruden med skandsen paa Kippe ogsaa med den paa Elnes i Vuku sogn i Værdalen og, saavidt jeg ved, med de to paa Gifstad i Snaasen (Kraft VI p. 61 og 125).

Det ovenfor nævnte Halsteinan ligger ogsaa ved en af hovedkommunikationslinjerne fra Sverige, ved gaarden Halsan i Levanger prestegjeld. (Se Norske Fornlevninger p. 631 og O. Rygh „Gamle Bygdeborge" i Aarsber. fra Foren. t. n. F. B. 1882 p. 67 ff.).

Den gamle befæstning oppe paa toppen af dette fjeld har været usedvanlig stor (murenes omkreds har antagelig været ca. 400 m.), og det kan synes paafaldende, at den aldrig, saavidt vides, nævnes i beretningerne om de svenske indfald, da beliggenheden egnede sig fortrinlig for en forskandset leir, som en fiende ikke vilde vove at lade uænset i sin ryg. Dens strategiske betydning vilde være endnu større, hvis sagnet har ret, som fortæller, at der har gaaet en ældre vei sydover om Halsan, Halsteinan og de vestfor liggende bjerghøider, hvorpaa den kom frem ved Høislo og Eggen. Man tør vel derfor i denne taushed se et vidnesbyrd om, at befæstningen ikke har været benyttet saa sent, men skriver sig fra en langt ældre tid. Forsaavidt kommer vi altsaa her til samme resultat som ved befæstningen paa Natsjøberget ved Lægran.

Valløen. Den i vidensk. selsk. skrifter for 1896 no. 8 p. 4 omtalte dyrefigur ligger i Forr sogn og paa gaarden Valløens grund, ikke paa Vikrans som der anført. Efter mit besøg paa stedet i sommer kan følgende nærmere oplysninger gives: Lidt ovenfor sit udløb gaar elven Bøla udover en brat, men ikke meget høi fjeldvæg. Hid blev endel af vandmængden ledet for ca. 70 aar siden af gaardens daværende eier, som vilde drive et mølle-brug ved den saaledes dannede fos. Herved blev det tidligere mosgroede fjeld blottet, og dyrefiguren, der utvivlsomt forestiller en ren, traadte frem. Fossen gaar over dyrets bagkrop; men ved at lægge et par afhuggede trær over løbet fik vi vandet afledet, saa at det blev muligt at maale og aftegne hele figuren. Hvor denne staar, er fjeldet næsten lodret med horizontale skuringsstriber; ovenfor er det afrundet. Bergarten er skifer. Fjeldvæggen vender mod n., dyrets hoved mod v. Ca. 1 m. foran dyrets mule er der 3 smaa gruber. Tegningen er rask og sikker og forholdene gode;

kun 1 forben og 1 bagben sees. Furerne er runde i bunden ligesom i helleristningen paa Bardal.*) Længden er ca. 2 m., høiden over bogen 1.1 m., fra hornenes spids til forbenets klov 1.7 m.

Befolkningen har til forklaring af figurens tilblivelse følgende sagn: En Fin havde skudt paa en elg (som ovenfor bemerket er dog dyret en ren) oppe i fjeldet; det var paa vaarparten, og skaren bar ikke dyret, som gik igjennem. Men alligevel sprang det saa hurtig, at Finnen ikke kunde naa det, før det var kommet til dette berg. Her orkede det ikke mere, kastede sig paa knæ og blev saa dræbt af Finnen. Til minde herom hug han siden dyrets billede ind i fjeldvæggen.

Paa ytre (ɔ: vestre) Valløtange paa selve Valløen skal der være en stor stenrøs.

*) De rener, som findes afbildede ved Hell jernbanestation, er derimod indridsede med furer, der er spidse i bunden, altsaa med triangulært tversnit.

DET KONGELIGE NORSKE

VIDENSKABERS SELSKABS

AARSBERETNING

FOR

1897

AKTIETRYKKERIET I TRONDHJEM
1898

Direktionens Aarsberetning for 1897.

Den 21de Januar afholdtes Selskabets aarlige Fest i Kathedralskolens Festsal. — Overlærer C. Schulz holdt et Foredrag, hvori han gav en historisk Oversigt over de vigtigste Opdagelser paa Elektricitetens Omraade i de senere Decennier*).

Der er blevet holdt 5 Medlemsmøder med Foredrag. Den 1ste Februar holdtes Foredrag af Samlingsbestyrer V. Storm over Søstjerner med specielt Hensyn paa deres Forekomst i Trondhjemsfjorden og af Dr. I. Hagen over Hans Stroms Liv og videnskabelige Virksomhed med nærmere Paavisning af hans Fortjenester som Naturforsker, idet han erindrede om, at det var Hundredeaarsdagen siden Stroms Død. Den 9de Marts meddelte Samlingsbestyrer Storm forskjellige historiske Opfatninger og Beretninger om store Blækspruter og leverede en Beskrivelse af de to i 1896 i Hevne fundne Expl., som han bestemte som henhørende til den af Stenstrup opstillede sjeldne Slægt *Architevtus*. Og Overlærer Schulz foredrog om Meteoriter, deres Oprindelse, Sammensætning og Struktur og foreviste de Meteoriter, som Selskabets mineralogiske Samling eier, samt Afstøbninger af Meteoriten fra Tysnes (20de Mai 1884) og Sarepta (Rusland 1854). Den 7de April gav Overlærer H. Dahle en Fremstilling af Kongsbergfeltet, geologisk betragtet, med en Oversigt over Sølvforekomsten ved Kongsberg. Foredraget belystes ved flere af de i Mineralsamlingen opbevarede Mineralspe-

*) Foredraget er trykt i „Trondhjems Adresseavis" 1897 No. 25, 26 og 28.

cimina og Gangstykker fra Kongsbergfeltet. Den 15de December holdt Samlingsbestyrer Storm et Foredrag over Edderkoppen efter egne Iagttagelser. og Arkivar Koren gav Meddelelser om nogle sjeldne Værker, der i længere Tid har været savnet i Bibliotheket.

Selskabet har i det forløbne Aar udgivet Skrifter for 1896, hvis Indhold er følgende:

1. Iagttagelser over Mosernes Udbredelse i den sydvestlige Del af Smaalenenes Amt af E. Ryan og I. Hagen.
2—3. The reproductive organs in Turnerella Septemtrionalis, Ectocarpus (Streblonema) Turnerellæ, a new alga, by M. Foslie,
4. Biskop Gunnerus's Virksomhed, fornemmelig som Botaniker, tilligemed en Oversigt over Botanikens Tilstand i Danmark og Norge indtil hans Død, ved Ove Dahl, III, Johan Ernst Gunnerus' Brevveksling, særlig til Belysning af hans videnskabelige Sysler, Hefte 2.
5. Bidrag til Kundskab om Coleopterfaunaen i det trondhjemske af B. Lysholm, I.
6. Ein Theorem über die Regelflachen von Axel Thue
7. Über die Auflösbarkeit einiger unbestimmten Gleichungen von Axel Thue
8. Arkæologiske Undersøgelser i 1896 af K. Lossius, med 2 Plancher.

Desuden indeholder Skrifterne Direktionens Aarsberetning for 1896 med Samlingsbestyrernes Indberetninger, der ogsaa er udgivet særskilt.

Ialt udgjør Skrifter 1896 henimod 22 Ark.

Ligeledes har Selskabet i Anledning af Trondhjems 900 Aars Jubilæum udgivet et Festskrift, indeholdende Bidrag til Trondhjems og Trøndelagens Historie. Dette Værk, hvis Omfang er ca. 31 Ark, indeholder følgende Afhandlinger:

1. K. Rygh: Trondhjem i forhistorisk Tid.
2. Dr. Gustav Storm: Om Aarstallet for Trondhjems Grundlæggelse.
3. Dr. Ludvig Daae: En Krønike om Erkebiskopperne i Nidaros.
4. Alexander Bugge: Nidaros's Handel og Skibsfart i Middelalderen.

5. Dr. Yngvar Nielsen: Kampen om Trondhjem 1657—1660.
6. H. I. Huitfeldt-Kaas: Om Trondhjems Byvaaben.

Til Festskriftets Udgivelse blev der, som i forrige Aarsberetning omtalt, af Trondhjems Kommune bevilget et Bidrag af 3000 Kr. Der medgik dog yderligere ca. 1300 Kr, som foreløbig er udredet af Selskabets Kasse, men som for en væsentlig Del antages at ville indkomme igjen ved Skriftets Salg i Boghandelen.

Som Stipendier har været uddelt et Beløb af 2900 Kr. Deraf er 100 Kr. tilstaaet Stud. phil. Th. Petersen til en arkæologisk Undersøgelsesreise. 300 Kr. er bevilget Cand. mag. Ove Dahl til Fuldførelse af Samling og Kopiering af Breve fra og til Gunnerus. 400 Kr. er anvendt af Samlingsbestyrer V. Storm til zoologiske, særlig entomologiske Undersøgelser. 1100 Kr., hvoriblandt det kgl. Bidrag til Selskabet (200 Kr.) og Renterne af H. A. Benneches Stipendiefond blev tilstaaet Samlingsbestyrer Foslie til algologiske Undersøgelser i Finmarken. Og endelig blev der til zoologiske, navnlig biologiske Undersøgelser i og omkring Trondhjemsfjorden bevilget 1000 Kr. Det sidstnævnte Beløb blev som Stipendium tilstaaet Cand. Knut Dahl og blev af ham anvendt til forberedende Studier dels ved Universitetet, dels ved den biologiske Station i Drøbak.

Da Kirkedepartementet i sit Budgetforslag for 1897 havde fastholdt den til det i 1896 bevilgede extraordinære Statsbidrag knyttede Betingelse, at intet deraf maatte anvendes til Lønninger, indgik Direktionen under 11te Marts til Storthingets Budgetkomite med en Forestilling, hvori man androg om, at hin Betingelse maatte frafaldes, for at Selskabet kunne sættes istand til at knytte Hr. Knut Dahl fastere til sig i det Øiemed at foretage praktiske-videnskabelige Fiskeriundersøgelser i og omkring Trondhjemsfjorden. Dette Andragende blev ved Storthingets Beslutning af 26de Marts indvilget, idet Beløbet bevilgedes uden hin Betingelse. Derved blev Selskabet sat istand til i Generalforsamling den 20de Oktober at fatte saadan Beslutning:

„I Budgettet for 1898 bliver at opføre et Beløb stort 2000 Kr. som Løn for en Stipendiat, hvis Opgave det bliver bl. a. at anstille

praktisk-videnskabelige Fiskeriundersøgelser i og omkring Trondhjemsfjorden."

I Henhold hertil ansatte Direktionen under 11te December Hr. Dahl som Stipendiat ved Selskabet fra 1ste Januar 1898 med en Løn beregnet efter 2000 Kr. aarlig.

Til Bestridelse af Driftsudgifter ved de heromhandlede Undersøgelser tilbød Trondhjems Fiskeriselskab et Bidrag af 400 Kr. Tilbudet blev med Tak modtaget, og en Del af Beløbet er med Fiskeriselskabets Samtykke ogsaa anvendt til Anskaffelse af de fornødne Apparater. Ligesom imidlertid denne nye Gren af Selskabets Virksomhed kræver ikke ubetydelige Udgifter til Driftsmidler, saaledes stiller ogsaa Selskabets øvrige Formaal ved den stigende Udvikling voksende Krav, der ikke kan tilfredsstilles ved Selskabets nuværende begrænsede Midler. Det fremstillede sig derfor for Direktionen som en Nødvendighed at søge at tilveiebringe en Forøgelse af det Beløb, som Selskabet aarlig kan anvende til Fremme af sine Formaal.

I dette Øiemed henvendte man sig til Brændevinssamlaget med Andragende om en Bevilling af 1000 a 1500 Kr., der nærmest tænktes anvendt som Bidrag til Aflønning af den Zoolog, der vilde komme til at lede de praktisk-videnskabelige Fiskeriundersøgelser.

Andragendet blev imidlertid ikke indvilget. Man indsendte da Andragende til T.hjems Sparebank om en Forøgelse af dens Bidrag fra 4000 til 6000 Kr., idet man særlig fremholdt, at den nyoptagne Virksomhed krævede nye Driftsmidler. Og ligeledes androg man hos Kirkedepartementet om, at der paa Statsbudgettet for næste Termin maatte opføres foruden det extraordinære Bidrag (2,000 Kr.) et ordinært Bidrag af 10,000 Kr. (istedetfor nu 8,000 Kr.); altsaa ialt 12,000 Kr. Man fremhævede bl. a., at der af det nuværende Budget intet vilde kunne afsees til Driften af de praktisk-videnskabelige Undersøgelser uden til Fortrængsel for de andre Formaal, og at Selskabets Byggeforetagende vil medføre Udgifter, der ogsaa vil betynge Selskabets ordinære Budget.

Som allerede antydet i forrige Aarsberetning, har Direktionen, uagtet man ikke havde opnaaet noget Statsbidrag til det nye Byggeforetagende, fundet ikke længer at burde udsætte med at udføre

den Del af samme, hvortil tilstrækkelige Midler havdes, nemlig Opførelse af en Østfløi til den nuværende Bygning. Beslutning herom fattedes under 9de April, hvorefter det blev overdraget Arkitekt Hofflund at udarbeide Bygningstegninger med Omkostningsoverslag saavel for det samlede Byggeforetagende, som for de enkelte Dele. Ifølge dette Overslag vilde det hele Byggeforetagende kunne udføres for et Beløb af 53,500 Kr., medens Østfløien alene vilde kræve en Udgift af c. 31,000 Kr. Dette sidste Beløb vilde kunne dækkes af den Byggekapital, som stod til Selskabets Disposition. Man udstedte derfor Opfordring til at indkomme med Anbud paa Udførelsen saavel af Murarbeidet som Træarbeidet med den nye Bygning. Af de indkomne Anbud antog Direktionen de af Murmester Henze og Bygmester Kunig indleverede. De udgjorde henholdsvis 13,820 og 8,400 Kr., altsaa tilsammen 22,220 Kr. Arbeidet blev da sat i Gang i Juli Maaned og har siden været fortsat. Oprindelig forrettede Direktionen selv som Byggekomite; senere — fra Oktober — nedsattes en speciel Byggekomite, bestaaende af Direktionens Medlem Dr. Lysholm og Samlingsbestyrerne Rygh og Foslie. Lokalerne vil forhaabentlig kunne tages i Brug til Sommeren. Det er imidlertid væsentlig kun med Hensyn til Udstillingsrum, at Mangelen vil blive afhjulpen ved Opførelsen af den nye Østfløi. Med Hensyn til Arbeidsrum, vil man vedblive at være lige saa uheldig stillet som før. Disse har for flere Samlingers Vedkommende altid været smaa og lidet hensigtsmæssige og tilfredsstiller endnu mindre Kravene, efter at Virksomheden er bleven udvidet ved de praktisk-videnskabelige Fiskeriundersøgelser. Det er saaledes ganske nødvendigt, at det i Gang værende Byggeforetagende, saa snart ske kan, fortsættes ved Opførelse af en Sydfløi m. m., hvor det er Tanken bl. a. at give flere af Arbeidslokalerne Plads. Midlerne haaber man at erholde ved Statsbidrag og har indsendt fornyet Andragende om saadant. Medens dette i 1896 gik ud paa et Beløb af 15,000 Kr., har man denne Gang troet at maatte forhøie det til 20,000 Kr., væsentlig paa Grund af den betydelige Stigning af Arbeidslønnen og Priserne paa Byggematerialier, som har været en Følge af den livlige Byggevirksomhed her i Byen.

Da Sundhedskommissionen havde meddelt Direktionen, at den

ansaa det af Vagtmesteren hidtil benyttede Beboelsesrum i Kjælderetagen for utilfredsstillende i sanitær Henseende, saa man sig nødt til at stille til Vagtmesterens Disposition indtil videre det af Mineralsamlingens Bestyrer hidtil benyttede Arbeidsrum, uagtet dette vil medføre betydelige Ulemper for Samlingen.

Foranlediget ved en Bemærkning af Kirkedepartementet i Anledning af Direktionens Andragende om naadigst Stadfæstelse af de i 1896 af Generalforsamlingen besluttede Forandringer i Selskabets Statuter, fremsatte Direktionen for Generalforsamling den 5te Februar et Forslag til Forandring i Statuternes § 10. Dette Forslag vedtoges med en enkelt Forandring i Generalforsamling den 20de Oktober, saaledes at § 10 besluttedes at skulle have følgende Lydelse:

„Der holdes aarlig 2 ordinære Generalforsamlinger. I den første, der afholdes senest inden Udgangen af Februar Maaned, forelægger Direktionen, foruden Beretning om Selskabets Stilling og Virksomhed i det forløbne Aar, tillige en specificeret Opgave over de Indtægter, som kunne paaregnes at ville tilflyde Selskabet for det indeværende Aar, samt et specificeret Forslag til disse Indtægters Anvendelse for Aaret.

I den anden ordinære Generalforsamling, der afholdes senest inden Udgangen af Oktober, foretages Valg paa Revisorer, og det reviderede Regnskab for det foregaaende Aar forelægges med Direktionens Forslag til Decision.

Direktionen kan desuden sammenkalde en Generalforsamling, saa ofte den finder det fornødent eller ønskeligt. Medlemmer kan optages saavel i ordinære som i extraordinære Generalforsamlinger.

Sammenkaldelse sker ved Bekjendtgjørelse i Byens Aviser og, om saa ansees fornødent, ved Cirkulære.

De Sager, som skulle forelægges Generalforsamlingerne, skulle udligge til Eftersyn i Selskabets Lokale mindst 8 Dage forud.

Aarsberetningen trykkes i Selskabets Skrifter."

Denne Statutforandring er meddelt Stadfæstelse ved Høieste Resolution af 8de Februar 1898.

Angaaende Samlingernes Tilstand og Forøgelse i 1897 henvises til de her indtagne Beretninger fra hver enkelt Samlingsbestyrer. Samlingerne har, ligesom før, regelmæssig været holdt aabne for Publikum hver Søndag og Onsdag Kl. 12—1½, og i Maanederne Mai—September desuden Søndag Efterm. Kl. 5—6. Besøget har været jevnt og især om Søndagene tildels meget stort.

I Generalforsamling den 20de Oktober valgtes til Præses Oberst J. Sejersted og til Vicepræses Adjunkt K. Lossius, samt til Medlemmer af Direktionen Dr. B. Lysholm og Direktør J. Jenssen. Til Revisorer gjenvalgtes de fratrædende Kaptein Alex. Hagen og Ingeniør Schmidt-Nielsen.

Til Medlem af Bogudvalget valgtes den 21de Januar af Direktionen Adjunkt K. Lossius efter Stiftsarkivar Koren, der var antaget som Selskabets Bibliothekar. Den 18de December gjenvalgtes Samlingsbestyrerne Storm og Foslie, hvis Funktionstid var udløben, som Medlemmer af Bogudvalget for 2 Aar. Selskabets Kapitalformue, uberegnet Byggefondet, ved Udgangen af 1897 udgjorde c. 160,000 Kr. Derimod skyldte Selskabet til Kongsbergs Sølvverks Driftsfond 18,000 Kr.

Med Hensyn til Aarets Indtægter og Udgifter henvises til nedenstaaende Extrakt af Regnskabet.

Trondhjem, i Direktionen for det Kgl. norske Videnskabers Selskab April 1898.

J. Sejersted. **K. Lossius.** **S. Wleügel**
B. Lysholm. **J. Jenssen.**

J. Richter.

Extrakt

af det Kgl. norske Videnskabers Selskabs Kasseregnskab for 1897.

Indtægt:

1.	Beholdning fra 1896	Kr.	1,027.73
2.	H. M. Kongens Bidrag for 1897	„	200.00
3.	Statskassens do.	„	10,000.00
4.	Brændevinssamlagets do.	„	4,000.00
5.	Sparebankens do.	„	2,000.00
6.	Do. extraordinært til Bibliotheket	„	300.00
7.	Kontingent af 233 Medlemmer	„	932.00
8.	Renter i 1897:		
	$^2/_3$ af Hammers Legats Renteudbytte 2,865.10		
	$^5/_6$ - Paulsens do. do. 1,081.45		
	Aas & Hustrues do. do. 532.95		
	Benneches do. do. 787.22		
	Kassebeholdning i Sparebanken . . . 50.48		
		„	5,317.20
9.	Udbytte af den Hjelmst. Rosencroneske Stiftelse for 1896	„	1,981.88
10.	Indkommet i Bøsserne	„	102.80
		Kr.	25,861.61

Udgift:

1.	Lønninger			Kr.	10,230.00
2.	a. Bibliotheket	3,202.17			
	b. Oldsagsamlingen	349.59			
		Overf.	3,551.76	Kr.	10,230.00

		Overf 3,551.76	„ 10,230.00
	c. Do. Bibliothek	119.50	
	d. Myntsamlingen	255.15	
	e. Den zoologiske Samling	2,582.54	
	f. Den botaniske Samling	696.94	
	g. Mineralsamlingen	283.38	
			„ 7,489.27
3.	Stipendier		„ 2,900.00
4.	Udgivelse af Skrifter		„ 1,535.92
5.	Bygningen		„ 435.81
6.	Skatter og Grundafgift		„ 668.73
7.	Fællesudgifter		
	a. Rengjøring	78.39	
	b. Lys og Brænde	364.80	
	c. Opsyn i Samlingerne	178.00	
	d. Tilfældige Udgifter	695.24	
			„ 1,316.43
8.	Renter af Gjæld til Kongsbergs Sølvværks Driftsfond		„ 810.00
9.	Beholdning:		
	Restancer	54.50	
	i Sparebanken	129.69	
	i Kasse	271.26	
			„ 455.45
			Kr. 25,861.61

Oversigt

over Status for Selskabets Legater og Fonds pr. 31te Decbr. 1897.

1. Hammers Legat.

Beholdning fra 1896	Kr. 96,397.30
Renter i 1897 Kr. 4,297.66, hvoraf oplægges 1/3	„ 1,432.56
	Kr. 97,829.86
	Overf. Kr. 97,829.86

	Overf. Kr.	97,829.86
2. Paulsens Legat.		
Beholdning fra 1896	Kr.	29,192.78
Renter i 1897 Kr. 1,297.75, hvoraf oplægges $^1/_6$.	„	216.30
	Kr.	29,409.08
3. Aas og Hustrues Legat	„	12,000.00
4. Benneches Legat	„	20,000.00
5. Fondet af 1881		
Beholdning fra 1896	„	945.88
Renter i 1897	„	34 33
	Kr.	980.21
6. Byggefondet		
Beholdning fra 1896	„	32,028 09
Renter i 1897	„	1,082.29
	Kr.	33,110.38
Fragaar som medgaaet til Byggearbeider	„	14,962.59
Beholdning	Kr.	18,147 79

Oldsagsamlingen.

(Bestyrer: Overlærer Rygh).

Oldsagsamlingen har i det forløbne aar havt en tilvækst af 183 nr. (katal.-nr. 5,036—5,218).

Heraf tilhører 39 nr. i 29 fund **stenalderen**. Tilvæksten inden denne afdeling er saaledes i tallet ikke fuldt saa stor som i det nærmest foregaaende aar, da den var betydeligere end almindelig. Men til gjengjæld hidrører den iaar i noget mindre grad fra de store bopladser, hvorfra der almindelig kun erholdes brudstykker eller ialfald ufuldstændige stykker; mængden af det indkomne skriver sig fra spredte findesteder paa forskjellige kanter inden omraadet, og det meste bestaar af hele eller nogenlunde fuldstændige og derfor mere værdifulde eksemplarer.

Indenfor tilvæksten af stenaldersager har den arktiske gruppe ikke en saa stor overvægt som almindelig; men der er dog en række gode fund af dette slags. Der er saaledes indkommet adskillige spydspidser og pilespidser af skifer. Fra Aunan, den øverste gaard i Jøssunddalen i Flatanger, er en vel bevaret spids med kraftige modhager. Fra Halmø i Flatanger en spids af samme hovedform, omtrent fuldstændig. Fra Knotten i Flatanger en liden pilespids af rødbrun skifer med lodrette indskjæringer fra kanterne til tangen istedetfor modhager. Fra fundpladsen paa Bøleseter i Flatanger en nogenlunde fuldstændig liden spids. Et par er indkomne fra fundpladsene paa Aakernes og paa Løvvik

i Stoksund sogn i Bjørnør. Gode eksemplarer er fremdeles komne fra Lysøen i Aafjorden og fra Engdal i Aure.

En hel og temmelig stor, enegget kniv af skifer er indkommet fra Skjærbusdal paa Hiteren, omtrent fuldstændige eksemplarer fra Engesvik paa Otterøen i Fosnes pgd. og fra Lovstrand i Bjørnør. Fra Ørsnev i Flatanger, hvorfra samlingen tidligere har et helt og smukt eksemplar af en enegget skiferkniv, er der iaar indkommet et brudstykke af en lignende. Videre er der indkommet nogle økser af skifer, som ogsaa maa henregnes til den arktiske stenaldersgruppe, deriblandt fra Løvvik i Bjørnør.

Ogsaa igjennem fjoraarets erhvervelse har det altsaa vist sig, at Flatanger og Bjørnør er de rigeste distrikter med hensyn til fund af dette slags oldsager, og af det sidste igjen, som fremhævet i min forrige aarsberetning, fornemmelig de midtre dele af Stoksund sogn omkring Herfjorden og Nunfjorden.

Spydspidser af flint er erhvervede fra Skorstad paa Otterøen i Fosnes, fra Fremstad i Agdenes sogn af Ørlandet og fra Malme i Frænen i Romsdalen; den sidste, som er ufuldstændig, kan mulig have været en dolk. Fra den samme gaard Fremstad er indkommet en liden smuk økse af flint, og fra en nærliggende gaardparcel Nordgjerdet en liden skraber af flint. Ligesom i det hele Agdenes sogn ved oldsagfundene viser sig at have været et tilholdssted for stenaldersfolket, gjelder dette dog fornemmelig to strøg af sognet, nemlig Vasbygden eller gaardene omkring Storvandet og Lillevandet og dernæst strækningen nærmest søndenfor Verrafjorden. Fra det første strøg eier samlingen, foruden de tre ovenfor nævnte gjenstande, stenøkser med skafthul fra Vatn og Reitan, en spydspids af flint fra Hegg og fra samme gaard en enegget kniv af skifer. Flere af fundene er gjorte i torvmyrer paa forskjellig dybde. Søndenfor Verrafjorden eller paa halvøen mellem denne og Moldtubugten synes der paa Seternes og nabogaarden Baret at have været en hel boplads fra stenalderen, idet der her er fundet en mængde oldsager, navnlig skifersager. Fra disse gaarde har samlingen 8 spidser, 2 knive og en økse af skifer, fundne paa forskjellige steder, desuden fra Baret 3 prægtige skrabere af flint og en stor flække samt stykker af 2 slibestene. Paa

den nærliggende gaard Terningen er der tidligere fundet en skiferspids og en liden pilespids af flint, som begge findes i samlingen, og raa blokke af flint. Jeg henviser ogsaa til, hvad jeg i Foreningens aarsb. 1881 s. 12 ff. og i min afhandling i selskabets jubilæumsskrift s. 13 har meddelt om fjeldhulen paa Baret og sandsynligheden af, at den har været bolig for stenaldersmennesker. — Fra andre steder i sognet kjender man fund af spydspidser, antagelig af flint, fra Rishaug og Leksa, af en skafthuløkse fra Kongsvold og en raat tildannet hammer af sten fra Selven, alle tabte med undtagelse af den sidste.

Økser af flint er fremdeles indkomne fra Selnes i Skjørn sammen med en meisel af flint og fra Vikan i Nedre Stjørdalen. Den sidste, der er vel arbeidet og helt sleben, er af en her nordenfjelds sjelden spidsnakket form og usædvanlig tynd.

Smaa skrabere af flint er foruden, som anført fra Nordgjerdet, ogsaa indkomne fra fundpladsene paa Bølcseter og Lovvik tilligemed endel verkstedsaffald af flint.

I aarets løb er erhvervet 4 stenøkser med skafthul, fra Nordland i Nedre Stjørdalen, fra Digre i Strinden, fra Bjørdal i Sunnelven og fra Sproven (Sprauten) i Beitstaden, den sidste ufuldstændig.

Endelig kan nævnes nogle mindre brudstykker af slibestene og endel ovale stene med omgaaende fure, der er fundne under saadanne omstændigheder, at de med sandsynlighed maa henføres til denne periode.

Af fund fra **ældre jernalder** er der indkommet 6 med tilsammen 11 numere. Paa Valberg paa Frosta gjordes der ifjorvaar i et grustag et fund, der vistnok maa ansees som et gravfund, om der end ikke skal være iagttaget spor af gravrum, som man ellers skulde have ventet efter fundets beskaffenhed. Her fandtes der to temmelig svære fingerringe af guld af en form, der vistnok fortrinsvis tilhører den romerske periode, concave paa den indre og sterkt convexe paa den ydre side, tilligemed et meget medtaget kar af bronce, hvoraf kun et stykke, der er for lidet til at bestemme formen, blev bevaret og indsendt. Finderen opfattede det

som et fladt fad med et haandtag af ben, hvilket ganske vist maa være en misforstaaelse. Udentvivl har det været et af de almindelige fund fra denne tid, en broncekjedel med brændte ben, imellem hvilke guldringene har ligget. — Fra Klev i Snaasen er et par spydspidser af jern, ligeledes fundne i et grustag og efter opgivende uden tegn til begravelse, den ene med skarp midtryg, den anden med agnorer (jf. N. O. 206 og 211). — Et fund fra Ramberg i Bø i Vesteraalen er gjort for over en menneskealder siden og har siden været opbevaret paa en gaard i Flatanger; det er derfor ogsaa temmelig daarligt bevaret. Det bestaar af en ufuldstændig hægtespende af bronce af formen N. O. 268 og nogle knapformede stykker, der sandsynligvis har hørt til en anden hægtespende, en i to stykker brækket og ufuldstændig pincet og en eiendommelig remspende af bronce. Fundet skal være gjort i en langagtig haug, der laa i en gruppe af flere, uden noget gravkammer. Det tilhører periodens yngste del eller mellemjernalderen. — Fra Helge ved Stenkjær er indkommet nogle smaa stykker af en urne af brændt ler; det kan sees, at den har været urtepotformet med stribeforsiringer og temmelig stor. — Fra Vatn i Agdenes sogn i Orlandet er indkommet en vævskyttelformet beltesten af kvartsit.

Den interessanteste erhvervelse inden denne afdeling er imidlertid en halvbrakteat af guld, der er funden paa Hov paa Jøen i Fosnes pgd. i Namdalen. Den er en af de hyppige efterligninger af østromerske guldsolidi; men den udmærker sig baade ved, at præget er mindre misforstaaet og forandret, end almindelig er tilfælde ved disse efterligninger, og har særlig interesse ved sit findested saa langt mod nord. Den er en efterligning af en guldmynt fra Constantinernes tid, sandsynligvis af en af keiser Constans

(ca. 350). Som det sees af hosstaaende afbildning, er skrifttrækkene i omskriften ikke meget forvanskede. Saaledes kan navnlig læses D(ominus) N(oster) CONS, to gange gjentaget. Den er som sædvanligt med saadanne stykker forsynet med hempe; bagsiden er ganske glat. Den kan vel med rimelighed antages at være præget omkring

400 e. C. eller noget derefter. Men naar den er nedlagt i jorden, kan ikke let siges, især da den ikke fandtes under omstændigheder, som i denne henseende giver nogen veiledning, idet den blev funden løst i jorden. Et saadant smykke kan jo godt have gaaet i arv gjennem mange slægtled. Men det kan dog vel antages, at det har været i brug heroppe i det 5te aarh.., idet det ihvertfald maa ansees for at være en god del ældre end de almindelige, i mellemjernalders fund forekommende brakteater.

Til **yngre jernalder** hører som sædvanlig den overveiende del af de indkomne fund fra hedendommens tid, 51 numere i 19 fund. Enkelte af fundene er temmelig store, men bestaar hovedsagelig af vaaben og redskaber af jern.

Til det sølvfund fra det 10de aarh. paa Høstad paa Byneset, som er omtalt i forrige aarsberetning, er iaar indkommet et supplement. Dette bestaar af to kufiske sølvmynter og nogle stykker betalingssølv. Af mynterne er den ene hel, men saa slidt, at præget er ulæseligt; den anden, af hvilken kun trediedelen er bevaret, er en samanidisk mynt, slaaet i Samarkand 333—334 e. h. eller ca. 950 e. Ch.*) Betalingssølvet bestaar af afhuggede stykker af en flettet halsring eller armring og af en firesidet ten. Disse stykker fandtes i det samme grustag som de i 1896 fundne gjenstande, nemlig de to svære halsringe og et stykke af en ringspende. Mynten tjener til yderligere at bestemme fundets nedlægningstid, der ikke kan være ældre end omkring 1000 e. Chr. — Fund af kufiske mynter er forholdsvis sjeldne i det trondhjemske. De mig bekjendte er foruden det nævnte følgende: 1. Kalddal i Beitstaden, 2 stkr. sammen med en mængde af Ædhelred og Ottoerne og en hel del betalingssølv, vel nedlagt i beg. af 11te aarh. — 2. Vernes kirkegaard i Stjørdalen, en enkelt, slagen 944—45 e. Chr. (Klüwer s. 50). — 3. Vitsø, Hevne, en enkelt, 767 e. Chr., sammen med flere engelske og tydske og 2 svenske fra omkring 1000 e. Chr. — 4. I Strinden el. Selbu en enkelt, 833—848 e. Chr. — 5. Thorgaard, Tiller, som det synes i gravsted, sammen med et stk. betalingssølv, 7 stkr. slagne mellem 709 og 863 e. Chr. — 6. Sand,

*) Efter velvillig bestemmelse af professor Seippel.

Verdalen, 2 stkr. sammen med engelske af Æthelred og tydske af Ottoerne, nedlagt ca. 1020—1030. — 7. I det store fund paa Nesbø i Bolsø, Romsdalen, 2 stkr., slagne ca. 900, sammen med en mængde engelske og tydske, rimeligvis nedlagt 1030—1040 e. Chr.

To store fund af jernsager er indkomne fra omegnen af Stenkjær. Det ene er gjort under gravning paa Egge kirkegaard. Det bestaar af et tveegget og et enegget sverd, et ljaablad, en saks, en celt m. m., tildels adskilligt ufuldstændige. Det andet er fra Kvam, hvor det blev gravet frem i et grustag; men det maa dog ansees som et haugfund; man mente ogsaa at iagttage levninger af en baad, hvori liget tilligemed de medgivne gjenstande skulde være nedlagt, eller som havde været hvelvet over begravelsen, en gravskik, som er meget almindelig i kystbygderne nordenfjelds, men som sjeldnere forekommer i de indre bygder. Fundet er temmelig righoldigt og bestaar af et sverd, to spydspidser, en sammenrustet bundt pilespidser, et økseblad, ikke mindre end 5 skjoldbuler, hvoraf dog kun 1 er ganske hel, et bøileformet redskab med ringe og en samling klinksøm. Flere af gjenstandene er ufuldstændige, og de taaler ikke nogen præparation, da det meste opløses ved de forsøg, som er gjort paa udludning.

Et noget mindre, men bedre bevaret jernfund er indkommet fra Leines i Ledingens sogn i Steigen, bestaaende af et større og et mindre enegget sverd, en celt, et brudstk. af et ljaaablad og et par bryner, fundet med levninger af et skelet. — Fra Moksnes paa sydsiden af Frosta, hvor der maa have været et meget stort gravfelt fra yngre jernalder, er ifjor igjen indkommet et vaabenfund af sverd, spydspids og økseblad tilligemed en ring af bronce, antagelig af en ringnaal. Tidligere kjendes 4 fund fra denne gaard fra samme tidsalder, som alle findes i selskabets samling. — Et fund fra Opdal har interesse ved, at det hører til høifjeldsfundene; det er nemlig gjort i en stenrøs langt oppe i fjeldet søndenfor Rise. Det bestaar af en større samling pilespidser og et ildstaal med flere andre gjenstande. — Et fund fra Vutudal inderst i Snildfjorden i Hevne af jernvaaben tilligemed et bryne af kvartsit er desværre meget medtaget af rust, som tilfældet er med de fleste fund fra dette sodistrikt. — Fra Hollen i Hevne er indkommet 3 celter af jern og

fra Helge ved Stenkjær 4 ualmindelig svære celter, der er fundne ved et veianlæg; sandsynligvis er det at regne for depotfund. Af de forskjellige enkeltfund skal jeg kun nævne et forøvrigt meget medtaget sverd af jern, som er fundet ved Melby i Verdalen. Det er fundet i den lere, som blev ført ud over dalen ved det store skred i 1893, og skriver sig altsaa fra en yngre jernalders grav paa den udgaaede Folloslette, hvor der vides tidligere at have været mange gravhauger. Et lignende fund af et sverd, der ogsaa maa skrive sig fra en haug paa den udgaaede slette, gjordes i 1895 i den opskyllede lere noget længere nede ved gaarden Lunden.

Ligesom forrige aar er der ogsaa i 1897 ved gravninger i grunden under gaarde i byen fremkommet og indsendt til samlingen endel fund, som for en overveiende del tilhører tiden efter reformationen, men tildels ogsaa **middelalderen.** Deriblandt findes navnlig mange brudstykker af kar af brændt ler. — En betydelig mængde af fund fra denne overgangstid i det 16de aarh. er indkommet fra de gravninger, som foreningen til fortidsminders bevaring sidste sommer foretog paa Stenviksholm. Disse fund faar en forøget værdi ved de nøiagtige og fortrinlige fundbeskrivelser af arbeidets leder, hr. arkitekt Hofflund. Iblandt de fundne gjenstande er ogsaa her en hel del brot af lerkar, hvoraf det har ladet sig gjøre at sætte sammen enkelte nogenlunde fuldstændige eksemplarer, dels af pandeformede kar med cylinderformet haandtag og tre fødder, dels af store krukker med hanker og fødder. Hovedmassen bestaar af jernsager, deriblandt dørbeslag, hængsler, laase og nogler og andre til bygningen hørende gjenstande; fremdeles stykker af kanonrør og en samling kugler af forskjellig størrelse af sten, jernmalm og bly samt dele af krudthorn. Ligesom der tidligere blev fundet en sølvmynt af Christofer af Bayern, blev der nu omtrent paa samme sted fundet en hvid af Christiern I. Videre kan nævnes hanker af to forskjellige kobberkjedler, sløifeformede og nedentil forlængede i to ovale plader med en nagl gjennem, hvormed de har været klinkede til kjedlen. En ganske lignende er ogsaa iaar indbragt fra Naavik paa Frosta. Denne form har altsaa tilhørt det 16de aarh. og maaske gaaet længere op i middelalderen; men de kjedler,

hvortil de har hørt, har vistnok været af en anden form og tillige af et tyndere gods end de almindelige middelalderske kjedler med faste trekantede hanker, hvoraf man har mange fuldstændige eksemplarer bevarede. Nær slottets nordmur opdagedes en dyb brønd, og den dyndmorje, som fyldte den, maa have havt en særlig konserverende evne, da alle de ting, som fandtes i den, var særlig vel bevarede. Deriblandt var en næsten fuldstændig bevaret barett af filt af de vide, tallerkenformede, som var i brug paa Frants I's og Henrik VIII's tid i 1520- og 1530-aarene. Den er i sit slags en stor sjeldenhed. Sammestedsfra er endel skosaaler, af mindst 3 par sko, som ogsaa er usædvanlig vel bevarede, delvis med rester af overlæderet. De er af den sterkt bredsnudede form, som var i brug i den første del af det 16de aarh., sammensatte af indtil 10 lag skind, som er syede sammen med remmer. Paa samme sted fandtes et større, firkantet aflangt stykke skind med remhul i to kanter, som vistnok har været en læghose.

Som udbytte af de gjennem flere aar (1875, 1886, 1893, 1894, 1895 og 1897) foretagne udgravninger paa Stenviksholm foreligger der nu en temmelig betydelig samling af brugsgjenstande og vaaben, som for tiden er hobet sammen i et par montrer og underskabe, men som det fra sommeren af, naar den nye tilbygning kan tages i brug, vil blive anledning til at udstille paa en mere oversigtlig maade. Dertil maa den ogsaa ansees for at være i høi grad egnet; thi om end de enkelte gjenstande i den kan være af forskjellig interesse, saa danner de dog tilsammen en for vort land usædvanlig righoldig og fyldig illustration til en temmelig skarpt begrændset periode af fortiden (ca. 1530—1570).

Foruden adskillige stykker af mindre betydning fra middelalderen kan fremdeles nævnes en kjedel af jernmalm, sidst kommen fra en gaard paa Byaasen. Den er af samme form som de almindelige af bronce, med trekantede øren og tresidede fødder, meget bred, skraat udstaaende kant og ophøiede ribber rundtom bugen; men den er meget større end nogen af denne art, som jeg kjender.

Fra tiden **efter reformationen** er en overveiende del af de gjenstande, som er fundne ved gravninger under gaarde i byen, deri-

blandt stykker af kar af brændt ler og af grøtsten. Fra en tomt er derhos indkommet endel ovnplader af sten, deriblandt to stykker, hvoraf den ene har ophøiede bladornamenter i det 17de aarh.s stil.

En stor del af det fra Stenviksholm indkomne maa ogsaa henføres til denne tid, men dog til dens ældste del. Videre er fra forskjellige kanter erhvervet en hel del sager som helebardspidser og spidser af yngre korsspyd, knivskafter m. m.; et lidet økseblad fra Røros med figurfremstillinger og rankeornamenter i indlagt messing; et rigt udskaaret knivskaft af ben fra 1ste del af det 17de aarh. m. m.

Præparationen af jernsager har været fortsat uafbrudt med behandling baade af nyindkomne sager og af ældre numere i samlingen, i det hele med gunstige resultater, omend enkelte stykker maa behandles om. Med mere fuldkomne apparater for præparatipnen vilde ganske vist fornyet behandling omtrent bestandig kunne undgaaes.

Følgende har i det forløbne aar skjænket gaver til samlingen: Den trondhjemske filialafdeling af foreningen til fortidsmindesmerkers bevaring, O. S. Hustad, Inderøen, lensmand Olaf Olsen, Steigen, brugsbestyrer Jac. Gram, Stenkjær, oberst Bødtker, adjunkt Lossius, Peter Aadahl, Frosta, lærer Tønne og Peder J. Lysø, Aafjorden, Bybrugets interessentskab ved advokat H. Bachke, urmager Grundahl, L. Hansen Rundø, Søndmøre, sogneprest Aafoss, Overhallen, Edvin K. Halmø og Hartvig E. Knotten, Flatanger, Jacob Skorstad, Fosnes, handelsmand Olaf Sættem og overretssagfører Joh. Bruun, Trondhjem.

Uddrag af stud. philol. Th. Petersens Beretning om hans Stipendiereise i Namdalen.

Flatanger. Ørsnev, Nordsiden af Bølefjorden. Her erhvervede jeg det nederste Stykke af Tangen paa en Kniv af rødbrun Skifer. Oprindelig var der et Stykke til, der er bortkommet. Om dettes Form kunde jeg ingen Oplysning faa, da Finderen, en Gjætergut, ikke var hjemme. Findestedet skulde være en Mo straks i nv. for Gaarden. Tidligere er her fundet 2 Knive af Skifer, hvoraf en er indsendt til T., den anden var bortkommet. Paa en Høide i v. for Gaarden ligger en rund Røs.

Bølestrand. Her erhvervede jeg en af de almindelige ovale Stene med Fure omkring[1]), en Hein samt 2 Stykker Flintaffald, alt fundet ved Opbrydning af Nyland i Lien opunder Fjeldet nø. for Gaarden. Man kan fra Bølestrand i en nær Fremtid muligens forvente flere Fund, idet nu et nyt Stykke Land, grændsende til det, hvor de tidligere Fund er gjort, skal ryddes.

Den Fjeldnab, nedenunder hvilken disse Fund er gjort, strækker sig omtrent nø.—sv. Den anden Side, der altsaa vender mod sø., gaar temmelig steilt ned mod Grunden, der skraaner nedover mod en liden Dalsænkning. Her bemerkede jeg nogle store Stene liggende saaledes, at de med Fjeldsiden dannede en aaben Firkant

[1]) Foruden denne fandtes der ogsaa en lignende Sten til, men større og mere uregelmæssig. Paa Grund af disse Stenes Mængde tog jeg den ikke med.

med ca. 5 m. lange Sider med Aabning mod nø. Høiden over Grunden var ca. 1 m. At disse Stene ikke tilfældig er bleven liggende saaledes, synes at fremgaa af, at der under de store meterlange Stene var lagt mindre, flade Stene, øiensynlig for at hindre dem fra at glide ned, og Mellemrummene var ogsaa paa sine Steder udfyldte med mindre Stene. Det hele gav Indtryk af at være Menneskeverk, og jeg vil antyde som en Mulighed, at det kan sættes i Forbindelse med de Fund af Stenalderssager, som skal være gjort i Nærheden.

10 Skridt sv. herfra ligger en 1,75 m. lang og 0,70 m. bred Stenhelle parallelt med og ca. 3 m. fra Fjeldvæggen, horizontalt hvilende paa 4 mindre Stene, af hvilke de 2 er lagt ovenpaa hinanden. Det synes klart, at Stenen maa være lagt saaledes med Vilje. Grunden, hvorpaa Stenen ligger, hæver sig ikke op over det omliggende Terræng.

Ca. 60 Skridt herfra ved Fjeldnabbens Afslutning mod Vest ligger atter nogle store Stene i en Firkant, hvoraf Fjeldvæggen danner en Side. I Nærheden heraf laa en Mængde ildskjørnede Stene, hvorimellem fandtes smaa Kulbiter.

Ca. 100 m. ø. for Gaarden skal ogsaa være fundet brændte Stene og Kul i en liden Slugt, der strækker sig ø.—v., men som nu tildels er udfyldt til Opdyrkning.

Bøleseter. Her erhvervede jeg et Brudstykke af en aflang Slibesten med omtrent rektangulært Tversnit, den ene smale Langside aldeles poleret. Paa Kanten af den ene Tverside, der er skraat afskaaret, er der en 3 cm. lang Rende, i Bunden af hvilken der sees Spor af Slid ligesom efter 2 Snore. Dette kan dog være tilføiet senere. Stenen skal nemlig være fundet for længe siden opunder Fjeldet sø. for Gaarden. Senere var den forkommet, indtil den nylig igjen blev fundet, men da i adskillig afkortet Stand. Nærmere Oplysning kunde ikke faaes. Ligesaa erhvervede jeg en Pilespids af rødbrun Skifer med Agnorer og Tange med Furer tvert over Ryggen til Befæstigelse. Det yderste af Spidsen mangler. Brudstykke af et Redskab, mulig en Pilespids af mørk Skifer. To mindre Fiintstykker, hvoraf det ene er tilhugget i Kanten. De sidstnævnte Gjenstande er fundet ved Pløining straks nedenfor (vestfor)

Huset. Endel Sænkestene samt nogle „Rør" af Jern er bleven afsendt til Bergens Museum. „Rørene", der blev fundet i Marken nø. for Gaarden, skulde være af en Fingers Tykkelse, men saa medtagne af Rust, at de omtrent faldt sammen ved Berøring. Jeg blev vist Findestedet. Jorden er sterkt jernholdig Myrjord, saaat man, naar man tager op en Klump, kan være fristet til at tro, at det er sterkt forrustet Jern. Ca. 75 m. ø. for Gaarden ligger en rund, ovenpaa flad Sten, 36 cm. i Diam., med et halvboret 4 cm. dybt Hul i Midten. En lignende, hvor Hullet gaar tvert igjennem, skulde før være indsendt til T.

Paa Guldneset, et Nes midt imellem Uran og Haastad, ligger paa Toppen af smaa Høider med et Mellemrum af ca. 200 m. 2 runde Røser, indfaldne i Midten. Den sydligste Røs havde en Omkreds af 24 m., den anden var lidt mindre. Begge Røser sees fra Søen.

Paa Uran var intet nyt fremkommet.

Hornes ved Jøssundfjorden. Paa Randen (Mobraaten) af den Mo, der strækker sig mellem Hornes og Hasvaag, og som skal have været en gammel Exercerplads, ligger en rund, temmelig lav Haug, hvor der for et Par Aar siden ved Gravning blev fundet et stort Stykke Flint, der blev mig forevist. Da man fandt Flinten, blev Gravningen standset.

Østvik. Ca. 1 km. ø. for den sydligste Østvikgaard findes paa en Mo 2 store aflange, firkantede, forholdsvis lave Hauger af Sand, overgroede med Mos og Lyng, med Længderetning ø.—v. Paa den vestligste Ende var der en Forhøining paa begge. Det er dog muligt, det kan være en naturlig Dannelse. Der rinder nemlig en Bæk lige i Nærheden. De mindede forøvrigt ikke saa lidet om de Hauger, der findes ovenfor Uran. Lidt længere i ø., lige under Fjeldhammeren, er en mindre aflang, men høi Haug af Jord, opblandet med Stene. Rundt omkring Haugen synes der at have været lagt Stene.

Paa Haldoren, en Plads paa vestre Side af Jøssundelven, ca. 1 km. fra Jossund, i en Birkeli med fri Udsigt til alle Kanter, ligger i Nærheden af hverandre 2 temmelig store Røser. Et Stykke nordenfor Haldoren paa en Fjeldnab, der stikker ud i en Myr, skal

en ganske lignende Røs ligge. Jeg fik dog ikke Leilighed til at se denne.

Paa en Plads ved Jøssund skal for mange Aar siden ved Gravning af en Kjelder være fundet nogle Sager af Sten, hvoriblandt en rund Sten med Hul igjennem (Kvernsten), som den fra Bøleseter. Nærmere Oplysning var det ikke muligt at faa. Et heinlignende Redskab er af Manden paa Jøssund fundet under Ploining, men er senere bortkommet.

Fosvik. For 30—40 Aar siden skal der efter Meddelelse af en gammel Husmand paa Østvik af en Pladsmand være fundet en Spydspids af Sten, 3—4 Tommer lang, ornamenteret med fra Ryggen til Eggen skraatløbende skarpt indristede Streger. Pladsmanden er nu død, og ingen nærmere Oplysning kunde faaes om Fundet.

Vevik. For 5—6 Aar siden blev der ved Gravning af en Kjælder under Stuen fundet en sterkt forrustet Spydspids samt et Økseblad af Jern, hvori en Del af Skaftet af Træ endnu sad igjen, men det faldt sammen ved Berøring. Jeg erhvervede Øksen, der er fra y. J., medens Spydspidsen var forkommet. Ved Siden af den Bautasten, som her findes, ligger en rund Haug, hvori der for nogle Aar siden blev fundet en sterkt forrustet Spydspids. Bautastenen, der maa have staaet ved Foden af Haugen, har en Tid været brugt som „Mantilsten" i en Grue. Huset, hvori den har staaet, er nu nedrevet, og kun Grundmuren staar igjen.

Ved Kilan skal der efter en Meddelelse, jeg senere fik, findes en Haug.

Vik. Paa Toppen af den Høide, der adskiller de østlige og vestlige Gravhauger, ligger 2 lave Røser, dækkede af Mos.

Hilstad. I nv. for den nordligste Hilstadgaard skal i en Haug være fundet Levninger af et Skelet.

Den Mo paa Gladsø, hvor Gravhaugerne ligger, kaldes Skeian.[1])

Paa Brandsmoen ved Sundet mellem Aarfjord og Aarfjordbotn har der været en Samling af 7 Røser, hvoraf nu kun 2 er

[1]) Jfr. K. Rygh i norsk hist. Tidsskr. I, 84 ff., O. Rygh Vidsk. Skr. 1891 pag. 225.

tilbage. De 5 er borttagne af Eieren, uden at noget Fund blev gjort. De 2, som er tilbage, maalte ca. 25 m. i Omkreds og var som vanlig indfaldne i Midten. Straks i nv. for disse, der ligger ca. 250 m. n. for Gaarden, havde der været en Kreds af Sten, der havde maalt 1,5 m. i Diam.

Paa Nøstodden, et Nes, der stikker ud ret v. for Høstlandet paa Østsiden af Aarfjorden, ligger en stor, delvis udgravet Røs

Paa Strømsneset, et Nes sv. for Strøm, ligger paa en Høide en mosgroet Stenrøs, 42 m. i Omkreds. Det øverste af Røsen er borttaget, hvorved et Kammer, opbygget af store Heller, 2,34 m. langt, 0,68 m. bredt og 0,50 m. dybt, er bragt for Dagen. Bunden var fyldt med mørkagtig, fed Jord. Ca. 100 m. s. herfor paa det samme Nes, ligeledes paa en Høide, ligger en anden mindre og lavere mosgroet Røs. Ved at oprenske den endel, viste der sig ogsaa her Spor af Gravkammer, opbygget af mindre Stene, men saa sammenfaldet, at nogen Opmaaling ikke lod sig gjøre. Jorden mellem Stenene dybere nede var fed, mørkagtig. I denne fandt jeg et lidet Ben af en Fugl. Begge Kamres Længderetning var n.—s.

Ovenfor Strøm høit oppe i Berget er der en stor Hule „Hanshalleren". Noget af archæologisk Interesse kunde jeg dog ikke opdage, men min Undersøgelse var jo ogsaa overfladisk.

Halmø. Her er der 2 Hauger n. for Gaarden med ca. 100 m. Mellemrum. De er runde og indfaldne i Midten. Jeg erhvervede her en Spydspids af graa Skifer med Agnorer og Tange. Odden og en Del af Tangen er borte. Den er fundet paa Nordsiden af Øen ca. 300 m. fra Søen ved Gravning af en Veit i en Eng lige under den Fjeldnab, der skiller Engen fra Søen. Blev foræret af Gaardens Eier Edvind Kaspersen. Her hænger ogsaa et gammelt Krucifix af Træ 0,78 m. langt, der har tilhørt Halmø gamle Kirke, før Prestegjeldet blev delt; ligesaa 2 udskaarne Hoveder af Træ (Moses og Aron), der ogsaa har tilhørt Kirken. Paa Vestsiden af det Fjeld, der rager op over Øen, er der en stor Hule, kaldet „Haakkohalleren". Foran Hulens Indgang ligger en Række store Stene, men de synes mig dog for store til at være bragt did af Menneskehænder.

Enviken. Ca. 100 m. ø. for Gaarden ligger paa en Høide 2 Røser lige ved Siden af hverandre, begge med tydelige Spor af Kamre, hvis Længderetning har været n.—s. Straks nv. for Gaarden er en rund, temmelig lav Haug, indsunken i Midten. Ca. 150 m. nv. herfor ligger en Røs paa en Høide, 100 m. v. for denne nok en, og endelig 100 m. v. herfor 2, nemlig en meget stor og lidt n. for denne en mindre, samtlige paa smaa Høider og indsunkne i Midten. Altsaa alt i alt 6 Røser og 1 Haug.

Leite. Paa Leitemyren ligger 6 lange Hauger ved Siden af hverandre med Længderetning ø.—v. De ser saa regelmæssige ud, at man maa tro, de er opkastede af Menneskehænder. Et Par af dem er forbundne ved en lav Jordvold, saa de faar Form af en Hestesko. De har en gjennemsnitlig Omkreds af 24 m. og ligner meget Haugerne paa Gladsø. Straks s. for den sydligste ligger en rund Haug, indsunken i Midten.

Paa Nordsiden af Storøen nø. for Løvø Gaard, ca. 150 m. fra Søen ligger en rund, mosgroet Stenrøs, indsunken i Midten.

I 1869 blev en Del Hauger, der laa, hvor Løvø Kirke nu ligger, udjevnede. I enkelte skulde være fundet muret Gravkammer.

Paa vestre Knotten erhvervede jeg en Pilespids af rødbrun Skifer, tvert indskaaret fra Eggene mod Tangen til Støtte for Spidsens Befæstigelse. Fundet ca. 100 m. ø. for Gaarden opunder Fjeldet ved Pløining. Foræredes af Gaardens Eier Hartvig Estensen. For ca. 20 Aar siden blev ved Gravning af en Kjælder under Huset, ca. 2 m. under Jorden, fundet en Smedetang af Jern samt en overordentlig stor Kniv (Vævspyd?), ligeledes af Jern. Smedetangen blev brugt til Smedejern, og „Kniven" skal nu findes paa Hanø ved Vik, opslibt og i Brug fremdeles. Ved Gravning af en Veit straks syd for Huset blev for nogle Aar siden, ca. 2 Alen under Jorden, fundet sterkt forkullede Tømmerstokke.

Ved Pladsen Knotbugten inderst i Knottenfjorden har der været endel runde Røser, indsunkne i Midten, hvoraf nu en er igjen, straks søndenfor Huset.

Paa østre Knotten skal for ca. 20 Aar siden være fundet en forarbeidet Gjenstand af Sten. At faa nogen nærmere Rede paa dette viste sig umuligt, da Gaarden har skiftet Beboere.

Paa Sitter ved et Nes, som stikker ud i Elven, findes 1 rund Haug.

Paa Sittermoen, Skolelærerboligen, ca. 1 km. n. for Sitter, findes i Udmarken 4 Hauger, hvoraf 1 Langhaug. En rund Haug, ca. 250 m. sv. for Gaarden, blev for 2 Aar siden jevnet, hvori blev fundet et Kammer af Sten(?) samt sterkt forrustede Klinknagler.[1])

Bjørgan. Omkring de 2 sydligste Bautastene ligger en mindre Kreds af Stene. Ca. 24 Skridt nø. herfra staar 4 mindre aflange Stene opreiste i Jorden saaledes, at de danner Hjørnerne i en rhombeagtig Firkant. Oppe paa en Fjeldhøide straks nø. for Bautastenene ligger en stor rund Røs.

I v. for Lervik (Plads under Utvorden) ligger ikke langt fra Soen paa den anden Side af ovennævnte Fjeldhøide 4 Roser tæt ved hinanden paa smaa Forhøininger saaledes, at de danner Hjørnerne i et Kvadrat. I alle 4 har der været Kammere med Længderetning ø.—v. Det bedst bevarede Kammer er 2,53 m. langt, 0,60 m. bredt og 0,58 m. dybt. Ved Siden heraf i samme Røs viste sig Spor af et mindre 1,50 m. langt og 0,80 m. bredt Kammer. Det var delvis fyldt med smaa Stene, men jeg lod det oprenske. Dybden er den samme som i det store.

Straks v. for Brumoen ligger 3 runde, temmelig lave Hauger, indsunkne i Midten.

Indvorden. Ved Siden af den af L. Meyer, Aarsb. 1866, nævnte Haug har der været en Haug tæt kringsat med Stene. I Udmarken, ca. 300 m. ø. for Gaarden, ligger 2 runde Hauger, ved Foden kringsat med Stene.

Sandmoen. For 4 Aar siden blev der fundet en oval Sten med dyb Fure omkring.

Otterøen. Viks Sogn, Fosnes Prestegjeld. Skorstad. Her erhvervede jeg en Spydspids af Flint, fundet ca. 200 m. n. for

---

[1]) Paa Sitter og Sittermoen alt i alt altsaa 5 runde og 1 Langhaug. Dette stemmer ikke med K. Rygh, f. Fornlevninger og Oldsagfund i n. Thr. Amt pag. 19—20, hvorefter der skal være 6 runde Hauger og 1 Langhaug paa Seter, hvorved vel menes Sitter. Men 1 Haug kan jo i Mellemtiden være udjevnet og gaaet af Minde. Gaardens Navn udtales Sitter med tt.

Gaarden oppe i Lien ved Pløining. Blev foræret af Gaardens Eier Jakob Skorstad.

Alte. Ca. 250 m. ø. for Gaarden ved Veien blev for 2 Aar siden ved Udjevning af en Haug fundet forrustet Jern i Form af et Kors (formodentlig et Sverdhjalt). Det skulde have været temmelig stort.

Paa Vindsetmoen paa Nordsiden af Otterøen, ca. 300 m. fra Søen, ligger 3 runde Røser ikke langt fra hverandre. Et Stykke længere i syd paa Toppen af en Aas ligger en til.

Paa Veglo, Ranems Sogn, Overhallens Prestegjeld, erhvervede jeg Stykker af et sterkt forrustet Sverd fra y. J. med Skeden af Træ delvis endnu siddende paa. Det blev fundet ved Veigravning der, hvor Veien til Veglo tager af fra Hovedveien. Blev foræret af Pastor Aafos, der selv tilfældig var tilstede ved Udgravningen, men ellers intet usædvanlig kunde opdage. Jordarten var Sand.

Paa Løvø erhvervede jeg et Fund fra æ. J. fra Ramberg, Bø Sogn, Vesteraalen. Paa en liden Holme udenfor Gaarden laa der i 1855 endel lidt aflange Hauger. Løvøs nuværende Eier, der dengang var Smaagut, udgrov ialt 7 af dem. I den største, der skulde have maalt ca. 4 Alen i Diam., fandt han en Pincet, brukket i 2 Dele ved Bøilen, 2 Remspænder, 2 Knapper til Hegtespender(?), samtlige Sager af Bronce. Fundet blev nu foræret til T. af Finderen. I samme Haug fandtes ogsaa et Stykke Læder samt Stykker af en Sværdskede af Næver, hvori fandtes Levninger af Jern, Kul eller brændte Ben fandtes ikke, heller ikke Kammer, men der skulde under Gravningen have udviklet sig en styg Lugt. Om Sagernes Stilling og Plads inden Haugen kunde han ingen Besked give. De fandtes spredt, kun de 2 Pincetstykker laa sammen. I en anden Haug blev fundet en Naal af Bronce, der er forkommet; i de øvrige 5 fandtes intet.

I Forbindelse med ovenstaaende Indberetning, tillader jeg mig at omtale en ny Helleristning, opdaget og foreløbig undersøgt af mig, i Beitstaden i Sommer. Den befinder sig ved Gaarden Berdal,

ca. 1 km. nø. for den af Adjunkt K. Lossius i 1896 opdagede Helleristning, men den er dog langtfra saa prægtig og tydelig som denne. Figurerne har lidt meget ved Forvitring, saaat nu kun faa kan sees under alslags Belysning; de fleste kommer kun tilsyne, naar Solen falder paa skraa mod Berget. Det er de almindelige Figurer, Skibe, vertikale øverst udadbøiede Streger forbundne ved en Tverstreg, en Fodsaale, samt nederst tilhøire en Kombination af rette Streger, hvoraf et Par af de vertikale øverst ender i en Krog. Af denne Figur, der, saavidt jeg kan se, er et unicum, fik jeg taget et Aftryk i Trækpapir. Figurerne er hakkede ind i Berget, der skraaaner terrassevis mod sydøst. Længden maalt mellem de 2 yderste Figurer er 40,5 m., men da der mellem den næstsydligste og den derpaa følgende Figur mod nord er et Mellemrum af 22,35 m., der forresten muligens ved en nøiagtigere Undersøgelse end den, Tiden tillod mig, vilde kunne udfyldes, er det vel rimeligst at tage de 2 sydligste Figurer som en Ristning for sig. I saa Fald bliver det 2 Helleristninger, og Længden paa den største 18,15 m., Høiden ca. 8,5 m.

Som Bilag medfølger ovennævnte Aftryk af Figuren nederst tilhøire, Kroki over Helleristningen, der dog ikke gjør Krav paa at være udtømmende, Kroki i 1:10,000 over Terrænget omkring Helleristningerne ved Berdal, Kroki i 1:10,000 over Terrænget omkring Helleristningen ved Stene paa Frosta, hvor jeg under gunstig Belysning med Sikkerhed kunde skjelne 10 Skibsfigurer.

Myntsamlingen.

(Bestyrer: Adjunkt Hartmann.)

Herved har jeg den ære at oversende indberetning om mynt- og medaljesamlingens tilvækst og tilstand i det hele i det forløbne aar.

Samlingen er dels ved kjøb eller bytte og dels ved gaver forøget med 40 medaljer (hvoraf 9 i sølv, 9 i bronce og kobber, 14 i tin, messing m. m. og 8 galvanoplastiske aftryk), 97 mynter og polletter (hvoraf 1 i guld, 38 i sølv, 54 i bronce og kobber, 4 i nikkel og nysølv), 3 pengesedler og 3 jetons, ialt 143 stykker, hvorved beholdningen nu er steget til over 13,400 nr., deraf omtrent 1,120 medaljer. Som sædvanlig skyldes tilvæxten væsentlig gaver, der er indløbet fra 23 forskjellige personer og foreninger. Saaledes har universitetets myntkabinet skjænket et i medaljeform præget foreningstegn i sølv for medlemmerne af det nylig ophævede „Bragernes kjøbmænds ligbærerlaug", og Kgl. svenske Vetenskaps-Akademien et expl. i sølv af den i 1897 prægede erindringsmedalje over dets afdøde medlem, professor A. J. Erdmann. Fra komiteen for festligholdelse af Trondhjems bys 900-aars jubilæum er modtaget et exemplar af den i anledning af festen prægede større medalje i sølv, og fra komiteen for den med festen forbundne historiske udstilling 2 medaljeaftryk. Af andre givere tør fremhæves feierinspektør E. Strøm og dr. Støren i Meldal. Den førstnævnte har skjænket ca. 60 diverse mynter og medaljer, og sidstnævnte 2 middelalderske norske sølvmynter, der er fra Harald Haardraades sønners tid. Disse er identiske med 2 af de i dr. Stenersens verk

ca. 1 kr
Helleri
denn
kar
n
dalen" beskrevne og stamme vistnok
mynter fundne paa Hostad i Bynes, der
gjort oldfund, er indlemmede i oldsamlingen.
este af aarets erhvervelser er en middelaldersk
guldgylden"), fundet i jorden paa gaarden Ganes
Den tilhører grev Frederik III (1372—1417) af Mörs
kreds og er overordentlig sjelden, hvorfor den kun
findes i faa samlinger.

Til haandbibliotheket er følgende verker anskaffet: Numismatiske meddelanden, XIV og Schwalbach: die neuesten deutschen Münzen unter Thalergrösse.

De af samlingens norske medaljer, der har speciel interesse for Trøndelagen, blev udlaant til den i Trondhjem afholdte historiske udstilling. Det viste sig da, at de allerfleste af de herhen hørende medaljer fandtes i samlingen. Af de manglende erhvervedes der galvanoplastiske aftryk fra Christiania og Kjøbenhavns universiteters samlinger, og disse blev efter udstillingens afslutning igjen skjænket til videnskabsselskabet, saa at her nu findes samlet omtrent alle medaljer, der staa i forbindelse med trondhjemske personer og begivenheder.

To nye montrer, der er mere hensigtsmæssige end de ældre, er anskaffet, og et større antal nyere mynter, der for publikum har den største tiltrækning, udlagt. Det har vist sig, at dette har bidraget til at forøge besøget og publikums interesse for samlingen.

Forøvrigt er intet væsentligt at meddele om samlingens tilstand. Aabningstiden har været den samme som for de øvrige samlinger.

Som vedlagte opgave udviser, har udgifterne beløbet sig til kr. 255.15, altsaa kr. 55.15 over den givne aarsbevilling. Overskridelsen er foranlediget derved, at de nye montrers kostende er bestridt af samlingens annuum.

Den zoologiske samling.

(Bestyrere: For Pattedyr- og Fuglesamlingen M. Foslie, for de øvrige Samlinger V. Storm).

Pattedyrsamlingens tilvekst omfatter ialt 30 eksemplarer. Af disse er 9 indenlandske og resten udenlandske, deriblandt 12 smaa gnavere fra Amerika. Under samlingsbestyrerens algologiske reise i Finmarken erhvervedes nogle pattedyr af væsentlig interesse for samlingen. Saaledes blev indkjøbt en halvvoksen hvidfisk, skudt ved Galten paa Sørøen 23de juni 1897. Dette er, saavidt vides, det eneste norske eksemplar af denne art, som er erhvervet for noget museum. Desuden en tidligere blot fra et par steder af kysten kjendt sælart, ringsæl *(phoca foetida)*, skudt ved Balstad i Lofoten i oktober 1894, et føtalt individ af storkobbe *(halichoerus grypus)* fra Auvær ved Kvalsund i Tromsø amt, antagelig april eller mai, samt 2 unger af grønlandssæl *(phoca grønlandica)*, skudt ved Vardø 7de mai. Endvidere er indkjøbt og opstillet et usedvanligt stort eksemplar af gaupe, skudt ved Kringen i Stjørdalen, en varietet af rødræv fra Signaldalen i Lyngen, samt en unge af nise, skudt ved Hasselviken 2den juli. Af udenlandske arter skal nævnes en halvvoksen giraf, gnu *(antilope gnu)*, pindsvin *(hystrix cristata)* og myrepungdyr *(myrmecobus fasciatus)*, erhvervet ved bytte, samt et par større antilopearter *(alcelaphus lichtensteinii* og *antilope oryx)*. De fleste af disse pattedyr har man ikke kunnet udstille af mangel paa plads.

Fuglesamlingen er forøget med 24 eksemplarer, deraf 7 norske. Af disse skal nævnes hvidvinget maage *(larus leucopterus)*, skudt ved Munkholmen 12te april, lire *(puffinus major)*, skudt ved Smølen 30te oktober og indsendt som gave fra hr. konsul Gram Parelius i Kristiansund, hvidkindet gaas *(anser leucopsis)*, skudt ved Hiteren i begyndelsen af september og af hr. fabrikeier Otto Schulz, Stenkjær, velvillig overladt samlingen som gave. Desuden en i Ofoten skudt rypeorre *(lagopus tetrici-albus)* i høstdragt, skjænket samlingen af hr. agent E. A. Tønseth. Den sibiriske svane *(cygnus minor)* viste sig i begyndelsen af 1880 i stor mængde overalt i det trondhjemske, men har senere ikke været bemerket, indtil den i begyndelsen af november 1897 atter optraadte paa flere steder, dog tilsyneladende i mindre antal. For samlingen erhvervedes et ved Hopsjøen paa Hiteren omkring 1ste november skudt eksemplar, og af en flok paa 6 stk., som i nogle dage havde tilhold i den lille indsø Laugen ved Hermstad i Stadsbygden, blev 7de november skudt et individ, som nu er opstillet i samlingen. Desuden vides et ekspl. omtrent samtidig at være skudt i Aasen. Af udenlandske fugle skal nævnes emu *(dromæus novæ hollandiæ)*, erhvervet gjennem hr. konsul Gundersen i Melbourne. Samlingen besidder nu en smuk typesamling af strudsefugle. Desuden er ved bytte erhvervet nogle pragtfugle, deriblandt et særdeles smukt eksemplar af glansfasan *(lophophorus impeyanus)*. Ogsaa for fuglesamlingens vedkommende er pladsen altfor liden; de overfyldte udstillingsskabe maa nu snarere betegnes som magasin- end udstillingsrum.

Samlingen af Fiske, Reptilier og Evertebrater — hvorom herved meddeles Beretning for 1897 — er ikke betydeligt forøget, dels på Grund af større Udgifter til Pattedyrafdelingen, dels fordi der i sidste Sommer ikke var synderlig Anledning til at foretage Bundskrabningsundersøgelser.

Af Fiske er også i sidste Aar udstoppet en Sverdfisk *(Xiphias gladius)*, fanget ved Indløbet til Fjorden, samt en *Lampris guttatus*, hvoraf også et Par andre Exemplarer er erholdt nordfra. Gjennem Stavanger Museum er erhvervet en Nilkrokodil, hvilken Art ikke forhen havdes i Samlingen.

Reptilie- og Fiskesamlingen har været vedligeholdte ved Ombytning og Fornyelse af Spiritus.

De entomologiske Undersøgelser har været fortsat dels om Våren i Byens Omegn, dels senere på Sommeren i Mostadmarken og tilstødende Trakter af Selbo. Insektfaunaens Charakter i disse Egne er vidt forskjellig fra de forhen undersøgte skovløse Egnes ved Kysten, hvor Artsantallet — hvad Diptera angaar — er langt større, især blandt Ariciernes, Ephydrinernes og Dolichopodernes Familie. Derimod fandtes i de indre Skovtrakter flere Arter f. Ex. af Asilider og især af *Tabani,* hvilke sidste i den varme Sommer forekom i Mostadmarken i enorme Mængder, bestående af 6 Arter af *Tabanus,* der i Kystegnene kun sjelden eller slet ikke findes. Også Tipulidene var på Fjeldmyrene rigt repræsenteret. Talrige, tildels sjeldne eller forhen ikke nordenfjelds fundne Arter, indsamledes, især af Diptera, men også af Coleoptera.

Om Våren havde jeg i Byens Nærhed Anledning til at undersøge Landisopodernes (Oniscoider) Forekomst, samt Myriopoder og Arachnider.

Af Oniscoider var for vor Fauna kun opført 2 Arter; imidlertid er i senere Aar fundet langt flere søndenfjelds ifølge Meddelelse fra Prof. Sars, som har skjænket vort Museum en Samling heraf; af disse Arter har jeg i Trondhjems Omegn fundet de fleste, samt et Par andre, der er nye for vor Fauna.

Af Myriopoder fandtes også adskillige, som forhen ikke var kjendt fra det nordenfjeldske. Hr. Ingeniør Ellingsen har skjænket Musæet en værdifuld Samling af Myriopoder fra det søndenfjeldske samt Exemplarer af de af ham i Selskabets Skrifter nævnte Opilioner; disse Arter har jeg også — på 1 Undtagelse nær — fundet i Throndhjems Omegn i sidste Sommer.

Af egentlige Arachnider indsamledes især i Mostadmarken flere hundrede Exemplarer, hvoraf jeg har bestemt 70 Arter, hvoraf flere forhen kun var fundet i enkelte Individer i det søndenfjeldske. Navnlig gav Høifjeldet et rigt Udbytte af flere af de sjeldnere arctiske Arter; idetmindste en af disse (en *Lycosa)* er udentvivl en ny Art.

Mere specielt vil forhåbentlig blive meddelt i Selskabets Skrifter når Undersøgelser i andre Trakter er foretaget.

I kort Tid foretoges nogle Bundskrabninger i Fjordens ydre Dybvandsregion. Meget nyt blev ikke bragt for Dagen; dog gjenfandtes Exemplarer af *Ophioscolex spinosa*, som endnu ikke sees at være fundet andetsteds, samt den arctiske *Acanthozone cuspidata* samt flere andre vistnok sjeldnere Arter, men som ofteres er fundet forhen. Vore Actinier er bestemt af Dr. Carlgren på hans Gjennemreise her, og fra Upsala Universitet er modtaget Anthozoer m. m. i Bytte.

Den botaniske samling.

(Bestyrer: M. Foslie).

Samlingen er forøget med et betydeligt antal eksemplarer, væsentligst alger Med bidrag af selskabet foretog samlingsbestyreren en reise til Vestfinmarken for at afslutte sine undersøgelser over dette distrikts algeflora. Reisen paabegyndtes 6te juni og tilendebragtes henimod slutningen af september. Et stort materiale indsamledes, og foruden en almindelig oversigt over floraens sammensætning, lagdes hovedvægten paa kalkalgernes udbredelse og biologiske forhold. Paa tilbagereisen indsamledes kalkalger ved Tromsø, Mestervik i Malangen og Balstad i Lofoten.

Den private algesamling, som af samlingsbestyreren blev afhændet til selskabet i 1896, er nu ordnet underet med de alger, der i de senere aar er bleven indsamlet for selskabets regning. Samlingen bestod af 15—20,000 ekspl. med tilhørende herbarieskab, fornemmelig europæiske, især skandinaviske arter, en betydelig samling kalkalger, ca. 3,500 mikroskopiske præparater med tilhørende kapsler, samt følgende exsiccatværker: Areschoug, Alg. Scand. exsicc. ser. I—II (12 fasc.), Wittrock et Nordstedt, Alg. exsicc. fasc. 5—25, Wyatt, Alg Danmoniensis fasc. 1—5 og Hauck et Richter, Phycotheca universalis fasc. 1—13.

Fra udenlandske algologer og institutioner har samlingsbestyreren ogsaa i det forløbne aar havt endel kalkalger til gjennemgaaelse. I bytte er erhvervet smukke og værdifulde samlinger af havsalger, deriblandt mange originaleksemplarer fra dr. Bornet i Paris, Camille Sauvageau i Lyon og Helgolands biologiske station ved dr. P. Kuckuck.

Mineralsamlingen.

(Bestyrer: Overlærer C. Schulz).

Forat nyttiggjøre den systematisk ordnede Mineralsamling og gjøre denne mere tilgjængelig for Almenheden, er der i 1897 istandbragt en ordnet Fremstilling af Mineralernes Kjendemærker, Forekomst og Dannelse i typiske Eksemplarer, i Lighed med, hvad man har ved flere Mineralsamlinger i Udlandet, som t. Eks. ved British Museum, Akademie der Wissenschaften i München m. fl.

For at opnå dette, måtte Fossilsamlingen magasineres, da de af denne optagne Montre måtte anvendes.

Den ovennævnte Samling omfatter:

Eksempler på de almindeligste Krystalformer inden de forskjellige Krystalsystemer i krystalliserte Mineralspecies. Eksempler på forskjellige Fænomener under Krystallers Dannelse.

Tvillingdannelser, Pseudomorfoser.

Eksempler på Mineralernes forskjellige Struktur, Kløvningsforholde, amorfe Mineraler, Hårdhed, Farve, Glans, Streg m. v. Hvorledes krystalliserte Mineraler forekommer og er dannet i Naturen, er anskueliggjort ved Eksempler på Grænsedannelser, ind- og påvoksede Krystaller, Gangmineraler, Ertsgange og Pegmatitgange.

Materialet til denne Samling er dels taget fra Selskabets Mineralsamling, dels er enkelte species indkjøbte fra Mineralien-niederlage, Freibergs Bergakademie og fra C. F. Pech, Berlin.

Det er min Mening under et Ophold i Udlandet i Sommer at kunne supplere denne Samling ved Håndstykker og krystalliserte Mineraler, som jeg da på Stedet vil få Anledning til at udvælge.

Såsnart Pladsen tillader det, vil en lignende Samling bli ordnet til Belysning af Bergartslæren.

Til Mineralsamlingen er i det forløbne År indkjøbt (fra C. F. Pech) 3 Stykker Meteorjern: fra Hessle (Upsala), Tolucca (Mexico) og Canon Diablo (Arizona).

Som Gaver er indkommen: Fra Direktør Wenstrøm (gjennem Hr. Bergmester A. S. Bachke) en Række Kisprøver, Håndstykker af Bergarter m. v. fra Sulithjelma Gruber, hvilke Sager er magasineret af Mangel på Plads. Det samme er Tilfældet med en Række Håndstykker af Kise, Bergarter m. v. fra trondhjemske Kisforekomster.

Fra P. Birch, Selbu, har Samlingen fået en Del Mergelboller (Marleker) fra Selbusjøen, fra Sjømand Lars Jakobsen 2 Stykker Kvarts med Guld fra Freemantle, Australien.

Fra British Museum og Smithsonian Institution i Washington har man Tilbud om at indtræde i Bytteforbindelse.

Det er imidlertid tvivlsomt, hvorvidt Samlingen nu bør skille sig med sine Dubletter af Mineraler fra ældre, sydnorske, tildels udtømte Mineralforekomster, hvilke særlig i sin Tid tilflød Mineralsamlingen ved de af afdøde P. Weibye Selskabet testamenterede Samlinger.

Bibliotheket.

(Bibliothekar: Arkivar Koren).

I Aaret 1897 er Bibliotheket blevet forøget med 1779 Bind, 13 Karter og 4 Haandskrifter, fordelte som nedenstaaende Tabel udviser. I dens sidste Rubrik er samtidig Udlaanet specificeret.

	Tilvæxt.			Udlaan.
	Ved Kjøb.	Ved Gave eller Bytte.	Tilsammen.	
	Bind.	Bind.	Bind.	Bind.
Skrifter af blandet Indhold	22	67	89	150
Skrifter af historisk Indhold	220	533	753	499
Skrifter af naturvidensk. Indhold .	125	295	420	398
Skrifter i andre Fag	45	472	517	440
Sum	412	1367	1779	1487
Karter	4	9	13	
Haandskrifter	1	3	4	9

Af Gaverne bør nævnes 7 Bind bibliografisk Litteratur, anskaffede for Restbeløbet af den i forrige Aarsberetning omtalte Bevilgning af Samlaget i dette Øiemed. Endvidere 535 Bind, der er erhvervede for det i Direktionens Aarsberetning for 1896 nævnte Beløb, som Trondhjems Sparebank stillede til Raadighed til Indkjøb ved en Bogauktion i Kristiania i November 1896. Det kunde for-

øvrigt blot delvis anvendes efter sin Bestemmelse, idet det rige historiske Bibliothek, for hvis Skyld Bidraget var søgt, mod Formodning ikke blev solgt. Navnlig maa dog fremhæves Jfr. Birgitte Lie's Gave bestaaende af henimod 200 Stykker ældre Tryksager, deriblandt ikke mindre end 156 Trondhjemstryk fra forrige Aarhundrede. Selskabets Samling af saadanne har herved faaet en særdeles værdifuld Tilvæxt, ikke mindst af den Grund, at mange af Trykkene tidligere var ukjendte; flere af de første i Trondhjem trykte Bøger fandtes ogsaa heriblandt.

Gjennem Universitetsbibliothekets Mellemkomst har Selskabet erhvervet Afskrifter af en Række Breve fra Biskop Gunnerus til Linné, opbevarede i Linnean Society's Bibliothek i London. Dr. Carl Bovallius besørgede velvillig Afskrivningen. Brevene vil blive trykte i Selskabets Skrifter sammen med Gunnerus' øvrige Brevvexling.

Fra Universitetsbibliothekerne i Kristiania, Upsala og Lund, fra Vetenskapsakademiens Bibliothek i Stockholm og fra det Store Kongl. Bibliothek i Kjøbenhavn har været hidlaant 93 Bind. Til førstnævnte og til Rigsarkivet er herfra blevet udlaant 3 Haandskrifter, ligesom der til Afbenyttelse for Amanuensis Hjalmar Pettersen ved Udarbeidelsen af hans norske Boglexikon har været nedsendt til Universitetsbibliotheket en Mængde ældre norske Tryksager, navnlig trondhjemske. Disse sidste er ikke medregnede i Opgaven over Udlaanet.

Den i forrige Aarsberetning omtalte Omordning og Omflytning af Bibliotheket er blevet fortsat i Afd. O (Lærde Selskabers Skrifter). For endel Selskabers Vedkommende er Rækkerne af deres Skrifter reviderede, nye Katalogsedler udskrevne og de forefundne Defekter søgt udfyldte. At faa denne Afdeling i fuld Orden vil endnu koste meget Arbeide. Et Beløb er anvendt til Indbinding af et Par Serier af Selskabsskrifter; men det vilde være høist ønskeligt, om man kunde erholde et større extraordinært Bidrag til Anvendelse i dette Øiemed, eller om der i flere Aar kunde afsættes et bestemt Beløb hertil, da det ikke er muligt at holde Orden paa de mange uindbundne, tildels i mange Hefter udgivne Bind, som under de nuværende Forhold ofte lider en noksaa ilde Medfart. Af Bibliothe-

kets nuhavende Anuuum er det ikke muligt, undtagen ret lejlighedsvis, at afse noget større Beløb til Indbinding af andet end den aarlige Tilvæxt.

Revisionen af Bibliotheket er, dog kun i liden Udstrækning, bleven fortsat med den afsluttende Gjennemgaaelse af Seddelkatalogen. Man er kommen næsten ud Bogstavet K.

Bibliothekets Samling af Diplomer, der var opbevaret paa en høist utilfredsstillende Maade, er indlagt i nyanskaffede solide Papæsker i Nummerorden efter Katalogen. Arbeidet hermed er dog ikke bragt til fuld Afslutning.

Endelig kan nævnes, at Bibliotheket atter er kommet i Besiddelse af de paa sidste Side i Nyerups Katalog som savnede anførte 3 Jordebøger over Bakke og Hålsnø Klosters Godser og over Kongens Jordegods paa Strinden og i Selbo. De øvrige sammesteds nævnte manglende Bøger maa senere være komne til Rette, da de nu forefindes i de gamle Exemplarer; men Jordebøgerne har jeg for nogen Tid siden fundet frem ved at rydde op i nogle Kasser Arkivsager paa Stiftsarkivets Loft. De findes anførte paa ældre Designationer over Trondhjems Stiftsprovstis Arkiv, og maa antagelig være komne did i Stiftsprovst Willes Tid. De er, saavidt vides, Unica; to af dem bærer G. Schønings Navnetræk, men Jordebogen for Bakke Klosters Gods har desværre mistet de sidste Blade.

Gaver til Bibliotheket

er modtagne fra følgende:

Amtmanden i Nordre Trondhjems Amt.
Amtmanden i Søndre Trondhjems Amt.
Astronomer Royal, Cape of Good Hope.
Trondhjems Brændevinssamlag.
Statistiske Centralbureau, Stockholm.
Departementet for det Indre, Kra.
Dirección general de Correos y Telegráfos, Buenos-Aires.
Juridiske Fakultet, Kra.
Finantsdepartementet, Kra.

Bergens historiske Forening.
Generalstaben, Kra.
Justitsdepartementet, Kra.
Kildeskriftkommissionen, Kra.
Kirkedepartementet, Kra.
Kommissionen for det Arnamagnæanske Legat, Kbhavn.
Kommissionen for Udg. af Nordhavsexpeditionens Arbeider, Kra.
Landbrugsdirektøren, Kra.
Norsk Lægeforening, Kra.
Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet, Kbhavn.
Hollandske Ministerium for Kolonierne, Haag.
Ministerio di Agricoltura, Rom.
Observatorio, San Salvador.
Redaktionen af Adresseavisen, T.hjem.
—»— af Dagsposten, T.hjem.
—»— af Folketidende, T.hjem.
Filol.-hist. Samfund, Kbhavn.
Selskabet for Norges Vel, Kra.
Medicinske Selskab, Kra.
Trondhjems Sparebank.
Statssekretariatet, Kra.
Desuden forskjellige Foreninger, Skoler og Institutioner i T.hjem.

Aktietrykkeriet, T.hjem.
Bendixen, B. E., Skolebestyrer, Bergen.
Boeck, Thv., Kgl. Fuldmægtig, Kra.
Brandt, W., Frk., Kra.
Brun, A., Boghandler, T.hjem.
Bryhn, N., Dr., Hønefoss.
Buck, A., Frk., T.hjem.
Bødtker, J. Elster, Rektor, Kr.sund.
Bøgh, W. B., Boghandler, T.hjem.
Caspar, F. R., Dresden.
Dahl, Knut, Stipendiat, T.hjem.
Due, Hanna, Frk., T.hjem.
Eide, Hemma, Fru, T.hjem.

Elezovic, Fr., Professor, Belgrad.
Erichsen, E. A., Rektor, Stavanger.
Feral, Gaston, Albi.
Finne, Fru Konsul, Devle.
de Flers, H., Clermont.
Foslie, M., Konservator, T.hjem.
Fritsche, H., Direktør, St. Petersburg.
Grieg, James A., Konservator, Bergen.
Guldberg, C. M., Professor, Kra.
Gustafson, G., Konservator, Bergen.
Håkonson-Hansen, M. K., Observator, T.hjem.
Hagen, I., Dr., T.hjem.
Helland, A., Professor, Kra.
Hjort, J., Dr., Kra.
Hucke, Julius, Berlin.
Jøsvold, P. O., Musikkorporal, T.hjem.
Koren, Kr., Arkivar, T.hjem.
Lamprecht, G., Bautzen.
Landmark, A., Fiskeriinspektør, Kra.
Langen, Johan, T.hjem.
Lie, Birgitte, Jfr., T.hjem.
Lindeman, Fr., Provisor, T.hjem.
Lindeman, Kr., Organist, T.hjem.
Lossius, K., Adjunkt, T.hjem.
Lysholm, Bj., Dr., T.hjem.
Løken, H., Redaktør, T.hjem.
Lønnum, Julie, Rotvold.
Midelfart, Johs., Forstander, T.hjem.
Midelfart, V., Frk., T.hjem.
Moe, H., Boghandler, T.hjem.
Mosling, S., Kand., T.hjem.
Motzfeldt, C., Stiftamtmand, T.hjem.
Muus, B. J., Pastor, Norway, Minnesota.
Myhre, Fritz, Agent, T.hjem.
Nicolaissen, O., Seminarlærer, Tromsø.
Nielsen, N. J., Assistent v. meteorolog. Inst., Kra.

Nøvik, P., Statsgartner, Kra.
Petersen, Andr., Foged, T.hjem.
Refsaas, J., Furer, T.hjem.
Richter, J., Overlærer, T.hjem.
Ronander, V., Kapelmester, T.hjem.
Rygh, E., Bankdirektør, Kra.
Rygh, K., Overlærer, T.hjem.
Schnabel, Dorthea, Frk., T.hjem.
Schwabe, J. F., Provst, T.hjem.
Sivertsen, O., Kaptein, T.hjem.
Spørck, A., Kaptein, T.hjem.
Steenstrup, J., Professor, Kbhavn.
Storm, G., Professor, Kra.
Storm, Thora, Frk., T.hjem.
Storm, V., Konservator, T.hjem.
Wedell-Wedellsborg, P. S., Baron, Dr. phil., Kbhavn.
Wexelsen, Fr., Pastor, hans Arvinger, T.hjem.

Fortegnelse over Bøger, indkomne i 1897 ved Bytte.

Adelaide.	Royal Society of South Australia. Transactions, 20, 2. 21, 1.
Amsterdam.	Koninkl. Akademie van Wetenschappen. Jaarboek 1896. Prijsvers 1897. Verhandelingen, Sect. I. D. 5, 3—8. Sect. 2. D. 2, 2. D. 5, 4—10. Verslagen van de Vergaderingen der wis- en natuurkundige Afdeeling, D. 5. Verslagen en Mededeelingen. Afd. Letterkunde, R. 3, D. 12. Register t. R. 3.
Baltimore.	Johns Hopkins University. Circulars, vol. 15, 127—132.
Bergen.	Vestlandske Kunstindustrimuseum. Tiaars-Oversigt samt Beretning 1896.
—	Museum. Aarbog 1896. G. O. Sars. An Account of the Crustacea of Norway, 2. Isopoda, 3—8.

Bergen. Selskabet for de norske Fiskeriers Fremme. Aarsberetning 1879, 1881, 1884, 1896. Fiskeritidende, Aarg. 16 (1897). Love (1879) og 14 forskj. Separataftr. m. v.

Berlin. Gesellschaft für Erdkunde. Verhandlungen, 23 (1896), 9—10. 24 (1897).

— Centralbureau der internationalen Erdmessung, Potsdam. Comptes-rendus des séances de la Comm. perman. a Lausanne 1896.

— Kgl. Preuss. Geodät. Institut, Potsdam. Die Neumessungen der Grundlinien bei Strehlen, Berlin u. Bonn. Berlin 1897.

— Kgl. Preuss. Meteorolog. Institut. Bericht 1895. 1896. Ergebnisse der meteorolog. Beobacht. 1885. Ergebnisse der Beobacht. an den Stat. II. und III. Ordnung. 1892, 3. 1893, 3. 1896, 1—2. 1897, 1. Ergebnisse der Gewitter Beobacht. 1892—94. Ergebnisse der Niederschlags-Beobacht. 1894.

Bonn. Niederrheinische Gesellschaft für Natur- und Heilkunde. Sitzungsberichte 1896, 2. 1897, 1.

— Naturhistorischer Verein der preuss. Rheinlande, Westphalens etc. Verhandlungen, 53, 2. 54, 1.

Boston. Massachusetts Institute of Technology. Technology Quarterly and Proceedings of the Society of Arts, 9 (1896), 4. 10 (1897), 1—3.

— Society of Natural History. Proceedings, 27, pag. 201—330. 28, 1—5.

Braunschweig. Verein für Naturwissenschaft. Jahresbericht, 10.

Bruxelles. Société entom ologique de Belgique. Annales, 39.

Budapest. Kgl. Ungarische geologische Landesanstalt. Jahresbericht, 1894. Földtani Közlöny (Geologische

Mittheilungen), 26 (1896), 11—12. 27 (1897), 1—7. Mittheilungen aus dem Jahrbuche, 11, 1—5.

Buenos-Aires. Biblioteca Nacional. Latzina, Géographie de la République Argentine. Buenos-Aires 1890.

— Museo Nacional. Anales, 5 (Ser. 2, t. 2). Memoria 1894—96.

Cambridge (Mass). Harvard University. Peabody Museum of American Archaeology and Ethnology. Memoirs, 1, 1—2. Museum of Comparative Zoology. Report, 1895—96. 1896—97.

Chicago. Academy of Sciences. Report, 39 (1896). Bulletin of the Geolog. and Natural Hist. Survey, 1. (Apr. 1896).

Colorado. Colorado College Scientific Society. Colorado College Studies, 6 (1896).

Córdoba (Argentina). Academia Nacional de Ciencias. Boletin, 15, 1—3.

Danzig. Naturforschende Gesellschaft. Schriften, N. F. 9, 2.

Davenport (Iowa). Academy of Natural Sciences. Proceedings, 6 (1889—97).

Des Moines. Iowa Academy of Sciences. Proceedings, 1895 (vol. 3).

Dijon. Académie des Sciences etc. Mémoires, sér. 4, t. 5 (1895—96).

Dublin. Royal Irish Academy. Proceedings, ser. 3, 4, 1—3.

Frankfurt am Main. Senckenbergische naturforschende Gesellschaft. Bericht 1896—97.

Giessen. Oberhessische Gesellschaft für Natur- u. Heilkunde. Bericht, 31.

Göttingen. Königl. Gesellschaft der Wissenschaften. Geschäftliche Mittheilungen 1897, 1. Nachrichten, mathem.-physik. Kl., 1896, 4. 1897, 1—2.

Greenwich. Royal Observatory. Introduction to the astronomical Observations 1894. Results of the astro-

nomical Observations 1894. Results of the magnetical and meteorological Observations 1894.

Greifswald. Naturwissenschaftl. Verein für Neu-Pommern und Rügen. Mittheilungen, 28 (1896).

Grenoble. Académie Delphinale. Bulletin, sér. 4, t. 9.

Göteborg. Stadsbibliothek. Göteborgs Högskolas Årsskrift, 2 (1896). 3 (1897). Göteborgs Kongl. Vetenskaps- och Vitterhets-Samhälles Handlingar, n. f. 32.

Halifax. Nova Scotian Institute of Science. Proceedings and Transactions, 9, 2.

Halle. Verein für Erdkunde. Mittheilungen, 1897.

Harlem. Fondation de P. Teyler van der Hulst (Musée Teyler). Archives, sér. 2, vol. 5, 3.

— Société Hollandaise des Sciences. Archives Néerlandaises des Sciences exactes et naturelles, 30, 4—5. Sér. 2, t. 1, 1. Christian Huygens, Oeuvres complètes, 7.

Heidelberg. Historisch-philosophischer Verein. Neue Heidelberger Jahrbücher, 1897, 1.

Helsingfors. Societas pro fauna et flora Fennica. Acta, 11. Meddelanden, 22.

— Société Finno-Ougrienne. Journal, 15. Heikel, Trachten u. Muster der Mordvinen, Lief. 1.

— Sällskapet för Finlands Geografi. Fennia, 12. 13.

— Finlands geologiska Undersökning. Meddelanden från Industristyrelsen i Finland, 25 (1896).

— Finska Vetenskaps-Societeten. Acta, 21. Öfversigt af Förhandlingar, 38 (1895—96).

Indianopolis. Indiana Academy of Science. Proceedings, 1894. 1895.

Ithaca. Cornell University. Bulletin (Science), 3, 1.

Kassel. Verein für Naturkunde. Abhandl. u. Bericht, 42.

Kiel. Kommission zur wissenschaftlichen Untersuchung der deutschen Meere in Kiel und die biologische Anstalt auf Helgoland.

Wissenschaftliche Meeresuntersuchungen, n. F. 2, H. 1, 2 - 2.

Kiel. Universität. Museum vaterländ. Alterthümer. Bericht, 41.

— Anthropologischer Verein. Mittheilungen, 10.

— Naturwissenschaftl. Verein. Schriften, 11, 1.

Kjøbenhavn. Genealogisk Institut. Døbte i St. Petri tyske Kirke i Kjøbenhavn før Ildebranden 1728. S. Elvius, Bryllupper og Dødsfald i Danmark 1896. S. Elvius, To hundrede Biografier af Studenterne fra 1872.

— Rigsarkivet. Fonden ad usus publicos, 1.

— Kgl. Danske Videnskabernes Selskab. Oversigt over Forhandlinger, 1896, 6. 1897, 1—3. Skrifter, R. 6, naturv. og mathem. Afd., 8, 3—4; hist. og filos. Afd., 4, 3. Caspar Wessel. Essai sur la représentation analytique de la direction. Kbh. 1897.

Königsberg. Physikal.-oekonom. Gesellschaft. Schriften, 37.

Kristiania. Det statistiske Centralbureau. Statistisk Aarbog, 16 (1896). 17 (1897). Meddelelser, 15 (1897). Norges officielle Statistik, R. 3, 42—45. International Skibsfartstatistik, Tabeller vedkommende Skibsfartbevægelsen 1872—94 og Handelsflaaderne 1886—96.

— Det norske meteorologiske Institut. Jahrbuch, 1896. H. Mohn. Klimatabeller for Norge. III.

— Norges geografiske Opmaaling. Generalkart over det sydl. Norge, XI. XIII. Kart over Søndre Trondhjems Amt, II. Topografisk Kart over Norge, Bl. 4 A, Flekkefjord. 27 A, Vermunden. K 16, Junkeren. L 16, Virvand. T 3, Sørøen. Specialkart over den norske Kyst fra Hitteren til Kraakøvaag og Frøien.

Kristiania. Kongl. Fredriks Universitet. Festskrift til H. M. Kong Oscar II, 1—2.

— Videnskabsselskabet. Forhandlinger, 1896. Skrifter, 1896, 1—2.

La Plata (Argentina). Dirreccion generale de Estatistica. L'agriculture, l'évelage, l'industrie et le commerce dans la province en 1895.

Lawrence (Kansas). University of Kansas. The Kansas University Quarterly, 5, 2.

Leipzig. Verein für Erdkunde. Mittheilungen, 1896. Wissenschaftliche Veröffentlichungen, 3, 2.

London. Royal Society. Proceedings, 365—381.

St. Louis. Academy of Sciences. Transactions, 7, 4—16.

Lund Universitet. Acta, 32, 1—2. E. Tegnér, Lunds Universitet 1872—1897.

Manchester. The Manchester Museum, Owens College. Notes from the Museum 1—4. Report 1896—97.

— Literary and Philosophical Society. Memoirs and Proceedings, ser. 4, 41, 2—4.

Metz. Verein für Erdkunde. Jahresbericht, 19.

Minneapolis. The Geological and Natural History Survey of Minnesota. Report, 22 (1893). 23 (1894).

Montreal. Numismatic and Antiquarian Society. The Canadian Antiquarian and Numismatic Journal, ser. 3, 1, 1.

Moskwa. Société impériale des Naturalistes. Bulletin, 1896, 3—4. 1897, 1.

New York. Academy of Sciences. Annals, 8. 9, 1—12. Transactions, 15.

— American Museum of Natural History. Bulletin, 8 (1896). Report, 1896.

Osnabrück. Naturwissenschaftl. Verein. Jahresbericht, 11.

Ottawa. Royal Society of Canada. Proceedings and Transactions, ser. 2, 2.

awa.	Geological Survey of Canada. Palæozoic Fossils, 3, 3. Rapport, n. sér., 7 (1894) & Cartes.
is.	Museum d'Histoire naturelle. Bulletin, 1896, 7—8. 1897, 1.
Petersburg.	L'Académie impériale des Sciences. Bulletin, sér. 5, tome 5, 3—5, 6, 1—5, 7, 1—2. Mémoires, sér. 7, tome 42, 14; sér. 8, Classe hist.-philos., vol. 1, 3—6. Classe math.-phys., vol. 1, 1—8. 5, 2—5.
—	Laboratoire biologique. Bulletin, 2, 1—2.
adelphia.	Academy of Natural Sciences. Proceedings, 1896, 2—3. 1897, 1.
—	American Philosophical Society. Proceedings, 150—155.
mouth.	Marine Biological Association. Journal, 4, 4. 5, 1.
n.	Reale Accademia dei Lincei. Atti, Anno 294 (1897). Ser. 5, Rendiconti. Classe di scienze, fisiche, mathem. e naturali, vol. 6, sem. 1—2. Rendiconto dell'adunanza solenne del 5 giugnio 1897.
vanger.	Museum. Aarsberetning, 1896.
ckholm.	Svenska Fornminnesföreningen. Tidskrift, 10, 1. Svenska Konstminnen, 7.
—	Kongl. Svenska Vetenskaps-Akademien. Handlingar, n. F. 28. Bihang til Handlingar, 22, 1—4. Meteorologiska Iagttagelser i Sverige, 34. Öfversigt af Förhandlingar, 53 (1896).
—	Kongl. Viterhets-, Historie- och Antiqvitets-Akademien. Månadsblad, 1892. 1893. Antiqvarisk Tidskrift för Sverige, 13, 2—3. 15, 1.
ssburg.	Universität. 5 Dissertatser.
eca.	Kansas Academy of Sciences. Transactions, 14.
onto.	Canadian Institute. Proceedings, n. ser., 1, 1—2. Transactions, 9 (vol. 5, 1.)
—	Meteorological Service. Toronto general meteorological Register 1896. Monthly Weather Review June 1896—Septbr. 1897.

Tromsø. Museum. Aarsberetning, 1881. 1882. 1894. Aarshefter, 18 (1895).

Trondhjem. Nordenfjeldske Kunstindustrimuseum. Beretning, 1896.

Upsala. Universitet. Reinh. Geijer, Upsala Universitet 1872--1897, Festskrift (1897). Årsskrift 1896. Bulletin of the Geological Institution, 5. Bulletin mensuel de l'Observatoire météorologique, 28. Hildebrand Hildebrandsson. Quelques recherches sur les centres d'action de l'atmosphère. Sveriges off. Bibliothek, Accessions-Kat., 11 (1896). Zoologiska Studier, Festskrift Wilh. Lilljeborg tillegnad af Svenska Zoologer. 1896.

— Kgl. Vetenskapssocieteten. Nova Acta, ser. 3, 17, 1 (1896).

Washington. U. S. Department of Agriculture. Farmers' Bulletin, 54. Yearbook, 1896. Division of Biological Survey. North American Fauna, 13

— Smithsonian Institution. Smithsonian Miscellaneous Collections, 1031. 1035. 1037. 1038. 1039. 1071—73. 1075. 1077. Smithsonian Contributions to Knowledge, [vol. 29], no. 1033. 1034, vol. 30—32. Annual Report to July 1894. S. P. Langley, Memoir of George Brown Goode. 1897.

— Smithsonian Institution. Bureau of Ethnology. Annual Report, 14, 1—2 (1892—93). 15 (1893—94).

— Smithsonian Institution U. S. National Museum. Bulletin, 47. 49. Proceedings, 18 (1895). Annual Report to June 1894.

— U. S. Naval Observatory. Reports for the fiscal years ending $^{30}/_{6}$ 1894 & $^{30}/_{6}$ 1897. Washington Observations 1890: Astronomical, magnetic and meteorological Observations 1890; Meteorological Observations and Results 1890.

— U. S. Coast and Geodetic Survey. Bulletin,

36. Report for the fiscal year ending with June 1894, 2; for the year ending with June 1895, 1—2.

Washington. U.S. Geological Survey. Report, 16 (1894—95), 1. 17 (1895—96), 3, 1—2.

Wien. K. K. Anstalt für Meteorologie u. Erdmagnetismus. Jahrbücher, n. F. 26 (1889). 1894, 1. 1895, 1. 1896, 1.

— K. K. zoolog.-botanische Gesellschaft. Verhandlungen, 46 (1896), 9—10.

York. Yorkshire Philosoph. Society. Report, 1896.

Zürich. Naturforschende Gesellschaft. Vierteljahrschrift, 41 (1896), Suppl. 42 (1897), 1—2.

Østersund. Jämtlands Läns Fornminnesförening. Tidskrift 2, 2.

